

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01199911 7

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ

ANADOLU, SURIYE, HICAZ

(1671 - 1672)

(DOKUZUNCU CİLT)

DEVLET MATBAASI, İSTANBUL, 1935

EVLIYA ÇELEBİ
SEYAHATNAMESİ

GALATASARAY LİSESİ
KÜTÜPHANESİ:

5680

Genel No:

Özellik:

Başlık:

16175

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ

ANADOLU, SURIYE, HİCAZ
(1671 – 1672)

(DOKUZUNCU CİLT)

1 9 3 5

İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

DR
432
ES
1896
v.9

Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 29/8/1934 tarih ve 4344 numaralı buyruğıle 1000 nüsha basılmıştır.

904420

İÇİNDEKİLER

Duayı Padişahı islâm, 2 - Sebebi seyahati Mekke ve Mina, 3 - Sebebi sebtî sutur ve baisi seyahatnamei umur beyanındadır, 4 .

ELFASLÛL EVVEL

Bin seksen iki muharreminin on ikinci günü yevmi Aşura idi Âsitanei saadetten sa'd saatde علی ما فرض الله edai hac etmekçün Üsküdüre azmi rahî Mekkei Mükerrerme etdiğimiz menazilleri ve kura ve kasabatları ve şehri muazzamların âsârları ve cümle ahvalâtı ile ayan ve beyan ider, 6.

Menzili kariyei Kartal, 6 - Menzili kariyei Pendik, 6 - Menzili kasabai Gekbeziye, 7 - Menzili İçme, 7 - Menzili Dil Herseği, 7 - Evsafı Kal'ai Yalakâbâd, 8 - Menzili kariyei Derbend, 8 - Kariyei Çıkalı, 8 - Menzili kal'ai İznik, 8 - Kasabai Yenişehir, 8 - Ziyareti dahili tarikı âli aba Eşşeyh Hazreti Postinbus Baba, 9 - Kariyei Dimboz, 10 - Kal'ai Kestel, 10 - Şehri azîm ve payitatı kadim mahmiyei Bursa, 10 - Kasabai Akon, 10 - Evsafı menzili kasabai İnegöl, 11 - Ziyareti İnegöl, 11 - Menzili kariyei Zalderbendi, 12 - Sergüzeşti men, 12 - Menzili kariyei Hanı Çukurca, 14 - Kariyei Selim Baba, 15 - Evsafı kal'ai şehri Hargûş, 15 - Kariyei menzili, 16 - Kariyei Eşşeyh Ömer, 16.

Evsafı vilâyeti Germiyan ve bahdırân yani kal'ai gevhernigîn ve seddi metin tahtı Anadolu kal'ai Kütahya, 16 - Memduhatı Kütahya şehri, 25 - Evsafı mesiregâhı Kütahya, 26 - Şehri Kütahyanın enderun birununda âsude olan kibarı kümmelîni beyan ider, 27 - Evsafı germabı Kütahya, 28 - Kasabai Altuntaş, 29 - Kariyei Ömer Bey, 29.

Evsafı kal'ai senkbar şehri Afyon Karahisar, 29 - Evsafı ziyaretgâhı Karahisarı Sahib, 34.

Karahisarı Sahibden İzmir vilâyetine gitdiğimiz menazilleri beyan ider, 35

Kasabai Şuhud, 26 - Kariyei Boyalı, 36 - Kariyei Sinan paşa, 36 - Menzili kasabai Sandıklı, 37 - Menzili kasabai Banaz, 37.

Evsafı kal'ai Şah İshhak yani şehri Uşşak, 38 - Kara Murad Ağa, 40 - Evsafı Germiyanı Gedüs, 40 - Evsafı Germabı Gedüs, 42 - Kariyei Görlik, 43 - Kariyei Üç baş, 43 - Kariyei Madeni şab, 43 - Kariyei Kara derbend, 43 - Kariyei Sarı Çay, 43 - Kariyei Kalkanlı, 43 - Evsafı kal'ai Simav, 44 - Ziyaretgâhı şehri Simav, 47 - Evsafı Ahengeran yani Demirci şehri, 49 - Evsafı şehri Kula, 51 - Ziyaretgâhı şehri Kula, 52 - Menzili kariyei Ciğan oğlu, 53.

Evsafı kal'ai şehri Alaşehir Atik, 53 - Mesiregâhı Alaşehir, 54 - Zikri germabı Alaşehir, 55 - Evsafı kal'ai Sart yani hasini sarb, 55 - Evsafı kal'ai Gördüs şehri Karitöz, 55 - Kasabai Kayacık kal'ası, 57 - Evsafı kal'ai Kayacık, 58 - Evsafı kal'ai Şahin Kayası, 58 - Kariyei Yaya kızladığı, 60 - Menzili kariyei Berkle, 60 - Evsafı kal'ai Akhisar, 60 - Evsafı kasabai Marmara, 63 - Kariyei Frenk, 63 - Evsafı germabı şehri Marmara, 63 - Kariyei Kara itli, 64 - Kariyei Yayla, 64 - Evsafı şehri azîmi Durkutlu, 64 - Evsafı kal'ai münif yani şehri Nif, 65 - Kariyei Ulucaklı, 67 - Kariyei Kara koca, 68.

Der beyanı evsafı tahtı kadim kal'ai pus yani cebeli duman Şehri azîmi Mağnisa Vilâyeti tahtı Sarhan, 68 - Evsafı imarethay eşkâklı şehri Mağnisa, 69 - Evsafı ziyaretgâhı Mağnisa, 80 - Kariyei Horos, 81 - Evsafı Kal'ai Bergama, 81.

Evsafı Melemen Güzel Hisarı, 82 - Evsafı kal'ai Kara Foça, 83 - Menzili Tuzlai Melemen, 84 - Evsafı vilâyeti Turhaniyye şehri kadimi Melemeniyeye, 84 - Ziyaretgâhı Melemen, 87 - Kal'ai Geçit, 87 - Halkalı Pınar, 87.

Evsafı şehri azîm ve tahtı kadim kal'ai İzmir, 88 - Evsafı Kal'ai Bahir, 90 - Evsafı imarethayi İzmir, 92 - Evsafı ziyaretgâhı İzmir, 98 - Evsafı kal'ai Sancakburnu, 98 - Evsafı kal'ai Urla, 100 - Ziyaretgâhı Urla, 103 - Hikmeti Huda Sergüzeşti Evliya, 104 - Kasabai kazai Karaburun, 106 - Evsafı germabı Çarpan, 107 - Evsafı kal'ai Hoşâbâd yani kasabai Çeşme, 107.

Evsafı cezirei gül gülistan vilâyeti Sakizistan, 109 - Kariyei Nero, 109 - Evsafı kal'ai şehri azîm ve bağistan ve gülistanı kadim cezirei benderi mahrusai Sakız, 112 - Sebebi fethi Sakız, 112 - Evsafı eşkâli kal'ai Sakız, 115 - Kal'ai Fazlı paşa, 116 - Derbeyanı imarethayi enderun birunu kal'ai Sakız, 117 - Derbeyanı imareti Varuşu, 119 - Ova kariyelerin beyan ider, 125 - Der medhi şecerei Sakız, 125 - Ve mesiregâhları beyan olunur, 127 - Ziyaretgâhı merakıdi gaziyan, 127.

Cezirei Susam, 128 - Gemlik limanı, 128 - Der beyanı tılsımı Karagöl, 129 - Evsafı şehri Sivrihisar, 130 - Kariye, 132 - Evsafı kasabai

Cum'a âbâd, 182, - Evsafı şehri Kızılhisar, 133 - Musibeti Kübradır kim beyan olunur, 134.

Evsafı tahtı Cemşid kal'ai kadimi Ayasuluk, 137 - Evsafı Camii ibretnümayı Sultan İsa, 138 - Ziyaretgâhı Ayasuluk, 141 - Şehri harabı Bodrum, 143 - Beyanı kal'ai Budrine, 144 - Evsafı kal'ai darı murgan yanı Kuşadası şehri, 144 - Kariyei Çölmekçi, 145 - Evsafı şehri kadim ve benderi azîm kal'ai Balat Tathi Sultan Bulat, 146 - Der beyanı hassai ırkussus yani beyankökü, 147 - Çerçini kasabası, 148 - Evsafı kasabai Mandaliyat, 148 - Evsafı kasabai Söke, 148 - Menzili kariyei Kürdler, 149.

Evsafı kal'ai şehri şinrin Güzelhisarı Aydın ve üstuvar hasnı metin, 150 - Evsafı eşkâli kal'ai Bâlâ, 150 - Aşağı şehri azîmin hane ve imaretlerin beyan ider, 152 - Ziyaretgâhı Güzelhisar, 159 - Yaylağı Tire, 159 - Evsafı yaylağı Balpınarı, 159 - Der sitayişi nazargâhı Süleyman Han yani Balpınarı, 160 - Kariyei , 161 - Evsafı şehri azîm ve tahtı kadim binayi Sire yani şehri muazzamı Tire, 162 - Tire şehrinin etrafında olan mesiregâhları beyan ider, 169 - Evsafı kasabai Karakadı, 170 - Evsafı kasabai Yenice, 171 - Tire şehrinde âsude olan ziyaretgâhı evliyaullahları beyan ider, 172 - Evsafı kasabai Bayındır, 173 - Evsafı kal'ai kadimi Birki, 173 - Evsafı ziyaretgâhı şehri Birki, 178 - Evsafı yaylağı Bozdağ, 177 - Der sitayişi Cebeli Erbaîn, 178 - Evsafı kazai Gülşen, 180 - Evsafı kasabai ve kazai Balyambolu, 180 - Kazai Tasahorya, 181 - Kariyei Bey, 181 - Bey yaylağı, 181 - Cansitan yaylası, 181 - Evsafı şehri kadimi kasabai Köşk, 181 - Evsafı kasabai Donduran, 182 - Kazai Amasya, 183 - Kazai Bozdoğan, 183 - Kazai Arpan, 183 - Evsafı kal'ai Sultanhisarı, 183.

Evsafı Kal'ai darı tin şehri Nazillii şirin, 184 - Der sitayiş kasabai Pazarı Nazilli, 186 - Evsafı kasabai Kuyucak, 188 - Dalkavak nam mahalde sergüzeşti hakir, 188 - Kasabai Saray yani kazai Ezine âbâd, 190 Evsafı kal'ai Honaz, 191 - Evsafı kal'ai Darı Mâ şehri Denizli, 192 - Ziyareti şehri Denizli, 192 - Evsafı kazai Aşıklı, 195 - Ziyaretgâhı beyan ider, 196.

Kasabai Diğer, 196 - Evsafı kal'ai Uluborlu, 196 - Evsafı kal'ai Gölhisar, 296 - Kazai Vakfı kariyei Kızılca Börklü, 196 - Suvalmaz pazarı, 196 - Kasabai Telekli, 197 - Evsafı âşiyanı baz kal'ai Davaz, 197 Ziyaretgâhı kal'ai Davaz, 198 - İskele Hanı, 198 - Yelen Hanı, 198 - Dede Mentеше Hanı, 198 - Yumurta Hanı, 198 - Yemiş Hanı, 198 - İbretnüma diratiha, 198 - Yılandık Beli, 199 - Kariyei Dümruk, 200 - Evsafı kal'ai Muğla, 200 - Bu şehirde olan ziyaretleri beyan ider, 202 - Evsafı kara Bağlar, 203 - Evsafı kal'ai Urla, 204 - Bu şehirde olan

kıbarı evliyaullahları beyan ider, 205 - Menzili mesiregâhı Kazancı Camii, 206 - Evsafı kasabai Yerkesiği, 206 - Evsafı kasabai Boz Öyük, 206 - Evsafı kal'ai Eski Hisar, 207.

Evsafı tahtı cemşid şehri azîm kal'ai Milâs, 208 - Bu şehirde medfun olan kıbarı evliyaullahları beyan ider, 209 - Evsafı darı duhan kal'ai Beçin, 210 - Kariyei Kemer, 211 - Evsafı kal'ai Bodrum, 211 - Kariyei Vitiz, 213 - Evsafı kal'ai İsbat, 214.

Evsafı Cezirei Narenc Kal'ai İstanköy, 214 - Sitayışı çınarı azîmi kal'ai İstanköy, 216 - Der beyanı eşkâli varuşu kal'ai İstanköy, 219 - Evsafı ikinci taşra varuşu azîm, 219 - Evsafı kal'ai Pili, 221 - Evsafı kal'ai Andımahi, 222 - Evsafı kal'ai Kefaloz, 224 - Kal'ai Kilseli, 326 - Evsafı kal'ai Gereme, 226 - Evsafı kal'ai Gök Ova, 227 - Kal'ai Kuruhisar, 228 - Evsafı kal'ai Marmaris, 228 - Kal'ai Serçecik, 230 - Evsafı Kal'ai Sönbeki, 230 - Cezirei Sönbeki, 232.

Evsafı Kilidülbahir Kal'ai hasnı hasîn ve seddi metîn Rodos Aleyke avnullah, 233 - Der beyanı eşkâli kullei Arabı İbretnüma, 239 - Manzarai eşkâli Mendirek kulesi, 240 - Sitâyışı eşkâli Firenk hisarı yani İç kal'a, 242 - Der beyanı sebebi şehadeti Hazreti Yahya aleyhisselâm, 244 - Kariyei Özkur, 248 - Ziyaretgâhları beyan ider, 250.

Lindos kal'asına gitdiğimiz konakları beyan ider, 252.

Evsafı kal'ai Eski Rodos, 252 - Kariyei Ulu Ova, 253 - Kariyei Köşkenoz ve kariyei Klikes ve kariyei Afandoz ve kariyei Tahtalı, 254 - Kariyei Kolbanoz, 254 - Evsafı kal'ai Lindoz, 254 - Menzili kariyei Hanholoz, 255 - Palamya çiftliği, 256 - Kariyei Özkur, 256.

Cezirei Heleke, 257 - Cezirei İliki, 257 - Cezirei İncirli, 257 - Cezirei Sönbeki, 257 - Cezirei Yamorgi, 257 - Cezirei Koca Papas, 257 - Cezirei İne, 258 - Cezirei Nakşe, 258 - Cezirei Bare, 258 - Cezirei Sira, 258 - Cezirei Mokine, 258 - Cezirei Sığırcıklar, 258 - Cezirei İstendil, 258 - Cezirei Andire, 258 - Cezirei Ağriboz, 259 - Cezirei Mora, 259 - Cezirei Camlıcalar, 259 - Cezirei Sulucalar, 259 - Cezirei Keçi, 259 - Cezirei İşkâdos 259 - Cezirei İskepelos, 259 - Cezirei İskeri, 260 - Cezirei Murtad, 260 - Cezirei Dermenlik, 260 - Cezirei Koyunlıca, 260 - Cezirei Yavuzca, 260 - Cezirei Terme, 260 - Cezirei Santorun, 260 - Cezirei Anafiye, 260 - Cezirei Istanbulye, 261 - Cezirei Misne, 261 - Cezirei Vaşka, 261 - Cezirei Kıbrıs, 261 - Cezirei Girid, 261 - Cezirei Çukalar, 261 - Cezirei İspelonga, 262 - Cezirei Kırambosa, 262 - Cezirei Zaklise, 262 - Cezirei Kefalonya, 262 - Cezirei Bahşiler, 262 - Ce-

zirei Lefkode, 262 - Cezirei Aymavra, 262 - Cezirei Korfoş, 263 - Cezirei Çicilye, 263 - Cezirei Malta, 263 - Cezirei Korşika, 263 - Cezirei Sardinye, 263 - Cezirei Minorka, 264 - Cezirei Miyorka, 294 - Cezirei Yanise, 264 - Cezirei Kerpe, 264 - Cezirei Cerbe, 264 - Cezirei Gülmez, 264 - Cezirei Lesbos, 264 - Cezirei Patnos, 264 - Cezirei Sinfinos, 265 - Cezirei Ahigeri, 265 - Cezirei Ipsala, 265 - Cezirei bağı Meram Gülfam, 265 - Cezirei Susam, 265 - Cezirei Midilli, 265 - Cezirei Aya Limni, 265 - Cezirei Taşöz, 265 - Cezirei Somadrek, 265 - Cezirei İmroz, 266 - Cezirei Bozca, 266 - Cezirei Marmara, 266 - Cezirei Emir Ali, 266 - Cezirei Tavşanlı, 266 - Cezirei Heybeli, 266 - Cezirei Taman 267.

Kal'ai Seçen, 267 - Evsafı Kal'ai Mekri, 267 - Kariyei Kerş, 268 - Nehri Ulu Su, 268 - Kariyei Tekyeşinler, 269 - Sergüzeşti hakir, 269 - Gök Bel, 270 - Kariyei Akıncılar, 270 - Kariyei Yuvalı, 273 - Ziyareti mahremi esrar ve mukaddemi ebrar fukarayı âli abâ hazreti Abdal Musa Baba, 273 - Kariyei Sevündik Dede, 275.

Evsafı Kal'ai Finike, 275 - Evsafı Kal'ai Azresan, 276 - Kariyei Gerenler, 277 - Nehri Elmalı, 277 - Evsafı şehri kadimi darı tüffah Elmalı, 278 - Ziyaretgâhı Elmalı şehri, 280 - Evsafı yaylağı şehri İstanoz, 281 - Kariyei İncirli, 283 - Evsafı şehri şirnini Isparta, 283 - Kariyei Sart Ali Bey, 284 - Kariyei Kara Kaldırım, 284 - Menzili Yenice Han, 284.

Evsafı Kal'ai Adalya, 285 - Ziyaretgâhı Adalya, 290 - Kariyei Kondi, 290 - Evsafı kal'ai Teke hisarı, 290 - Nehri Aksu, 290 - Kariyei Görüş, 291 - Nehri Ulusu, 291 - Evsafı Kal'ai Güvercinlik, 291 - Fil deresi, 291 - Kariyei Yonmataş, 292 - Nehri Sarısu, 292 - Nehri azîmi Manavgat, 293 - Kasabai Manavgat ırgat, 293 - Kariyei Cerçisli, 293 - Nehri Karpuzlu, 293 - Alara Kal'ası, 294 - Nehri Alara, 294 - Kariyei Alara, 294.

Evsafı Kal'ai Alâiyye, 294 - Alâiyye ziyaretleri bunlardır, 299 - Nehri Demati, 299 - Kal'ai Bozağlık, 299 - Kariyei Selinti, 299 - Evsafı Kal'ai Mamuriyye, 299 - Günler, 300 - Kariyei kadimi Pırce Alâüddin Sultan, 300 - İskele yaylağı, 301 - Koç Davud, 301 - Ziyareti Koç Davud Sultan, 301 - Tokar yaylası, 301 - Söğüdlü Dere, 301 - Nehri Kudurdu, 302 - Cebeli Humaryan, 302 - Cebeli Yalınca, 302 - Evsafı kal'ai Kızılhisar, 302 - Kariyei Firiske, 302 - Ziyareti Büklü Baba Sultan, 303 - Evsafı kal'ai Firiske, 303 - Kariyei Lâmuran, 303 - Kariyei Gargar, 304 - Nehri Avari, 304 - Gözcü kal'ası, 304 - Evsafı kal'ai Ermenak, 304 - Ziyaretgâhı Ermenak, 306 - Nehri Aykadın, 306 - Telli Bel, 306 - Delendi Hanı, 307 - Ardıçlı Bel, 307 - Bıçakçı yaylası, 307 - Nehri Köksu, 307 - Kara Sakız Beli, 307 - Kara Sakız kapanı, 307 - Demlisin Beli, 307 - Büyük Cimre Beli, 308 - Küçük Çimen, 308 - Kâfiryat Kazası,

708 - Elbeis Çakılı, 308 - Yalvar Cevizliği, 208 - Menzili Karapınarbaşı, 308 - Kariyei Akça Mahmud, 308 - Evsafı Kal'ai İli Sıra, 308 - Evsafı gafıbat der Kal'ai Kâfirâbâd, 309 - Ziyaretgâhı Kâfirâbâd, 310 - Kariyei Yogunlar, 311 - Kariyei Bölme dede, 311 - Kariyei Dirbin, 311 - Kariyei Kerenti, 311.

Evsafı kal'ai Lârende yani şehri Karamanı Darı îman, 311 - Ziyaretgâhları bunlardır, 314 - Seki yaylası, 315 - Alaca Han, 315 - Kal'ai Takyenos, 315 - Kariyei Yapılı, 316 - Nehri Gümüş, 316 - Evsafı kal'ai Mut, 316 - Evsafı kal'ai Zenbur, 317 - Nehri Kurud, 418 - Kasabai Zeyni Şerif, 318 - Kariyei Kudurdu, 318 - Nehri Kudurdu, 318 - Nehri Göksu 318.

Evsafı kal'ai tahtı Takyenos Selefke, 319 - Ziyaretgâhı Selefke, 320 - Evsafı kal'ai Aklıman, 321 - Kal'ai Selefke, 322 - Kariyei Agaz, 322 - Se:encam Menakıbı vartai azîm, 322 - Kariyei Tirsendi, 323 - Nehri Kuruçay, 324 - Evsafı tahtı kadimi Takyenos ve kara Görgöş, 324 - Zi oğlu, 326 - Nehri Al Ata, 327 - Kariyei Erdem Oğlu, 327 - Nehri Bolur, 327 - Kariyei Hacı Alâüddin Oğlu, 327 - Nehri Gerendir, 327 - Kariyei Mersin Oğlu, 327 - Nehri Mah Kulaç, 327 - Nehri Pambulis, 328 - Kariyei Mezid Oğlu, 328 - Nehri Yumuk, 328 - Kariyei Kara İsa Oğlu, 328 - Evsafı kal'ai Tırmız, 328.

Evsafı kal'ai Tarsusu kadim, 328 - Nehri Bulgar, 331 - Evliya ve enbiyaların beyan ider, 331 - Nehri Tarsus, 333 - Evsafı kal'ai Ramazaniyye yani Adana, 333 - Ziyaretgâhı Adana, 338 - Evsafı kal'ai Misis, 338 - Nehri Ceyhun, 340 - Evsafı kal'ai Şahmârân, 340 - Nehri Ceyhun, 341 - As, 341 - Kûhu Gök, 341 - Evsafı kal'ai Kınık, 342 - Evsafı kal'ai Çanakçı, 342- Evsafı kasabai Müzeyyin İsneyin, 342 - Nehri Kara Çay, 343 - Nehri Mercan, 343 - Nehri Ak Cihan, 343 - Evsafı kal'ai Sarvanlı, 343 - Nehri Kara Çay, 345.

Evsafı kal'ai Marı iş yani darı, 545- Ziyaretgâhı Meraş, 349- Kariyei Elmalı, 350- Evsafı kal'ai sadrıbaz yani Besni, 350- Kariyei Defter Kethüdası, 351- Kariyei Osman Dede, 351- Kariyei Gücile, 352.

Evsafı kala'i şirin ve arusu zemin şehri Ayıntabı kadim, 352- Ziyaretgâhı Ayıntab, 359- Kariyei Nevrune ve Kariyei Nifak ve kariyei Öyücük ve Kariyei Harpuşdil, 360- Menzili Kariyei Kara Melek, 360.

Evsafı şehri Kilis, 360- Ziyaretgâhı Kilis, 362- Kariyei Merci Dabık, 364- Kal'ai Re'si Osman, 362- Kariyei Sücud, 362- Kariyei Leylûb ve Kariyei Tibil ve Kariyei Sücudu Sagir, 365- Evsafı kal'ai kadimi Uzeyr 365- Ziyaretgâhı Azez, 366- Kariyei Şeyh Hid, 366- Kariyei Kefrinay, 366- Kariyei Maarı Sitti, 366- Kariyei Raysan, 268- Kariyei Başköy, 367.

Evsafı kal'ai kadim ve bîmisli edim Halebüşşehba, 367- Ziyaretgâhı Haleb, 381- Evsafı kal'ai Hanı yetîman, 383- Hassai bi'ri acib, 383- Menzili kariyei Serakıb, 384- Evsafı kasabai Selimen, 384- Ziyareti Şeyh No'man, 384- Evsafı kasabai Riyhi rahat Riyha, 384- Ziyaretgâhı Riyha, 384- Evsafı kasabai Bekfelûm, 384- Evsafı kasabai İdlib, 385- Riyareti hazreti Şeyh Şu'man, 385- Evsafı kasabai 385- Kariyei Ahmed Beşe, 386- Evsafı kal'ai Şatır, 386- Nehri Âsi, 387- Menzili kariyei Budama, 387- Kal'ai Livana, 387- Kal'ai Behlûliyye, 387.

Evsafı kal'ai Lâtikiye, 388- Ziyareti Lâtikiye, 391- Nehri Kebir, 391- Nehri Kırbeşî, 392- Nehri Arab, 392- Nehri Medik, 392- Nehri Rüus, 392- Evsafı kal'ai Cebeliye, 392- Evsafı ziyaretgâhı Sultan İbrahim ibni Edhem, 394- Temaşayi kerameti hazreti İbrahim Edhem, 395- Menakıbı hazreti İbrahim Edhem, 397- Nehri Harisun, 397- Nehri Çivi Çay, 397- Nehri Betis, 398- Kal'ai Betis, 398- Ziyareti ricali erbaîn, 399- Memlâha İskeleyi, 399- Evsafı kal'ai Tartus, 369- Evsafı Cezirei Zenan, 400- Sahrayi Cenin, 402- Evsafı kal'ai Mahbubu Hüsnâbâd, 402- Evsafı kal'ai Kaliyat, 404.

Evsafı kal'ai Ham yani Tırablusu Şam, 404- Evsafı ziyaretgâhı belidei Tırablus Şam, 412- Kariyei Enfiyye, 414- Kal'ai Maan, 414- Evsafı kal'ai Cübeyl, 415- Cisri Hazreti İbrahim, 419- Burcu Tarrahîn, 417- Nehri Beyrut, 417- Evsafı darı kal'ai Muz, 417- Evsafı ziyaretgâhı Beyrut, 420- Kariyei Burter, 421- Eşkâli şecerei muz ve hasiyyeti misali luz, 421- Sebebi hilkatı şecerei muz misli elluz, 421- Kariyei Na'ma, 422- Nehri Demiç, 422- Kariyei Muksabiyye, 422- Kariyei Ciyeyye, 422- Hikâye, 423- Kariyei Remile, 422.

Evsafı kal'ai Sayda, 425- Ziyaretgâhı kibarı evliyaullahı Sayda, 428- Kariye Hare, 429- Kariyei Kizeyye, 429- Kariyei Deyri Zehrani, 429- Nehri Zehrani, 429- Kariyei Akliye, 429- Kariyei Sarfael, 429- Kariyei Ensar, 430- Kariyei Adlûn, 430- Nehri Beytan, 430- Evsafı kal'ai Kasımiyye, 430- Evsafı Re'sül Uyun acibei ibretnümün, 430- Evsafı kariyei Sur, 431- Kariyei Ma'reke, 432.

Vilâyeti Taberistan yani eyaleti Ken'an, 422- Kariyei Terzat, 432- Hazreti Hesyân ibni Hazreti Yakub, 432- Cebeli Nakur, 433- Ziyareti Sayyah ibni Yahud ibni Hazreti Ya'kub, 433- Ziyareti şecerei seyyidina Hazreti Ali, 433- Evsafı Ayni Tebnîn, 434- Ayni Radim, 434- Ayni Seri, 424- Ayni Debiyye, 435- Ayni Has, 430- Ayni Hayat, 435- Ayni Ruh, 435- Ayni Hazreti Yakub, 435- Ayni Nisa, 435- Ayni Jerjib, 436- Kal'ai Tebnin, 436- Ziyareti Sıddik ibni hazreti Efrayim ibni Yusuf ibni Yakub, 437- Kariyei, 437- Kariyei Suku Anuk, 437- Kariyei Ceyş, 438- Kariyei Yazan, 438- Evsafı kariyei Aynüzzeytun ve ayni Mirun, 438.

Evsafı kal'ai Darülyehud Safet sıfat, 438- Evsafı ziyaretgâhı Safed, 442- Cebeli Ukkab, 445- Aynüttin, 445- Ayni Vadi, 445- Vilâyeti Tabe-ristan, 445- Kal'ai Kahkahâyı Arab, 446- Ziyareti Hazreti Şuayb nebi, 447- Kal'ai atıkı Medinetül Arab, 449- Kariyei Luyiya, 449- Evsafı kal'ai Ayni Tüccar, 449- Evsafı Cebeli Turu Hidarven, 450- Kariyei Tabbaga, 450- Kariyei Naura, 451- Kariyei Zer ayn, 451- Kariyei Akkâre, 451- Kariyei Jelmi, 451- Evsafı kal'ai Cenin, 451- Ziyareti Şeyh İzzeddin ibni Şeyh Mehemedür Rûfaî, 452- Evsafı kasabai Tûrabî Oğlu, 452- Kariyei Kanariye, 452- Kariyei Gavrabe, 452- Kal'ai Mağara, 453- Kariyei Sile, 453- Kariyei Kurkag, 453- Kariyei Fındıkavmiyye, 453- Kariyeyi azîmi Sebastiyeye, 453- Kariyei Marabite, 455- Kariyei Nakure, 455- Kariyei deyri Sıvra, 455- Kariyei Betile, 456.

Evsafı kal'ai Nablıs şehri kadimi Sameri, 456- Evsafı ziyaretgâhı Nabhs, 457- Kariyei كاريه ve kariyei بلاطه ve kariyei عادوته ve kariyei خواره kariyei كوت, 459- Kariyei عقره ve kariyei ياموق ve kariyei ساوى. 459- Akabül Halân, 458- Kariyei Sencil, 459 Kariyei Beyrut, 460- Kariye Şemuyil, 460- Kariyei Ayni Tahir Beybbars, 469- Ziyareti Cerrahı Resul, 460.

Evsafı Kal'ai kadim ve kiblei atik Beytül mukaddes, 469- Evsafı kal'ai Kudüsü Şerif, 463- Evsafı secdei kadim Camii Aksayı azîm, 466- Ziyareti Camii Aksa, 468- Evsafı Mescidi Sahratullah, 468- Mescidi Sahratullah, 469- Evsafı Sahratullah, 472- Makamatı garı Sahratullah, 473- Sahrai Şerif kafesinden taşra makamları beyan ider, 474- Evsafı haremi Mescidi Aksa ve Sahratullahı Şerif, 475- Makamatların ziyaretin beyan ider, 475- Evsafı haremi kebiri Mescidi Aksa, 477- Ziyaretgâhı haremi Mescidi Aksa, 479- Der vasfı sütunu Sırat köprüsü, 480- Evsafı ziyaretgâhı Cebeli Turu Zita, 481- Ziyareti Cesimaniyye, 481- Ziyareti Melik Gadir, 482- Makamı Hazreti Musâ, 482- Kariyei Tur, 483- Kariyei Yunus nebi, 486- Deyri Hayhun, 487- Deyri Batus, 487- Ziyarei Uzza ibnün Nebbaş, 488- Kariyei Davud, 437- Evsafı enderunu Kudüsü Şerif, 488- Der vasfı deyri ibret-nümün Kamamei bukalemun, 491- Der vasfı kandîli nur, 492- Der beyanı banii Deyri Kamame, 494- Evsafı Mescidi Hazreti Ömer, 490- Makamı Hazreti Ömer, 495- Sahrayı Buk'a, 497- Deyri Mührü İlyas, 598- Ziyareti Hazreti Seyyare Ana, 498- Ziyareti Can bin Can, 498- Der vasfı Beytül-lâhm, 498- Kariyei Beyti Hale, 502- Kariyei Hızır İlyas, 502- Evsafı kal'ai Muradiyye, 503- Kariyei Kufîn, 403- Kariyei Aynüddevri, 503- Kariyei Saîr, 503- Kal'ai Ayni Şeyyare, 003- Kariyei Hulhul, 504.

Evsafı kal'ai darı enbiya Hazreti Halilürrahman, 504- Ziyaretleri beyan ider, 513- Kariyei Sagir, 513- Kariyei Nuaym, 514- Ziyareti Hazreti Lût ibni, 514- Kariyei Veşle, 515- Ziyareti Hazreti Musâ ibni Karn Amran, 515- Bahirei Sidrem yani Bahirei Lût, 616- Cebeli Zeyti har, 517.

Def'a menzili Kudüsü Şerif, 518- Menzili Kariyei Selima, 518- Menzili Kariyei Naşif Oğlu, 518- Evsafı kal'ai Cebelül Alçun (Aclûn), 518- Bahirei Zagr, 519- Def'a kal'ai Ayni Tüccar, 520- Aynüt Tin ve Ayni Limon, 520- Evsafı harabı şehri Taberistan, 520- Menzili hankahı Mine ve evsafı Bahirei Taberistan, 520- Evsafı harâbi şehri Zagzaga, 521- Germabı Zagzaga, 521- Hammamı Demamir, 532- Ziyareti Hazreti Sa'd Vekas, 524- Makamı Vadiüzzuib, 525- Menzili Hanı Cisri Yakub, 525- Evsafı kal'ai Kunaytara, 526- Ziyareti Hazreti Ukkâşe, 527- Kariyei Turunciyye, 527- Evsafı Kal'ai Şa'saa, 527- Kariyei Davudiyye, 528

Evsafı kal'ai Şamı cennetmeşam Toprağı müşki amberfam Dimişki darüsselâm, 528- Evsafı kal'ai Sarı Arslan, 532- Evsafı Camii Ümeyye, 533- Der sitayişi Camii Ümeyye, 536- Der vasfı Ak Minarei Camii Ümeyye, 538- Hikâye, 539- Hatvei Âdem aleyhisselâm, 550- Eysafı Kabai Salihyye, 547- Camii Sultan Selim Hanı Evvel, 537- Sitayişi sarayı vüzerayi Şamı cennetmeşam Darüsselâm, 547- Hikâyei sergüzeşti, 550- Acibei garibe, 554- Evsafı ziyaretgâhı darı enbiya ve makematı merakıdi evliyai Şamı Darüsselâm, 555- Cebeli Ribve, 556

İşbu Sene 1081 mahı Şevvalinde Şamı Cennetmeşamdan Kâbei Şerife gitdiğimiz menazilleri beyan ider, 565.

Menzili Kasrı Küçük Ahmed Paşa, 366- Menzili Kariyei Kisve, 567- Tarhana Hanı, 567- Kariyei Zera', 568- Kariyei Bosr Sagir, 568- Menzili Ketile, 569- Menzili evsafı kal'ai Müzeyrib, 570- Nehri Huriyan, 571- Kabayil Meşayihlerin beyan ider, 571- Hikmeti Huda, 572- Der beyanı meşayihî huccac ve zülühtiyac behuzuru veziri âsafı dilir Hüseyin paşa, 573- Hakir bir kaç refikler ile Hazreti Eyyub ziyaretine gitdiğimiz beyan ider, 574- Karyei Neva, 574- Kariyei ziyareti Hazreti Eyyub ibni, 575- Menzili Kariyei Turna, 576- Menzili evsafı Kal'ai Mazrak, 577- Evsafı kal'ai Ayni Zerka, 577- Menzili Tebrike, 578- Menzili Belka Boğazı, 579- Hanı Aynut Tayr, 579- Menzili sahrayı Belka, 580- Evsafı Kal'ai Katran, 581- Evsafı kal'ai Kerek, 581- Evsafı menzili Tabut, 582- Evsafı menzili Aneze, 583- Evsafı menzili kal'ai Maan, 584- Menzili Akabe, 585- Evsafı kal'ai kudret Cugeyman, 585- Evsafı kal'ai Peygamber Eşmesi, 586- Menzili Kaul Basit Biatıyye, 586- Evsafı menzili Âsi Hurma, 578- Menzili Makabir, 588- Menzili Akabe, 588- Menzili evsafı kal'ai Hayder, 588- Evsafı kal'ai şirîn Muazzam, 590- Evsafı menzili Şakkül Acuz, 591- Akitül Rimal, 592- Evsafı, 592- Evsafı şehri kavmi Semud yani Menzili Âbyarî Salih, 594- Vadel Atik, 595- Vadi Safra, 595- Kal'ai Vadel Kura,

595- Vadi Salis Şehri Hazreti Salih, 596- Ziyareti Hazreti Semud ibni, 597- Kal'ai Dubbel Cezzel, 597- Kariyei Cezle, 598- Evsafı menzili Kal'ai Ulâ, 598- Evsafı menzili Bi'si Zümmerula, 600- Evsafı menzili Bi'ri Cedid, 601 Ziyareti Hazreti Hud ibni, 601- Evsafı menzili Hediye Eşmesi, 603- Evsafı menzili kal'ai Fahleteyn, 603- Evsafı menzili Vadiyül Kurayi Atik. 604- Menzili Vadii İstikbal ve Darı Veda, 904

Der faslı ahvali ahali Medine, 606.

Sitayişi asakiri serdar Sarı Hüseyin paşa, 607 - Medinei Münevvere haricinde olan ziyaretleri beyan ider, 908 - Evsafı şehri Yesrib yani evsafı menzili kal'ai Medinei Münevvere, 611 - Evsafı eşkâli kal'ai Medine, 611 - Evsafı Camii Ravzai Mutahhara, 614 - Evsafı Ravzai Mutahhara ve Kubbei mehbati nuru münevvere Yani kabri şerifi Hazreti Muhammed Emin, 620 - Der beyanı mübaşeretü binayı Ravzai Mutahharai Fahri düâlem Seyyidi kâinat ve Mefhari mevcudat bedesti imareti Nureddin Sultanuş Şehid, 625 - Sitayişi kebbe Hazreti Seyyidül kevineyi vessekaleyn, 627 - Evsafı ziyareti Ravzai Mutahhara, 628 - Adâbı ziyareti Hazreti Resaletpenah, 631 - Ziyareti Hazreti Eba Bekrüs Sıddik, 632 - Beyanı menakıbı Hazreti Eba Bekrüs Sıddik, 632 - Makamı Hazreti Cebril, 634 - Ziyareti Hazreti Fatimatüz Zehra ve binti Hazreti Resaletpenah, 634 - Menakıbı Hazreti Ömer, 634 - Makamı Erbabı Soffa, 635 - Evsafı derunu kubbei Ravzai Mutahhara, 636 - Evsafı enderunu imareti kal'ai Medine, 640 - Evsafı varuşu Medinei Münevvere, 642 - Medinei Münevverenin haricinde olan ibadetgâh ve ziyaretgâhları beyan ider, 645 - Evsafı ziyaretgâhı harici Medinei Münevvere, 656 - Karyei Kubbetül islâmda Mescidi Kuba, 656 - Bağçei Sokollu, 658 - Hazreti Hamza ziyaretlerin beyan ider, 659 - Mastabai Hazreti Resul, 659 - Vadii hayyamei Resul, 660 - Ziyareti Hazreti Hamza, 660 - Ziyareti Harmeni şüheda, 661 - Evsafı ziyareti veda, 663.

Mekmeden Medineye gitdiğimiz beyan ider, 664.

Menzili Bi'ri Hazreti Ali, 664 - Karye Karye, 666 - Menzili Kuburu Şüheda, 666 - Menzili Hazreti Kariyei Cüdeyde, 667 - Cebeli Sancan, 668 - Karyei, Karyei, Karyei, Karyei, 668 - Karyei, 668 - Evsafı kal'ai Bedr, 669 - Garı Nebi, 669 - Der vasfı Bedr, Huneyn, 670 - Sahrayı Meymun, 670 - Sebili Meymune bintül Haris, 671 - Karyei, 671 - Cebeli Tayyibe Sultan, 672 - Kariye, 672 - Karye, 672 - Menzili Kasabai Rabia Eşmesi, 672 - Akabesi, 672 - Şükür Akabesi, 673 - Evsafı Kal'ai Güzelce Bürke, 673 - Osfan, 674 - Menzili evsafı Kasabai Vadii Fatıma, 674 -

Soffai Halâs, 675 - Menzili Makamı Umre, 676 - Menzili vadii Fah, 677 - Evsafı alayı asa- kiri Mısır ve asakiri Şam der Mekke, 679 - Vadii Muallâ, 683.

Faslı evvel oldur kim Hazreti Resaletpenah Çaryarı Güzîne ve eshabı kirama ve evlâdı zevilihtirama Cenabı Hak tarafından Cibril Emin talimile ümmetine talim etdiği şerayiti hac böyle ferman olunmuşdur kim hakkında Âyeti Şerif nazil olmuşdur, 686 - Ziyareti Makamı İbrahim Halilullah - Ziyareti Sai Safa, 689 - Evsafı Cebeli Safa, 691.

Faslı sani Evsafı Cebeli Arafat, 691 - Menzili şehri Mine Bazarı, 691 - Cebeli Kuzahda Mescidi Müzdelife yani Meş'aril Haram, 692 - Evsafı Cebeli Arafat, 692 - Cebeli Mehib, 693 - Ziyareti Makamı Cebeli Arafat, 693 - Mescidi matbahı Hazreti Âdem, 696 - Cebeli Arafatın ferayiz vacibat müstehabatların beyan ider, 698 - Evsafı Mescidi Hazreti İbrahim, 699 - Evsafı Camii Hazreti İbrahim, 699 - Evsafı hatibi Arafat, 701 - Menzili Evsafı Müzdelife yani Camii Meş'aril Haram, 703.

Evsafı menzili şehri Mine bazarı, 705 - Mine bazarında huccacı müslimîn üzre farz ve vacib ve müstahab ve sünneti Resul olan makamatları beyan ider, 705 - Beyanı mahlli recemat, 705 - Evsafı ziyaret ve imarâtı Mine bazarı, 708 - Evsafı Camii Hayf Camii Enver Camii Zayf, 709 - Cebeli Velmürselât, 710 - Cebeli Şebire, 711 - Cebeli Akabe, 711 - Evsafı zineti esvakı Mine ve şadmanii asakiri Sultan ve suru Şürefayi evlâdı hitan ve zevki safayi huccac züvvaran, 712 - Evsafı şadmanii asakiri islâm der bazarı Minei Meram, 714 - Der faslı şadmani serafei fişeng bete lifi firengi bedrenk beşehri bazarı Minei Velvelei mahalli velvele ve gulgule ve âhenk, 715 - Cebeli Nur, 718.

Faslı Evsafı ferayizi Tavafı sadr, 718 - Evsafı şadmanii şehri Mekkei Mükerreme, 721 - Hududu Mekke beyan ider, 724 - Evsafı Mollayı Mekkei Mükerreme, 735 - Evsafı eşkâl ve ihramı Haremi Şerif Beytullahülharam, 726 - Evsafı ebvabı Haremi Şerif, 727 - Der vasfı hatve Haremi Şerif ve mabeynehüma ebvabı lâtif beyan ider, 728 - Der beyanı adedi sütunu Haremi Kâ'bei Şerif ve binayı lâtif, 734 - Bu zikrolunan sütunların ne mikdarı şarkında ve garbında ve şimal cenubundadır anı beyan ider, 734 - Evsafı kıbabı kebiireleri beyan ider, 735 - Der vasfı ebdanı Haremi Şerif, 736 - Evsafı minarâtı Beytullahül Haram, 736.

Faslı iclâli ikrama mahsus olan Beytullahül Haramın cemii ahvalâtın beyan ider, 738 - Evsafı vaz'ı ensabı Haremi Şerif, 740 - Evsafı ihramı Haremi Şerif, 741 - Fasıl Evsafı sıfatı Beytullahül Haram ve fethi Mekke bedesti Resul aleyhisselâm, 742 - Der beyanı ibtidai hayratı

VIX

kisvei şerifi Mekkei Mükerrime, 744 - Sitayişi elvan ve kaddi kameti sengi Huda Hacerül Esved, 748 - Der beyanı esmai Beytullahülharam, 749 - Beyti Şerifin canibi erbaasında olan Haremi Şerif içre olan makamat binayi âliyeleri beyan ider, 750 - Evsafı Ayni Cennet Bi'ri Âbı Zemzemi Rahmet, 753 - Der vasfı tulûu Âbı Zemzem, 755 - Babı Selâmı Atik, 756 - Makamı Hazreti İbrahim, 757 - Makam yani Kademün Nebi, 758 - Kubbei, 759 - Evsafı Mekkei mükerrime bedesti Hazreti Seyyidülkevneyn ve Resulüs Sakaleyn ve Şefii menfiddareyn, 759 - Evsafı imarat hayrat hasenatı şehri mekke ve esvakı müzeyyenei beldei Bekke, 761 - Fi beyanı mesacidi şehri Mekke, 761 - Mekkei mükerrime dua müstecab olan yerleri ve makamatı âliyeleri ve büyutu şerifelerde olan mescitleri alettartib beyan ider, 762 - Secdegâhı Hazreti Enbiya, 763 - Evsafı saadet hanei Emine Hatun yani ümmü Hazreti Resulü Emin, 764 - Eşkâli cürmü Beyti Resulü Kerim, 766 - Ziyaretgâhı beyti Hazreti Fatimatüz Zehra, 767 - Beyti Hazreti Ali ibni Ebi Talib, 768 - Beyti Hazreti Eba Bekri Sıddik ibni Ebi Kohafe, 768 - Beyti Ömer ibnül Hattab, 768 - Beyti Hazreti Osman, 769 - Beyti Hazreti Abbas, 769 - Beyti Hazreti Ayişe Sıddika, 769 - Beyti Ebi Süfyan, 769 - Beyti Enes bin Malik, 769 - Beyti Abdi Menaf, 769 - Beyti Hazreti Zübeyr, 769 - Beyti Hazreti İsmail, 770.

Evsafı medresei şehri Mekke, 771 - Evsafı imarethayi Mekkei Mükerrime Evsafı uyunu çeşmesarı şehri Mead yani Mekke, 773 - Evsafı esvakı müzeyyene, 775 - Evsafı hammamatı Mekke, 778 - Sitayişi ehli Mekke ve eşkâli sâdatı kiramı şehri Bekke, 779, Evsafı nisvanı Mekke, 781 - Evsafı mektebi sıbyan der Mekke, 781 - Evsafı darülkurai Kur'anı Azîm, 781 - Evsafı Darülhadis, 781 - Evsafı şehri mekke, 732 - Beyanı mevtayi ehli Mekke, 783 - Beyti Şerifin canibi erbaasındaki cebelullahı beyan ider, 784 - Evsafı ziyaretgâhı eshabı kiram der Mekke becanibi Babı muallâ ve ziyareti Kuburu Şüheda, 785 - Amma şehri Mekke içre hayatda olan müstecabüddave ve sulehayı ümmedten olan kimesneleri ve hukukun kesbitdiğimiz âyân eşrafları beyan ider, 292 - Evsafı menazili benderi Kal'ai Cidde, 794 - Ziyaetgâhı ehli Hazreti Âdem ve Ümmü beni âdem Hazreti Havvayi Mükerrim, 794 - Evsafı benderi şehri kadim Kal'ai Cidde, 795 - Mekkei Mükerrime, 797 - Ziyareti vadii Umre, 798 - Menzili Kasabai Vadii Fatıma, 798 - Mençili Bi'ri Ofsan, 798 - Menzili Kudeyde, 798 - Menzili Rabia eşmesi, 798 - Menzili Müstahsen sebili, 798 - Menzili Kasabai Bedr Huneyn, 797 - Sergüzeşti hakir, 798 - Menzili Kasabai Cüdeyde, 800 - Menzili Kal'ai Medinei Münevvere, 800 - Ziyareti Buzaa, 801 - Menzili Bi'ri Ali, 801 - Menzili Kuburu Şüheda, 801 - Menzili Cüdeyde, 802 - Menzili Sakife, 802 - Evsafı menzili Kasabai Yenboülber,

302- Cebeli Resuy, 802- Evsafı Kal'ai Yenbolülbahir, 803- Sitayişi keştii Celebe yani Yemen gemisi, 803 Dervasfı eşkâli Şab, 805- Evsafı Bahri Süveys, 809- Derbeyanı huccacı Kavmi Megaribe, 808- Menzili vadii Nar, 808- Menzili Nabat, 809- Menzilül Haura, 809- Menzili Hankiyül Kuray, 810- Menzili Eğre, 810- Menzili Kal'ai Vüş, 811- Menzili Istablı Anter, 812- Menzili Kal'ai Ezlem, 812- Menzili Kastal, 813- Kal'ai Koveylan yani Muveylah, 814- Menzili Uyunuül Kasab, 816- Menzili makabiri Hazreti Şuayb, 819- Ziyarti bintanı Hazreti Şuayb, 820- Menzili Şerefi Beni Atıyye, 820- Menzili Zahrül Har, 821- Menzili Kal'ai Akabe, 822- Menzili sutuhu Akabe, 824- Menzili Âbyarı Alâye, 825- Menzili Kal'ai Nahil, 825- Evsafı menzili Cebeli Turu Sina, 825- Makamı Hazreti Musâ ve Makamı Hazreti İsa ve makamı Meryem Ana, 826- Makamı Havariyunlar, 826- Menzili Re'si Tuğra, 827- Menzili Navatir, 827' Evsafı sahrayı bieman ve deryayı rimalistan Vadii Tihi berzahnişan, 828- Evsafı tetümmei Sahrayi Tih, 830- Derbeyanı şehri Karan, 830- Hikâyet 830- Ziyareti Huden ibni Bel'am ibni Baur, 832- Menzili Kal'ai Acrud, 833- Evsafı benderi Süveys, 833- Menzili Mesani, 837- Günler, 837- Mastabai İbrahim Ağa, 837- Menzili karyei Bürketül Hac, 838- Derbeyanı menzili hac Mahrusai Mısırdan Mekke ve Medineye varınca her konağın saat ve derecelerin beyan ider, 840- İhtitamı seyahatnamei küstahaneı 840.

Evliya Çelebinin kaydettiği tarihlerin Arap harflerile yazılışları	743
İndeks	851

Not:

Metinde geçen ve okuma şeklinde tereddüt edilen birkaç has ismin eski imlâları, ehemmiyetli olan tarih mısralarınının Arap harflerile yazılış şekilleri, ayrıca gösterilmiştir.

İlk altı cildi İkdâm matbaasınca 1896-1900 tarihlerinde arap harflerile basılan ve yedinci, sekizinci ciltleri 1928 de bugün lâğvedilmiş bulunan Türk Tarih Encümenince yine arap harflerile neşredilmiş olan «Evliya Çelebi Seyahatnamesi»nin dokuzuncu ve onuncu ciltleri de bu defa Türk harflerile ve resimli olarak Kültür Bakanlığınca bastırılmıştır,

Bu cildin başına konulan ve on altıncı asır sonlarına doğru yapılmış bulunan Ege denizi yöresi hartası hakkında birkaç not :

Osmanlı İmparatorluğunun en parlak devri olan XVI ıncı asırda Akdeniz Türk hâkimiyeti altında bulunuyordu. Kemal Reis, Kurdoğlu Muslihiddin, Barbaros Hayreddin, Turgut, Kılıç Ali gibi ünlü Türk amiralları kazandıkları zaferler neticesinde Avrupa efkârı umiyesine «Türkler karada olduğu gibi denizlerde de mağlûp edilemezler» kanaatini vermişlerdi.

Lepanto muharebesinde Müezzinoğlu Ali Paşa kumandasındaki zayıf kuvvetlerle, « Donjoan De Avusturya » nın kumandasındaki müttefik donanmaya karşı yaptığımız hücumda ağır zayıat vererek muharebe meydanını müttefiklere terke mecbur olmuştuk. Fakat düşmanlar da okadar fazla zayıata uğramışlardı ki kazandıkları zafer; Pirus'unkinden farksızdı. Nihayet müttefiklerden ayrılan Venedikliler, Kıbrıs adasını terketmekle beraber harp tazminatı da vermişler, birkaç sene sonra İspanyollar da Tunustaki hâkimiyetimizi tanıyarak mağlûbiyetlerini kabul etmişlerdi. Bu sıralarda şarkî ve garbî Akdenizde yelken ve kürekle dolaşmakta olan Türk gemicilerinin elinde mükemmel deniz haritalarıyla Pirî Reis'in vücude getirdiği « Kitabül-bahriye » adlı klavuz kitabı vardı.

Kâtip Çelebi, meşhur «Tuhfetülkibar Fiesfarilbihar» adlı eserinde: «Hartı bir deridir ki sureti bahir ve rüzgârlar yazılmıştır [1]... Her geminin yürüdüğü gece gündüz kıyas ile hesap edip hartı gözetirler. Mühâlif bir rüzgâr ile hilâf semte giderlerse hartı da kurşunla alâmet vazedüp geru yola girerler [2] » demektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde $\frac{577}{35911}$ numaraya kayıtlı olan 7 haritadan mürekkep bir atlas vardır ki XV ve XVI ıncı asırlarda Türk bahriyelilerinin kullandıkları deniz haritalarının çok güzel bir nümunesini teşkil etmektedir.

(1) Kürrei musattaha, (2) Ege havzası, (3) Garbî Avrupa kıyıları (4) Garbî Akdeniz, (5) Orta Akdeniz ve Adiryatik, (6) Şarkî Ak-

[1] Tuhfetülkibar Fiesfarilbihar Kâtip Çelebi, Deniz Matbaasında basılan nüsha. Sayıfa 157. Satır 24

[2] Tuhfetülkibar Fiesfarilbihar, Kâtip Çelebi, Sayfa 149 Satır 18.

deniz, (7) Karadeniz ve Marmara haritalarından mürekkep olan bu atlasın renkli olarak deri üzerine çok büyük dikkat ve ihtimamla çizildiği görülür. Garbî Akdeniz havzasını gösteren haritanın sol kenarına yazılan: «Ketebehülfakir Biinayetülmeliküttakdir Ali..... Reis Fişehrüssefer sene 975» satırlarıyla kimin tarafından ve ne zaman yapıldığı anlatılmaktadır.

1567 milâdisine tesadüf eden 975 hicrî yılı ikinci Selimin ikinci yılını teşkil ederki birkaç yıl sonra Venediklilere karşı Kıbrıs seferine başlanmaktadır. Ne vak'anüvis ve ne de hususî tarih ve hatıralarda adına tesadüf edemediğimiz Ali Reisin Akdenizde kendi hesabına sefer yapan Türk leventlerinden biri olduğunu görüyoruz:

Kavala kaptanına hükümki: Haliya levent reislerinden (ali) Reis ve Sakızlı Hasan Reis nam kimseler on altı oturak kalita ile deryada yürüyüp fesat ve şenaat üzere oldukları ve Girit kurbünde aldıkları bir sakız fırkatesini mezkûrlardan satın almışsınız. İmdi mezburların ele gelmesi lâzım olmağın buyurdum ki hükümü şerifim vusul buldukta zikrolunan leventleri tetebbu edüp ele getüresin şöyle bilesin 19 Rebiulevvel sene 973. Mehmet Reise verildi» [1].

Atlasın yapıldığı yıldan iki yıl önceye tesadüf eden ve Kubbe altı vezirler meclisinde tutulan karar defterine geçen bu kayıttaki (ali) Reisin, atlası yapan Ali Reis olduğuna şüphe yoktur.

Topkapı Sarayı Müzesinde mevcut sancak ve bayraklar arasında «Ali Reis Fırkatesinin sancağı» olduğu kayıtlı olan ve eski türk leventlerinin kullandıkları sancakların güzel bir nümunesini teşkil eden bir sancak da vardır ki atlası yapan Ali Reise ait olması çok muhtemeldir.

Evliya Çelebi seyahatnamesinin 9 uncu cildinin büyük bir kısmını Ege havzası teşkil etmektedir. Bu cildi okuyanlar, o zaman kullanılan memleket, nehir, dağ vesair ismihasları bugün kullanılan harita ve atlaslar üzerinde bulmaları müşkil ve hatta imkânsız gibidir. Ali Reis atlasından aldığımız «Ege Havzası» haritasını faksimile olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesinin 9 uncu cildine ilâve edilmek suretile okuyuculara büyük bir kolaylık gösterilmekle beraber o asırlarda Türk denizcilerinin kullandıkları bir harita nümunesi de verilmiş oluyor. Ege Denizi adalarından bir kısmının şimdiki adlarıyla; Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ali Reis atlası, Pirî Reisin Kitabülbahariyesi gibi eski Türkçe eserlerdeki adlarının ne kadar farketdiği de şu cetvelde gösterilmiştir:

[1] İstanbul vilâyet binası, Başvekâlete merbut Hazinei Evrak dairesi mühimme defteri cilt 5, sayfa 156

Eski adı	Şimdiki adı
1 — Cezirei ilimli	Limni veya Limnos
2 — Bozbaba	Ayaistrati
3 — İskiri	Eşkiros
4 — Nerkizcik	Sıkantazura
5 — İblisler	Prasonjura
6 — Keçi	Pelâgo
7 — Çamlıca	Helitrumya
8 — Eski polos	Sıkopelos
9 — Eskidos	Eşkiyatos
10 — İpsıla	İpsara
11 — Papazlık	Andre (Jura)
12 — Sığircıklar	Roneadekoneas
13 — Doğan adası	Staporya
14 — Ahikerpe	Nikarya
15 — Horşitler	Forni
16 — Eşekler	Gaydronizi
17 — Keçi	Arki
18 — Burmaç	Lipso
19 — Hacılar	Denos
20 — Koçbaba	Levite
21 — Çoban	Kaşot
22 — Koyunluca	Serfo
23 — Yavuzca	Sifano
24 — Mürtet	Zia
25 — Bibercik	Nakronizi
26 — Kara adalar	Petali
27 — Değirmenlik	Milo
28 — Suluca	Hidra
29 — Kôlör	Salamin
30 — Kedelen	Vetonya
31 — Bahşiler	Pakso
32 — Burak	Brodano (Proti)
33 — Körfos	Korfo
34 — Çuha	Serigo

Evvelâ ismi İlâh ile ol Halıkı kevneyne ve ol her mebdei eşyaya şükrü bihad ve senayi biad اول طاعم طعمه وهو يطعم ولايطم hazretine sezavardır kim hanı ihsanı ve sofrayı biimtinanı ماہرسال بالغدو والاصال gani ve fakire ve civan ve pire nimeti mebzuldur Kaidei Hazreti rezzakı biçun ve erkânı künfeyekûn ber muktezayı âdeti Rebbülâlemin ki hükmü şerifi ezeli ezali bunun üzererine caridir kim ins ve cinnin a'ni seka- leynin halıkı ve rezzakıdır takdir eylediği erzakı verir kim (Âyet) و ما قدر الله حق قدره nassı katı üzre rezzakdır Cemii mahlûkatın rızkın verir kim bu âyeti şerife delil ve bürhandır (Âyet) ان الله هو الرزاق ذو القوة المتين buyurmuşlardır Ve eşrefi mahlûk kim hayvanı natık beni âdemdir ve gayri natık cemii mahlûkat devabatdır kim anlar için edimi arzda beni âdem nefakasından mukaddem vechi zeminde menbut olan ne- batatı kiyahî gayri natık mahlûku Huda hayvanat için evvelce şair ve alef biter kim (Âyet) و ما من دابة في الارض الا على الله رزقها fahvayı şerifince anlara dahi takdir itdiği nefakadan verir Hattâ karağuş gicede kara taş içre kara karıncanın kadrince nefakasın viren Perverdigâr ki Rabbülâle- mindir Hattâ bu nassı kerimlerin mazmununca Şeyh Sa'di buyurur (Beyit).

ای کریمی که از خزانة غیب
کبر تر سا وظیفه خورداری
دوستانرا کجا کنی محروم
تو که بادشمنان نظر داری

ebyatı üzre Rabbülîbaddır ve [1] ایزد اکبناه چالطی هوند (Beyit)

*Razıkı biteab Hudayı kerim
Halıkı cenneti naimü mukim*

bu ebyata ve bu nassı katılara itikadı tam ile mûtekid olub hemen Cenabı bariden dünyada emnü eman istiyüb âhir nefesde iman re- casında olub âlemi seyyahatde bir mürşidi kâmil ve mükemmel ister- dimki sermayei giranmayei vücud kuvvet ve kuvay ve kudret elde iken sudgeri ahiret olub cihanı keştügüzar iderek havas ve âmdan

[1] Bagdad köşkü nüshası (ایزد الاکبناه)

el çeküb çirkâbı dünyadan el yuduk Zira cemii erzakımız Allah üzredir (Beyit)

*Halıktan utan umma sakın rızkını kalkdan
Errızkı tevekkelte alellahı unutma*

diyüb bu bendleri gûşuma menkûş vücudum halka begûşvar fakru faka ile gınayi kalb tahsil idüb cümleten kat'ı reca itdim Ol vacibül-vücuda sad hamdü sena olsun ve salât ve selâm anın üzerine olsun kim ibtida mebdei âdemyan ve eşyayı kadıi kevnü mekân anın muhteriatı bediülbeyanında bir risaledir Mukkaddimesi neticei nübüvveti muhammediyyedir ki buyururlar (Hadis) *كنت نبيا و آدم بين الماء والطين* ol hate-mülenbiyadır Böyle halk olmuşdur Cümle nebilerden yine öndeyin ümmetile dahili cinan olsa gerek Sad selâm ana ve âl ve eshab ezvacına ve çiharyarı güzün üzerlerine olsunkim böyle bir şahı resülün ümmetindeniz *الشكر لله تعالى*

Duayi Padişahı islâm [1]

Güzidei Sultanı cihanı vacibüliz'an *خلد الله ملكه الى انقراض الدهران* Essultan ibnüssultan essultan Mehemed Hanı Rabi ibni sultan İbrahim Hana hadden efun ve kıyasdan birun hayır dualar ideriz Zira kavanini Sultan akılda merkum ve resmi âyini Şehriyar fehmü hıredde mer-sumdur ki mecmuu efkâr ve ezkâr belki her kârda Padişahı zıllüllaha sena ve midhat olsa savabı lâyuhsadır Hamdi Huda böyle Paşa (Padişahı) agâhı cemcenabın zamanı saadetlerinde veziri âzamı ve serdarı muazzamı olan Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa ile sene 1078 tarihinde cezirei hariri Giridde fethü teshiri baki kalan desti Venedikte olan Kandiye kalasını üç sene peyenderpey muhasara idüb kuvveti bazu ve himmetü bahtı hümayunu Padişahı cem haşmet ile döge döge sene 1080 tarihinde fethü teshir idüb Âsitanei saadetde âsude oldum Amma derunu dilden ve canü gönülden Arzı Mukaddesde Mekke Meker (Mekkei Mükerre) ve ravzai mutahhara caniblerine gitmeğe arzu iderdim Bir yarı muvafık olsa deyu her kûşe ve puçei teccessüs ve taharri iderdim Hikmeti Huda

Sebebi seyahati Mekke ve Mina (Medine)

Bu fakir Evliya âlemi şebabda ve devri feleki tizrevi pürşitabda bu kuvayi beden terakkide iken kuvveti basıram ile her ne tarafa nazarım tirini şast berkabzai sa'yi kavs ile çeküb pürtab itsem olan

[1] Pertev Paşa nüshasında (Hayır dua ve sena ve Padişahı islâm) dır.

nişanı ururdum Biemri Huda sayf ve şitada ne canibe azimet itsem elbetde ol diyara vasıl olurdum İslâmbulda altı ay meks idüb başıma zindan oldu Ahirülemir bin seksen bir Leylei kadirinde himmeti merdane himmeti velâ (valâ) himmetlerin reca idüb cemii enbiya ve evliyanın ervahı şeriflerinden istimdad ve ianet taleb idüb Ebu Ey-yubu Ensarî Hazretlerinin merkadi pürenvarların ziyaret itmeğe azimet itdim Zira Hazreti Resulü Huda ve Nebiyyi Ekrem Muhammed Mustafa قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا تحيرت في الامور فاستمعينوا من اهل القبور Hamdi Huda ziyaret idüb ruhu şerifleri için bir Yasini Şerif tilâvet iddüb sevabın ruhu pürunru şeriflerine ihda ve hibe eyledim Ve ruhu şeriflerinden istianet taleb idüb meded ve ianet canibi Hak celle ve alâdan yetişdi Ve ol gice güncü mihnetde zarü giryan ve nalân biriya ve bireca hâbâlûd olub yaturken menamımda üstadımız Evliya Efendi kim hamelei Kur'anı azîm ve fûrkanı kerim ve sahibi takribi şeyhüşşüyuh sahibi kura ve imamı muktedayi Sultan Ahmed ve Sultan Mustafa idi Anları gördüm Ve pederi vacidi macidimiz Derviş Mehmed Agayi Zillî nedimi Sultan Süleyman Han ve serzergeranı Dergâhı âli ve dervişanı zişan kimesne Bunları vakıamda görüb desti şeriflerin bus idüb haylı kelimatdan sonra üstadımız Evliya Efendi bu âyeti tilâvet etdi (Âyet) سبروا فيها لىالى واباما آمين ve bu âyeti dahi kıraat etdi فانظروا الى آثار رحمت الله diyüb bu âyeti şeriflere amel eyle buyurdular ve pederi buzurkvarımız طاب نراه bu âyeti okudu (Âyet) تفكروا في الآله ولا تفكروا في ذات الله diyüb va'ız nasihat edüb badeddua vessena fatihai seb'ülmesani tilâvet etdiler Ve mubarek desti şeriflerin pederimiz cemii uzvumuza sürüb cemii vücuduma sürüb cümle endamıma okudular ve yine pederimiz gûşumuz perk çeküb mektebi tıflı ebcedhan gibi ensem bir sillei pehlivanî ile urdıkim kâsei serim puladı nahcevanî gibi çin peyda sada [1] verdi Ve buyurdılar kim iki yerden bir gayret kuşagın kuşanub mahremi raz ol Her ne canibe gidersen hemen sağ ol buyurdular Ve üstadımız Evliya Efendi nutk etdiler kim yurü âlemi sihhati beden ile keştü güzar idüb yaverin Malikül-mülk olsun buyurdularında hemen hâbdan bidar olub gûyiya bu hakir bir gayri vücud sahibi olmuşum Cümle endamıma bir kuvveti kuva gelmiş ve dil gözü münevver olub güm güm öter Alesseher ki oldu hemen sefer tedarikine saiyeyledim Hikmeti Huda ol gün Azmizade Haletî [2] Efendi merhumun telâmizlerinden Sailî Çelebi hanemize teşrif buyurdu (Beyit)

[1] Pertev Paşa nüshasında (çin çin sada verdi) yazılıdır.

[2] Azmizade Haletî, doğumu 1569 da, ölümü 1630 dadır.

*Ruzi îd oldu o meh haneme kıldı teşrif [1]
Merhaba etdi benimle didi eyyamı şerif*

Birbirimiz ile öpüşb görüşüb بعد اللتى واللى [2] ol yarı vefadar ve bîdar ve bîdiyar ider Ey ihvanıma Niçün böyle pürzar ve bîkararsın Gel senin ile cihankeştik idelim ve diyarı Arabistan ve Hindistana gidelim Ola kim Cenabı Barî bize bir pişvayi tarik ve mürşidi kâmili ehli tahkik ve munisi gamgüsar ve bir yarı gamhar ve bir yarı vefadarı sıddik verüb şimdengeru tarikı hakka yüngünüb bir sahib nazarı bahri ata ve bir destigiri kânişifa bulub sevdageri âhret olub seyyahi âlem olalım didikde derunumda yer idüb İşte budur bana yar ve hemrah olacak deyu Ol refikı sümettarik deyüb derunu dilden ve canü gönülde safa ve sürur etdim ve ikimiz mabeyninde muharremat ve mükeyyefatdan bir şey ile âlûde olmamak için ahd ve yemin etdik Hakir itdim Ey birader ve canberaberim bu gerdişi dehri dünün çok âlâmı şedayidinden pürtab idüb geçmişim ve kâsei mesmumundan hor (hunu) ciğer nuş etmişim ve çerhi bukalemûnun elinde ciğerim döne döne kebab ve hunu dilden kabağım pürşerab olmuşdur (Beyit)

*Belâ tennuru sinemdir ciğerciğim kebab oldu
Çika meyhanesi içre kabağım pürşerab oldu*

deyüb hasbihali dirgûnun naklidüb kendüye âlâmı renci gınayı seferi bir bir takrir idüb nasihatâmız kelimatlar etdim Ol yarı garırmız olan Sailî Çelebi ped (pendi) nasihatlerimize rıza virüb ol dahi السفر قطعة من السقر ولو كان فرسخا maznunun fehmidüb rahi Hicaza âmâde olduk

Sebebi sebti sutur ve baisi seyahat nâmei umur beyanındadır

Evvelâ seyyaranı bihar ve ebrar ve seyyahanı kuvay efkâr fehmi nazar ve ilmühaberle rütbei zâhir ve bedidar ola ki ekalli ibadullahül Halik ve bu zaif mahlûku razik seyyahı âlem Evliyai biriya ibni Derviş Mehmedi Zillî ki serzengerani Dergâhı âli olub Mekkei Mükerreremenin sutuhu şerifi üzere zehebi halisden mizabı rahmeti inşa idüb fermanı Sultan Ahmed Han ile surre emâneti hidmetile sutuhu Kâbe üzre mizabı rahmet vaz idüb selâmetle Âsitaneye geldükde hakire Mekkei Mükerreme müyesser olmak için hayır dua etmişdi Bu hakir vakti sebabda henüz ömrü giranmayemiz pencah sale balig iken hakir dahi nabalig mücerredi pak idim Amma hamdi Huda rahmi

[1] Beşir Aga nüshası (Şerif), Pertev Paşa nüshası (teşrif)

[2] بعد اللتى واللى

maderden mütevellid olalı muharremat mükeyyefatdan bir şey ile âlûde olmıyub bu gûne bir haki pak idim Ancak talibi ragıbı seyyahat idim Ahar vatanı aslîmiz olan Beldei Tayyibe yani Kostanti-niyyei terk idüb ve maskatı re'simizden infisal ile seddi rahili ve şid-detü harrü berri irtikâb idinüb diyarı gurbetde ve tahsili ulûm ve tekmili fûnun ideriz deyu ol hayi huyile diyarı büldan ve aktarı arazi keştü güzarı cihan ideriz deyu (Âyet) سیروا فیہا البالیہ mazmunu üzre ibret nümâyı ehli bîniş ve hayret efzayı ehli dâniş olan ekalîmi seb'anın vacibüsseyr olan âsârların im'an ile nazar etmeğe bezli him-mete cür'et etdim Eyle olsa hali dilim ile müşavere idüb itdim Âle-mi seyyahatde evkatı ömrü nazenin niçün hebaya gider Hem seyyahat ve hem ziyâret ve hem ticaret ola deyu irtikâbı meşakatim memaliki mahruselerin ibretnüma âsârı kadimelerinde ve han ve cevami ve imaristanını seyir ve temaşa ile ve arzı beledi ve tuli neharı ve en-harları ile muharrir var cemii âsârların tahrir eylemeğe bezli himmet eyledimki Ulüvvülhimmet minelimandır Bu kelâmı sahih üzre bazı acibe ve garibeleri dahi iltizamı malâyülzem idüb esbi sabasür'at üzre süvar olub ekalîmi seb'ai siai seyyare var eflâki devredüb büruc bebüruc seyran devran iderek kilki cevahirzebanım güftara getirüb kâh evsafı büldan ve kâh evsafı ziyaretgâhı peygamberan ve kâh kâh tilâveti Kur'an iderek saat ve derice ve dakika ubur etdiğimiz kılaları ve ciballeri ilmi hey'et üzre papamunta [1] ve coğraflar ve minör ve atlas kitablarında tahrir etdikleri üzre hakir dahi eşkâli dünyayı tah-rir etmeğe himmeti imanı ihtiyarımla hamei zerfeşanım ele aldım Ve eyyamı seyyahatimizde bu aktarı arzda niçe niçe bin emkinei garibe ve âsârı dehirden niçe gez havadisi acibe manzur ve melhuzum olub gayilei nisyardan mürekkeb beni âdem olmamız hasebile hatırdan dur ve belki esmai eşyai meşhur verayi hicabı hevlde mestur olmıya deyu ilmelyakin ve aynelyaki ve hakkalyakin hasıl olub seyir temaşa etdiği-miz aktarı alâyimi sun'u Hudaları ve ibretnüma binaları sebt ve zabt ve asirülhıfz olan ümurları rıbkai elfaz olmıyub كالم الناس علی قدر عقولهم mazmunu üzre بين يديه elfazı kadim ile halkai hatıra riştei can ile alâkaderülîmkân akdi sebt etmeğe başladım Ahirülemir cemii umuru mühimmat leva-zımatımız âmâde idüb sekiz gulâmımız ve üç yarigar refikımız ve on beş re's küheylan atlarımız ile bu hakiri pürtaksir müsafirîni berrü bahir ve gâhi saknîni kura ve şehir olmagıçün bu keminei dirîne bir gün zevrakı (ruziâr) [2] şitaba süvar olub badbanı keştii kişlade [3]

[1] Mappemonde

[2] Bu (ruzigâr) yanlışlıkla aşağıki satırdan yukarıya yazılmıştır.

[3] Pertev paşa nüshası (küşade).

kılub inanı ihtiyar ile derya üzre ve muvafık (ruzigâr) ile İslâmbuldan Arzı Mukaddes haki olan Üsküdar canibine mün'atıf ve radeti cüz'î deryadan ubur etmeğe munsarif olub hamdi Huda âsân vechile dokuz milde ibtida menzili şehri azîm ve bilâdı kadimi Üsküdar yani Eskidar حماه الله في الليل والنهار Eskidardan galat Üsküdar derler Amma galatı meşhur evlâdır Mukaddema Sultan Muradı Rabi tahririnde mufassal tahrir olunmuşdur.

Elfaslül evvel Bin seksen iki muharreminin on ikinci günü yevmi Aşura idi Âsitanei saadetten sa'd saatde على ما فرض الله edai hac etmekçün Üsküdara azmi rahı Mekkei Mükerreme etdiğimiz menazilleri ve kura ve kasabatları ve şehri muazzamların âsârları ve cümle ahvalâtı ile ayan ve beyan ider

Cenabı Bari yari kılub sıhhat ve selâmet ile salimîn ve ganimîn yine vatanı aslîmiz olan mahmiyei Kostantaniyyeye vasıl ide Bu hakir Evliyay bihakkı evliya ve enbiya يا معين يا مدبر يا ذا الجلال والإكرام evvelâ bu cild müsveddat bu yüz (den) [1] tahrir ve tastir olur kim şehri Üsküdarda üç gün meks idüb bir cemiyeti kübra ile Üsküdardan bismillâh ile canibi şarka müteveccih olub Kadıköyün ve Bostancıbaşı cisrin iki saatde ubur idüb iki saatde dahi

Menzili kariyei Kartal

Yanko ibni Madyan asrında şehri azîm etmiş Âli Emeviyyundan Abdülmelik İslâmbulu muhasara etdikde bu şehri harab etmişlerdir Badehu Yıldırım Hanîde Kartal Koca ve İvaz Hoca ve Pendik Koca fethedikleriçün bu belide Kartal Kocaya ihsan olunub anıçün Kartal derler Mukaddema Bağdad ve Basra ve Lehsaya giderken bu rahlar mufassal tahrir olunmuşdur Andan iki saatde

Menzili kariyei Pendik

Mulavî [2] ve Pendik Koca fethetmekle ol ismile müsemma lebi deryada gayet mamur beldedir Bu dahi mevsufdur Andan kalkub kâh lebi derya kâh gûhu balâ işrakı baranı rahmet ile tıyni gina [3] çekerek altı saatde

[1] Pertev paşa nüshası (bu yüzden)

[2] Pertev paşa nüshası (Muğlavî)

[3] Beşir Ağa ve Pertev paşa nüshalarında (ina)

Menzili kasabai Gekbeziye [1]

Sebebi tesmiyesi ... galatdır Ebülfetih Sultan Mehemmed asrında emer (memerri) tarik olsun için imar olmuştur Mukaddema elli kerre ubur olunub evsafı mufassal merkumdur Amma valii Mısır efendimiz bu şehirden ubur idüb cümle askeri susuzlukdan bitab ve bimecal kalub Paşayı zişan malinden iki yüz kisei rumî [2] masruf idüb hasbetenlillâh bu şehir içre çarkûşe bir âbı hayat çeşme inşa idüb ayende ve revendei şehidanı desti (deşti) Kerbelâ ruhiyçün sak'yetdi Bu hayratı azîme bir Padişaha ve bir vüzeraya müyesser olmadı Ol uyunu nevbinanın takları üzre müzehheb ve laciver (d) hattı celi ile mermeri ham üzre tarihi tahrir olunmuştur

Güftei Haylî Çelebi

Haylîya teşneler eyer nida tarih için

Ayni İbrahimden kıl nuş mai zemzemi

Sen 1077 [3]

Ve bu şehir gayet mürtefi zemin olmagile su gelmek muhal olub şehrin şimalinde bir hadenk menzili baid yerde bir çahı mai azîm hafir idüb andan dolablar ile atlar şebü ruz çeküb şehir içre zemzemi İbrahimin mahzenleri ile mai zülâl leb berleb olub cümle ibadullah andan def'i atşan idüb sahibülhayrat ebülhayır İbrahim Paşa ki sebebi sulhü kal'ai Kandiyedir ana hayır dua iderler Badehu bu şehirden kalkub şarka iki saat gidüb

Menzili İçme

... masturdur Bundan keştilere süvar olub muvafık eyyam ile dokuz mil İzmit...

Menzili Dil Herseği

Ebülfetih Sultan Mehmet Han asrında '...' vezir Ahmet Paşa bina etmegile Hersenk (Hersek) ismile müsemma bir kasabai rânadır Bin elli sekizde Dil İkelesi deyu kasaba mevsufdur Lâkin hanedan sahiblerinden Hasodabaşı Sefer Ağa Hatemi Taî ve Caferi Bermekî taamı mebzul seha sahibi âdemdir Andan canibi kibleye Kırk geçit nam

[1] Gebze.

[2] Bir kese 500 akçadır.

[3] Pertev paşa nüshasında (1075).

derbend (ricalindir)? içre kırk kerre Yalak deresin geçüb canı azizden bizar olarak

Evsafı Kal'ai Yalakâbâd

Sene tarihinde [1] Rum keferesi destinden desti kahır ile bizzat Sultan Urhan ibni Osman Han fethidir Maa Kara Mürsel Bey ve ecdadımız Yakub Bey Bir vasi dere içre canibi erbaası havaleli çarkûşe şeddadî senginbünyad kal'ası şeddadî binadır İçinde ahali vilâyet koyunları kışlar çoban yatağı ve harami durağı ve tüccar durağı yerdir Etrak tayifesi bu kal'aya Yalak deresi derler Anı ubur idüb yine dere ve depeler içre beş saatde

Menzil kariyei Derbend

Matekaddem cümle reayaları kefereler idi. Halâ cümlesi islâm ile müşerref olub cemii tekâlifi örfiyyeden muaf müselleme ve müselleme [2] oldular Altmış aded kiremitli evleri ve bir camii ve iki hanları var Amma gayet mamur olacak bir cayi menas yerdir Andan yine kibleye beş saat İzmit sancağı hududunda

Kariyei Çıkalı [3]

Ve nice kurular dahi ubur idüb İznik bahiresi kenarında giderek beş saatde

Menzili kal'ai İznik

Mukaddema balâda mufassaldır Amma bu mahalde ecdadımız Yakub Ece Bey camiin tamir ve termim idüb yirmi bin akça masraf etdik Bu mahalde hakir cümle kârban halkından münfek olub hakir Bursa rahına teveccüh idüb İznikden lodos canibine Arnavud yaylağın aşub Selim Hanı Evvel biraderi şehzade Sultan Ahmedi münhedim idüb şehid etdüğü mahaldir anı ubur idüb... saatde

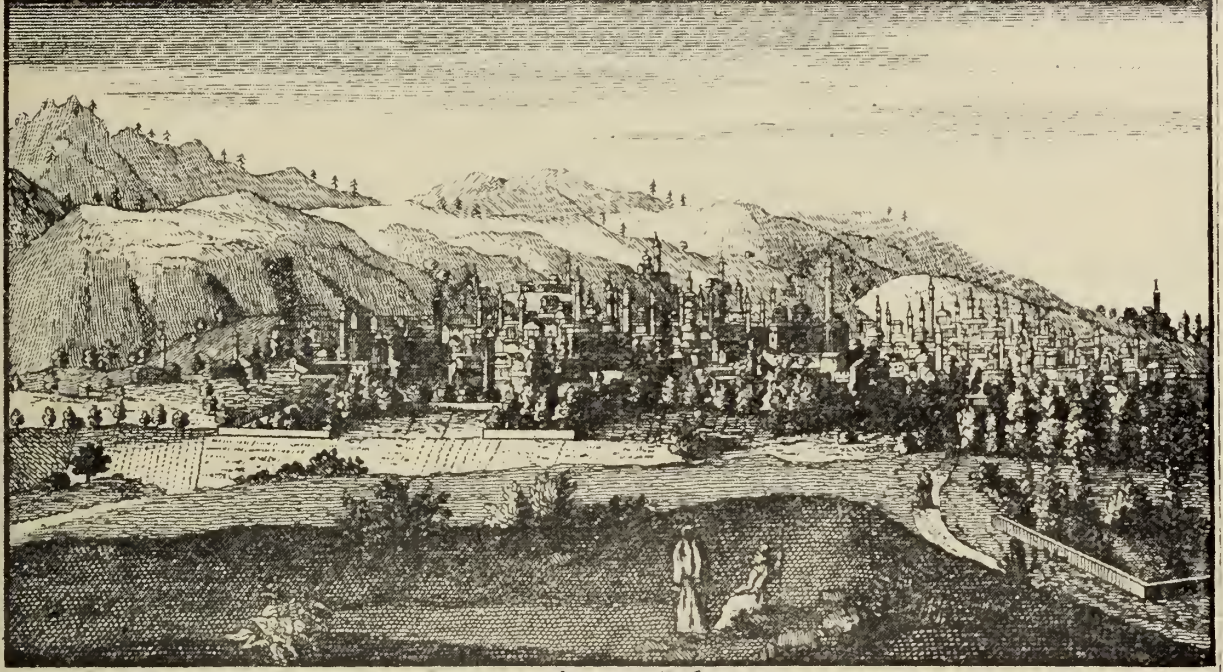
Kasabai Yenişehir

Gazi Hudavendigâr yani Bursa sancağı hükmündedir Yüz elli akçe şirin kazadır Nahiyesi yüz elli kuradır ve hükmündeki şehir bir vasi

[1] 720 (1320).

[2] Top çekmek, yol ayırtlamak, zahire taşımak, maden ocaklarında top yuvarlağı taşımak hizmetini gören asker.

[3] Pertev Paşa nüshasında (Çığalı).

Du Mont d'Olympe.

(de Tournefort, Voyage du Levant)

1. Bursa (Ankara yolundan görünüşü)

2. Bursa (Keşişdağından görünüşü)

(XVIII. asır)

oza (ova) içindedir Dokuz mahalle ve on iki mihrabdır Cümled (Cümleden) cemaati kesireye malik carsusunda Paşa Camii bir kubbei âli ve tarzı kadim kurşun örtülü camii rüşendir Kible kapusu üzre (Tarih)

بِسْمِ الْعَمْرِ الْإِبْتِدَا

مَسْمَا عَلِيَا رَجَاءَ الرِّضَا

نَظَرْنَا إِلَى بَيْتِهِ رَبِّ الْخَلْقِ

فَقَدْ وَرَحْنَاهُ خَيْرُ الْبِنَا

[1] 913

Ve yedi mesacid dahi var Ve bu camiin bir imareti var Âyende ve revendeye şeb ruz nimeti mebzuldür Ve iki mektebi sıbyanı ve yüz adet dükkânı ve bir kurşunlu hanı ve bezazistan gibi iki camili demir kapulu elli aded başka dükkânı ve bir medrese ve bir darülhadis cümle bu hayratlar cami sahibi Gazi ... Paşanıdır İmaretler serapa rüham örtülüdür Haylı mesafei baideden gömgök kurşun örtülü görünür bir şehirdir Hanı azîmi kal'a misaldir Ve cami haremünde dirahti müntehalar ile müzeyyendir Ve Paşa esvakından gayri şehir içinde olan carsu içre serapa dirahti azîmeler ile pürhıyaban çarsudur kim her köşesi gölgelikdir Ve üç hamamdır İkisi Lala Hüseyin Paşanıdır Biri Sultan Postinbus Baba Hazretlerininindir Ve bu şehir cümle bin üç yüz kiremit örtülü hanı zibalardır Ve bağı ve bağçesi cihanı dutmuşdur Ve âbı havası ve sahrayı mezraaları ve kazası lâtif Türkistan şehirlerinden bir müzeyyen şehirdir.

Ziyareti sahibi tariki âli aba Eşşeyih Hazreti Postinbus Baba

Horasan erenlerinden ulu Sultandır Ve Bursa yolunda şehrin haricinde Kılıc Dede ve Bostin Baba âsitanesinde Urhan Gazi oğlu şehzade ... medfundur قدس سره العزيز Ve âyândan Deli Hüseyin Paşanın kethüdası Abraş Köse Veli Paşa bu şehirlidir Engürü sancağı kendüye ihsan olunub sılai rahm etmeğe geldükde bu şehirde müşerref olub bir at ve üç tob hünkârî lâilgûn sof ve kırk guruş[2] ihsan eyledi Ve Emir Hasan oğlu Seyyid Çelebi bunlar ile vedalaşub bu şehirden lodos canibine düz sahralar içre bağı ve bağçeli âbâdân kuralar ubur iderek 4 saatde

[1] Pertev Paşa nüshasında (914).

[2] Bir guruş 80 akçadır.

Kariyei Dimboz

Bursa nahiyesidir Yüz elli haneli ve bir camili ve kiraz bağçeli kuradır Andan yine Bursa sahrası içre 3 saatde

Kal'ai Kestel

Sene 753 tarihinde Urhan Gazi fethidir Bir mürtefi püšte üzre bir küçük viran kal'adır Amma halâ hassı hümayundan ifraz olunub Vanî Efendiye has ihsan olunub kal'ası ve saraylar ve cami ve medrese tekye ve dükkânlar bina olunub mamur kasaba oldu Ve haftada bir kerre bazar durmak ferman olunub cemiyeti kübra olur Anı ubur idüb yine lodos canibine üç saatde

Şehri azîm ve payitahtı kadim mahmiyei Bursa

Matekaddem sene 1051 tarihinde mufassal tahrir olunmuşdur Amma şimdi Yeşil İmaretde Zeynelabidin Ağanın hanesinde mihman olub Bursa mollası Altıparmak Efendiden yüz guruş ve bir çuka ve gumaş ve altı çift harir yasdıklar ihsan etdi Ve Mağnisalı Mustafa Ağazadenin hazinedarı Süleyman Çelebiden dahi zikiymet mihadde-ler (1) ihsan olub bir hafta bursada zev..... cümle yârânı basafa ile vedalaşub Bursadan naklidüb Kablı Kaya deresi nam... hazreti Sul-tan Emirîyi yine ziyaret vada idüb Kablı Kaya deresi Keşiş dağından nüzül idüb Bursa sahrası içre cereyan iden nehri Nilüfere mahlût olur Ve buna nehri Delice dahi Cebeli ruhbandan tulû idüb bu dahi aynı Nilüfere munsab olur Andan Ulucaklı beli nam mahuf ve mu-hatara derbendi selâmetle ubur idüb 4 saatde

Kasabai Aksu

Bursa nahiyesidir Cebeli Ruhbanın canibi şarkî nihayetinde bir dere ve depeli yerde dameni cebelde yüz kiremit örtülü bağlı ve bağçeli evlerdir Ve İnegöl kazası zubaşılığıdır İmaristanı nehri Aksuyun iki tarafına vaki olmuş kasabacıdır Cümle üç mihrabdır Ve bir küçük camii vardır Kapusu üzerinde أما يومر مساجد الله âyeti tahrir olunmuşdur Ve bir hamamı ve on dükkânları vardır Ve mezkûr Aksu Cebeli Papasdan tulû idüb bu dahi nehri Nilüfere karışır Bu şehirden yine canibi şarka gidüb kadimî Bel tabir etdikleri haramilerin kemingâh yerlerin ubur idüb 4 saatde

[1] Yüz yastıkları.

Evsafı menzili kasabai İnegöl

Sene tarihinde rum keferesi elinden Sultan Osmancık fethidir Bursa sancağında paşa hassı voyvadalığıdır Ve yüz elli akçe kazâyî âlidir Altmış altı kura nahiyesi vardır Ve şehri bir ulu ova içinde bağı iremmisal bir mamur ve müzeyyen Türk halkı kasabasıdır Amma gayet ganimet şehirdir Ve halkı garibdostdur Herkes ile hüsnü ülfetleri ile meşhur olmuşlardır Ve cümle şehri üç mahalle ve bin kiremit örtülü mükellef ve müzeyyen hanei kadimlerdir Ve cümle beş mihrabdır Cemaati kesireye malik çarşu içinde *İshak paşa Camii* binayi azîmdir Ve *Medresei İshak paşa* beynelulema meşhuru âfak medresedir Ve bir mükellef hanı ve bir hoş heva hamamı cümle *İshak paşayî* ve kurşum örtülü mamur imaretlerdir Ve bir cami dahi kârı kadim mabedhanei *Yıldırım Han Camii* kiremit ile meşhur (mestur) dur Kurumlu (kurşumlu) değildir Amma acib ruhaniyetli dua müstecab olacak camidir Bu camilerden maada zevavilerdir Ve iki medrese dahi ve iki tekve ve üç mektebi sıbyanı tıflanı ebcedhan ve yedi çeşmei âbı hayat ve bir hammamı *Yıldırım Han* dahi vardır Ve yüz elli dükkânları var Ve haftada bir bu şehir içre etraf kuralardan niçe bin âdem cem olub bazarı azîm kurub beyü şiralar olub her meta' bulunur Ve bu şehir İnegöl sahrasının ta vasa-tında bir mürtefi yerde olmak ile âbı havası lâtif olduğundan lâilgûn yanaklı mahbubesi olur derler Ve İnegöl ismi Ezinegölden me'huz bir isimdir kim bu şehir ibtida fetholdukda Ezinegünü imiş yani cuma imiş Anınçün Ezine gününden galat kavmi Etrak hurufu zayi hazfidüb taklili kelâm ile İnegöl derler Ve hâlâ bu diyarlarda camilere İne damı yani cuma camii demek olur Ve göl kenarında ibtida cuma eda olduğuyçün İnegöl derler Gölü gâhice yabis olur Ve bu şehrin memduhatından has ve beyaz ekmeği ve camus kaymağı meşhurdur Ve bu şehrin yıldız canibine Bursa Yenişehri kim balâda tahrir olunmuşdur beş saat yerdir Ve kasabai Bilecik bu şehrin şark tarafına Kurşumlu dağlarının Ahi Baba yolundan 4 saat yerdir Mezkûr kasabalara varınca bu mabeyinde olan dağ ve taş sahra ve bayır ve taş mamur âbâdan nevahi kuralarıdır Cümle Etrak kavmi sakinlerdir Gafil gitmemek gerek Zira eşkıyası bir şikâr alub Keşişdağında karar idüb ruhban olur

Ziyareti İnegöl

Evvelâ Kasım Baba Sultan ve Siraceddin Baba ve *İshak paşa* Sultan mazannai kiramdan mücahidi fisebilullâh gazi vezir imiş Camiinin

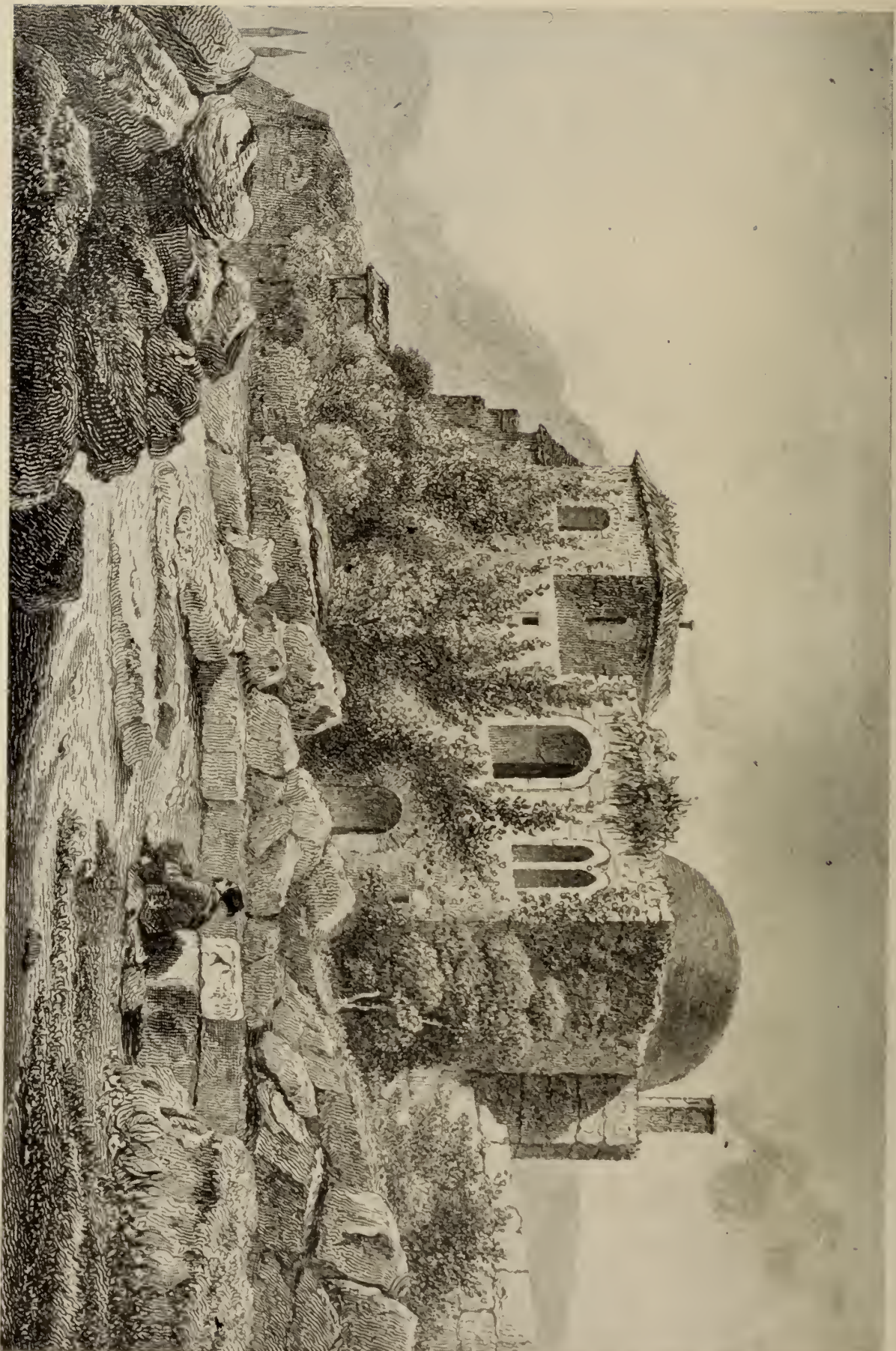
mihrabı önünde taşdan bir gûne maksure misal bina olunmuş Anın içinde medfundur Ve ziyaretgâhı ünasdır Ekseriya masru kişiler ziyaret iderler Biemrillâh şifa bulur Ahi Yusuf Baba Sultan ve cenuba nim saat karib Yeğen Gazi Sultan bir azîm âsitanede âsudedir Ziyaretgâhı emri azîm sultandır قدسنا الله يسر المزير Badehu bu şehir âyânından Koca İmam Efendi ve oğlu ve Celeb Ali Ağa ile vedalaşub ve Türkistan olmagıyle refikler alub kible tarafına Hamamlı kariyesi boğazı tarafına nim saat gidüb ve nehri İncei atlar ile ubur etdik Bu nehir dahi Keşişdağından huruc idüb Nilüfer nehr (i) ile Kapudağı kurbinde Rum bahrine munsab olur Bir neri sagir dahi Hamamlı dağlarından ve Kurşumlu ciballerinden cem olub cereyan iderek Bursa sahrasında nehri Nilüfere mahlût olur âbı hayatdır Bu nehri ubur idüb 6 saatde

Menzili kariyei Zalderbendi

İnegöl nahiyesi kuralarından yüz evli mamur Etrak beledidir Ve gayet derbend ağzında olmak ile cemii tekâlifi şakkadan muaf müsellemler bir alay müsellimlerdir Bundan iki Pamukcu Etraki refikler alub alessabah azmi rah iderek Domalıç dağı nam derbend جالندره (?) mütevekkilen alellah diyüb sarb cengelistan ve hıyaban içre girdikde bize refik olan Etrakler yollar eminlikdir Ve bu şahrahdan gayri sağa ve sola sapar yol yokdur Varın sıhhat ile diyüb ormanlık içine girüb gayib oldular.

Sergüzeşti men

Hakir dahi Hudaya sığınub vakti seherde dağlar göründü Bir dağdır kim dağ dağ üstüne bağı koyağdır Cümle huddamlarıma ve refiklerime Silâhlarınız ile âmâde olun deyu tenbih idüb kendü âlemimde at üzre evradı şerifem okuyub gitmede idim Ol gûhistan içre iki saatde ol cebeli bülendin nısfına uruc etdükde şiddeti har kema-
linde ve hava letafetinde amma sağ tarafımızda berki diraktan üzre nazil olmağa başladı Amma gayri canibde bir katra yağmur alâmeti yok Havaya nazar idüb anî gördük Eflâke ser çekmiş bir dirakti müntehanın ta zirvei âlâsında bir dal üzre bir âdem oturub canibi erbaasına âyende ve revende için nekran ider Meğer fakir herifin ağac başında başına yestehi baranzede ve teşelşül gelüb ağac başından tebevül idüb diraktlerin yaprakları üzre nazil oldukda biz anı yağmur zan etdük Garib Herifin bizden asla haberi yok Akli kasırımız üzere bildik kim bu haramilerin didebanıdır Bazı huddamlarımız Şuna

Bursa
(XIX. *asir*)

(Youannin et Von Gaver, Turquie)

bir iyi kurşun vuralım didiler Hakir destur virmeyüb cebeli müntehanın zirvesine uruc etmeğe himet eyliyüb cümle silâhlarımıza mukayyed olub beş atlı ile hakir giruye kalub beş gulâmımla iki sishanei [1] talia etdim Ve bir mesafei baide mezkûr herifin dirahiti dibinden haylı gidince herif seceri münteha başından Bire Habib bire Budak Ne uyurzunuz Hey melâmetler İşte gerisi ve ilerisi yok Bir pişmiş helva gitdi Alâtlan (Alâtlanın) Bire şunlara erin deyu feryad etdi Cümlemiz bu feryadı istima idüb hazırbaş olub Seishanei ileri sürün Bire bakman deyüb altı atlı âmade bir yere gelüb canibi erbaamızı tahassüs (Tecessüs) iderek cebele uruc etmeğe başladık Gulâmımın biri ider Ağa geruden bir siyah atlı ve eli mızraklı boğazında kara puşlu bir adam sol canibimizin alt yanında yokuş yukarı atına sıklet idüb gelir didükde hakir asla akibime nazar etmeyüb revane olmadayız Ta ki mezkûr atlı alt yanımıza beraber geldikde hemen hakir yüzün aşağı guzlıyarak üzerine berkı hâtif gibi at sürüb Uğurlar ola şehbazım Sah (Sabah) hayır ola Böyle segirdüb nereye gidersin deyu yanına vardım Benim at sürdüğüm ve belimde ve eğer hanesinde kol tüfenklerin görünce asla el kaldırmayub âlemi hayretde kalub ider Su ileride Pamukcılı derler bir köyde alacağım vardır Ana giderin didükde hemen hakir at sıçradub atının dizginin elime alub herifi gûya yedeğe alub at başı beraber oldkuda koyuvir dizgini didi Amma rengi ruyine nazar itdim zerdrü olub bican oldu Bildimki buna galib oldum Hakir etdim Şehbazım Biz dahi Pamukcılıya gideriz Bile yoldaş olub söyleşerek gidelim didim Ve şu ileride dağ başındaki Ayazma suyu kenarında kahve pişirelim Anda tahtelfitur yiyelim didim İyi İmdi eyle olsun koyuvir atımın dizginin didi Hemen hakir atımın dizginin anın tarafına bırağır şekilli olub Sende benim dizginim eline al Ne olsa gerek Seninle selâm sabah yoldaşı olduk deyu cevab etdim Bir kaç kere dizginim koyuvir deyu ibram ilhah etdi Asla vücud virmiyüb licamın elden komadın Gördüm berki hazan gibi dir dir ditreyüb ayakları rikâbında takır takır öter Bu hal üzre yokuş yukaru giderken hikmeti Huda herifin elindeki Bağdad kargısı mızrağı bir ağaca ilişüb düşdü Hemen gulâmıma Al şu mızrağı deyince kendi dahi atdan aşağı enüb mızrağı gulâmım atından enmeden eğer yasladub alub benim sağ canibime geldi Herifi gafil piyade kalub atını licamından keşan ber keşan çeküb gulâmımı birine verdim Herif piyade dağ içre dağı derunile kalub biz ileri at sürüb bir saat ileri gitdik Biz dahi tamam Domalıc dağının ta zirvei âlâsına vardık Ânî gördük ki

[1] Pertev paşa nüshasında (seishane).

ileriden bir azîm kârban gelir Ahalisi bizi görünce alarka Bire vur ha ve bire tut ha deyu haylı feryad etdiler Biz dahi altı kişi ileri varub bunlar ile ihtilât idüb Ne canibden gelirsiniz deyu sual etdim Vallahi dünki gün Kütahyadan çıkdık Bursaya gideriz Yollar nicedir didim Vallahi Bey ihtiraz üzre olun İşte bizim sol canibimizdeki altı atlı bizi güdüb giderler Bilmem dahi yaldaşları var mıdır Hele ol altı atlıdan pek hazer eylen İlerdeki seishaneler sizin midir Bizimdir deyüb bunları geçince hemen mezkûr altı atlıya at bıragub Esselâmü aleyküm didim Asla selâmımız almadılar Bir çalık yüzlu ve kör gözlü ve lewendane sözlü herif Nereden gelirsin didi Bursadan gelüb Kütahya Haracağası efendimiz gerude yüz atlı ile işte geliyorlar Kütahyaya gidüb harac cem etsek gerek Kapuya yapışmak muradınızsa varın Agaya intisab edin Ve anlara haber idin Biz şurada pınar başında kahve pişiririz Giruden tiz gelsinler Haber eylen didim Hemen biri ider İleride giden seishaneler Ağanın mıdır didi Beli Ağanındır didim Atlar yine kârbanın ardına düşüb gidince bildimki atını aldığımız yiğit bunlara gidüb haber etse gerek idi Şimdi piyade bunlara ast (rast) gelüb halini ilâm idince bunlar ardımıza elbet düşerler deyu biz dahi at boynuna düşüb andan Domalıc dağından yüzün aşağı se-girderek asla seishanelere vâsıl olmadık Ânî [1] gördümki tırlı (katırlı) âdem ve iki merkebli avret ve iki piyade merd âdemlere rast gelüb seishaneleri sual etdik Handa sizi beklerler deyu cevap etdiler Hemen saat atları geru döndürdüm Kande gidersin Harami var didim Atlar bizimle dönüb hamdi Huda dokuz saatde kâmil

Menzili Kariyei Hanı Çukurça

Amma bu cayi menasa huddamlarımıza vâsıl oldukda canımız halâs etdik Zira bu Domalıc dağı Rum ve Arab ve Acemde meşhuru âfâk cebeli mümtehadır Ta zirvei âlâsına dokuz saatde uruc olunur Haramiler dağı ve rehzenler yatağı ve âsiler durağı bir dağı biemandır Ta zirvesi ebrler içindedir Hava küşade olunca cenub tarafında şehri Mihaliç ve Erdek kasabası ve Abolyund ve Biga kasabaları nümayandır Cenub tarafında iki konak Kütahya ve canibi şarkîsinde Bilecik kasabası nümayan böyle bir cebeli biemandır Hamdi Huda selâmetle Çukurca hanına düşüb cümle kura halkı ensesindeki yaylağa çıkmışlar Hemen Çukurca çukurunda karar etmeyüb vakti guruba dek yaylâğa çıkub cümle yaylaya çıkan halkın ortasına çadırımız kurub meks idüb savtı âlâ ile mağrib ezanın tilâvet idüb camaati kesire

[1] Pertev Paşa nüshasında (Ânî gördük Bir katırlı âden.)

ile nemazı eda idüb cümle yayla halkı bizden haz idüb mekûlât meşrubatlarımız belegan mabelag verdiler Ol gice anlar ile can sohbeti idüb serencamımız bunlara nakletdükde anlar dahi İyi can halâs etmiş siz deyu hamdetdiler Bu mezkûr Çukurca Hanı Bursa sancağında Domalıc kazası nahiyesi kuralarından bir müslüman kariyesidir Elli aded tahtadan mebni sanduka misal yine tahta örtülü evlerdir Bir ak kayalı cebelin dameninde bağısız ve bağçesiz yerdir Bir camii ve üç aded kiremit örtülü kârgir bina hanları mabeyninde bir âbı hayat kaynak suyu var Ve ol mahalde bir çemenzar yerde bir azîm dirahîti münteha var Temaşağâhdır Bu Çukurca Hanı yaylâğından kalkub nim saatde

Kariyei Selim Baba

Çukurca kazası kariyesindedir Bir bayır eteğinde yirmi evli bir bağısız ve bağçesiz küçük müslüman köyüdür Amma azîm sun'u Huda dirahîti müntehalar altında âbı hayatdan nişan veren kaynak uyunları vardır kim diller ile tabir olunmaz bir çemenzar yerdir Bağları bu mahalden aşağı bir dere içre vaki olmuşdur Bu kariye içre Ziyareti talibanı tarikı işan ve sarbanı rahikî irfan hazreti Selim Dede Sultan Fukarayı Karaca Ahmed Sultan erenlerindedir Nice keşif keramatları zâhir ve bedidar olmuşdur Bir çemenzar yerde kariyeden taşra bir tekyei âbâdan içre bir kubbei âlide âsude ulu sultandır Mubarek seri saadetlerinde abbasî imameleri ve canibi erbaasında çırağlar ve şem'îdanlar ve alemlerile müzeyyendir Ve taşra haremi etrafında matbah ve fukara hocreleri ile ârâste bir âbâdân tekyedir Cümle fukaraları yaylaya göçüb cemii matbah âlâtlarından bakır evanilerin hali üzre bıragub ve niçe zikıymet halıçe ve gayri eşyaları hali üzre koyub gitmişler Asla bir ferdi âferide vaz'ı yed idemez ulu sultan tekyesidir Hamdi Bicun bu sultanı ziyaret idüb ve bir Yasini Şerif tilâvet idüb andan kalkub canibi cenuba 6 saat mamur kuralar ubur idüb

Evsafı Kal'ai Şehri Hargûş

Yani Tavşanlı şehri sene 783 tarihinde Germiyan Oğlu Fethidir Badehu Germiyan Oğlu kızın şehzade Bayezid ibni Mehmed Hana menkûcalığa (menkûhalığa) verdikde bu kal'ai duhteri pakize ahterile pişkeşin sur için Âli Osmana miftahların teslim etdi Kütahya hududunda yüz elli akçe kazadır ve yetmiş pare kuradır Ve hâkimi Paşanın tarafından hassı hümayun hakimdir (hakidir) Kal'a içre il olmak ile dizdarı ve neferatları yokdur Amma Rum keferesi binası gayet

metin ve kârgir binadır Ve şehir bu kal'a dameninde bağ ve bağçeli enhar uyunları cari havadar şehirdir Ve deşt sahralarında ve hıyaban kurasında tavşanı bihad olmagile Tavşanlı namile şehre şüher olmuş bir mamur kasabadır Altı mahalle ve sekiz mihrabdır Cümleden çarsu içre... camii mamurdur Hanları ve hamamları ve mektebi sıbyanı ve esvakı muhtasarı vardır Amma bezazistanı ve imareti ve medreseleri yokdur Ve memduhatından Tavşanlı ağdası cam kutular ile bazı vilâyetlere taşınır baldan leziz taş gibi bekmezdir Cemii halkının kârı bu ağdadır Ve ekseriya bağdadır Hattâ Simav şehriden ve Demirci şehriden nice bin katır ve deve yükü üzüm kurusu bu şehri Tavşanlıya getirüb bekmez iderler Hikmeti Huda gayri diyarda da bağlar çokdur Amma bu tavşanlı şehrinin dibisi gibi ağda idemezler Âbı havasının mı yahud bir ulu sultanın nefesi tesiri mi leziz ağdası olur Andan kalkub yokuş aşığı şark canibine gidüb düz sahralar içre çamlı dağlar ve mahsullü kuralar güzar iderek sekiz saatde

Kariyei menzili...

Toprak örtülü müslüman köyüdür Ziametdir Bir camii ve bir hamamı vardır Andan dahi öte

Kariyei Eşşeyh Ömer

Yetmiş aded toprak örtülü haneler ve bir camili müslüman köyüdür Ziametdir Yol üzre bir kubbei âlide Eşşeyh Ömer Hazretleri medfundur Bu kariyenin cümle dağları beyaz topraklı kariyedir Andan canibi şarka Kütahya sahrası içre cereyan iden nehri Felendi her yerinden atlı ve piyade âdem ubur ider Amma tuğyanında fili mahmudî ubur idemez Gemilere muhtacdır Karahisarı Sahib tarafında Yoncalı nam dağlardan cem olub nehri Kotiye mahlût olur Mezkûr nehri Koti dahi kura ve dağlarından gelüb ikisi bir olub Eskişehir atlarında nehri Sakaryaya mahlût olurlar Sakarya nehri dahi İzmidin ağac deryası içinden ubur idüb Kocaili sancağı hududunda İrva nam kasaba kurbinde Karadenize munsab olub azîm nehri âsidir Badehu hakir bu Kütahya sahrası içre nehri Felendiyi atlarımız ile ubur idüb yine sahra içre 2 saat gidüb

Evsafı vilâyeti Germiyan ve bahadırın yani kal'ai gevhernigîn ve seddi metin tahtı Anadolu kal'ai Kütahya

Sene 715 tarihinde Rum keferesi destinden Germiyan padişahlarından (larından) Şah Yakub hilâfetde iken fethetmiştir Bedesti Lalai Hezardinar Hızırlık dağında hazar dinar ile medfundur Hakikatülhal âsude olduğu kubbesine bin altun gitmiştir Ve badelmeyt hazinesinde bin altunu bulunmuştur Ve yine bir âdeme ihsan in'am etse bin altun vermiş Tafsile muhtac hikâyeti var ulu sultanı rumdur Ve Anadoluyu badehu Osmancık fethidüb bu şehre dahi malik olmuştur Hâlâ Anadolu eyaletinin tahtıdır Vezaretdir Tarafı padişahîden kanun üzre vezirinin hassı hümayunu on kerre yüz bin akçedir Mısır ve Bağdad ve Budin vezirlerinden maada cümle vüzeraların üzerine tasaddur ider Âli Osman Anadolu canibinde bir yere sefer etse bu Kütahya veziri ayaleti ile taliai asker olub çarkacı olur Ve eyaletinde cümle on dört sancaktır Evvelâ tahtı olan Kütahya sancağı ve Saruhan sancağı ve Aydın sancağı ve Kastamoni sancağı ve Bursa sancağı ve Bolu sancağı ve Livai Menteşe ve Sultanönü [1] Livai Ankara ve Karahisarı Sahib ve Teke sancağı ve Kânkırı ve Hamid sancağı ve Sultanönü ve Karaesi sancağı Cümle sancakları bunlardır Bunlardan maada eyaletinde dört müselleme beğleri vardır Anlar dahi kırkar ve ellişer mamur kuralara maliklerdir Salb siyaset ve cürüm cinayetleri kendülere tefviz olunmuş ziamet beyleridir Hîni gazada tabılları ve tuğları yokdur Ve bu beylerden maada yine eyaleti Anadoluda Dergâhı âli yeniçeri ocağından on bir yaya beğleri vardır Herbiri birer şehre hâkimdir Cümleden serçeşme başı Yaya beği Muddurnu şehri sahibidir Maktuulkalem ve mefruzülkadem hâkimlerdir Ziri hükûmetlerinde cümle iki yüz yirmi pare âbâdân kuralara mu-tasarrıflardır Ve bu eyaletde defter kethüdası ve timar defterdarı ve defteremini ve çavuşlar kethüdası vardır Bunlar dahi kanun üzre cümle yüz yetmiş pare imar olmuş kuralara maliklerdir Ve hassı hümayundan ifraz olunmuş evkaf kuraları ve sultan hasları cümle üç yüz pare kuradır Ve bu eyaletde cümle erbabı zuama 294 neferdir Ve kılıc timar 4584 neferdir Ve bu tayifeler kanun üzre cebelileri ile hîni ma'rekede alay beyleri ve çeribaşılai ile cümle on üç bin sekiz yüz pürsilâh askeri derya misal olur Ve üç bin asker dahi Paşa askeri ve Yaya beğleri ve müselleme ve ziamet sahiblerinin askerleri ile bunlar dahi cümle yirmi bin bahadır ve dilâver ve müsellâh asker olur Cümle eyaleti askerile elli bin atlı kırk bin asker olur Ve eyaleti azîm vilâyetden şimal tarafı Trabuzan ile ve Sivas eyaleti ile müşa'dır Şark canibi dahi Sivasdır Ve eyaleti Karamandır Garb ve cenub canibleri Bahri Rumdur Ve şehri Kütahya beşyüz akçe şerif mevleviy-

[1] Fazla yazılmıştır.

yetdir Amma şerif değildir Müddeteyni on kise hasıl olur Dokuz nahiyesi vardır Cümle kuradır Ve bu molların ziri destinde ve sancâğı Kütahyada cümle yirmi dört kazadır kim inşaallah mahallinde birer birer tafsil üzere tahrir olunur Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyânı eşrafı ve sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve dizdarı ve subaşı vardır Ve kal'ası bir mavi ve lâilgün bir yalçın kaya üzere şekli muhammes şeddadî sengin bina bir kal'ai zibay hakka ki gevheri nigindir Bu kal'ai gördüğümüzde bazı yârânlar namın sual etdiklerinde bilbedahe bu gûne tarih demişdir (demişimdir)

*Evlüyaya ismi resmin sordılar tarih için
İsmine didi bu şeydir kal'ai gevher nigin
Sene 1082*

Hakka ki bir püšte üzere yüzük taşı gibi durur bir kal'ai üstüvardır Dayiren madar cürmü aşağı kal'a ile cümle üç bin adımdır Ve canibi erbaası yalçın kaya üzere bina olunmuş Hendeği yokdur Zira kahkahavar gayya kayaları misali uçurum kayalardır Âdem zirvesine uruc idemez Amma mezkûr aşağı yeni kal'a eski kal'anın şimal tarafı altında alçak yerdir Sene 842 (?) tarihinde Ebülfetih Sultan Mehmed zamime idüb bina etmişdir Şehrin alçak yerinde vaki olmagile yüz arşın mikdarı kesme kaya altında bir değirmen yüridir bir âbı hayat su kaynayub çıkar Hîni muhasarada düşman ol suyu zabt idüb ahali kal'a susuzlukdan muztarib hal olmasınlar için bu uyunu zülâli kal'a içine almak için bu kal'a bina olunmuşdur Hâlâ yine yukaru kal'adan bu suya enilir yollar vardır Ve bu yeni kal'anın kuleleri ile cümle yetmiş kuledir Ve her kule mabeyni ikişer kulaçdır Birbirine gayet karib kulelerdir Ve gayet metîn binayi kadimdir Ve cümle üç kapudur Biri şarka nazır aşağı çarsuya nüzul olunur üç kat demir kapudur Bu kapunun taşrasının iki tarafında beyaz mermerlerden mehib arslan suretleri vardır Bu kapu önünde didebanlar sofalarından cümle aşağı şehri azîm nümeyandır Bir kapu dahi canibi cenuba Sultan Bağı tarafına mekşufdur Ve gayet metîndir Ve bir bab dahi aşağı yeni kal'aya enilir Bu dahi şarka nazırdır Ve iç kal'a bu kal'anın cenub tarafı nihayetinde çarkûşe bir kal'acikdir Dayiren mâdâr cürmü bin adımdır Ve canibi şarka nazır bir küçük kapusu vardır Zemanı kadimde bu kapunun tahta kanatları yüzüne camus derisi kaplamışlar Demir kapu değildir Ve bu kapunun iç yüzünde iki su sarnıçları vardır Ve bir mescid ve dizdar ve imam ve müezzin ve kethüda hanesi ve iki buğday anbarı ile cümle sekiz hanedir Bunlardan gayri âsârı binalar yokdur Ve gayetülgayet hâli iç kal'adır Amma

taşra kal'ade Germiyan Oğlu Camii ve yetmiş aded toprak örtülü neferat evleridir Ve bir mescid ve bir âbı hayat çeşmesi vardır Hikmet Huda bu kim böyle cebeli âli üzre aynülhayat çeşmesar vardır Ve aşağı yeni hisarda yirmi kadar toprak örtülü evlerdir Ve bir tahta minareli mescidi var Ve bu kal'a içinde cereyan iden âbı hayat kal'a içindeki ve aşağı şehir içindeki değirmenlere gider Ve matekaddemden beru aşağı şehirli kasablardan koyun ciğeri alamazlar Cümle kal'ali alır Ellerinde selef padişahlarından hatları var Aşağı şehirliyle kal'ali mabeyinlerinde ciğer için azîm gavga olur Hâlâ darbimesel olmuştur kim Gavga ciğer içündür derler Amma gayet ganimet şehri rahmetdir Ve bu kal'a evlerinin yüzleri cümle sima (1) canibinde Kutî sahra-sına nazır havadar ve cihannüma beyti ra'nalardır Ve aşağı şehri kebir bu kal'anın şarkı ve şimali ve yıldız rüzgârları tarafında vaki olmuştur Sultan Bağı semtleri dere içinde ve yeni mahallenin garb canibi altına Ve Zereğen mahallesi düz sahraya vaki olmuş bu gûne mahallei âbâdândır Ve bu kal'aye Cebeli Hızırlık havaledir Amma asla andan zarar isabet etmezdir İç kal'anın topları Hızırlıkda kuş kondurmaz Mabeyinleri top menzilinden ziyade mesafei baidedir Ve aşağı varuşu azîm cümle 34 mahalledir Evvelâ mahallei Saray ve mahallei gökçimen ve mahallei Böğrükçük ve mahallei Saraküsdü ve Orta mahalle ve Lala mahallesi ve Ahi Erbasan mahallesi ve Ahi Mustafa mahallesi ve mahallei Kancık ve mahallei Börekçiler ve Sultan Bağı mahallesi ve mahallei Bezciler ve Akındı yolu mahallesi ve Kadı Şeyh mahallesi ve Cemaleddin mahallesi ve Çukur mahalle ve Analıca mahallesi ve Balıklı mahallesi ve Buladın mahallesi ve Servi mahallesi ve Meydan mahallesi ve Hacı İbrahim mahallesi ve Asak Faki yani İshak Fakih mahallesi ve Maruf mahallesi ve Dibek mahallesi ve Hüseyinpaşa mahallesi ve Yeni Mahalle ve Çerçi Süleyman mahallesi ve Ahi Oran mahallesi ve Mumcular mahallesi ve Ahi İzzeddin mahallesi ve Pirlar mahallesi ve Cinici kefereler mahallesi Ve bu merkum olunan otuz dört aded mahallâtlar ile ve bu şehri muazzam malâmâl bağ ve bağçeli ve gül gülistanlı ve âbı hayat sulu haneler ve sarayı âlilerdir Ve üç mahalle Ermeni keferesi ve üç mahalle Urum feceresi vardır Kadim eyyamdan beru Yehud tayifesi yokdur Ticaret idüb giderler Tevattun etseler ölürler Acib hikmetdir Ve bu kadar mahallâtlar cümle yedi bin toprak ile mestur evlerdir Amma hâlâ temaşa etdiğimiz bu mahalde yetmiş yedi kiremit örtülü sarayı âliler inşa olunmuş Mukaddema bir kiremitli hane yok idi Hızırlık dağından bu şehir özge temaşa olunur serabı âzamdır Cümleden mükellef sarayı âli Paşa Sarayıdır Selef Padişahlarından Ger-

miyan Oğulları binasıdır kim üçyüz altmış tahtanî ve fevkanî odaları ve divan haneleri ve azîm kaaları ve hamamlı ve bağçesile tezyin olmuş bir sarayı kadimdir Ve Haleb Sarayının meydanı kadar bir havlisi var Amma cümle toprak örtülüdür Kiremit değildir Bu sarayın kanun üzre kırk saraydarı vardır ki hıfz hiraset idüb kapularda didebanlık idüb tathir iderler Ziamet ve timar... ahalisi (ahalii) şehir içre saraydar deyu haylı itibarları vardır İkinci âbâdan olan ... Osman paşa sarayıdır kim Sultan Bağı deresi kenarında bir mürtefi yerde şehrin cenubî tarafında vaki olmuş bir sarayı âlidir kim hakir bu sarayda on gün mihman olub can sohbetleri etdik Bey Efendi Kandiyeye gazasından gelüb bu sarayın bahçesi içre bir kasrı lâhut bina idüb hakir şikeste beste bu gûne tarih etdik

*Barekâllah bu makamı serbülend
Ermesin asla esasına (güzend) [1]
Kehkeşan âsâ semaya serçeküb
Zirvei âlâya salmışdır kemend
Evliya gördükde tarihin didi
Oldu itmam ey Beğim kasrı bülend
Sene 1082*

Bu saray sarapa kiremit ile mesturdur Ve bir saray dahi Uftadlı Oğlu sarayı ve Saçlızade Hasan Ağa sarayı bunların emsali nice kiremitli ve gayri sarayı azîmler firavandır Ve bu şehri Kütahya bir küçük şehir görünür Amma ta Sultan Bağından Osman Paşa sarayı önünden ve mevlevîhane ve Kapan cisrinden ta Meydan mahallesi önünden ta Çayırbaşına varınca şimal canibine dere ile gidilir Şehrin tulidir (tuli devri) hâmil dört bin adımdır Ve bu derenin iki tarafı bağ ye bağçeler iremzad misal kat enderkat şahnişinler ile ârâste olmuş hanelerdir Ve mezkûr dereden her haneye birer ark cari olub bağları ve sitatinlerin (besatinlerin) rey (yan) ider Ve bu şehrin şark tarafında Gökçimen mahallesinden ta Paşa Sarayı önünden ta İshak Faki çarşusu içinden ubur idüb garb tarafına gidüb ta nihayeti Yeni Mahalleye varınca yolun iki tarafı kat ender kat âbı hayatlı ve bağçeli evler içre beş bin adım arzı bir şehri azîmdir Matekaddem dahi âbâdan şehri müzeyyen imiş Lâkin sene 1021 Celâlî Karayazıcı ve Said (ar) ab zulmünden harab olmuşdur Hâlâ bu tahrir ettiğimiz mertebeden bin kat ziyade mamur bir şehirdir Ve hâlâ cümle otuz iki mihrabdır On biri cum'adır Maadası zaviyelerdir Evvelâ cümleden mükellef ve müzeyyen ve cemaati kesireye malik Ulu Cami Yıldırım

[1] Beşir Ağa nüshasında (güzend) kelimesi yoktur. Pertev Paşa nüshasında vardır.

Han ibni Gazi Hudavendigâr binasıdır Amma tamamı şehzade Musa Çelebi ibni Yıldırım Hanındır Badehu Süleyman Han bedesti Mimar Sinan müceddeden tamir etdi Tulen yüz seksen kadem ve arzan doksan ayaktır Ve iki yan kapu ve bir kible kapusu var Beşer kademe taş nerdüban ile çıkılır ve derunu camide cümle elli yedi çam direkleri üzre harpüşte tavan kubbedir Ve iki canibinde yan sofaları üzre bir kat tabakalar var Cemaati kesire oldukda yukaruda ibadet iderler Ta mihraba varınca iki tarafı böyle tabakadır Bu tabakaların fevkinde ve tahtında cümle altmış dört demirli pencerelerdir Mihrabı ve minberi olkadar musanna değildir Tarzı kadimdir Elhasıl bu şehirde bundan büyük Selâtin cami yokdur Hîni izdihamda yirmi bin âdem alır ve serapa kârgir binadır ve cümle kurşun örtülüdür Amma haremi yokdur Ancak kible kapusundan taşra taş nerdübanın iki canibinde yan sofaları vardır Ve sol tarafda bir minaresi var Ve Balıklı hamamına muttasıl Sultan Keyhusrev Şah Camii tarzı kadim bir küçük camidir Kible kapusu üzre tarihi budur

(نبى فى هذا المسجد المبارك المعظم السلطان الاعظم ظل الله فى العالم غياث الدنيا والدين
ابوالفتح كيخسرو بن كيقباد تاريخ شهر شوال سنة اربعة وثلثين وستمائة)

Ve sol tarafda tuğla minaresinin kapusu üzere tahrir olunan tarihidir

Zerü ziver değildir (deyuben din) desti (gayb) arif
Yazar tarihini (bîhal) Hak teala şanühu ekber [1]
Sene 1052

Bu dahi haremsiz bir camidir Matekaddem sahibülhayratı zaviye imiş (itmiş) Badehu mahallesi camie muhtac olmak ile cami idüb minare kapusu üzre tarih ana işaretdir Ve Camii Karagöz Paşa derler amma kapusu üzre tahrir olunan tarihi budur

Cün tamam etdi Râbia Hatun
Hak ata ide ruhuna rıdvan
Olmagıyçün minareye tarih
Didim ana makamı meddi ezan
Sene 1061

Zereğen mahallesinde cedi izamımız merhumu said ve şehid Kara Mustafa Bey Camii Yıldırım Han veziri İshak Paşa kendüyi şehid etmişdir Niçe kerre Aydın ve Saruhan sancağına mutasarıf olub badehu Anadolu valisi iken bu camii inşa etmişdir Hâlâ tevliyyeti hakirin

[1] Kavis içindekiler Bağdad köşkü nüshasından. Beşir Ağa nüshasında boş bırakılmış

üzerindedir Bir haylı yerlerin tamir termim etdik Gayet musanna camii ruşendir Ve hareminde abdesthane havuzu ve bir minarei mevzunu var kim misli şehri Kütahyada yokdur Efvahı nasda Hisar Beyi Camii derler Ve arasta içinde Takyeciler Camii cimaati kesret üzeredir Ve müzeyyen mahfili altında iki ağaç müşebbek sütunları var kim diller ile tabir olunmaz Ve gayet metanet üzere tahta örtülüdür Ve *Germiyan oğlu ... camii* tabakalar içinde olmagile t . . . hane[1] Camii derler Kârgir bina olmagile üzerleri kiremit örtülüdür Ve nerdüban ile uruc olunur fevkanî ve haremsiz bir camii şerifdir Amma cemaati çokdur Ve Yeni mahallede Hüseyin Paşa Camii gayet mesiregâh bir şirin ruşenâbâddır Hareminde azîm çınarı muntehalar var kim evce sercekmiş ve gayet metîndir Üzeri kurşun örtülü camii lâtifdir Ve yukaru kal'ada *Sultanı Germiyan Süleyman Han Camii* Kible kapusu tarihi budur

(عمر هذا المسجد المبارك سلطان الكرميانية سليمان بن محمد بن يعقوب ايدالله ملكه
في شهر سنة سبع وسبعين وسبعمايةه)

Ve Meydan mahallesinde *Bey Camii* kârgir kubbe kurşun ile mestur bir camii pürnurdur Ve *Emir Şeyh tekyesi Camii* kurşunsuz camidir Meşhuru âfâk cevamiler bunlardır Ve mesacidlerin güzidesi Hızırlık Mescidi cihannüma bir küçük zaviyedir Amma teferrücgâh yer olmagile cemaatden hali değildir Kapusu üzre tarihi

(في ايام دولت سلطان الاعظم ظل الله في العالم غياث الدنيا والدين ابو الفتح كرخسرو
بن كيقباد احز الله انصار وبعمارت هذا المسجد المبارك العبد الضعيف المحتاج عماد الدين
هزار دينار تاريخ سنة احدى واربعين وستمائة)

Ve Bölükcüler mahallesi mescidi ve Gûnan Mahallesi Mescidi ve Sultan Bağında iki namalûm zaviyeler var Ve Ahi Mustafa mescidleri ikidir Ve Paşa mahallesi mescidi ve otuz yedi mahalde birer mescidlerden maada suku sultanîler içinde nice zaviyeler vardır Ve cümle medreseler ve hanlarda ve tekyelerde dahi birer zaviye mukarrerdir Ve cümle on üç kârgir bina kurşun örtülü minarei zibalardır Maada alçacık taş ve ağaç mina(re)lerdir Ve yedi medresedir Cümleden kadim Ulu Camiin sol canibine muttasıl *Germiyan Oğlu Medresesi* meşruta olub dersi âmîdir Yevmiye bir altun vazifei muayyensi vardır Yıldırım Bayazid Han Zade Şehzade *Musa Çelebi* pederi Yıldırım Hanın Timur ile hadisesinden

[1] Bağdad köşkü nüshası (tabakane)

sonra mezkûr Musa Çelebi ol asırda halife olub bu medresei tamir idüb ve pederinin Ulu Camiini itmam etdiğiçün tahrir olunan Ulu Camie bazıları Musa Çelebi Camii derler Amma ibtida banisi Yıldırım Handır Ve Rüstem Paşa medresesi ve Monla ve Ahmet Paşa medresesi ve İshak Fakih medresesi ve Karagöz Paşa medresesi ve Şeyh Paşa Medresesi ve Haliliyye Medresesi evkafları mamur ve talebeleri mesrur kimesnelerdir Ve gayet fuzalâyüddehirden musannif ve müellif ve tekmili fûnun etmiş merdi Huda suhteleri vardır Ve bu şehir içre altı tekyedir Evvelâ biri Kapan Hanı kurbinde âsitanei Hazreti Mevlâna yani Mevlevîhane tekyesi müteaddid fukara höcreleri ile ve simahanesi ve mutribhanesi ile mamur tekyedir Ve Nalınlı Şeyh Tekyesi ve Abdülkadiri Ceylânî tekyesi ve Şeyh Yasin tekyesi ve Hızırlık tekyesi ve âliabâ Bektaşiyân tekyesi Meşhur tekyeler bunlardır Ve cümle dokuz hamamı mamur ve bir kaç muattalı vardır Amma cümleden hoş hava ve binayı ra'na Rüstem Paşa hamamı Valii vilâyet iken bina etmiş Anadoluda misli meğer Tirede ve Mağnisada ola Bu hamama Balıklı Hamamı derler Havuzunda malâmal âdem gümüşi balıkları ve âsık malikleri kâküllerin tarumar kılub çin ender çin ve ham ender ham idüb riştesile uşşakın gönlün kaydüb kendüsi bikayd olur (Mısra)

Âlem kırılrsa gamzesinin eksiği değil

mazmununca cümle Hutun âhusu gözlü münevver yüzlü pençei âfitab mahbub dilberanlar bu havuz içre bahri maarifvar uşşakanı müştakanın nemi çeşmi yemi ummanı bahrinde şinaverlik idüb gönüller saydetmeğe zülfü amber efşanın şebekevar dam idüb gavvaslık iderek dili uşşakı dame giriftar idüb bir bendei âzâde iken kayd bend olur Böyle bir hammamı ruşinadır Kapusu üzre terkim olunan tarihi budur

Didi tarihini bir hazır cevap

Pak ider yüz arıdır napaki âb

Sene 936

Ve Germiya hamamı kâri atikdir Ve Kadıasker hamamı ve Şengül hamamı ve Kemer hamamı ve Hüseyin Paşa hamamı ve Aktemür hamamı Ve üç hamam dahi muattaldır Kış günleri işler hamamlardır Ve yirmi üçer saray hamamları dahi vardır Bazı ahalii mahalle bunlara girerler Ve yetmiş mektebi sıbyanı ebcedhan vardır Ve iki amalerti (imareti) vardır Fukara ve ağniyaya nimeti merreteyn dayimdir Ve cümle on yedi hanları var Herbiri kal'a misal hanlardır Cümleden Kapan hanı demir kapulu kal'a misaldir Ve havlısında bir havzu azîmi üzre fevkanî bir zaviyesi vardır Havzunun fıskıyyesi

âdem gerdanı kalınlığı pertab ider Bu mescidi âli on iki sütun üzre mebnî maksure eşkâl bir müferrih dilküşa mescidi ra'nadır Cemii müsafirîn ve mücavirîn bunda âram ve istirahat idüb ibadet iderler Bu hanın canibi erbaasında fevkanî ve tahtanî iki yüz ocaklı bir hanı azîmdir Ve canibi garba nazır bir kapusı atebesî üzre lâjiverd ile beyaz mermer üzre celi hat ile tahrir olunan tarihidir

*Binayi d
İlâhi eyle gel mamur her sal
Nola geldi[1] hakkında işbu tarih
Ki dayim sa ikbal
Sene 912*

Çaşnigirbaşı (h) anı ve Bolvadanlı hanı ve Bostan Efendi hanı ve Osman Paşa hanı ve Rüstem Paşa hanı ve Serdar hanı ve Acem hanı Bunlar cümle mamur hanlardır Ve kırk sebîli atşanı var Ve sekiz âbıhayat kayak sular cereyan ider uyunları var Bunlardan maada otuz yerde çeşmesarları var Cümleden bir zülâli Zereğen Mahallesinde Cafer Paşa çeşmesinin tarihidir

*Çeşmi âlem gibi bir çeşmei ruşendir bu
Bu ki bir çeşme muadil ola sümme haşa
Oldu tamirine tarih bunun binoksan
Ki aded haddi kıla çeşmei Cafer Paşa
Sene 987*

Ve bu çeşmeye karib bir uyunu carinin taki (takı) üzre tarihidir

*Dokuz yüz seksen idi sali tarih
Revan oldukda işbu çeşmei hub
Bu bir ruhi revan için olubdur
Ulu dergâhda makbul mergub
Temam oldukda Zillî didi tarih
Ola makbul dayim nobı ma hub
Sene 973*

Bu tarih merhum ve mağfurunleh pederimizin güftesidir Ve Yeni mahalle çeşmesinin tarihidir

*Hatifi kudsî aidi tarihini
Kad bena aynen tesemma selsebil
Sene 991*

Bunlardan maada tarihsiz çeşmesarlar firavan cari revandır Bu

[1] (Gelse) olmak lâzım

şehir içre iki kârgir bina bazazistanı var Büyük bedesten Gedik Ahmet Paşa hayratıdır Ve cümle suku sultanîsi sekiz yüz altmış dükkândır (Beyit)

*Çarsuyi hüsnü seyr iden seraser
Bir sefa dükkânı yokdur hep cefa bazar ider*

Amma cümleden esvakı müzeyyeni Hafaflar carşusu tertib üzre bina olunmuş bir suku mamurdur Ve üç Ermeni ve iki Urum kenisesi vardır Ve cemii sahrahları kaldırımsızdır Ve carşusu yokuş yukarı vaki olmagile daracık yollardır Ve cümle evleri dahi biribiri üzre sehl yokuş yukarıdır

Memduhatı Kütahya Şehri

Ve cümle hanelerinin yüzleri canibi şimale nazır olduğundan havası lâtifdir Elhasıl âbı hayatı dahi gayet lâtifdir Ve gayet yaylak yer olmak ile bağları yokdur Lâkin bağçeleri çokdur Üzümü olur Amma leziz olmadığından memduh değildir Ve yirmi dörd gûne emrudu siccillâtda mesbutdur Ve yedi gûne âbdar ve danedar kirazı olur Ve Kütahya paçası Arab ve Acemde meşhuru âfâk ve beyaz ve berrak ve leziz ilik gibi paçası olur Ve tennur kebabı ve gerdesi meğer Bur-sada ola Ve kâse ve filcanı ve gûnagûn marşraba ve gözeleri ve çanak ve tabakları bir diyara mahsus değildir İllâ kâsei İznik dahi meşhur âfâkdır Ve bu şehrin enderun birununda binden mütecaiz âbî zülâl-den nişan verir aynülhayatları kayalardan tulû idüb mahı temmuzda yahpare âbı rakikleri varkim nuş iden hayat can bulur Anınçün halkının rengi ruyları humret üzre olub tendest (tendürüst) halkı vardır Her bir uyunlarının bikavli hükema birer hasıyyeti vardır Olkadar seriülhezim (seriülhazım) âbı nablardır kim bir âdem bir kazevi başlı başına tenavül etmeğe kadirdir Ve Ulu Cami önünde Germiyan Oğ-lunun imareti içindeki âbı hayatdan nuş iden canın canı sıkılmaz ve hafakanı biemrillâh def olur gayet mücerredir Ve bu imarete muttasıl iki sakihane Hezardinar vezirin hayratıdır Ve niçe bin kârı kadim binalar var kim midhatinde lisan kasırdır Ve halkı gayet garib dostdur Ve gayet şecî ve bahadır kavimdirler (Beyit)

*Ey Firakî şehrimiz şahin yuvasıdır bizim
Anınçün ânadan doğanımız şehbaz olur*

Ve âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbusuna (mahbubesine) nihayet yokdur Gayet çokdur kim anların hakkında nice kasa-yid ve penç beyit ve şehrengizler etmişlerdir Gerçi Anadoluda Tür-kistan vilâyetidir Amma uleması ve fuzalâsı ve şuarası gayet çokdur

Zira halkı safa ve zevk ile alûdedirler Gam ve gussadan berilerdir Ve sıbyan tıflanları gayet necideb (müeddeb) ve reşid olurlar Ve erbabı maarif kânıdır Ve cümle halkı fukara muhibbidir Ve erbabı askerîsi küheylan esbi saba peymalara süvar olub sayıd şikâra mayillerdur Ve dest bazularında bazlar ve balaban ve şahinler ile ve kelbi muallemler ile dayıma şikâra mayillerdur Ve esbabı eskalleri serapa çuka ferace ve kontoş giyerler Ve zenanelerinin çoğu başlarına altun ve gümüş tas takye giyüb üzerlerine çuka ve beyaz car bürinürler Ve paylerine katife çakışır üzre sarı cizme giyerler Ve gayet müeddebane gezerler Ve mekûlat meşrubatı gayet ucuzdur Hattâ bir vakıyye has ve beyaz ekmek bir kuş gözü akçeye ve bir vakıyye koyun eti iki akçeye ve sığır eti bir akçeye amma bir ciğer üç akçeyedir Ve beyaz ekmeği meğer Gerigük şehrinde ola Ve bir at yemi bir akçeye Gayri eşyaları dahi bu gûne ganimetdir Ve iklimi örfiyedendir demişler ve

Ev safı mesiregâhı Kütahya

Evvelâ kal'anın cenubu canibi ar[d]ında Sultan Bağı ferahfeza yerdir Ve teferrücgâh kebkebir bayırı keklikli olduğundan şuarlar kebkebir der Cümleden lâtif âbı hayat suları vardır Ve Seyrangâhı Aksu ve Lasum zade bağçesi ve Kondivizanbaşı Âbı cay (can) bahş suları vardır Bu uyunlar ta içinden cereyan iderek ta aşağı çayır ortasında nehri Felende mahlût olur Üzüm cümle kuralardan ve bir konak baid Giden şehriden gelir Zira kışı gayet şedid olduğundan engürü ve narı ve limonu ve turuncu olmaz Ve Germiyan Oğlu kendi elile bir servi dirahkini diküb hâsıl etmeğile hâlâ Servi mahallesi derler Servi dahi mevcut bir seramed servidir Asla bir haşebe ve şubesine rahne gelmemişdir Ve bu şehrin sahralarında deve ve katır ve arabalar işlemek ile ganimet şehridir Şark ve garbi ikişer konak sahrayı bipayanlardır Kible tarafında iki konak yer ta Afyon Karahisarına varınca kura ve kasabatlar ile mamur âbâdân yerlerlerdir Ve canibi garbi keزالik iki merhale yer kura kura üstüne pürhasıl belidelerdir Ve gayet azîm eyaletdir Evvelâ Paşa sancağı yirmi dörd kadılık yerdir Evvelâ Kazai Anid[1] Eğrigöz kazası ve kazai Simav ve[2] kazai Sirke ve kazai Çakırca ve kazai Gököyük ve kazai Denizli ve kazai Şeyhli ve kazai Baklan ve kazai Tazkırı ve kazai Soma ve kazai Kenger ve kazai Uşşak ve kazai Banaz ve kazai Honaz ve kazai Ezine ve kazai Çiharsanba ve kazai Dağardı ve kazai Çal Bu merkum yirmi

[1] Bağdad köşkü nüshası (yani)

[2] Bağdad köşkü nüshası (ve Kazai Gedüs ve kazai Selinti ve kazai Kula ve kazai İnay ve kazai Eşme ve kazai Gut)

dörd kaza Paşa sancağındadır Amma bazısı Kütahya mollası hükmünde nahiye kazalarıdır kim zikrolunur Evvela nahiyei Altuntaş ve nahiyei Gergiviran ve nahiyei Evrencik ve nahiyei Tavşanlı ve nahiyei Gümüş ve nahiyei Emrudlu ve nahiyei etrafı şehir Bu cümle yedi nahiye molla hükmündedir Ve bu eyalet iklimi rabîdedir Arzı beldei ve tuli neharı anınçün âbı havası şiddet üzredir Ve eğer bu şehrin evsafın muradımız üzre tahrir eylesek tatvili kelâm olur Amma inşaallah bu müsveddedat tasiha geçdikde mufassal tahrir olunur Zira المدي في لبطن الشاعر ider Ve hamdi Huda serrişte dahi elde ve dilde

Şehri Kütahyanın enderun birununda âsude olan kibarı kümmelîni beyan ider

Evvelâ Sultan Bağı mezaristanı içinde hazreti Şeyh Sultan Ahi Oran Sultan ve Taş oluk mahallesinde Acem Sultan ve Güzelim Sultan bunlar azîm ziyaretgâhlardır Ve Ahi Mustafa mahallesinde Argun Çelebi hazretleri hazreti Mevlânanın evlâdi izamlarındandır Ve Eşşeyh Ahmed ve Pirlers mahallesinde musannif ve müfessir ve muhaddis Lûgati Ahterî müellifi mevlâna قدس سره Ahterî Efendi Karahisarı Sahibdendir Kitabı Ekber Vasıt ve Camiül mesail ve Kitabı Asgar namında bu üç aded muteber kitablardan anın telifidir Amma beynel halk Ahterî kasirülkame ve kösecüllihye olmağın ammimiz Fırakî Efendi sehrinde (şiirinde)

*Ahterînin beş iken medresesi on oldu
Tab'ı sa'd olan Ahteri meymun oldu*

demişdir عنى الله عنها Pirlers mahallesinde medfundur Ve Eşşeyh Ahmed Kalburcu emîr azîm Sultandır Kütahya kurbinde Kalburcu kariyesinde neşvünema bulmuş ilmi ledün sahibi ulu kimesnedir Beynelmeşayih Çavdarlı Şeyh derler Müddeti ömürlerinde buğday ve arpa ekmeği tenavül etmemişlerdir Daima çavdar ekmeği yediklerinden efvahi nasda Çavdarlı Şeyh derler Selim Han Kütahya hâkimi iken bu azize tekyesi kurbinde bir mescidi ziba bina idüb aziz ahirete intikal idince mescidi sahasında defnetmişlerdir Hâlâ ziyaretgâhdır Ve Balıklı hamam kurbinde Elmevlâ Yakub Kütahya monlası iken merhum olub mükellef ve müzeyyen türbesi vardır Sengi mezarında tarihleri muhteşemane bir kabri mamurdur Şehzade Sultan Mustafa maktulün kullarından imiş İlim feraset ile mevsuf bir kimesne imiş Ve Pirlers Sultan Bunlara Karadonlu Sultanlar dahi derler Ve Şam mahallesinde sahib ya (k) ini bigüman ve halvet nişini binişan Eşşeyh Seyyid Nureddin Sultan tekyesinde medfundur Ve Molla Vahid Pasa hazret-

leri medresesinde medfundur Ve Lâleli Çeşme mahallesi kurbinde Küçük Dede merkadi ve Saray Camii mezaristanında sultanı şuara Monla Firakî Efendi maskatı re'si olan haki amber pakde medfundur Bu hakirin akrabalarındandır Peder merhumun Kütahyada olan hanesinde sakin idi Hâlâ ol hane Zereğen mahallesinde kabzai tasarrufumuzdadır Kapumuz önünde mezaristanda âsude olanlar cümle ak-raba ve teallûkatlarımızdandır Merhum Firakî Efendi lisanı erbaada fasihüllisan ve beligülbeyan kimesne idi Divanından maada kırk üç pare müdevven kitab telifatları vardır Ve Ahi Oran Sultan kendü mahallesinde medfundur Ve Meydan mahallesi mezaristanında kutbül aktaşı tam Eşşeyh Hazreti Hacı Bayram Sultan Niçe bin kerametleri aşikare olmuşdur Ve Eşşeyh İshak Fakih yine camiinde medfundur Ve Hızırlık Sultan ve Hezardinar Sultan Fatihî Kütahyadır Zaviyesinde âsudedir قدس سره Ve Husrevü Şirin müellifi emlâhüşşuara Elmevla Şeyhî Efendi Kütahya kurbinde Tonlu Pınarı köyünde medfundur Ve dahi nefsi Kütahyada nice kerre yüz bin kibarı evliyalar medfundur Amma âsitanelerine yüz sürüb aşinalık kesbetdiğimiz bu ulu sultanlardır Cümlesinin ruhu Badehu bu şehir içre seyir ve temaşaları iderken Leh Hasan paşa mazul olub Mehmed paşanın mü(te)sellimi Mülklü Abdullah Ağa gelüb hakire yüz guruş ve bir at ve bir samur kürk bir kise altun ihsan etdi Hanemiz sahibi Osman paşa zade kızına tarih güfte etdiğimiz için yüz guruş ve bir kat esvab ve bir at ve bir eishane ve gulâm refiklerime onar guruş ihsan idüb cümle ahibba ve dostanı Kütahya ile vedalaşub hane sahibimiz Bey-Efendi hakiri göndere gitmeğe esbsüvar olub nice âyân ile Kütahyadan canibi şimale nehri Felendi ubur idüb bir saatde

Evsafı germabı Kütahya

Yoncalı derler bir mutedilüssühun âbı lâtifi vardır Cemii ahalii Kütahiyye kiraz mevsiminde nice bin âdem hayme ve hargâları ile gelüb meks idüb beşer onar gün bu germaba girüb tendürüst olurlar Yetmiş gûne hasıyyeti vardır Hattâ cizam ve baras ve daüssa'leb emrazlarına dahi nafi [1] dır Sultan Keyhusrev üzerine bir kubbei âli ve cabeca halvetler inşa etmiş serapa kârgir binalardır Ve canibi erbaası dağıstan hıyabanistan olmak ile kûşe kûşe dirahti müntehalar içre uyunu cariyeler kenarında herkes cariyeleri ile zevk safa idüb kesbi taravet idüb bah bahlanır Ve cevanibi erbaasındaki kuralardan ol kadar mekûlat meşrubat müsmirat makulesi şeyler ge-

[1] Bağdad köşkü nüshası (Ilica).

lüb ol kadar orduyi bazarı ganimet olur kim tabir olunmaz Hakka ki zevk safa idecek teferrücgâh yerdir Anı dahi temaşa idüb cümle yârânı basafa ile vedalaşub canibi şarka mamur âbâdân kuralar ubur iderek on saatde

Kasabai Altuntaş

Âli Selçukıyan zamanında bir kayadan altun madeni çıkmagile Altuntaş derler Kütahya sancağında paşa hassıdır Ve molla nahiyesi kazasıdır Ve şehri bir sahrayı bîpayanın canibi şimalinde bir düz sahada iki yüz toprak örtülü bağ ve bağçeli mamur ve şirin kasabadır Bir camii ve bir hamamı ve esvakı muhtasarı vardır Ulu şecerleri ve mahsuldar sahraları vardır Bunda bir şeb mahkemei şer'de mihaman olub alessabah canibi kible 6 saatde

Kariyei Ömer Bey

Elli haneli mamur müslüman köyüdür Bir şirin zaviyesi var Cabeca bağcecıkları dahi var Andan 3 saatde

Evsafı kal'ai senkbar şehri Afyon Karahisar

Afyonu halkına galib şehrine Karahisar Sahib derler Defterhanei sultanîde böyle tahrir olunub cemmii evamirlerde dahi böyle terkim olunur Zira Âli Osman ülkesinde altı Karahisar kal'ası vardır Amma bu Karahisar Anadolu eyaletinde Başka sancak beği mutasarrıf olur İki tuglıya dahi ihsan olunur şerif âli mansıbdır Paşasının hassı tarafı padişahîden 240 299 dur Hîni seferde paşası hassına göre bin âdem ile sefer eşer Ve sancağında sakin olan erbabı zuama ve erbabı timar 612 dir Bu cümlesi hîni seferde kanun üzre celebüleri ile ve alaybeği ve çeribaşlıları ile sancakları altında üç bin askeri pürsilâh olur Ve bu şehirde kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve dizdarı ve iki yüz kal'a neferatları vardır Ve üçyüz akçe payesile sadaka olunur şerif kazadır Ve nevahisi yüz yirmi pare âbâdân kuralardır Kadıya senevî on kise sancak paşasına yüz kise hasıl olur Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşraf ve âyân eşrafı vefret üzredir Ve uleması gayet çok olduğundan hemen menasıbı âlileri mutasarrıf olmuş yedi yüz kuzat tayifesi vardır Sayir eimme ve hutaba ve meşayihani dahi buna kıyas olunda Gayet mülebbes ve muhteşem ve anka halkı vardır Ve sancağı cümle dokuz kaza yerdir Gayet mamur kazaları bunlardır kim zikrolunur Kazai Şehir ve Kazai Sandıklı ve Sıcanlı ve kazai Şuhud ve kazai Cule Ve iki kaza dahi Barcınlar kazalarıdır Ve kazâi Kıramık ve kazai Çay Meşhur kazayı mamureleri bunlardır Ve kal'asın Kayş(er)i Rum

bina etmiştir Badehu sene tarihinde Sultan Alâüddini Selçukıyan Rum keferesi destinden desti kahr ile fethetmiştir Badehu Âli Osmaniyan-dan Sultan Urhan Germiyan Oğulları elinden almıştır Cümle altı kat şeddadî binayı kadim kal'ai azîmdir Hakir etek dermeyan idüb seyir temaşasına bezli himmet idüb kal'aye bazı şehirli yârânlarımız ile uruc etdik Evvelâ iç kal'aye varub kapusu garba nazırdır Atebei ul-yası üzre bu gûne tarihleri var

(امر بعمارت هذه للدار العاليه فى دولت سلطان المعظم علاءالدنيا والدين سلطان
كيقباد بن كيخسرو ايد الله سلطنته)

tahrir olunmuştur Bu tarihin fevkında yine bu kapunun kemeri üzre çarkûşe beyaz mermer üzre celi hat ile bu tarih masturdur

*Eyleyüb lûtfu kerem devletli Şah
Yâni Sultan Selim Şahı gayur
Emridüb tamiriçün bu hasnını
Miri Mahmudına etdi böyle şur
Didi tamirine Narî tarihin
Oldu bu seddi metîni mamur
Sene 981*

Ve bu kal'ai balâ Karahisar sahrasının cenubunda gûhu balâlara yakın sengistan ve dağistanlı bir dere ağzında yüzün sahraya vermiş evci âsümana serçekmiş kahkahavar ve hasnı hasîni üstüvar şahin ve za[1] âşiyalı sarı ve kızıl yalçın kaya üzre kehkeşan âsâ semaya ebri kebudlara ser(çekmiş)ardık kim evce uruc etmiş gûhu demavend misal bir kal'ai yedi kudretidir Hattâ sa'yetdikde aşağı şehirde Ulu Cami önündeki aşağı kal'a kapusından girüb bu kal'anın ta zirvei âlâsında Hünkâr Camiine varınca kâmil iki saatde çıktım Amma bitab ve bimecal kaldım Ve bu iç kal'anın içinde ta zirvei âlâda Sultan Keykubad Camii küçükdür Amma gayet musanna ve şirin camidir Bir ibret nüma mihrabı vardır Sâfi lâciverd müzeh-heb halkâri kaşii Çin bir mihrabı nuru mübindür Ve minberi kezalik seceri[2]nigîndir Lâkin minaresi yokdur Zelzeleden münhedim olmuştur Ve bu Camiin sağ tarafında *Kırklar makamı* ziyaretgâhdır Ve bu iç kal'ede üç buğday anbarları ve cebhane hazineleri ve yedi sekiz aded su sarnıcları vardır Gayri âsârı binadan bir şey yokdur Daima kapu-ları mesdud durur Yılan ve çıyanları gayet çokdur Beni âdemden bir ferd yokdur Ve bu kal'a şekli muhammes bir sun'u Huda yedi kud-ret ile halk olunmuş bir kal'ai balâdır Ve dayiren madar cürmü iki

[1] Bağdad köşkü nüshası (zağanos)

[2] Bağdad köşkü nüshası (sihri)

bin adımdır Amma aşağı kat kal'aları nekadar adım olduğu malûm değildir Cüret idemedik Amma bu kal'ade Kuşlı Sarnıc nam mahalde gûhu bisütunvar şehre havale sahnışınvar taşra çıkmış bir kayadır Hakir anda oturub ruyi zemine nazar idüb sun'u Hudayi im'an ile temaşa etdim العظمت الله Edimi arz ta Altuntaş sahrasına varınca ve iki merhale yer Seydi Gazi canibine ve şark tarafına iki menzil yer Konya yollarına nazar etdim Deşti sahrası hamun fezası kura ve kasabatlar ile tezyin olub vechi arz sebzgûn çemenzar mezarîler bağ ve bestatinler (besatinler) ile cümle vadiler nakşi bukalemunvar ibretnümun nümayan idi Ve gerçi bu iç kal'ada haneler yok şöyle muattal durur Amma yine âyânı şehrin irs ile intikal etmiş hududları ve anka kimesnelerin mahzenleri ve garları vardır İçlerinde zikıymet eşyalar ile makfule ve memhurlu durur Şeb ruz kal'a neferatlarından onar âdem nevbet ile didebanlık idüb hıfz hiraset iderler Hîni muhasarada ve Celâlî ve cemalî havfinden herkes emval erzakların bu kal'a kehflerinde pinhan iderler Anınçün dayima kapusu nigehtanlar ile mesdud durur Ve bu iç kal'a kapusundan dik aşağı ne at ve ne katır ve himar enüb çıkmak müşkildir Piyade âdemler şahrahıdır Hakir dahi dik aşağı enüb sekiz yüz adımda orta hisara geldik İçinde kırk elli mikdar havlisiz kat enderkat kal'a neferat haneleri vardır Ve dizdar bunda sakın olur Âyende ve revende için bir divanhanesi ve bir camii vardır Gayri han ve hamam ve dekâkinleri yoktur Ve bu orta hisarın kapusu kibleye nazır bir kapudur Ve bu kapu yanında kulenin taşları üzre mermerden kal'a sahibleri ve zenginleri suretleri ceseden putlar gibi timsaller vardır Anınçün cemii tevarihlerde bu kal'eye Kal'ai Zengibar derler Ve bu kapudan yine yokuş aşağı bir bölme hisar dahi vardır Anda dahi kırk elli haneler vardır Bunun dahi kapusu garba mekşufdur Ve bu kal'aların halkı sularını aşağıdan eşekler ile taşırlar Bu gûne bir kal'ai nigîndir vesselâm Amma aşağı şehri azîm olan varuşu kadim Hızırlık dağı ile kal'a gûhu mabeyninde dere ve depe ve bayırlar üzre ve kal'anın garbı ve cenubu ve kiblesi ve şarkı ve şimali ve yıldız caniblerine varınca varuşu azîm kal'a kayasın ihata etmişdir Cümle dörd bin altı yüz toprak ve kirec ile mestur kârgir bina sarayı âliler ve gayri büyütlardır Amma bu şehri gören kırk elli bin hane vardır deyu tahmin ider Amma bu fakir haberin sıhhatin mahkeme sicillâtlarından ve esnaf şeyhlerinden ve askerî serçeşmelerinden ve şahbenderlerden ve kura kethüdalar(ın)dan haber alub tahrir etmeği üzerime iltizamı malayülzem etmişiz Bu şehrin dahi nekadar hane idüğün haber alub tahrir etdik Bu şehrin bir hanesine girsen dam ve bamile kaa ve müsafirhanesi ve haremile bir azîm saray gö-

rinür Ve bağ ve bağçeleri vasî havlileri ile cihanı zeyn etmiş bir şehirdir Amma dörd bin altı yüz müslüman haneleri ve bin hane nesara sükknaları ile ârâste bir şehri iremdir Ve cümle evlerinin temellerinden bir âdem kaddi bâlâ taş binadır Amma yukarusı kerici (kerpiç) divarlardır Ve cümle kırk iki mahalle ve kırk iki mihrabdır Ve on iki tûla kârgir minareler nümayandır Maada[1] mükellef ve müzeyyen İmaret camii resas ile puşide ve bu minasi[2] var kim misli meğer Bursa şehrinde ola Gedik Ahmed paşa Bayezidi Veli[3] anın hayrat hasenatındandır Bay ve gedaya nimeti mebzul olduğundan tulu yüz elli ayakdır Arzı seksen kademe ve iki kubbe yan yanadır Ve bir musanna tarzı kadim mihrab ve minberi var kim misli meğer Sinob şehrindeki minber ola Ve taşra yan sofalarında altı aded sütun üzre münakkaş lâtif kubbelerdir Ve haremde abdest havuzunun canibi erbaasında şecerei ibret nümalar ile müzeyyen bir haremdir kim sayei dirahlerden asla güneş tesir etmez bir koyah yerdir Ve bu hareme muttasıl âb havası lâtif bir hamamı müferrihi var kim hastalar girse hayat bulur Ve bir medresesi var yetmiş höcredir Dersâmı ve talebeleri mevcuddur Müderrisîn mabeyninde payesi âli bir medresedir Ve imareti ve hanları ve cümle imaratları serapa kurşum ile örtülü camii bibedeldir Ve Otpazarında File oğlu camii dahi kurşumludur Çarsu içinde olmak ile subh(u)mesa cemaatden hali ve muattal değildir Ve Kara Cami kiremitlidir Ve Atpazarı Camii ve Abdürrahim Efendi Camii ve Arab Camii ve kal'a altında Ulu Cami gayet atikdir ve toprak örtülüdür Lâkin haremeyni yokdur Ve iki kapusu ve bir minaresi vardır Ve Keçepazarı camii Bunlardan maada mesacidlerdir Ve mesacidlerin meşhuru ve mamuru Esen çeşme mescidi ve Akmescid ve Kapalı mescid ve çavuşlar mescidi ve Kubbeli mescid ve Yeni Abdullah Efendi mescidi ve cümle yedi tekyesi var Cümleden nazargâhı uşşakan tekyei mevlâhanei ârifan ve mekânı sadıkandır Kal'a kayası dameninde bir mecmaı zurefa tekyedir Ve cümle beş hamamdır Evvelâ İmaret hamamı Gedik Ahmet paşanıdır Ve Paşa sarayı dibinde Alaca hamamı ve Kadı hamamı ve Taba (k) hane hamamı ve Eski yeni hamamı ve hâlâ Kızlarağası Abbas Ağa[4] tamir ve termim idiyüz (idiyor) Kal'a altında Cemaleddin hamamı Matekaddem sel garketmiş Hâlâ binaya bennalar mubaşeret etmişler Amma lâtif hamam olur Ve iki bezazistanı var Matekaddem üç bedestan imiş Hâlâ birin Kızlarağası

[1] Bağdad köşkü nüshası (tahta minarelerdir zira)

[2] Bağdad köşkü nüshası (burma nazik minaresi)

[3] Bağdad köşkü nüshası (camii)

[4] Dördüncü Mehmedin kızlarağası. Beşiktaşta camii ve mahallesi vardır.

camii idiyor Amma gayet yerinde cami olur Zira ta çarşunun vasa-
tında vaki olmuş Ve cümle iki bin kırk sekiz dükkândır Pasbanlar-
rından haber aldım Amma cümleden sarrachanesi bir diyarda yokdur
Serapa kârgir üstleri örtülü sayedar dekâkinlerdir Anda işlenen sarrac
besatları bir diyara mahsus değildir Meğer İslâmbolda işlense baid
olmıya Zira bu Karahisar köselesi mazoludur Sahtiyan ve gönleri gird-
mandan (değirmanden) pembe misal çıkar Kâmil yüz dükkân taba(k)-
hanesi ve üç bin pehlivanı civan Ah (i) Oran köçekleri vardır
İçlerine bir kanlı firar idüb varsa hâkim alamaz Amma tabbagların
elinden dahi halâs olmaz Evvelce mahbus idüb girdmana (değirmane)
koşub köpek necaseti içinde kal olub tayib ve tahir olub andan bost
sahibi olur Bu tabaglar şehrin fevkünde mevlevîhane kurbinde dere-
nin iki canibinde bir derbend calender yerededir Başka camileri ve
mesacidleri vardır Bu tayife çokluk kimesne ile ülfet etmezler Ve yüz
aded şirugan yağı kârhaneleri vardır Ve on dokuz tüccar hanları var-
dır Cümleden Kapan hanı ve Abdullah Efendi hanı ve Hacı Üveys
hanı ve Çiftelerli Osman paşa hanı ve Çatalbaş paşa hanı ve Acem
hanı ise kal'a misal bir handır Anlardan gayri bir kimesne konmağa
kadir değildir İspahan ve nısfı cihana gidüb gelince höcresinin battal
kirasın çeküb kimesne kondurmazlar Meşhur hanlar bunlardır Ve
imaret birdir Ve medrese üçdür Ve iki yüzden mütecaviz âbı hayat
çeşmesarları vardır Amma cümlesi Kadınana suyundandır Bir Ha-
tunu adviyyenin hayratıdır kim bir mülûk böyle hayrata malik ol-
mamışlar Ta bir konak yerden nice sengistan dağlardan getirdmişdir
Ve bir kız karındaşı dahi şehrin mezaristanının etrafına divar çeküb
nice bin kârgir bina ziri zemin mezarlar bina etmişdir Ve mevlevî-
hane kurbinde iki lüleli çeşmei zülâlin tarihidir

(بسم الله الرحمن الرحيم بنى هذه للساقية في أيام دولت السلطان سليمان شاه بن محمد شاه
بن يعقوب شاه سنه اربع ستمائة)

tahrir olunmuşdur Ve bu şehir âdem deryasıdır Çarşuy bazarında
âdem âdemin omuzın sökemez Öyle izdihamdır Zira bender şehirdir
Canibi erbaası gayet mamur kuralardır Ve halkı gayet ankalardır
Ve gayet mün'im kimesnelerdir kim âyende ve revendeye nimetleri
mebzuldür Amma halkının rengi ruyları saruya mayillerdir Zira bu
diyar afyon kânı olmagile halkının ekseri tiryakilerdir Amma âb
havasının letafetinden halkı tiryakiliklerine göre nane çöpü gibi ve
yades kemiği misal arık âdemler değillerdir Ve suyu balgamî oldu
madurlar Ve tiryaki olduklarından ve tiryaki olmıyanlar

dahi cümle lecuc kavimdir Zira kahvehanelerinde eshabı
kehfe tebeyyeten nevmi daime giriftar olub dayima (v) a
kıa gördükleri halleri cümle vakidir Ve cümle halkı çuka ferace ve
kontoşlar giyerler Ve ulema ve âyânları samur ve sof ferace giyüb
gezerler Ve ekserya halkı muhibbi mevlâna olduklarından kulâh
üzre beyaz alâmeti muhammedî destar sararlar Ve cümle havatînleri
beyaz car bürinürler Amma gayetülgaye ehli perde zenane mahbu-
beleri vardır Anlarda dahi bazısı tiryaki imişler Avret ola tiryaki
ola نود بالله Anınçün ehilleri hanelerine gelmiyüb kahvehanelerde kıs-
sahan ve gazelhan dinliyerek hanelerine gitmeğe iktidarları olmıyub
kaşına kaşına kahvede uyuya kalır Zira evine varsa avreti tiryaki
kendüsi dahi tiryaki iki lecüc bir yerde hüsnü zindeğane idemedikle-
rinden ekseriya ehli hırelferi kahvede mihman olurlar Ve bu şehrin
çarşuy bazarlarında rahları gayet daracık zıyk tariklerdir Asla araba-
lar giremez Atlılar gücile gezer Ve şehirde hanedan sacileri (sahibleri)
çokdur Ve halkı gayet zekiyyüttabı erbabı maarif ve müfessir ve
muhaddis çelebiler gayet çokdur Cümleden divan sahibi Abusî Çelebi
ilmi aruzda bibedel zat Şerif Çelebidir Ve Leccî Çelebi ve Nevmî
Çelebi ve Nevmî zade Şumî Çelebi beynezzurafa bir mudhik ve rind
ferzend âdemdir Ve Mezî Çelebi ve Veznî Efendi ve Uzamî Efendi ve
Meşrebî Çelebi bu makule mahlaslı eshabı maarifden şuara çelebileri
vardır Ammâ ulemâ ve sulehalarına ve ehli takva hal sahibi sahibi
sülûk ve ehli vera' âdemlerine aşk olsun Bu şehir bu sulehaların âbı
ruyine ganimet olub mamur âbâdân olmuşdur Ve bu şehir sayir
şühurlara nisbet münevver ve bir ruhaniyet vardır Âdem bu şehre
dahil olunca gûya kalb gözü açıladüşer Ve bağ ve bağçelerine âdem
girince def'i gam idüb canına can ve bazı cânân yârân gelüb hoş
elhan tuyurlar efgan ve nale itdükde hezar hezarının [1] nağamatları
cana rahat verir Cümleden bağı iremli Çatalbaş paşa sarayı ve Paşa
sarayı ve Ali Kadı sarayı mamur saraylardır Ve bu varuşu azîmin
canibi erbaasına Kara Haydar Oğlu nam Celâlînin havfinden kal'a
divarı misal kerpiçden divarlar bina idüb kûşebendlerinde dörd aded
tahta kapuları üzre beden beden mazgal delikleri etmişler Ve şehrin
kal'a altında vaki olan Kaya mahallesi içre hamam kubbesi kadar
kara kara kayalar vardır Mabeyinlerinde haneler ve yollar vardır
Velhasıl kânı suleha darı ulema bir şehri rahmetullahdır vesselâm

Evsafı ziyaretgâhı Karahisarı Sahib

Bu şehri mamurun enderun birununda niçe bin ziyaretgâh var-

[1] Bağdad köşkü nüshası (hezeran)

dır Amma âsitanelerine bu âsi yüzümüz rumalide kıldığımız bu sultanlardır ki tahrir olunur Evvelâ şehir haricinde Kütahya rahî üzere *Yahşi Baba* ve *Bahşi Baba* İkisi tev'eme biraderler imiş Selim Han huzurunda taam yerleken sofraya başında ikisi Padişahım biz bu an gideriz deyüb ol ân ânı vahidde ikisi bir anda han (can) teslim idüb bu mahalde defn idüb üzerlerine bir tekye bina etmişler Kendüleri Horasan erenlerden olmagile yine türbedarları ve tekyenişinleri Hindî ve Özbekî ve Mogolî ve Dağıstanî fukaraları sakinlerdir Ve *Hazreti Karaca Ahmed Sultan* Sene 660 tarihinde (?) Sultan Urhan asrında intikal idüb bu âsitanelerinde defn etmişlerdir Hâlâ ziyaretgâhı has âmdir ve meşhuru âlemdir قدس سره Manakıbı haddi hasrdan efundur Andan *Şahrah Sultan* Hatun hanımın bina etdüğü bir mezaristanın yolu üzere medfun bir ulu sultandır kim hakipayi beni âdem olmagcün hayatlarında vasiyet idüb hake beraber defn etdiklerinden *Şahrah Sultan* derler Ziyaretgâhı enamdır Ve imaret kurbinde *Asiye Hanım binti Sultan Alâüddin* Bir kubbei müzeyyende medfunedir Ekseriya nisvan tayifesi ziyaret iderler Amma acib hikmetdir kim vaz'ı hamil idemiyen hatuna haki anber pakini suda ezüb suyun içseler biemrillâh âsân vechile vaz'ı hamil ider Ve *Hacibler* [1] *Sultan* ve *Sinan Sultan* ve kal'a dibinde *Yaranlar Sultan* ve orta suru dibinde *Kısamık Abdurrahim Sultan* ve Konya yolu üzere hazreti Mevlânânın ırkı tahirinden *Devranî Çelebi* ve *Merdümek Sultan* ve Hızırlık dağında *Makamı hazreti Hızır* andan *Elmevlâ Abdullahı Akşehrî* Gedik Ahmed paşa müderrisi iken merhum olub medrese canibinde medfundur Ve Hızırlık dağı bu aşağı şehre havaledir Amma kal'aye asla zararı yokdur Bu Hızırlığı ziyaret etdiğimizde şehrin civarına karib olan kuraları beyan ider Evvelâ kariyei Çapak kariyei Akçimen ve kariyei Susuz ve kariyei Anbarlı ve kariyei Anpınaz ve kariyei Çıkrık ve kariyei Sepen ve kariyei Komardes Bu kuralar kasaba misal camili mamur kuralar tarafındaki kal'a [3] kubbesi kadar eşkâli acibe misal olan ider Evvelâ orta suru ve Gökçükler Kayası ve Atlı bunar Kayası ve tarafında mezkûr Hızır Sultan havalisi dibinde Kırklar kazası meşhur kaya herbiri birer eşkâl üzere halk olunmuş sengi hârâlardır Ve bu şehri bu yüzden seyir temaşa idüb cümle âyânı vilâyetile vedalaşub hanemiz hasibi (sahibi) Abdullah Efendi ile

Karahisarı Sahininden (Sahibden) İzmir vilâyetine gitdiğimiz menazilleri beyan ider

Evvelâ kible canibinden Hızırlıkdağı verasında mamur kuralar

[1] Bağdad köşkü nüshasında (Sahibler)

[2] Bağdad köşkü nüshasında (dır)

[3] Bağdad köşkü nüshasında (altındaki hamam)

ubur idüb şehre giden Kadın Ana aynının başına varub âbı nabından nuş idüb 3 saatde

Kasabai Şuhud

Yüz elli akçe ile kazadır Bazı zaman Karahisar kadısına zamime ihsan olunur Kirk pare nahiye kurası vardır ve Karahisar Paşasının hassıdır Serdarı ve kethüdayeri yokdur Ve şehri bir mürtefî yerde âb havası lâtif bağ ve bağçeleri müzeyyen bir kasabacıdır Karahisara engürü âbdar cümle bundan gider Ve efvahi nasda bu şehre Çıfud kasabası derler Amma galatı meşhurdur Aslı kasabai Şuhuddur Zira canibi erbaasında nice bin şehidler medfunlardır Bu kasaba cümle dokuz mahalle ve dokuz mihrabdır Çarşu içinde Germiyan Camii cemaati kesiriye malikdir Amma kurşun örtülü cami değildir topraklıdır Ve mesacidi hanı ve hamamı ve mektebi sıbyanı ve uyunları ve esvakı muhtasarı vardır Ve cümle bin iki yüz hanedir Anda bir gece mahkemede mihman olub alessabah garb tarafına bir sahranın niha-yetinde Ali kazası yolunda yüz bin zenciri (renci) gina ile nidsine (depesine) uruc idüb cümle Karahisar sahraları ve gayri kuralar tahtesserada görünür idi Bu dahi ubur idüb ikinci saatde

Kariyei Boyalı

Mezkûr Ali dağı dameninde yüz evli müslüman kariyesidir Ve Osman Paşa Zadenin ziametidir Anda bir bağı irem misal bir âsitanede Sultanı kafı kanaat ve alemdarı hazreti resalet hazreti Kurtebi [1] bir kubbei pür envar içinde medfundur kim acib ziyaretgâhı has âmdır Fukaraları cümle Bektaşiyandır Ve bu mahalle Sıcanlı Kazası hudududur Ve bu sahrayı azîm içre hâlâ âbâdân kuralardır Ve Boyalı kariyesi hakinde bir gûne kırmızı kök hasıl olur Uşşak halıçelerinin boyası bundandır Anın için Boyalı derler Yedi saatde bu sahralar içre yetmiş pare kuraları ubur idüb

Kariyei Sinan Paşa

Mahhemede mihman olduk Karahisar hakinde Sübhanlı kadısı bunda sakindir Zira vilâyet ortasıdır Yüz elli akçe kazayı âsümanîdir Zira halkı sıcan gibi muzır kavmi Etrakdir Ve Karahisar paşasının voyvadalığı hükmündedir Bir mesiregâh ve çemenzar ve hıyabanlı kaza içre iki yüz (ev) li müslüman köyüdür Canibi erbaasındaki kuralarda nice bin âdem cem olub haftada bir azîm bazarı olur Ve nice bin çınarı âli ve bîdi sernigûn dirahter ile müzeyyen olmuş bir nemazgâh vadisinde bazarı muhabbet olur Ve عشراء havzu azîmleri var Bazar günleri bu havuzlar içre pîr ve civan girüb şina-

[1] Bağdad köşkü nüshası (Kureysi)

verlik iderler Ve etraf havuzlarda gûnagûn müfid muhtasar maksu-
relerde ahali bazarı sohbet idüb hanende ve gûyende ve mutribler
hoş nevahat idüb herkes yârânları ile kol kol kavlı (ü) karar idüb ayş
işret iderler azîm mesiregâdır Bu mahallin imaristanı serapa Gazi
Sinan Paşa hayratı olmağla Kariyei Sinan Paşa derler Camii azîmi-
nin kapusu üzre tarihi budur

*Sinan Paşa bilüb dünya fenasın
Diledikim yapa ukba binasın
Yazanlar bu safa darına tarih
Kodılar indi gayba haddi tasın
Sene*

Hanları ve hamamları ve imareti ve medrese ve mektebi sıbyanı
cümle ku(r)şun kârgir binayı azîmdir Hayratdır Ve imaretinde
nimeti subhu şam müsafirîne ve mücavirîne mebzuldür Sinan Paşa
bu binaları inşa iderken bu diyarın Etrakinden muğber hatır olub
bu Sıcanlıdan ne hasıl ola kim yiyeler deyu buyurmuşlar Andan
Sandıklı belin aşub beşinci saatde

Menzili Kasabai Sandıklı

Karahisar hakinde yüz elli akçe kazadır Nahiyesi yetmiş pare
kuradır Bu Sandıklı kazası sandık dolusu mallı ve mahsullü kazadır
Ve şehri bir ferahfeza yerde bağlar ve bağçeli zarlı (bağçezarlı) ve
murgan hezarlı yerdir Ve cümle üç yüz elli toprak örtülü evlerdir
Ve üç mahalle ve dört mihrabdır Cümle(den) Çarşu Camii kurşun-
ludur Mamur binadır Ve bir minarei mevzunu vardır Ve kırk
aded leblebici dükkânları vardır Cümle etraf kuralarına leblebi
bundan gider Gayet danedar nohudu olur Bir diyara mahsus değildir
Ve gayri dekâkinleri ve hanı ve hamamı ve tekye ve mesacid [1] vardır
Emnü eman kasabadır Andan canibi garba vasî sahralar içre mamur
kuraları 6 saatde ubur idüb vakti zuhurda

Menzili Kasabai Banaz

Kütayha hakinde yüz elli akçe kazayı sipahdır Zira cümle ahali
kavmi sipahdır Senevî üç yüz ya beş yüz hasıl (hasılı) olur Nahi-
yesi kırk pare kura bir bağlı ve bir bahçeli uz içinde yüz haneli
ve bir camili ve hamamsız ve çarşusuz bir nasb (kasaba) çıkdır Ve
matekaddem Uşşak kazasından ifranz (ifraz) bir kazadır Ve halkı
ekseriya gezdir yani uyuzdur Darbı mesel [2] bir âdem çok kaşınsa

[1] Bağdad köşkü nüshası (mesacitler)

[2] Bağdad köşkü nüshası (olurdu kim)

Banaz uyuzu mu oldun derler Zira âbı havası gayet sakildir ... dağı bu kasabanın şimal canibine vaki olmuş bir azîm gûhu balâ yaylakdır Bu kasabaya iki saat karibdir Andan cereyan iden enharın birisi bu Banaz kasabası içinde güzer idüb ahallii Banaz bu âbı nabdannuş idüb uyuzdan halâs olurlar Ve eğer bu âbı zülâl olmasa cümle Banaz halkı u(yu)zdan helâk olurlardı Böyle bir sakil yerdir Bizzaruri bir gece anda mihman olub ertesi canibi kibleye 4 saatde

Evsafı kal'ai Şah İshak yani şehri Uşşak

Sene tarihinde Germiyan Oğlu İshak Şahın binasıdır Badehu Yıldırım Han fethidir Kütahya sancağı hakinde Gevher Han Sultan hassıdır Ve üç yüz akçe payesi ile şerif kazadır Ve nahiyesi seksen pare kuradır Senevî on kise akçe hasıl olur Hâkimine on kise akçe olur Kütahya paşası bu şehre müdahale edemez Maktuülkalem ve mefruzülkadem Sultan hassıdır Ve kal'asın sene 1007 tarihinde ahalii vilâyet cem olub Celâlî havfinden bu kal'ai tamir idüb tuğla ve taş ile inşa etmişlerdir Bir bayırlı ve bağçeli çukur uz içinde vaki olmuş mamuredir Amma kal'ası sair kılalar gibi metîn ve mühkem değildir Hîni muharebede tobu gûba dayanmaz Kaddi beş arşun tuğla binadır Ve canibi erbaasında hendeği yokdur Ancak bir tarafında Buğday bazarı kapusu tarafında hendek vardır Ve bir göz cisrile ubur olunur Zira nemazgâh ve mezaristan bu tarafdadır Ve bu taş cisrin sağ tarafında kaleye girerken çam ağaçlarından âbı hayat su olukları hendek aşırı şehre dahil olub çeşmelere camilere taksim âbı nabdır Ve bu Banaz kapusu canibi şimale mekşuf izdiham

kenatlı kapudur Ve kal'anın dairen madar cürmü iki bin adımdır Ve cümle beş kapudur Banas kapusu ve kibleye nazır Honaz kapusu canibi cenuba nazır Komar kapusu ve garbe nazır Kule kapusu yıldıza nazır Gedüs kapusu Ve bu kal'a şekli murabbadır Dizdarı ve neferatı ve cebehanesi yokdur Zira içi el olmağla cebehane ve neferata muhtaç değildir Ve kadı ve şeyhülislâmı ve nakibi ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vardır ve âyanı gayet çokdur Ve halkı ekseriya ulema ve anka bazirgânlardır Ve hayme hanemiz sahibi çıkan Hasan Çavuşzade Hüseyin Ağa acib hanedan sahibidir Bu şehrin canibi erbaası bayırlar içinde bir çukur yerde sekiz kule ve üç bin altı yüz toprak ö(r)tülü hanei zibalardır Ve on dört mihrabdır Cümle carsu içinde cemaati firavanlı Ulu Cami kârgir kubbe ve kârgir minarelidir Amma kubbesi tahtalar ile mesturdur Ve Hacı Mustafa Camii kible banı (babı) üzre tarihi budur

(بنی هذا الجمعة الشريف ومواضع اللطيف الحاج مصطفى بن حاجي حسن
 غفر الله عنه لسيدته سنة ٩٨٠)

Dört aded camiinin bu ikisi cemaati kesireye malikdir Maada on dört mihrabı zevavilerdir Ve iki hamamı var Biri Eski hamam ve biri Yeni hamam Ve cümle üç yüz yetmiş dükkân ve yedi han cümle carsu içinde Sultan Alâüddinin taş hanı bir tarzı acibdir Ve yine ana karib Lonca hanı ve yedi kahvehanesi var amma bezazistan yokdur Ve carşunun ortasında fevkanî bir cami var Ve bir şehir içre ancak bir kiremit örtülü hane vardır Ve Ermeni ve Rum vardır Amma Yahudinin vücudu yokdur Ve bu şehrin bağ ve bağçesi çokdur Ve âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesine haddi hasır olmadığından üşşakı çokdur Anınçün Uşşak şehri derler Mahbubları uşşak perestlerdir Hakikatülhal bu şehre bir garibüddiyar kimesne gelüb bir iki gün mihman olsa elbette âşık olması mukarrerdir Hattâ hakir bir duhteri zere mübtelâ olub anınla defi gam ider (di)k Ve cümle ahalisi çuka feraceler ve serhadli kontoşlar(1) giyerler Ve ekseriya muhibbi mevlânaları külâh üzre destar sararlar Ve zenanesi yassı başlı arakıyyesiz ve siyah muhayyer ferace giyüb müeddebane reftar iderler Ve bu şehirde yün çözüleb yün bağlanır şehri azîmdir Anadolu eyaletinin deve ve araba işler gûya iskelesidir Gerci küçücük şehirdir Amma gayet mamur şehirdir Ve etrafı eknafı gayet âbâdan olmak ile beni âdem izdihamından sukı sultanîlerinde omuz omuzu sökmez bir şehri benderdir Ve sanayiatının meşhuru Uşşak halısı Ancak Acem Isfahanında ve Mısır şehrinde işlenir Amma halıçeleri ekalîmi seb'aya müstev guruşluk divan hane ve cami halıları işler kim nakşi bukalemun ibret nümün halılar olur Ve çarşu içindeki çeşmei canbahşlar tarihidir

صاحب الخيرات الحاج

celile terkimdir Bu tarih dahi anındır

Bud *âsâ selsebil*
Sene 991

(Hacı) Mustafa Camii önünde yol aşırı olan çeşme tarihidir

بروا عيناً تسمى ساسبيل
Sene 1043

Yakub Şah çeşmesinin tarihidir

فيہان عینان تجربان سنہ

Ve bu şehrin bağ ve bağçesi gayet çokdur Ve cabeca mesiregâh yerleri vardır Cümleden şehrin yıldız canibinden Kozlar altı derler bir uyunu cariyenin kenarında bir hoşhava teferrücgâh yerdir Hane-miz sahibi anda hakire ziyafet idüb zevk safalar etdik Badehu bu şehirden refikler alub canibi şimale çengelistan ve senğistan mahuf ve muhatara yerleri yüz bin renci gina ile mahı temmuzun şiddeti hararetin çekerek dokuz saatde

Kara Murad Ağa

Nehri Gedüs kenarında bağ ve bağçeli müslüman köyüdür Bir cami ve mesiregâh yerleri vardır Ve nehri Gedüz şehri Gedüzün canibi şarkîsinde Murad yaylasından tulû idüb nice nehirler dahi müctemi olub canibi garba cereyan iderek Aydın diyarın sakyidüb nice kura kasabat ve şehirlere uğrayub on konak yer gidüb İzmir kurbinde Melemen şehri içinden ubur idüb andan ikinci saatde Kara Foça kal'ası dibinde Akdenize mahlût olur bir âbı lâtifdir Ve merkum Murad Ağa kariyesinden kalkub yine şimale iki saatde

Evsafı Germiyanı Gedüs

Kayasırai Rumdan Gedüz namında bir kıralın binasıdır Sene tarihinde Germiyan Oğlu Yakub Şah fethidir Andan Yıldırım Han eline girmiştir Hâlâ kal'ası şehrin canibi şarkında bir dere aşırı bir yalçın gök kaya üzre bir kal'ai metîn imiş Amma sene tarihinde Sultan Ahmed Han [1] vüzeralarından Kuyucu Murad Paşa kal'anın bazı yerlerin münhedim etmiş kim bir dahi Celâlî kapanmıya mülâ-hzasile harab etmiş Hakka saab ve kavi şeddadî binayi metîn kal'adır Şehl şeyile tamir olunmak mümkünülhusul bir kal'ai Gedüsdür Amma ne cürümde iki yedeği (idiği) malûm değildir Ve şehri Gedüs Ger-miyan hakinde Hütahya eyaletinde serbest ziametdir Bir kaç kerre Darüssaade kapu ağalarına has olmuşdur Hâlâ ziamet subaşılığıdır Valii vilâyet vaz'ı yed idemez Ve üçyüz akçe payesile şerif kazadır Ve nahiyesi mamur ve âbâdân kuralardır Kethüdayeri ve serdarı ve şeyhülislâmı ve nakibi ve uleması çokdur Ve âyânından Azmîzade Çelebi zati şerifdir Hattâ refikımız Sailî Çelebi Azmîzade huddamlarından olmak ile bu Azmîzade Çelebi yanında kaldı Ve yine hanedan sahibi Murad Ağa ve ziamet sahibin(de)n Beğzade Yusuf

[1] Birinci Ahmet

Ağa ve Beğ Efendi ve silâhdar sipahi halifesi Gedüslü Mehmet Efendi pederi Mustafa Ağa bunlar âyânı vilâyetden nimetleri mebzul Kimesnelerdir Ve şehri Gedüs bir sengistan dar boğaz içinde bir dere kenarında vaki olmuştur Ve depeleri zeyn etmiş kat enderkat mamur hanei zibalardır Bu canib hanelerinin yüzleri canibi şarka nazırdır ve derenin karşı tarafında çarşu bazar olan evlerin dahi yüzleri şarka nazırdır Ve bu taraf evlerinin karşı kıble tarafı evci âsümana serçekmiş kal'ai balânın kayasıdır kim aktarı arzı keştü gûzar iden seyyahanı berrü bihar canbaz taifesi pehlivanları yilmi otuz yılda bir kerre bir azîm cemiyyeti kübra ile bu şehri Gedüse gelüb birbirlerin imtihanen bu kal'a kayasına resen bağılyub gûnagûn arzı maharetler gösterüb uruc iden bost sahibi serçeşme pehlivan olur Nicesi pare pare olur Hâlâ aşağı deyrin anılde [1] medfundur Neuzübillâh beni âdem aşağı bakmeğe cür'et idemez Bu kal'anın bu kulesi kayalar üzre ta bu mertebe eflâke serçekmişdir kim efvahi nasda Canbaz Kal'ası derler meşhuru âfâkdır Bu canbaz kayası üzre birbiri üstüne kat enderkat havlisiz ve bağ ve bağçesiz ve uvacık[2] evlerdir Yüzleri canibi garba nazır gayet mamur evlerdir ve yolları saab ve eniş yokuş zıyk yollardır Bu zikrolunan hane ve sarayların çümlesi iki bin toprak örtülü evlerdir ve cümle 13 mahalledir ve yirmi mihrabdır Cümleden Camii Kadim Mahkeme kurbinde *Hacı Mustafa Camii* kurşunlu bir küçük camidir Kapusu üzre tarihi

(قد بنى لك دارالصالحين صاحب الخير انها من نفسكم قيل في اتمامها يا عابدين)

(حاء تاريخ انها خير لكم سنة ٩٥٧)

Bu tarihe karib

(عمر هذا الجامع مضر بن حمزه سنة ٩٥٧)

tarihi dahi tahrir olunmuşdur Ve *Camii Gazanfer Ağa* çarşu içinde cemaati kesireye malik camii lâtifdir Anadoluda Tire ve Mağnisada misli yok bir musanna ve ruşen Ku(r)şun örtülü camidir Ve kapusu üzre manzum tarih(i) budur

*Gazanfer sahibülihsanü cud
Kodı erbabı hayrat icre bir ad
Görüb Azmî didi tarihin anın
Zehi cami nişanı cennetâbâd
Sene 998*

Ve hamamının taihi budur

[1] Bağdad köşkü nüshası (esfelinde)

[2] Bağdad köşkü nüshası (daracık)

*Azmî gördükde didi tarihin
Ruşen âlâd dilküşa hammam
Sene 995*

Ve imarâtı ve han ve medrese ve mektebi sıbyan ve âbı nabı hayat çeşmei atşan ve cümle kârgir dükkânlar cümle Gazanfer Ağa hayratıdır Sultan Muradı Salisin kapuağası imiş Acib hayrat ve hasenat sahibi imiş Bu Gedusîdir ve bu şehrin binasına bais kendüsidir Ve cümle kârgir dükkânları doksan beşdir Bir şahrah üzre vaki olmuşdur Ve bu şehirden kırk elli yarânı ârifan cem olub hayme ve hargâhlarımız ile ve mekûlât et'imei nefiselerimiz ile canibi şarka üç saat gidüb

Evsafı germabı Gedüs

Muraddağı yaylağı dameninde bir ılıcai azîmdir kim hassası dilerde dasitandır Âbı rakikinden nuşiden cümle ahlatı galizden halâs olub rengi ruyine humret gelir Ve yedi sekiz kerre havzu pakine girenlerin vücudunda hararetden bir şey kalmıyub vücudu pembe misal şahıme olub dürrü beyzâ olur Selâtîni selefler bir hayrat idüb âsârı azîmeler etmişler Andan yaylağa çıkub bir hafta meks idüb alabalık zevkin etdik Her sene kiraz mevsiminde cemii Gedüsden ve gayri diyarlardan ahali akraba ve taallûkatları ile bu yaylağa çıkub iki üç ay ayş işret iderler kim acib teferrucgâh ve mesiregâh canfeza yerdir Ehli Gedüsün hudutları ve yaylakhaneleri vardır Her sene gelüb meks iderler Zira mahı temmuzda şehri Gedüs dere ve depe içinde gayet şiddetli kar olub havası sakil olduğundan (olduğundan) cümle halkı bu Murad yaylağına göçüb murad üzre muradları hasıl olur Cümle Kütahya sularının menbai bu yayladır kim bundan tulû idüb şark tarafına cereyan iden Kütahya sahrasına nüzul ider ve nehri Gedüs dahi bu cebeli âliden huruc idüb[1] tarafına cereyan iderek Kara Foça kal'ası kurbinde Akdenize munsab olur Elhasıl yaylağı azîmdir Andan şehre gelirken şehri Gedüsün canibi garbinde nîm saat baid Akdağ derler bir cebeli müntehadır Bundan bir âbı hayat cereyan ider Misli meğer Murad yaylasında ola Merhum sahibülhayrat Gazanfer Ağa bu uyunu dağlar ve bellerin (beller) ve sengistan yollar ve şeyb ve firaz yerler kesüb mali hazain sarfidüb bu suyu şehre getirüb azîm çeşmelerine ve camiinin havuz ve şazirvanlarına ve hamam ve imarâtı ve hanlarına tevzi etmişlerdir Ve bu şehri Gedüs içre cereyan iden dereye Küçük Gedüs derler Bu dahi aşağı sahra içre cereyan iden Büyük Gedüse muhlût olur Ve bu şehrin

[1] Bağdad köşkü nüshası (garb)

bağları dağların zeyn etmiştir Kütahya şehrin meyve ile ganimet iden bu Gedüsdür Ve memduhatından üzümü ve emrudu ve pamuk bezi ve üzüm köftürü meşhurdur Temmuzda havası sakildir Amma âbı havası lâtif olduğundan cabeca mahbub ve mahbubeleri esmerüllevin halkı vardır Ve cümlesi garibdilnüvaz kimesnelerdir Ve nimetleri âyende ve revendeye mebzuldür Bu şehrin âyânları ile vedalaşub bize elli mikdarı esb süvar refikı namdarlar verüb garb tarafına bağlar icre ubur iderek

Kariyei Görlik

Bir gûhu bâlâ dameninde yüz evli bağlı bağçeli dağlardan uyunları cari bir camili ve bir tekyeli ziamet bir mamur müselleme kariyesidir Ani ubur idüb

Kariyei Uç baş

Bu dahi bir cebel zeylinde yüz evli ve bir camili ve bir kaç demirci dükkânlı mamur ziamet bel(de)dir Anı dahi gûzar idüb

Kariyei Madeni şab

Muaf ve müselleme mirî hassı hümayundur Beş yük akçe malı padişahî ile iltizamı emanettir Hâkimi yüz âdem ile hükûmet ider Bir ferd müdahale idemez Cemii Anadolu diyarında şab bundan müstevli olur Görmeğe muhtac bir madeni acibedir Ziri zemininde lağımlar kazub bu kura reayaları şab çıkarırlar Kariyesi bir bayır başında bağ ve bağçeli yüz evli tekâlifi şakkadan muaf kariyedir Andan yine garbe

Kariyei Kara derbend

nam mahalli ubur idüb bu mahalle gelince kâmil yedi saatde dağlar ve beller ve sengistan eniş yokuş yollar tamam olub haki amberpakli düz vadiler ubur idüb cümle sekiz saatde

Kariyei Sarı Çay

ı dahi ubur idüb bir uz içinde kırk elli haneli ziamet kariyedir An (dan) on birinci saatde yine bu uz icre

Kariyei Kalkanlı

Altmış evli ve bir camili ve âbı havası lâtif çemenzarlı bir mamur timar kurasıdır Bunu dahi ubur idüb bir saatde

Evsafı Kal'ai Simav

Zemanı kadimde İskenderi kebir asrında Batalesei Rum kırıllarından Batlimos [1] binasıdır Tevarihatlarda Fındıcak kal'ası diye tahrir etmişlerdir Simav şehrinin ensesinden cenab (canibi) cenubda bir mürtefi kaya üzre şekli müdevver bir şeddadî sengin bina bir kal'ai zibadır Amma sene tarihinde Timuru binur Yıldırım Hana rağmen bazı yerlerin münhedim etmeğle hâlâ bu kala içinde haneler yokdur Sene tarihinde Germiyan Oğlu veziri Babık Bey Simavna nam Urum kırılı elinden fethetmekle Simav derler Bir rivayetde sîmâbdan galat Simav derler Yani Gümüş suyu demek ola Hakikat suları gümüş misal berakdır Kütahya sancağında yüz elli akçe şerif kazadır Bazı ulemaya üçyüz akçe ile sadaka olunur âlâ kazadır Ve nahiyesi . . . kuradır Ve hâkimi serbest ziamet sahibidir Ve şeyhülislâmı ve nakibi ve kethüdayeri ve serdarı ve âyânı vardır Ve şehri cümle dört mahalledir Evvelâ mahallei Ulvî ve mahallei Vasatî ve mahallei Süflî ve mahallei Cediddir Cümle haneleri hasır sazı ve yahud tahta örtülü mamur müzeyyen evlerdir kim cümlesi bin ikiyüz bağı ve bağçeli [2] . . . şerif yerlerdir sulu evlerdir Ve tariki âmları iniş ve yokuş vaki olmuştur Ve cümle on yedi mihrabdır Dört camidir Maadası mesaciddir Cüleden *Ulu Cami* dir kim Abık Bey binasıdır Bir kiremid minaresi vardır kim misli meğer Sivas eyaletinde Niksar Gazi ibni Danişmend camii ola Amma bu minare andan ve musannadır Ve şerifesinin canibi erbaası müşebbek demir kafes ile piraste bir seramed minaresi kadi kamet makamı ezandır Amma cami tarzı kadim toprak örtütülü (örtülü) camii atikdir Sehr (e) havale bir mürtefi yerde vaki olmuştur Evkafı çokdur ve huddamları firavandır Ve cemaati dahi bisyardır Ve kapusu üzre tarihi

صاحب جامع شريف سليمان بك

سنه

Bu tarih tamir termimine vaki olmuştur Amma bu camiin tarihi atıkı budur

(قدم جامع الشريف بعون الله حتى يصلى فيه بذكر اسم الله اللهم تقبل عبادته لعباد الله انما الاعمال بالنيات قال رسول الله صلى الله تعالى وسلم وان كان الله فكان لله ويعلم التاريخ دامه الخيرات سنه ٩٩٦)

[1] Ptolemeos.

[2] Bağdad köşkü nüshası (otluk)

Taba (k) hane kurbinde *Camii Atik* ve çarsu içinde camaati kesiresi çokdur *Camii Cedid* fevkanî henüz nevbina bir camii zibadır Altı dekâkindir İki tarafından kible kapusından yirmişer kademe taş nerdüban ile uruc olunur bir camii ruşendir Hakir bu gûne tarih etmiştir

Evliya didi camie tarih

Olmuş itmam bu makmı vâlâ

Sene 1081

Bu tarih için sahibülhayratdan bir at ve bir çuka ve kumaş ve elli altun ihsan aldık Ve carşunun yukarı başında *Hacı Pir Ahmed Ağa Camii* tahtanîdir Amma suku sultanî icre olmağla gayet camaati kesret ve vefret üzredir Bu camiin divarında Paşa Pınarı derler bir âbı hayat berrak ve rakik âbı nab cereyan ider kim Huda alîmdir âbı hayatdan nişan verir yahpare zülâli maderi azametullah Eğer misli bu ruyi arzda olur ise Gûhu Elbürz dameninde nehristan[1] ola Böyle bir aynulhayatdır Bu zikrolunan dört camilerden maada mescid vardır Ve iki hamamı var Biri çarşu meydanında Babık Bey hamamı ve biri Karaca Ahmed Bey hamamı ve şehirden nîm saat baid şimal tarafında *Germab hamamı yedi kudret* Eyaleti Anadoluda çok germab ılıcalar vardır Amma bu Simav ılıcaları gibi rub'u meskûnda yokdur Ahalii şehrin sahibi tab' olan kimesnelri bu âbdan getirüb nuş iderler Cemii ılıca sularında kükürt rayihası vardır Amma bunda öyle bir ta'm yokdur Gayet lezizdir Ve cemii emrazı muhtelifeye dâü devadır Büyük ılıcanın iki havuzu vardır Ve ana karib çifte Osim germabı ve ana karib Naşlı ılıcası ve ana karib Cennet köy ılıcası velhasıl yedi hamamı yedi kudret ile halk olunmuş germablardır Herbiri(n) bir gûne hassiyeti vardır Cümle ahalii şehir yılda bir kere mahı Temmuzda haymeleri ile gelüb meksidüb zevk ve safa idüb hamam faslı iderler Ve her kes tendürüs olub şehre avdet iderler Böyle bir nafi germablardır Ve şehri Simavda bir muattal hamam dahi vardır Ve iki hanı var Biri Babık beğindir Biri Kara Ahmet paşa hanıdır Ve cümle iki yüz elli beş dükkânlardır Amma bezazistanı yokdur Lâkin esvakında ve hanlarında cemii nevadirat eşyalar mevcuddur Ve bu şehrin cümle imaretleri şehri Gedüs gibi dere depeler üzre vakidir Amma cümle evleri bağlı bağçeli vasîdir Ve havalileri ve âbı revan uyunları caridir kim her evde birer nehir mukarrerdir Ve her hanelerin dört divarları serapa kerpiçdendir Taş bina gayet nadir vaki olmuşdur Ve çarşu bazarı icre gûnagûn çınarı müntehalar ve bîdi serfikûn (serniğûn) lar ile sayedan (dar) olmuş suku sultanîdir kim şiddet asla tesir etmez müferrih çarşudur Cidden (cümleden)

[1] Bağdad köşkü nüshası (nehri Settaze)

taba(k)hanesi âbı revan icre pak ve pakize carşudur Ve on kahvehanesi var Ve memduhatından beyaz kirazı şehre şöhre olmuşdur Ve hâlâ enar ağaçları hâsıl olub şehrimiz bağçelerinde sevahil meyvaları hasıl almagla (olmağa) başladı deyu âyânı vilâyet naklettiler Ve on sene mukaddem gördüğümüz şiddeti şitayi görmez olduk didiler Ve bu şehrin meşhurundan şehrin şimalinde nim saat karib bir azîm âbı hayat bahiresi vardır Cemii dağlardan cereyan iden uyunu cari-yeler anda cem olur bir halici kebirdir Gûnagûn mahilerinden sazan balığı ve çime balığı ve tu (r) na balığı misilli maideleri olur kim meğer Rum ilinde Uhri gölü balığı ola Bu şehrin şimal tarafı bir mahsullü sahrayı azîmdir Bu fezanın cürmü nekadar ise bahiresi dahi ol cürümde bir vasî göldür Bu vilâyeti Germiyan Oğlu vezirler(i) fethetmekle bu gölün mahsulün şehri kadimi Kütahyada Germiyan Oğlu medresesinin dersâmları olan şeyhülislâmlara has olub iki bin gurus vazifei muayyene hasıl olur Mukataa bir göldür Ve bu gölün şarkîsi kenarında *Delice hisar* demek ile maruf bir kal'a vardır Bir ceziremisal yerde küçük kal'adır İçinde neferatları yokdur Ve yine bu göl kenarında canibi garbda *Yeğince (Yenice) hisar* demek ile maruf bir viran kal'adır İçinde balık sayyadları sakin olurlar Bu dahi göl içinde adamisal bir mürtefi püşte üzre vaki olmuşdur Lâkin bu mezkûr kal'aların dibindeki balık dalyanları ve sayyadları Kütahya müftisinin meşruta hasları değildir Bu Simav şehrinde Ulu Cami ki fatihi bilâd Babık Bey camiidir bu dalyanlar ol camiin evkafıdır kim canibi vakıfdan mütevellî zabt idüb üç yük akce cami mürtezikalalarına verir Ve bu şehri Simav gerçi dağlar dameninde vaki olmuşdur Amma şehri kadimdir Ve âbı havası gayetülgaye lâtif olduğundan nazargâhı kiba (rî) evliyaullahdır Ol ecilden ulema ve sulehası ve eimmei hutabası ve meşayihi ve kuzat taifesi çokdur Ve pehlivan civan şehbaz yiğitlerine haddi hasır yokdur deyu şahadet etdiler Ve şehrimiz etrafında ve sayir vilâyetlerde düğünler olsa şehrimiz pehlivanları ol cemiyeti kübralara varub cümle kasaba pehlivanların bir bir elden elleşüb kündeden ve yahud Cezayir sarmasından yahud daşlamadan veya girdmandan yahud peş kabzadan velhasıl yüz altmış nakş fenniden bir lûubla zorazor yenüb öndelleri ve hedayayı bizim pehlivanlarımız alagelmışlerdir deyu tefahhur kesbiderek söylediler Ve Kütahya müftisi Birader Yusuf Efendi ve Abdullah Efendi nice ihvanı basafa safa idüb bu gûne şahadet etdiler Hemen hakir itdim ya sultanım Âyâ ne asıl ola kim sizin pelivanlarınız galib gayriler mağlûb ola Bu hod malûmumuzdur kim dest ber bâlâyı dest tabe arş[1]

[1] Bağdad köşkü nüshası (ilelarş)

dimişler Bund (a) bir hikmet vardır kim daima sizin pelivanlarınız galib ola didim Anlar itdi Sualin var (id) dir Bizim yiğitlerimizin galib olduklarının aslı oldur kim her biri birer kibarı evliyaullahın zürriyetindedir Anın için arkaları yer (e) gelmez ve bir yigi (di) miz düşmenden rugerdan olmaz Secî ve bahadır yiğitlerimiz vardır Ve bizim şehrimizde hasıl olan duheri pakize ahterlerimiz bu şehirden taşra çıkarub sair kura halkına vermeziz yine bunda kefene veririz Ve gayri bir yerden kız dahi almazız Anınçün cümle şehrimiz halkı hasibülnesib er oğlu erler pehlivan erler doğub bu gûne ahlakı cemilelerden (cemilelerin) tavsif etdiler Hakikatülhal şehbaz er ve dilâver cüssedar gövdeli ve kesimli güzel yarar fetaları vardır Ve hakikat bu şehrin enderun birununda âsude olan kibarı evliyaullahanihayet yokdur Amma ziyaret etdiğimiz bu sultanlardır kim zikrolunur

Ziyaretgâhı şehri Simav

Evvelâ karşı yaka tabir etdikleri dağda *Merkadi pürenvarı fukarayı âli aba Hazreti Hacı Baba* ve andan aşağı şehre karib *Kabriüşşeyh Cabı Sultan* ve yine Cavlı mahallesinde karib ziyaretgâhı azîm *Eşşeyh Hazreti Zekeriya Efendi* nice yüz kerameti bâhire sahibi ulu sultandır Cümle keramatından birisi zamanı hayatlarında dua idüb bu Simav şehrine taun ve humma marazı girmesin deyu buyurmuşlar Müddeti hayatlarında bu şehir icre yüz elli sene taun girmemiş Bu duai yirmi beş seniye (sinnine) baliğ iken idüb duaları hedefi icabetde vâki olub kâmil yüz yirmi beş sene bu şehri Simava humma ve taun girmemiştir Ve yine bu mahalde Makamı savmaa *Şeyhi ilâhî Simavî* hazretlerinin maşkatı reisleri bu Simav şehridir Ve (bu) mahalde sakin olurlar imiş Hanei pürenvarındaki külbei ahzanları hâlâ ziyaretgâhı enamdır Kırk sene bu savmaada saimünnehar ve kaimülleyl idi Hâlâ makamı şerifleri müşk amber ve abir rayihasından âdemin dımağı muattar olur Badehu ol asrın kutbul aktabı iznile kendüye Rum ili hilâfeti ihsan olunub Vardar Yenicesi nam şehirde Gazi Evrenüvis (Evrenos) yöresine karib âsitanesinde âşıkani Rum ile simaı safada iken sene 861 devri ahir olunub [1] ahari ahirete intikal idüb Va (r) dar Yenicesinde âsitanesi icre âsude ulu sultandır Ve ziyaretgâhı has âmdır قدس نا الله يسره العزيز Ve Simavda nice yüz ziyaretler dahi etdik Amma kesreti kitabet olmasın için tahrir etmedik Ve bu şehirde cümle ahibba ile vedâlşub garb tarafındaki dağlar eteğinde yirmi beş pare mamur kuraları ve âb hayatlı rahları ve mahsullü sahraları ve keteni ve cevizi ve unnabı firavan belideleri ubur iderek

[1] Bağdad köşkü nüshası (olub)

4 saatde gûhu bi eman Demirci beline uruc etmeğe başladık Kamil iki saatde evci semaya münkalib olmuş bir gûhu demavendi bülendir Ve bu gûhun ta zirvei âlâsında Oklu Çam nam mahalle vardık *Sergüzeşti derviş Şecî* nam bir âşık cana on kan idici dağlar gezici candan ezici âdem kesici (re) hzenlik iderler bir garib candır Bunların önünü (onunun) dahi ok ile canların türaba döküb vücudların hake salar Hikmeti Huda bir sehmi kaza kemanından dürüst çıkub bir çam dirahline rast gelüb bir an geçüb hâlâ ol navek çam ağacının sinei pürkinesinde uç âdem kaddi bâlâda kad etmiş[1] derunu şecerde peykânı tir iki karış taşrada yelman gösterüb durur Hakka ki dürüst şast sahibi kemandar pehlivan imiş Anınçün Oklu Çam beli derler Ve on maktul haramiler dahi mezkûr çam dibinde ecel camın nuş idüb hâlâ mest olub ilâ yevmilkıyam vadii hamuşanda yatarlar Hakir dahi bu mahalden havf haşyetimizden pürsilâh hamuşbaş âmâde güzer etdik Amma bi can ve bi mecal ubur etdik Zira gayet mel'un biaman beldir Badehu ol haramiler katleden garib derviş derler beş on haraminin... esvab eskalleri ile ve âlât silâhları ile yine kendi atlarına tahmil idüb lâşelerden (lâşelerin) destarlar ile atlar üzre berk kayd bend idüb ve on aded atları bir birinin dümüne licamlarından akd idüb yine de (r) viş piyadece atları leşler ile yedeğe alub Demirci şehrinde hâkime getirüb esvab eskalleri ile teslim idüb bir köşede karar ider Bu hali ahalii şehir görüb hamdü sena idüb dervişe nice bin guruş ihsan iderler Hâkimülvakt dahi haramilerin bir şeyini almıyub cümle dervişe ihsan idüb başına turna telleri takub cümleden melik yakın nüdemalarından eyliyüb dervişe bu şehir icre bağ ve bağçe ve bir hane verüb bir bikri naşüküfte verüb Demirci şehrinde kaldı Karibülahd olmağla derviş Şecî görmüş âdemlerden istimâ yeledik Nitekim mezkûr derviş hayatda imiş Bu Demirci belinde kurd ile koyun yağubali (lâübali) gezerler imiş Ve derviş her sene başına bu kadar bin âdem cem idüb ol saab dağ ve ragın rahların ve mugeylân ve har haşakların tathir idüb kaldırımlar ve âb hayat kaynak çeşmeler ve çemenzar sofalar bina edermiş Hâlâ ol gûhu saab icre ne kadar âsârı hayret güzer etdik ise mezkûr dervişin tîri berekâtile olmuşdur Ve yine derviş kendi keremlerinden katlitdüğü haramileri dağa getirüb gaslidüb alettirtib bir mastaba üzre cenk etdikleri Oklu Çam nam mahalde defn etmişlerdir Hâlâ etrafları çevrilmiş alçak divarlı mezarlıktır Ve kendü için dahi bir kabir inşa idüb ahalii şehre vasiyet idüb kırk sene muammer olub dadehu ahirete intikal idüb vasiyetleri üzre cümle ahbab derviş haramilerin

[1] Bağdad köşkü nüshası (yelekleri)

yanında cümleye serçeşme defn etmişlerdir Hâlâ bu gûhu bâlâ icre Oklu Dede deyu âyende ve revendeye ziyaretgâhdır Ve Oklu Çam deyu meşhuru âfâkdır Ve hâlâ bu mahalde haramiler âdeme hücum etmeğe cür'et idemezler Amma aşağı eteklerde ve Demirci şehrine karib yerlerde ulu çamlık içlerinde gayet ihtiraz lâzımdır Zira bu Demirci Beli ve Oklu Çam Beli Rum ve Arab ve Acemde meşhuru âfâk bîeman beldir Ve Oklu Çam denmesinin sebebi tesmiyesi oldur vesselâm Hakir bu belden 4 saatde

Evsafı Ahengeran yani Demirci şehri

Sene tarihinde Cim Cime kırala (kırılın) kızının karındaşı Fındıcak kıral elinden Saruhan Oğlu beylerinden Demir Oğlu Kara Mustafa Bey fethidir kim hakirin peder pederi dedem dedesinin altıncı dedem dedesi Kara Ahmd Beyin karındaşıdır Bu şehri ol Demirci Kara Mustafa Bey fethetmekle maktuulkalem ve mefruzülkadem ocaklığımız olmağla Demirci Altı derler amma müruru eyyam ile devleti Sarhaniyye inkıraz bulub devleti Âli Osmandan Bayezidi Veliye intikal etdikde fatih Kara Mustafa Bey dahi merhum olub hâlâ Demirci şehrinde medfundur Hamdi Huda ziyareti müyesser oldu Ve nefsi Kütahyada bu hakirin ecdadları Erduğrul ile Mahan memleketinden gelmişlerdir Demirci Oğulları deyu meşhurdur Badehu bu Demirci şehri Sultan Bayezidi Veli destine girince bu Demirci kal'asını Celâlî ve cemalî zabt etmesinler deyu münhedim etmişlerdir Hâlâ âsârı binaları zâhir ve bâhir ve sehl mal ile tamir ve termim olunmak mümkünülhusuldür Ve bu şehir Saruhan sancağı hudududur Ve yüz elli akçe şerif kazadır Nahiyesi yüz elli pare kuradır Ve Aişe Sultan hassı olmağla hâkimi voyvadalarıdır Ve şeyhülislâmı ve naki-büleşrafı ve kethüdayeri ve serdarı vardır Ve şehri yedi dere depeli yire vaki olmuş kat enderkat evlerdir Ve cümle on sekiz mahalledir Ve üç bin altmış toprak örtütülü (örtülü) Türkistan evleridir Ve divarları serapa kerpiç ile mebnadır Ve cümle kırk iki mihrabdır Amma kârı kadim Sarhan Oğlunun camiidir kim ammimiz Kara Mustafa Bey bina etmişdir Gayet cemaati kesireye malikdir Ve kapısı üzre tarihi budur

(عمر هذا الجامع السلطان المعظم ظل الله في العالم صاحب الخيرات والحسنات

يعقوب ابن دولت خان ابن صارخان باي سنه عشر ثمان مائة)

Ve bu camiin sağında camie muttasıl uçurum başında Kutbulaktab Hasan Efendi bir kârgir türbede medfundur Ve bu camiin bir

nazük kırmızı ve seramed tuğla minaresi vardır Ve çarşu içinde Elhac Hasan Camii ve yine çarşu içinde Sulamış Camii kiremit ile örtülüdür ve cemaati çokdur Ve Kiran Camii ve Sinan Efendi Camii ve Hacı Ağa Camii ve Arab Efendi Camii Bu camilerden maada kırk iki mihraba varınca mesaciddir Amma bu Demirci şehrinde asla kurşun örtülü imaret yoktur Ve iki hamamı var Biri eski hamam ve biri yeni hamam Ve bu şehirde cümle beş aded tuğla minareler nümâyandır Gayriler tahta minarelerdir Amma cümlesi musanna ve seramed minare (i) zibadır Ve iki tekyesi var Biri Hacı Baba Sultan tekyesi derler bir kârgir kubbei âlidir İçinde Balzad Hacı Baba medfundur Âyende ve revende için müteaddid höcreler ve meydan ve sofalar ve ıstabılları ve matbahında nimeti vardır Fukara (i) Bektaşiyân ile malâmâl âsitane idi Köprülüzade Ahmed paşadan bir alay suhtevat emirler getirüb tektei (tekyei) medrese idüb suhtevat müstevli olunca canibi erbaadan nizâlar kat olub dersâmlar vakfullahı berbad etmişler ve berekâtı Halili uçurmuşlar Ve bu şehirde dört medrese dahi vardır Ve yedi hanı bazirgân âyende ve revendegânı vardır Ve on mektebi sıbyan vardır Ve on yedi kaynak çeşmeleri var Ve iki yüz dükkânları var Amma bezazistanı yoktur Ve bu şehirde haftada bir bazar durub âdem deryası olub cemii eşyayı zikıymet mevcut olur Ve dere depeli ve mürtefî yerler olmağla âb havası lâtifdir Ve her sokağı başında birer çeşme (i) canbahş mukarrerdir Zira her bayır başındaki birer mahallenin birer gûne âbı hayat suları vardır Anınçün bu şehir mamur âbâdân olmuşdur Ve halkı Etraki eşirra olduğundan hâkimlerine tegallüb idüb zulüm etdirmediklerinden mamur olmuşdur Amma cümlesi garib dostlardır Zira ticaret ile geçinirler Ekinleri ve gallat mahsulleri yoktur Cümleinin kâr kisibleri şehrin canibi erbaasında ikişer saatlik yir dağlar serapa bağlardır İncir ve üzümü meşhurdur Anın ile geçinirler Ta Afyon Karahisarından ve Tavşanlı şehrinde katırcılar gelüb bu şehre buğday getirüb üzüm kurusu ile değışirler Halkının kâr kefafları bu gûnedir Ve sokakları eniş yokuş olmagile cümle kaldırım taşı döşelidir Ve çarşu bazarı şehrinin büyüklüğüne göre azdır Ve halkı ekseriya çuka ferace giyerler Askerî taifesi mabeyinlerinde mezmumdur Kız vermezler ve andan kız almazlar Ve ebbette sipah ve yeniçeri olsun andan tekâlif alırlar yahud şehirden nefi iderler Ve külâh ve kavuk üzere destarı muhammedî sararlar Ve zenaneleri yassı başlı ve siyah ferace muhayyer giyerler Ve ayaklarına cizme giyüb müeddebane gezerler Amma sıbyanlarına zabtı rabtları yoktur Cümlesi karga kuşu besleyüb havaya uçurub ümrü nazeninlerin dahi havaya uçurlar Peder maderleri oğullarına

imhal etdiklerinin aslı oldur kim pek terbiyet idersem belki bir avam ile firar ider deyu evlâdlarını zabt rabt etmezler Ve bu şehirde evlâdların bir ağaya hizmetkâr vermek küfre beraber şeydir Amma gayet mahbub Türk civanları vardır Ve tarikı âmları eniş ve yokuş olduğundan ve daracık zıyk yollar olmagile arabalar bu şehre giremez Ve bazı evleri kimi derede ve kimi debede olmağla herbiri birer canibe nazırdır Ve bu şehrin alaca kilimi meşhurdur Velhasıl bu şehir cemii tekâlifi şakkadan beri olmağla gayet mamur âbâdedândır (âbâdândır) Dahı seyir temaşa idüb alessabah kalkmak üzre iken hikmeti Huda iki kölemiz firar idüb yer yarılıb yere girdi Şehrin hâkimi canibi erbaaya âdemler perişan idüb dellâllar nida idüb bir eserleri zuhur etmiyüb ahir bir gece dahi bu şehirde mihman olub ol gice istihare duasın kıraet idüb yatdım Hikmeti rabbanî ve duai süleymanî berekâtile vakıamda mukaddema Kula şehirde hanesinde mihman olduğımız Beşinci Çelebii gördüm Hikmeti Huda kaçankim Kula şehirde kendülerden mufarekat idüb elveda mahallinde buyudılar kim ânı karib sizi yine hanemize davet iderüz Ve müşkilât işleriniz âsân idüb kölenizin birin sünnet idüb müjdesile teslim iderüz buyurmuşlar idi Biz dahi inşaallah dahi gayri şehirleri seyyahat idüb müyesser olur ise yine geliriz demiş idim Hikmeti Huda vakıamda görüb mubarek desti şerifleri ile elime yapışub İşte senin gulâmların şu bağda mahfuzdur deyu yerlerin gösterüb biz mukaddema mujdemiz ideriz Bize gelin demiş idik Elbetde alessabah gelin yine hanemize teşrif buyrulub mihman olun didiler Derhal menamdan bîdar olub pak tecdidi vusû idüb iki rik'at salâtı kaza kılıb alessabah atlarımız eğerliyüb Demirci şehrinde ılgar ile kible tarafına mamur kuraları ubur iderek on iki saatde

Evsafı şehri Kula

Kütahya sancağı hakinde yüz elli akçe kazadır İbtida mahkemeye varub andan mukaddema hanemiz sahibi Şeyhî Çelebiye varub Hay Ruhü mücessem deyüb hakire haylı izaz ve ikram idüb gulâmlarımın firar etdiğin bunlara sehl ifşa etdükde Vallahi birader Şunda bir bağ icre bir alay müsafirler gelüb meks itdiler Var sekiz tevabileriniz ile alelgafle anlardan sual etseniz belki husuli mümkün ola didiler Hemen yine mahkemedden bir âdem alub bağlara vardım Hamdi Huda bizim çelebilerimizin ikisi dahi bî bak ve bî perva kebab çevirir Biri odun keser Hemen kebabı çeyiren gulâmım kebabı bırağub firar iderken kayd bend idüb öbür gulâmın dahi giribanın ele alub bun-

ları kaçıran herifleri meclisi ser'a getürüb yeniçeri serdarından âdem getür didiler Derhal serdar gelüb bunları şer'a iletdükde [1] iki yanaşma hizmetkârdır geldiler Aldım didi Gulâmlardan sual etdükde şehirden bunları bir (biz) ayardub aldığımız mal ve atlar ve rahtlar cümle bunlardadır Bir gecede bizi bu şehre getürüb bu bağ evlerinde bizi hıfz iderlerdi deyu cevab idince yeniçeri serdarı bunları zencire kayd bend idüb anlardan bize üçyüz gurus cerime alıvirüb hamdi Huda memaliklerimiz ve sair serika olan hava-yiclerimiz bîkusur hasıl oldu Ve rüyamızı müzde iden sahibi hanemiz Şeyhî Çelebiye gelüb mubarek desti şerifin bus etmeğe kasd etdikde rıza vermediler Ve asla ahvale münasib bir güftügü etmediler Böyle bir ulu sultan Hane sahibin vakıamızda görüb işaretleri sebebile gulâmlarımızı bulduk Ve köleler taib ve tahir olub birin sünnet idüb Kula şehrinde azîm şadmanlar idüb bir kaç gün dahi seyir temaşa etdik Bu Kula şehri yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kuradır Ve hâkimi ve müftüsü ve serdarı ve kethüdayeri vardır Amma nakibi Uşşakdadır Zira Uşşak ile bu Kula şehrinin mabeyni sekiz saatlik yerdir Ve şehri düz bir sahrada bağlı ve bağçeli ve bir ferah efz(a) yerdir Ve cümle sekiz mahalle ve bin iki yüz toprak ö(r)tülü mamur ve müzeyyen hanei zibadır Cümle yirmi dört mihrabdır Cümleden cemaati kesireye malik çarşu içinde kurşun ö(r)tülü ve bir musanna kârgir minarei mevzunlu Hoca Seyfeddin Camii gayet musanna ve müferrih camidir Amma sakfı toprak örtülüdür Ve Hacı Abdurrahman Camii bu dahi kârgir bina ku(r)şunludur Maada kurşunsızdır camilerdir ve mesaciddir Ve üç hamamı var Biri Sungur Bey hamamı âb havası gayet lâtifdir Ve biri Kutbeddin hamamıdır Ve cümle iki yüz dükkândır Amma Uşşak şehri gibi bezazistanı yokdur Lâkin cemii zikıymet eşyalar bîkıymet rayegân bulunur Ve altı hanı vardır Ve on bir mektebi sıbyanı var Ancak imaret ve medreseleri yokdur Ve âb havası gayet lâtif olduğundan mahub ve mahubeleri gayet çokdur Ve memduhatından beyaz etmeği ve Uşşak gibi bunda dahi zikıymet halıçe ve zeliler ve kırmızı ve elvan kilimleri meşhurdur

Ziyaretgâhı şehri Kula

Evvelâ شوله کی سلطان ve Esedullah Baba bunları ziyaret idüb ruhanilerinden (ruhaniyetlerinden) istimdad taleb etdik Ve hanemiz sahibinin hayır duaları ile şerefyab olub bu şehirden canibi garba mamur kuralar ubur iderek çemenzar yerler ile 6 saatde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ilgar itdi)

Menzili kariyei Ciğan oğlu

İki yüz haneli Yıldırım Han evkafı mamur kuradır Andan yine canibi garba imaristan kuralar icre vasî mahsuldar sahalar icre kâh nehri Gedüs sahilince kâh bağlar icre beş saatde

Evsafı kal'ai şehri Alaşehir Atik

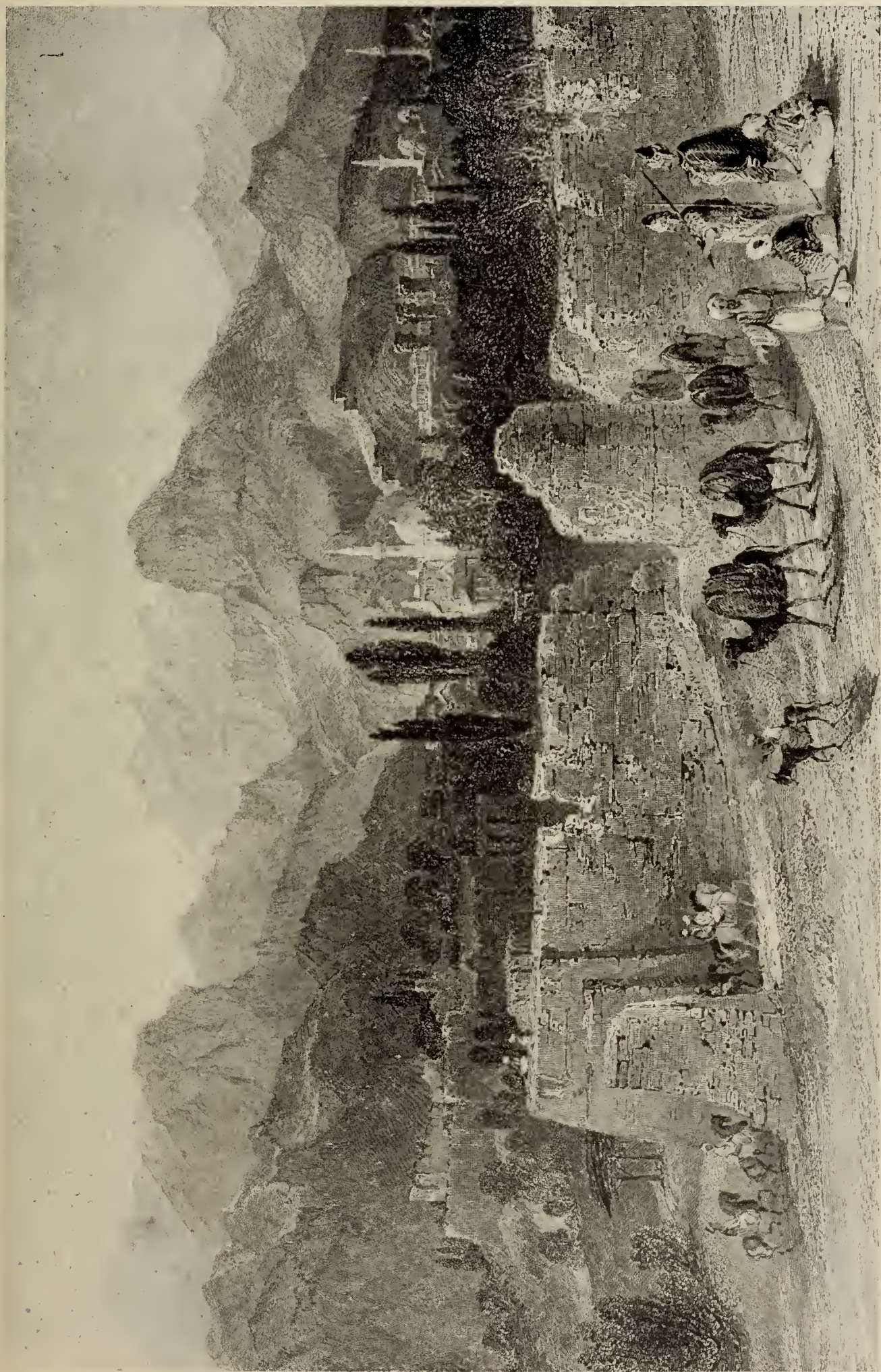
Gene İskenderi Kebir asrında Yanko İbni Madyan neslinden Kortiz nam bir kıalın elinden Aydın Bey Oğlu Sultan Yakub fethidir bedesti Ulu baş Bey Badehu Âli Osman destine sene tarihinde Yıldırım Han fethidir Aydın sancağında Yıldırım Han gazi evkafıdır Ve üç yüz (akçe) payesile şerif kazadır Nahiyesi yetmiş sekiz kuradır Kethüda yeri ve yeniçeri serdarı ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı dahi vardır Amma dizdarı ve neferatları yokdur Ve kal'ası Bozdağa muttasıl Bağçederesi demek ile maruf bir cebeli müntehanın dameninde müşekkel müdevver bir şeddadî kârgir bina bir kal'ai azîmdir Dairen madar cürmü sekiz bin sekiz yüz seksen adımdır Lâkin iç eli olma(k) ile kal'aya muhtac olmıyub virane yüz durmuşdur (tutmuşdur) Ve cümle beş kapısı Evvelâ bayır tarafına Şeyh Sinan kapısı garba nazırdır bir ağaç kanatlı kapudur Ve Hergele kapısı Kula tarafında şarka nazırdır Ve Taba(k)hane kapısı ve Kirmasti kapısı ve Elhadır kapısı Ve cümle şehri bu kal'a içinde yirmi dört mahalle ve iki bin yetmiş toprak örtülü mamur ve mükellef tarzı kadim evlerdir Ve cümle yirmi dört mihrabdır ve . . . hutbei cüm'a eda olunur camilerdir Amma cümleden cemaati kesireye malik camii Selâtîni self Sultan Yıldırım Bayezid[1] Han camii kârı kadimdir Ve gerçi kiremitlidir Amma gayet musanna camidir Ve haremünde bir abdest havuzu vardır Ve medrese dahi Yıld(ır)ım Hanındır Dersâmı ve talebei kiramı vardır Beynelulema memduh meratib medreselerdendir Bu cami ta şehrin aynülfî'inde vaki olub şehrin âbı ruyi olmuşdur Ve yine çarsu kurbindeki Süğlün Muslı paşa camii bu dahi ku(r)şunsuzdur Ve Şeyh Sinan hazretleri Camii şehrin bir mürtefi bayır üzre altı aded kârgir kubbeli ve kurşun örtülü camii ruşendir Ve bizzat Şeyh Sinan hazretleri ev(lâ)dı zevil-ihtiramları ile caminin haremünde bir kubbei âli içinde medfundur Cümle sâdatı kiramdan ulu sultanlar ve ziyaretgâhı has ve âmdır kim Bursada medfun Emir Sultan halifelerinden hâlâ tekyesinde azîm tevhid tezkir olub Alaşehirin halkı her leyli cüm'ada zikrullah(a) hazır olurlar Ve Puşlulu camii ve Kadı Şeyh camii bunlardan maada cevamilerdir Ve bir tekve ve bir . . . ve on altı mekteb vardır

[1] Bağdad Köşkü nüshasında (Bayezid) yoktur

Amma Yıldırım Han imarati harab olmağla nimeti munkatı olmuşdur Ve iki hamamı var Biri Yıldırı(m) Hanındır Ve çarşu içindeki Süğlün Muslı Paşa hamamıdır Ve cümle dokuz handır Amma Yıldırım Han hanı kal'a misal kurşunlu bir handır Bedesten misal cemii zîkıymet eşya anda mevcuddur Bundan maada âyenda ve revendegânlar için kârban saraylardır Cümle sekiz yüz dükkândır Bazısı mesdud ve dört haftada bir azîm bazar oldukda kuralardan cem olan tüccarlar gelib bu dükkânları açub beyi şira iderler Ve yetmiş boyahane dükkânları vardır Neftî boyaları meşhurdur Ve taba(k)hanesi dahi gayet meşhurdur Zira bu taba(k)hane icre cereyan iden Yıldırım Han camiine ve hamamına ve hanına cereyan ider âbı hayat uyunlar cümle Bayezid Hanın hayratıdır kim üç deyirmen yürüdür âbı hayattır Cümle şehrin hanelerine sokak sokak cereyan ider bir âbı hoşgüvardır Ve âbı havası gayet lâtif şehirdir Amma hâkim zulmünden sehl haraba yüz dutmuşdur Ve halkının rengi ruyleri humret üzre olub mahbub ve mahbubesi Alaşehirin elâ gözlü civanı deyu meşhuru âfâkdır Ve halkı gayet ehli zevk ve garib dost salih âdemlerdir Ve şehrinin memduhatından ince Denizli bogası gibi nazük penbe beyaz olur Ve has beyaz aseli ve üzümü ve emrudu inciri çokdur Ve ensesinde Bozdağ yaylasının kirazı kâmil altı ay rayegân bulunur ve

Mesiregâhı Alaşehir

Bu şehrin canibi cenubunda ılıcalar ile şehir mabeyninde bir mesire ve teferrüchâh yer vardır Rub'u meskûnda misli meğer Konyada Bağlı Meram yahud Malatyada Bağlı Azpuzı ola Amma bunlardan galibdir kim medhinde diller kasırdır Rum ve arab ve Acem seyyahanı icre Alaşehirin Hüseyin Pınarı mesiregâh deyu meşhuru âfâkdır Koyah hıyabanı Acemde nişan verir biri (bir) cayı sürür makamı lâtifdir kim gûnagûn sofalar ve havuz ve şazırvanlar vardır kim Selâtîni seleflerin nazargâhıdır Nice yerde âbı hayat uyunu cariyeleri var kim herbiri şaraben tahura selsebil gibi cereyan edüb ahaliî şehir bu cayı sürurda zevk safa iderler Bu mahalde bir çınarı azîm var kim her haşebesin üçer âdem deraguş idemez Seramed nihallerdir kim kırkar ve ellişer zirâ tavildir Ve cüssei şecerei tıynin kalınlığı iki destar ihata ider cüssedar ve sayedar ve sun'u perverdigâr evci semaya serçekmiş şecerei azîmdir Sayesinde bazı nece cemiyyetlerinde beş altı bin âdem cem olub zıllindeki hıyaban kuyahında sayelenüb ayş ve işret idüb Hüseyin Pınarında Hüseyin Baykara

Alaçehir
(XIX. *asir*)

(Allom, Constantinople, ancienne et moderne)

zevkini (zevki) gibi zevk ve şevk idüb gûnagûn fasıllar iderler Böyle vacibüsseyir dirahiti azîm ve bir mesiregâhı kadim yerdur

Zikri germabı Alaşehir

Eyaleti Anadolu da meşhur germabın biri dahi budur Cemii Selâtinî seleflerin nazargâhı bir ılıcadır Şehre karibdir Ve bu şehrin âyânından Yıldırım Han imamı ve mütevellî ve şeyh Sinan vaızı ve gayri ahbab ile cümle vedalaşub Sart bazarına gider yaranler ile garp canibine yine Bozdağ eteğince mamur kuralardır ubur idüb nice temaşalar iderek dört saatde

Evsafı kal'ai Sart yani hasini sarb

Velâdeti hazreti Resulden evvel sene 882 tarihinde İskenderi Kübra hafvinden Kıdefa nam melike binti Yanive kıralenin binasıdır Badehu Aydın Bay Oğulları elinden sene tarihinde Yıldırım Han fethidir Aydın (Aydın) hakinde hükümdür (hükûmettir) Ve yüz elli akçe kazadır Ve mahiye kırk para kuradır Ve kal'ası yine Bozdağa muttasıl olan Cebeli Sartın dameninde bir mürtefî mahalde şekli murabba' bir şeddadî bina bir küçük kal'adı Amma gayet sarb binadır Kavidir İç el olmak ile dizdarı ve neferatı olmadığından maada kal'anın içi olkadar mamur âbâdân değildir Lâkin aşağı varuşu sehl mamurdur üç mahalle ve yedi yüz toprak örtülü hanelerdir Ve mihrabdır Camii mada zaviyeleri ve esvakı muhtasarı ve hanları ve hamamı vardır Ve bağ bağçesi çokdur Ve müşebbek besatinlerinde âbdar kavunu ve karpuzu meşhurdur Ve sahralarında penbesi dünyayı zeyn etmişdir Ve haftada bir azîm bazar olub nice bin tüccar ehli bihar cem olub beyi ve şira iderler Andan yine canibi garba bir ulu sahra icre nehri Gedüse cereyan ider kim ta Alaşehir ile Sart ve şehri mabeyninden beru gelir Hakir bu nehri atlar ile ubur idüb ve Çomaklı yaylasında sehl teneffüs idüb Çomaklı Sultanı ziyaret idüb âbı hayatlar nuş idüb mamur kuraları ubur ederek 9 saatde

Evsafı kal'ai Gördös şehri Koritöz

İskenderi Kübra tarihinden sonra Yankoa kıralının veledi napaklerinden Karitöz nam kıralın elinden Sarhan Oğlu Yakub Han fethidir Bedesti Ulubaş Bey Andan Âli Osmana Yakub Şah bi duhteri nevahter menkûhalığa verüb bu şerhi dahi cihaz tarikile verüb Yıldırım Han eline girmişdir Hâlâ Kalası Celâlî Karayazıcı mutahassın olmasın için Za'toz (Zağnos) paşa bu Gördesli olmağla fermanı şehriyarî getirüb kal'ai cabeca münhedim etmişdir Dizdarı

ve neferatları yokdur Ve hâlâ burc baruları zâhir ve bâhirdir Bu kal'a şehrin şark tarafı ucunda bir killi kaya üzere vaki olmuş Zemanı kadimde gayet sa'b ve metîn kal'a imiş Kütahya eyaletinde Sarhan sancağında yüz elli akçe kazadır ve nahiyesi yetmiş sekiz pare kuradır Ve hâkimi serbest ziamet sahibidir Kethüdayeri ve serdarı vardır Müftisi ve nakibi yokdur Ve şehir bir gûhu balânın zeylinde birbiri üzere Tokat şehrinin evleri gibi kat enderkat vaki olmuş evlerdir Ve sokakları gayet geniş ve yokuşdur Ve cümle iki bin iki yüz toprak örtülü divarlarının temelinden nısfınadək taş andan âlisi kerbiç dıvarlı Türkistan evleridir Ve altı mahalle ve on bir mihrabdır Cümle (den) aşağı çarşu içinde *Ulu Cami* bir şirin ve musanna' minarei mevzunu var toprak örtülü tarzı kadim camidir Ve haremde çınarı müntehalar ile müzeyyen olmuş mesiregâh haremmdir Amma kapısı üzere tarihi yokdur Ve yukarı mahallede *Hacı Ramazan Camii* kapısı üzere terkim olunan tarihi budur

(صاحب الخيرات والحسنات الحاج رمضان بن شعبان تمامت جامع الشريف سنه

احدى واربعين والف)

yazılmışdır Ve cümle üç camidir Maada mesaciddir Ve dört kârgir minareleri vardır Ve cümle büyütları kıble tarafına sahraya nazırdır Ve şehrin altında ecereyan iden nehri Çomaklı yiye (yine) Çomaklı yaylasından nüzul idüb nehri Gedüze mahlût olur Ve bu Çomaklı nehri üzere şehir kenarında bir göz cisir vardır Çam direklerinden üstadı kâmil iki taraftan kırlangıc kanadı misal birbiri üzere kalyon sütunları gibi serameddir Direkleri bir san'ati acibe etmiş kim zamanımızın üstadları ana hayran olurlar Öyle bir vacibüsseyir cisri haşebi musanna'dır Bu cisri ibretnümanın misli Rumelinde Hersek vilâyetinde Koca şehirde nehri Dirin üzere Sokollı Mehmed Paşanın ağaç cisridir Amma bu Gördös cisri andan enlidir ve musannadır Bir başından bir başına kâmil beşer yüz adımdır kim kavsi kusehden nişan verir kantaradır Ve bu şehir icre cümle elli dükkân ve bir han ve bir hamam cümle bu cisrin evkafıdır kim iradı tamiri cisre masruf olur Ve bir hamam dahi ve bir medrese ve iki tekve ve dokuz mekteb ve üç han ve altı çeşme âbı hayat vardır Ve cümle halkının kâr kisibleri bağ ve bahçesi cihanı zeyn etmişdir Ve üzümü gayet âbdar ve leziz üzüm kurusu olub ekin ocağı olmağla Kütahya ve Karahisardan ve etraf ve nevahilerden nice bin deve yüklü hinta gelüb üzüm ile mübadele iderler Ve bu şehrin bazarı günü acayib cemiyeti kübra olub nice bin âdem cem olur Ve halkı cümle Etrakdir Kelimatlarında lehçei mahsusaları beyan olunur Lisanı Etraki naka-

bili napak bazı lûgatleri bu elfazı muhmeldir Evvelâ Azık (Ekmekdir)[1] Tahıl (Buğday) Dehle (Gözet) Zıbar (Yacıl)[2] Kanlı (Araba) Ün (Avaz) Rahatlık (Avret) Ketmec (Kız) Kızan (Oğlan) Çılız (Küçük katur[3] köpek) Çıbar (Arık) Gübler (Köpek yarusu) Taraş (Zağar) Çomar (Koyun köpeği) Mastı (Fino köpeği) Yetegen (Tazı) Çınak (Arslar) Sablıca Kızıl (Kiraz) Karduşı[4] kişne (Vişne) Ballıdarı (İncir) Kelem (Lahna) Kızıl ağaç (Havuç) Hanza (Kereviz) Yelli saz (Turb) Oğlan babucu (Emrud kurusu) Tüylünce donbak (Dikenli kestane) Tuluca Yumru (Şeftali) Kaplıca burka (Yumurta) Bek aşı (yumurta) Coğaş (Güneş) Nice bin bu gûne elfazı malâyanileri var kim istima idenlerin aklı perişan olur Gerci âbâ ve ecdadımızın lisanlarıdır Amma bizim cedlerimiz sakin olduğundan nefsi Kütahya ve Demirci şehrinde bu gûne kelâmlar yokdur Amma bu şehrin halkı garib doslardır Ve nimetleri fukaralara mebzuldür Ve hanemiz sahibi Hacı hanedan sahibi merdi Huda mün'im kimesnedir Andan canibi garba dağları ve taşlar ve dere ve tepeler üzre Tekyeci nam mahalli hamdi Huda âsân vechile ubur idüb 4 saatde

Kasabai Kayacık Kal'ası

Kayacık kasabasından kal'a nümayandır Amma haylı baiddir Evce serçekmiş bir viran kal'ai balâdır Varut (varub) temaşa etmeden kasabasinda Bostancı Mehmed Ağa hanesinde meks etdik Sarhan sancağı paşasının hassıdır Subaşısı hâkimdir Ve yüz elli akçe kazayı âsümanîdir Ve nahiyesi yedi pare kasaba misal kuralardır Ket-hüdayeri ve serdarı vardır Müftisi ve nakibi yokdur Ve şehri cümle üç yüz toprak örtülü Etrak evleridir Amma bağ ve bağcesi gayet çokdur Ve bir mahalle ve bir camii var Minaresi camiin harem kapusu üzre vaki olmuşdur Bir alçacık tahta minaredir Ve bu minare dibinde bir âbı rakik çeşmesarı vardır yüz pare suyu vardır Ve iki mescidi ve evleri olkadar müzeyyen değildir Ve bu kasabanın canibi erbaası olkadar kara sengi har(a) kayalardır kim gûya sengi Memendadır (Mazendırandır) Atlarımız gücle ayak basardı Ve han ve mekteb ve medrese ve imarat ve çarşu bazardan bir şey yokdur Ançak bir küçük hamamı vardır Oldahi şiddeti şitada işler Gayri zamanda mesdud durur Ve bazı kimesneler evlerindende (evlerinde) tabbaklık işlerler Gayet lâtif kırmızı sahtiyan olur Anadoluda Kayacık sahtiyanı deyu

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ekmeğe dirler).

[2] Bağdad Köşkü nüshası (yat).

[3] Bağdad Köşkü nüshasında bu kelime yoktur.

[4] Bağdad Köşkö nüshasında bu kelime yoktur.

meşhurdur Hattâ Edirne ve Mısır İskenderiyesi kırmızı sahtiyanına galibdir Bazı mücellidler Kitabullahlara bundan istimal ederler Ve şehrin şimal tarafında dereler ve bayırlar üzre etraf kasaba ve kuraları cümle bu Kayacıkdadır Zira ekseri dükkânlı değildir Âbı havası bağ ve bağce(sı) gayet lâtif olduğundan âbdar ve danedar şirin ... beyi şirâsı olur Ve bu bağlarda hasıl olan lâilgün kirazın her biri bir esedî rıyala beraber vezn etdik Amma nice bin kirazdan intihab idüb vezn etdik Hattâ Anadoluda kırmızıya müteallik bir şey medholunsa Kayacık sahtiyanı gibi kırmızıdır derler Ve dilberanların yanakları ve lebleri medholunsa Kayacık kirazı dudaklı bir serfirazı cihan dilber derler Ve bu şehir halkından refikler alub Kayacık Kal'a(sı) bir vacib-büsseyirdir Sengistan yalçın ucube lika mahuf ve muhatara dağları bir saatde aşub

Evsafı Kal'ai Kayacık

El azametü lillâh Eğer bu kal'anın düşmanı olsa âsümında ger-rubiyandan gayri buna zafer bulur mahlûk kadırmaz[1] Canibi erbaası çahı gayya misal derei Hümze ve lümze dedikleridir Kal'a kendisi zirvei âlâya serçekmiş bir seramed kadi kıyamet yalçın kara kaya üzre sitahin (şahin) âşiyanlı bir küçük kal'adır Kâmil iki saatde huruc olunur bir yedi kudret kal'asıdır Ve henüz üstad mühendis elinden çıkmışdır Binayı üstüvardır Amma Huda bilür ne zaman inşa olunmuşdur İçinde bir kenisei köhne ve bir ziri zemin su sarnıcı var Âdem ve âdemi zatdan bir şey yokdur Cümle Aydın sancağı sahraları ve kura ve kasabaları sahayifi kitab gibi nümayandır Ve kapusu canibi şarka mekşufdur Kanatları yokdur Elhasıl acib tahassun kal'adır Bunu dahi temaşa idüb kal'anın cenubunda iken iki saat karib bir yalçın kaya vardır Üçer konak Gedüs şehrinde ve Ulubordan ve Bozdağdan ve uludağlardan ve Nif şehrinde görünür bir yalçın cebeli kebuddur kim vakti zuhurda ta zirvei âlâsı ebrler içinden ancak nümayan olur bir kayadır Bihamdi Huda tufanı Nuhda öyle bir kaya hasıl olmuş Naldöken kayası derler Yolu dahi hakka kim atların nalını döker bir sengistan yoldur Andan iki saat karib dağlar ve dereler ve çamlı yollar aşub

Evsafı Kal'i Şahin kayası

Ey imdi ihvanı safa Otuz iki senedir on sekiz padişahlık yer seyahat etdim Böyle bir sun'u girdigâr ve mehib gûhi bâlâ görmedim Ta şemsi âteştâb zeval (e) varmayınca kal'anın zirvesi üzre burc baturaları âşikâre olmaz Ta bu mertebe bülend gûhu Elvend misal bir

[1) Bağdad Köşkü nüshası (kadir olamaz)

cebeli acayibe ve garayibedir Bu kayanın cevanibi erbaası şahin yuvası ile malâmâl olduğundan Şahin kayası derler Amma Yunaniyanın Yenyan Tarihinde bu kayaya Petromir derler Edmir nam avret kırılının yaylağı imiş Ve kal'a dahi anın binası olmağla taşdan bir periçehre avret sureti kapunun sağ tarafında ceseden kendü âyinesile timsal olmuştur Seyyahanı Rum ve Arab ve Acem ve Hind ve Sind ve Dadyan diyarların keştü gûzar iden mellâhan biharan ve gûhisarı cihan beyne mabeyinlerinde Şahin Kayası deyu meşhurdur Amma ne şahin nice kerre yüz bin şahin ve zaganos ve balaban ve miskî kartal ve gerges ve dölengec aşîyanları ile zeyn olmuş bir gûhu sübhandır Misli meğer yine Van bahri sahilinde Sübhan dağı ola Ve bu kayanın canibi erbaası öyle mücellâ kayadır kim ruyi zemin kemandarları zeminden zirvei senge tiri berran atsalar nısfına ancak irişir Ve bu kal'anın ta zirvesine uruc etmekle sengi harayi Ferhadvar kesüb yol etmişler Üç bin elli kademe kesme kaya nerdübandır Her kademesi nısf mimar ziraidır Bu rah üzre bazı ârâmgâh yerler kesmişler Kayanın etrafına dolanır böyle ubur olunur Yani dolanarak Amma at ve katır ve himar çıkmaz Amma hakir atları aşağıda birağub bir kaç huddamlar ile etek dermeyan idüb var kuvveti bazuya getürdüm Bin renc ve ina ile çıkub ruyi zemini seraservar nakşi bu kalemun temaşa itdik Ve sahifei edimi arz gûya bir münakkaş ebri hıtayî verak gibi nümayan idi Ve yedi konak garba Akdeniz bir halic misal zâhir idi Ta bu mertebe bir cebeli bülenddir Ana hail ebri kebuddan gayri meğer pervaz uran murgan ola Amma bunda dahi âdemi zatden ferdi âferideden kimesne yokdur. Kıdefa ve Ezmirin meliklerin sarayları henüz üstad elinden reha bulmuş nüzhetâbâd binalardır Ve bârânı rahmetin bir katrası zayi olmamak için su sarnıçları vardır kim âbı hayat âbı baridler ile memlûdur Ve püştei gûha üstad Ferhad tişeler urub yârı azîmler kazub ve cemii nazil olan(n) matarlara yollar kazub kayaların yüzünden cereyan iden bârânı rahmetin bir katrası zail olmıyub garlara cereyan ider Bu tertib üzre imar olmuş püştei âlâdır Ve bu kayanın ta zirvesinde üç aded azîm köknar[1] ağaçları hasıl olmuş

سبحان الخلاق الباقى Bu terkim olunan eşyadan maada yılan ve cıyandan gayri bir şey yokdur. Andan bedene nüzul idüb atlarımıza süvar olduk Bu kayanın dibinden geçub dört buçuk saatde garba tepe aşağı inüb mezkûr Şahin kayasının zirvei âlâsı ebri kebud içinde kaldı Aşağı sahrasında nehri Banyas cereyan ider Yine Banyas dağlarından tulû idüb nehri Gedüse mahlût olur Atlarımız ile hıyaban icre yedi kere ubur idüb üçüncü saatde

[1] Bağdad Köşkü nüshasında (Göyner)

Kariyeyi Yaya kızladığı

Kırk evli bir camili müselleme kariyesidir. Ziametdir Anı geçüb bir mahsullü uz icre 3 saatde gidüb altıncı saatde

Menzili Kariyei Berkle

Yirmi haneli ve bir camili ve bir âbı hayat kaynak sulu müs-lüman kariyesidir Ve Akhisar kuralarından ziametdir Andan yine canibi garba 3 saatde

Evsafı Kal'ai Akhisar

Sene 1007 tarihinde celalî Karayazıcı ve karındaşı Deli Ha-san havfinden fermanı şehriyarî ile ahali vilâyet cem olub fatihi Egr (Eğri) Sultan Mehmedi Salis asrında müceddeden bu kal'a (yi) bina iden kimesneler ile kelimat idüb anların naklile tahrir etdik Karibülahd bina olunmuşdur Bedesti vali Macar Ali paşa Bir düz vasî sahranın ta aynülfiilinde kerpiçden şekli müdevver bir alçak divarlı ve kapulu kuleli kal'ai müfid muhtasardır Amma dairen madar mazgal delikleri vardır Ve dairen madar cürmü sekiz bin altı yüz adımdır Ve cümle kuleleri kiremit örtülü birer toplı mamur burclardır Amma iç el olmağla dizdarı ve neferatları yokdur Lâkin tamir ve termimi için evkafı çokdur Amma evaili a'sarda şimdiki halde şehrin ta o (r)tası olan Yusuf Efendi sarayı yeri bir mürtefî zemindir Anda bir kal'ai azîm var imiş Haliyen cabeca esas binaları ve nısf burc baruları zâhirdir Ve Fındıka melikenin karındaşı Cim Cime kıralenin tahtı imiş İvan divanları hayıtları hüveyda (dı)r Sene tarihinde Sarhan Oğlu renc ra'na (renc ina) ile feth idüb bir dahi küffa (rı) duzehkarara karargâh olmasın için bu kal'a ve bu tahtıgâhı esasından münhedim idüb harab yebab iderler Hâlâ nice bin kârı kadim bina âsârları vardır Kütahya eyaletinde Sarhan sancağında Aişe Sultan hassıdır Baltacılar kethüdası hâkim idi Anda mihman olub şehri (i) temaşa itdik Ve yüz elli akçe şerif kazadır Senevî yirmi kise hasıl olur üç yüz akçe kazadan lâtifdir Ve nahiyesi ancak on iki kuradır Amma herbiri birer kasaba misal bağ ve bağçeler ve cami ve han ve hamamlı beldelerdir Ve bu şehrin şey-hülislâmı ve nakibi ve sipah kethüdası ve yeniçeri ve serdarı vardır Ve âyân uleması ve askerîsi gayet çokdur Ve eyyamı kadimde gayetül-gaye şehri azîm imiş Amma yine şimdi mamuratu bir sahrayı azîmin vasatında vaki olmuşdur Anadolu vilâyetinin Şamı cennet meşamıdır Canibi erbaası gül gülsan (gülistan) ve bağ bostanlı iremi zatülimad

misilli dirahiti sayedarları icre mamur ve müzeyyen ve dilküşa ve ferah âbâd bir nevbilâd şehri lâtifdir Ve cümle haneleri kal'a içinde vaki olmuş cümle iki bin altı yüz vasî kiremit örtülü bağ ve bağçeli ve âbî revan enharları ve havuz ve şazirvanlı hanei zibalardır Ve her bay ve geda hanelerinde birer uyunu cariyeye elbette mukarrerdir kim değirmen yürüdü âbî revanlardır Zira bu şehrin canibi erbaası yayladır Bu enharı kesireler o cebeli âlilerden cereyan idüb şehri sak'yider Ve cümle suku sultanîsinde ve gayri şahrahlarında kaldırımlar üzre âdem beli kalınlığı âbı revanlar revan olub çağlar ırmaklı böyle bir şehri iremdir Ve cümle yirmi dört mahalle ve kırk yedi mihrabdır Onu cum'a kılınur camidir Ve on iki kârgir minareler nümeyandır Maada ancak tahta ve gayri makamı ezandır Ve cümleden çarşu içinde cemaati firavan *Sarı Ahmet Paşa Camii* kârgir minareli ve üç kârgir kubbeli ve üç kapu ve hareminin ortasında ve abdest havuzu ve hareminin etrafında medrese höcreleri cümle bu imaretler ku (r) şun ile mestur camii ruşen âbad bîbeldeldir (bedeldir) Ve kible kapusu üzre celi hattile tahrir olunan tarih budur

Özge tarih didim Şerhî bu hayra

Bihamdillâh oldu tamir cami

Sene 1005

Ve *Sultan Alemşah Camii* derler amma validesinindir Efvahı nasda Fethiye Camii derler Matekaddem kenise imiş قول وجهك شطر المسجد الحرام nassı üzre kefereden fethidüb mihrabı Kudüse iken Mekkei Mükerrmeye vely olduğu için Fethiye Camii derler Ve minaresi münhedim olub yine müceddeden bina olunmuş deyrden bozma camidir Kârgir kubbe ve ku (r) şun örtülü camidir Ve kapusu üzre tarihi budur

(هذه جمعت الشريف وعمارته اللطيف والده بيت (١) علمشاه بك نورالله مرقدى (٢))

في تاريخ ثلاثه عشرين و سبعمائه

Ve *Sinan kadı Efendi Camii* minaresiz ve ku (r) şunsuz camidir Ve *İslâmbollu Hasan Efendi Camii* ve *Emetli Camii* ve *Sarı İbrahim Efendi Camii* ve *Hacı Süleyman Camii* ve *Hacı Mustafa Camii* ve *Eski Cami* Bunlardan maada mesacidlerdir Ve üç hamamı var Biri Paşa hamamı ve biri *Gülruh Sultan hamamı* âbı havası ve binası lâtifdir kim âdemin rengi ruyi humeret üzre olub hakikatülhal

(1) Doğrusu بثت olacak

(2) Doğrusu مرقددا olacak

gül ruhlu âdem olur Ve Sasa Bey hamamı ve cümle bin aded dükkânlardır Ve bir kârgir bina üç kubbeli bedastanı vardır Serapa kurşun örtülü imaretdir Cemii zîkıymet eşyalar bunda mevcuddur Bu hayrat dahi Gülruh Sultanın binasıdır Ve on aded mamur ve âbâdan kârgir bina hanları vardır Cümleden Paşa hanı ve Hüseyin Efendi hanı ve Kimyon Efendi hanı ve Boşnak Mustafa Efendi ve Musa Efendi hanı ve Nebi Efendi hanı ve İbrahim Efendi hanı ve Emir oğlu hanı ve Kara Sinan Efendi hanı ve İslâmbollu Hasan Efendi hanı ve Baltacı Mahmud Ağanın nemazgâhı ve Bende Mahmud Ağa hanı ve Kara Sinan Efendi hanı ve bazar yerinde han misal lonca yeri kiremit örtülü taş amudlu binalardır Bu iki binaların altında bazar günleri tüccarların zîkıymet meta'ları olanlar bu binaların altında beyi ve şira iderler Biner âdem sıgar vasî örtülü meydanlardır Bu şehir icre yedi medrese ve bir darülhadis ve bir dari kura ve yirmi üç mektebi sıbyanı ebcedhan ve nice yüz uyunu âbî hayat vardır Ve bu uyunu cariyelerin menbaı şehrin canibi şarkisinde Gördük hisar nam kal'a dibinde Sovuk pınar nam âbı nabdandan cereyan iderek azîm kehrizler ile şehir içinde her canibe müstevli olduğundan maada bazı hanelerden tarikî âmlar üzere ikişer üçer çeşmesarlar selsebil âsâ cereyan ider iki bin çeşmei canı firavandır deyu şehir halkı tefahür kesb iderler Ve âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi anberi mişkbar keysulu ve kara gözlü ve şirin sözlü ve münevver yüzlü pençei âfitab mahbunanları (mahbubanları) olur Ve cümle halkı tüccardır Libasları serapa çuka ve akmişei fahire ile melbuslardır Ve taze civan yiğitleri serapa Ceza-yir levendatı esbabı şeklinde daracık bağır yelekleri ve bellerinde pala catal bıçakları ve başlarında kırmızı fesler giyerler şecî şehbaz ve iyi yiğitleri vardır Ve cümle garibdost âdemlerdir Nimetleri bay geda ve müsafirîn ve mücavîrine mebzüldür Ve cümle çarşu bazarları icre azîm çınarı müntehaları hasıl olmuşdur kim her esvakı birer gûne sayedar mesiregâh çarşudur Cümleden Paşa Camii ve hamamı önünde bir sofai vasî üzere bir çınarı münteha vardır Sayesinde beş yüz âdem meks idüb kave nuş ederler Bu şecerinin sayesi bu sofa ve gayri dekâlinleri (dekâkinlere) saye olmuşdur Altına asla güneş tesir etmez mecmaı zurefa ve bir lonca yeridir Cümle yârân anda pabürehne ve serbürehne cülûs idüb tavla ve sadrenc ve şatranc lûşatde (lûubde) bazlığı iderler Ve ekseriya bu şehrin rahları böyle bir hıyaban koyahdır Ve bu şehrin mekûlât meşrubat sanayiatının memduhunu evvelâ has ve beyaz mekik ekmeği demek ile maruf mekik misal bir sebu ekmekdir Misli meğer Şamda ola Ve zerdalüsi ve serv dirahti ve

zeytunu ve inciri ve engürü ve limonu ve turuncu şehri tezyin etmiş bağı irem misal bir sevahil şehirdir Bunda iki gün tekaüd idüb Şevki Çelebinin ve Mahmud Ağa ve Mirz[1] Ağa ile vedalaşub kıble canibine düz sahralar icre nice imaristan kuralar ubur iderek dördüncü saatde

Evsafı kasabai Marmara

Sarhan sancağı hakkında yüz elli akçe kazadır Nahiyesi on bir pare kuradır ve muaf müsellemler Lala paşa evkafıdır Zemanı kadimde acib mamur âbâdân şehri müzeyyen imiş Ve bundan gayri yine bu kazada üç aded kariye dahi Lala paşa evkafı vardır Serdarı ve kethüdayeri var Amma müftisi ve nakibi yoktur Ve şehri bir kayalı bayırlar dibine vaki olmuştur Biri biri üzere fevkanî ve tahtanî mükellef bin iki yüz kiremit örtülü hanei zibalardır Amma binden mütecaviz şahane haneler harab yebab olmuştur Ve mamur olanları cümle on mahalledir Ve cümle haneleri şimal tarafındaki sahraya nazır meddi basarlı gayet havadar lâtif evlerdir Ve cümle yirmi iki mihrabdır Cümleden cemaati kesireli camii Selâtin misal *Eski Cami* Lala paşanıdır Kârgir kubbeli ve minarei mevzunlu camii ruşendir Ve haremde şazirvanlı ve taşra sofası dahi amudlar üzere kârgir kubbeli ve musanna revzenleri ile bir camii dilküşadır Ve dahi medrese ve han ve imaret ve darülhadis ve darülkura ve mekteb ve çeşme cümle bu Lala paşanın hayratıdır kim serapa kurşun örtülü kârgir binayı kadimlerdir Ve cümle yüz kârgir dekâkinler dahi kurşun örtülüdür Ve yukarı mahallede *Hanife Sulan Camii* kiremitlidir Amma ol kadar mamur değildir Ve minaresi yoktur Ve Hanife Sultan bizzat camiinin mihrabı önünde kurşunlu bir kubbe-i âli içinde medfundur نورالله مراده Anadolu vilâyetinde keramatı bâhire sahibi bir ulu sultandır Ve menakıbı çoktur Bu camilerden maada zaviyeleri vardır Ve bu kasabanın memduhatından penbesi ve kavunu ve karpuzu meşhurdur Ve âbı havası mutedildir Amma halkı fukaralardır Ve âyânından müderris efendilerden gayri bir ferd yoktur Ziyareti Hanefî Sultan ve cenbinde Mehmet Baba ve Ali Baba قدس سره badehu Marmaradan kalkub kıbleye bir saat gidüb

Kariyei Frenk

Yüz haneli ziamet köydür Andan yine bir saat gidüb

Evsafı germabı şehri Marmara

Bir kayalı dağ ikinde (eteğinde) Çatal Ilıca dimek ile maruf

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mirza)

banileri namalûm binayı kadimdir Üzerinde kubbeleri müteaddiddir Havuzları vardır Bir lâtif suyu vardır Mahı temmuzda nice bin âdem gelüb gusül idüb ifakat bulurlar Suyu vücudu insana yağ gibi cilâ verir cüzam marazına mübtelâ olan kırk gün andan nuş etse biemrillâh ifakat bulur Hattâ bir küçük havuz bir kubbeli halyet içinde muattal imiş Huddamlarıma etek dermeyan etdirüb havuzun içinde har ve haşakibi (haşakini) ve müzahrefatları ve su yolların tathir idüb ve cabeca sofaları termim idüb bir lâtif havuz olub âbı sühun ile leb berleb. olub hakir dahi girüb rahatı can buldum Hamdi Huda bu kadarca sevab bize müyesser oldu Ve bir mermer sütun üzre tathir ettiğimizin tarihi (tarihin) tahrir idüb tarih kodım [1] Andan nehri Gedüse (Gedüsü) at ile ubur idüb

Kara (kariyei) Kara itli

Üç yüz haneli ve bir camilidir Andan

Kariyei Yayla

Bir ulu yayla dameninde bağ ve bağçeli ve âbı hayatlı ve camili hamamlı kuradır Cümle ahalii Durkut temmuzda bu yaylağa çıkarlar Andan bir saat garba

Evsafı şehri azîmi Durkutlu

Kütahya eyaletinde Sarhan livasında maktuülkalem ve mefruzülkadem Valide Sultana mahsus hassı hümayundur Senevî otuz yük akçe hasıl olur sultaniyyesi ve on yük akçe dahi hâkimine hasıl olur bir mamur hassülhas şehri cayi menasdır Ve yüz elli akçe şerif kaza olduğundan bazı zeman üç yüz payesile sadaka olunur Nahiyesi yüz altmış pare kuradır Müftüsü ve nakibi ve kethüdayeri vardır Ve anka tüccarı ve âyânı ve askerî taife çokdur Amma Tarabefzun vilâyetinin laz taifesi gibi bu şehir halkının anadan doğan sıbyanları yeniçeridir Ve şehri düz bir sahrayı azîmin ta vasatında nehri Gedüse karib bir şehri cediddir Matekaddem böyle mamur âbâdân değil imiş Valideler hassı olub cemii tekâlifi şakkadan muaf ve müsellemler olmağile gayet mamur nevbina şehri ziba olmuştur Ve başka bir ruhaniyetli müzeyyen şehri ra'na olmuştur Ve adalet olub avamı nas çekineği yer olmamağla günden güne imaretler bina olmadadır Ve cümle bin beşyüz kiremitli ve divarları serapa kerbiçli saraylar ve ha (nı) zibalardır Ve cümle yirmi bir mihrabdır ve beşi cum'adır Evvelâ çarşu içinde Mağnisalı Piyale Oğlu Mustafa Efendi Camii

[1] Bağdad Köşkü nüshası (koduk)

kârgir kubbe ve minareli ve yine kireç ile kiremit örtülü camidir Kapusu üzre altın ve lâciverdli hattı celi ile tescil olunmuşdur Tarihi budur

Mustafa bin Piyale yani abdüzzaif (1)
Hakdan isterdim yapam bir ma'bedü (2) hubü garib
Hamdülillâh kim tamam oldu didim tarihini
Camiin itmamını kıldı bana Allah nasib
Sene 1065

Bundan gayri kârgir minareli cami yokdur Ve dört cami dahi vardır Ve üç hamamı ve on bir hanı var Cümle (den) muazzam kiremitli ve kerbic divarlı Semerciler hanı ve bazar yerinde Voyvada hanı ve Yeniçeri hanı bunlar meşhurdur Ve bazar yerinde yirmişer amelî taş sütunlar üzre kiremit örtülü Tahıl pazarı bir vasî binadır Altında beş bin âdem cem olsa yerimiz dar dimez vasî örtülü meydandır Elhasıl temaşa etdiğimiz derbarlarda böyle lonca yer yokdur Ve bir şehirde manzumumuz olmamışdır Ve yedi şahane kahvehanesi vardır Rakkas ve hanende ve çökürücü sazende ve meddahanlar ile ârâstedir Ve dilberanları ile piraste kahvelerdir Ve cümle üçyüz dükkândır Amma bedesteni ve kurşunlu binaları yokdur Zira kari-bülâhidde mamur olmuşdur Ve âbı havası gayet ısıcak Anıncün ahalişi yaylaya çıkarlar Ve şehri bir düz yire vaki olmağla bağ ve bağçesi cihanı dutmuşdur Ve şehrin cevanibi arbaasından şehre nazar eylesen çınar ve kavak ve bîdi sernigûn ve gayri eşcaratı gûnagûn kesretinden şehir görünmiyüb bir hıyaban icre kalmış bir şehri müzeyyendir Amma cümle mürganlar türkce nevaht iderler Ve mahbub ve mahbubesi yokdur Halkının rengi ruyları zerdrulardır Ve merdane ve zenanelerin libasları serapa çuka elvan feracelerdir Ve taze yiğitleri baldırı cıblak levandane Cezâyirli tarzı sıkma yelek ve pala bıçak ve başlarında fes giyüb reftar iderler Ve memduatından üzüm kurusu ve kavun ve karbuzu ve Durkut atı meşhurdur Amma zalim durgudur olmağla dururkalar batıran atlar hasıl olur Bu şehirden canibi garba mamur belidelerdir temaşa iderek vasî sahrayı mahsuldar icre dört saatde

Evsafı hal'ai münif yani şehri Nif

İskenderi Kübra asrında Kıdefa binasıdır Nice düvel destine girüb badehu sene tarihinde Sarhan Baba Sultan kutbiyyete kadem basmış

[1] Bu mısra yalnız yazılmış (Mustafa ibni Piyale yani bu abdüzzaif) olmak lâzımdır

[2] (Mabedi) olmak lâzım.

ulu sultandır anın zamanı saadetinde bedesti Hacı Emet Bey fethidir Ümerayi Sarhan Bey sultandır Badehu sene tarihinde Âli Osmaniyandan Gazi Hudaverdigâr namile mülâkkab olan Sultan Murad Hanı Evvel fethidir Kütahya eyaletinde Sarhan livası paşasının hassıdır Voyvadası hâkimidir Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi yetmiş kuradır Kethüdayeri ve Yeniçeri serdarı vardır Lâkin müftisi ve nakibi yokdur Ve kal'ası bir yalçın kaya üzerine şekli muhammes iki kapulu şeddadî binadır Ve dairen madar cürmü iki bin iki yüz adımdır Ve içinde bir kaç haneler vardır Ve kal'a içinde ve altındaki kubbelerden tulû ider âbı hayatlar cümle aşağı şehre ve bağ ve bağcelere taksim olunur Müstevli olub âsiyab mâlarına cereyan ider âbı hayatdır kim huzur ile içinde üç taş çıkararamazlar ta bu mertebe buz paresi âbı bariddir Ve aşağı varuş sâfi kayalar icre ve dere ve depe icre vaki olmuşdur Ve dirahiti seramedler icre bağı irem misal bir şirin kasabadır Ve şehri Marmara misal bu dahi bir gûhu bâlânın damenindedir Cümle evleri şimale nazırdır Bu şehir şarkdan garba dolanıca vaki olmuşdur Ve cümle bin iki yüz kiremit örtülü hanelerdir Ve bin hane mikdarı bağı ve bağcesi ve değirmenleri ile muattal ve harab olmada evleri var Amma mamur olanlar sekiz mahalledir ve dokuz mihrabdır Cümle (den) cemaati çok çarşu içinde Emet Bey Camii tarzı kadimdir Kapusu üzre tenmid olunan tarihi budur

عاره (1) العبد الفقير الحاج امت بن عثمان

dır Ve kapusu ceviz ağacı levhasından Fahri oyması misal nakşi bukalemun ibret nümün babı musanna'dır kim Huda âlimdir cemii ressam ve zerger kalemkârları buna manend bir kapu nakışı Behzad etmeğe kadir değillerdir Her bir rufı ve islemileri vegayri şükûfeleri biri biri icre kat enderkat göstermiş kim vacibüsseyir bir babı kebirdir Misli Kırım diyarında Kefe kal'asının Topkapusundan içeri girdikde kule kapısı camiinin kapısı ola Oldahi ibretnüma babı musann'dır Ve hareminin ortasında bir musanna abdest havuzu vardır Ehli Nif tecdidi vuzu iderler Ve pu camiin solunda çarşuya inecek yedi kademe taş nerdübanlı harem kapusudur Ve kârgir minaresi gayet mevzundur Ve iki hamamı ve kırk dükkânı var Ve camiin sol tarafındaki meydanda bir havuzu azîm ortasında bir amudu münteha üzre bir şazirvan kadehi vardır Bu dahi ibret nümadır kim kadehin canibi erbaasında kırk elli yerden kol kalınlığı âbı rakikler aşağı ha-

[1] Doğrusu (عاره) olacak

vzu kebir icre selsebilâsâ cereyan idüb etrafındaki sofalar üzre sakin olan uşşakan kesbi heva idüb safa ve sürur iderler Bu havuzun cevânibi erbaasında eflâke kaddibâlâ çekmiş azîm bir çınarı sayedarlar var kim zillinden zemine asla şemis harareti tesir etmiyüb koyah iremzad misal bir teferrücgâh yerdir Dahi etrafında camie muttasıl marmur ve müzeyyen mecmaı irfan kahvehaneleri ve gayri dekâkinleri vardır Elhasıl hemen Nif şehri bu cayi diküşadan ibaretdir Ve şehrinin âbı havası meşhur ve sulehayı ümmetden ahalisi ilm ile mamurdur Amma halkı olkadar anka değıllerdir Bir alay kanaat sahibi fakrı fakade garib dost âdemlerdir Andan canibi garba bağı iremler icre bir bucuk saatde

Kariyei Ulucaklı

Bu kariyeye karib İzmir şehrine gider Sabuncu Beli sol canibimizde kalub mahuf ve muhatara bel olmağla bu kariyei Ulucaklıya gelindi Bir kayalı dağ eteğinde seksen evli bağ ve bağceleri ve kiremit ve toprak örtülü evlerdir Bir hamamı ve bir kiremit örtülü camii var Kapusu üzre tarihi budur

*Etdi ihya bu makamı hayr için Derviş Ağa
Haktealâ cennet icre huriler vire ana
Hatifi gaybî didi ihyasının tarihini
Barekâllah ne metîn oldı diyesiz siz buna
Sene 1056*

Ve Şehzade yaylasın aşub anda çadırımız bir âbı hayat kenarında[1] kurub meks idüb yayla çobanlarından bir semiz kuzu alub bîbak bîperva kebab idüb zevk safa etdik Amma garib ve acib yayladır Hâlâ Selâtîni seleflerin sarayları ve kasrı âlileri esasları zâhirdir Zira mülûkû selef şehzadeleri Mağnisada hâkimülvakt iken bu yayla (i) teferrücgâh idinüb beş altı ay sakin olurlar imiş Müverrihanı Rum mabeyninde bu yaylanın namına Süsenidiraz yaylası dinmek ile maruf yayladır Hakikatülhal acayib uzun süsen şükûfeleri olur kim raiyihai tayyibesinden âdemin dımağı muattar olur Ve lâlesi memduhu âlemdir Soğanın Ruma hedaya götürürler Şükûfe bîrayiha iken mücerred hüsnü eşkâli ve mahbub nümayışı oldığıçün mergubdur Rum taraflarında Balatî Solak ve Çelebi Cüce bir Mağnisa soğanını on guruşa almışlardır Hattâ Molla Çelebi lâlesi gibi seramed olmaz amma dahi şirin ve hoşbuy ahmergûn ve müdevverüşşekil ve katife

[1] (Haymemiz) olmak lâzım

misal hareli bir lâ'li lâle Ve bunda (a) olan âbı hayat enharı cariyeler meğer Bingöl yaylasında ola Elhasıl bunda kâmil dört saat zevk safa idüb yokuş aşağı sengistan sa'b yollar ile üç saatde nüzul idüb bir boğaz ağzında

Kariyei Kara Koca

Kırk haneli ve bağ ve bağçeli mamur köydür Kara Koca sultan bu kariye icre yayla boğazı ağzında bir kubbe icre medfundur Andan canibi şarka kâmil bir saat bağlar ve bağçeler icre ubur iderek Mağnisa mahallelerinden Karaköy içinde güzer idüb

Der beyanı evsafı tahtı kadim kal'ai pus yani cebeli duman Şehri azîmi Mağnisa Vilâyeti tahtı Sarhan

Anadolu eyaletinde Sarhan sancağı paşasının tahtıdır Hassı hümayun 60 000 akçedir Kırk bir ziameti altı yüz yetmiş dört timarı ve alaybeğsi ve ceribaşısı vardır Kanunu padişahî üzere bir akçe (de) bir cebeleri [1] ile üç bin askeri pür silâh olur Ve hîni seferde paşası dahi bin asker ile Kütahya veziri livası altında sefere eşerler Ve bu sehrin şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı vardır Ve beş yüz akçe şerif mevleviyyetdir Zira kadimüleyyamda Âli Osman şehzadelerinin ve selef Selâtînlerinin şehzadei âzâdelerin kânı mekânı idi Ve karibulahid sinkesi (sikkesi) rayic şehir idi Anıncün şerif mevleviyyetdir Ve beş yüz pare nahiye kuraları vardır Ve beş kaza nahiyesi vardır Evvelâ kazai Karaköy ve şehir icre beş kaza dahi ve kazai Düzkulu ve kazai Yelâmet ve kazai Belin [2] Bozdağ ve kazai Emlâk Bu merkur (mezkûr) kazalar molların ziri hükmündedir Ve kethüdayeri ve yeniceri serdarı ve kal'a dizdarı ve yirmi kal'a neferatları vardır Ve seksen neferatı kal'ai İzmirde Sancakburnunda nevbina olunan kal'a (ya) neferat tayin olunub bu Mağnisa kal'asında yirmi aded neferat kaldı Ve kal'ası şehrin ensesinde duman üzere vaki olmuşdur Ve aşağı şehirden kâmil dört bin adımda çıkılır bir kal'ai nalâdır (balâdır) Ve şekli muhammes bir seddadî senkâbâd kal'adır Ve dairen madar cürmü iki bin iki yüz adımdır Ve canibi erbaasında asla hendeği yoktur Zira kızıl kara kaya taşlık üzere vaki olub etrafı çahı gayyadan nişan virir Ve yıldız canibine nazır aşağı şehre açılır bir demirli metîn kapusunun iç yüzündeki kemer üzere kemandar pehlivan Süccain kemanı maslûbdur Dizdarı daima bu mahalde sakinlerdir Ve kule

[1] Bağdad Köşkü nüshası (cebelüleri)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (ve kazai)

MAGNÉSIE

Magnésia
(XVIII. *asir*)

(de Tournefort Voyage du Levant)

içinde otuz hanedir Ve iki su sarnıcı ve buğday anbarı ve cebehane ve bir camii muhtasarı Ebülfetih Sultan Mehmed Hanın pederi Koca Sultan Muradı Saninin camiidir İmam ve dizdar ve kethüda ve neferatı mehteran cümle bu kal'ada sakinlerdir Bu kal'a Kıdefa binasıdır Sene tarihinde Âli Selcukıyandan Sultan Alâüddin beylerinden Sarhan Bay Rum keferesi kırallarından Pulskuyo nam kırılın elinden desti kahirle feth etmiştir Lisanı yunanîde bu kal'anın ismine Endirefil derler Ol zamanda dahi sevadı muazzam imiş Badehu sene tarihinde Sultan Muradı Sani Sarhan Oğulları elinden nice bin renc ve ina ile Türk eşirralarını kıra kıra feth etmiştir Amma kabzai teshire alınca çok döğülmüştür Ve bu kal'a zamanı kadimde iç kal'a imiş Amma aşağı kal'a hâlâ viran olmağla yüz durt imiş (viran olmağa yüz dutmuş) [1] iki kat şekli müsellesdir Dairen madar cürmü altı bin adımdır Ve dere ve depeleri üzre vaki olmuş bir kal'ai metîn imiş Ve yedi kapusu var Bu kal'a içi serapa bağ ve bağçe ve âbı hayat sular aşağı şehre cereyan ider Kırk elli mikdarı bağ evleri vardır Gayri âbâdândan nam nişan yokdur Cümle halkı aşağı şehre göçüb bu kal'a bağlar olmuş Amma aşağı şehri عمره الله bir acib mamur ve müzeyyen sevadı muazzam bender şehri kadim tahtı azîmdir

Evsafı imarethay Eşkali şehri Mağnisa

İbtida banisi Kıdefadır İsmine lûgati lâtincede Nişa derler Yani büyük demektir Bu şehre lâtin kavmi Nişa derlerdi Badelfetih Mağnisa didiler Yani Kâfir karısı şehri demek olur Mağnisa iken mimin zamnesin (zammesin) feth ve gayınını gine ve şını sine kalb idüb Mağnisa deyu tahfif idüb bu şehrin sebebi tesmiyesi oldu Ve şehri kal'a olduğu cebeli pusun dameninde şarkdan garba tulânî Bur şehri misal vaki olmuşdur bir şehri müzeyyendir Ve cümle altmış mahal ledir Ve altı bin altı yüz altmış hanei zibalardır Ve sarayı âliler ile ârâste serapa keremit ile mestur lâtif ve nazif fevkanî ve tahtanî büyüdü ra'nalardır kim biri biri üzre kal'a dağına yabışmış hanelerdir Ve yüzleri serapa revzen ve şahniş şimal tarafındaki sahra icre cereyan iden nehri Gedüse nazır evlerdir Ve ol sahrayı pir (bî) payan bağ ve bostan ve reyhan gül gül (ist) an gi (bi) mamur âbâdân kuralar ile piraste bir sahrayı mahsuldardır Her hane revzenlerinden bu sahra temaşa oldukda âdem hayat bulur Ve bu şehir cümle yüz beş mihabdır Ve camii Selâtîn vüzera ve âyândır

[1] Bağdat köşkü nüshasında böyledir.

[2] Bağdat köşkü nüshasında (Bursa)

Evvelâ Camii Kadim Sarhan Bey Camii Fatihi Vilâyetdir Matekad- dem bu cami kenise imiş Musanna kubbeleri vardır Ve serapa ku- babları kiremit ile kırmızı horasanî kerpiç ile bir mestur bir camii mamurdur Amma mihrab üzre olan kubbei azîm resası nilgûn ile örtülüdür Ve hareminin etrafında altı mermer sütunu ibretnümün üzre kubbelerdir Ve hareminin vasatında bir abdest havuzu vardır Canibi erbaasından uyunları cari âbı nabdır Ve bu hareminin canibi selâsında medrese höcreleri vardır Fethiye medresesi namile beynelule- may müderrisîni meşhurdur Ve payede dahi âlidir Ve bu medrese kapusu önünde dirahiti azîm sayedar çınarları var Andan aşağı Sultan Muradı Salis Camii bir camii ruşendir kim misli meğer İslâmbolda Eyub Sultan kurbinde Zal Paşa [1] camiidir Hakka ki mezkûr Zal Paşa bu cami eşkâ- linde طابق النعل بالنعل bina olunmuşdur Amma bu camii Selâtîn olmağla dahi vasî ve müzeyyencedir Ende(ru)n birunu zerenderzer ve halkâri ve nakşi bukalemundur Ve iki minareleri var kim herbiri eflâke serçekmiş şeş- hane minarei bank hanedir Kadehler öyle musannadır kim üstadı mermer بريقك (?) makdurun sarfidüb yedi tulâsın ayan etmişdir Ve ta zirvei âlilerinde mutallâ alemleri beş saatlik yerden nümayandır Dikkatle nazar olundukda merdümü çeşm hayrelenir ve âfıtacı âlem- tab edîmi arza pertev urdukda bu minarelerin abbasî a (le) mlerine akis urdukda şa'saai alemeyn şehri Mağnisaya varmağa deşt sahrayı münevver ider Ve büyük kubbei âli üzre olan altun yaldızlı alemi şerifin kaddi kırk zirai milkîdir derler Ve kırk bin zehebi halis ile mutallâ olmuşdur deyu efvahi nasda şayidir Hakka ki yine öyle olmak ihtimali vardır Zira bunun dahi ziyası vakti zuhurda berk urdukda âdem bir an nazar etmeğe takat getiremez, Ta bu mertebe mü- cellâ ve musaykal alemi âlemdir Ve camiin minberi ve mihrabı ve meşayih kürsileri ve canibi erbaasındaki tabakaları ve maksureleri ve müezzinan mahfeli ve sair âvizeler ve maslu batları ve gûnagûn hüsnühatları ve canibi erbaasında olan revzenleri ve billur ve nefes ve mor camların ve gayri âsârlarının evsafı birer birer tahrir ve tastir eylesek bir kerras evsaf olur Amma taşra tabakasında altı aded mermer sütunu âli üzre beş kasei sernigûn misali nakşi bukale- mun kubbei nühtaklarıdır kim herbirinin vasfında kilki cevahir ze- ban kasırdır Ve haremi içinde olan eşcarı sayedarın zillinde ta ha- remin vasatına vaki olmuş bir havzu hanefîsi var İçinde kat ender kat kadehleri üzre fevvarelerden âdem gerdanı kalınlığında höcreleri ve bir kubbei seramed dershanesi ile ârâste olmuş ferahfeza dilküşa

[1] Zal Mahmud paşa. Kanunînin veziri, Oğlu şehzade Mustafayı Konya Ereğlisinde boğan.

haremdir Bu âsârlar serapa nilgûn kurşun örtülü binalardır Ve cami-
in kible kapusunun a (te) bei ulyası üzre celi hattı müzehheb ile
tarihi böyle masturdur

(تقرب الى والعظمت والجبروت الرحمانية و ترقب الى عالم رب الملك والملكوت
السلطانية خليفة السلطان الاعظم مالك ممالك في العالم ظل الله على كافة الامم مولى ملوك
العرب والعجم السلطان ابن السلطان ابو الضفر السلطان مراد خان ابن السلطان
سليم خان ابن السلطان سليمان خان خلد ملكه و ايد سلطنته الى نهاية الدوران اسس
هذا الجامع البنيان الرفيع و كافت والبداية الى شهر محرم الحرام لسنة احدى وسبعين
وتسعمائة والنهاية في شهر ذي الحجة الشريف لسنة اربع وسبعين وتسعمائة)

terkim olunmuşdur Ve yine bu cami kapusunun iki canibinde yine
beyaz mermerler üzre hüsnü hat ile kitabet oluna(n) tarihdur

*Maliki feyz icre gevheri cud
Şah malik Hicazı Rum İrak
Camii cümlei kemal oldur
Yaptı bir camii bülend âfak
Geldi bir ehli dil ziyaret için
Didi tarihi Kâbetülüşşak
Sene 994*

Bundan sonra Valide Sultan Camii Süleyman Hanın validesidir
kim silâhdar ağaya Tarabefzun eyaletin reca etdüğü ecilden silâhdara
Rumda bir sancak ve bu validesine Mağnisayı hassulhas idüb müeb-
bed nefi ile Mağnisada kalır Badehu bu ibret nüma camii inşa ider
Bunun dahi iki minaresi birer tabakalı minarei bîmisallerdir Ve
cami dahi bibedel kat enderkat kubbei âlileri serapa kurşun örtülü
binayi azîmlerdir Mihrabı ve minberi kezalik ibret nümadır kim
diller ile tabir ve kalemler ile tahrir olunmaz Ve haremi bir beyaz
sahra misal mücellâ vadidir kim her sengi hamda âdemin ruyi nü-
mayandır Ve bu haremin vasatında bir havuzu azîm abdest şazirvanı
vardır Canibi erbaasında evci semaya serçekmiş cınar ve servi seb-
gûnlar ile müzeyyen bir haremdir Ve bu camiin kapusu üzre celi
hat ile müzehheb bu tarih tahrir olunmuşdur

(ام السلطان سليمان المالکین قد بنيت لله بيت الساجدين مامثله قد جاءنا تاريخه
هو الجامع المتقين الحامدين سنة ١٩٨)

Ve bir Camii Küçük Valide Sultan Bu dahi camii Selâtîndir kim şehzade sultan Şehinşahın validesi binasıdır Tahıl pazarı icre cemaati kesireye malik bir camii atıktır Ve bir kârı kadim kursun kubbeli ve bir minarei mevzunlu ve bir haremi lâtifli mabedi kadimdir Ve kible kapusu üzre tescil olunan celi hat ile tarihi budur

(مبده (۱) هاللہ بطولی البقاء لیعلم الناظر تاریخه ورحه الحق غیرالبنا سنه ۱۸۹۶)

Ve Tahtı kal'ade Çaşnigirbaşı Camii tarzı kadimdir Ve bir minarelidir Babının atebe (si) üzre tarihi

(بنی هذا المسجد المبارك صاحب الخيرات والحسنات سنان بك بن عبدالله فی ایام

سلطان محمد بن مراد خان فی شهر رجب المرجب لسنة سبع وسبعمايه)

Ve gayet cemaati çokdur Metanet üzre mebni bir kurşunlu Camidir Ve Timurtaş oğlu Ali Bey Camii şehrin kiblesinde bir mürtefi yerde binayı köhnekârı kavi mabedhanei cihannümadır Haremide bir âbı hayat çeşmei canbahşı var Ve haremine asla güneş tesir etmez koyah gölgelikdir Badessalâ cümle ihvanan haremin etrafında sofalar da celsei hafile idüb şehri temaşa iderler Bir camii âlidir kim cemii şehir ve sahrayı bîpayan nümayandır Ve bu haremden camie iki taraftan divanhane nerdübanları gibi taş nerdüban ile camii şerife uruc olunur Ve mezkûr cami ve mezkûr âbı hayat çeşme nerdüban altında üçer lüle çeşmelerdir Her bir ayni âdem bazusu kadar cereyan ider bir halis mai tahirdir Ve bu hareme dahi iki taraftan on beşer kademe taş nerdüban ile uruc olunur Elhasıl mecmaı zurefa ve yârânı bavefa yeri bir nazargâh haremdir Ve cümle binalar serapa kurşun ile mestur bir camii meşhurdur Ve kible kapusu üzre terkim olunan tarih böyledir

(بنی هذا الجامع والعمارات علی بك ابن تیمور طاش پاشا مابعد تقاعد وزارت

السلطان مراد (۲) خان وقتى هذ التاريخ فیضلى الله سنه ۹۷۸)

Ve şehrin canibi şarkî nihayetinde Dilküşa Hanım Camii cemaati azdır Amma kubbeleri kârgirdir ve serapa kiremit örtülüdür Ve kapusu üzre tarihi

(خدیجه خاتون قد بنیت الصالحین مسجد بعون رب العالمین قال عبدالله فی تاریخه

هو جامع للمتقین السالکین سنه ۹۸۷)

[1] Doğrusu (بد) olacak

[2] مراد olacak

Magnisa
(XIX, *asir*)

(Allom, Constantinople, ancienne et moderne)

Ve Husrev Ağa Camii kurşunludur ve kârgir kubbei âlidir Ve Küçük taşlı camii kârgir kubbe ve ku (r) şunludur Ve Serabâd camii toloz kubbei zibadır Amma üstad buna bir gûne kiremit örtmüş kim vasfından lisan kasırdır Ve İbrahim Çelebi Camii kubbei âli ve kurşunludur Ve Hamza Efendi Camii kiremitlidir Ve Ayni Ali Sultan Cami kurşunludur Ve Hacı Hasan Camii kiremi (t) li ve İki levleli camii Kârgir ve kurşunludur Ve Karaköyde Ece Camii tarzı kadim türab örtülü camidir Ve Çaybaşı Camii kurşunludur Atebesi üzere tarihi var Amma gayet hattı çep olmak ile tahrir olunmadı Ve Lala Paşa Camii kurşunlu kubbei âlidir Ve Veli oğlu Camii ve Hakî Baba Camii Bunların ikisi dahi minaresiz ve kiremit örtülüdür Ve nice yüz tarihatlı imaretler çokdur Amma kesreti kitabet ve manii seyahat olmasın için tahrir olunmayub bu kadar ile iktifa eyledik Ve bu tahrir olunan cevamilerden maada cümle mamur ve mükellef mesacid ekseriya kurşunlu zaviyelerdir Ve cümle mesacidlerin âbı ruyi ve musanna binaları Alay Beği mescidi Kapusu üzere tarihi budur

كنت ارجو منك ربنا الرضا
 ياليتنى (١) المصطفى والمرسلين
 فرهاد آغاى محب العابدين
 قد بنا بيتا مقام الركعين (٢)
 قال فتح الله فى (تا) رينحه
 مسجد للمستقيم الساجدين

سنة ٩٧٩

Ve Ferhad Ağa çeşmesinin tarihidir

*Hadimî anın didi tarihini
 Nuş idin Allah için mai hayat
 Sene 979*

Ve Hünkar bağçesinin kurbinde vezir Süleyman Paşa karındaşı Bey çeşmesinin tarihidir

[1] Doğrusu (بالنبي) olacak Bu tarih Bağdad Köşkü nüshasında gâyet doğrudur

[2] Doğrusu (الراكعين) olacak

*Barekâllah ey emiri menbaı kânı kerem
Çokdur âsâ cemyalin ad olunmaz muydan [1]
Didi bu aynı şifa bahşın Şifayî tarihin
Abı safi akdı şaha çeşmei dilcuydan
Sene 1061*

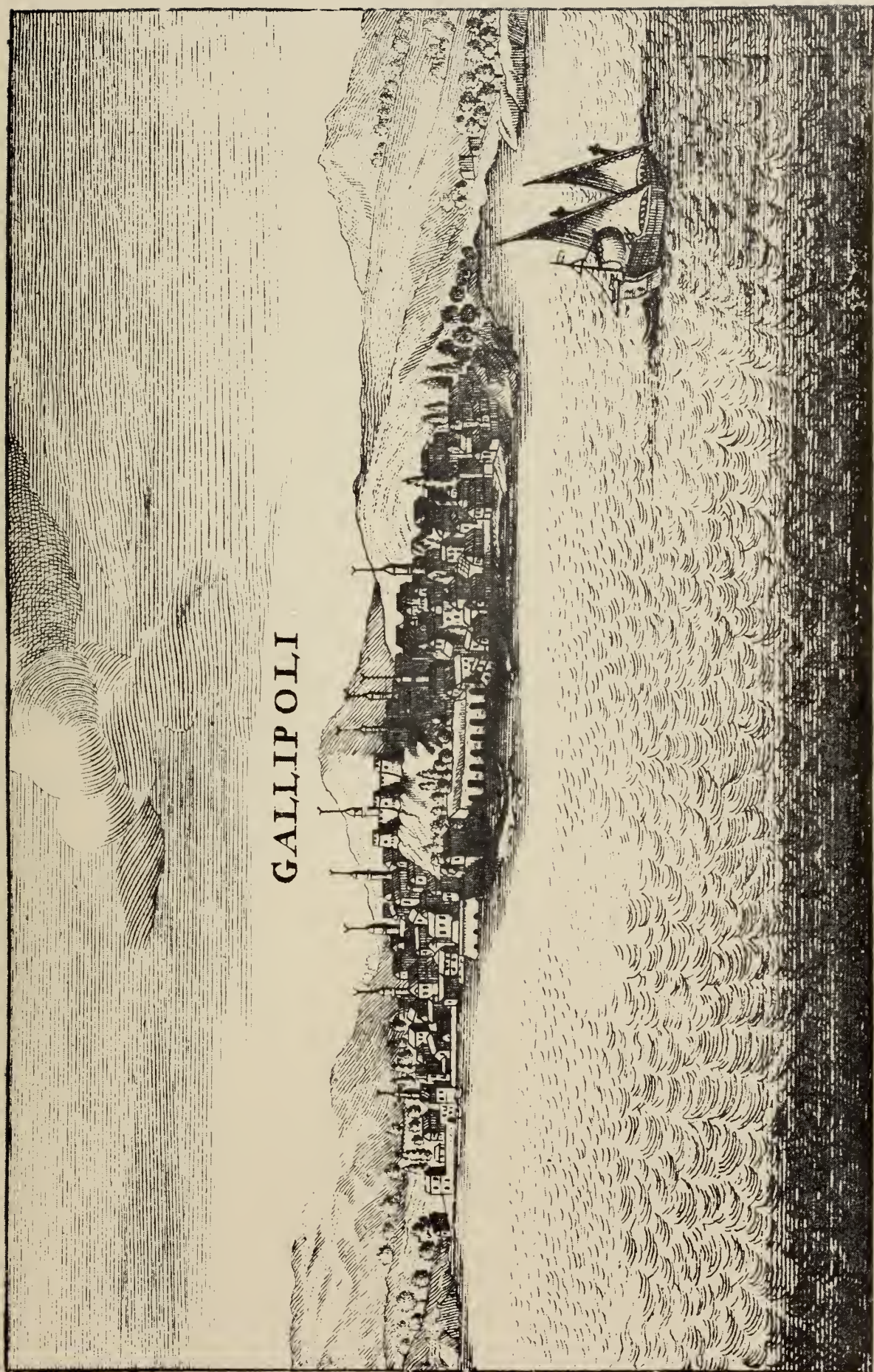
ve Gülfam Hatun çeşmei hayatının tarihidir

*Bu hakire didi Gülfam Hatun
Müyesser elesün Hak âne keuser
İtdi Camiî bu hayra tarih
İçin Allah yoluna âbı keuser
Sene 946*

Ve bu şehir icre cümle üç bin kırk çeşmedir Ve her handa bir âbı hayat cari olması mukarrerdir Ve cümle medresedir Amma meşhuru ve mamuru bunlardır ki zikrolunur Evvelâ medresei Muradiyye ve iki Sultaniyye medreseleri ve Ulu medrese ve Sultaniyye darişifasında medresei darüşşifa İlmi [2] tıb görilür Ehli fazıl hekim başısı vardır Haftada iki gün ders okunur ve haftada iki gün salâdır cümle ehli derde deyüb gûnagûn maacîn ve edviyeler ve meşrubat et'ımeler mebzuldür Ve medresei Sarhan zamanı keferre dahi papasan ve batrikan ve ruhbananlar için medrese imiş Hâlâ yine bu medresede münzevi olan talebe mahrum olmıyub müfessir ve muhaddis ve musannif olmuştur Hattâ İbni Melik bunda tahsili ulûm etmiştir Ziyaretgâhı ünâs bir höcreci vardır Zira bu medrese bir âli ve küşade yerde olmagile âbı havası letafetinden âdem zekiüyyuttâb olur Bu medresenin ziri zeminlerinde dahi nice cazibe sahibi sahibi sülûk bîrecay mülûk arifibillâh kimesneler var kim kanaatde güncü vecdet (vahdet) ihtiyar etmiş canlar vardır Medresei Sinan Bey haric payesile medresei âlidir Ve kârgir kubbeleri serapa kırmızı kiremit ile mesturdur Ve medresei İbrahim Çelebi Bu dahi dahil medresedir Ve Bilmezbazarı medresesi ve Abr (Ayni) Ali medresesi matekaddem âsitanei Bektaşiyân idi Hâlâ haric medresesi oldu Amma inşallâh yine tekve olmağa dahil olur Ve bu medreseler ve gayri imaretler bu şehir icre yedi yüz altmış kurşunlu binayı azîmler vardır Ve altı yüz mektebi sıbyanı ebcedhan tıflanı neciban vardır Ve dokuz darülkura var Herbirinde yüzer yüz ellişer hafız hamelei Kur'an talebeler kıraati Hafız ve kıraati kesir ve Seb'a ve Aşere ve Takrib kıraatleri tilâvet olunur Amma türksat (türkzad) olmağa maharici

[1] (Çokdur âsârı cemilin ad olunmaz) olacaktır

[2] Bağdad Köşkü nüshasında (İbni)

GALLI POLI

Gelibolu
(XVIII. astr)

(de Tournafort, Voyage du Levant)

hurufa riayet idemezler Amma âbı havasının tesirinden halkı ve sıbyanı gayet tizfehîm necib ve reşid olduklarından üç bin âdem rical sıbyan nisvandandan hafızulkur'an vardır deyu âyânı şehir fahirle- nirler Ve hakikatülhal tizfehîm olduklarından Geliboludan Yazıcızade Mehmed Efendi telifi manzum Muhammediyye kitabını nice bin âdem hıfz etmişlerdir Ve yedi darülhadisi vardır Cümlesinde Müslim ve Buharî ve Meşarik hadisleri görülür Muhaddis dersâmları vardır Ve cümle hanı azîmlerdir Evvelâ Tahılbazarı hanı kurşun- ludur Kal'a misal kırk ocaklı ve kırk kubbeli hanı kebirdir kim cümle Arab ve Acem bazirgânı anda meks iderler İsmine Hatuniyye Hanı derder Ve Ali Ağa Hanı ve isimleri malûmumuz nice yüz hanlar vardır Amma kurşunlu kal'a gibi kârgir binayı kadim olan hanlar bunlardır Ve cümle altı imareti âbâdânı vardır Evvelâ Sultan Murad imareti ve Sultaniyye imareti Hatuniyye imareti ve Ali Bey imareti ve Timurtaş paşa imareti ve bu imaretlerin şebürüz nimetleri ve sofrai bi'imtinanı birer has nanpare ile âyende ve revendeye mebzuldür Ve bu imaretler serapa kurşunludur Binayı azîmdir Ve bazısının atebesi üzre (Âyet) *ويطعمون الطعام* âyetleri yazılmışdır Bu hayrat hasenatların ev- kafların ve tarihlerin mavaka üzre tahrir eylesek tatvili kelâm olur Ve şehrin Şark tarafında bir mürtefî mesiregâh yerde bir âsitanei hazreti Mevlâna vardır Acib teferrücgâh mevlevîhanedir Sima'hanesi ve müteaddid fukara höcreleri ile mamurdur Zemanı kadimde kenise imiş Amma âbı havası lâtif bağı iremmisal bir kânı dervişan yeridir Cümle şehir andan mümâyandır Ve kapusu üzre tarihi budur

(امر بعمارت هذه الزاوية المباركت الاسحاقية الامير العادل المظفر المنصور)

اسحق ابن الياس سنة سبعين وسبع مائة)

Ve bu tarihin altında ve

(عامره العبد الفقير الى الله الغنى الحاج عثمان بن امة الله)

deyu tahrir olunmuşdur Ve bu mevlevîhane tekyesinden maada cümle ehli tarîkın yetmiş aded tekyesi vardır Fukarayı ehli sülûkler ile malâmâl nimetleri firavan tekyegâhı müslimîndir Ve bu şehirde yetmiş yerde teferrücgâh mesiregâh ârâmgâh yerler vardır Amma şöhrei şehir olan bunlar kim tahrir olunur Evvelâ Ulca pınarı ve Ulca çınar ve Mersinli Alanı taba (k) hane köşkü ve Çe- lebi pınarı ve Ağa bağçeei ve Mevlevîhane bağı Bu mesiregâhlar cümle Karaköy tarafındadır Amma Hamze Efendi Camii canibinde

olan mesiregâhlar bunlardır Evvela Beşçınar ve Beyköşkü ve mevlevîhane kurbinde Salıncaklar Dokuz pınar ve Sovucakpınarbaşı Ve amma bu mesiregâhlardan ziyade vacibüsseyir Hünkâr bağçesidir Şehrin aşağı şimal canibinde sahrayı lâlezarda vaki olmuşdur Canibi erbaası kal'a gibi tuğladan mebni çarköşe bir binayi metindir Ve canibi garba nazır bir tahta kapusu vardır Dairen madar cürmü üç bin üç yüz adımdır Ve Asitane tarafından bostancı başısı ve iki yüz sarı külâhlı bostancıları vardır Daima bu bağı iremi tımar idüb anda olan selef mülûklerinin halice ve havayic ve altun ve gümüş makulesi evani ve sim zer luleleri ve fıskıye ve kadehleri cümle anların kabzai tasarruflarındadır Ve cümle maksureleri ve kaaları ve gayri imaretlerin kurşunların ve mutallâ alemlerin gözedüb bu bağı iremzâtı tamir ve terminle mukayyed olurlar Ve mahsulâtın badelmesarif Âsitanede terekeci başıya irsal iderler Senevî yedi yük akçe mahsulünden hasıl olur Neferatlarının vazifeleri cerri yedinden(1) bu ravzai rıdvan ve hadikai bağı cinan ile bir hıyaban yerdir kim âdem maksurelerinde meks etdikte şükûfesinin rayihai tayyibesinden âdem in dımağı muattar olur Ve cenabı Bari ruyi arzda sun'un izhar için nekadar kerre yüz bin elvan nebatat kiyahat ezharatı hoşbu halk etmiş ise cümlesi bu gaytanı iremzâtta mevcu(d)dur Ve selef ukalâların bu bağı sadrenci nakşitarh idüb alettetib çırbi ile nice yüz bin şecerei müsmiratı ve gayri dirahiti çınarları ve kavak ve servi ve bidi sernigûnları ve gûnagûn şecerei tayyibeleri diküb saf saf alettetib dizilüb dört(2) Böyle bir sayedar ve koyah hıyaban hadikai sultandır kim medhinde lisan batıldır Ve bu bağa muttasıl yol aşırı bir nemazgâhı müslimîn vardır Sahra misal bir musattah vadidir Canibi erbaası alcak kârgir divarlı yerdir İçine elli bin âdem girse yine bir canibi tehi olur İçinde havuzları ve fevwareleri pertab idüb cereyan ider Başka huddamları vardır Çemenzarın hıfz hiraset iderler Ve bu şehri Mağnisa cebeli duman dameninde şarkdan garbe tulânî vaki olmuşdur Hanelerinin nısfı dağa arka vermişdir Havadar evlerdir Serapa yüzleri şimale nazırdır Ve nısfı aşağı düzde vaki olmuşdur Şehri azîm ve bilâdı kadimdir Ve garb tarafında Karaköy kapusından ta şark taraf'ında Dukutlu mahallesine varınca bu şehrin tuli kâmil yedi bin adımdır Ve arzının bazı yeri üç bin adım ve bazı mahalli dört bin ve beş bin adım olur Ve dahi Sultaniyye Caminin önünden kible tarafına yokuş yukaru Ulu Cami önünde ta iç kal'aye varınca dört bin adımdır Ve bu şehri iremde cümle

[1] Bağdad Köşkü nüshası (cizyedendir)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (durur)

hamamdır Evvelâ Karaköy hamamı ve Çaybaşı hamamı ve Tahtakal'a hamamı Amma cümle âbı havası ve bînası ve huddamları ve esvabları pak ve nazif ferah feza ve müferrih dilküşa hammamı ziba ve binayı ra'na Sultan hamamıdır kim vacibüsseyir bir camekâne ve bir o (r) ta soffaya malikdir kim misli meğer İlâmbolda Ebülfethin Çukur hamamı ola (Amma bu hammamı ola) [1] Amma bu hamam sekiz takı kesramisal üzere bu kubbei nilgûn tası serniüün kâsei eflâke manend bir kubbei demavenddir Ve üstad mühendislerin nakli üzere bu camekân kubbesi mahmiyyei Kostantiniyyede Selim Hanı Ev (vel) camiin kubbesi cürmündedir derler Ve sekiz aded kemerlerin mabeyninde birer soffâ ve sofa üzere ikişer lüleli ikişer kurnalar vardır Ve çarkûşesinde dört halveti ruşeni var Ve öyle beyaz mermeri hamlar ile mefruş olmuştur âdemin rengi ruyleri nümayandır Ve kubbesinin ortasındaki sofa ruham bir harmen cürmünde bir seyir idecek münakkaş sofadır Ve bir şazer-vana kubbeeye pertabidüb revan olmadadır Ve kubbei âlisinde üçyüz aded nefes billûr ve moran ve طاق camlar ile müzeyyendir Her cam sam'idan sofrası cürmündedir kim Valide merhume ankasdın Venedik Morasından getirdiştir Nazirin temaşa ider بم diyar hamamlarının birinde yokdur Elhasıl Mağnisa şehrinin binayı memduhunum biri dahi bu hamamdır kim şehrin âbı ruvidir Ve âbı havası olkadar lâtifdir kim âdem bir gün otursa sevdâ ârız olmıyub asla ve kat'a hararet virmez Zira canibi erbaasının divarlarının kerbici ve kireci gülâb ve zafran ve lâden ile tahmir olunmuştur Divarlarının rayihasından dahilinde olan gasilin dımağları muattar olur Böyle hammamı ruşendir Bundan gayri hamamları memduh değildir Ve bu şehir icre cümle üç bin kırk çeşme âbı safı var Ve her handa birer uyun mukarrerdır Ve bu şehirde ve Karaköyde cümle üç bin üç yüz altmış dük-kân dır Ve kârgir binayı kavi kubablı bezazistanı vardır Birinin nısfını cami etmişler Bezasten Camii derler Ve nısfı kazarlar (kazazlar) bedastanıdır Şahrahında ibrişim taft iderler Eski bezastan dimek ile marufdur Atik kâr olmağla banisi kimesnenin malûmu değildir Biri dahi yeni bedastan derler Bu dahi kârı köhne ve kubbei âliler ile gayet mamurdur Cümle mevcudat kâlâyı vâlây melbusat ve zıkıymet havayicat bunda bıkıymet firavandır Ve Eski hamam kurbinde bezasten misali iki başı kapulu bir şahrahın tarafeyni yüz mikdarı kârgir dekâkinlerdir Amma bunda Sipah bazarı olub âleti harbe ve elbisei fahireye müteallik meta'lar beyi olunur Ve Tahtelkal'ade elli aded dekâkin ve iki başı dery(a) lebi suku sa-

[1] Bu cümle fazla yazılmıştır.

giredir Amma kârgir değildir Bunda edviye ve maacîni uşşakî beyi olunur Dilber lebi ma'cunu bazar olur bir bazarı muhabbetdir kim asla uşşakdan hali değil bir kânı zurefa ve yârânı vefa esvakıdır Ve Tahilbazarı meydanında han misal sekiz amelî sütun üzre kiremit ile mestur meydan vardır Haftada bazarı oldukda kendüm ve dakik ve cümle galâl bunda beyi olunur Muhtesib kantarı bundadır Her gallâl mekûlâtndan oşrû sultanî alır Ve bu bazar Tahtakal'a meydanında fevkanî ve tahtanî havadar ve müferrih kahvehaneler vardır kim her birinden fıskıyye ve havuz şazirvanlar ile müzeyyen kahvelerdir Cemii âyânı vilâyetin ve cümle erbabı maarifin birbirile müşerref olacak cayi sürurlarıdır kim her birinde dörder mahafil bina olunmuşdur Birinde hanende ve sazendeğân birind(e) rakkasan civanan ve birinde kıssahan meddahan birinde şairanı gazelhan ile memlû bir mecmaülirfan kahvelerdir Amma Tahtakal'a kahvelerinde(n) lâtif Karaköydeki kahvenin misli rub'u meskûnda yokdur Bîbedel kahve kahvei bağı iremzat ve murgzarı Fırat misli zibadır kim Halebde Arslandere kahvesi yahud Şamda Sinaniyye kahvesi veyahud Mısırdaki Harabâbâd kahvesi ola Amma bunlardan musanna' kahvedir Daima beni âdem ile lebbberleb olduğundan beher yevm birer kantar kahve sürülür Yevmiye beş yüz âdemler huddamlar vardır Köşesinde uşşakanı müştakan birbirile can sohbeti iderler Böyle bir cemiyyeti kübra yeri kahvehanedir Canibi erbaasındaki gül gülis(t)an ve bağı reyhan icre nice bin tuyurun ve hezaran hezarların esvatı hazinleri ve mürganı andelibanın ve hanende ve sazendeğânın birbirlerine hasmane fasılları zevkından hissedar olan nev'i beni âdem dembeste ve hayran olur Elhasıl Mağnisa şehrinin âbı ruyinde olub şöhret viren bu cayi safa kahvei zibadır Ve bu şehir bir kumsal zemine vaki olmağla her canibi taş döşeli kaldırım değildir İllâ bedaristan (bezazistan) semtleri ve Sarachane ve Hafafhane esvakları ve Tahtakal'a ve Çaşnigirbaşı Camileri ve gayri suku sultanîler serapa musanna' mefruş rengi beyaz ile âraste pak kaldırımlardır Ve halkı gayet pak ve nazif ve zarif olduklarından çarşu bazarı herbar huddamları azar iderek daim tathir idüb sulayub serdab idüb her kes dekâkinlerinde gerdi gibarsız meksidüb beyi şira iderler Ve gül ve sünbül ve zerrin ve reyhan ve ergavan ve zanbak ve gülü mutabbak mevsiminde kâşii Çin bardaklar ile cemii dükkânları bu zikrolunan şükûfeler ile zeyn idüb tarikı âmdan güzer iden âdemlerin dımağı muattar olur Ve her çarşu rahları icre çınar ve bîdi sernigûn ve kavak ve engür şecerleri ile âraste olmuş esvaklardır kim koyah gölgelikleridir Ve âbı havasının hoşluğundan mahbub ve

mahbubesi vefret üzredir Gerçi Etrak diyarındır amma tahtı kadim ve şehri azîm olmağla halkı gayet söz anlar mîri kelâm erbabı maarif şuaraları çokdur Evvelâ Ânî ve Vanî ve Kânî ve Âbî ve Zülâlî ve La'lî ve Lâlî ve Vali nam suaralar fasihüllisan ve bediülbeyan sahibi divan kimesnelerdir Amma Lâlî Çelebi mukaddema şirinkelâm sühanperdaz ve kelimat ve fasahatde hümapervaz ve hoşgûy ehli fazıl kimesne imiş Badehu kendüye hasteliki ağız arız olub hikmeti Huda zebanında bir lüknet hasıl olub Lâlî tahallus ider Mukaddema Lealî imiş Hâlâ bîzebandır Kimesne ile kelimat etmeğe nutka mecali yoktur Amma kilki cevahirin ele alub seri kaleminden bilâtashih nice beyit ve kasaid ve tarihler ider kim Hassan ve Ümrüülkays misilli tasavvufane dürrü meknunlar tahrir ider Hâlâ bir müdevven divanı vardır Ve haseniyyat ve hicviyyatı dahi memduhdur Ve Nimî Çelebi dahi Lâlî Çelebiye hempadır Nimî tahallus etmesinin aslı meflûcdur Kemerinden aşağı paylerine varınca paydar olmadığından Nimî tahallus idüb Lâlî ile Nimî birbirleriyle hempa olmaları o (ve)cihendir Amma hakka ki ikisi dahi fazıl ve üstadı kâmillerdir Gerçi bu Nimî meflûcdur amma cenabı Bari buna bir talâkati lisan vermişkim bununla akranı şuaralar değil gayri ulemalar dahi bununla mubahe-sei ilmiyye idemezler Zira gayet aklı Aristo Çelebidir Amma şeb ruz halkı mezemmet kadh idüb kuduz it gibi dalamadadır Amma her hicvi Sehamı Kazayi Nefîye manenddir Ve şeyhülislâm Mahmud Efendi dahi fuzalâyüddehirden ve ulemayı asırdan efsahüşşuara velbülega yegânei asır çelebidir Ve ilmi musikide musikivar seragaz itdükde kol kol edvar üzre tahriratında sihri mübin idüb istima iden devran etmesi mukarrerdir Velhasıl bu şehirde on yedi divan sahibi şuara vardır Ve ulema sulehasına ve eimme ve hutebasına ve meşayihine had hasır yok cenabı Barinin nazarı teallûk etdüğü bir şehri azîmdir Ve ahalii vilâyetin ekseri tüccar ve ehli hiref ve ulema ve ehli sanaat ve ehli kanaat ve ehli ibadet ve ehli ziyaretdir Ve ekseriya halkı çuka ferace ve serhaddî ve kontoş ve nazik boğası elvan bez giyerler Ve nice bin fukaralar ve muhibbi Mevlâna olmak ile mevlevî külâhı üzre destarı muhammedî sararlar Ve zenaneleri siyah ve mavi ve lâilgûn muhayyer ferace ve çuka ferace geyüb gayet müeddebane hareket ider havatinlerdir Ve halkın kâr kisibleri ekseriya Mağnisa alacası işliyüb kâr iderler Ve beledî yasdıkları dahi memduhdur Ve mekûlât meşrubatının meşhuru beyaz nohudlu çoreği ve baharlı mekik böreği ve arab gevreği ve beyaz tennur gerdesi ve gûnagûn buzlu vişne hoşabı ve üzüm şerbeti ve leziz Mağnisa palûdesi üstü bademli gayet meşhurdur Ve has ve beyaz anesonlu ve çorek otlı ekmeği

bir vakıyyesi kuş gözü akçe ile beyi olunur gayet ganimet şehirdir
 Ve elli akçesi bir dirhem gelir hurde akçe ile elli dirhem yağlı çörek
 bir akçeye ve bir at yemi bir akçiye ve lâhmı ganemin bir vakıyyesi
 bir akçe ve cemii eşyası buna göre kıyas oluna Ve iklimi rabiden
 olmağla havası mutedildir Arzı beledi ve tuline-
 har ve kiblesi şehrin ensesindeki duman dağına
 müteveccih olur Bu eşkâlde bir şehirdir عمرالله تعالى

Evsafı ziyaretgâhı Mağnisa

Evvela Muradiyye kurbinde fatihi vilâyet Sarhan Bey Sultan bir kubbei âlide medfundur Ziyaretgâhı enamdır Nice keşif ker(a)matları zâhir ve bâhir olmuş mücahidi fisebilullah bir gazi padişahdır Ve Seyyid İbrahim Sultan ve ana karib Revak Sultan ve Hak' Baba Sultan ve Hünkâr bağçesi kurbinde ziyaretgâhı şehzadegân ibni Murad Hanı Salis ve şehzade Sultan Mehmedi Salis ki fatihi Eğridir sene 976 tarihinde bu Mağnisada mütevellid olmuştur Ve Bektaş paşa sultan ve Kemal Ümmi Baba sultan sene tarihinde merhum olub bu şehirde âsudedir Hâlâ merkadi pürenvarı ziyaretgâhdır erbabı hacatdır [1] Nice yüz telifatlarından ekseriya ulûmu şettası türkî ve farsî tasavvufane eş'arı beligleri ve müdevvenleri vardır Ve Hazreti Resalet penahın bu hadisi şerifi ki انا ولدت في زمن الملك العادل hadisi şerifinin tercemesinde bir hoş âyende selis manzum risale etmiştir Beynelulema hayli müşkil ve muğlâk telifdir Nice âlimler şerh etmede âciz olmuşlardır Ve ceddimiz Ece Yakub Bey Mahan diyarındandır Âli Osman cediti Ertuğrul Bey ile maan Ruma gelüb ibtida gazi Süleyman Bey ile Kapudağından kırk nefer kimesne ile sallar düzüb deryadan ubur idüb ibtida İbsala şehrin feth iden bunlardır Lebsekide iskele başındaki cami ve İznikde Yakub Ece Camii bunlarındır Hâlâ hattı şerifleri ile tevliyyetleri bu hakirindir Badehu sene tarihinde hummayi muhrikden şehri Mağnisada merhum olub Çaybaşı mezaristanında medfundur *Elmevlâna Manav Abdülbaki Alâiyyelidir* İlmi lûgatde bahri maanidir Nice ziyaretleri dahi eyledik Bu kadar (2) iktifa etdik رحمة الله عليهم اجمعين Badehu bu şehrin âyânile ve mevlâ ve seyülislâm Mahmud Efendi ve yeniçeri serdarı Kasabzade Ebubekir Ağa ile ve gayri ahibba ve dostan ile vedalaşub bu şehirden garb tarafına bağlar bağçeler icre gidüb ve nehri Gedüsü bu sahra icre atlarımız ile gucile ubur idib

[1] Ziyaretgâhı erbabı hacatdır

[2] Burada bir (ile) lâzım

Bergama

(XIX *un cu asir*)

(Allom, Constantinople, ancienne et moderne)

Kariyei Horos

İki yüz evli ve bir camili müslüman kariyesi ve ziametdir Andan yine canibi garba sarb dağlar ve beller ve yollar aşub sekiz saatde renk rana (1) ve şiddeti har çekerek

Evsafı Kal'ai Bergama

Kıdefa melikenin binasıdır Sene tarihinde Urhan Gazi fethidir Bedesti paşa Kütahya eyaletinde Hudavendigâr sancağı ha-kinde paşa hassı olub voyvadası hükmü hükûmet ider Ve yüz elli akçe kazadır Nahiyesi kuradır ve kethüda (yer)i ve serdarı vardır Amma müftisi ve nakibi yokdur Amma sene tarihinde İlyas paşa Sultan Muradı Rabie âsi olub hakirden uluca hemşiremiz İnal namzadında iken âsi olunca peder hemşiremiz vermede tereddüd idüb inad muhalefet idince hemen Ellez (İlyas) paşa Mağnisa şehrinde altı bayrak sekban ve sarıca haşarat ile imamın ve âyânı vilâyet ulemaların ve kethüdasın ılgar ile Kütahyaya gönderüb alelgafle hanemizi basdırub Yedi Bağa firar idüb ol saat hemşirei cümle cevahir cihaz ile hemşirei araba ile götürüb Sandıklı sahrasındaki çiftliğimizden yedi bin koyun ve üç yüz kolanlu kısırak ve at ve gayri hayvanatları alâ tarikuccihaz gasben alub Mağnisaya götürüb hemşiremiz namzadi iken menkûhası olub günden güne isyan tuğyanı âşikâre olub Âsitane tarafından ve gayri eyaletlerden üzerine askeri bîpayan ile Küçük Ahmed paşa serdar tayin olunca Mağnisada kararı firara mübeddel olub cümle askerile ve hemşiremiz ile bu Bergamada mutahassın olunca peder cümle teallükat ile Kütahya şehrinde hicret idüb hanemizi sultanı şuara akrabamız Firakî Efendiye verüb cümlemiz Bursada İne Bey mahallesindeki hanemizde meks idüb pederimiz hakiri ve Mahmud nam bir biraderimizi dahi alub Bursadan üçüncü günde İslâmbola dahil olub beyti kadimimizde meks idüb ertesi peder Sultan Murada bulşub İlyas paşadan şikâyet idüb kırkıncı günde İlyas paşa bu Bergamada münhedim olub Küçük Ahmed paşayı (2) kayd bend ile Sultan Murad huzurına Üsküdar da İstavriz bağçesinde getirüb ol mahalde peder dahi huzuru padişaha çıkub Sultan Murad İlyas paşaya Bire mel'un Bu koca ağanın kızın zor ile niçün aldın deyu hitab etdükde Hâşâ padişahım alezzor almış olam İzni şer'i ile namzadım idi aldım İşte hücceti şeriyetim deyu hüccet ibraz etdi Hemen peder Beli padişahım Tabi iken namzad idin Badehu âsi olub vacibülkatil

[1] Renc ina

[2] (y1) fazladır.

oldun Siz cileyin âsiler hakkında âyeti *فقطع دبر القوم الذين ظلموا* âyeti nazil olub mezahibi erbaa fetvaları mazmununca sana katil icab etdükde kızım vermedim Alelgasıb bu kadar malim ile ırzım haraba etdin deyu peder feryad etdi Hemen tabe serahü Murad Han Koca Baba malın mu isterin yohsa Kel Ellezin başın mı istersin didükde hemen peder Hünkârım nursız ve muysız kel başından sana bana ne faide Hemen padişahım sağ olsun Benim şikâyetimle telefî nefis olmasın Yine Ellez oğlu Ellezdir Afedersiniz Revan seferine götürüb bir kulluğunuza istihdam idin didikde Ya böyle âsinin hidmeti ne olsa gerek Kahtı rical değildir Kelle üstüne diyüb hitab etdiler Hemen anı gördüm Bir kara yüzlü zirdest âdem İlyas paşayı kabucılar kethüdası elinden alub İstavriz köşkü önünde lebi deryada bir büyük mavi taş vardır Anın üstüne fakir İlyas paşayı çökerdüb bir tiği ateştâb ile urdıkim başı taşa ol zaman dokundu Meğer hakikat kel imiş Badehu pedere Sultan Murad bir kise on bin sikkei hasene altın verüb İlyas paşanın cemii emval erzakın zabt rabt etdiler Amma hemşirenin bir maline vaz'ı yed etmediler Badehu hakiri ol sene peder Bursaya getirüb yine bu senei mezburda hemşiremiz Bergamada merhume olub cümle malin peder kabzeyledi Hamdi Huda mabeyninden otuz dört sene mürur idüb bu Bergama şehrine gelüb hemşiremizin kabrini ziyaret idüb lâhdinin bazı yerlerin ve sengi mezarının tarihlerin tamir ve termim idüb Bergama şehrin temaşa etmeğe sürü eyledik Amma Mağnisa gibi şehri muazzam değildir

(Dört satır boş)

Badehu Bergamadan canibi kibleye beş saatde mamur âbâdân kurular ubur iderek

Evsafı Melemen Güzel Hisarı

Sene tarihinde Gazi Hüdavendigâr Sarhan Bay Oğulları elinden alınmışdır Sancağı hakinde yüz elli akçe kazadır Ve kal'ası bir bayır üzre viranca şekli murabba bir kârgir bina küçük kal'adır Dizdarı ve neferatı ve kibleye nazır bir kapısı var Amma aşağıda varuşu cümle sekiz yüz toprak ve kiremit örtülü bağlı ve bağçeli evlerdir Ve cümle sekiz mahalle ve on üç mihrabdır Çaşu içinde camii ve maada mesacidlerdir Ve han ve hamamı ve mektebi sıbyanı ve esvakı muhtasarı vardır Amma Bezazistani ve imaretleri yokdur Ve âbı havası olkadar lâtif değildir Memduhatından penbesi ve sem semî ve kavunu ve karpuzu çokdur Ba-

dehu bu şehirden canibi kibleye kâh sengistan ve kâh rimalistan ve kâhice sahra icre mahuf ve muhatra yollar ile ubur iderek beş saatde selâmetle

Evsafı kal'ai Kara Foça

Sene tarihinde Cineviz elinden Urhan Gazi fethidir Bedesti askiri seğirdimciyan Kara Ece Yakub ve Kara Mürsel ve Kara Balikesir ve Kara Bekir nam gaziler Kara Koca ile alelgafle Kara Foca boğazına şebhun idüb ibtida Kara Foca ve Kara Koca şehre kılıc urub feth etdikleri için bu şehre Kara Foca derler Urhan Gazinin beğlerinden kırk namdar Kara Koca Kara Ece ve Kara Mürsel namında Kara beyleri var imiş Amma biemrillâh ne canibe teveccüh iderlerse kırk nefer karalar yüz ağırdırlar imiş Kütahya eyaleti hakinde Cezayir kaleminde kapudan paşa hükmünde paşa hassıdır Kal'ası lebi deryada bir püšte üzre yerde şekli müdevver bir şirin şeddadî kal'ai üstüvardır Ve etraf cürmü bin altmış adımdır Sene tarihinde Venedik firenginin donanması gelüb bu kal'a ahalisi cenge iktidarları olmıyub kal'ai hali ve muattal bırağub küffarı bedgirdar murdarı duzahkarar kal'aya istilâ idüb içinde olan cebehanesi ve sayir mali ganyimin ve kal'a kapusın alub gitmiş idi Badehu İzmirli Ahmed Ağa tamir ve termimine memur olub hakir Ahmed Ağayı anda bilüb rızaenlillâh iki gün tamire bile çalışdık Amma hanları ve hamamı ve cami ve mesacidleri ve esvakları harab idi Amma limanına nazır azîm kuleler üzre deryaya dek balyemez toplar konu Ve karaya ve deryaya nazır iki cedid metîn kapular bina olundu Ve içinde iki yüz mikdarı mamur haneleri ve ezcümle kiremitlidir Ve bir camii ve bir dükkânı kalmış Ve kal'a haricinde bağ ve bağçesi çokdur Ve dizdarı ve neferatları vardır İzmir gümrüğünden ulûfeleri daimdir Ve serdarı ve kethüdayeri Melemende sakindir Ve yüz elli akçe kazadır Halkı cümle Cezayir esbabı giyerler Amma şecî ve bahadır dilâverler ve yiğitler değillerdir Sehl behane ile söyle metîn kalai kâfire verüb bu kadar malı ganayim nehbü garet olub bu kadar bednamlık oldu Bir saat cenk etseler etraf kuralardan on bin tüfenkendaz Melemen şebbazları ricalülgayb ile gayibane erişirler idi Ve bu kal'anın bir limanı azîmi var Âlâ demir dutar kalyon ve kadirga yatağı lâtif limandır Ve bu limandan lodos üzre seksen mil karşı Karaburun burnu didikleri yerdir kim Rumda Karaburun zeytunu meşhurdur Ve bu kal'adan yirmi tüfenkendaz refikler aldık Zira levendatı haşarat kânı ve haneberduş nehbü garet görmüş ac

uyuz kan kuduz âdemleri rehzenlik iderlerdi Ol refikler ile kıble tarafına düz sahralar icre ılgın ağaçları ormanların temaşa iderek

Menzili Tuzla(i) Melemen(i)

eminde meks idüb temaşa etdik Beş yüz akçe mirî emanettir kim hassı hümayundur Cemii Germiyan ve Aydın ve Sarhan ve Karahisar vilâyetlerine velhasıl yirmi dört sancak yire her sene nice kerre yüz bin deve yükü tuz bundan müstevli olur azîm emanettir Yetmiş seksen âdem ile inüb binüb hükûmat idüb mali padişahî ve kendüye on kise fayizi tahsil ider âlâ hükûmetdir İbretnüma bir tuzladır Ziruh kısmından bu tuz icre her ne mahlûk düşse biemrillâh tuz olur Andan kalkub yine kıbliye ol sahra icre ubur iderek nehri Gedüz deryaya mahlût olduğu mahalden yüz bin renc ina ile atları yıldurub bizler kayığa süvar olub karşuya ubur etdik Andan altıncı saatde

Evsafı vilayeti Turhaniyye sehri kadimi Melemeniiyye

Yani Oğuzlar vilâyeti demekdir Sene tarihinde Gazi Hudavendigâr fethidüb kalai yire beraber münhedim etmişdir Şehrin şarkisinde yel değirmeni hâlâ cabeca kal'anın esas binaları hüveydadır Amma metîn kal'a imiş Ve hâlâ bir kal'ası dahi bu şehrin şimali tarafında nehri Gösün (Gedüsün) karşı canibinde sivri bir kaya üzere *Kayacık kal'ası* derler seramed bir kal'ai müntehadır Amma içinde âdem zad yokdur Ve kurbinde mamur kuralar vardır Ve bu Melemen şehri Anadolu hakinde Cezayir kaleminde Sıgla sancağı hududunda Valide Sultan hassıdır Kırk yük akçe iltizamdır İki yüz âdem ile mültezimi hükûmet ider Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kuradır Kethüdayeri ve serdarı vardır Amma âyânı yokdur Ve fukarası gayet çokdur Müfti ve nakibi yokdur Ve şehri bir düz kumsal yerde deryadan üç saat baid bir sahrada vaki olmuşdur Ve değirmen bayırları şehrin şark tarafında beşer bin ve altışar bin adım baiddir Ve cümle şehri Melemen yirmi beş mahalle ve üç bin kiremitli evlerdir Kimi fevkanî ekseri [1] tahtanî [2] zibalardır Ve cümle yirmi dokuz mihrabdır Cümleden cemaati firavan çarşu içinde Mahkeme Camii camii atiktir Kârgir kubbesi ve minaresi vardır Kirecli kiremit örtülüdür Ve *Gazzaz Camii* kapusu üzere tarihi budur

[1] Bağdad köşkü nüshası (altları)

[2] Bağdad köşkü nüshası (hanı)

(قد نبی هذا الجمعة الشریف [1] صاحب الخیرات مصطفی بن محمود غفر ذنوبه
تاریخ سنه ۹۸۷)

Ve Ulu Cami ve Kasımpaşa Camii bir kârgir minareli camilerdir
Ve bunlardan maada zaviyelerdir Ve uç hamamdır Biri Bazaryeri
Hamamı ve Çifte Hamam ve Eski Hamam Ve bir medrese ve üç
mektebi sıbyan ve bir imareti vardır Amma çarşu meydanındaki
sebilhanenin kapusu üzre tarihi budur

*Hamdü lillâh ki nasib oldu Hudaya minnet
Bu sebilhanei [2] bi adîl âbı Keşeri cennet
Yaptın anda bir sebil mai carii dilkeş
Didim anın tarihini misli âbı cennet
Sene 1026*

Ve yine bu Bazar meydanında Ali Ağa çeşmesi çarkûşe bir binayı
lâtifi âbı hayatdır Tarihidir

*Yaptı bu çeşmei Ali Ağa çün
Eyledi ihya kamu teşnedili
Talibi Daî didi tarihini
Akdi Hüseyin aşkına ayni Ali
Sene 1008*

Bu dahi şark tarafındaki çeşmenin tarihidir

*Âbı hayata benzediğiçün gınayıyan
Tarihi oldu ayni Ali çeşmei hayat
Sene 1004*

Ve bu çarkûşe çeşmenin iki tarafında çeşmeler üzre tarihler yokdur
Ancak bu iki tarafda vardır Ve bu şehrin cümle üçyüz dükkânı ve
bir kârgir bezazistanı vardır Ve şehri olkadar bender değildir Ve
cemii tarikı âmları kaldırımsızdır Zira bu şehir bir kumsal pak zemin-
de ve vaki olmuşdur Ancak bazı yerlerinde divar kenarlarında yavan
kaldırımları vardır Ve ekser haneleri kerpiç bina diva (r) lıdır Ve
halkı cümle Cezayir levendatı esbabı giyerler Ve rengi ruyları zerd
rudırlar Zira havası şiddeti har üzre halk olunub gayet sakil havası
olduğundan mahbubu yokdur Ve bu şehirde hikmeti Huda mahı
temmuzda ba'delasır bu şehir icre bir âdem kalmıyub sagir ve kebir

[1] Bağdad köşkü nüshası (الشریفية)

[2] Bağdad köşkü nüshası (bu sebil)

cümle şehrin canibi esbaasındaki bağ ve bahçelere gidüb anda yatarlar Alessabah yine şehre gelirler Zira şehir içinde bir âdem kalsa ol gice ol âdemi sivri sinekler yerler اللهم عافنا Eman vermiyüb helâk iderler Ve hâkimül örf bir âdeme örf etse bir gice elin ve ayağın bir direğe bend idüb giderler Sabahın ol âdemi fakir ya helâk olmuş yahud tulum gibi şişmiş bulunub cemii etdüğü günahlarına muterif olur Mücrim olan âdemlere böyle işkence iderler Melemen şehrinin ta bu mertebe namusu yani sivri sineği vardır Zira sineklerin padişahı değirmenler canibinde bir kuyu vardır ol kuyudadır derler Ve hakikatülhal vaktilgurub olunca mezkûr çahdan duman duman olub sivri sinekler ol biirden çıkub şehire mustevli olur Nice kerre ahalii vilâyet bu çaha neft ve katran ve çıra ve har haşak doldurub ateş atmışlar Nari Nemrud eflâke peyveste olub yine halâs olmamışlar Ve hâlâ ihtiyar kimesneler nakletdiler kim Sultan Ahmed zamanında bir dervişi dilriş bir leylei Ramazanda bu şehrimize kadem basub her kangımızın hanesine vardı ise müsarifete kabul etmiyüb sabah olunca ol derviş edayi fecr etdükte camide olan cemaate Eye melemenin meleme ve tuli emele düşmüş hasis ve deni halkı Bu abdi zaifi bir gice konukluğa almıyub (hadis) اكرموا الضيف ولو كان كافراً hadisine amel etmediniz ise bu hakirin sizlere şu yadigârı olsun Giceler safayi hatırınız olmasın Her gice haneberduş olasız deyu elinde şem'i aselden bir sivri sinek suretin bir kâğıd ile bu kuyuya bıraktı Ol gice şehirde cümle halk namus derdinden namusu arı terk idüb bağlara firar iderler İlâ hazel'an şehrimize ol zemandan beru sivri sinek müstevli oldu deyu nakleylediler Hikmeti Huda bu şehire gelen müsafirîni sivri sinek asla ısırılmaz ve bir garîbüddiyara asla zararı isabet etmez Acib sırrı Hudadır Gûya Acemde Kaşiye akrebi müsafirîne zararı isabet etmediği gibi bu şehirde dahi sivri sinek ile mutalsam olub bir vechile def'i mümkün olmamışdır Amma bu şehire gelen müsafir dahi âdemsiz şehirde gece kalmağa ne mucib deyüb Akal eksere tabidir deyu şehir halkına tebeiyyeten cümle müsafirler dahi Müsafirîn Bağı derler bir cayi menas vardır anda gidüb istirahat iderler Cümle şehir halkı evlerinde cemii havayicileri ve besat evaniler ile birağub hanelerinin babların dahi küşade birağub bağlara giderler Hemen şehir içinde ancak on aded âdem pasban kalub şebrevanî esbablar giyüb yüzlerin ve gözlerin nikab bürka'lar ile sarub sarmalayub ve boğazlarına birer davul geçirüb ta sabahedek bu on aded âdemler tabıllara meçkler urub şehri muhafaza idüb gezerler Bir an durmağa kadir değillerdir Ve davul berekâtile sivri sinekten halâs olurlar Zira sivri sinek şazlıkda hasıl olmağla neyzenmisal sazendedir Her âdeme nizesin

darb etmeğe geldikde neyzenlik iderek fasıl ile gelir Anınçün Melemen halkı her şeb sivri sineğe davul çalarlar Bu Germiyan ve Aydın ve Sarhan ve Sıgla ve Bursa ve Teke sancakları ahalileri mabeyinlerinde bir söz olsa yahud bir miriliva tabılları bir hoş sada ve ahenk vermese Melemen davulu gibi öter deyu darbimesel olmuştur Elhasıl bu şehri Melemen acib ve garib temaşa şehri vilâyeti Turhaniyyedir Ve hâlâ halkı gayet mele yani oğuz tayife ve melemendir Anınçün Melemen şehri derler Ve zamanı kadimde şehri azîm olduğunun ârârı binaları nehri Gedüse varınca bağ ve bağçeler içinde niçe bin kârgir bina alâmetleri vardır

Ziyaretgâhı Melemen

Evvelâ şehir içinde Emir Kadı Hazretleri bir kubbei âlide medfundur Gayet ziyaretgâhı ünasdır Nice yüz keramatı zâhir olmuştur قدس سره Bu şehirde yeniceri serdarı Hacı Süleyman Ağa ile vedalaşub andan refikler alub kible canibine üç saat sâfi bağ ve bağçeler icre ulu dirahiti sayedarlar altında tarikiâm üzre kahvehaneler temaşa iderek ve âbı hayat kuyu suları nuş iderek lebi deryada İzmir körfezi kenarında bir kumsal yerde

Kal'ai Geçit

Sene tarihinde Ebülfetih Sultan Mehmed binasıdır Şekli müdevver bir kulei azîm cebehane ve dizdar ve neferatlı mükellef kal'adır İzmir Körfezi boğazı ağzında vaki olmuştur Urlıya ve Kuşadası ve Balat şehrine gitme murad idinen müsafirîn İzmire uğramıyub bu kal'adan gemilerle ubur idüb murad idindiği diyara gider Hakir dahi bunda sehl istirahat idüb dizdarın fırun tenavül idüb andan İzmir Körfezi kenarınca kayalı dağlı ve bağlı yerler ile iki saat dahi güzer iderek canibi şarka gidüb mesiregâhı

Halkalı Pınar

Meğer bu mahalde cümle İzmir âyânı ve mollası Efendi cümle bu teferrücgâhın hıyabanında ziyafeti âlileri var imiş Hakir seishanelerimiz ile ubur idince âdem gönderüb hakiri cümle tevabimiz ile ziyafete davet etdiler Hakir dahi davete icabet deyüb cümle âyânı kibar ile müşerref olub ekseri yârı kadimlerimiz bulundılar Ol gün anda Hüseyin Baykara faslı idüb sohbeti has etdik Mezkûr Halkalı Pınar bir âbı zülâldir Bir kayadan çıkar Canibi erbaası çemenzar

ve bağı gülzar ve lâlezar ve hezaran hezarın nalei efganları istima olunur dirahiti sayedar bir ferahfeza mesiregâh yerdir Uyunu zülâlinde nice bin gûnagûn mahiler şinaverlik iderler Amma nazargâhı evliya olmağile mahileri sayd şikâr olunmadığından teferrücüne varan âdemlere reftar iderek gelüb pertab idüb gûnagûn lûubdebazlık iderler Ve âdemden asla firar etmiyüb elinden nanpare ve lâhımpare alırlar gayet munis mahilerdir Hikmeti Huda haftada bir kerre çiharşenbe gün bu mesiregâha nisvanı sahibisyan tayifesi vardıkda bu uyunu caride bir semekenin nam nişanı kalmıyub ol gün asla görünmezler Acib mutalsamdır Ehli beled takriri üzre Kıdefa kıralenin tılsımıdır derler Elhasıl nazargâh mesiregâh yerdir Bu mahalde vakti gurub karib oldukda cümle âyân cidale düşüb Evliya Çelebii ben müsafirete alırım deyu gûnagûn kelimatlar etdiler Ahir Uzun Ahmed Ağa itdi Foca kal'asın bizim ile tamir etmede bile idi Hukuku sabıkamız vardır deyüb cümle huddamlarımızı hanesine kethüdasile gönderüb biz anlar ile atbaşı beraber şehri İzmirde dahil olub refikimiz olan Afyon Karahisarlı konağımız sahibi Abdullah Efendi İzmir mollasına konu Ve İzmirin temaşasına ibtida eyledik

Evsafı şehri azîm ve tahtı kadim kal'ai İzmir

حفظه الله من العدو التدمير

İskenderi Kübra ile muasır olan Kıdefa melike nam Yunaniyandan bir kıralenin binası ve tahtıdır Zeman mürurundan sonra Sultan Alâüddini Selcukıyan asrında tarafı Rumu merzübum tavayifi mülûke dönüb Alâüddin vüzeralarından Sığla Oğlu Ali Bey namında bir namdarı gâmkâr veziri yarar bu İzmirli yine Kıdefa neslinden İzmirne nam bir kıralenin elinden halkın kıra kıra feth idüb kabzai teshire alub memaliki islamiyyeye zam Timur Han İzmirli harab etdiğine tarihdır

از میر خراب کشت از میر

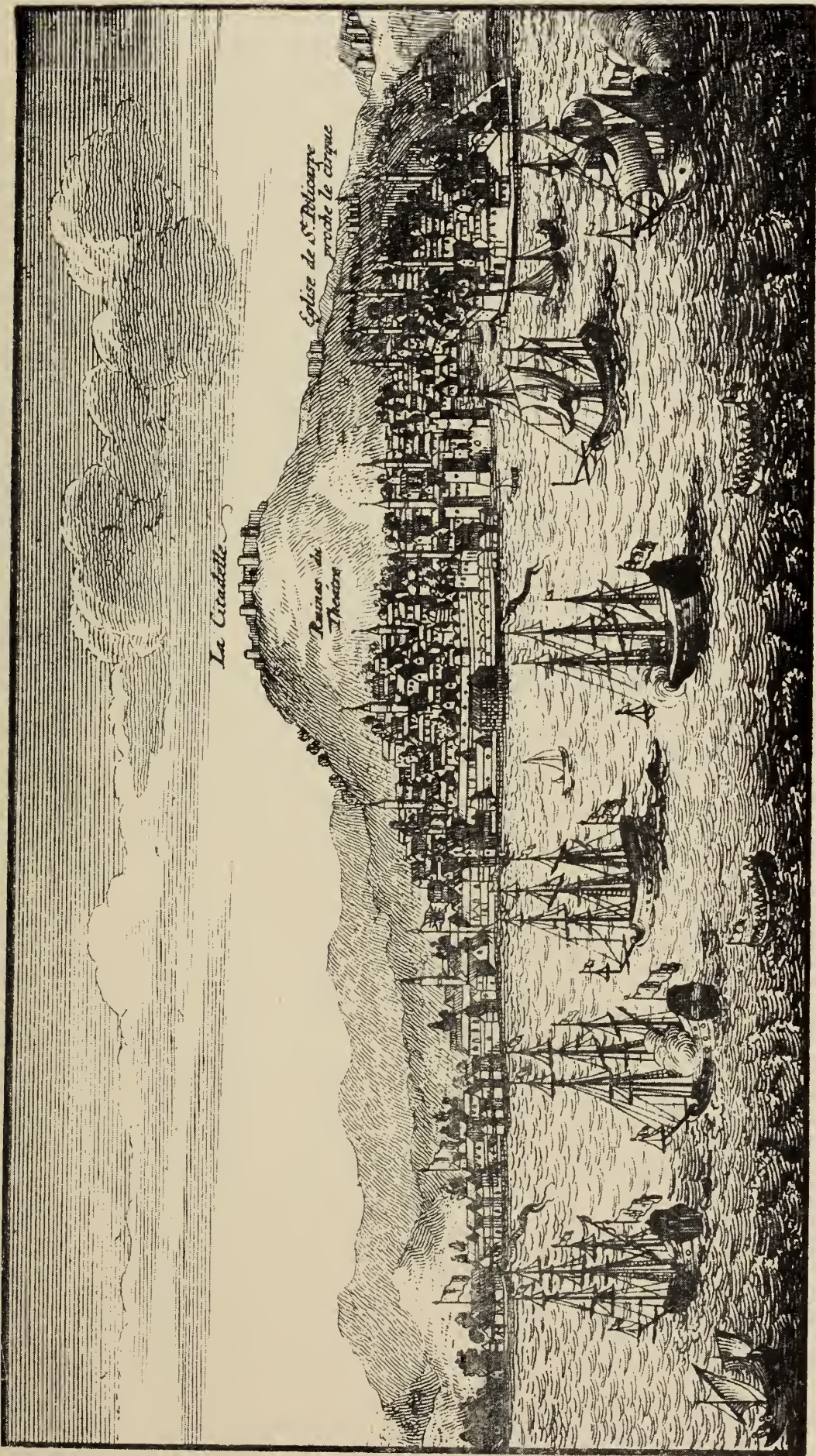
تیمور ماید جهان کیر

و ان قلعه که هیچ شاه تفکند

برکنکره اش کند تسخیر

در جنک نهفت سال قیصر

بنشاند یران عبار نفیر

Izmir

(XVIII, anr)

(de Tournefort, Voyage du Levant)

Âli Osmaniyandan ibtida sene 844 tarihinde Muradı Sani fethidir Bedesti Cüneyd (Be) ğ etdi Badehu sene 856 tarihinde Ebülfetih Sultan Mehmed Han gazi feth idüb dua etmişdir El'an günden güne mamur olmadadır ءالله Anadolu eyaletindedir Amma lebi deryada vaki olmağile derya kalemünde Kapudan paşanın Cezayir eyaleti hükmünde Sığla sancağı paşasının kaimmakamı üçyüz âdem ile zabt ider Paşası Kapudan paşa ile iki pare korse (forsa) kadırğa ile bahreynde sefer eşer Senevî elli kise bervechi adalet hasılı olur sancakdır Paşası zabt etse yüz bin guruş hasılı olur bender şehri azîmdir Ve beş yüz akçe mevleviyyetdir Amma senevî iki yüz kise hasıl olur Zira müsellemler mollar [1] yanında hükûmat idemezler Cümleden melik mollalardır Anınçün yüz bin guruş hasıl olur Amma monla Ünsî Efendi iki kerre yüz bin guruş ve yüz bin guruşluk dahi hedaya cem idüb yüz bin guruş deynin eda idüb bu İzmir mansıbında iflasdan halâs oldu Hattâ Köprülü Mehmed paşa Ünsî Efendiden esnayi kelâmda süal idüb Kaç yaşındasınız derler Ünsî Efendi hazır cevap ider Sultanım henüz üç sinne baliğ oldum deyu cevap etdükde Köprülü merhum ider Bire hey efendim Bizim sizinle muarefemiz elli seneden tecavüz etmişdir didükde Ünsî ider Beli sahihsiz Amma iflas ve ibtizal ile geçen ömre bir ömür deyu additmem Allah size ömür vire Bize İzmiri ihsan idüb deynimiz eda idüb dinimiz dahi dürüst olaldan beru üç senedir muammer oluyorum Ol manaya üç sinne baliğim didim deyu cevap etmişdir Hemen Köprülü merhum öyle ise biz de sekiz yaşındayız kim Âli Osmanın sekiz yıldır mühür sahibi olub muammer oluyoruz buyurmuşlar Hakikatülhal İzmir mollalara Mısırdan âli mansıbdır Amma payede süflîdir Ve tabiinde olan kazaları beş nahiye kazalarıdır Evvelâ canibi cenubda yedi saat baid kazayı Urlı ve kazayı Eba sefid yani Sancakburnu ve kazai Karaburun ve kazai Cum'aâbâd ve kazai Terindeâbâd Amma Burunâbâd cümleden mahsuldar sümüklü murdar kazai mebrumdur Zira cümle halkı Rumu merzübumda şumdur Bu zikrolunan beş pare kaza gayetülgaye mamur kazalardır Ve reayası ankalardır Ve bu şehrin şeyhülişlâmı müftisi ve nakibüleşrafı ve kethüdyeri ve yeniçeri serdarı ve cavuşu ve hünkâr bağçesinin bostancıbaşısı ve yetmiş aded külâhlı bostancısı ve bir hâkim dahi gümrük emini iki yüz bin altuna iltizam hükûmetdir Ve kal'a dizdarı ikidir Biri lebi deryadaki kal'ada biri dağda Seddi Kahriyye kal'asında hâkimdir Ve voyvadası ve muhtesibi ve şehir naibi dahi hâkimdir Askerî tayifesinden gayri cümle ehli hirefe hükûmet ider hâkimlerdir Ve yedi Kıral balyozları bu şehirde tercümanları ve kon-

[1] Bağdad köşkü nüshası (mollalar)

solozları ile mevcuddur Ve âyân eşrafı ve ulema ve sulehası ve eimme ve hutebası ve meşayihî gayet çokdur Ve cümle halkı anka tüccarlardır Herbiri biner ikişer biner kise (ye) kadir mün'im âdemler vardır Cümleden maldar ve hanedan sahibi dindar âdemlerden uzun Ahmed Ağa ki hanemiz sahibidir Ve Mahmud Efendi ve Hasan Ağa ve Küçük Hüseyin Ağa ve nice bin âyân kibarlar dahi vardır

Evsafı kal'ai Bahir

Lebi deryada bir alcak düz yerde şekli murabba bir taş bina kal'ai zibadır Sene tarihinde Ebülfetih Sultan Mehmed binasıdır Dairen madar cürmü bin iki yüz seksen hatvedir Ancak kara tarafı üç adım miktarı ihata idüb vasî ve amik hendekdir Maada tarafları derya döğeri kal'a divarıdır Cümle topları limanı korudur şahane topları vardır Ve kıbleye nazır iki kat demir kanatlı metîn ve kesir kapuları var Ve kal'a içinde bir mescidi ve yirmi neferatlı hanesi var Andan gayri imaratdan bir âsâr yokdur Ancak kal'a kapusunun iç yüzünde bir âbı hayat buzpare kuyusu var Acib hikmetdir kim bu kal'a derya içinde olub yine böyle âbı hayat suyu ola temaşadır *بِعَمَلِ اللَّهِ مَا يَشَاءُ* Ve bu kal'anın dizdarı ve seksen kadar neferatları vardır Cebehanesi gayet mükellefdir Ve kal'a kapusunun atebei ulyası üzere bir beyaz mermerde celi hattile tarihi böyle terkim olunmuşdur

(الحمد لله رب العالمين الصلوة والسلام على محمد المعصوم الكونين اما مابد السلطان زمان
فأتح السلطان محمد بن مراد من نسل آل عثمان لسنة احدى وثمانمائه)

Ve gayet metîn ve müstahkem kal'dır Bizzat Sultan Mehmed binasıdır Kafirden kalma değildir Amma bu kal'adan yukaru şark tarafına şehir içinde gidüb dağdaki eski kal'ai kahra varınca kamil üç bin adımda çıkılır Serapa şehir içinden gidilir Ve bu kal'a bir bayırlı ve kayalı alcacık püşte üzere Kıdefa kırale nam kızının binasıdır kim İskenderi Kübra havfinden bina edilmiş bir metîn ve mühkem ve şekli muhammes ve dairen madar etrafı iki bin yedi yüz adımdır Ve her taşı fil hüssesi (cüssesi) kadar vardır bir acib binayı azîmdir Amma hâlâ lebi deryada kal'a olaldan beru bu kal'a içinde halk aşağı şehire nakil idüb bu kal'a icre bağ ve bağçeler kalmışdır Han ve hamam ve carşuy bazar harab olmuşdur Bu kal'a kaya üzere olmağile canibi erbasında hendeği yokdur Ve kadim a'sarda bu kal'a ic kal'a imiş Amma kal'ai kadimi aşağı şehir ihâta etmişdir Varuş kapuları ve kal'a divarları nice yerde âşikâre bir azîm kal'a imiş Bazı

kuleleri ve burc baruları evler içinde kalmışdır Amma hâlâ bu mezkûr yukarı kal'anın garbe nazır bir demir kanadlı kavi babı vardır Ol kapuya taşradan içeri girecek mahalde sağ taraftaki kulenin iki âdem kaddi bâlâ yerinde bir küçük kemer altında beyaz mermeri hamdan Kıdefa ananın ceseden oyma bir sureti var Âdem gördükde ziruh zan idüb hayran kalır Ve ne canibe gitsen ol canibe nazar ider görünür Tebessüm etsen öyle nümayandır Bügâ ider şekli olsun ol dahi bügâ alur müşahede olunur garib temaşadır Lâkin gerdanından aşağı vücudu yokdur Hemen gerdanından halkalı ve çehrei lâil-gûnu ve gûşlarında menğûşu ve serinde magule keysusu ve mükahhal meralî ve gazalî gözleri ile tasvir olunmuş bir peri peyker çehrei münevverdir Amma ruh yokdur (Beyit)

*Guzel tasvir idersin hali hattı dilberi amma
Füsunu işveye geldikde ey Behzad neylersin*

mazmumu üzre bîruh bir kalıbdır Musavviri âlem ol Hallâkulbakidir kim cemii zîruha cünbüş ve hareket sekenat ve nutuk viren ol sanı kevneyn ve halikussekaleyndir Ve bu Kıdefa tasvirinin yüzü şimale nazırdır Ol tarafta bir kulei metîn vardır Anda bir kenzi azîm vardır Daima bu Kıdefa ol kenze nazar ider Anun tılsımıdır derler Hakka ki ol kule burc barulardan ziyade dikkat ile istihkâm üzre bina olunmuş bir metîn kuledir Ve bu kal'a kapusından tasra elli adım baid kapu önünde bir şeceri ibretnüma vardır Ruyi arzda ekalimi seb'ai seb'i seyyare var seyran devran etdim Ol eşkâlde bir turfa dirahti garibe görmedim Çitlembik ağacına müşabeheti var Amma biemrillâhi tealâ bundan bir gûne dehni halis çıkar Yetmiş iki rence dağı devadır Ve yaprakları gayri gûne yaradılmış bir sun'u lâyezaldir Amma Yenvanı Yunan tarihind Kıdefa Ana kendi elile dikmişdir deyu tahrir etmişdir Hakka ki berki haşebe ve nihalleri niçe bin âm muammer olmuş şecereden nişan verir Amma hâlâ ter ve tazedir Nasaralar bir berki hazanına bin taze can verüb alırlar Kimesne bilmez kim neylerler Ve daima Kıdefa tasviri bu ağaca nazar ider şekliindedir Ve nice bin Firengi pürrenk bisyar cengi bedrenk ve magzı bî akur garbî ve gayri define ve kenz küşacılar fırsat bulub bu dirahetin her bar dibin ve canibi erbaasın kazub mal çıkarmağa çalış (ır) lar Sabah kal'a neferatları yine hafir olunan yerleri setr iderler Bu gûne bir vacibüsseyr şeceri iberdir Elhasıl sun'u Huda bir turfa ağacdır Ve sene tarihinde ruzgârı ruzikârın zorundan bir dalı kırılıb Hasan Beşe namında bir âdem bulub mezkûr nihali alub hanesine götürünce hatunı bu nihali âteşe urub rayihasından ol avret ve üç cariyeye ve üç

masumları ve civarında olan âdemlerden dirahlin rayihasın şem idenlerden ol mahalde on yedi âdem bir demden can verirler Bu ahval karibülahd oldu deyu niçe ihtiyarlar şehadet iderler Ol zemandan beru bu dirahlin sayesine bile varmağa havf iderler Ve mezkûr Hasan Beşenin bir kolu meflûc olub niçe sene felc marazile muammer olub yakın zemanda merhum oldu deyu nakil etdiler Ve bu ahval tevatür üzere meşhuru âfâkdır Ol ecilden bu dirahti garibe bir ferd vaz'ıyed etmeğe kadir değillerdir Ve bu Kıdefa tasvirinin kemeri altındaki çeşmei zülâlin tarihi budur

(عمر هذه السائكة المباركة (1) علامة في أيام سلطان مراد ابن محمد خان خلدالله خلافته
كتبه في اواخر رجب المرجب لسنة احدى وسبعين وثمانماية)

Ve bu kal'a kapusundan içeri asla evler yokdur Amma tarla ve bağlar çokdur Ve bir mamur cami vardır Kapusu üzere tarihi budur

(هذه المدرسة الشريف وجامع اللطيف شاه العبد الضعيف المحتاج الى رحمت الله
الحاج الياس ابن احمد عفاالله عنهما الرب الصمد القاضي بقلعة ازمير غزتهاالله
عن التدمير سنة ثمانية وسبعمائة)

Ve bu camiin cemaati Camiin sağ tarafında kal'anın sağ köşesinde bir iç kal'a vardır Ebülfetih Sultan Mehmed bu büyük kal'aden bölüb iç kal'a etmişdir İçinde dizdarı ve yirmi neferatı ve yirmi kiremit örtülü hanelerde sakin olanlar bu camiin cemaatidir Gayet metîn küçük iç kal'adır Şekli murabba ve cürmü sekiz yüz adımdır Amma taşra divarı yine eski hisar divarındandır Ancak içerisinden Ebülfetih bölüb bir kat divar ile bir küçük iç kal'a olmuşdur Ve kibliye nazır bir demir küçük kapusu vardır Ve divarları gayet metanet üzere ellişer mimar arşını divarları âli olmagile cümle âyânı İzmirin yüz Mısır hazinesi malları bunda mahfuzdur Zira İzmirin aşığı şehri gayet mamurdur Amma mahfuz değildir Levendatı haşarat kânıdır Ve Celâlî ve haramî havfi ihtimal (i) ile cümle kibarın malları ve zîkıymet eşyaları bu yukaru iç kal'ada pinhandır Ve bu kal'a ile lebi deryada olan kal'a mabeyninde şehri İzmir bir sevadı muazzam benderi cediddir

Evsafı imarethayi İzmir

Bu şehrin iki bin mikdarı haneleri yukaru kal'a bayırlarına yapış-

(1) Bağdad köşkü nüshasının (السائكة المباركة)

mişdir Havadar bağ ve bahçeli saraylar ve camiler vaki olmuşdur Amma imaristanının çoğu aşağı düzde ve lebi deryada vaki olmuşdur Sene 1068 tarihinde İsmail paşa bu şehri tahrir etdüğü sicillâtda masturdur Ol minvali meşruh üzre bu şehir cümle on müslüman mahallesi ve on kefere sınırı ve on Firenk ve Yahudi mahallesi ve iki Ermeni mahallesi ve bir Kıbtı mahallesi vardır Ve bu mezkûr mahalleler cümle on bin üçyüz mükellef ve mükemmel ve mamur ve müzeyyen kârgir bina sarayı ra'nalar ve sayir hanei zibalar ile kırmızı kiremitli lâlezar misal bir şehri ruşen âbâddır Ve serapa kârgir taş divarlı evler ve cami ve mescid ve medaris ve zevayiler ve darülkura ve darülhadis ve mektebi sıbyan ve tekvei ehli irfan ile ârâste ve piraste olmuş münevver kârı anka bir benderdir Hakka cümle üçyüz on mihrabdır Amma cuma kılınır cevamilerdir Cümleden cemaati kesireye malik çarşu içinde ve kurşunlu han önünde *Bıyıklı Oğlu Camii* gûya İslâmbolda Rüstem paşa Camii gibi şeb ruz cemaatden hali değildir Ve on bir kademe taş nerdüban ile uruc olunur fevkanî camidir Ve altı serapa attar dükkânlarıdır Ve kible kapısı üzre tarihi budur Altun ve lâciverdî hattı celi ile tahrir olunmuşdur

*Sa'yi mahmud oldu hakka bu makamı esfiya
Buldı bin kırk altıda hem ihittamı essalâ*

Gûya bir beyaz incuye benzer bir camii münevver ve musanna müferrah kurşun ile mestur bir camii pürnurdur Amma tenk mahalde vaki olmagile haremi yokdur Ve çarşu içinde abdest havuzu vardır Canibi erbaasında uyunları cereyan idüb def'i atşan ve tecdidi vuzu ile ibadeti sübhan iderler Bir hub babı vardır Ve *Hacı Hüseyin Camii* liman kenarında fevkanî ve kurşun örtülü cemaati kesireye malik camidir Kapısı üzre bunun dahi tarihi var

*Kıldı hoş sa'yi himem sıdk ile ol Hacı Hüseyin
Yapdı bu kâbei uşsakı zehi cayi emîn
İhtitamın göricek didi Şifayî tarihin
Barekâllah zehi Camii firdevsi berîn
Sene 1062*

Bu dahi *Bıyıklı Oğlu Camii* gibi nerdübanlar ile çıkılır Tahtanîsi serapa dükkânlar ve mahzenlerdir Ve bir musanna kârgir minaresi vardır Bunun dahi haremi yokdur Andan binanın karşı tarafında yeni bazar başında *Ahmed Ağa Camii* henüz nevbina bir camii cihannüma bir fevkanî cedit bina camii zibadır kim İzmir şehrinde

gûya kasrı Hazreti Süleymanı zaman olmuşdur Buna dahi yirmi kademeye taş nerdüban ile uruc olunur camii ra'nadır Amma fevkanî olmagile bunun dahi haremi yokdur Tahtanîsi sâfi kârgir dükkânlardır Ve tarikı âmdır ve kapan ve mahzenlerdir Ve mihrab ve minberi ve mahafilleri ve mihrab üzre elvan hurde münakkaş camları cümle gemiler ile İslâmboldan gelmiş sihri hilâl camlardır kim güneş pertev vurdukca gûya nur berk urur Ve bir yeşil taşdan mebni bir minarei nahifi var kim gûya zümrüd var bir seramed servi sayedar (a) m (es) il [1] minarei sebzgûndur Bir diyarda böyle yeşil minare manzurumuz olmamışdır Ve üstad mühendisi mermerkâr buna bir kadeh etmişkim gûya bir zümrud yüzük taşıdır Ve serapa ahzar taşıdır Ve öyle rakik minaredir kim gûya meyânı dilberandır Ve altun ile mutallâ alemine sahibülhayrat üç bin zerihalis harc idüb şa'saası şehri İzmiri münevver etmiş Ve eimme ve hutebaları ve müezzinanları ve eczahanları cümle İslâmboldan gelmiş mücevved hafızlardır Ve cemii camilerin minareleri zemin ve yer arasında vaki olmuşdur Amma bu minare mihrabın önünde yine mihraba muttasıl bina olmuşdur Sebebi binası oldurkim bu camiin sağı ve solu deryadan dolma zemindir Amma mihrab önü arzı metîndir kim minare sabit karar olsun deyu üstad mühendis minarei anınçün ileri mihraba muttasıl bina inşa etmişdir Serapa resası nilgûn ile mestur bir camii nuranur ve cemaati mesrur ve müferrih dilküşa camii zibadır kim misli meğer Mağnisada Muradiyye Camii ola Amma bu cami ancak bir kubbei âlidir Ve bu kible kapusunun atebai ulyası üzre müzehhep ve lâciverdî ile kitabet olunmuş mermeri ham üzre Karahisarî tarzı hattı celi ile tahrir olunan tarihi bu gûne tahriren merkumdur

Cenabı sahibülhayrad Ahmet Ağa hasbetenlillâh

Bu âli camii yapırdı kasdı hayr idi nagâh

Bu tarhı dilkeşi seyreyliyenler didi tarihin

Yerinde oldu ziba bîbedel cami tealâllah

Sene 1078

Ve Molla Yakub Efendi Camii aşağı kal'a kapusu önünde üç mihrablı tahtanî camii kadimdir ve üç kapusu vardır Orta kapu üzre tahrir olunan tarihidir

(قد بنى هذا الجامع الشريف لوجه الله تعالى و زمانه موالا الموالى مولانا يعقوب فى بنى من

هجرت النبوية فى سنة الف)

[1] Bağdad köşkü nüshası (meil) Herhalde (mesil) olacak

Bu camiin üç mihrabı olmasının aslı üç sahibülhayrat birer mihrablı cami idüb ilhak etdikleriçün üç mihrablıdır Ve iki mihrab dahi taşra sofalarında vardır Ve lebi deryada tenk mahalde olmagile bunun dahi haremi yokdur Amma cami ile kal'a kapusu önünde mabeynihümada camiin bir abdest havuzu var Sazirvanı revan olmadadır Ve üstü kurşun örtülü maksurevar bir havzu mai hoşgüvardır Ve camiin dahi nısfı kurşunludur ve nısfı kiremitlidir Ve Camii Elhacı Yusuf kârgir bina ve kubbei rayası (ra'nası) resası kebud ile mesturdur Ve cemaati vefret üzredir Zira şehrin güzide yerinde vakidir Ve İsa Hoca oğlu Elhacı Mustafa Camii ve yukaru bazar yerinde darülkura kurbindeki Elhacı İbrahim Camii kârgir kubbei âlidir Ve *Fayik Paşa Camii* kârgir kubbesi kurşun örtülüdür Ve Şeyh Mustafa [1] Camii kendüler hayatda ve halvetî tarikında aizzei kiramdan kimesnedir ve camii kiremitlidir Ve Tiliklik mahallesinde Abdülfettah Çavuş Camii kiremitlidir Amma mamurdur Ve Hatuniyye Camii hâlâ Ahmed Ağanın validesi bina etmişdir Evkafı firavan kiremit ile mestur bir camii mamurdur Ve Karadağlı zade Müfti Mustafa Efendi Camii Hasan Hoca mahallesinde kiremitli camidir Amma cemaati cümle mutaassıb Kadızadelilerdir Ve Kasab Hızır mahallesinde Bölük başı-zade Hacı Mehmed Camii kapusu üzre tarihi budur

*Temamında dua ile diyüb Tullabî tarihin
Senagâhı cenabı Abdurahman bad âbâdân
Sene 1083*

Tamir ve termimi itmamına tarihtir Ve yukaru bazara muttasıl Gümrük Emni Hüseyin Ağanın harabe iken tamir ve termim idüb nuru mahz olan camii ruşen âbâdın tarihidir

*Sahibülhayratı vel hasenat Hüseyin Ağa
Ki odur kefideryası ile bahri kan'a (şimdi) mukteda
Hâtifi gaybî nida için didi tarihini
Kum Bismillâhi rahmanürrahim essalâ
Sene 1098*

Ve bu tahrir olunub ibadet ettiğimiz camilerden maada yetmiş yedi mihrab dahi mesacidler vardır Bazı medrese ve tekye ve darülhadis ve darülkura mihrabları ile cümle yüz elli mihrabdır Ve bu şehrin cenubunda lebi deryada bir çemenzar ve ferahfeza nemazgâhı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Efendi)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (1073)

var yüz bin âdem alur bir musallâdır Ve cümle bu belde kirk medrese vardır Zira her cami haremde etrafında medrese hocreleri ve talebe ve dersâmları mukarrerdir Bazılar dersâmı hasbîlerdir Zira bu şehrin uleması ve talebe ve fukarası çokdur Amma esalete [1] mahsus medreseler Sultan Selimin kurşunlu medresesi ve mahkeme kurbinde Kapudan paşa medresesi ve Ahmed Ağa medresesi Meşhur medarisler bunlardır Ve cümle on bir hamamdır Çarşu içinde Kara Kadı hamamı ve Musa Kadı hamamı ve Bostancı hamamı ve yukaru bazarda Çukur hamam ve Bölükbaşı hamamı ve Ermeni mahallesinde Mumcu hamamı ve Hacı Süleyman hamamı ve Abdi Ağa hamamı ve Topal Kapudan paşa hamamı ve Hüseyin Ağa hamamı ve Yorgancızade hamamı ve altı yüz ev hamamları vardır Ve cümle seksen iki kal'a misal hanı azîmlerdir Meşhuru bunlardır ki zikrolunur Evvelâ Malçoçzade hanı ve Kurşunlu han ve Çavuşzade hanı ve Altıparmak hanı ve Tercüman hanı ve Beyler hanı ve Mehmet Efendi hanı ve Mısır veziri ebülhayr Kethüda İbrahîm paşa hanı ve Muhtesib hanı ve İmamzadenin iki hanları dahi gayet mamurdur Ve Bölükbaşı hanı ve Tavşanlı hanı ve Çukur han ve Hacı Hüseyin hanı ve Hacı Ömer hanı ve Fazlullah Ağa hanı ve Sulu han ve Bostancı hanı ve meşhur hanlardır Ve üç darülkura ve kirk mektebi sıbyanı ebcedhan ve bir imaret ve yetmiş çeşme âbı kudret vardır Bu şehre göre çeşmesi azdır Ve cümle on yedi sebilhanesi vardır Ve cümle üç bin altmış dekâkinlerdir kim muhtesib harcı verirler Andan süal idüb haber aldık Ve yençeri kolluğuna altı deyenek tabir olunur ve subaşıya dahi ve yençeri kolluğuna dahi cemii dükkânlar haftada bir kerre harc verirler Anlardan haber dahi aldım Amma cümle dükkânlardan Mısır Carşusu mamur dükkânlardır Ve kâmil üç yüz metîn bazirgân mahzenleridir Ve kirk kahvehane ve yetmiş sabunhane ve iki yüz meyhane ve yirmi bozahane ve yirmi boyahane ve bir çarşu sarrachane ve bir şem'hane ve bir gümrükhane vardır Lâkin bezzastanı yokdur Amma beni âdemin eceline derman can otu canlarda mevcuddur Ve mürde cisme hayat verüb pîri civan iden dilberi İzmirde gördüm Ve arslansüdü didiklereri şarabı bihicabdır Hicabı ve katrası ref'olunmasıyçün tarafı şehriyarîden hattı şerifler varid olub alelûmum meyhaneler ref'olunub badenuş biraderler alelittifak bozaya bozılıb düzüldüler Velhasıl Âli Osmanın kabzai tasarrufunda iki yüz altmış bender sevadı muazzam iskele vardır kim yük çözüdür ve yük bağlanır şehirlerdir Amma İzmir benderi cümleden iştiharlı şehirdir Zira ekalîmi seb'ada Âli Osman ile dost olmuş on sekiz kefer

[1] Bağdad köşkü nüshası (Esaleten)

Izmir

(XVIII. *asir*)

(Allom, Constantinople, ancienne et moderne)

kıralı vardır Cümlesinin balyozları ve konsolozları vardır Ve bazir-gânları ruyi zeminin mâhsulâtların ve cemii diyar halkının metaların getirüb beher sene bin gemi gelir ve bin gemi gidüb metaları bu İzmir şehrinde fûruht olunur böyles bir derbendi calender bender yerdir kim velveleârâ iskeledir Ve Firengi bedrenk gemileri ile gelirler kim şehri İzmirin nısfı gûya Frengistandır Ve bir kimse bir kâfire bir sille urmağa kim kadirdir derhal derban ve didebanlar âdemi derçember idüb der an eman vermiyüb ta hâkime götürürler Ya hâkim katil ider yahud kefereler katil idüb na'sı müslimîni ol an gaib ider Bir canibi böyle Malta gibi muzlim Frengistan misal yerdir Amma bu şehrin âbı havasının letafetinden muğpeçe ve ruhbanpeçe nareside kefere dilberleri var kim kâküllerin tarumar etdükde gören uşşakların dahi akılları kâkülü dilber gibi perişan olur Ta bu mertebe muğzade dilberanları vardır Ve bu Firenk mahallesinin çarsuy bazarı gayet müzeyyen Anlara mahsus esvakı dalâlet âyîn ve bed âyîn idecek puthane deyürleri yedi aded keniselerdir kim içlerinde patrik kasis ile malâmâl bir muzlim yerdir Ve cümle hanei müşrikîn şehrin şimalinde sahili limana vaki olmuş binayi şeddadî kefere haneleri kat enderkatdır Felikalar ile keştilerinden evlerine gelüb kitdikce her gemiden elbetde bir top atarlar Alettevali şeb ruz böyle mu'tadları vardır İzmir şehrinde tob sadasından rahat ile durulmazdır Ve bu şehrin cemii esvakı sultanîleri gayet müzeyyen olub beyi şira olur kim âdem deryası temevvüc ve telattum idüb fevc fevc olub beni âdem birbirinin omuz omuzlarından söküb rahat ile ubur idemez Ta bu mertebe izdiham tarikı âmları vardır Zira şeb ruz Arab ve Acemden niçe yüz bin deve ve at ve katır gelüb gitmededir Ve daima bu şehir ucuzluk olmadadır Zira bir canibi karadan ve bir canibi deryadan metayı gûnagûn gelmededir Ve bu şehrin mekûlât meşrubatının memduhatından İzmir narı ve bademi ve sabununu cihanı dutmuşdur Ve balı ve beyaz ekmeği meşhurdur Ve bu şehrin âbı nabın sahibülhayrat Baltacı Mahmud Ağa altı saatlik yerden sarp kayalı yerden mali hazayin sarf idüb şehre getirdiştir Amma ruyi zeminde küşade yerlerden gelmek ile sıcaktır Amma sehl kesbi heva etse buzpareyi olub âbı hayat olur bir seriulhazım mai sâfîdir Amma bu mai tahirin menbaı bir mesiregâh ve çemenzar ve gülzar yerde kayalardan tulû etdükde yahpare aynülhayatdır Ve bu şehrin cümle şahrahları serapa beyaz taş kaldırım döşelidir ve pakdir Ve sevahil şehri olmak ile limon ve turunc ve nar ve zeytun incir ve servi ve çınar ve gülnarı çokdur Ve ancak bir hurma dirahiti vardır Eflâke serçekmiş bir nahli mevzundur Amma aşlama-

sın bilmediklerinden hurması olmaz Ve gümrük önündeki binanın sol tarafında kal'adır Anın solunda bir küçük liman vardır İki yüz pare gemi alır âlâ limandır İki parça kalyonlar alarka deryada yatarlar Ve bu şehir İodosdan şarka seksen mil tulanî bir körfezi deryanın nihayetindedir Arzı birer mil karşı karşıya vasîdir Leziz mahileri olur Ve mezkûr küçük limanın karşı canibinde Ahmed Ağa Camii önünde Kapudan Kaplan Mustafa paşa bu limanın nısfın doldurub nevbina bir çarşuyi ziba etmişdir kim tuli üç yüz adım bir şahrahı azîmin canibeyni alettirtib kırlangıc kanadı gibi münakkaş kepenkler ile ârâste olmuş yüz elli aded kârgir dekâkinler ile tezyin olmuş çarşudur Ve nihayetinde iskele başında meyva gümrükhanesi olmak üzere bir sarayı âli ve bir şahnişini vali ile müzeyyen olmuş ibretnüma bir teferrücgâh yerdir Ve bir mesiregâh dahi Hünkâr bağçesidir Amma olkadar müzeyyen lâleazar ve murgzar değildir Ancak bağçe üstadı ve külahlı bostancıları vardır Vazifelerin gümrükden alırlar Ve bu şehrin cemii halkı anka bazirgânlardır Ve gayet garibdost ve mahub dostlardır Ve nimetleri bay ve gedaya ve müsafirîne daimdir Cümle gûnagûn saya ve iskerlet çuka ve akmişei fahire giyerler Ve zenaneleri kezalik çuka ferace ve başlarına selamiyye diba takye giyüb raksbendî dülbend izar idinirler Ve cümle halkı ehli zevk ve ehli şevk âdemlerdir Ve rengi ruyleri serapa humret üzere gayet tendürüst ve tenperver âdemlerdir Ve iklimi hamisdendir Eğer bu şehre ıttıla hasıl etdiğimiz mertebe evsafın tahrir tastir eylesek bir mücelled kitab olur vesselâm

Evsafı ziyaretgâhı İzmir

Evvelâ yukaru kal'a altında kabri *Hacı Yusuf Baba* ve *Bayezid Baba* ve *Cüneyd Bey* ve *Seyyid Mükremeddin Sultan* ve niçe ziyaretler var Amma ziyaret ettiğimiz bunlardır *فدس سره الدیز* Ve bu şehrin cümle âyânile vedalaşub biraz refikler alub lebi derya ile 3 saat bağlar ve bağçeler icre gidüb ve bir saat cenuba ve bir saat garba derya kenarile giderek beşinci saatde

Evsafı kal'ai Sancakburnu

Şene tarihinde fatihi Erdel ve fatihi Kandiye Sultan Mehmedi Rabiin binasıdır Berayı sadrıâzam Köprülü Mehmed paşa Sebebi binası oldur kim İzmirde cemii küffarı hakisar gemileri belagan mabelag yükün alub gümrüğü muradı üzere verüb yahud bir habbe vermiyüb salpa demir idüb firar iderlerdi Bu minval üzere İzmir güm-

rüğü muattal olmağa bais oldu Âhir Köprülü re'yile bu mahalle Aydın ve Sarhan ve Sığla ve Hudavendigâr sancakları askerleri ile tayin olunub bu Sancakburnu nam mahaldeki bogazda bu kal'ai zibayı müceddeden metanet üzere Dergâhı âli kapucibaşısı Gevezade

Ağa¹ marifetile bir kal'ai metîn ve hasîn inşa idüb hâlâ bu kal'a boğazından bir kâfir keştisi değil bir çırnık güzer etmeğe kadir değildir Kal'a itmam olunca cümle küffar gemileri gümrüklerine inad muhalefet etmeğe kadir olmıyub ol sene mültezimîn gümrük emanetin iki yüz kise ziyadeye aldılar Hâlâ beher sene dahi ziyade olmadadır Bu kal'a İzmir körfezi içinde bir dar boğazda bir kumsal ve vasî düz yerde bilâ havale şekli murabba bir kal'ai metîndir kim tabir olunmaz Ve dayiren madar cürmü bin yüz adımdır Amma alçak sulu ve deniz kenarında olmagile asla hendeği yokdur Ve lebi deryaya nazır içine âdem sığar şayka topları var kim ruyi deryada kuş kondurmazlar Ve kal'a içre cümle seksen havlisiz haneleri cümle kiremitlidir Ve bir Hünkâr Camii var Han hamam ve çarşuy bazarı yokdur Ve dizdarı ve iki yüz neferatları vazifei muayyenelerin İzmir gümrüğünden alırlar Bu kal'anın yedi kulei azîmi vardır Ve cebehanesi gayet çokdur Ve cümle yetmiş pare balyemez topu ve çuldutmaz şayka topları serapa deryaya nazır demir kapaklı toplardır kim âmâde dururlar Bu kal'anın karşı tarafı yıldız rüzgârı canibine bir mil baid Melemen hakidir Gayet sığ kenarlardır Cümle keştiler bu kal'a önünden geçmeğe muhtacdır Zira amikdir Ve bu kal'anın kibliye nazır bir kapusu vardır Cedid ve hadid kapudur kim taşra varuşa çıkacak yerde yüz adım tuli ve yirmi adım enli hendeği üzere üç yerde hapenk ile zemberekli asma cisirleri vardır Her gece kal'a neferatları haşeblerin ref'idüb kal'a cezirevar kalub girüb çıkmak muhal olur Ve bu cisir başında bir Lonca köşkü vardır Âyende ve revendeler istirahat iderler Ve kal'a kapusu üzere beyaz mermerde celi hattı ile müzehheb tarihi budur :

Görünce hatifi gaybî didi bu kal'iyeye tarih

Kilidi bahrü ber oldu ve hakka kal'ai Sancak

Sene 1077

Ve bu kal'ya Sancakburnu denmesinin sebebi oldur kim kaçan bir kâfir kalyonu İzmire girmek istese bu mahalle gelince beyaz sancak diküb itaat alâmetin gösterüb andan limana girer Anınçün Sancakburnu derler Ve bu kal'nın kiblesi önünde bir çemenzar meydanı azâmde henüz bina oluyor iki yüz kiremitli bir camili ve bir han ve hamamlı ve on dükkânlı bir kasabai şirin oluyor Ve bu

varuş ile kal'a mabeynindeki meydanda dirahti sayedarlar altında bir âbı hayat çeşmesarı var kim âbı hayatdan nişan verir Ve İzmirden Urla şehrine deryadan garb tarafına otuz mildir Lâkin İzmir körfezi ağzında Karaburun kazası sağ tarafında dağlar eteğince مطرب cenuba yedi mil dahi bir küçük körfezcik dahi vardır Anın nihayetinde Urla iskelesidir Amma Urla bir saat içeri dağlar içredir Andan Sancak kal'asın temaşa idüb atlarımıza süvar olub lebi derya ile düz kumsal yerler ile dört saat canibi garbe ve bir saat kibleye dere ve tepeli (kıyılı) yirde

Evsafı kal'ai Urla

Kıdefa kıralenin kızı Ulice nam melike İskenderi Kübra havfin-den bina etmişdir Bادهu nice mülûkler destine girmişdir Sene tarihinde Sultan Alâüddinin umeralarından Gazi İbrahim Bey Rum keferesi elinden fethetmişdir Andan Sığacık Oğulları eline girmişdir Andan Âli Osmandan Koca Murad Hanı Sani destine girmişdir Bادهu Ebülfetih asrında küffarı bedgirdar bu kal'aya istilâ edüb Ebülfetih tekrar fethidüb bir dahi küffar tamaa düşüb yine isilâ etmesin için kal'asın cabeca yerlerin münhedim etmişdir Amma cüzî şey ile tamiri mümkündür Amma iç el olmak ile termimi mühim değildir Bir kayalı yerde şekli murabba bir kal'ai musannadır Anadolu hakinde Cezayir kal'esinde Sığacık livasında yüz elli akça kazadır Nahiyesi kırk pare kuradır Lâkin İzmir mollalarına ilhak olmuş kazadır Ve muaf müselleme Mağnisada Süleyman Han Validesi Camiinin evkafıdır Yüz on sekiz kise mali evkafı var subaşılıktır İki yüz âdem ile hükûmet idüb tahsili mal ider Bu şehrin kethüdayeri ve yeniçeri serdarı Piri Beŝedir Ve âyândan Mehmed Efendi ve dersâm İvaz Efendi ve Halil Beşe bu âdemler hanedan sahibleridir Ve [1] şehri Urla bir kayalı sengistan ve sa'b eniş yukuŝ dereli ve depeli kınara taşlıklı yerlerde yine bağ ve bağçeli ve serapa toprak örtülü üç bin kârgir taş binai kal'a misal ve kulle misal ve mükellef ve mamur evlerdir Ve cümle on bir mahalledir Ve cümle kırk mih-rabdır Lâkin her mahallesi birbirinden baid dağlarda ve depelerin topraklı yerlerinde vaki olmuşdur Camilerinden [2] çarşu içinde Kılıç Ali Paşa Camii bir teferrücgâh çınarı âliler ile haremi müzeyyen olmuş kurşunlu ve kârgir kubbeli bir müferrih camii zibadır Ve yine çarşu başında Hacı Turan Camii kârgir kubbesi kurşunlu ve minarei mevzunlu camidir Kapusu üzre tarihi

[1] Bağdad köşkü nüshası (bu)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (eşbehi)

(بنی هذا المسجد الشريف الحاجی طوران بن موسی تاریخه لهو بیت العباد سنه ٩٦١)

Ve uçurum başında fatih İbrahim Bey Camii Eşki Cami namile maruf ve mevsuf camidir Üc aded kubbei azîmeleri kârgir ve kurşumludur Ve bir minarei seramedi var Ve iki babı var Biri sağ canibde nerdüban ile uruc olunur ve biri kible kapusıdır kim haremine mekşufdur Ve hareminde bugûne abdest havuzu var Selef binaları kârıdır Ve gayri baid mahallâtlarda nice kurşum örtülü camiler vardır Amma ibadet idüb manzurumuz olan bu camilerdir Ve şehirden alarka taşra mahallerde nümayan olan Rüstem Paşa Camii ve Kumanlı Camii ve iki hamamı var Biri Hersek Oğlu Ahmed Paşa hamamı ve biri fatih İbrahim Bey hamamıdır Ve iki medresesi var Biri Hanefî Efendi biri Hulûsî Efendi medreseleridir Ve yedi hanları var Cümleden Hacı İvaz hanı kârgir binadır Ve yedi mektebi var İkisi kurşum kubbeli darülülûmlardır Ve Cümle esvakı sultanîsi iki yüz ticaret kânıdır Ve dükkânların önlerinde birer sofalar üzre üstleri kiremit ile örtülü sofalardır Anlarda dahi bazar günleri âdem deryası cem olub ol sofalar üzre metaların fûruht iderler Amma bezazistanı yokdur *Hikmeti Huda* bu çarşuyi hasenin ortasında kahvehaneler köşesinde bir üzüm asması hâsıl olmuş iki âdem ancak deraguş ider cüssedar ve cesim şecerei zerdir Cemii çarşunun şahrahı üzre nihali dirazlar salub serapa bu tarıkı âmı nihalleri ve berkleri ile mestur etmişdir kim zerre kerrecik miktarı güneş tesir idecek yer yokdur Bir koyahdır kim cümle kahvehanelere ve çarşuyi hasende hazır olan âşikan bu sayedar olan şecerin sayesinde dilberan temaşasın iderler Ve niçe bin salkım üzümü yol üzre âvizevar sarkmışdır Cemii âyende ve revende ve revendegânı esbsüvaran engûru buşesinden alub tenavül iderler Her bağban kim aşlama ilminde mahareti ola marifetin izhar için bu engûr dirahtine bir kalem rez nihali aşlıyub bir gûne engûri dahi hasıl olur Böyle herkes bu üzüm ağacına nihali aşlıya aşlıya sarı ve yeşil ve kırmızı kış üzümü ve kadın parmağı ve ter gömlek ve kıradına ve kumla ve razakı ve beğlerce ve misket alaca ve siyah üzümün dahi envayı Velhasıl hakir gördükde mahsuli zamanı idi otuz yedi güne engûr elvanın temaşa etdik kim sicilde dahi tahrir olunmuşdur Arab ve Acemde Urlanın çarşu üzümü meşhurdur (Beyit)

Nazar kıl nev'i insana kimi zehrü kimi sükker

Acib hikmet bir ağacda olur yüz bin sem'er peyda

Ebyatı bu dirahiti anebin hakkına münasib ebyatdır Valhasıl

kıbarı evliyaullahın nazarı taallûk etmiş bir dirahtdır Piri Beşenin pederi yüz yirmi sene muammer olmuş bir müsin zal kimesne idi Âlemi sabavetinden beru bu ağacı böyle bilirim ve pederim dahi yüz yıl muammer olmuş idi Anlar dahi bu ağacı böyle bilirim deyu naklederdi deyu Piri Beşe pederi böyle hikâye iderdi Hakikatülhal temaşa etdiğimiz diyarlarda naziri yok vacibüsseyr bir üzüm ağacıdır kim yaz ve kış nice bin tuşe üzümü maslûb durur Kimi biter kimi yiter ve yedi kerre üzüm verir dalları ve nihalleri vardır Hamdi Huda hakire dahi teberrüken iki salkım üzümünden tenavül etmek nasib oldu Ve bu şehirde asla kirec divarlı bina yokdur Serapa beyaz mermermisal taşdır Ve gayet hemvare mühendisane lâtif binayi ra'naları vardır Ve cümle dağ ve bağ ve rağ ve ırağ ve yakini bağçe ve bağlardır kim bu şehri tezyin etmiştir Eşcaratının çoğu zeytun ağacıdır Ve bu şehrin mekûlât meşrubatının memduhatından zeytunı ve zeytun yağı ve engürü meşhurdur Ve mahsulâtının memduhatından sabunu Haleb'in İdlib sabunu ve Kudüs Tarablusı sabunundan çokdur kim cihanı dutmuşdur Zira bu şehir içre kâmil yetmiş aded sabun kârhanesi vardır Ve iki yüz kırk zeytun yağı değirmenleri vardır Ve bu şehirde hasıl olan zeytun ve zeytun yağı Edremit şehrinde ve Karaburun kazasında olmaz Zira dağ ve taşı iki konak yer zeytun hıyabanı ormanından âdem güzer idemez Ve zeytunun biemrillâh hilkatı acı olamak üzredir Amma bu şehrin zeytunı dahi taze iken sair meyve gibi ekmek ile tenavül olunur Gûnagûn danedar ve iri ve yağlı zeytun olurkim aşlama tabir ederler Bu gûne mor renk cevzi rumî kadar iri zeytunı var Kemalin buldukda ağacından silküb âyânı vilâyet birbirlerine hedaya gönderirler Rub'u meskûnda naziri yokdur Belki *والزيتون والتين* âyeti bu zeytun hakkında nazil olmuş ola Gayet leziz zeytundur Ve bu şehir halkı bu makule mukavvî zeytunları tenavül etdüklerinden kesret üzre cima idüb olkadar evlâd ve ensabları var kim tabir olunmaz Amma şehri sengistan içinde olmak ile mahı temmuzda havası sakildir Amma kışı gayet lâtifdir Ve halkı gayet garib dost ehli safa âdemlerdir kim daima bağlarında ve kahvehanelerinde sohbet iderler Ve çarşunun sol tarafındaki çeşmenin tarihidir

*Bu makamı Hacı Ahmed Ağa eyledi sebil
Umarım maksudını vire ana hayyı cemil
Bir elif zammı ile Namî didi anın tarihin
Çeşmei âbı hayatın kâne cuyi selsebil*

Sene 1055

Cemii sularının tesirinden dir kim cümle halkı gayet şecî ve ceri âdemlerdir Ve cümle Cezayirli esbabı giyerler levend (ve) gazi âdemleri vardır Amma nairei fitneleri Çarpan boğazında ve Karaburun yolunda Turna belinde bel kesüb haramilik ederler Ve cümle halkı sarapa tüfenkendazdır Hattâ sene [1] tarihinde İsmail Paşa bu şehre tüfenk teftişine gelüb reaya ve askerîden tüfenk cem idüb gider Bir gün bu şehrin bahadırlarından birkaçı mızraklar ve harbeler ile sayd şikâre çıkup dağda bir hinziri beyabana rast gelüb hışt ile cenk iderken hincir bu yiğitlerin birisine hücum idüb zahimdar idüb hincir firar ider Bu bahadırların biri ider Var gidi hincir var İsmail Paşa gibi arkan var İstersen dünya halkın azı dişinle azıla Zira bizde tüfenk komadı Yohsa biz seni sağ mı korduk deyu darbimesel olmuşdur [2] Ve bu şehrin Urum keferesi tazelerine kızan derler Anlar dahi yarar olub bir düşmanden yüz çevirmemişlerdir Kerratile bu Rumun ikisi üçü bir olub Malta firkatelerin kerrat ile basub söndürmüşlerdir Ve bu şehirden bir âdem bir canibe teveccüh iden âyende ve revendegânları bu şehrin kızan Urumlarından âdem alup bîbak ve bîperva bir canibe azimet ederler Yarar Urumları olur Ve bu şehrin Urum kiryesi nam mahbubesi ve kiri ve pedaki nam dilberan muğpeçeleri olur Cezayir esvablı başı fesli ve siyah kaşlı meralî gözlü Rum beçeleri olur kim tabir olunmaz gayet meşhurdur vesselâm

Ziyaretgâhı Urla

Evvelâ Tekye kariyesinde Samud Baba ve şehir içinde Memi Dede ve Eski Memi Dede bu iki sultanlar Vakıflar köyünde medfunlardır Bîhisab kerametleri görülmüşdür Ve Eski Memi Dede oğlu Ali Dede merhum olub musallâda cenaze nemazın nice bin âdem eda ederken naşi şerifi tabutile alâmeleinnas gayib olub cümle huzaranı âşıkânı âlemi hayretde sergerdan kalırlar Badehu üçüncü gün bağlar içinde bir püşte üzre bulunub anda defn etmişlerdir Hâlâ ziyaretgâhı ünasdır Ve karibülâhd olmuşdur Cenazesine hazır olanlar ile müşerref olub anların nakli üzre tahrir idüb ziyaret etdik قدس سره Ve kariyei Süleymanlıda Eşşeyh Hüsameddin ve diğer Eşşeyh Hüsameddini Erdebilî tarikı hacegândan ulu sultandır Bunlar Kızılca kariyesinde medfunlardır Ve yine camii Kızılcaada Hoça Ali Hazretleri ve Hoca Hayreddin ve Eşşeyh Bahri ve Derviş Fehmi Efendi ve Fatih Camiinin imamı Pirî Efendi Kuşlular köyünde mefunlardır Ve tarikı

[1] 1069

[2] Naimâ bu fıkrayı şöyle naklediyor: "Etrakden biri dağ başında öter bir keklige rast gelüb Öt gidinin kekligi öt İsmailPaşa gibi arkan var Bizde tüfenk komadı,, C.VI. s 418.

Ruşenîdendir kim Ömer Ruşenî Hazretleri nefes idüb Ey Pirî Var Rumun Urlasında pîr ol deyu Sultan Selim Şah asrında bu şehre gelüb niçe bin ibadullaha bişvayi tarik olup yüz seksen sene muammer olup âhir Urlada darülkarar idindiler Ömer Ruşenî Hazretleri İbrahim Gülşenî Hazretlerin dahi Mısıra gönderüp sahibi seccade olmuşdur Ve Ruşenîden Gülşenî olmuşdur Amma mezkûr Şeyh Pîrî Urlada pîr olmağla nice yüz bin fukaraya pîr pîşkadem olmuşdur Anıñün Urla halkı serapa hoca pîr tarkındadırlar Ulu ziyaret yirdir Ve mücazibu (n) dan [1] Abdi Çelebi hayatda idi Hamdi Huda desti şerifin bus idüb duai hayırlarile şerefyab olduk Ve bu şehir kadim olmak ile kibarı evliyaullahlar gayet çokdur Amma ziyaret etdiğimiz sultanlar bunlardır Ve bu şehirden cümle yârânı basafalar ile vedalaşub yirmi nefer Urum kızanı ve serdar Pirî Beşeden kırk nefer yeniçeri yoldaşı refik alup cümle altmış nefer bahadır leven-datla Urlıdan çıkub bağ ve bağçe ve zeytun ormanları içre canibi garbe lebi derya ile bir saat geçüp Karaburun yolu lebi deryada kalup biz sol tarafda Çarpan boğazı nam liman yola müteveccih olup cümle refiklerimiz hazırbaş olup hamuşbaş revane olmada idik

Hikmeti Huda Sergüzeşti Evliya

Bu rah ile sengistan çengelstanda bu kadar piyade revane olmada gaziler ile giderken tüfenk fitili rayihası istişmam olundu Hemrah-larımız olan yetmiş nefer tüfenkendaz taraf taraf hıyabanlar icre perişan olub ac kurd koyuna ve koyun tuza seğirdir gibi seğirdüb cengelistan icre cüstücu iderken ter ve kanları revan canları dahili cinan olmuş ikisi dahi harbe ile mecruh olmuşlar Bire bu ne haldir deyu dahi ileri vardık Bir kolsuz civan yiğit ve bir ak sakallu ihtiyar âdem ve iki karaşlu [2] âdem ayaklarında çizmeleri ve bellerinde kılıçları ve esbabları ile yatırlar Henüz cenk ide ide pare pare olup şehid olmuşlar Bire hazırbaş olun deyu cümle refiklere tenbih idüp bu muhatara yerden bir hoş ubur edelim derken hemen bir Allah Allah sadası zâhir oldu Ve yirmi otuz tüfenk atıldı Hemen hakirin yanında kalan refikler ceyran gibi pertab iderek ileri seğirt-diler Hakir dahi seishaneleri huddamlara bırağub bile ileri vardık Meğer bizim mukaddema geruden ileri giden refiklerimiz on yedi ha-ramiye rast gelüp gemingâhda yatarlarmış Hemen birbirlerine girüp cenk etmeğe ahenk idüp on bir haramiye cenk mahallinde katil idüp

[1] Bağdad köşkü nüshası (mecazibumdan)

[2] Bağdad köşkü nüshası (kara kaşlu)

yedisi firar etdi Cümlesin bizim refiklerimiz soyup âlât silâhların alup azmi rah idecek mahalde cüz'î ileri varup anı gördüm Orman içinde bir âdemi kayd bend ile huzurıma getirdiler Hakir itdim Âdem sen bu orman içinde ne işlersin deyu süal etdim Herif ider Vallah biz demin Urla şehrine giderken haramiler bizi basup azîm cenk etdik Dört âdemi katil etdiler Ve hırsızlar sizi Zeytun ovasında görüp firar etdiler Ben anlar ile kaçmıyup havfimden bu ormana kaçdım Ve hırsızlar kendülerden düşen iki âdemin laşlerinden ayan olmasun deyu başların kesüp bile götürdiler Ve hırsızlar işte şu Karaburun ormanlarına girdiler Hemen akiblerince yetişüp anları dahi kayd bend idin Ben yoksa bir garibüddiyar âdemim deyüp gûnagûn tenakuz cevablar etdi Hakir etdim Sen ne diyardansın didim Uşşaklıyım didi Uşşak şehrin süal etdim Asla nam nişanından bir haber virmeğe kadir olmadı Hemen refiklere Bire bu kâfir hırsızdır Ve eynindeki esvabı bu diyar esbabıdır Hırsız oğlu hırsızdır derken ormanın içinden refiklerimiz iki kelle getirüp Bu âdemi dutduğumuz mahalde bu kellelerin yanında idi didiler Ya bu kelleler nedir didim Haramiler yanıma bırağub kaçdılar diyüb her şeyi inkâr etdi Amma kıyafetinde gayet yüğrük kesici kıyafeti var Tiz şu ademi soyub bir ağaca bağlan Şimdi ben seni bülbül gûya söyledem didükde derhal herifi soyarak ayağında bir taze kılıc yaresi var Gömleğinin eteğinden kesub kılıç zahmini sarmış Ya bu taze yare nedir didim Haramiler yareledi idi Bîderman ormanda kaldım didi Niçe bu gûne efsane türrehat kelâmlar etdi Âhir alelittifak herifi mühkem kayd bend idüb söyletdik Meğer dürüst haramilerden mecruh olup iki başlar ile ormanda pinhan olup giribanı eleverdi Refikımız olan Serdar Piri Beşeye haramiyi teslim idüp dahi ileri gelüp mezkûr dörd aded şehidleri defnidüp iki başsız harami leşlerin bırağub cümle esbabların refiklerimiz alub bulduğumuz âdem kolun ol kolsuz civan yiğidin yanına defnidüb nîm saat giderken yol üzre beş dane at dizginlerin sürüyüp serseri gezerler Hemen hakir zabt idüb huddamlarıma virdim Andan dahi ileri varup Ağzıaçık nam kuyuya vardığımızda anı gördük Bir pençei âfitab mehtabmisal nuru mahz kırmızı makdemli ve lâilgûn yanaklı bir dilberi mümtaz ve bir gamzesi gammaz Bizi görünce Canım Ağalar Bana kıyman deyu atlarımızın ayaklarına yüz sürüp sarıldıkda hemen hakir bu ağzı nerdübalı kuyuda atdan nüzul idüp cümle refikler ile istirahat etmek için bu mahalde meks idüp mezkûr mahbubu yanıma getirüp haylı söyletdik Ayakları seğirdüb kaçmadan şişmiş ve şiddeti hardan gül çehresi pişmiş ve kaça kaça bîtap ve bîmecal kalmış Hakir itdim Ey oğul Doğru söyle sen bu

bîeman yerde bu kıyafet ile ne işlersin didim Vallahi benim sultanım Ben İzmirli Çelebinin oğliyım Kapudan Kaplan Mustafa paşa İzmire gelüp ben pederimden firar idüp kapudan paşanın bir ağası beni hıfz idüp donanma ile Sakıza varup yatarken limanda babam ardım sıra Sakıza gelüp kapudan paşa huzuruna çıkup beni ağamdan alup bu yol ile babam ve büyük ağam ve iki lalam ve ben atlarımız ile beş kişi giderken ileride Çarpan boğazı ile Turna boğazı deresi ormanlarından üzerimize kırk elli mikdarı yaya tüfenkli dökülüp cenk ide ide babam ve ağam ve iki kölem kırılıp hamdi Huda ben halâs olup geruye kaça kaça bu mahalle geldim İşte bu sizde karacalarından bağılı olan âdem hırsızlardandır Karındaşım bunu alt idüp ayağından kılıc ile yareledi Hâlâ yarelidir Ve karındaşımı bunun üzerinde (yine beni kaçırın) [1] bunun yoldaşları yarelediler Elhamdülillâh babam ve karındaşım derdlerinden kurtuldum Şimdi Sakıza (yine beni kaçırın) ağama giderim deyu cevab etdi Ve bize refik olan Urlalılar bu oğlanı bildiler Hakir itdim Bire ey hayız mîdihet maderbehata hamam taşı gibi müsta'mel Senin uğruna baban ve bir şehbaz karındaşın ve iki abdi müştera yoldaşların senin uğruna şehid olalar İzmire varup cemii mali mirasın zabt eylesene didikde Yok ben ağamdan haz etdim Mal rızk istemem Ben ağama giderim didikde Huda âlimdir Hakdan havf itdim Yoksa boynun urub gaza iderdim Amma hızı napuhteı yıkup beş on balta ile hatırın ele alup haramilerden boş alınan atların birisine süvar itdirüp refikımız serdar Piri Beşe mezkûr oğlanı ve dağda bulunan mecruh haramile bile varup cümle piyade yenicerileri U (r) lıye gönderüb hakir Urum kızanları ile mezkûr ağzı nerdübanlı kuyudan yine canibi garba dört aded ganimet atlarile ol muhatarı aşup sağ tarafımızda Kayaburun kuraları içre yedi saatde vakti asırda

Kasabai kazai Karaburun

Sığla sancağı hakinde yüz elli akçe kazayi âsümanîdir Ve İzmir mollasının arpalığıdır Bir camii ve bir hamamı ve yedi dükkânı var Sâfi zeytunlu iremmisal kuralardır Azîm şehri ve sarayları ve imaretleri ve gayri azîm âsârları yokdur Halkı levendane esbab giyüp şecî ve bahadır tüfenkendaz âdemleri vardır Kerratile Venedik donanmasına karşı komuş âdemlerdir Ve bir danei hardal ganimet vermiyüp kâfirdebn aş dil almışlardır Serdarı ve kethüdayeri yokdur Ve harab kal'aları çokdur Ve bu kaza İzmir körfezinin ağzına vaki

[1] Fazla yazılmış. Yeri aşağıda geliyor.

olmuştur İzmire varınca yüz mildir Ve mahsuldar zeytunlu dağları ve bağları vardır Ve bu kazada olan firavan leziz zeytun rub'u meskûnda yokdur İllâ Mora ceziresinde Koran kal'asında ve Şamışerifde ola Bir gece bunda mihman olup sabah kadıdan yirmi tüfenkendaz yiğit refik alup ve bizimle gelen yirmi Urum kızanları ile kırk kişi olup alessabah mütevekkilen alellah diyüp dört saatde eliyazübillâh atlar ile gitmek muhal olup piyade revş iderek Çeşmenin ulu yoluna çıktık Turna boğazı nam muhatara zıyk boğazın nihayetin renc ina ile ubur idüp ol dere icre hamdi Huda atlarımıza süvar olup yine garba beş saat gidüp

Evsafı germabı Çarpan

Lebi deryada bir kumsal vadide altı aded küçük kubbeler ile mebni ılıcalardır Cümlesi mutedilüssühun nafi ılıcalardır Huddamları ve yanında imaretleri yokdur Amma etraf diyarlardan gelen mariz âdemler çokdur Ve Çeşme kal'asının bağları ta bu ılıcalar (a) mün-tehidir Hakir bunda cümle huddamlarımız ile havzı tahirlere girüp safa etdik Andan bir saat bağlar içre canibi garba gidüp

Evsafı kal'ai Hoşâbâd yani kasabai Çeşme

Sene 914 tarihinde bizzat Sultan Bayezidi Veli binasıdır İç kal'a kapusu üzre tarihi budur

*Hisarı Aynı cedid kıldı bünyad
Müverrih didi tarihin Hoşâbâd
Sene 914*

Lebi deryada bir alçak kaya üzre garb tarafı derya şark tarafı bayırlı sahra ve dağdır ve dağ üzre sâfi bağdır Ve kal'a içindeki haneleri cümle garb tarafında Sakız ceziresine doğru deryaya nazır elli aded toprak örtülü evlerdir Ve dizdarı ve 185 neferatları cümle bunda sakin olurlar Ve kal'ası şekli murabba sengi bünyad kal'ai Hoşâbâddır Bu kal'a şarkdan garb tarafına tulanîce vaki olmuş Tuli yokuş aşağı hendek kenarınca iki yüz adımdır Ve arzı yüz elli adımdır Bu hisab üzre bu kal'anın dairen madar cürmü yedi yüz adımdır Ve üç tarafı hendeki azîmdir Lâkin garb tarafı kayaların derya dögme-gile hendeği yokdur Ve kibleye nazır varuşa açılır bir demir metîn kapusu vardır Ve hendeği üzre zenberekli asma cisir ile ubur olunur cisri vardır Ve bu kapu tarafı iki kat kal'a divarıdır Ve iç kal'a'nın garba nazır ancak bir demir kapusu var kim üzerinde tarihi tahrir

olunan kapudur Ve bu kapudan içeri bir kat demir kapu dahi vardır İç kal'a iki kat kapu olmuş olur Amma ol ikinci kapu şimale mekşufdur Ve bu iki kapunun üstünde Sultan Bayezidi Velinin fevkanî camii var Ve sene tarihinde Venedik gemileri gelüp kal'ai hali bulup istilâ idince kal'anın demir kapuların ve camiin altun alemlerin alup ve kal'anın cabea yerlerin münhedim idüp firar etmiş idi Badehu fermanı şehriyarî ile Ak Mehmed paşa Sakız ceziresi muhafazasında iken bu Çeşme kal'asın tamir ve termim idüp kal'ai dürrü beyzâsâ idüp camii nurunalânur idüp altun alemler ile tezyin idüp ve kal'a kapuların ellişer kantar hadid ile cedit babı kaviler idüp hendeği yirmi arşın tathir idüp amik etmişdir Ve lebi deryaya nazır iki tabyei azîm inşa idüp her birinde onar pare balyemez toplar ve nice bin kantar barudu siyah koyub ve kal'a neferatının firar idenlerin ref idüp yeni neferat tahrir idüp henüz kal'a taze can bulup hasnı hasîn ve seddi metîn olmuşdur Amma cami henüz kiremid ile mesturdur Amma kal'a incu misal beyaz kuğu gibi dürrü yetim olmuşdur Andan küffarın bir kere dahi topu gûp darbile bir Patrona yani Kapudane gemisi gark olmuşdur On milyon mal ile ol kalyon olmaz idi Andan gayri küffar Çeşme kal'asından su içmeğe tövbe etdi Ve makhur müdemmer olub gitdi Badehu gark olan keştisinden bu kadar mali hazain ve bu kadar cebehane ve iki pare yatırtma tuç toplar Sönbeki gavvasları çıkarub cümle toplar ile kal'ai tezyin etdiler Mukaddema kal'adan aldığı malin on kat ivazın cenabı Barî dini mübîne ihsan etdi Ve bu kal'anın kıblesi tarafında olan varuş ile bu kal'a Sığla sancağı hükmünde Cezayir kaleminde yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kırk pare kuradır Ve bu varuş cümle yüz elli toprak örtülü bağlı ve bağçeli evlerdir Sakız paşası tarafından voyvadalıktır Serdarı ve kethüdayeri yokdur Zira olkadar büyük kasaba değildir Ve iki yüz mikdarı hurma ağaçları vardır Amma mahsul vermez Ve sevahil yerdir Ve lebi deryada kurşun kubbeli bir küçük camii var Gayet küçükdür Ve camiin yol aşırısında bir hanı azîmi var Cümle yetmiş ocaktır Üzerinden kurşununu küffar almışdır Ve bir imareti var Nimeti mebzuldür Ve bu imaretler cümle Süleyman Hanın veziri makbul iken maktul İbrahim paşanın hayratındandır Ve bir hamam ve üç mescidi ve kırk aded dükkânları var Ve lebi deryada Mühürdar paşanın bağı iremmisal bir sarayı âlisi var kim edimi arzda ne kadar zîkıymet ahcar ve eşcar var ise bu sarayda mevcuddur Ve cümle nebat hubuatın ve şükûfei gûnagûn ezharatın envai bu ravzai sarayı ibretnümada mevcuddur Ve bir hamamı hoşhavası var kim vafında diller kasırdır Ve dağlarında gûnagûn mürgu vahşisinden kekliği ol-

kadar çokdur kim remme remme tayeran etmededir Kaçankim vakti şita olur Mühürdar paşa Sakızdan bu saraya nakil idüb kâmil altı ay zevk safa ider Ve bu kal'anın lâtif limanı vardır Cemii kebir Barça ve Karavana Kalyonlar bunda yatarlar Zira gayet demir dutar âlâ yatak limandır Amma batı ve karayel ve yıldız rüzgârlarından gayet ihtiraz olunur Lenger endaht olmağa itimad etmemek gerek Zira limanın ağzı ol tarafa küşade olmağla mezkûr üç aded rüzgâr gayet şiddet üzre isabet ider Amma rüzgârı hamisden emindir Bir Mürsel paresi ip ile bir Kalyon yatsa havf etmez Hakir bu şehirden atlarımız ile bu limandan Hatib oğlunun Firkatesine süvar olup muvafık poyraz ruzigâr ile orsa orsa kullanub garba doğru on sekiz mil gidüb

Evsafı cezirei gül gülistan vilâyeti Sakızistan

Hamdi Huda selâmetle bu cezirenin canibi şarkında Kiremitlik nam bir kûşiye ruzigârı felek bizi çıkarup lenger endaht olup şehre varmadık Zira şehre tâun müstevli olmuşdu Andan atlarımıza süvar olup canibi garba dağlar ve bağlar icre vegalle nam kulağuzlar alup baş yukaru canibi garba bağ ve bostan ve gülistan ve reyhanlı gayet mamur âbâdân ve şadan kuralar ubur iderek iki saatde menzili bağı irem

Kariyei [1] Nero

Yani lisanı yunanîde Sovuk Su demek olur Mühürdar paşanın iremzatıdır Meğer Mühürdar paşa tâundan firar idüb bu çiftlikde karar etmiş Kendüye anda buluşub dest bus idüp Ak Mehmed paşanın mektubu dürerbarın verüb mefhumu malûmları olup hakire haylı izaz ikram idüb kendülere yakın bir kasrı âli döşiyüp cümle atlarımız has tavlasına bağılyup zevk safaya ve seyr temaşaya şuru eyledik Ve kâmil iki hafta kendüleri ile hemcelis ve hemenis olup gûnagûn sohbeti haslar etdik kim tabir olunmaz Meğer âlüfte ve âşüfte yârândan sebükruh sahib tab' Bosnaviyyülasıl Sultan Muradı Rabiin veziri âzamı Receb paşanın hemşirezadesi ve mühürdarlığı hidmetinde iştihar bulup ibtida derya sancaklarından nice menasıbı âlilere mutasarrıf olub deryada dört pare kadırğa ile sefer eşub altmış tarihinde efendimiz kendüye Tunus eyaletin ihsan idüp mukarrernamesin hakir görmüş idim Muarefei kadimemiz takribile bilâhicab can sohbetleri etdik ki midhatinde zeban lâldir Huda âlimdir Henüz cihanda bir gün ömür uğurladık (Beyit)

[1] Bu kelime (Kariye) değildir, (Kıriyo) dur.

*Yari kapdık seyre gitdik duymadı ağyar dün
Bir safa etdik Efendi ömr uğurladık bu gün*

fehvasınca gecemiz kadar ruzi ruşenimiz îdi edha idi Vekilharcına tenbih idüb cemii mekûlât meşruhatlarımız zülbiyyat ve kasrı nebati kameriyye vrainca tayin idüb alessabah yirmi tabak sükkerî halvalar gelirdi Ol gece kendüler ile sohbeti Bermekî idüb iznile küşei vahdet haneyemize geldükde akibimizce on gilmanı hassa ellerinde birer boğça ile gelüp hazinedarı bir büyük boğçe önüme koyup Paşa Efendimiz selâm eyledi Şunları giyüb camehablarında istirahat etsin buyurdular Ve bu dokuz boğçadan ve kömlekleri huddamlarına versin buyurdular Hemen hakir taze can bulub koynumdan saatim hazinedara verüb dokuz boğçayı götürenlere birer nîm hezarî destarçe verüb anlar revane olunca cümle boğçeleri huddam refiklerime bezl idüp ol gece emirane gûya sündüz icre yatdık Alessabah tahtelfitur gelüp tenavülden sonra hazinedar gelüb Buyurun siz için hamam hazırdır deyu hamama girüb dahil olduk Amma ne hamam Eğer vafsetsek müsveddatımız bir tomarı tavil olur Hâsılı meram bir simîn sima ve kamer tal'at ve peri heyet mahbub Firenkpeçe dellâk kise sürüp safa etdik Pak olduk Andan camekâna çıkup gördüm Hazine libaçelerimizin yanında âmâde durur Amma bir gûne don gömlek dahi getirüb cümle harir citmeli ve nakışlı gömleği eynimize giydirüp bir kat atlas libaslar ve bir kişmir sal kuşak ve bir saya kırmızı çakşır ve bir sîm ve mutallâ balıkdişi kabzalı hancer ve bir mercan kabzalı altın gılaflı bıçak ve bir mineli saat ve bir mercan tesbih ve bir kûşe destar ve bir katife kavuk ve bir samur kafası zümrüdü çuka ferace getirüb cümle bu libası fahireleri giyüb Paşa Hazretleri huzuruna varup dest buse rıza vermiyüp Bizi hakden ref eylediniz didim Anlar dahi Siz bu asrın bir Evliya Çelebisisiz Bize riayet vacibdir Hususa bizim müsafirimizsiz buyurdular Velhasıl gayet memnun olup Şeyh Hazretleri hattile bir en'amı şerif var idi Hakir dahi dervişanca anlara hedaya verdim Ve her gün bağı bihiştin bir kasrı ireminde Hüseyin Baykara fasılları iderdik Eğer bu bağın evsafın mavaka' üzere tahrir idelim desek cemii şuara midhatinde âciz olmuşlardır Hemen nekadar ravzai rıdvan idiği şundan malûmu saadet ola ki kırk iki seneden beru bu hadika icre cemii Kâfiristandan esir olan erbabı maarif esârâlar bu bağı içre hizmet idüp birer şey icad idüp gûnagûn kasrı Havernaklar ve Firenkpesend havuz ve fevzareler ile ârâste olmuş bir hadikai iremdir Zira Mühürdar paşa iki bin aded esârâyâ malik idi Cümlesi bu bağı hizmet

iderlerdi Ve biri bir şey ihtira' idüp icra iderdi İlâ el'an beş yüz küffar huddamlar vardır Ve cihannüma bir mürtefî zeminde vaki olmağile seddi sedid bina olunmuşdur Her seddi birer sahradır Ve gayet metîn kârgir seddi metînlerdir Ve cemii diyarın âyân eşrafları paşaya alülâl meyvedar şecerler hedaya gönderüp bu bağ içre zemini sadranc nakşî idüp cemii müsmirat şecerelerin alettertib çırpı ile yol yol dikmişler kim her biri birer nahli tuba misal sayedar olub berk bar vermededir Ve cenabı Barî ruyi arzda nekadar ezhar halk etdise bu bağçede mevcuddur Ve her meyvesinin memduhu firavan ve uyunu cariyeleri revan ve mesire cemenzar yerleri hıyabanı Isfahan nısfı cihan misilli nüzhetgâhlar ile piraste şahnişinler ve müteaddid kaa ve höcreleri ve matbahı Keykâvüsî ve ıstablı Anter misal ahurları var Velhasıl zerre ve şemme mikdarı kusurdan müberra bir bağı Meramdır kim yetmiş gûne üzümü ve yirmi elvan emrudı ve yirmi nevi limonı var Ve limon turşu içinde yine kabuklu bir küçük limon dahi olur gayet lezizdir ان الله على كل شىء قدير Ve turunc ve kebat ve hummaz ve ağac kavununun envaları var Ve dürlü dürlü âlû ve şef-talû ve zerdalû ve kayısı ve Fransa eriği ve Şam fıstığı ve Firenk inciri ve Rum incirinin sekiz gûne inciri olur kim lezzeti dımağı dü şak ider Hattâ bir gûne fındık kadar yeşil hurde inciri olur gayet leziz ve mümessekdir Âdemin dımağın miski anberi rayihası muattar ider Ve bir gûne hurde elma ağaçlarında elması olur سبحان الخلاق rub'u meskûnda nazirin görmedim Ve bu bağda hasıl olan âbdar ve danedar kiraz vişne ve siyah dud rub'u meskûnda yokdur Meğer Rumda Tekirdağı şehrinde ola Ve cümle hıyabanında âbı revan selsebiller firavan şeb ruz revan olmadadır Andan cari olan mâi nablari bağ gülistan bostan icre taksim olur Ve bu ayni lâtif üzere evci semaya serçekmiş çarkûşe kal'a kulesi misal demir kapulu bir seramed kullei metîn vardır Yedi tabakası eflâke serçekmişdir Canibi erbaası şahnişinlerdir Cemii cezirei Sakız dayiren madar nümayandır Ve mezkûr aynülhayat üzere bir müdevver ve musanna kırmızı somakiden yekpare bir kâsei azîmi mücellâ kadehi var Âbı lâtif menbaından huruc idüp bu kadehe dahil olup badehu gayri havuza ve şazirvanlara revan olur Ve bu mezkûr somaki kadehi Mühürdar paşa Tunus valisi iken kadirga ile andan getirmiştir İçinde yirmi aded âdem murabba otursa müstevfa zanubezanu meks iderler Ve bu bağın her kûşesinde tuyuru gûyanın feryadı ve bülbüller nağmatı ve hoşelhan murgların bu murgzarda esvatı hazinleri âdeme ruhefza safa verir Velhasıl bu edimi arzda böyle tarhı musanna ravzai cinan inşa olunmuşdur Eğer Şeddad Bağı İremi bina etmiş ise gaibdir Amma elhaletühazihi hazırda cihanârâ dasitanı

dasitan vacibüsseyir bir gülistandır Hattâ Kandiye fatihi Fazıl Ahmed paşa Kandiyei feth idüp avdetde bu bağa gelüb mihman oldukda buyurmuşlardır Bir âdem padişah ise demmac ve tahtı rahtı bahtı terk idüp alâyıkı dünyadan halâs olup şu cayı sürurda bir gün zevk ve safa ile Hakka ibadet etmek cihangir ve sultan olmadan yeğdir buyurmuşlar Hamdi Huda bu hakir iki hafta da bu cayi müferrahda Dârâvar darat azametle fakiranca zevk safa idüp Hakkın ihsanına hamd sena iderek ibadet idüp padişahane safalar etdim Badehu Mühürdar paşa efendimizden âhirülemir mufarakat mukarrer oldukda hüsnü rızaları ile mezun olup hakire iki yüz bundukatı Venedik altını ve yine bir samur paçası serhaddî yol kürkü ve bir kat esvab ve yine bir elmas saati ve bir Cezayir gördesi kılıc ve bir Cezair tüfengi ve bir eğerli küheylân at ve huddamlarıma serapa onar gurus ve birer saya çuka ve birer Sakız atları ihsan idüp desti şerifin bus idüp feza' ile vedalaşub kethüdasile bizi aşağı Sakız şehrindeki sarayı azîmine gönderüp bağı iremli ve gül gülistanlı bostanlı âbâdân kuralar ubur iderek bir saatde

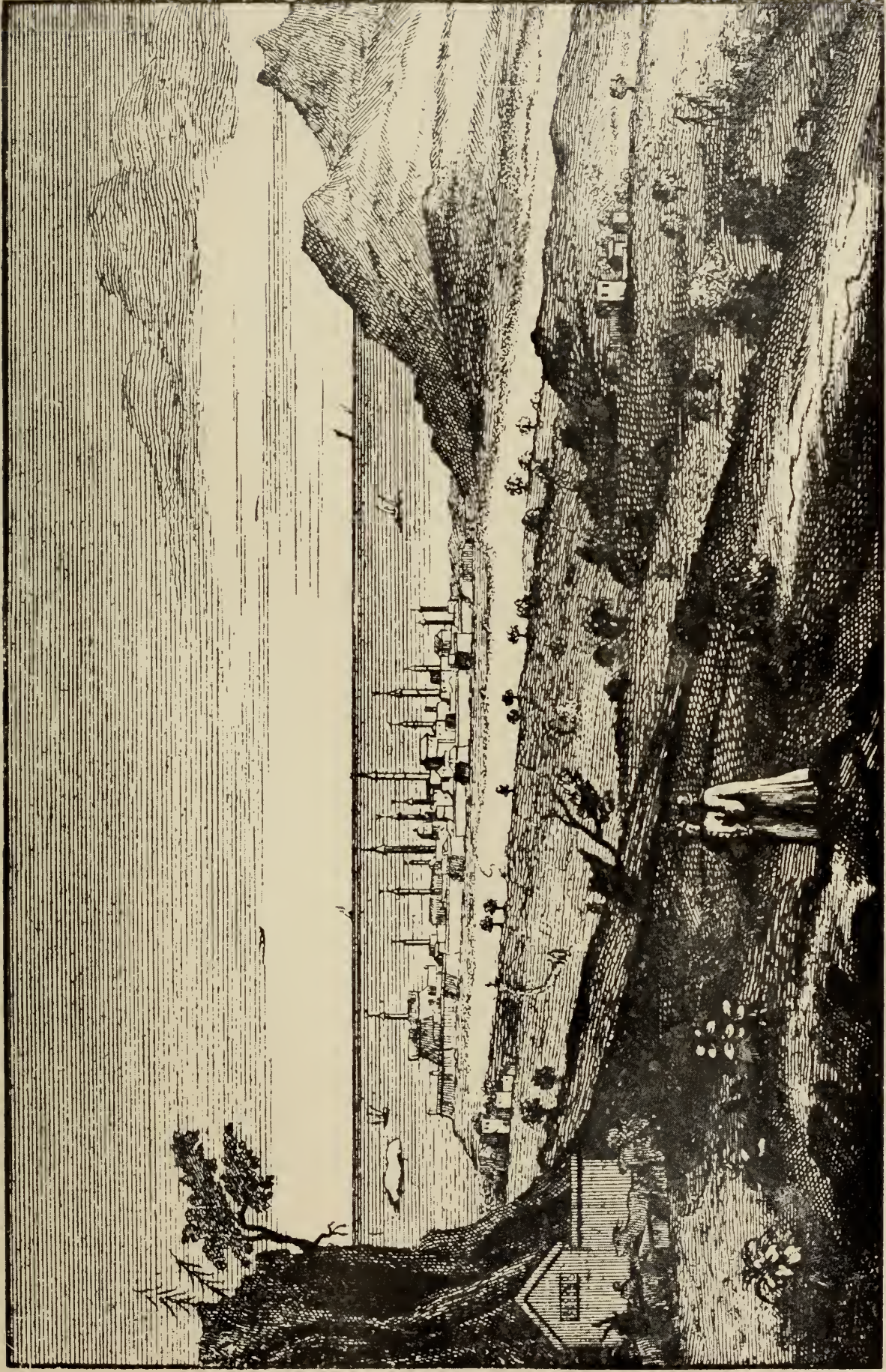
Evsafı kal'ai şehri azîm ve bağistan ve gülistanı kadim cezirei benderi mahrusei Sakız

Bikavli tevarihî Yunaniyan yani hakim Yanuvan tahriri üzre bu cezirei gülistan ibtida İskenderi Kübra zamanında imar olmuşdur kim velâdeti Hazreti Resaletden sekiz yüz seksen iki sene mukaddemdir Ve Hazreti İsa hazratından altı yüz sene mukaddemdir Bu kal'a İsadan iki yüz seksen sene mukaddem bina olduğu Kir Elena [1] deyrinde hattı lâtin ile beyaz mermer üzre tarihi masturdur Badehu sene tarihinde Cineviz kırallarından Merakdina nam kiralı nagâh Âli Emeviyyundan Abdülmelik halifenin havfinden bu kal'ai inşa etmişdir Zira Emeviyyunun zamanı hilâfetlerinde Cezirei Kıbrıs ve Cezirei Girit ve Cezirei Mora ve Magrib zeminde ve vilâyeti Cezayir ve İşbanya ve sair cezairanlar feth olub İslâmbol kal'asın dahi muhasara ile feth idüp bâsulh Şama avdet etdükte ol sene bu Sakız kal'asın Cineviz Kiralı bina etmişdir Badehu sene tarihinde Sultan Süleyman fethidir Bedesti Piyale paşa

Sebebi fethi Sakız

Ceneviz Küffarı Âli Osman ile sureti zahirde dost idi Amma nihanice âyende ve revende tüccar ve huccac ve züvvar gemilerin

[1] Kirye Eleni klisesi

Kandiye (Resmo yolundan görünüüü)
(XVIII. asır)

(de Tournafort, Voyage du Levant)

alup ibadullahı esir bendi zencir etdikleri padişahı cemcenabin mesmuu hümayunları olup cezireyi Sakızın fethini Piyale paşaya emir idüp ol dahi üçyüz pare kadirge ile ruyi bahirde her sene sayd şikâre gezdiği minval üzere gezerek düşmanlara istimalet habı hargûş virerek bir gün mutadı kadimesi üzere cezirei Sakızın on sekiz mil canibi şarkîsi mukabilinde mukaddema evsafı tahrir olunan kal'ai Hoşâbâd yani Çeşme kal'ası limanında üçyüz pare badban ile lenger endaht olup yatdı Beri Sakızdan küffar donanmai hümayunun mutadları üzere gelüp yatdıkların görünce Sakızdan cemii âyânı keferre ve fecere ve balyoz kıral zadeleri ve eşbehleri firkate firkate hedayaların leb berleb idüb cümle keferre sahibi kelâmları de'bi batılları üzere Piyale paşaya gelüp başdardada bulşup cemii hedayaların arz idüp gûnagûn arzı hulûslar idüp serberzemin furu [1] iderek busı payı serdar idüp nice kelimatdan sonra hemen Piyale paşa Baka kefereler Niçün sureti sulhde görünüb pes perdeden bu kadar ahidşikenlik idüb huccac tüccarımız gemilerin alup bu kadar ibadullahı esir edüp rehzenlik idersiz İmdi padişahımızın muradı sizden bu kal'ai cebren ve kahren kuvveti bazu ile kabzai teshire almak murad idinmişlerdir İmdi size canınız gerek ise bu an kalai bize teslim idesiz Yohsa bu saat cümlelerinizi kılıcdan geçiririm didiğinde anlar dahi Her parçamız kulağımız kadar etsen bu cezirenin bir taşına bin baş verüb bu kal'ai vermeziz No no deyu inad muhalefet idüp saçların yoldlar Derhal cümle kefereleri başdardada kayd bend idüp orsa filândıra diküp yer yer haber topu atup salpa demir deyüb tablı Âli Osmana darblar urulup usulü çengi harbiler çalınup avanti Sakız diyüp limandan baid yerde lenger endaht olup derhal derya-misal askeri âlât silâhları ile karaya çıkarup sair mühimmatları taşra dökmeğe mubaşeret idüp kal'ada olan küffarlara ağalarından bir elçi resul gönderüp Cümlelerinizi tu'mei şemşir iderim Ve bizde esir olan eşbehleriniz dahi bu an katliderim Elbetde kal'ai padişahıma teslim idüp yine bu cezirede sakın olasız deyu haber verince içinde olan Firengi bedrenk pürçenk cenge iktidarları olmıyub bildiler kim Bu gelişden halâs yokdur ve müdebbir kârâzmude cümle serikârda olan eşbehleri kapudan paşada mahbusdur Âhir kal'ada olan küffarlar aman istiyüp bir yire cem olup meşveret etdiler kim Sulh ile kal'ai virelim ve ehli ayal mal menalimiz halâs idelim ve yine bu cezirede sakın olalım [1] deyu ve kal'a içindeki kiliselerimiz kadar taşra varuşda kenise ihdas idelim ve bağ ve bağçeler ve haneler bina ide-

[] Bağdad köşkü nüshası (serfuru)

[1] Bağdad Nüshası (deyu) kelimesi yokdur.

lim ve âdem başına beher sene birer altun harac virelim ve ruhbanlarımız Muhammed şer'i üze haracdan muaf idelim deyu yüz yirmi madde üze meşveretlerin bir yire koyup Piyale paşaya recanameler ile arzların arz eylediklerinde recaları hayyizi kabulde vaki olup imzayı şer'i Rusulü mübîn olup hamdi Huda bilâ cenk cidal bîmi ra'bi savleti asakiri islâm ile kal'a feth olup cümle küffarı hakisar mikdarlarınca götürecektedir kadar eşyaları yüklenüp kal'adan sagir ve kebir yetmiş üç bin kâfir zîkıymet metaları ile kal'adan huruc edüp taşra varuşda cayi menaslar peyda etdiler Sair eşyaların devlet tarafından kal'a içinde zabt rabt idüp asakiri islâm ile derunu kal'a malâmâl olup mali ganayime müstağrak olup kal'anın burc barularında fetih ezanları tilâvet olunub hamdi Huda bilâ cidal feth olunub sair bilâdi islâma zam olunduğunun fethi tarihidir kim tahrir olundu

*Ehli küfrün sakızın çekdi Piyale paşa
Sene 973*

Matekaddem Cineviz Kırılının tahtı idi Ve Karadenizin canibi erbaasındaki kılâ'lar ta Azak bahri nihayetinde kal'ai Azak ve kal'ai Kefe ve kal'ai Sodalak cümle limanlar Cineviz keferesi hükmünde idi Devletleri berkeşte olup payitahtları olan Sakızların dahi Âli Osman alup çığneyince nice kıralları Cinevize gidüp anda darı meşad eyledi Hamdi Huda Cezirei Sakız Cezayir kaleminde Kapudan paşa eyaleti hükmünde sancak paşalığı oldu Beği tarafı padişahîden saliyane ile zabt rabt ider Yedi yük akçe saliyanesin Sakız gümrük eminden alup yir (mi) bin gurus dahi sancağından hasıl olup her sene iki pare yarar Kadırğa ile ruyi deryada Kapudan paşa ile sefer eşer Ve bu Cezire beş yüz akçe şerif mevleviyyetdir Amma payede ednadır Ve nevahileri hîni tahrirde iki nevi üze tahrir olunmuşdur Bir bölüğü yirmi beş pare mirî kuralardır kim ruyi zemine cemii mastiki Sakızı bu kuralardan hasıl olur Gayri kuralarda olmaz Her kimesnede bir çıgnem ve bir damla çığ sakız bulunsa katlilerler Ya tecrim ve tazir iderler Ve bu sakız hasıl olan kuraların kefereleri serapa müslümanlar gibi beyaz sarık sararlar Mirî sakız keferesi idiğandan malûm olur Amma gayri kefereleri siyah firenk şapkası giyerler Ve şehir Urumu ve Frenği bedrenği kırmızı renk Cezayir fesi giyüb keysuların tarmar kılurlar Saçları olmıyanlar fesile asla müslümandan seçilmezler Ve dağlarda olan kuralar dahi yirmi beş kuradır Bunlar mirliva hassı tahrir olunmuşdur Ve şehir etrafında kuralar molla nahiyesi tahrir olunmuşdur Bu kuralardan ve şehrin gayri mahsulâtlarından mollaya beher sene sekiz bin gurus hasıl

olur Amma cümle reayanın haraçları padişahındır Başka bir haraç emini gelüp bu cezire icre seksen iki bin zimmînin zimmetinde olan haraçların tahsil ider Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vardır Ve Ağa yerine yeniçeriyandan zenberekci başı bir oda ile muhafaza iderdi Ve bir oda cebeci ve bir oda topcıbaşı hükûmet iderlerdi Ve bir hâkim dahi dizdar ağadır kim mükellef ağalıktır Bin iki yüz pâk müsellâh kal'a neferatına malikdir Ve bir hâkim dahi kırk yük akçe iltizam ile gümrük emini hükûmet ider Cürüm cinayet ve salb siyaset cümle eminin destindedir Ve emri padişahî ile mirdivanının her sene salianesin verüp muhasebesine mahsub olur Ve tarafı padişahîden her ne maslahat için bir emri şerif varid olsa ibtida emin ve paşa mirdiv(a) ve salisen molla ve rabian sair işleri deyu tahrir olunur Gümrük emaneti âli mansıbdır kim müstakbel (müstakil) emanettir Bir ferdi âferide hükmüne manî müzahim değillerdir Ve Sakız iskelesi başında bir sarayı âlide sakin olur

Vasfı eşkâli kal'ai Sakız

Lebi deryada bir düz alçak yerde kayalar üzre bir burunda vaki olmuş bir şeddadî kârgir binayı hasnı hasîn ve seddi metîn kal'ai demir kayadır Ve dairen madar cürmü iki bin yedi yüz adımdır Ve şekli murabbadan tulânîce kıbleden canibi şimale tulânî vaki olmuş bir binayı firengî ve sengîndir Ve kaddi hendek kenarındaki hisar peçenin divarlarının bedenlerinden on arşın balâdır Amma bu divar beş arşın enlidir Ve lebi deryası tarafı divarları üç arşın kalın divarlardır Amma lebi deryası bir kat divardır Cabeça yerlerin telâtumu derya döğer metîn ve müstahkem divardır Amma kara tarafı iki kat divardır Ve kara tarafı hendeği kâmil elli adım enli hendekdir Mattekadem küffar asrında hendek içinde gemiler bağlanır imiş Hâlâ rimal türab ile malâmâl olub bostanlardır Ve bazı yeri bataklıktır Ve bu hendeğin yine iki başları deryadır Kayıklar ve küçük zarbona gemiler bağlanır limandır Ve kal'anın kara tarafı gayet sarpdır Ve cümle altmış üç kullei metîn kal'ai ihata etmişdir Ve sayir kal'alar gibi beden beden değildir İkişer kat tüfenk ve top deliği mazgal yerleri vardır Ve canibi erbaasında kat ender kat dört yüz pare balyemez ve kolomborna ve şayka ve gayri gûne yarar toplar ile müzeyyen olmuş bir kal'ai üstüvardır Ekseriya topları liman tarafına nazırdırlar kim herbiri ejderi heftser gibi dihan açub ateşfeşanlık ider Ve bu kal'anın iki yerden demir kapuları şahrahdır Biri canibi cenuba

mekşufdur kim andan varuşa gidilir Taş cisir ile hendekden ubur olunur Amma kapunun eski dibinde zemberekli asma tahta cisirdir Her şeb didebanlar makara ve dolablar zencirlerin keşan berkeşan keşide kılup kal'a kapusına cisri dayayub siper idüb kal'a kapusu dahi metîn olub alessabah dua ve sena ile cisri endirüb kal'a kapuları küşade olur Ve bu cisirden taşra varuşa çıkarken sağ tarafda hendek başında bir sebilhane vardır Ve bir küçük fukara savmaası vardır Havlısında Hızır Baba medfundur Bu tekyeciğin sırasında ta şimale derya kenarına varınca hendek kenarında alarka bir alçak taş divar çekilmiştir İçerisi(nde) serapa şehrin âyân ve eşrafları medfundur Bu divardan bu mahallin hendeği görünmez Bir levha kapulu mezaristandır Ve yine bu kal'a kapusundan taşra çıkarken sol tarafda hendek kenarında bir çınarı azîm vardır kim vacibüsseyirdir Anı ubur idüb çarşuya revane olunur Ve çarşu içine mekşuf kal'anın liman kapusu vardır Gayet izdiham babı kebirdir Şarka nazır iki kat demir kapudur Bu kapudan içeri girüp iki kapu mabeyninde on aded babucci dükkânları vardır Anları ubur idüp ikinci kapu cenuba açılır Bu kapudan ubur idüp ana divarı ile iskele kapusu mabeyninde gûnagûn âlâtı harbler ile müzeyyen olmuş bir divanhanei âlidir Şeb ruz cemii kal'a neferatları ve didebanlar bu mahalde mevcudlardır Bu hisab üzre bu liman kapusu dört kat metîn kapulardır Ve bu liman kapusunun kemerleri altında balık leşleri ve eğğiler ve bir küçük timsah kurusu ve nice acayibat garayibat eşyalar maslûbdur Ve limanı bin pare gemi alır bir limanı azîmdir Bir kenarından bir ucuna kâmil bin sekiz yüz germe adımdır Amma ağzı açık limandır Kible ve gün doğuşu rüzgârları gayet siddet üzre isabet idüp bazı zaman gemilere ve sahillerine musibet olur Zira kumsal limandır Demir dutmaz Süriyup gemiler karaya düşüp helâk olurlar Amma gayri altı rüzgârdan emin limandır Bu limanı düşmenden halâs için limanın kiblesi ucundaki burunda sene tarihinde vezir Silâhdar Fazlı paşa muhafazada iken bir küçük kal'a bina etmiştir İsmine

Kal'ai Fazlı Paşa

Bir küçük şekli müdevver kal'ecikdir Amma gayet metîn ve mühkemdir Ve cürmü üç yüz adımdır Amma lebi deryada olmagile hendeği yokdur Ve içinde asla hane yokdur Bir mescidi ve cebehane hazinesi ve buğday anbarı vardır Ve binanın ta aynelfiline nazır on dört aded tavil topları var kim Sakız kal'asında yokdur Ve kemerli demir kapuları her gice mesdud olur toplardır Ve dizdarı ve yüz

neferatları şeb ruz mevcudlardır Ve canibi cenuba nazır bir demir kavi kapısı vardır Ve bu kal'anın önünde yol aşırı ziyareti *Arnabud Memi Dede* Baba sultan medfundur Ve *Hüssam Beyoğlu Kaşudan Ali Paşa* dahi bu mahalde bir gül gülistan reyhanlı âsitanede medfundur Bu merhum Ali paşa oğlu kapudan Abdülkadir paşa babası tekyesine evkaf olmagiçün bu mahalde elli aded kârgir höcreler bina etmiştir

Derbeyanı imarethayi enderun birunu kal'ai Sakız

Evvelâ Sakız kal'asının içinde cümle mahalledir Asla kefere yokdur Ve cümle iki bin iki yüz kat enderkat beşer altışar tabaka kârgir ve metîn ve ziba ve ra'na ve musanna ve müzeyyen evlerdir Zira cenk cidal ile feth olmayub bir haniye topu gûp ile zarar isabet etmeden desti Âli Osmana girmek ile şahane vacibüsseyr ibretnüma firengî binalar var kim vafında lisanlar kasır ve kalemler kâsirdir Serapa Cineviz binası kal'a misal büyütları refiülbünyan ve halkı azîmüştür Vechi arzda vaki olan acayibat garyibat binalar ki vardır bu şehirde dahi ziyade gûnagûn acibe ve garibe taşdan oyulmuş eşkâller ve mukavvesî san'atlar var Ve gûnagûn mermer üzre ezharı garibe ve temasilâtı acibelerden eşkâli mehibeler var kim aklı beni âdem valih hayran ve dembeste ve sergerdan olub didei binalar hayrelenir Elhasıl acayibatı dehirden ve garayibatı asırdan bu binayı Sakız görmeğe muhtac bir şehri şirîndir Ve bir hanede olan nakşi bukalemunu ibretnümün bir gayri hanelerin enderun birununda olmamak üzre mebni bir şehri mamurdur Cümlesinin san'atı biribirine mugayir ve tarzı ve vaz'ı esası kezalik sayirü zayir olacak bir şehri nadirdir Ve şehrinin şahrahları sadranc nakş tarh olmagile her hane hududu şekli murabba vaki olub her tabakai kûşesinde gûnagûn mukavves şahnişinler naziri bir diyarda yokdur Meğer Alman diyarında Nemse Çasarının tahtı Bec [1] kalasında ola Amma bu Sakız hanelerinin ekseriya havlileri yokdur Ve cemii hanelerde zîri zemin su sarnıcları mukarrerdir Ve serapa divarları hemvaredir Bir hanenin divarı muharref değildir Ve dam bamları gûnagûn eşya ile mesturdur Bazısı ta Cineviz zamanından beru bir musanna tarzı ziba üzre beyaz kayagan döşelidir kim sihri îcazdır Ve bazısı çarkûşe ve bazısı müdevver kubbe ve bazısı surahi kubbeli örtülü evlerdir Amma garayib andadır kim kayagan hitayî taşları damlar üzre nice karar etdirmişlerdir Hakir ana hayranım Amma mezkûr kayagan taşı dahi bu diyara

[1] Vıyana.

mahsusdur kim gayet rakik taşlardır Bazı hanelerin sutuhtları kırmızı horasanlı kirec ile mesturdur Ve üzerlerinde âdem basub esbab şerüp deryayı temaşa iderler Ve bazı haneleri tarzı kadim kalın kiremitler ile örtülüdür Ve cemii evlerin damlarından cereyan iden bârânı rahmetin bir katrası zayi olmıyub haneler icre olan sarnıclara nazil olub vakti hacetde istimal idüb mahı Temmuzda buzlar misal âbı rakikı zülâlden nişan verir suları vardır Hîni muhasarada taşradan su gelmeğe ihtiyacdandır berilerdir Ve taşradan gelme mai'cari ile kal'a içinde on bir aded aynülhayat çeşmei fıratı vardır Ve liman kapusunun iç yüzünde kahvehaneler meydanında bir havzu azîm şazirvanı vardır Ve cemii şahrahlalarının kaldırımları gûnagûn baklava nakşı kesimi mührü Süleyman gibi ve carhı felek gibi ve biribirine girişmeli mermeri ham döşeli serapa kaldırımlar ile pak tarikı âmları vardır Kefere asrında bu kal'a icre asla hayvanat makulesi girmediğinden maada herkes kal'a kapusunda pabucın eline alub pabürehne kal'aya öyle dahil olurmuş Ve cümle kırk sokaktır ve vasî rahlardır Ve dibinden ta liman kapusına varınca bir vasî tarikdir Tuli bin yedi yüz adımdır Amma gayri sokakları dardır Ve kal'a içinde yüz dükân vardır Ve derunu kal'ada cümle camidir Cümleden *Sultan Süleyman Camii* cemaati gayet vefret üzredir Zira camii selâ tîndir Tuli yüz yirmi ayaktır ve arzı seksen ayaktır Matekaddem deyeri azîm imiş Hattâ yan kapusu hareminden tarafa vaki olmuştur Ol kapudan içeri dahil oldukda bir amelî sütunu mücellâ üzre beyaz çarkûşe mermerde altun ve lâciverd hattile bu camiin tarihi tahrir olunmuşdur kim طابق النعل النعل بودur

(Tarihi velâdeti Hazreti İsa aleyhisselâmın dokuz yüz doksan üçünde bu kenisaya bina urilub ve tarihi mezburun bin beş yüz altmış altı aprilinin yedisinde Muhammedülmustafa صلى الله عليه وسلم Hazretlerinin tarihinin dokuz yüz yetmiş üçü mahı ramazanülmübarekinin yirmi altıncı gününde Âli Osman Sultan Süleyman bin Selim Hanın Kapudanı Piyale Paşa Cineviz elinden yüz yirmi pare kadirga ile gelüb Sakızı feth idüb mezkûr kenisayi Süleyman Han için cami bina idüb içinde âyîni muhammedî olub nemaz kılındı Elhamdülillâh)

deyu celi ile mufassal vechi meşruh üzre böyle bir tarihi dirazdır Ve yeni Cami Öküz Mehmed paşanıdır Bu dahi bir buthane deyri kadim imiş Tuli yüz kırk ayaktır ve arzı yüz yirmi ayaktır Gayet kebir camidir Hâlâ bu şehirde bundan büyük cami yokdur kim dört canibinde on altı amelî çarkûşe sütunlar üzre harpüşte münakkaş tavan-

dır Süleymaniyye gibi bu dahi harpüşte tavandır Kârgir kubbeli değildir Amma gayet müferrih camilerdir Ve Zeytunlu camii âsitaneden menfi olunca Aziz Efendi [1] karibülahidde bina etmiştir Amma müferrih küçük camii zibadır Ve liman kapusunun kemerleri üzere *Kapudan Koca Abdurrahman Paşa Camii* otuz kademe taş nerdüban ile uruc olunur fevkanî bir kasrı âli misal bir camii ruşen âbâddır Cemii revzenlerinde limanı nümayandır Ve kârgir bina üç kubbesi vardır Ve minarei mevzunu mihrabın sağ canibine vaki olmuştur Ve kapusu üzere müzehheb tahrir olunan tarihi budur

*Gazi Seyyid Abdurrahman Paşa
Eyledi itmamı hayr için ecri cezil
Hatifi kudsî didi tarihini
Yavedud hasbinallah ve nîmelvekil
Sene 1012*

Ve aşağıdaki tariki âm meydanında olan havuz şazirvan cümle bu Abdurrahman Paşa hayratıdır Ve *Kapudan Halil Paşa Camii* Ve *Cıgala Paşa sarayı* kurbindeki mescidden münkalib *Çıçala Paşa Camii* matekaddem deyr imiş Tahtanî bir Camidir Ve bir mescid dahi vardır Bu tahrir olunan cevami ve mesacidlerden maada kal'a içinde cami vokdur Ve Zeytunlu Camii kurbindeki Halvetî tekyesinin fukarası gayet çokdur Azîm tevhidi sultanî olur Zira bu şehrin halkı cümle ehli tevhidlerdir Ve bu tekye kurbindeki hammamı hoş hava Abdurrahman paşanıdır Ve Piyale paşa hammamı ve Veli Beyzade hammamı ve bu hamamlar dahi kal'a içindedir

Der beyanı imarâtı varuşu iremzad

Bu kal'anın taşrasında keşişleme ve garbî ve yıldız ve poyraz rüzgârları tarafında bir varuşu azîmdir kim yirmi bin kiremit örtülmüş kat enderkat beşer altışar tabaka mamur ve âbâdân ve müzeyyen kârgir binalı ve bağı iremli evlerdir Cümle elli mahalledir İki mahallesi müslimdir ve beş mahallesi Firenkdir ve üç mahallesi Yahudilerdir ve kırk mahallesi Rumdur Bu keferre mahallelerinin hâkimlerine Potat dirler İki Firenk Potatı ve iki Rum keferesi potatları var Ve bir Yahudi hahamı var Cümle keferelerden tekâlifi örfiyeleri ve cemii cizyeleri bu zikrolunan potatlar tahsil idüb hükûmet iderler Ve bu şehrin cemii sokakları serapa kaldırım döşelidir Amma bir diyarda bu gûne çarkûşe çakmak kayası taşdan hurde kaldırım

[1] Karaçelebizade Abdül Aziz Efendidir.

manzurumuz olmamışdır Meğer Alman diyarında Prak [1] şehrinde ola Her bar potatlar bu kaldırımları tathir itdirüb har haşakden bir zerre kalmıyub şehri Sakızı pak etdirirler Ve bu varuşu azım Potatların defterleri üzre bu şehir kâmil yetmiş bin ocaklı odalardır Ve beş kerre yüz bin penciredir ve dört bin şahrahdır Ve bu varuşun canibi erbaasında yetmiş tahta dervazelerdir Ve bu varuş cümle kal'misal divarlar içindedir Amma kârgir bina evlerin divarların metanet üzre idüb şehri dayiren madar ihata etmişdir Ve cümle varuş kapuları birer kûşiye vaki olub etraflarında mazgal delikleri vardır Hîni mahsurda (muhasarada) ol deliklerden tüfenk atarlar Amma topları yokdur Zira hane divarlarıdır Ve bu varuş içre cümle iki bin dükkândır Çoğu mahalleler mabeyninde hurde dekâkinlerdir Lâkin bezasteni yokdur Amma ruyi arzda olan cemii mevcudat bunda mevcuddur Ve iki hamamı var Büyük kapu önünde hendek mukabelesinde Piyale paşa hamamı âbı havası ve binası gayet lâtifdir Ve çarşu içinde kassabhane ardında Abdurrahman paşa hamamı gerçi küçükdür Amma gayet pak ve müferrih hamamdır *Evsafı cevami* Evvelâ büyük kapu önünde yol aşırı *Piyale paşa Camii* ki fatihi vilâyetdir Gayet müferrih ve musanna camii ruşendir Ve kârgir bina kubbei âlisi resası nilgûn ile örtülüdür Ve meyânı diberan gibi nazik minarei seramedi var Ve haremünde havuz ve şazirvanı var Ve canibi erbaası bağ ve bağçe ve bîdi sernigûnları var Ve kapusu üzre tariki var amma kati namevzun olmagile tahrire cür'et olunmadı Ve *Kılıc Kapudan Ali paşa Camii* Firengülasıl Uluc taifesinden olmagile Uluçdan galat Kılıc Ali paşa derler Zamanı kapudanlıklarında lebi deryada olan kâfiristanları harab yebab etmişdi Ekser evkatda bu Sakızda sakin olub limanı kapusu önünde bir Camii ziba bina etmişdir Gayetülgaye cemaati çokdur Zira iskele başında vaki olmuştur Ve minaresi ve kârgir kubbeleri cümle kurşun örtülüdür Ve bu varuşda tahrir olunan camiler ve hamamlardan gayri ibadethaneler yokdur Ve cümle yetmiş çeşmei atşandır Çoğu Piyale paşa suyu hayratındandır Amma hâlâ Mühürdar paşa kırk bin guruş harc idüp şehrin şimalinde bir saat baid Kırk pencere dam (nam) bir mesiregâhda bir âbı hayat bulub üç saatlik bir dağlar ve sengistan belleri Ferhadî külünkler ile kesüb şehre getirüp on iki imam aşkına ve şehidanı deşti Kerbelâ şevkine on iki çeşmei âbı revanları henüz bina etmişdir kim herbiri hayatı cavidandan nişan verir Çarşu içindeki çeşmei sarına hakirin fakirane tarihidir

[1] Prag.

*Evlîya bu tarihi didi cemil
Âbı kevser Hak için oldu sebil*

Sene 1081

Ve yine çarşu içinde aynı zülâle tarihidir

*Verince Evlîya teşnelere su
Didiler tarihini ya Gani hu*

Sene 1081

Ve yine çarşu içinde aynı zülâle tarihimdir

*Verince Evlîya teşnelere su
Dididiler tarihini ya gani su*

Sene 1081

Velhasıl cümle çeşmelerine küstahane tarihleri bu hakirindir Amma bu çeşmeler şehri Sakıza revnak verüb halkına taze can verdi Ve liman kapusu hendekinin cisri başında Öküz Mehmed paşa sebili- nin tarihidir

*Sikkei mermerde kazdın ey emiri hoş sıfat
Bir acib hayr eyledin ta haşredeki olundu yad
Sâkii kevser için tarih idüb der Kametî
Gel sebili pürsafaya iç beğim âbı hayat*

Sene 1044

Bu tarih sebilhane pencereleri üzre on beyitten ziyade celi hüsnü hat ile tahrir olunmuşdur (tarihidir) [1] Ve gümrük dibinde Cafer paşa çeşmesinin (tarihidir)

*Sahibülhayrat Cafer paşaa ol nîkzat
İtdi bir çeşme mahallinde bina ol hoş sıfat
Reşk idüb firdevs nehri mâi sâfı âzama
Didiler tarihini hak çeşmei aynülhayat*

Sene 1036

Bu çeşmeden öte liman kenarında Piyale (pa) şa hanı a(1)tmış höcreli kârgir binayı metindir Cümle bazirgânlar anda mihman olurlar Bundan mükellef ve muazzam han yokdur Bu şehrin enderun birununda ve cümle ceziresi icre sagir ve kebir bin dokuz yüz altmış kise verir kefereler vardır Amma cümleden mükellef ve müzeyyen ve

[1] Bu kelime (Cafer paşa çeşmesinin) den sonra gelecektir.

mamur büyük Firenk deyridir kim ismine قبة لاکسهس derler niçe kerre yüz bin guruş evkafı vardır Ve biri dahi San Basdiyan [1] kilisesidir kim binden mütecaviz kasis ve batrik ve ruhbanları ve muğpeçe gulâmları vardır kim her biri birer pençei âfitabdır kim gören uşşakın aklı zail olur Ve niçe yerde kızlar keniseleri vardır kim kendülerini Meryem Ana yoluna vakfeyleyüb yüz sene muammere olmuş bakire kızlar vardır Ve nareside kirelene kızlar vardır kim gûya nuru mahzır Ve cümlesi erbabı maarifdir kim saat kiseleri ve akçe kiseleri ve harir don uçkurları ve kuşaklar ve dizgeler işliyüb kâr iderler Cümle ankalardır Ve üç yerde keferre timarhaneleri var kim cemii merezaya nimetleri menzuldür (mebzuldür) Ve hükemaları hizmet iderler Ve Urumların meşhur deyrllerinden Aya Sidero ve biri dahi Aya Nagiri ve kızlar kilsesi Sayamofu ve biri dahi Aya Luna İşlalisko ve biri dahi dağında Aya kıryoNero derler yani Souk Su manastırı demektir Bu zikrolunan puthanelerin cemii kâfiristan (dan) nezeratları gelüb her deyr ve yerde niçe kerre yüz bin guruş malları vardır Ve zu'mu batıllarınca imaretleri ve darüşşifaları gayet mamur ve cemii milele nimetleri mebzuldür Ve bu varuş keniselerinden maada yüz yirmi mil Sakız ceziresi içre sagir ve kebir on bin yedi yüz hurde deyürçükler ve ayazmalar vardır Herbirinde birbir (birer) ikişer papas mağrurdur (mukarrerdur) ve her bayır başında ve dere ve tepelerde ve siyayedar (sayedar) dırahak (diraht) cenbinde birer ayazmaları ve İşveti Nikola ve Sarı Salko (Saltuk) ve Hızır İlyas ve Havariyyun ve Makamı Meryem ve Makamı İsa vardır kim üçyüz altmış günün herbirinde bir günleri olub zu'mu batıllarınca guruh guruh [2] gidüb bednam iderler Amma dağlarda olan (Me) siregâh keniselerin cümlesinden mükellef ve mamuru şehrin cenubunda iki saat baid dağlar içinde Aya Monya manastırı kabilüsseyir bir deyri mamurdur kim misli Kızıl Elmada Penc (Beç) taht (ın)da İstefani ve (A)msterdam ve Kaşa(v) şehri kiliseleri ola Amma bu deyre küffarı bedgirdar alelittifak var makdurların sarf idüb bir gûne bağı şükûfezar murgzar lâlezar etmişler kim gûya kasrı Kayseri Rumdur Zira bu Aya Monya deyri Hazreti İsa havariyyunlarından Sem'un Safa bina etmişlerdir Bilâ teşbihsi hâlâ Kudüsü şerifdedir Sair deyrler gibi canibi şarka değildir Ve bir halifei havariyyun anda medfundur Amma ismi malûm değildir Cümle Rum bu deyre gayet itibar ider ki cemii milki nesârânın dar diyarlarından niçe

[1] Saint - Sébastien.

[2] Bağdad köşkü nüshası (mekruh)

milyon mali hazayin nezurat gelir Hemen deyvîn (deyrin) bin mikdarı ruhbanı vardır Ancak iki yüz mikdarı bu deyrde hizmet idüb yedi yüz ruhbanı yedi kırallık yirlerde parsıyaya gezüb mali firavan tahsil idüb bu Aya Monya manastırına götürürler Ve matbahı Keykâvüsüne masruf idüb müsafir nimetlerin müsafirîn ve müslimîn(e) yedirirler Her şeb ruz müsafirleri eksik değildir Ve cemii et'ime ve nefiselerinden gayri şerabı şerri âbhane sarnıclarından kırk yıllık badeleri ve arakları bulunur Şehirden bazı yârân mualecei hamri çün hakimanece nuş idüb defi humar iderek sevda'dan dahi halâs olur Amma tecdidi humar ider bir özge tarzıdır Ve her sene bir deyrde iki kerre panayır olur Yüz bin keferem cem olur Bu günler cemii ümmeti Muhammed gafil olmıyub âmâde dururlar Zira keferenin cemiiyeti kübrası günleridir İhtimale haml olunur kim bir alay keferem ve fecerem şerabı şerriâbdan nuş idüb Sakız şehrine istilâ iderler deyu cümle müslimîn pürsilâh hazırbaş gezerler Ve hâkim tarafından içlerinde didebanlar bile giderler Anda varub zülbiyyat ve katrıyyatı şerabı nab ile mest medhuş olub anda bir iki gece diba ve seyeb ve zerbafe camehablarında müsafirîni müslimîn ve gayri fecerem müşrikîn habı rahatde yatarlar Ve ziri zeminlerinde nice milyon Mısır hazinesi malları var Ve dağlarında kırk elli bin koyun ve geçi ve at ve katır ve sığırları var Ve bağ ve bakcelerinin haddi payanı yokdur Evlâdı olmıyan kefereler cümle mal emvalin bu deyre vakf ider Elhasıl temaşa etdiğimiz yedi kırallık keferem memleketlerinde ve Rum deyurlarında böyle bir bina (i) ibretnüma ve mal menal ile anka manastırı ra'na görmedim ve görmedik derler meşhuru âfâkdır Ve bunda olan mugriçe (mugpeçe) tıflı nareside ve narı cahime namüstahak keysudar kâkül perişan âşıkperest dilberan kiritseler var kim herbiri huddamı revamîndir Etek dermeyan idüb müsafirîn önüne diz çöküb hizmet iderler Bu ebyat onların hakkındadır (Beyit)

*Dünki gün kilsaye vardım komadı mugzad beni
Ahdim olsun kollıyım mahşerde İsaye seni*

Hulassai kelâm bu âyîni keferem olacak haneleri mâvakayı üzre tahrir ve tavsif etmeden meâli mahasal ne ola deyu süal iden saile cevap oldur kim bu hakiri cihankeşt im'anı nazar ile akalîmi seb'ai temaşa etdiğim yerlerde Kâfiristandan mamur bir dar diyar görmedim Ve islâm diyarı kadar harabâbâd görmedim Keferem ve fecerem müşrikîn batıl dinleri üzre can verüb keniselerin mamur iderler ve malinden bir fûlsü ahmer ekl etmeğe İsveti Nikoliden ve Meryem ve İsasından havf iderler Amma bizim ulema ve suleha ve

hâkim ve mütevellilerimiz vakfullahları Vakfiyyesi vardır ye demişler deyu mali vakfı yiyüb giderler Ve seyir temaşa etdiğimiz diyarlarda nice nice kerre yüz bin mali hazayin sarf olmuş beytullahlar ve mesacidi vakfullahlar harab yebab der divarları türab olub yatarlar Lâyıkı muhammedî bu mudur ki gayreti dini gözetmiyüb kefere kadar gayret etmiyüb o güzelim mabedhaneleri harab etdikleriçün kani gayreti islâm deyu zalimlere menkûş bendi huş olsun için bu keniseleri bu gûne tahrir etdik Yohsa müşrikînin midhati için tahrir olunmuşdur (olunmamışdır) vesselâm Ve bu cezirei Sakız bir küçük ceziredir amma âdem deryasıdır Bu taife hâkimlerin kavli üzre bir kerre bizi Venedik küffarı Ak Mehmed paşa bu ceziremizde muhafız iken üçyüz pare Vene (dik) gemileri ile cezirei muhasara etdikde muhafazada olan Âli Osman askeri ve şehir müslümanı ve cemii haracgüzar reaya ve beraya ile cümle iki kerre yüz bin âdem tahrir olundu deyu potatlar cevab itdiler Hakka ki âdem ile müzeyyen bir ceziredir amma yerli müslüman ancak iki bin askerî taifesi olur Amma keferesi cümle haracgüzardır Amma mu'cizati Hazreti Muhammedül Mustafa صلى الله تعالى عليه وسلم berekâtile bu cezirei hıfz ve hiraset idüb dururlar Bunlardan maada Firenk ve Rum ve Yahudi ile malâmal bir şehirdir Amma Ermeni ve Çingâne yokdur ve gelse dahi biiznillâhitealâ muammer olmaz Elhasıl kefere deryasıdır Ve cümle Yahudiler kal'anın bir köşesinde sakinlerdir Eğer taşra varuşda olsalar Rumlar anları bir bir nezaketle katl iderlerdi Ve bu Yehud taifesi badelfetih gelmişlerdir Cineviz zamanında bir Yahudi yok imiş Ve bu şehrin mahbub ve mahbubesin manzurumuz olduğu üzre medh eylesek bir uşşakname olur Huda hakkı için tabir ve tavsif olunsa güneşden zerre ve deryadan katre kadar medh olunmıya Her eşyası ana göre memduhdur amma (Beyit)

شئیدن بود مانند دیده

mazmununca ilmelyakin ve aynelyakin ve hakkelyakin hasıl itmeyince ne mertebe mamur şehir idüğü malûm olamaz Hemen şundan kıyas oluna kim bu hakir Evliya seyyahı âlem olalı otuz bir yıl on sekiz padişahlık yerde seyir ve temaşa itdim ve nice kerre yüz bin engüştler dihan idüb ibretnümalar gördüm bu şehir gibi bir cayi ferahfeza ve bir mahalli ibretnüma ve halkı şadan ve mesrur ve âbı havası lâtif ve mahbub ve mahbubesi hub ve buk'aları mergub ve mezaalaları vafir ve hayır ve berekâtı mütekâsir ve nimeti firavan ve uyu-

nu enharı cari ve revan böyle bir âbâdân gülistan ve bostanlı zemin görmedim İllâ bu diyarı gördüm Elhasıl beni âdem bu şehrin vasfı beyanında âciz ve kasırdır Ve bu vuruşda olan hadikalardan maada şehrin canibi erbaasında kapulardan taşra bağ ve bağçe icre müsafir ve garibüddiyar âdem gitse gaib olur Zira yetmiş yedi bin bağ dönüm hakkı virir Ve beş bin kulleli bağçe ve bağı âyânı kibarın ravza ve hadikalarıdır Herbirinde birer ve ikişer bağban mukarrerdir Ve her bağ kulesi birer kal'a kulle gibi beşer altışar tabaka kapulu seramed kullei bâlâlardır Her bağı limon ve turunc ve servi ve bîdi ser-nigûn dirahpleri ile tezyin ve tarsî olmuş gaytanlardır Ve her kullede kat enderkat şahnişinler ve ziba san'atler ve gûnagûn tasarruflarla inşa olunmuş kullelerdir kim vassafı cihan anların vassafı medhinde âciz ve dermande ve kasırdır Elhasıl bir tarzı acib ve bir tavrı garib cihannüma kullei bâlâlardır kim âyinei âlemnümada görülmemiştir Meğer misli yine her âyinei âyinede görüle

Ova kariyelerin beyan ider

Cümle kuranın evleri hep kayagan örtülü mamur kariyelerdir Ve kat kat kal'a misal kârgir bina ki mazgal delikleri vardır Her ev böyledir Ve her kariye kırkar ve ellışer dükkân

(Dört satır boş)

Ve beşer altışar kise mukarrerdir Evvelâ kariyei Danimnona ve kariyei Varvarato ve kariyei Zifiyya ve kariyei Varilo ve kariyei Harikös ve kariyei Vasilyoniko ve kariyei سحروری ve kariyei Simyana bunlardan maada kariyeler dağlarda ve anların yirmi beş kariyesi Sakız kuralarıdır Sakızı tahsil idüb emine yemin iderek teslim iderler ki bir damla sakız sonra bulunursa katl iderler Zira cümlesi mirîdir Amma akçesin her reaya eminden alub haraclarına virirler Emin dahi bu sakızları cem idüb Sakız hazinesile Padişaha gönderir

Der medhi şecerei sakız

Zemininde bir âdem kaddi kadar pınar çalısı ağacına müşabih bir gûne şecereciklerdir Zemanında reaya gelüb bu ağaçları enser ile çendik çendik idüb keserler Ol rahnedar yerlerden mahı Temmuzda çekide çekide zemine sakızı cereyan itdikce secere sahibleri dağ bağlarında âmâdedir Derhal arzı tahirden sakızı cem idüb hıfz iderler Lâkin gayet ameli kesirdir ve bir ibretnüma cayi muattar mekândır ki her dirahtin sayesinde bir an sakin olan can bin an ömür sürmüş

kadar hayatı taze bulub âdemin dımağı rayihai mastekiden muattar olur Rub'u meskûnda misli nadirdir Biri dahi bu sakızdır niçe diya (r) larda olur Amma ana Genger sakızı dirler Bunda olan hassa anda yokdur Hemen Sakız ceziresinin âbu havasının letafeti bu sakız hasıl olduğundan kıyas oluna kim ne kadar lâtif ve hoş havadır Ve mekûlât ve meşrubatının memduhiyyeti Mühürdar paşa ireminden memduhdur Amma müşebbek bostanlarında bir gûne sarı kavunu olur Bektaşîler külâhına müşabih on iki imam aşkına düezdeh berkdir Olkadar âbdar ve leziz ve haşhüvar (hoşgüvar) olur kim bu battahı asferin lezzetinden lezzet alan bilür Ve karpuzı hurdedir Amma gûya ki bir tulum âbı zülâldir Ve yirmi gûne limonı ve turuncu dahi vardır kim gayet memduh ve mevsufdur Mühürdar paşa bağından sonra Mesih Çelebi ravzası dahi memduhu âlemdir ve gayet mahsul dardır Bu bağa aşıklar Bağlıhezar demişlerdir Zira hezaran hezaran nağmat ve esvatından vakti seherde âlem ağıyardan bîhaber iken her bir murgu andelib nahenlerinden nihali güle asılıb nevaht itdikde feryadü naleü efganı gûyadan gûya gûşlar pûr menkûş ve akıllar mest ve medhuş olur Sarı asma na(m) murgu hoşneva [1] asılacak dallara asılıb ve Karatavuk nam murgu havatayır İshak ile hasmane müselsel savtı hazin ile nağmatı bilâgam iderler kim samiini şad ve ferahnak eylerler Kumrı ve Yusufî Kumrı ve Hak Kıran ve Kumrî şahidi Yusuf yani Yusuf Mısıra satıldı deyu feryad ider gûya bir hoşâvâz ve elhan kumrıdır Bunun emsali tuyuru hoşelhan bu cezirenin bağlarında gûyalık idüb âşîyanlar idinmişlerdir Ve mevsimden gayri leziz semin ve lâtif koyunu ve keçisi gayet mukavvî lâhimleri vardır Amma cümleden sığır eti mezmum iken bu diyarın sığırı kadar leziz ve hafif ve seriülhazım bakar bir diyara mahsus değildir Ancak bu Sakız diyarına mahsus ve maksurdur من لم يرق لم يعرف kabilindedir Yıldı on bin sığır bu Sakız ceziresine Anadoludan geçiyüb bu Sakız ceziresi icre on gün bir bakar durunca biemrihuda âbu havasından olkadar semîn ve cesim olur kim tabir olunmaz Cümle halkı lâhmi bakar yerler Zira hükema kavlinde lâhmi bakar tenavül iden zeyrek ve âkil tizfehm olur Zira bakar çobansız hanesin bilür müdrikdir Ve tabiati müşhil olduğu ecilden lâhmin tenavül idenin dahi tabiati itidal üzre olu(r) ve kuvveti basarı ziyade olur Anın için bu lâhmi tenavül idüb dürlü dürlü münakkaş hayalpesend kâr işlerler Ve hakikatülhal koyundan leziz bakarı vardır Ve beyaz ekmeği ve yağlı çöreği dahi meşhurdur Amma memduhat sanayiinden

[1] Bağdad köşkü nüshası (dahı)

san'atleri gemi bina idici marangoz neccarları ve gavvas biharları ve Ferhatmisal gûhkenleri ve mermertraşkenleri ve mahi ve murgan sayyadları ve keştiban kim mellahları ve her esnafı mütenevvianın memduhu bu şehre mahsusdur Ve bu diyarda hasıl olan hariri gûnagûnu lâtif Brusada ve Acem Lehicanında ve Mora ceziresi Kalamatasında olmak ihtimali yokdur Ve bunda işlenen Sakız atlası ve kemhası ve Sakız kisesi ve elvan elvan akmişei fahiyesi Haleb ve Şam ve Mardinde yokdur

Ve mesiregâhları beyan olunur

Evvelâ bu ki Mühürdar paşanın âbı hayat Kıryo Nerosu ki bâlâda mevsufdur Ve bir teferrücgâh dahi Durkud paşanın Kırk penciresi meşhuru âfâk ve minelacayib gûnagûn havuz ve fıskıyye ve selsebilli kasrı âliler ile mamur cayi ferahfeza ve gamzedadır Hattâ Ak Mehmed paşa anda bir kasrı cihannüma inşa ve ihtira itmişdir kim cümle yârân ve ihvan anda mihman hane olu(r)lar Ve her dirahti âli(n)in sayesinde âşikan ve maşukan ve müştakan bilâvasıta birbirleri ile can sohbeti iderler Vechi arzda bunun dahi misli yok bir işretgâhdır Ve mesiregâhı Aya Monya ve nice yüz manastır mesiregâhlar [1] vardır Amma meşhurları bu tahrir olunanlardır Ve bu şehir akalîmi rabidendir Arzı beledi ve tuli neharı ve cemii halkı ehli zevk ve ayşü işrete mail cümle erbabı maarif ve garibdost halim ve selim âdemlerdir

Ziyaretgâhı merakıdı gaziyan

Liman kurbinde Arnavud Memi Baba ve küçük kal'a dibinde Hızır Baba ve Yildeğirmeni kurbinde Âşık Baba karibülahidde fevt olmagile kü(mm)elinden kibarı evliya ziyaretleri yokdur Ve bu şehrin âyânlarından Mesih Çelebi ve damadı Bekir Bey ve Halil Ağa ve Baki Çelebi ve nice ahibba ile vedalaşub Mühürdar paşadan bîhisab mekûlât ve meşrubat hedaya gelüb elli tüfenkendaz yarar ve bahadır yiğitler ile paşanın kendü firkaesine atlarımız ile süvar olub bir keskin firişka poyraz ile Sakızdan çıkub mütevekilen alâllah deyüb Çeşme burnundan Akyar burnu yirmi mildir andan iki ada açıklarda Çömez adaları dirler halidir Bu iki cezire mabeyninde berkı hatıf gibi ubur idüb andan yine yirmi mil Anadolu kenarına karib Sablıca adaların ubur idüb sarp dereler kenarınca

[1] Tekrar edilmiş

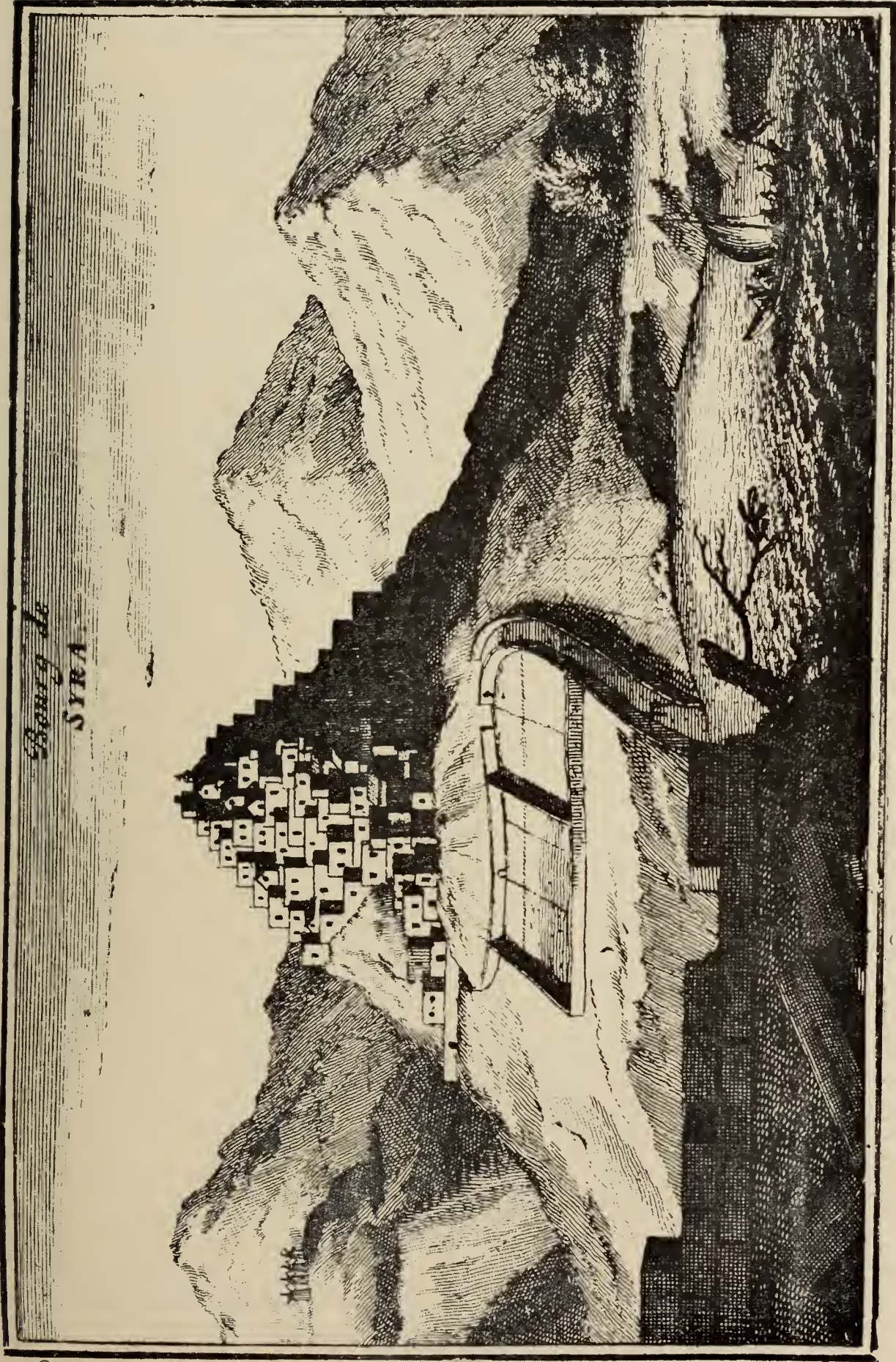
giderek ve Şıra limanının ve dahi Nergis limanının ubur itdiğimiz vakitlerde

Cezirei Susam

Nümayan oldu ve mezkûr Şıra limanı ve Nergis limanı âbıhayat sulu sekiz rüzgârdan emin limanlardır Amma lodosa ağzı açıktır Ve timur lodos üzre bıragılsa gayet timur tutar limanlardır Andan yine sol canibimizde Anadolu kenarlarınca Doğantaşı nam mahalle varılır bir burundur Andan öte Kırk dilim içi nam mahaller dere ve tepe ve çamlı bayırlardır Anı ubur idüb Teke burnu nam bir mahuf yerdir Susam ceziresinden çıkan gemi bu burunu özler Keştiban bey-ninde meşhur burundur Ve gayet mahuf ve muhatara girdab yerdir Hattâ keştimiz az kaldıkim zifur sağanağından kapanayazdı Amma hamdi Huda keştibanımız gayet üstad idiler Derhal dümeni ruzgârın altına çevirüb gemimiz halâs oldu Bu girdabdan halâs olub giderken Susam nam boğazdan iki pare kâfir kalyonu ve iki pare tartana firkate ve iki küçük İşkanpa viyya nam gemiler bizi görünce cümle levendatımız âlât silâha el vurub hazırbaş oldular Hemen reisimiz Hatib Oğlu Oturun gaziler Eyyam kâfirindir Biz anlardan can kurtarub Susam adasına varamazız Hemen Evliya Efendiyi selâmetle Anadolu kıyısına çıkaralım Bize Allahütealâ kerîmdir Olmıya illâ hayır diyüb müşavere idince kâfir bir top menzili yakın gelince hemen reis yelkeni alaborona idüb dümeni çevirüb mezkûr Teke burnundan içeru bir körfeze girüb şark tarafına girdik amma eyyam kalmadı Derhal yelkeni sarub sarmalıyub cümle gaziler küreğe yapışub öyle rıbaçse vurdılar kim keştimiz murgu bahrî gibi uçub küreklerden ateşler çıkardı Meğer bu körfez Sıgla kal'ası körfezi imiş Yedi mil bu bahir icre gidüb

Gemlik limanı

Lodosdan gayri rüzgâra âlâ yataktır Ve lâtif suyu va(r)dır İkiyüz pare kalyon sıgar limandır Andan altı mil yine şarka gidüb küffar gemilerinden nam nişan kalmadı Yine Anadolu yakasında Düverlik limanı okadar memduh liman değildir Ancak sulanacak yerdir Andan yedi mil dahi gidüb ta Sakızdan yüz on mil kâh eyyam ile ve kâh kürek ile Hamdi Huda selâmet (ile) dizdarın hanesinde mihman olduk Amma bu kal'aya gelürken bu kal'a göründüğü mahalde limana girerken sağ tarafında bir küçük adacık vardır

Bourg de
SIRA

Şıra Kasabası
(XVIII. asır)

(de Tournafort, Voyage du Levant)

Andan gayet ihtiraz lazımdır Yakın varmıyub sol tarafında Anadolu canibini uzliyerek limana girmek kerek Azîm limandır Beş yüz pare gemi alur Suyu timur tutar ve sekiz rüzgârdan emin âlâ yatakdir Bazı yerleri kumsaldır Lengeri batı canibine bırağub koltuğu kal'a dibine bağliya Amma dere içi olmağla kâhice sağanağı eksik değildir İhtiraz lâzımdır Koltukları mühkem ısparçene ve gomeneler ile mühkem kayd ve bend itmek gerek Sene tarihinde bizzat Süleyman Han binasıdır Kapudan Palak [1] Mustafa paşa yedile bir körfez derenin nihayetine şeddadî taş bina ve şekli murabba dairen madar cürmü bin altmış adımdır Ve divarının kaddi onar mimar arşını âli ve canibi erbaasında asla hendeği yokdur Zira gayet alçak kumsal yerde vakidir Bir karış mikdarı yeri kazsan su çıkar Hendeğe muhtac değildir Ve yıldız garb tarafın derya döğer metîn divarlardır Maada tarafları kara canibleridir Ve üç kapusunın biri limana garb canibine açılır Bu kapudan ta iskele başına varınca derya icre azîm kayalar ile vasî kaldırım döşelidir Ve kible(ye) nazır kara canibinde Ayasuluk ve Kuşadası kapusu şarka nazır Sivrihisar Kapusu ve lebi derya tarafı köşesinde iç kal'a vaki olmuştur Cürmü dört yüz adım kal'acik(dir) İçinde ancak dizdar evi ve cebehane kulesi üzre Süleyman Hanın camii var İçi malâmal peksimatdır Ve iç kal'ada bundan gayri bir şey yokdur ve şarka nazır bir timur kapusu vardır Amma taşra kal'a da yüz yirmi neferat evleri serapa kiremitlidir Ve cümle tahtanî ve bağçeli hanelerdir Ve ser(a)pa kerpiç ile bina olunmuş evlerdir Ve kumsal yer olamak ile bu şehir icre asla kaldırım yokdur Ve bir camii ve iki mescidi ve bir mektebi ve bir küçük hamamı vard(ır) Maada han ve imaret ve medrese ve çarsuy bazardan asla ve kat'a nam ve nişan yokdur Ve dizdarı ve seksen aded neferatı mevcuddur Ve kapudan paşa eyaletinde Sıgla beğinin tahtı olsa gerek Amma cezire yer olmağile bu kal'da voyvadası elli âdem ile hüküm ider Ve yüz elli akçe ile ihsan olunur kazadır Amma kadısı v(ar) Sivrihisarda sakindir Zira âbu havası sakildir Ve taşrasında asla bağ ve bağçe yokdur Amma bostanları gayet çokdur Ve suları kuyulardır Ve halkı gemicilerdir Ve renk ruları sarışınılardır Amma kal'aları gayet şirin binayi islâmdır Bundan refikler alub şark tarafına rubu saat

Der beyanı tılsımı Karagöl

nam mahaldir kim bir küçük göldür Ve bir yerden su gelecek yerleri

[1] «Bosnavîyyülasıl. Haremi muhteremde Palak lâkabile telkib olunmuştur Hâlâ sebebi ne idüğü malûm olmamışdı» Peçevî, c I. S 30

yokdur Ve yaz ve kış öyle durur kapkara bir halidir Ahalii vilâyet bu göl için mutalsamdır dirler Garib ve acib hikâyetler nakil iderler Kenarında nice yüz Hindî ve Mağribî ve gayri defineküşa âdemler feth idemeyüb helâk olub bu sahilcikde zirüzeber yatarlar Hâlâ bir âdem bu göle gireyim dise turfetülayn icre kendüyi kenarda bulur Ve yakın zamanda bir dervişi dahmeküşa bu göl kenarına gelüb kırk gün kâmil erbaîn çıkarub ilim kuvvetile gölde bir katra âb kalmıyub çahı gayydan (gayyadan) nişan virir bir ka'rı zemin zâhir olur Bu ka'kın ortasında bir demür kapulu yer nümayan olup kapu önünde bîhisab altun ve gümüş evani şeyler ile malâmal durur Derviş bu mali faravandan nasibi kadar alub avdet idüb gider Badehu kura halkı haber alub hâkime haber verirler Cümle ahalii vilâyet bu halicin dibindeki dahme kapusına inüb kurbanlar kesüb kapu önündeki dervişin aldığı maldan mali hazayin alub mağara kapusunın miftah deliğinden nazar iderler Mali hazayin cevahir ki lâ'il ve yakut ve mercan ile malâmal bir kenzi azîm görürler Hemen küsküler ile kapuyu kal'itmeğe başlarlar العظمة لله تعالى ol garı azîmin içinden gargırub bir su çıkar kim bu kenzi açanların kimi garkı âb ve kimi halâs olub mezkûr dervişi mali hazayin buldu deyu mali firavanile Sultan Ahmede götürürler Derviş huzuru şehriyarîde bu macerayı nakil idüb yine derviş ile bir kapucıbaşı bu göle gelüb sahilinde meks idüb yine derviş kelevvel erbaîn çıkarub yine gölün suyu gayib olur Ve garın kapusu beyan olub derviş baba vaz'iyed idince yine kapudan bir su tulû ider Dervişi ve gayri dilrişi rişe rişe idüb vücudların kenara atar Kapucıbaşı gücile halâs olub kaçır Böyle bir Karaca gölceğizdir Amma ka'ında olan mahiler dahi cümle kara kara bir turfa eşkâl balıklardır Bu gölü temaşa idüb bir saat bağlar icre ubur etdik Amma bu diyarın bağları dirahiti münteha ağaçlar üzre mardır Amma gûnagûn leziz ve âbdar şıralı engürü olur Bu bağları ubur idüb

Evsafı şehri Sivrihisar

Sugla sancağında yüz elli akçe kaza ve nahiyesi kırk pare kura dır Şehri Valide Sultan hassıdır Voyvadası hâkimdir Kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyânı vardır Sivrihisar dirler Amma hisardan bir alâmet yokdur Amma bu şehrin garbında gördüğümüz mezkûr bağlar icre kal'a misal kudretten kayalar vardır gûya kal'alardır Ol ecilden bu (na) Sivrihisar dirler Bu şehrin poyraz tarafında dört saat baid merkum Urla şehridir kim deryaya karib boğaz yerdir Uurlanın

orta mahallesidir Beri tarafda bahi bu Sivrihisar dahi Sı (ğ) la boğazına bir saat yerdir Bu zikrolunan Urla boğazile Sığla boğazı mabeyninde ta Çeşme kal'asına varınca sekiz saat Çeşme burunu olmuş olur Eşkâli zemin tasvir olundukda buğûne yazıla Ve yüz mil burun olduğu pergâr hesabı yazıla Amma bu Sivrihisar dört mahalle ve dört kiremitli ve minaresi tuğlalı müfid ve muhtasar camilerdir Mahkeme kurbinde Müfti Efendi Camii ve Depecik Camii ve Ulu Cami ve Topraklık Camii Bunlardan maada zaviyelerdir Ve üç hamamı var Biri Kadı hamamı ve Mahkeme hamamı âbu havası lâtifdir Ve yedi çeşmesarları muattaldır Cümle suları kuyulardır Amma Huda hakkıyçün âbı hayatdan nişan virir Ve bu şehrin canibi erbaası havaleli bayırlardır Şehir bir vasî çukur yerde vaki olup ortasında nehri cereyan ider Avlişe dağlarından cem olup Sığla kal'ası kurninde (kurbinde) Bahri Ruma munsab olur bînefi' nehir dir Ve şehir cümle bin ikiyüz kiremitli olamak üzere bağısız ve bağçeli bir kasabai mamuredir Bağısız olmasının aslı cümle bağçeleri içinde olan dirahiti müntehalara sarılmış engûr ağaçlarıdır kim bağdan ziyade mahsul verir Zira azîm zahmetler çeküb her sene bağları tathir idüb çapalama kaydından berilerdir Ve bu şehir hıyaban murgzar çinar ve kavak ve karaağac ve sakız ve mişe ve ceviz ağaçları ile tezyin olunmuş bir şehirdir kim cümle üzüm ağaçları bu ağaçlar üzere sarılmış bir gûne bağıdır Herbir dirahtden kırkar ellişer yük âbdar şıra engür (ü) hâsıl olur Her salkımı dörder ve beşer vakıyye gelür leziz üzümü olur Sığla sancağı hakinin serapa bağları böyledir Ve bağları dönüm hakkı virmekden eminlerdir Amma mahsulleri ziyadedir Ve reayasının bir mahsulleri dahi cemii dağlarında olan çamlarda Balısıra derler bir balı olur Cemii çam dallarında beyaz beyaz ve diş diş olup biter Ve bu balı bu çamlarda bir gûne kurdcağız hâsıl olup çamların dallarından delik delik delüb tenavül iderler Badehu mezkûr kurdcağızlar çam kabuklar (ı) ve nihalleri üzere reca'leyüb beyaz beyaz ballar dallar üzere yabışub kalır Badehu reaya mevsiminde bu çamlara çıkub bu balları kutulara cem ider Baki kalan ballar kim ağaçlarda kalub bu vilâyetin arıları ol çamistan dağlara düşüb balları taşıyub âşıyanlarına götürüb külçe petek bal iderler kim rub'u meskûnda Sığla ve Sivrihisar balı deyu meşhuru âfâkdir kim rayihai tayyibesi misk ve anberi ham gibidir Ve bu dağlarda arıların perrü bali gürüldisinden dağlar ve bağlar sada verir Ve hazır helva gibi hurde balların arılar cem idüb kovanlar icre yirmişer ve otuzar vakıyye gümec balı olur Ve gayet beyaz dülbend gebi aseli musaffa olup âyan ve eşrafa hedaya götürürler

Amma ağaçlara kurdların yaptığı ballar gümeç değildir Hemen dış dış olmuş kurd balıdır kim gûya ma'cundur بامر الله تعالى وقدرته Rub'u meskûnda bu kurd balı bu Sivrihisarın dağlarına mahsusdur kim bu dağlara Karadağlar dirler serapa çamlı dağlardır Ta Kible tarafına sekiz saat Cum'a Kazası şehrine varınca o dağların çamlarından بامر الله تعالى وقدرته kurddan bal hasil olur çamlardır Ve bu Sivrihisarın âbu havası gayet lâtifdir Ve halkı dahi garibdost olur Ve bu şehrin cümle evleri birbirinden seyrek bağçe (li) hanelerdir Amma carşuy bazarı azdır Ancak yirmi dükkândır Amma haftada bir defa etraf ve nevahi kuralarından nice bin âdem cem olub azîm bazar durur Ve halkı gayet ankalardır Zira çok mahsulâtı vardır Cümle rical ve nisvanı çuka ferace giyerler Taze civan yiğitleri Cezair esvabı giyerler Ve bu şehirde Halil Ağa ve serdar Muslu Beşe ve yeni serdar Veli Beşe ile vedalaşub ve rehber alub şark canibine dört saat ballı çamları ve zenburları seyir ve temaşa iderek

Kariye [1]

Yüz evli ve bir camili mamur kuradır Anda kahve altına sun'u lemyezelden leziz ve gûnagûn ballar yiyüb yine ballı çamlar icre dört saat dahi gidüb

Evsafı kasabai Cum'a âbâd [2]

Şıgla sancağı hakinde yüz elli akçe kaza ve nahiyesi yetmiş kuradır ve İzmir mollasına berveçhi arpalık sadaka olunmuşdur Hükûmeti maktuulkalem ve mefruzülkadem Tire şehrinde Selim Han Sanînin darülkurası evkafıdır kim yüz atlı ile mütevellisi hükûmet ider hâkimlikdir Kethüdayeri yokdur Amma yeniçeri serdarı vardır Ve şehri Cüm'asının ta vasatında kıbleden şimale dolanıca vaki olmuşdur Bir şirin kasabai ra'nadır Amma hâlâ harabe yüz tutmuşdur Cümle sekiz mahalle ve dört yüz kiremit ile mestur evlerdir Ve cümle mihrabdır Ve beş aded camileri kârgir kubbei âlileri serapa kurşun örtülü camilerdir Ve serdar Hasan Ağanın hanesi civarındaki kurşun örtülü mescidin kapısı üzre tarih bu gûne kitabet olmuşdur.

Sahibülhayrat Hamza Bey bini merhum Kasımpaşa bina eyledi bu mescidi şerifi Sene 950

Ve Orta Camiin kapısı üzre mektub olunan tarihtir

[1] Bağdad Köşkü nüshasından. Beşir Ağa nüshasında yeri açık.

[2] Bağdad Köşkü nüshasından. Beşir Ağa nüshasında yeri açık.

*Kılub bu mevkii zibayı ihya
Bilüb ilmelyakin ukba bakadır
Acibdir rümzile tarihini der*

هو نعم المسجد للمتقين

Sene 969 [1]

Bu dahi kârgir kubbe ve kurşunlu camidir Ve şehrin kible tarafı ucunda dahi kârgir kubbe ve kurşunlu kârgir minareli camidir Kapusu üzre

(بنی هذا المسجد الشريف صاحب الخيرات والحسنات الحاج ولي غفر الله له
ولواليه و جميع المسلمين سنه)

Ve bu şehrin yıldız tarafı ucunda Hacı Kasım paşa Camii dahi kârgir kubbe ve kurşunludur Ve kible kapusu üzre tarihi budur

Hem didim tarihini firdevsi âlâ cennete

Sene 911 [2]

Bu camilerin haremleri icre yeşil zümrud misal seramed serviler ile müzeyyendir Gayet lâtif mevzun servilerdir Misalleri meğer İslâm-bolda ola Bir hamamı ve yedi aded dükkânı ve bir hanı ve iki mektebi sıbyanı var Gayrı âsârı bina yokdur Anda Yusuf Ağa ve serdar Hasan Beşe ile vedalaşub ve refikler alub şark tarafına çamlı yollar ile mamur kuraları güzer idüb sekiz saatde

Evsafı şehri Kızılhisar [3]

Şıgla sancağı hakinde yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kırk pare âbâdan kariyelerdir Kedhüdayeri yokdur Lâkin serdarı vardır Şıgla paşasının voyvadalığıdır Ve kal'ası bir sivri kızıl kaya üzre bir viranca küçük kal'ecikdir Amma sarp yerde vaki olmuşdur Hattâ sene tarihinde celâlî Cennet Oğlu tahassun itmesün için bu kal'ai cabeca münhedim itmişler amma mülûk himmetile cüzî şey ile tamir mümkündür Dizdarı ve neferatı ve içinde âdemi zad yokdur Alcak bir kazai kura mamur ve âbâdân yerlerdir Kadısının müteayyin merkezi yokdur Ve bazı kuralarında hafta bazarı durub kadı ve subaşı bazar bazar gezüb hüküm ve hükûmat iderler Yohsa han ve cami ve ima-

[1] Bağdad Köşkü nüshasından

[2] Bağdad Köşkü nüshasından

[3] Bağdad Köşkü nüshasından. Beşir Ağa nüshasından yeri boş.

ret ve esvaklı kasabası yokdur Amma cümle kuralarında han ve hamam ve cami ve mesacid mukarrerdir Bunun dahi serdarından yirmi yeniçeri refik alub sarapa topraklı ve çamlı dağlar ve beller ve mahuf yollar icre giderken sekizinci saat

Musibeti kübradır kim beyan olunur [1]

İsmi ilâ ile [2] Alaman boğazından içeru cümle pürsilâh refiklerimiz ile girüb nîm saat gitdikde anı gördük Bize karşı yirmi atlu üzerimize at bırağıyub gelürler Biz dahi âmâde olduk Amma bunların üzerleri kızıl kan [3] kiminin eli kolu yaralı atları düşmüş kaçarak yanımıza gelüb Bire ümmeti Muhammed nereye gidersiz İleru uğurumuzda kırk elli harami bizi kırub bu kadar malimiz alub ardımızdan koşub gelürle deyu feryad idüb kızıl kana müstağrak olmuşlar firar itdiler Biz dahi bir yere cem olub yeniçeri refiklerimiz atlarından nüzul idüb piyadece tüfenkleri ile reftar iderek bîbak bîperva yola revane olub giderken hemen Alaman boğazından içeru kırk aded küheylan atlı kimi tüfenkli ve kimi tirkeş ve mızraklı kolları kızıl kan ellerinde tigleri uryan âdemler nümayan olunca biz dahi anlara karşıdan havale itdikde alarka atbaşı beraber durub içlerinden bir âdem gelüb Bire gaziler şimdi bundan ileru kaçır yirmi otuz atlu gördünüz mi süal itdi Biz dahi gördük deyu cevap itdik Bire meded Anlar haramilerdir Bizi basub kırdılar Hamdi Huda biz galib gelüb anları bozub işte yedi âdemlerin kellelerin aldık deyu yedi kelleyi bize bıraktılar İşte bizim atlarımızda derman kalmıyub meded sizin atlarınız dincdir Anların atları kalmışdır Bire meded şunlara yetişin deyu feryad idüb bîmecal kalmışlar amma gel imdi ne çare idersin İleri kaçanlar bunlar için harami deyu kaçdılar Bilmeyiz kim harami bunlar mıdır anlar mı Biz şek şübhdde kaldık Hele cür'et idüb bunlar ile mahlût olduk Bildik ki bunlar cümle tüccarlardır Hemen bunların dinc atlarile bir yere gelüb yirmi atlu tüfenkendaz yeniçeri refiklerimiz ile giruden at boynuna düşüb hamdi Huda dinc atlarımız ile seğirdüb Alaman boğazından taşra bir seyrek emrudlu sahrada bunlara çatdık Meğer atları bîmecal kalmış Hemen bizi görünce atlarından inüb bizim ile âhenk itdiler Bunlar(a) göz açdırmıyub at koyub anı anda bunu bunda diyerek bir haylı cenk idüb ardların ve önlerin çevirüb karşıdan uzun harharî cenk

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Serüğeşti hakir der menzili Alaman boğazı)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Bismillâh ile)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (ve revan)

iderken bir gulâmım mecruh ve bir atım şehid oldu Anlardan dört âdem katlolunub ve altısın diri kayıd ve bend atların cümle fakir alub huddamıma virdim Maadası çamlı dağlar budur deyu can atdılar Ani gördük giruden kırk elli bazirgân dinc atları gelub bize imdada yetişdiler Hemen tüccarın biri dalkılıc olub kayıd ve bend itdiğimiz haraminin birine bir şemşir nice urdı ise herifin kellesi gal-tan olub Benim karındaşımı bu kâfir öld (ürd) ü Hamdi Huda ben dahi bu kâfiri katlidüb intikam aldım didi Ve tüccarın dahi girude olanları gelüb bize Hamdi Huda şu habisleri elegetürmişsiz deyu hakirin ve refiklerimizde ellerin bus iderlerdi Ya bu haramilerin bakisi nice oldu didiler Biz dahi işte dağlara firar ideyorlar didik Derhal cümle piyade ve atlı dağlara girüb elimizden fira iden haramileri ele getürüb cenk iderken hamdi Huda yine ol bazirgânlardan üç yigit şehit olub bizden iki yiğit sehl mecruh benim gulâmımın biri kendüsin atile bir ağaca vurub sehl zahimdar oldu Ve şehidleri atları üzerine bağlayub ve on iki haramiyi bağlayub atların ve silâhların alub cümle tüccar ile badelfetih karındaş olub yine Alaman boğazına revane olduk Anlar bize siz Hızırsız biz anlara siz Hızır İlyazsız deyu sürur (mes-rur) şadüman olarak Alaman boğazı icre bizim ve anların ağırlıkları yanına geldik Meğer bu mahalde kâmil üç saat cenk idüb yedi harami kesmişler ve kendülerden dahi dokuz âdem şehid olmuşlar Ve yedi atlar düşmüş Bu leş ve kelle ve âlâtı silâh ve hun ile mali ve bu vadi lâlezara döndü [1] On aded s(e) ishaneleri var imiş Cümle eşyaları tarmar ve payimal olmuş tatır(yatır) Bire filân oğlan kandedir Ol şehid oldu İşte kan icre yatur Ya filân ve filân nice oldu Anlar firar iden haramilerin akaplarınca kovagitdiler deyu cevab itdiler Meğer bunlar Kuşadasına gider elli aded anka tüccarlar imiş Kırk aded harami bunları gözedüb bunları bu Alaman bogazında basmışlar Huda bunlara fırsat ihsan eyliyüb biz de imdada yetişüb hamdi Huda hayli yüzaklığı oldu Anı gördük dağlara giden hizmetkâr yararları dağdan yedisin dahi atile donile girifta (rı) bendi zencir idüb üç kelle ve bir şehid olmuş yiğitleri ile geldiler Bunların kimi şad ve handan ve kimi zar ve giryan oldılar kim kimi vay biraderim dir ve kimi vay efendim dir Zira bu mahalli ma'rekede on bir âdemleri şehdi şhadeti nuş idüb mesti uhrevî olmagın bu tüccarların bazıları mü-teellimülhal ve müşevveş(ül)bal olmuşlar idi Hele bunlara nice yüzden tesellii hatır virerek buna çare hemen bu Alamanı bîamandan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Bu dere icre leş ve kelle paça ve alâtı silâhı hunab ile lâlezar bir meydanı ma'reke olmuş)

hereket idelim deyüb cümle şühedasın ve bizim ile cenk iderken tüccardan şehid olan dört aded âdemlerle cümle on altı şehidleri alet-tertib bir püştei çemenzar üzre defn eyleyüb ruhları için birer fatihai şerif tilâvet eyledik Elhasıl azîm cenk etmişlerdir Hakka ki bahadır ve şecî âdemler imiş Bedehu cümle giriftar eylediğimiz yirmi sekiz aded haramileri siyasete getürüb bunlardan süal itdiğimizde Vallah zulümden kariyelerimizde oturmağa iktida (r) larımız kalmıyub dağı derunumuzdan varalım kırmanı Alamanda doyum olalım deyu gelüb cenk idüb işte kendümüz bu gûne doyum olduk Emir Hudanıdır Koç yiğit kurban için doğar Sere yazılan bozulmaz Elbetde olacak olsa gerekdir deyu cevap itdiklerinde cümlemiz bir yere gelüb meşveret itdik Her biri bir gûne paderheva tamamı ham kelimat itdiler Fakir eğer bu haramileri kayd bend ile hâkime götürürsek her biri kemerimde bu kadar cevahirim vebu kadar âlât ve silâhım ve küheylân atlarım vardı derler Ve bize işkence idüb dağlarda medfun mallarımız söyledüb çıkardub aldı dirler Hemen haccı ekber sevabı ister misiz قطع دایر القوم الذین ظلموا nassı katı üzre gazayı ekber idüb bu şühedamızın yanında cümlesin katl idüb cümlemiz beraberce pay idelim Can ve dil çıkmasın Yohsa bunların herbiri hâkim destinden birer takrib ile halâs olur ve yine katı tarik olub ruzi mahşerde siz mesul olursuz deyu bu pend ve nasihati gûşlerine mengûş idüb cümle kelâmı şerife yemin itdik kim bu esrar bu dere içinde kala deyu ahdü eman ve iman olunub badehu herbiri birer harami alub ve şühedanın akrabaları dahi birerin alub ve bizim refiklerimiz sekizin alub tüccarların şühedası kanları üzre cümlesin çökerdüb anı vahidde boyunların tenlerinden cüda düşürüb kellelerin o vadide galtan itdiler Ve vücudu napaklerin sahifei âlemden seyfi sarım ile hak idüb Alaman boğazı emnü rahat olub cümle âlât ve silâhların bahşı kalenderî idüb tüccarlar ancak dört reis [1] at alub gayri şeylerine vaz'ı yed itmediler Ve bizim refiklerimiz ile gulâmlarımız ve tüccar huddamı alesseviyye hisseder oldılar Andan s(e) ishaneleri tahmil idüb meydanı ma'rekeden yine canibi cenuba ol sengistan bâıman Alaman boğazı icre revane olduk Amma Huda alimdir bogazda canımız boğazımızdan çıkayazdı Bu Alman boğazı değildir El'amanı bâıman boğazıdır Ve öyle taşlıkdır kim at ve katır ve piyade âdem adım atacak yer bulamaz Yetmiş seksen yerde dar dereler var ve mukassi sengistan boğazlar vardır kim bir âdem bin âdemi taş ile geçirmemeğe kadir olur Hamdi Huda selâmetle bu boğazı sekiz saatde çıkub Dalyan ovası nam ma-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (reis) yok,

Ayasluk
(XIX. *asir*)

(Allom, Constantinople, ancienne et moderne)

halde cümle s(e)ishanelerimizden yüklerimiz yıkub ve atlarımız otarub mekûlât ve meşrubatdan mahazar ne bulundu ise tenavül idüb andan yine Alaman boğazının Ayasuluk yolu üzre olan gölün ayağı deryaya mahlût olduğu mahalde mirî balık dalyanların ubur idüb Ayasuluk sahrası icre şark tarafına nehri Mendres kenarında üç saat giderken nehri mezburı yedi göz taş cisirden ubur idüb kible canibine bir saat dahi mezraaları hub ve buk'aları mergub zemin üzre gidüb

Evsafı tahtı Cemşid kal'ai kadimi Ayasuluk

Cemşidi cihanârâ bir padişah şah iken anın zamanında bina olunub anda cayi karar idinmiş idi Badehu Cemşidin neslinden Aya Sulya nam bir kıralın elinden ki kıral Rum Kıralı idi sene tarihinde Aydın Bay Oğlu Sultan İsa feth idüb badehu Âli Osmanı ebedpeyvend (den) Yıldırım Han destine girmiştir Bedesti Timurtaş paşa Sı (ğ) la sancağı hakinde hükümetidir Yüz elli akçe şerif kazadır Kethüdayeri ve serdarı ve dizdarı ve kırk aded kal'a neferatı vardır Ve âyânı yokdur Ve fukarası gayet çokdur Ve kal'a bir sahrayı azîmde bir sivri maî kaya üzre şekli müdevverden bademî havalesiz şeddadî sengin binayi hasîn ve seddi metîn bir kal'a(i) üstüvardır Ve etrafı cürmü bin üçyüz adımdır Ve canibi erbaasında asla hendeği yokdur Zira bu kal'a bir yalçın kaya üzerinde mebnidir Ve cümle kırk kulle (i) metîni vardır Ve cenuba nazır ancak iki kat demür kapuları vardır Andan yokuşdur Kal'a içinde yirmi toprak örtülü haneleri ve mescidi var Ve cümle sokakları yalçın kaya kaldırımıdır Ve bu kal'anın taşra kible tarafına bir kat kal'a dahi var İçinde imaretden bir şey yokdur Ser (a) pa virandır ve harab binalar vardır [2] Ve kal'a kapusu kible (ye) nazır bir tarzı acib ve garib ve musanna bina babı atıktır kim kemerleri üzre nakşi Behzad misal bir gûne hayal pesend tasvirler var kim çeşmi ibret hayrelenüb âdem valihü hayran ve dembesteü hayran olur [3] Ve bu temasîli acibenin misli meğer Atine kal'asında ola Bu kapudan taşra aşağı varuşunda olan binalar var kim diller ile tabir olunmaz Hemen zamanı kadimde nemikdar bender şehir idiği şundan malûm ola kim hâlâ âsârı binalardan zâhir ola (n) üçyüz hamamı ve yedi bezesten ve yedi yüz kârgir han ve yirmi bin dükkân ve üç bin mesacid ve sekiz yüz cevami ve iki yüz medaris ve yetmiş imareti it'am ve üç çeşmei abı

[1] Fazla olarak bir (Âlâ) yazılmıştır.

[2] Bağdad köşkü nüshası (serapa virandır ve ibretnüma harab binalar vardır)

[3] Bağdad köşkü nüshası (valihü dembeste ve hayran olur)

revan ve bin beş yüz mektebi sıbyan ve nice yüz bin sarayı âli(i) âyân ve nice yüz bin büyütu bîpayan âsârı nümayandır Ve şehrin şarkında evci âsümana serçekmiş kavsi kuzahdan nişan virir takı revak serbülemler su kemerleri var kim hâlâ padişahlar bu takım binaya takatleri olmasa caiz Bir gûne binayi azîmler var kim görenin aklı perişan olur Ve bu binaların cümlesi beyaz mermerler ile mübtenidir Ve hara(b) istanı icre nice bin Ayasofya amudları misal mermer somaki ve zeytunî sütunları var kim zirü zeber olub yatur Ve nice bin takı kesra misal kemerler ve havuz ve şazirvanlar harab olmadadır Hattâ İslâmbolda Süleymaniyye ve Yeni Cami içinde olan ibretnüma amudlar ve zîkıymet ahcarı garibeler cümle bu şehirden alınmışdır Bu şehrin sebebi harabı oldur ki müverrihanı âlem tahriri üzre öyle terkim olunmuş kim *sene tarihinde* Mısırda bir azîm kahtu galâ olub âdem âdemi tenavül itmesi mertebesine varırlar Âhirüle-mir bir gemi ile nice yüz bin âdemleri bu Ayasuluk hâkimine gönderüb malleri ile gallâ(l) taleb iderler Bu şehir halkı dahi bir danei hardal virmeyüb gelen âdemleri red iderler Ol âdemler dahi şehriniz harab olub nan ve nemeke muhtac olasız deyu beddua idüb haib ve hasir Mısıra varub keyfiyyet ve serencamı [1] hâkimi Mısıra hikâyet iderler Derkâr iki kerre yüz bin âdem (bir) yere cem olub baş açub Ayasuluk harabı için ve halkı muammer olmamasıyçün beddua idüb hâlâ divanhanei Mısırda yedi şehrin harab olması için sabah En'amı şerif tilâvet olunur Biri bu Ayasulukdur ki hâlâ sebebi inhidamı böyle bir şehri azîmin beddua olmuşdur Hakikatülhal Ayasuluk kavmi müflis ve mendebur ve glâlleri anbarlarında bozulur Tuzları sulanup erir ve جيمان جيمان fakru fakada insanları vardır Amma yine bu şehir icre âsude kenarı (kibarı) evliyaullahın ruhaniyyetleri sebeble aşığı varuşda yüz kadar toprak örtülü evleri ve yirmi aded dükkânı ve bir mescid ve bir kesif küçük hamamı ve bir hanı var Ve çarşu meydanı ortasında ve çınarı münteha sayesinde bir âbı hayat kuyusu var ki Temmuzda buz paresid (ir) Ve cabeca hanelerinde bağçecikleri vardır Amma çarşudan alarka kal'a altına karib eski şehirde baki kalmış

Evsafı Camii ibretnümayı Sultan İsa

Bir camii azîm ve mabedi kadimi vacibüttazim bir nazargâhdır ki rub'u meskûnda misli meğer Şamı şerifde Camii Ümmiyye ola Hemen tarzı hendeseyledir Kârgir kubbe değildir Bu dahi serv lev-

[1] Bağdad köşkü nüshası (kıssai serencamı)

halar üzre kurşun örtülü çarpüşte (harpüşte) sutuhdur Ve cemii kirişleri dahi cümle seramed serv ağaçlarındandır Amma cürmü Aya-sofya kadar büyükdür Ve lâkin ensizdir Ve bu camiin haremi dahi camidendir Ol hisab üzre Ayasofya kadar vardır Ve öyle musanna camidir kim canibi erbaasının deri divarı serapa beyaz mermeri ham kaplıdır Ve kıblesi üstünde iki kârgir bina kubbei âlisi hemen Camii Ümmiyye mihrabının hubbesi gibi evci âsümana serçekmişdir Ve bu kubbelerin içi sâfi altın levhalı lâciverd ile münakkaş kâşidir Ve bu kârgir kubbelerin iki canibleri harpüşte tavandır Ve camiin tuli kâmil iki yüz elli ayaktır Ve arzı kible kapusundan mihraba varınca yüz seksen ayaktır Ve taşra haremi dahi bu cürümdedir Ve cami içinde dört aded nilgûn sütunları var kim edimi arzda misilleri yoktur Zira beyaz mermer ve kırmızı somaki ve zeytunî sütunlar görülmemişdir Amma maî amud hiç görülmemişdir Ve bu sütunların kaddi kırkar mimar arşını âlidir Ve üçer âdem ancak deraguş ider Ve bu camiin cümle yedi babı kebiri var Bu bablar dahi Camii Ümmeyye gibidir Huda hakkıyçün mihrabı musannainın evsaf ve beyanında lisanlar kasırdır Zira üstadı merbür (mermer) bir öyle Ferhadî tişeler urmuş kim zeri ziver ile nakşi bukalemun Hind sadef-kârisi gibi ibretnümün mihrabdır Ve minber gerçi ceviz levhasındandır amma Fahri oyması gibi hurde sihirdümi [1] ve gûnagûn nakşi Çin ile nakş olunmuş bir minberdir Meğer misli Karadeniz sahilinde Sinob Camiinin minberi ola Ve mihrabın iki tarafından camiin dörder divarının üç tarafında üç âdem kaddi bâlâda celi hat ile altun ve lâciverd nilgûn ile ve gayri gûnagûn boyalar ile esmâül hüsna tahrir olunmuşdur Ve dairen madar fethi şerif tahrir olunmuşdur Ve gûnagûn hattı kûfîler kitabet olunmuş amma kıraat olunması müşkil hatlardır Ve mihrabı münevver üzre (ان الله ولائكة يصلون على النبي) âyeti terkim olunmuşdur Ve bu cami icre iki müezzin sofaları üzre olan müezzinler mahafilleri gerçi haşebdir amma herbirine bir üstadı kâmil arzı marifet idüb var kuvvetin bazuye götürüb yedi tulâlar ayan ve beyan etmişler iki aded mahfili birer tarzı acib ve garib musanna âsârlardır Ve bu camiin yemin ve yesarında iki tahtanî sofa ki sol tarafındaki sofa Padişahlara mahsusdur Sağ canibindeki Hazreti Resaletpenahın hırkai şerifi sofasıdır Bu iki sofanın dahi şebeke kafesleri birer gûne Fahri oyması gibi oyulmuşdur kim cihan ressamaları tarihinde âcizlerdir Ve bu camiin canibi erbaasında revzenleri yoktur Ancak cami icre ziyapaş canibi erbaasında olan billûr mermer ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (sihri îcaz rumî ve islimî ve gûnagûn)

necef camlardan yedi aded kapular üzre şebeke kafeslerden derunu münevver olur Ve bir kaç camlar hırkai şerif sofası üzredir Amma hırkai şerif Âsitanei saadetde Hazinei mahsusai hümayundadır Bunda sandukası vardır Teberrüken ziyaret olunur Ancak bu camide bir kûfî hat ile bir Kelâmıkadim Hazreti Osman hattıdır deyu has ve âm ziyaret derler Ve bu camiin haremde olan ruham döşeme bir diyarda yokdur Meğer Mısırdaki Barkukıyıye camiinde ola Öyle müşa'şa ve mücellâ haremdir kim âdemin ruyi görünür Amma papuş ile girilmez Zira camidendir Ve şa'şasından âdemin gözleri hayrelenür gûya âyinei İskenderdir Ve bu haremde canibi erbaasındaki sofalar üzre gûnagûn amudu ra'nalar var Bir kaç zelzeleden münhedim olmuş Ve bu haremde o (r)tasında bir abdest alacak havzu azîmi vardır Bu dahi bir musanna havzu hanefîdir Ve bu haremde üç kapısı var Sol tarafındaki kapudan hareme on beş kademe taş nerdübanı âli ile uruc olunur Ve bu babı saadetin atebei ulyası üzre beyaz mermer kitabeler icre celi hat ile bu âyeti şerif yazılmışdır

(ان للمتقين في جنات و عيون)

Ve bu âyeti şerifin altında

(سلام عليكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار)

Ve haremde sağ kapısından aşağı şehre on ayak yine mermer nerdüban ile inilür Bu kapunun kemeri üzre camiin tarihi tahrir olunmuşdur kim tarihi budur

(بسم الله الرحمن الرحيم بانشاء هذا الجامع السلطان الاعظم مالك رقاب الامم سلطان الاسلام)

والمسلمين فخر الدولة والدين عيسى بن محمد بن آيدن خلدالله ملكه في سنة سبع وسبعين

(وتسع مائة عمل على بن مستعصم)

Deyu tahrir olunmuşdur Ve haremde kible kapısı mesduddur Zira ol tarafda cemaat yok harabdır Ve bu camiin bir tabaka bir minareni mevzunu var kim Hasti (Habeşî) makamı kadar bâlâdır Ve bir makamı Habeşî binayı ra'nadır Ve ser(a)pa bu imaret resası nilgûn ile mestur ve bir camii nurunalânurdur kim heşt bihiştten nişan virir (Beyit)

رئينا جامع الدين جميعاً

ولكن مارئينا مثل هذا

Bu cami hakkında dinmiş ola Velhasıl bu camiin hüsün ve letafet yüzünden vechi arzda öyle bir kârı beni âdem bina olunmamışdır kim âdem vafından âcız olur Eğer vaz'ı üzre evsafın tahrir eylesek evkafnamesi gibi bir mücelled kitabı seyahatname olur Amma böyle viran şehri icre cemaatsiz kalmış bir camii garibdir Ancak sağ tarafında imam ve hatib ve kayyım ve sair huddam haneleri vardır Ve her cum'a ve bazar günleri ve sebürüz evkatı hamsede cemaat ve züvvardan hali değildir Amma izdiham cemaati yokdur

Ziyaretgâhı Ayasuluk

Evvelâ suku sultanîye karib bir kubbei âli içinde Sultani şer'i mübîn ve müfessir ve musannif Eşseyh hazreti Şehabeddin ulemayı dendir Sivasda ümerayı Danişmendden Melik Beyzade Cenani Beyin abdi müşterasıdır kim Gürcistanda yine beyzadelerden Dadiyanulasıl bir kimesne imiş Âlemi sabavetde sair sıbyan ile lû'bu lehve meşgul olmayub şehri Sivasda Suayrîzade Balaban Efendiden kırk sene tahsili ulûm idüb fûnunu şettaya malik olub Şehabeddini Sivasî [1] namile şöhretyab oldu Badehu Brusaya hicret idüb Zeyneddini Hâfî hazretlerinin şerefi sohbetleri ile müşerref olub anlardan dahi ulûmu batını ve ilmî ledünnü tekmil idüb anların izni şerifleri ile bir tefsiri şerif telif itmişdir kim beynelulemai müfessirîn ve muhadisîn icre Tefsiri Şeyh deyu şöhret virmişdir ve muteber tefsiri nefisdir Kavli Muhyiddinülarabî üzre bu tefsirde üç bin dürlü [2] ulûmdan fûnun göstermiş tefsiri bîbedeldir *بسم الله الرحمن الرحيم* Hudaya hamd olsunki böyle sultani ziyaret idüb ruhu şerifinden istimdad taleb itdik Hâlâ ziyaretgâhı ünasdır Ulu Camide olan hırkai şerif bu Şehabeddin Hazretlerinin seyyidi Âli Danişmendîden kendülere intikal idüb Ulu Camide ziyaretgâh idi Badehu Celâlî tuğyanında Ulu Camiden ref idüb Hasoda ki Âli Osmanın saadet hanesidir anda mahfuzdur *دام الله بطنه وكرمه آمين* Ve ziyareti Eşseyh Tuygun Şah Âli Aydın Bayıdır Ve kabri *Kurduman Bay* ve merkadi *Gazi Sıgla Bay* Sıgla diyarı serapa bunların fethi olduğu için Sıgla vilâyeti dirler Andan kal'anın şarkîsi tarafında kuburu Âli Aydınıyan Şah İsa ve Şah Mehmed Bay ve Sah beyi Bay ve Şah Kerrar Bay ve nice bin selâtîni selef var Zira şehri azîm ve tahtı kadim bir şehir idi Ve zamanı kadimde şehre cereyan iden su kemerleri kal'anın şarkı tarafında nümayan takı kesra kantaralarından nişan virir âsârı azîmelerdir Anlara karib

[1] Vefatı 860 dadır Mezar taşı üzerinde *وفاة سنة ستين وثمانمائة* yazılıdır

[2] Badad Köşkü nüshası (aded)

temaşayı meşadı Dahhaki Marî dirler bir meşadı tavildir Ahaliî şehir Dahhak bundadır dirler amma bazı tevarihde Acemde Gâvei Ahenger elinde katl olunub Acemde dirler Amma Yenvan tevarihinde Dahhakin oğluzu (oğlanı) babasının lâşesin Ayasuluğa getirüb defn idüb meşadı üzre cesedi Dahhaki timsal itdi dirler Hakikat uzun mezar üzre beyaz mermerden bir mehib cüssedar âdem sureti idüb iki ketiflerinde birer ejderha kelleleri idüb Dahhakin namuharek basını ısıtır şekilli tasvir olunmuşdur Ve Dahhaki Marînin omuzlarında bu ejd(er) haların hasıl olmasına sebep Şeytandır deyu anın dahi şeklin bir siyah kör gözlü kanadlı melek suretinde kara kayadan bir İblis sureti itmişler Göre (nin) gülmeden aklı gider mudhik eşkâldir Amma bu İblisin temaşasına gerenler (gelenler) senksar idüb bu kadar bin yıldan beru taş yiye yiye bir gözin dahi çıkarmışlar *الله تعالى اعلم* Ol bir gözin dahi çıkararı İsmail nam ola Bu kadar zemandan beru hacir ata ata siperi lâ'net olmağla perrü balinden ve paylerin ve kolidan bir vücudu kalmamış *الله تعالى اعلم* Mekke de Mena pazarında yetmiş bin hüccacın recematı hacirlerinin darbu bu İblis tasvirine isabet itmiş gibi

(Altı satır boş)

bu eşkâli İblis Ayaslukda Dahhak mezarı önünde payimali rimal olub yatur Ve vine bu mahallere karib Dahhakin nice tevarihde hikâyesi mufassaldır Ancak bir eyu padişah idi İblisi pürtelbis açıcıbaşı olub Dahhakin iki omuzlarından öpüb ketiflerinden birer yılan zâhir olub nafakaları birer âdem beynisi idi Bu halile nice bîgünah halkı kırub taziyane ile döğüb zulme başladı Âhir Feridun asrında Âhenger Gâve elinde katl olundu Bekavli Tarihi Taberî Sam bin Nuh aleyhisselâma silsilesi müntehidir Âhir putperest olub Nuh Nebi dine davet idüb kabul itmedi Bin yıl muammer olub padişah olmuş idi *Meşadı sahibi camı Cem Cemşidi pü. haşem* bir büyük padişah idi Bin sene muammer olub yedi yüz yıl padişah oldu Bu dünyada üç bin aded sanayiat telif itmişdir Cümleden biri telif itdiği üç yüz kubbeli ve bin kurnalı hamamı Bu Ayasluğdadır Hâlâ âsârı binaları zâhirdir Ve çadırı ve gözlüğü ve sabunu ve barutu siyahı ve talimi Şeytan ile şarabı bîhicabı ve nice bin sanayiat makulesi eşyayı ve naht ilmetmek ve silâh düzmek ve ibrişim peyda idüb elvan boya boyamak ve hayvanat derisin debagat idüb kürk etmek ve gavvaslık idüb deryadan incu çıkarmak ve şehirden şehire yol açmak ve kireç ve üstübec yakmak ve misk ve öd ve gilâb ve reyhan ve kalemisk ve envai ıtırlar ve nifir ve zurna ve tabıl ve kiriş yapmak bu Cemşid itmişdir Ve ze-

manında cümle halkı dört fırka eyledi Birin ulema birin sipahi ve birin ehli san'at birin ehli ziraat eyledi Ve şehri İstaharı vasî eyliyüb taht idindi Böylece iken kendüye cünun arız olub rübubiyet davasına başladı Ve ruyi arzda olan padişahları kendüye tabi itdi Lâkin Şeddad bini Âd mutî olmıyub oğlu ile Dahhaki yer götürmez asker ile Cemşid üzerine gönderüb Ayaslugda Cemşidi kam ve rem idüb münhezim itdiler Ve Cemşidi erre ile iki bölüb halkı cihan şerrü şurundan emin oldılar Hâlâ Cemşidi anîdin meşadı bir tavil mezardır Ehli Ayasuluk bunda dirler *الکذاب من اعمده على الراوى* Hadis dimiş *من الكذاب من اعمده على الراوى* buyrulmuş Bu şehrin âbu havası gayet sakil olduğundan atları ve himarları ısıtma tutar Amma zamanı kadimde âbu havası gayet lâtif imiş Ve bu şehir hîni tahrirde iki nevi üzre tahrir olunmuşdur Şehir Aydın sancağıdır Kal'a Suğla sancağı hudududur Ve mahsulâtının memduhu kenevir ketenidir Ve tohmu vefret üzre hasıl olur İçinde develer ve at ve katır gezse kaddü kametinden görünmez Bu mertebe âli kendiri olur Ve cabeca

(Bir satır boş)

bağ ve bağçeleri vardır Huda mamur eyliye Ve bunda âşinalarımız ile vedalaşub ve refiklerimiz ile garb tarafına Ayasulug sahrası icre nîm saat gidüb

Şehri harabı Bodrum

Evail zemanda şehri azîm imiş kim eğer harablıklarını tahrir eylese harabâbâdın zikrinde faide ve beyanında aide olmıya Ve gayri meşhurun zikrinde meal ve mahasalı olmıyanların nutkunda ve medhinde melâlet hasıl olduğu için zikrolunmadı Ve kesreti kitabet olmıya deyu hemen bu Buduryine şehrin seyir ve temaşa idüb ol binayi azîmleri sernigûn olmuş yatur *كل شيء هالك الا وجهه* âyeti şerif mazmunun fehm idüb engüşt berdihan ve valihü hayran olduk

(Yedi satır boş)

Zemanı evvelde Ayaslug şehri bu Buduryine şehri birbirlerine muttasıl imiş Amma Bubud (ur)ine şehrinin dağlarında mağaralar var kim içinde derya misal âdem gezse gaib olur Kehifler ve saraylar ve divanhaneler var kim âdem hayran ve dembeste olur Ve hâlâ bu viran şehir icre bir havzu azîmi var ki cihan halkı levüm ve hücum itseler suyunu taşısalar deryası katra misalkadar eksilmiye Sengi hardan kesme *عشرًا في عشر* bir havuzdur Ehli belde bunun hakkında mutalsamdır dirler Bu havuza hail gûhu balâ üzre

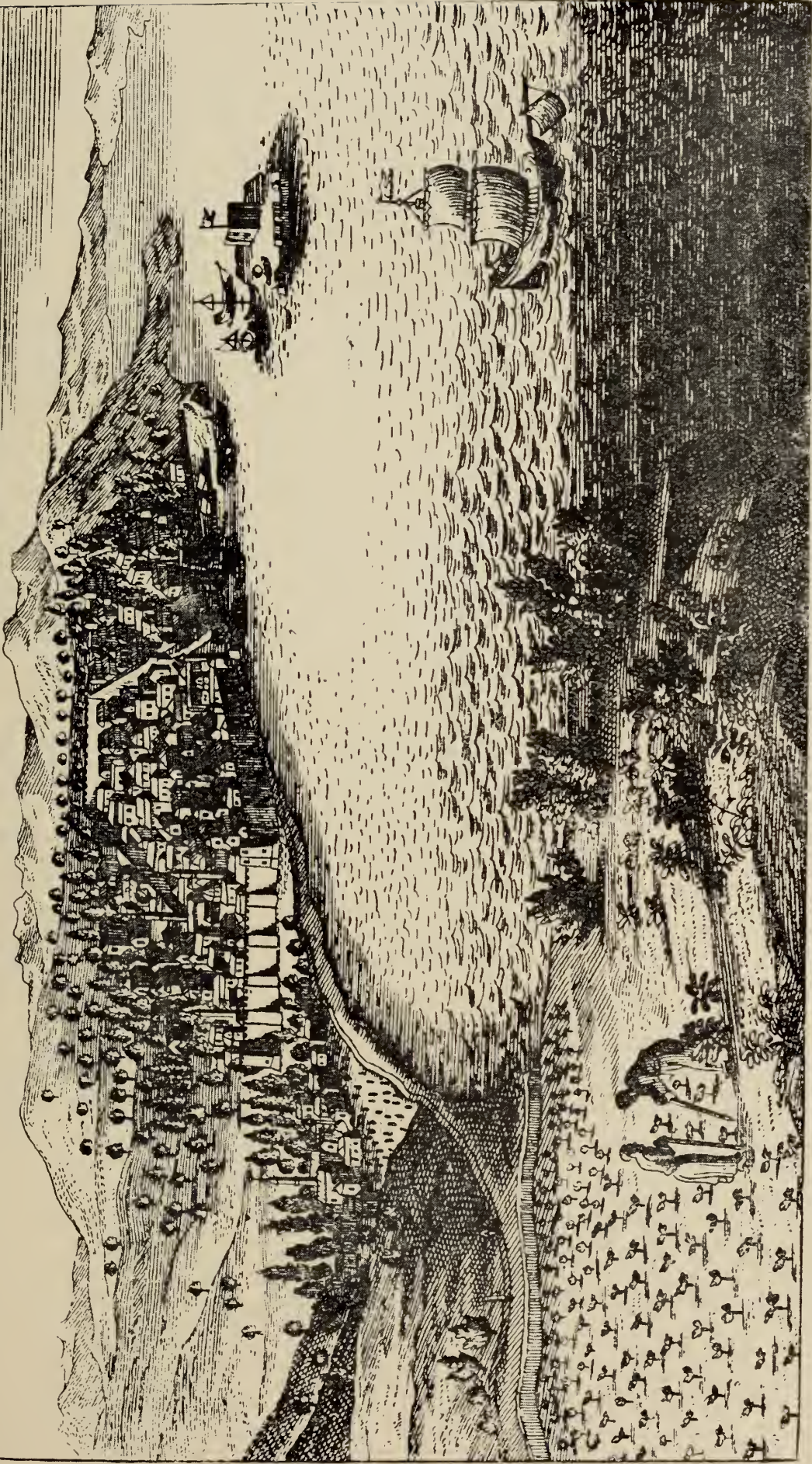
Beyanı kal'ai Budrine

Kahkahavar bir kal'ai üstüvardır İçinde Ayaslug ve Kuşadası şehirlerinin çobanları sakin olurlar Âbâdân imarat yokdur Amma canibi erbaasında Ayasluğun nahiye kurasının herbiri kasaba misal kuradır Bu şehri harabdan bir saat garba gidüb bir vasî ova içre iki saat kibleye giderken zamanı kadimden Ayasluğa gider su kemerlerin seyir ve temaşa iderek ubur idüb bu kemerlerin nısfın sahibülhayrat tamir ve termim idüb iki merhale yerden âbı nabın Kuşadasına getürmüşler Bu kemerleri temaşa iderek Ayaslugdan üç saatde mahsuldar kariyeler içre güzer iderek

Evsafı kal'ai darı murgan yani Kuşadası şehri

Sene tarihinde fatihi Bağdadı bihiştâbâd Sultan Murad Hanı Rabi binasıdır Bedesti Kapudan Receb paşa Sıgla sancağında Öküz Mehmed paşanın muaf ve müsellemler evkafındandır Voyvadası hâkimdir Ve hâkimi sanî yüz yük akçiye mültezim gümrük emindir Hâkimi salis yüz elli akçe şerif kadıdır Kethüdayeri yokdur Amma hâkimi rabi yeniçeri serdarıdır Ve hâkimi hamis dizdardır kim yüz neferata malikdir Ve kal'ası lebi deryada bir püšte üzre şekli murabba bir kârgir sengâbâd hoşbünyad kal'ai Sultan Muraddır Ve cenubî tarafı yokuş yukarı kayalar üzre vaki olmuşdur Ve sa'b ve metîn yerde olmak ile etrafında hendeği yokdur Ve lebi deryası alcak vasî kumsal yerlerdir Ve divarının kaddi on beş arşun bâlâdır Ve üç kapusu vardır Bir canibi garba nazır iskele kapusudur Gümrük emini anda sakin olur bir hanei azîmdir kim seksen ocak kat enderkat höcrelerdir Ve kal'a misal Öküz Mehmed paşanın hayratıdır Matekaddem kal'a olmak için bina olunub badehu han olmuşdur Badehu büyük kal'a bina olunub bu hanı dahi büyük kal'a(ya) muttasıl etmişlerdir Anınçün bu hanı azîm içre kal'a gibi büruc ve barulı ve mazgallı ve top ve tüfenk ve müzeyyen bedenli ve cedid ve metîn handır Ortasında bir âbdest havuzu ve çeşmeleri ve fevkanî bir küçük mescidi ve bir kapusu garb tarrfında deryaya ve bir kapusu aşağı kal'a(ya) nazırdır yani büyük kal'aya Ve gümrük emini ve cümle anka bezirgânları ve maldar sudgerleri bu handa sakinlerdir Ve hanın damları üstü serapa kayagan döşelidir Hîni muhasarada dam üzre olan mazgal deliklerinden cenk olunur bir iç kal'ai hanîdir Ve bu hanın iki kapusunun mabeyni kâmil kırk adımdır Ve bir muzlim bucakda bir demirli kal'a kapusu vardır Cenuba nazırdır Ve bir kapu dahi büyük kal'anın kibleye nazır büyük

SCALANOVA

Kuşadası
(XVIII. asır)

(de Tournafort, Voyage, du Levant)

kapusıdır Cümle neferat nigâhbanlar ve didebanlar huddamanı gümrük anda oturub âyende ve revendenin gümrük meta'larına nazar iderler Eğer esvab kaçırlırlar ise malin girift iderler Ve bu aşağı kal'a içinde üç mahalle ve yüz seksen kiremit örtülü tahtanî ve fevkanî mamur hanei zibalardır Ve tarıkı âmları serapa kaldırımlı pak şahrahlardır Ve iki yüz dükkândır Amma bezestanı yokdur Ve bir hamamı ve bir hanı ve yedi çeşmesi ve yedi mektebi ve bir medresesi ve bir camii Kapudan Receb paşa binasıdır Cemaati gayet çokdur Kârgir minareli ve kubbei âlisi kurşun ile mestur bir camii mamurdur Ve hareminin canibi erbaası medresedir Ve mahkemei şer'i resulü mübîn dahi bu camie muttasıldır Ve bu kal'adan taşra varuşu azîm Bu kal'anın kiblesi ve cenubu ve keşisleme ruzgârları canibince vaki olmuştur Bayırlar üzre bağı bağıçeli âbı revanlı kârgir ve metîn sarayı âliler ile ârâste ve hadikai mahsuldar ile piraste bir şehirdir kim cümle dokuz mahalle ve dokuz mihrabdır Cümleden mükellef ve mamur camii lâtif varuş kapusından taşra ulu yol üzre Hanımıyye camii kapusu üzre tarihi budur

*Hazreti hacce Hadice Hanımı âli nüvaz
Mabedül ibade bünyad eyleyüb cayi meaz
Hasbetenlillâh yapıdı barekâllah zadiya
Arifane oku tarih pak kılub beş vakt nemaz
Sene 1068*

Ve Kadı Camii kârgir minareli bir camii zibadır Bu dördü camidir Maada mescidlerdir Ve dört medrese ve bir hamamı ve cabeca esvaki muhtasarlardı vardır Ve aşağı kal'a önünde bir hanı var Ve cümle hanları kırmızı kiremitlidir Ve bir kaç çeşmesarlardı vardır Çemşidin Ayasluk yolundaki kemerlerin suyudur kim şehre karib yerde gayri yollar eyleyüb bu şehre getürmüşlerdir Amma gayet leziz sudur Bu şehrin âbu havası gayet lâtif olduğundan mahbub ve mahbubesi gayet çokdur Ve taze civan yiğitleri cümle Cezayir esvabı giyerler Tüfenkendaz bahadır yiğitleri meşhurdur ve nisvan taifeleri gûnagûn pran-kana çuka ferace giyüb ehli ırzca hareket iderler Ve başlarına beyaz car bürünürler Ve bağ ve bağçesinin ve üzümü ve incir kurusu ve köftürü ve susamı ve fıstıkı sanavberi ve bademi rub'u meskûnda yokdur diyecek kadar var Memduh nimetleri kati vafirdir Ve hayır ve bereketleri mütekâsirdir Bir vasiatül aktardır Ve bir şehri kal'ai üstüyardır Ve limanı beş yüz pare kadırğa alur ve gayet timur tutar limandır Amma batı tarafına timur bırağub yatmak gerek Ve bu liman içinde bir küçük adacık vardır Bir yalçın kaya üzre şekli

müdevver ve metîn bir kal'aciği vardır Cürmü yüz adımdır Başka dizdarı ve kırk aded neferatı ve on pare balyemez topları vardırkim limanın canibi erbaasında kuş kondurmaz Kuşadasının bu mendirek kal'asıdır Ve her gice beru kal'adan dahi onar nefer tüfenkendaz şehbaz yiğitler imdada giderler Ve Kuşadası dinilmeğe bais bu adacık dırkim her sene bu cezire(ye) nice kerre yüz bin tuyur gelüb ziyaret itmeyince ubur itmezler Mutalsam bir cezirecikdir Bu temaşaları idüb âyânı vilâyetden bostancı zadeler Mehmed Çelebi ve Mustafa Çelebi ve Emin Ağa ve serdar Fazlı Beşe ve gayri ahbab [1] ile vedalaşub ve yirmi aded bahadır tüfenkendaz refikler alub Kuş[2] kible canibine sengistan yollar icre âbâdan yerler ve kariyeler temaşa iderek

Kariyei Çölmekci

Üçyüz kiremitli ve yüz elli çömlerki dükkânları ve bir camili ve bir hamamlı bağı bağıceli mamur ziamet kariyedir Rum ve Firengistana Kuşadasından giden bal ve yağ ve bekmez destileri cümle bu köyde işlenür Bu kariyeyi ubur idüb yedi saatde

Evsafı şehi kadim ve benderi azîm kal'ai Balat fethi Sultan Bulat

Sene tarihinde Kıdefa binası ve tahtı idi Bادهu sene tarihinde Rum keferesi elinden Aydın Bay Oğlu İsa Bey ümerasından Bulat emir feth itdiği için Bula(t) kal'ası dirler Bir zaman Cineviz küffarı desti istilâsına girmiş Zira bazı yerlerinde Cineviz tasvirleri alâmetleri vardır Badelfetih öyle mamur olmuş idikim bilâdı selâsenin biri Ayaslug biri Milâs biri bu şehri Balat idi Amma bu dahi ahali Mısıra zahire virmedikleri için hedefi naveki beddua olub Ayaslug gibi harab ve yebab olmuşdur Eğer bunun dahi viranlığın tahrir itsek bir müdevven kitab olur Ancak nehri Mendres deryaya mahlût olduğu mahalde lebi deryada bir top menzili baid nehri Mendres kal'asının divarların döğere geçer bir viran azîm şehir ve kal'a hâlâ burc ve baruları metanet üzre zâhir ve bâhirdir Ve mamuru cümle iki yüz miktarı türab örtülü haneleri ve bir hanı ve esvakı muhtasarı vardır Amma imaret ve medrese ve hamamı ve çeşmeleri ve bezestanı yokdur Amma viranı ve bağı ve bağçesi çokdur Ve âbu havası begayet sakildirkim serçe ve himarı ısıtma tutar Fakir der(d)men d himarın segâh makamında

[1] Bağdad köşkü nüshası (dostanlar)

[2] Bağdad köşkü nüshası (adasından)

(Youannin et Gaver, Turquie)

Gelibolu
(XIX. *asir*)

sadası çıkmayub dembeste kalur Kararın viremez Ve halkı dahi serapa mahmum olub renk ruları zerdgündür Ve bu şehir içre imareti kadimelerinden ancak camii kalmışdır Gayet musanna şirin camii şerifdir Amma Ayasluğdaki gibi binayi azîm değildir Andan küçükdür Lâkin vaz'ı binasi ana müşabihdir Ve şehri yine Sıgla paşasının hasıdır Voyvada hâkimdir Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiye (si) yetmiş pare kuradır Amma kadısı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı Suyle [1] kasabasında sakinlerdir Amma bu şehir iskele olmak ile Tire ve Mağnisa ve Aydın ve Sarıhan diyarında cümle tüccar meta'ların bu Balat şehrine getirüb Akdeniz içre olan cezirlere her eşya bu yerlerden gider Ve hususa bu şehrin lodos canibinde İstanköy ceziresi yüz mil yakındır Ol cezireyi ganimet iden bu Balat iskelesidir Gemileri İstanköye giderken ibtida Karabağlar kıyısı tarafından geçüb Çatal adalara uğrar Andan Paşa adalarını sağ tarafda bırağub yüz milde İstanköye dahil olur Birbirinden dağları küşade havada nümayandır Bu Balat kal'ası lebi deryadan sehl baiddir Amma Mendres nehri ile çekelöve kayıkları ve Gelibolu ve İstanköy kayıkları ve Sönbeki ve Anabolı firkateleri ve zarbana ve şaykalar ve gemileri nehri Mendresden içru girüb bu Balat şehrinde meta'lar alurlar Ve metanın memduhu buğday ve arpa ve penbe ve gayri gûnagûn metai kesireler vardır Amma

(Beş satır boş)

Bu diyarda olan beyankökü [2] bir diyarda olmaz Ve gayet nefaset üzre hasıl olub Rum ve Arabistana cümle bundan gider Gayri diyarlarda da çok olur amma bu Balat şehrinin beyankökü memduhu âlemdir Mısır diyarına cümle beyankökü bundan gider Anda gayet makbuldur

Der beyanı hassai ırkussus yani beyankökü

Bu edviye değirmenlerde dögülüb bir gice suda yatırub şerbetin çıkarırlar Sabah ve akşam birer kâse nuş iderler Cemii ehli Mısır bundan deva ve şifa bulub ismine ırkissus dirler Vücudu insanda ola (n) cümle ahlâtı ve sevdayı ve safrayı ve balgamı ve malihulyayı ve sadırda olan zıykünnefesi ve siali def ider Şiddeti harda nuş idenin hararetin def ider Hususa habsi bekle mübtelâ olan kimseler nuş itse mesane yolun açub tathir idüb safayı hatır ile tebevül olunur gayet müdrir şeydir Hattâ mesanede hasıl olan taşı dahi eridüb çı-

[1] Bağdad köşkü nüshasında (Söke)

[2] Meyan kökü olacak

karır ve mahveder Hakim Davud Tezkerei Müfredatında yetmiş nevi hassasını yazmış Mücerrebdır Amma bu Balat şehrinde leziz ve kalın olur Zira kumsal yerlerde kök kök olub ziri zemine müstevli olur Balat halkı ekseriya bu beyan kökile kefaflanur ve geçinirler Ve bu şehirden refik alub canibi şarka filan saatde

Çerçini Kasabası

Bu dahi Sığla sancağında Balat nahiyesinde hasdır Serdarı ve kethüdayeri yokdur Şehri mahsuldar feyzada iki yüz Etrak haneleri ve bir cami ve bir hanlı kasabadır Esvakı ve hamamı ve inareti yokdur Amma bağ ve bağçeleri çokdur Bu kasabai ubur idüb kible tarafına nehri Mendres kenarında âbâdân kuralar güzer iderek beş saatde

Evsafı kasabai Mandaliyat

Bu dahi Sığla hakinde hasdır Ve yüz elli akçe mezmum kazadır Hattâ kuzat efendiler mabeyinlerinde Bu Efendi mandalı yemiştir Andan mazul olmuşdur deyu lâtifegüne bir darbimesel kalmıştır Kethüdayeri yokdur Amma serdarı ve âyânı vardır Ve şehir bir düz yerde . . . yüz haneli ve bağ ve bağçeli ve han ve cami ve mesacid ve hamam mektebi sıbyanlı ve âbı havası lâtif kasabadır Bunu dahi ubur idüb şehri Milâs dört saatlik yer karib iken haramiler havfinden ol tarafa müteveccih olmayub canibi şarka müzeyyen kariyeler ubur iderek ve selâmet ile giderek altı saatde kâmil

Evsafı kasabai Söke

Ayasluk hakinde ve Cezayir eyaleti kaleminde Sığla sancağı paşasının yeridir Sığla bir cezire yer olmak ile paşa ve kaimakamı bu vilâyet ortası Sökede sakindir Paşalara mahsus saray vardır Paşasının tarafı padişahîden sekiz yük akçedir İki pare kadırğa ile paşası kapudan ile ruyi deryada sefer eşer Ve alaybeğisi ve çeri başısı ve sancağında altı yüz erbabı timarı ve yirmi altı serbest gedikli zuaması vardır Kanun üzre bu cümle eshabı timar cebelüleri ile iki bin pak müsellâh asker olub mirlivalarının sancağı altında sefere memurdur Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kırk pare kariyelerdir Paşası daima deryada gezüb kaimakamı kırk bin guruş tahsil ider Ve tahtı hükûmetinde olan kazalar bunlardır kim zikrolunur Cümleden baş kaza mevleviyyet olmuşdur Kazayı İzmir ve Karaburun âbâd kazası ve Urla kazası ve Çeşme Sığacık ve Sivrihsar ve İneâbâd ve Cumaâbâd

ve Kızılhisar ve Ayasluk ve Kuşadası ve Balat ve tahtı kazai Söke Cümle kazaları bunlardır Amma nevahileri çokdur Ve gayet mahsuldar ve imar ve dar ve diyarı vafirdir Kethüdayeri ve serdarı ve âyânı vardır Amma müftisi ve nakibi yokdur Ve şehri Söke dağının burnundan baid bir burun ucunda vaki olub Mendres kenarında ve şark tarafı İne ovasından ta Güzelhisara varınca bir sahrayı bîpayan ucunda vaki olmuştur Bir şirin kasabadır Ve şark tarafı İneâbâd kazasıdır Ve Söke dimenin sebebi tesmiyesi oldur kim Urhan Gazi Güzelhisarda iken küffarı hakısarı bedgirdar Balat kal'asından gemilerle asker döküb bu Söke hisara gelüb müstevli oldu Söke dağında tabur kurub tahassun ider Urhan Gazi dahi seksen bin cüyüşü muvahhidîn ile Güzelhisardan sökün idüb Söke hisarı surunda küffar ile cenk ve cidal ve harb ve kıtal iderken askeri islâm münhezim olmağa yüz tutar Hemen Urhan Gazi dalsaturu muhammedî olub askeri islâma takviyet virerek Bire gaziler Su kâfiri söke söke şehirden çıkarın deyince *المظمة الله تعالى* küffara güzel saturu Urhanî ururlar kim küffarın bir canibi reha bulmıyub cümlesi tigi âteştâbdan kebab olub tab ve tüvanları ve pîr ve civanları bertürab kalırlar Ve cümle gemileri Balat kal'asında yalnız kalub guzati müslimîne ganimet olur Anınçün bu şehre Söke dirler kim Urhan Gazinin nutku dürerbarlarının tesiridir Ol gaza malile Söke şehri mamur olmuştur Hâlâ dokuz mahalle ve bin yüz hanesi toprak örtülü ve kerpiç divarlı evlerdir Ve cümle sekiz mihrabdır Cümleden çarşu içinde Beysarayı kurbinde Camii kârgir minareli kârı kadim camidir Amma kiremitlidir Ve üç mescidi ve on yedi dükkânı ve bir hanı var Ve hamamı muattaldır Bezestanı ve medrese ve imareti yokdur Amma bağ ve bağçesi gayet çokdur Ve âbu havası olkadar lâtif değildir Ve halkı zerde yüzlü ve kök gözlü ve Etrak sözlü taifelerdir Ve mahsulâtlarından bademleri ve susamları ve penbeleri gayet çok olur Ve bundan dahi vesileler alub nehri Mendres kenarınca üç saat şarka gidüb badehu nehri Mendresi atlar ile karşı canibe ubur idüb yine ol sahra içre üç saat dahi gidüb nehrin bu canibi İneâbâd kazası hudududur Amma bu kazada kasaba yokdur Serapa kasaba misal mamur kariyelerdir Kadısı ekser evkatda kariyelerinde deveran itmededir Altıncı saatde

Menzili Kariyei Kürdler

İneâbâd kazasıdır Kadı ekser zemanda bunda sakin olur amma mahsus mahkemesi yokdur Ve Sıgla sancağı hassıdır Ziametdir Ket-

hüdayeri yokdur Amma Kürd Oğlu Ahmed Beşe yeniçeriyân serdarıdır Ve cümle ahalisi Soran Ekradıdır Bu şehirde tenasül bulub imar itmişler Asla türkce kelimat itmiyüb cümle harra verre roniti diyerek kürdî lisan tekellüm iderler İki yüz elli bağı ve bağçeli tah-tanî mamur haneleri vard(ır) Ve bir camii ve yirmi aded dükkânları var Gayri imaretden nişan yokdur Bundan dahi refikler alub yine İneâbâd sahrası içre nehri Mendresin sağ tarafında yani sağımızda kalub ılgın ormanları içre tazı ve zağarlarımız ile saydü şikâr iderek 3 saat şarka

Evsafı kal'ai şehri şirin Güzelhisarı Aydın ve üstüvar hasnı metîn

Matekaddem Cemşid kızlarından Sirye nam bir melike binası ve tahtı idi Badehu sene tarihinde bizzat Aydın Bay Oğlu İsa Bay fethidir Badehu sene tarihinde cihaz tarikile Urhan Gazi oğluna duhteri pakize ahterile yedi pare kal'anın ve bu Güzelhisarın miftahların teslim idüb ol takrib ile Âli Osman destine girmiştir Hâlâ Aydın sancağında paşasının hassı olub voyvadalıktır Ve yüz elli akçe şerif kazayı ra'nadır Ve nahiye ve kuradır Şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı ve ulema ve sulehası ve eimme ve hutebası ve meşayihi gayet çokdur Ve kethüdayeri ve Dergâhı âli yeniçeriyânının serdarı ve kal'a dizdarı vardır Ve kırk neferatının nısfı İzmirde Sancakburnu kal'asına salık olunmuşdur Ve ahibba ve yârândan Mustafa paşa zade ve Şemsi paşa zade ve Boyacı zade Efendi ve serdar Hasan Ağa ve Mumcı Hasan Ağa ve şair Salihî Çelebi ve Zamirî Çelebi ve mevlevîhane şeyhi Efendi Âyân eşbehi vilâyet bunlardır Ve bu kal'a zamanı kadimde gayet küçük imiş Badehu tevsî etmişler

Evsafı eşkâli Kal'ai Bâlâ

Evvelâ bu şehri azîmin canibi şimalinde bir gûhu bâlâ üzre bir köhneâbâd kal'ai siryeâbâd kârgir senk bünyad kal'adır İçinde elli mikdarı kiremit örtülü hurde neferat evleri var şimale nazır bir kapusu var Taşrasında bir kat kal'a divarının dahi şimale nazır büyük kapusu var Ve iç kal'ada bir mescidi ve bir buğday anbarı var Bu iç kal'a bir hurde çakıl taşlı yalçın kayalı bir şa'b divarlı evce serçekmiş bir kal'ai bâlâ ve şekli murabbadır Ve dairen madar cürmü sekiz yüz adımdır Ve asla bir tarafında hendeği yokdur Zira canibi

erbaası yalçın kayalı püştei âlidir Serapa aşağı şehri azîm sahrayı bîpayana zeyn olmuş bu kal'adan nümayandır Ve şehir tarafı bu kal'anın derki esfelivar gayet uçurumdur Badehu sene tarihinde bu şehri gayet mamur âbâdân ve mamur ve müzeyyen büldan olub anka bazirgânlar sâkin olmagile ahalisi (ahalii) memleket Celâlî ve Cemalî Karayazıcı ve Said Arab havfinden ehli belde bir yire cem olub وشاورهم في الامر nassı fermanı üzre meşveretlerinde yekdil yekcihet olub vilâyetlerinin Celâlîden havflerin (ri)kâbı hümayuna arz idüb arzuhallerinde kendü malimiz ile şehrimizin etrafına sur çeküb devleti şehriyarîde ehli ayalimiz ve evlâd ensabımız ile Celâlî zalemesinden emin olmamız reca idüb valii Anadoluyu mübaşir taleb ederiz deyu arzları padişahı cemcenabın manzuru saadetleri olub recaları hayyizi kabulde vaki olub hattı hümayunu saadetmakrun ile serbevabandan Selim Ağa nam bir selimülkalb Ağayı zîşan gelüb Güzelhisarlı Yusuf paşaya evamiri sultanî ve hattı şerifi şehinşahî gelince Yusuf paşa rızaenlillâh kendi malinden bin kise ve âyânı vilâyetden üç bin kise cem idüb Aydın sancağının cümle kazaları reaya ve berayaları imdadı ile taş ve kireç ve kereste ve benna ve mismar ve ahşabatkeşanlık iderek derya misal askeri bîpayan cem olub sene tarihinde Sultan asrında bu şehri azîmin canibi selâsına bir suru cedid ve bir kal'a misal cedid bina idüb aşağı şehri kadim taze can bulub ilâhazel'an günden güne âbâdân olmadadır Bu kal'anın şimalinde evce beraber kal'a gûhına iç kal'a mesabesinde olmuşdur kim bu kal'ai bâlâ dağına İman dağı derler İmanım Baba Sultan anda bir teferrücgâh dirahistan içinde âsudedirler Âbı hayat uyunları cari ve revandır Ve mesiregâhı pîrü civanandır Bu ziyaretgâhın yıldız tarafındaki cebeli bâlâya Ceviz dağı derler Eflâke serçekmiş cevizli hiyaban ormanistan bir gûhu bülendi çengelstandır Ve iç kal'adan bir top menzili baid serinde yaz ve (kış) karı eksik değildir Ve mahı Temmuzda bu cebeli müntehadan aşağı şehrin su değirmenlerine ve yeni bina olunan kal'a içindeki han ve cami imaret ve medrese ve hamamları ve sarayı âlilerin havuz ve şazirvanlarına ve cümle çeşmesarlarında cereyan iden bu Ceviz dağının âbı hayatlarıdır Bu mezkûr cebelin dameninde kible ve cenub tarafında merkum yeni kal'a bir vasî sahrada bir kal'ai azîmdir kim dayiren madar cürmü dörd bin sekiz yüz adımdır Ve şekli muhammes kârgir beyaz taş ile mebni yalın kat divar bir kal'ai rıbatı üstüvardır Ve cümle yedi kapudur Garb tarafına kuşade kapusu ve cenub tarafına Cıfuz kapusu gayet küçükdür Oltarafda bostanlara açılır ve kible tarafında Menteşe kapusu ve şark tarafında Nazilli kapusu andan üç

yüz adım bir dere içre Taba (k) hane kapusu önünde bir göz taş cisirdir Ve bu Taba (k) hane kapusundan içeri girdikde yıldız tarafına iki yüz adım gidüb Değirmenler kapusudur Bu kapudan kal'a içine girilir Andan taşrası neuzübillâh çahı cahim dir ki esfelvar Hümze ve Lümze dereleridir Âdem aşağı nazar etmeğe cür'et idemez Ve Değirmenler kapusunun iç yüzünden yokuş yukaru İman dağı kapusudur kim iç kal'anın mezkûr taşra katındaki kapudur dağlara çıkar Yedi kapu bunda tamam oldu Ve bu yedi kapu icre olan

Aşağı şehri azîmin hane ve imaretlerin beyan ider

Evvelâ bu şehir içre sagir ve kebir cümle altı bin yedi yüz yetmiş kiremtli sarayı âliler ve hanedan valiler ile ârâsta ve gayri bağ ve bahçeli büyütlar ile piraste bir güzel sultanın Aydın Güzelhisarıdır kim hakka güzel şehri müzeyyendir Ve cümle yirmi altı mahalledir Kırk yedi mihrabdır Amma cümleden cemaati kesireye malik çarşuyi sultanî içinde *Ramazan Efendi Camii* medrese ve sebilhane ve kubbei âlisi ve kârgir minaresi cümle nilgûn kurşun ile mestur bir camii ruşenâbâd ve binayi azîmdir Ve bir meydanı azîm haremi serapa limon turunc şecereleri ile müzeyyendir Ve *Ulu Cami* binayi kadimdir Amma kiremitlidir Ve hareminin etrafında medreseleri vasa-tında bir abdest havuzu var Ve bir çınarı anka var kim vacibüsse-yirdir Ve *Üveys paşa Camii* binayi lâtifdir Kârgir minaresi ve kubbei âlisi ve medresesi serapa kurşun ile mestur bir imaretdir Ve hareminde bir çınarı seramedinin sayesinde bir musanna beyaz mermer abdest havuzu ve şaziravanı var Ve kible kapusu üzre tenmid olunan tarihi

(قد بنى هذا المسجد الحضرت اويس پاشا بن محمد فى سنة ستة و سبعين مائة)

بعد هجرة النبويه احمد المختار)

Ve *Yeni Cami* Hüseyin Efendinindir Gayet lâtif ve musanna ve tarzı acip ve garib camii bîbedeldir Ve binayi metîn ve mahbub ve müzeyyen ve ruşen kurşunlu kubbei nühtak revakı var Ve minaresi meyanı dilberan misal kehkeşana serçekmiş bir servi serbülend makamı Bilâl minarei şeceri hilâlvar minarei darülkara (r) dır Ve cami icre bir müezzin mahfili var kim diller ile tabir ve kalemlerle evsafı tahrir olunmaz Ve camiin sol tarafı divarına karib bir ibretnüma sihri mübîn yekpare mermeri hamdan surahi kadehi misal bir vacibülber bir vaız ve nasih kursişi var kim misli meğer kürsii âzam

ola Üstadı mermer bu kürside direfşi mili kalemile nakşi bukalemu-
nu ibretnüma tasarruflar etmişkim kalemkârı zergerî ve Behzadı
Mani ve erjengi Fahrî bir Rumî islemisin nakş eylemeğe kadir değıl-
dir Gayet sihri îcaz kürsidir İm'anı nazar ile görölse merdümü dide-
ler hayrelenüb âdem valihü hayran olur Amma mihrabı ve minberi
sade güzelidir Bu camiin haremindedir yine ibretnüma havuzu var Ca-
nibi erbaasında üç yüz aded bina ve turunc eşcarları ile tezyin olmuş
bir haremdir Turunc şukûfesi rayihasından camaati kesirenin dimag-
ları muattar olub rayihai tayyibesin şemmiderek taat ve ibadat idüb
sahibülhayrata hayır dua iderler Ve bu haremin canibi erbaasında
olan medrese höcrelerindeki talebelerin meşamları ezharı hoşbu ile
muattar olub tahsili ilme takviyet bulub inşirahı sadır zevkı derun
birle birbirleriyle mübahasei ilmi şer'iyye iderler Elhasıl bu camii
iremzad erdi huldü berînden nişan virüb Güzelhisarın güzel camiidir
Anadolu eyaletinde naziri yokdur Ve bu camiin taşra yan sofaları
üzre altı aded somaki sütunu seramed üzre penç kubbei nilgûnlardır
kim gûya herbiri kubbei eflâke sernigûnlardır Ve gayetülgaye deru-
nu kubbe öyle münakkaşdır kim lûce ve lâciverdi silusin hal etmede
zemanımız üstadları âcizdir Ve haremine sayf ve şitada asla âfitabı
âlemtab berki dirahtanın kesretinden âfitabı âlemtab tesir itmeyüb
sayei himayesinde uşşakanı sadıkan hoş geçerler *عمر الله الى انقراض الدورن* Ve
bu bâlâda tahrir olunan derunu camiden maada hutbe camii yokdur
Maada mesacidlerdir Amma kim Menteşe kapusundan taşra Ahmedi
Kürdî mahallesinde yine *Ahmedi Kürdi Camii* ve Göllice vuruşda üç
cami vardır Üçü dahi kiremitlidir Amma minareleri zelzeleden mün-
hedim olmuş Hâlâ minaresiz camilerdir Elhasıl enderun birunu şehir
de cümle cevami ve mesacid elli altı mihrabdır Amma kal'a içinde
kırk yedi mihrabdır Ve cümle on sekiz medresedir Amma cümleden
mükellef ve evkafı metîn ve lâhmiyye ve şem'iyyesi talebelerine daim
Ramazan Efendi medresesi ve Üveys paşa ve Ulu Cami ve Yeni Cami
ve Kubbe mescid medresesi ve Yarbaşı mahallesi medresesi ve Tekye
medresesi ve Göllice mahallesinde iki medrese ve Ali Han Baba
Sultan medresesi Bunlar mamur ve meşhur medreselerdir Ve cümle
bu şehir icre dört hamamdır Amma çarşu içinde *Yeni Hamam* dört
ayak nerdüban ile camekânına çıkılır hamamı hoşhavadır Serapa
kurşun örtülüdür Ne tatvili kelâm idelim Huda âlimdir Anadolu
memleketinde memduhu âlem her cihetde mevsuf bir hamamı ru-
şendir Gûya Ebu Ali Sinanın ilmi simya ile inşa etdüğü hamamı
Sinadır Misli meğer Mağnisada Valide hamamı veyahud Merzifonda
Pir Dede nazargâh hamamı ola Amma bu anlardan ruşen ve ruşına

hamam hoşhevası ve musanna bina ve şirin ve takı ra'na bir hammamı hayat efzadır Ve ol kadar âbı havası ve huddamanı dilrübâsı lâtifdir kim şeb ruz âdem gusül eylese asla sevda isabet etmez Ve cümle derü divarlarından ve kubbei sernigûlarından bir katra arak cereyan etmiyüb camı billûr ve necef ve moranlı kubabı minalar şeb ruz ruzu ruşen misal münevverdir Ve çarkûşe divarların şem itsen aselbend ve lâden rayıhası gassalin dimağın muattar ider Ve üstad mühendis sekiz tak üzere bir kubbei kesra inşa etmiş kim bir kasei sernigûnu felekdir Ve encümâsâ seb'ai seyyare misal âyinei İskender gibi camlar ile üçyüz altmış altı elvan camlar ile kâsei kubbe öyle münakkaşdır kim göre(n) mebhut olur Ve cümle camlar hendese üzere birer gûne tarh olunmuşdur kim gûya perkâr ve cedavil ile alettartib zeyn olmuşdur Ve canibi erbaasında çar nîm kubbeler altında yine nîm sofalar üzere ikişer kadehmisal kurnalar varkim her biri birer tarz üzere münakkaş havizelerdir Ve zeheb mutallâ lülelerinden germa ve serma âbı revanlar revan olmadadır Ve çarkûşesinde çar halvethaneleri var Anlar dahi ikişer kurnalıdır Ve bu kubbei münevverin ortasında gûnagûn âvize kandliler var kim her şeb çıragan olur Anın altında bir beyaz sahramisal orta sofası var yeşim ve Bürkânî ve fagfurî ve somaki ve akikı Yemenî taşlar ile üstadı sirinkâr mermeri ham ile envai ruham döşemişkim gûya yekpare ma'cun nakşı bukalemûn ibretnümun sofadır Ve cümle hurde taşları birbirile mümtezicdir kim tekayyüd idüb zerre kadar tırnak ilişdirecek yeri yokdur Elhasıl sihri îcaz bir sofai mümtazdır Ve bu sofai musannain ta ortasında iki kat mermeri ham kadehli şazirvanı var Taraf taraf fevverelerinden selsebilâsâ âbı hayatı pertab idüb revan şazirvanı cinan misal cereyan etmededir Ve bu sofanın aşağısı etrafında mefruş olkadar sun'u ilâhî mermeri ham elvan ve mervaç ebrî taşlar var kim medhinde lisan kasır ve tahririnde kilki cevahir feşa(n)lar kâsirdir Ve âb havasının letafetinden cemii taşlar üzere zerre ve şemme gerdi siyahdan mülevvesatı ünasdan pak ve pakize tahir hamamdır Lâkin gayet mücellâ olduğundan nalın ile hıramanî reftar iden ihvan ihtiraz üzere cümbüşsüz hareket itmek kerek kim payidar ola Velhasıl bu hamamın medhinde lisan kasırdır Tatvili kelâma hacet yokdur Ve Ulu Cami kurbinde Orta Hamam ve Ramazan Efendi Camii kurbinde Hamze Beşe Hamamı Ve cümle dokuz hanı azîmd (ir) Evvelâ çarsunun ta vasatında Kurşumlu Han fevkanî ve tahtanî sekiz aded odalardır Ve canibi erbaası kâ (r) gir seksen dükkândır Kal'a misal demir kapulu hanı kebirdir Ve dahi Şemsi Paşa zade Bey Efendinin iki mamur hanları var Amma kiremitlidir Ve

Güzelhisar
(XIX. *ast*)

(Allom, Constantinople. ancienne et moderne)

yine Bey Efendinin ecdadı Mustafa Paşa hanları ve Çukur han ve Şeyb Zade Hanı ve İplikci zade hanı ve Kadıncık hanı ve Semerciler hanı Meşhur hanlar bunlardır Ve cümle kırk mektebi sıbyandır Ve cümle altı yüz dükkândır Amma bir lâtif ve minber kurşunlu bezazistanı vardır Canibi erbaasında dörd demir kapıları vardır Ve içinde cümle yüz yirmi dolabdır Ve cümle anka bazirgânlar kânıdır Ve bu bezazistanın canibi erbaasın ihata etmiş bir kat dahi taşra bezaztendir Amma üzerinde kubbeler değildir Sade haşeb binadır Bunun dahi etrafı erbaasında birer metîn babları vardır Zencir çekilmiştir kim piyade âdemden gayri bir hayvan dühul idemiyüb kelbi sarihden gayri mahlûk giremez Girerse çok gezmez Ve kiremitli başka bir çarsudur kim bezazistanı kâ(r)giri ortıya alub kendi zarfı bezastene masruf olmuştur Bu çarsunun dahi şahrahı mestur olmagile güneş tesir etmiyüb buz gibi sovak bir pak pakize tarikleri ser(a)pa kaldırımlardır Ve bir şirin sarachane çarşusu var Tulânî bir suku sultanîdir kim her dükkâncede şahzade misal şahı huban sarrac civananları var kim müjeleri tığıyle dili uşşakı delik delik delüb arzı cemal etmederler Ve helvacıyan çarşusu dahi başka bir leziz şahrahı azizdir kim helvayı Ömer berekâtile bu hiref Ya Aziz ismine mazhar düşmüşlerdir kim gayet pak rahdır Helvafüruş civanlarına âşıklardan raci olan bir rahdır Zira cemii seyyahanı Rum ve Arab ve Acem içinde Güzelhisarın helvacıyan civananları meşhuru âfâkdır Zira pîrleri Ömer helvaya hayır dua etmiştir kim tatlı ballı ve şekerli yağlı ve lâübalı söyleşin buyurmuşlardır Hakikatülhal bu şehirde bişen helvayı gûnagûn Konyada ve Şamda ve Mısırdâ ve Basrada bişmez Zira bu diyarın aseli Mısırın kotur nabatından kalmaz Ve yağı ve bademi ve fısdıkı ve nişastası ve her eşyası vefret üzre olduğundan herbar ter ve taze mümessek helvalar tabh iderler kim Âli Osman helvahanesinde pişmek ihtimali yokdur Ve cümle elli yedi dükkândır kim herbiri birer gûne pak ve pakize kâşii Çinîli ve fağfur perçinli ve mahbubu mehcebinli beyazru münakkaş dükkânlardır Ve ateş kârhaneleri ruyi dükkânlarının iç yüzünde başkadır Ateş ve pasdan ve rudı siyahdan pak dâkkanlar ve gûnagûn altun ile mutallâ olmuş bakır avaninin enva'ları ve kalaylı sinileri ve tebsileri ve gûnagûn sarı pirinçden sahan ve tebsileri raflar üzre zeyn etmişlerdir Ve tavânı münakkaşlarında gûnagûn musanna siniler ve zîkıymet âvizeler maslûbdur ve rengârenk münakkaş helva kutuları ve gûnagûn sebekevar zülbiyyatlar ile müzeyyen dekâkînlerdir Ve dilberanı helvacıyan pak libası fahireler ile mülebbes olup bellerinde ibrişim tire peştamalları kuşanub âyende ve revende müşteriye hizmet idüb

peşkir ve liğen ve ibrik ve mümessek sabun verüb müşterii tal'at var müşterilerin destlerin tathir iderler Ve helvacıyan elfazlarındandır kim eller gasil olduktan sonra helvacı dilberanları gelüb süal iderler kim Kasd buyurun Ne mertebe tatlı ballı ve ne gûne şeker şenli olalım Ve ter zülbiyyat hulviyyat yiyelim derler Helva almak murad idinen dahi mafizzamirini işrab etdükde Nola deyüb muradı üzre helvaları tabak tabak kâğıdlar içine koyub sarı zencirli kefeli terazuler icre vezn idüb mu(ta)llâ ve müzehheb ve beyaz kalaylı avaniler içine koyub siniler ile huzurına getür(ür)kim herbiri ter ve taze helvalardır kim zahmi zebana takat getiremiyüb nebatı hamevî gibi erir Amma her helvası memduhu cihandır Amma غشور (aşk) olsun kuyruk yağ ile perverde olmuş beyaz halkacînisine reşk idüb tahassürüm kalmışdır Zira gayet leziz halkacîndir Ve bir dahi sine sinesi ve sisamı ve zülbiyyesi ve sabuniyyesi ve reşidiyye ve mahice ve fısdıkıyye kırma bademiyye ve ketaniyye ve gazileri ve lokması ve me'muniyye ve nevveriyye helvası hakka ki nuru imandır Velhasıl yetmiş elvan helvası olur kim bir diyara mahsus değildir Zira cemii ahalisi حب الموم من الايمان hadisine imtisalen helva delisi olmuşlardır Hemen bir nan pare ile bir parelik helva alub tatlı tatlı ve ballı yiyüb helvacı civanları yüzüne acı acı bakub tebessüm iderek helva tenavül iderler Bahusus cum'a günleri bade salâtülcum'a cemii âyânı vilâyet ahabab yârânı safaları ile helvacı dükkânlarına guruh guruh gidüb sofralarında oturub gûnagûn helvalar getirdüb birbirlerine ziyafet iderler Bu diyarda helvacı dükkânlarında helva yemek ayıb değildir Zira gayri diyar gibi helvacıları pişer değildir Bu şehrin âbı ruyinden ve memduhatından helvası ve dükkânlarıdır Ta bu mertebe pak ve pakize müzeyyen dükkânlardır Ve bu şehirde haftada bir gün pazar olur Amma ibtida günile infidadı (imtidadı) üç gün olur Bu günlerde bu şehir icre beş bin guruşluk helva sürülür deyu meşhurdur Zira cemii eknaf kura ve kasabatlarından bu bazara gelen âdemler kuralarında olan gencere ve düğünlere ve mevlûdu şerifler ve aşuralara ve suru hitanlara nice yüz yıl (bin) vakıyye helva alub götürürler Zira bu diyarda halkının cemiyyetleri asla helvasız olmaz Hattâ kâhice bu şehir âyânları İslâmbol eşraflarına nice bin kutu mümessek helvaları hedaya gider Ve gayri diyarlara kezalik helvası müstevlidir Velhasıl bu şehrin cemii memduhatından mümessek helvası süheri şehran olmuşdur Ve kırk aded mükellef ve müzeyyen bağı ve bağçeli ve gül gülistanlı âbı hayatlı ve havuz ve şazirvanlı münakkaş tavanlı ve camı cihannümalı kahveleri var kim her biri birer kânı irfanı zarifan yeridir Ve hanende ve sazende ve mıtırıban ve mahbub rak(kas)an ve şair meddahan ve

kıssahan daranlar ile malâmâl kahavilerdir Ve her esnafı hirefin ve her kavim kabilenin birer kahvei mahsusları vardır Meselâ Mevlevîhane kahvesi kânı ulema ve şuara ve fusaha ve bülega yeridir Bey kahvesi askerînidir . . . kahvesi hacı tüccaranındır Paşa kahvesi ehli sukundur Buna göre her kahvehane şebuz lebberleb beni âdem ile pür olub can sohbeti iderler Ve her kahve bağında limon ve turunc ezharının rayihai tayyibesi kahvenuşanın dımağın muattar ider Ve bu kahve tâbisi civanları dahi helvacı dilberanına yanbaşı gelirler Mahbub ve mergub tâbi civanları olur Ve bezzazan civanları dahi meşhurdur Ve Ahi Oran yani tabbagan kârhanelerinin yarar pehlivan dilaveran pabürehne ve serbürehne âşıkânı sadıkanları dahi bir diyarda yokdur Gayet zeberdest ucubelika ve garibülmanzar ve vecihülheykel tüvana yigitleri vardır Akranları meğer Edirne ve Karahisari sahibde ola Ve bu tabaghane çarşusu şehrin canibi şarkisinde cereyan iden derenin iki canibinde başka bir kasaba misal semtdir İki yüz kadar âbı revanlı ve dinekli ve değirmenli kârhanelerdir Ve bu mahalde cereyan iden derein iki tarafı balçık hurde çakıl taşlı yalçın kayalardır Yedi kudret ile bu dere kal'anın şark (tara)fına biemrillâh hendek vaki olmuşdur Öyle hendeki amikdirkim gûya derki esfelden nişan verir Ve bu taraftan kal'aya düşman asla zafer bu almaz (bulamaz) Zira bu ka'ra âdem nazar etse zehresi çak olur Ve bu kal'anın şekli muhammesinde bu mahalden gayri hendeği yokdur Oldahi yedi kudret hendeğidir Ve bu şehir içre yedi kurşunlu sebilhane cümleden lâtif çarsu içinde kurşumlu hana muttasıl Paşa sebili beyaz mermeri ham ve musanna ruhamlar ile müzeyyen olmuşdur Ve evkafından nice bin katır yükü denk karını İman dağından getirüp âbı hayatına mahlût idüb nuş iden atşanın imanı gür olup Hüseyni Kerbelâ aşkına sıhhadırlar Ve şehrin enderun birununda cümle iki yüz çeşmei âbı hayatdır Ve cümle hanlarda ve hanedanlarda ve cevamilerde birer âbı zülâl mukarrerdir Ve cemii saraylarda ve gayri büyütlarda bağ ve bağçe ve limon ve turunc ve enar ve şeftalû ve incir ve kiraz eşcarlarının envayı mukarrerdir Ve bu kal'anın şimalindeki cebeli bâlânın dameninde Üç Gün tabir etdikleri bağistan içre mesiregâh yerler varkim medihden haricdir Ve yine bu Üç Gün cenbinde takı kesradan nişa(n) verir binayi âliler ve amudu müntehalar var Ve Üç Gün dahi kehkeşanı âsümana serçekmiş kavsi kuzahdan nişan verir takı Havarnakdır Ahalii beledin nakilleri üzre Hazreti Süleymanın binasıdır derler Hakka ki dîvi süleymanî binasıdır Ve bu şehrin canibi erbaasın birer ve ikişer saatlik yer bağlar bu şehri ihata etmişdirkim her bağçe gül gülistan ve sünbül bostan ve reyhan

ile ârâste olmuş bir vasiatülaktar ve ganimetüles'ar vilâyeti vasii mamur ve halkı şadan mesrur bir yarı mahbub mukarrerdir Ve bu şehir varuşunun Ok kapusından Nazilli kapusına varınca şehir içinde ol şahrah ile şehrin tuli kâmil bin adımdır Ve iç kal'anın İman kapusından yokuş aşağı Menteşe kapusu kibleye vaki olur Ana varınca bin yedi yüz adımdır Ve Ramazan Efendi camiinin kurbinde çarsu içinde bir mamur âbâdân mevlevî hanesi vardır Gayet ferahfeza bağı bihişt içinde vaki olmuş bir âsitanei Celâleddîni Rumîdir Amma emri şerif varid olub cemii tekyeleri harabidüb bunun dahi babların mesdud idüb cümle fukaraların nefyi beled tekyeden azli ebed idüb âyîni Mevlânayı men etdiklerinden maada böyle bir mağzi kur'an Mesnevii şerif tilâvet olunan darı dervişan ve dilrişanın dillerin dilim dilim rişe rişe idüb bu makamın inhidamına bais olmuşlardır Hakir bu âsitänenin divarına bu ebyatı tahrir etdim (Beyit)

Hankahı çerhde âyin iken devri kadim

Bugz idüb mesdud idenler daim ol(su)n namurad

Ve bu şehir halkı gayet garib dostdırlar ve anka bazirgânlardır Âyende ve revende gurebaya nimetleri mebzuldür Ve âbı havası sevhildir Ve kiblesi tarafı ta nehri Mendrese varınca ve cenub tarafı iki menzil ta lebi deryada Balat şehrine varınca bir sahrayı azîmdir ki yirmi altı gün mahsulü hasıl olub reaya ve berayası kefaflanırlar Gayet ganimet diyardır Ve mahsulünüün memduhu pembesi ve pembe ipliği be demisi (deymisi) ve bazi ve bademi susamı ve helvası ve mahbub ve mahbubesi ve beyaz ekmeği ve karpuzı ve kavunu ve limon ve turuncu meşhurdur Amma akçesi gayet hurde kuş gözü gibi olmuşdur Seksen akçesi bir dirhem gelir ve bir guruş üçyüz akçeye sarf olunur Amma yine bir vakıyye nanı beyaz bir kuş gözü akceyedir Sair mekûlatlar dahi ana göre kıyas oluna Ve cümle halkı çuka ferace ve serhaddî esbab giyerler Fukaraları pembe bez haftan giyerler Ve taze civan yiğitleri serapa Cezayirli esbabı giyüb başlarında kırmızı fes ve bellerinde pala bıçak ve ellerinde balta nacaklı şehbaz yiğitleri vardır Serapa boyanmış mavi zemin dizlik giyerler Ve boyacı çarşusunda yetmiş aded boyahane kârhanesi olmak ile Denizli şehrinde ve gayri yerlerden nice bin yük bez getirüb gûnagûn boyalar boyarlar Amma ispük neftîsi gayet makbuldür Ve iki yüz aded boyacı dokmağı urur dükkânları vardır başka bir çarsudurkim tokmak gürültisi saikasından gök gürler zan olunur Nice bin denk boğası bağlanub tokmaklanub yük bağlanub yük cözilür bender şehridir Ve bu boyacı tokmağının ismine beynessima Hayır derler Anın çün zurefa

birbirine lâtifeâmiz Hayır başına olsun dimesen muradları Boyacı tokamağı başına olsun demektir Ve halkı gayet ehli zevk ve pürşevk olduklarından rengi ruyları humret üzredir Ve zenaneleri serapa muhayyer ve sof fekace giyerler Ve bir nev'i dahi endamlarına serapa beyaz çarşaf ö(r)terler ve gayet ırzane ve müeddebane hareket iderler Ve bu şehir dahi iklimi rabidendir Andan

Ziyaretgâhı Güzelhisar

Evvelâ şehir içinde tekvei Ali Han Baba Sulan قدس سره ulu Sultan'dır Aydın Oğulları (ile) Horasandan gelmiştir Ve Kavak Baba Sultan ve İman dağında İman Baba Sultan ve kible tarafında Madran Baba ve Yardaklı Baba قدس سرها Ziyaret ettiğimiz bu sultanlardır Badehu cümle ahibba ile vedalaşub ve yarar kulağızlar alub şehirden canibi garba bir saat bağlar içre badehu şimale altı saat dağlar aşub

Yaylakı Tire

Anda cıkub s(e)ishaneleri yıkub çemenzar yerlere atları salub mâhazar taamlar tenavül idüb âbı zülâller nuş idüb serihoş olduk Bu cayi dilküşada selef padişahlarının kasırları ve imaristanları esası vardır Beşer altışar bu yaylada ayşu işret iderlermiş Hâlâ şükûfelerinin rayihasından meşamı dili can hayatı cavidan bulur cihan nüma bir gûhu bâlâdırkim Tire sahrası bu gûhun şimalinde sahifei ruzigâr gibi nümayandır Amma şehri Tire hayal görünür Zira bu gû(hu) bülend gayet zirvei âlâya kemend çekmiş bir cebeli âlidir Bu mahalden kal-kub canibi şimale bir saat yokuş aşağı gidüb âbı nablar nuş iderek

Evsafı yaylağı Balpınarı

Süleyman Han Rodos fethinden gelüb barigâhı süleymanîsin bu Balpınarında kurub kırk gün zevk safa idüb anda olan âbı hayat uyunu aynülhayatı nuş idüb barekâllah Balpınarı deyu nutk etdikle-rinden hâlâ Balpınarı deyu şehre şöhre olmuşdur Ve bu mesiregâhda üç âbı hayat dahi vardır Anlardan dahi nuş idüb birine Şekerpınarı ve birine Aynülhayat bunarı ve birine Mürdehayat bınarı deyu tes-miye etmişlerdi Ve bu mahalde Süleymanı zaman bir müfid muhtasar nemazgâh ve mihrab minber ve müteaddid çemenzar sofa ve mat-bahlar ve kûşe kûşe havuz ve şazırvanlar ve kat enderkat sedler ve matbahı Keykâvüsler ve ruşına hamamlar inşa idüb nice sahan ve tencere ve bakır avani eşyalar vakf idüb bir tekvei âli olur Ve hâlâ

tekye nesimi (nişini) ve müteaddid höcreleri vardır Ve Tire şehrinin âyân eşrafının destlerine hattı şerif virüb her sene Nevruzu Harezmsahâde cümle âyânı vilâyet bu Balpınarına gelüb üç ay hayme hargâhlarile gelsinler ve höcrede meksidüb ayşü işret etsinler deyu desturu şahî sâdır olub ruhsat virilmiştir İlânevminahaza cümle ehli beled bu yaylada dağ ve bağ ve rağ ve irağ ve yakın hıyabanlar icre külbeleri inşa idüb ehli ayallerile cümle ehli hiref kesbi taravet idüb safa iderler Ve cümle ehli saniyi esnafan bir telmizin sahibi seccade etmek murad idinse cümle ehli suk bu mesiregâhda teferrüc idüb nimeti vafireler tenavül olunub dua ve sena ile şakirdlerin revane idüb pîrperver idüb hayır dua ile Süleyman Hanın ruhu şerifin yad iderler Ve bunda olan sun'u Huda aşlama kestane ve ceviz meğer Bursada ola Ve desti kudret ile perveriş bulmuş seramed çınar ve kavak ve çam ve bîdi sernigûnlarının her biri Mesihe beraber evce uruc etmiştir Ve nahli Tuba var zemine sayei zilli memdudu edimi arza sayeban olmuştur Lâkin bu şecere çınar ağacı desen ehli belde) gayet hatırmade olurlar Bir sınıfı âdemi katl iderler Zira kadim eyyamdan adaveti azîmdir Çınara Salkımlı Sarı Kavak derler Vechi tesmiyesi yavegûne bir mubahesedir Aydın kavmi ile Sarhan taifeleri mabeyninde ve gayri diyarlarda darbimesel olmuştur A'van yanında meşhurdur Ve bu hakir teberrüken bu yaylada haymemi kurub iki gün zevk idüb bir çınarı azîmin sinei pürkinesine nuru kân ile Karahisarı tarzı bir hattı celi icad idüb oyduмки inşaallah ol dirahht inkırazüddevran berkarar oldukca ol hat fena bulmıyub müruru eyyam ile dahi lâtif hat olur Ve hakikatülhal Rum ve Arab ve Acemde öyle bir cihannüma meddi basarlar ve âbı havası bir ferah feza ve bir cayı ra'nayi didei beni âdem görmemiştir Ve selef şuaralarında nice bin meddah şehrengiz etmişlerdir Amma deryada katra güneşde zerre misal medh etmemişlerdir kim evsafında zeban lâldir Hakir dahi meddehanı selefte tebeyyeten küstahane şikeste ve beste bir kaç ebyat ile alâkaderüttaka medhine cür'et idüb tahrir etdik

Der sitayişi nazargâhı Süleyman Han yani Balpınarı

*Tealâllah zehi zatülbürucu evci âlâdır
Bu gûhun cilvegâhı payei kürsii valâdır
Nedir ol sahnı gülşen[1] menzilgehi hurrem
Sanasın her sehi kad danda nahli Turu Sinadır*

[1] Bağdad köşkü nüshası (dilküşa)

Hümayi evci nazı sayd için şahîni şehbazı
 O kafı kudreti ma'nada per açmış bir ankadır
 Nice meyl itmesün diller o nahlistanı dilcuya
 Görürsün her nihali serfirazı şahı Tubadır
 İder mi teşne diller rehğuzarında anın ârâm
 Kenarı çeşmesarında periruler semensadır
 O simîn sîm sakiler o mehru dilrübalar kim
 Gör anın cilvegâhında ne demsazü dilârâdır
 Hicazu ger İrakı ehli diller mecmaı oldu
 Hezaristan her demde nevasazı cebinsadır
 Okundi kârı nakşü savtu zikri na'ti kuddusî
 İşidenler dedi bu dem demi Hızru Mesihadır
 Dinildi Şeh Süleyman mantıkından meşrebi camı
 Mecazî ger hakikî çün anın teşbihi evlâdır
 Nesimi feyzi lûtfundan demişler Balpınarıdır
 Makamı selsebilâsâda daim kurbu mevlâdır
 Ki oldur menbaı geuser mizacın kâseha kâfur
 Ki her bir çeşmesi feyzi safada cennet âsâdır
 Kerima Evliyayı vâkıf idüb ma'nii hale
 İçer camı visalin cur'asından kim musaffadır
 Ne yire azm iderse yaveri olsun ricalullah
 Ki darı gurbetin keştü güzâr iden bir ednadır
 O kul seyyiru fil arz âyetînin mazharı olmuş
 Bu nassa imtisal etmiş o seyyahı senahadır
 İlâhi bu diyarı gülşenâbâdın ahalisin
 Emin eyle kederlerden eğer âlâü ednadır
 İrişdir vahdeti zate bulalar vecd halâtı
 Anın zilli hümayununda kim arşı muallâdır

Temmet

Ve bu gülşen âbâd makamı ferah âbâdda kâmil bir hafta Tire
 şehrinin âyân eşrafile ve şuara ve erbabı maariflerle muarefeler
 idüb canı cihan sohbetler ve yârânı safalar ile safa çeragâhında kâh
 kâh zevk safa ve işretler idüb aşağı şehre nüzul iderken yol üzerinde

Kariyei

İki yüz haneli bağçe ve bağlı ensesi dağlı ve bir cami ve mescidli
 kariyedir Ve halkı yaylak âdemi olmak ile tendürüst mahbub âdem-
 leri vardır Andan yokuş aşağı şimale bir saatde

Evsafı şehri azîm ve tahtı kadim binayi Sire yani şehri muazzamı Tire

Cemşidi feridin duhteri pakize ahterlerinden Sirye nam bir melikenin tahtı ve binası olduğundan Sireden galat Tire derler Badehu sene tarihinde Ali Selçukıyandan Sultan Keykubad bin Keyhusrev emîrlerinden Aydın Bay Oglu İsa Şah feth idüb ol aşırda Kahirei Mısırdâ azîm kaht galâ olub bu şehirden Mısıra gemilerle haylı zahire imdad eyledikleriçün ehli Mısır bu şehir mamur olmasıçün hayır dua itdikleri ecilden ilâ yevmina haza günden güne mamur âbâdan olmadadır Badehu sene tarihinde Ali Osmandan padişahın kabzai tasarrufına bilâ cidal girmiştir Zira kal'ası yokdur Hemen şarkdan garba Bursa şehri gibi kestane cebelinin dameninde vaki olmuş bir bender şehri revenderdir Bu dahi Mağnisa gibi darülmülkü Aydın Baydır Ve Mağnisa bu şehrin şimalindedir Ve mabeynehümalarında Kızılca Musa dağı vardır Merhale yerdir Ve on yedinci iklîmi örfîde ad olunmuşdur Ve Anadolu eyaletinde Aydın sancağı paşasının tahtıdır Ve bir mamur âbâdan livadır Paşasının tarafı padişahîden hassı hümayunu sekiz yük kırk yedi bin akçedir Amma bervechi adalet beşyüz asker ile elli bin guruş hasıl olub sefer eşer Ve tahtı hükûmetinde erbabı ziamet yirmi üçdür Ve erbabı timar sekiz yüz kırk altıdır Bunlar dahi kanun üzre cebelüleri ile üç bin müsellâh pak asker olur Mirlivalarının bayrağı altında sefer eşerler Alaybeğisi ve çeribaşısı vardır Ve şehri beş yüz akçe mevleviyyetdir Zemanımızda Rum ili kadıaskerliğinden mazul Dahkî Mustafa Efendi hazretlerine bervechi arpalık ihsan olunub kendülerinin mektubu dürerbarları ile bu şehirde kaimmakamı olan Yusuf Efendiye gelüb mahkemede mihman olub şehri temaşaya sürü etdik Bu mevleviyyet senevî adalet üzre yirmi bin guruş hasıl olur şerif mevleviyyetdir Molanın tahtı hükûmetinde olan sancak kazalarıdır kim zikrolunur Cümle on dört kazadır Evvelâ kazai Tire Nahiyesi dört kazadır Kazayi Fevana ve Kazayi Bergasukebir ve Bergasusagir ve Kazayi Maden Bu dört nevahi kazalarile cümle on sekiz kazadır Amma sancak kazalarıdır Evvelâ kazai Bayındır ve kazai Birki ve kazai Sart ve kazai Balyambolu ve kazai Kilis ve kazai Güzelhisar ve kazai Köşk ve kazai Sultanhisarı ve kazai Nazilli ve kazai Arpaz ve kazai Amasya ve kazai İnegöl ve kazai Alaşehir ve kazai Vakıf Bunlardır Ve bu kazaların cümlesinde bin pare âbâdan kurarlar ve kasaba ve şehirlerdir kim gayet anka âyânı ve reayası vardır Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vardır

Sart harabeleri
(XIX. *asir*)

(Allom, Constantinople, ancienne et moderne)

Ve bu şehir cümle altmış sekiz mahalledir Ve cümle bin sarayı âli-leri ve gayri hanedanların cümlesi bağ ve bağçeli ve gül gülistanlı kiremit örtülü mamur ve müzeyyen kârgir binayi kadim musanna hanei zibalardır kim Mağnisa binalarından şirindir Ve bu şehir cümle yüz kırk dört mihrâbdır Otuz altısı mükellef ve müzeyyen mamur selâtin misali cevamilerdir Cümleden cemaatli çarşuy içinde Yeni Cami gayet musannadır Ve kubbei âlisi kurşunludur Ve minaresi gayet nahif ve muvzundur ve taşra sofaları üzre altı aded sütun somaki üzre kubbei minarelerdir Ve şebruz cemaatden hali değildir Ulu Cami Matekaddem kiremitli imiş Badehu Birkili Derviş Ağa tamir ve termim idüb dürrü beyz âsâ münevver olub serapa kurşun ile puşide etmiş Lâkin haremi yokdur Sahrah üzre vaki olmagile tenk mahaldedir Amma taşra sofaları vardır Ve minarei seramedi camiin solunda vaki olmuştur Minare kapusunun solunda iki âdem kaddi bâlâda bir beyaz mermeri ham üzre tarihi budur

(بنی هذا الجامع الشريف سلطان العرب والعجم قباد بن كيخسرو ابن قلیج ارسلان
سنه ستة و ستين و سبع مائة)

memdud olmuştur Amma hâlâ bu camiin tamiri tarihi kible kapusu üzre müzehheb hat ile kitabet olunmuştur (Tarihi manzum)

*İnayet irdi çün min indi Barî
İdüb tamirini bir pîri fani
Ana Derviş Ağa hemnam olubdur
Bilâd içinde Birki hem mekânı
Duası düşdü Şeyhin ana tarih
Ana tamir iden emri ilâhi
Sene 1088*

Ve bu şehirde bundan ulu camii kadim yokdur Tulen ve arzan yüz altmış ayakdır Ve bir yan kapusu ve bir kible kapusu var Ve Kara Kadı Camii tarzı kadim bir küçük camidir Amma gayet musannadır Ve kubbei lâtifi kurşun gibidir Ve bu şehirde böyle kâşii Çin ile mebni minarei mevzunu musanna yokdur kim üstad mühendis taşrasından zih zih ve burma burmadır Ta kadehi camı cemmisale varınca küre küre bir minarei zibadır Zemanı ezan oldukda müezzinanı hoşelhan sadayı حى على الصلاح bülend davudî savtı hazin ile حى على الفلاح ezanı iz'anı ehli îmana ısga ve ilâm iderler Ve hareminde abdest havuzu icre fevvaleri var kim nuş iden fevrî hayat bulur Ve öyle şazirvandır kim zirvei âlâya pertab idüb bârânı rahmet gibi zemine rahmet

nisar olur Ve hareminin canibi erbaasında medrese ve darülhadis höcreleri vardır Ve bu harem serapa turunc ve limon ile müzeyyen olmuşdur Andan *Camii yeşil imaret* matekaddem mevlevîhane imiş Mahallesinde cami olmamak ile camie münkalib etmişler Amma yine yan sofaları ve mihrab tarafı tabakaları yine mevlevîhane tarzı üzre durur Ve biri biri içinde hurde kubbeli gayet musanna camidir Ve serapa resası nilgün ile mesturdur Ve bir yeşil kâşiden yeşil zümrüd servimisal minarei banki salâyhanesi var Gayet ilmi musikide üstadı kâmil davudî savtı hazinli müezzinanları var (Beyit)

وقت صباح شنیدم عجب صدا

قدذان مؤذن حی علی الصلا

Fissubhu velmesâ evkatı hamsede ehli sünnet velcemaat anda cem olub taat ibadat iderler Zira bu mahalle yine cümle erbabı maarifanı mevleviyandır Bahusus bu camiin bir imamı var kim gûya imamı Fahri Razidir Sıgar ve kibar duai hayrın alırlar Ve bu camiin hareminde abdest havuzunun canibi erbaasında evci semaya serçekmiş nahli nur serapa hadargûn ibretnümun seramad serviler var kim rayihai miskden dimag muattar olur Ve cemaati kesireye malik mabedi kadimdir Ve *Lûtfi Paşa Camii* Tahtelkal'a kurbinde cemaati firavan bir camii müferrahdır Ve bir memdud minarei mevzunu gûya Süleymaniyye minaresi gibi musannadır Ve bunun dahi hareminde servileri evce münkalib olmuşdur Ve *Tahtelkal'a Camii* suku sultanînin izdiham yerinde olmak ile cemaati kesirdir Ve serapa kurşunlu kârgir binayı metîndir Ve *Yahya Bey Camii* ve *Kara Hasan Bey Camii* ve *Hüseyin Çavuşzade* ve *Şeyh Halil Camii* ve *Şeyh Nasreddin Camii* ve *Yoğurdulzade Camii* Bu merkum camiler serapa kurşunlu imaretlerdir Ve *Mehmed Bey Camii* ve *Monla Çelebi Camii* ve *Suretli Cami* ve *Gazazzade Camii* ve *Bademiyye Camii* ve *Kadızade Camii* kurşumludur Ve *Monla Arab Camii* dahi kârgir bina ve kubbei ra'naları serapa kurşunludur Bu tahrir olunan cevamilerin binaların tarihleri ile tahrir eylesek iki kerras müsveddat olur Huda nüyesser idüb müsveddemiz tasihe geçdikde olmıya illâ hayır Ve bu şehrin şimalinde bir nemazgâhı azîm vardır kim dairen madar cürmü bin iki yüz adımdır Salâtı îdeyn ve duai istiska için inas zükûr bunda ibadet iderler İçerisinden tuli ve arzı ikişer yüz âdem şekli murabba yer vasîdir Serapa kârgir sengâbâddır Ve canibi erbaasında dört kapuları vardır Onar kademe taş nerdübanlar ile suud olunur kapulardır Dairen madar dört divarlarının kaddi ikişer âdem boyu metîn

ka'â divarı misaldir Ve bu musallanın ta vasatında üstadı mermer [bir şafiî havuzu inşa etmiş kim fevzareleri pertab idüb musalliler teçdidi vuzu iderler Ve sahai mesahai kübranın içi sarapa tirfil ve yonca ve ayrik ve gayri nabatat giyahat ile sebzezar olub gûya bir yeşil rehavî katife ferşi bukalemun olmuşdur kim sayfı şitada bir çemenzarı lâlezarî izar kânî hezarî daimdir Ve gûnagûn dirahti müntehalar var kim herbiri eflâke serçekmiş yüz aded şecere-i mevzunlardır Sayei zilli himayelerinde cemaati derya misal cümle ibadeti Zülcelâl iderler Ve bu cümle eşcarat dahi halıkı herdüsezaya ibadeti müstemirre menzilesinde alettetib saf saf gulâmı halkabegûş gibi el kavşırub şeb ruz tevhid ve temcid ve tezkir ve tahmidi Rabbi mecîdi lisanı hal ile hılkatleri üzre ibadet hizmetin eda etmededirler Velhasıl bu ibadetgâhı müslimîn Tire şehrinin mecmauzzühadı ve darüssacidînidir Ve bâlâdaki merkum olan kurşunlu kârgir cevamilerden gayri yine Tire şehri içre mahalle camilerin beyan ider Evvela Reis Çelebi Camii ve Hacı Sofu Camii ve Sarı Ali Camii ve Şeyh Muslihüddin Camii ve Kara Hayreddin Camii ve Börekci Camii ve Eşrefzade Camii ve Tabbag Sinan Camii ve Palatazan Camii ve İbrahim Efendi Camii ve Arab Pınarı Camii ve Yaylader (e) ve Balpınarı Camii Süleyman Hanın nemazgâh misali bir hayratıdır kim bir safagâh çeragâh yerdedir Ve bu şehir icre mükellef hutbei cum'â kıraat olunur cevamiatları bunlardır Maadası mesacidlerdir Ve cümle mesacidlerden eşbehi çarşu icre cemaati kesire ve fevkanî Hacei Mir Mescidi kapusu üzre tarihi

مقام دلکشای جای تحسین
بین کوید بر عالی خیرات
بنای خواجه میرست نداده
بیتی کورس تاریخ ابیات

سنه

Ve nice kurşunlu imaretler mesacidler vardır Ve gayet binayi mevzuu musanna minareler var Cümle kık dört minarei âlileri vardır Ve cümle yetmiş dört resaslı binayi azîmlerdir Ve bu şehri Tirenin cami ve mesacidi ve mahallâtları ve çarşuy pazarı ve hanedanları gayri imaretleri velhasıl Mağnisa şehinden çokdur ve büyükdür Amma Mağnisada Selâtîni seleflerin ikişer minareli camii azîmleri ve imaretleri gayet çokdur Ve gayet mamur ve âbâdan zıyk şehri azîmdir Zira

Âli Osmanıyanın darülmülküdür Ve bu Tire şehri dahi Âli Selçukıyanın ve Âli Sarhanıyanın tahtı kadimleridir Matekaddem zarbhane-sinde akçe meskûr (meskûk) olub

سلطان احمد بن محمد خان عزه نصره

ضرب تیره

deyu sikkesinde tahrir olunurdu Hakire görmek müyesser olmuştur Nermi halis ve sîmi halis derahim rayici var idi Ve bu Tire şehrinde cümle otuz aded medrese vardır Ekseriya cuma eda olunan cevamilerde birer medrese mukarrerdir Evvelâ Medresei Hacı Efendi ve Medresei Muslihüddin Efendi ve Medresei Derviş Çelebi ve Medresei Kara Kadı ve Medresei Molla Arab ve Medresei Mehmed Ağa ve Medresei Ferište Oğlu yani İbni Melik Hazretleri yine medresesinde bir türbei âli içinde medfundur Meşarika Menara ve Mecmaülbahreyne ve nice yüz bin kütübü mutebereye şerh yazub yedi yüz mücelled risale ve gayri telifatları vardır İlmi lûgatde lûgazküşa bir bahri maani ü fasahat ve belâgat dürrünün kânı feridüddehir ve ve nadirülasır gavvası ilmi ledün idikim hakka İbni Melik idi Ve ilmi lûgatde Ferište Oğlu nam kitabı hümmam anların telifatlarındandır Ve Yıldırım Han ulemalarındandır Aydın Bay Oğluna muallim olub bu şehri cayi vatan idüb âsude [olmuştur Hâlâ merkadi pürenvarı ve savmaası ziyaretgâhı hassı âmdır]Rahmetullahi aleyh kim âlemi sabavetde hakir Ferište lûgatin tilâvet idüb kitabın ibtidası hubz etmek kabil öpmek olmagile ekmek yimeği ve âdem öpmeği ibtida anın kitabından öğrendik Anunçün hayır dua ideriz Ruhu şerifi şâd ve kabri(n) dadü hayır ile yad idenler dilşad olalar Ve Medresei Kânzar ve Medresei Ali Can ve Medresei Şeyh Halil Meşhur medreseler bunlardır Ve Yeşil İmaret Camiinde bir imareti it'am vardır Âyende ve reyendeye nimeti mebzuldür Ve sekiz imaret dahi kâh işler kâh mesdud durur Evkafları zaifdir amma leylei Ramazanda camilerinin nîmeti bîimtinanı firavandır Ve cümle on üç hamamdır Cümleden Tahtalkal'a hamamı âbu havası gayet lâtif hamamı pak ve musanna'dır Ve Yenice köyü hamamı ve Hasan Çavuş hamamı ve Lûtfipaşa hamamı ve Eski Bey hamamı ve Nazır hamamı ve Hekim hamamı ve Suretli hamam ve Kara Kadı hamamı ve Bademiyye hamamı ve Mehmed Ağa hamamı Bunlar gayet lâtif ve hoşhava ve ruşenbina hamamı hayat efzalardır Amma cümleden mecmaülirfan Piri hamamı ve Yalınayak hamamı Bunların âbu havası lâtif kânı aşıkan hamamlardır kim birer havzu azîm-

leri vardır Cümle dilberan bu hamamlarda âşikanlar ile bilâvasıta ve bilâfuta birbirlerin deraguş idüb badehu gusül iderler Bir ferdi âferide bu gusüle mâni olmazlar Zira İmamı Şafiî kavli üzre عشراً فمشر bir havzu pakdir Nâpaki pak ider Ve cemii dellâkları pençe mahitab dilberandır Ve cümle yirmi yedi hanı azîmleri vardır Meşhuru Lûtfipaşa hanı ve Rüstem paşa hanı kurşunlu hanlardır Ve Firenk hanı ve Esir hanı ve Destimal hanı ve Abdüsselâm ve Kutî hanı yani Kütahya hanı ve Çöplîce han ve Pasban hanı ve Mardinli hanı ve Kara Kadı hanı Bunlar meşhur hanlardır Ve niceleri malûmumuz değildir Ve Sultan Selim Hanın bir darülkurası vardır Gayet büyük kubbei âlidir Ve etrafında höcreleri dahi serapa kursunlu binayı âlidir Şahrah üzre garba nazır bir kapusu vardır Altı kademe mermer hacir nerdüban ile suud olunub bir babvar kırandır Haftada iki gün cümle hamelei kur'an ve huffaz talebeler cem olub ilmi hıfız ve İlmî Kesir ve Seb'a ve Aşere ve Takrib kur'anları tilâvet olunur Ve Şeyh Şatîbî ve İmamı Cezzî kitablari tilâvet olunup Şeyh İmamı Verşî ve İmamı Bezzî ve Kalunî ve Ebu Ömer ve Susî ve Nafi kavilleri dahi mahazlerle maharici hurufa riayet iderek Kur'anı azîm ve Furkanı Kerim kıraat olunur Ve mukaddema evsafı tahrir olunan Cumaâbâd kasabası bu darülkuranın evkafıdır kim metîn ve kavi vakfullahdır Ve bu darikura kapusu üzre manzum tarihi budur

*Görüb bu makamı felek zineti
Kemali şeref birle fekalulâ
Semada melekler didi tarihin
Binai Selim Han sahibi za
Sene 971 [1]*

Ve cümle altmış aded mektebi sıbyanı tıflanı biirani ebced-handır Ve cümle ikiyüz yetmiş çeşmei mâi kevserlerdir kim menbaı Balpınar ve Sekiz pınarlarından cereyan idüb gelir Amma şehir icre revan olan uyunu cariyeler Terziler köşesinde ve Gazazhane köşesinde ve Bezazistan rüknünde Alaca çeşme ve Uzun çarşı başında ve Kutucular hanı kapusu önünde Osman Ağa çeşmesi ve Hüseyin Ağa çeşmesi ve Paşa hanları çeşmesi ve Atpazarı çeşmesi Bunlar cümle ikişer ve üçer lüleli pazu kalınlığı cereyan ider berrak ve zülâli âbı nab serdab maülhayatlardır kim nuş iden atşanlar hayatülhayat nuş etmiş gibi taze can bulurlar Bu mezkûr çeşmelerden maada sahibülhayrat velhasenat Hacı Balı merhumun yüz yirmi aded uyunu cariyeleri vardır kim gûya herbiri birer mâi şerabı tahurlardır Ve

[1] Bağdad Köşkü nüshasından.

bu çeşmesarların üzerlerlerinde gûnagûn tarihleri var Amma tahiri melâl ve kilâl verir Ve bu çeşmei baridlerden maada mahallâtlar içinde iki bin müteayyin uyun abı revanlar var deyu âyân eşrafı Tire tefahur kesb iderler Ve cemii hanlarda ve gayri beytanlarda birer mâi cari ve havzu fevvere ve selsebil vardır kim eğer âlâ ve eğer edna su ile muğtenim olmuşlardır Zira bu şehir Cebeli Kestane dameninde olmak ile cümle enhar haneden haneye cereyanı âsândır Anınçün bu şehirde abı revan çokdur Ve şehri Bursaya müşabeheti vardır Ve beş yerde kurşun kubbeli sebilleri vardır Herbirinin vakıfları tarafından denk denk karlar buzlar gelüb cemii atşana sebil iderler Bir sebilâne Alaca Çeşme kurbindedir Ve biri Tahtakal'a meydanında [mermer binalı ve kubbei âlili sebildir Ve biri dahi Tahıl pazarında Bu dahi mermer bina ve demir revzenli ve kurşun kubbeli musanna darı atşandır Ve bu Tire şehrinin çarşuy pazarının çoğu Bursa esvakları gibi kârgir kemer ve toloz kubbeler ile mebni Temmuzda serdab şitada germ ve nerm esvakı sultanîlerdir kim cümlesi iki bin sekiz yüz dükkândır Ahi Babadan haber alub tahrir etmişizdir Ve ekseri serapa nilgûn kurşum örtülüdür Yayladan bu şehre nazar olunsa gûya Haleb şehri gibi kurşunlu bir şehri benderdir Ve kal'a misal metanet üzre mebni bir kârgir binayi metîn sekiz kubbeli bir bezazistanı ve ezcümle resası nilgûn ile mestur bir bezazistandır Ve canibi erbaasında çar babı hadidi metînler ile metanet bulmuşdur İçinde cümle anka bazirgânların kânları ve dükkânlarıdır Ve ziri zeminlerinde medfun olan mali hazain tüccarânın hanlarıdır Ve mahub huddamları canı cinanlarıdır Ve cümle mevcudat namevcud] olmadan beridir Amma] Uzun carşusu gayet müzeyyen suku sultanîdir Ve cümle tarikı âmların üstad mühendis satranc nakşi tarh idüb vaz'ı esası bu üslûb üzre tezyin olunmuşdur Ve serapa pak ve beyaz taş ile mefruş kaldırımıdır Her sabah tathir idüb gerdi keduretden bir zerre gıbardan nişan kalmaz pak rahı rastlardır Ve cemii esvakları şimale eniş aşağı vaki olub fevkünden aşağı nazar etsen gûya bu rahlar icre âdem deryası telâtumu derya gibi temevvüc idüb izdihamı beni âdemden omuz omuzu sökmez pür gulgule Tiredir Hususa hafta pazarı günleri âkil olan temaşayi pazara varmamak] gerek Zira ol pazarda âdem dilâzar olub zar iar olur ta bu mertebe izdiham çarşuları vardır Ve bu şehrin kible canibindeki haneleri yedi bayır ve dere ve depe üzre vaki olmuş havadar evlerdir Ve birbiri üzre kat enderkat hadikalı büyütu ra'nalardır kim serapa revzenleri şarka ve şimal canibinde Tire sahrasına nazır havadar dilküşa büyütlardır Ve bu şehrin âbı havasının letafetinden

mahbub ve mahbubesi nerm ram olub al tebkânî elması yanaklı ve lâilgûn kiraz dudaklı hüsnü cernalde ve lûtfü itidalde olub kelimatları mevzun ve dişleri dürrü meknun ve meralî ve gazalî gözlü ve şirin sözlü ve münevver yüzlü v. keysuyi müşkbarların tarumar kılub bir cihetde uşşakı muahaze idüb kendülere akındırırlar Gayetülgayet peripeyker ve melekmanzar güler cemalli garibdost âdemleri vardır Çoğu ehli ırz ulu bazirgânlardır Ve cümle ahalişi çuka ferace ve kontoş giyerler Vasatülhal olanlar muhayyer ve Tire alacası giyerler Ve askerî taifesi ve uleması ve ağniyası gayet çokdur Ve zenaneleri ferace ve beyaz çarizar bürinürler Ve bu şehrin mekûlât ve meşrubat sanayiatının memduhatından ve hasıl olan kâlâyı metâından meşhuru evvelâ Tire peşgiri ve abdest makremaları ve hamam havluları ve alacaları ve yasdıkları meşhurdur Ve mekûlâtından tergömlek üzümü ve beyaz ekmeği ve tennur gerdeği ve kebabı ve gûnagûn buzlu vişne hoşabı ve beyaz kirazı rub'u meskûnda yokdur Ve kestanesi ve çöreği ve tavuk böreği yiyenin tendürüst olur yüreği Ve sevahil şehri olmak ile limon ve turuncu ve narı ve inciri ve servi dirahtı çok olur Ve bir kaç yerde seramed hurmaları var amma mahsul vermez Ve habbüllezi dahi hasıl olur Ve yaz kış sebzevatı eksik değildir Gerçi sevahil diyarıdır Amma ensesindeki dağda kestane ve kızılıcık ve muşmula ve üvez hasıl olur acib diyardır Elhasıl yük bağlanur ve yük çözüür ganimet bender şehri azîmdir حفظك الله

Tire şehrinin etrafında olan mesiregâhları beyan ider

Evvelâ cümleden Süleyman Hanın nazargâhı ve âşıkânın teferücgâhı Balpınarı çerâgâhı bâlâda mevsufdur Amma midhatinde zeban kasır olmağla evsafı ihtisar üzre terkîm olundu Zira vasıfdan müberra bir gülistanı ra'na zemindir Ve şehrin fevkında Su uçurumu nam mahal dahi vacibüsseyir bir mesiregâhı ibretnümadır kim arazii mamurede öyle bir temaşagâh yokdur Bir minarei bâlâkad gûhu bîsütunvar yalçın kayalardan nehri azîm pertab idüb aşağıda havuz icre dolar Bu havuz dahi yedi kudret ile halk olunmuş bir havzu azîmdir Etrafında uşşakan şâd handan olub kûşe kûşe sohbet iderler Amma nehri hayatın saikasında (şahikasında) safa etmiyenler niçe kûşede sayedar selsebiller vardır anda zevk iderler Ve bu havzu kebirin canibi erbaasındaki kayalarda gûnagûn sernigûn dirahter hasıl olub Tuba nahli gibi şahları zemine saye salmışdır Asla zemine güneş tesir etmez azîm koyahdır Cümle erbabı

safa anda zevk ve safa iderler Gûya Safa ve Merve vadileridir Ve bir mesiregâh dahi Bademiyyedir Cümle ehli hiref anda teferrüc iderler Ve bir mesiregâh dahi Şeyh Camii gayet meddi basarlı ve çınarı azîmli yerdir Ve mesiregâhı Arabpınarı ve teferrüçgâhı Nemazgâh Velhasıl bu şehrin âyân eşrafları nakli üzre bîdürüd ve bîminnet âyende ve revendeye salâ mesiregâhı bîminnet, üç yüz altmış iremiza-tülomad misilli teferrüçgâhlarımız vardır deyu garralanırlar Ve hak-kaki vardır Lâfü güzaf değildir Amma herbirinin medhinde lisan kasırdır ve kalemler kâsirdir Ancak bu kadar tahrir etdik Ve bu şehir icre cümle yetmiş ehli tarik tekyesidir Cümlesinden ulu dergâ (h) şehir hıblesi canibinde gûhistan icre Arabpınarı tekyesi şehre ve sah-raya nazır cihannüma bir âsitanei ra'nadır Şeyhi İbrahim Efendi hazretleridir kim şerefi sohbetleri ile müşerref olub destebusları ile şerefyab olub duai hayırların aldık Ve bir gice mihman olub tevhid tezkiri sultanîler eyliyüb sabahadek can sohbetleri eyledik Ulu âsita-nedir Âyende ve revendeye nîmeti mebzulür Ve evkafı gayet çokdur Hattâ tekyenin ensesindeki dağlar ve bağlar cümle bu tekyenindir Desti fukara ile hasıl olmuştur kim kırk gûne âbdar üzümü olur Ve hâlâ tekyede iki yüzden müteceviz fukaralar âmâdedirler Ve matbahı keykâvüsünden nîmeti bîimtinanın tenavül idüb Ya Rezzak ve Ya Mün'im esmasına meşgullerdir Ve sair kura ve kasabatlarda dahi yirmi binden müteceviz müridi feridi vardır Bursada medfun kutbu âfâk Hazreti Üftade Efendi halifelerindendir kim tarikı halvetîdir Bu Şeyh İbrahim dahi ol tarikdendir Ve bu tekye kurbinde bir cami ve yetmiş seksen müteehhil fakirhaneleri ve bağ gülistanları ve murgzar lâleizar feryadı hezar nalesinden uşşak bîzar olduğu bir âsitanei ibret-nümadır Ve niçe tekyeler dahi vardır Amma bu kadarla iktifa etdik Andan

Evsafı kasabai Kara Kadı

Şehrin şarkından yine şehre muttasıl camili ve müteaddid hanlı ve hamamlı ve imaret ve mescid medreseli ve çarşuy pazarlı binden müteceviz suku sultanlı bir bağı iremmisal bağ ve bağçeli ve uyunu enharı firavanlı üç bin kiremitli mamur ve âbâdan hıyabanlı evlerdir Cümle Tire şehri halkının badelasır teferrüçgâhları bu Kara Kadı semtidir Ve yakın olmak ile her gün cümle yârânı basafa ve erbabı maarif ehli vefa ve zümrei zurefa güruh güruh bu Kadı bağlarında cilveler iderek kesbi taravet idüb her âşikan bülend âvâzı muhrik ile gazelhanlık idüb nevahanlık iderek makamı uşşakda uşşaka âşıkane

kavli uşşakda terennümatların terennüm idüb birbirlerine müselsel âhenk olurlar Ve bu kasabanın her köşesinde niçe yüz yerde gülistan bositanlar içre Hüseyin Baykara fasılları olur Ve cümle mahallâtları çarşuy pazarları içre çemenzar sofalar üzre çınarı ra'na ve bîdi sernigûnlar sayesinde cümle yârân ihvan zevk safa iderler Böyle bir cayi sürur kasabai ra'nadır Andan şehri azîmin canibi garbında yine şehre muttasıl

Evsafı kasabai Yenice

Bu dahi Kara Kadı kasabası gibi monla hükmünde niyabettir Ve başka subaşısı vardır Hemen bu dahi tarif tavsifden müberra yer Heştiyan gerrubiyan midhatinde âciz ve kasır bir şirin serm ve irem misal bağı Meramdır Kırırmda Bağçesarayın Aşlama ve Kaçı bağlarına muadil belki dahi bir muadil hadika ve ravzai cinanlı kasabai bağı berîndir (Beyit)

شیدن کی بود مانند دیده

mısraı mazmununca aynelyakin hasıl etmeyince bilinmez bir iremzattır Müteaddid Selâtîn kurşumlu cami ve medrese ve han ve hamam mesacid ve mekteb ve tekye ve imaratler çeşmesarlar ile ârâste ve murgzar gülistan lâleizar bostanlar ile piraste olmuş iki bin kiremit örtülü sarayı âliler ile tezin olmuş bir kasabai şirindir Ve bu semte cuma günü ve gicesi olunca bu şehrin cemii nisvanları gûruh gûruh bu canib mezaristanına gelüb vadii hamuşanda hâmuşbaş yatanları gelüb ziyaret iderler Ve bazı zenpare canlar *فہد خلقنا الانسان في احسن تقويم* fehvâsınca nice nikâbı peniçe altından hüsnü cemal seyir idüb ziyaret iderler Ve Tire şehrinin cümle mezaristanı bu canibdedir Ve naki-büleşraf Seyyid Bekir Ağa bu kasabada sakindir Hanedanı azîm sahibidir kim tarif ve tavsifinde kalem kâsirdir Hemen şundan malûmu saadet ola kim yaz ve kış subhu mesa merreteyn sofrai Halilî çekilüb tenavül olunub yevmiyye ikişer yüz sahan mümessek taamı hassu âma ve ulema ve avama mebzuldür Ve her şeb saz söz ile Fisagors tevhide fasılları olub badessohbe müsafirine yetmiş seksen harir camehablar döşenüb mah ve sal bu tertib üzre bir Hâtemi Taî ve Ciferi Bermekî zîzat şerif halim zati mükerremdir Ve âlemi ağyar gayriden bîhaber olunca kendi savmaasına girüb ta vakti fecredeki taat ibadeta meşgul bir zati şerifdir Bazılar ilmi kâfda kâmil ayardır derler Bazılar sahibi vakıftır derler Bazılar bir fukara nefesile gani olub anıncün fukaralar ile ünsü ülfet ider derler Elhasıl bîbedel mihman-

dar ve merkezinde berkarar çelebidir Ve biraderi Elhacı Seyyid Hamze Çelebi dahi zati hoşhisaldir Ve bu şehire kibarı evliyaullahların nazarı iksirleri taallûk eylediğinden bu şehrin cümle zenanesi gayet ehliperde Rabiai adüvviyemisal havatînleri vardır Ve merdanı Huda merdanlarından dahi niçe bin sulehayı ümmetden kûşenişin ve halkdan münzevi ve bînişin savmı Davud ile gündüz saim ve gece kaim ve müfessirîn ve muhaddisinden mazannei kirama sahibsülûk pişvayı tarik müstecabüddave kimesneler vardır

Tire şehrinde âsude olan ziyretgâhı evliyaullahları beyan ider

Evvelâ merkum Arabpınarı Şeyhi İbrahim Efendinin cediti kutbu âfâkı alelitlek *Eşşeyh İbrahim Efendi* yine tekyesinde medfundur Ve nemazgâh kurbinde merkadi pürenvarı Hazreti *Monla İbni Melik* yani Ferište Oğlu İsmi serifi *Abdüllâtif* İlmî lûgatde bahri maanidir Nice yüz mahalde kütübü mutebere telifatları vardır *Eşşeyhiüccelil Şemseddin Ahmediüttail* ilmi usulde kitabı *Menar* ve ilmi hadisinde Şerhi *Meşarik* ve ilmi fıkihta *Mecmaülbahreyn* anlarındır *Selim Hanı Sani* Tirede hâkim iken vâız ve nasihî idi *Monla Çelebi* zaviyesinde merhum olup yine Tirede medfundur قدس سره Sene tarihinde civarı rahmete vasıl olup medresesinde bir revzenli kabirde medfundur Ve yine bu âsitane içinde *Hüsam Dede* ve *Eşşeyh Şücaüddin İbni Melik* ile bu iki sultan üstleri kubbesiz bir pencerenin iç yüzünde tarikîâm üzre medrese dairesinde medfundur Ve bu sultanların divarına muttasıl yine medrese haremi köşesinde *Aydın Bay Oğlu* oğullarından *İsa Çelebi* ve *Şelim Çelebi* ve *Hızırşah* nam şehzadeler *İbni Melik* Hazretlerinin telâmizlerinden olmak ile civarında bir kubbei âli içinde medfunlar Ve bunlara karib kabri Hazreti *İsaguci Ulemayı* Bunların dahi niçe bin telifatı mutebereleri vardır *Hattâ* ilmi mantıkda *Metni İsaguci* kitabı anlarındır *Ulemayı Acemdir* Ve *Ayşî Mehemed Ayşî* şehri Tirevîdir Tirede *İbni Melik* müderrisi iken dersi devri encam olup yine medrese cenbinde medfundur *Fezaili bîgeran* ile meşhuru devran idi *Telifatına* nihayet ve fezayiline haddü gayet yokdur *Gûya hümapervaz İbni Melik Ayşî Efendidir* *Eşşeyh Abdülvehhab Efendi* Tirevîdir Ve *Merkes Efendi* halifelerindendir Yine kendü tekyelerinde medfundur Ve *Nuşî Çelebiler* dahi karibülâhd musannif ve müellif çelebiler idi Ve bunlara karib *Eşşeyh Alâüddin Seyyid Şerif* namile maruf *cihanârâ* ve *bîbedel ulemayı mütebahhirînden* nice bin cild makbul ve mergub ve her fünunda mergub telifatları vardır *Ulemayı hüсна üzre* bir müşkilküşa telifi vardır Ve

kitab anındır Beynelulema memduh kitablardır Sene tarihinde merhum olub bu Tire şehrinde zemin içre aşıyan etmişdir *Ali Baba* ve *Monla Arab* hazretleri dahi tekмили fûnun etmiş müfessirîn muhad-disîn ve musannifînden ulu sultandır kim ilmi ledünde dahi bîbedel gavvası bahri maanidir Ve *Kara Kadı* Hazretleri kutbiyyete kadem basmış devleti dareyne nail olmuş musannif ve müellif aizzei kiramdan maldar mün'im atabahş ilmi kâfda kâmilayar sahibülhayrat kimesne imiş kim cevami ve hayratları mevsufdur Ve *Muharrem* Efendi ilmi nahivde Kitabı Camî üzre müşkil telifi vardır ve *Altuncı Abdi* Efendi ilmi aruzda ve sayir fûnunlarda muteber telifatları vardır Ve bu Tire kadim şehri azîm olmagile niçe bin musannif ve müellif ve keşfi keramatları zâhir ve bâhir olmuş kibarı kümmelinden ulu sultanlar vardır Amma ziyaret etdiğimiz azizler bunlardır vesselâm Ve bu şehri tamam seyir temaşa ve ziyarete himam idüb hayatda olan sulehalardan Şeyh *Receb* Efendi ve *Hatib Ali* Efendi ve *Arab Bikâr* ve Şeyh *İbrahim* Efendi ve *Sabir* Efendi bunlar ile vedalaşub duai hayırları ile behremend olduk Ve âyânı vilâyetden ve erbabı yârândan nakibüleşraf *Bekir Ağa* ve biraderi *Elhacı Hamze Ağa* ve *Nedim Çelebi* ve *Yahya Ağa* ve *Bedastenli Mehmed Ağa* ve *Arab Salih* Efendi hanesi gulüvvü âm ile senksar olub mal menali garet olub kendi firar etmişdi Ve *Yeşil imaret imamı Çelebi* Efendi ve *Serdar Çolak laz Çavuş* ile ve *Melek Ahmed paşalı kapuyoldaşımız Hüesyin Ağa* ile ve niçe ahibba ve dostan ile vedalaşub *Müslim Ağa* ile ziyafete (seyyahate) revane olduk Tire şehrinden çıkub şimale olsahra içre giderken nehri *Mendresi* atlar ile ubur idüb iki saatde

Evsafı kasabai Bayındır

Urhan Gazi Bayındıran kavmin bu mahalde iskân etdirdigiçün *Bayındır* lâfzı tesmiye olmuşdur Sire (*Tire*) hududunda seksen akçe kazadır Ve nahiyesi on sekiz kuradır Ve kasabası *Bayındır* cebelinin zeylinde vaki olmuş bağ ve bağçeli iki yüz haneli ve bir cami üç zaviye ve bir mekteb ve bir hamam ve bir han ve yedi dükkânlı bir şirin kasabacikdir Ve paşa hassıdır Hâkimi voyvadadır Bundan bir ziyafeti azîm tenavül olunub mütesellimden diş kirası elli altun ve on refik alub yine ol sahra içre *Mendres* nehri sağ tarafımızda kalub *Birki* dağları dameninde canibi şarka iki saadetde

Evsafı kal'ai kadimi Birki

Bir ikiden galat *Birki* derler *Cemşid* neslinden *Siriye* nam bir

melikenin binası olub kışlak tahtı idi Ve yaylağı hâlâ bu Birki şehrinin şimali fevkında Bozdağ demek ile maruf ve meşhur ve mevsuf gühu bâlâdır kim bu şehri azîm anın kiblesi dameninde bir dere ve depeli yire vaki olmuş bir şehri Birkidir İki değildir Badehu sene tarihinde Aydın Bay Oğullarından Mehmed Şah nam emirin fethidir kim ümerayı Selçukıyandır Badehu sene tarihinde Urhan Gazi destine girmiştir Bedesti Gazi Timurtaş Paşa ve İshak Paşa Bu şehir hâlâ Aydın sancağında paşa hassıdır ve üçyüz payesile şerif kazadır Nahiyesi kuradır Kethüdayeri ve serdarı vardır Amma müftisi ve nakibi yokdur Ve âyân eşrafı gayet çokdur Ve iç el olmak ile kal'asında dizdarı ve neferatı yokdur Amma ulema ve sulehası gayet çokdur Ve kal'ası Bozdağ dameninde bir taşlı dere nihayetinde iki taraf çahı gayya misal uçurumlu bir balık sırtı gibi bir bayır üzre kibleden şimal canibine tulânî ve bir şeddadî kârgir bina bir kal'ai atikdir Ve Celâlî Cennet Oğlu bu şehirden tulû idüb maskatı re'si olmak ile bu kal'ai tamir ve termim idüp tahassun idüb elli bin askeri haşarat ile eli vilâyeti nehbü garet iderdi Âhir sene 1016 tarihinde Kuyucu Murad paşa serdar olub Cennet Oğlunu katlidüb canın cehennem kuyusuna Kuyucu Murad paşa koyub cündü cünübün serdarı zaferşiar kûşe kûşe berdar idüb cümle dardiyar emnü eman olub ahalileri berkarar oldılar Badehu Murad paşaya re'yi ahsen tedbir idüb bir dahi Celâlî ve cemalî bu kal'ie mutahassın olmuşlar, (olmasınlar) için taşra kal'ai cabeca münhedim idüp dizdarı ve neferatların ref etmiştir Amma hâlâ iç kal'ası mamur ve âbâdan mezkûr bayır üzre bir hayli metîn seklî bâdemî bir kal'ai kavidir Ve dairen madar cürmü üç bin adımdır Amma havalesi vardır Ve derunu kal'ada cümle dört yüz mükellef ve mamur gebre misli kârgir binayı kadim evlerdir Ve aşağı varuş şehriyle on sekiz mahalle ve yirmi dört mihrabdır Amma cümleden mabedi kadim bu kal'ada Eski Cami Fatihi bilâd Mehmed Şah ibni Aydın Baydır Kârgir kubbe değildir Amma harpüşte münakkaş servi levhalı tavan üzre serapa kurşunlu bir camii münevverdir Lâkin mihrab üzre bir kubbei âlişi evce müntehi kârgir kubbedir Ve kubbe içi cümle silü ve lajiverd ve lâ'li rengârenk boyalar ile serapa naksi Manî ile menkuş bir kubbei kâşii Çin Gayri nükuşdur kim mihrabı ve dört divarı cümle müzehheb bukalemun ibretnümundur Ve mihrabı cenkârı Çin ve farağfuru Çin halkâri ile münakkaş bîbedel mihrabdır kim gûya murassa Firenk Manî mebnasıdır Ve derunu cami tulen ve arzan zergerdan ayak mest ile seksener kademe ariz ve tavildir Ve cümle on altı somaki amudlar üzre kemerlerin fevkı servi tavandır Ve üç kapusu var İki yan kupudur Amma kible kapusına

altı kademe taş nerdüban ile suud olunur Ve minberi gerçi ceviz ağacı levhası ve haşebdendir Amma Fahri oyması misal gûna gûn müşebbek ve münakkaş şükûfe ve gül ve sünbül ve mutahheller ve kitabe ve işlemler ile mersum bir minberi ra'nadır Ve kible kapusunun atebei ulyası üzre tarihi budur

(بسم الله الرحمن الرحيم فتح هذا المعبد بنصر الله في أيام دولت الامير الكبير الغازي في سبيل الله محمد بن آيدن في تاريخ سنة سبع و سبعمائة)

tahrir olunmuşdur Ve camiin sağ tarafında iki şerefeli bir mevzun minaresi var Tuğla ve kâşii Çinîdir Ve haremi etrafında yan sofaları ve medrese höcreleri vardır Ve camiin sağ yan kapısı önündeki kubbei pürenvarın içinde sahibülhayrat medfundur Ve serapa derü divarları beyaz mermeri ham ile mebnidir Gayri gûne taş değildir Ve kubbei âlisi kurşum ile mesturdur Ve cenuba nazır bir kapısı üzre tarihi böyledir

(بنيت هذا الترتب للامير الكبير العالم المجاهد المرابط ابو الخيرات السلطان الغزات مبارزالدولت والدين محمد شاه بن آيدن نورالله مرقده آمين سنة اربع و ثلاثين و تسعمائة)

Ve bu bu merkadi mehbatı münevverin içinde Mehmed Şah ve biraderi Ömer Şah ve İsa Gazi âsudedirler Ve bu camiin kiblesi önünde şahrah aşırı medresei Sultan Hanım Gülüm hayratıdır Kendüler dahi sahai medresede medfunlardır Vacilüsseyir kânı ulema bir medresei sulehadır Birkili Mehmed Efendi bunda tahsili ulûm idüb hâlâ höcresinde teberrüken ders tilâvet olunur Ve Hanım Gülüm ki sahibi medresedir hâfıza ve müfessire ve muhaddise ve Rabiai adüvviye misal nesli Aydın Baydır Bu tahrir olunan imaretlerden gayri kurşunlu cami bu kal'a içre yokdur Ve han ve hammam ve çarşuy pazar dahi yokdur Cümle aşağı şehirdedir Anın dahi cümle evleri kiremit ile mestur iki bin altı yüz beyti mamurlardır kim herbiri vasî bağ ve bağçeli ve âbı revanlı müzeyyen evlerdir kim yüzleri cümle kible canibine nazır evlerdir Ve Tireden bu şehire girerken şehri Birki asla görünmez Zira bağ hıyaban gülistan ve dirahistan içre pinhan olmuş bir şehri müzeyyendir Amma Bozdağın nısfına uruc etdikde bu şehir bağı Aspuzi içinde görünen gayet şirin şehri kadimdir Ve kibarı küm-melinden niçe bin ulemayı izam ve sulehayı kiram medfunlardır Ve bu varuşun imaretlerinden Derviş Ağa Camii kârgir bina kubbei ra'na

kurşunlu camii nevbina ve ibadethanei zibadır Amma çarşu içre olmak ile haremi yokdur Lâkin taşra sofaları [1] altı amudu mün-teha üzre beş kubbei âlidir Ve bir minarei seramedi vardır Ve kible kapusu üzre bu manzum tarih tahrir olunmuşdur

*Bu mabedi ta haşre dek ger hayrüşer a'mâlinâ
Makbulü dergâh âmeden takı bülendi ruşina
Âkil odur hayrat idüb makdurını sarfeyliye
Sâdi mekün der ruzü şeb baki değil dari fena
Âlid kisbile camii şadan iden Derviş Ağa
Bağı vücudın sebzter lütfunla kıl ya Rab teba
Dahi bunun emsaline vâsıl ide bari Huda
Her ruz duadır [2] macera bî iştibah subhu mesa
Tuba bihişt âsâ demek lâyıkdürür bu camie
Zarî begüft tarihini kalûbelâ hayrûlbina
Sene 1074*

Ve bu camie karib medresei Derviş Ağa dahi kârgir bina med-resei âlidir Cümle yetmiş aded höcreleri serapa kurşun ile melbusdur Ve kapusu üzre tarihi Sene 1078 Yukaru kal'ada Aydın Bay Oğlu medresesi beynelulema haric medreselerindendir Ve yedi mektebi sıb-yandır Ve iki yüz dükkândır Amma bezazistan iki aded handır Ve bir hamamı önünde bir çemenzar misli gülistandır Canibi erbaası kavak dirahterleri ile ârâste olmuş ibadet hanei ehli irfandır Ve etrafı kârgir binayi imaristandır Ve bu şehir bir dere içre vaki olmagile dört yerde ağac cisirlerdir Amma Derviş Ağa kantarası bir göz kârgir cisirdir Bu cisirlerin iki canibleri kat enderkat evlerdir Ve kırk yedi asiyabı dakikler var kim herbiri şebruz çerhi felek gibi deveran et-mededir Ve şehir gerçi böyle vaki olmuşdur Amma âbu hevası ruh-efza ve sevhildir Ve mahbub ve mahbubesi çokdur Amma kânı suleha olmağile merd zenanı müeddeb ve müeddebelerdir Zira niçe kibarı evliyanın nazarı teallûk etmiş bir darı fuzalâdır Ve hâlâ talibi ilmî sahibi hikemî çok aizzei kiramdan kimesneler vardır Ve mem-duhatından yedi elvan kirazı olur Cümleden lâtif ve âbdar danedar hoşgüvar ve lâilgün Nif kirazı derler bir gülnar var kim her danesi keklik beyzası kadar vardır Ter olduğundan âdemin dimağında mahv olub cürmünden nişan kalmaz İnciri ve narı ve engürü ve limonu ve turuncu ve karı ve servi çınarı meşhurdur Ve Tire iliği tabir

[.] Burada iki satırda yarımşar satır açıktır. Fakat sayfayı doldurmak içindir. Cümle tamamdır.

[2] Bir daha tekrar edilmiş.

etdikleri beyaz iblik bu şehre mahsusdur Gayri diyarlarda olmak ihtimali yokdur Cemii dar diyarlara bundan tüccarlar niçe bin yük iblik götürürler Gûya hariri ham lebi camdır Cümle bay ve gedasının kâr kisibleri bu iplikdir

Evsafı ziyaretgâhı şehri Birki

Kal'ada tahrir olunan ziyaretlerden maada kal'anın şimalinde mezaristan içre ve dirahistan mişezar âsitanesidir *Elmevlâ Birkili Mehmed Efendi* müfessirîn ve muhaddisîn ve musannifînden meşhuru âfâk ulu sultandır kim nice yüz mücelled kütübü mutebrelerinden Kitabı Tarikati Muhammediyye ve ilmi nahivde İmtihanı Ezkiya ve yine nahivde Izharı avamil anların teliflerindedir *Elmevlâ Mehmed ibni Abdülkerim eşşehîr bezülfü Nigâr Cemii ulûmda risalei talibi* var Birkili Mehmed Efendi kurbinde medfundur Ulemayi zâhirdendir Hâlâ cemii avam nas içre tilâvet olunur Birkili Risalesi deyu muteber bir risaledir Amma gayet lâtifdir Habli metînine yapışan rahı hakkı bulur ve hakkı batıldan fark idüp kendü nefsin bilür Ve akayide müteallik bir risalesi vardır kim lânazirdir Ulemayi mütekaddiminden bir fert bu vadide müşkilküşalık itmemiştir Ancak başı ayağı ucunda nice taşları alâmeti vardır Sair ibadullahı ünas gibi fakirane medfundur Ve bu şehirde beynelulema Mehmed Çelebi demek ile marufdur Hattâ hakir ziyaretine müteveccih olduğumuzda Birkili Mehmed Efendi mezarı deyu süal etdim Asla bilmediler Anlara Mehmed Çelebi dersiz deyu vesile verüb merkadi pürenvarın gösterdiler Elmevlâ Yunus zade Mustafa Birki nam cayi ruşeni dilnişindendir ve bunda medfundur

(Beş buçuk satır boş)

Ve bu şehri temaşa ve ziyaret idüb âyân eşrafdan Koca Derviş Ağa ve serdar Fiçne Hasan Ağa ve Monla Çelebi ve Solak zadelers merkum ahbabları ile mekûlât meşrubatlarımız ve cümle barhane ve huddamlarımız ile Birki yaylası Bozdağ nam yaylaya gitdiğimiz beyan ider Evvelâ şehirden şimale dağlara çıkub Ziyareti Erenler Sultan yayla yolu üzre bir ulu âsitanei Bektaşiyandır Cihannüma bir teferrücgâh yer olmak ile cümle şehrin imaristanı ve deşt vadisi ebri hıtayî sahife misal nümayandır Andan iki saatde yine dağlara rücu idüb

Evsafı yaylağı Bozdağ

Bundan haymelerimiz ile bir çemenzar ve murgzar lâlezar yerde

meks idüb temaşaya şüru eyledik Öyle bir gûhu bülenddir kim halıkı kevneyn hitabı kün ile arzı semavatı ademden getirelden beri bu gûhun ta zirvei âlâsında selc berf yah paresi vardır Ve karı atıkı icre âbı zülâ (1) kurdu vardır Böyle gûhu bâlâ ve bir yaylağı ra'na musattah fezayi pürkiyah sahradır kim yedi kadılık yer diyar ahâlisinin bu arsada hududu kadimeleri vardır Ol mahalli cayi sürurlarında meks edeler kim cümle üç bin yayla haneler ve külbei ahzanlardır Ve cümle tahta örtülü ve tahta divarlı sanduka var içli dışlı saray hanelerdir Ve cami ve mesacid ve nemazgâh sofalar ile ârâste ve han ve hamam tekyelerile pîraste ve nice yüz külbei ahzanlı dekâkin ve gûnağûn havuz ve fevzareler ile müzeyyen bir dilküşa menzildir Ve bağ bağçesi gül gülistan ve reyhan sünbülîstan ve müşebbek bostanları içre hoşelhan tuyurun ve andelibi gûyanın esvatı hazinleri âdeme hayat verir Ve âbı havasının letafetinden nice bin yük tire ipliğın bunda gaslidüb beyaz pembe misal olur Ve cemii ahâlii vilâyet bu cayi safada zevk sefa idüb ayş işret ile tenperver sözler gencerler ve at koşuları ve güleşler olub öndeller ve ihsanlar bezl olunur azîm teferücgâhdır Hususa Mağnisadan selef Padişahları bu makamı bihişt âbâda gelüb meks iderlerdi Hâlâ sarayı âlileri ve kaa ve hamamları ve cemii âsârı binaları hali ve muattal harab yebab olmadadır Amma hadikai ravzai rıdvânı asla fena bulmamışdır Bu gayetanı iremin vasfında Hassan ve Ümrüülkays âcizdir Neticei meram cihanı faninin iremzâtıdır Ve hendese üzre üstadı bağban cemii şecerei müsmiratlar ve çınar ve kavak ve sanavber ve enar ve bâdi sernigûn ve serviler çırpı ile diküb herbiri muyi meyanın gösterir civan âsâ birer sehikamet dilberi ra'na gibi divan durur Her birine bâdı nesim isabet etdükde hıram etmededirler Ve lisanı hâl ile her mebdei eşyayı tevhid ve temcid iderler Ve her kûçe ve puçesi hayatiyyetde (1) nice bin kerre yüz bin gül gülistan hezar hezaranın nevehat gûyalığı tabir olunmaz Ve عشراً فعشر havzu azîmleri içre âdem kemeri kalınlığı fevzareler şazirvan olmadadır Bahusus mahı Temmuzda henüz lebi dilberan misal kirazı ve verdi ahmeri handan olmadadır kim bu bağı cinana dahil olanın dimağı muattar olur Cemii âbdar meyvesi mevcuddur Amma yaylak olmak ila limon ve turunc ve zeytunu ve rummanı olmaz Amma bunda olan âbıhayat mâi cariler Erzurumda Bingöl yaylasında olmazdır Ve bu yaylağın şimalinde bir saat baid

Der sitayışi Cebeli Erbaîn

Bu cayi müferrahda dahi gayri kazalardan nice bin âdem gelüb

(1) Bağdad Köşkü nüshası (hıyabanında)

meks iderler Bu dahi vasıfdan haric ve medihden aric bir yaylağı vacibüsseyirdir Ve bunda *Makamı Erbaîn* derler bir ulu âsitane olduğundan bu gûhu bülende Cebeli Erbaîn derler Amma yine Bozdağa muttasıldır Bu dergâh icre Baba Sultan ismile musamma bir er medfundur Hacı Bektaşî Veli (ile) Horasandan bile gelmiş bir pîri merdi Horasanîdir kim Horasan erenlerinden cediti izamımız olan Türkü Türkân Hoca Ahmedî Yesevî halifelerindendir kim anların nutku dürrerbarları ile bu Baba Sultan bu yaylada âşiyânı olması sebebiyle ilâel'an bu yayla âbâdan olmasının aslı oldur Hâlâ tekyesinde iki yüzden mütecaviz fukarayı Yeseviyanı Bektaşîyan canı cananlar vardır Ve cemii seyyahanı cihan bu Âsitanei saadetde mihman olurlar Ve cemii erbabı yayla gelüb ziyaret idüb nezerat verirler Ve mali sadakatlar ile matbahı keykâvüsünde nîmeti firavan tabh olunup bay gedaya belki kâinen menkâne bu tekyegâhı her gâh bihasbelmeram ârâmgâh idinen dervişi(1) hırkapuşana ve Babayı her subh ziyaret iden mihmanlara ve gayrilere rezzakı bîteab hudayı kerim tarafından has ve âmma ve merdi zenana ve pîri civana nanı bîimtinanı ve çorbayı firavanı sîmatı bîkusuru dervisa(nı) abdalana bast idüb şeb ruz nîmeti Baba bu makamda tenavül olunur Badettaam fukarayı ibadullah ol makamda edayi evkatı hamse ve zikri tevhid iştigalile hoşhal olurlar Daima böyle bir nazargâhdır Ve bu âsitanei Baba Sultan bina idelden beru matbahında dört yüz seniye karibdir kim ocağında âteş söyünmiyüb tencereleri ocakdan inmemişdir İki âdem mükafir gelse elbetde anların huzuruna *ما حضر خير الطعام* deyüp Baba çoprası [2] ve bir nanparesi getirürler Zira şınanı[3] dervişanı zîşan böyle âyîni Bektaşîyandır *زيدك الله الى انقراض المدونان* *Ziyareti Elmevlâ İbrahim Efendi* yine şehri Birkindedir Murad Hanı Salisin muallimi iken merhum olub Birki havalisinde Bozdağ tekyesinde medfundur Yetmiş kıt'a mücelled telifatı vardır İlmine âmil olmıyub tâundan Bozdağ yaylasına alâtarikusseyir firar idüb hikmeti Huda anda matunen merhum oldu Andan atlara süvar olub nîm saatde *Gölcük* nam bir bahirei âbızülâl vardır Canibi erbaası bir günde ancak devir olunur Etrafı müdevverinde nice yüz kaynak buz pare âbı nablur var kim huzur ile her zülâlden üç tas çıkmak muhaldır kim âdemin eli kesilir Gayet mâi baridlerdir İçinde yetmiş gûne mahileri olduğu sicilde masturdur Kırkar ellişer vakıyye zerefşan balıkları olur kim tenavül iden maidei kudret yemiş olur Ve bu bahirenin dahi etrafında iki bin mikdarı kerpiçden ve levhden ve

[1] Bagdad Köşkü nüshası (dilrişi)

[2] Bagdad Köşkü nüshası (çorbaşı)

[3] Bagdad Köşkü nüshası (şanı)

külbei ahzandan evler vardır Ve müteaddid cevami han ve hamam ve esvakı muhtasalar vardır Ve haftada bir pazarı azîm cemiyyeti kübr(a) olur Bâlâda tahrir olunan gibi bağ ve bağçe ve gülistanlı sarayı âliler ve gayrilerdir Bu yaylağa Sarhanlı ve Alaşehirli ve Sarlı ve Kulalı ve Uşşak halkı çıkarlar Zira bu yaylanın şimal tarafına yokuş aşağı Alaşehir üç saatdir Karşu canibi Sart şehridir Alaşehirle Birki şehrinin mabeynehüması altı yahud yedi saatlik yer olub mabeyinlerinde bu yaylağı Bozdağı rağ vardır [1] bu yaylalarda kamil bir hafta zevk safa idüb murad meramımız (üzre) temaşa idüb cümle ahibba ile vedalaşub refiklerimiz ile bu yayladan şarka yokuş aşağı nüzul iderek Birki şehri sol canibimizde kalub beş saatde

Evsafı kazai Gülşen [2]

Aydın livasında kasabasız bir kazadır Ancak nevahileri yirmi pare mamur kuradır Ve yüz elli akçe kazadır Birki serdarı hükmündedir Bir camii ve mesacidi ve bir hanı ve hamamı ve esvakı muhtasarı vardır Amma haftada bir azîm pazarı olur kim Gülşen pazarı meşhurdur Bundan canibi kibleye şadımanlık kuralar içre dirahiti bâlâlarda sarılmış üzüm asmaları temaşa iderek altı saatde

Evsafı kasabai ve kazai Balyambolu

Bu dahi Aydın hakinde yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyeleri yedi pare kuradır Ve hâkimi has voyvadasıdır Kethüdayeri yokdur Amma mahsus serdarı vardır Ve bir kasabası bağ ve bağçeli bir cebel dameninde üç yüz haneli ve bir minareli camili ve bir han hamamlı ve bir kaç dükkânlı kariyeden bozma kasabai mamurdur Bunda dahi haftada pazarı olub âdem deryası olur Ve zeyli şehirde dirahistan sayesinde her kes kâlâyı metain bazarı muhabbete çıkarub beyii şira olunur Balyambolu pazarı meşhuru âfâkdır Pembe ipliği ve pembe bezi ve dimisi meşhurdur kim cemii diyarlara bundan müstevli olur Ve bu kazada hasıl olan kutur (kutun) meğer Kastamonide ve Ma(r)zivan şehirlerinde ola Ve bunda Biyankökü çok olduğundan Biyanboldan galat kavmi Etrak tahfifi kelâm idüb Balyambolu derler [3] Elhasıl bu bazar Aydın ve Sarhanda ve Mentешеде meşhur bazardır Andan kalkub kible canibine ağaçlı dağlar içre yokuş yukaru nîm saat gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Ve)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Keles)

[3] Bu isim Palyambolu yani Eeki Bag olsa gerek.

Kariyei Tasahorya

Balyambolu nahiyesidir Bir sarp dereli ve depeli bağlı ve bağçeli bir gûhu bülend eteğinde âbı havası lâtif kasabamisal beş yüz kiremit örtülü mamur ve kâgir bina hanelerdir Bir camii ve üç mesacidi ve bir muattal hammamı ve bir mamur hanı var Ve yedi dükkânı var İrem misal bir şirin belidedir Ve cemii dirahhtlerin engür asmaları deraguş idüb herbirinden beşer onar katır yükü engürü âbdarı ve (dane)dar lâilgûn hoşgüvar kirazı olur Ve Bey yaylağı dameninde olmak ile âbı hayat suları var kim tabir olunmaz Ve bu kariyeden kalkub yine bu yayla içre

Kariyei Bey

İki yüz evli ve bir camili âbı havası lâtif kuradır ubur idüb andan

Bey yaylağı

Âbı zülâlden nişan verir mâi cari [1]ki yirmi vardır kim sayif ve şitada zirvei bülendinde berf ve yah eksik değildir Vakti zuhurde ebri nilgûn içinde zirvei âlâsı ancak nümayan olur Ta bu mertebe
(Sahifeyi doldurmak için dokuz satır açık bırakılmıştır)

semaya serçekmiş gûhu bâlâdır Çemenzarı gûya sebzgûnu vâlâdır Bu gûhu buhdan şimal canibine nigeran etdükte Tire sahrası bir sahifei kitabı gülistan bostan gibi nümayandır Bunun dahi evsafın mavakayı üzre tahrir etsek müsveddatımız yaylamıza döner Hemen şundan malûm olakim bu yaylanın sayei zillinde Tire ve Birki sahrasında cereyan iden bir nehri Mendres bir arkı âsiyab gibi görünür Böyle bir cebeli âlidir Ve bu yayla Tire şehri hayilinde olan Kestane dağına muttasıldır Bunda dahi Selâtîni selef maksureleri vardır Ve bu yaylayı ubur idüb kiblesi tarafında

Cansitan yaylası

nümayan oldu Erak kavmi Cansiten yaylası derler amma ama (ana) varmıyub hemen Bey yaylağın beş saatde ubur idüb iki saatde renc ve ina ile sahraya nüzul idüb

Evsafı şehri kadimi kasabai Köşk

Zemanı kadimden Cemşidi anidin yaylağa çıktığı mahalde tahtı idi

[1] Bağdad Köşkü nüshası (leri)

Niçe yüz bin âsârı imaratdan binalar var kim görenler valih olur Ve niçe yüz uyunu cariler kenarında kasrı havernaklardan nişan verir maksureler olduğundan efvahi nasda Köşk şehri derler Aydını nuriddin sancağında paşa hassı ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kırk pare kuradır Ve ancak iki kiremili ve türab örtülü hanelerdir Bir camii ve mesacidi ve bir hanı ve on mikdarı dükkânı vardır Kethüdayeri yokdur Amma serdarı vardır Ve bağ ve bağçesi cihanı zeyn etmiştir Ve cümle evlerinin yüzleri kibleye nazırdır Ve kazay kuralarında olan inciri cihanı dutmuşdur Kök lob namile meşhur olan inciri bir kudreti Hudadır kim herbiri kırkar ellişer dirhem gelir Katrı nebatı hamevî misal cellâbı terdir Ve cürmünde asla alâmet yokdur Tenavül idene asla siklet vermez Ve yabisin dahi küfe sepetler içre ekalîmi seb'aya hedaya götürürler Özü şekerli bir tindir kim Surei Vettin bunun hakkında nazil olmuş ola Asla sikleti yok bir seriulhazım ve mukavvî ve mutedilüttabia ve kuvveti basara nafi

(Sahifeyi doldurmak için dört buçuk satır boş bırakılmıştır)

illiyîndir kim ter ve tazesı bir saat yere gidemez Zira bir tulum cellâbı kand nebatdır Elhasıl tenavül idene gına gelmiyüb âdem şehid olunca yiyeceği gelir Ve içinde haşhaş darusı misal kırk elli dane danei hardalı var Güneş tarafına dutsan içinde olan daruları derilerinde birer birer addolunur Ta bu mertebe hayal ve tercisim lâtif bir tini nazıfdir Hakka ki rub'u meskûnda naziri yokdur Ve rayihai tayyibesi tenavül idenin dimağın muattar idüb asla reyhi ve harareti yokdur Medhinde hükemayı kudema zevlukuller dembestedir Ve bu kasabada üç gün zevk safa idüb andan canibi şarkdaki sahra içre ve nehri Mendresi atlar ile ubur idüb cenub tarafındaki Cebeli Donduran dibinde

Evsafı kasabai Donduran

Üzüm pekmezi Ayıntab pekmezi gibi donduğıçün Donduran derler Kutular ile pekmezi gayet meşhurdur Ve Aydın sancagı hakinde hasdır Ve yüz elli akçe kazadır Yeniçeri serdarı vardır Amma kethüdayeri yokdur Yüz hasine (hanesi) ve bir ve müteadd (id) mesacidleri vardır Amma han ve hammamı çarşuy bazarı yokdur Lâkin azîm hafta pazarı olur Ve bunun dahi bağ ve bağçesi cihanı müzeyyen etmiştir Ve kadısı hâlâ Nazilli kadısı nayibdir kim ana arpalık ihsan olmuşdur Ve bu kazanın dağı sırasınca iki saat gidüb bu kaza ile müşa'

Kazai Amasya

Bu dahi Aydın livası haddinde yüz elli akçe haza ve ziameti serbesdir Bunda dahi kasaba yokdur Ancak nahiyesi kuralarında han ve camili ve [1] bağçeli âbâdan kuralardır Ve anın meşa'sında ve cenubî tarafında mezkûr sahranın nihayetinden altı saat baid

Kazai Bozdoğan

Bu dahi Aydın sancağında yüz akçe ve gâhice yüz elli akçe ile sadaka (olunur) kazalardandır Bunda dahi kasaba yokdur Ancak iki yüz haneli bağ ve bağçeli bir camii ve bir hanı ve yedi dükkân ehli hirefkânı var Bunda dahi hafta pazarı durur Andan yine bu sahranın dağları eteğinde mamur kuralar ubur iderek ve nehri Mendresi atlar ile güzer idüb şimal canibine 4 saat gidüb

Kazai Arpan

Nazilli sahrasına nazır bir burun ucunda kasaba misal bir hanlı mamur kuradır Aydın livasında yüz elli akçe kazayi âsümanîdir Amma bağ ve bağçesi lâyuad ve lâyuhsâdır Ve âbı havası gayet lâtifdir Zir (a) bir mürtefî yire vaki olmuştur Ve bu bâlâda tahrir olunan beş aded kazalara Aydın diyarında Beş Boy derler Genc ve dinc vilâyetdir Ve her kaza birbirleriyle hemhududdur Cümlesi Nazilli sahrasının cenubunda olan boğaz içindeki sahranın canibi erbaasındaki dağlar eteğinde birbirine karib Beş boy kazalardır Ve hadika ve müşebbek besatînleri birbirine muttasıldır Bu vadileri bağı irem gibi zeyn etmiş mahsuldar bir diyardır Niçe kerre yüz bin yük inciri ve üzümü hasıl olur Ve Aydın vilâyeti dimenin sebebi tesmiyesi olur kim bu Nazilli ve Güzelhisarı ve Ayasuluğu ve Balatı Mahan diyarından gelmiş Âli Selçukıyan ümeralarından Aydın Koca nam şecîi hümmam feth etdügiyçün Aydın diyarı derler Badehu bu erbab kasabasından simal canibine giderken yine nehri Mendresi ubur idüb cümle dördüncü saatde

Evsafı kal'ai Sultanhisarı

Sene tarihinde Aydın Bay kızlarından (?) Nilüfer Sultan hisarı olmagile Sultanhisarı derler Badehu bu duhteri pakize ahteri Urhan Gazi menkûhalığa aldıkda bu kal'a ve yedi pare şehir cihaz yerine

[1] Bagdad Köşkü nüshası (bağ ve)

Âli Osmana hedaya vermişlerdir Hâlâ Aydın livası hükmünde hasdır Ve yüz elli akçe kazadır Kethüdayeri ve dizdarı ve neferatları yoktur Amma serdarı vardır Kal'ası bir püšte üzre harabe karib olmuş bir garib ve acib şekli muhammes sengi hârâ bina bir kal'ai zibadır Ve üçyüz kiremit örtülü mamur evlerdir Bir camii ve bir mescidi ve bir hanı ve bir kaç dükkânı vardır Amma bağ ve bağçeleri dağı ve rağı zeyn etmiş bir şehirdir Ve Nazilli şehri bu Sultanhisarına bir buçuk saat karib olmak ile cümle Nazilli şehrinin âyân eşraflarının ravzai revanları bu Sultanhisarı hakindedir Zira haki anberpaki bağ ve bağçe yeridir Hattâ yirmi bin bağdır deyu efvahu nasda şöhrei şehir olmuşdur Ve her bağda birer külbei ahzanhane ve beşer altışar sırahane havzu azîmler mukarrerdir Zira cemii halkının kâr kisibleri ve kefafı nefisleri bağbanlık eylemek ile geçinirler Ve hayli mal tahsil iderler Ve bunda hasıl olan gök lop ve ak lop ve kızıl lop ve mor lop ve kara lop bir diyarda olmazdır Ve Köşk şehrinin kök lopundan bunun ak lopu âlâdır Huda âlimdir kim her biri birer tulum çellâbı hamevîdir Ve her danesi yüz dirhem gelir Ve güneşde dururken içinde olan zerremisal daneleri dane dane âşikâre addolunur Ve cürmü soğan zarı misal gayet rakikdir Ve sabah sabah ac karnına ta şehadet damarları harekete gelince tenavül etsen asla vücudu âkile zararı yoktur Amma tenavül gülerek söyliyerek sehil nemek yemek gerek Zira hulviyyata mayil olan Mefhari Mevcudat buyururlar (Hadis) تفكهوا قبل الطعام و بعد الملح lafzı dürerbarlarındanır Hakka ki bu diyar halkının sahibi sülûk olanları sofralarına nemekden getirüb ibtida tuz yerler Andan meyve yerler Badehu yine tuz yerler Badehu taam tenavül iderler Zira sünneti Resuldür Tuz İbrahim Halilin mucizesi ve taamin muslihidir Bahusus kavun ve incir yerken elbetde tuz yemek gerek Elhasıl bu Sultanhisarı incirinin letafeti ve ta'mı gayri diyar incirlerine tercih olur tîni mübîndir Ve bunun kuru inciri dahi pak ve lezizdir Zira sair diyarlarda incirleri gerdi gıbar içre mülâmma olmuş rimalâlûd boryala üzre kurudurlar Amma bu Sultanhisarında pak sergiler üzre beyaz çarşafklar üzre dane dane alettartib serüb siddeti harda kemali bulunca (vu) huşu tuyurdan ve reyhi gıbardan huddamları hıfz iderler Havada bir kesafet olsa yine beyaz çarşafklar ile setriderler Anıncün bu Nazilli incirinin kurusu makbulü hassu âmdır ve gayet lâtif ve nerm taamdır Badehu bu şehirden canibi şarka Nazilli sahrası içre iki saatde

Evsafı kal'ai darı tin şehri Nazillii şirin

Sene tarihinde Celâlî Karayazıcı ve Kalender Oğlu havfinden

ahalii vilâyet bir yire cem olub emri padişahile bu şehrin canibi erbaasına kızıl kerbiçden bir azîm ve bir kal'ai mamur eylediler kim ilâel'an âbâdân bir kal'ai darı bahadırdandır Amma bir kat divardır ve hendeği yokdur Ve cümle kapusu vardır Ve Aydın sancağı hakinde yüz elli akçe kazadır Amma gâhice üç yüz akçe ile ve gâh gâh bervechi arpalık beş yüz akçe mevleviyyet ile ihsan olunur bir şirin kal'adır Ve daima mevleviyyet olmağa liyakati var kazayı mahsuldardır Zira nevahilerinden mamur âbâdan kuraları insan ile memlû mutii şer'i mübîn âdemleri vardır Ve gani ve sahi reayası ve berayası vardır Ve bu haki miski anber âsâda senevî kırk dört gûne mahsul hasıl olur Ve hâlâ bu şehri

(Sahifeyi doldurmak için sekiz satır açık bırakılmıştır)

bînazır maktuülkalem ve mefruzülkalem hassı hümayundan ifraz Ayşe Sultan hassıdır Ve voyvadası iki yüz cirid atlı ve yüz tüfenkendez fetayı şehbaz ile hükmü hükûmat idüb tahsili mal ider Cümle salb ve siyaset ve cürüm cinayet voyvada hükmündedir Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı ve kethüdayeri ve serdarı vardır Amma dizdarı ve neferatı yokdur Ve pazarı bacdarı ve muhtesibi ve şehir subaşısı vardır Ve kal'ası bir sahrayı âzîmin ta ortasında şekli muhammes kerpiç bina cürmü altı bin adım bir kal'adır İçinde on iki mahalle ve serapa tahtanî kerpiç divarlı üç bin yetmiş kiremitli ve toprak örtülü mamur babayane tarzı kadim evlerdir Ancak beş ve altı aded şahnişinli fevkanî hanedanlar vardır Maada tahtanî evlerdir Ve bu şehir bir düz sahraya vaki olmagile ibtida esasına temel bırağan üstadı kâmil ilmi hendeseye malik olmagile bu şehrin zeminin sadrenc nakşı tarh idüb badehu vaz'ı esas etmiş Cümle yetmiş şahrah etmiş İki taraflarına piyade kaldırımları etmiş Ortaları serapa pak rimal hakdir Ve cümle tarikı âmları vasî Şehrin bir ucundan öbür tarafı nümayandır Ve bu şehir cümle on iki mihrabdır Cümleden çarşu içinde Eski Cami kârgir minareli ve kiremit ile mestur levha tavanlı sehil fevkanî camidir Lâkin haremi yokdur Ve kible kapusına beş kademe taş nerdüban ile suud olunur Cemaati bîhad camii mabedhanedir Ve bu camie karib Yeni Cami tahtanî ve kârgir kubbe ve kiremit ile mesturdur Ve bir seramed minarei ra'nası var Ve bir vasî haremi var Ve bu kal'ada bu üç camiden gayri hutbe yokdur Maada zevavilerd(ir)

(On bir buçuk satır boş)

Gerçi sevahil diyarıdır Amma âbu havasının letafetinden mahbub

ve mahbubesi gayet ziyade olub naz istiğnaları ziyade olduğundan Nazlı deyu tesmiye olunmuşdur Müverrihi âlemler nakşu Çin ve mahbubu şehreteyn deyu medh etdikleri bu tin şehirdir kim incir ile meşhuru âfak olmuşdur Havası şiddeti har üzre olmagile âbı carileri germacedir Amma gûzelerde sehil kesbi hava idince âbı hayat suları vardır Nuş iden halk serihöş olub zinde olurlar Ve iki hammamı var Ve cümle esvakı sultanîsi yüz elli dükkândır Ve bir kârgir kubbeli ve kiremit örtülü bezazistanı vardır Ve bu bedesten ile eski cami ma-beynindeki meydanda on amelî sütun üzre kiremit örtülü bir Tahıl pazarı meydanı vardır Her hafta âşıkân anda cem olub kahve nuş iderler Zira canibi erbaası kahvehaneler ve çarşuy pazardır Ve Eski Cami önünde bir âbı hayat çeşmesi vardır Gayet leziz ve yahparedir Ve bu Nazilli şehri gerçi küçükdür Amma vasî vilâyeti mamur ve buk'aları hub ve mergub ve halkı mesrur ve mezraaları vâfire ve hayır berekâtları mütekâsire şehri kadimdir Ve bu şehir şimalinde kâmil sekiz bin adım karib

Der sitayişi kasabai Pazarı Nazilli

Yevmi cum'ada bu pazarı muhabbet içre canibi erbaa kura ve kasabatlarından kırk elli bin derya misali camapur askeri gibi kabaili Etrak kavim kabilesile herkes metân getirüb bir gün bir gice cemiyeti kübrada ulu bazirgânlar yüklerin akdi hal idüb niçe Mısır hazinesi mali firavan fûruht olunub pazarı azîm olur Ve bu mahal bir sahrayı azîme vaki olmagile âyânı Nazilli niçe han ve cevami ve imaret dekâkinler bina idüb bir mamur ve şirin kasaba olmuşdur Hind ve Sind ve Arab ve Acem ve Rum tüccarları bu hanlarda sakın olub ancak haftada bir pazara hayrat olub bir günde nice bin denk diba ve şeyb ve zerbaful velhasıl cemii zîkıymet vâlâyı kâlâyı bîkıymet rayegân olub beyi ve şira olur Ve mekûlât meşrubat hububat hesabın hod ol Hallâkı Âlem bilür Ruyi arzda meşhuru âfâkdır Bazı dükkânları anka bazirgânlar milkiyyet üzre tasarruf iderler Rumelinde Maşkoloz pazarı ve Dolyan pazarı ve Alasonya pazarı ve Debre bazarı ve Yanya bazarı ve Össekk pazarları meşhurdur Amma anlar yılda bir kerre olur Amma bu Nazilli pazarı her hafta olub anlardan ziyade kâr olur Ve cümle hayme ve çalaş ve kubbeden ve kârgir dükkânlar cümle iki bin dükkânlardır Beş yüzü kârgirdir Bunlardan maada dükkânlar pazardan sonra muattal küşade kalır Ve üç yüz dükkânı aled- devam rayegân işler dükkânlardır kim kasabai mamurun içinde vaki olmuşdur Ve iki kal'a misal azîm hanları var Ve beş aded küçük

mihman sarayları var kim serapa kiremitlidir Ve bir hamamı hoş havası var Ve bir azîm camii var Kârgir minarelidir Ve sutuhu türab örtülüdür Ve kırk çam ağacı sütunlar üzre sabitdir Ve derunu cami tulen ve arzen yüz seksen ayakdır Ve mihrab ve minberi tarzı kadimdir Ve bir çemenzar lâleazar sahrayı azîm haremi var Cuma pazarında malâmal mahlûku Zülcelâl olub ibadet iderler Ve bu haremin ta vasatında bir abdest havuzu vardır Ve minarei mevzununun tacı kirec ile mesturdur Ve mahkeme bu camie muttasıldır Ayda bin guruş hasıl olur Ve yeniçeri serdarı ve has hâkimi dahi her cuma bunda hazır olurlar Zira gavga nizâ eksik değildir Ve bu kasaba cümle üç yüz kiremit örtülü evlerdir Ve yedi kahvehânesi var Cemii seyyahanın menzilgâhlarıdır Velhasıl bu gûne vacibüsseyir bir pazardır Ve şehri Nazillinin mekûlât meşrubatının memduhatından tevatürle meşhuru âfâkdır kim kırk yedi güne mahsulâtı olur Amma gök lop ve ak lop ve müşemmes lop ve ballı lop ve ter lop ve şekerli lop ve mor lop ve nakib lopu ve sultan lopu ve Aydın lopu bu merkum loplar birbirinden leziz ve terü taze loplardır Amma aşk olsun lop lop tenavül idene Ve reşk olsun mişkli lopa Gerçi bir küçük esmerüllevin bir tindir Amma tenavül idenin dimağı misk ve anberi ham rayihâsından muattar meşamı dilü can olur Ve vefret üzre tenavül itsen gayet seriulhazım bir sun'u girdigârdır Asla harareti yübuseti yokdur Ve sair incirler gibi çok olmayub zamanı tez mürur ider Ve sair enacirler gibi kuruyub vilâyet vilâyet gitmez Zira gayet letafeti nezafetinden eriyüb mahvolur Ve bir gûne inciri dahi olur yedi veren dirler Bu dahi cihanârâ bir incirdir kim yeşil renkdir ve hurdedir Ta kışdan bir ay sonra incir virir Hikmeti Huda her bir ayda hasıl olan inciri bir gayri lezzetde ve başka renkde ve başka tabiatde mah bemah birbirine muhalif ve mugayir incir hasıl olur Ve dirahinde berkleri badi hazandan fena bulub cemii nihalleri bîberk kalub yine inciri hasıl olmadadır Amma âhiri şitada olan incirleri ibtida mevsimindeki gibi nerm ve lâtif ve leziz değildir (Beyit)

Nazar kıl nev'i insana kimi zehri kimi sükker

Acib hikmet bir ağacda olur yüz bin yemiş peyda

ebyatı bu tin hakkında ola Hulâsai kelâm bu Nazilli incirinin ahseni ve cürüm babında âzamı ve secer yüzünden el'amı lezzeti bir diyar tininde yokdur Ve sair ekalîmlere taze incirinin yabisin nice kerre yüz bin yük götürürler Henüz halâvet letafeti kemakân baki olub müruru eyyam ile fena bulmıyub durdukca şekerlenir Biz tul dıraz seyyahatimiz içre ekalîmi seb'ada nazirin görmedik böyle bir lâtif

inciri olur Ve bu şehrin etrafındaki murgzar gülistanlar ve müşebbek bositanları ve bağ ve bağçeler icre âbı revan kûşe kûşe firavan suları ve ravzalar içre bülbüllerin nağmatı ve tuyuru hoşelhanın esvatı hazini âdeme ruhefza safa virir bir şehri iremdir kim بخاق مثلها في البلاد beldele-rindendir vesselâm Ve bu şehrin âyânlarından serdar Hacı Hasan Beşe ve nakib ve Seyyid Çelebiler ile vedalaşub ve yarar refikler alub şehrin bağları içre canibi şarka Nazilli sahrası içre cereyan iden nehri Mendres Işıklı dağlarından tulû idüb bu mahalden üç konak dahi gidüb Akdeniz kenarında Balat kal'ası kurbinde deryaya mun-sab olur Gûnagûn mahileri olur Bu nehir sağ canibimizde kalub üç saatde

Evsafı kasabai Kuyucak

Aydın hakinde yüz elli akçe kazadır Kethüdayeri yokdur Amma serdarı vardır ve ziametdir Ve kasabası bir topraklı bayır eteğinde bir çukur yerde bin iki yüz türablı ve kiremitli evlerdir kim cümle bağısız ve bağçesiz ve susuz ve han ve hamamsız bir havası sakil ve âdemleri harami bir mülevves kasabadır Ve âlâ kiremitli nevbina bir camii ve beş mescidi ve yirmi dükkânı var Bunda dahi hafta pazarı olur Ve serdardan yirmi tüfenkendaz refikler alub azmi rah etdik Zira yolları sâfi harami kânıdır Puçe ve fürceleri rehzenler ile malâmâl kemingâh yerlerdir Andan şark çanibinde kâh nehri Mendres kenarınca kâh çamlı dağlar içre ubur idüb hamdi Huda atlarımız payine bir senkrah isabet etmiyüb selâmet giderek derken beşinci saatde hikmeti Huda

Dalkavak nam mahalde sergüzeşti hakir

Bu mahalde bir sengistan dere giderken mukassi orman içinde bir vaveylâ ve feryad kopdu Hemen refiklerimizin bir kaçı geruye firar itdi Bir kaçı dalkılıc ileriye at bırağub gitdi Hakir dahi ileri vardım Henüz iki şehbaz tüvana fetanın kellelerin cüda idüb kanları cereyan ervahları dahili cinan olub esbabları ile haki mezelletde payi-mali rimal yatırlar Hemen refiklerimiz üstazı kâmiller imiş Derhal bu iki şehidi saidin naişların soyub uryan ve büryan bıraktılar Ve esbabların bizim seishaneler üzre kodılar Bu şühedaların kemerleri ve koyunlarında kâbe nüshaları çıkdı Dahi ileri vardık İki re's kü-heylan doru atlar licamın süriyüb hıyaban içre serseri gezerler Hemen gulamlarım atları zabt etdiler Andan dahi ileri vardık Altı aded leşler zirüzeber olub cemii âlât silâhları ile şerbeti şehadet nuş idüb

bîhuş yatırlar Hemen yine refiklerimiz bunları dahi pîr pak soyub ve altı aded atların alub giderken heybelerinde cümle Kâ'be metalarından misvak ve hurma ve lif makulisi (makulesi) eşyaları var Dahi ileri vardıkda bir âdem orman içre zahmâlûd yatar Ah enîni evce peyveste olub âlât silâhile yol üzre yatub bir eşheb atı yanında licamın basub durur Bu âdemi derhal seishanemiz üzre tahmil idüb giderken mukaddema geruye firar iden altı aded refiklerimiz hicabâlûde olub geldiler Amma bizimle olan refiklerimiz bunlara levendane Bire leke Bire mühanat Bir cenk etmeden yara bere görmeden firar idersiz deyu niçe ta'nâmiz kelimatlar idüb revan olmadayız Hakir cümleyesine (cümlesine) tenbih ve tekid idüb yirmi refikimiz ve on aded tevabiimiz cümle pürsilâh ve hazırbaş bu Dalkavak içre Ya Fettah ve Ya Rezzak ismine (esmasına) meşgul olarak giderken hemen on piyade ve beş küheylan atlı bir s(e)ihaneleri üzre bir siyah habeşî gulâmlı âdemler zâhir olub biz dahi hazırbaş olduk Anlar bize biz anlara karib oldukda biz anlara selâm virüb badesselâm bizim refiklerimiz anlara Kanden gelirsiniz ve s(e)ishane üstündeki Arabcık nedir didiler Anlar itdi Allah verdi Bazardan aldık didiler Anlar dahi ta bu sizin yedeklerinizde boş atlar ve s(e)ishane üzre esbablar ve bu yaralı kanlı âdem nedir Hay kahbecikler Şimdi biz gelirken bu orman içre bir hay huy tüfenk sadası ve bir cenk gavgası işitdik Besbelli kelepür görüb şikâr almışsız Bize bu şikârlardan yok mudur deyu hemen boş atlara ve s(e)ishane üzre esbablara ac kurd kuzuya sarılır gibi sarıldılar Bizim refiklerimiz dahi rıza virmiyüb niçe kelimatlardan sonra bunlardan halâs mümkün olmayınca hemen bizim taife Bire vurun şunları deyince derakab birbirimize girüb ânı saatde anların beşin leş eyledik Amma atlıları firar etdiler Ardlarına düşüb hamdi Huda biraz dahi atdan akdardığımız mahalde bir âdemimiz çakmaklı tüfenk ile zahimdar idüb ol an can revan etdi Bu şehidimizi atı üzre bağılyub azmi rah iderken bu refiklerimize süal etdim Siz bunlar ile ne aceb dostane âşinalık etdiniz didim Anlar itdi ya vilâyetimiz kurdu değiller midir Her pazar yerlerinde görüşmez miyiz didiler İşte bu esbabların aldığımız on yiğidi bunlar şehid idüb biz üzerlerine gelüb mali ganayimlerin alamıyub geru firar etdiler Bu malları bizde görünce şikârımızı niçe alursuz deyu atlara ve esbablara sarıldılar Hamdi Huda biz anların dahi esbab eskallerin alub ve s(e)ishane üzre bir Arab köle aldık deyu mesrur şâdân olub Ağa uğurlu yiğit imişsin Asla bizim izimizden ayrılmadın Sana da bundan iki at ve iki heybe esbab virüb bizim şehidimiz vardır Biz geru döneriz Siz varın gidin Bundan ilerisi emindir Ve bu mahalde kuttauttariklik idenler bunlar

idi Artık siz elem çekmeyüb yola vevane olun deyu gûnagûn evza' etvar etmeğe başladılar Can başıma sıçrayub hakire bu gûne telâş olurdukim bunlar bizi dahi şehid idüb cenk içinde oldu deyu nam virirler deyu efkâr ihtimallere düşdüm Âhirüle mir müdarayı elden komıyub Seni (Beni) selâmete çıkarın yahud şu dağları geçirin Ve beni bir köye düşürün deyu kelimat iderek bir vasî sahra içre giderken hemen ileriden bir azîm asker nümayan olunca bizim refiklerimizin başına ateş düşdü Ve bu asker bize yakın gelüb bunlar ile selâm sabah iderken s(e)ishane üzre ganimet olan siyah Arab gulâmı ve bizim s(e)ishane üzre mecruh âdemi ve atları görüb bildiler Ve Arab memlûk bu askeri görünce feryad figan iderek bûgâ etmeğe başladı Meğer bunlar Tire huccacı imişler kim ileri on nefer âdem göndermişler Haramilere rast gelüb şehid olanlar bu huccacın âdemleri imiş Kıssai ber hisse serencamı macerayı bunlara takrir etdik Bunlar âlemi hayretde kalub s(e)ishane üzre Arabı ve cümle kanlı esbabları ve cümle atları elimizden alub bu esbab sahiblerin siz katl eylediniz Haramilersiz deyu bizden şühedaların kemerin ve gayri zîkıymet esbabların taleb etdiler Âhir bizi geri döndürüb cenk itdiğimiz meydanı ma'rekiye gelüb şühedaları defn etdiler Bizim katlettiğimiz altı aded haramileri bıraktılar Bu mahalde bizim s(e)ishane üzre olan mecruh ruhu revanı revan olub vasılı cinan olub anı dahi refikleri yanına defn eyledik Bu mahalde Sarı Mumcu nam köyden ahali vilâyet gelüb hakiri ve refiklerimizi görüb âşinalık etdiler Huccac ahvalimizi bu ahali kariyeden süal idüb eyiliğimize ehli belde şehadet etdiklerinde hakire ve refiklerimize tazim ve tekrim idüb hakire bir at ve bir tüfenk ve bir kılıc ihsan etdiler On dokuz nefer refiklerimize beşer gurusı virdiler Ve bizim refiklerden şehid olan âdemi atile bir refikimize verüb geru döndürdük Bizler huccac- lar ile vedalaşub yine azmi rah eyledik Hamdi Huda Dalkavak nam çınaristan içinde böyle bir vakıai kübraya rast gelüb halâs olduk Badehu yine şark canibine giderek nehri Mendresi bir ağac cisirden ubur idüb dukuzuncu saatde

Kasabai Saray yani Kazai Ezine âbâd

Denizli hassı hükmünde yüz elli akçe kazadır Kethüdayeri ve serdarı Denizlidedir Bir camili ve iki mescidli ve bir hammalı ve bir hanlı ve beş dükkânlı ve iki yüz topraklı (toprak) örtülü evlerdir Ve bu kariyei mamure Afyonhisarında Kedik Ahmed paşa camiinin evkafından olmağla mütevellisi hâkimdir Andan yine ol sahra içre şark tarafına mamur kuraları ubur iderek beş saatde

Evsafı kal'ai Honaz

Kayseri Rum oğullarından Honaz namile bir Kayasıra meliki binası olmağile şehri Honaz derler Badehu sene tarihinde Germiyan Oğlu Yusuf Bey fethidir Andan Âli Osmaniyandan Koca Muradı Sani eline girmiştir Anadolu sancağı hakinde Denizli kazası hududunda yüz elli akçe kazadır Ve kal'ası Honaz dağının burnunda evci âsümana serçekmiş bir yalçın kızıl kaya üzre kahkaha misali bir şeddadî kal'ai metîndir Ve dairen madar cürmü ne mikdar hatve olduğu malûmum değildir Amma şekli muhammes bir sengâbâd kal'ai köhne bünyaddir Ve garba nazır bir kapusu var bir küçük kal'adır Amma sa'bdır Ve bu kal'adan Denizli şehri payimal misal nümayandır Ve kal'a içinde cümle dört yüz toprak örtülü kârı kadim evlerdir Ve cümlesi Denizli sahrasında ve İneâbâd canibine nazır havadar darlardır Kal'a evleri olmağile havaledar evlerdir Ve kal'a içre ancak bir kurşunsuz camii kadimi ve iki zaviye bir mektebi ve kadı mahkemesi var Ve bu kal'ada asla keferre yokdur Girerse katl iderler Cümlesi aşağı şehirde olurlar Ve bu kal'a gayetülgaye metîn ve müstahkem olmağile Celâlî havfinden cemii âyânı vilâyetin zîkıymet esbabları bu kal'ada pinhandır Zira Karayazıcı ve Celâlî Said Arab ve Birkilili Celâlî Cennet Oğlu namân Celâlîi haramiyan beşer altışar ay bu kal'ai muhasara idüb bir vech ile zafer bulunmıyub hâib ve hâsir gitmişlerdir Ta bu mertebe Van ve Mardin kal'ası misal kal'ai bülendir Dizdarı ve yirmi aded neferatları ve serdarı vardır Amma sipah kethüdayeri yokdur Ve bu kal'adan aşağı varuşa bin adımda enilir Amma bu varuşa (varusun) etrafı dahi bir kat rubatı kavi ihata etmiş metîn üstüvardır İki mahallei müslimîn maada kefereler sakindir Cümle iki yüz hanelidir Ve bir cami ve bir mescid ve bir hamam ve bir han ve bir kaç dükkânı tüccaran vardır Amma taba (k) hanesi altında Akgöz pınarı nam bir âbı hayatdır Ayağında nice yüz âsiyabı dakikler vardır Şebi ruz âsiyabı felek gibi cevelân idüb ahalii vilâyet kendi kendilerin ömrü azizleri gibi öğüdüb kutu lâyemut kefaflanırlar Bu değirmenlerden aşağı nice bin bağ ve bağçe ve müşebbek besatînleri rey ider mâi hayatdır Ve nehri Mendresin bir başı dahi bu nehri Honazdır Ve bir fırkası dahi Aşıklı kazası kasabası içinde büyük Akgöz pınarıdır Dere ve tepelerden cem olub derya misal nehri Mendres olur Ve Honazın iki saat yer bağ ve bağçesi zeyn olmuştur Ve nice yüz âbı revanları cari olmuştur Ve bu şehri temaşa idüb cenub canibine bağ ve bostanlar içre beş saatde

Evsafı kal'ai Darı Mâ şehri Denizli

Bu şehrin canibi erbaasını nice uyunu cariyeler ve nice bahireler ihata etdiğiçün Denizli ismile müsenıma olmuşdur Yohsa denizden şark canibine dört merhale baidir Kütahya sancağı hakindedir Amma kadim eyyamda başka liva idi Badehu sene tarihinde fatihi Bağdad Sultan Murad duheri pakize aheri olan Kaya Sultana teyiden ve temliken kaydı hayat ile evlâd evlâdına hattı şerifler ile maktuülkalem ve mefruzülkadem muaf ve müsellem has etmiştir Hâlâ başka hâkimi var Üç yüz asker ile kırk yük akçe iltizamın tahsil idüb yirmi bin gurus dahi kendüye tahsil ider Yedi zatımızda olmuşdur Andan malûmumuzdur Ve ziri hükmünde beş kaza yerdir Evvelâ kazai Denizli ve kazai Ezine âbâd ve kazai Çiharsenbe âbâd ve kazai Gök Öyük âbâd ve kazai Honaz âbâd Bu beş kazalardır Birbirlerine karib olmağla Denizli hassı hududundadır Ve şehri Denizli kazası üçyüz payesile kazayı âlidir Ve nahiyesi

(Sahifeyi doldurmak için altı satır boş bırakılmıştır).

kuradır ve şeyhülişlâmı ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı ve ket-hüdayeri ve yeniçeri serdarı ve neferatları ve şehir subaşıdır vardır Ve kal'ası bir düz yerde şekli murabba yalınkat taş bina bir kal'ai zibadır Amma sulu yerde olmak ile canibi erbaasında hendeği yokdur İllâ Yeni Cami tarafında sehil hendeği vardır Oldahi bir âdem kaddi kadar alçak hendekdir Gayri yerinde hendek yokdur Ve dairen madar cürmü dört bin yetmiş adımdır Ve cümle dört kapusu vardır Şimal canibinde Boyacılar kapusu ve şarka nazır Semerciler kapusu gayet küçük kapudur İki âdem yanyana giremez Ve atlı girüb çıkamaz Ve kıble canibine Yeni Cami kapusu ve canibi garba Bağlar kapusu bazıları Hızırılık kapusu derler Ve bu kal'a Kayseri Rum binasıdır Niçe mülûkü düvel eline girüb âhir sene tarihinde Âli Selçukıyan şehzadelerinden Keykâvüs Şah bin Keyhusrev bin Mukim Şah fethidir Badehu Âli Osmandan Koca Sultan Muradı Sani destine girmiştir Amma bu kal'a içinde asla ehli ayal ile sakin olacak hane ve hanedanlar yokdur Ser(a)pa dükkânlar çokdur Cümle üçyüz yetmiş marmur ve âbâdan sesvakı sultandır Ve bir kârgir divarlar ve sutuhu kiremitli ve iki kapulu bir metîn ve müstahkem binalı bezazistanı var Cümle yetmiş dolab dekâkînlerdir Ve bir türab örtülü minaresiz camii kadimi var Kal'anın ta vasatında üstü kiremitli bir vasî Tahıl pazarı meydanı var Ve bir kaç çeşmesarı var Bu âsârı binalardan gayri kal'a içinde bina yokdur Ancak bir hanı var Lâkin anda âyen-

de ve ruyende (revende) mihman olamaz İtimat idüb bildikleri âdemleri korlar Ve didebanlar herşeb üzerlerine han kapusın taşradan sed iderler Ve bu kal'a içre her gice elli âdem pürsilâh didebanlık ve pasbanlık iderler Gayet mazbutdur Ve bu kal'a içre haftada bir azîm pazar olur kim gûya âdem denizi Denizli şehrinde temevvüc ider Ve pazardan sonra kal'ada badelmağrib didebanlardan gayri bir can kalmıyub herkes bağlarında hanelerine gidüb ta sabah olunca kal'a mustahfızanları tabıllarına darblar urub köşk beklerler Zira bu kal'a bezazistanın ziri zemininde niçe Mısır hazinesi mali tüccarân vardır Amma bu kal'adan taşra cümle kırk dört mahalle vardır Cümlesi bağ ve bağçeler içre gül gülistanlı ve bağ bostanlı enharı firavan içre üç bin altıyüz iremi zatülomad hanelerdir Ve cümle elli yedi mihmihrabdır Amma cümleden cemaati kesireye malik Kal'a Camii andan taşra Yeni Cami derler amma kıble kapusu üzre mektub olunan tarihi budur

(فی ایام سلطان الاعظم غیاث الدین والدین کی خسرو بن قلیج ارسلان خلدالله ملکہ سنہ
سبعین و سبعمائه)

Ve Saray Cum'ası kârı kadimdir Ve Kurşunlu Cami lât (i) f binayı nazıfdir Ve Ulu Cami bu dahi kurşunludur ve kârı atik makamı Siddikdir Ve Tabaklar Camii karibülâhd bina olunmuşdur Ve Çömlekciler Camii bir tarzı âhar mamur camidir Kal'adan taşra meşhur cevamiler bunlardır. Maada otuz yedi mesacidler vardır Ve yedi medrese vardır Cümleden Saray Cum'ası medresesi aded ulemlarına meşruta payei âli medresesidir Ve bir darülhadis ve yedi mektebi sıbyanı püseran vardır Ve on bir tekyei meşayihanı dervişan vardır Cümleden mamur meşhurları Ulu Cami önünde Ahi Duman Baba tekyesi ve Ak Sinan Sultan tekyesi ve Kara Oğlan Baba Sultan tekyesi ve Cem Baba Sultan tekyesi fukarayı ibadullahlarına nîmetleri mebzul tekiyei dervişandır Ve altı hamamı var Lâkin Hoca Ömer hamamının âbı havası lâtif bir kârı kadim hamamdır Ve Alaca hamam dahi hoş havadır Ve Küçüğen Oğlu hamamı ve Yeni hamam ve Taba(k)hane hamamı ve Şengül hamamı Bunlar hassı âm hamamlarıdır Amma yüz hamam dahi bağçeler içre hanedanlar hamamları vardır Ve bu şehrin bağ ve bağçesi mahkeme sicillâtları tahriri üzre ve şer (şah) benderi takriri üzre cümle on bin yetmiş bağçe ve yedi bin döğüm (dönüm) hakkı verir voyvada defterinde mazbut bağlar vardır Cümle âyân eşraf ve sıgar ve kibar cümle

bağçelerinde sakinlerdir Ve âyânı vilâyet şehrimizin canibi erbaasında yirmi binden mütecaviz kaynak uyunlar vardır deyu fahirlenirler Ve hakikatülhal yine sözlerinde sadıklardır Âbı hayatının kesretinden bu şehre Denizli derler Amma zalim şehir hıyaban içre olmağla sivri sineği gayet çokdur Amma yay(l)a bağlarında sinek yokdur Ve cümle halkı bağlarında sakin oldukları ecilden ehli ayalleri birbirlerinden kaçmak yokdur Zira cümle birbirlerine akraba misal olmuşlardır Ve cabeca mahbub ve mahbubeleri çokdur Ve ekseriya halkı mavi ve beyaz bez ferace giyerler Ve zenaneleri dahi beyaz izar ve muhayyer ferace giyerler Ve halkın müsafirîn ile ihtilâtları sehil ca'lidir Zira şehirleri Anadolu diyarının bir köşesine vaki olmuş memerri nas yeri değildir Anıncün kimse ile hüsnü ülfet etmeği bilmezler bir alay tüccaranı Etrakândır Ve memduhatından penbesi ve penbe ipliği ve beyaz ve rakik ve nazif sadelik bezi Acem bezlerinden [1] lâtif olur Niçe bin yük bezi Rum vilâyetine müstevli olur Başka bazirgânları vardır Ve cemii halkının kâr kisibleri beyaz bezdir

Ziyareti şehri Denizli

Evvelâ Ak Sinan Sultan ve Ahi Duman Sultan ve Karaca Oğlan Sultan ve Hızırlık Sultan ve Ahi Oran Sultan Hacı Bektaşî Veli ve Molla Hünkâr ve Şemsi Tebrizî ve Sadreddîni Konevî Hazretleri ile hemcelîs ve hemenîs olmuş ulu sultandır kim niçe keşif keramatları zâhir ve bâhir olmuşdur Cümle keramatından bir(i) Kayseride tabaglık iderken mirîye öşür virmez deyu bir gammaz hâkime gamz ider Derhal hacibler varub Ahi Oranı hayd bend etmeğe kasd idince hemen dükkân içinde bir oran zâhir olub a'vanlar üzre hücum idince haciblerin cümlesi bîcan firar iderek hâkime gelüb kıssası serencamların nakl idüb badehu Ahi Orana îzaz idüb anıncün Ahi Oran yani Oran karındaşı olur Badehu Kayseriden hicret idüb bu Denizli şehrinde garikı rahmet olub gavvası Bari olub yatar Kırşehirde bir Ahım Baba vardır Amma bu Ahi Oran Baba değildir Esnafı tabbaganın pişnedemleridir kim tabbaglara Ahiler derler Ve Yeni Cami kurbinde Cafer Ağa hanı dahilinde İmam Sultan Ve bu han kârı kadim bir hanı azîm imiş Müruru eyyam ile harab olub Melek Ahmed paşanın ağalarından Cafer Ağa Denizli hâkimi iken tamir ve termim idüb İmam Sultan âsitanesine vakf eyledi Han kapusunun sol canibindeki köşede bir beyaz mermer (üzre) tarihi kadimi budur

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bezinden)

(فی ایام دولت السلطان الاعظم ظل الله فی العالم غیاث الدینا والدین کی کاوس بن
کی خسرو بن مقیم امیر المؤمنین العبد الضعیف قره صقور بن عبدالله فی سنه سبع و ستمایه)

Ve bu hana karib ziyareti Kapu erenleri ve Memi Dede ve Yakub Dede ve Baba Sultan ve Ayaklı Baba ve Fethi Baba ve Şahin Baba ve Ziyaret Baba ve Yakın Baba ve Şekûr gazi Baba ve Hacı Şeyh Sultan hazretleri bir mesiregâh gûhu bülendin zirvei âlâsında medfundur Ve Uzunca Hayreddin Sultan ve Çomaklı Baba ve Kara Öyük Baba ve Didîği Baba Sultan ve niçe bin kibarı evliyaullahlar vardır Amma meşhuru âfâk erenler bunlardır Ve bir kaç gün meks etmede hemen ancak bu sultanlara birer Yasin hedayalar ile varub âşinalık kesb etdik (Beyit)

*Derdi aşkı çekmiyen aşkdan veley b'gânedir
Bî vesile her kişi Sultana olmaz âşina*

ebyatı mazmunu üzre hamdi Huda her kibarı evliyanın kabri şerifin ziyaret idüb akalli mertebe bir fatihai seb'ulmesanî hedaya ile varub ruhu şeriflerin yad eyledik ندستنا الله بصره العزيز Badehu bu şehrin âyânile vedalaşub ve fâhir boğası bezler hedayaları ve refikler alub şimal canibinde bağ ve bağçeler icre ubur iderek yine Honaz kal'ası altından ubur iderek altıncı saatde

Evsafı kazai Aşıklı

sancağı hakinde ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi yokdur Ve kasabası bir düz yerde vaki olmuş dört yüz elli türab örtülü hanelerdir Ve mahalle ve mihrabdır Cümleden cemaati firavanlı Camii Camii maada mesacidlerdir Ve mektebi sıbyanı ve hammamı ve han ve bir kaç dükkânı vardır Amma bezazistanı yokdur Ve taba(k) hanesi çarşunun altında büyük Akgöz pınarı yanındadır Bu nehir Mendres nehrinin başıdır Bu şehir bağı ve bağçesin rey ider Ve âbı havası hubdur Mahbub ve mahbubesi mergubdur Gerçi Türkistan şehridir Amma hayli zarif ve pürmarifet fasihüllisan ve beligulbeyan sözün dinler meal ve hal anlar çelebileri vardır Ve Aşıklı şehri olmağla Aşıklı âşıklarına aşk olsun Pürşevk ve ehli zevk âşıkları vardır Ve ekseriya ahalisi sipahidir Zira ahsenülciyad misli atları olu(r)

Ziyaretlerin beyan ider

andan canibine saatde mamur kuralar
ubur idüb

Kasabai Diğ̈er [1]

Aşıklı kazası nahiyesidir Ve hakidir Ve şehri bir düz
yerde vaki olmuştur kim cümle altı yüz toprak sutuhlu hanelerdir
Ve cümle mahalle ve mihrabdır
Camii maada mesacidlerdir Ve hammamı ve hanları ve
dükkânları vardır Amma bezazistanı yokdur Ve âbı havası lâtif ol-
duğundan bağ ve bağçesi çokdur Andan mamur âbâdan Türkistan
kuraları içre ubur iderek sekiz saatde

Evsafı Kal'ai Uluborlu

(Beş satır boş)

Evsafı Kal'i Gölhisar

(On dokuz satır boş)

andan sahrayı Davazın şarkî tarafı ucunda

Kazayi Vakfı Kariyei Kızılca Börklü

Yüz elli akçe kazadır Aydın sancağı hükmündedir Amma Mentеше
hakinde vaki olmuştur Ve yüz elli türab örtülü bağlı ve bağçeli ve
bir camili ve hammam(1)ı esvaksız bir beld(ei) müslimindir Serdarı
Şişli Hacı dimek ile maruf bir ehli vukuf sahib kelâm ve makbulü
hassı âm kimesnedir kim has ve âmma sofrai bîimtinanı mebzuldür
Andan garb tarafına 5 saatde

Suvalmaz pazarı

Suvalmaz dağile nehri Suvalmaz kenarında bir gün bir gice
azîm pazar olur Ve bu nehri Suvalmaz nehri Bozdoğanın başıdır kim
inüb Bozdoğan kazası kasabası içinden cereyan iderek Köşk şehri
önünde nehri Mendrese mahlût olur Ve bu Suvalmaz pazarı ma-
halle (mahalli) Mentеше hakidir Andan garba giderken Davaz
sahasının ta vasatında kırk âbı hayat pınarları kaynayub cereyan
iderek Suvalmaz deresine varır Karuşub andan nehri Bozdoğan olur
Ve Kırkpınarı ubur idüb bir saatde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Dikler)

Kasabai Telekli

Üç yüz türab örtülü haneli ve bir camili ve bir mescidli ve bir hanlı ve bir küçük hamamlı ve bir kaç dükkânlı kasabacıdır Davaz kadı ve serdarı ve kethüdayeri bunda sakin olurlar Yüz elli akçe şerif kazadır Ve 32 nahiye kuraları var Ve Menteşe paşasının hassı ve subaşılığıdır Bir dere kenarında âbı havası lâtif bağlı bağçeli bir yerdir Ve yeniçeri serdarı Elhacı Bekir Ağa hakire refikler virdi Davaz vadisi içre 3 saatde

Evsaf âşiyani baz kal'ai Davaz

Yunaniyan binasıdır kim âsümana serçekmiş bir şahin ve zağnos ve baz yuvalı kal'ei vâzdır Sene tarihinde Menteşe Bay Oğullarından Mirza Bay feth iderken cenk esnasında kal'ada âdem az buyurmuşlar Âdem azdan galat beynel Etrak Davaz kal'ası dirler Matekaddem kadı bunda sakin imiş Hâlâ yine paşa hassıdır Kal'ası Davaz sahrasının cenubunda ve bir mürtefî yalçın kaya üzre şekli murabba bir yedi kudret kal'ai serameddir Ve dairen madar cürmü üç bin adımdır Ancak canibi şarka nazır bir demir kapusu vardır Bu kapu önüne çahı gayyadan nişan bir hendeği var Celâlî tahassun etmiş (etmesin) için kazmışlar Müruru eyyam ile rimal türab ile pür olmuş Eğer tathir olunsa bu kal'a seddi ye'cuç misal olurdu Zira bu kal'a kayasının canibi erbaası çahı gayya ve derki esfelden nişan verir Amma taşra kal'asının bazı yerleri münhedim olmuşdur Amma hâlâ iç kal'ası gayet mamur ve hasnı hasîn ve seddi metîn kal'ai bîbedeldir kim mezkûr yalçın kayanın bir sivri burnu üzre âsümandan ve murgu zeyrekden gayri havalesi yokdur Lâkin gayet küçük iç kal'adır Dairen madar cürmü üçyüz adımdır Ve divarının kaddi elli zirai malik âlidir Ve içinde elli aded türab örtülü haneleri vardır Bir camii var Ve dizdar bunda sakindir İç el olmak ile neferatı yokdur Ve cinan (han) ve hamam ve çarşuy pazar (1) yokdur Amma taşra kal'a vasîdir Cümle üçyüz toprak örtülü mamur âbâdan hanelerdir Ve cümle beş mahalle ve beş mihrabdır Ve on aded esvakı muhtasarı ve bir hanı ve bir keşif hamamı ve üç mektebi sıbyanı ve üç sebili ve iki tekyesi ve altı zaviyesi var Amma bezazistanı ve imareti it'amı yokdur Ve bu kal'a içre bağ ve bağçe dahi yokdur Amma cabeca üzüm asmaları ve köhne eşcarı acibeleri vardır Cümle bağları kal'anın garbında bir top menzili baid Kesir dağı dibinde üç bin aded bağ mahsuldarı ve her bağda bir bağdarı vardır Dar değildir Vasî evlerdir Cümle ehli kariye altı ay bağlarında sakin olub mahsul

alurlar Ve bu kal'anın canibi şarkında kal'a temeli altında bir yalçın kaya içinden bir âbı hayat su kaynayub çıkar Gûya buz paresidir Cümle ehli kal'a bu mâi zülâlden defi atşan iderler Acib sun'u Huda- dır kim bu kal'adan âlâ bir gûh dahi yokdur kim andan gelür deyu mülâhaza oluna سبحانه الخلاق الباقي Bu âbından gayri havası dahi lâtifdir

Ziyaretgâhı kal'ai Davaz

Evvelâ taşra kal'ada tekyei Karaca Ahmed Sultan acib âsitanei azîmdir Sarı Baba Sultan ve Alkanlı Dede ve Kepez Dede ve Ali Balı Dede ve Gülüm Dede Bu kibarı evliyauallahlar cümle bu tekyei ka- dimin sahasında medfunlardır Ve bu Davaz kal'sından canibi cenuba çamlı beller ve mahuf muhatara yollar aşub dört saatde

İskele Hanı

Sultan Keykubad binası bîeman yerde serapa kârgir bina bir hanı ra'nadır Amma küçükdür Ve nehri İskelenin kenarındadır Ve aynı İskele yine İskele dağlarından tulû idüb Nazilli sahrasında Aryan kazasından cereyan iderek nehri Mendrese munsab olur Ve bu İskele hanın geçüb üç saatde

Yelen Hanı

Bu dahi çamlı dağlar ve ahlut armudu ormanları içinde bir kü- çük handır Andan yine cenuba üç saatde

Dede Menteşe Hanı

Bu dahi bîeman yerde kârgir bina bir ıssız yerde bir küçük han- dır Andan yine çamlı ormanları iki saatde

Yumurta Hanı

Bir küçük hanı kadimdir Nehri Yumurta bu han dibinden cere- yan idüb katılır Andan üç saatde yine cenub tarafına

Yemiş Hanı

Çam tahtası örtülü müfid ve muhtasar bir hanı sagiredir

İbretnüma dirahthi

Amma bu hanın canibi erbaasındaki sun'u Huda çam ağaçları var kim Cenabı Hallakı Mevcudat kuvvetin izhar için halk etmiştir kim bu şeceri müntehaların mislin bir diyarda halk etmemiştir Her biri evci semaya serçeküb servmisal seramed olub rayihai tayyibe-

sinden âyende ve revende ehli seferlerin dımağları muattar olur Cümleden biri Çardaklı Çam namile meşhuru âfâk bir çamı bîbedeldir Sayesinde bin esbsüvar âdem meks etse mümkündür Ve bir dahi Âdem Çamı Bu dahi ibretnüma çamı ra'nadır Gûya biemrillâh beni âdem gibi elleri ve kolları ve ayakları ve başı var Ve beli ince gövdesi cesim bir sırrı acib çamı garibdir Ve biri dahi Kuru Çam evce kad çekmiş asla yeşil yaprakları yok kuru çam görünür Amma yine taze nihalleri gayri çamlardan ziyadedir Ve daima dibinden niçe yüz kantar katran kaynar Ve biri dahi Semiz Çamdır Âdetuîlah bunun üzerine caridir kim servi ve çam dirahleri seramed ola Amma bu Semiz Çam gayet alçakdır Ve cüssesin on âdem ancak derağuş ider Ve cüsse ve berlkeri bir vadii sayedar idüb zılli himayesinde on bin koyun sayelenir bir çamı cihandır Ve biri dahi Kemerli Çamdır Tarıkı âmmin iki canibinde birer çam kudreti Girdigâr ile hasıl olub birbirine kavuşub müruru eyyam ile yekpare olub yol üzre kemermisal olmuşlar Cümle rahrevende ve devende ol kemerin altından ubur iderler bir temaşa çamlardır Ve biri dahi Kırk Kardaş Çamı Hurma ve çamın hılkati bir bir hasıl olmaktadır Amma bir kökden kırk aded çam hasıl olub cümlesi semaya beraber münkalib olmuşlardır Ve sayelerinde kırk aded şühedalar olduğuyçün Kırk Kardaş Çamı derler Ve biri dahi Çatallı Çamdır Cemii zamanda çam ağacı nahli hurma gibi bir nihali seramed olur Amma bu çam çınar gibi dallı ve budaklı hasıl olmuşdur Ve biri dahi Kanlı Çamdır Yaz ve kış kanı kızıl kızıl cereyan ider Tarıkı Edhemîden Selim Dede nam bir halimi selimi haramiler bu çam altında mecruh idüb giderle Haleti nezi'de merkum dervîşi Edhemî ider Ey çam Benim kanım zemine senin sayende düşdü Gene sen dahi kan revan idüb şehadet eyle deyu dua idüb ruhu pürfütuhu selimin teslimi hak olub kanı düşüb şehid olduğu çamın dibinde bir sed üzre medfundur Hâlâ ol zamandan beru bu çamdan kan cereyan etmededir Anıncün Kanlı Çam derler Yol üzre ziyaretgâhı hassı âmdır Ve bu bâlâda tahrir olunan ibretnüma çamlar cümle yol üzre vaki olan ibretnüma çamların herbirisinin birer menakıbları vardır Ve niçe kerre yüz bin ibretnüma eşcarı garibeler vardır kim gören âdem valih hayran olur Ve bu Yemiş Hanı etrafındaki çamları temaşa iderek yine cenuba üç saat Mugla şehri ensesinde

Yılcık Beli

El'iyazübillâh evce serçekmiş bir gûhu bîsütundur Ve bu mahal-

le ta Davaz kal'asından gelince kâh sengistan ve kâh çengelistan ve âdem ez murat[1] Yok Celâlisi ve haramisi çok mahuf ve muhatara derbendi çalender dağistani bieman on dört saatlik yerde bu rahî mahufun canibi erbaası(nda) birer ikişer saat baid mamur kuralar vardır Amma cümle ahâlisi hâkimlerine serkeş bagî ve dagî ve âsi âdemlerdir Bu merkuz (mezkûr) kuraların tüfenkendaz fetaları [2] merkum çamlı yollara inüb rehzenlik iderler Gayet ihtiraz lâzımdır Zira bu dağlar ulu dağlardır Ve bu mezkûr Yılcık Beli öyle cebeli müntehandır kim şita ve Temmuzda ve eyyamı Nevruzda mah ve sal zirvei âlâsı üzre daima ebri kebudu eksik değildir Ula şehri ve Mugla şehri sahraları nümayan olduğundan maada küşade havada cezirei İstanköy ve cezirei Rodos ve cezirei Hereke ve cezirei İncirli azharı mineşsems nümayandır Ta bu mertebe bir gûhu demavenddir Bu cebeli âliden süfliyye piyade olub sengistan içre renc ina çekerek kâmil üç saatde dameni gûha nüzul idüb zeyli cebelde

Kariyei Dümruk

Üç yüz elli kârgir binalı ve bağı ve bağçeli ve âbı hayatlı ve topraklı ve kiremit örtülü hanei zibalardır kim cümle ahâlisi müslümandır Ve bir kârı kadim camii ve minaresi var Ve hareminde bir kurşunlu kubbei âli içinde ziyareti Hazretleri medfundur Nice yüz keşif keramatları zâhir ve bâhir olmuş ulu Sultan'dır Bu kura anların âbı ruyine âbâdan olmuşdur Ve yine kendü cami ve mehbatı pürenvar turbei âlilerine vakıf olmuşdur Bu kariyenin bir hanı ve bir hamamı ve on dükkânı ve iki mektebi sıbyanı ve hadika ve gülistan bostanı vardır Ve havası gayet lâtif olduğundan beyaz kirazı meşhuru ünâs hassı âmdır Ve bu kariyenin şimalindeki cebeli müntehanın içinde yarı azîmler var kim içine giren beni âdem gaib olur Ve bu kariyeden canibi cenuba Muglanın Kara Bağları sekiz bin adımdır Ve yine bu kariyeden canibi garba sekiz bin adım şehri Mugladır vesselâm

Evsafı kal'ai Mugla

Sene tarihinde Rum keferesi destinden Menteşe Oğlu Dârâhi key veziri Muglı Bey feth etmiştir Azîm cenk ve cidal olmuşdur Mezkûr Muglı Bey Mahan memleketinde Hazreti Resaletpenahı vakiasında görüb izini şerifleri ile sultanülulema huzurunda islâm ile mü-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (âdemzat)

[2] Ahiler

şerref olub Mentеше Oğlu Dârâhi keye boy beği idüb Mugla kal'asını feth etdikden sonra mezkûr şehri ismile müsamma idüb Mugla deyu sebebi tesmiye olmuşdur Sonradan imana gelmek ile Mugla Bey derler Lûgati parsîde muğ keferiye derler Elhasıl muammer olub dinî mübîne çok hizmetler idüb gazayı bîşûmar etmişdir Bادهu bu şehir sene tarihinde Âli Osmandan Sultan Muradı Sani destine girüb kal'asın münhedim etmişdir Hâlâ şehrin ensesinde şimal canibde bir yalçın kaya üzre şekli murabba bir küçük kal'ecikdir Amma içinde dizdarı ve neferatı ve âdemi zatı yokdur Ancak öşrü sultanî galâli hıfz için iki anbar vardır Garba nazır bir kapusu vardır Daima mesduddur Amma kadim eyyamda gayet s'ab kal'a imiş Ve canibi erbaası yalçın kayalar olmak ile hendeği yokdur Ve bu şehir Anadolu eyaletinde Mentеше paşasının tahtıdır Tarafı padişahîden paşanın hassı hümayunu 4008000 akçe ider Alaybeğisi ve çeribaşısı vardır Ve hîni tahrirde elli iki erbabı zuama ve üçyüz seksen bir erbabı timarı vardır Ve cümle erbabı zuama ve erbabı timar kanun üzre cebelüleri ile 2000 asker olur Ve paşası dahi hîni seferde hassına göre bin ferd asker ile sefer eşer Ve bu şehir üçyüz payesi ile şerif kazasıdır Ve nahiyesi 105 kuradır Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyân eşrafı ve uleması gayet çokdur Ve bu şehir mezkûr kal'anın kayası dameninde vaki olmuş bir şehri şirindir Cümle haneleri iki bin yüz yetmiş mamur evlerdir Cabeca toprak örtülü haneleri vardır Amma ekseriya hemvar tahta örtülüdür Ve cümle on bir mahalledir Ve cümle yetmiş mihrabdır Amma cümleden cemaati kesireye malik taba(k)hane kurbinde Eski cami tarzı kadim toprak örtülüdür Ve kible kapusu on üç ayak nerdübanı ile çıkılır Ve bu tarafta haremi yokdur Ancak yol aşırı taba(k)hane içinde bir abdest havuzu var Üstü kubbe örtülüdür Ve bu mahalde Şahidî Hazretlerinin muallemhanesi vardır kim hâlâ cemii şehrin sıbyanları anda tahsili ulûm iderler Binden mütecaviz sıbyan vardır Her kangı diyarda zihni sakim var ise bunda bir kaç ders tilâvet idüb müşkilâtları âsân olub bermurad olur Ve bu mektebi sıbyanın kapusu üzre tarihleri celi hat ile böyle terkim olunmuşdur (tarih)

مقام ساحت صاحب خیر منعم

معلم خانہ می کرد قائم

بامرش شاهدهی می کفت تاریخ

معلم خانہ آبادان دائم

Ve kariyei Dümrukde Ulu Cami Ve bu şehrin ortasında *Kurşunlu Cami* Bu şehirde bundan musanna ve müferrah ve binayi lâtif kârgir kubbeli ve haremi lâtifli camii ruşen yokdur Andan Şeyh Camii ve Pazaryeri Camii ve Şeyh Osman Efendi Camii ve Abdülgaffar Efendi camii ve Hacı Dede Camii ve Mustafa Efendi Camii Bunlardan maada mesacidlerdir Ve iki hamam var Amma Elvan Bey hamamı gayet müzeyyen ve âbı havası gayet lâtifdir Ve Ahmed Gazi hamamı dahi (r)uşen ve hoşhavadır Ve cümle iki yüz dükkân Gerçi bezasteni yakdur Amma cemii zîkıymet eşyalar anda mevcuddur Ve çarşu içinde bir dere cereyan ider Yedi yerden ağac cisir ve altı yerden kârgir cisir ile ubur olunur Ve Kassabhanesi bu dere üzre vaki olub asla bed rayiha yokdur Ve bu şehirde ulema ve talebe çok olmak ile yedi medrese ve on bir mektebi sıbyan vardır Ve iki mihmanhanesi var *Kurşunlu Cami* kurbinde paşalara mahsus bir kârgir bina sarayı âlisi var Ekseriya tahta örtülüdür Ve bu şehir içre yetmiş âbı hayat çeşmeleri var Ve âbı havası lâtif olduğundan mahbub ve mahbubesi gayet çokdur Gerçi Anadolu şehirlerindedir Amma halkı gayet şehri ve farisîdan ve garibdest kavmi vardır Ve bu şehrin enderun birunu ser(a)pa bağ ve bağçe ile müzeyyendir Ve çarşu içinde olan Bazar meydanında ve *Kurşunlu Cami* önünde alettartib dikilmiş bîdi sernigûnlar ve çınarı muntehalar var kim herbirinin sayesinde bin âdem sayelenir gayet mesiregâh ve teferrücgâh şehri müzeyyendir Amma limon ve turunc ve hurma olmaz Zira havası yaylakdır Ve bu şehirde Ermeni ve Yahudi yokdur Ve gelüb kalsa muammer olmaz Ve nisvan tayifesi gayet ehli perde ve Madiye kıralı hatunları vardır Ekseriya halkı külâh üzre beyaz destarı mevlevî sararlar gayet salih kimesneleri vardır Ve

Bu şehirde olan ziyaretleri beyan ider

Evvelâ Ziyaretgâh Bu şehrin şimalinde kal'a kurbinde ziyareti natıkı hakayik sultanı dünya ü dîn sîmurgu Kafı yakîn Hazreti *Seyyid Kemaleddin Çarkûşe* divar içre üstü açık bir ulu ziyaretgâhdır Nice kerameti zâhir ve bâhirdir Hattâ cümlden biri mübarek seri saadetleri ucunda bir dirahiti munteha ardıc ağacı vardır Beş âdem kucaklar bir dirahiti azîmdir Bir memleketde ardıc ağacı öyle müteha ve cesim olmak ihtimali yokdur Ve bu ağacın vücudu kopuk kopuk aralıktır İçi boşdur On âdem sığar Hikmeti Huda münkirînden bir kaç şahsı bedfial azizi imtihan için ziyarete gelüb âlâtarikulhedaya birez badem getirüb keramet isterler Aziz Hazretleri buyururlar kim Badem getirici be âdem Baîbere meşayih keşfi ke-

ramet etmek hayız görmek gibidir Amma şu bademlerinizden taze badem yiyin deyu mubarek desti şerifleri ile bir bademi mezkûr büyük ardıc ağacının kovuğu içine Bismillâh deyüb koyunca biemrillâh tarafatülayn içre yeşil şahlar verüb yedi saatde taze badem biter Amma Hikmeti Huda hâlâ olkadr badem verir kim vilâyet bevilâyet te-berrüken hedaya götürürler Ve bu badem ağacının kökleri ardıc ağacının vücudundadır Yerde değildir Asla badem kökünden alâmet yokdur Ve mezkûr badem ardıc içinde âdem cüssesi misal kalur haşebeleri vardır Ve badem ağacı ardıc ağacından hâlâ bir dirahti müzeyyen ve mevzundur kim çeşim hayrelenir Elhasıl vacibüsseyir ibret-nüma bir dirahti azîmdir Ve Seyyid Cemaleddin Sultan bu keşifden sonra merhum olur Acayib nazargâhdır Ve bu sultan hakipayi şeriflerinde merkadi âfitabı nihanî kamer zindegâni Hazreti Hoca Şahidî

Marifet tahtında gûya Şah idi

Hazretleri Bir mısraında diyarı menteşede Mugluyım buyurdıkları bu Mugla şehridir Ve anların civarında medfundur İmam zade hazretleri Meşhuru âfak bu sultanlardır Ve bu şehrin şarkında iki bin adım baid kayalar dibinde kariyei Dümrukde cami haremindedir bir kurşunlu kubbe içinde [1] medfunlardır قدس سره العزيز Ve bu şehirde bir hafta Küçük Hüseyin paşa ile ve âyânı vilâyet ile seyir temaşa ve zevk safalar idüb ve andan şark canibine sekiz bin adım baid

Evsafı Kara Bağlar

Mugla sahrası içre malâmal bu Kara Bağlardır Cümle on bir bin bagdır deyu sicillâtda masturdur Ve yaz günleri cümle Mugla şehri ve Ula şehri halkı bu bağlarda sekiz ay sakin olurlar Ve kırk elvan engürü meşhuru âfâkdır Cümle engür ağaçları karaağac ve çınar ve kavak ve meşe ve ergavan dirahlerine sarmaşub çıkmışdır Her dirahtden onar yirmişer yük üzüm hasıl olur Gayet âbdar engürü olur Ve sair müsmirat dahi ana göredir Ve bu Kara Bağların yollarına bir garibüddiyar âdem girse bir ağac deryası içine girüb selâmete çıkamaz Âlemi hayretde kalur Hendek behendek yollarının birbirine müşabeheti vardır Bu bağ yollarında asla güneş yokdur Zira evci semaya serçekmiş dirahti müntehalardır Cabeca çemenzar sofalar üzre ârâmgâh vardır Ve bu bağlar içre pašalara mahsus bir bağ var kim gûya iremizatülimaddır Elhasıl memaliki Âli Osmanda misli ya Malatyada Aspuzi yahud Konyada Meram ola Andan on gün temaşayı cemal idüb cemii ahalii vilâyet ile vedalaşub Kara Bağlardan kible

[1] Burada bir (ziyaret) kelimesi varsa da, fazladır.

tarafına bağ ve bağçeler içre ubur iderek ve bir hali dağı aşub badehu Ula şehri bağları içinde iki saat ubur idüb

Evsafı Kal'ai Ula

Sene 751 tarihinde Menteşe Oğlu Beylerinden Ulama Bey feth ettiği için Ula derler Rum keferesi binasıdır Badelfetih kal'asın münhedim etmişlerdir Şehri şark canibinde kayalar üzre Hisar yurdu derler hâlâ âşârı binaları zâhir ve bâhirdir Ve bu şehrin üç canibi kayalı dağlar ortasında bir musattah yerde on iki mahalle iki bin toprak ve tahta örtülü evlerdir Ve cümle haneleri bağ ve bağçeli mamur ve müzeyyen şehirdir Ve cümle 19 mihrabdır Cümleden cemaati kesireye malik Acem Sultan türbesi önünde Hacı Mustafa Camii tarzı kadimdir Ve kible kapusu üzre tarihi

(صاحب المسجد الحاجي مصطفى بن شجاع امين التاريخ الهبي يا قديم تقبل الاحسان سنه ٧٩٣)

Ve çarşu içinde Husam Reis camiinin kapusu üzre tarihi böyle terkim olunmuşdur

*İlâhi kabul it bunun hacetin
Habibinle cennetde kıl hemcelis
Bir eksikli didim anın tarihin
Acib cum'a etdi Husam Reis
Sene 988*

Bu cami çarşu içre olmak ile cemaati kesireye malikdir Ve kiremit örtülü ve bir minarei mevzuna malikdir Ve yine çarşu içinde bir kiremit örtülü müferrah cami vardır Kapusu üzre tarihi böyle tahrir olunmuşdur (tarihi)

(هذه جامع دلکشا صاحب محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم الخيرات تاريخ بنا سبعين
وسبعماية)

Ve çarşu başında bir küçük cami var Kapusu üzre tarihi gayet cennendaz olduğundan tahrir olunmadı Zira mezkûr camilerden maada mesacidlerdir Ve iki mesacid mektebi var Ve iki medrese var Ve iki Tekke var Ve iki hammam var Biri Şücca hammamı ve biri Yeni hammam Ve cümle üç yüz dükkândır Gerçi bezasteni yokdur Amma haftada bir on bin âdem cem olub azîm bazar durur Cemii namevcudat ol gün anda mevcud olur Ve çarşu pazarı alettetib hemvare

bir şahrahdır Ve iki hanı var Ve bu şehrin canibi erbaası ikişer saat bağ ve bağçedir Gayet mahsullü şehirdir Her sene kırk elli bin kantar üzüm ve incir kurusu Mısıra gider İskelesi Sakar Beli ağırı 4 saat Marmaris iskelesidir ki Rodos mukabelesidir Ve

Bu şehirde olan kibarı evliyullahları beyan ider

Ziyareti Kerş Eri dağı şehrin şimalindedir Kerş Er Sultan anda medfundur Amma Kerş Er Sulandır Gayet ulu sultandır Buhara erenlerindedir Ve ana karib mezaristan içinde Acem Sultan ve İsa Dede ve Husam Reis Camii kiblesinde medfundur Ve yine bu camide bir kubbei pürenvar içinde gavvası deryayı din bahri ummanı dürrü yekîn Hazreti Şeyh Hüsamüddin Kapusı üzre tarihi böyle tastir olunmuşdur

*Binayi türbei arş ıstibaha sarfı malile
Ahibba itdiler Hamze Efendi hazretin tayin
Mükâfatın ide firdevsi âlâda ana Mevlâ
Civarı hazreti Sultanı keveynile huri ayin
Muhakkik kutbu âlem gavsı âzam idi asrında
Aceb mi âşiyânı murgu ruhu olsa iliyyîn
İnüb bir savt hatifden didi tarihini Kisbî
Yapıldı türbe hâlâ oldu âsude Hüsamüddin*

Diğer tarih

*Yine bir mürşidi rahı Huda ukbaya azmitdi
Cihan gibi bakanın inkılâbından olub âgâh
Hüsamüddîni kâmil gavsı âzam kutbu dânadır
Turak eshabı andan müstefiz idi biemrillâh
Didi fevtine Kisbî lâfzanu ma'nen ana tarih
Hüsamüddin göçdi bin yigirmi altıda eyvah*

Ve bu sultanın merkadi şerifi önünde bir âsitanei halveti vardır kim âyende ve revende (ye) nîmeti mebzuldür Ve canibi erbaasında yüzden mütecaviz höcreler Ve bu âsitane haremindedir bir çahı mâ³ vardır kim gûya âbı zülâldır Cümle şehir halkı ana muhtacdır Gayet leziz ve soukdur Ve bu âsitanedede bir bağçe vardır kim gûya bağı iremdir Cemii seyyahı âlemin ve nedimi âdemin ârâmgâhıdır Bağlı Hüsam Can demekile şöhret bulmuşdur Altmış gûne üzümü ve kırk elvan meyvesi sicillâtda masturdur Elhasıl nazargâhı kibarı evliyadır Ve bu şehrin âbı havası gayet lâtif olduğundan mahbub

ve mahbubesi meşhurdur Ve cümle halkı Cezayir esbabı giyüb pala pıçak taşırılar Ve gayet garibdost halkı vardır Ve halvetî tarikında olub cümlesi ehli tevhiddir Gayet mün'im kavimdir Ve bu şehrin cenubunda 3 saat Gökâbâd kal'ası iskelesi vardır Andan Marmaris nam bir kal'adır Süleyman Han bina etmişdir Rodos fethinde bizzat Süleyman Şah bu şehirden ubur idüb Sakar yokuşu nam mahalli aşub Sakar Beli demişlerdir Hâlâ bir mahuf ve muhatara beldir Andan 9 saatde Marmaris kal'asından karşı Rodosa geçmişler Hakir ol yola gitmiyüb Ula şehrinde garb tarafına bağ ve bağçeler içre sun'u Hudaları temaşa iderek Ulaya bir saat karib

Menzili mesiregâhı Kazancı Camii

Bir koyah hıyabanı dirah-tistan içre bir nemazgâhdır Sayei dirah-tinden zemine güneş isabet etmez Bir âbı hayat çahı mâsı var kim gûya şaraben tahuradır Cemii Ulalı ve Muglalı bu çemenzar nemazgâhda teferrüc iderler Acib ferahfeza yerdir Andan kalkub yine garba üç saat mamur âbâdan kuralar ubur iderek

Evsafı kasabai Yerkesiği

Menteşe hakinde paşa voyvadalığıdır Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kuradır Kethüdayeri ve serdarı ve âyânı vardır Amma kasabası yüz elli mikdarı toprak örtülü ve bir camii minaresiz toprak örtülü evler ve camilerdir Ve hammamı ve dükkânları ve hanları yokdur Amma bağ ve bağçeleri çokdur Ve cümle halkı evlerinde keçe külâh ve seccade ve kırmızı dülbend börkü işlerler gayet meşhurdur Ve etrafında kuraları gayet mamurdur ve müzeyyendir Ve gayet mahsullü vilâyetdir Ve keçeden yekpare hırka ve yağmurluk bunda işlenir Andan kalkub garb canibine kâh sengistan ve kâh bağ bostan içre güzer iderek ve Süleyman Han ubur idüb tathir etdüğü rahları temaşa iderek 6 saatde

Evsafı kasabai Boz Öyük

Menteşe sancağı hakinde paşa hassı voyvadalığıdır Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kuradır Ve kasabası Boz Öyük dağı dibinde yüz evli yüz topraklı kasabecikdir Bir camii vard(ır) Han ve hammam ve çarşu pazarı yokdur Ancak bağ ve bağçesi bîhisabdır Ve bu kasaba içinde bir kaya altında bir turna gözü su kaynar Amma olkadar leziz değıldir Ve bu kasabadan şimale bir ok menzili baid bir düz yerde

Süleyman Hanın otağı yeri vardır Kal'a misal bir meydanı azîmdir Andan Süleyman Han Rodos fethine ubur iderken anda meks idüb bu kura ve kasabat halkları vâfir hedaya ile istikbale çıkarlar Süleyman Han safa idüb buyururlar kim Bu benim otağım cürmü olan yer bu ahaliye hafta pazarı olmak için dükkânlar bina olunsun deyu emir ider Hâlâ yüz mikdarı hârgir dükkânlar ve bir kubbei âlili bir cami bina olunub âsârları kiremit örtülüdür Haftada bir bazar durur Ve niçe bin âdem cem olub beyi ve şira idüb Süleyman Hana dua iderler Ve ol gün anda kadı ve mussellem ve serdar anda cem olurlar Andan yine garb canibine bîhasıl yerler ile bir saat taşlı yollar ile ubur iderek

Evsafı kal'ai Eski Hisar

Sene 755 tarihinde Rum keferesi destinden Menteşe Oğlu Ahmed Bey feth etmiştir Anlardan sene tarihinde Urhan Gazi yüz bin rencina ile feth idüb münhedim etmiştir Hâlâ eseri binadan nice derü divar burc baruyi hisar nümayandır İç el olmak ile dizdarı ve neferatı yokdur Ve Menteşe sancağında paşa hassıdır Voyvadalıktır Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kuradır Kethüdayeri yokdur Amma serdarı vardır Ve âyânı yokdur Ekseriya halkı fukaralardır Üzerlerine nühuset müstevli olmuş Zira kâr ve kisibleri tütün fûruht idüb ekerler Ve bu şehir iki dağ mabeyninde bir vasî uz içinde bağ ve bağçeli ve âbı hayat sulu üç mahalle ve iki yüz seksen haneli ve cümle toprak örtülü evlerdir Han ve hamamsız bir garib kasabadır Ancak on dükkânı var Ve âbı revanı çok olmak ile kırk elli taba(k)hane dükkânları var Gayet lâtif gönü olur Zira dağlarında mazısı çokdur Ve iki camii var Yukaruda bu kal'a fatihi Menteşe Oğlu Sultan Ahmed ki Kuru Cami derler tarzı kadimdir Andan aşağıda çarşu içinde Taba(k)hane camii ki Sultan camii derler Bir anka bazirgânın binasıdır Kiremitsiz kârgir kubbe kireç sıvalı bir müferrah camii kadimdir Amma haremi yokdur Ve Taş(a) yan sofanın solunda cami divarına muttasıl merkadi Sultan medfundur Ve camiin taşra solunda tahta sofa altında iki değirmen yürüdür bir âbı hayat su kaynayub cereyan ider Cümle cemaat andan tecdidi vuzu iderler Andan aşağı taba(k)haneye ve andan bağ ve bağçelere tevzi olur Anın için bu camie Sulu Cami derler Gayet mesiregâh yerdir Ve camiin taşra soflarında mermer sütunlar üzre küçük kubbelerdir Ve bu şehri kadim evvelde öyle âbâdan imiş kim bir saat yerde binayi azîm âsârları var kim âdem valih hayran olur Hususa kal'asının binası ruyi arzda mi-

sali Şamda Baalbek kal'ası ola Bu dahi öyle fil cüssesi kadar mücellâ mermer ve gayri taşlar ile bina olunmuşdur Asla kireç bina değildir Serapa taş taş üzre demir kenedli binadır Ve cümle taşları birbirine öyle imtizaç etmişler kim gûya yekpare sınırsız bir kal'ai muazzam ve müzeyyen imiş Ve hâlâ her tarafında nice bin havuz ve şazirvan ve tak kubbe âsârları var kim tabir olunmaz Ve bunda birgün meks idüb serdar Şişli Mustafa Beye serdardan on tüfenkendaz refik alub yine garb canibine teveccüh idüb Badırka boğazın ve Deve kasığın aşub hamdi Huda selâmetle Tuzla ovacığın dahi ubur idüb 6 saatde

Evsafı tahtı cemşid şehri azîm kal'ai Milâs

Sene tarihinde Mentеше Oğlu Ahmed paşa gazi Cemşid neslinden Milyas nam bir Urum kıralının elinden feth etmişdir Badehu sene 834 tarihinde Âli Osmaniyandan Gazi Hudavendigâr fethidir Mentеше sancağı hakkında Mentеше Oğlu Ahmed Gazi evkafıdır Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi 75 pare mamur kuralardır Ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyân eşrafı ve nakib ve müftisi vardır Amma kel'ası münhedim olmak ile dizdarı ve neferatı yokdur Ve şehri Milâs sahrasının garb canibinde Su dere dağından bir top menzili baid bir taşlık bayır üzre bin haneli sâfi kârgir bina evli ve üzerleri toprak örtülü bağlı ve bağçeli ve limon ve turunc ve nar ve incirli şehirdir Ve cümle on iki mahalle ve yedi mihrabdır Cümleden vacibüsseyir Camii Kebir şehr(in) şimali canibinde kurşum örtülü ve beş kubbei âlili ve bir minarei mevzun(l)u bir ibretnüma camii zibadır Ve canibi erbaasında derü divarları serapa gök mücellâ mermerden Anınçün Etrak taifesi Gök Cami derler Kible kapusu üzre ta yukaruda bu âyet ve tarihler tahrir olunmuşdur (tarih)

(أما يعمر مساجد الله من آمن آيت)

tahrir olunmuşdur Dahi altında kapu çerçevesi mermeri üzre

(بسم الله الرحمن الرحيم امر بانشاء هذه العمارت المباركة في أيام دولت الملك السلطان جلال الدين بايزيد خان بن مراد خان بن اورخان بن ال عثمان عمر نصره متان بنارالدين^[1] بن خواجه پير اوزبك دام عنه وزاد توفيقه و عمره من يوم الاحدى في السادس والعشرين في شهر صفر الخير سنة سبع وسبعين سبعمائة)

böyle tahrir olunmuşdur Ve çarşu içinde fatihi vilâyet olan Gazi

Ahmed Bey Camii dahi ibretnüma binayı musanna camii zibadır Kible kapısı üzre

(بسم الله الرحمن الرحيم بنى هذه الجامع الكبير الامير المعظم السلطان المكرم
مالك رقاب الامم مولى الملوك العرب والعجم غازى احمد بك طول الله عمره وابن
المرحوم المغفور السيد الشهيد المسعود انتبهم الله محبوب الجنات ابراهيم بك بن اورخان
غازى بن ايلبستان فرع من عمارت هذه الجامع الجديد فى اول جمادى الاخر سنه
ثمانين وسبعماية)

tahrir olunmuşdur Ve Salâhüddin Camii tarzı kadimdir Ve Balık Camii dahi tarzı kadimdir Bunlardan maada mesacidlerdir Ve iki hammamı var Biri Eski hammam Olkadar (r)uşen ve havadar hammam değillerdir Ve iki hanı var Amma Kurşumlu Cami hanı gayet büyük handır Ve kâ(r)gir binayı azîmdir Ve elli mikdarı dükkânları var Bu şehrin memduhatından cemii mahsulâtı tütündür Cemii deşt ve sahrası tütündür Nice bin yük bağlanub kârban olub cemii Anadoluya tütün bundan müstevli olur Ve âbı havası gayet sakildir Eşeği ve ecinnei ısıtma dutar Ve bu şehre beddua olmuşdur Sebebi oldur kim kadim eyyam Mısırdâ bir kahtı azîm olub bu Milâs şehrinde malları ile galât isterler Bu şehir halkı bir hınta vermiyüb red iderler Bu Mısır halkı dahi hâyib ve hâsir Mısırâ geldikleri gibi mavakâi takrir etdükdâ cümle ahali Mısır Milâs şehrinin harab olması için beddua idüb Camii Ezherde ruzmerre en'amı şerif tilâvet olunur Anın için barabdır Amma kadim eyyamda bu Milâs bir şehri azîm imiş kim hâlâ nice bin amudu müntehalar üzre takı kesradan nisa(n) verir ulu divanhaneler ve sarayı âlileri ve nice bin kâ(r)gir dükkânlar ve hâlâ üçyüz hammam âsârları ve nice bin cami ve mesacid ve imaret ve medrese ve han ve bezesten âsâ(r)ları var kim âdem engüşt ber dihen idüb valih ve hayran olur Ve kal'a âsârları var kim gûya her kemer taşı hammam kapısı misal Âd ve Semud binasıdır Âdemin aklı perişan olur Elhasıl dünyanın fani olmasına delildir ki كل شيء هالك اوللا وجهه dir Ve

Bu şehirde medfun olan Kibarı evliyaullahları beyan ider

Ziyareti Milâs Evvelâ şehrin garbında Su dere dağında ta zirvei âlâsında Su dere erenleri ve şehir içinde Felendi Sultan ve Derebeği

Sultan ve Hayreddin Sultan ve Boğa Baba ve Gazal Murad Baba ve Salâhüddin Sultan ve ibretnüma tasavvuf Hayali zıl müellifi Şeyh Şüşterî Hazretleri bizzat bunda medfundur Herkim ziyaret etse elbette gülmesi mukarrerdir قدس سره العزيز Bu şehri seyir temaşa ve ziyaret idüb âyânı vilâyet ile ved(a)laşub Milâs sahrası içre tütün tarlaları içre bir saat ubur idüb

Evsafı darı duhan kal'ai Beçin [1]

Niçe yüz yıl bir ecinne beği zabt idüb badehu Mentеше Oğlu Ahmed Bey ilim kuvveti ile zabt idüb mamur etdi Beg Cin kal'asından galat Beçin kal'ası derler Bu dahi Mentеше hakinde maktuu kadim (maktuulkadem) ve mefruzülkalem fatihi vilâyet Gazi Ahmed Bey evkafıdır Ve Milâs nahiyesidir Kethüdayeri ve serdar Milâsda sakindir Ancak nayibi vardır Ve kal'ası Milâs sahrasına nazır bir yalçın kaya üzre evci âsümana serçekmiş bir sa'b kal'ai metîndir Ve şekli murabba bir şeddadî binadır Ve dairen madar cürmü bin adımdır Ve kıbliye nazır bir kapusı vardır Dizdarı ve yirmi neferatı vardır Gayet sa'b ve metîn olmak ile Mentеше hâkimleri cemii mücrimleri bunda habs iderler Ve yalçın kaya üzre olmak ile aşla bir canibinde hendeği yokdur Ve bir canibinde hafir mümkün değildir Ancak kapusı önünde zemberekli cisrin altı kesme kayadan on kulac hendeği var Kapunun iki tarafında mermer arslanlar tasvir olunmuşdur Ve kal'a içinde bir küçük mescidi ve yirmi toprak örtülü evleri var Cümle Milâs sahrasına nazırdır Amma taşra varuş gayet büyük şehri azîm imiş Hâlâ ana binası cihanı dutmuşdur Ol imaretden hâlâ yüz mikdarı toprak örtülü bağ ve bağçeleri vard(ır) Bu şehrin canibi erbaası kal'ai azîm imiş Hâlâ burc baruları zâhirdir Ve bu varuşda bir ulu cami vardır Kible kapusı üzre tarihi böyle tahrir olunmuşdur (tarihi)

(بنی هذا المسجد المبارك الامير المعظم المفخم المنصور المظفر سلطان مراد بن الاتراك شجاع الدين بن اكه خان بن مسعود عزالله انصارى فى سنة اثنى وسبعماية)

Minaresi yokdur Ve toprak örtülü camii kadimdir Tulen ve arzan yüzer ayaktır Ve camii içinde on altı çam direğinde sütunlar vardır Bu cami önünde Ahmed Ağa medresesi gayet mamurdur Ahmed Gazi anda medfundur Ve medrese ile kal'a kapusı mabeyninde bir sofai azîm üzre bir çınarı münteha var ki sayesinde bin âdem sayelenir Ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Biçen)

bu sofanın yol aşırı kıblesinde Gazi Ahmed Beyin iyali bir türbei pürenvarda medfunlardır Ve bu kal'anın enderun birununda asla çarşusu pazar ve han ve hamam yoktur Bunda bir gice mihman olub alessabah dizdardan on müsellâh feta alub garb canibine Muvalasun boğazi gayet eşkıyası çokdur Mahuf yerde anı ubur idüb Muvalasun sahrası içre dört saat gidüb sağ canibimizde Varvul tuzlası lebi der-yada yedi yük akçe emanetdir Gayet leziz tuzu olur Aydın ve Sarhan ve Mentеше vilâyetlerine niçe kerre yüz bin yük tuz gider Ve Fren-gistana dahi gider Zira Firengin uyuzuna ve tuzlu balgama sürüb yese gayet nafîdir Bu mahalleri ubur idüb mezkûr Varvul tuzlası canibleri sâfi harami ve haramzadesi çokdur[1] Öyle iç yüzde Pirsiz Ali Ağa çiftliğine varub andan bir kaç âdemler alub kible canibine 3 saat taşlı sarb boğazlar içre ubur idüb

Kariyei Kemer

Menteşe hakinde Kara Ova kazasıdır Yüz elli akçe kadı bunda sakin olur Ve nahiyesi on bir kuradır Kethüdayeri yoktur Amma serdarı vardır Amma âsitanei saadetden İstanköy ceziresine limon ve turunc ve gayri reba'lar hasıl etmeğe helvacılar gelir Bu Kemer ka-zası dahi bağ ve bağçe ve limon turunclu yer olmak ile hünkâr helvacıları bu Kemer köyünde sakin olub hükûmet idüb limon ve turunc hasıl iderler Ve bu kariyei Kemer yüz haneli ve bir canibi müslüman köyüdür Amma çarşusu pazar ve hammam ve han yoktur Ancak hafta pazarı durub azîm cemiyet olub cemii mevcudat [2] Ve bu kazada asla kasaba yoktur Amma gayet mamur âbâdan kazadır Ve lebi der-yada Karabağlar bu kazanın nahiyesidir Ve hakir bunda bir gice mih-man olub kadı ve serdar Çavuş Oğlundan otuz tüfenkendaz alub hara-miler havfinden bir gice Kara Ova nam sengistan mahuf beli ubur idüb ve Sarnıclar nam mahalli yüz bin renc ina ile ol gice karanlıkda dağdan dağa taşdan taşa s(e)ishanelerimiz yıkılarak düşe kalkarak ve başımızdan sarıklarımız çalılar alarak ve esbablarımız pare olub at naılları dökülerek yüz bin renc ina ile Mıhdöken Belin aşub 8 saatde hamdi Huda selâmetle alessabah

Evsafı kal'ai Bodrum

Sene 928 tarihinde Malta küffarı elinden Süleyman Han Gazi fethidir Bedesti kapudan Palak Mustafa paşa Bodrine kıralı yedi kırılın imdadı ile bina etmişdir Mentеше hakinde Kara Ova kazası nahi-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (çot olmak ile) (öyle) kelimesi yoktur.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (mevcuddur)

yesidir Nayib hüküm ider Kethüdayeri ve serdarı yokdur Nefsi kal'ası Cezayir eyaleti yani Kapudan paşa hükmündedir İstanköy sancağıdır Kal'a dizdarı sancakbeği tarafından kayımmakamdır Ve kal'ası lebi deryada bir amelî burun üzre bir şeddadî binayı sa'b ve metîndir kim Anadolu hakinde böyle bir kârı insan kerbi ve müstahkem kal'a yokdur Ve şe(k)li murabbadır Ve dairen madar cürmü bin adım gûya sanduka misal bir çetin kozdur Ve yirmi arşın bâlâdır İçi mal(âlamal) rıhtımdır Ve dizdarı ve seksen neferatı İstanköy ceziresi aklâmından ulûfe alırlar Ve cümle kulu kal'a içinde yüz toprak örtülü evler içre sakin ve mevcudlardır Ve havlisiz bağ ve bağçesiz daracık evlerdir Ve kal'a içinde bağ ve bağçe ve çarşu bazar ve han hamam yokdur Ancak Süleyman Hanın kiliseden vely olunmuş bir camii vardır İlhak minareli küçük camidir Bundan gayri mesacid yokdur Ve cami ile kal'a kapusu mabeyninde küçük dükkâncık vardır Ve bir küçük kahvehanesi vardır Neferat anda otururlar Ve iç kal'asında iki kulesi var Dizdar anda olub cebehane ile leb berlebirdir Ve bu kal'anın deri divarı deryadan yirmi beş arşun seddi kahkahavar yüksektir Ve biemrillâh cümle taşları nef'tî eşkâldir Ve içi serapa dolma ve sarnıc ve zindan ve mahzenlerdir Ve canibi erbaası on beş arşun derin hendektir Ve yirmi beş arşun enlidir Ve bu kal'a cümle on bir kat demir kapuludur Evvelâ taşra Lonca hendeği kapusu şimale nazır bir sarp kapudur On ayak eniş ve on ayak yokuş taş nerdübanlı kapudur Ve bu kapunun iç yüzü asma cisirdir Anı geçüb yokuş aşağı bir amelî kaldırımlı nerdüban ile hendek içine enilir Ve şimale nazır hendek kapuları başka küçük kapulardır Amma kal'a kapusu değildir Ve bu kapunun canibi erbaasında olan hisar pîçe mabeyni bir vasî meydandır Anı ubur idüb bir kat kapu dahi vardır Şimale nazırdır Ve bu mahalde dahi ibretnüma tasvirler vardır Bu kapunun solunda lebi deryada hile ile kal'a bina etmek için Menteşe Bay Oğullarından bir bodrumluk yer istiyüb yaptığı mahzenlerdir Badehu niçe sene mürür idüb kal'a^ı zuhur idüb hile ile çalılar içinde bir kal'a bina idüb bir gün çalılara ateş idüb kal'a zuhur idüb anın için Bodrum derler Ve bu Bodrine kal'asını bina iden Bodrin kıralın lâşei murdarı bir beyaz mermerden mezkûr Bodrum mahzenlerinin limana nazır köşesinde bir beyaz mermer üzre suretdir Amma (ba)şını badelfetih asakiri islâm kırmışlar Ve bu Bodrum mahzenleri kapusından içeri bir kat kapu dahi vardır Şimale nazırdır Ve bu iki kapu mabeyni bir hayli meydandır Âyende ve revende at ve katırların bu hisarpîçiye bağlarlar Ve şimal tarafındaki büyük limanın iskelesi bu iki kapu mabeynindedir Ve liman ile hendek mabeynini derya döğer bir kat kalın şeddadî divardır Kırk

adım enli ve kırk arşın yüksektir Ve hendek içinde bir kapu ile bir kalın divar içinde bir kapudan girüb yokuş yukarı elli ayak taş nerdüban ile çıkılıb ve iki yüz adım mezkûr divar üzre gidilüb ta orta hisarın asma cisirlerine varılıb cümle at ve katır ve eşek bu divar üstünden geçüb ve beş kat asma cisir ve kapulardan ubur iderken âdem aşağı baksa gözü hayrelenir Ve her gice bu cisirleri makara ile kaldı(r)ub kal'a kapusına siper iderler Ve bu hisab üzre Bodum kal'asının on beş kat kapusu ve evsafı tamam oldu Ve bu cisirlerden içeri Kilid kapusu yedi ayak taş nerdüban ile çıkılır Andan içeri bölme hisar kapusu mabeynind(e) kahve ve yedi dükkâncıktır Andan içeri Anahisar kapusıdır Bu kapular lodos canibine nazırdır Ve bu kal'anın şarkı ve garb canibi limandır Amma büyük liman şimal ile garbdadır Ve bu kal'anın nısfı deryada ve nısfı karadadır Ve taşrasında asla varuş evleri yokdur Ve han ve cami ve hamam ve çarşuy pazar yokdur Hemen serapa bağ ve bağçesi cihanı dutmuşdur Cemii halkının kâr ve kisibleri kuru üzüm ve incir ve şirai âbdardır Ve bağlar içre kapudan Memi paşa su kemerlerinden kal'anın şimal canibinde Lonca kapusından taşra Lonca mescidi dibinde bir âbı hayat çeşmesi var Ol kemerlerden ana su gelir azîm hayratdır Ve büyük limanı altı rüzgârdan mahfuzdur Amma lodos ve keşişleme rüzgârından Amma birkaç demir üzre âlâ yataktır Ve iki yüz pare gemi alur Hattâ sene tarihinde Venedik donanması on yedi pare Cezayir galyonların bu limanda kapadub yedi gün yedi gice cengi sultanî olub ve kal'aya niçe bin gülle ve kal'a kâfire birkaç balyemez urub küffarın iki pare Patorine galyonu gark olub Cezayir kalyonları halâs oldular Ve gark olan küffar keştisin badehu cemii cebehanesile lâşei keştii çıkarub mirîye zabt olunub ol cenkde ancak bir Cezayir kapudanı şehid olmuşdur Büyük limanın garbında bir sivri kaya bir türbei âsitandır Ve bir kubbei mehbatı Hudadır Bu kal'ai metîn sebebi ile küffarı hakisarın kararları firara mübeddel oldu Amma bu kal'ai emangâh olmasa cümle cezairi kâfir alırdı Huda hıfz etdi Elhasıl Anadolunun lebi deryalarında bu Bodrum kal'ası misal seddi İskender yokdur Cemii Kâfiristanda Bodrine ve Rodos meşhurdur حفظك الله Hamdi Huda bu kal'ai seyir temaşa idüb ve cemii gazileri ile vadalaşub âsitanı Göği ceziresine geçmek için kal'anın şimal canibinden bağ ve bağçeler içre lebi derya ile Memi paşa kemerlerin seyir temaşa iderek

Kariyei Vitez

Bağı iremden nişan verir elli haneli ve bir camili müslüman köyüdür Anda hanedan sahibi İbrahim Çelebi hakire bir fırkatei elli

şehbazı ile donadub altı atımız ve beş âdemimiz ile bizi firkatıye koyub poyraz rüzgârı ile orsa sekiz mil yine Menteşe kenarınca

Evsafı Kal'ai Isbat

Matekaddem Malta küffarı Venedik elinden alub harab etmiş Badehu Menteşe Oğulları feth idüb mamur etmişler [Hâlâ Menteşe hakinde Karabağlar kazası bir burunda evci asümana serçekmiş bir sarı kayayı gûhu bîsütun üzre hünerlü üstad elinden çıkmış bir metîn kal'adır Limanında lengerendaz olub ruzgâr sehil mabeyne olsun deyu ârâm eyliyüb kal'ai temaşa etdük Yalçın kaya üzre şekli müdevver| bir küçük kal'adır Cürmü yediyüz adımdır Ve şimale nazır bir kapusı| var Amma gayet âli olmak ile âdem ve âdemi zad olmıyub muattal yatır Amma ahali vilâyet küffar havfinden ehil iyallerin ve esvab eskallerin anda koyub muhafaza iderlermiş Dizdarı ve neferatı ve top ve tüfenk yokdur Amma aşığı limanında yalçın kayalar üzre dibinde lebi deryada bir âbı hayat suyu kaynar Rahis on değirmen yürüdür bir âbı zülâldir Cümle âyende ve revende gemiler andan sulanırlar Zira suyu bir yıl dursa bozulmaz gayet sükkermisal zülâldir Andan yine firkatıye süvar olub Isbat kal'ası dibinde kıyı sıra iki mil gidüb yalçın kayalar üzre vardacılar koyub kâfir gemileri olmaduğun haberin alub Allaha sığınub altı mil karşuya sıyırma rüzgâr ile hamdi Huda selâmetle ubur idüb

Evsafı Cezirei Narenc Kal'ai İstanköy

Sene 928 tarihinde Cineviz küffarı elinden Sultan Süleyman fet-hidir Bedesti kapudan Palak Mustafa paşa (tarih)

يفرح المؤمنون بنصر الله

dır Cezayir eyaletinde Rodos sancağı hükmünde maktuulkadem ve mefruzülkalem Süleyman Han evkafıdır Hâkimi mütevellidir Ve azım evkafıdır Ve üçyüz akçe şerif kazadır Ve nahiyesi ancak cezire içinde vaki üç kal'adır Biri İstanköy biri cenub tarafında kal'ai Pili ve cenubunda kal'ai Andımahi ve dahi cenubunda kal'ai Kefaloz Ve bu İstanköy ceziresinin garbında on iki mil kal'ai cezirei Kalmiyoz ve kurbinde Paşa adası Nahiyeleri bunlardır Gayri yokdur Amma mahkeme mahsulü mahbema bin suliyer bal hasıl olur Alâtarikulhedayeden gayri Müftisi ve nakibüleşrafı ve kethüdayeri yokdur Amma yeniçeri

serdarı ve cebeci çorbacısı vardır Ve ziamet ve timar olmaduğundan alaybeğisi ve çeribaşısı yokdur Amma cezirede dört dizdar ve bir mütevellî ve bir paşa kayimmakamı vardır Beğinin tarafı padişahîden hassı hümayunu cezire mahsulünden on yük akçedir Hîni seferde kapudan paşa ile bir pare kadirga ile sefer eşer Ve bu Bodrum kal'ası ile İstanköy ceziresinde olan beş kal'anın cümle neferatı altı yüz âdemdir Ve üçyüz kefere kulu vardır Cemii tekâlifi örfiyyeden muaflardır Dağlarda kâfir kalyonları için ve âyende ve revende gemiler için varda beklerler Amma İstanköy kal'asının üçyüz seksen neferatı vardır Ve dizdarı âlâ ağalıktır Ve cümle neferatı ulûfelerin İstanköy gümrüğünden alırlar Ve bu İstanköy kal'ası yüz yirmi mil şarkdan garba tulânî bir ceziriye vaki olmuşdur Anın şark canbinde bir kumsal burunda Mentеше canibine Isbat kal'ası burnuna altı mil karib horos sadası istima olunur Yakın bir burunda şekli murabba Cineviz binasıdır Amma niçe elden geçmiş bir kal'ai hasnı hasîn ve seddi kârı insan bir kerbi metîn kal'adır Ve canibi erbaası deryadır Amma karada varuş tarafı elli adım enli karadır ve elli adım derin hendekdir Küffar zamanı ol hendekden dolaşır imiş Amma şimdi karadır Tathir olunsa derya dolaşub kal'a ada gibi olur Ve bu hendek içre [bazı kayık ve firkateler bağlanır Ve bu kal'anın cürmü dairen madar bin adımdır Ve yalın kat dolma şeddadî divardır Ve ser (a) pa canibi erbaası altmış ayak enli rıhtım dolma divarı sengi hârâdır Ve bu divar üzre atile cilit (cirit) oynamak mümkündür Ve bu divar üzre hîni muhasarada şehidler kuraları [1] vardır Liman canibinde vaki olmuşdur Azîm ziyaretgâhdır Nice kerre üzerlerine nuru yezdan nazil olduğu müsbetdir Ve kal'anın ortasında bir kat iç kal'ası var Oldahi çarkûşe bir kal'adır Matekaddem kal'a bu imiş Badehu Süleyman Hana müyesser oldu Ve bu kal'a içinde havlisiz bağ ve bağçesiz toprak ve kirec örtülü üçyüz hanedir Ve kal'a içi cümle yirmi altı sadranc nakşı sokaktır Ve serapa kaldırım döşeli pak sokaklardır Ve iç kal'anın ve taşra kal'anın cenubuna nazır bir demir kapuları var Ve büyük kapunun iç yüzünde Camii Süleyman Han cemaati kesireye malikdir Ve bir cami dahi kiliseden vely olunmuşdur Fevkanî olmak ile altı mahzenlerdir Malâmal cebehane imiş Hikmeti Huda ra'd isabet idüb evci semaya münkalib olub münhedim olmuşdu (r) İhyaya muhtacdır Amma Süleyman Hanın küçük camii hareminin solunda bir âbı hayat kuyusu var Gayet soukdur Cümle şehirli andan kefaflanırlar Ve umku bir kulacdır Hikmeti Huda bir kuyudur Derya içindedir Yine âbı zülâldir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (fırarları) Mezarları olacak

ان الله على كل شيء قدير Ve bu cami minaresizdir Ve bu kal'a cümle sekiz tabyadır Ve cümle sağır ve kebir iki yüz beş kapdur Amma ellisi balyemez toplarıdır Derya ve liman ağzın döğer Ve her tabya üzre birer karavolhanesi var Şebruz didebanları âmâdedir Ve kal'a kapusu mabeyninde divhane (divanhane) kemerleri ve deri divarları malâmal ve gûnagûn âleti harb ile müzeyyendir Ve kapudan taşra varuşa gitmeğe elli adım cisirdir Bazı yerleri makara ile her gice kalkub kal'a kapusına siper iderler Ol hizmete memur pasbanları vardır Ve cisir kapusu üzre bu tarih tahrir olunmuşdur (tarih)

(لا اله الا الله محمد رسول الله عمل بنده حسين چاوش سنه ١٠٩١)

Bu tarih bir beyaz mermer üzre tahrir olunmuşdur

Sitayişi çınarı azîmi kal'ai İstanköy

Ve bu kapudan taşra kal'a ile varuş mabeyninde Lonca meydanında bir çınarı sun'u Huda var kim Cenabı Bari yedi kudreti ile bir dirahti azîm halk etmişkim atlası felekde bu hakir kırk bir sene on sekiz padişahlık yer seyahat idüb cihanbanlık iderim ve ruyi arzda sun'u Hudalara im'anı nazar etdim bu dirahti müntehanın misli meğer Çerkzistan memleketinde Admi kabileri içinde bir gûne kavak dirahti var Ol kavim ol ağacı hâşâ ve kellâ mabud ittihaz idinüb ana taparlar Bu dahi su'u girdigârdır Anı gören zîruh sanır Ve bir dirahti münteha dahi Dağistan vilâyeti kurbinde Gûhu Elbürz dameninde İrakı Dadiyan derler Nuşirevan Oğlu Hürmüzü tacidarın tahtı imiş Hâlâ virandır Amma âsârı binadan bir günde ubur olunmaz Öyle bir şehri azîmdir Hâlâ bunda olan ibretnüma meğer Ehvaz memleketinde ola Elhasıl bu İrakı Dadiyan kurbinde Penç Hüsün derler bir sahrayı azîm vardır Anda yılda bir kerre kırk gün kırk gice bir bazarı azîm olur Hind ve Sind ve Belh ve Buhara ve Çin ve Maçin ve Fagfur ve Hita ve Hutun ve Mosku memleketinden niçe kerre yüz bin tüccar gelüb beyi sır (şira) iderler ki bir cemiyeti kübradır Mezkûr Penç Hüsün ziyaretgâhı azîmi dibinde bir dirahti kavak vardır Amma boşdur Ve otuz altı âdem sığar olkadar açukdur Ve canibi erbaası divardır Ve cemii halk bu dirakte mutekidlerdir Amma Çerkezden gayri bir kavim tapmazlar Ancak temaşa iderler Ve cümle halk ol zu'um üzrelerdir kim bu dirakt altında İskenderi Zülkarneyn medfun ola Hattâ ol ağacın kabuğu içre beni âdem girüb çıkmadan fena bulmasın deyu ağacın kapu gibi yerine demir kaplamışlardır Ve enderun birununda hesabın Cenabı Bari bilür olkadar

demir ve nal ve mih ve pıçak ve kaşer ve kılıc pareleri mihlamışlar kim cesedi şecer gûya pulâdı nahcivanîden halk olunmuşdur Ve bu diraht evci âsümana serçeküb seramed olması ile şehre şöher olmuşdur Amma bu mezkûr İstanköydeki cınarı müntehası anlar gibi seramed değildir Alçaktır Amma bu dirahti azîme Cenabi Barinin bir gûne nazarı taallûk etmiş cınarı şubedardır Ve medhinde lis an kasırdır Amma ihvanı basafaya ve zurefayi bavefaya ol dirahti müzeyyenin keyfiyyeti hali şöyle malûm ola ki bu dirahtin vücudun on âdem kucaklar Amma cemii kuvveti dallarına müstevli olmuşdur Ve cümle şubeleri üçyüz daldır Ve her dalın cüssesi birer ve ikişer ve üçer âdem deraguş idebilir Öyle kalındır Ve herbiri bir gûne saye salmış nihali sayebandır Ve cümle dalları seraperdei süleymanî misal canibi erbaasına yayılmışdır Ve altında âyende ve revende müsafirîn bir hoş safa etsünler deyu sahibülhayratlar cümle dalları altında yetmiş yedi sütünü dirahtler ve mermer somaki amudlar diküb cemii dalları bu amud üzre durur Bazı direkler ardıc ve servi ve mişe ve çam sütunlardır Amma gayetülgaye kalın dalları altına yedi ve sekiz somaki amudu mântehalar dikilmiştir Ve bazı dalları altında beyaz mermer sütunlar dikilmiştir Elhasıl cümlesi yetmiş yedi sütundur Hikmeti Huda bazı dalları ol sütünü müntehalar üzre dude dude mezkûr dalların ağırlığından mermer sütunlar dalların vücudına gömülüb mezkûr dallar dahi cüssedar oldukca havaya münkalib olub mezkûr sütunları kucaklıyub havaya muallak dururlar Sahibi hayırlar dahi âyende ve revendeden kimesne helâk olmak ihtimali ola deyu muallâk sütunların altına mermer tabanlar bina etmişler Amma yine her sene mezkûr çınar muammer oldukca ol mermer sütunları havaya kaldırub bu hal üzre bir meydanı azîm sayesi dutub koyah olmuşdur Ve bazı dalları canibi erbaasına iki yüz üç yüz adım kol kanat misli yayılıb bazı evlerin ve dükkânların ve camiin damları üzre perişan olmuşdur Lisanı hal ile keysuların âşikan üzre sayeban etmiştir Ve ziri diraht ile koyah ve hıyabandır kim gûya çarbağı İsfahandır Asla güneş tesir etmez Daima bâdisaba uğrayub cemii sakinana can bahş ider Ve sayesi düşdüğü yerde olkadar meydandır Şöyle malûmu saadet ola ki cümle kırk üç sofadır On biri müsafir sofalarıdır Bu şehirde han ve tuhana olmamak ile cümle âyende ve revende müsafirîn bu cınarı müntehanın sayesinde hoşnişinlik iderler Ve üç yerdeki sofaların onar onbeşer somaki direkler üzre kiremit örtülü sofalardır Gerçi bu dirahti müntehanın sayesinde kiremit örtülü bina lâzım değildir Amma bârânı rahmetden havayici müsafirîn mahfuz olsun için sahibi hayırlar böyle ârâmgâh bina etmişlerdir Ve yine bu cınarı müntehanın al-

tında üç kahvehane sofası var Üstü açıktır Cemii seyyahı âlem ve zurefayı beni âdem anda zevk safalar idüb ömür uğurlarlar Ve yine bir dirahti perverdigârın altında Hüsam Oğlu Kapudan Ali paşa kurşum örtülü bir ağaç kubbe ile bina etmiş bir nakşı bukalemun bir abdesthane havuzu var Ve on iki kûşe bir havzu azîmdir Ve ortasında bir şazirvanı şebi ruz revan olur Emri ilâhiye imtisal iden tecdidi vuzu iderler Ve her kûşesinde birer çeşmesi var Gayet leziz âbı hayatdır Cümle şehir halkı andan def'i atşan iderler Ve bu dirahht sayesinde garb tarafı dalları altında hendek kenarında ta aşığı çarşu başına varınca iki yüz adım bir sofadır Ol sofa üzre yetmiş seksen turunc ağacı ile müzeyyendir Ve bu mahalde yine Ali paşanın bir âbı hayat çeşmesi var Ve sofa üzre mihman olan âşıkânın turunc şükûfesi rayahasından dımağları muattar olur Ve bu sofaların şarkında yine çınarı münteha altında bir çahı mâ var kim hayatı canfezadır Ve bir çahı mâ dahi camiin kapusu dibinde vaki olmuşdur Makaraları mezkûr çınarın dallarına bağlıdır Bir âbı hayat sudur Cümle keştibanlar andan sulanır Acib hayratı azîmdir Ve mezkûr âsârlar bilcümle çınarı müntehanın altında vaki olduğundan tahrir etdük ki yârânı safaya malûm ola kim nadiri azîm dirahhti sun'u Hudadır Ve hikmeti Huda bu çınarın nice bin dalları birbirine halka halka bağlanub çim ender çim olmuşdur Garib ve acib ibretnüma kârı perverdigârdır Bazı kimesneler bu çınarın evsafın hikâyet idüb dediler ki Dedelerimizden öyle istima ideriz ki bu kal'a küffarı hakisarda iken bir Mısır gemisin küffar alub ümmeti muhammedî esirleri bu çınarın dibinde kayıd bend iderler Meğer huccacın biri de bir kumkuma âbı zemezmi bu çınarın dibine döker Hikmeti Huda bu çınar günden güne bu hale gir(er) Ve hâlâ her sene büyümededir deyu rivayet iderler Amma Allahü a'lem ol Çerkezistanda ve İrakı Dadiyandaki kadar muammer olmak var Bu altı yedi yüz yıllık olmak var Elhasıl kibarı evliyaullahın nazarı taallûk etmiş bir sun'u Yezdandır Hakir dahi teberriken hattı celi ile ol şeceri müntehanın bir dalına

Seyyahı âlem Evliya ruhyziin fatiha

Sene 1082

deyu nurukân ve tılsınan (taylasam) demirleri ile elifleri birer arşın oyub tahrir etdük İnşallahü tealâ ol hat şerha verüb müebbed durur Gören yârânı safayı basafaya muhtefi değildir Ve bu çınar şehri İstanköyün şöhrei şehir olmasına sebebedir Ve bu mahal cemii zurefa ve yârânı basafa ve ehli urefânın cemiyyeti yeridir حفظك الله تعالى

Der beyanı eşkâli varuşu kal'ai İstanköy

Ve bu çınar olduğu mahal taşra varuşdadır İç kal'anın cenubunda şekli murabba bir suru azîmdir Ve yalın kat şeddadî bina kal'adır Ve dar medar (daiyen madar) cürmü iki bin adımdır Ve iç kal'aya muttasıldır Başka kal'a değildir Ancak çınar tarafı mabeyninde bir hendek var Ve bunun dahi cemii haneleri kirec örtülü seddad(î) bina musanna evlerdir Cümlesi bin iki yüz hanedir Ve bu varuş içre ancak bir mahalle elli müslüman hanesidir Maada 900 kefere hanesidir Ve çınar altında bir camidir Gayri mesacid ve tekye yoktur Ve mezkûr cami tulen ve arzan altmış ayaktadır Ve içinde amelî altı sütun üzere tavandır Kubbe değildir Ve bir taş minarei mevzunu var İki kapısı var Biri kible kapısı ve biri kapu dibinde yan kapusudur Ve gayet cemaati kesireye malikdir Zira bu varuşda bundan gayri cami ve mesacid yoktur Ve cümle dokuz yüz kefere hanesidir Ve sekiz kefere mahallesidir ve sekiz kilisedir Ve bir Yehud cemaati vardır Amma Ermeni yoktur Ve bunda cümle yüz on dükkândır Ve bedasteni[1] yoktur Ve bu varuşda kırk sadrenc nakşı daracık sokaklardır Ve cümle evleri daracık havlısız evlerdir Ve cümle Urum avretleri evlerinde şarab ve rakı satarlar Ve bu varuşun iki kapısı var Biri şark canibinde lebi deryada iskele kapusudur Cemii gemileri ol canibe yanaşırlar Zira gümrük ol canibdedir Ve bu yalı kapusunun iç yüzünde bir hamamı vardır Çifte değildir Öğleden sonra avretler girer Ve bu varuşun bir kapısı dahi garb canibinde büyük varuşa açılır Ve bu varuşun lebi deryada hendeği yoktur Amma kara canibinde üç tarafı hendekdir Hattâ sene tarihinde Can Arslan paşa anda muhafazada iken cemii ahali vilâyeti cem idüb hendeği beş kulac tathir etmiş Murad idinse derya ihata ider Zira alçaktır

Evsafı ikinci taşra varuşu azîm

Ve bu tavsif olunan rıbatlı varuşun taşrasında cenubu ve garbında bir varuşu azîm dahi vardır Amma kal'ası yoktur Hemen bir sevadı muazzam bağ ve bağçeli vasî bir şehri azîmdir Cümle iki bin mamur ve âbâdan kârgir taş binalı ve üzerleri kireç örtülü bağı irem misal evlerdir Ve cümlesi on sekiz kefere mahallesi ve yedi müslüman mahallesidir Ve cümle beş mihrabdır Eski Cami ve Yeni Cami ve Taba(k)hane Camii Bu üçü çarşuy pazar içinde olmak ile cemaati kesireye malikdir Ve kâr(g)ir minarelidir Ve Abdullahı Belhî tekyesi halvetî âsitanesidir Âyende ve revendeye nîmeti mebzuldür Ve mesa-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bezazistanı)

ciddir Lebi deryada bir âsitanei bağı iremdir Ve Dede Mescidi ve bazar yerinde Meydan Mescidi cemaati kesireye malikdir Ve bunlardan maada bu varuşda cami ve mesacid yokdur Ve han ve imaret ve medrese yokdur Amma yedi mektebi sıbyan vardır Her sene evkafından yetimlere hil'ati fahire mebzuldür Ve bunda Yusuf paşa bağçesi kurbinde bir küçük hamam nevbina oldu Ve bu varuşda kal'a dibinde fevkanî mahkeme köşesinden ta Yeni Camie varınca üç sokak içi malâmal iki yüz mamur ve müzeyyen dükkânlardır Gerçi bedasteni yokdur Amma cemii zîkıymet eşya anda mevcuddur Ve bu varuş ile iç kal'a mabeyninde bir limanı azîm vardır Boğazı dolmak ile iri keştiler giremez Amma firkate ve kayıklar girer Eğer tathir olsa âlâ limandır Sekiz rüzgârdan mahfuz bir limandır Amma müruru eyyam ile dolmuşdur Amma tathir olsa iki yüz keşti alur Ve hâlâ bu kal'anın esaleten limanı yokdur Ancak kal'anın şark canibinde demir kuvveti ile yatılır Amma gün doğusu gayet pek dokunur Amma batıdan ve keşişlemeden ve lodosdan halâs olub kal'a dibind(e) âlâ yataklardır Ve bazı küçük kayıklar eski limandadır Ve taba(k)hane elli dükkândır Ol mahalde gemiler demir üzre yatarlar Ve bu İstanköy şehrinin taşr(a) kible ve cenub ve garbında iki saatlik yer bağ ve bağçe ve bostan cihanı dutmuşdur Ve bu adanın öşür olduğu defter hisabinca bu cezirede seksen altı bin dönüm bağdır Ve yedi bin limon turunc bağçesidir Ve kütübü tevarihatda bu cezireye Darı Narenc deyu tahrir etmişlerdir Hattâ limon ve turunc sükûfesi mahallinde altı mil karşı Bodrum kal'asında şükûfenin rayihai tayyibesi istişmam olunur meşhuru âfâkdır Ve bu cezirenin âbı havası olkadar lâcîfdir kim bâdisaba her bar esüb beni âdemin rengi ruyine badei gülgûnuna humret virdiğinden olkadar mahbub ve mahbubesi vardır kim tabir olunmaz Amma Sakız ceziresinin civanı bunun zenanesi meşhurdur Ve gayet mesture ehli ırz hatunları vardır Hattâ Rum avretleri bile ehli perdedir Gündüz asla avret makulesi sokağa çıkmazlar Amma yine âşıkperestlerdir Ve Urum keretsaları yüzü açık gezüb fistan giyerler Ve başlarına havlu mikrama örterler Ve müslim avretleri gûnagûn çuka ferace giyerler Ve cümle halkı Cezayir esbabı giyerler Ve bu şehrin mekûlâ (t) meşrubatının memduhatından limonu ve turuncu ve kebbatı ve ağaç kavunu çokdur Ve on bir gûne limanı (limonu) olur Ve hikmeti Huda bir gûne limonu olur İçinde bir küçük limonu dahi vardır Gayet lezizdir Acib sun'u Hudadır ki taşrası ekşi içindeki tatlı ان الله يفعل ما يريد Ve yedi gûne inciri ve âbdar şeftalisi ve yirmi gûne üzümü olur Hususa Saplılı Ahmed Ağanın ve Sıyamî zade bağının Cem üzümü ve Âbı can üzümü ve Kaba parmak ve razakı üzümü bir

diyarda yokdur Ve bir vakıyye laga [1] narı sici (l) de masturdur Ve limon suyu ve limon rabası cümle vilâyetlere bundan gider Hususa helvahanei hasdan ve kilârı âmireden Hünkâr helvacıları ve kilârcileri gelüb iki yüz fıçı raba ve limon suyu çıkarırlar Her sene hizmete memur halifeler gelüb limon suyu tahsil idüb mirî keş (t) ilere tahmil idüb Âsitaniye götürürler Amma inciri ve zeytunu az olur Ve üzümün kurudub ve nice kerre yüz bin desti üzüm turşusu yapub Mısıra götürürler Ve halkı gayet rencberdir Ve gayet garibdest mün'im âdemleri vardır Daima mezkûr memduh çınar sayesinde oturub garibüddiyar olan kimesneleri hanelerine davet idüb ikram iderler Anıniçün Cenabı Bari anlara ganimet vermiş Huda mamur âbâdân eyliyüb halkı masun ve mahfuz ola Ve bu cezire dairei irtifa üzere iklimi rabi'dir Arzı beledi ve tuli neharı ve kıblesi Anadolu canibinde Kök Ova körfezi içine nazırdır Ve bu cezire sahralı ve otlulu ve sulu yer olub emnü eman olmak ile Anadolu canibinden nice yüz Türkman obası ve devesi ile gelüb vatan dutmuşlardır Elhasıl cemii adalar bîhasıldır Amma bu İstanköy ceziresi cemii adaların Mısırıdır ve gayet kâr yeridir حفظك الله vesselâm Ve bu İstanköyden cenub canibine iki saat sâfi bağ ve bağçeler icre zevk ve safa idüb ubur iderek

Evsafı kal'ai Pili

Beliyo namında bir kefere pehlivanının kal'ası olmak ile Pili derler Sene terihinde içinde olan Urum küffarları Rodos fethini işidüb mabeyinlerinde ihtilâl olub hâkim zabitleri olan Malta küffarın kılıcdan geçirüb cümle Urumları kal'anın miftahların kapudan Palak Mustafa paşaya teslim idüb anlar dahi Süleyman Hana arz iderler Hâlâ ol ecilden Pili kefereleri Süleyman Han reayası olub ğayri tek- lifden muaflardır Bu kal'anın dahi tarihi

(يفرح المؤمنون بنصر الله)

dır Bu dahi Cezayir eyaletinde Süleyman Han tevliyyeti hümündedir Ve İstanköy nahiyesi kazasıdır Serdarı ve kethüdayeri İstanköydür Amma dizdarı ve neferatı vardır Ve kal'ası evci âsümana serçekmiş bir küçük kal'adır Canibi erbaası mahuf ve muhataralı olmak ile ne cürümde ve kaç adımdır add olunmadı Amma küçükdür Ancak içinde yirmi hurde neferat evleri vardır Ve bir Süleyman Han mes-cidi var Minaresi yokdur Ve bir buğday anbarı var Gayri bina yokdur Ve kibliye nazir iki kat tahta kapusu vardır Amma şahin yuvası

[1] Bağdad Köşkü büshası (lüfan)

misal bir yalçın kaya üzre sarb kal'adır Amma taşra varuşu kal'anın kible ve şarkında bir varuşu var Kayalı ve dere depeli yerde vaki olmuş biribiri üzre havlisiz daracık evlerdir Amma cümlesi kat enderkat kâ (r) gir binadır Ve bunda bir âbıhayat su kayalardan çıkub aşağı bağ ve bağçelere cereyan ider Öyle sokaktır kim mahı Temmuzda içinden âdem beş tas çıkaramaz Bu kal'a bu âbı zulâl hatırıyçün bina olunmuşdur Olsebebddn cümle halkın renği ruyleri humret üzredir Elhasıl misli yok bir âbı hâzımdır Ve kal'a kapusunın eşiği dibinde Güzelce Ali Paşanın cediti ve kendüleri bu Pili kal'asında hasıl olmak ile bir kâ (r) gir bina şekli murabba bir canibi müferrah bina etmişdir Bir minaresi ve bir kible kapusu var Ve üstü kireç sıvalıdır Bundan gayri cami yokdur Ve bir hamam ve bir çeşme ve bir havzu azîm ve yirmi dükkân cümle hayratı Ali paşanıdır Gayri han imaret ve medrese yokdur Ancak iki mektebi sıbyan vardır Ve cümle sekiz yüz kireç örtülü kârgir evlerdir Ve cümleden mamur ve müzeyyen ve havlili ve bağçeli âyânı vilâyet Ahmed Ağa sarayı âbı hayat suları ve havuz ve şazirvanları revan olur Ve bu şehirden evler mabeyinde yokuş aşağı gidüb şehirden taşra sâfi bağ ve bağçeler içre ubur iderek nîm saatde Ahmed Ağanın bağı irem hanesinde bir hafta zevk safalar etdik Eğer bu bağı irem sarayın evsafın tahrir etsek tatvili kelâm olur Ancak şöyle bağıdır kim içinde âdem gayib olur Yetmiş bin nar ve incir ve elma ve armud ve şeftali ve sayir eşcaratı müsmirat vardır Ol bağı ferahfeza içre olan üzüm ağaçlarının hesabın Cenabı Bari bilür Ta Güzelce Ali paşa üç bin forsa esirine bina etdirmiş Senede yedi bin guruş mahsul verir bağçei pür akçedir Andan atlarımıza süvar olub cenub tarafına sarb dağ ve taşlıklar aşarak 2 saatde

Evsafı kal'ai Andımahi

Bu İstanköy ceziresinde üç pare kal'alar feth olub bu Andımahi kal'ası gayetülgaye sarb olmak ile içinde olan Malta ve Cineviz kefereleri teannüd idüb vormeyince Sultan Süleyman Han Rodosda iken bu ahval mün'akis olub kapudan Palak Mustafa paşa iken (iki) yüz pare kadirga ile ve İstanköy canibinden karadan Rüstem paşayı serdar idüb inşaallah bir ayda kal'ayı feth iderek Andımah etdim Yohsa siz bilirsiz deyu fermanı şahî olunca derya ve karadan deryamisal asker hücumu mehcum idüb hikmeti Huda bir ayda feth idüb içinde olan cemii küffarı dendanı tîğden geçirüb bir ayda feth etdik deyu nefes idüb Anda mah itdim didikleri için And mahi kal'ası dimesinin sebebi tesmiyesi oldur Bunun dahi tarihi

[1] يفرح المؤمنون

dır Bu dahi İstanköy sancağı hükmündedir Öşrün Bey alur Haracı Süleyman Han evkafıdır Müteveli zabt ider Ve İstanköy nahiyesidir Ve dizdar ve neferatı var Ve cebehanesi gayet çokdur Zira gayet sarb ve metîn ve serhad kal'adır Lebi deryadan bir top menzili baid bir bayırlı evci asümana müntehi olmuş yedi kudret ile bina olunmuş bir ibretnüma kahkahadır Yokuşlu mahalli olmayınca kal'anın zir-vei âlâsı ebri âlilerden nümayan olmaz Ve şimalden cenuba şekli bademî tulânî vaki olmuş sengi hârâ divarlı bir müstahkem kal'adır Ve dairen madar cürmü divar üzre kâmil bin sekiz yüz adımdır Ve canibi erbaası çahı gayya derki esfelinden nişan verir on minare kadar uçurum olmak ile bir canibinde hendek yokdur Ve kal'adan aşağı bakmağa âdem cür'et idemiyüb Akdeniz bir halic misal görünür Ve aşağı sahralarında dağı ve bağı ve bağçeleri nakşi bukalemun misal zâhirdir Ve bu kal'a bir kat divar görünür Amma divar divar kayalar üzre aşağı divarlarının temelleri on beş enli rihtım ve fil cüssesi kadar taşlar ile bünyad olunmuşdur Yunan tevarihı tahriri üzre İslâmbolu bina iden Yanko bin Madiyanın binasıdır deyu tahrir etmişlerdir Ve hakikatülhal kârı kadimden nişan verir içi dolma değildir Serapa yerli kaya üzre bina olunmuşdur Anın için kapudan içeri girdikde yokuş yukaru ve kesme kayalar üzre gidilir Ve cümle evler yüksek kayalar üzre cihannüma kâ(r)gir binayı metîn evlerdir Cümlesi kirec örtülü damlardır Ve cümle üçyüz seksen hanedir Ve bir mahallesi müslim ve üç mahallesi keferedir Ve sekiz kilisedir Gayri Yahudi ve Ermeni ve Kıbtî yokdur Ve kal'a kapusunun iç yüzünde bir minareli bir küçük cami vardır Matekaddem kilise imiş Süleyman Han namına cami olmuş Ancak yüz âdem alur Ve on dükkânı var Suyu ve hamamı ve mescidi ve han ve imaret ve medrese ve mektebi ve bağ ve bağçesi yokdur Ancak kat enderkat daracık evlerdir Ve kapusu garba nazır iki kat sarb demir kapudur Andan gayri kapusu yokdur Ve bu kapu önünde bir azîm tabyası vardır Kara tarafına nazırdır Bu tabyanın cürmü iki yüz adımdır Ve bir hayli meydandır Ve bunda dahi azîm toplar vardır Anın dahi şimale nazır bir kapusu var Asma zenberekli cisir ile bina olunmuşdur Her şeb didebanları makaralar ile cisri ref idüb tabya divarına sed (siper) iderler Ve bu kal'anın taşra asla bir hañe varuşu yokdur Cümle kal'a içindedir Ve bu kal'a aşağı İstanköy kal'asından büyükdür ve metîndir Ve canibi erbaası bin altmış yedidir Ve yirmi dirsek

[1] Bağdad Köşkü nüshası (بئصرالله)

kuledir Ve her kule(de) beşer ve altışar top mukarrerdir Yılda on gün bu İstanköy ceziyesinin cemii reaya ve (be)rayası at ve katır ve eşekleri ile gelüb bu kal'a içinde olan yetmiş aded su sarnıcların malâmal iderler Ta sene âhirine varınca kifayet ider Tedric ile istimal iderler Ve daima taze suları aşağı derelerden eşekler ile taşırlar Ve bir âdemde beşer onar eşek mukarrerdir Zira kal'anın garbında mezarlıktan alarka cihanı bağ ve bağçe dutmuşdur Andan eşekleri ile cümle mahsulâtların taşırlar Ve bu kal'a öyle âlidir kim küşade havada yüz otuz mil cenub canibinde Girid adası görünür Ve yüz mil kibleye Rodos ceziyesi nümayandır Ve yine cenub üstüne Hereke ve İliki ve cezirei İncirli 5 mildir Cümle evleri görünür Ve şark tarafında yirmi mil Menteşe kıyıları canibinde Tekir burnu Dacca ve Darabeye dağları ayak altında misal zâhirdir Ve garb canibinde on mil cezirei Kalimyoz kal'ası ve evleri ile âşikâredir Elhasıl cihannüma ve ibretnüma kalk'ai bîhemtadır Ve havası gayet lâtif olduğundan al tebkânî ruhsarlı mahbub ve mahbubesi Andımahi güzeli siz ne istiğna idersiz deyu darbimesel olmuşdur Hakka gayet şivekâr mahbubesi vardır Ve halkı gayet garibdosdurlar Ve cümle Cezayir esbabı giyerler Ve bu kal'a İstanköy ceziyesinin ta ortasında vaki olmak ile elzemi levazımından Kilidülberdir حفظك الله تعالى Bu kal'ayı temaşa idüb garb canibde bağlar ve bağçeler içre ubur iderek andan cenub canibine dağlı ve taşlı yerlerde murgu keklik sayd şikâr iderek 4 saatde

Evsafı kal'ai Kefaloz

Bu dahi Süleyman Han fethidir Bedesti Kapudan Palak Mustafa paşa Bunun dahi tarihi

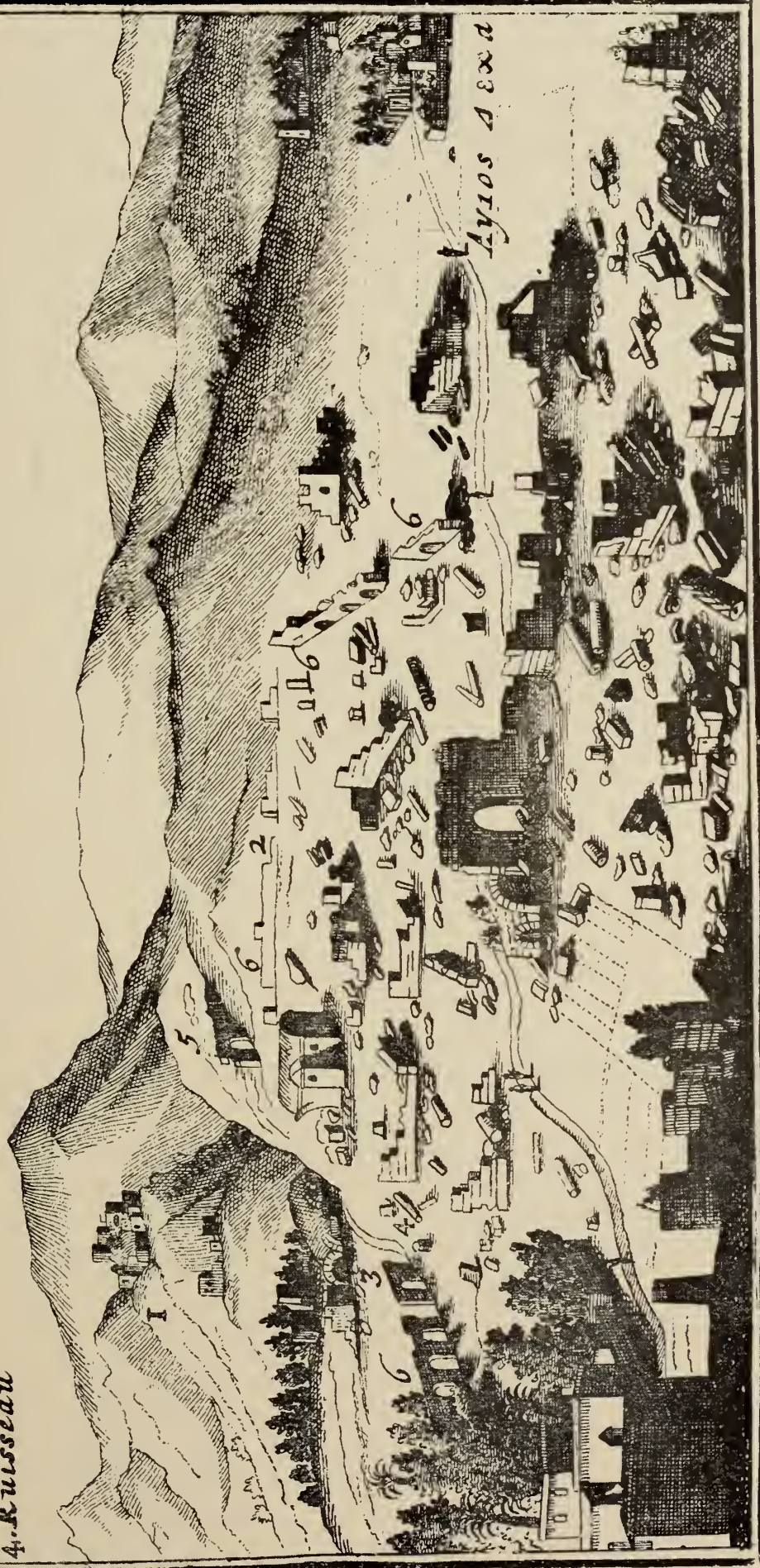
يفرح المؤمنون

dur Zira bu cezirelerin cümlesi Rodos feth olunca cümlesi feth olmuşdur İstanköy sancağı hükmünde Süleyman Han evkafıdır Mütevellisi hâkimdir Salb siyaset sahibidir Haracın tahsil idüb imaret ve mürtelikaya mevacib verir azîm mevleviyyetdir Ve İstanköy kazası niyabetidir Ve bu kal'a İstanköy ceziyesinin lodos canibinde bir burunda vaki bir yalçın kaya üzre bir küçük kal'adır Dairen madar cürmü adımdır tarafına nazır bir kapusu var Gayet sa'b ve metîn bir kal'ai metîn bir kal'ai müzeyyendir Amma etrafında hendeği yokdur Ve içinde mikdarı müslim ve kefere yetmiş kirec örtülü şeddadî bina evlerdir Ve bir mihrabdır Gayri imaret yokdur Gayet küçük kal'adır Amma aşağıda varuşu mamur ve müzey-

1. Le Chateau
2. La Ville
3. Route a costé
du Ruisseau
4. Ruisseau

Ruines de GORTYNE

Source qui fournit
soit leau pour la ville.
6. Aqueduc qui conduit
soit leau dans la ville.

Gortin harabeleri
(XVIII' asır)

1. Kale.
2. Şehir.
3. Çay tarafındaki kubbe.
4. Çay

(de Tournelort, Voyage du Levant)

5. Şehrin su aldığı çay
6. Şehire suyun geldiği kemer.

yen hanedir Ve cümlesi kârgir bina kirec örtülü evlerdir Ve kalanın cümle otuz beş neferatı ve dizdarı vardır Ve kırk pare hurde tapları vardır Ve han ve hamam ve gayri bina yokdur Gayet cezire yerdir Ve suları eşekler ile aşağıdan taşırılar Âla sarnıcları vardır Ve bir kaç kerre Duka ve Papa ve Malta gemileri gelüb şebhun etmişlerdir Sagir (Zafer) bulmıyub hâyib hâsir gitmişlerdir Ve aşağı varuşunda altı yedi dükkânları vardır Amma taşra bağ ve bağçeler çokdur Ve limanında gûnagûn mahiler çıkar kim tabir olunmaz Ve bu kal'adan ruşen havada lodos canibine yüz elli mil Girid ceziresi nümeyandır Elhasıl bu dahi intihai serhad kal'adır Anı temaşa idüb geru avdet idüb 3 [1] saatde olgün yine kal'ai İstanköy Elhasıl bir ay zevk safalar idüb âyân eşraflarından hane sahibimiz Muslu Ağa ile ve biraderi Ali Çelebi ve Pilili Ahmed Ağa ve damadı Müstedam Ağa ve Serdar Hüseyin Ağa ve Sıyamî zade ve Semiz Musa Çelebi ve dizdar Musa Ağa ve cebecibaşı Hasan Ağa ve cebeci çorbacısı Mustafa Ağa ve Lonca Camii muidi Efendi ve Abdülcebbar Efendi ve Derviş Abadullah Efendi ve Nayib Derviş Efendi Veliniam Ağa ile ve cümle hukukun kesb etdiğimiz yârânı safa ile vedalaşub cümlesinin duasın alub bin seksen iki senesi Cemaziel evvelin yirmi beşinde pürsilâh bir firka(ti)ye süvar olub ve قالارکبوا âyetin tilâvet edüb badbanı zevrakı çak idüb keskin poyraz eyyam ile Rodosa azimet idüb giderken İstanköyden yirmi mil baid Tekir burnu nam mahalli dolaşınca sekiz kâfir kalyonları içine giredüşdük Hemen bizim Ali Reis tarafatülayn ile içeri bocalıyub orsa orsa Anadolu canibin ısınca mel'un küffar bir kat alabanda topların üzerimize atub cümle yelkenlerin döküb bizi ejderi heftser misal şikârimdir deyu kova kova r'ad var gelmede Amma bizim firkate reisi bu hali görüb baş yelkenin dahi bağılyub honda seren idüb bağ gösterüb ve pürsilâh âmâde olub alavere cankurtaran kullanub âni saatde yıldırım misal şakıyub küffarın gözünden gayib olduk Hamdi Huda halâs olduk Ve bu cezirei Hereke ve cezirei İliki ve cezirei İncirli mabeyinlerinde giderken hikmeti Huda yine mel'un küffar keştileri üzerimize çıkageldiler İçlerinde iki Bulkar mataları var Kırlangıc kuşu gibi uçar Anlar bizi uzlayınca yine Allaha sığınub yine Anadolu canibin uzledik Âhirüle mir Rodosa yapışmadan meyus olub bir gice bizi kovub hamdi Huda yetişemeyüb Menteşe hakinde Püçe kıyılarına can atub can kurtarınca mel'un küffar ubur komıyub hâyib ve hâsir dönüb cehenneme gitdi Biz ise eyyamı müsaid ile Yenice kenarınca şarka on sekiz mil gidüb Dacce kenarınca on mil dahi ubur idüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (4)

Kal'ai Kilseli

Bir alçak kaya üzre bir burunda viran kal'adır Amma bir âlâ yatak yeri limanı var Matekaddem gayet mamur iskele imiş Menteşe kenarlarında Dacce ve Yenice ve Zarahiye kazası derler seksen akçe kazayı âsümanîdir Asla kasabası yokdur Cümle nahiyesi kırk yedi mahalle âsi Türk kuralarıdır Ve dahi Menteşe paşasının hassıdır (Vo)yvadası hâkimdir Neuzübillâh gayet sarb ve çengelistan ve sen-gistan misal Frengistan yerlerdir Bizi kâfir kırub El'aman deyu yanaş-dığımız görüb ve Türk bizi dur idüb bir içim su vermediler ^{اللهم عافنا} Ve bu mahal garbindan şarka seksen mil bir burundur Bir canibi Sön-beki adası kayalarıdır Bir canibi Kök Ova körfezidir Ancak bir burun üzre bu kaza kuraları âsi tüfenkendaz kavimdir Amma bizden üç gün evvel Malta gemileri bu tarafa bu kenare asker döküb kuraları garet idüb zahayir ve esir almak murad idinüb asker döker Mezkûr âsi Türkler filhal yedi sekiz bini bir yere cem olub hemen lebi deryaya seğirdüb kâfir gemilerin kayalar mabeyninden kurşun ile döge döge alarka iderler Ber(u) canibde küffar karada kalub asla birisi halâs olmayub dendanı tîgden geçirüb bakıyyetyülseyfi esir idüb dağlarında keçi güderler idi Gerci mel'un kavimdir Amma gayet bahadır ve pehlivan ve tüvana kavimdir Elhasıl bu kavimden bir nanpare alamıyub yine firkatemize süvar olub yüz mil şark canibine girmiş Gök Ova körfezi içre emnü eman üzre iki canibimizde yalçın kaya ve liman ve dağ ve bağ ve rag ve irag ve yakın ciballeri temaşa iderek ubur etdik Amma yüz mil körfezin nihayeti Söğüdcük nam mahaldir Eğer mü-lûk himmet etse bu Söğüdcükden ol dere içre Sönbeki boğazına dek kesseler Dacce ve Peçe ve Darahiye kazası bir cezire olur Amma himmeti azîm ister Elhasıl bu Gök Ova körfezi içre meymene ve meysere giderken eyyam muhalif olur deyu havfimizden Bodrum kal'ası kıyılarından kırk mil gidüb

Evsafı kal'ai Gereme

Lebi deryadan bir top menzili iceri bir sarb kaya başında bir şeddadî sa'b taş bina harab kal'adır İçinde âdem ve âdemi zadı yokdur Amma kal'a dibinde bir mamur âbâdan müslüman köyü vardır Sâfi bağ ve bağçedir Ve bu kal'a Menteşe hakinde Gereme kazasıdır Kırk yedi pare kuradır Kadı serdarı bu Geremede sakindir Amma kethü-dayeri yokdur Ve bu kazanın lebi deryasında çamlı ve ardıclı dağlar temaşa iderek elli mil dahi şarka bu körfez icre ubur iderek

Evsafı kal'ai Kök Ova

Menteşe hakinde yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi yetmiş pare mamur ve mahsullü kuradır Kethüdayeri ve serdarı Ulada sakindir Ve kadısı kura devrider Ve bu kal'a bu Kök Ova körfezinin nihayetinde bir yalçın kaya üzere bir küçük kal'adır İçinde dizdarı ve neferatı ve âdemi zadı yokdur Amma gûya üstad elinden henüz çıkmış bir musanna carkûşe kal'ecikdir Amma taşra kal'ası azîm sevad imiş Hâlâ âsârı binaları ayan ve beyandır Elhasıl bu kal'a gayet elzem levazımından tamire muhtacdır Zira bu iskele Mugla ve Ulanın ve ve Yerekseğinin ve Boz Öyüğün ve Mentese ve Milâsın Mısır iskelesidir Yıldı nice yüz pare gemi tahmil olunub cümle vilâyete gider bender iskeledir Hattâ sene tarihinde bu liman içre yirmi pare şayka yatarken alelgafle Venedik donanması gelüb on sekiz pare şaykayı malâmal ıskarça yükü ile bîbak ve bîperva alub kendi ve cümle halk dağlara kaçub halâs oldular Eğer bu kal'a limanı ağzında mamur olsa asla küffar bir gemi almağa kadir olmazdı Zira liman sekiz ruzgârdan emin bin pare liman[1] alur kapulu kudret limanıdır Amma kayalar dibinden cereyan iden suyu acıdır Amma leziz suları dahi yakındır Ve bu limanda bir küçük handan gayri bir şey yokdur Cümle âyende ve revendeler dirahiti müntehalar sayesinde meks iderler Hakir dahi bu iskelede bir gece mihman olub küffardan halâs olduğımıza bin bin hamdü sena idüb ve atları firkateden çıkarub süvar olub refiklerimiz ile Marmarise revan olduğumuz yol üzere Süleyman Han Sakar Beli deyu nefes etdüğü yolu solumuza alub Süleyman Hanın taş döşeme kaldırımını üzere ubur idüb ve dörd yerden taş bina cisirleri güzer idüb Miskli Bel demek ile maruf bir çamlı beldir Ve cümle gûhu bâlâsı gûnagûn dirahitlerin rayihai tayyibesinden âyende ve revendenin dımağı muattar olur Ve bu mahalde bir ırmak cereyan ider Süleyman Han anda çadırın kurub tahtelkahve tenavül idüb o ayinden nuş idüb Amber suyu deyu nutk idüb Tiz bu Ayni amber üzere bir miskli cisir yapsınlar deyu murad idince filhal ol mahalde iki göz cisir bina idüb temeline misk dökerler Anıncün Miskli Köprü derler Ve buna Ayni amber üzere bir çemenzar nişimen üzere bir nemazgâh bina etmişdir Âyende ve revendeye mihnmangâh ârâmgâhdır Anı bir saatde ubur idüb bir bel dahi ubur idüb ol hıyabanı kudret içre olan gûnagûn eşcaratlar ki dirahiti tefne ve ardıc ve servi ve kara bahur ve ispenet ve karagünlük ağaçları rayihâsından dımağları muattar olub ol mahalle Amberli deyu nefes etmişler Ol mahalde dahi bir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (gemi)

çay cereyan idüb anda dahi bir savmaa ârâmgâh iderler Elhasıl bu rah üzre cemii ubur etdüğü yerleri birer ismile müsemma ider Sakar yokuşundan beru Cennet yollarına geldik deyu buyurmuşlar Hakikatülhal bu yollar üzre âdemin dimağı muattar olur Bu yolları zevk ve safa ile ubur idüb yine cenubuna 3 saat gidüb

Kal'ai Kuruhisar

Bir yalçın kaya üzre bir küçük viran kal'adır Ve dibinde Ova deresi cereyan idüb Gök Ova körfezine mahlût olur Ve bu nehir kenarında Cezayirli Mustafa kapudan bir kârgir toloz bina hanı ziba bünyad etmiş Ve kapusu önünde bir çemenzar sofa üzre dirahti âliler içre sayesinde bir nemazgâh bina etmiş Acib ârâmgâh hayratdır Anı ubur idüb yine cenub canibine Söğüdcük nehri Bu dahi Gök Ova körfezine mahlût olur Bu nehir kenarınca ispenet ağaçları ve kara bohur ağaçları rayahasın istişam iderek 3 saatde gidüb Marmaris beli ol mahalden Marmaris kal'ası ve körfezi nümayandır Anı yokuş aşağı ubur idüb vasî dereler içre Süleyman Han yolu ile yine cenuba bir saat gidüb

Evsafı kal'ai Marmaris

Sene tarihinde bizzat Süleyman Han Rodos fethine ubur etmek için mukaddem tarih ile bina olunmuşdur Haylı büyük kal'a bina etdük deyu fermanı şehriyarî sâdır olub sengistan ve tenk yerde vakî olmak ile dairen madar cürmü dört yüz adım bir küçük kal'adır Amma bir yalçın kayayı âli üzre şekli murabba gayet metîn ve müstahkem kal'adır Bادهu Süleyman Han saadetle gelüb Rodosa ubur iderken bu kal'ai gezüb mimara hitaben Ya mimar Bu kal'ai azdır demek ile mimar azdır diye diye galatı meşhur Marmariz derler Sebebi tesmiyesi oldur Lebi deryada bir mavi yalçın kaya üzre dörd tabyalı bir kal'ai beyz âsâdır Ve yalçın kaya üzre olmak ile hendeği yokdur Ve şimale nazır bir kapusu var Kemerü üzre çarkûşe beyaz mermer üzre Amma münhak olunması ile tahrir olunmadı Ve kal'a içinde ancak dizdar ve imam ve müezzin ve kayyum hanesi ve buğday anbarları var Gayri şey yokdur Ve bir kemer altında minaresiz bir mescidi var Ve otuz neferatı vardır Ve dizdarı liman sahibi Âğadır Ve taşra varuşu kayalar mabeyninde elli dane kiremitli ve bir camili ve bir hamamlı varuşdur Ve iskele başında bir kârgir bina hanı var Ve kapusu üzre çarkûşe bir beyaz mermer üzre tarihi böyle tahrir olunmuşdur

(بنی هذا العمارت فی ایام السلطان البرین و خاقان البحرین مالک ممالک العرب والعجم
 ظل الله فی العالم السلطان ابن السلطان السلطان سلیمان خان ابن السلطان سلیم شاه خلد الله
 ملكه الى انقراض الدوران لسنه اثني وعشرين وتسعمائة كتبه حسن چلبی ابن محمد القره حصارى)
 deyu ketebesı vardır Amma gûya bu hat sihri mübîndir Üstadı
 mermer böyle kazmış kim gûya kudret kalemi ile tahrir olunmuşdur
 Ve bu hanın önünde sekiz dükkândır Hanın saçağı altındadır Ve
 han kirec sıvalıdır Kurşun örtülü değildir Lebi deryada on aded
 bazirgân mahzenleri vardır Cümle meta ile leb berlebirdir Ve cami
 çarkûşe kârgir bina on iki ağac sütun üzre tavandır Dahi üstü
 kirec sıvalıdır Ve minaresi yokdur Ve cami önünde bir âbı hayat
 ayn cereyan ider Cümle halk ol sudan istimal iderler Ve hammam
 camiin mihrabı önündedir Ve kal'adan gayri cümle hayrat Süleyman
 Han validesinindir Amma gayet cezire yerdir Havası gayet sakildir
 Ve halkı yaz günleri dağlara çıkub kesbi heva iderler Ve kal'ayı
 nöbet ile beklerler Ve bağ ve bağçe olmaz Amma hayvan ve sığır ve
 ekin gayet danedar olur Ve bunda cümle metadan gümrük alınub
 Rodos topçularına aklâmdır Ve on yedi bin akçe senevî Marmaris
 kullarına verilüb ve limanında beşer altışar vakıyye levrek balığı
 çıkar Ve bu liman bin pare gemi alır Sekiz rüzgârdan emin âlâ
 yatakdir Ve limanının nihayetinde dirahiti müntehalar sayesinde bir
 nemazgâhı vardır Bir âbı hayat kuyusu kaynayub çıkar Gayet leziz
 zülâldir Ve canibi erbaası kârgir bina divardır Ve revendeye ârâmgâh
 bir seyirgâh nemazgâhdır Ve bu kal'anın iki tarafı dahi limandır
 Her gice körfez taşra olub Rodosa çeker ve gündüz Rodosdan
 Marmarise çeker acib hikmetdir Ve limanın sağ canibi bir daracık
 boğazdır Âdem ayağın sığayub geçmek mümkündür Bir kerre
 küffar bizim bir firkatemizi ol boğaza kısdırub liman ağzında küffar
 lenger endah olub yatar Derhal ol firkate reisi mezkûr sığdan
 firkatei beri canibe aşırub halâs olub alessabah küffarın yatduğu
 boğaza bizim firkate varub âli vilâyete haber idüb cümle ahali
 vilâyet boğazın iki tarafından kâfir gemilerinin cümlesini eman
 yirmeyüb feth iderler Böyle bir sığ boğazdır Ve hâlâ ol sığ yerde
 kibarı evliyaullahdan Göçcü Baba medfundur Cümle keştibanlar ana
 mutekiddirler Her bar nezerat gönderirler Ve Marmaristen şimale
 bir kurşun menzili baid Pilavdepesi demek ile meşhur bir sivri depe
 vardır Anda ziyareti Yakub Baba قدس سره Süleyman Han ile mülâkat
 oldukda Var Sarı Oğlan بفرح المؤمنین âyetin okuyub Rodosu al deyu keşf
 idüb bu âyeti şerif tarih olunmuşdur Badelfetih Süleyman Han

Yakubu merhum bulmuşdur قدس سره Ve bu Marmaris gerçi Menteş hakindedir Amma Süleyman Han binası olmak ile Rodosda Süleyman Han mütevellisi hükmündedir Salb siyaseti ve cürmü cibayeti anın elindedir Hâlâ Rodos eyaletidir Hîni tahrirde Süleyman Şah öyle tahrir etmişdir Amma kala'dan bir top menzili Gök Ova kazası hükmündedir Mezkûr nemazgâha her cuma Gök Ova kazası (kadısı) gelüb dava fasl ider Ve bu limanın cenub tarafı derya aşırı Tabya kazasıdır Ve Menteşe sancağıdır Ve 8 saat cenuba sarb çengelistan ve sengistan dağlardır kim el'iyazübillâh piyade âdemden gayri hayvan makulesi yürümeğe mümkün değildir Bu temaşalardan sonra kal'ai Marmarisden Habib bölükbaşının firkatesine Tokalac Ahmed reisi reis idüb yetmiş bahadır pürsilâh şehbaz ile altı atlarımız ve beş refikımız ve bazı âdem yolcular ile firkate süvar olub Marmarisden yelken yırtub muvafık eyyam ile Hudaya sığınub ol körfez içre on bir mil iki caniblerinde sun'u Hudayı temaşa iderek ubur iderken hikmeti Huda eyyam aşığı koyub

Kal'ai Serçecik

e yanaşdı Menteşe hakinde Rahiyye kazası nahiyesinde lebi deryada bir sarp yalçın kaya üzre şekli murabba bir kal'ai seddadî imiş İçinde âbâdân yokdur Ancak bir âlâ kapulu limanı var İki yüz pare gemi alur Ve bu liman içre dağlardan bir âbî hayat su cereyan ider Sekiz rüzgârdan mahfuzdur Ne canibe demir atsan âlâ yatakdir Ve bu limanda cümle şehbazlarımız kürek çekerek sekiz mil cenuba gidüb Marmaris boğazından altı mil gidüb Kadırgaburnu nam mahalle varınca cenub canibinde Rodos nümayan olub hamdi Huda idüb ise seren yelken döküb eyyamı muvafık ile üç mil mikdarı çıkub Tekirburnu nam mahalden üç pare Zağra şaykası alavere yelkenlerin açub uçub şakıyub gelir Anı gördük Ardısıra sekiz pare kâfir gemileri orsa bayrakların açub torompete ve nâkusların döğerek filhal mezkûr şaykalara yetişüb bir yaylın top urub derhal şaykanın birisine sarılıb aman vermeyüb alub denli amma iki şayka cengi azım ahenge başladı Hemen iki kalyon bizim firkatei uzlıyub geldi [1] Biz dahi anı gözliyüb hemen iki mil karib

Evsafı Kal'ai Sönbeki

Tarfetülayn içre Sönbeki limanına dahil olduk Beri canibinde cenk cidali temaşa etdüük Bizi kovan iki kalyon dahi varub ol altı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (gelmede)

kalyona imdad etdiler Meğer mezkûr iki şayka içinde Mısır askeri var imiş Kâmil iki şayka yedi kalyon ile cenk idüb kâfirde ve şaykalarda direk ve yelken pare pare olub eyyam bunları bizim canibimize de karib getürüb bir azîm temaşa etdik Hemen iki pare kalyon büyük şaykanın biri sağına ve biri soluna çatub içine kâfir dökülünce şayka içinden bir sadayi Allah Allah kopub kılıc şaşası ve top tüfenk sadası cihanı dutub dudu bârud evce berheva oldukda şayka ve kâfir gemileri nümayan olunca şayka içinde kâfirler deryaya atılmağa başladılar Hemen şaykadan guzâtı müslimîn sandallar ile deryadan küffarları alub şaykıya çıkub iki kâfir kalyonları içre guzâtı müslimîn girüb kılıc ururken biz dahi beri tarafda atları firkateden taşra çıkarub avanta direk üzerlerine imdada varırken gerüden ibtida alınan şayka altı pare kalyon bırağub tarfetülayn içre üzerlerine gelirken bir firkate büyük şayka (ya) yetişüb içine imdad(a) girdük Ne gördük Can ve kan Ceyhun var revan olmuş Filhal cümle guzâtı müslimîn küffar kalyonlarında meşveret idüb büyük şaykıya askeri küffar gemilerinden yedi sanduk gurus ve niçe yüz silâh makulesi eşyalar ve yirmi altı mahbub Firenk oğlanı ve yetmiş beş esir ve niçe kelepür makulesi eşyaların zîkıymetlerin şaykıya taşıyub ve küçük kalyonun kapudanın yareli bulub otuz Firenk mahbubu ile tarfetülayn ile şaykıya doldurub filhal bizim şaykıyı bizim firkate yedeğe alub cümlemiz küreğe girüb din aşkına öyle rebacsa çekmedeyüz Öbür küçük şayka dahi öbür küçük kalyondan ol kadar el ganayim akdarub deryadan çıkan kâfirlerden cümle yüz elli Firenk ve niçe zîkıymet eşyalar alub anlar dahi bizim sandalın ve kendü sandalın donadub yedeğe alub direk ve yelken yok Bizim ardımız sıra yetişüb gelince mel'un küffarın altı pare gemisi yetişüb bizi toplıya toplıya hamdi Huda filhal Sönbeki limanına can atub halâs olunca cümle guzâtı müslimîn kanile abdest almışlar misal kanlı abdest ile secdei şükran idüb cümlesi bir ağızdan gülbangi muhammedî çeküb liman içre bir yaylım top ve iki yaylım tüfenk şadımanları etdik Ve birbirimiz ile öpüşüb görüşüb Siz bize Hızır yetişdiniz deyu şadımanlar etdik Ve iki şaykadan yetmiş şüheda nemazın hakir kılıverüb andan defn etdik Küffarı hakisar dahi bize liman içre bir yaylım top urub hâib ve hâsir makhur müdemmer firar etdiler Ardları sıra kayalardan nazar etdikde ibtida derya ortasında feth olunan bıraktığımız kalyonlara kâfir yakın vardıkda geminin birinden bir ateş zâhir olub[1] اما سفينة خرقتها قال اخرقت لتفرق

[1] Bağdad Kökşkü nüshası (في السفينة خرقتها قال اخرقتها لتفرق اهلها)

ganimete girüb [1] bizim gemiler alarka olunca o yiğit [2] anbarda kalub kâfir parçasına ateş ider Mezkûr altı kalyon mukaddema feth olub kalmış kalyonu yedeğe alub Hereke ceziresine revane olub bir paresi seçilüb bizim Sönbeki adasına yakın gelüb beyaz bayrak dikilüb vire ile bir sandal çıkarub bizden ve Sönbeki Urumlarından âdemler varub süal olundukda bizim Riyale kapudanın virin On bin guruş virelim Ve büyük kapudanımız ateşe yandı İki oğlunun virin Kırallığımızın akrabalarındandır On bin guruş dahi virelim deyu reca etdiler Asla vücud vormeyüb red olunduğu gibi bir yaylım top dahi urub tehi dest cehenneme [3] gitdiler Beri canibde ol gice gaziler helvası tabh olunub şühedaların ruhu şerifleri için (Ya)sini şerifler ve gülbangi muhammedîler çekilüb alessabah iki şaykai mümkün olduğu mertebe tamir ve termim idüb birer tekne ve birer mancana yelken âmâde olmada ve cümle guzâtı müslimîn bir yere gelüb gaza mallerin ortıya koyub kardaş gibi taksim kırmayub bizim firkatemizde olan yetmiş bahadıranımıza ve yirmi beş yolcıya ve hakire beş gulâm refiklerime elhasıl alesseviyye yüzer sulıye riyal guruş verdiler Ve bizim firkatıye üç aded Firenk peçe pençei âfitab gulâm ve üçer soltat kâfir pasto saya çuka ve on tüfenk verdiler Amma hakire pes perdeden elli altun ve iki saat ve bir altun kadeh verdiler Ve bu mali ganayim herkese vâsıl olub sımatı muhammedî tenavül olunub dua ve sena ile gülbangi muhammedî çeküb şadımanî oldu Hakir ol mahalde Sönbeki ceziresin ve kal'asın temaşa etdim

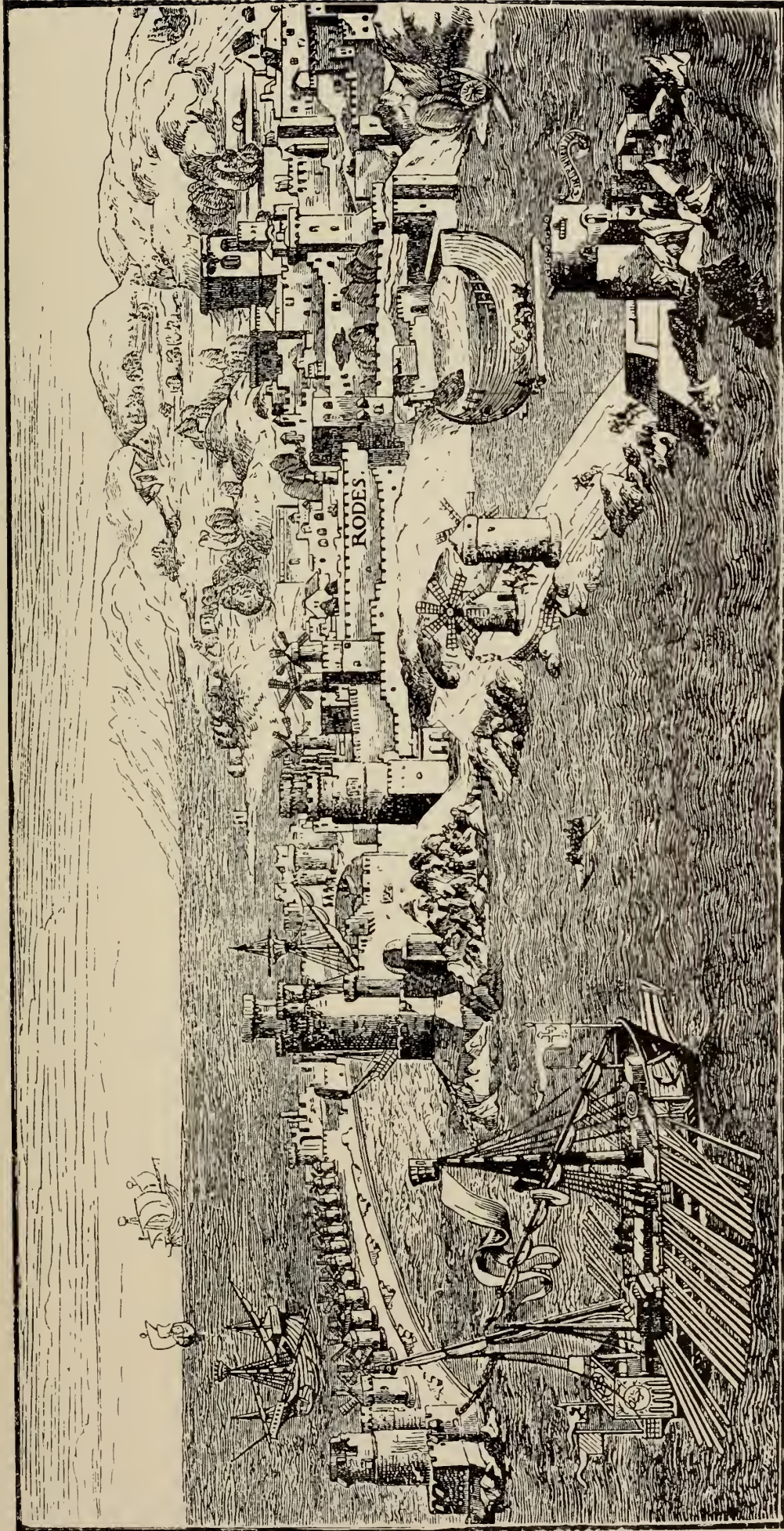
Cezirei Sönbeki

Dairen madar cürmü yirmi beş mildir Sene 928 tarihinde bizzat Süleyman Han fethidir Matekaddem üç kal'e imiş Amma hâlâ mamur olan cezirenin cenubunda lebi deryadan baid bir yalçın kaya üzre bir küçük kal'ai metindir Ve Malta binası bir kal'ecikdir Amma dizdarı ve neferatı ve içinde askeri taifesi misal keferesi vardır Gayet bahadır keferelerdir Ve siyah manilefke şapka giyereler Ve derya içre nehenkvar şinaverlik idüb yüz kulac deryaya gavvaslık idüb sünger çıkarırlar Ve deryaya gark olan keş(t)ilerden eli ile komuş gibi bazı eşyalar çıkarırlar Ve derya içre bazı nehenk ile cenk iderler Bellerinde sünger kesme tiğ ile sahhakden nişan verir bıcaqları vardır Amma beyinlerinde yüz kulac dalmıyan kefereye kız vermezler

[1] Bağdad Köşkü nüshası (girer)

[2] Bağdad Köşkü nüshasında (ol yiğit) yok

[3] Bağdad Köşkü nüshası (cehennem ra)

Rodos
(XV. astr)

(de Tournefort, Voyage du Levant)

Ve ağızlarına zeytun yağı alub derya dibinden ağızındaki zeyte reha verüb derhal ruyu deryaya zeyt çıkub habab var zeyn olub herbiri birer şemsi tâbân olub ka'rı deryada bir suzen olsa ruzu ruşen misal nümayan olur Bu keferelerin bu gûne makduru beşer olmıyan pesendide san'atleri vardır Ve bu heferenin cümlesi Süleyman Hanın reayasıdır Bu cezirenin hâkimi cümleden milki Süleymaniyye mütevellisidir Harac öşürleri anındır Ve bu keferenin cümlesi firkatecidir Gemilerine asla bir korsan gemisi yetişmemişdir Ve Firengi bedrenk bunları esir idüb kebab ider Zira bunlar küffarın gemileri altına dalub ve burku ile delüb gark iderler Ve bu Sönbeki avretleri beyaz dülbend kâtibî sarığı sararlar Ve esbabı beyaz kömlek giyerler Ve bu cezirede bağ ve bağçe yokdur Ve suları sarnıcdır Anı seyir idüb iki günden sonra on pare Sönbeki firkatesi hazır olub ve on pare firkate ve sandal Rodosdan gelüb bizim firkate ile virmi pare firkate ve sandal boğazı şaykanın ikisin yedeğe alub donanmai azîm ile şadüman iderek Rodosa lodos üzre bir muvafık eyyam ile gidüb biz dahi avanta gürek deyu Rodos limanı önüne vardıkda bizim alayımızda bir yaylım top ve tüfenk şadümanı olunca Rodos kal'asının burc barusundan ve mendirek kulesinden bir yaylım balyemez topları atub kal'ai Rodos murgu semender var ateş içinde kalub hamdi Huda selâmetle Rodosa dahil olduk

Evsafı Kilidülbahir Kal'ai hasnı hasîn ve seddi metîn Rodos Aleyke avnullah

Sene 928 tarihinde bizzat Süleyman Han Malta küffarı elinden kuvveti bazuyi tüvana ile beş ay döğüb mahı Saferin besinci gün Ahmed paşa kolundan feth ve Marmarisde medfun Yakub Dede tebşir etdüğü saatde fetih müyesser olub bu nassı katı' âyeti kerime tarih vaki olmuşdur (tarih)

فتوح رودس چو کردان شهدين
 کار کفار جمله کرد پناه
 گفت (۱) برای آن تاریخ
 یفرح المؤمنون بنصرالله

[1] Bağdad Köşkü nüshası هاتف

tarih düşürmüştür Diğer tarihi fethi Rodos

انها فتح سليمان بن سليم

سنه ٩٢٩

Diğer tarih

فتحتما	diğer	فتح نام	فتح ادم	مافتححت
٠٩٢٩		٩٢٩	٩٢٩	٩٢٩

Badelfetih elli iki mil Rodos ceziresinde sagir ve kebir yetmiş pare kal'a El'aman Ey küzidei Âli Osman deyu vire verüb mutî münkad olub cümle haracı Süleyman Han ve camii evkafı olub maktuulkadem ve mefruzülkalem mütevvelli nasb olunub tahrir ve imza olundu Ve harædan mada öşrü sultanî hassı hümayun olub mirmiranlık olub derya kaleminde Kapudan paşa evaletinde sancakdır Ve evaleti bunlardır ki zikrolunur Evvelâ karşı şimal canibinde yirmi mil derya kal'ai Marmaris ve on iki mil yıldız canibine cezirei Sönbeki ve cenub canibinde on bir mil cezirei Hereke ve cezirei İliki ve cezirei İncirli ve cezirei Kerpe ve cezirei İstanköy ve cezirei Kalmiyoz ve cezirei Paşa ve kal'ai Bodrum Bu mezkûr adalar eyalet olub cürüm cinayeti ve salb siyaseti paşasına tarafı padişahîden sekiz yük yetmiş bin akçe hassı hümayun tayin olunub hîni seferde Kapudan paşa ile dört pare kadirga donadub sefer eşerler Rodos yedekleri deyu Akdenizde marti kuşu misal pervaz urub saydı şikâr idüb muhafaza ider Ve bu sancakda asla timar ve ziamat tahrir olunmadığından alaybeği ve çeribaşı yokdur Amma kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vardır Ve üç yüz mevleviyyet payesi ile şer'i mubîn mollasıdır Ve nahiyesi bu Rodos ceziresi içre kırk dört pare kuradır Ve şeyhülislamı ve nakibüleşrafı ve âyânı eşrafı dahi çokdur Ve kal'ası İslâmboldan Mısira huccacı müslimînin ve tüccarı salikînin maberi üzre mezkûr 52 mil cezirenin Anadolu canibinde Menteşe sancağı hakinde Marmaris bogazında Kadirga burnuna on sekiz mil karib Rodos ceziresinin şimalinde bir burunda lebi deryadır Bir küfeğe taşlı yerde vaki olmuş sekli muhammesden mugayir bir seddi İskenderdir Şeddadî taş bina bir kal'ai metîndir Ve cürümü gûnagûn ad olunmuşdur Amma Ana kal'a divarı üzre dairen madar beş bin yedi yüz adımdır Amma dokuz tabyai azîmi dolaşmadan hemen ana divarı üzre beş bin yedi yüz adımdır Ve dokuz tabya ve yirmi kuleler bu tabyalar mabeyninde vaki olmuşdur Bu tabya ve kule divarları üzre devir idüb dokuz bin yedi yüz adımdır Elhasıl ruyi arzda im'anı nazar ile temaşa etdi-

ğim üç bin yedi yüz kal'ada böyle bir seddi İskender kârı insan görmedim Bazı divarı kırık ve elli ve altmış ayak enli rıhtım şeddadî taş divardır Ve cümle taşları yumuşak küfeğe taşıdır Hâlâ Süleyman Hanın urduğu kırk ellişer vakıyye güllei hadidler kal'anın sinei pürkinesinde güzer etmiş durur Asla tesir idüb münhedim etmemiş Ancak bir âdem sığa (r) şayka topları ile üçer kantar dörder kantar taş gülle ile döğdüğü yerler münhedim olmuşd(ur) Amma hadid gülleler hâlâ nümayandır Tesir etmemiş Ve cümle dört divarları kaplıbağa misal iç tarafa iğridir Top gülleri kayar Değme hal ile darabatı top isabet etmez Ancak Kızıl kapu nam mahalden Rumeli askeri gûhu Elbürz misal toprak sürüb küffar bu hali görüb mustaribülhal olub kal'anın sebebi fethi toprakdır deyu ol fetihde hazır kimesneler hikâyet etdiler Hakka ki bir hendeki amikdir kim çahı gayyadan ve derki esfelden nişa (n) verir kesme kayalı hendekdir Ve kal'anın vücudu divarlarından taşra ana hendeğin eni bazı yeri bir tirkeş oku menzildir ve bazı yeri eltaş menzildir Ve bu ana hedeğinden taşra enli ve ensiz ikişer ka (t) ve üçer kat bölme bölme makas hendek divaları sokak sokak olmuşdur Ve bu hendekler içre kalın divarlar üzre beden beden mazgal delikleri vardır Ve cümle hendekleri kesme kayadır Asla divarlı hendek yokdur Bazı yeri yirmi kulac ve bazı yeri otuz kulac derindir Ve bu hendekler içre hâlâ ve hâzır ve âmâde binden müteceviz lâğimat vardır Ve bu kal'anın üç bölükde bir bölüğü derya ve deniz yokdur Ve yalın kat divardır Amma yirmi ayak enlidir Ve gayetülgaye ilmi mimarî üzre şirin kâr kulle ve burc ve baru ve müzeyyen bedenler vardır Ve kara canibinde hendek içre olan kesme kaya sperlere ana kal'adan varacak yer altından yolları vardır Mezkûr siper divarlara gider Ve ana hendek içinde ana divarı dibinde bir kat alçak hisarpiçe divarı on arşın yüksek ve üç arşın kalın divardır Oldahi kûşe kûşe burclardır Hendek içine nazırdır Ve kulleler altında yolları vardır Ta Eğri kapudan ta Kızıl kapuya ve andan lebi deryada Anbar tabyasındaki bu hisarpiçe kal'ayı ihata etmişdir Ve hendek içinde bârânı rahmetden hasıl olan âbı rahmeti sarnıclar ziri zeminden kal'a içre deryaya cereyan ider Ve dokuz tabyasının herbirinin önünde hendek içre ikişer kat ve üçer kat alçak hisarpiçeleri vardır İçleri rıhtım dolma binadır Ve cümle birbirine yolları vardır Hîni hücumda yer altında ana kal'aya firar idecek lâğımları vardır Elhasıl hendeği içre olan hıyel ve şaytanat Kandiye kal'asında yokdur Ve mezkûr dokuz tabyanın büyüğü zindan tabyasıdır Zira kal'anın cenubunda bir küşesine vaki olub bir seddi kabkahadır Ve içi yedi ve sekiz çahı gayya ve ka'rı cahim zindandır

Matekaddem on iki binden mütecaviz ümmeti Muhammed esir var imiş Zindan içre bazı kayalarda mürekkebe ile ve kayaları oyub tahrir etmişler kim şu mahalde kırk yıl zencirkeş olub ibadet etdim Ve biri dahi üç kerre esir oldum Ve biri dahi iki kalyon mal ile otuz yıl esir oldum ve üç bin deynek yedim Ve biri dahi gözüm çıkardılar ve cümle dişlerim çekdiler ve kollarımdan üç gice asdılar Ve biri dahi Mısır padişahı Sultan İnalın Hanefî kadıaskeri idim Şü güncü gamda cümle esirlere kadı idim deyu herbiri sergüzeşt serencamın tahrir etmişler kim âdemin aklı perişan olur Amma hammam mescidleri hendek içre hâlâ durur Ve mahkemeleri bir kayalı sofadır Ve avretler zindanı başkadır Ana tavaşı Arablar hizmet ederler Ve ol asırda hendek içre bu binaları cümle ümmeti Muhammed esirleri yapmışdır Ve bu zindanın garp canibinde yalçın kayalar bir musaykal ve mücellâ delik vardır Gûya hakâk elinden çıkmış Öyle berraktır Andan bir Leylei Kadirde ol mezkûr kaya iki şak olub Mısırdan Seyyid Ahmedül Bedevînin desti şerifleri zâhir olub kırk esirlerin bendi zencirlerin alub kırkı dahi halâs olurlar Hâlâ ol mahal ziyaretgâhdır Koca Süleyman Han feth idüb ibadullahı halâs etdi Ve bu kal'anın dairen madarında cümle kırk bir kapudur Zira kat enderkat bölme bölme hisardır Amma ana divarda cümle kapudur Evvelâ garb tarafında Eğri kapu yedi kat kapudur Amma tabya kapuları ile hisab olunsa on dört kapudur Amma ancak dördü demir kapudur Ve bu Eğri kapu mahalli beş katdır Ve her katı kırkar ellişer ayak enli şeddadî divardır Ve orta kal'ıye ve Süleymaniyye Camiine bu kal'a divarı üzre bir şahrah yoldur Ve bu yolun iki tarafı çahı gayya misal azîm enli hendeklerdir Bir tarafı zindan tabyası hendeğidir Ve bir canibi Firenk Hisarı hendeğidir ki kırkar kulac amikdir Ve bu hendekler ana divarından içeri Eğri kapudan girdikten sonra vaki olmuşdur Ve bu Eğri kapudan girüb kal'a divarı üzre poyraz ve yıldız ta şark tarafına dolaşınca beş tabya ubur idüb Kızıl kapuya varınca bin yedi yüz adımdır Andan yine şarka Değirmen burnuna varınca bin üçyüz adımdır Andan Kalyon limanı etrafında yalın kat kal'a divarı üzre ta Arab kapusına varınca dört liman kapusu ubur idüb bin altı yüz adımdır Ve Arab kal'asından garb canibine Gömleki tabyayadek beş yüz adımdır Andan kıbliye üçyüz adımdır Parmaklı beden kapusıdır Andan yine garb canibine divar üzre üçyüz adım Firenk hisarı divarıdır Andan yine Firenk hisarı kapusu önünden dolaşarak Lonca sokağı ardı sıra yine Firenk hisarı divarı sıra geçüb Eğri kapunun iç hisarpiçe kapusın çıkub Eğri kapuya varınca dört yüz adımdır Bu hisab üzre kal'ai Rodos dairen madar 9007 adımdır Amma tabyalar

bile devir olunmuşdur Amma tabyasız beş bin yedi yüz adımdır Ve Ortahisar başka bir kat metîn kal'ai kadimdir Kâmil iki bin adımdır Bu kal'a dahi Süleymaniyye Camii tarafı iki katdır Nihayeti gelüb Firenk hisarile muttasıl olur Ve Firenk hisarı Rodosun iç kal'asıdır Cümle kal'anın şimal canibinde cümle kal'a ve şehre havale bir kaya üzre yüksek kal'adır Dairen madar cürmü sekiz yüz adımdır Ve yıldız tarafı elli kulac hendeki azîmdir Amma üç tarafı şehir içine vaki olmak ile hendeği yokdur Ve Lonca tabir etdikleri Divanhane kadimdir Olmahalle nazır bir kat demir kapusu var Ve Ortahisarın üç canibi kesme kayalı uçurum yerlerdir Süleymaniyye Camii ol uçurum hendek misal yeredir Ortahisardan Süleymaniyyeye kırk ayak taş nerdüban ile enilir Ve bu mahaller hendek misal yüz ayak enli bir kumsal yollardır Ve Ortahisar yedi azîm kuledir Nöbethane kulesi ve Mütevelli kulesi gayet büyükdür Ve Murad oğlu kulesi ve Ağa kulesi ve Eski kulle Ve bu kullelerin cümlesinin içinde kat enderkat kal'a neferatı evleridir Amma Nöbet kulesi temaşagâh ve seyirgâh yerdir Ve bu Ortahisar divarı etrafı beş arşın alarka bir yoldur Ve bu yol kenarınca bir kat alçak divarlı Ortahisarın sarnıçesidir Ve bu kal'anın gerçi enderun birununda cümle kapudur Amma nefsi ana divarında cümle altı kapudur Evvelâ kara tarafında Eğri kapu ve kıble tarafına Kızıl kapu ve şarka nazır İskele kapusu ve yıldıza nazır Liman kapusu ve Kadırğa limanı canibinde yine yıldıza nazır Salın kapusu Bazı kimesneler Papa kapusu derler Meşhur ve mamur kapular bunlardır Ve hakir bu Rodosu hendek kenarınca temaşa iderek bir kat dahi adımlamışımıdır Anı beyan ider Evvelâ Arab kal'asının iç yüzünde garb canibine Kız topu dibinden Papa kal'asına dek dört yüz adımdır Ve 4 kuledir Ve Baba kulesinden geçüb Kadırğa limanı kapusından taşra çıkub Çık Salın toprağı üzre hendek kenarınca Çık Salın tabyası ile üç tabya vardır Amma küçükdür Andan yine garb canibine Gömlekli tabya ve Liman burcu burnun ubur idüb Mehter paşa bağçesi içinde hendek kenarınca Firenk hisarı burnu kulesi ile dörd tabyadır ve yedi yüz adımdır Amma liman burcu burnu kal'adan uzakdır Anı dolaşmadım Ancak Mühürdar paşa bağçesinden ubur etdim Andan yine hendek kenarınca Eğri kapu önüne gelince yüz adımdır ve sâfi mezaristandır Ve mezkûr Eğri kapu garba nazır iki kullei mevzunun ortasında vaki olmuşdur Ve üç yüz seddadî cisirdir Amma kal'anın eşiği önü on adım tahta cisirdir Her gice makaralar ile kaldırub kal'a kapusına siper iderler Andan cenub canibine yine hendek kenarınca üz yüz adım Zindan tabyasıdır Andan yine cenuba iki yüz adım Ahmed paşa

tabyası mukabelesidir Andan yine cenuba iki yüz adım ubur idüb Hurmalı tabya mukabelesidir Ve bu taraflarda hisarpiçeler vardır Ve bu mahallerde ikişer üçer kat bölme kesme kayadan siperler vardır Ve Hurmalı tabya önünde kibleye hendek kenarınca İbrahim paşa tabyası önünde yine hendek kenarınca şark canibince ta Kızıl kapuya varınca dörd yüz adımdır ve dört kuledir Ve yine bu kulleler hendeği içi ikişer üçer kat kesme kesme kaya sedlerdir Ve ardı önü yüz adım enli hendekdir Ve ellişer arşın fecc amik hendekdir Ve ol mahalde üç yüz lâğım delikleri vardır Andan yine hendek kenarınca kibleye iki yüz adım gidüb ve iki kulle ubur idüb Karanlık kapu kibleye nazırdır Ve iki göz cisir ile ubur olunub kapu eşiği taşrası asma cisirdir Her gice ref' idüb kal'a divarına siper iderler Ve bu Karanlık kapunun iç yüzü eğri ve büğrü yol ile dört kat kapudur Amma bu kapu önünün hendeği gayet ensizdir Amma gayet amikdir Ve ensiz olduğu ecilden bu kal'aya Süleyman Şah toprağı bu mahalden sürmüşlerdir Hâlâ âsârı türab zâhir ve bâhirdir Ve bu koldan Sarı Rüstem paşa kal'agûbluk idermiş Hâlâ kal'anın sinei pürkinesinde nice bin güllei hadid âşikârdır Ve bu Karanlık kapudan yine hendek kenarınca şarka Tobcılar Sancağı kulesi mukabelesine varınca dört kulle ve dört yüz adımdır Amma bu kal'aların önünde hendek içinde asla sed siper yokdur Ancak yüz elli adım enli hendeki azîmdir Ve ana divarı dibinde gayri tarafları gibi hisarpiçelidir Andan yine hendek kenarınca karayel üzre iki yüz adım ubur idüb Alçak tabya mukabelesidir Bu mahalde kulleler yokdur Ancak iki kat ana divarıdır Ve hendek içre siperler yokdur Amma metîn ve müstahkem siperler vardır Ve bu dirsekler önünde hendek içinde iki yüz adım bir seddi azîm divar vardır Ta lebi deryaya varır Ve bu mahalde hendek alçaktır Zira lebi deryadır Ve bu mahal serapa lebi deryada kefere meşadlığıdır Ve lebi deryadan kayık ile hendek içine düşmen girmesin için azîm dirahiti bâlâlar şaranpolar bina olunub ana divarı üzre her gice bir bölük neferat nöbet bekler Ve bu mahalden gayri piyade ubur olmaz Deryadır Bu hesab üzre Rodos kal'ası hendek kenarınca 3005 adımdır Ve 23 kulle ve on tabya ve yirmi burc ve yetmiş dirsek ve üç bin mazgal delikli ve yedi aded hisarpiçeli pîç enderpîç kal'a divarıdır حفظك الله Bir vechile evsafın tahrir etmek mümkün değildir Amma alâkadarülimkân tahrir etdik Andan yine avdet idüb Karanlık kapudan içeri girüb kefere mahallesi içre taş nerdüban ile kal'anın derya tarafı divarı üzre çıkub ve Alçak tabyayı taşra lebi deryada ol mahalledek ad idüb deryadan ubur idemiyüb içeri divar üstüne anın beraberliğine gelüb bedenler üzre karayel canibine ubur iderek Kemerli kulleyedek

iki yüz adımdır Ve derya kenarı olmak ile kulle ve tabyalar yokdur Amma canibi erbaayı muhafaza ider dirsekler vardır Ve mezkûr Kemerli kulle bir burunda vaki olmuşdur Ve bundan içeri Kalyon limanının etrafı dolaşır kal'a divarıdır Ta Arab kullisine varınca bina altı yüz adımdır ve yalın kat divardır Ve cümle yirmi kuledir Ve mezkûr Kemerli kullenin önünde hendek aşırı şimale doğru limanın derya tarafına sed olmak için ol amik derya içinde bir seddi İskender amelî doldurmuşlar kim her taş hamam kubbesi misaldir Ve ol seddin tuli beş yüz elli adımdır Ve üstünde on pare yel değirmenleri vardır Değirmenler burunda liman ağzında Galata kulesi misal serameddir Her gice bir ağa nöbet bekliyüb Arab kullisine dek zencir çeküb sed iderler Ve her değirmenler dahi birer kullei metîndir Ve her gice anda onar müsellâh neferat anda pasbanlık ider Ve bu liman burcundan karşı Arab kullisine el taşı yetişir liman ağzıdır Ve bu limana Poyraz Limanı derler Cemii şayka ve Karamürsel ve Kalyon ve rencber gemileri bunda lenger endachte olur Ve liman ağzı poyraz canibine nazır olmak ile sel salıntısı olur Amma demir kuvveti ile âlâ yatakdir Amma dardır Ancak üçyüz pare gemi alur Ve liman içinde Kemerli kulle altında bir alçak bina üzre çarkûşe bir tabya vardır On pare topları var Liman için korudur Elhasıl lâtif limandır Ve dairen madar cürmü iki bin adımdır Neticei kelâm bu limanın Arab kullisinden taşra hendek kenarınca Rodos kal'asın adımladığımız hisab üzre dairen madar 7085 adımdır Dokuz azîm tabya ve elli beş aded kulle ve yedi ve bin bedendir Ve bu Rodosun şarkında Alçak tabya önünde ta Kemerli kulle burnuna dek İstiridye limanı derler bir hudayî limandır Anda hurde kayıklar yatarlar Sekiz rüzgârdan masundur Amma didebanları yokdur Ve bunda yatan liman hakkı virmez Ve ağzı poyraza nazırdır Ve gûnagûn balığı olur Ve ıstiridye ve midye ve kerevit ve teke ve pahurya ve yengec ve ıstakoz bu gûne derya mekûlâtları gayet çok çıkar Anın için İstiridye limanı derler Amma Poyraz limanı gibi derin değil

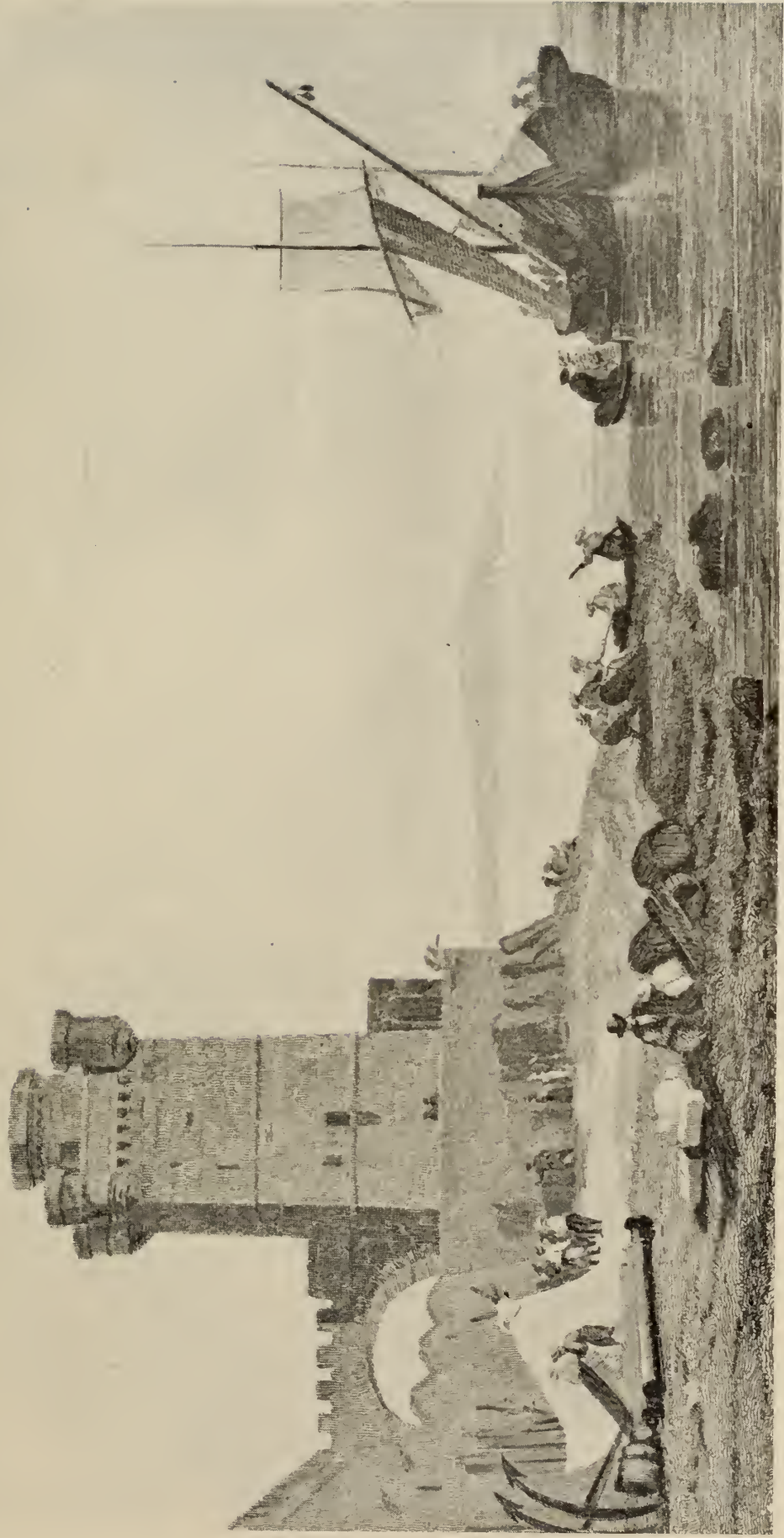
Der beyanı eşkâli kullei Arabı ibretnüma

Poyraz limanına girecek mahalde sağ tarafa Arab kulesi evci âsümana serçekmiş çarkûşe bir kullei kahkahadır Ve seksen arşın bâlâ bir kullei bâlâ ve munteha ve cihan ârâ bir kullei ibretnümadır Zirvei âlâsının her köşesinde alçak minare gibi ağzı açık kadeh gibi dört kulle var Her kadehin içine kırkar ellişer âdem sığar Ve bu dört kadeh kulleciklerin ortasında anlardan on arşın bâlâ bir kullei mev-

zun dahi vardır Bunun dahi ağzı kadeh misal açıktır Ve gayet mu-
sanna kuledir Amma kenarında bedenleri yokdur Ve bu orta kulle-
ciğin taşrasında dolaşma bir taş nerdübanı vardır Ve kenarlarında
korkuluk için demir parmaklıkları vardır Vacibüsseyir kullei mevzun
müzeyyendir kim bir diyarın kal'alerinde üstadane kullei seramed
yokdur Ve içi sekiz katdır En aşağı katında liman ağzına nazır on pare
balyemez topları var Lebi deryada bir kat hisarpiçesi dahi var
Andan dahi azîm şayka topları limana nazırdır Ve bu kal'anın iki
kapusu dahi garba nazırdır Biri aşağı hisar piçesindedir Biri beden-
ler yolu üzredir Gice ve gündüz ağavatı ve neferatı bu kullede sakin-
lerdir Ve Poyraz limanında bu Arab kulesine varacak bir yol vardır
Ol yoldan Kız topu hisarpiçe kapusundan çıkub anda Kadırğa
limanı kapusından dahi çıkub

Manzarai eşkâli Mendirek kulesi

Derya içinde seddi İskendervar amelî taş yığılmış sed üzre şimal
canibine Mendirek kulesine varınca kâmil beş yüz adımdır Ve bu Men-
direk kulesi Kadırğa limanının ağzında bir seddi ye'cuc gibi bir metîn
kal'adır Dairen madarı yedi yüz adımdır Ve derya içinde nehenge varınca
ahenk etmeğe hazır bir kilidülbahirdir Ve cümle derü divarları kaplıbağa
misal iğridir Ve canibi erbaasın derya döğer Hendeği yokdur Hemen
cenuba nazır bir kapusu önünde asma cisir ile geçilir bir küçük kapusu
var Üç kat kal'adır Lebi deryada olan divarı on arşın âlidir Anın
içinde olan ikinci kat divarı yirmi arşın bâlâdır Dahi anın içindeki
Narin kulle yirmi beş arşın yüksektir Bu divarlar birbiri içinde gül-
evrakı misal nümayandır Ve cümlesi şekli müdevver divar içinde bir
camii ve yedi su sarnıcı vardır Ve havlisiz küçük neferat evleri var-
dır Ve dizdarı ve üç yüz neferatı şebruz âmâde pürsilâhdırlar Ve da-
ima didebanlık iderler Ve bu kal'ada olan balyemez kırkar karış top-
lar ve şayka topları bir kal'ada yokdur Zira Âli Osmanın cemii do-
nanma kadırgaları ve Rodos paşası kadırgaları yaz ve kış bunda ya-
tarlar Zira iki kat kapulu limandır ki misli meğer Kırırmda Balıklıga
limanı ola Bu sekiz rüzgârdan emin bir limanı kemîndir ki kenara
bir koltuk bağılyub yatılır Ve kadırgalar içinde olan forsalardan dahi-
havf olunub kadırğa basamazlar Zira liman ağzında Mendirek kal'ası
kerpi misal topları ile ejderi heftser gibi şikâr gözler Ve gılavuzları
ve didebanları düşman gözler Ve şebruz cümle topları ağızlı ve fitil
elde hazır olduğu gibi düşmeni dahi hazırdır Ve liman içine nazır kat
enderkat toplar yirmi şayka topunun içine âdam sığar Ve yirmi topları

Rodos
(Youannin et Von Gaver, Turquie)

(XIX. *asir*)

dahi kırkar karış ve kırkar vakıyye gülle atar Ve deryaya nazır kırk pare balyemez topları var kim Sönbeki kıyılarında kuş uçurmaz Ve şahî ve saçma topları ile cümle sagir ve kebir yüz yedi pare topdur Zira Rodos kal'asının canı bu Mendirek kal'asıdır Ve her cuma günü Arab kulesinde ve Mendirek kuleşinde gûnagûn filandıra ve sancagı islâm ile zeyn iderler *حفظك الله* Ve bu Mendirekten şehre girerken liman divarı üzre beş yeldeğirmeni var Anlar dahi herbiri birer hulledir Hîni mahalde anlar dahi cenk ider Bunları geçüb ve paşa sarayı altından ubur idüb Liman Camii önünden ta liman ağzında büyük Dilindi burnu kulesine varınca dâiren madar bu Kadırğa limanı üç bin dört yüz adımdır Ve bu Kadırğa limanı taşrasında yine bu poyraz canibine bir kat azîm liman dahi vardır Amma anda kadırğa yatamaz Zira ağzı poyraza ve yıldıza açıktır Kum gelir Amma kalıyon ve şayka bir demir üzre yatar Ve Kadırğa limanına bu limandan girilir Kadırğa limanına bu liman siper olmuşdur Ve bu limanların bu tarafı ağzında Mendirek kal'asına mukabil birer kullei metîn vardır Ve bu kadırğa limanı beş yüz pare gemi alır Ve taşra liman bin pare gemi alır Amma sahil açıktır Ve bu limanlar Rodos kal'asının poyraz canibine vaki olmuş koltuk limandır Ve gayet meşhuru âfâk limanlardır Ve bu Kadırğa' limanında Tershane gözlerinde Süleyman Şahın bindiği Yeşil Melek kadırğası felenkler üzre karada durur Ve bu mahalde liman kenarında Rodos paşa (sı) sarayı içli taşralı fevkanî sarayı âlidir Ve kurbinde Tershane mühimmatı ile leb berleb mahzenler vardır Ve bu mahalde Liman Camii cemaati kesireye malikdir Ve bu mahalle karib liman kenarında bir köşede Kapudan Bekir paşanın dört göz çeşmei âbı hayatı var kim cemii âyende ve revende keştiban andan sulanırlar Her gözü âdem kolu kalınlığı misal cereyan idüb cümle mahlûkat andan def'i atşan ider Acib hayratı azîmdir Ve çeşmeler üzre tarihi budur

Tarihi çeşmei Bekir paşa

*Sahibülhayr Bekir paşa kim
Feyzi Hakkile veley deryadır
Bahrü berre eseri hayratı
Âlem ârâ ü cihan piradır
Yapdı bir çeşmei kevser meşreb
Katrai âbı hayat efzadır [1]*

[1] Bagdad Köşkü nüshasında bu mısradan sonra :

Teşneler alsa nola etrafın
Reşhası ruha safa bahşadır

*Sali itmamına tarihi tamam
Çeşmei sâfı Bekir paşadır
Sene 1032 [1]*

Ve bu âbı nabı aynı hayatın kurbinde ve canibi erbaasında sad-rancî nakış tarh olunmuşdur Sun'u Huda kırk çınarı münteha var kim âyende ve revendeye mihmangâh ve ârâmgâhdır Ve mesiregâh ve teferrücgâhdır

Sitayişi eşkâli Firenk hisarı yani İç kal'a

Ve bu limanlara havale Firenk hisarıdır Cümle topları ve burc baruları bu limanlara nazır çarkûşe Firenk hisarıdır Gayet sab'dır Amma taşra kal'anın ana divarına muttasıl değildir Ortahisarın yıldız tarafı ucundadır Dairen madar cürmü sekiz yüz adım ihata ider kal'ai şirinkârdır Amma bâlâda tahrir olunan adım hesabına dahildir Ve ancak Cenub canibine nazır bir kapusu var İçinde canibi erbaası kârı küffar sarayı âlilerdir Cümle revzenleri aşağı şehre ve limanlara nazır cihannüma saraylardır Ve bu sarayların ortası beyaz mermer döşeli bir meydanı azîmdir Ve ziri zemini şerab ve su sarnıçları ve yüz kıt'a buğday kuyularıdır Ve malâmal kendüm şair ve darıdır Hîni muhasarada halka tevzi iderler Ve dizdar ve kethüda ve bazı agavat sarayları bundadır Hususa mahbus Tatar Hanların sakin olduğu cihannüma sarayı âli limana nazır bir meddi basarlı sarayı iremdir Cümle yetmiş höcre ve bir Süleyman Han zaviyesi var Ve bu zaviyenin sol tarafında kanlı ve medyun zindanıdır اللهم عافنا Ve bu zindan önü bir ulu divanhanei âlidir Dizdarlar ve Hanlar anda bayram tamı tenavül idüb divan iderler Ve bu divanhane ve saraya ve zindana kırk ayak nerdüban ile çıkılır saraylardır Ve bu saray meydanında bir çahı mâsı vardır kim yüz pare âbı hayat kuyusu vardır Ve bu Firenk hisarının kapusu önünde binayi küffar bir Lonca divanhane var kim âlâtı silâh ile ârâste ve piraste olmuşdur Şebruz cümle agavat ve dizdar anda sakinlerdir Eğer kal'a kulundan ve gayri âdemden bir müttehem bir kimesne asla veyahud bir umuru muazza ma şey olsa elhasıl cemii eşya için anda divanı âli idüb meşveret iderler Cemiyet yeridir Cümle kul bunda cem olur Ve böyle bir kal'ai muazzamın cümle agavatı yirmi dört ağalıktır Cümle serçeşme sahibiarz büyük dizdardır Kal'adan taşra çıksa katlilerler Mahbusu kadimdir Ve cümle neferatı Ve bu kadar askeri islâm kulun kal'adan taşra evleri yokdur Ve gayri kavmin kezalik evleri yokdur

[1] Bagdad Köşkü nüshasında (1042)

Cümle şehir içindedir Taşrada varuş yokdur Ve bu kal'ada sagir ve ke-
 bir cümle dört bin iki yüz mamur ve âbâdân ve müzeyyen evler ve sa-
 raylardır Cümle yirmi dört mahalle addulunur Ve dört mahallesi Urum-
 dur Beş yüz haracdır Maadası kal'anın tamir ve termiminde huddam
 tahrir olunub muaf ve müsellemlerdir Ve iki mahalle Yahudi mahal-
 lesidir Ve Ermeni Cingâne azdır Ve cümle evleri kireçmisal Gerz
 toprağı derler bir toprak vardır Bir garayib madendir Gemiler ile
 getirirler Anı cümle evlerin üzerlerine örterler Asla yağmur tesir etmez
 Amma cümle eylerin saçakları iğri olmak ile kiremit örtülüdür Ve
 her evde birer ve ikişer kuyu mükarrerdir Ve her evde cevz ve gül-
 bağçe ve üzüm asması sokaklar üzre müzeyyen olmasın iltizam etmişler
 Ve limon turunc dirahleri bîhisabdır Ve şehir içre nümayan cümle
 hurma ağaçları vardır Herbiri semaya serçekmiş nahli tubamisaldır
 Ve bu şehri müzeyyen içinde cümle otuz altı mihrabdır Altısı cum'a-
 dır Maada mesaciddir Cümleden mükellef ve mükemmel meşhuru
 âfâk selâtin muazzam Camii Kebir ki Firenk hisarı önünde yol aşırı
 Sencuvan Camii derler mabedi kadimdir Bir serhadde böyle bir ca-
 mii kebir yokdur Meğer Giridde Hünkâr Camii ola Amma bu Sen-
 cuvan Camii Âdemi sani Nuh Yahya zamanı şeriflerinde bina olunmuş
 bir mabedi atikdir Ve nice yüz bin mihrabının sağ canibindeki mes-
 dud höcre içre Hazreti Yahyanın cesedi şerifleri anda pinhan idi
 deyu aslı ve fer'i ile Tevarihi Kıbtîde ve Tevarihi Yunaniyanki teva-
 rihi kadimlerdir hubutu âdemden evvel can ve cin kavmi havadisat-
 ların bile hâlâ bu ane dek cemii vakayiati tahrir etmededirler Cemii
 arebî ve türkî tarihleri anlardan me'uzdur Yanvan tarihininki lisanı
 divanda sahih tarihtir Anda öyle tahrir ider kim Malta küffarı bir
 zaman Mısır hakkında İskenderiyeyi atikde sakinler idi Behice ve Da-
 dı [1] kabilesinden bir alay eşirra kavim idi Padişahları olan Melik
 Filbatır Kıbtıya mutî olmıyüb andan firar idüb Filistin şehri kurbinde
 Akkâ nam kal'a henüz İspanya binası olub anların sayei himaye-
 leri iki yüz yıl sakin olub tenasül olarak İspanya elinden Akkâ
 kal'asında mutasarrıf olub etraf eknafı garet iderek devletleri kalın-
 landı Ol asırda Şam ve Kudüs ve Nablus Hama ve Humus Haleb
 ve Antakya ta Bağdad ve Birecik ve Urfa ve cümle Rum elinde idi
 Hususa Acem ve İran ve Turan ve Türkistan vilâyetleri ve bizzat
 Dârâ Şah dahi İskenderi Yunana harac verir idi Devletleri bu mer-
 tebede iken İskenderden sonra biraz devletlerine [] gelüb ol asırda
 Malta küffarı Hazreti Yahyanın cesedi şeriflerin Nablus kurbinde

[1] Bağdad Küşkü nüshası (Hannadi)

[2] Bağdad Köşkü nühası (rahne)

Beyti Sabastiyye derler bir bayır üzre bir şehri azîm imiş Hâlâ üç yüz haneli bir köydür Andan Malta küffarı Hazreti Yahya cesedin alub Bizim Akkâ kal'ası ziyaretgâh olsun Ve cümle nezerat bize gelsin deyu cesedi Yahyai alub Akkâ kal'asında Sencuvan namile hıfz iderler Ve Hazreti İsa Nebi himarının kemliklerin dahi Remle şehrinde alub Akkâya getirüb iki yüz yıl dahi anda sakin olurlar

Der beyanı sebebi şهادeti Hazreti Yahya aleyhisselâm

Hazreti Yahyanın ise sebebi şهادetleri Beni İsrâîl meliklerinden biri kendi kızın nikâh ile almasına Yahya Nebi mâni olduğuyçün mevludu İsa Nebi günleri şehid edilmişlerdir Hâlâ ol günler gerdeni şeriflerinden kan cereyan ider deyu Malta küffarı cevab iderler Amma seri saadetleri bir mücevher altın kâse içinde Camii Ümmeyyenin ortasında kırk ayak taş nerdüban ile enilir ziri zemin içre müsbetdir ki Timuru bînur Şamı şerifi Yezidîlerin elinden alub cümle Yezidî dendanı tiğden geçirüb ve bakıyyetülseyfi Camii Ümmeyye içinde ihrakı binnar idüb badehu Hazreti Yahyanın seri saadetinin haberin alub Cika (Hayfa) dirig Ne acib hata etdim Ya ol Sultanın seri saadeti bunda medfun idüğü malûmum olmıyub böyle bir ibadetgâhı ihrakı binnar etdük deyu teessüf çeküb cümle âteşini söndürüb filhal kabrı şerifinin demir kapusın açub bizzat kendü öd ve amberfam yakub mücmeri eline alub hizmet iderek Camii Ümmeyyenin ortasındaki mağara içre mezkûr kırk ayak taş nerdübandan nüzul idüb görür kim bir büyük altın kanadîl san'at ile mi yohsa mucizei Yahya ile mi berk urub nuru mahz gibi şûle verir Ve bir âdem kaddi bir somaki amud üzre bir mücevher altın sini içre seri saadeti Hazreti Yahya صلوات الله عليه و سلامه Hazreti Timur bu hali görüb secdei şükür idüb iki rik'at namaz kılub ceyran derisinde tahrir olmuş birkaç kitablar ve sığır ve deve küreğinde yazılmış gûnagûn elsinei acibe hatları taşra çıkarub mağarayı kel'evvel sed idüb Camii Ümmeyye tamir ve termim olunmasın ferman idüb andan Hazreti Yahyanın kabri şerifinden çıkardığı kitabları terceme idüb Yahya aleyhisselâmın sebebi şهادetin tahrir etmişdir kim Beni İsrâîl padişahlarından bir cebbar melik var imiş İsmine derler imiş Senin akrabalarından Meryem niçin babasız oğlan getirüb hâşâ zina etdi deyu Hazreti Yahyaya itâb ider Bir dahi ol cebbar melik kendü kızın menkûhalige Hazreti Yahyadan fetva ister Dinimizde yokdur Allah nehyetmişdir didükde Hazreti Yahyai şehid etdüklerin seri saadetin Camii Ümmeyye ve cesedi şeri-

fin Nablus kurbine Beyti Sabastiyyede defn etdiklerin bu terceme olan kitablarda böyle tahrir olunur Ve hunu Yahya Nebii dava iderek Kürdistanda Nusaybîn kal'asında Buhtunnasır huruc idüb Haleb ve Şam ve Filistin ve Arzı mukaddesi ihrakı binnar idüb niçe niçe kerre yüz bin Beni İsrâîli katleder Cemii kütübü tevarihde masturdur Ezin canib Badehu Malta küffarı cesedi Hazreti Yahyai mezkûr Sabastiyye şehrinde serika idüb Akkâ kal'asında bir mücevher somaki sandukda pinhan idüb ana ibadet idüb ziyaret iderler Badehu sene tarihinde Zâhir Beybars yedi yılda Akkâ kal'asın feth idüb içinde olan Malta küffarı keştilerine süvar olub Selefke ile Tarsus mabeyninde Razaniyyelü Me'mun Halife Akdeniz kenarında Tekabbenosun[1] tahtı olan Karagürgez nam şehirde Malta küffarı cesedi Yahya ile anda iki yüz yıl sakin olurlar Badehu andan dahi canibi erbaaların nehbi garat iderek halkı bizar iderler Ahir Zülkadriyyelü ve Karamanlu bir yere gelüb bir cengi azîm ile Karagürgezi feth idüb andan dahi Malta küffarı firar idüb Rodos ceziresi bir arzı haliye olduğundan gemileri ile anda yetişüb iki yüz yıl sakin olub böyle bir seddi kahkaha bina idüb Hazreti Yahyanın cesedi şerifin bu Sencuvan Camiinin mihrabının sağ tarafındaki höcrede pinhen iderler Ve Hazreti Yahyanın cesedi şerifleri ismi ile bu kenisei yapub Sencuvan didiler Ve iki yüz sene bu cezirede sakin olub Hazreti Yahyanın cesedi şeriflerin ve bir elinde kılıç ile tasvir idüb sancak ve bayraklarında eşkâlin tahrir idüb uğur dahi tutunmuşlardır Ve hâkikatülhal her ne canibe teveccüh etseler mansur olmuşlardır Ve Akdeniz lebi deryasında nekadar kal'a var ise bir kaç defa herbirine müstevli olmuşdur Ve cemii küffarın Maltıya itibarları bu vech ile dir Hamdi Huda Sultan Süleyman Gazi iki yüz yıldan sonra döğe döğe beş ayda feth idüb andan dahi firar idüb Misine ile Cezayir mabeyninde hâlâ Malta olan cezirede sakinlerdir Amma sair yerlerde ikişer yüz yıl sakin olurlar idi Cenabı Barinin ihsanı olub ankaribüzzeman anın dahi fethi müyesser olub ellerinden cesedi Yahyayi halâs iderler Ve sahih cesedi Yahya'dır Ve hâlâ ter ve tazedir deyu kendüleri ve nice esir müslüman şehadet etdiler Ve hattâ bazı küffar Rodosdaki Sencuvan Camiine varub bevvalara birkaç akçe verüb mihrab yanında makamı Yahyai ziyaret iderler Elhasıl vacibüzziyare bir camii atikdir Ve kible kapusından tulü ta mihraba varınca yüz seksen beş ayaktır Ve yan kapudan yan kapuya arzı altmış ayaktır Ve mihrabın iki yanında yan sofaları vardır Anların dahi arzı yüz otuz ayaktır Ve camiin içinde iki yanında ta mihrab sofasına varınca sekiz seramed somaki lailgûn sütunu

[1] Takyenos olacak

münteha kavsi kuzahvar kemerler harpüşte tahta tavanlı kubbedir Kârgir değildir Ve hurde nakşi bukalemun tavadır kim bu zamanda üstadı bina tişe urmada ve Mani kalemin çekmede âcizlerdir Cemii tahta ve kirişleri cümle servi levhasıdır Müşk amberi ham misal rayihai tayyibesinden cemii cemaatin dımağı muattar olur ve ruh pürsafa bulur böyle bir kârı kadimdir Ve mihrabın üstü kârgir bina nîm kubbei âlidir Ve mihrabın altı toloz kâgir kemer bina ile tarikı âmdır Ve bu camiin üç kapusu vardır İki yan kapudur Ve biri kible kapudur Ve Hünkâr mahfilinde Tatar Hanları ve sair emîranlar ibadet iderler bir musanna mahfildir Ve müezzinler mahfili dahi tarzı acibdir Ve enderunu camide encümâsâ nice bin billûr kandiller ile müzeyyendir Ve gûnagûn zîkıymet maslûbat eşyalar ile piraste olmuşdur Ve kible kapusunun sağ canibindeki kulle üzre ayak nerdüban ile çıkılır bir şerifeli bir minarei mevzunu var kim gûya bir servi gühistanıdır Ve bu camiin haremi yokdur Canibi erbaası şahrahdır Ve bu camiin üstü serapa kurşum örtülüdür Bârânı rahmetden cereyan iden âbı zülâl cümlesi yollar ile camiin altındaki sarnıclarda cem olub mahı Temmuzda cemii Rodos halkı nuş idüb def'i atşan iderler Elhasıl bu cami fukaraların Kâbesidir Bundan sonra camii Selâtîn büyük hisar içinde Süleyman Han Camii İslâmbol camileri tarzı cemii kubbeleri kurşumludur Tulen ve arzan seksen ayaktır Ve bir musanna mihrab ve minberi var kim misali meğer Sinobda ola Ve cümle revzenleri üzre gûnagûn camlar ile müzeyyendir Ve taşra sofalarında sekiz mermer ve somaki sütun üzre kubbei âliler ve bu camiin kible kapusu bir kenise kapusu imiş Sihri îcaz bir âsârı acibe olmak ile Süleyman Han عليه الرحمة والرفق ان Koca mimar Sinan izni ile bu camii şerife kapu etmiş Medhinde [1] lisan kasırdır Ne mertebe pesendide âsârı acibe idüğü şundan malûmu saadet ola ki Cenabı Bari ruyi arzda ne kadar meyve halk etmiş ise ol kapunun çerçive ve zıhlarında ve taklarında olan mermeri hamlarda tasvir olunmuşdur vacibüsseyir bir babı muallâdır Ve böyle şükûfe ve meyve tasviratı ile babı musannanın canibi erbaası müzeyyen olduğundan kapu üzerinde camiin tarihinden bir alâmet yokdur Lâkin camiin sol tarafında bir tabaka bir minarei seramedî var Anın aşağı kapusu yanında cami ve minarenin tamirine tarihtir

هذا معمار امير مقام

تقبل الله جميع المرام

[1] Bağdat Köşkü nüshası (midhatinde)

این ذمرا یوسف الفقیر
و دزدار رودس یحقیق
سنه فی اربعین و تسعمایه

Ve mihrab önünde bir bağı iremmisal şükûfezar bağı iremi var
Ve haremde bir abdest havuzu var Bu dahi musanna ibretnüma
şeydir Ve canibi erbaası müsin çınarı müntehalar ile müzeyyendir
Ve bu Süleymaniyyeden sonra camii lâtif ve cemaati kesireye malik
çarşu içinde Makbul iken Maktul İbrahim paşa Camii bir kubbei
âlili ve bir minarei mevzunlu ve taşra yan sofaları altı sütun üzere
beş kubbei âlili ve serapa kurşun örtülü camii musanna'dır Ve kible
kapısı üzre (tarih)

(سلطان البرین و خاقان البحرین سلطان سلیمان بن سلیم خان غازی جامعاً جدیداً
حبذا دارالفتح والغزات و معبرالحجاج والعرفات حمادالله عن الافات داخل فی رودس
و تقبل الله الملك القدوس و تاریخه من دخله كان آمناً دائماً سنه ۹۳۷) (۱)

Ve haremi [2] şahrahdır Ancak bir abdest havuzu var Ve bu ca-
miden musanna' ve şirin ve ruşen Receb paşa Camii Bu dahi taşra
kal'ada mahalleler mabeyninde gayet münakkaş ve müzeyyen camidir
Cümle kubbeleri kârgir ve kurşum örtülüdür Ve bir minarei bâlâsı
var Gûya bir servi bâlâdır Ve taşra sofaları altı sütunu muallâ üzere
beş kubbei âlidir Ve kible kapısı üzre mastur olan tarihdır

*İşbu beytullahı kim etdi Receb paşa bina
Oldu bir cayi şerif etdi kabul anı Huda
Didiler ehli nazarlar Talibî tarihini
Camii paşa zehi ziba makamı dilküşa
900 [3]*

Enderun Camii dahi Sultan Süleyman Hanındır Keniseden bozma
şeddadî toloz kemer bina serapa kurşum örtülü bir camii metîndir
Ve Memi paşa Camii ve Bekir paşa Camii ve Demirli Camii ve
Mendirek Camii Bunlar kal'a içinde olan camilerdir Herbirinin evsa-
fın kemahiyehakkıha tahrir etsek ta(t)vil(i) kelâm olur Amma kal'adan
bir saat cenub tarafına bağ ve bağçeler içinde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (947)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (yeri)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (۲۹۰)

Kariyei Özkur

da *Özkur Camii*,¹ kârgir kenise imiş Hâlâ bir (me) sire ve teferrüçgâh yerde bir camii lâtifdir Anın kapusu üzre tarihi böyle terkim olunmuşdur (tarih)

*Hazreti Sultan Muradın devri adlinde bu kim
Cami oldu ma'bedi kûffar iken işbu makam
Camiin ismin Muradiyye didi ol pak zat
Bin otuz sekizde tamir eyliyüb oldu tamam*

deyu Rodos içinde bunlardan maada cami yokdur Maada yirmi dört mesaciddir Ve cemaati kesireye malik olan mesacidler bunlardır Evvelâ Ak mihrab mescidi ve Tekye kapusu mescidi ve Gazi mescidi ve Bedesten mescidi ve Firenk hisarı mescidi Bu beş meşcidler cümle Süleyman Hanındır Cümle mürtezikası vazifelerin Süleyman Han mütevellisinden alırlar Ve bunlardan maada şeb ruz cemaati kesire ile memlû limanın iskele kapusu önünde on beş kademe taş nerdüban ile çıkılır Buk'a mescidi bir kubbeli ve cümle revzenleri diyara (deryaya) nazır bir mesiregâh ve ârâmgâh bir lâtif zaviyedir Ve cümle kurşum örtülüdür Lâkin lebi derya olub kal'adan taşra kal'aya hayil olmasın için minaresi yokdur Bir tarzı acib ve garib mesciddir Mihrabının sağ tarafında beyaz mermer üzre bu tarih tahrir olunmuşdur

نماند سالها این بیت رسم ویر
زماهر و ره افتاده جایی
غرض نقشیت بشت ماراز مانده
که دورانرا نمی بینم بقایی
مکر صاحب ولی برروز رحمت
کند درگاه درویشان دعایی

سنه ۹۵۰

Ve Yeniçeri mescidi ve Kavaklı mescid ve Lendin mescidi ve Liman mescidi Meşhur mesacidler bunlardır Ve üç medresedir Hurmalı medrese ve Timurlu medrese ve İbrahim paşa medresesi Ve darıkura birdir Ve on yedi mektebi sıbyandır Cümleden mükellef Süleyman Hanındır Ve darülhadis birdir Ve tekyei dervişan dördür

Cümleden mükellef Kadirga limanı burnunda Murad Reis tekyesi bağı irem bir nazargâhdır Ve dört hamamdır Cümleden âbı havası lâtif Süleyman Hanın Çarşu hamamı ser(a)pa kurşumlu çifte hamamdır Ve Eski hamam Bu dahi Süleyman Hanındır Ve gayet ruşen ve müferrah hamamı ferahfezadır Ve kurşum örtülü ve çiftedir Ve Sünbüllü hamam çifte değildir Amma gayetülgaye musanna ve müzeyyen ve canfeza hamamı dilküşadır Zira suyu aynı sünbülüdür ki âbı hayattan nişan verir Ve Küçük hamam dahi hoşhavadır Amma küçükdür Bunlardan maada [1] Saray hamamı vardır Ve Süleyman Hanın bir imareti var Şeb ruz âyende ve revendeye sofrai bîmtinanında nîmeti mebzuldür Bundan maada cümle şehrin ulema ve suleha ve eimme ve huteba ve meşayih ve fukarasına tayinatları vardır Daima caridir Ve carşuy pazarı gayet müzeyyendir Ve Süleymaniyye evkafı dekâkînleri cem'an üçyüzdür Ve sair dekâkînleri cem'an dört yüzdür Ve bezasteni vardır Kefere zamanında dahi bezasten imiş Gayet musanna toloz kemer binadır Ve etmek furunu on sekizdir Ve kahvehane dahi [2] sekizdir Ve tahmiş bir ve iskele başında gümrük [3] bir ve hanı bazirgân üç ve hanı âyende ve revendeye mekân yokdur Arzullahı vasıadır Amma cümle halkı garibdostdurlar Bir garibüddiyar gelse elbette ol gice anı bir kimesne müsafirete alub hanei bîminnetine götürürler Ve bu şehre üç su gelir Biri Hünkâr suyu biri Sünbüllü suyu gayet âbı hayattır ve biri Bekir paşa suyu Ve bu sulardan şehir içinde cümle yetmiş çeşmedir Hattâ çarşu içinde berberler önünde altı sütun üzere bir tahta kapalı şazirvan havuzu vardır Canibi erbaasında kol kalınlığı çeşmeler cereyan idüb cümle keştiban ve âm has âyân andan def'i atşan iderler Zira aynı sünbülüdür Ve bu şehirde cümle yetmiş sarayı âyân eşrafdır Cümleden musanna ve şahane Ali paşa sarayıdır İbretnüma binayı musanna'dır Zira cümle Firenk esirlerinin hayalpesend san'atları anda icra olunmuşdur Ve her diyarın birer gû(ne) binasından ahzidüb tarzı âhar nevbınayı vacibüsseyirdir Elhasıl medhinde lisan kasırdır Ve bu saraya karib Değirmen bayırı üzere iki kulle yeldeğirmeni vardır Ve bu şehirde yetmiş hurma ağacı vardır Ve cümle sokakları yedi yüz kırk sokaktır Cümle şahrahları kuş gözü safra taşı döşelidir Ve daima herkes hanesi önün ve dükânı önün şebruz pak idüb har haşak dökmezler Gayet ayıbdır Ve hâkim tarafından tazir iderler Zira mezbele dökseler âbı rahmet nazil oldukça cümle har haşaki limana götürüb liman dolar Ol ecilden bu

[1] Bağdad Köşkü nüshası (yirmi)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (on)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (hane)

şehir gayet pakdir Ve her hususda pak ve pakizelerdir Ve bu şehir içinde yol üzerlerinde uçyüz altmış altı mahzenler vardır Küffar zamanında bu mahzenlerde malâmâl buğday dururmuş Ruzmerre bir mud buğday yiyüb bir sene müstevfa yetişir imiş Hâlâ ol mahzenler boşdur ve ağızları mesduddur Ve Enderun Camiinden baş yukarı bir ulu şahrahdır Tuli kâmil beş yüz adımdır İki tarafı gûnagûn nakşi bukalemun musanna şeddadî bina divarlı ve müzeyyen ve mukarnes şahnişinli sarayı âlilerdir Ve herbirinin kapularında ve revzenlerinde olan tasvirat nükuşatın medhinde lisan kasırdır Ve bu yolu üstad mühendis çırpı ile öyle hemvar etmişdir kim bir serimu kardar münharif değildir Ve iki canibi çırpıdan çıkma musaykal kaldırımdır Ve şehrahın ortası kuş gözü hurde gûnagûn safra taşı mebsut olunmuşdur Ta Firenk hisarı önünde Lonca divanhanesine varınca böyle münakkaş hurde kaldırımdır Ve mezkûr Lonca divanhanesi beyaz mermer döşeli kemeri âliler üstü toloz kubbelerdir Cümle kal'a ağaları ve kulları bunda divan idüb ve müşavere idüb mezkûr şahrahın iki canibine cümle kal'a neferatı dizilüb mehterhaneler calınub bu mahalde bayramlaşırlar Ve cemii umurların bunda görürler Ve bu divanhanenin sağ canibi Sencuvan camiidir ve sol canibi Firenk hisarıdır Ve bu şehrin enderun birununda olan

Ziyaretgâhları beyan ider

Evvelâ kadirga limanının yıldız tarafı ucunda bir kumsal burunda bağı irem misal bir [1] gülistan ve sünbülistan [2] içinde bir kubbei pürenvar içinde fatihi Cezayir Murad Reis medfundur Cemii derya gazilerinin serçeşmesidir Her taraftan âsitanesine nezarat gelir Merkadî üzre serinde turna telleri ile müzeyyendir Ve sandukası yeşil çuka örtülüdür Ve canibi erbaasında gûnagûn musanna çirag alem ve post ve seccadeler ile döşelidir Ve âsitanesi Bektaşiyân âsitanıdır Ve kapusu üzre çarkûşe beyaz mermerde böyle tabir olunmuşdur (tarih)

İşidenler vefatını ânın

Didiler Gaziye tarih Gazi

Sene 1018

Ve bu tekyede olan gûnagûn üzüm bir diyarda yokdur Zira her bir erbabı maarif birer aşlama kalem idüb ibretnüma engürler hasıl ol-

[1] Bağdad köşkü nüshası (gül)

[2] Bağdad köşkü nüshası (sün'bül ve destan)

muşdur *سبحان الخلاق* Ve bu tekyenin bir köşesinde merkadi şeyhülharem kapusu üzre tarihi budur

*Kapu ağası İsmail Ağa kim
Olub şeyhülharem bulmuşdu izzet
İşidenler didiler ana tarih
Umarız kim ide Allah rahmet
Sene 1409 [1]*

Ve bu merkadi şerifin civarında Canbey Giray Han türbei pür-envarının kapusu üzre böyle tahrir olunmuşdur (beyit)

*Şu serverler ki dağlar gibi baş eğmezdi eflâke
Yatarlar yerde best olmuş ne tigu ne kemer peyda*

Ve Şahin Giray Han dahi murgu dilin bazı ecel şahini şikâr idüb İrceî emrine fermanber olub anda hakâlûde yatar Ve buna karib Cafer Bey merkadinin kapusu üzre tarihidir (tarih)

*Ah kim baki değil ömrü aziz
Ne geda kalur bu âlemde ne şah
Hak yolunda oldu Cafer Bey şehid
Bulmadı iklim bakada izzücah
İşidüb Yahya dedi tarihini
Meşhedini cennet eyle ya İlâh
Sene 965*

Ve koca Memi paşa dahi Murad Reis bağçesinde medfundur Ve bu mahalde nice şuheda ve suleha ziyaret idüb ruhu şeriflerinden İstimdad taleb etdük Lâkin bunların makamları birer âsâr ile zâhir ve bâhir olmak ile tahfifi kelâm olundu Andan Eğri kapunun taşrasında hîni muhasarada şehid olan yeniçerinin hâlâ cesedi şerifi terü taze idüğü nümayandır Ve hâlâ seri saadeti alâmeti taş üzre keçesi durur Himmetleri hazır ola Ziyareti Güzelce Sinan Monla Ahmed Efendi Rodosda ve Elmevlâ Ehlî Çelebi hekimzade Abdurrahman Efendinin biraderi gühteridir Ve sultan şeyhülislâm iken vefat idüb kal'a haricinde Sünbüllü nam Süleymaniyye Camii hatiresinde medfundur İlmi tari-katde manendi yok İyi mesiregâhda ziyaretgâhı has âmdır Te'lifatı firavandır Ve bu Rodosun bu mezaristanlardan maada kara canibleri bir deryadan bir deryaya varınca serapa bağ ve bağçedir Ve cümle bin dokuz yüz bağdır Andan maada mahsus elli dağdır Ve bu kal'da cümle otuz altı değirmendir Cümle Süleyman Han evkafıdır Ve bu şehir içre asla tabbak yokdur Cümlesi kal'anın garb canibinde altı bin adım

[3] Bağdad Köşkü nüshası (1049)

baid lebi deryada bir varuşdur Cümle esnafı tabbagan tariki Ahi Oran anda sakinlerdir Ve Eski Rodos yoludur

Ve bu şehrin halkı Cezayirli tarzı sıkma çapiksüvar esbabı giyerler Ve cümle babayane çuka siyablar giyerler Ve bellerinde üçer çatal musanna bıçakları ve şecî ve feta kocakları vardır Ve cümle tazeleri baha. dur ve levenddir Ve ihtiyarları tüccardır [1] Ve âbı havasının letafetinden halkın rengi ruyları humret üzredir Ve mahbub ve mahbubesi şehre süher olmuşdur Ve cümle zenanesi ehli perdedir Gûya ki Rabiai Adüyyedir Cümle çuka ferace giyüb ayaklarına kırmızı katife düğme çakşır giyüb başların çenber ile yüzlerin kılınıkab ile setridüb gayet mesturelerdir Bir avret hakkında bir yave cevab işitseler vâkıfı esrar olub ol an katlediderler Zira halkı âr gayret sahibleridir Ve gayet garib doslardır Ve lisanları Anadolu lehçesidir Ve cümle reayası Urumdur Ve halkı gayet ehli zevkdir Bağdan bağa ve zünbül teferrügâhında sohbeti haslar iderler Ve bu şehrin mekûlât meşrubatının memduhatından fındık kadar bir Firenk inciri olur Rayihai tayyibesi âdemin dımağın muattar ider Ve gayet seriulhazımdır Elhasıl rub'u meskûnda naziri yokdur Allahü a'lem Surei tin bunun hakkında nazil (olmuşdur) Ve bir sun'u Huda dahi limon içinde bir limon dahi var Taşradaki katı âbı hayat iç kat öyle ekşikim gûya tiz âbdır سبحانه الخاق Ve gûnagûn engüru memduhatıdır Ve beyaz ekmeği gıdayı ruhdur Ve iklimi salisde vaki olmuşdur Havası sevahil liman ve turunc ve zeytun ve hurma ve servi hâsıl olur Ve arzı beledi ve tuli neharı elhasıl bu Rodos Ya Kuddus ismine mazhar olduğundan Cenabı Barinin hıfzı emanında olub cümle halkının esmaları Ya Kuddusdur Ve anıniçün pak itikadlardır حفظك الله Eğer vâkıfı esrar olduğumuz mertebe vesafın tahrir etsek bir mücelled kitab olur بالله اعلم بالصواب Anda bir az zevk ve safa ile cümle cezirede olan kura ve kasabatları ve kılâ ve iremzatlari temaşa iderek

Lindos kal'asına gitdiğimiz konakları beyan ider

Evvelâ Rodosun Eğri kapusından çıkub küheylân atlar ile garb canibine tabakhanei ubur idüb lebi derya ile said ve şehid paşayı ziyaret idüb ve cisiri iki gözdür anı ubur idüb 3 saatda lebi derya ile gidüb

Evsafı kal'ai Eski Rodos

İbtida Süleyman (Han) bunu yedi günde feth hazine ve bar bengahın lâzım olmıyanı bunda koyub badehu Rodosa teveccüh idüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (neccardır)

hâlâ Süleyman Han evkafıdır Kal'ası lebi deryadan bir tüfenk menzili baid evci âsümana serçekmiş bir beyaz sarb kaya üzre seddi İskender misal bir taş kal'ai bâlâdır Şarkdan garba tulanî vaki olmuşdur Ve canibi erbaasından âdem aşağı bakmağa cür'et idemez Ve ancak şark tarafından bir yolu var Bir saatde çıkılır Ve garb tarafında yoldan bir saatde enilir İki yola münhasırdır Gayri canibleri şahin yuvalı gûhu demavend misal kayalardır Ve üç kat kal'adır Amma taşra kal'ası hîni muhasarada münhedim olub hâlâ bağ ve bağçedir Amma divarların bağ sahibleri alâkaderülîmkân metanet üzre tamir etmişlerdir Ancak şarka nazır bir kapusu vardır Bir yerden zafer bulub çıkmak mümkün değildir Ve Rodos fethinden sonra bu kal'anın şarkî tarafı köşesindeki kaya üzre bir iç kal'a bina etmişlerdir Hâlâ kahkahavar bir kal'ai âlidir İçinde hâlâ dizdarı ve kırk neferatı ve virmi hanesi ve bir mescid bina olunub ihya iderler Ve bu kal'anın cürmü dört yüz adımdır Ve üç canibi çahı gayya misal olduğundan hendeği yoktur Ve ancak garba nazır bir kapusu vardır Ve her evde sarnıçları vardır Daima aşağı bağlar içre âbı hayat suları vardır Andan eşeklerle su getirirler Ve bu kal'nın garb canibinde yokuş aşağı bir saatde cümle Ali paşa oğlu Abdülkadir paşanın köyünde taam tenavül idüb lebi deryaya karib

Kariyei Ulu Ova

Canibi erbaası bağ ve bağçe ile müzeyyen yetmiş Urum haneli bir mamur köydür Ve cabeca müslümanları vardır Âli Osman neslinden Cemsah Sultan Bayezid ile cenk idüb âhir münhedim oldukda Menteşe hakinde bu Maltıya ubur idüb bu kariyei ana has verirler Hâlâ bu kariyede olan ibretnüma âsârı acibe binalar ve gûnagûn fıskıyye ve şazirvanı Cem misal [2] ve havuz ve selsebiller ve Camı Cem tabir etdikleri camın durduğu amudu ibretnümün bu köydedir Ve çok âsârları müruru eyyam ile münhedim olmuşdur Andan Sultan Cem firar idüb Fransadan firar idüb Bayezid Han tarafından taleb olundukda bizzarurî bir saruşın âdemi zehirli ustura ile tıraş idüb boğub Cemdir deyu Âsitaneye irsal idüb Bursada Muradiyyede defn iderler Hâlâ Fransa ol zuum üzredirler kim böyle hile idüb Cem Şahı vermedik Hâlâ kırallarımız anın ırkındandır deyu tefahür kesb iderler Amma hakikate ihtimali vardır Yine sadede rücu idelim Cem Şah köyünden sehil kible canibine meyilli gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Velan Ova)

[2] Bağdad Köşkü nüshasında (cemmisal) yoktur

Kariyei Köşkenoz ve kariyei Klikes ve kariyei Afondoz ve kariyei Tahtalı

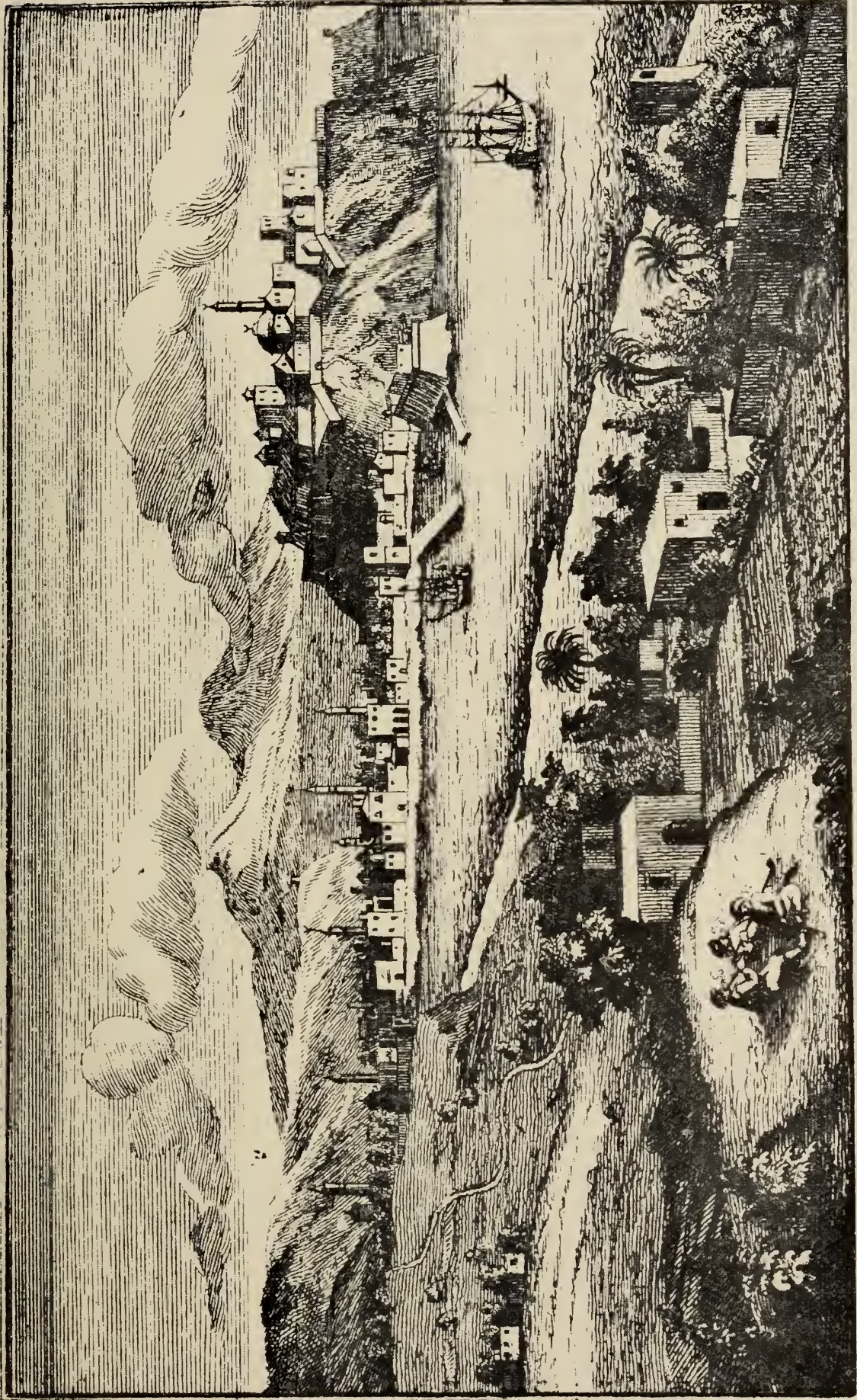
Bu kuraları ubur idüb Tahtalıda mihman olub zevk safa etdik Bu kuraların cümlesi Süleyman Han evkafı Urum köyleridir Herbiri birer kasabamisal bağ ve bağçeli mamur ve müzeyyen kuralardır Andan yine cenuba mamur âbâdan kuralar ubur iderek 3 saatde

Kariyei Kolanoz

Andan yinde cenuba 2 saatde

Evsafı kal'ai Lindos

Bir senede Süleyman Han Rodosu feth etdikde bu kal'anın dahi miftahların teslim etmişler Yohsa Huda âlim bir vechile zafer mümkün değil idi Anın için cümle reayası muaf müsellemlerdir Ancak mütevellie birer altın harac verirler Maktuülkadem vakfı Süleyman Handır Hâkimleri mütevellidir Cümle beş yüz yirmi sekiz haracdır Amma beş bin kâfir vardır Gûya Maltadır Ve hakikat her bar Malta gemileri gelüb bir hafta zevk safa idüb gider Asla vaz'ı yed etmez Ve cümle kâfirleri siyah manlefka şapka giyerler Ve mabeyinde bir kaç müslüman şekilli ahırbanları vardır Ve halkı gayet mün'imdir Ve aşağı varuşda cümle iki yüz hanei zibalardır Ve müslümanlar için bir mescid var Maada keniselerdir Ve kat enderkat toprak örtülü kal'amisal kârgir bina mamur ve müzeyyen evlerdir Gûya herbiri birer sarayı âlilerdir Ve Firenk tarzı musanna evlerdir Amma evlerinde havlileri dardır Kesif sokakları vardır Ancak iki âdem yanyana geçer Zıyk sokaklardır Ve han ve hamam ve bedestanı yokdur Ancak otuz yedi kefere dükkânları vardır Balık ve havyar ve peynir ve soğan ve sarmısak etmek ve et beyi olunur Amma meyhaneleri çokdur Her ev bir meyhanedir Ve şerabı memduhdur Ve her eşya bulunur Lâkin yine Rodosa muhtaclardır Ve bu Rodosda Hünkâr kapucibaşlarından Papas kapucubaşı ki milleti mesihkiye üzre batrik iken Sultan İbrahim Han huzurunda islâm ile müşerref olub Kasım paşada Piyale paşa merhumun ehlin alub Başkapucubaşılık sadaka olunub fermanı şehriyarî ile Rodos kal'alarının tamir termimine memur olub bu Lindos kal'asının aşağı varuşunda mezkûr İsmail Ağa bir hayratı azîm etmişdir kim selef vüzeralarından bir ferde nasib olmadı Matekaddem bir kayadan sehil su çıkar alâmeti var imiş Ana üstad lâğımcılar getirüb Ferhadî külünkler ile azîm bacalar açub bir

(de Tournafort, Voyage du Levant)

Resmo
(XVIII. asir)

âbı hayatefza ferahefza su çıkub beş yüz çeşme icra etmiş Her lülesi âdem gerdanı pertab ider Cümle Mısır ve Cezayir ve sair memaliki mahruseye gidüb gelen bunda lenger endaht olub sulanırlar Ve yukaru kal'alı eşekler ile taşırlar Kâmil yukaru kal'aya bir saatde çıkılır Hakir dört bin adımda çıktım Ve bir yoldan gayri yolu yoktur Gayri yerleri şahin ve zaganos kuşu yuvalı yalçın kayalara [1] nazır bir kapısı var Şekli müdevver yirmi kulleli küçük kal'adır Ve deryaya topları erişir Rodos ceziyesinin cenubunda bir burun ucunda evci asümana serçekmiş bir kal'ai ibretnümadır Ruyi zeminde misli olmıyan Van kal'ası ve Mardin ve Şebin Karahisarı ve Afyon Karahisarı bu beş pare kal'a ki desti Âli Osmanda yedi kudret kal'asıdır Amma bu Lindos kal'ası mezkûr kl'alardan metîn ve müstahkemdir Öyle bir kal'ai bîemandır ki Sultan Süleyman Han Rodos kal'asına yüz yirmi kerre yürümiş idüb zafer bulunmadı Amma bu Lindos vire ile feth olmazsa içinde zahiresi oldukdan sonra yüz bin muhasaradan bîbak bîperva bir Seddi İskender (dir) Lâkin küçükdür Cürmü dairen madar dört yüz adımdır Amma hisarpiçesi ile sekiz yüz adımdır Su sarnıcları mukarrerdir Ve cümle kırk hanedir Dizdarı ve yirmi neferatı bu yukaru kal'ada olurlar Süleyman Hanın minaresiz bir camii ve buğday anbarları vardır Gayri âsârı bina yoktur Elhasıl otuz altı sene seyahatimde böyle bir kahkahayı Rum kal'ai ibretnümun görmedim Cebehane kulesinden şimal canibinde olan (ze) mine nazar etsen cemii bağ ve bağçe ve bostan nakşi bukalemun nümayandır Cenub canibine nazar etsen Bahri Sefid haliç misal nümayandır Ve mutedil havada garb canibine nazar etsen üç yüz mil baid Girid ceziyesinin karlı karlı İsfakye dağları azhari mineşşems nümayandır Ve âbı havasının letafetinden mahbube Urum kiratseleri ve duhteri nurahterleri gayet hasenelerdir Ve mekûlât meşrubatından turna kanı şarabı âyende ve revendeye mebzuldür Zira üç bin yedi yüz bağı var Mütevellie öşrü sultanî verir Ve limanında tekir balığı ve kalkan balığı ve levrek mahileri her mah bir gûne balığın mevsimidir Ve bir azîm limanı vardır Âlâ yatakdır Kefere zamanı gayet mamur imiş Müruru eyyam ile bazı yerleri münhedim olmuş Bu kal'ai temaşa idüb yine Rodos şark canibine teveccüh idüb on yedi pare münhedim olmuş kal'aları temaşa idüb 9 saatde mamur âbâdan büldanları seyir temaşa ederek

Menzili kariyei Hanholoz

Bir kefere köyüdür Ve Süleyman Han evkafıdır Gayet mamurdur

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ve)

Andan yine şarka 8 saat mahsullü ve kiyahat nebatatlı kuralar ubur idüb ve Yahudi

Palamya çiftliği

bir ferahfeza mesiregâh yerdir Anı ubur idüb

Kariyei Özkur

Bâlâda camiinin tarihi tahrir olunmuşdur Müfarrâh bağ ve bağçeli müslüman köyüdür Andan Sünbüllü mesiregâhından cümle yârânı basafa ile görüşüb zevk safalar idüb kal'ai Rodosa dahil olub bazı ihtiyar kimesneler ile ihtilât idüb Rodos kal'asının bazı ahvalâtına muttalî olmak için bazı şeyler süal etdim Süleyman Han ile fetihde yirmi yaşında hazır olan Koca Mahmud Reis hakiri cebehaneşine götürüb temaşa etdim Huda âlim bu cebehaneş Budinde ve Belgradda ve Egrede[1] görmedim Eğer tahrir ve tavsif eylersem kilki zebanım âcizmande olur Ve bu Rodosda olan toplar bir serhadde yokdur İllâ Akdeniz Kilitülbahrinde ve Saray burnunda vardır Cümle sagir ve kebir iki yüz topdur Ve mühimmata müteallik eşyaların hesabın Cenabı Bari bilür Ve yine Mahmud Ağa bu hakiri oğlu ile Defterhaniye götürüb hîni muhasarada gitti ve (2) nekadar masraf gitdi ve ne kadar âdem şehid oldu Ve badelfetih Kapudan Palak Mustafa paşa elile nekadar kal'aların miftahları geldi ve Akdeniz içre nekadar cezirelerden hedayeler gelüb mutî münkad olub nice tahrir olundu Her cezire nekadar mildir Ve her cezirede nekadar kal'ai mamur liman vardır anları tahrir idüb cümleden Rodos ceziresini takdim idüb cemii Akdeniz cezirelerinin seddi sedidi ve hasnı metîni deyu yüz elli altı mil olmak üzere tahrir olunub dairen madar cümle kal'adır Amma elhaletühazihi Rodos kal'ası mamurdur Maadası münhedim olmuşdur Ve bu cezireleri ve hâlâ sakin olduğumuz cezi-rei rub'u meskûnu seksen yedi bin mildir deyu ilmi hendese ve hey't üzere tahrir etmeleri muhakkaktır Amma mil tabir etdikleri ziraî esved ile dört bin ve her zirâ yirmi dört parmakdır İbnil Verdi Ceziresinde demişdir kim Batlamyos katinde istidarei arz yirmi dört bin mildir O takdirce seksen bin fersahdır Ve her mil zirâi mekkî ile üç bin zirâdır Ve zirâi mezkûrun her biri üç şibirdir Her şibir on iki ısbâ beş şairdir Arzı kadardır deyu defterhani Rodosda mil hesabın kırat bekırat böyle tahrir idüb cümle cezireleri bu hesab üzere

[1] Eğri, Erlan

[2] (gitti ve) Bağdad Köşkü nüshasında yoktur.

Patmos limani

(XVIII, astr)

(de Tournefort, Voyage du Levant)

tavsif terkim eylemiş Bu hakir dahi matekaddem keştü gûzar etdiğimiz cezireleri alâkaderülîmkân tahrir idüb mil hisabların bu defterhanede istihrac idüb tastir eyledik Evvelâ bâlâda tahrir olunan Rodosdan sonra cezirei İstanköy yüz yirmi mildir Ve üç kal'a ve yedi limandır Ve Rodos civarında

Cezirei Helke [1]

Dairen madar yirmi mildir Ve bir metîn ve mühkem kal'ası ve limanı var 928 Palak Mustafa paşa fethidir Ve buna [2]

Cezirei İliki [3]

Cürmü otuz beş mildir İki kal'ası ve 2 limanı var Sene 968 Mahmud Reis feth idüb anda tüfenk ile şehid olub civarı rahmete revane oldu Ve bu cezireye karib

Cezirei İncirli [4]

Cürmü yirmi mildir Bir limanı ve bir püşte üzre burc barısı mühkem ve esası müstahkem bir cezirei vasiadır Sene 928 tarihinde ahali havf haşyetlerinden Süleyman Hana kal'anın miftahların teslim idüb cizye kabul etdiler Ve Rodosun şimalinde mil Menteşe canibinde

Cezirei Sönbeki [5]

Cürmü yirmi mildir Bir kal'ası ve iki limanı vardır Fethi Süleyman Handır Ve mezkûr cezireler Rodosun canibi erbaasında karibdir Ve

Cezirei Yamorgi [6]

Cürmü seksen mildir Limanı ve kal'ası vardır Ve buna karib

Cezirei Koca Papas

Altmış mildir Limanı ve kal'aları vardır amma Alarkadan gördüm Amma gayet mamur ve müzeyyen ceziredir Ve

[1] Herke, Charki.

[2] Bağdad köşkü nüshası (karib)

[3] İliaki, Tilos.

[4] Nisyros.

[5] Sym.

[6] Amorgi.

Cezirei İne [1]

Cürmü kırk mildir Bir limanı ve bir kal'ası var imiş Görmedim
Ve

Cezirei Nakşe [2]

Doksan mildir Bir kal'a ve limanı var Girid fethinden sonra
vardıkda evsafı bâlâda tahrir olunmuşdur

Cezirei Bare [3]

Cürmü elli mildir Ve limanı ve kal'ası vardır Ve

Cezirei Sira [4]

Cürmü otuz mildir Limanı ve kal'ası vardır.

Cezirei Mokine

Cürmü otuz beş mildir Limanı var Lâkin kal'asın Kılıç Ali paşa
harab etmiş Yabanî geçileri gayet çokdur Ve buna karib

Cezirei Sığircıklar [5]

Cürmü kırk mildir Kal'asın görmedim Amma cürmü defterde
masturdur Ve

Cezirei İstendil [6]

Yetmiş mildir Müteaddid limanları ve kal'aları vardır Evvel ve
âhirunedek kâfirleri hükmündedir Matekaddem] sulhde öyle kalmış
Hakir alarkadan gördüm Amma sa'b kal'adır Ve

Cezirei Andire [7]

Cürmü doksan mildir Limanı ve kal'ası vardır Ve

[1] Nios.

[2] Naksos.

[3] Paros.

[4] Syra.

[5] Raned de koneas.

[6] Tinos.

[7] Andros.

Cezirei Agriboz

Üç yüz altmış mil bir cezirei amelîdir Matekaddem Rumili canibe muttasıl imiş Bir hendek kesüb iki derya birbirine muttasıl olduğu yer hâlâ bir cisri azîmdir Ve altında değirmenler deveran ider Azîm limanlar ve metîn kal'alar vardır Ve gayet mahsuldar cezirei ra'nadır Sene tarihinde Elübfethidir Ve yine bu Rumili canibinde

Cezirei Mora

Canibi erbaası deryadır] Lâkin Gördes nam kal'ası canibinde bir deryaya sekiz bin adım karadır Matekaddem selef kıralları anı kesüb derya akıdub Mora cezire olmuş Amma hâlâ müruru eyyam ile hafiri dolub kara olmuşdur Amma yedi yüz elli mil cezire ad olunur Ve on sekiz kahkahamisal kal'ası yetmiş limanı var Bir vasî ceziredir İbtida Ebülfetih fethidir Ve nısfı Bayezidi Veli fethidir Ve üçüncü Süleyman Han fethidir Tamam ve bu cezirenin kiblesi canibinde Termiş kal'ası önünde

Cezirei Camlıcalar

Büyüğü kırk mildir Canibi erbaası âlâ demir dutar limanlardır Amma kal'ası virandır Ve

Cezirei Sulucalar

Kırk mildir
Atina ile Mora mabeyninde küçük cezirelerdir Ve

Cezirei Keçi

Cürmü kırk mildir Lâtif limanı vardır Ve

Cezirei İşkâdos [1]

Cürmü on beş mildir Kal'ası vardır Ve

Cezirei İşkepolos [2]

Cürmü yirmi yedi mildir Âlâ limanı azîmdir Ve

[1] Sikyatos.

[2] Skopelos.

Cezeri İskeri [1]

Seksen mildir Ve bir kal'ası vardır kim amma Venedik havfin-
den ahalsi firar etmişlerdir Amma gayet mahsullü ceziredir Ve

Cezirei Murtad [2]

Elli mil bir cezirei lâtifdir Limanları ve bir kal'ası vardır Bu
dahi muattal idi Ve

Cezirei Dermenlik [3]

Cürmü seksen mil bir sengistan ceziredir Ve cümle diyarda
değirmen taşı andan tevzî olunur Âlâ limanları ve bir kal'ası var
Cümle ahalsi keferedir Ve maldar kefereleri vardır Ve

Cezirei Koyunlıca

Cürmü otuz mildir ve kal'ası harabdır Ve

Cezirei Yavuzca [4]

Cürmü kırk mildir Bunun dahi kal'ası Venedik elinde muattaldır
Amma acayib şirin cezirei lâtifdir Ve

Cezirei Terme [5]

Elli mildir Limanları ve kal'ası tehidir Ve

Cezirei Santoron [6]

Cürmü yirmi mildir A ayib limanı var Ve bir küçük kal'ası var
Giridden çıkdıkda muhalif rüzgâr ile anda ikamet etdik Sene tarihini-
de bu cezirei biemrillâh (ihrak) idüb üç ay dağ taş yanub hammam kub-
besi kadar taşları mantar gibi deryada şinaverlik ederdi Hakir vardıkda
yine şiddeti hararetden henüz alâmet var idi يفعل الله ما يشاء بقدرته و يحكم ما يريد Ve

Cezirei Anafiye

Cürmü otuz mildir Bir küçük virane kal'ası vardır

[1] Skiros.

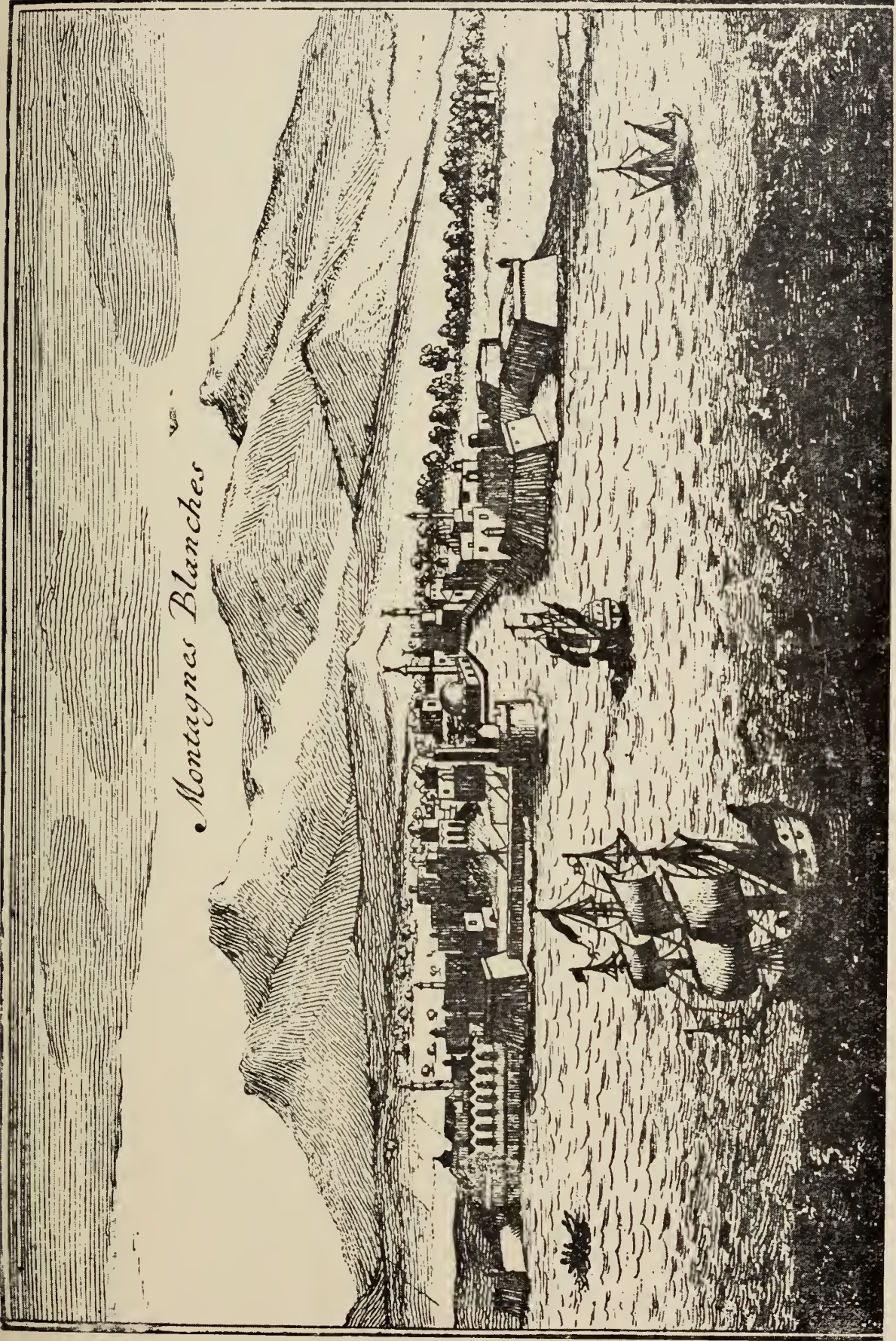
[2] Zea.

[3] Milos, Değirmenlik.

[4] Serigo, Sergo.

[5] Sigano.

[6] Santorin.

Montagnes Blanches

Kandiye (Akdağ eteklerinden görünüşü) (de Tournafort, Voyage du Levant)

(XVIII. asır)

Cezirei İstanbulye [1]

Dairen madar kırk mildir Limanları ve kal'aları var imiş Görmedim Amma Allahü a'lem Eski İstanbul ola ve

Cezirei Misne

Otuz mildir Ve kal'ası var imiş görmedim Ve

Cezirei Vaşka

Cürmü kırk mildir Asla malûmum değildir Ve Mısır ile Adalya deryası ibinde

Cezirei Kıbrıs

Cürmü dairen madar yedi yüz mildir Selefke Canibinde Ak limandır Geçmek murad ettiğimiz günlerde mutedil havada durbin ile cümle dağlarını seçüb tamaşa etdük Amma geçmek müyesser olmadı Zira Köserelikde küffar gemileri kati vefret üzre idiler Cezirei Kıbrısı görenler hikâyet eder Gayet mamur ve âbâdan ve müzeyyen kura ve kılâ büldan bir cezirei devri zemandır deyu tavsif iderler Andan ana[2] hasretülmülûk

Cezirei Girid

Bu dahi yedi yüz yetmiş mil ihata eder bir cezirei zerhasıl bağı iremdir Ve niçe lâtif binaları vardır kim sekiz rüzgârdan masun mahfuzdur Cümleden biri Suda limanının ruyi deryada misli yokdur Beş bin pare keşti lenger endaht etse tenk ve taz olmaz Ve bu cezirenin canibi erbaasında virmi beş kal'a vardır Badelfetih cümlesin seyir temaşa idüb hamdi Huda Hanya ve Kandiye gibi seddi ye'cuc kal'alarının fethinde bulunduk هذا من فضل ربي Ve alettafsil cümle evsafı bâlâda tahrir olunmuşdur Ve bu Girid ceziresinin garbı tarafına

Cezirei Çukalar [3]

Cürmü altmış mildir Âlâ limanı ve kal'ası vardır Ve gayet mamurdur Sene 1055 tarihinde Gazi Durak Bey ile garet etdükde bu hakir bile idim Hâlâ yine Venedik kâfiri hükmündedir Ve Giridin Suda limanında cezirei Suda ancak bir kal'adır Hâlâ sulhde kâfirde kaldı Ve Giridin şarkında

[1] İstatpole, Astropalye,

[2] Bağdad Köşkü nüshası (akran)

[3] Serigo.

Cezirei İ Sperlonga

6 mildir Kal'ası ve limanı var Amma küçük ceziredir Ve yine Girid kurbinde Çuka cezireleri canibinde Giride karib

Cezirei Kırambosa

Cümle 3 mildir Âlâ limanı ve kal'ası vardır Hâlâ Venedik hükümünde kaldı Ve Mora ceziresinin cenub tarafında bir tob menzili baid

Cezirei Zaklise [1]

Etrafı erbaası seksen mildir Matekaddem bizim idi Kılıc Ali paşa senesinde Ayamavra kal'ası ile Venedikden mübadele olundu Amma hâlâ mezkûr Zaklise gayet mamur ve müzeyyen cezire olub seksen bin kefere vardır derler Ve âlâ limanları ve Morıye nazır bir metîn kal'ası var Huruşu gülbangi Moradan istima olunur Ve ana karib yine Mora mukabelesinde

Cezirei Kefalonya

Müdevveri elli mildir Bu dahi bizim idi Ayamavra ile mübadele olub hâlâ Venedik hükümünde bir mamur âbâdan ceziredir Limanı ve kal'ası vardır Hakir buna Helviç kal'asından vire ile geçüb temaşa etdik Âdem deryası bağı iremmisal bir ceziredir Ve bu

Cezirei Bahşiler

Otuz mildir Amma görmedim Amma kal'ası kefere hükmündedir

Cezirei Lefkode [2]

Yirmi mildir Kal'ası münhedimdir Amma bir kal'a misal köy vardır Cümle Ayamavralının bağı iremleri bundadır Bir hafta safa etdik Ve muttasıl bir sun'u derya içinde âdem ayakların sığayub

Cezirei Aymavra

Cürmü on yedi mildir Karaya muttasıl bir kilildülbahir kal'adır Küçük cezayirdirler Gazileri cemii Firengistanın ödün almışlardır Gayet şecî ve bahadır kavmi vardır Ve

[1]. Zanta.

[2] Levkas adası

Cezirei Korfoş [1]

Dairen madar cürmü doksan mildir Delvine [2] hakinde Saydıya iki mil karib ceziredir Pençei Süleyman Şahdan reha bulalı seddi İskender olmuşdur kim Girid fethinden sonra iki gice bu cezirede yatdım Bir azîm limanı ve metîn kal'ası var Hâlâ bazı mahalli şeytanat için binalar ihdas ediyorlardı Venedik kâfirinin kilidülbahridir Bin mîli bahrî tuli bir körfez ağzına vaki olmuş cankurtaranlardır Ve

Cezirei Çicilye [3]

Misine dahi derler Cürmü yedi yüz mildir Yüz elli pare kal'ası ve yetmiş pare limanı vardır Ve altı kerre yüz bin beni âdem tahrir olunmuşdur deyu meşhuru âfâkdır Hakir görmedim Amma sene tarihinde Abdülmelik bin Mervan Sultan Mansurî feth etmiştir Badehu yine İspanye müstevli olub bin seksen altı tarihinde Fransızın kabzai tasarrufuna girmişdir İspanya tarafına sekiz mil karib bir cezirei ibretnüma imiş Ve bu cezirenin cenubunda yüz mil

Cezirei Malta

Cümle devri yüz mildir Cümle rüzgârdan mahfuz kapulu müteaddid limanları ve üç kal'ai metîni var imiş ki herbiri ibretnümadır Esir olan| ümmeti Muhammedler naklilerler Huda fethin müyesser idüb görmek mukadder etmiş ola Ve Malta garbında yüz elli mil baid

Cezirei Korşika

Dört yüz elli mildir Gûnagûn limanları ve yedi metîn kal'ası var imiş Hakir görmedim Hâlâ İspanya hükmünde imiş Ve buna karib

Cezirei Serdinye

Yedi yüz mil cezirei mamur imiş Azîm limanları ve sa'b kal'aları ile ârâste bir cezirei mahsuldar imiş Ve hâlâ İspanya tasarrufundadır Amma Cezayirliden halleri mükedder imiş

[1] Korfo.

[2] Delvino.

[3] Sicilya.

Cezirei Minorka

Yüz yirmi mildir Vasî limanları ve şeddadî kal'aları var imiş Görmedim Bu dahi Âli Osmandan Kılıc Ali paşa eline girmiş Hâlâ İspanya destindedir Amma Cezayirli ile daima vire etmişlerdir Birbirleri ile beyi şira iderler Ve

Cezirei Miyorka

İki yüz on mil bir cezirei müzeyyen imiş Biri biri içinde müteaddid limanları ve kal'aları var imiş Hâlâ İspanya mutasarrıfıdır Ve

Cezirei Yavise

Cürmü doksan mildir Bir kaç limanı ve üç metîn kal'ası var imiş Cezayir kal'ası mukabelesinde karib imiş Ve buna karib

Cezirei Kerpe [1]

Altmış mildir Bir kal'ası var imiş Sultan Mansur feth etmiş Hâlâ İspanya destindedir Ve yine magrib canibinde

Cezirei Cerbe

Altmış mildir Hâlâ hükmündedir Halkı gayet mümin ve muvahhiddir Limanı ve kal'aları var imiş Görmedim Ve bu mahalde bin iki yüz mil Sakız deryası içre olan cezireleri beyan ider

Cezirei Gülmez

mildir Limanı ve kal'aları vardır Ve

Cezirei Lesbos [2]

Otuz üç mildir Limanı ve kal'ası vardır Ve

Cezirei Patnos

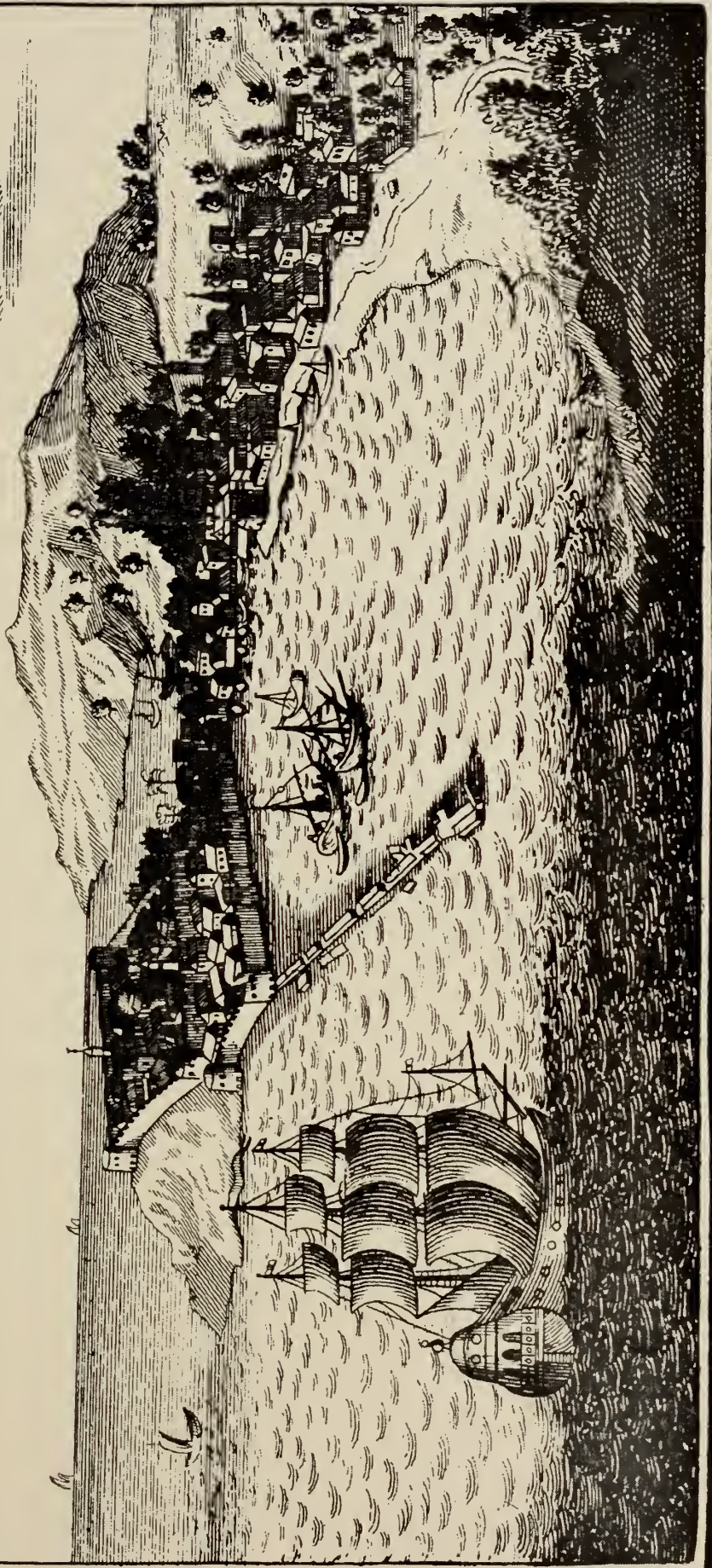
Cürmü yirmi mildir Bir azîm limanı ve bir kenisesi vardır Cümle keferesi mabeyninde itibarlı deyri rahibdir Ve

[1] Skarpanto.

[2] Midilli, Lesbos.

Tam. 2 pag. 199.

METELIN

Midilli

(de Tournefort, Voyage du Levant)

(XVIII. astr)

Cezirei Sinfinos

Devri otuz mildir Limanı ve kal'ası vardır Ve bağları çokdur Ve

Cezirei Ahigeri

Yetmiş mildir Bir kal'ası vardır Ve

Cezirei İpsala

Yirmi beş mildir Limanı ve kal'aları vardır Ve

Cezirei bağı Meram Gülfam

Yüz yirmi mildir Matekaddem Cineviz destinde desti derdesti Piyale paşa aldı Her köşesinde müteaddid limanlardır Ve bir seddi metîn kal'ası var İzmir canibinde Çeşme nam buruna sekiz mil karibdir Matekaddem alettafsil evsafı tavsif olunmuşdur Ve

Cezirei Susam

Seksen mildir Sıgla canibine karib mamur adadır Ve gayet muhalif boğazları vardır Ve bir lâtif limanı vardır Ve

Cezirei Midilli

Yüz seksen mildir Limanları ve kal'aları vardır Anadoluda Kaz dağı caniblerine karib bihiştabad ceziredir Ve âbı havası gayet lâtifdir Ve andan hasıl olan penayir rub'u meskûnda naziri yokdur

Cezirei Aya^[1] Limni

Yüz yirmi mildir Kapulu limanları ve kal'ası vardır Ve

Cezirei Taşöz

Yirmi mildir Bir kaç âlâ yataklı limanları ve bekci hisarı vardır Bu cezire dahi mahsullü yerdir Ve

Cezirei Somadrek^[2]

Otuz beş mildir Limanı ve kal'ası vardır Kurbinde güzer iderken gördük Amma inçine girmedik Ve

[1] Bağdad köşkü nüshasında (Aya) yoktur

[2] Semendirek, Samothraki

Cezirei İmroz [1]

Kırk mildir Limanı ve iki kal'ası vardır Ve gayet mamur âbâddır Ve

Cezirei Bozca [2]

6 mildir Bir metîn kal'ası ve kapulu limanları var Boğaz ağzında bu cezire kilidülbahirdir Bu mahalde Akdeniz içre görüb seyahat ettiğimiz ve görmiyüb istima ettiğimiz Malta ve Nemse caniblerindeki cümle müteaddid cezirelerin milleri ve evsafirleri tamam oldu Amma Boğaz hisardan içeri İslâmbol denizi addolunur

Cezirei Marmara

Kırk mildir Sene 707 tarihinde Osman Gazi feth idüb kal'asını harab etdi Amma gayet mamur ceziredir Ve cümle keferesi maldardır Acayib keniseler vardır ve Ve

Cezirei Emir Ali

Yirmi mildir Bu dahi mamurdur Halkı mü'min Uruumlardır Ve mamur manastırı vardır Ve

Cezirei Tavşanlı

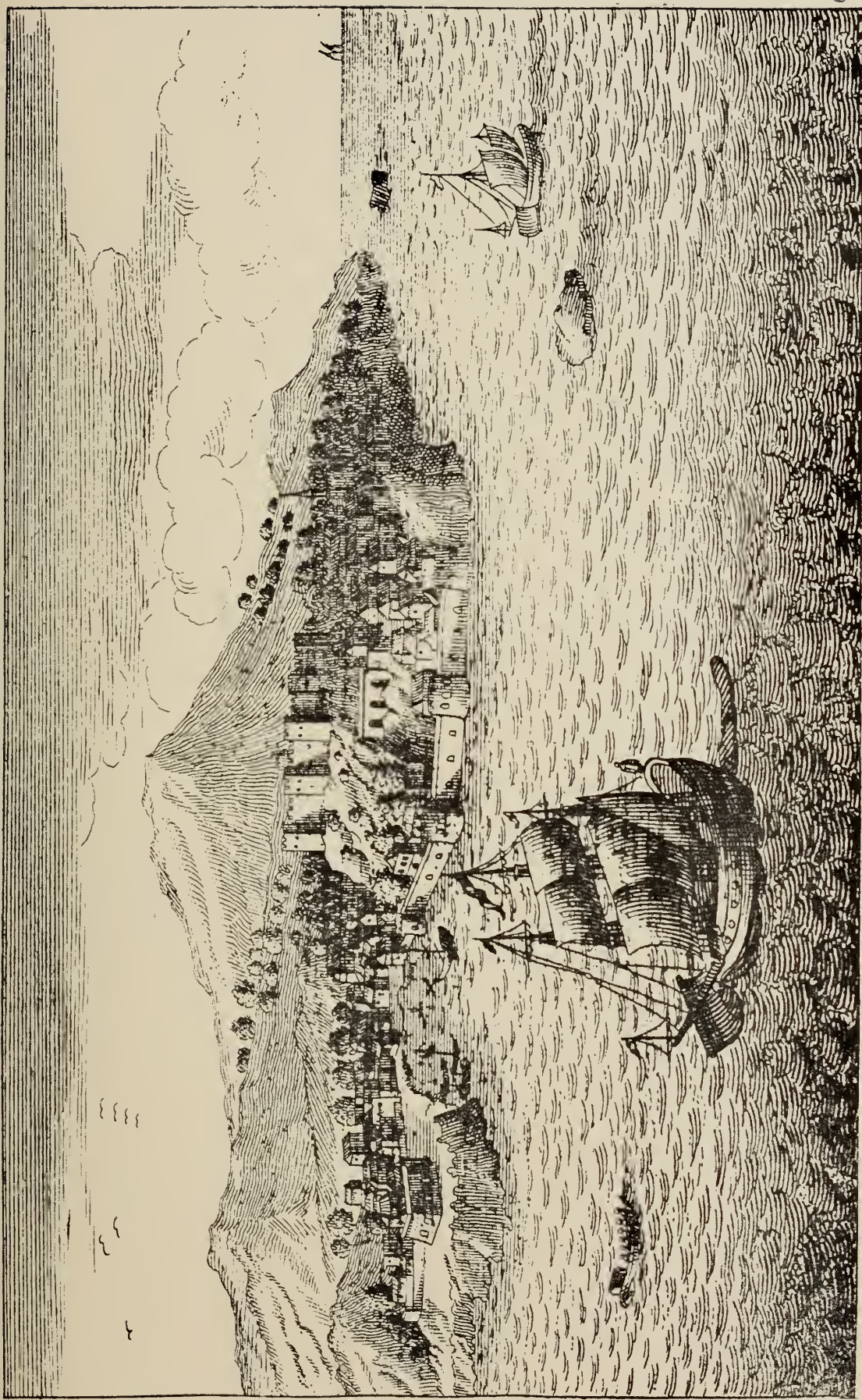
Mamurdur Ve

Cezirei Heybeli

Bu dahi mamur yan yana iki küçük adacıklardır Ve halkı sâfi Urum keferesidir Ve bu İslâmbol halicinde bundan gayri cezireler yokdur Ve Karadenizin tuli bin yedi yüz mildir Bahri Siyahdır Ancak iki cezire vardır Biri Kırım adasıdır ki Kırım padişahları sikke ve hutbe sahibidir Anın Bağçe sarayında sakin olurlar Ve bu cezire şekli müselles vaki olmuş yedi yüz yetmiş mil bir cezirei seddi islâmdır Canibi erbaası keferedir Nısfı Âli Osman hükmündedir Kerş ve Kefe ve Sudak ve Menkûp ve Tat İli ve Balıklaga ve İnkerman kal'aları Âli Osman tasarrufundadır Bu cezirenin şimal canibinde nısfı Menkûp kal'ası ve Gözlova Çikişke ve Rıbat ve Ur Ağzı kal'aları cümle Âli Cengiziyan hükmündedir Ve bu Kırım adasının şarkında on sekiz mili derya aşırı

[1] İmbros

[2] Tenedos

Bozca Ada (Tenedos)

(de Tournefort, Voyage du Levant)

(XVIII. *asir*)

Cezirei Taman

Altmış iki mildir Kefe eyaletidir Taman kal'ası ve Temrük kal'ası ve Kızıltaş kal'ası üç kal'adır Bu mezkûr iki cezireden gayri Karadeniz içre cezire yokdur Ve Bahri Hazerin Dağistan tarafı ve Terek Ve olcaniblerin keştü gûzar etdim Bu diyarda asla cezire yokdur ve görmedik deyu keştibanlar şehadet etdiler Akdeniz cezayirleri takribi ile ve Karadeniz ve Bahri Hazerdeki tahrir olundu Biz yine sadede rücu idelim Cezirei Rodos bu cümle cezairin Seddi İskenderi ve kilidülbahri olub donanma kaleminde eyalet olmuştur حفظك الله من الافات Cümle ahvalâtlarına vâkıf olub bir ay zevk ve safa idüb badehu cümle ahibba ile ve Tatar Han sultanları Mubarek Giray ve Nuredin sultan ve dizdar Ağa ve kadı efendi ve serdar Edhem çorbacı ve Monla Çelebiler ve müteveli Kâtibî Ömer Çelebi ve Abdülkadir paşa kethüdası Mahmud Çelebi elhasıl cümle ihvanı basafa ile vedalaşub ve atlarımız bir firkiatiye koyub ve hakire kal'a ağaları elli pürsilâh dayı yiğitler ve nice mekûlât meşrubatlar verüb Anadolu canibinde Mekri [1] körfezine muvafık keskin batı eyyamı ile bayrak yırtub ve Allaha sığınub altmış mil şarka engin söküb karşı kıyıda Kurd oğlu burnu nam mahalle selâmetle varub küffar havfinden emin olduk Mezkûr Kurd oğlu burnu Menteşe hakinde Mekri kazası hudududur Bu burunun karşı mukabelesindeki buruna Elbes burunu derler Bu dahi Mekri kazası hudududur Bu mezkûr iki burun bir boğaz ağzı vaki olub bundan içeri şarka yüz elli mil ta Mekri kal'asına varınca bir körfezdir Yine Kurd oğlu burun kıyıları ile on mil batı eyam ile gidüb Gülün limanı yüz pare gemi alur âlâ yataktır Ve bu kıyılara Farki kıyıları derler çamlı dağlardır Andan yirmi mil gûnagûn burunlar dolaşarak bir yalçın püšte üzre

Kal'ai Seçen

Cümle deryaya nazır olduğu için Seçen kal'ası derler Amma içinde koyun çobanları sakin olurlar Andan beş mil dahi gidüb

Evsafı Kal'ai Mekri

Sene tarihinde Menteşe Oğlu Han Gineviz küffarı elinden feth idüb sene tarihinde Gazi Hudavendigâr feth etmiştir Badehu yine küffar müstevli olub kal'asın minhedim etmiştir Hâlâ azım burc barularında Cineviz hatları ve tasviratları vardır Lebi deryada

[1] Makri.

bir azîm kal'a imiş Ve bir kal'a dahi kayalar üzredir Divarları seddi sediddir Ve bu kayalar altında niçe yüz mağaralar var kim herbirine im'anı nazar ile nigeran etsen didei bâna hayrelenüb âdem valih hayran kalur Meselâ ol mağaralarının kapularının canibi erbaası ve revzenleri ve nerdübanları ve kileri ve rafları ile sengi hârâdan peynir oyar gibi oyub kurde rumî ve eslimî ve şükûfeler ile müzeyyen idüb nakşi bukalemun etmiş Hâlâ üstad mühendis destinden henüz çıkmış hurde münakkaşdır Azameti Huda kadimde dahi şivekârlık şirinkârlık ve üstad mimarlık var imiş Elhasıl mamur şehri azîm imiş Amma hâlâ lebi deryada bir küçük kasabadır Mentеше sancağı hududunda yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi yetmiş pare kuradır Ve gayet mahsullü kazadır Ve hâkimi Mentеше paşasının subaşısıdır Ve iskelesinde yedi yük akçe iltizam ile gümrük emini vardır Rodos kulunun aklâmıdır Ve cümle elli toprak örtülü evlerdir Ve kırk bazirgân mahzenleri vardır Ve bir kârgir bina hanı ve bir toprak örtülü camii ve minaresi tahtalıdır Kâ(r)gir bina değildir Ve bir küçük hamamı var Ve on dükkânlı kasabacikdir Amma gayet işlek iskeledir Teke ve Hamidden cümle meta bunda gelir İki dağın mabeyninde bir düz sahrada ve lebi deryada bağlı bostanlı yerdir Hattâ cümle kavunu ve karpuzu Rodosa gemilerle gidüb Rodosu ganimet ider Bu şehri tamam seyir idüb eminden ve subaşından onar âdem refik alub şarka bir saat sahra içre ubur iderek

Kariyei Kerş

Mekri nahiyesinden iki yüz müslüman evli alaybeği ziametidir Ve bu mahalde azîm çınarı müntehalar vardır kim herbiri ebrlere serçekmiş Anların sayesinde haftada bir ahali vilâyet cem olub beyi ve şira idüb şarab içerler ve kanlı kebab yiyüb safa iderler Andan yine şark canibine altı saat çamlı beller ve ıssız yollar aşub ve mahuf muhatara boğazlar ubur iderek

Nehri Ulu Su

Bir nehri azîmdir ki asla sayif ve şitada geçit vermez bir âbı hayatdır Teke sancağında Ağirdos kazasından çıkub (K) aş kazasında Mekri kal'asına karib kasabai Kıyıkda Akdenize mahlût olub anı yedi göz ağac cisirden ubur idüb karşı canibde bir dirahiti çınar sayesinde ârâm idüb refiklerimiz edai hürmet itdük deyu avdet etdiler Hakir kendü tevabiimiz ile kalduk الفريز كالعلى mazmununca Âyâ ne çare ve ne canibe azimet etsek deyu meşveret iderken yine nehrin karşı canibinde

Kariyei Tekyeşinler

dir Beş on âdem gelüb selâm verdiler Aleyke alub taze can bulduk Ve bize ikram idüb hayli taam getirüb ziyafet etdiler Esnayi kelâmda köylerin süal etdim Vallahi biz bu cisrin tamir ve termimine memur cemii tekâlifi örfiyyeden muaf yüz evli köyüz Ve ecdadı izamımız Seki yaylasında Eşref paşa tekyenişinleriyiz Anın için köyümize Şinler derler Ol sultanın evlâdlarındanız Amma siz ne canibe gidersiz Bu bâaman yollarda bu oğlanlarla nereye gidersiz deyu süal etdiklerinde biz dahi Tekye (Teke) vilâyetine gideriz Bize hayır yol gösterüb ocağınızdan kulağız virin yine hizmet baki didik Ey imdi Bu Kaş kazası dağlarından aşman Bugün ol dağlarda azîm cenk olub henüz tüfenk sadaası şimdi kesildi Gelin imdi Seki yaylası bir konak salcandır ve sarb yollardır Amma cümle Türkman eli gecüb gelüb gitmede şenlikdir Bir gice dağda el içinde yatarsız Erte kalkub şenliğe erersiz deyu on altı yem ve yirmi etmek ve beş tekerlek peynir verüb bize bir zengî küheyl(an) altı Arab yiğidi verdiler Vedalaşub şimal canibine Seki yaylağına revane olduk

Sergüzeşti hakir

Beş saatde Seki yaylağı dağına akşama karib uruc idüb bir taşlık yalçın kayalar altında Karkeçili obaları içinde bir mişezar yerde bir diraht sayesinde yüklerimiz yıkub atlarımıza yemler asub taam yerken oba sahiblerinden on dane ihtiyar Türkman babaları aş görmüş anaları gelüb selâm virdiler Aleyke alub yer gösterüb kahveler aşk eyledik Sultanım safa geldiniz Yediniz içtiniz Bizden bir şey istemiyüb ehil iyalimiz üzre gelmediniz Bu mahhalle konudunuz Has kişilermişsiz Sizden hatırmade olub yavuncluk görmedik Ey imdi size bir yahşi nasihatımız var Kabul eylen deyu reca etdiler Buyurun dedim Sultanım s(e)ishanelerin çingırakların kesin çıkarın Bundan kalkub şu dağların içinde bir uz yerde yatın Buradan yer değiştirin Yohsa bizim başımıza belâ olursuz Zira sizden evvel beş atlı beş yaya gelüb yirmi etmek ve yirmi yem aldılar Ve ahşamdan sonra koyun almağa gelürüz didiler Topac Oğlu nam bir Türkman asılacaktır Yüz atlıya malikdir Yedi yıldır sekizdir bugün Kaş yaylasında bir kârban bozub haylı âdem kırub bizden etmek almağa gelen âdemlerinin biri dahi yareli idi Bu kadar yıldan beri müşellem anı ele getüremedi Biz andan korkarız İhtimaldir koyun almağa gelüb sizi bunda görelor Halimiz mükedder olur İşte ahvali pürmelâl budur deyu cavab etdiler Hemen hakir Bire âdemler siz deli misiniz Divane

misiniz Biz size doğrulub Tanrı müsafiri olayız ve biz padişak hizmetine memur olub gezeyiz Ve ilerude ve gerude iki yüz altı kadar yoldaşlarımız vardır Biz size kalabalık olmasın deyu geldik Ve yoldaşlarımıza burayı gösterüb geldik Anlar sabah buraya gelüb bizim ölümlümüz dirimiz alurlar Biz buradan bu bîvakit zaman kande gidelim Bu ne sözdür ki söylersiz Emir Hudanın İki el bir baş içündür Bu karanlık gicede bir adım gitmek ihtimalim yokdur deyüb asla vücud virmez şeklin etdim Amma yüreğimden kan gitdi Zira mukaddema Tekyeşin emirler Kaş yolundan gitmen Cenk oldu didüğüne bunların cevabı muvafık geldi Hakir bunlara bu gûne cevab verince bunlar dahi kan kusmağa başladı Gördiler kim bir vech ile hakiri kaldırmadılar Cümle bir yire gelüb müşavere etdiler Neyliyelim Bu gice müsafirimizdir Uğuruna kırılalım deyüb etraf eknafda olan obaların âdemleri cümlesi pürsilâh iki yüz âdem kuzuları ile hoşmerim ve külemez ve kaymak ve yogurtları ile ve çeşte ve tamburaları ile gelüb yanımıza oturub teselli hatır etmeğe başladılar Veydi yere ateşi Nemrud yakub her ateşte ikişer kuzu kebab çevirüb sabahadak Hüseyin Baykara meclisi idüb kanlı kebablar tenavül etdik Meğer bir ihtiyarlarının gözleri ağrır imiş Ana bir sörme çeküb ve bir kaç hiyarşenbe habı virüb iltifat etdiğim görünce cümlesi bizim şem'imize pervane oldılar Alessabah gürdük Şeriflerin bize refik verdiği Arab firar etmiş Cehennemra kılar deyüb atları silâhlıyub ve s(e)ishaneleri tahmil idüb kırk atlı ve elli pürsilâh Türkman piyadesi önümize düşüb 4 saat Huda hakkıyçün çekdiğimiz âlâm şedayidi Huda bilür Hele yüz bin renc inayile giderek

Gök Bel

Nam mahallin başına selâmet vardık didiğimizde hemen bir sarb kayalı dere içinden on atlı ve on yayan üzerimize at sürünce bizim Türkmanlar dahi anların üzerlerine at sürüb birbirleriyle hayli kelimat idüb Epsem olun Bunlar bizim müsafirlerimizdir Ve padişah hizmetine giderler Yükleri çul torvadır Alarka refiklerimiz silâha yapındılar Hemen mel'unlar geru ol boğaza girüb firar etdiler Hamdi Huda selâmetle 2 saatde Gök Beli aşub öte yüzde

Kariyei Akıncılar

Menteşe hakinde alaybeğinin yüz haneli ve bağ ve bahçeli bir mamur köyüdür Bunda gelüb taze can bulub cümle refiklerimize beş gurus verüb avdet etdiler Bir iki gün bu kariyede meks idüb safa et-

dik Ve bu kura halkı Ne acib hata sudunuz Bu dağları nice aşdınız Ve ne yol şaşdınız Topaç Oğlu bu dağları korudmuşdur Ve yolların kurutmuşdur Var kurban eyle deyu cevap iderlerdi Hamdi Huda sıhhat ve selâmetle Mentese sancağın keştü gúzar idüb bu mahalde yirmi pare sancağın altmış pare kazasının meymene ve meysere kırat bekrat keşt gúzar etdiğimiz kura ve kasabatların ve dağ taş ve rağların ve bostan ve bağların va yolların ve bellerin ubur iderek cemii ahvalâtına vâkif olub seyir temaşa etdim Ve desti Âli Osmanda bu Menteşe sancağı kadar mahsullü sancak yokdur Ve beni âdemi gayet çokdur Ve kazaları mamur âbâdan kuraları sıkdır Ve keştü gúzar ettiğim kazaların alettirtib birbirlerine müşa' olduğun beyan ider Evvelâ taht kazası Muğla şehridir ki paşalar bunda sakin olurlar Bâlâda evvsafı tahrir olunmuşdur Anın kiblesinde kazai Ula ve anın kurbinde kazai Yerekseği ve solunda kazai Gereme ve anın kurbinde kazai Kara Ova ve anın kurbinde kazai Sıravala yani Karabağlar ve anın şarkında kazai Milâs ve anın şimalinde kazai Mandaliyat ve anın şarkında kazai Mazin ve anın şarkında Bözöyük ve anın şarkında kazai Müsevli ve anın şarkında kazai Davaz ve anın kiblesinde kazai Gerenez ve anın kiblesinde kazai Üzümlü ve anın kurbinde kazai Avredos ve anın kiblesinde kazai Döğer ve anın kiblesinde kazai Eşen ve anın kiblesinde kazai Mekri ve ana karib kazai Purnaz [1] ve ana karib kazai Kökeros [2] ve anın garbında lebi deryada kazai Kökâbâd ve anın garbında kazai Dabye ve anın kurbinde kazai Darahiyye ve Mekri caniblerinde kazai Kaş Lebi deryada Finike kal'ası haki ile müşa'dır Ve kazai Kalkanlı Bazı zaman Teke hakinde kazalara zam olunur Bu dahi lebi deryaya karibdir Ve bu tahrir olunan kazaların cümlesinden nebatat müsmirat ve mahsulâtı ziyade olan bes kazadır Evvelâ Kökâbâd Bunda Sıgla yağı hasıl olur Ve kazai Purnaz(da) dahi Sıgla yağı hasıl olur Ve kazai Gökçegözde dahi hasıl olur Ve kazai Darende (de) dahi az hasıl olur Ve kazai Darahiyyede dahi bîhisab hasıl olur Bu beş kazadan gayri Menteşe hakinde değil rub'u meskûnda olmaz Sıgla yağı tabir etdikleri oldur kim kavak misali bir küçücük ağaçlardır Dağı taşı tutmuşdur Oldiyarın sagir ve kebir reayası ellerinde birer iğri keskin kırağı misal demirler ile cümle ağaçların kabuklarını yol yol kazıyub çuvallara doldururlar Amma ağaçların kabuğun bütün kazmazlar ki kurur Zira ziametleridir Mahsul alırlar Bedehu ol kabukları cenderelerde sıkub kabukların tulumlara doldurub yedi iklime gidüb mubarek gicelerde buhur yakarlar An-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Punaz)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Gökçe göz)

beri hâmdan lâtif rayihai tayyibesi vardır Ve yağı Atina balı misali humret üzre bir yağdır Tulumlar ve fuçular içinde doldurub Marmaris iskelesinden Mısıra andan Süveyş deryası ile Hindistana gidüb anda terbiyet idüb zübat misali burunlarına ve yüzlerine ve kulaklarına sürüb cizam zahmetinden halâs olur Ve hükemalar andan asel yapub yine Ruma gönderirler Elhasıl Hindistanda altun ile beraber tartub satarlar Bazı hükema ana ispe(ne)t yağı dirler Amma değildir Bunun bir zerre yağı âdemin eline ve esbabına sürülse bir müşk ve amberi ham misali âdemin dimağın muattar idüb rayihası esbabdan çıkmaz Çok hassası vardır Ve bu beş kaza yerin cümle halkı bunu tahsil idüb öşrü sultanîsin Milâs şehrinde Camii mütevellisine öşür virirler Kadim eyyamdan beru bu dağlar ol camiin evkafıdır Öşürden maadasın Rodos mukabelesinde Marmaris iskelesine götürüb furuht iderler Ve cümle Marmaris dağları ve dere ve tepeleri cümle Sıgla ağaçları ve tefne ağacı ve mersin ağacı ile müzeyyen olub âyende ve revendenin dımağın ıtrıshâî misal muattar ider Hattâ Sultan Süleyman Han Rodos fethine müteveccih olduklarında bu Gökâbâd hiyabanı içinden ubur iderken dımağı muattar olub Bire benim mümessek Gökâbâdım deyüb ol mahalde bir nehir ubur idüb Ayni misk deyüb ol nehrin üstüne iki güzel [1] cisir inşai lâtif idüb Miskli cisir ve Misk suyu deyu tesmiye olunmuşdur Amma mezkûr yağ Darahiyye kazasında cümleden âlâ ve kuvvetli hasıl olur Zira âbı havasının letafetinden azîm dirahiti müntehalardan hasıl olur Ve âbı havası ol mertebede hoşhavadır kim sene tarihinde Filikos [2] Oğlu İskenderi Yunanî cihangir olmağa sehil kalub ancak Bars (Fars) ve İrak memleketleri kalmış idi Âhir ana dahi müstevli olmak için leşkeri deryamisal ile Dârâ Şahın üstüne varub Nusaybîn altında Karadar nam mahalde Dârâ Şahı münhezim idüb cümle mal milkin ve cümle vüzera ve vükelâsın ve ehil iyalin esir idüb ancak Dârâ Şahın ehil iyali nazü naîm ile perveriş bulmuş ruhu musavverler sevahil diyarda âlâmı şedayid çekerek cizam zahmetine mübtelâ olurlar Cemii hükema ilâclarında âcizmande olurlar Âhir Şah kızı bir hokkasından mezkûr Sıgla yağın gösterüb Biz bununla sıhhat buluruz Yohsa bize gayri ilâc tesir etmez dediklerinde filhal bunları Rodos karşusındaki dağlara bırağub azîm saraylar ve bağ ve bağçeler bina olunub mezkûr yağdan cümle vücudlarına sürünüb ve âbı hayat sularından nuş idüb vücudları dürrü beyz elma(âsâ) olub ifakat bulurlar Hâlâ bu yaylağda menfunlardır Ve âsârı binaları zâhirdir Anınçün

[1] Bağdad Köşkü nüshası (göz)

[2] Philippos.

bu yaylağa Darahiyye derler Ve Sıgla yağı meşhurdur Amma tahsili müşkil olduğundan vakıyyesi bir guruşa beyi olunur deyu Menteşe sancağında bunun emsali nice maadinler vardır Amma tahsili semtin bilmezler Ve kitre ve kara günlük bîhisabdır Ve Anadolu eyaletinde bu Menteşe sancağından büyük sancak yokdur Ve âdemi anka ve çokdur Ve şimal canibi Aydın sancağı ile müşadır Ve yıldız tarafı Sıgla sancağı ile muttasıldır Ve şark tarafı Teke sancağı ile mülâsıkdır **والله اعلم بالصواب** Bu eyaleti tamam idüb bâlâda tahrir olunan kariyei Akıncılı ki Menteşe hududu anda tamam olub andan kıbliye mezkûr Seki yaylasından eniş aşağı Yeksi yaylasından aşağı beşinci saatde

Kariyei Yuvalı

Sibeg dağı dibinde Teke sancağı hükmünde yüz evli bağ ve bağçeli ve bir camili ve cümle saz örtülü evlerdir Ve serbest ziametdir Ve bundan kıbliye Könye sahrası içre mamur âbâdan kuralar ubur iderek Könye gölü kenarından güzer iderek yine ol sahra içre altı saat gidüb

Ziyareti mahremi esrar ve mukaddemi ebrar fukarayı âli abâ hazreti Abdal Musa Baba

قدس سره العزيز in evsafın beyan ider Bir kerre gûhu bâlânın dame-
ninde yüz evli bir camili ve bağ ve bağçeli ve cümle tahta örtülü evlerdir Ve muaf ve müsellemler Sultanı fukara Abda Musa evkafıdır Ol âsitaneinin tamir termimine ve mekûlât meşrubatının ve âyende ve revendegânların hizmetine memurlardır Ve bu kariyenin kıblesi tarafında kal'a misal kerpiç divarlı ve cürmü dört bin adım bir bağı iremin ortasında âsitanei kadim bina merkadi Abdal Musa Baba bir ulu kubbei nühtak içinde medfunlardır Ve kâ(r)gir kubbesi üstü çam tahtası örtülü bir sivri kubbei âlidir Zirvei âlâsında altun alemin beş saat yerden şulesi nümayandır Ve merkadi pürenvari müşk anberi ham ile muattardır Ve sandukai şerifin canibi erbaasında kıt'a kıt'a hüsnü hattı giranbeha kelâmı izzetler ile bezenmiştir Ve gûnagûn altun misal çirag ve mücevher gümüş ve altun kanadiler ile ve bîhad musanna âvizeler ile ârâste kılınmıştır Ve seri saadetlerinde tacı bozdoğanî ki beş terkdir Masavayi terk tecrid alâmetidir Ol kisbet üzre yeşil imameleri vardır ki ırkı tahirden olub Horasan erenlerinden Hacı Bektaşî Veli fukarasıdır Ve kubbei münevveri içi gûnagûn kıt'alar ile herbirin birer erbabı maarif âsâr idüb tahrir etmişler Ve

Rum ve Arab ve Acem ve Hind ve Sindden ve Belh ve Buhara ve Semerkand ve Horasan seyyahları gelüb Alâmetlerimiz olsun deyu palhenk ve zertdeste ve nefir ve keşkül ve sapanı davudîler asmışlar Hakir babı muallâsı üzre celi hat ile bu beyti tahrir etdim (Beyit)

Pişvayi tariki âli aba

Merkadi pak tekyei Musa Baba

Ve kubbenin canibi erbaası başka bir çevirme divarlı bir gül gülistanlı ve sünbül reyhanlı bağı iremdir Andan taşrası mezkûr kal'a içre müteaddid müsafirhane ve meydanları ve kılar ve matbahı keykâvüs ve fukara meydanları ve mesaciddir Ve cabeca âbı revanlar üzre çemenzar sofalar ve kasrı lâtifler ile müzeyyendir Ve her kûşesi uşşakî halîçeleri ile mebsutdur Ve âlâtı a'vanın hesabın Huda bilür Ve meydanlarında nice yüz altun misal alemler ve cırag ve def ve kudüm nefir ve nakkareler ile pirastedir Ve üç yüzden mütecaviz pabürehne ve serbürehne ve çardarb ârifi billâh terk tecrid canlardır kim herbiri akli Aristodur Şeb ruz ilme ve marifetullaha meşgullerdir Ve gayet ehli sünnet velcemaat fukaralardır Ve matbahı keykâvüsünde kırk dane talâtin tennurekeş huddamları var kim herbiri rahatülervah taamlar tabh idüb âyende ve revendeye sofrai bîm-tinanda hanı beyazı mebzuldür Subhuşam رباطون âyetin tilâvet idüb Ya Rezzak ismine mazhardırlar Ve fukara meydanı önünde bir çemenzar meydanda cereyan iden aynın iki canibinde gûnagûn beyti (bîdi) sernigûn ve çınar ve kavak ile bir müzeyyen bir çemenzar mekânı dervişandır Ve anda bir namazgâh köşkü var Tahta örtülü sivri kubbedir Ve altında bir âbı habat kaynak suyu vardır Musa Babanın nazargâhıdır Biemrillâh hasta içse şifa bulur Ve bu meydanın bir tarafında yirmi anbardır İçi gûnagûn mahsulât ile lebberlebirdir Ve bu meydandan taşra başka bir müsafirhanei azîm var Canibi erbaası divardır Ve bu divanhane fevkanîdir Altı iki yüz at alır ahurdur Ve bu meydana hizmet iden mihmandarlardırlar Zirdest canlardır Ve şeb ruz âyende ve revendenin atlı piyadesi eksik değildir İki müsafir gelse filhal mâhazar baba çorbası mukarerrdir Ve öyle hikâyet iderler kim Musa Baba bu âsitanei inşa ideli matbahında âteş söyünmemişdir Ve Huda söndürmeyüb inkırazüdevran müebbed ola Acib hanei bîminnetdir Ve azîm evkafdır Ve binden mütecaviz koyunu ve bin camusu ve on katar katırı ve binden mütecaviz sığırı ve yedi yüz kolanlı kısrığı ve yedi değirmeni ve bu kadar bağ ve bağçe ve tarlası ve dağlarında kuyusu var Ve herbiri (bir) sahibi hayratın ihsanıdır Zira bu Anadolu vilâyeti halkı bu Sultana gayet mutekidlerdir

Yirmi otuz konak yerden berrü bahirden nezerat gelür gayet ulu Sul-
tandır Nice bin keramati zâhir ve bâhir olmuştur Cümleden biri
tekyesi önü gayet bataklık ve çamurlu yer imiş Bir nice fukaraları
Canım sultanım şu âsitane önü gayet çamurludur Gelen yârân züv-
vârân hayli taab ve iztirab çekerler Himmetiniz ile bir kaldırım et-
seniz deyu reca iderler Nola güllerim deyüb olgice cırag ve meş'aller
yakub def ve kudümlerin döğüb ve sur tabılların çalub hâlâ âsitane-
sine havale olan taşlı dağa tevhidî erre ile varub السلام عليك جبال الله deyüb
iki rik'at nemaz kılub Ya cibal Biemrillâh senden recam budur ki
bir müsafirhane yaptım Gönüller kâ'besi yapmak için Anın kaldı-
rımı yokdur Ecdadı izamımız seyyidülkevneyn aşkına Ve on iki bin
taş isterim ki herbiri at ve katır gövdesi gibi ola Gelüb tarikı Mu-
hammedî üzere selâma duralar deyu bir gülbangi Muhammedî çeküb
ve cümle huzzarı abdalın Allah deyüb el yüze sürülünce عظمت الله ol an
bir saika ve ra'd ve berk kopar kim bazı fukaraların zehresi çak olub
cümle çırağlar sönüb bir reyhi sarsar zemini sarsub taşı ve toprağı
savurub Musa Baba cümle fukaraların birbirin elele virüb Güzeller
duanız kabul Gelün tarikı Muhammede girin Görün Nice kaldırım
döşenmiştir deyüb alessabah âsitanedan taşra çıkub görseler kim mu-
radı şerifleri olan mahalde hâlâ üç bin adım tuli sun'u Huda bir
kaldırımıdır kim im'anı nazar ile nigeran eylesen çeşmi ibret hayre-
lenir Makduru beşer değildir Öyle hemvare taşlardır kim herbiri
üstadı hakkâk elinde inhişkâk olunmuş musaykal ve mücellâ taşlardır
Ve öyle terkiib ile dizilüb zeyn olmuştur kim gûya bir radei hattatdır
Gören seyyahana hafi değildir Bunun emsali nice keramatları tevari-
hatlarda ve menakıblarda masturdur Himmetleri hazır ola Andan
kıbliye altı saat taşlıklı yerler ile ubur iderek

Kariyei Sevündik Dede

Abdal Musa hazretlerinin halifelerinden bir sultan anda medfun-
dur Birkaç fukaraları vardır Andan yine kıbliye yedi saat mahsullü
kuralar içre ubur iderek ve iki canibi sengistan cibali seramedler
temaşa iderek

Evsafı Kal'ai Finike

Matekaddem Cineviz keferesi binasıdır Sene tarihinde Teke Bay
Oğlu Ahmed Bay feth idüb Âli Osmandan Urhan Gazi suruna bin
teke keçi ile ve bu Finike kal'asının miftahların saçı hedaya virdiğün
Teke bağı olasin deyu nutk etmişler Anınçün tekeleri çokdur Ve Te-
ke vilâyeti deyu andan kalmıştır Mezkûr Finike kal'ası Teke eyale-

tinde paşa hassıdır Subaşıdır vardır Ve yüz elli akçe kazadır Serdarı ve dizdarı ve yetmiş neferatı ve gümrük emaneti vardır Kal'a kulları ulûfelerin gümrük eminden alırlar Amma kethüdayeri ve nakibi ve şeyhülislâmı Elmalı şehrinde Lebi deryada bir derbendi canlerdendir Ve Mısır iskelesi olmak ile her sene vâfir gemiler gelüb gümrük alınır Ve kal'ası bir musattah püšte üzre şekli muhammes bir şeddadî bina bir küçük kal'adır Cürmü malûmum değildir İçinde

Bir camii ve dizdarı ve neferat evleri ve buğday anbarları vardır nazır bir demir kapısı var Ve binası ucunda derya içinde bir metîn mendirek kulesi var Toplar ile canibi erbaasın muhafaza ider Bu kule sonra bina olunmak ile başka neferatı ve dizdarı var Ve bunun kal'a dibinde bir varuşu vardır Cümle toprak örtülü üç yüz hanedir Ve mahalle mihrabdır Cümleden çarsu içinde Camii cemaati kesireye malikdir Ve hanı ve hamamı ve cümle dükkândır Ve serapa bu şehrin canibi selâsı limon ve turunc ve bağ ve bağçedir Hattâ yüz limon turunc bir akçiye beyi olunur Ve buna karib kasabasında Abdal Musa Sultanın bir âsitanesi vardır Bu dahi limon turunc ve enar ve incir hıyabanı içinde erdi [1] bihiştten nişan virir bir iremi zatülmaddır Amma evkafı olmamak ile fukarası azdır Amma yine kırk elli fukara eksik değildir Bunun bağçesi içinde Nazar Dede medfundur Andan şarka kazai Eğirdir Finike ile müşa bir kazadır yolları sarp ve vacibüsseyir bir şehri olmamak ile ol semte azimet etmiyüb şark canibine altı saat sarb çengelistan yollar ve beller aşub

Evsafı Kal'ai Azresan

Teke hakinde ve Eğirdir nevahisindedir Serdarı ve kethüdayeri yokdur Kal'ası bir sarb yalçın kaya üzre şekli muhammes bir şeddadî bina küçük kal'adır Olgün bârânı rahmet çok yağmak ile çıkub murad üzre seyir temaşa etmedim Amma gayetülgaye evce serçekmiş iki kat kal'adır Ve taşra katının bazı yeri münhedim olmuş Amma iç kal'ası henüz üstad mühendis elinden çıkmıştır Ve ol gün Teke müsellemi Cavuş zade Muztafa Ağa tarafından bir kaç kanlı ve harami olmak için getirüb dizdarı Sefer Ağaya teslim eylediler Zira Teke vilâyetinde böyle bir sarb kal'ai bâlâ yokdur Ve aşağıda varuşu cümle toprak örtülü evlerdir mahalledir Ve cümle mihrabdır Camii ve hamamı ve hane vardır Ve bunun dahi limonu turuncu çokdur Ve bağ ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (arızı)

bağçasine nihayet yokdur Ve bu kal'anın şark tarafında bir konak baid lebi derya üzre sarb kayalarla Adalya körfezine karib evci semaya serçekmiş kayalardır Ana Alisiler derler Hikmeti Huda o kayalarda şeb ruz alev alev ateşler evce serçekmişdir Lâkin gice vakitleri Mısırdan ve Kıbrısdan gelür gemiler yüz mil yerden mezkûr alisileri seçüb selâmet yakın olduğun bilüb şadüman iderler Hikmet bu kim ol ateşlerin yanına bir âdem varsa bir ateş dahi zâhir olur İki üç yahud on âdem varsa olkadar ateşler zâhir olur Kükürd misal rayıhasıvardır Amma beni âdeme zarar isabet etmez Ve temaşa iden kimesneler gidince evvelki ateşler kalub sonraki ateşler gaib olur Ve şiddeti hararetinden yanına varılmaz Zira alevi haylı yerden tesir eder ان الله على كل شيء قدير Bu burundan içeri Adalya körfezidir ki tuli kırk mildir Bu Alisileri temaşa idüb şimal caibine sarb sengistan yollar aşub sekiz saatde

Kariyêi Gerenler

Yüz altmış toprak örtülü evlerdir Bir camii ve [1] hanı var Ve ziametdir Cümle halkı müslümanlar [2] Andan yine şimal canibine [3] sarb sengistan çengelistan rahlar ubur iderek sahrayı Elmalıya çıkub hamdi Huda atlarımızın ayağı hake dokunub gayri taşdan eser görmiyüb bu sahra içre nice mamur ve müzeyyen iremzat misal kuralar ubur idüb Könye gölü azım haliçedir İçinde gûnagûn mahiler şinaverlik idüb kuraların halkı sayd idüb kefaflanırlar Ve bu sahranın şarkı canibindeki kayalardan

Nehri Elmalı

Tulû idüb geçit vermez Sa(h)ikasından âdemi dehşet alır Bir mağara kapusından çıkub Elmalı şehri altından cereyan idüb mezkûr Könye gülüne mahlût olub gaib olur Lâkin mezkûr göl bazı mevsimde taşub Elmalı sahrasın ve köylerin gark idüb cemii mahsulâtları hebaya gider Ve mürtefî yerlerde olan kuralar ceziremisal kalurlar Ve mezkûr nehrin kayalardan çıktığı mahalde dağ eteklerinde sahibülhayrat Ömer paşa kâmil bir saat tuli bir seddi İskender misal bir divar bina idüb üzerin kaldırım idüb ve niçe yerleri cisirdir Bazı zeman bu seddi dahi gark idüb beş altı ay yol dağlardan aşılıb ol nehir başı olan mağaradan bilâ had ve lâ gayet elvan elvan ba-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bir)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (dır)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (tarafına)

lıklar çıkar kim ol vilâyet maide ile ganimet olur Bu hikmet kim ol mağarada olkadar balık nerede hasıl olub dururlar Bu temaşaları idüb Ömer paşa cisrinden geçüb rubu saatde Elmalı şehrinin bağ ve bağçeleri içinden güzer idüb

Evsafı şehri kadimi darı tüffah Elmalı

Bu şehrin şimal canibinde zirvei âlâya serçekmiş bir püšte vardır Anda hâlâ nümayan mağaralar vardır Teke Bay Oğulları asrında ol mağaranın yerinden Almalı yedinden Almalı sadası istima olunub nice yıl bu hal üzre mürur idüb bir ferdi âferide dahme küşalık idüb bir kimesne muvaffak olmaz Hâlâ ki herkes mağara içindeki genci görürler Âli Germiyan Oğullarından Yakub Germiyanın İshak Fakih nam bir hacesi gelüb mezkûr dahme dibinde bir erbâin çıkarub Leylei Kadirde rede [1] altın ve gümüş ırmak misal taşra akub Teke Bay Oğluna öşrün virüb ve Almalı diye diye cümle Elmalı halkın Teke Bay iken Elmalı Bay olub bu şehre Elmalı dimesinin sebebi tesmiyesi oldur Bادهu İshak Fakih Anadolu şehirleri halkın bay idüb bin deve yükü mal ile Kütahyaya gelüb Yakub Germiyana bu kadar hazine virüb rızaenlillâh bir cami ve bir medrese ve hamam ve imaret bina ider Hâlâ Kütahya çarşusu içre Sak Fakih dedikleri galatı meşhurdur İshak Fakih camii oldur Hâlâ Elmalı şehrinde ol mağara malûmdur Ve bu şehir Anadolu eyaletinde Teke paşasının tahtıdır Ve paşasının tarafı padişahîden hassı hümayunu 328000 Hîni seferde paşası hassına göre kanun üzre dört yüz âdem ile sefer eşer Alaybeğisi ve çeribaşısı vardır Ve sekiz ziamet vardır Ve üçyüz doksan iki timarı vardır Kanun üzre beş bin akçede bir cebelüsi ile sefer eşer Paşa askeri ile cümle sancak askeri

olub sefere revane olurlar Bu şehrin şeyhülislâmı ve nakibül-eşrafı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyân eşrafı vardır Ve yüz elli akçe şerif kadılıktır Ve nahiyesi kuradır Senevî üç bin gurus hasıl olur Bervechi adalet sancak paşasına senevî elli beş kise hasıl olur Gayet mahsullü vilâyetdir Ve sancağı cümle kazadır Evvela baş kaza tahtı Elmalı ve garb tarafında kazayı Kaş ve yine garbında kazayı Kalkanlı ye anın şarkında Finike ve anın şarkında Eğirdir ve anın kurbinde kazai Adresan ve anın şarkında körfez aşırı kazai Adalya ve anın şimalinde kazai İstınaz [2] ve anın şimalinde Kızılkaya ve kazayı Teke karahisarı Bu sancakda meşhur

[1] Dere olacak

[2] İstanos

kazalar bunlardır Amma bazı zaman kazai Kaş ve kazai Kalkanlı Menteşiye zam olunur Ve bu Elmalı şehrinde kal'a yokdur Şehri Elmalı cibali dameninde cihangir yokuş misal evleri biri biri üzre dereli ve depeli yerde vaki olmuş bir bağı Meram misal şehri kadimdir Cümle otuz iki mahalle ve sekiz bin sekiz yüz seksen sekiz tahta örtülü evlerdir Ve cümle otuz iki mihrabdır Ve cum'adır Evvelâ cümleden mükellef ve müzeyyen ve ibretnüma ruşen kârı musanna camii murassa Ketenci Ömer paşa camii çarsuy pazar içinde vaki olmak ile cemaati kesireye malik bir camii ruhefzadır Ve enderun birunu serapa nakşi bukalemun müzehhbdır kim Behzad kalemî çekmede âcizdir Ve kubbei nilgûnu bir müdevver kubbedir kim misli meğer kubbei çerh ola Ve bu kubbenin etrafında sekiz hurde kubbeler var Hemen misli İslâmbolda Eyub Sultanda Zal paşa resmindedir Tulen ve arzen seksener ayakdır Ve bir surahi minaresi var kim evce serçekmiş bir mevzun minarei musanna'dır Ve kible kapısı üzre mastur olan tarih budur

*Dini islâma şeref verdi Ömer paşa bugün
Nitekim Faruku a'zamlı zeyin oldu bu din
Şad olub itmamının Yahya didi tarihini
Camii bünyad beytullahı hâdi rüknü din
Sene 1016*

Ve taşra sofaların yemin ve yesarında olan revzenler üzre kâşii Çin lâciverd ile celi hattile bu ebyatlar tahrir olunmuşdur (Beyit)

*Tavkı takat bağılyub ifriti nefsin boynuna
Asafı Hakla riayet kıl Süleymanlık budur*

Ve bir haremi ferahfezası var kim gûnagûn şecerei müntehalar ile tezyin olunmuşdur Zilli himayesindeki yeşil ve dehavî katifevar çemenzarında cemaat rahat olub Hakka ibadet iderler Ve bu heremin canibi erbaası medrese höcreleridir Ve bir kubbei âli derslane ve darı kurayı var Cümle höcreler önü sütunlar üzre taklardır Ve camiin taşra sofası dahi amudu müntehalar üzre kübbei âlilerdir Ve haremnin ortasında bir abdest havuzu var kim ortasında bir şazirvan var Âdem gövdesi misalita kubbeye pertab ider Ve dahi [1] lâtifin canibi erbaasından uyunlar selsebilâsâ revan olmadadır Ve bu hayrat hase-natın cemiisi nilgûn kurşunlu örtülü binalardır Elhasıl Anadolu eyaletinde Tire ve Mağnisa ve Amasyadan gayri yerde böyle binayı musanna yokdur Bu camiden sonra cemaati kesireye malik Eski

[1] Bağdad Köşkü nüshası (havzu)

Cami binayi kadim olmak ile bir ruhaniyyet var kim içinde âdem iki rik'at namaz kılub dua etse dünyevî ve uhrevî cemii hayır muradını biemrillâh hâsıl olur Zira kibarı evliyaullahâ nazargâhdır ki meşhuru âfâkdır Ve Şeyh Yusuf Efendi Camii ve Ümmi Sinan Efendi Camii anındır Ve Yeni Cami Hanım kadınıdır Bu camilerden maada otuz iki mihrab mescidlerdir Ve yedi mektebi sıbyan vardır Evkafından her sene cümle tıflı ebcedhanlara sürre ve atıyye ve birer kat esvab sadaka ihsan olunur Bu yedi mektebden maada vakfı olmıyan yetmiş mektebi sıbyan vardır Zira bunda Kur'anı azîme olan rağbet meğer Kastamonide ola Gayri diyarda yokdur Anınçün Cenabi Bari bu şehir halkın anka idüb ganimet ihsan etmişdir. Ve dört medrese ve bir imaret vardır Ve beş hamamı var Taba (k) hanede Tahtalı hamam mahkemenin önündedir Eski hamam ve Şeyh paşa önünde Çavuş hamamı ve Demirciler önünde Bey hamamı âbı havası lâtifdir Karkmallesinde Karkalı hamam Ve cümle üç yüz dükkândır Ve şehir içinde cereyan üzre cümle yetmiş değirmendir Ve üç hanı vardır Gerçi bezastanı yokdur Amma bu hanlarda cemii zîkiyyet eşya mevcuddur Ve bu şehrin derü divarı cümle divarlarının zeyli taşdır Ve bâlâsı kerpiç divardır Ve cümle sokakları eniş yokuş taş kaldırımdır Ve kible canibi serapa bağ ve bağçelerdir Ve bundan gayri her evde bağçeler mukarrerdir Gûnagûn engûr ağaçları ve çınar ve kavak ve karaağaçlara sarılmış üzümleri olur kim minelacayıbdır Ve her evde birer âbı hayat mâi tahir zâhirdir Ve bu şehir dameni gûhda vakidir Amma şimal canibi küşade olmak ile âbı havası letafetinden mahbub ve mahbubesi gayet memduhdur Ve cümle halkı garib dostlardır Ekseriya Teke külâhı üzre sarık sararlar Ve daima müsafir ararlar Ve çuka ferace ve nefti ve mavi boğası haftan giyerler Ve mekûlât meşrubatının memduhatından kırk gûne elması ve yedi elvan üzümü ve beyaz has ekmeği meşhurdur Ve beyaz bezi Denizli boğasisına tercih olunur Ve bunda olan kibarı evliyaullahları beyan ider

Ziyaretgâhı Elmalı şehri

Evvelâ şehir içinde Şeyh Baba Sultan Eski Cami mihrabı önünde medfundur Menakıbı bisyardır Ve Pınarbaşında Abdülvehhab Efendi bir mesiregâh âsitanesi var kim cümle ahibba ve erbabı zurefânın ârâmgâh nemazgâhıdır Anda bir kubbei âli içinde medfundurlar قدس سره Karaman Ereğlisinin Bunarbaşısı gibi bu şehre cümle âbı hayat u mahalden taksim olunur Ve cümle ayınların herbiri birer dirahti

bâlânın altından çıkar azîm teferrücgâh ziyaretgâhdır Ve şehir içinde Ümmi Sinan Sultan ve şehrin ta şark tarafı ucunda İstanoz yolu üzere Baltası Gedik Mahmud Dede bir mesiregâh temaşagâh cihannüma bir mürtefî âsitane medfundur Abdal Musa Sultanın biraderi canberaberleridir Çok keramâtı zâhir olmuştur Ve bu Elmalı şehrinin cümle sularından âbı zülâli bunlardır ki zikrolunur Alaca mescid mahallesinde Karapınar ve Ulupınarbaşı ve Hacı Ahmed pınarı Bu cümle altmış pınardır Bir yire cem [1] nehri azîmi Elmalıya mahlût olub Könye gölünde gayib olur Ve bu şehri dahi temaşa idüb şark tarafında dağlar eteğinde yirmi pare mamur âbâdan kuraları ve Türkman yatağı mahuf yolları güzer idüb on iki saatde sahra ve bayırlar aşarak

Evsafı yaylağı şehri İstanoz

Sene tarihinde Teke Bay Oğlu Ermeni keferesi elinden feth idüb badehu Yıldırım Han destine girmiştir Teke sancağı hakinde paşa hassı voyvadalıktır Müftisi ve nakibüleşrafı ve kadısı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı cümlesi Adalyada sakinlerdir Lâkin yılda bir kerre bu yaylağa gelüb sekiz ay ayşü işret idüb kesbi hava iderler Badehu güz eyyamında sagir ve kebir Adalyaya gelüb ancak naib ve subaşı yüz âdem ile cümle evleri hiraset üzere olurlar Ve bu şehrin kal'ası garb canibinde bir yar üzere bir küçük virançe kal'acıktır Dizdarı neferatı iç el olmak ile bir şey yokdur Ancak içinde bir kaç fukara Ermeniler sakindir Ve Celâli asrında münhedim olan yerlerin kerpiç ile tamir etmişler Ve garba nazır bir kapusu vardır Bir alçak kayalı püšte üzere şekli murabba kal'acıktır Ve cenub canibinde bir dere aşırı bir yalçın mağaralı kayalar bu kal'aye havaledir Ve bu yayla evlerinde ancak yüz hanede âdem kışlar yerlidir Maadası göçerler Ve bu İstanoz deresinin içi bir vasî uzdur Nehrin iki canibinde kat enderkat on bin atlı yüz içli ve taşralı ve müteaddid hamamlı ve havuz ve şazirvanlı sarayı âlilerdir Gayet mamur ve müzeyyen anka evleri nehrin iki canibinde tabaka tabaka şahnişinli gül gülistanlı bağ bostanlı haverhaklardır Ve bu nehir üzere cümle yetmiş ağaç cisirdir Herkes hanesinden yârânları ile gavvasvar şinaverlik iderek mahiler sayd iderler kim herbir alabalığı üç vakıyye gelür mahii ilâhîdir Ve Bu şehrin nehir kenarınca şarkdan garba tuli kâmili iki saat yerdir Ve arzı ancak üçer ve dörder sıra evlerdir Maada dağ ve taşı bağdır Ve cemii sokakları vasîdir Ve bağ ve bağçe içleri olmak ile şahrah-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (olub)

larında asla güneş tesir etmiyüb Acem diyarının hıyabanı misal koyahdır Ve her kûşesinde birer âsiyabl sokakdır Ve bu nehir dağından tulû idüb Finike kal'ası ile Adresan kal'ası ma-beninde Akdenize mahlût olur Ve bu şehir cümle iki yüz beş mihrabdır Her sahibi hayır birer mescid bina etmek ile mesacidler çokdur Ve çoğunun evkafları yokdur Ancak yayla mahallesinde cemaati çokdur Amma salâtı cum'a eda olunur üç camidir Şehrin garb tarafı ucunda çarsuy pazar içinde cemaati kesireye malik camii Sultan Alâüddin bir camii vasîdir Matekaddem kurşun örülü imiş Celâlî Karayazıcı gelüb kurşunun sekbanı bîpayanına verüb bu camii münevveri ihrakı binnar ider Badehu sene Sultan Ahmed asrında Kuyucu Murad| paşa ruyi arzı Celâlî haşeratından tathir idüb bu camii termim etmişdir Hâlâ cami içinde yirmi çam direkleri meydandadır Ve yirmi çam direkleri dahi camiin divarlarına muttasil kayimdir Cümle kırk sütunu keştivar direkleri üzre yine çam kirişler sadedil misal bînakış bîşöhret tavanlardır Kâ(r)gir kubbeler değildir Ve üstü kirec örtülü damdır Ve bu camiin ortası Bursada Ulu Cami misal açıkdır Matekaddem bir havzu azîmi varımiş Hâlâ beyaz mermeri ham döşelidir Ve bu cami çarkûşedir Kible kapusından mihraba tuli iki yüz ayakdır Ve arzı yüz yirmi ayakdır Ve müezzinler mahfili camiin ortasında bir musanna çam binayi maksuredir Ve mihrabı ve minberi tarzı kadim sade binadır Ve kible kapusından on iki kademe taş nerdüban ile enilir Ve bu kapudan maada kapusu yokdur Ve bu kapunun sağ tarafında bir kâ(r)gir minarei mevzunu var kim sihri îcaz binayı musanna imiş Lâkin Celâlî ihrak itdükde cাবেca yerleri muhterik olmuş Ve minarenin taşra yoldan tarafında iki (âdem) kaddi mürtefî yerde bu hat masturdur (Tarih)

(بنی هذه المنارات ^[1] الشريف مراد پاشا اوائل ربيع الآخر سنة ٩٧٩)

ve bir medrese ve bir han ve bir hamam ve matekaddem bir imaret cümle Sultan Alâüddinindir Ve bir hamam dahi nındır Ve cümle üç yüz dükkândır Asla bu dükkânların kapuları ve kepenkleri yokdur Herkes metân gice hanesine götürür Ve cemii sokakları kumsaldır Kaldırımı yokdur Velhasıl âbu havası olkadar lâtifdir kim cümle Adalya kavminin renk ruyları zerd çehredir Bunda sekiz ay zevk [2] safa iderek kesbi taravet idüb gülçehre olub hayat bulurlar Ve Adalya kavmi bu yaylağa gelmeseler memat bulurlar Elhasıl

[1] Bağdad Köşkü nüshası

(المنارات)

[2] (Bunda sekiz ay zevk) Bağdad Köşkü nüshasına yoktur

medhinde lisan kasırdır Ve cemii müsmirat makulesi memduhdur Amma kırazi ve elması ve emrudu ve findığı meşhurdur Ve cümle saraylardan musannaı ve kârı kadimi müzeyyeni İslâmbolda Galata mevlevihanesi şeyhi Âdem Efendi hazretlerinin eba ve ecdadından irsile intikal iden sarayı âlisi bir diyarda yokdur Hattâ böyle yayla yerde limon ve turunc ve kebbat ve iremzat misal müzeyyen bir bağı İstin vaz (İstanos) [1] Ve bu şehirde haftada bir pazar olur kim âdem deryası olub niçe yüz bin guruş meta canibi erbaa vilâyetlerden gelüb beyi şira olur Ve Âli Osmanın hükmünde Konya şehrinin Meraımı ve Malatyanın Aspuzi ve Peçevi (nin) Sirm manend bağı iremin barudhanesi ve Kırım vilâyetinde Kefenin Sudağı ve bu Adalyanın İntanozu Rum ve Arab ve Acemde meşhuru âfâkdır Eğer bu İstinaz (İstanos) yaylağına ittilâ hasıl etdiğimiz kadar evsafın tahrir eylesek bir mücelled olur Andan şimal canibine dört saat mamur kuralar ubur iderek

Kariyei İncirli

Teke hakinde bir mamur müslüman köyüdür Andan şarka on bir saat mamur kuralar ve çengelistan dağlar aşub şiddeti hararet çeküb renc ina çekerek Merkir belin dahi ubur idüb

Evsafı şehri şirini Isparta

Sene tarihinde Ermen destinden Sultan Alâüddin fethidir Badehu sene tarihinde Âli Osmaniyandan fethidir Anadolu eyaletinde Hamid paşasının tahtıdır Başka sancakdır Paşanın tarafı padişahîden hassı hümayunu 200,000 akçedir Hîni seferde hassına göre dört yüz âdem ile eşer Alaybeğisi ve çeribaşısı vardır Dokuz ziameti ve beş yüz seksen beş timarı vardır Ve cümle erbabı zuama ve erbabı timarın mutasarrıf oldukları mahsulâtları nekadar mal olursa beş binde bir yarar cebelüleri ile sefer eşerler Paşası askeri ile cümle sekiz bin asker olur Şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyân eşrafı ve uleması çokdur Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kuradır Kadıya senevî altı bin guruş paşaya otuz bin guruş bervechi adalet hasıl olur Ve cevzi madudu yedi bin guruş vardır Bac ve pazardan ve kâlâzardan bir altı yedi bin guruş hasıl olur Ve bu sancak eyaleti gayet vasî diyardır Cümle kaza yerdir Ve Isparta şehri on yedinci iklimi örfiyyedendir Ve Rum şehirlerindedir Ve diyar beyni Elhamiddir Ve bir medinei müzey-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (dur)

yendir Ve sahibi irşad ve keşfi keramat sahibi selefde ve hazırda çok kimesneler vardır Cümld aded mihrabdır Evvelâ Firdevs Bey Camii Koca Sinan bina etdi

(Sahifeyi doldurmak için altı satır boş)

Ziyareti Eşşeyh Veli Hamid sancağında Agrasa kasabasındandır Sıllarında bir zaviye bina idüb anda medfundur Firdevs Bey Camiinde vâız ve nasih ârifi billâh kimesne idi Çok sebak keramâtı zâhir ve bâhir olmuştur

Ve bu Isbarta şehrin alâkaderülîmkân iki günde seyir temaşa idüb kible canibine mamur ve müzeyyen kuralar ubur iderek sekiz saatde

Kariyei Sarı Ali Bey

Mamur müslüman köyüdür ve ziametidir Bundan kibliye altı saat vasî sahralar ve mamur kuraların ubur idüb

Kariyei Kara Kaldırım

nam mahalle gelindi Andan kâmil sekiz saatde kible canibine Karakaldırım üzre ubur etdik ki mezkûr Karakaldırım Arab ve Acemde meşhuru âfâkdır kim yüz iki yüz âdem âbı ruy ile hüsnü bal ile ubur idemez Cümle aşkıya ve haramilerin ârâmgâhları ve kemingâhlarıdır Ve bu Karakaldırımın her canibi fil cüssesi misal sengi hârâlardır kım üstad mühendis destinden henüz çıkmış zan olunur Ve bu şahrâhın iki canibinde olan ibretnüma sandukalarla herbiri birer höcre zan olunur Ve bazılarının kapakların açmışlar Cümle lâşe ile ve üstühanı na'şe ile memlûdur Ve her sanduka üzre lisanı Yunan ile ikişer üçer satır tarihleri vardır Ve böyle niçe yüz bin sandukalar nümayandır Ve niçe bin kenise ve manastır ve kal'a ve değirmen arkları ve kırkar ellişer ayak taş nerdüban ile enilir amudu müntehalar üzre su sarnıcları ve ibretnüma âsârı binalar var kim sekiz saatlik yolu dutmuştur Amma hâlâ virandır Hamdi Huda selâmetle bunları ubur idüb

Menzili Yenice Han

Darımandır Adalya hakkında bir yalçın dereli yerde üç kıt'a handır Adalya ile İstınaz mabeyninde vaki olmuştur Âyende ve revende (ye) ârâmgâhdır Henüz bina olunuyor Ve bir kahvehanesi ve bir kaç nevbina dükkânları var Ve Adalya kal'asının dizdarı Celeb Cafer Ağa

hanın mukabelesinde nevbina bir çeşmei âbı zülâl inşa iderken hakirin bilbedahe bu tarihi celi hat ile tahrir olunmuşdur (Tarih)

*Sahibülhayra suna mâi kevser
Şad ola ruhu Hüseyni Hayder
Evliya dedi anın tarihin
Şad hurrem ola ayni Cafer
Sene 1078*

Andan kible canibine sarp kayalar ve dereler içre çengelistan ve ormanistan yerler içre güzer iderek beş saatde

Evsafı kal'ai Adalya

Sene tarihinde Cineviz elinden Sultan Alâüddin fethidir Badehu sene tarihinde Urhan Gazi destine girmiştir Yine İspanya küffarı müstevli olub sene tarihinde Gazi Hudavendigâr fethidir Ve Teke sancağı tahtı idi Lâkin bir kenar yerde vaki olmak ile hâlâ Teke paşası Elmalı şehrinde sakin olub taht olunmuşdur Hâlâ üçyüz akçe şerif kazadır Ve cümle nahiyesi kuradır Senevî sekiz bin guruş hasıl olur Bervechi adalet Ve şeyhülislâmı ve nakıbüleşrafı ve kethüdayeri ve serdarı ve ulu ve mün'im bazirgânları ve dizdarı ve yüz elli müs-lüman ve yüz elli keferre kal'a neferatı vardır Ve kal'ası Adalya kör-fezinin nihayetinde lebi deryada minare kaddi yalçın kayalar üzre şekli mukavves bir şeddadî taş bina kal'ai kadimdir Ve Dairen madar cürmü liman kenarı dolaşmasile dört bin dört yüz adımdır Garb tara-fında Paşa Sarayı köşesinden Narin kuleye ve varuş kapusu üzre meh-terhane kulesin ubur idüb şark canibinde Lala kulesine varınca bu kal'a iki kat kal'a divarıdır Ve otuzar arşın yedi ve sekizer arşın arzı Seddi İskender var mühkem divardır Ve bu taraf kırk kule ve bin üçyüz adımdır Andan cenuba bin adım [1] ve on sekiz kuledir An-dan garba Kız kulesi burnuna varınca bin adım ve on beş kuledir Ve bu taraflar kara tarafları olmak ile ikişer kat kal'a divarı ve on arşın umku ve yirmi arşın arzı vasî kesme kaya hendekdir Ve mez-kûr Kız kulesi katmer gül gibi biri biri içinde sâfi beyaz mermerden bir musanna vacibüsseyir kullei mevzundur Andan limanı dolaşınca bin yüz adımdır Ve bu tarafı gerçi yalın kat divardır Amma kırk arşın bâlâ divarı metindir Ve gayri yerleri on beşer yirmişer arşın bâlâdır Ve liman tarafı on iki kullei zibalardır Bu hisab üzre cümle Adalya kal'ası seksen kuledir Ve her kule mabeyni yirmişer bedendir Bu hisab üzre Adalya kal'asının dairen madar iki kat kal'a divarı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (dır)

bedenleri iki bin altmış bedendir Ve cümle dört kapudur Cümleden işlek şahrah taşra varuş kapusıdır ki biri birine geçme yedi kat iğri büğrü kimi şarka ve kimi garba nazır kapulardır Amma yine bir yoldur Ve her kapu mabeyinlerinde niçe bin mahalli şeytanat tasnifatlar vardır kim âdem hayran olur Ve asma demir kafesler ve gûnagûn âleti harbler ile ârâste ve cebehane ile piraste kapulardır Ve dizdar divanhanesi ve mescidi bir mahallededir Cümle neferat bu mahalde pürsilâh hazırlardır Zira gayet sa'b ve metîn kal'a olmak ile bir kaç kerre Âli Osman paşaları kapanub Âli Osmana karşı komuşdur Ve cemii kefere Ah Adalya deyu feryad iderler حفظك الله Ve bu varuş kapusından gayri yerden karaya çıkar kapu yokdur Cümle halk bu kapuya muhtaclardır Maada üç kapu liman canibine işler Ve bu büyük liman kapusından limana kırk ayak taş nerdüban ile enilir cenuba nazır bir kapudur Ve limanın oda kapusu şarka nazırdır Ve bu kapunun kemeri üzre bir beyaz mermer] üzre bedürüsti âdem kaddince Firenkpesend bir derviş tasviri etmişler ki gûya zîruhdur Elinde asası ve serinde külâhı ve belinde palihengi üzre اللهم لâfzı yazılmışdır Ve bu tasvirin başı ucunda yine ol mermer üzre üç satır Yunan lisanınca evsafın tahrir etmişler Ve ol hattın tercemesi oldur ki Bu ol Allah kuludur ki Seyyid Ahmedül Bedevî fukarasıdır Her sene Mısırdan derya üzre yürüyerek gelüb Angiliye kıraldan ellişer esir alub halâs idüb yine gözümüz önünde derya üzre giderdi deyu tahrir etmişler Gören seyyahanı cihana kafi değildir Ve bu kapu ile Gümrük kapusu karibdir Gayet küçük kapudur Ve kibleye nazırdır Ve Gümrükhane bu kapunun iç yüzündedir Yetmiş yük akçe mali padişahî hasıl olur azîm iskelei Mısırdır Ve bu dört kapu taşra hisar kapularıdır ki büyük kapulardır Amma bölme bölme hisar divarlarının mahalleler içre cümle sagir ve kebir yirmi iki küçük kapulardır Bazısı gicelerde kapanır bazısı makfullenir Zira bu kal'a yedi kat bölme pîç enderpîç hisar piçelerdir Hazreti İsa asrında ancak liman tarafı küçük kal'a imiş Devletleri müebbed oldukda kat enderkat kal'alar zam idüb yedi katdır Gûya Tokatdır Ve her katı birer hasnı hasîn kal'ai metîn divarlıdır Lâkin bu katların hendekleri ve bedenleri yokdur Ancak taşra iki katı bedenli ve hendeklidir Ve mevlevihane ile Eski Cami iç kal'a misal altı kuleli bir kat bölme hisardır Ve Paşa Sarayı dahi başka bölmedir Ve altı yanında limana nazır balyemez toplar durur Dahi hisar piçe başka bölmedir Ve Çarşu bölmesi ve Hünkâr Camii bölmesi elhasıl yedi bölme sa'b hisarı İskenderdir Ve bu eşkâlde olan kal'a içinde cümle dört mahalle ve üç bin kiremit örtülü kat enderkat kârı kadim evlerdir Ve gayet zıykdır Ve cümle yetmiş sokaktır Ve pak pakize

kaldırımlıdır Ve her evde dörder direk üzre çardak mukarrerdir Her gice anda kesbi hava idüb yatarlar Cümle haneleri cenuba ve garba liman canibine nazırlardır Ve bu şehir bir körfezin nihayetinde vaki olmak ile sağ ruzgâr isabet etmez Ve bu şehrin enderun birununda cümle mihrabdır On bir cum'adır Cümleden lâtif ve binayi nazif camii ruşen ve bir vasî haremlî ve mihrabı önü bağı iremlî ve hareminin canibi erbaası medrese ve höcreli ve cümle âsârları nilgûn kurşun örtülü kubbei âliler ile ârâste ve bir mimarei merzun ile piraste fatihi Celâlî *Kuyucu Murad paşa Camii* bir havadar darül-karar camii dilküşadır Ve kible kapısı üzre tarihi budur

*Ola daim Murad paşanın
Rahmeti Hak revanına vâsıl
Yapdı bu camii murad idinüb
Kıldı ukba sevabını hasıl
İde hayratını Huda makbul
Adni cennet ola ana menzil
Sene 978*

Bir şehri azîm içinde alçak camidir Lâkin taşra varuş kenarında kalmış bir camii garibdir Bundan sonra camii ziba kal'a içinde *Tekeli paşa Camii* cemaati kesireye malikdir Ve gayet musanna kurşun örtülü kubbei âlilerdir Ve bir minarei mevzunu var kim şehir içre misli yokdur Ve yol kenarında vaki olmak ile haremi dahi yokdur Amma cemaati çokdur Andan sonra camii kadim *Eski Cami* Sultan Alâüddinin derler Amma matekaddem kenise imiş Kapısı üzre lisanı Yunanca Hazreti Îsadan mukaddem bina olunduğun işaret etmişdir Badehu yine mezbur kapu üzre sahibi fethin cami etdüğüne tarihi budur

(بسم الله الرحمن الرحيم بعد فضل الله تعالى وجميل الطافية ما حصل الله تبارك وتعالى بعناية الله العالیه من فتح انطاليه بنى جدد هذا الجامع الشريف المباركة المكرم المواهبت الوقايا امير المؤمنين السلطان السواحل زمان الدواب والدين محمد بن محمود بن يونس خلد الله ملكه الحادى والعشرون من ذى القعدة لسنه اربع وسبعين وسبعمائة ومعماره بلبان الطواشى)

Ve bu camie muttasıl medresenin kapısı üzre tarihi budur

(الملك لله الواحد القهار بعمارة المدرسة المباركة دولت سلطان الاعظم ظل الله فى العالم غياث الدنيا والدين ابو الفتح كيخسرو بن كيقباد خلد ملكه لسنه ستة مائه)

dir Ve medresenin mukabelesinde yol aşırı zarbhane medresesi Sultan Keyhusrev ve Hatununundur Ve bu medreseye karib Sultan Mahmudun Nakşi Cihan derler bir medresei ibretnüması vardır ki çeşmi beşer ruyi arzda mislin görmemiştir Bir Acem üstadı gelüb var makdurın sarf idüb ilmi mimarîde olkadar musaykal ve mücellâ taşları birbirlerine öyle mümteziç etmişkim âdem engüşt berdihen idüb hayran olur Ve dervaze ve revzenlerinin ve havuz ve şazirvanlarında olan hurde nakşi ibretnümun bir diyarda yokdur Ve bu medreselerde yine cum'a ve mesacid ve minare olub cami (cemii) evsafında tahrir olundu Ve kal'anın ikinci katında *Hünkâr Camii* derler matekaddem kenise imiş Tuli iki yüz ayakdır ve arzı yüz yirmi ayakdır Ve lâtif ruhaniyyetli camidir Ve *Yeni Cami* Sultan Korkudundur Ve *Karadayı Camii* dahi ruşen camidir Ve bu kal'a içinde ancak beş minare vardır Ve kal'adan taşra *Murad paşa Camii* ve *Bakcızade Camii* ve *Balı paşa Camii* kubbesi kâ(r)gir binayi âlilerdir ve kiremit örtülüdür Ve *Yassı minare Camii* ve *Sofılar Camii* ve *Şeyh Camii* ve *Kâzergâh Camii* Meşhur camiler bunlardır Maadası mesacidlerdir Ve yedi medrese ve on yedi mektebi sıbıyan ve bir darülhadis ve bir darülkura vardır Ve yedi tekeyedir Cümleden kal'a içinde mevlevîhane kârgir kubbei âlili bir âsitanei Celâlüddindir Ve sahibülhayrat mihrab önünde bir sivrice kubbei âlinin içinde medfundur Ve *Gülşenî tekyesi* ve *Ahi Sultan Kızı tekyesi* ve kal'adan taşra şark tarafında hendek kenarında tekeyi *Koyun Baba Sultan âsitanei Bektaşiyandır* Limon turunclu ve gül gülistanlı mesireâgh bir tekeyedir *Şeyhi Boşnakulasıl Zülfikar Dedenin* demine hu Sahibi tarik merdanı Huda candır Âyende ve reverdeye nîmeti bîimtinandır Ve bu şehrin enderun birununda cümlesi sekiz hamamdır Kal'a içinde *Çukur hamam* ve *Büyük hamam* ve *Nazır hamamı* ve *Paşa hamamı* ve *Mevlevîhane hamamı* ve kal'adan taşra *Cavuş hamamı* ve *Balı Bey hamamı* ve *Şeyh hamamı* ve bunlardan maada on bir saray hamamları vardır Ve bu şehrin dahil ve haricinde cümle handır Evvelâ kal'a içinde gümrük dibinde *Bezir hanı* ve *Kapan hanı* ve *Dorvalı hanı* ve *Birinc hanı* ve *Murad paşa hanı* ve *Çavuş hanı* ve *Urum Ali hanı* ve *Şerçe bani hanı* azîm odalardır Ve kal'adan taşra varuşda *Dizdar Cafer Ağa hanı* içinde cümle altı yüz dükkândır Amma bezasteni taşra varuşdadır Ve bu kal'anın şimal canibinde vaki olan varuşu azîm cümle yirmi müslim ve dördü Urum keferesi mahallesidir Amma keferesi asla urumca bilmezler Batıl Türk lisanı üzere kelimat iderler Ve cümle yüz doksan hanelerdir Ve cümle mamur ve müzeyyen bağ ve bağçeli vasî evlerdir Ve cümle beş yüz dükkân-

dır Ve dört kapulu kubbe bina bir varuşdur Ve iki yüzden müteca-
viz çeşmeleri var Cümle suyu nehri Dödenden gelür Nehri Döden
bu şehrin yıldız ile şark mabeyninde Donanma tabir etdikleri yol-
lardan gelüb ta Döden dağlarından tulû idüb bu şehre gelince bir-
kaç kol olmuşdur Bir kolun selef padişahları yalçın kayaları ve sa'b
yolları kesüb Adalya kal'asına getirmişlerdir Birkaç kolu dahi Manav-
gat nahiyesine giderken taş bina cisirlerle ubur olunur Olmahalde
deryaya mahlût olur Ve bir kolu dahi Adalya kurbinde kayalar
mabeyninde gaib olub Adalya kal'asının limanı kenarlarında lebi
deryada azîm kaynaklar vardır Ve bazı kaynaklar iskele başında
derya içre kaynayub çıkar Selef padişahları sahrada gaib olan sulara
saman ve kömür döküb bu liman kaynaklarından huruc idüb çıktığı
muhakkaktır Amma bu Adalyanın cümle suları leziz değildir Cere-
yan ettiği yollarda buz hasıl olur Yani alçı gibi donar Ve su yolla-
rını kapar Ve her sene yolların tathir iderler Elhasıl mamur âbâdan
şehirdir Amma âbı havası sevahil olmak ile sakildir Anınçün her
sene İstinaz yaylasına çıkarlar Ve limanı amelî limandır Ancak iki
yüz pare gemi alur Ve sekiz rüzgârdan emindir Âlâ yataktır Zira
kapulu limandır Ağzında iki kulei azîmler vardır kim kerpi misal
toplari canibi erbaayı muhafaza ider Amma liman içre her rüzgârın
kasırğa ve sağnağı eksik değildir Ol ecilden cümle gemileri lenger
endaht olub koltuk palamarların cümlesi limanın canibi erbaasındaki
minare kaddi olan kayalara ve kal'a kulelerine bağlarlar Altından
cümle halk güzer iderler Âlâ lâtif limandır Ağzı keşişleme canibine
nazırdır Ve gayet ısı havası vardır Ol ecilden cümle ahalisinin renk
ruyleri saruya maildir Ve humma marazı gayet çokdur Amma cemii
derdlerine deva katıussümun olan limonu faruku âzamdır Safra ve
balgamı pare pare idüb cümle emrazı muhtelifeyi mahv ider Ve me-
kûlât meşruhatının memduhatından turunc ve kebbat ve hurma ve
zeytun ve inciri ve şekerkamışı ve narı cihanı tutmuşdur Ve canibi
selâsı bağı irem misal hıyaban bağı iremdir Cümle bağçelerden vaçi-
büsseyir Tekeli paşa bağçesi kal'anın kible tarafından hendek kena-
rında hurma ve servi dirahleri ile sıra sıra tertib ile müzeyyen
olmuşdur Ve limon ve turunc ve sair fevakih dirahleri ve gûnagûn
havuz ve selsebiller ile inşa olunmuş bir koyahdır Ve bu şehrin
halkı cümle babayi âlem Anadolu halkı misal talâkati lisanları türkçe
kelimat iderler Ve cümle çuha esbablar giyüb kendü ticaretlerine
mukayyed olub anka bazirgânlardır Ve taze yiğitleri Cezayir levendi
esbabı giyüb kâr iderler Dizdaneleri (Ve zenaneleri) çuka ferace
giyüb başlarına sivri takyeler üzre beyaz izar bürünürler Ve cümle

halkı ehli ırz ve garib dostlardır Ve bu şehirde medfun kibarı evli-yaları beyan ider

Ziyaretgâhı Adalya

Evvelâ Ahi Oran Sultan ve yine kal'a içinde Ahi Yusuf Sultan ve Murad paşa Camii Kurbinde Âşık Doğan Sultan ve Ahi Sultan kızı ve niçe ziyaretler dahi etdik Amma meşhuru âfâk bunlardır Ve her hafta bu şehirde meks idüb niçe zevk safalar idüb mevlevî-hane şeyhi ile Dizdar Cafer Ağa ile ve Çavuş Bey ile ve serdar ile velhasıl cümle ahibba ile vedalaşub ve bize refikler koşub kibliye üç saat gidüb

Kariyei Kondi

Sahasında Türkman köyüdür Anın şimalinde bir saat baid Serek dağı eteğinde

Evsafı kal'ai[1]Teke hisarı

Matekaddem Kayser binası imiş Badehu Firengi bedrenk müstevli olub badehu Sultan Keyhusrev fethidir Andan Urhan Gazi fethidir Teke paşasının hassıdır Subaşısı hâkimdir Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi yetmiş pare kuradır Ve kal'ası bir püšte üzre şekli murabba bir küçük kal'adır Yedi kullesi ve cenuba nazır bir kapusu vardır Ve ensesinde havalesi vardır Ve hendeği yokdur Ve kal'a dizdarı neferatı ve kethüdayeri ve serdarı ve âyânı yokdur Ancak yetmiş seksen hane Türkman kavmi sâkinlerdir Anlar dahi Temmuzda yaylağa çıkarlar Olkadar mamur kal'a değildir Ancak nahiyesi mamur ve mahsuldar kazadır Anı temaşa idüb kible canibine dağlar ormanlı yollar ubur iderek

Nehri Aksu

Azîm sudur Ta şimal tarafında Hamid vilâyetinde Eğirdir dağlarından ve Hamid derelerinden cem olub bu Kondi sahrası içinden ubur idüb yine bu mahalle karib Akdenize mahlût olur Amma kanlı ve hayırsız sudur Bu mahalde anı gemi ile güzer idüb karşı canibinde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kara)

Kariyei Görüş

İki yüz evli bağlı ve bostanlı mamur köydür Anı geçüb iki saat bir düz ormanlarda dirahiti âlileri temaşa iderek

Nehri Ulusu

Bu dahi şark tarafında Hamid dağlarından gelüb bu mahalde Sultan Alâüddinin on bir göz cisri azîmi altından cereyan idüb bu mahalde Akdenize mahlût olur Derya misal azîm âbı hayat sudur Ve gûnagûn mahileri vardır Ve cisrin Adalya canibinde binden mütecaviz saz ve neyden kullei ahzan misal dükkânlar vardır Haftada bir cumartesi günü Serek nahiyesinden ve Karahisardan ve Alâiyye ve Adalyadan ve Teke ve Hamidden kırk elli bin âdem bir gün bir gicede cem olub azîm pazar durur Serek subaşısı Nişancı paşa hassıdır Anın subaşısı ve Karahisar ve Manavgat kadısı olgün anda hazır olub azîm gavga ve davalar fasl idüb kadılara sicil için üç akçe hüccet için on akçe verirler Bir akçe ziyade talep etse kadıların piş tahtasın başında pare pare iderler Öylece lücc Manavgat kavmidir Ve manavgat ne yerdir deyu süal etsen ya Giru kaldı ya ileridedir deyu cevap iderler Böyle mezmumu âfâk kavimdir Ve bu vilâyet halkı bir hafta hesabın salı ve çiharşenbe ve pencüşenbe ve cum'a deyu hesap idemezler Ancak her gün bir semtde pazar durur ol pazarı günleri ile hesap idüb ulu pazar giçi pazar öte pazar ileri pazar ve Serek pazarı ve Mana(v)gat pazarı deyu sekiz günü sekiz pazar ismile ad iderler turfa kavimdir Lâkin gayet musalli halkdır Bu pazarda bir gün meks idüb acib ve garib temaşalar idüb Ulusu cisrinden ubur idüb beş saatde düz ormanlar içre güzer idüb sol tarafda

Evsafı Kal'ai Güvercinlik

Teke hakinde Karahisar nahiyesinde bir yalçın püšte üzre şekli murabba bir şeddadî bina sa'b ve metîn kal'adır Cürmü sekiz yüz adımdır Bir kat kal'ai bâlâdır Ve cenuba nazır bir kapısı var İçinde dizdarı ve neferatı yokdur Ve kırk elli mikdarı saz örtülü Türkman evleri vardır Anlar dahi kışın sakin olurlar Gayri zeman muattaldır Bunu dahi temaşa idüb ve bir saat gidüb

Fil deresi

n at ile ubur idüb Manavgat hududu derler Amma köylerinden ve kasabalarından bir ferd haber vormeyüb âcizmande kaldık

Cümlesi Manavgatı bilmeziz deyu inkâr idüb ferdaya salarlar Acib haramzade kavimdir Ve bu dağlarda kaplan çokdur Zira gayet sarb taşlı ve ormanlı dağlardır Hattâ hakir Âyâ bu gice nereye konsak deyu serseri gezerken bir dere içre bir camusu bir kaplan sayd idüb ibtida ciğerin çıkarub yerken biz dahi üzerine varınca hemen şikârın birağub derenin bir mürtefî yerine çıkub bize aları aları bakarken fakir camus can havli ile ayağa kalkub giderken yine yakaladı Hemen kaplan ra'dvar gürlüyüb üzerimize hücum idüb gelirken hemen hakirin memlûkleri bir kaç kol tüfenkleri atub kaplan bir püşte üzre firar etdi Hakir alarkadan seyir temaşa iderken dağlar içinde bir güürldü zâhir olub mezkûr kaplanın şikârı üzre Kastamoni katırından mufrit bir kaplanı (1) parça parça idüb ekil itmeğe başlayınca evvelki kaplan dahi gelüb birbirleri ile öyle cenk cidal idüb hakir bu hali görüb şükrü yezdan eyliyüb kaplanların yanına varub derilerin yüzerken üç Türk âdemi dahi gelüb anlar imdad idüb filhal iki kaplan derisi sahibi olub ve azîm seyir temaşa idüb valih hayran olduk Bu Manavgat kavmi kaplanlarından mel'unlardır Elhasıl işte bu Manavgat bu mahaldir der bir âdem bulmıyub zar ve sergerdan valih hayran 9 saat gezüb âhir

Kariyei Yonmataş

dimekle maruf bir yalçın kaya dibinde yetmiş seksen evli bir Et-raki bûdrak köyünde müsafir olub yüz bin renc ina ile atlarımıza yem ve bizlere taam getürüb anda meks idüb Yonmataş nam kayaya bir saatde çıkub seyir temaşa etdik Bir sahrada vaki olmuş zirvei âlâya serçekmiş bir sivri kaya üzre biemrillâh at eğeri gibi yonulmuş bir musaykal kırmızı kayadır Ol diyar kavminin zu'mu üç bin Oruk bu kayaya gelüb at gibi binerdi deyu efvahi nasda şayidir Amma lâğıvdır Lâkin vacibüsseyir ibretnüma gûhu bâlâdır Andan yine ko-nağımız olan Yonmataşa geldik Bunlar dahi Manavgatlı değilüz deyu inkâr itdiler Amma tahkik Manavgat hudududur Ve Alâiyye sancağı hükmündedir Teke hükmü bu Yonmataşdan geru kaldı Ve bu köyden kalkub 2 saat düz yerlerde korular içre ubur iderek

Nehri Sarısu

Olkadar azîm su değildir Alâiyye yalalarından gelüb bu cisir mahallinde Akdenize mahlût olur âbı hayat sudur Lâtif ve leziz mahileri olur Ve menbaı âbı zülâlli karlı dağlardan gelür Ve nehrin

[1] Bağdad Köşkü nüshası (beyabanı)

kenarında büklükler içinde kara canavarları (1) çok olur Acib avgâh ve mesiregâh yerlerdir Anı cisirden ubur idüb beş saat gidüb

Nehri azîmi Manavgat

şimal canibinde Alâiyye ve Seydi şehri dağlarından cem alub bir nehri azîm olub bu mahallere bir saat karib Akdenize mahlût olur Bu nehri gemi ile ubur idüb

Kasabai Manavgat ırgat

Alâiyye sancağı hakinde subaşılıktır Ve yüz elli akçe kazayi âsü-nîdir Ve nahiyesi kırk pare kuradır Ve paşa hassıdır Yetmiş seksen mikdarı sarı toprak örtülü evlerdir Bir camii ve bir hamamı ve bir hanı ve yedi dükkânları var Amma haftada bir gün azîm pazarı olub binden mütecaviz kolive sarı dükkânları vardır Nehrin kenarında yirmi bin âdem cem olub hayli pazar olub kûşe kûşe sayei çınar bîdi sernigûnlardır Germagerm zevk safa iderler Andan mahsullü yine şarka 3 saat düz sahralı ve mamur âbâdan kuralar ubur iderek

Kariyei Cerçisli

Manavgat nahiyesinde bir kayalı bayır dibinde yüz elli evli ve bir camili müslüman köyü imiş Hak anlardan razı olsun Meğer yol yanılıb gelmişiz Bize karşı çıkub Bire hoş geldiniz Çok âdemleriniz helâk oldu mu Nice halâs oldınız dediler Biz âlemi hayretde kalub Siz ne dersiz deyu süal etdik Be siz Manavgat pazarından gelürken şimdi şu dağın ardında cenk etmediniz mi dediler Biz yok dedik Bire şükür Siz ol yire uğramıyub Allah sizi bu yola salmış Ey imdi bize lâyük olan sizi buradan salimîn ve ganimîn Alâiyyeye düşürmek boynumuza vacibdir deyu خير الطعام ما حضر deyu taam getirüb tenavül olunca köyden bize yirmi tüfenkli piyade şehbaz yiğit refikler kosub yolladılar İki saatde

Nehri Karpuzlu

ya varub nehrin kenarındaki canlı mecruh ve kimi merhum olmuş on yedi âdem terütaze civarı Hakka vâsıl olub yatarlar Meğer Cerçislide bize dedikleri cenk bu imiş Cümle etraf kuralar halkı gelüb ve nahiyeye halkı naibi gelüb keşfolunca hakiri koyuvirmeyüb sicil-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hayvanları)

lâta isim ve resmimizle tahrir olunub şehitleri bir püšte üzre defn idüb mecruhlari kuralara tevzi idüb yola revane olub Karpuz nehrin atlar ile ubur etdik Küçük nehirdir Amma tuğyanında bir ay bekliyüb geçit virmez imiş Alâiyyenin şimalinde Alara dağlarından gelüb bu mahalde Akdenize mahlût olur Ve bu nehir garib bir püšte üzre bir azîm viran kal'a var Türkler ana

Alara Kal'ası

derler Hâlâ virandır İçinde âdem adı (âdemî) zad yokdur Amma gayet azîm kal'a imiş Etrafında âsârı binadan ve mezaristandan geçilmez Takı kesradan nişan verir binalardır Kış günleri içinde Türkman sakin olurmuş Andan yine şarka 4 saat gidüb

Nehri Alara

Bu dahi şimal canibinde Alara yaylağından tulû idüb Alâiyye kurbinde Akdenize mahlût olur Ve bu mahalde nehir kenarında bir topraklı mürtefî bayır üzre

Kariyei Alara

Alâiyye hakinde altmış yetmiş mikdarı müslüman evleridir Bir camileri var Ve bu Alara nehri kenarında azîm beyaban mesiregâhı cihan çemenzar yerlerde dirahiti azîmler sayesinde Alâiyye müsellemi meks idüb Çerçiseli kariyesinden bize refik olan yirmi tüfenkendaz bizi müselleme teslim idüb bizden sıhhat kâğıdları ve bir kaç gurus hak alub avdet etdiler Hakir müselleme Bu Karpuz nehri kenarında şehid olan garib tüccarların ahvalâtın takrir etdiğimde filhal baş bölükbaşısı ile üç bayrak asker gönderüb teftiş ve tefahhus etmeğe gitdiler Hakir anda anlar ile bir gün tekaüt idüb ertesi gün cemapur askeri misal derinti kavim ile kâh lebi derya ile ve kâh sengistan ve cibal ile mahuf ve muhatara yollarla her kayanın zirvei âlâsından âdem aşığı deryaya baksa zehresi çak olur öyle bir müsibet akabenin nihayetine çıkdık Gûya ebrler serimiz üzre güzer idüb sadayi gerrubiyân istima olunurdu Bu gûhu bâlâdan kal'ai Alâiyye lebi deryada nümayan oldu Anı serbezemîn nüzul idüb bir saat dahi kumsal düz yerde yürüyüb mecmuu altıncı saatde

Evsafı Kal'ai Alâiyye

Sene tarihinde Sultan Alâüddin kuvveti hazuyile İspanya küffarı

elinden feth etmiştir Ta zirvei âlâda yukaru iç kal'a kapusu ta şimale nazırdır Ve iki kat kapusu garba nazırdır Bu kapunun kemeri üzre mastur olan tarihtir

(السلطان علاءالدنيا والدين كيقباد بن كيخسرو بن های امير المؤمنين)

tahrir olunmuşdur Ve taşra katındaki kapu şimale nazırdır Anın üstünde tarih

(المولى السلطان الاعظم شهنشاه المعظم علاءالدنيا والدين ابو الفتح كيقباد بن كيخسرو
قسيم فى سنة ثمان و عشرين و ستمائة)

tahrir olunmuşdur Ve bu kapunun bir köşesinde

(عمل العبد الفقير قره (۱))

tahrir olunmuşdur Ba'de müruru zaman Âli Osman destine Sultan Bayezidi Veli fethidir Bedesti Gedik Ahmed paşa Sene 876 tarihinde girmiştir Hâlâ Adana eyaletinde Alâiyye paşasının tahtıdır Paşanın tarafı padişahîden hassı hümayunu 250,000 akçe ile kanun üzre kâh kariye kâh derya tayin oludur Deryada iki pare mükellef kadırğa ile sefer eşerler Karaya tayin olunsa sekiz yüz asker ile edai sefer iderler Ve bu sancakda alaybeği ve çeribaşı vardır Ve erbabı zuama serbes ziametdir Ve yedi yüz altmış timardır Kanun üzre cebelüleri ile cümle üç bin asker olub pürsilâh sefer eşerler Ve yüz elli akçe şerif kavmi harbe ucile söyleşürler Kadıya senevî ancak iki bin guruş ve paşaya otuz bin guruş hasıl olur Amma cür'et sahibi paşa ister Ve sancağı hakinde cümle yirmi altı kazadır Kethüdayeri yokdur Amma serdarı ve şehülislâmı ve nakibüleşrafı ve cabeca âyânı ve eşrafı vardır Ve iki dizdarı vardır Ve kal'ası lebi deryada evci âsümana serçekmişdir Yalçın kırmızı kaya üzre şekli muhammes Seddi İskender misal bir kal'ai azîmdir Ve dairen madar cürmü on bir bin yüz adımdır Ve garb canibi yüksek kayalar üzredir ki evce serçekmişdir Şark canibi liman canibine ilhaktır Cümle evleri biri biri üzre kat enderkat şarka nazırdır Ve ancak şimal canibinde hendek vardır Maada gayri tarafı el'iyazübillâh evci âsümana beraber serçekmiş yalçın gûhu bisütunvar kırmızı kayalardır Aşağı bakanın zehresi çak olur Ve kible canibi dahi öyle kınar kayalardır Ve şark canibi limanı azîmdir ki iki bin pare gemi alur Ve bu kal'a cümle beş

[1] Bağdad Köşkü nüshası (قره ۹۰)

kapudur Cümle ikişer kat demir kapulardır Ve küçük iç kal'a altında şimale maruz Eğri kupu Andan aşağı yedi yüz adım Eskipazar kapusu dahi şimale nazırdır Andan içeri lebi derya ile dört yüz adım İskele kapusu Bu dahi şimale nazır kapudur Gümrük emini bunda sakin olurlar Ve bu kapuya Meyyit kapusu derler Olkadar şahrah değildir Şimali canibine mezaristana nazırdır (Bir) kapu dahi kıble canibine varır Uğrun kapudur Ve bu kal'anın iki iç kal'ası vardır Büyük iç kal'a ta zirvei âlâda evci semaya münkalib çarkûşe bir seddî ye'cudur Cürmü altı yüz adımdır Ve iki kapusu var Biri şimale ve biri cenuba nazırdır Bu kapulara onar on beşer ayak taş nerdüban ile çıkılır alçaçık küçük kapulardır Zira bu iç kal'a içine at ve katır ve sair hayvan girmez Başka babları vardır Zira bu kal'ada asla ev yoktur Ancak bir çemenzar düz sahradır Altı serapa boşdur Üç yüz altmış somakiler üzre derya misal su sarnıcıdır Ve altı bölük sarnıcıdır Herbiri ikişer ay kifayet idüb bir yılda devir ider Cümle bârânı rehmet bu sarnıçlarda cem olub mahı Temmuzda buz pare âbı hayatı nuş idüb def'i atşan ederler Ve herkes su almağa geldikde pabucların bu kal'a kapularında bırağub pabürehne gelüb çahı mâdan su alırlar Gayet pak sahradır Ve bu sarnıç kal'asına aşağı iskeleden kâmil bir saatde çıkılır Ve bu mahaldden hava küşade oldukda cenubu ile kıble mabeyninde Kıbrıs ceziresi azhari mineşşems rayegândır Acib mürtefî kal'ai bâlâdır Ve bu sarnıç kal'asından şimale yokuş aşağı altıyüz adım küçük iç kal'adır Bu dahi Ortahisarın şimal canibi köşesinde şekli murabba iki kat divarlı bir küçük iç kal'dır Ve kıble tarafında sehil hendeği vardır Gayri yerleri çahı gayya misal kayalar Ve garba nazır iki kat demir kapusu vardır Divarları cümleden metîn ve bâlâ bir kal'ai vâlâdır İçinde dizdardan gayri bir merd olmaz Ve bu iç kal'a ile sarnıç kal'ası orta kal'anın biri şimaline ve biri cenubuna vaki olmuşdur Ve Ortahisar içinde cümle üç yüz toprak örtülü kâ(r)gir bina evlerdir Ve bunda dahi dört azım su sarnıcları vardır Ve *Sultan Süleyman Camii* kâ(r)gir bina kubbeleri kiremit örtülüdür Tulen ve arzen seksener ayaktır Ve kubbe kapusu kemerinin iç yüzünde beyaz mermer üzre

(فی بیوت اذن الله ان ترفع ویذکر)

âyeti tahrir olunmuşdur Ve minaresine yıldırım inüb münhedim olmuşdur Ve buna karib *Akşebiyeye mecsidi* tuğla minarelidir Ve bir kârı kadim muattal bezastanı var Bazı dükkânlarında âdem vardır ve bazı dükkânları talebe höcreleridir Ve bir kahvehanesi var Mecmaulirfan

yeridir Ve bu kal'ada bunlardan gayri han ve hamam ve imaret ve medreseden bir alâmet yokdur Ve bu Ortahisardan aşağı büyük hisara inecek ancak şarka nazır gön kaplı ağacdan üç kat kapular ve bu kapular mabeyninde olan hisar divarının taşları herbiri fil cüssesi kadar taşlardır Gûya bu bina div binasıdır Andan aşağı büyük kal'a içinde cümle altı mahalle ve sekiz yüz toprak örtülü kat enderkat evlerdir Ve bâlâda Ortahisar mihrabları ile cümle on altı mihrabdır Bu aşağı kal'ada ancak *Bedreddin Camii* cum'adır Maada mesaciddir Ve *Bedreddin Camiinin* kapusu üzre tarihi budur

(تقربا الى الله تعالى في ايام دولت السلطان الاعظم غياث الدنيا والدين خلد الله سلطنته
بعمارت هذا الجامع الشريف العبد الراجي رحمت ربه بدر الدين امير السواحل
الموال العالی عمر بن امير الحاجي [۱] حشر الله في شهر سنة ست وسبعين ستمایه)

tahrir olunmuşdur Üstü kirec örtülü tarzı kadim camidir Ve iskele mescidi cemaati kesireye malikdir Ve iki medrese ve altı mektebi sıbyandır Ve üç hanı ve bir hamamı var Altı ay işler Altı ay işlemez Ve ancak Alâüddin Şahın bir çeşmesi var Emri Huda ile kayadan çıkar bir ayındır Ve bunda yüz elli dükkândır Amma bezastanı yoktur Lâkin cemii zîkıymet ve bîkıymet mevcuddur Ve cümle evlerinde birer sarnıc mukarrerdir Ve asla bir evde havli yokdur Biribirinin damlarına sererler Ve cemii sokakları nerdüban nerdüban yalçın kayalardır Cümle halkı himar ve katır ile enüb çıkarlar Ve cabeca bazı topraklı yerlerde ekşikara dud ağaçları vardır Ve bu şehirde Ermeni ve Firenk ve Yahudi komazlar Ol saat katlilerler Selef padişahlarından hattı şerifleri vardır Amma kadim eyyamdan beru Urum keferesi bir mahalledir Cümle üç yüz haracdır Amma asla Urum lisanı bilmiyüb batıl Türk lisanı bilürler Ve bu takrir ve tahrir etdiğimiz minval üzre beş kal'a beş bölme hisardır Amma limanı yedi kudretidir Amelî bina değildir Şark canibine vaki olmuş bir limanı azîmdir Lodosdan ve keşişlemeden ve garb rüzgârından emin olur Ne canibe demir bıraksa bir vasî âlâ yataklı limandır Ve kal'anın şark tarafında beş göz tershane limanları var Matekaddem anda kadirgalar bina iderlermiş Hâlâ mamur ve şeddadî kâ(r)gir bina gözlerdir Bu aşağı kal'anın lebi deryada limana nazır Kızkulesi demekle meşhur sekiz köşe ve sekiz kat vaci-büsseyirdir kim im'anı nazar ile nazar olursa âdem valih hayran olur Evcî semaya serçekmiş bir kulei âlii musannadır kim Rodosdaki Arab

[1] Bağdad Köşkü nüshası (اميرالحاج)

kulesi anın zeylinde peşm ü haya değildir Bunda olan metanet ve şivekâr san'atlar ve gûnagûn mazgallar ve girgire kûşebendler ve sernigûn bacalar ve şekli müsemmen kûçeler bir serhad kal'alarında yokdur Hîni muhasarada iki bin âdem alur bir seramed mendirekdir Ve Sultan Alâüddinin binasıdır Ve cümle taşları musaykal ve mücellâ beyaz mermerdir Ve ta zirvei âlâsında serv misal tahta çam ve cümle revzenleri çam örtülü bir ibretnüma kullei azîmdir Ve ikinci dizdar bunda sakin olub cümle kırk neferatı ile âmâde dururlar Ve limana nazır kerpî misal balyemez toplar ile ârâste ve piraste kılınmıştır Ve tershane gözleri tarafında bir azîm kulle dahi limanı muhafaza ider Anda dahi bir bölükbaşı neferatı ile nöbet bekler Ve cümle sagir ve kebir seksen üç kule ve dört bin bedendir Ve kal'anın asla bir tarafında havale yokdur Gûya Mora ceziresinde Benefşe kal'ası misalidir Ve bu kal'adan taşra yıldız tarafına beş yüz adım baid bir varuşu azîmı varımiş kim medhinde lisan kasırdır Hâlâ niçe han ve hamam ve kâ(r)gir bina dekâkînler ve keniselerin âsârı zâhir ve bâhirdir Bu varuş tarafını selef kırallarından biri bir denizden bir denize bin adım kumsal kara yerdir anı kesüb iki liman denizin birbirine mahlût idüb Alâiyye kal'ası bir cezire misal ola deyu varub hayli derin hendek kazmış Hâlâ âsârları zâhirdir Ömrü vefa itmiyüb hali üzre kalmış Eğer ol mülâhaza üzre itmam bulsa ruyi arzda berde ve bahirde bu Alâiyye kal'asının misli olmıya idi Yine bu hali üzre böyle bir seddi gûhu bisütun kal'ai kebir yokdur Amma iç el olmak ile âdemi azdır Ve sevahil olduğundan havası sakildir Ve bu şehrin şimal canibine bir saat baid Mavüce dağlarına varınca limon ve turunc ve enar ve zeytun ve incir ve servi ve hurma ile müzeyyen bağ ve bağçelerdir Ve âbı hayat sulardır Amma memduhatının mahsulü susamı meşhudur Ve yufkalı aş ekmekleri ve bir dürme ekmeği meşhur Ve cümle halkı beyaz külâh üzre sarık sararlar Ve ayaklarına dizlerindeki dikişli postal giyüb beli kılıçlı ve eli dalyan tüfenkli eşkıya şehbaz levendatları vardır Ve gayet şecî ve bahadır kavimdir Cümlesi Akdağa yaylaya çıkub bağ ve bağçelerinde kesbi hava idüb renk ruyları hurmet üzre olub taze can bulurlar Ve lisanları Türk lisanıdır Ve bu Alâiyye sancağı Teke sancağından çok küçükdür Ve kazaları bunlardır ki zikrolunur Kazai Alâiyye anın garb tarafında kazai Düşenbe ve kazai Manavgat ve anın şimalide kazai İbradi Hâlâ şeyhülislâmı olan Zülfikarî zadenin kasabasıdır Ve kazai Akseki Cümle bu beş kazadır Amma gayet çengelistan ve sengistan ve sarb [1] ve Arabistan ve haramili kaplanlı ve âdem arslanlı kazalardır ve

[1] Buradan sonra (âdem) kelimesine kadar Bağdad Köşkü nüshasında yaktur.

Alâiyye ziyratleri bunlardır

Şehrin şimalinde bir püšte üzre tekyei Sitti Zeyneb iki kâ(r)gir kubbeli bir âsitanei âlidir Ve Bektaşiyandan bir kaç fukarası var Ortahisarda Necmeddin sarnıcı kurbinde Akşebiyeye Sül-tan ve Hümam Sultan ve niçe ziyaretler dahi etdük Lâkin tahririnde tatvili kelâm olur Ve bu şehrin ahibbalarından ve hal sahibi mazannai kiram kimesneler ile mülâkat olub hayır duaların alub Süleymaniyye imamı Emîr Efendi ve Abdülhalim Efendi ve dizdârân Ağalar ile ve Elhacı Ali Ağa ile vedalaşub ve yirmi tüfenkendaz bahadır refikler alub Alâiyyeden kible ile şark mabeynine lebi derya ile gidüb

Nehri Demati

Şimal canibinde Bozdağdan gelüb tulû idüb bu mahalde Alâiyye limanına dahil olur Ve bu nehri atlar ile yüz bin meşakkat ile ubur idüb lebi deryaya karib çengelistan içre

Kalai Bozağlık

Hâlâ virandır İçinde Alâiyye kavminin sığır ve atları ve cümle hayvanatları sakin olur Anı ubur idüb lebi derya ile kâh dağ ve bağ ve rağ sengistan yerler aşub dokuz saatde

Kariyei Selinti

Vilâyeti İç El yani hududu Selefke sancağı hükmünde seksen akçe kazai âzümanîdir Ve nahiyesi yirmi altı âsi kuralardır Amma lebi deryada kasaba misal mamur camili ve haneli kuraları vardır Ve Selinti binanı Kıbrıs iskelesidir Karşu karşuya yetmiş mildir Ve cümle dağları nümayandır Ve Selinti Selefke paşasının hassıdır Subaşısı hâkimidir Kadısı kuraları devir ider Tahtı yokdur Ve bu Selinti kazasına yayladan Türkman eşkıyası nüzul itdüğü mahal olmak ile refiklerimiz bizi şimal canibine yaylaları aşırub on bir saatde

Evsafı Kal'ai Mamuriyye

Matekaddem Venedik keferesi destinde şehri azîm ve kal'ai kadim imiş Sene tarihinde Selimi Sani asrında bedesti Lala Mustafa paşa feth idüb tamir ve termim idüb Kıbrıs fethine memerri nas ider Hâlâ lebi deryada bir püšte üzre metîn kal'adır Selefke sancağında

paşa hassı ve voyvadalığıdır Ve yüz elli akçe kazayı Mamuriyyedir Ve kurası otuz pare nahiye köyleridir Bin guruş hasıl olur kazadır Kethüdayeri ve nakibi ve şeyhilislâmı yokdur Amma yeniçeri serdarı ve dizdarı ve yüz elli neferatı vardır Bir lâtif binası vardır Kıbrıs iskelesidir Etrak kavmi Mamuriyye dimiyüb Anamur iskelesi dirler Kıbrıs lodos canibine yüz mil karibdir Camii ve han ve hamamı(1) Amma halkı daima yaylalarda sakinlerdir Zira havası pek sakildir Andan bir gice dağlarda mihman olub ertesi çengelistan ve ormanistan işrak saatde

Günler

Bu dahi Selefke sancağı hakinde iki yüz müslüman evli mamur köydür Ve Selefke pašasınınındır Ve voyvadalık ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi otuz yedi pare kuralardır Ve bu kazada kasaba ve seyir ve temaşa idecek yerler olmıyub refiklerimiz derya ile gitmeğe rıza virmiyüb şark canibinde sarb yaylalarda Reis dağı eteğinde on bir saatde

Kariyei kadimi Pîrce Alâüddin Sultan

Selefke hakinde Selinti kazasında bir gûhu bâlânın dameninde iki yüz mamur ve müzeyyen bağ ve bağçeli ibadetgâhı kadim köydür Ve Pîrce Alâüddin Sultan kutbu aktabı zaman anda bir bağı iremzat misali içinde bir kubbei âlide medfunlardır Camii ve imareti ve medrese ve tekyesi vardır Âyende ve revendeye nîmetleri mebzuldür Şeb ruz mihmanhanesinde zayf eksik değildir اكرم الضيف diyüb müsafire ikram idüb çul tobra ve kilim çıkartmazlar Hemen hanei bîminnetinde sofrai bîimtinanları hazırdır Ve tarıkı zâhirîde öyle bir âsitane görmedim Ve bu âsitänenin canibi erbaasında olan gûhu bisütunlar içre höcre höcre mağaralar vardır Ve cümlesi leb berleb talibi ilim suhteler (2) Ve bundan maada her dirahti müntehanın sayesinde nezerat kurbanlarının posları üzre köy köy sohbet idüb tahsili ilim iderler Ve her mâyi carinin kenarında herkes şerikleri ile mubahasei ilm idüb ruhu Numan ibni Sabiti şad iderler Elhasıl arzı bihiştten bir kûşedir Ve hasib ve nesib ırkı tahirden Çelebi Efendi Hazretleri cemii ulûmu şettaya malik olub dersâmdır Ve takirinde bir halâvet ve lisanlarında bir fesahat ve belâgat var kim her kim istima iderse feyziyab olur Gûya Teftazanî ve Kadı ve Beydavî

(1) Bağdad Köşkü nüshası (vardır)

(2) Bağdad Köşkü nüshası (dir)

kendüleridir Ve her kim bu âsitanda teyemmünen ve terrüken بِسْمِ اللّٰهِ dedi ise Minkarîzade gibi müftii enam yahud darı bakîde hüمام olmuşdur Hamdi Huda bu hakir Çelebi Efendi Hazretlerinin şerefi sohbetleri ile müşerref olub iki gün Gûhistanîden teberrüken dersi şerifler tilâvet idüb desti şeriflerin bus idüb duayı hayırların aldık Hamdi Huda Ve bizim refiklere ihsanlar idüb bize yirmi kedelecli koşub vedalaşub kıble canibine dağlar aşub yedi saatde

İskele yaylağı

na azîm balkanlar aşub beş saat dahi evce uruc iderek

Koç Davud

yaylasına çıkub

Ziyareti Koç Davud Sultan

Alâiyye ve Selinti ve Karaman yolları ve bu mahalde bir yere cem olduğu bir mahaldir ki yaz ve kış bu cibalin zirvei âlâsından ebrler eksik değildir Ve küşade havada Kıbrısın cümle Dağları tahtessera misal nümayandır Ve Koç Davud Sultan bu mahalde Belen nihayetinde bir ulu ardıçlıklar içinde medfunlardır Âsârı bina-dan zerre ve şemme alâmet yokdur Ancak âyende ve revende canibi erbaasına kuru ağaçlar ve deve ve at ve katır ve sığır söküklerin yığub alâmet itmişlerdir Fukaryı Bektaşiyandan nice keşif keramatı âşikâre olmuş bir candır Anların ruhaniyyetlerinden istimdad taleb idüb andan şarka enis aşağı 3 saat gidüb

Tokar yaylası

Anda bir dirahti müntehanın sayesinde yükleri yıkub meks etdik Ve Türkmanlar bize bir hayli îzyaz ve (i) kr (a) m idüb ol gice refiklerimiz ile can sohbeti etdik Alessabah yine şarka eniş aşağı çengelistan dağlar ubur iderek üç saatde

Söğüdlü Dere

Bir mahuf ve muhatara içre Karaman Oğullarının yaylaları olmak ile niçe kerre yüz bin bîdi sernigûnları mezkûr derenin iki canibine allettertib hemvar dikmişler kim âdem hayran olur Ve bu derenin kıble canibi Selefke sancağı hakidir Şimal tarafı Karaman

sancağı hudududur Bu derelerde öyle uçurum yerler vardır ki âdem aşağı baksa bîtab olur At ve âdem düşmesin için yollar üzre çam ağaçlarından korkuluk etmişler Bu mahalleri yüz bin rencina ile ubur idüb

Nehri Kudurdu

Pırce Alâüddin yaylağından tulû idüb bu mahalden ubur idüb Mamuriyye kal'ası dibinde Akdenize mahlût olur Bu nehir kenarları dahi mahuf yollardır ve Türkman yoludur Eşkîyası çokdur Andan yine şarka düz yollar ile dört saatde

Cebeli Humaryan

Andan yine dört saatde şarka

Cebeli Yalınca

Bu dahi çıplak kayalı dağ olmak ile Türkman kavmi Yalınca derler Amma âbı hayat suları vardır Temmuzda üç karış kar söke rek gücilen ubur etdik Andan yokuş aşağı bir saat gidüb

Evsafı kal'ai Kızılhisar

Sene tarihinde Karaman Oğlu İbrahim Şah Ermeni keferesi elinden feth idüb baade Yıldırım Bayezid Han destine girmiştir Ve bir kaç kërre suhte taifesi muhasara idüb hayli askeri olub feth olmuştur Hâlâ Selefke sancağı hükmünde evci âsümana beraber yalçın kırmızı kayalar içinde bin mağaralardır Derya tarafında bir kapusu vardır Burc barudan der ü divar cebehane ve neferatdan bir şey yokdur Ancak zirvei âlâ yedi kudreti ilâhîdir Bazı eyyamlarda nöbet çalınur Cümle Karaman ve Selefke sancaklarının halkı zîkıymet eşyaların bunda pinhan iderler Hattâ Karayazıcı nam Celâlı bu kal'ayı yedi ay muhasara idüb bir vechile zafer bulmıyub hâyib ve hâsir gitdi Böyle bir seddi ye'cucdur Ve daima kapusu makfuldür Andan yokuş aşağı piyade olub altı bin adım

Kariyei Firsike

İki yüz evli ve toprak örtülü müslüman köyüdür Vilâyeti Selefke ile Karaman mabeyininde bu Firsike hududdur Nısfı Selefke paşasının hassı voyvadalığıdır Nısfı reayası Karaman paşasının hükmün-

de güherçile reayasıdır Ve nehri Firsike Karaman caniblerinden Firsike yaylalarından gelüb ve Başköy derelerinden cem olub yine Selefke sancağında Kıbrıs iskelesi olan Köserelik nam liman kurbinde Akdenize derya misal mahlût olur azîm âbı hayat nehir oldur Mezkûr Firsike kariyesinin bağçeleri içinde

Ziyareti Büklü Baba Sultan

Karaman Oğullarındandır Tacı tahtı rahtı bahtı terk idüb bu mahalde sayd şikâr iderken Hazreti Hızıra rast gelüb bu mahalde kat'ı maseva idüb yetmiş yıl bu dirahistan içinde ifnayı vücud idüb hâlâ kabri şerifi bu mahalde azîm ziyaretgâhdır Merkadi pürenvarının kurbinde yerden bir yağlı çamur kaynayub çıkar Ziyaretine kaç kişi varsa biemrillâh ol çamur çıktığı mahalle kaç âdem varsa ol kadar hubablar çıkar Ve bu çamur firengi zahmetine ve tuzlu balgama ve temrekiye ve behaka ve bere kana sürerler Biiznillâh şifa bulub dürrü beyz âsâ olub rengi ruy verdi handan ve mahı tâbân olur Ve yılda bir kerre azîm cemiyyeti olub tıyninden vilâyet bevilâyet götürürler Amma hassa yerinde sürmekdir Âsitanesi bir gül gülistan nahlistan içinde bir müfid muhtasar tekyedir Tarıkı Bektaşiyandan bir kaç canlar sakinlerdir Himmetleri hâzır ve nâzır ola Bazı münkirîn Beli ol toprak üzre çok âdem vardıkca sakil olub yerden camur çıkar dirler Aşagıları yerden çıkmıyub ve bu ziyaretgâhdan çıkub bu kadar nef'i müşahede olunduğı keramet değil mi Ve cemii kütüblerde keramatı evliya hak değil mi قدس سره Hamdi Huda itikadı pakimize göre ziyaret müyesser olub andan nehri Firsikei at ile ubur idüb karşı tarafda bir ulu dağ dameninde bir mürtefî püšte üzre

Evsafı kal'ai Firsike

Bir yalçın kaya üzre şekli müdevver bir küçük kal'acikdir Kibleye nazır bir kapusı vardır Canibi erbaası çahı gayyadır İçinde bir kaç fukara evleri vardır Serdarı ve dizdarı ve neferatı yokdur Anı ubur idüb yine şarka bir saat

Kariyei Lâmuran

Elli haneli müslüman köyüdür Anı güzer idüb yine şarka Lâmur belin aşub yokuş aşağı şarka

Kariyei Gargar

Bir bayır üzre bir kal'a misal cümlelerin evleri beyaz incu misal evli mamur kariyedir Bir camii ve bir hanı var Ve bağ ve bağçesi bîşümardır Ve aşağı deresi kâmil bir saat ol vasî uz içi bağlardır Anı ubur idüb kıbliye baş aşağı dört saat

Nehri Avari

Ta Beğşehri dağlarından cem olub Köserelik limanı kurbinde Akdenize mahlût olur Bu nehir kenarınca sun'u Hudaları temaşa iderek bir sivri yalçın kayacık üzre

Gözcü kal'ası

Zemanı kadimde bunda bac alınmak için bina olunmuşdur Hemen bir sivri taş üzre bir kuledir Kemend ile çıkılır imiş İçinde beni âdem yokdur Anı ubur idüb ol mahalde Avari çayın bir göz cisir üzre ubur idüb dört saat dağlara çıkub

Evsafı kal'ai Ermenak

Sene tarihinde Karaman Oğlu Ermen kralı elinden yedi yıl muhasara idüb âhirülemir fethi müyesser olmıyub hile (ile) uğurlıyub mutasarrıf olmuşdur Adana eyaletinde Selefke sancağı hakinde paşa hassıdır Ve voyvada hüküm ider Ve yüz elli ve üç yüz akçe ile sadaka olunur kazayı şeriatdır Ve iki nahiyesi vardır Biri İncirlidir Cümle yetmiş kuradır Senevî üç bin gurusu hasıl olur Kethüdayeri ve serdarı ve nakibüleşrafı ve şeyhülislâmı ve dizdarı ve on sekiz neferatı vardır Ve kal'ası ayyuka serçekmiş bir kırmızı levin cibali münteha ortasında kudreti rabbanî ve hikmeti yezdanî bir sun'u Huda vacibüsseyir kal'ai ibretnümadır Otuz iki yılda on sekiz padişahlık yerde berde ve bahirde mislin görmedim bir kal'ai yedi kudretidir Asla deri divardan ve burc barudan alâmet yokdur Ve şekli muhammes ve murabba dimekten müberra bir tarzda hisardır Ve dairen madar hendek ve kuleler kaydından beri bir gûhu demavend kal'ai bîmanenddir Ancak şarka nazır bir küçük kapısı var ki ana dahi yüz kırk kademe ağac nerdüban ile çıkılır Ve bir yanı ağac korkulukludur Neuzübillâh beni âdem aşağı baksa bîhud olur Tabir ve tavsif olunmadan müberra bir mağaradır Evcî semaya serçekmiş bir yalçın kırmızı mücellâ divar misal kayadır

Âdem tırnağı ilüb ve kuşlar mekân dutub konacak yeri yokdur Öyle mücellâ ve musaykal kayadır Zeminden iki minarei âli kaddi yüksekde biemrillâh oyulmuşdur Ve üç mızrak kaddi yüksek oyulmuşdur Ve beş yüz adım tuli ve bin adım icerisi gûhu bisütun gibi oyukdur Ve içi aydınlıktır Zira ağzı şarka nazırdır Ve içi gûya bir sahradır Ve bu mağaranın üstü semaye serçekmiş kayalardır Dahi üstü bir çemenzar bir sahrayı ferahfezadır Ve bunu Ermen Kıralları islâm askeri havfinden kararı darülbevar idinmişler Ve hâlâ demir kapısı kadimî eyyamdan beru bir küçük kapudur Ve bu mağaranın içinde kırkelli mikdarı müteaddid kâ(r)gir bina evler vardır Bazısının revzenleri ve şahnişinleri şark ve kible canibinden aşağı şehre ve dağ ve taşlara nazır evlerdir Bazı evler tahta örtülüdür Bazı açıktır Zira yağmur isabet etmez Ve içinde[1] var minare mümkün değildir Ve bu evlerden Huda hakkı âdem aşağı şehre nazar etse gözü hayrelenüb sevdası galebe ider Ve hikmet bu kim içinde yine kayalardan âbı hayat su çıkub aşağı cereyan ider Elhasıl medhinde lisan kasırdır bir kal'ai bîmisaldir Lâkin ne top ne tüfenk ve cebahanesi yokdur Sultan İbrahim bir avreti anda haps etmiş Andan gayri beni âdem yokdur Cümle ahalisi aşağı varuşda sakinlerdir Şeb ruz kapısı mesduddur Ve bu kal'anın zeylinde kible tarafında varuş bağı irem(l)i ve dere ve tepeler üzre cümle sekiz yüz kâ(r)gir bina evlerdir Ve cemiisi toprak ve kirec örtülü kârı kadim evlerdir On iki mahalle ve on iki mihrabdır Cümlden cemaati kesireye malik çarsu içinde Karaman Oğlu Camii toprak örtülü bir camii azîmdir Tulen yüz yirmi ayakdır ve arzı mihraba varınca seksen ayakdır Ve içinde yirmi dört ağac sütunlar üzre kirişler ile ârâste tahta tavandır Ve bu camiin kible kapısı olmıyub ancak iki yan kapısı vardır Ve çarşu tarafındaki sağ yan kapu kemeri üzre

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

tahrir olunmuşdur Ve ağac kapu kanatları üzre tarihi budur

(عمر هذا الجامع الشريف محمود بك ابن قرمان التاريخ لسنه هجرت النبي عليه السلام)

(اثنى و سبعمائة)

tahrir olunmuşdur Ve bu kapunun önünde yan sofaları var Ve harem misal bir kat kapu dahi vardır Bundan gayri haremi yokdur Bu kapunun üstünde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bir camii)

(قال النبي عليه السلام عجلوا بالصلوات قبل الموت)

tahrir olunmuşdur Ve bundan sonra *Fatma Hatun Camii* şehrin garbında *Emir Camii* toprak örtülü camidir Ve kible tarafında mihrab üstünde bir âli kubbesi ve bir ziyaretgâhı var Kible kapusu önünde yol aşırı bir minarei mevzundur kim tavsif olunmaz Ve *Sıfas Camii* Halil Beğindir Bunlardan maada ve üç medrese ve altı mektebi sıbıyan [1] ve üç han ve bir mevlevîhane ve iki hammamı var Amma Karaman Oğlunun hamamının âbı havası ve binası gayet lâtifdir Ve on yedi çeşme âbı hayatı vardır Ve bağı bağçesi dağı ve taşı dutmuşdur Ve memduhatından Ermenak bezi ve narı ve beyaz buaş etmeği ve kal'ası meşhurdur Ve cümle elli dükkândır Ve bezestanı yokdur Lâkin her şey bulunub bir şirin kasabai kadimdir Ve halkı gayet yuğun Etraki Ermenakdir Ve fukaralardır Âyânı Süleyman Bey ve karındaşı Ahmed Ağadır

Ziyaretgâhı Ermenak

Kara Mü'min Sultan ve Kesik yol önünde Kırklar makamı ve şehir içinde Yalınca Baba ve Hızırlık Sultan ve anın kurbinde Kulacık Baba ve Pir İlyas Dede ve şehrin ucunda Arpaş Dede ve bu şehirde sulehayı ümmetden yahşi âdemler vardır Hayır duaların alub şark tarafına şehrin kenarında Kepan kayası nam mahalle varub bir mahuf uçurum yerdir Bir âdem ol yolda bir taş yuvarlasa bin âdem helâk ider Taşdan kesme nerdübanlı daracık yoldur Ve iki canibi kesme ibretnüma mağaralardır Ve ayyuka serçekmiş şahin yuvalı yalçın kayalardır Ve şehir kenarı olmak ile emin tarik vardır Issız dağlarda olsa haramilerden bu yolda kuş uçmaz Anı renc inayile ubur idüb 4 saat

Nehri Aykadın

Aladağdan gelüb Selefke kurbinde Akdenize mahlût olur Ve bu nehri bir göz cisirden ubur idüb karşı tarafda Aykadın hanı bir ulu mağaradır İçine beş yüz atlı sığar Olmağaraya bir kemer kapu bina idüb han etmişler Anı ubur idüb yine şarka iki yalçın kayalı ve şahin yuvalı yollardan *Kamış Özü* derler Türkman yaylağı yoludur Andan

Telli Bel

Neuzübillâh bieman yollardır Kura ve kasabatı yokdur Ormanlı ve sengisian içre karlar aşarak 9 saat

[1] Bağdad Köşkü nüshası (tekyei seyyahan)

Delendi hanı

Bir ardıçlı ve çamlı dere içinde Keyhusrev binası bir küçük handır Kapuların sed idüb cümle memlûklerimiz ile pürsilâh sabaha bîdar cıkdık Andan yine şark canibine

Ardıçlı Bel

Bir sa'b camlı yayladır Bundan öte eyaleti Karamandır Bir azım boğazdır Anı aşub 5 saat

Bıçakçı yaylası

Ulu çamlı dağlardır Ve bu mahalde Bıçakçı hanı bir bieman yerde bir küçük handır Ve serapa kayagan örtülü kâ (r) gir handır Andan aşağı Bıçakçı cisri üç gözdür Altından

Nehri Köksu

Aladağdan gelüb Selefke nehrine mahlût olub Akdenize vâsıl olur Ve bu Bıçakçı cisrinden sol canibine giden yol Karaman eyaletinde Ogan kazasına gider Andan Kefiryat kazasına gider Amma gayet sarb yollar idiğın istima idüb hakir beri tarafda

Kara Sakız Beli

Bir vasî yoldur Amma havf ve haşyetden yüz bin renc ina ile geçub bir dere içinden hemen ol saat on bir âdemi katl idüb bırakmışlar Üçü kefere idi Henüz kanları ceryan idüb canları çıkmış idi Aklımız başımıza gelüb âmâde olub filhal ol cayi muhatarayı ubur idüb hamdi Huda selâmetle

Kara Sakız kapanı

Bu dahi derbendi calendervar bir dar bîdiyar boğazdır Ol ardıçlı yolları aşub

Demlisin Beli

Bu dahi bir çamlı beldir Güzer idüb sıhhat ve selâmetle bu bel-leri ve yolları sekiz saatde aşub

Büyük Cimre Beli

Ve bir saat gidüb nebatat ve kiyahatlı ve âbı zülâlli yollar ile ubur idüb

Güçük Çimen

Bu mahallerde Türkman obaları içi olmak ile şenlik ve şadımancılığa düşüb canım yerine geldi Yohsa bâlâda tahrir olunan dağları ve belleri ve yolları bilâ vesile ıssız amansız yerleri Cenabülbari yaverimiz olub bu mahalde selâmete vâsıl olub bir gice Türkman obaları içinde çadırımız kurub mihman olub taze can buldukda Ve bu mahalde

Kâfiryat Kazası

dır Andan şarka emnü eman ve püriman yollar ile 8 saat gidüb

Elbeis[1] Çakılı

Dimek ile maruf bir küçük depe misal yığındır Berde ve bahirde Cenabülbari gûnagûn hurde ve mücellâ taş halk itdi ise anda mevcuddur Bu diyar kavminin zu'mu oldur ki bu elvan hurde tâşları Şeytanlar yığmış olalar Ve hakikatülhal bu yığılan taşlar mekkâr insana müşabeheti yokdur Bu mahalden bir saat gidüb

Yalvar Cevizliği

Bir vasî dere içre niçe yüz ceviz ağaçları ile müzeyyen olmuş bir deredir Anı güzer idüb on ikinci saatde ba'delişa

Menzili Karapınarbaşı

Karaman sancağında Kâfiryat kazasında Murad paşa Oğlu ziame-tidir Kırk elli haneli bağlı ve bağçeli müslüman köyüdür Andan geru yıldız tarafına 3 saat gidüb

Kariyei Akça Mahmud

Bir gûhu siyahın demeninde bağlı ve bağçeli yüz evli müslüman köyüdür Ziametdir Anı ubur idüb 3 saat

Evsafı Kal'ai İli Sıra

Karaman eyaletinde Kâfiryat nahiyesidir Dizdarı ve on sekiz neferatı vardır Ve ziametdir Ve kal'ası Celâli havfinden ahali vilâyet

[1] İblis olacak

cem olub zeminden iki âdem kaddi kâ (r) gir taş binadır Andan dört âdem kaddi kerpiç bina bir kal'ai ra'nadır Ve Kâfiryat sahrasının ta ortasında vaki olmuş şekli murabba bir kal'ai köhnedir Ve içeri kal'ası bir mürtefî yerdedir Cümle dairen madar cürmü bin adımdır Ve asla hendeği yokdur Amma birbirin gözler burcları vardır Ve iki kapusu var Biri yıldız canibine nazır Kâfiryat kapusudur Ve biri kibleye nazır Karaman kapusudur Ve bu tarafda bir kaç varuş evleri vardır Ve kal'a içi cümle dört mahalle ve altı mihrabdır Ve üç yüz toprak örtülü evlerdir Cümle tahtanîdir Ve cemaati kesireye malik Camii tarzı kadim toprak örtülü camidir Ve bir minaresi vardır Ve bu kible kapusu üzre

(وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احداً)

âyeti tahrir olunmuşdur Sene 942 tarihinde bina olunmuşdur Ve bu camie muttasıl mektebi sıbyan kapusu üzre

(الله مفتاح الابواب سنة أربعين وسمائه)

tahrir ve terkim olunmuşdur Ve bundan maada mesacidlerdir Ve Köse Oğlunun bir hamamı var Ve on bir dükkânı vardır Ve cümle halkı güherçile çıkarırlar Acib kâr iderler ve acib maadindir Bağ ve bağçeleri gûhu siyah dibinde binden mütecaviz bağdır Ve sahraları gayet ekin ocağıdır Kara arpası ve kara [1] mumu ve buğdayı memduh ve meşhurdur Andan yine yıldız canibine düz sahra içre bir saat mahsuldar tarlalar içre gidüb

Evsafı gafıbat der Kal'ai Kâfirâbâd

Karaman eyaletinde hassı hümayun [2] ifraz Nişancı paşa hassıdır Ve yüz elli akçe şerif kazadır ve nahiyesi on sekiz pare kuradır İki bin guruş hasıl olur kazadır Kethüdayeri ve serdarı ve dizdarı ve on sekiz neferatı vardır Ve kal'ası Kâfiryat sahrasında Hacı Baba Sultan dağından bir top menzili baid bir düz yerde şekli murabba seddadî taş bina bir kal'ai zibadır Ve dört etrafı iki bin beşyüz adımdır Ve canibi erbaasında asla hendek yokdur Ve divarı bir gûne beyaz taş bina ile inşa olmuşdur kim misli bir diyarda yokdur Cümle taşı gûya kerpiç gibi bir kalıbdan kesilmiş serapa yassı taşlardır Ve üstad mühendis taşların bir birlerine öyle imtizacın kask etmiş kim bir taş kıl kadar sair taşdan haric değildir Ve gerçi yalın kat divarı bâlâdır

[1] Bağdad Köşkü nüshası (kırmızı)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (dan)

Amma beş arşun kalın ve on beş arşun âli ve gayet metîn ve müstahkem divarı musanna'dır Ve buna muadil bina Tire şehrinde ve Arnavudluk içinde Ergiri kasrı kal'asında gördüm Anlar dahi böyle bir kıt'a taşlardır Amma kırmızıdır Amma bu Kâfiryatın beyaz Ve dahi tekellüflü binadır Ve garba sekiz kapusu cenuba Dağ kapusu ve cümle otuz kule ve bin sekiz yüz seksen sekiz bedendir Ve bu cürümde toprak örtülü yine ol mezkûr taş divarlı mükellef evlerdir Ve cümle mihrabdır Sekizi mesaciddir ayaktır Ve altı sütun üzre dokuz kemerdir Ve kirişler üzre musanna tavan üzre kirec örtülü camidir Ve [1] üzre kûfî hatile iki kitabe içinde

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

yazılmışdır Amma gayet hüsnühat Nevruz Oğlu ve gayri hatlar terkim olmuş Amma âli olmak ile kıraati müşkil olub tahrir olunmadı Ve *Yeni Cami* İki canibinde yan mahfilleri ve kible kapusu üzre müzeyyen mahfili gayet şirîn kârlı mahfildir Ve cümle tavan üzre kirec sıvalıdır Ve sahibülhayratı Mustafazade hayratıdır Ve Karaman Oğlu hadımı Mercan Ağa mescidi ve Hacı İlyas mescidi ve Pir Ahmed Çavuş mescidi ve Hoca Hüseyinzadenin bir hammamı var Gayri yokdur Ve üç medrese ve altı mektebi tıflı ebcedhan var Ve kırk dekâkinler ve iki hanı var Ve evlerinde asla bağçeleri yokdur Amma mahbub ve mahbubesi çokdur Ve kal'dan taşra asla bir hane yokdur Ancak Karaman kapusundan taşra mezaristanı çokdur Ve cenub canibine nîm saat baid Hacı Baba dağı dameni serapa bağdır kim tabir olunmaz Ve sahrası gayet ekin ocağıdır Ganimet şehridir Ve cümle halkı rencberdir Ekseri külâh üzre destarı muhammedî sararlar Ve cümle ferace ve boğası esbab giyerler Ve nisa taifesi sarı cizme giyüb beyaz çarşaf bürünürler Ve Kâfiryat halkı olmak ile avradları (يا هادى الامين) âyetin tilâvet idüb (ويقول الكافر باليتنى كنت تراباً) olmuşlardır Ve gayet dostkarîndirler Müslümanları severler Ve bu şehre kâfir ve Cehud komazlar Ve memduhatından has ve beyaz etmeği meşhuru âfâkdır

Ziyaretgâhı Kâfirâbâd

Bu şehir kabihce ismile müsemmadır Sultanülulemanın nutku şerifleri böyle sâdır olmuşdur Amma ulu kimesneler vardır Evvelâ Ulu Camiin sol tarafında Karabaş Efendi kummelînden bir kimesne-

[1] Bağdad Köşku nünhası (İslâmbol)

dir Ve Karaman kapusından taşra Elhacı Ömer Efendi قدس سره Ve Yağmurlar kapusından taşra Mamadı Sultanzade ve Elhacı İlyas mes-cidinde pişvayi tarikat Yakub Efendi hazretleri dahi ulu sultandır Çok menakıbı vardır Ve bu şehirde iki gün meks idüb zevk safalar etdik Badehu Kâfiryatdan Seydi şehre sancakları on birer saat baid olub bin elli sekiz tarihinde ol semtlerin seyyahati bâlâda tahrir olunub varması elzem ve levazımından olmayub Kâfiryatdan yine rucü idüb kıbliye kal'ai İli Sıra

Kariyei Yogunlar

Müslüman köyüdür Andan

Kariyei Bölme dede

Bir camili yüz evli ve bağ ve bağçeli müslüman köyüdür Ve

Kariyei Dirbin

Bir camii minareli müslüman köyüdür Andan

Kariyei Kerenti

Ve bu mahalde nehri Karaman gelüb mahalde Akdenize mahlût olur Anı Alâüddinin yedi göz cisiri ile ubur idüb 6 saatde mezkûr kuraları ubur idüb

Evsafı kal'ai Lârende yani şehri Karamanı Darı îman

Karaman eyaleti tahtı budur Lâkin Konya el vilâyet ortası olmak ile vüzeralar anda sakin olurlar Amma tahtı kadim budur Amma bu Lârende hassı hümayundur Sene tarihinde Âli Karamanıyan kal'a-sın bina idüb mamur itmişdir Ve üç [1] akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kuradır Kadıya senevî yedi bin guruş hasıl olur Bervechi adalet alaybeğisi ve çeribaşısı erbabı zuaması ve erbabı timarı cümle Konyada cem olurlar Şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve dizdarı ve yüz elli neferatı vardır Ve âyân eşrafı ulema ve sulehası ve eimme ve meşayih hutebası çok bir sevadı muazzam şehri kadimdir Ve kal'ai Karaman hamunu-nun ortasında havalesiz üç kat bir kat şeddadî bina sa'b ve metîn ve kavi kal'adır İç kal'ası bir mürtefî topraklı bayır üzre şekli muraabba şeddadî iri taşlı kal'adır Ve bu iç kal'anın cürmü altı yüz adımdır

[1] Bağdad Köşkü nüshası (yüz)

Ve sekiz kullei azîmdir Ve canibi erbaası amik ve ariz hendekdir Ve garba nazır ancak bir kapusu var Ağac cisir ile geçilir üç kat demir kapulardır Ve bu kapunun iki tarafında olan divar taşlarının herbirinde celi hat ile esmaülhüsna tastir olunmuştur Ve dizdar bunda sakin olur Cümle kırk altı hurde toprak örtülü evlerdir Ve bir camiden gayri bir şey yokdur Ve bu kal'adan taşra bir kat kal'a dahi çevrilmişdir Ortahisar derler şekli müdevver bir metin kal'adır Ve başka hendeği vardır Ve dairen mader cürmü bin yedi yüz adımdır Ve cümle kırk kuledir Ve iki kapudur Garb tarafına yol kapusu kible tarafına Pazar kapusu Ve bir (bu) şehri azîmi ihata ider taşra bâru kal'ası üçüncü katıdır Çepçevirme yedi bin adım kal'ai kebirdir Ve cümle yüz kırk kuledir Ve cümle dokuz kapudur Evvelâ Paşa Camiinde kibliye nazır Emildenli kapusu ve şarka nazır Seki Çeşmesi kapusu ve yine şarka nazır Şam kapusu ve garba nazır Kör souk kapusu ve Hazreti Mevlâna validesi türbesi dibinde Parmak kapu ve cenuba Toplar kapusu ve kibliye İmaret kapusu ve cenuba Emir Ahmed kapusu ve kibliye Tekye kapusu Ve bu cürümde olan rıbatı azîmin içinde cümle otuz iki mahalle ve elli üç mihrabdır Ve cümle yedi bin seksen toprak örtülü evlerdir Ve cümleden cemaati bisyara malik arasta içinde *Bostancı Camii* ve Hazreti *Mev'âna validesi Camii* içinde medfundur Ve âsitanei mevlevîdir Ve kapu üzre terkim olunan tarihi budur

(بعمارت هذه الزاوية المباركة الشريف قطب العارفين سلطان العاشقين سلطان العالم مولانا جلال الدين الوالدة الحوا قدس [١] سره العزيز السعيد الشهيد بنت سيف الدين ابن سليمان بن خليل بك بن محمود عمر سلطان الاعظم ظل الله في العالم مالك رقاب الامم سلاطين العرب والعجم قاهر الطغيان والمتمردين [٢] قاتل الكفرة والمشركين ابو الفتح على الدين [٣] خلد الله ملكه تاريخ اوائله ربيع الاول سنة اثني وسبعين و سبعمائة)

tahrirdir Ve Yeni Cami ve Hacı Beğler Camii minaresizdir Ve Hacı Oğlu Camii dahi minaresizdir Kible kapusu üzre

(قال النبي عليه السلام من بنى مسجداً)

hadisi şerifi kitabet olunmuşdur Ve Nuh Paşa Camii gayet musanna

- [1] Bağdad Köşkü nüshası (الله)
 [2] Bağdad Köşkü nüshası (والمؤمنين)
 [3] Bağdad Köşkü nüshası (علاء الدين)

ve münakkaş kâ(r)gir bina kubbei âlisi üzre nilgûn kurşun örtülü-
dür Ve bu minarei mevzunun bir şehirde misali yokdur Ve hareminde
fiskıyye ve şaziravnı selsebilvar pertab idüb cümle cemaat tecdidi
vuzu idüb Cenabı Barîye takarrüb bulurlar Ve camiin kapusu üzre

(قال الله تبارك وتعالى وكتاب مبین سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین)

âyeti Karahisarî resmi ile müzehheb lâciverd tezhib olunmuşdur
Vacibüsseyir bir camii ruşendir Bu şehirde bundan gayri kurşunlu
cami yokdur Ve Dikbasan Camii minaresizdir Ve Karabaş Camii
minarelidir Ve bir tekyesi vardır Ve Ortahisarın Pazar kapusunun
iç yüzünde minaresi natamam Boyalı Kadı Camii kubbei âlidir Am-
ma kiremit örtülüdür Ve kal'anın Pazar kapusu üzre kûfî hattile

(لا اله الا الله)

terkim olunmuşdur Ve Keresteci Baba Camii Bu mezkûr olan cami-
lerden maada elli üç mihraba varınca mesacidlerdir Ve cümle med-
reselerdir Ve Musa Bey medresesi ve cümlesinde cemaat ile ibadat
olunur medarislerdir Cümleden mamur ve mükellef Karaman Oğlu
İbrahim Bey medresesinin kapusu üzre tarihi budur

(بنی السلطان الافخم و خاقان المعظم مالك رقاب الامم مولى ملوك العرب و العجم
واضع مراسم العدل و الاحسان خادم [۱] قواعد الجود و الطغیان و قاتل زنادقة
المشركين قاهر الفجرة و الملحدین تاج الدنيا والدين ابراهيم ابن المرحوم محمد بن قره مان
اضعف الله اقتداره و الى الخيرات هذه العمارات المدرست المباركة لسنة ثلاثين وثمانه مائه)

tahrir olunmuşdur Ve bir minareli medresei mamurdur Ve âyende
ve revendeye nîmeti mebzul bir imareti has ve âmdır Ve Hazreti
Mevlâna validesinin medresesi gayet mamur evkafı ve talebeleri çok-
dur Ve bu medresenin misli yokdur Meğer Simavda Kızıl medreşe
ola Amma bunun kapusunun etrafındaki nakşı kat enderkat öyle mer-
mer pür nakşı ile münakkaşdır kim çeşmi ibret hayrelenüb âdem
hayran olur Ve bu kapunun ile âyetülkürsî ve dahi üstünde
esmaülhüsna tahrir olunmuşdur Elhasıl midhatinde lisan batidir Ve
minaresizdir

Ve Müfti medresesi kapusu üzre sahibülhayratı tahrir olunmuşdur
Ve Kas arpa mahallesinde Şeyh Ali Sultan mermer ve ellişer
tahtanî ve fevkanî höcreleri vardır Ve herbiri bir bağ ve bağçe içinde

[1] Bağdad Köşkü nushası (مادم)

inşa olunmuştur Ve bir darıkura ve iki dir Ve üç imaretdir Cümleden Karaman Oğlunun ve Valide imareti ve Karabaş tekyesi imareti bunlardır Ve cümle hanei bîminnet handır Cümleden vasî Çarşu hanı ve Nuh paşa hanı ve Sultan Alâüddin hanı Meşhur han bunlardır Ve cümle altı hamamdır Ve âbı havası lâtif binası nazif Nuh Paşanın Yeni hamamı ve Saki çeşmesi hamamı Karaman Oğlundur Kârı kadim olduğundan binayı musanna ve âbı havası ferah hamamdır Ve Karaman hocası Monla Fenarî Hazretlerinin nazargâh hamamı hasta girse şifa bulur Ve Karaman Oğlu beylerinden Nasuh Bey hamamı ve Süleyman Bey hamamı ve Seyyid Hoca hamamı meşhuru has âm hammam bunlardır Amma efvâhı nasda yetmiş saray hamamları vardır diye tefahür kesb iderler Ve cümle yirmi üç çeşmedir Ve çarşu içindeki çeşmenin tarihi budur

*Ya İlâhi ecrı hayrın eyle a'malin cezîl
Eyledi hace Mehemmed çeşmei âli sebîl
Ehli diller cem oluben didiler tarihini
Çeşmei hayvan mıdır ya ayni abı selsebîl
Sene 1003*

Ve cümle dekâkinleri bir ulu şahrah üzre vaki olmuş dört yüz yetmiş dükkândır Lâkin bedesteni yokdur Amma cümle zîkıymet tefarik makule mevcuddur Ve âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi meşhurdur Ve bağ ve bağçesi cihanı tutmuştur Ve cümle halkı kırmızı boyalı kuzu kürkü giyüb külâhı mevlevî üzre beyaz destarı Muhammedî sararlar Ve lehceleri Türk lisanıdır Babayi âlem kavimdir Ve gayet sulehayi ümmetden mazannai kiram(dan) büyük kimesneler vardır Ve cümle garib dostlar ve âyân ve eşraflarından hanedan sahibleri kimesneler vardır kim şeb ruz müsafirsiz olmıyub zai fe ikram iderler Ve daima kapuları meftuhdur Ve cümle zenanesi sarı cizme giyüb üzerlerine beyaz car bürünürler Ehli perde ve mes-ture gezerler Ve şehri kadim olduğundan

Ziyaretgâhları bunlardır

Ziyareti Elmevlâ Ahmed ibni Mahmudiül Asem mevleviyyeti terk idüb terk tecrid iken maskatı re'si olan Lârende içre لادرا انضا diyüb kazaya rıza verüb vâsılı cinan oldu قدس سره Hâlâ ziyaretgâhı vardır Has ve âmdır Ve Hazreti Mevlâna validesi ve Karaman Oğlu Gazi İbrahim Bey medresesinde medfundur Ve Şeyh Ali Sultan dahi medresesinde medfundur Ve Karabaş Sultan tekyesinde Ve Monla Fenarî Hazretleri Şam kapusunda Menar kitabı müellifi merkadı ve tariki

Halvetîde Seyyid Yahya Şirvanî tekyesinde medfundur Ve yine ol tekyede Şeyh Celâleddini Rumî merkadi ve yine ol âsitanede Hazreti Şeyh Nurullahı Karamanî merkadi ve iç kal'a kurbinde Akbıyık Sultan merkadi ve Keresteci Baba Camiinde Yunus Emrem Hazretleri merkadi Türkîce tasavvufane ebyat eş'ar ilâhiyatı meşhuru âfâkdır Ve bunlardan maada nice bin kibarı evliyaullahlar vardır Ve binden mütecaviz kibarı evliyaullahların âsitanesine bu âsi yüzüm sürüb ruhaniyyetlerinden istimdad taleb etdük Lâkin cümlesi tahrir olunsa Tabakatı Şa'ravî kadar bir mücelled kitab olub seyyahatimize mâni olur Ve bu şehirde üç gün mihman olub alâkaderülîmkân seyir temaşa idüb ve cümle yârânlar ile vedalaşub kible tarafına 4 saat gidüb Şeyh Deresi nam bir zıyk sengistan dere ubur idüb beş saat dahi güzer idüb

Seki Yaylası

Selefke sancağı hudududur Ol yayla içinde âdem âdemîzad yok Issız yollar ile gidüb on ikinci saatde badelmağrib bir bîeman çenge-
listan içre yüklerimiz yıkub gulâmlarımızla anda Hudaya mihman
olduk Hamdi Huda selâmetle badessabah

Alaca Han

Yakub Han binası bir küçük handır Anı dahi ubur idüb bu ha-
nın solunda bir yalçın kaya üzre evci semaya serçekmiş

Kal'ai Takyenos

İçinde âdemîzad yokdur Amma gayet metîn kal'adır Hâlâ he-
nüüz mimar elinden reha bulmuş bir kal'ai cihannümadır Ve gayet
mamur şehri azîm imiş Mezkûr han ile kal'a mabeyninde on binden
mütecaviz beyaz mermer musanna sandıklar içre kefere lâşeleri var
العالم عند الله Amma Yunaniyan lisanı üzre tarihleri Hicreti nebevîden altı
yüz otuz tarihlerine yakın tarihleri var Ol hatlara taklid idüb طابق النعل بالنعل
suretlerin alub Kudüsü Şerife geldükde papaslara kıraat etdirdim Haz-
reti İsa'ya iman getirenlerin mezaristanları imiş Ve bu kal'anın canibi
erbaasında kayalar içre niçe yüz bin mağaralar var kim herbirinde
olan san'atı mermerî hâlâ zamanımızda olan üstad gûhkenler bir tişesin
urmada âcizlerdir Meğer olzaman kavmine taşlar müsahhar olmak var
kim her kayası Fahri oyması misal zıh enderzıh islimi Rumî ve şü-
kûfeler oymuşlar kim âdem seyrinde valih hayran kalur Elhasıl vaci-

büsseyirdir Andan bu mahalli geçüb yine şarka iri dirahiti münteha korular ve çemenzar ovalar ve zeytun ağacı ile ârâste olmuş harab kura yerlerin güzer idüb 3 saatde

Kariyei Yapılı

Hamdi Huda ol arzı semavatı selâmetle seyir temaşa etdiren Cenabı Bariye kim Lârende kal'asından bu yaylaya gelince mamur ve âbâdandan bir şey olmıyub mahuf ve muhatara kınara misal kan kokar bieman yolları ubur idüb Bayanlı kariyesine dahil olduk Selefke paşasının hassı ve hâkimi voyvadadır Ve iki yüz evli ve bir camili bir mamur müslüman köyüdür Ve âlâ pirinci hasıl olur Ve önünden cereyan iden

Nehri Gümüş

Bağla yaylasından gelüb Köserelik limanı kurbinde Akddenize mahlût olur Ve bu kariyenin garbında nehri Gümüş ve aşırı evci semaya kad çekmiş bir pilâv yığını misal bir sürü cibâl vardır Asla bir dağa muttasıl değil bir gûhu mevzundur Anda mutalsam kenzler vardır derler Ve bu gûhun başında çok âdem kara kül gibi yanmış bulunmuşdur Andan kıbliye bir saat gidüb

Evsafı kal'ai Mut

Matekaddem Firengi bedrenk destinden feth etmeğe Karaman Oğlu Yakub Şah azîm asker ile bunda münhezim olub cümle askeri şehid olduğu için Darı Mut (mevt) kal'ası derler Badehu yine Karaman Oğlu İbrahim Şah gelüb kuvveti bazusile feth idüb cümle kâfirlerin ve kıralların dendanı tigden geçirüb yetmiş bin lâşei mürdarları kal'anın şimali tarafında yığılı bir depedir Ana Maşatlık derler Âli Karamanın bundan ulu gazası yokdur Badelfetih kal'ai yire beraber münhezim (münhedim) idüb badezzeman müruru eyyam ile Sultan Ahmed devletinde Celâlî kıran Kuyucu Murad paşayı sahibkıran Selefke suhtevatı eşkıyası def'icün ahalii vilâyet masun olmaların murad idiniüb bu kal'ai yeniden inşa idüb içinde dizdarı ve yirmi neferatı vardır Ve kal'ası bir kayalı dere başında şekli murabba'dan tulânî şeddadî bina kal'ai zibadır Ve cürmü altı yüz adımdır Ve bir kat divardır Amma gayet metîndir Ve asla hendeği yokdur Ve içinde dizdar ve cebehaneden gayri bir şey yokdur Amma taşra kal'ada bir cami ve elli yedi kirec sıvalı evlerdir Ve şarka na-

zır bir kapusu var Metîn demir kapudur Ve kıble kapusu mesduddur Ve kal'anın şarkında yedi dükkânı vardır Ve bu dükkânlar önünde bir âbı hayat kaynağı vardır Temmuzda âdem elini sokamaz Öyle buz paresidir Ve bu mahalde bir kasrı âli misal mescidi vardır Cümle halkın ârâmgâhıdır Ve bu kal'anın kıblesi tarafında bir varuşu azîmi var imiş Hâlâ zulmü Osmani yandan harab ve yebab ve zemini türab ve halkı hebab olub ancak ikiyüz ocaklı bir kârgir bina hanı azîmi kalmış Karaman Oğlu İbrahim Han binasıdır Ve iki yüz (1) bir hamamı var Selefke paşası Konakçı Ali paşa bunda sakin olmak ile hamamı pek işlerdi Gayet (2) sıvalı ve kâ(r) gir kubbeli camii vardır Mihrabı önünde sahibülhayratı iki sivri kâ(r)gir kubbei âli (3) Karaman Oğulları bu kubbelerde medfundurlar Ve kal'anın şimali canibinden iki değirmen yürüdür (4) Nebi Pınarı derler mâi caridir Ve bu kal'anın şimali canibinde kal'a altından cereyan iden Bu kal'ie karib bir saat yerde Akdenize mahlût olur Ve bu nehrin kal'a altında nehir aşırı gül gülistan sünbül ve benefşe ve ergavan ve turuncu rumman fakihe eşçarı ile müzeyyen bir mamur varuşdur Cümle yüz hanedir Ve bir camii ve bir mescidi vardır Ve bu şehrin memduhatının meşhuru birer vakıyye narı ve danedar beyaz pirinci meşhurdur Amma sevahil olmak ile sehil havası sakildir Ve bu şehrin kıble canibinde Konakçı Kara Ali paşa iki yüz çadır ile meks idüb biz dahi onun sayei himayesinde seyir temaşa idüb bir at ve elli guruş ihsanın alub bizi Selefke kaimmakamına göndermek için suhte kemerbaşlarından üç kemerbaşı rehin alıkoyub bize on suhte refik virüb paşa ile ve sair ağavatlar ile vedalaşub kıble canibine bir saat ol sahra içre gidüb

Evsafı kal'ai Zenbur

Takynos binasıdır Bir pilâv depesi misal bir depe üzre bir şirin kal'adır Lâkin yanına varılmaz ve içine girilmez اللهم افونا Alarkadân geçen âdemi arı askeri helâk ider efvahi nasda böyle şayidir ki Takynosun mutalsam kenzi bundadır Niçe bin Hindî ve Mağribiler gelüb dahmeküşalık idelim derken bir reyhi akim esüb âdemi sermest idüb arı askeri helâk ider Azîm temaşa kal'adır Hattâ hakir

[1]	Bağdad Köşkü nüshası	(mamur âbadân)
[2]	» » »	(lâtif havası vardır)
[3]	» » »	(içinde medfundur)
[4]	» » »	(kadar âbı hayat)

bir haylı mesafeden ubur iderken kal'a üstünde arı bulut misal tayeran iderdi Hâlâ bir ıssız kal'ecikdir Anı ubur idüb neuzübillâh ana karib bir top menzili

Nehri Kurud

Demaz dağlarından gelüb Mut nehrine mahlût olur Bu nehri ubur iderken s(e)ishane güçile güzer itdi Şedid nehirdir Andan nîm saat seyrek ağaçlı ormanlar aşub

Kasabai Zeyni Şerif

Selefke sancığında yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi otuz sekiz kuradır Bin guruş hasıl olur Ve iki yüzden mütecaviz toprak örtülü bağ ve bağçeli mamur ve şirin kasabadır Ve bağı cinandan nişan virir bir âsitanei saadetin içinde şeyhi alelitlek kutbu istihkak âfitabı nihanî kamer zindegânî Hazreti Şeyh Alii Semerkandî قدس سره العزيز Hazretlerinin yedi nefer evlâdı zevilihtiramaları ki ırkı tahriri Resulullahdırler bir altun alemlî kubbei âli içinde medfunlardır Tariki Zeynîlerdir Üç yüzden mütecaviz fukarayı babauallahı vardır Bir gice anda mihman olub halkai zikrinde tevhid araya girüb fukaralarile kuca kucağ (1) olub mest medhuş der bucag olub zevk safalar etdük Andan alessabah Çelebi Efendiden me'zun olub refiklerimiz olan suhtelere tenbih idüb Bu Ağayı ağyare kıyas etmen Riayeti hatırlarile mukayyed olun Bir hoş götürün deyüb veda-laşdıq Andan şarka 4 saat

Kariyei Kudurdu

Bir bayır başında yüz evli bir köydür Anı ubur idüb dere ve depeler ve yalçın kayalı ve şahin zaganos yuvalı gûhu demavendleri ve niçe bin sun'u Hudaları temaşa iderek

Nehri Kudurdu

At ile ubur idüb bin mıkdarı adım baid

Nehri Köksu

Dahi azîm sudur Bu iki nehir ol nehirlerdir kim Ermenak kal'asından çıktığımız günlerde ubur olmuşdu Ve ol yaylalardan tulû

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kucak kucağa)

idüb nehreyn bu mahalde birbirlerine mahlût olub Selefkede Paşa Sarayı dibinden güzer idüb hemen ol mahalle karib Çeltiklik nam mahalde Akdenize mahlût olur Ve hakir nehri Köksuyu at ile bîbak gecüb yine kible canibine çamlı beller ve yalçın mahuf uçurum yollar ve azîm mağara ve kârı kadim su yolları temaşa iderek Henk Beli ve Kara Henk Sultan tekyesi aşağı sekiz saatde

Evsafı kal'ai tahtı Takyenos Selefke [1]

Ezelde Takyenos binasıdır Badehu Kıbrıs ceziresi Venedik küf-farının olmak ile buna dahi Venedik mutasarrıf idi Sene 879 tari-hinde Sultan Bayezidi Veli fethidir Bedesti serdarı muazzam Gedik Ahmed paşa Cengi azîm ile fetholdüğü Tevarihatda mufassal tahrir olunmuşdur Kâh Kıbrıs eyaleti olur Amma hâlâ Adana eyaletinde Selefke sancağı paşasının tahtıdır Tarafı padişahîden paşasının hassı hümayunu 4,700,000 akçe ile hîni seferde altı yüz pürsilâh asker ile sefer eşer Ve alaybeğisi ve çeribaşısı vardır Ve erbabı ziameti on altıdır Ve erbabı timarı altı yüz yirmidir Bu cümlesi kanun üzre beş binde bir cebelüleri ile hîni seferde alaybeğinin livası altında sefer eşerler Paşasının askeri ile bin yedi yüz âdem olur Ve üçyüz payesi ile şerif kazadır Ve nahiyesi yetmiş pare âsi kuralardır Üç bin guruş kadiya hasıl olur Paşaya yirmi bin guruş hasıl olur Mer-hum bizim Mostarlı Mustafa paşa kırk bin guruş hasıl iderdi Zira cümle suhte eşkıyaların dağlarda kabzai tasarrufa alub mutî etmiş idi Ve bu sancak cümle (2) kazadır Evvelâ kazai Selefke ve kazai Er-menak ve kazai Nevahi ve kazai Selinti ve kazai Mamuriyye ve kazai Zeyni Şerif ve kazai Sadı ve kazai Karataş ve kazai Sinanlı ve kazai Mut ve kazai Gülnar Hamdi Huda bu on bir kazanın Sinanlıdan gayrisin selâmetle seyahat idüb kal'ai Selefke nümayan olduğu Ka-rahenk belidir ki ol gûhu bâlânın zirvei âlâsında tekyei Karahenk Sultana yüz sürüb iki rik'at salâtı şükür kıldım ki bu gûhu bîeman-lardan selâmetle ubur etdim deyu Ol tekyede Şeyh Musa Hazretleri-nin ruhaniyyetlerinden istimdad taleb idüb Selefkiye dahil olduk idi Kal'ai Selefkede sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı Kıbrıs yeni-çerilerindedir Zira âsitane yeniçerilerinin memerri değildir Cümle Kıbrıslının at oynağı yerleridir Gayet girdab sapa yoldur Sıpasın gayib iden gelmez ve gelen gülmez ve sıpasın bulmaz böyle bir bîe-man yollardır Ve şeyhülislâmı ve nakibülesrafı ve âyân eşrafı ve

[1] Şimdiki yazılışı (Silifke)dir.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (11)

dizdarı ve altmış neferatı vardır Ve kal'ası bir yalçın kayalı ve bir canibi topraklı bir mürtefî püšte üzre havalesiz bir metîn ve müstahkem kal'ai âlidir Ve şekli bademî bir şeddadî taş binadır Ve canibi erbaası bin üç yüz adım küçük kal'adır Ve yirmi üç kuledir Ve kıbliye nazır bir kapusu vardır Ve içinde altmış toprak örtülü hanesi vardır Ve asla hendeği yoktur Zira yalçın dağ üzre inşa olunmuşdur Ve içinde bir camii Sultan Beyazid hanındır Ve dizdar ve neferat bunda sakin olurlar Ve bu kal'anın şarkı ve kible canibinde varuşu cümle mihrabdır Ve üçü camidir Maada mesacidlerdir Çarsu içinde kârı kadim Sultan Alâüddin Camii tarzı kadim bir alçak minareli camidir Küffar müstevli oldukda minaresin münhedim idüb badelfetih minaresi alçak bina olunmuşdur Ve Ramazan Ağa mescidi ve Urum mahallesi mescidi ve Bozkır mescidi Malûmumuz olan bunlardır Bir hamamı var Ve iki hanı var Ve elli miktardarı dükkânı var Ve mahkemesi cisir başındadır Ve ana karib Paşa Sarayı su kenarında ve cümle varuşu haraba yüz dutmuş Ve bağ ve bağçeleri içinde niçe bin kemer ve han ve imaret âsârları var kim tabir olunmaz Takyenos asrında bir şehri azîm imiş kim tavsif olunmaz Ve âbı havası gayet sakildir Serçe ısıtma dutar Lâkin baharda cümle halkı alelûmum yaylağa çıkarlar Ve bu şehirde limon ve turunc ve incir Ve halkı gayet fakirülhaldir Ve bu şehrin cisri Takyenos binasıdır On yedi gözdür cisri azîmdir Meşhuru âfâk cisirlerin biri dahi budur Ve bu cisrin mahkeme tarafı başında kal'a kapusu iderler Ve cisir başında bir bacdar odası var Anda bac alınır

Ziyaretgâhı Selefke

Cisrin şehir bir kubbei âlide medfunlardır Ve Köklü mahallesindedir Ve pes bu şehir ile Zeyni Şerif mabeyninde Kara (1) (2) bâlâda masturdur Anların biraderleri bu şehir içre kal'anın şimalinde kubbesiz bir mahalde medfunlardır İsmi şerifleri Şeyh Şuaüddindir Kabâyili Türkman mabeynlerinde biraderleri Şeyh Musa ve kendüleri Şeyh Şücaüddin Muteber ziyaretler Ve halk anlara mutekidlerdir Himmetleri hazır ola Ve bu şehrin viraneliğinde niçe ziyaretler etdik Amma meşhurları bunlardır Ve bu şehirde refiklerimiz olan suhtelere on guruş virüb ve sıhhat haberlerimiz bir mektub ile Ali paşaya bildirüb hakir Selefkeden garb canibine 4 saat âlâ lâtif yollar ile

(1) Bağdad Köşkü nüshası (henk)

(2) Bağdad Köşkü nüshası (hâlâ)

Evsafı kal'ai Akliman

Matekaddem Venedik kal'asıdır Karaman Oğulları feth idüb mün-
hedim etmişler Badehu sene tarihinde Fatihî Kıbrıs Selimi Sanî
asrında uburu hubur için memerri nasa elzem levazımından olmak
ile Lala Mustafa paşa tamir termim itmiştir Hâlâ Selefke paşasının
hassıdır Voyvadası hâkimdir Ve nahiye naibi hüküm ider Azîm
gümrükdür Ve kal'ası lebi deryada bir püšte üzre şekli murabba
bir şeddadî taş bina kal'ecikdir Ve dairen madar cürmü
adımdır Ve içi bir mahalle ve iki yüz hurde evlerdir Ve bir
cami ve dizdarı ve neferatları vardır Ekseriya halkı Kıbrıs
kuludur Ve bir hamamı var yaz günleri işlemez Derya kapudanı paşa
hamamına girerler Ve kırk dükkânı var Cümle eşya mevcuddur Ve
Selefke halkı bu Aklimana muhtaclardır Zira cümle metaların bunda
füruht iderler Ve Selefkeden mamur şehirdir Ve cümle halkı şecî ve
bahadır fetalardır Bir kaç kefer beşer onar kalyon ile alelgafle şeb-
hun etmiştir Asla bir şey virme-yüb kâfirden niçe dil ve mali
ganayim alub küffarı duzahkarar makhur ve müdemmer firar etmiştir
Ve Kıbrıs iskelesi olmak ile şenlikli yerdir Ve kal'adan taşra lebi
deryada azîm mahzenler vardır Cümle bazirgânlar mün'im anda
meta'ların koyub mihman olurlar Ve limanı gerçi kapulu liman
değildir Amma gün doğrusundan ve poyrazdan ve yıldızdan emîn
limanı metîndir Ve ne canibe demir bıraksan parça kalyonlar yatağı
âlâ sulu ve sağanaksız limandır Ve herbar kırk elli pare gemi mev-
cuddur İskeledir Anda dizdar ağa bize bir müsellâh ve müretteb bir
uçgun yağlı firkatei iki yüz guruşa tutub Kıbrıs kadısı İbrahim Ffen-
dile istiraki suy olmak üzre cemii eşya ve atlarımız firkateye tahmil
idüb ben dahi cümle yârânlar ile vedalaşub firkatiye süvar olub üç
dane firkate ayakdaş ile mütevekkilen alellah olub firişka rüzgâr ile
pupa kullanub Aklimandan yirmi mil baid olunca Köserelik nam
mahalden üç dane kâfir kalyonu zâhir ve bâhir olub üzerimize tıra-
mola dizüb gelir Hemen bizim refiklerimiz firkatelerin üçü bir yere
gelüb geru dönmek selâmetdir deyu orsa orsa geru Aklimana kaç
kaç Aklimana gelince akciğerimiz ağzımıza geldi Mel'un küffarın
biri hayli yüğrük kalyon imiş Bir hayli yakın gelüb bir alabanda top
urub gemii sağ ve soldan geçüb asla zarar isabet etmiyüb üç kalyon
limandan taşra lenger bırağub yatdılar Hakir ve İbrahim Efendi
firkateden taşra çıkub secdei şükür idüb cümle eşyalarımız ve atlarımız
gemiden çıkarub bin altmış tarihinde Kıbrıs ceziresin gördüğümüz
kifayet ider diyüb Aklimandan esbi sabareftarlarımıza süvar olub 4 saat

Kal'ai Selefke

Bir gece mihman olub dizdardan refikler alub Ramazan Ağayile ve Zaim Mehmed Ağayile ve Süleyman Ağayile ve Sarı Bey ile ve müezzin Ramazan Çelebi ile cümle vedalaşub şehrin cisrinden ubur idüb Göksu kenarınca sengistan ve bazı mahalli kiyahistan yerleri sekiz saatde güzer idüb

Kariyei Agaz

Bir dere içinde kırk evli müslüman köyüdür Anda bir divanhaneli ve bağ ve dağçeli bir hanedana konduk Selefke diyarından aldığımız yirmi tüfenkendaz piyade şehbazlar bir yerde konub dururken

Serencam Menakıbı vartai azîm

Kapudan bir fertudei cihana ve garafı zemanе kınalı saçlı ve bir hartâvî sarıklı bir nevkî avret elinde asası ile gelüb selâm virüb mu-safaha idince âlem hayretde kalub Safa geldin kadın anam didim Hemen siz safa geldiniz deyüb oturdu Ve karşusına otuz dane bıyığı dümü binagûşunda şehbazlar el kavuşub hizmetde durdılar Badelletta velleti Bire Osman uşağı avan Sen bu yola nerden geldin ve nereye gidersin Bu yollardan kuş uçmaz Kolan yürümez deyu hakire hitab etdi Bu fakir dahi Âli Osmanın kulıyız Suhte Mahmud paşa oğluna gideriz didim Öyle olsa ya benim ötiye giren iki sehbaz oğlumu Selefkede bazar yerinde atlarından yıkub müsellemler ile Selefkeli Ramazan Ağa didikleri kâfir iki dağ paresi oğullarımı pare pare idüb katletdiler Osman Oğlu benim öcümü alur mu didi Vah didi ağladı Hemen kahir Elem çekme İnşaallah şu yolları selâmetle geçüb Osman Oğluna varduğumda senin katillerin hakkından geldireyim didükde avret fakir kerçek sanub başın açub dua idüb Bire uşak alatlan Malahazarı getirün Ana kadının taamin yesin dedükde cümle ayak duranlar tarumar olub derhal kırk elli sahan ana baba aş gelüb tenavül idüb zevk safa etdik Badettaam bir boğçe don ve gömlek ve keçe seccade ve iki ağır Türkmen kilimleri hedaya getirüb anda mihman olub zevk safa etdik Deriken hikmeti Huda ol gice bu hane sahibimizin iki ihtiyar karındaşları var imiş Anların evleri tarafında bir feza' ve bir aza vaveylâ kopdıkim zehremiz çak olub Allah Allah sadasından ve tüfenk ve balta ra'd varından ol derelerin içi sıytü sadadan doldu Bu hakir mebhut oldu Meğer Karataşlık suhteleri bu avretin Selefkede iki oğulların katl olunduğun istima idüb fırsat

ganimetdir deyu bu hatunun iki karındaşının hanelerin üçyüz suhte şebhun idüb filhal mezbur avretin iki ihtiyar karındaşların ve birer avretlerin ve dört huddamların cümle sekiz nefer kimesnei katlidüb bu kadar mali ganayim alub evlerin ateşe urub dere içi çıragan oldu Bu halde iken fertutei pirezen başına serpenahın ve eĝnine zırhın giyüb bizim saraya gelüb bizi pürsilâh hazırbaş görünce ardısıra yetmiş seksen pürsilâh tevabiatları gelüb Âyâ hal niye müncer olur derken derhal bizim saray kapusu önünde meş'allar ve neft katranlar yakub iki üçyüz suhtevat kapumuz önünde gelüb bîbak ve bîperva bir yaylım kurşun saraya urub fakire pirezeni istediler Hemen karının ve bizim refiklerimiz damlar ve şahnişinler ve dervaze ve revzenlerden cümle bir yaylım çatal kurşun ile durunca suhteler yan virdiler Elhasıl sabahadek bir cengi âli olmuşdur kim tabir olunmaz Bizim pirezen [1] iki âdem şehid ve yedi âdem mecruh ve hakirin bir atı ahur deliğinden maktul olub suhtevatdan on dokuz âdem mürd olub ve elli mikdarı âdem cümle mürd olub bu hal üzre vakti sabahadek suhtelerin leşleri kapumuz önünde kalub almağa iktidarları olmıyub kararları firara mübeddel olub sek bersengistan gitdiler Bu halde iken bizim Selefkeden gelen refiklerimiz Vallah Ağa biz sizi bundan ileru götürmeziz Hemen geru Selefkeye dönersin didiler Hemen pirezen Sakın ileri gitme nola benimle giru şikâyet etmeğe Mut kal'asına Ali paşaya gidelim [2] Bu müşaverede iken hikmeti Huda Kıbrıs yeniçerilerinden ve Aklimandan ve gayri nevahilerden üçyüz yirmi gelüb biz sakin olduğımız köye gelüb suhtelerin leşlerin görüb dipelik hazırbaş olub ve şehid olan atımızın yerine valide iki küheylan ve yüz vakıyye ibrişim ikram idüb ve bizimle gelenleri şaya şikâyete gitdi Biz cümle tüccar ile yola revane olub canibi erbaamızı muhafaza iderek cümle piyade olub 6 saat şarka lebi derya ile gidüb

Kariyei Tirsendi

Bir sengistan dağ [3] başına halkının belinde ملحق الإبحار ve قدوری kitabları bellerinde amma kırkar ellişer dirhem tüfekleri ellerinde herbiri yalçın kayalar üzre keklik gibi seğird (ir) ler Ve ayaklarında dizlerinedek postalları ve başlarında külâh üzre destarları var Müslim geçinirler Ve bu köyden gayri şimal canibine Karataş kazasıdır On

[1] Bağdad Köşkü nüsh-sı (tarafından)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (didüğünde asla hatırıma gelmedi ki hakir geru döne)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (bağ)

bin bahadırın eli tüfenkli ve beli sapanı davudîli suhtevatı haşerat askeri çıkar Ve bu köyden bize iki yüz suhte piyadesi kulağuz olub mabeynimizde elli guruş hakkı tarik cem idüb yola revane oldukda suhteler bize tesellii hâtır virüb Bundan böyle gayri havf etmen deyu dört saat semaya serçekmiş dağlar ve derki esfele enmiş gayya dereler ve mahuf ve muhatara kısık kayalı boğazlar ve sarp uçurum yollar ile ve kâh lebi derya sengistanı ile yüzbin renc ina çekerek ve Huda âlimd (ir) atlar ayak basacak yer kefirmizan kadar toprak bulmıyub düşe kalka piyade ve bîderman canımızdan ol şiddeti hararetde bîzar olub Âyâ bu mel'un suhteler bizi kangı boğazda ururlar ki deyu emniyyet üzre olmıyub aklımız başımızda değil idi El'iyazübillâh öyle boğazlar var ki bir âdem on âdemi boğazından boğazlar dardır Bu sengistan ve çengelistanları kırk bir yıldır seyahat iderim böyle bir derbendi calender bîeman yollar görmedim Bu renci şedayidi çekerek lebi deryaya gelüb

Nehri Kuruçay

Şimal tarafında Karataşlık yaylalarından gelüb bu mahalde Akdenize mahlût olur Bu nehri ve suhteleri atlar ile geçirüb bir saat ancak lebi deryayile kumsal yerler ubur iderken Lena Belin ayyuka serçekmiş sengistan kayaları piyade ubur iderken cümle huddamlarımızın çizmeleri pare pare oldu Mezkûr belin ta zirvei âlâsında suhtevatlar Bizim hududumuz budur Bundan ötesi emnü emandır Müteahhid olduğunuz elli guruşu verin deyu yol üzre tüfenklerine dayanub dururlar Mabeynimizde azîm gûftügû olub Yok Siz bizi ta Karagürgen kal'asına emniyyet üzre götürmeyince cümlemiz kırılırız Size bir akçe virenlerden değiliz diyince anlar dahi meyus olub Belinden beter aşağı inib lebi derya ile kâh türab kâh nice kura ve harab ve nice şeddadî viran binalar ve nice ebre serçekmiş kehkeşanâsâ taklı su kemerleri seyir temaşa iderek 8 saat

Evsafı kal'ai tahtı kadimi Takyenos ve kara Görgöş

Bu dahi Selefke sancağında Karataş kazası hududunda Türkman savahili Kara Görgösdür Bunda meksidüb refiklerimiz olan suhtevatlara elli guruşu virüb cehennem ra dereler avdet (ubur) idüb gitdiler Bu şehir lebi deryada bir sevadı muazzam imişkim ne Mısır ve ne Bağdad ve ne Eski Kırım ve ne Ahlat şehirlerine benzer bir şehri azîm imiş Eğer im'anı nazar ile aynelyakin hasıl etdiğimiz mertebe evsafın tahrir etsek bir şütür barı tevarih olub kıraat iden bîzar olur

Ve hakka bu viran şehrin evsafında merre (مر) yokdur Amma dünya fani olub Milk benimdir deyu böyle bina idenlere nus'hu pend olsun için [1] cevahirimizi zebanı hale getürüb kıylükal etdik Ve *كل شيء هالك* âyetin kale idüb dibedik masevadan el çekmeğe kemerbeste olduk İmdi seyyahanı cihana ve müverrihanı beni âdeme şöyle ayan ve beyan olunur ki sene 256 tarihinde Me'mum Halife Âli Abbasiyanın eşbehi serefrazı ve garı ve canbazıdır Bağdaddan Mısıra gelüb Mısırda Ehram dağlarından mutalsam kenzleri çıkarub üstünden bir kat taşın münhedim etmiş Hâlâ âsârları zâhirdir Anda Ümmülkıyası [2] tamir ve termim idüb kat'ı menazil ve tayyı merahil iderek bu Kara Görgöş kal'asın yedi ay döğüb kuvveti bazuyile İspanya elinden feth idüb bilâdı islâma zam idüb âyîni muhammedî olunurdu Yedi yüzden mütecaviz cami var kim herbiri Mısırda Camii Ezher ve Şamda Camii Ümmeyye misal camilerdir Ve nice bin medrese ve han ve hamam ve imaret mescid ve tekye ve darüşşifa vardır Bazı camileri hâlâ mamurdur Türkman kabilesi bunda sevahile indükde ibadet iderler Ve niçe bin kubbei âli ziyaretgâhlar ve kâ (ر) gir bina bezestenler ve niçe bin hemvar Haleb çarşusu misal dekâkinler ve niçe bin fıskıyye ve havuz ve şazirvanlı sarayı âliler var kim vafında akıllar kasırdır Bazısı cabea mamurdur İçinde Türkmanler sakin olurlar Ve nice bin kenise ve manastırlar var kim yılda bir kerre küffar kalyonları bu şehrin limanında yatub bu manastırları ziyaret iderler Ol zuum üzrelerdir kim Takyenos bir ülülazim peygamber olub cihangir padişah ola Ve Hazreti İsa havariyyunlarından dört havariyyun bunda lebi deryaya nazır büyük manastırda medfun oldukları muhakkaktır Ve kubbeleri üzre lisanı Yunaniyan üzre tarihleri masturdur Ve desti ümmeti Muhammedde iken müteber ziyaretgâhdır Hâlâ âyende ve revende hali değil bir âsitanei garibdir Cümle küffar bunları ziyaret idüb gemilerin bîpak ve bîperva kalafat idüb ve bazı âyende ve revende sikâr idüb dolanub giderler Böyle bir ruhaniyyetli ziyaretgâhdır ki yol üzre vaki olmuş pak nühtakı revakı ayyuka serçekmiş zer enderzer kiblei münevverdir kim hâlâ üstad elinden henüz çıkmış sanursun öyle bir kubbei münevverdir Ve zerre kadar bu kadar müruru eyyam ile fena bulmamışdır Ve bu âsitane ve manastırdan cami olma ibadetgâhın şahrahında iki bin adım tuli beyaz mermer vasî kaldırımdır Ve iki canibi üzüm asması çardağı için niçe bin beyaz mermer ve gayri amelî sütunlar üzre taklar ve musanna ve beyaz mermeri pâkler ile kaldırımlar var

[1] Bağdad Köşkü nüshası (kilki)

[2] Nil mikyası

kim her taşın imtizacın yüzbin dikkat ile fark olunmaz Ve bunun emsali bu şehirde nice bin ibretnüma âsârlar vardır kim âdem engüşt berdihen idüb valih hayran olur bir bender şehir imiş Şarkdan garba lebi derya ile tuli iki saat yerdir Arzı bir saatdir Ve bu şehrin garbında lebi deryada şehirden bir kurşun menzili baid bir kal'ai me (tî) ni var amma kücükdür Ve cürmü malûm dağildir Amma şekli murabba bir kârı kadim binadır Ve bir limanı azîmi var Zekiz rüzgârdan emin olub âlâ yataktır Ve kayalar altından limana niçe âbı hayat ayınlar caridir Ve bu liman Girid ceziresinde Suda limanına ve İslâmbol boğazına benzer bir limanı azîmdir Her bar küffar yatağıdır Anınçün harabdır Ve dahi harabı islâm destinde iken sene tarihinde İspanya küffarı bin yedi yüz pare keşti ile gelüb cümle halkı esir kebab ve şehrin kahr için harab ve yebab ider Elhasıl beldei kebir imiş Amma el'iyazübillâh bu şehrin canibi selâsı olkadar taşlıktır kim âdem ayak basacak yer bulunmaz Lâkin kadîm evvelde mamur iken kesreti âdem olmak ile dere ve depe-lerde amelî penbe misal topraklar yığub bağ ve bağçeler var imiş Hâlâ bazı bağçeleri zâhirdir Ve gerçi sengistan yerdir Amma âbı havası olkadar lâtifdir kim Erzurum ve Sivasdan cümle Türkman bunda sehillerirler Ve havası hükema kavlince gayet mukavvidir Cümle sakin olan Türkman Hay rüstdür hay diye medh ideler Bu şehirden kalkub şarka kâmil iki saatde ve türabistan muristanı ubur iderken şahrahın iki canibinde niçe kerre yüz bin beyaz mermer sandukalar içinde mürdeler var لا يعلم الغيب الا الله ne din iman ve mezhebde idiler Bazı sandukaların kapakların Türkmanı nikbetan kavmi mal olmak mülâhazasile kaldırmışlardır Ve bu şehirden şark canibine iki gün gitdik Dahi âsârı binadan ve su kemerlerinden geçemedik Bu şehirden şarka 4 saat bir çemenzarda binayi azîmler içre Takyenosun mezarı zamanı kadimde bu dere içi irem derelerinden imiş

Zi Oğlu

Cümle kırk evdir Göçer evli Türkmanlerdir Baharda göçüb evleri bırakırlar Andan yine refikler alub [1] [2] mahald Akdenize mahlût olur Bu nehri atlar ile geçüb yaz ve kış buz paresi gibi souk olduğundan Hamdi Huda bir saat penbe misal topraklı yollar ile dirahiti âliler sayesinde atlarımızın ve bizim aklımız başına gelüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (canibi)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (lur)

Nehri Al Ata

Bu dahi Nur yaylasından gelüb bu mahalde deryaya mahlût olur Anı dahi at [1] güzer idüb kurbinde

Kariyei Erdem Oğlu

Cümle haramiler Türkman köylerindedir Andan yine şarka bir saat gibüb

Nehri Bolur

Bu dahi Nur yaylasından gelüb deryaya mahlût olur bir âbı hayatdır Anı dahi atlar ile ubur olunub bu nehire karib [2]

Kariyei Hacı Alâeddin Oğlu

Bu dahi dağ eteğinde kırk elli evli ve bağ ve bağçeli Türkmanlardır Anı ubur idüb ana karib

Nehri Gerendir

Bir âbı nabdır Nur yaylasından gelür deryaya mahlût olur Bu mahaller cümle lebi derya ve topraklı yollardır Mezkûr nehire karib dameni dağda bağ ve bağçeli

Kariyei Mersin Oğlu

Yetmiş evli bir Türkman köyüdür Anda mihman olub alessabah yine şarka lebi derya ile 3 saat gidüb

Nehri Mah Kulaç

Bu dahi Nur yaylasından gelüb bu mahalde deryaya mahlût olur bir nehri azîm olmak ile iki göz cisri âliden ubur idüb bu cisir kurbinde bir sivri depe üzre bir viran küçük kal'ası var Matekaddem cisir başında bac alınmak için bina olunmuşdur Anı temaşa idüb yine şarka [3] saat gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ile)

[2] Bağdad Köşkü nüshası [Bu nehire karib] yoktur.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (2)

Nehri Pambulis

Eshabı kehf dağlarından gelüb deryaya mahlût olur Bu dahi nehri azîm olmak ile bir göz cisri azîmden güzer idüb kurbindeki gûhu bâlânın dameninde

Kariyei Mezid Oğlu

Elli evli Türkman köyüdü Ve bir küçük kal'acıği var Andan yine şarka lebi derya ile hakipay yollar ile 2 saat gidüb

Nehri Yumuk

Bu dahi Eshabı kehf gûhlarından gelüb deryaya mahlût olur Bu nehri at ile geçüb kurbinde

Kariyei Kara İsa Oğlu

Yetmiş evli Türkman köyüdür Hikmeti Huda bâlâda tahrir olunan kuralar cümle bu Nur vaylası ta Selefmeden Ramazan Oğlu yaylası ardından ta Adanaya varınca altı konak bir lebi deryadan baid dağ eteğine varınca bir saat ve nîm saat yerler mamur âbâdan kuralardır Amma mamuru Kara Görgösten Tarsus canibindedir Ve mezkûr kuralar bu dağların eteklerinde vaki olmuştur Ve sevahili mahsullü bağı irem kuralardır Ve cümle kuranın evleri kıbliye nazır derya tarafıdır Havadar köylerdir Ve Selefmeden altı konakda Tırmır kalasına gelince sagir ve kebir yetmiş su ubur etdik Amma bu tahrir olunan nehri azîmlerdir Ve bu mahalde Selefke hududu ve Karataş kazası tamam olub Tarsus sancağına kadem basub

Evsafı kal'ai Tırmız

Kal'ası lebi deryada bir düz sahranın ortasında bir amelî yığma depe üzre şekli müdevver bir küçük köhne taş kal'acikdir İçinde bazı Urum evleri var Amma aşağı varuşda üç yüz Urum evleridir Cümlesi suhte Mahmud Paşanın reayasıdır Ve hâkimleri subaşısıdır Andan yine şarka düz sahralar ki atlarımızı bir nokta misal taş isabet itmiyüb Türkman obaları içre 4 saat gidüb

Evsafı kal'ai Tarsusu kadim

Matekaddem Takyenos binasıdır Badehu İspanya müstevli olub

sene [1] tarihinde Memun bir kolda ibtida bina iden Tarsus bini Rum bini Bakan bini Sam bini Nuhdur Badehu Reşid tamir itdi derler Rivayetdir Halife [2] kuvveti bazuyile feth idüb cümle köhne der ü divarları müceddeden tamir ve termim [3] Adana eyaletinde sancakbeği tahtıdır Beğinin tarafı padişahîden hassı humayunu 235260 Kanun üzre cebelüleri ile sefer eşer Erbabı timar bin elli dokuz kayıddır Ve zuaması kırk üçdür Bu cümlesi kanun üzre cebelüleri ile ve paşasının askeri iki bin iki yüz asker olub sefer eşerler Nakibüleşrafı ve şeyhülislâmı ve kethüdayarı ve yeniçeri serdarı ve dizdarı ve kırk beş neferatı vardır Ve yüz elli akçe ile sadaka olunur kazadır Ve nahiyesi kuradır Ve sancağında cümle beş kazadır Tarsus şehrinin şarkında kazai Kasun ve Tarsus şimalinde Bulgar yaylası dibinde kazayi Ulaş ve Tarsus garbında kazayi Gökcelü ve Tırmız kal'ası bu kazadandır Ve anın garbında kazayi Elvanlar Bu kazaların beşin dahi seyahat etdik Amma şehirler ibretnüma âsârlar olmamak ile müfid muhtasar tahrir olundu Ve Tarsus sancağında gördüğümüz mamur kal'alar bunlardır Ramazan Oğlu yaylası içinde evci semaya serçekmiş Külek kal'ası Kasun kasasındadır Ve Nemrun kal'ası Ulaş kazasında ve کرى بز kal'ası Gökceli kazasındadır Ve gayet mamur kal'adır Amma Tarsus kal'ası bir düz sahra içre deryadan bir saat baid şekli müdevver binayi Sani Me'mun Halifedir Ve dairen madar cürmü beş bin adımdır Ve iki kat kal'ai metîndir Ve cümle etrafı hendeklidir Ve üç kapısı cenub tarafına کرى بز kapısı iki yanlarında tılsimat tasvirleri vardır ki herbir arslan ve kaplan ve ejderha suretlerin âdem gördükde dehşet hasıl olur Ve bir doğan sureti var Şikâri üzre konmuşdur Gûya zîruhdur Bu âsârı acibe ve garibelerin cümlesi mermer taştan inşa olunub mezbur kapunun iki caibinde dururlar Ve bunun emsali nice ibretnüma şeyler vardır Ve yine bu kapunun iki canibinde dururlar Ve bunun emsali nice ibretnüma şeyler vardır Ve yine bu kapunun iki canibinde beyaz mermer kitabeler içre gûnagûn kûfî hatlar ile arabî ve süryanî hatlar ile vacibüsseyir yazular var kim âdem hayran olur Cümle seyyahanı cihan anı kıraat edüb tılsimat çıkarmağa çalışırlar Ve cümle halkı ol zuumdadırlar kim Me'mun Halife Mısırdan define getürüb bu kal'ai inşa idüb cümle hazinesin bu kapuda mutalsam idüb kenz etmiş ola Ve garb canibine İskele kapısı ve şark canibine Adana kapısı Ve bu cürümde kal'anın içi üç mahalledir Ve üç yüz toprak örtülü evlerdir Ve

[1] Bağdad Küşkü nüshası (256)

[2] Bağdad Köşkü nüshasında baştan (kuvveti) kelimesine kadar olan kısım yoktur

[3] Bağdad Köşkü nüshası (etmiştir)

cümle on beş mihrabdır Cümleden mükellef ve müzeyyen ve ruşen binayi musanna ve dilküşadır İbrahim halifenin Camii nuru Huda hattâ nur desen nurdur Belki nurun alânurdur Ve cabeca yerlerinde

(الله نور السموات والارض مثل نوره)

âyeti tahrir olmuşdur Hakka ki camiünnurdur Medhinde lisan kasır-
dir Tuli iki yüz ayaktır Kible hapusından mihraba varınca yüz ayak-
dır Ve Cami içi cümle on altı somaki mermeri ham ve ruham sü-
tunu mevzunlar üzre takı mukavvesler üzre toloz kubbelerdir Ve ca-
miin içi serapa cümle divarları iki âdem kaddi gûnagûn yedi kud-
ret [1] Münakkaş ebrî mermer ve somakiler var kim çeşmi ibret
hayrelenir Öyle temaşağâh camidir Ve mihrab ve minberinde olan
hurde gir mermer berkı heyalpesend ve hazaran hüsünde marifeti
islâm diyarında bir camide olmadığından maada rubu meskûnda lâna-
zirdir Ve müzeyyen mahfili hurde sütunlar üzre öyle bir şebeke mer-
mer maksuredir kim tavsifden müberra bir cihanârâ makamı bilâ-
lîdir Ve gûnagûn zer enderzer zîkıymet haliceler ile mebsuttur Ve
kubbelerde gûnagûn tühaf ve moran ve billûr kandiller ile tezyin
olmuşdur Ve nice bin sihri îcaz âvizeler ile bezenmiş bir camii nur-
dur Ve taşra harem etrafında elvan mevzun civanan misal ayağ üzre
mermer beyaz sütunları üzre kubbelere ile müzeyyendir Her kubbe
üzre alemler mukarrerdir Ve bu haremi muhteremin ortasında canibi-
erbaası parmaklık içerusu gül gülistan ve benefşe ve reyhan içre Haz-
reti Kaffah صلوات الله عليه anda medfundur Ve bu cami(de) anların ruha-
niyyetlerinden istimdad [2] Canibni arbaasındaki olan haremde öyle
musanna hurde ruham döşelidir kim mücellâ âyine misaldir Âdem
üzre kemer altında bir müdevver daire içinde be-
yaz mermer üzre zemin ve zeman

(قل كل يعمل على شاكلته)

âyeti [3] kapunun üst eşiği üzre iki kat kitabe içre hüsnü
hattile böyle tahrir olunmuşdur [4]

(الله الملك القدير الضعيف الحقير (٥) ابراهيم بن پری خلیل بن داود بن ابراهيم تسعمائه)

[1] Bağdad Köşkü nüshasında (dir)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (olundu)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (kerimesi tahrir olunmuştur Ve)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Tarih)

[5] Bağdad Köşkü nüshası (الفقير)

terkim olunmuşdur Elhasıl vacibüzziyare camii nuru Hudadır Ve Eski Cami keniseden cami değildir Kapusu üzre lisanı süryanî hattile tarihi Hazreti Resaletden üç yüz yıl mukaddem bina olunmuşdur Binayı azîm ve mabedi kadimdir Ve bu iki camiden maada bu kal'a içre mesacidlerdir Tahtalı mescid ve Emir paşa mescidi Bu iki mesacid Suhte Mahmud paşanıdır Ve altı medrese ve yedi mektebi tıflandır Ve iki hamamı var Biri Ramazan Oğlu İbrahim Beğindir Ve biri Mahmud paşanıdır Ve iki hanı var Biri Ramazan Oğlunun biri Mahmud paşanıdır Ve cümle üç yüz on yedi dükkândır Ve camii nura muttasıl kâ(r)gir bina seksen dükkândır Bu şehrin bezasteni budur Ve cemii sokakları kaldırımsızdır Zira kumsal pak şahrahlardır Asla çamur olmaz Ve bu kal'a içinde cereyan eden

Nehri Bulgar

Yine Bulgar yaylasından tulû idüb bu şehirden güzer idüb bu şehire karib Akdenize mahlût olur Ve bu şehrin âbı havası sakil olduğundan bahardan sonra şehirde bir ferd kalmayub Bulgar yaylasına çıkarlar Şehirde ancak paşa voyvadası beş on âdem ile kapuları sed idüb âsudehal didebanlık idüb şehri muhafaza iderler Ve bir şey zayi olsa tazmin iderler Kanunları budur Ve bu kal'anın şimal canibi köşesinde bir küçük iç kal'eciği var Gayet mamurdur Ve garba nazır bir kapusu var Ve çepeçevre hendekdir Ve cürmü beş yüz adımdır Ve yedi kuledir Dizdarı neferatı yaylağa gidemiyüb renk ruyları za'fran misaldir Ve bu şehir halkı cümle Türkmandır Ve cabeca Tat ve Arab fellâhları vardır Ve bu şehrin minareleri Arabistan tarzıdır Ve bu şehrin mekûlât meşrubatının memduhatından tatlı limonu ve turuncu ve zeytunu ve inciri ve nar ve hurması ve servi dirahleri meşhurdur Hususa Mahmud paşa sarayı bağı iremdir Cemii müsmirat dirahleri ol sarayı Havernakda mevcuddur Ve şeker kamışı ve pembesi meşhurdur Ve cümle sahrasında Türkman ve Urban sevahilünnur gayet mahsullü sahralardır Ve âlâ camus yeridir Ve bu şehirde ve etrafında olan

Eyliya ve enbiyaların ziyaretlerin beyan ider

Evvelâ Camiinnur haremindedir Hazreti Kaffah ve yine bu camiin sol canibinde bir kesif yerde merkadi Me'mun Halife Mermer sandukasında tarihleri ile malûmdur Amma mezhebi îtizalededir deyu beynehalk mezmum olmak ile merakadi âşîyanları ile âşikâre yerde değillerdir Amma bazı müverrihan mezhebden rücu idüb ehli sünnet

velcemaat iken darı bakaya irtihal eyledi demişler Bağdadan azmi Mısır idüb Mısırdaki Ehram dağlarından gencine çıkarub ol mal ile Kayası- ralar üzre sefere gidüb bazı fütühatdan sonra 38 [1] yaşında kendi karındaşı Me'munu şehid itdi Ve çarsu içinde cisir başında Hazreti Daniyal Atadan ve Bahri Maarif mecmuasından farisî eshabı kehf yazıla İlmi remil ile mucizeleri zâhir ve bâhir idi صلوات الله عليه و سلامه Bir ulu âsitane bir kubbeli nuru münevver içinde merkadi pürenvar- ları vardır Ve canibi erbaaları demir şebekedir Öyle ruhaniyyet vardır kim âdem mebhut mütehayyir olduğundan malûmdur kim ol âsitane kabri Resulullahdır Ve kurbinde mescidi kabri şerife muttasıldır Ve çarsuya nazır taş nerdüban ile çıkılır bir kapısı vardır Amma bu makamın haremi yokdur Ve ziyaretgâhı kadimdir Ve pazar yerinde bir mağara vardır Andan bazı zaman savtı hazin ile hoş âvâzlar ve tarzı Urban ve Hicaz ve gazeller sadası zâhir olub istima iden sermest olub hamuş olur Ve hâlâ nice ârifi billâh anda sakin olub ol ağaze mahalline müterakkib intizarda olub mihman olmuşlardır Makamı Bilâli Habeşî derler Gören seyyahana hafi değildir Ve ziyareti Karnı Kara Kasım Dede Camii kurbinde bir alçak kubbecikde medfundur Ve bu şehrin şimalinde iki saat baid yerde ziyaretgâhı eshafı (eshabı) kehf on iki yârânlar ile varub ziyaret etdük Lâkin mağaranın kapısı mesdud İçinde ne âsâr var idiği namalûm Ancak bir kovan zenburu mişal bir sadadır istima olunur Ziyaretgâhı kadimdir Ve bir kerre Maraş eyaletine Elbistan ovasında Elbistan subaşılığında bir mağara- larda eshabı kehf deyu ziyaret etdik Amma aslı yokdur Asıl hakikatde eshabı kehf bu Tarsusda [2] müvecceh zibadır Zira anlar Kur'anı azîm ve fûrkanı kadim âyeti şerifi üzre [3] سبعة و ثمانهم كلهم و جا بالقياس - nassı üzre yedi ve sekiz kişi Takyenosun zulmünden heman ol mahalde mağara- lara firar idüb kapanub sına bab eshabı kehf meş- huru âfâkdır Takyenos ise bu Tarsusda ve Kara Görgösde sakin idüğü âsârı binalarından ve tarihlerinden malûmdur İmdi öyle olsa eshabı kehf dahi bu mahallerde olmak münasibdir Meraşda on konak yerde olmak münasib değildir Ezin canib bu Tarsus şehrinin şimalinde Bulgar yaylası dameninde kütübü tevarihatlarında meşhur olan Mihrü Vefa didükleri alettevatür bir mağarada medfunlardır Cabeca cenuba nazır delikler vardır Andan içeri nazar ol(un)dukda mermer sandukaları nümayandır Ve icer(u)den müsk ve anberi hamı gülfam misal bir rayihai tayyibe tulû ider kim istişmam idenin dimağı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (48)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (olmak)

[3] Bağdad Köşkü nüshasında (وجا بالقياس) yoktur

muattar olur Ve bu Tarsusun canibi erbaasında nice bin ziyaretler etdik Amma meşhurlarları bunlardır Ve hâlâ hayytda sahibi vera' sulehayı ümmetden Camii Nur imamı ve Eskici Dede ve Attar Ali Dede Hamdi Huda şerefi sohbetleri ile müşerref olub duayı hayırların alub desti şeriflerin bus etdik Ve Mahmud paşa zade Ahmed paşanın zifaf surun ve kethüdasının evlâdları hitanı surunda bir hafta zevk safa idüb paşadan bir at ve elli altun ve bir katır ihsan alub vedalaşub Tarsusdan kible canibine iki bin aıdm düz sahrayile gidüb

Nehri Tarsus

Bulgar yaylasından gelüb bu mahalle bir saat baid Ak denize mahlût olur Beş göz bir cisri Takyenosîdir Andan ubur idüb yine ol hamuk (hamunu) âbâdan içre fuli mısırî kadar bir taş olmıyub marmur ve müzeyyen devabatı kesire ile meşhur ferahfezaları 6 saat ubur idüb

Evsafı kal'ai Ramazaniyye yani Adana

Sene tarihinde kal'asın Âli Abbasiyandan emirülmü'minîn Mehemmed bin Reşid bina etdi Nehri Seyhan sahilindedir kim anlar bina etmişdir Badehu sene tarihinde Sultan Bayezid fethidir Kal'ası nehri Cihan[1] kenarında bir alçak püşte üzre şekli murabba bir metîn ve müstahkkem kal'ai âlidir Ve dairen madar cürmü beş yüz adım küçük kal'ecikdir Ve şarkdan garba tulânîce vaki olmuşdur Ve cümle yedi kuledir Ve üç canibi hendekdir Ve şark tarafı divarın nehri Ceyhun döğer Âdem geçemez Ve iki kapusu var Biri kible canibine çarsuya nazır biri şarka açılır su kapusıdır Ve kal'a içinde cümle otuz yedi evdir Ve bir küçük camii var Evler gibi bu dahi toprak örtülüdür Ve hendeki içi dahi serapa dud ağaçlarıdır Ve dizdarı ve yirmi neferatı vardır Ve Adana eyaletidir Bazı zaman hervechi arpalık vezirlere ihsan olunur Tarafı padişahîden hassı hümayunu 1 095 000 akçedir Hîni seferde cebelüleri ile bin iki yüz asker ile sefer eşerler Ve bervechi adalet otuz bin guruş tutar Ve sancağında erbabı zuama 33 [2] ve erbabı timar 1059 Bunlar dahi kanun üzre cebelüleri ile üç bin asker olub alaybeğisi ve çeribaşısı livası altında paşaları ile memur oldukları yire sefere giderler Ve eyaletinde evvelâ seyyahat etdiğimiz sancakları bunlardır ki zikrolunur Evvelâ Adana sancağı şimalinde Sis sancağı ve Adananın garbında Tarsus

[1] Ceyhan

[2] Bağdad Köşkü nüshası(43)

sancağı ve anın garbında Selefke sancağı ve dahi anın yıldız canibinde Alâiyye sancağı Ve bu beş sancağın cümle alaybeğisi ve çeribaşısı ve erbabı timarı ve erbabı zuaması vardır Hîni seferde paşaları askeri ile bir yire cem olduklarında Adana paşası ile sefer eşdiklerinde on bin Adana sancağında olan mamur kal'alar bunlardır Perendi kazasında kal'kai Ayaş ve Hacılı kazasında kal'ai içine girmedim Ve Kara İsa kazasında Kal'ai Anaşa [1] kal'alar mamurdur Maada bîhisab kal'adır payesile ihsan olunur şerif mevleviyyetdir Ve nahiyesi kuradır Senevî bervechi adalet on bin guruş [2] kazadır ki zikrolunur Evvelâ kazai taht Adana ve kazai Nüreler yani Sis Cebeli Nur eteğinde olmak ile kazai Nur derler Ve kazai Perendi Misis kazası ile müşa'dır Ve kazai Perendi ve şarkında kazai Kurd kulağı Haleb ve Şam yolu üzredir Ve sol canibinde kazai Kınık Ve Cihan nehrinin şimalinde kazai Sarı Çam ve garbında kazai Karakışla tabii Adana ve kazai Dindarlı ve anın garbında kazai Hacılı ve anın garbında kazai Kara İsalı yani Hakıt eyaleti Adanada olan seyahat etdiğimiz kazalar bunlardır Ve bu Adana şehrinde mevleviyyet payesile saçaklı abayî taşra şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve sipah ket-hüdayeri ve yeniçeri serdarı ve dizdarı ve neferatı ve âyân eşrafı vardır Ve kal'asının garbında ve şimalinde olan varuşu azîm kulle içinde değildir Amma her sokak başında kal'a kapusu misal kapuları vardır Her gice şehir subaşısı tarafından pasbanlar sed iderler Bu varuş şekli müdevver vaki olmuştur Bağçeler kenarınca piyade dolaşub sekiz bin yedi yüz adımdır Ve cabeca bağçelere çıkacak yollarında amik hendekler kesmişlerdir Ve bu haremde olan varuşu kebir içre cümle mahalle ve sekiz bin yedi yüz toprak ve kireç örtülü kat enderkat bağ ve bağçeler içre sarayı âliler ve gayri hanei âyânlardır Ve cümle evlerinin deri divarları hemvar kerpiçdir Ve cümle yetmiş mihrabdır Beşi cum'adır Evvelâ cemaati kesireye malik olan çarsu içind Eski Cami haremi kapusu üzre tarihi budur

(فى زمان دولت صاحب سلطان سليمان شاه بن سليم خان عن نصره انشاء فى هذه المدرسة و تعمير هذه الجامع الشريف الامير الاعيان پرى بن خليل بن رمضان فى سنه (٩٦٥

Ve bu cami matekaddem kenise imiş Tarzı kadim toprak örtülüdür Ve bir minaresi var Ve bu hareminde dirahleri var Ve bundan sonra

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bu mezkûran)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (hasıl olur)

yine cemaati kesireye malik bu şehrin âbı ruyi Ramazan Oğlu Camii Ve yan kapudan yan kapuya tuli yüz ayaktır Ve kible kapusından mihraba altmış ayaktır Ve mihrab üzre bir kubbei müntehası var Cümle kubbelerden âli bir tarzı âhar eflâke serçekmiş sivri (kâr)gir kubbedir Ve çar sütunu seramed üzre bina olmuştur Bundan gayri kubbeleri toloz kâ(r)gir binadır Ve cümleden âli kubbenin altun aleminin şa'saası her dem dideleri haryelendirir Ve kubbei mevzun kurşunludur Ve bu camiin enderun birunu serapa Behzad ve Mani kalemi ile tahrir olunmuş kâşii Cîndir Ve bazı kitâbeler içinde Karahisarî tarzı celi hattile âyeti şerifler tahrir olunmuştur Ve mihrab ve minberi etrafında zeban âciz kasırdır Amma mihrab divarında revzenleri yokdur Lâkin küşade olmak için üstad mühendis kible kapusu canibinde yedi vasî kapu etmiş Ve bu kapular üzre ve camiin canibi erbaasında öyle müşebbek billûr ve moran musannaulelvan camlar var kim âyeti Şemsin urub camiin içi nurun alânur olur Ve cami içinde nice bin zîkıymet âvize ve kanadîller maslûbdur kim vafında lisan mande ve cümle nuzzârân bîdermande olur Ve müezzin mahfili sütunu rakikler üzre müşebbek bir kasırdır kim gûya kasrı iremdir Ve taşra haremi ile hurde kâr nakşi bukalemun hurde elvan zîkıymet taşlar ile döşenmiştir kim gûya hakkâk elinden çıkmış bir mücellâ haremdir Savahil diyar olmak ile cümle cemaat bu haremden ibadet iderler Ve bu haremin canibi selâsında yan sofaları üzre mermeri ham ve siyah ruham ve somaki ve zenburî ve sengi yerekan cümle yirmi üç sütunu mevzunlar üzre yirmi kubbe taşı sernigûn ve kâsei nilgûn misaldir Amma üzerleri sürh renk musanna kiremitlidir Ve üstad benna öyle hemvar kiremit örtmüştür kim biri birinden muhalif değildir Ve yine kubbecikler üzre alettertib alemler zertaclı gulâmlar gibi dizilmiştir Ve bu soffa daima gûnagûn halîçei ibretnümün ile döşenmiştir Cemaati kesire bir an hali değildir Ve bu camiin solunda camie muttasıl bir sivri kurşun örtülü kubbei âli içre sahibülhayrat Ramazan Oğlu medfundur Ve bu türbeye muttasıl cami hareminin sol kapusu üzre vaki olmuş bir minarei mevzunu var eflâke serçekmiştir Bir şeşhane minarei musannadır Ve şerifeleri [1] Arabistan tarzı kasır misal örtülü minarelerdir Zira leylei mübarekelerde müezzinan elinden minareler alınmaz Anıncün üzerlerin maksurevar örterler Ve bu minarenin altındaki har(em) kapusu üzre tarihi budur

(بسم الله الرحمن الرحيم امن اسس بنيانه على التقوى من الله [2])

[1] Şürefeleri

[2] Bağdad Küşkü nüshası (ورضوان)

âyeti tahrir olunmuşdur Andan

(امر بانشاء هذه المسجد المبارك المعزّ الكريم العالی بنی خليل رمضان اعزّ الله
ابصاره بتاريخ خير صح)

terkim olunmuşdur Ve haremin sağ kapısı üzre tarih

(امر هذه الجامع الشريف في ايام دولت السلطان الاعظم و خاقان المعظم سلطان
سليمان بن شاه سليم خان خلدالله صاحب الخيرات الباب الامير الكرام بابن پرى پاشا
امير المرخوم خليل بك الشهرير بابن رمضانى غرة محرم الحرام سنة ثمانه و اربعين
و تسمايه)

tektib olunmuşdur Velhasıl Cenabı Barinin ihsanı üzre ekalîmi seb'a-
da çok âsârı acib ve sihri îcazı garib binayı masanna'lar gördüm
Amma bu camide olan ruhaniyyet ve hulûsu kalb ile olan ibadet
bir camide görmedim Zira sahibülhayrat gaza mali ile bina eylemiş
bir cami münevverdir Elhasıl misli bu arzı mamurda yokdur Ve
ferzendi beni âdem anın vaz'ı bınası beyanında ve ziba san'atleri ve
gûnagûn tasarrufları beyanında âcizmandelerdir Ve vechi arzda öyle
bir kârı insan bina olunmamışdır Ve hüsnü zarafeti ve kârı letafeti
vasıfdan haric ve beyandan âric bir camidir Ve cisir başında *Cafer
Paşa Camii* gayet mesiregâh kasrı âli misal camii ruşendir Ve âyende
ve revendenin mihmangâ(h) ve ârâmgâh ve ibadetgâhıdır ve hamsei
evkatgâhıdır Ve bu camiin solunda suya havale on arşın bâlâ tahta-
puş sofalarında bazı yârânı âşıkan anda soyunub kendüyi olkadar
bâlâ yerden Cihan suyuna atub cihan kaç bucak idüğün görüb şî-
naverlik ider Ve bu cami fevkanîdir Kapısı üzre tarihi budur

(بانشاء هذه الجامع الشريف طلباً لمرضات الله الملك القدير الضعيف جعفر پاشا
جزالله تعالى خيراً و اوصيه الى مايشاء و اتمه في سنة ثمانه و خمسين و الف)

tıraşide [1] olunmuşdur Ve bir cami dahi *Hasan Ağa Camii* ve ba-
bı Tarsuda *Saveci Oğlu Elhacı Mustafa Camii* meşhur camiler bu
mezkûrlardır Bunlardan maada mesacidlerdir Ve cümle yirmi iki med-
rese vardır Zira uleması gayet çokdur Ve fukara ve sulehası bîhisabdır
Ve gayet ehli sünnet velcemaat musallî halkı vardır Ve bir darıkura
ve üç darülhadis vardır Ve *Medresei Piri Mehmed Paşa ibni Ramazan*
yayla sahibidir Ve kırk mektebi sıbyanı ebcedhan var Ve iki hamamı

[1] Bağdad Köşkü nühası (terşid)

var Biri yalı tarafında Paşa hamamı derler ' âbı havası lâtif hamamı ruşendir Ve biri çarşu içinde *Eski Hamam* Ve on yedi hanları vardır Cümleden mükellef çarsu içinde Ramazan Oğlu hanı yüz yirmi ocak hanı kebirdir Ve bu hanın etrafında olan üçyüz altmış kâr(r)gir bina dükkânlar cümle Ramazan Oğlu binasıdır Ve bundan gayri bu şehir içre cümle yedi yüz otuz dekâkinlerdir Ve kal'a misal bezasteni dahi Ramazan Oğlunundur Ve iki imaretdir Âyende ve revendeye sofrai bîimtinanı dayimdir Ve üç yerde çeşmesi vardır Cihan nehri- rinden dollablar ile su kemerlerinden hamam ve camilere ve çeşme- lere taksim olunur Ve sevahil vilâyet olmak ile kaldırımı yokdur Pak hakipay yollardır Amma çarsuy bazar içre divar kenarlarında piyade kaldırımları vardır Ve bu şehrin canibi erbaasında on bir bin bağ bağçe öşür verir deyu tevatüre ermişdir Ve şehir içre cümle

handır Ramazan Oğlu hanı ve Pamuk hanı ve Suhte Mah- mud paşa hanı gayet vasî meydanlı hanı azîmdir Ve bu şehir Cihan nehri- rinden zemini bâlâ olub bir vech ile su gelmek muhal olub bâ- lâda tahrir olunan dollabı azîm Gazi Ramazan Oğlunun hayratı azî- midir Öyle dollabı âlidir kim Adana şehrinde olan ecnası mahlûkat def'i atşan iderler Kaddi kâmil kırk arşındır Ve yetmiş kantar demir ile dahi sadası bir saat yerden istima olunur

azîm hayratdır Ve böyle şehri azîme bu dollab kifayet etmeyüb her evd (e) âbkeşanlık ederler Ve nehri Cihan ta Sivas

vilâyeti dağlarından huruc idüb bu Adana şehrinin kenarından güzar ve bu nehir üzre olan şehrin memerri nası cisri azîm Takyenos binasıdır Lâkin Me'mun Halife tarihleri vardır

Ve cümle on altı takı kesradan nişan verir azîm gözlerdir Ve beş göz dahi gayri cisir gözleri gibi küçük gözlerdir Anlar ile cümle yirmi bir göz cisirdir Ve şarkdan garba tuli beş yüz elli germe adımdır Ve iki başında kal'a kuleleri gibi mazgallı ve dirsekli kulelerdir Ve birer metîn kapuları vardır Şeb ruz bevvabanı didebanlık idüb kal'a cani- binde ki başında olan kullenin kapısında âyende ve revende tüccar tayifesinden bac ve gümrük alnub kal'a kullarına aklâm kayıd olun- muşdur Ve firar iden memlûk ve gayrii kayıd bend idüb sahibine verirler Ve bu şehrin Temmuzda havası gayet sakil olduğundan bahar eyyamında bu beyti terennüm iderler (Beyit)

Baha(r) irdi yine eyyamı [1] keşti gülsitan oldu

Güzel seyreylemek uşşâkı zâre rayegân oldu

deyu [2] sagir ve kebir pîr ve civan bay natüvan cümle Ramazan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hengâmı)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (deyüb)

Ođlu yaylasına çıkub herkes mahbeshanesinden çıkub gûnagûn cilveler eylerler Ve ol yaylada herkesin mülkü ve emlâki ve bađ ve bağçesi vardır Ol cayi ferahfezada zevk ve safalar idüb mahbub ve mahbubesi kesbi taravet hasıl ederler Ancak Adanada pađa ve molla ve garib ve gureba ve ehli tüccar ve âyende ve revendegân kalır Ve bu şehrin mekûlât meżrubatının memduhatından limonu ve turuncu ve zeytun ve inciri ve narı ve ŐekerkamıŐı ve penbesi gayet çokdur kim cemii diyara penbe bundan gider Ekseriya kalkının kârları oldur Ve halkı ekseriya  dir yani Ođuz tayifesidir Ođuzlar hakkında Resaletpenah [1] (اكثر اهل الجنة لله) buyurmuŐlardır Bir alay Türkman kavmidir Cümle külâh üzre destarı nebi ve taylesanı muhammedî sarkıdırlar Ve uka feraceler ve elvan boğası haftanlar giyerler Ve cümle zenanesi ayaklarına sarı cizme giyerler Ve sivri takye üzre beyaz çarŐaf bürinüb gayet ehli perde gezerler Ve halkı gayet garib dostlard (ır) Ve Arabistan ile müŐa' olmağın lisanı arabî tekellüm ederler Ve Arab ve Tat Fellaħ ve Urum ve Ermeni ve Yahudi var bir şehri kebirdir Ve vilâyeti vasî mamurdur Ve buka'ları hub mergubdur Hususa has ve beyaz etmeği meğer Macar vilâyetinde ola Ve saħralarında mezraaları vâfir hayır ve berekâtları mütekâsir ve nîmetleri firavan ve uyunu azîmi nehri Cihanı revandır Ve iklîmi rabiin vasaıdır Tuli neharı 14 nîmdir Vasatî arzı (36)[2]. derece ve 22 (3) dakıkadır Elhasıl mamur şehirdir

Zicaretgâhı Adana

Evvelâ Tarsus kapusundan taşra âsitanei Kurban Baba fukarai BektaŐıyan meydanıdır Ve gülistan içre medfunlardır Ve cisrin Şark canibinde Tekyei Cafer Bababa âsitanei Hindiyandır Ve şehirde Monla zade Efendi قدس سره Bunları cümle ziyaret idüb çok hal sahibi kimesneler ile mülâkat olub ve valii vilâyet Küçük Hüseyin paşadan elli Şerifî ve bir bayrak âdemler alub cümle yârânı basafa ile vedalaşub Şark canibine düz çemenzar ve cabeca dirahti hezar içre hezaran hezarın sıytü sadasın istima ederek altıncı saatde âheste revıŐ

Evsafı kal'ai Misis

İbtida banisi Takyenosu Rumdur kim bir şehri azîm idi Badehu Ebu Caferülmansur bina idüb Firenk harab etdi Adana hakinde muaf

[1] Bağdad Köşkü nüŐhası (الجنة الله)

[2] Bağdad Köşkü nüŐhası (312)

[3] Bağdad Köşkü nüŐhası (220)

müsellem Köprili Mehmed Paşa evkafıdır Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kuradır Bervechi adalet senevî bin beş yüz guruş hasil olur sadaka kazalardır Zemanı kadimde şehri azîm ve kal'ai kadim imiş Hâlâ üç binden mütecaviz çuka dezgâhı kârhaneleri ve nice bin âşârı binalar harab ve yebab yatır Ve nice yüz yıl bu hal üzere yatub cisir başında ancak bir küçük han var idi Badehu Sultan Mekmed Hanı Rabi Köprili Mehmed paşa (ya) emir edüb cisrin karşı canibinde kal'a misal bir han inşa etmişdir kim yüz yirmi ocaktır Ve matekaddem köhne hanı dahi ana ilhak idüb mihmanhanei kebir olmuşdur Ve bu kal'a içre vüzera vükelâlara mahsus müteaddid höcreler ve haremhaneler bina olumuşdur Ve bir kubbei âlili camii bîbedel inşa olunmuşdur Amma olkadar vasî değildir Ve bir alçak minaresi var Ve matbahı keykâvüşünde âyende ve revendeye birer nan ve birer tas baba çorbası ve birer şem'a sadaka olunur Eğer bay ve eğer geda ve müslim ve gayri müslim nîmeti mebzuldür Ve bir lâtif küçük hamamı ve muaf ve müsellem üçyüz kulu ve dizdarı ve mütevellisi vardır Ve her gelüb giden tüccar ve huccaca birer bayrak yüz yiğit koşub kangı canibe azimet muradları ise maksudlarına vâsıl idüb yanlarından bir an münfek olmıyıp avdetde huccac tüccardan selâmet kâğıdları alub Misis Ağasına mektubları ibraz ederler Hâlâ kanunları budur Ve matekaddem bu yoldan kırk elli atlı selâmetle ubur etmek muhal idi Hamdi Huda lâtif hayrat oldu İlâhi inkırazüddevran müebbed ola Ve bu handan taşra varuşu nevbina üçyüz seksen toprak örtülü hanelerdir Ve cisirden hana gidecek mahal canibinde yirmi kâ (r) gir dükkândır Ve didebanlardır kim vecheyn kâr iderler Ve âyende ve revendeden bu demir kapu dibinde ki kullede bac alurlar Ve hana girince yük yıkmadan mâhazar tah-telkahve gelüb leylei cum'a ise pilâv zerde ve yahni gelir Amma şair kendü malları ile hancılardan alınır Ve matekaddem cisir dahi nice yıllar harab olub cümle ibadullah güzer etmede üsret çekerlerdi Bu dahi ol mahalde müceddeden tamir idüb cisrin ortasında sol tarafda bir beyaz mermer üzere tarihi budur

*Harab kalmışdı cün Halilâ söyle tarihin
Cihan cisrin bile Sultan Mehemed eyledi tamir
Sene 1072*

Ve cisir başındaki hanın kapusu üzere tahrir olunan tarihi budur

*Cenabı Hazreti Sultan Mehemed Gazii mansur
Rehi Beytülharam üzere yapub bir hanei emne*

*Süal idince tarihin ucüb nutk eyledi Nutkî
Didi Sultan Mehemed Han yaptı cay ola emne
Sene 1072*

Ve han içinde paşaların mihmanhane köşkünün kapısı üzre tarihi budur

*Çün Cihan cisrile han tamirine emreyledi
Hazreti Sultan Mehemed Han Şehi zılli Huda
Hatife etdim süal itmamının tarihini
Didi âlâ cayi zibatarh köşkü pürsafa
Sene [1]*

Ve bu cisrin karşı Adana canibinde matekaddem âsitanei Betaşiyandan bir tekye var idi Âyende ve revendeler şeyhlerinden müşteki olub hâlâ dersâmı ve talebeleri ile bir medrese olmuştur Ve yine bu tarafda kârı kadim âsiyablar var Ve bu nehir ta Elbistan sahrasından ve Meraş dağlarından cem olub bu Misisden aşağı kal'ai Yaman dibinden deryaya mahlût olur Bazı zeman bu nehir Adana nehri ile ikisi cuşu huruşa gelüb cümle vadileri gark idüb deryaya mahlût olur Ve bazı müverrihi âlemler Adana nehrine Seyhunu Rum ve bu Misis nehrine Ceyhunu Rum derler İki dahi yaylaldan nüzul ider âbıhayat sulardır Ve bu Misisden refikler alub şark canibine

Nehri Ceyhun

Kenarınca bir saat yer gidüb Alıcak Belinde Misisli karavolları bulub Meraş yolun anlardan süal etdim Hayırlı yoldur ve emindir didiler Ve bu mahalde Şam yolu Alıcak Belinden sağ canibde kalub biz refiklerimiz ile sol canibde bir dere içre üç göz Sarı Kula cisrin ubur idüb 2 saat [2]

Evsafı kal'ai Şah mârân

Misis sancağında ve kazasında bir sivri yalçın havalesiz evci semaya serçekmiş burc barusı muhkem ve esas binası müstahkem şekli muhammes bir şeddadî taş bina kal'ai âlidir Matekaddem Ermen padişahları binasıdır Sene tarihinde Ramazanlı ecdadı yedi yılda hahnah kuvveti bazu ile feth idüb içinde olan Ermeni papasları dağı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (1072)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (de)

derunlarından kal'a içinde olan hayyan olub niçe bin guzâtı müslimîn zahmi mârdan helâk olub badelfetih muattal kaldı Anınçün [1] mahalleri yılan sürü sürü nümayandır Hattâ kal'ada boynuzlu ve ensesi tüylü yılan gördük deyu [2] vmi bu kal'a altında meks idüb safa iderler bir çeragâh ferahfeza yerlerdir Ve yakınınde mamur kuralar vardır diler amma görmedim Anı ubur idüb ve nehri Ceyhun tuğyanında Adada (Adana) sahrasın gark idüb etrafında sakın yeridir Anı dahi ubur idüb yine Ark sahrası içre 4 saat gidüb

Nehri Ceyhun

u geçtikden atlarımız ile yüz bin

[3] Aş

[4] Adana eyaletinde sancakbeği tahtıdır Tarafı padişahîden paşasının hassı hümayunu 260299 akçedir Alaybeğisi ve çeribaşısı ve 2 zuaması ve 156 erbabı timarı vardır Kanunu padişahî üze beş bin akçede bir cebelüleri ile paşasının ve alaybeğisinin sancağı altında memur oldukları canibe sefer eşerler ki cümle bin seksen olur Paşasına bu sancaktan bervechi adalet altı bin guruş ancak hasıl olur Ve yüz elli akçe kazayı asümanîdir Ve nahiyesi yetmiş pare kuradır Senevî bin guruş hasıl olur Ve sancağı cümle kazadır Ket-hüdayeri ve serdarı ve dizdarı yokdur Zira bir mükellef kasaba ve şehir değildir Ancak bir kariye misal kırk elli evli saz örtülü köydür Temmuzda paşa ve kadı ve cümle halkı yaylaya çıkub bir kaç dükkânı ve evleri harab kalur Burada sancakbeği hakire bir Türkman seccadesi ihsan idüb ve yirmi şehbaz refikler koşub yine nehri Ceyhunu ubur idüb yine Ark sahrası içre giderek

Gûhu Gök

Dameninde bir manastır var kim cemii Ermen kefereleri ana nezerat gönderirler Yüzden mütecaviz keşüşleri ve kefereleri vardır Âyende ve revendiye nîmetleri mebzul bir mihmanhanei İsadır Ve bu gûhun eteğinde serapa kat enderkat yaylalı ve âbı havası lâtif kura-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (kal'a)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (şehadet itdiler Türkman ka)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (Meraş)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Maliki Ermen Lâvi binasıdır)

lardır Amma Adana hakindedir Zira nehri Cihanın kible canibidir Şimal canibi Misis sancağıdır Ve mezkûr Gök dağı gediği altında bir düz sahrada bir mürtefî yirde bir püştei âlâ üzre

Evsafı kal'ai Kınık

Sene tarihinde Ramazanlı Ermen padişahları elinden kabzai tes-hire alub karibülahid zulüm taaddi sebebi ile halkı perişan olub kal'a hâli ve muattal kalmışdır Amma hâlâ üstad mühendis destinden çıkmışdır Ve bir binayi zibadır ve şekli müdevverdir Lâkin yukaru çıkub ne cürümde idüğü malûmum değildir Anı ubur idüb yine şarka bir saat gidüb

Evsafı kal'ai Çanakcı

Çanakcı yaylasının ta zirvei âlâsında şekli müdevver çanak misal bir kal'ai cibal olduğundan Türkman kavmi Çanakcı kal'ası derler İçinde Türkmanı bîgüman sakinler imiş Dizdarı ve neferatları yokdur Anı alarkadan seyir temaşa idüb Misisden bu mahalle 9 saatde gelüb

Evsafı kasabai müzeyyin İsneyin

Adana eyaletinde paşanın hassıdır Subaşılıktır Ve yüz elli akçe Kınıklı kazasıdır Ve nahiyesi kırk sekiz pare kuradır Kadıya senevî bir kise hasıl olur Bir sahrayı azîmin vasatında nevbina bir şirin kasabadır Haftada bir gün yirmi otuz bin Türk ve Türkman ve çoban ve pîr ve civan cem olub azîm beyi şira olur Ve herkes metân fûruht idüb hayrı azîm iderler Bu ecilden bunda hâlâ binden müteceviz bazar yerinde yeni dükkânlar ve müteaddid hanlar ve iki yüz yerli ve sahibleri mukim kâ(r)gir dükkânlar ve iki minareli muhtasar camiler ve beş kâ (r) gir bina hanı bazirgânlar ve iki han dahi henüz esasın bırakmışlar İtmamı müyesser olursa kal'a misal hanlar olur Türkman eşkıyası havfinden metîn hanlar vardır Ve bir hamamı var İnşalahü-tealâ bu İsneyin bir şehri azîm olur Zira canibi erbaasında il vilâyet bîşümandır Ve etrafında olan bağların üzümü Adanaya ve Tarsusa ve Kurd kulağına ve Piyasa gider Üzümü dağı taşı tutmuşdur Kasım gününden iki ay sonra kar altından bir gûne üzümü çıkar Gayet meşhurdur Bu şehirde bazarı temaşa idüb bir gice mihman olub alessabah subaşidan elimizde olan buyurdum ile yirmi atlı ve on piyade yiğit alub yine şark canibine bazar içinden cereyan iden

Nehri Kara Çay

Arslanlı Beli tarafından gelüb Kınık kal'ası kurbinde nehri Ceyhuna mahlût olur Ve bu mahalde yayılan Türkman kabilesi Akça Koyunlu ve Avşarlı ve Keçeli uşağı yurdlarıdır On bin bahadır Türkman olur Ve bu etraf vilâyetleri cümle Türkman müstevli olmuşdur Ve Keçeli Oğullarında taam yiyüb

Nehri Mercan

Bu dahi Arslanlı Belinden gelüb Ceyhuna mahlût olur Bu nehri atlar ile ubur idüb yine şarka hamun çemenzar içre ubur iderek ve Türkman obaları içre yiyüb içerek konub göçerek 4 saat

Nehri Ak Cihan

Bu dahi Arslanlı yaylağından gelüb nehri Ceyhuna mahlût olur Anı dahi at ile güzar [1] idüb Arslanlı Beline iki saatde uruc idüb öyle bir çengelistan ve hıyaban gûnagûn meyve ile memlû bir tefer-rücgâh yayladır Amma her kûçe ve puçesinde gemingâh yerler var kim cümle rayihası hunu insan şemm olunur bir vatani eşkiyayı Türkmanı bîemandır Ve bu mahuf mahalleri ubur iderken refikle-rimiz Vallahi bîtab ve bîmecal kaldık Şu görinen kal'aya varalım Taam yiyelim didiler Hakir dahi tebaiyyet [2]

Evsafı Kal'ai Sarvanlı

Bir gûhu demavendvar bir cibali bâlânın üzerinde şekli müdevver seddadî taş bina bir kal'ai bâlâdır Amma altı ay viran ve altı ay Sarvanlı Türkmanı sakin olurlar yaylağı azîmdir Mukaddem Celâlî Karayazıcı giranbeha zîkıymet eşyaların bunda hıfz etmiş bir kal'ai bîhemtadır Anın altında Türkman obalarında biraz taam yiyüb yüz yaşında bir pîri natüvan hakire hitab idüb der kim Bire avan Bu ıssız dağlarda sana yoldaş olan asılacaklar ile ne yurtub yüpürüb gezersin deyu vâfir itab idüb kendü âdemlerinden on küheyl(an) altı âdem koşub andan yine şarka dağlar içre belin başında azîm meyiller var O mahalde İsneyin bazarının Kınıklı kazası ve Adana eyaleti hududu tamam olub belden aşağı şark canibine Meraş evaletine kadem basub ol bel başında kırk elli dane çalıdan evler ve obalar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (güzer)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (idüb)

var İçinde pürsilâh yüz dane Türkman ve gayri şehbazlar hakire karşı cıkub tazim idüb yer gösterdiler Tarfetülayn içre bir kuzu kebabı etmeğe mübaşeret idüb esnayı kelâmda Meraş paşasına gideriz didik Hoş geldiniz deyu bizimle gelen refikleri geru döndürdüler Ve anlara bir kaç akçe virelim didik Rıza vermediler Sarvanlı kal'asında kocanın koşduğu on yiğide üç guruş verüb anlar dahi geru döndüler Bunların gözü önünde İsneyin Beyine mektubu sıhhatimiz yazub gönderdik Bu mahalde aşağı yoldan bir ve iki atlı seğirderek bir azîm Ayıntab kârbanı geliyor amma sâfi ateş Yeniçerileri çokdur deyu murnada [1] etdiler Hemen olsaat bu kondığımız bacdarların benizleri mütegayyir olub hakire Ağam Bu gice bunda mihman olursunuz İşte kuzucuklar Kurban edin Kalın Eğer paşaya gideriz dersiniz tenk mahalle kalırsız Yol eri yolda gerek didiler Ve taraf taraf Ma'kul didiler Hakir dahi gördüm ki bizi savmak isterler Hayır kalmayız Hizmeti padişahîye memuruz deyu beş on kiseli mektublar gösterüb yol erenlerin tutmak olmaz İnşaallah paşadan ihsanlar alub yine buradan Adana paşasına varmalıyız Hemen gideriz deyu ibram idüb hakire beş âdem koşub bundan ilerusi eminlikdir Yuru Allah uğurun âsân ide deyu bunlar ile vedalaşub şarka tepe aşağı inerken kârbanın evveline rast gelüb haylı tereddüd etdiler Gördiler kim yolcuyuz Biziz Selâm kelâmdan sonra bunlara pes perdeden Gafil mebaş deyu haberdar etdim Andan bir dahi dağlar ve ormanı bîamanlar geçüb Haleb cisri nam mahal Haleb ve Uzeyr ve Kilis yolu sağa gider Haleb cisri bir gûne küçük cisirdir Altından cereyan iden bir müteaddi nehir değildir Anı ubur idüb Arslanlı belin onuncu saatde aşub ikinci bac [2] olan mahalde bir kayalı Acem hıyabanı içre yerde mihman olduk Amma kesici ve harami asılacakları bunlardır Amma şehre karibdir Ayağı ile gelene [3] gayri yerlerde kuş kondurmazlar Hamdi Huda bîbak bîperva bir gice konuk olub vâfir ikram etdiler Alessabah bacdarbaşı [4] alub bir saat dahi Arslanlı dağları içre şarka gidüb âlâ at oynağı yerlerdir Amma Azez ve Kilisin civubur idüb sahrayı Dipde Kadıgölü kenarınca ol deşti çemenzarda seyir temaşa iderek piyade refikler

Kazası dağlarından gelüb Meraşa karib nehri Ceyhuna mahlût olur Ve sahra içre cereyan iden

[1] Bağdad Köşkü nüshası (müjde)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (bacdar)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (kıymazlar amma)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Ali Ağa)

Nehri Kara Çay

Garbında nehri Ceyhuna mahlût olur Andan bir saatde

Evsafı kal'ai Marı iş yani darı

peyda olub cümle halkını ol ejderha yedüğü için Marı işden galat Meraş derler Bir rivayetde dahi Sultan Dahhakin şehri idi Dahhakin iki omuzlarına şeytan açıcıbaşı suretine hulûl idüb bus idicek Dahhakin iki omuzlarında iki ejderha peyda olub bu şehir halkının mücrim ve gayri bîgünah âdemleri katl idüb beyinlerini mezkûr yılanlara vire vire cümle halk âcizmande olub Dahhaki Marı bedesti Gâvei Âhenger katl iderler Anınçün halkını Dahhakin omuzunda marlar yediği için Marı işden galat Meraş derler Vechi tesmiyesi oldur Zemanı kadimde Kayseri Rum hükmu(n)de Ermen padişahları binası bir şehri azîm imiş Baade Hicretünnebevî kırk bin erkek ile Esved ibni Mıkdad hazretleri gelüb kuvveti bazu ile feth idüb kal'asın münhedim etdi Baade sene 921 tarihinde cümle halkı akuru âsi olub zabtu rabıtları mümkün olmamak ile Selim Şahı Evvel Acem seferlerine giderken guzatı müslimînin ilerisinden ve gerüsinden halkı rehzenlik idüb âhır salâbeti şehinşahîden havf haşyet üzre olub payei serire rumalide kılub mutî münkad olub yine evlâdı Zülkadriyyiye vilâyetleri ihsan olundu Yine Süleyman Han asrında bir azîm tuğyan isyan idüb memaliki Arabistandan ve Karamandan niçe yerler garet etdiler Âhir fermanı şehriyarî ile kal'ai kadim yerinde bir kal'a bina olunmak ferman olundu Hâlâ kal'ası bir bayır üzre şekli murabba bir küçük şeddadî bina kal'ai zibadır Cürmü altı yüz adımdır Ve bir topraklı püşte üzre olmak ile canibi erbaasında asla hendeği yokdur Ve cümle kuledir Ve kible(ye)nazır şehre havale üç kat kapusu var Ve bu kapunun taşrasındaki kal'aların iki yanında birbirine nazır siyah taşdan dörd dane mehib Arslan tasviri vardır Gûya zîruhdur Ve bu kapu üzre kal'anın tarihi budur

(الحمد و ليلة الصلوات على محمد خير العباد وعلى ليالى الامجاد وبعد امر قال اعز

القدرية المعمورية سلطان البرين و خاقان البحرين سلطان سليمان خان ابن سليم خان

(سنه ٩١٥)

Tarih (1) Ve bu kapunun iç yüzünde kapular mabeyninde diz-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (tarihinde)

dar loncasında bir tahta üzere mastur olan tarih

*Anınçün didi hâtif tarihini
Devamü izzü rif'at kıl İlâhi*

Diğer tarih Amma tamir olunduğuna tarihtir

*Saklıya Halk eyliye cümle elemelerden berî
Sene 1053 (1)*

Ve bu uğrun kapu dahi şimale nazırdır Amma daima mesdudur Ve bu kal'a içi bir mahalle ve yüz toprak örtülü hurde evlerdir Ve bir Süleyman Han Camii var Küçükdür Ve şeb ruz dizdarı kapular mabeyninde sakindir Ve cümle neferatı vardır Ve bu vilâyet eyaleti kadimdir Anadoludan sonra budur Amma kanun üzere Anadolu paşası üzere tasaddur ider Tahtı Zülkadriyyedir Ve vilâyeti kadimdir Selim Şah Mısıra giderken mutî olmuşlardır Ve paşasının tarafı padişahîden hassı hümayunu altı yüz yirmi sekiz bin dörd yüz elli akçedir Ve eyaletinde cümle hasları bunlardır ki zikrolunur Evvelâ Elbistan ve Bisni bunlardan cümle cürüm cinayet ve bâdiheva cümle eyaletinden senevî bervechi adalet kırk altı ve kırk yedi bin guruş hasıl olub kanun üzere beş bin akçede bir cebelüsi ile memur olduğu sefere eşer Cümle kendü askeri iki bin müsellâh asker olur eyaleti azîmdir Ve desti hükmünde olan sancaklar bunlardır Evvelâ Ayıntab sancağı ve Malatya sancağı ve Niğde sancağı ve Kars sancağı ve Samsad sancağı Bu beş sancak ile eyalet olmuşdur Ve kendü sancağında alaybeğisi ve çeribaşısı ve mal defterdarı ve timar defterdarı ve çavuşlar emini ve yüz yetmiş çavuşları vardır Bu mezkûr esnafı menasıbların cümle âsitanei saadetden rüusu hümayun ile alub zabt iderler Amma Meraş defterkethüd(a)sının hassı seksen yedi bin yedi yüz otuz akçedir Ve timar defterdarının hassı 60200 akçedir Ve Meraş sancağında timar ve ziamet cümle bin on sekiz kılıçdır Amma cümle eyaletinde iki bin yüz altmış dokuz kılıç timardır Ve yirmi dokuz ziametdir Bunlardan maadası tezkirelü ve tezkiresiz timardır Ve ümera ve zuama ve erbabı timarın kanunları üzere cebelüleri ile cümle beş bin beş yüz asker olur Ve bu askerin Meraş eyaletinde senevî hasılları doksan dörd kerre yüz bin ve yirmi üç bin on yedi akçe olur Defteri sultanîde böyle masturdur Bu mezkûr asakir bu kadar mali timar ve ziametlerinden tahassul idüb alaybeğilerinin sancağı altında mevcut bulunmak şartile sefer eşerler Ve bu Meraş sancağı beş yüz akçe şerif

[1] Bağdad Köşkü nüshası (1054)

mevleviyyetdir Ve nahiye kuradır Ve bervechi adalet senevî mahsulü sekiz dokuz bin guruş hasıl olur Ve tahtı hükûmetinde olan kazalar bunlardır Evvelâ kazai Meraş ve kazai Şehir etrafı ve kazai Havsustol ve kazai Güvercinlik ve Cihan nehrinin öte canibinde kazai Yenice kal'ası ve kazai Zeytuniyye ve kazai Bertiz ve kazai Göynük ve kazai Yürükân ve kazai Haruniyye ve kazai Andoron ve kazai Elbeğli Bu cümle on iki kaza sancağı Meraşda mamur âbâdan kazalardır Ve şehri Meraşda şeyhülislâm ve nakibüleşraf ve sipahiyan kethüdayeri ve yeniçeriyani dergâhı âli serdarı ve dizdarı ve âyân eşrafı ve ulema ve su(le)hası vardır Ve şehri Meraş cümle kırk iki mahalledir Ve cümle dere ve depeler üzre bağı ve bağçeli ve âbı revan sovuk mâi zülâlli divanhanei âlili sarayı âlili on bir bin hanedir Ve cümle toprak ve kireç örtülü ve kâ(r)gir duvarlı evlerdir Ve bu şehir kibleden şimale bir dağ eteğinde vaki olmuş tuli yedi bin adımdır Ve cümle otuz dokuz mihrabdır Cümleden cemaati kesireye malik çarsu içinde *Ada Camii* tuli yüz elli ayakdır Ve arzı elli ayakdır Ve derunu camide on amelî payei âli üzre takı havernaklardır Anın fevkında çam kirişler üzre sade tavandır Ve üstü kirec örtülüdür Ve iki kapusu var Biri sağ canibde yan kapu biri kible kapusu üzre celi hattile

(اشهد ان لااله الاالله واشهد ان محمدا عبده ورسوله)

merkum olunmuşdur Ve bir minaresi var Kible kapusu önündedir Ve taşra sofaları vardır Ve taşra haremi vardır Ve bir kaç çınarı münteha dirahter vardır Ve haremde bir azîm değirmen nehri cereyan idüb cümle cemaat andan tecdidi vuzu iderler Andan *Kal'a Camii* ve *Boğazkesen Camii* ve *Beğdudiyye Camii* ve *Hatuniyye Camii*'nin kapusu üzre böyle tahrir olunmuşdur (Tarih)

(عمر هذاالجامع المبارك شمس ماه خاتون بنت رسم ابن ناصرالدين بن زين العابدين سنه)

Ve Ese divane Camii ve Hazinedarlı mahallesinde iki camidir Biri Hatibzade Camii ve biri Şadiyye Camii ve Kara Meraş Camii Meşhur camiler bunlardır Maada (1) Ve her cami ve mesacidde suhtevat höcreleri olduğundan maada on bir medrese (2) âm ile şörei şehir olmuş medarislerdir Ve kırk mektebi sıbyan nihali can ebced (3) (4) medreselerde dahi şeyhül-

(1) Bağdad Köşkü nüshası (cümle otuz dokuz mihraba varınca mesacidlerdir)

(2) Bağdad Köşkü nüshası (han)

(3) Bağdad Köşkü nüshası (ders)

(4) Bağdad Köşkü nüshası (amma)

kurallar vardır Ve medreselerin meşhuru bunlardır Evvelâ medresei Beğdu ve [1] imareti Ulu Cami ve imareti Kaderiyye Ve hammam beşdir Cümleden müferrah ve pak ve hoş [2] [3] ve Çarsu Hamamı ve Çukur Hamamı ve Boğazkesen Hamamı ve cümle altı handır Cümleden mamur [4] çarşu içinde Acemler hanı ve Ulu Cami kurbinde Müftü hanı Ve cümle yetmiş çeşme âbı zülâldir Amma her evde birer mâi cari mukarrerdir Ve cümle bin kırk beş dekkâkindir Ve iki bezasteni dörder demir kapulu kâ(r)gir binadır Ve biri hâlâ muattaldır Ve mamur âbâdan olan sarayı âlilerin eşbehi cümleden Paşa Sarayı cümleden mürtefî yerde vaki olmuş şahrah üzre bir seramed şa(h)nişini var Ve bir sarayı ra'na dahi Zülkadir Oğlunundur Gûya ki bağı iremdir Ve kapusu üzre tarihi budur ki beyaz mermer üzre celi hattile tahrir olunmuşdur

*Zülkadir zade Halil Bey ömrün olsun müstedam
Bu sarayı dilkeşi kıldın muammer bittemam
Bilhurufi mu'ceminden hanesinin tarihin
Hoş müferrah menzil olmuş bu sarayı babı gâm
Sene*

Ve bu şehirde niçe saraylar vardır Amma bildiğimiz bunlardır Ve bu şehrin âbı havasının letafetinden halkının rengi ruyleri humret üzredir Ve gayet zekiyyütabı uleması vardır Ve halkı gayet mahbubdostdur Kaddi bâlâ ve mahbubu ra'na civananın ekseri hacılar huddamıdır Ve gayet mün'im kimesneler vardır الكاسب حبيب الله diyüb sevda kerlik iderler Ve kelimatları lisanı türkîdir Ve ekseriya halkı Türkmandır Pak çuka esvablar ve katife kavuk külâh üzre beyaz destarı muhammedî sararlar Ve kışısı şedid olub halkı levendane olmak ile kırmızı boyalı kuzu derisinden Okcu Oğlu harvanileri giyerler Ve bazı rical makulesi ol kadar muammer ve müsün olur kim kuvveti gitmiş ve heyeti bitmiş musahabet melâibden kalmış olur Yine böyle iken çarsuyi hüsün içre bir dükkânçede oturub âyende ve revende dilberana nazar etmek için burnuna gözlüğün geçirüb Be Şu kuzucuk bizim Halim oğlunun oğlu mudur Ah Puh Barekâllah deyub çeşim zekâtı ile geçinen fakir natüvanlar var Süal etsen Behey Baba Bu civandan ne fayda desen bu beyti irad eyler (Beyit)

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Medresei Taşlı ve medresei Yenice Kal'a gayet mamur-
dur Ve âyende ve eveddeye nîmeti mebzuldür muhammedî)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (hava)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (hamamî)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (ve yine)

*Kocaldıkca gönül artar karagözlülere meyli
Benim pîr olası gönlüm kocaldıkca gönül ister*

Hattâ Hazinedarlı mahallesinde bir pîri natüvan var idi Selim Han Mısır'a gider [1] on bir yaşında idim Ilıcak belinde Osmanlı alayların seyir etdik deyu şehadet etdi Ve hakir hayır duasın alub desti şerifin bus etdim Ve cümle zenaneleri ayaklarına sarı cizme giyüb başlarına sâfi gümüş tas takye yahud zerduz sivri takye üzre endamlarına beyaz çarşaf bürinürler Ve gayet hüsnü cemalde lûtfu îtidalde olub kelimatları dürrü meknundur Ve suku sultanîde beyiü şirada olkadar savtı hazin ile tekellüm iderler kim tüccar taifesi metain değil belki canmetai nakdin yolunda hakirah idüb var ömrün sarf iderler Ve bu şehrin mekûlât meşrubatının memduhatından yaz ve kış yirmi elvan üzümü mevcut (dur) Cümleden kabak üzümü ve Cem üzümü ve sarı üzümü kar altından çıkarub tenavül iderler Ve nar (1) Şehriban narından âbdar ve danedar ve hoş hüvar (hoşgüvar) dır Cemii vilâyete ve hususa Sivasa niçe bin deve yükü nar Meraşdan gider Ve sayir meyvesine dahi had hasır yokdur Ve bir konak yeri bağ ve bağçesi dutmuşdur Ve şehrin bağçeleri altından cereyan iden nehri Ergens âbı hayatdan nişan verir bir âbı nabdır Bu mâi canbahşın tesirinden cümle halkı zinde ve ehli safa ve yârândan garib-dilnüvaz kavimdirler Amma suhtevat tayifeleri sehil aşkıyadırlar Ve bu şehir Türkistan şehirlerindedir Ve iklimi rabi'dedir Ve bu şehir kadim olduğundan kibarı evliyaullahı çokdur

Ziyaretgâhı Meraş

Evvelâ serçeşmei fukara Deli Fakih Sultan meşhuru âfâkdır Ve civarında Omuzlu Küçi dede ve karşı canibinde bir bayır üzre Derdime (n) d Baba Ulu sultan Melâmiyyundandır Hattâ Uzun Hasan Sultan Ebülfetih ile cenk esnasında iken buyururlar kim Uzun Hasan Sultan Mehmed oğlan seni kırar ha Amma cebine koyar ha deyu keşf etmişlerdir Hakka ki bir cengi azîm olub Derdimend Baba Ebülfetih tarafında bulunub fütühatı azîme olub tarihi (كيد الحائسين) olmuşdur Ve Derdimend Babanın altında Çomaklı Sultan ve kurbinde Malik Üştür hazretleri sahabei kiramdandır Hazreti Resaletin silâhşoru idi Çapüksüvar bir farisülhayl kimesne idi Tebük gazasında çeşmi şeriflerinin biri yırtılas (برطلاس) olduğundan Üştür deyu mülâkkab olmuşdur Hazreti Alinin kemerbestesidir At binen sipahiyayın silsileleri Malik

[1] Bağdad Köşkü nüshası (giderken)

Üştüre müntehi olub pîr olmuşdur Ve Karlı Baba ve Çem Çerez [1] Baba ve Meraşın yolu üzre kible tarafında Sofi dağı derler bir haylak dağdır Ta nihayetinde Hazreti Ukkâşe Menakıbı çokdur Bir kubbei âli içinde medfundur Azîm ziyaretgâhdır Ve anda âbı hayatdan nişan verir bir kuyu var Cümle ehli züvvaar andan nuş idüb hafakan derdine biemrillâh devadır Ve Ukkâşe hazretleri civarında Hazreti Resaletpenahın aşbâzı Şeyh Cümceddin hazretleri Resalet penahdan kemerbeste olmuşdur Cümle aşbâzların silsileleri ana mün-tehi olub pîrleri olmuşdur Bu sultanlar Hazreti Ömer hilâfetinde Esved bin Mıkdad ile gelüb bu kal'a altında şehid olmuşlardır قدس ارواحهم Ve Ukkâşe hazretlerinin garbında görünen Kâfir dağı dibinde İbrahim Dede hazretleri ve ziyareti Sadeddîni Teftazanî hazretleri ve ziyareti Manav Ali bin Balı Efendi Alâüddevle camiinde medfundur

Tarihi vefatı Teftazanî

عقل را برسیدم از تاریخ سال رحلتش

کفت تاریخن بکی کم طیب الله ثراه

سنه ۷۹۲

Cümlesinin ervahı şerifleri şad ola Bunları ziyaret idüb ve sulehayı ümmetden bazı canlar ile müşerref olub Zülkadir Oğlu ile ve valii vilâyet Nişancı Osman paşayile vedalaşub ve refikler alub kible tarafına 4 saat

Kariyei Elmalı

Bir gûhu bâlânın dameninde bağ ve bağçeli ve âbı hayat sulu elli evli müslüman köyüdür Ve ziametdir Anda mihman olub alessabah şark canibine dağlar ve ormanlı yollar içre 12 saat

Evsafı kal'ai sadrıbaz yani Besni

Kayseri Ruma tabi Besni kavmi derler bir kavmin binasıdır Sene 26 tarihinde Hazreti Ömer hilâfetinde Esved ibni Mıkdad hazretleri cengi azîm ile feth olunmıyub âhir kâr içindeki Besni kavmi eman ile vire verüb cümle emval erzakları ile Karadeniz kenarında Bafradan gemilere binüb Karadenizin karşı şimal canibinde ıssız dağlarda tavattun idüb Çerkes kavmi içre Besni

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Çeşmi Çerez)

aşireti bu Besni kal'ası kavmindendir Badehu müverrihler bu kal'anın eşkâlin bir tülemiş doğan göğsüne müşabeheti olub bir kal'ai mahbub olduğu için Sadrıbaz kal'ası derler Badehu mü-ruru eyyam ile Zülkariyyeli destine girüb Selimi Evvele itaat etmişlerdir Meraş paşasının hassıdır Bazı zaman sayir Selâtinlere has ifraz olunur Meraş hakkında üç yüz payesile şirin kazadır Ve üç nahiyesi vardır Evvelâ nahiyeyi Kesen ve nahiyeyi Tok ve nahiyeyi Barora Ve kal'ası ve şehri Tohtamış dağı dameninde bir dereli yerde mamur şehir ve kal'ası bir mürtefî püšte üzre şekli muhammes bir şeddadî binayı kadimdir Ve dairen madar cürmü iki bin adımdır Ve hendeği ve kapusu vardır Ve dizdarı ve kırk neferatı ve kethü-dayeri ve serdarı vardır Ve kal'ası yalçın kaya üzre olmak ile gayet metîn ve mühkemdir Lâkin bazı yerleri tamir ve termime muhtacdır Ve kal'a içinde *Süleyman Han Camii*, Ve cümle yetmiş toprak örtülü sipah evleri vardır Ve aşağı bağı iremli varuşu 9 mahalledir Meşhuru bunlardır Meydan mahallesi ve Kâhta mahallesi ve Orta mahalle ve Aşağı mahalle ve Kızılca mahalle ve Yüz mekân mahallesi Ve bu mahallerlerde cümle bin mikdarı toprak örtülü evlerdir Ve her mahallede birer cami mukarrerdir Amma cümleden çarsuya karib Sultan Muradı Rabi musahibi Zeyrek Ce [1] Camii gayet ruşen ve musanna camidir Ve iki medrese ve altı mektebi tıflanı ve dörd hammamı ve cümleden âbı havası lâtif Meydan hammamı ve Kâhta [2] ve yetmiş seksen mikdarı dükkânlar vardır Ve âbı havası yaylak yer olmak ile gayet lâtifdir Ve bağ ve bağçesi meşhurdur Ve mahbub mahbubesi memduhdur Ve halkı Türkmanülasıl garibdost kavimdirler Ve bunda bir vâkif olmıyub alessabah anda Ali Ağadan beş cirid atlı refikler alub cenub canibine yine da [3]

Kariyei Defter Kethüdası

Yüz evli müslüman köyüdür Andan yine cenuba 6 saat

Kariyei Osman Dede

cümle at ve katarı ve develeri bundaki hanlarda yatub bu sahalarda otlarlar Gayet çemenzar ve nebadat kiyahatlı mahsullü hamundur Ve yüz elli akçe kazadır Nahiyesi kırk beş pare kuradır

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Cerrah)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (hamamı)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (dağıstan ve hıyaban)

Senevî bin iki yüz guruş hasil olur Ve cümle reaysı konar göçer Türkmandır Ve Osman Dede köyü cümle saz örtülü elli mikdarı evlerdir Yaylaya gindiklerinde evlerini ateşe ururlar Ancak kâ(r,gir bina bir han ve bir cami var Camiin sol tarafında bir kubbei âli içinde Osman Dede Sultan medfundur Andan biliye şahrah ile gidüb

Kariyei Gücile

Bir bayır dibinde yüz müslüman evli köydür Ve Ayıntab kazasıdır ve Dimos hassıdır Bir camii ve bir hanı ve bir hamamı var Ve bağ bağçesi çokdur Andan yine kibliye dağ ve taşlar ve bağ ve bağçeli mamur kuralar ubur iderek 6 (saat) şahrah ile gidüb

Evsafı kal'ai şirin ve arusu zemin şehri Ayıntabı kadim

Evvelde Kayseri Rum şehirlerinden bir şehri kadimdir Badehu Hazreti Ömer رضى الله عنه hazretlerinin zamanı saadetlerinde otuz bin askerine Esved ibni Mikdad hazretleri serdarı muazzam olub bu Ayıntab kal'asın yedi ayda vire ile Çim Çime padişahın elinden feth idüb Çim Çime cümle askeri ile Meraşa varub darülkarar idineyin sandı Alelâkib Maraşı dahi Cim Cime şahın elinden alub kararları darülbevar oldu Ve vilâyeti Ayıntab darüislâma zam olub günbegün mamur âbâdan olub ta sene tarihinde Sultanı Mısır Tâhir Beybars hükmünde idi Biemrillâh Tâhir Beybars darı bakiye rihlet idince hilâfeti Âli Zülkadriyyeye nasib olub Sultan Alâüddevle Meraş ve Ayıntab ve Haleb sultanı oldu Amma devletleri zaif olmak ile ol asırda İspanya küffarı fürce bulub Kudüse ve Şame ve Halebe Ayıntaba istilâ etdi Seksen bin küffarı şayatîn ve tevabii melâîn ve lâîn ile Ayıntaba karib Tum Tum ovası nam mahalde kara hayme ve hargâhları ile mezbur çeragâhda bîbak ve bîperva meks idüb Ayıntabdan beyi şira iderlerdi Beri Meraş canibinde Sultan Alâüddevle cümle âyân vüzera ve vükelâsı ile meşveret idüb Âyâ bu kâfiri bedgirdarın niçe dünya sahifesinden vücudların hak idelim buyurduklarında meğer bir âkil ve dâna kâr âzmude ihtiyar veziri var idi Hile ve fitende mahir ve re'yi tedbirde kahir idi seragaz idüb der (Beyit)

Serfirazı cihan olmak nedenlû hunfeşanlıktır

Sipahiler içinde hile dahi pehlivanlıktır

deyu bu ebyatı terennüm etdikde Sultan Alâüddevle Bu fende cümle

re'yü tedbir senin olsun hemen iş gör deyu ferman etdi Veziri hem-nazir serberzemin baş koyub tedbir tedarike şüru etdi Meğer Sultan Alâüddevenin yedi şehbaz ve tüvânâ ve feta şehzadegânları varidiki- kim yedisi yedi iklime sipehsarı muazzam olub ekalîmi seb'ai seyyare var devran idüb salimîn ganimîn merkezlerinde kutbu ricalmisal sabit olmağa istihkakları var idi Filhal yedi şehzadeye yedişer bin müsellâh ve müretteb esbi sabareftarlı asker verüb herbirine yedişer kat mehterhane verüb âlem ağyardan bîhaber iken ve cümle küffar Tum Tum sahrasında mest medhuş iken yedi şehzade yedi koldan ve koca vezir sekizinci koldan cenk tablına turalar ve nefir kûs ve nakkarelere darblar urulub yedi şehzadenin herbiri gûhu şecaatde Sam ve Neriman ve vadii heybetde yedi başlı jıyan misal olub vakti şafiîde yekdil yekcihet tarfetülayn içre sadayı Allah Allaha reha buldurub Kassab Cömerd köçeği misal küffara öyle bir dendanı tig çekerler kim sahrayı Tum Tum cesedi insan ile Şeceri Vakvak zeyline dönüb ol feza deryayı hun olub bakiyyetüsseyfi küffarı duzahka- rar Ayintaba firar idüb Geldi ha Geldi ha deyüb Ayintaba müstevli olan küffar dahi Ayintabda karar idemiyüb Ayintabı hâli ve muattal bırağub Antakyaya firar etdiler Andan yedi şehzade yedi yâr var at başın Avintabda kara [1] idüb yine ibadetgâhlarda âyîni muham- medî olub niçe mülûkler mutasarrıf olmuşdur Badehu sene 921 tarihinde Sultanı Mısır Elmelikül Gavri hükmünde iken Sultan Selim Şahı Evvel Mısır fethine giderken savleti şehinşahînin bîmü ra'binden Ayintabın miftahların Yunus Paşa destile padişahı cem azamete tes- lim idüb Meraş ayaletinde sancak olunmak ferman olundu Paşasının tarafı padişahîden hassı hümayunu 235130 [2] akçedir Ve cümle hasları subaşılıktır Bunlardan senevî cürüm cinayeti ve salb siyaseti ve badihevası ile bervechi adalet kırk altı ve elli bin guruş hasıl olub beş bin akçede bir cebelüleri ile cümle sekiz yüz asker olub memur olduğu sefere gider Ve sancağında 9 serbest ve 119 tezkerelü timar Bunlar dahi kanun üzre cebelüleri ile iki bin asker olub alaybeğisi ve çeribaşısı sancağı altında mevcut bulunmak şartile sefer eşerler Ve paşasının ordusunda konub göçerler Ve sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve dizdarı ve neferatı ve şeyhülislâmı beşyüz payesi ile saçaklı abayî taşır Ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı ve ülemay mollası ve eimme ve hutebası ve meşayihi vardır ki bunda olan ule- ma bir diyarda yokdur Ve beş yüz akçe şerif mevleviyyetdir Ve na- hiyesi cümle 107 kuralardır Ve senevî on iki bin guruş hasıl olur

[1] Bağdad Köşkü nüshası - (karar)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (24513)

Ve tahtı eyaletinde cümle kazadır Evvelâ kazai taht Ayıntab ve kazai Telbeşer ve kazai Birecik şark tarafında bir konak baiddir

Ve şehri Ayıntab cümle otuz iki mahalledir Ve sekiz bin altmış yedi toprak ve kireç örtülü mamur âbâdan sarayı âlilerdir Ve cümle yüz kırk mihrabdır Ve cemaati kesireye malik Arasta meydanında *Boyacı Oğlu Camii* ve *Uzun Çarşu* içinde *Tahtalı Camii* gayet musanna ve müferrah binayı azîm kubbei âlidir Ve mihrab ve minberi tarzı kadim ve dilküşa camidir Ve iki kapusu var Biri sağın da çarsuya nazır ve biri kible kapusu üzre tarihi budur

عمر هذا الجامع الشريف للانام
عثمان پاشا امير الامراء الكرام
وقع تاريخه من هاتف غيب الانام
لمسجد [1] اسس على التقوى بالالهام [2]

سنه ٩٨٦

Ve *Beğ Camii*'nin kapusu üzre celi hattile

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

Ve anın altında yine beyaz mermer üzre böyle merkum olmuştur (Tarih)

Çünkü etdi ol kerim ü ol muta'
Bu bina hatmin müyesser Beg ziba'
Geldi bankı tarihi için bina
Cennet oldu bunun ahri bîniza'
Sene 986

Ve taba(k)hane cisrinin karşı canibinde *Ali Neccar Camii* ve anın kurbinde *Eyyub zade Camii* ve *Heyik Baba sultan merkadi kurbinde Monla Ahmed Camii* ve yine ana karib su kenarında *Müfti Camii* ve *Dayrınacak Camii* ve *Alay Beği Camii* ve *Pişmaniyye Camii* ve *Şehre Küsdide Ağa Camii* ve *Ramazan Efendi Camii* ve *Şeyh Efendi Camii* ve *Uzun Beğ Camii* ve *Emir Camii* ve *Taba(k)hane Camii* ve *Handaniyye Camii* ve *Sultan Alâüddevle Camii* ve *İç kal'a Camii* Bunlardan maada yüz kırk mihraba varınca mesacidlerdir Ve her birinde birer mescid mukarrerdir ki cemaatle ibadet olunur Evvelâ medresei *Muhaliyye* ve medresei *Ali Neccar* ve medresei *Tahtalu* ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (مسجد)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (بالاهام)

Balı paşanın Şeyh medresesi ve Monla Ramazan medresesi ve Taba [1] medresei meşhuru âfâk hayratı azîm ve evkafı kadim medreseler bunlardır Maada onar on beşer höcreli [2] bender ve kâ(r)gir bina(yi) azîmler değildir Ve yedi darülhadisler vardır Ve bazı camilerde dersâmı hasbîler [3] etmeyüb hafas kıraati tilâvet olunur Ve yüz kırk mektebi tıflanı ebcedhan ve reşid ve necib mektebi [4] Paşa hammamı âbı havası ve binası ve besatı ve esbabları pak beyaz dellâki dilberanlı hamamı ruşinadır Ve Sultan hamamı ve Nayib Oğlu hamamı kal'a dibindedir Ve Tabak hamamı ve Pazarcık hamamı ve Şeyh hamamı ve nerdüban ile enilir Çukur hamam ve Hengâme hamamı ve Bazar hamamı ve Mücellid hamamı ve Geyvan Beğ hamamı Piyale paşa hamamı ve kurbinde Tüffahiyye hamamı ve Beş yaşar hamamı ve kal'a hamamı kâh işler ve kâh muattaldır Ve üç yüzden mütecaviz sarayı haslar hamamı vardır Ve cümle üç bin dokuz yüz dekâkin suku sultanîdir Ve iki bezesteni var amma uzun çarşusu ve saraçhanesi alettertib bina olunmuş üstleri örtülü kâ(r)gir ve metîn ve müzeyyen dekâkinlerdir Ve cümle yetmiş çeşmedir Ve anlara dahi ihtiyac yokdur Her hanedandan nehri ayni hayat cereyan etmek mukarrerdir Ve her hanede bağ ve bağçe ve havuz şazirvan selsebiller revan olub gûnagûn serv çınar ve bîdi sernigûn ve kavak ve limon ve turunc ve sair eşcarı müsmirat ile müzeyyen olmuş iremi zatülmadmisal bağ ve bağçeli ve müşebbek bostan ve gülistanlı bir vasiatül'aktar ve rahîsatül es'ar bir şehri şirindir Matekaddem bin elli sekiz senesinde gördüğümüzden yedi sekiz mahalle ve nice han ve cami ve dekâkin ziyade mamur olmuş ve hamdi Huda dahi mamur olmadadır عمرک الله تمالی Şehri bir düz yirde ve bazı zemini mürtefî bayırlar üzre vaki olmak ile âbı havası lâtif şehri azîmdir Ve cümle handır Amma cümleden mükellef binai azîm Mustafa paşa hanı ve Pekmez hanı ve Tuz hanı ve İki kapulu han ve Börekci ve Arasta hanı ve Mustafa Ağa hanı Niçe hanlar dahi vardır Amma meşhurları bunlardır Ve iki imareti var Âyende ve revendeye sofrai bîimtinanı mah ve sâl بالمدو والآصال mebzuldür Ve cümle kırk tekyedir Amma cümleden mükellef ve mükemmel ve müzeyyen imaretinde nîmeti mebzul binayi lâtif mevlevîhane tekyesidir Türkman Ağası Mustafa Ağa bina idüb Sultan muradı Rabi silâhdarı Mustafa paşaya hibe eyledi Gayet binayi metîn ve kubbei

[1] Bağdad Köşkü nüshası (tabakhane)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (medreselerdir)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (vardır)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (ve anın altında)

âli ve haremi etrafında kırk elli fukara hocreleri ve haremi serapa mermeri ham ve ruham döşeli ve haremin vasatında شرفهٔ havzu azîmi üzre kameriyyelerde gûngûn engû(r) huşeleri âvize misal zeyn olmuşdur Ve bu âsitaneinin canibi erbaasında olan iremi hıyabanda olan eşcaratı müsmiratın sükûfeleri ve sayir nebatat sükûfelerinin rayihai tayyibesi insanın dimağın muattar ider Ve âyîni Mevlevî günlerinde neyzenler faslı neyayi uşşak iderken ana nazire taşra gül gülistan mürgistanda nice hezar hezaran nağmei kûçek idüb cümle ahibaba(ya) taze can bahş olur Elhasıl âsitanei Mevlânada böyle bir nazargâh meğer Halebde ola Amma bina cihetile bu âsitane merkadi Mevlânadan gayriye tercih olunur Böyle bir meydanı âşıkandır Ve bu binanın tarihi *Keramâtı Mevlâna*'dır kim dörd yüz bin (yıl) mukaddem tarih düşmüşdür kim im'anı nazar ile bakılsa acib keramettir Ol tarihi lâtif budur

Tarihi Keramet

مصطفى آغای صاحب خیرات
در دو عالم حق عنایت میکند
کرد جانی بحر مولانای روم
تا که درویشان عبادت میکند
گفت مولانای پیشن تاریخن
بشنوا زین چون حکایت میکند
سنه ۱۰۳۸ [1]

Bu tarihî mısra Mesnevîi Şerif ibtida mısraıdır kim bu âsitanei Mevlânaya tarih vaki olmuşdur Ve bir tekye dahi Tabak Efendi tekyesi ve tekyei Hacegân Ve bu şehrin halkı ekseriya tarikı Hacegânîdir Elhasıl mamur ve müzeyyen şehrahları pak şehri şirindir Ve cabeca suku sultanîsinde Haleb tarzı kâ(r)gir bina çarsularıdır Amma bu medh etdiğimiz varuşu azîm içinde değildir Amma her sokak başında birer tedribe kapuları var kim herbiri kal'a kapularından metîn ve mükemmeldir Ve her birinde birer bevabân açar kapar Ve her şeb cümle sokaklarında kûçe bekûçe kanadiller (i) le çıragan olub dideban ve pasban öyle âsüde olub şebi tavilde subaşı cümle teva-biatları ile kol dolaşır Ve bu vasf etdiğimiz şehri mamurenin ta ortasına bir kudret kayası üzre şekli müdevver bir kala'i zibayı âlidir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (1048)

Ve gayet metîndir Ve hendeği kenarınca dairen madar cürmü bin üç yüz adımdır Ve hendeği kırk arşun enli ve yirmi arşun amik kesme kaya hendekdir Ve hendek içinden ta kal'anın esasına varınca kaplu-bağa misal münharif eğri binadır Her taşı fil cüssesi misaldir Ve bu kal'a dairen madar yirmi altı kullei ra'nadır Herbirinde birer san'atı mimarî icra olunmuşdur Ve cümle bin bir bedendir Ve bu kal'ain temeli altında kesme kayalar içinde dairen madar kal'ayı ihata etmiş hendeğe nazır mazgal de (li) likleri vardır ki hendek kenarında kuş kondurmaz Ve bu kal'anın ancak garba nazır bir kapudur Amma yedi kat demir kapudur Herbir kapusunın mabeynind (e) gûnağûn muhayyel cenk için demir âletler ve demir asma kafesler ve paçarızlar ve gûnağûn saçma topları vardır Bu kapu mabeyinleri âlâtı harb ve elvan silâhlar ile ârâstedir Ve kal'a neferatile pirastedir Ve badgir misal bir havadar cayı karardır Ve hendek kenarında olan iki kat demir kabu üzre beyaz mermerde celi hattile

(لا اله الا الله محمد رسول الله اللهم صلى الله على محمد ارحم ابو بكر و عمر و عثمان
وعلى و عمر هذا الباب فى ايام سلطان سليمان خن ابن سليم خان تاريخ فى شهر محرم الحرام
سنه خمس و ستين و تسعمائه)

tastir olunmuşdur Ve bu kapudan içeri yüz adım hendek üzre cisirden geçüb anakal'a kapusıdır Anın kemeri üzre tektib olunan tarih budur

(امر بعمارت مولانا السلطان الملك ابوالنصر قايتباى ^(۱) عن نصره سنه سته
و ثمانين و ثمانمائه من هجرت النبويه)

tahrirdir Ve hendek içine nazır dört kullei azîmler var Anların dahi celi hatlar ile tarihleri var Herbirin birer padişah inşa eylemiş Tahririnde tatvili kelâm olur Ve anadivar kapusunın önünde asma kepenkli tahta cisir vardır Her şeb musthafızan makaralar ile çeküb kapuya siper iderler [2] mahalden aşağı hendeğe bakmağa âdemin zehresi çak olur Bu kapuden içeri yokuş yukarı bir kat demir kapudur Andan içeri yine yokuş yukarı bir karanlık yoldur Ol mahalde zindanı ubur idüb sol canibd(e) bir parmaklık çekilmiş kemer altında ziyareti hazreti Mehemmed Gazali medfundur Anı geçüb bu kal'a içre kırk hane ve bir cami ve bir hamam ve bir kaç buğday anbarı var Gayri çarsuy bazardan bir imaret yokdur Cümle aşağı şe-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (قايتباى)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (bu)

hirdedir Ancak cümle neferatile dizdarı berkarar bunda bîzar mahbusdur Taşra bağ ve bağçelere ve top menzili yire gitse katil iderler Kanunu kadim böyledir Ve cebehanesi ve yetmiş pare topları iledir حفظك الله Ve gûya bu kal'a Haleb kal'asının oğludur Hemen öyle bir püşte üzre vaki olmuşdur Ve böyle bir sevadı azîme hayatı cavidan viren âbı hayat nehri Sacur Battal Öyük nam mahal altından huruc idüb bir kolu şehrin bağ ve bağçe ve bostan ve gülistanlarına tevzî olub rey ider Ve bir bölüğü şehrin cemii çeşme ve cami ve imaret ve medrese ve hamam ve sarayı âlilere taksim olunub mabakisi taba(k)-haneden ve kal'a altındaki cisirden ubur idüb kible canibine cereyan idüb Haleb şehrine revan olur Ve bu şehrin âbı havasının letafetinden halkının rengi ruyları humret üzredir Zira yazı yazdır kışı kışdır Azîm karlar yağar Ol ecilden cümle carsuy bazarı taş [1] [2] bu şehre Arabistan gelinciği deyu tavsif etmişlerdir Ve asıl hikmet Arabistan hükmünde Halebüşşehba civarı [3] halkı dahi kesbi tefahür iderler Ve hakikatülhal iklimi rabi'dir Arzı Mukaddes hükmündedir Ve ekseriya halkı kürkü harvanî ve çuka ferace ve elvan boğası ve kavuk külâh üzre beyaz destarı muhammedî sararlar Keferesi yokdur Ve mahbube zena (ne) si gayet çokdur Cümlesi ayaklarına sarı cizme ve başlarına gümüşden sivri takye üzre beyaz çarşaf büri-nüb gayet ehli perde müeddebe havatînleri vardır Ve çarsuy bazarda gezmeleri gayet ayıbdır Ve görenlerden istima ederek olmertebe mahbubei zeman ve şemsi tabânı cihan nisvanları sahib cemal ve lâtifül-ital hur manzar ve peri peyker hadden efun hüsnü cemal sahibi duhteri naşüaüfte pakize ahterleri varımış Ve mahbub dilberan hadden birundur Ve şirai şirinlerin nuş etmeğile şiri(n) kelâm garibdest erbabı marifetden halim ve selim halkı vardır Ve cümle kahvehanelerinde bir muhabbet ve meveddet üzre ihtilât iderler kim sayir büldan kavmi anlara gıpta iderler Ve daima bağ ve bağçede ayşü işret iderler Coğu da erbabı tevhid olub Ya hu deyüb giderler Ve paşasının der defterinde öşrü sultanî verir yetmiş bin müseccel bağdır Ve cümle doksan üç kerre yüz bin ve kırk altı bin teyekdir deyu meşhuru âfâk-dır Ve cümle canibi erbaasında dağlar bağlardır Ve halkı sağılardır Ve bu şehrin mekûlat meşrubatından gayri memduhatın beyan ider Evvelâ cihanârâ kırk elvan üzümü ve niçe kerre yüz bin tulum pekmezi ve bademli ve şam fısdıklı şirin köftürü ve basdığı ve bağları

- [1] Bağdad Köşkü nüshası (kaldırım döşelidir)
 [2] Bahdad Köşkü nüshası (Ve)
 [3] Bağdad Köşkü nüshası (civarında)

basdısı niçe yüz bin deve yükü Arab ve Aceme ve Hindistana köftürün götürürler Ve gûnagûn helvası bir diyarda yokdur Ve cümle halkı şirin yediklerinden şirin söylerler Amma lisanlarında sehil lüknet vardır Hurufu rayı ve kâfı maharici hurufu ile icra idemezler Ve limon ve turunc ve enar ve inciri ve dud ve şeftalû ve zerdalû ve kayısı ve beyaz ekmeği ve yoğurdu meşhuru cihandır Ve elvan boğası ve Ayıntab eğeri ve yay ve gedeleci söhrei şehir olmuştur Ve nice bağı cinan misal bağçeleri var kim yalancı fani cihanın iremzatıdır Amma cümleden mamur müzeyyen olan Musullu Oğlu bağçesidir Elhasıl bu şehrin midhatinde lisan kasırdır Ancak vechi arzda vilâyeti vasî ve buk'aları hub ve cümle eşyası mergub ve mezraaları vâfir ve hayrat ve berekâtı mütekâsir ve nîmetleri firavan ve uyun enharları cariyeye ve revan şehri Ayıntabı cihandır فطنت الله

Ziyaretgâhı Ayıntab

Evvelâ şehrin şimalinde bir bayır üzre Dölük Babâ Selim Şah Mısır'a giderken rahına varub Yolun kolay olsun Selim Oğlan derler Mısır'ı filân ide alub Mekke Medine sahibi olıcak bana bir tekke yapar mısın deyu Mısırın fethin tebşir iderler Melâmiyyun Bekaşiyandan bir ulu sultanmış Hakikatülhal tayin eylediği günde Mısır fetholub badelfetih Selim Ayıntaba gelüb Dölük Baba(yı) merhum bulub kabri münevveri üzre bir âsitanci âli bina ider Ve tabâ(k) hane kurbinde Emir Dede merhum ve kal'a kapısı mabeyninde İmam Mehmedi Gazalî Tabiindendir Niçe bin te'lifatı var imamı ekberdir İmamı mezheb olmağa Hazreti Resaletpenah vakıasında destur vermemişlerdir Şafiîyyülmezheb ulu sultandır Ve mutafılık idüb kefaflı nefsi idinirlerdi Gazazların ve mutafların zu'mu oldur ki Bizim pîrimiz İmamı Gazalîdir derler Naatullah tarikındandır Amma galatdır Pîr oldur ki Hazreti Resaletpenah yahud Hazreti Ali yahud Selman Farsî belin bağıyub sahibi seccade etmiş ola Pîr oldur Mahallinde irad olunur Ve cümle Ayıntab halkının zulmu [1] hasenleri İmamı Mehemedi Gazalî ve biraderleri Ahmedî Gazalî Ayıntab kal'asında medfundur derler Tevatür ile meşhurdur Ve Ali Neccar kurbinde Elli Baba ve Elli Çınar dibinde Topacık Baba ve kible tarafında Kırbac [2] Baba ve Aydın Baba ve Henk Baba ve Şeyh Tabbak Efendi karibülâhid ulemayı zâhirden müfessir ve muhaddis ulu sultan idi Duai hayırların almış idik Şimdi darı bakide bulduk Ve ruhu şerifleri için bir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zu'mu)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Kurban)

hatmi şerif tilâvet idüb cümle sükkânı kurafei Ayıntabiyanın ruhaniyetlerinden istimdad taleb idüb hayatda olanlarla müşerref olub on gice Ayıntabda zevk safalar idüb âyân kibarlarından Melek Efendi ve Boşnak Ahmed Ağa ve dizdar ve serdar ve (Mu)sullu Oğlu ve Hacı Ağa ve Şeyh Ramazan Efendi ile vedalaşub ve refikler alub Ayıntabdan kible canibine

Kariyei Nevrune ve Kariyei Nifak ve Kariyei Öyücük ve Kariyei Harpuşdil

Andan Bekmez dere [1] ubur idüb 9 saat [2]

Menzili Kariyei Kara Melek

Bâlâdaki yüzer evli ve bağ ve bağçeli müslüman köyleridir Ve bu Kara Melek henüz bina olunmuş yüz evli bir Türkman köyüdür Ve Ayıntab hakindedir Andan Keyfir gedüğün aşub 6 saat [3]

Evsafı şehri Kilis

Haleb eyaletinde sancaktır Lâkin Valide Sultanların Hassı Hümayunlarından yetmiş yük akçe iltizam ile mutasarrıf olunur sancaktır Ve üç yüz payesi ile sadaka olunur şerif kazadır Ve nahiyesi cümle kuradır • Ve sancağı cümle kazadır Ve sancakbeği bervechi adalet seksen bin guruş hasıl idüb iltizamın eda eder Ve kadısı dahi senevî yedi bin guruş hasıl ider Ve kethüdayeri ve serdarı ve âyân eşrafı vardır Ve kal'ası viran olmak ile dizdarı ve neferatı ve şeyhül-islâmı ve nakibüleşrafı yokdur Amma Celâlî ve cemali ve Cum Ekradı havfinden bu Kilis şehrinin canibi ermaası (erbaası) kal'a misal divarı âlilerdir Lâkin çok yerleri kerbiç kalın divardır Ve dairen madar cürmü kâmil yedi bin üç yüz adımdır Ve canibi erbaasında cümle sekiz kapudur Amma demirli değildir Evvelâ kibleye nazır büyük tedribe ve küçük tedribe ve ayn tedribesi ve Yusuf Çelebi tedribesi ve şarka nazır Nevverd Hüseyin zade tedribesi ve Ak Haran tedribesi ve alçak tedribe ve çulha tedribesi ve bu tedribeler mabeyninde bazı evler dirsek dirsek kal'a kulleleri gibi ileri bina olunmuşdur Ve lâkin etrafında hendekleri yokdur Eğer hendeği olsa bir metîn kal'a olurdu Ve bu cürümde olan varuşu azîm icre cümle beş mahalle

[1] Bağdad Köşkü nüshası (deresin)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (saatde)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (saatde)

dörd bin altı yüz altmış topraklı ve kirec örtülü mükellef mamur evlerdir Ve cümle otuz mihrabdır Cümleden ruşen ve musanna ve müzeyyen cemaati kesireye malik padişahane cami *Canpulad Oğlunun Camii* dir ki bir kubbei âlidir Ve çar nîm yan kubbeli ve bir musanna mihrab ve minberi var kim bu asırda şebekesine kalem urur mermerber yokdur Çeşmi ibretle nazar etsen âdem taaccübane valih hayran olur Ve bir musanna maksure var Müzeyyin mahfili var kim bu cami içre gûya bir kürsi(i) müzeyyendir Ve taşra sofaları altı sütunu ibretnüma üzre yedi kubbei sernigûndur kim her biri gûya kâsei nilgûndur Ve nakşi bukalemundur Ve bir ferahfeza canfeza haremi var Serapa beyaz ve elvan mermeri ham ve münakkaş ruhamile müzeyyen bir haremdir Ve vasatında bir âbdest havuzu var Bu dahi nazire kabul etmiyen musanna şazirvanlardan biridir Ve bu haremin canibi erbaasında medrese höcreleri var Ve kible kapusının etrafında gûnagûn zîkıymet sengi ferah sengi balgamî ve sengi yere kan ve sengi siyah ve sengi ruham ve sengi somaki ve sengi safra taşları ile inşa olunmuş bir camii ibretnümadır Ve bu camiin cümle âsârı kurşun örtülüdür Üç saat yerden ebri semavar nümayandır Ve bir serifeli bir minarei mevzunu var kim Arabistanda naziri yokdur Ve bu cami helâl zülâ [1] ile bina olunmak ile öyle ruhaniyyet vardır kim itikâfa niyyet idüb içinden çıkmamak iktiza ider Andan *Büyük Cami* ve *Şeyh Camii* dahi kâ(r)gir binayı kavidir Ve çarsu içinde cemaati kesireye malik *Hasan Bey Camii* kâ(r)gir bina ve kubbei âlidir Ve çarşu tarafında nerdüban ile çıkılır Ve *Taba(k)hane Camii* kirec örtülüdür Ve *Cenine Camii* kâ(r)gir bina kubbei âlilerdir Ve *Ali Subaşı Camii* kireç örtülüdür Ve *Ali Çavuş* [2]

([3] الرحيم اما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر فاولئك هم المفلحون)
 جدد هذا المكان العالی [4] تعالی سنه تاريخه شهر جمادى الاول سنه خمس
 واربعين وتسعمائه)

tonmid olunmuşdur Andan

([5] ارت المباركة مولانا العبد الضعيف ولى قاضى سنه تاريخ اثنى وتسعمائه)

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zülâl mal)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Camii kapusu üzre)

[3] Bağdad Köşbü nüshası (بسم الله الرحمن)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (بمون الله)

[5] Bağdad Köşkü nüshası (عمارت)

Kayd olunmuştur Cümleden mükellefi ve binayı metîni Hacı Hilâl mescididir Ve cümle yedi medrese ve on bir mektebi sıbyandır Ve dokuz çeşme(i) candır Ve on bir kâ(r)gir bina handır Ve iki bin yüz yetmiş dükkândır Ve üç hamamı rahatı candır Amma cümleden âbı havası ve binası ve huddamları lâtif çarsu içinde Puladzade hamamı camiine vakıftır Kapısı üzre tarihi budur

(انشاء هذا المباركت الاجان پولاد بن الامير قاسم و ايام مولانا السلطان الاعظم و خاقان المعظم السلطان ابن سلطان سليمان خان سليم خلد الله ملكه سنه ٩٧٠)

tarih Ve Hasan Bey hamamı Bu üç hamam avam has içündür Amma yirmiden mütecaviz saray hamamları vardır Ve suku sultanî-sinde olan dekâkînlerin çoğu Haleb ve Bu(r)sa çarşusu gibi kâ(r)gir kemer dükkânlardır Ve bazı çarşusunun iki başında bezasten misal demir kapulıdır Ve on bir hanların eşbehi [1]lad Oğlu hanı kal'a misal demir kapulı metîn bina handır Ve kırk kahvehanesi var Ve yedi tekiyesi var Cümleden mükellef bina(yi) cedit Canpuladiyye Camii ile Bey Saray(ı) mabeyninde âsitanei hazreti Mevlâna kethüdayeri Ali Ağanın hayratıdır Canibi erbaası gül gülistan ile müzeyyen ve havuz ve şazirvan selsebiller ile piraste bir mevlevîhanedir Bu şehrin cemii sokakları pak kaldırımlardır Ve cemii kalkı ehli hirefdir Ve Arabistan olmagile cümle halkı kereke giyer Ve başlarında kavuk üzre beyaz destar sararlar Ve cümle zenaneleri gümüşden sivri takye giyüb beyaz car bürinüb sarı cizme giyerler Ve cümle zenaneler surlarında zilkıt çağırırlar Ve cabeca Arab mahubları dahi vardır Amma halkı fukaradır Ve âb havası sevhildir Limon ve turunc nar ve zeytunu ve inciri cihanı dutmuşdur Rum ve Arab ve Aceme niçe bin yük gidüb Kilis inciri meşhurdur Ve kırk elvan üzümü sicillâtda masturdur Ve bağ ve bahçesi Kilis sahrasın zeyn etmişdir Ve caheca servi dirahleri var kim seramed yeşil meleğe benzer Ve cümle saraylardan mükellef Canpulad zade Ali paşa sarayı ve Beğler sarayı ve Mustafa Ağa sarayı ve Hacı Ağa sarayı Ve bu şehir kadim eyyamda sehri âzim olmagile niçe bin kibarı evliyaullah medfundur Amma ziyaret etdiğimiz bunlardır kim zikrolunur

Ziyaretgâhı Kilis

Evvelâ Şehid mahallesi kurafesinde üç bin sahâbei kiram ismile[2]

[1] (Canpulad) olacak

[2] Bağdad Köşkü nüshası (resmile)

merkadi şeriflerinin taşlarında masturdur Cümlesi Halid bin Velid bu şehri muhasara idüb şehid olmuşlardır قدس سره العزيز Ve her şüheda kurbinde Hacı Halil mescidi dibinde bir kubbei âli içinde Şeyh Ahmed ve Şeyh Mehmed hazretleri erbabı soffadandırlar Ve Uzun [1] bazarında Şüheda sultan ve Canpulad zade hamamı civarında Şehid Cemalî sultan ve Ak corum tedribesi kurbinde Şeyh İvaz sultan ve şehrin şimalinde bir kurşun menzili baid kayalı bayır üzre bir tekyei âli var Cümle şehir andan andan nümayandır Ve bir mecmaül irfandır Anda bir kubbei pürenvar içinde hazreti Şurahbil medfundur Hazreti Resaletpenahın akrabalarındandır Cenabı Bari tarafından nazil olan âyeti kerime ve vahyi rabbanîyi Muaviye hazretleri ile vahî kâtibi idi Anlar kayıd iderlerdi Amma nazil olan vahiyi ve cümle umurun Hazreti Resalet bu sultan ile meşveret etdikleri için Şurahabil andan galatdır Gayet ulu sultandır Niçe kere üzerlerine nur nazil olduğu müsbetdir Cihannüma tekye(i) bîminnetdir Ve şehrin garbında bir tekyei âli dahi var Anda Şeyh Mehemedi Ârabî ve Rıttalî deyu meşhurdur Sahâbei kiramdandır Bunlar Hazreti Resaletpenah zamanı saadetlerinde birer rıtıl hurma tayin etdiklerinden Mehemed Rıttalî derler Ve şehrin kiblesi tarafında bir kubbei münevver içinde Şeyh Mehemedi Sımmatî Hazreti Resulün çaşnigir başısı idi Sımat döşediği için Şeyh Mehemedi Sımatî derler Ve her bar âsitanesinde fakire nan pareleri mevcu(d)dur Defi' cu etmek murad edinen fukara anda gelüb def'i cu idüb kefaflanırlar Elhasıl ulu sultan sahâbei peygamberi âhir zemandır Hazreti Ebabekir hilâfetinde şehid olmuşlardır قدس سره العزيز Ve bu sultanın kurbinde Şeyh İzzeddin ve Şeyh Yusuf ikisi bir küçük kubbede medfunlardır Ve mevlevîhane kapusu dibinde Hoca Dur karibülahid bir ulu bazirgânmış Bir kerre Leylei Kadre irüb alessabah yetmiş katar deve zîkıymet cevahir makulesi eşyasın cemii fukaraya bezlider Ve cümle memlûklerin i'tak idüb mali ganayimle herbirin behremend idüb kendüsi masevadan el çeküb mevlevîhane yirinde dörd ay muammer olub badehu ارجمی(2)ك emrine fermanber olub kurbü mevlâya müteveccih olub hâlâ kabri müniri mevlevîhane kapusu dibinde medfundur Ve Dede Şücaeddin bin bir tarihinde biz ol can ile müşerref oldduk Şamaki memleketinden bir sevdager ankâ âdem idi deyu buyurdılar Vu anlardan sonra mevlevîhane bina oldu deyu cevab etdiler Ve şehrin garbında bir top menzili baid bir depe üzre âsitanei hazreti Urya nebi صلوات الله عليه وسلامه azîm ziyaretgâh yerdir Ve civarında hazreti

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Odun)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (الی)

Parsa Hatun Cümlesinin ruhu şerifleri şâd olsun Bazısına surei fatiha ve niçesine ihlâsı şerif tilâvet idüb ruhaniyyetlerinden istimdad taleb idüb şehir âyânlarından Halil Ağayile ve serdarile ve Kara Bekir Ağa ile ve mevlevîhane şeyhi ile ve Canpulad zade Ali paşa ile ve hâkimülvakıf [1] Boşnak Ahmed Ağa ile vedalaşub ve refikler alub Kilis sahrasında kible canibine incirli bağlar ve zeytinlikler içre

Kariyei Mercî Dabık

Sultan Selim ile Sultan Gavri musaf cenği idüb Gavri münhedim olub firar etdüğü sahradır Anda bir bağ ve bağcelik içinde bir kubbei âlide Hazreti Davud aleyhisselâmın avlâdı zevilihtiramından Hazreti medfundur Azîm ziyaretgâhdır Hattâ ahali vilâyet efvâhında öyle şâyîdir kim Şelîm Şah ile Gavri cenge mübaşeret etdükde Selim Şah bu İbni Davud kubbesi yanında bulunub ruhu pürfütuhlarından istianet taleb etdükde kubbei pürenvarı içinde bir sadayı âhengeran çekic ve sindan sadası istima olunub beşareti muzafferiyet)dir cenk tablına turalar urıub bir cenği Sultaneyn olur kim müverrihi âlemler zebanında dasitandır Hâlâ bu kubbede nice ker(re) tabıl kûs sadaları istima olunduğu müsbetdir Ve bu ibni Davuda karib dağlar eteğinde

Kal'ai Re'si Osman

Sene tarihinde içinde Said Arab Celâli kapanub badelfetih Kuyucu Murad paşa bazı yerin münhedim etmişdir Amma içinde bazı İzuli Ekradı fukaraları sakindir Bunun zeylinde Şeyh Mansur hazretleri bu kal'a fethinde şehid olub yine bu mahalde medfundur Ve bu mahalden bir saat kıbliye gidüb

Kariyei Sücud

Mamur müslüman köyüdür Ve Azez[2] sancağı hakindedir Anda bir kubbei münevver içinde Sultanı Gaziyan ve serdarı sipahan Mikdad bni Esved tevatür ile bunda medfunlardır Andan yine kibleye zeytinlu ve incirli hamun içre ubur idüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hâkimülvakit)

[2] Kenarda Azeze dair şu haşiye vardır:

بالقل من عزاز

عند ظي من الصباع الحران

Bir şey olma(da)n Azaz hakinden Akreb üzre nisar eylesen mürd olur

Kariyei Leylûb ve Kariyei Tibil ve Kariyei Sücudu Sagir

Bu kuralar cümle incir bağı ve müslüman evli köylerdir 4 saat bunları ubur idüb

Evsafı kal'ai kadimi Uzeyr

Sene tarihinde hulefai Eyyubiyan binasıdır Kal'ası bir sahrayı azîmin ta ortasında bir amelî bahçe depe üzre şekli müdevver bir taş bina kal'a içinde âdemî zat yokdur Ve Haleb eyaletinde yetmiş akçe iltizamile sancak beği mutasarrıfıdır Bin atluya malikdir Ve senevî bervechi adalet yüz bin guruş hasıl idüb Valide Sultan hassı olmağın yetmiş yük akçesin Valide kethüdasına gönderir Asla sefere memur değildir Ve sancağında alaybeği ve çeribaşı ve erbabı timar ve erbabı zuama yokdur Ve kethüdayeri ve yeniçeri serdari yokdur Ve yüz elli ve üç yüz payesile sadaka olunur şerif kazadır Ve nahiyesi üçyüz pare kuradır Ve sancağında dört kaza [1] sına senevî on kise hasıl olur Ve şehri bir küçük kasabadır Kadim eyyamda şehri azîm imiş Hâlâ [2] erbaası kal'alı değildir Bir perişan kasabadır Bir kaç ev bir yerde ve beş on hane bir yir(d)e vaki örtülü evlerdir Ve cümle mihrabdır Ve cemaati kesireye malik Âli Eyyubiyanın *Ulu camii* tuli iki yüz a [3] mevzun gûnagûn (sütun) üzre otuz kubbei âlilerdir Ve cümle beyaz kireç örtülü kubbei pürenvarlardır Ve cümle erbaası yan sofalarıdır Dahi üstü serapa kubbelerdir Ortasında hir azîm su sarnıcı vardır kaptanı üzre terkim olunan tarihidir

(هذا امر بعمله مولانا السلطان العالم العادل الملك الناصر صلاح الدنيا والدين يوسف بن الملك العزيز محمد بن الملك الطاهر بن غازي يوسف بن ايوب بيان ناصر امير المؤمنين خلد الله ملكه في سنة اربعة و اربعين وسبعمائه)

terkib olunmuşdur Ve Hüseyin Ağa Camii Bu iki camiden maada mesacidlerdir Ve bir hamamdır Nasreddin Beyzadenin hayratıdır Ve bir hanı var Hüseyin Ağanındır Ve cümle iki yüz doksan dükkândır Amma bezasteni yokdur Ve cabeca evlerinde bağçeleri vardır Ve şehir içi kumsal zemin olmagile kaldırımı yokdur Ve bu Azez nevahisi

[1] Bağdad köşkü nüshası (dır Ve kadı)

[2] Bağdad köşkü nüshası (canibi)

[3] Bağdad köşkü nüshası (ayakdır)

Defteri hakanîde Kilis nevahisi addolunur Ve bir nahiyesi dahi Cum Ekradıdır Azezin garbı canibinde sa'b dağlar içre yetmiş pare âsi ve harami köyler Ma'vec nahiyesi derler Ve bir nahiyesi Reva kazasıdır Cum kazasından gayri kazalarda cümle Arab ve Tat sakinlerdir Ve bu şehirde mahub ve mahbube olkadar memduh değıldir Ve sevahil şehirdir

Ziyaretgâhı Azez

Evvelâ Azez ile Kilis mabeyninde Cum Efradına karib ziyareti hazreti Abdurrahman ibni Avf Aşerei mübeşşeredendir Bir mesiregâh yerdedir Kubbei beyz içinde medfunlardır Ve Azeze karib Şeyh Hamis hazretleri ve civarlarında Şeyh Mehemedül Vatar yani kirişçi demekdir sahâbei kiramdandır Cümle guzatı müslimînin yaylarına kiriş bağlayub yaparmış Hazreti Ali kemerbestesidir Kirişçilerin silsilesi ana müntehidir Ve anlara pîr olmuştur Ve buna ikiyüz adım kible canibine karib Sa'dül Halil hazretleri sahâbei kiramın sükkasından ravii hadisi Müslimi Buharîdir Ve Azezin garbında Şeyh İzam ve Şeyh Esvedî Hatbî ve Şeyh Vadi Bunlar üç biraderler bir yerde medfunlardır Ve Azezin şimalinde Şeyh hazreti İlyas ve Azeze karib Şeyh Aliyülyemanî Şeyh Abdullah Somanî [1] İmamı Âzam hazretlerinin evlâdı zevilihtiramıdır Ve Şeyh Nasırüddin ve Şeyh Karaca ve Şeyh Aliyül Meazi yani südcü Bir sığırı var imiş Kendü kefafı nefsinden maada herkesin kapusu önüne sığrile varub cümle şehir halkına süd bezl edermiş Ulu ziyaretgâhdır Ve Şeyh Hâmid hazretleri Kilis yolu üzredir Ve Hurme Hatun Bunları cümle ziyaret idüb birer fatihai şerif tilâvet idüb âşinalık kesb idüb Azez hâkiminden ihsanlar ve refikler alub Azezen kible canibine sahralar içre 2 saat

Kariyei Şeyh Hid

Anda ziyareti Abdünnebi Şebşebî bir kubbe içinde medfunlardır Adan yine 2 saat

Kariyei Kefrinay

Azez hâkinde yüz evli Urbandır Ve anda ziyareti Şeyh Leylî Andan

Kariyei Maarı Sitti

Yetmiş haneli Arab köyüdür Anda bir gice şeyhülbeledede mihman olub ikram etdiler Andan yine kible canibine

[1] Bağdad Köşku nüshası (No'manî)

Kariyei Resyan

andan

Kariyei Başköy

ü ubur idüb 4 saatde

Evsafı kal'ai kadim ve bîmisli edim Halebüşşehba

Cemii kütübü tevarihatda bu Haleb hakkında nice kıylükal etmişlerdir Amma Tufanı Nuhdan sonra bina olunan ibtida ruyi edimde Mısır hakinde arzı Hasanda Ureyşdir وشرق اصميدر Ve Mısır ve Şam Halebdır Beni israîl memleketlerinin atikidir Tevarihî arabda ismi Zatülavamîddir Zira cümle iç kal'ası temelleri amudlar üzre bina olunmuşdur Ve nice bin mülûkûn kabzai tasarruflarına girmişdir Badehu İbrahim Halilullah makamı olmuşdur Andan Firengi bedrenk nice kerre müstevli olmuşdur Andan Âli Abbasiyan ve Âli Eyyubiyan ve Âli Fatımiyyan ve Âli Türkman elhasıl nize yüz düvel maliki Haleb olub âhır mülûkü Çerakese elinde gayet mamur bender şehir olub anların destinden sene 921 tarininde Âli Osmaniyandan Selim Şahı Evvel Mısır fethine giderken deryamisal cüyüşü firavan ile bu mahallere geldikde içinde olan Çerakese hâkimi Hayre Bey savleti padişahîye takat getiremeyüb miftahların teslim idüb vezaret ile Karaca paşaya ihsan olunub mevleviyyeti Çömlekçi zade Kemal Çelebi Efendiye ihsan olunub eyalet olmuşdur Tarafı padişahîden vezirinin hassı hümayunu sekiz yük on yedi bin yedi yüz altmış akçedir Ve sancağında ola(n) has subaşılıkları cümle evvelâ şehrin su başılığı ve Bab ve Bu sabuh ve Hantiman ve Selimen ve Riyha ve İdlib ve Bekfelun ve Antakya ve bunlardır Ve bunlardan ve cürüm cina-yetden ve cevzi maduddan ve badihavadan senevî bervechi adalet yetmiş bin guruş hasıl olur Beş bin akçede bir cebelüsi ile memur olduğu sefere iki bin asker ile sefer eşer Ve eyaleti Haleb yedi sancaktır Beşinde timar ve ziamet vardır İki sancağı saliyane ile olmağı (olmağı ile) timar ve ziamet yokdur Sancağı bunlardır Evvelâ sancağı *Ekradı Kilis* ve sancağı *Birecik* ve sancağı *Maarra* ve sancağı *Azez* ve sancağı *Belis* Bunlardır Amma saliyane ile zabt olunan sancaklar bunlardır Sancağı *Mazik* ve sancağı *Türkman* Ve Haleb Paşa sancağıdır Ve yakın zamanlarda Azez ve kilis sancakları Valide Sultanlara has olmuşdur Ve Halebde mal defterdarı vardır Hâlâ yük akçe iltizam ile Haleb muhassılı derler cemii eyalete mali padişahî

tahsil idüb beratı padişahîsini ibraz edenlere ulûfelerin verüb [1] tarafında defterdar paşa ile muhasebesi görülür azîm muhassıllıktır Ve defter kethüdası ve defter emini ve çavuşlar kethüdası ve çavuşlar emini ve çavuşlar kâtibi ve terceman başı ve şah benderi ve sipa(h) kethüdayeri ve yeniçeri serdari ve çavuşu ve kal'a dizdari cümle kal'a kulu vardır Lâkin hazine defterdarınının tarafı padişahîden hassı hümayunu 12826 akçedir Ve ziamet kethüdayerinin hassı 100930 akçedir Ve ziamet defterdarınının hassı 81146 akçe Ve eyaleti Haleb cümle dokuz yüz kılıçdır Yüz dördü ziametdir Yedi yüz doksan dokuzu tezkerelü timardır Ve bu erbabı zuama ve erbabı timarın mutasarrıf oldukları kuradır Ve senevî cümle mahsulleri üçyüz yetmiş üç kerre yüz bin ve yirmi yedi bin sekiz yüz akçe ider Bu hasıllarından beş bin akçe ile cebelüler yazub memur oldukları sefere alaybeğisi ve çeribaşısı livası altında eşmek şartile sefere eşerler Ve cümle cebelüleri ile livai Haleb kanunu padişahî üzre on bin müsellâh ve müretteb asker olub valii Haleb olan veziri âlişanın ordusunda kona göçe sefer eşerler Hakir bu kanunları tarihinde Melek Ahmed paşa ile Haleb eyaline mutasarrıf iki (iken) Defteri Hakanîye müracaat idüb tahrir etdim Ve eyaleti Haleb beş yüz akçe şerif mevleviyyetdir Ve cümle nevahisi niyabetdir Bervechi adalet senevî otuz bine guruş hasıl olur Ve Âsitane tarafından bir keçeli kapucı rüusu hümayunile muhzır başısı ve sipah ocağından perişanî destarile kethüdası ve yeniçeriyandan keçeli şukadarı vardır Ve tahtı eyaletinde olan kazalar bunlardır ki zikrolunur Evvelâ kazai Kilis ve kazai Azez ve kazai Maarra ve kazai Hantiman ve kazai Selimen ve kazai İdlib ve kazai Rirha ve kazai Bu Sabuh ve kazai Bab ve kazai Antakya ve kazai İskenderun ve kazai Piyas ve kazai Belen Bu cümle kazaları mamur âbâdan eyaletdir Ve nefsi Halebde meza-hibi erbaa şeyhülislâmları ve nakibüleşrafı ve Kevakibî zade misilli yetmiş nefer ulemadan saçaklı abâyî taşra molla ve dersâmları ve eimme ve huteba ve meşayih ve âmilleri vardır Ve âyân eşrafı lâyu-addir Ve yük akçe gümrük emaneti ve harir emaneti misilli yedi emanetdir Ve bu mertebe hâkimi ve askerî tayifesi ve âyânı olan şehri azîm ne cürümde ve eşkâlde ve ne halde idüğü beyan olunur Evvelâ müverrihi âlemler İrakı Arab demişler Hihat sahrasına nazır bir viran şehri azîm vardır Hâlâ içinde Ulu Nogay kavmi obalarile sakindir Amma bu kal'ai kadimdir Evvelâ iç kal'ası bir amelî püšte üzre evce serçekmişdir Beyzâsâ bir kal'ai

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Âsitane)

seddi [1] kal'anın etrafı erbaasında olan şehri azîmi ihata etmiş bir kat şeddadî binayı metîn müstahkem arşın bâlâdır Ve onar zirâî mekkî enli divardır Ve canibi erbaası kırkar ellişer arşın enli hendekdir Amma şekli murabbadır Ve dairen madar cürmü adımdır Evvelâ Antakye kapusından hakir taşra çıkub [2] ne köşesinde Sultan Ebubekir kulesi köşesine varınca beş yüz adımdır Ve sekiz kuledir Ve Sultan Ebubekir kulesinin tarihi budur

(امر بعمارت هذه البرج المشيد في ايام دولت المعز ابو المؤيد ابوبكر غازي عزه نصره)

kitabete olunmuşdur Ve bu kuleden şark tarafına hendek kenarınca sehil yokuş yukarı Kireç kapusına v(a) rınca yine bu beş yüz adım ve on üç metîn kuledir Zira bu tarafda varuş yokdur Açıkdır Ve mezaristandır Muhasara ve muhatara yeri bu Kirec kapusu mahalli olduğundan sa'b kulle ve amik hendekdir Ve Kireç kapusu önü hendek üzere dolma cisirdir Kemer değildir Ve bu Kirec kapusundan içeri girecek mahalde sol kulle zindanı katil ve mücrim ve medyundur Sağ taraftaki kullenin sinesinde celi hattile tektib olunan tarihtir

(امر بعمارت مولانا السلطان الممالك الاشرف ابو النصر قنصو عزه نصره واذا اقتداره من محمد و ذلك بتاريخ شهر ربيع الاخر سنة سبع وسبعمائنه من هجرة النبوى)

Ve bu Kirec kapusu kibliye nazırdır Ve bu kapudan taşra hendek içinden kâh kible ve kâh şarka Şam kapusınadek sekiz yüz adımdır Dörd yüzü şarka ve dörd yüzü kibliye adımdır Ve beş kulle ve sekiz dirsekdir Ve bu Şam kapusu dahi kibliye nazırdır Ve bu kapudan içeri girecek mahalde sol taraftaki kullenin ortasında kırmızı celi hattile resm olunan tarih budur

(جدد هذا الباب المبارك في ايام مولانا السلطان الاعظم مالك ممالك رقاب الامم سيدسلاطين العرب و العجم السلطان الملك الاشرف ابو النصر بن سنان خلدالله ملكه ب محمد و آله)

makyud olmuşdur Ve bu Şam kapusu önündeki varuş içinde hendek kenarınca Sirab köşesinedek şarka gidüb dörd yüz adımdır Andan Babı Niraba şimal canibine müteveccih olub yine hendek kenarınca üçyüz adımdır Ve beş kuledir ve yedi dirsekdir Anları ubur idüb Babı Nirab cenuba nazırdır Ve bu kapunun iki canibindeki kullelerde dahi tarihler

[1] Bağdad Köşkü müşhası (Ve bu)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (hane)

vardır Amma izdihamdan fasıla bulmayub tahrيره mecal olmıyub muhal oldu Ve bu kapudan taşra dahi bir varuşu azîm vardır Ve bu babı Nirabdan taşra hendek içinde ta Kızıl kapuya varınca şimal canibine gidilir Altı yüz adım ve yedi kuledir Ve kızıl kapu şarka nazır nedüban ile çıkılır bir küçük kapudur At katır ve deve ubur idemez Ancak piyad(e) kapusıdır Ve hendeği içinde bir hammamı vardır Ve bir varuşu azîmi var Ve bu Kızıl kapudan yine hendek kenarınca yıldız tarafına Babı Menkusıyyedek dokuz yüz adım ve altı azîm kulle ve yirmi dirsekdir ve şimale nazırdır Ve bu Menkusa kapusından taşra yine çarsu bazarı bir varuşu azîm vardır Gayet mamur müzeyyendir Ve bu babı Menkusadan taşra hendek kenarında olan bir sıra evler sokağı içinden garb canibine Karanlık kapuyadek altı yüz adımdır Ve on bir kulle sekiz dirsekdir Ve bu Babı Menkusadan ta Karanlık kapuya gelince hendek içi serapa bağ ve bağçelerdir Ve Karanlık kapudan taşra bir şehri muazzam misal varuşu azîmdir Ve bu Karanlık kapud (an) taşra yine varuş içre cenub tarafına Babı Cedidiyye varınca cümle kefere mahallesidir Ve kâh hendeğin kenarın ubur iderek dokuz yüz adımdır ve sekiz kulle(i) garba nazır [1] metinlerdir Ve on bir dirsekdir Ve bu Babı Cedid garba nazırdır Ve bu taraf ve hendeği alçaktır Amma cümle bağçelerdir Ve hendek içinde bir müstamel dere cereyan ider Ve bu Babı Cedideden taşra yine cenuba alçak hendek kenarında alçak divar sıra Babı Karaca varınca sekiz yüz adım ve yedi kullei metin ve sekiz dirsekdir Ve bu kapu dahi garba nazırdır Ve hendeği içi cümle bağçei müzeyyendir Andan yine cenub canibine Babı Cenine varınca dörd yüz adım ve beş kuledir ve garba nazırdır Ve Babı Ceninden yine cenuba alçak hendek kenarınca Antakye kapusınadek beş yüz adım ve sekiz kulle ve bu dahi garba nazırdır Ve bu kapudan adımlamağa mübaşeret idüb yine bu mahalde dairen madar cürmü tamam olub bu hisab üzre Halebûşşehbanın taşra kal'ası yedi bin üç yüz adımdır ve seksen üç kuledir Ve her kulle mabeyni yirmişer ve yirmi beşer bedendir Cebri noksan cümle bedendir Ve cümle altmış dirsekdir Ve cümle dokuz kapud(ır) Herbiri ikişer üçer kat demir kapulardır Ve mabeyinlerinde âlât silâhlarla ârâste ve dideban bevvabanile piraste derv(a)zei Halebdir Ve her kulede gûnagûn hatlarla kangı padişahın binası olduğunu müş'ir tarihler masturdur Ve bu tahrir olunan kal'anın Kızıl kapu canibine karib iç kal'a bir amelî yığın püştei âli üzre şekli müdevver cihannüma bir

[1] Bağdad Köşkü nüshasında (garba nazır) yoktur

kal'ai bâlâdır Ve divarının kaddi otuz mimar arşınıdır Ve hendek kenarınca dadr madar (dairen madar) bin altı yüz adımdır Ve hendeği yüz adım enlidir Ve leb berleb mâi müstamel ile memlûdur İçinde bir başdarda kadırğa pala urub gezse mümkündür Gûya ki Varat kal'asının hendeğidir Ve bazı katilleri ve fevahişeleri bu hendeğe atarlar Gûya bir fecci amik bir hendeki atıktır Ve içi sâfi sızlıktır Ve gûnagûn köpek balıkları vardır Ve hendek suyundan yokuş yukarı kal'anın esasına varınca kaplıbağa misali eğri seddadî divardır Her taşı fîli mengürusî cüssesi kadardır Bu divar eğri bina olunmak ile hendek kenarında olan ceyranlar ve kûsfendi beyabanîler ve keçiler sürü sürü gezerler Yanlarına varılmak muhaldır Ancak uğrın kapudan koyub dizdar keçi ve koyun lâzım oldukda ol kapudan âdemler çıkub sayd iderler Ve bu iç kal'anın cenubile kıble mabeynine nazır bir kapusu var Gayri canibinde kapusu yokdur İbtida hendek kenarında kule vardır Anda kapudan içeri girüb yokuş yukarı ve hendek üzre göz kâ(r)gir cisrile ubur idüb andan ikinci kapu ki kal'anın ana divarında Dizdar kapusudur Daima dizdarlar bu kapu mabeyninde mahpus gibi oturur Taşra çıkırsa katil iderler Meğer paşalar beyaz buyurdı ile davet ideler Elhasıl bu kapudan taşra çıkmağa kadir değildir Ve bu kapunun önü hendek üzre ağaç cisirdir Hîni muhasarada ref' idüb kal'a kapusına siper iderler Ve her gice kal'a neferatları bu emre memurlardır Ve kapunun iç yüzünde yolun iki canibinde cümle neferat pürsilâh âmâde dururlar Ve gûnagûn âlâtı silâh ve toğulga ve cebe ve cevşen ve zembereklerle müzeyyendir Ve bu kapu kanatları cümle müşebbek ve musanna babı davudîdir Ve bu kapunun demir kapularında yine üstadı âhenger demirden celi hattile kitabeler içinde yapıştırmışdır Gûya hattı Karahisarîdir Ol tarih budur

(امر بعماله مولانا ملك الطاهر بن قوس سنة ست و سبعمائة)

Ve bu kapudan içeri yokuş yukarı üçüncü kat kapu üzre bir mescid var Andan içeri yokuş yukarı dördüncü kat kapu garba nazırdır Bu kapu üzre altun levha ile tahrir olunmuş tarihtir

(امر بامر فرمان بعمارت الباب سلطان الاعظم الملك الاشرف صلاح الدين والدین خليل بن يحيى الدولة الشريفه سنة خمس مائة)

Bu kapudan içeru yine yokuş yukarı bir karanlık yol ile üç kat demir kapu dahi geçüb sağ canibde çahı mâ seksen kulac bir âbı

hayat kuyudur Ve demir zincirlerle daima öküzler çeküb iç kal'a halkı andan def'i aştan iderler Ve bu mahalle karib makamı hazreti Hızır vardır Anı ubur idüb on birinci kat kapudan içeri iç kal'a evleridir Ve iki camidir *Hazreti İbrahim عليه الصلوات* in *Camii* bir ruşen camii kadimdir Ve harem kapusu üzre mektub olunan tarihtir

(امر بعمارت الملك الصالح بن نور الدين ابو الفتح اسماعيل بن محمود بن قاسم ياسر امير المؤمنين في سنه)

haremi limon ve turunc ile müzeyyendir Ve gayri yeri mermeri ham döşelidir Ve minberin sağ tarafında Hazreti İbrahim niçe sene bunda ibadet idüb Haleb hakkında dua etdüğüdür

اللهم طيب تراها ودهواها ومائها
olub nazargâhı Halilullahdır Ve bu camideki makamında bir beyaz taşdan bir teknei çarkûşe (1)

badelkefaf ümmetine bezl idermiş Ve ibtida yoğurd ve peynir yapmak Hazreti İbrahimden kalmışdır (2) müntehidir Ve beyaz

ineği bunda sağduğı için Haleb sağmağa südü derler Şehb beyaza derler Anıniçün (3) Makamı İbrahim camiinden yukaru

bir camii kebir dahi vardır Ve bir çarkûşe minarei âlisi var Bir konak yerden nümayandır Ve bu kal'a gayet bâlâ yerde olmak ile

havası gayet lâtifdir Ve bir hamamı ve yirmi dükkânı vardır Ve bu kal'anın bedenleri üzre da(i)ren madar cürmü bin adımdır Ve cümle

elli dörd kulei mevzunu musannalardır Ve cümle derü divarı on ayak enli kâ(r)gir divarı üstüvardır Elhasıl vacibüsseyir bir kal'ai

mahbub nazargâhı Halildir Ve bu kal'a taşra kal'anın içinde kalmışdır Azîm bender vilâyetdir Enderun birunu cümle yetmiş iki mahalledir

Nusayrî ve Ya'kubî ve Ermenidir mahallesi Yahudiden maada Müslüman mahallesidir Ve cümle kirec ve cibs

örtülüdür Bağî iremmisal vüzera ve vükelâ ve âyân kibar ve sıgar sarayı âlileri ve gayri av'an evleridir Cümle bin mamur evlerdir

Ve cümle mihrabdır Ve cum'adır Cümleden meşhuru âfâk ve cemaati kesire ile malâmal bilittifak *Ulu Cami* mabedi kadimdir

Bir yanından bir yanına tuli dörd yüz ayaktır Ve kible kapusından mihrabdan arzı zergerdan ayak kâmil yüz ayaktır Ve içinde

cümle otuz iki amelî çarkûşe payedir Ve otuz iki amelî payeler dahi kible kapusu divarındadır Cümle altmış dörd sütun üzre toloz kemer

üzre bina olunmuş bir camii kebirdir Amma mihrab üzre olan kubbe

[1] Bağdad Köşkü nüshası (var idi İneği anın içine sağub yogurd idüb kefaflenir idi)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (ve yogurdcı pîrleri)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (Halebüşşehba tesmiye olunur)

evce serçekmiş bir kubbei âlidir kim sayir kubbelerin imamesidir
Ve bu camide mezahibi erbaanın mihrabı vardır Amma bu kubbei
vâlâda mihrabı hanefî üzre tahrir olunan tarih budur

(امر بعمارت هذا البقعة مولانا السلطان الاعظم الملك المنصور سيف الدنيا والدين
سلطان قلاوون واعزّ النصاره)

Ve bu tarihin üstünde

(بسم الله الرحمن الرحيم)

Ve dahi bunun üstünde bir müdevver d(a)yire içinde nakşı mührü
Süleymanda ihlâsı şerif tahrir olunmuş Amma mihrab minber tarzı
kadim öyle musanna'dır kim vafında lisan kasırdır Ve müezzinan
mahfili gûya mührü nigin misal bir kürsidir Ve cümle on iki babı
muallâdır Lâkin bu camiin sol canibi bölünüb sahra olmuştur
Amma herkes yine malların çıkarub ve cemaati kesire oldukda ol
mahalde yine ibadet iderler Amma tarikı âmdır Ve yolun orta canibi
nisa tayifesi için tarh olunmuştur Anda ibadet iderler Ve bu camiin
mihrabının sol tarafında divar dibinde hazreti Zekeriyya عليه السلام med-
fundur Canibi erbaası münakkaş atlas ve ahdar ile mesturdur Azîm
ziyaretgâhdır Ve haremi şerifi beyaz mermeri ham ruham ile döşen-
miş bir mücellâ sahradır Tulen ve arzan iki yüz ayaktır Ve canibi
erbaasında yan sofalarında cümle sütundur Ve üzerleri toloz
kubbelidir Ve bu âsâr serapa sıvalıdır Kurşunlu değildir Ve bu mi-
nare bu haremın garb canibi köşesinde çarkûşe ve üç tabaka bir mi-
narei âlidir kim zirvei âlâya serçekmiş bundan seramed minare yok-
dur Ve harem etrafında cümle kapudur Ve camiin kible kapusu üzre
terkim olunan tarihtir kim tulânî beyaz mermer üzre celi hattile
masturdur

لقد كان محموداً لما بر تاجلا

يا بالفعل المكرّمات بدود معدما

بنی جامعاً لشهبالله مخلصاً

و طالب رضوان الله هوقنا

بعوضه الله الكريم بفضله

قصوراً الجنّا (١) النعيم سكنا

[1] Bağdad Köşkü nüshası (بجنات)

بدولت ظل الله عصره
 نسل بنى عثمان فى المسجد والبنا
 من مراد سلاطين الوجود من غدا
 مقام هاه (١) لعبة الوجود ماء سنا
 فطوبى له فيما بناه مؤرخا
 بنى المسجد المشهور محمود سنا
 سنه ١٣٢٠ (٢)

Bu tarihten aşığı

(هذا بناى صدر اعظم خسرو پاشا يسر الله مايشاء)

tahrir olunmuşdur Ve Saraçhane ardında Eski Husrev paşa Camii gayet musanna ve müzeyyen camii lâtifdir Ve bir kubbei âlisi eflâke serçekmiş kubbei nilgûndur Ve mihrab minberinde olan nakşi manii gûnagûndur Ve haremi serapa beyaz mermeri ham ile döşenmişdir ki gûya yekpare bir mücellâ sahradır Vasatında bir abdest havuzu var Gûya havzu şafiîd(ir) Her tarafda fevwareleri pertab idüb ehli salât ayınlarından tecdidi vuzu idüb Cenabı Bariye tekarrüb iderler Ve bu haremin canibi erbaasında yan sofalarında olan regârenk mermer ve somaki mevzun amudu mümtehalar üzre kubbelerdir .Ve bu âsârların cümlesi kurşun örtülüdür Ve Rum tarzı bir minareii mevzunu seramedi var kim gûya arunsu Halebdır Ve bu camiin kible kaposı üzre bu âyeti şerif ve bu tarih tahrirdir [3]

(وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احد عمّر دولت فى السلطان الاعظم سليمان عمر
 نصره و انشاء الوزير خسرو پاشا)

Ve bunun zeylinde bir kitabe içinde

(حرم التقوى الذى فهو مرده فى قد حرما معبد حلب و هذا مسجد مشرف
 قد استا)

[1] Bağdad Köşkü nüshası (حماه)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (1302) Doğrusu (1032) dir.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (tahrir olunmuşdur)

Mimar Sinan binasıdır Ve bu camiden sonra cemati kesireye malik binayı ve kârı kadim Darı Emaniyye Camii Behramiyye Bu dahi ibretnüma bir camii dilküşadır Bu dahi Husreviyye akranı bir camii ferahfezadır Cümle âsârı kurşum örtülü azîm kubbei âlilerdir Amma bunun minaresinin naziri Haleb şehrinde yokdur Üstad mühendis ilmi mimarîde gûnagûn tahayyülât ile inşa etmişdir İm'anı nazar ile temaşa olundukda âdem hayretde kalur Ve bundan sonra Babı Menkusa Camii ve Tarakcılar Camii ve Tuz Camii ve Karlık Camiinin kapusu üzre tarih

(سته خمسمائة)

dir Ve Camii Adliyye dahi ruşen ve müzeyyen ve metîn binadır Ve kubbei âlisi ve cümle âsârı binası kurşumludur Ve Babı Antakyenin iç yüzünde Şeyh Alii Rumî Camii ve Hacı Bayr(a)m tekyesi önündeki mezaristan içinde Buhtî Camii tarzı kadim kirec örtülüdür Ve Demirci Bayram Camii dahi kirec örtülüdür Ve Kamasa Camii ve İbşir paşa Camii ve Kastel Şeref Camii ve Kastel Harami Camii ve Kastel Kurad Camii ve Baba Bayram Camii Kastel Sultan Murad kurbindedir Ve bu mezkûr sekiz cami Hacı Bayram yolu üzre vakidir Cümlesi tarzı kadim kirec örtülüdür Ve Antakye kapusundan taşra cisir başında Haddadîn Camii Halebin içinde cereyan iden nehrin kenarında vaki olmağile mecmaülirfan ve mesiregâh ve ârâmgâh ibadetgâh bir camii nazargâhdır Ve Babı Niran dibind(e) Camii Tövbe توبوا الى الله توبةً نصوحاً yazılmışdır İbadetgâhı kadimdir Ve dua müstecab olacak makamı meşhurdur Kırk sabah ibadet eden elbette mağfurdur Ve Şam kapusundan taşra cami ve nice cevamiler vardır Amma görüb dahil olub ibadet etdiğimiz bu şöhrei şehir olmuş camilerdir Bunlar (dan) maada mesacidlerdir Ve cümle altmış bir medresdir Ve bâlâda mastur olan cevamii kebirlerin elbette birer medresesi mukarrerdir Tafsile hacet yokdur Ve on yedi darülhadis vardır Ve iki yüz on yedi nazargâhı uşşakan mektebi sıbyanı ebcedhan ve mahbub tıflan var Ve yedi darıkura vardır Herbirinde nice yüz haneli kur'a vardır Şeb ruz kıraati Hafas ve ibni Kesir ve Seb'a ve Aşere Takrib kıraatleri tilâvet olunur Ve Vücubat okuyanlar [1]vecihleri nuru mübîn olmuşdur Ve altı imaret vardır kim şeb ruz âyende ve revendeye اكرموا الضيفه minvali üzre sofrai bîimtinanı mebzuldür kim و مامن دابة في الارض الاعلى الله رزتها dir Ve iki darüşşifası va(r)dır Amma [2] Lâkin selef mülûkları

[1] Bağdad Köşkü nüshası (okuyanların)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (âbı havasının letafetinden muristana ihtiyac yokdur)

hayır ile yad olmagıyçün bina etmişler evkafı azîmlerdir Ve miran hariri ve tahmisi mirîdir âmdır Amma cümleden âbı havası ve binası ve pak besatı ve dellâkları lâtif Antakye kapusından taşra hammamı ve Hadide kapusu ve Babe Mürüvvet hamamı ve Cüneyn kapusu hammamı ve Babı Nira(n) hammamı ve Gulbeciler hammamı ve kirec kapusunun iç yüzünde Ağa hammamı ve Antakiye kapusunun iç yüzünde hammamı ve Ulu Camiin kurbinde dörd hammam var İsimleri malûmum değil Ve İç kal'a hammamı [1] vardır Bazısına ahali mahalle girerler hammamı hasdır Ve cümle yetmiş handır Amma kırk yedisi kurşum örtülü hanı âlilerdir Amma cümleden mamur ve metîn ve müstahkem binayi kavi Gümrük hanı ve Musullu Oğlu hanı Cıkrıkçı Oğlu hanı Hayre Bey hanı ve sabun hanı ve bostancı hanı ve paşa hanı ve Ümmeyye hanı ve ipek hanı ve mutaf hanı Büyük paşa hanı ve Firenk hanı ve Elçi hanı ve bakır hanı ve keten hanı ve kazancılar hanı ve çukur han ve Karanlık kapuda üç han vardır Ve menzil hanı ve ve yogurt hanı ve Kurd Bey hanı ve Menkusada darı kura hanı ve söğüd hanı ve üzüm hanı ve Hacı Mahmud hanı ve çifud hanı ve Merallı Oğlu hanı ve Bor hanı Şöhrei şehir olmuş bu hanlardır Ve yedi kârban saraydır Ve âyende ve revendeye bîminnet mihmangâhdır Ve bu Haleb şehri (i) içre cereyan idüb def'i atşan olunan âbı hayatlara Kastel tabir ederler Üç konak yerden nehri Murad ve zülâli Fıratdan gelüb Ayıntab kurbinde kariyei kurbinden ubur ve Sarı ganemin Kırk pınarına mahlût olub Halebe revane olur Ve daima nehri Fırat humret üzre cereyan ider Anınçün Halebin suyu humret üzredir Selef padişahları getirmişler Bir kaç senede Fıratdan beru cereyan iden yolların tathir etmeğe memur kuralar vardır Halebin cemii cami ve mesacid ve medaris ve han hamam ve sarayı âlileri içre havuz ve fıskıyye ve kastelleri nehri Fıratdandır Amma müruru eyyamile yolları münhedim olub Süleyman Han Acem seferlerinden avdetde Haleb meş(t)asında su yolların Fıratdan tat(h)ir ve tamir idüb nefsi Halebi âbı rahmete kandırub yirmi yedi yerde kasteller bina eylemiş Cümleden mükellef Babı Ferecden taşra bir binayi azîmli ve kâ(r)gir kubbei kavili ve bir nemazgâh ve bir devvabat def'i atşan için bir safiî havuzlu kasteli zibadır Ve civarında bir bağı irem mesiregâhlı bir ârâmgâhdır Bu kastel üzre celi hattile böyle terkim olunmuş tarihtir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hamamları)

(بسم الله الرحمن الرحيم امر بانشاء هذا السبيل المعظم السلطان الاعظم والحقان المعظم
 الافخم الاكرم ابوالمضفر سلطان سليمان خان ابن سليم خان ابن بايزيد خان ابن ابو الفتح
 (١) غازى محمد خان خلدالله ملكه وسلطانه (٢))

tahrir olunmuşdur Ve sahibülhayratlar şehri Halebde niçe yüz mâi cari âbı hayat Kasteller inşa etmişlerdir Ve bunlardan maada yedi bin çahı mâi hayat vardır Ve Haleb şehrinin garb canibinde yedi bin kıt'a bağ ve bağçe ve bostan ve gül gülistan ve reyhaniştan vardır Cümleden Hünkâr bağçesi iremizatülimad(da)n nişan verir bir gaytan ve koyah hıyabandır Müteaddid kaa ve kasrı havernaklar ile ârâste ve zer enderzer naksi bukalemun kâşii Cinle piraste olmuş sahnîşinler varkim midhatinde zeban âcizdir Bu bağ sahil ile Haleb mabeyninden ceryan iden nehre *Nehri Sacur* derler Ayıntab kurbinde Battal Öyük nam mahal altından tulû idüb Ayıntabın bağ ve bağçelerin rey iderek andan şark canibine cereyan idüb Haleb içinde mezkûr bağ ve bağçeleri rey idüb taba(k)hane altından ubur idüb mahlût olur Amma mâi müstameldir İçilmez Ve bu şehri Halebin enderun birununda rahberah çarsuy bazardan geçilmez Amma cümle suku sultanî beş bin yedi yüz dekâkindir Ve iki bezastan misal hanları vardır Niçe yüz bin guruşa malik sevdakerler andadır Can otundan maada canlar canı anda rayegândır Ve cümle zîkıymet kâlâyı meta anda mevcuddur Ve cemii çarsuy bazarları kâ(r)gir bina kemerlerdir Kûçe bekûçe dervazeleri vardır Her şeb pasbanları sed idüb niçe bin kanadilleri çiragan iderler Ve ekseri han ve çarsuları üzre kurşum örtülü olduğundan şiddeti hararet tesir etmiyüb Temmuzda Bağdad serdabı gibi sovuksdur Ve cemii rahları sakalar sulayub bürudet hasıl olur Ehli dükkân ve yârân ihvan safa iderler Ve bu suku sultanî sokaklarından maada cemii mahallâtın şahrahları firengî kaldırım döşelidir Şeb ruz rahları tathir idüb zebballer zenbiller ile har hâşakin kaldırub hamamlarda ihrak idüb rehi rastları pakdir Ve cümle yüz beş kahvehane vardır Amma cümleden Rum ve Arab ve Acem seyyahanı lisanında memduhu âlem Arslan Dede kahvesi iki bin âdem alur bir mecmaülirfan ve meskeni dervişanı zarifandır Ve çar mahafilinde hanende ve sazendeğân ve mıtrıban ve kıssahanlar var kim anda bir kerre varub rakkas ve tabıyan destinden bir kahve nuş iden hayatı cavidan bulur Ve cümle sarayı âlileri kal'a misal

[1] Bağdad Köşkü nüshası (السلطان)

[2] (سلطنته) olacak

binayı metînler ve kâri kadimler ve müteaddid maksureler ve havuz ve şadırvan selsebiller ile müzeyyen saraylar var kim tabir olunmaz İbtida iç kal'a altında Paşa Sarayı yüzden mütecaviz höcreler ve divanhanei âliler var Ve bir meydanı azîmin canibi erbaasında yüzden mütecaviz tevabiat höcreleri altında ıstablî âmiredir Ve cabeca servi dirahpleri vardır Andan Canpulad Oğlu Sarayı temdih tavsifden müberrad (ır) Ve defterdar sarayı ve muhassıllar sarayı ve Salkım sarayı ve Kevakibî zade sarayı ve niçe saraylar dahi vardır kim âdem oğlanı anların beyanında âciz ve kasırdır Zira binayı Haleb meşhuru âfâkdır Gûnagûn mergub san'atlar ve ziba tasarruflar ile üstad ben-nalar tarzı acib ve tavrı garib san'atı mermerberlik icra etmişdir kim nazar olundukda çeşmi ibret hayrelenir Elhasıl vechi arzda öyle bir kârı âdem bina olunmamışdır Kemakân hüsnü letafeti ve kânı zarafeti haddi medihden haric ve beyandan ariç binayı Halebüşşehbadır Ve bu şehirde sagir ve kebir cümle yüz yetmiş altı tekye ziyaretgâh mesiregâh âsitanei dervişanı seyyan vardır Cümleden teferrücgâh bağı irem âsitanei Hazreti Mevlânay Celâleddini Rumî ki Babı Ferceden taşra vaki olmuş bir iremzat içinde binayı mühkemdir kim misli meğer yine âsitanei Mevlâna ola Amma bu binanın camii nâtemamdır Bir sahibülhayrat tamam etse huldü berînden bir köşei cihan olur ve devişan taze can bulurdu Bu âsitanenin canibi erbaası müteaddid fukara höcreleridir Cümlelerin revzenleri nahlistan gülis-tana nazır hezarın hezaran efgan ve nalesin istima idüb can sohbetin iderler Ve sima'hanesinde semaî faslı âgaze olundukda uşşak makamından çıkub devri revan usulün âyîni Şemsî ve Sultan Veledî iderler Ve haremde عشرًا عشرًا bir şafiî havzu azîmi va(r) kim içinde olan mahiler dahi âyîni mâda iderler Ve bu havuzun canibi erbaasında bîdi sernigûnlar ve çınar servi gûnagûnlar ile müzeyyen bir âsitanei mevlevîdir Ve erbabı marifetden müellif ve musannif fukarası çokdur Ve şeyhi Sultan Muradı Rabi şatır Efendidir Sebükruh bîkayd bir âşıkandır Ve bu tekyeden sonra mamur âbâdan ve mesiregâhı cihan tekyei kutbülaktab hazretleri Şeyh Bekrî قدس سره şehri Halebin şimalinde beş adım baid bir mürtefî püşte üzre bir âsitanei ziba ve bir nazargâhı ra'nadır kim cümle Haleb ziri payde temaşa olunur sekiz kâ(r)gir kubbei âli ile bina olunmuş bir nazargâhı siddikîdir Ve banisi Öküz Mehmed paşadır Kendüler dahi bir püşte kenarında bir kubbei âli içinde medfunlar Bu veziri dilir Mısır valisi iken Mısır kulun kırdığıyçün Mısırdâ Kulkıran Mehmed paşa derler Mısır içinde ve Süveyşde çok hayrat hase-natları vardır رحمة الله عليه Ve bir azîm meydanı vardır Anda her sabah

cümle fukara cem olub evrad ezkârlarına müda(ve)met iderler Acib ve garib perhizkâr fukarası vardır Bunlar dahi sultanülulema külâhı giyerler Ve bu meydanın kapusu üzre celi hattile

(فادخلوها بسلام آمين)

tenmid olunmuşdur Ve haremî bir sahrayı azîmd(ir) Serapa mermeri ham döşelidir Ve bîhisab dirahti çınar bîdi sernigûn ve servi mevzunlar ile müzeyyen bir haremdir Ve ortasında bir havzu azîmi vardır Ve matbahı keykâvüsünde âyende ve revendeye nîmeti mebzuldür Zira evkafı azîmdir Ve cümle ahaliî Haleb bunda cilvelenirler Têmaşagâh yerdür Ve bu âsitanei cihannüma bir âli yerde olmağile suyu çahı mâlardan dollablar ile çekilüb havuz ve çeşmelere taksim olunur Ve çeşmesinin [1]

[2] *Ebübekr ismine bu çeşmei*
Yapdı İsmail Ağa hayrat eyleyüb[3] namı nigû
Taki feyzinden mezarı Seyh [4]
âbını [5] kamu
Ahir oldukda Cemalî didi anın tarihin
Zemzem âsâ kâ'bei uşşaka akdı geld (6)

Kal'a içinde âsitanei İhlâs Dede Tabanı Yassı Mehmed Paşanın binasıdır Mescidi ve kırk elli fukara evkafı kavidir Şeb ruz mihmanlara nîmeti mebzuldür Ve hareminin şahrâha nazır kapusu üzre tarihi [7] Ziyareti Emevla Şeyh İbrahimi Halebî bahri zufünün idi Seksen kıt'a mücelled telifatı var Emevlâ Mehemed bin Mehemed eşşehir be İmam zade Bagd(a)ddan gelirken Halebde merhum olub Habur salihinde medfundur Emevlâ ve hâlâ İbrahimi Halebî namile kıraat olunan kütübü mu (te) bere anlarındır medfundur Elmevlâ Muharrem Efendi Bağdaddan gelirken merhum olub Şam kapusu haricinde sengi mezarı tarihile medfundur Halebd Emevlâ Mehmed Kara Gülmez Efendi demekle meşhur ve Hacegizade demekle mezkûrdur

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Tarihi budur)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Sultan)

[3] (idüb) olacak

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Ebubekr)

[5] Bağdad Köşkü nüshası (anı)

[6] (geldi su) olacak

[7] Bağdad Köşkü nüshası (budur) Buradan 380 ninci sahifenin onuncu satırında (Andan Ayıntabın yolu üzre) ye kadar kısım Bağdad Köşkü nüshasında yoktur

Şeyh Bekrîler civ(a)rında medfundur Ziyaretgâhı enbiyai sittin
 Sukul Yehud semtinde şehrah üzre mileli
 muhtelif lisanında bu hacir tahtında yetmiş enbiyai izam vardır
 derler Ve niçe bin sulehayı ümmetden kimesneler bu sengi mubareke
 üzre Leylei Kadirde nur nazil olduğun görmüşlerdir Ve leylei muba-
 rekelerde bu sahre üzre gülâb bu hacere kerratile on bin altun
 vermişlerdir Cümle ahalii vilâyet ol zuum üzredirler kim bu haceri
 yedi kudret hemen ki bu şehirden gide bu şehir harab olur Hazreti
 İbrahim pederi Âzerin tılsimatıdır Küffar bu taşı isterler
 deyu cümle âyânı vilâyet bu taşı vermemek üzre akdi kelâm etmişler
 Bir çarkûşe musaykal ve mücellâ sahre(i) ibretnümadır Andan
 Ayıntabın yolu üzre varuşdan Hacı Bayr(a)m Dede âsitanei Bekta-
 şiyandır Gürbüz erdir Ve gayet mamur müzeyyen yerdir And(a) olan
 alem ve çirağ ve kanadîl meğer Bağdadda imamı Alide ola Evkafı
 zaifdir Parsayı muhammedîyle kanaat ederler Amma yine lokmaları
 mebzuldür Ve bu sultanın mutekidleri çokdur Her taraftan nezerat
 bînihaye gelir Ve pabürehne ve serbürehne ehli sünnet velcemaat
 abdalanı çokdur Andan iç kal'a hendeği kenarında kırklar tekyesi
 dahi mamurdur Tarıkı uşşakıyandandır Yolu üze olan penceresi üzre
 tarihi budur

*Hazreti paşayı felek kadr kim
 Gitdi baka milkine imanile
 Kıldı rakam Sakıni tarihini
 Ruhıyçün fatiha kıl canile
 Sene 1001*

Ve Paşa Sarayı kurbinde Gülşenî tekyesi İbrahimi Gülşenî haz-
 retlerinin gülşen âsâ âsitanei gülşen (i)dir Ve şeyhi dahi İbrahimdir
 Acib ehli perhiz hal sahibi kimesnedir Ve yine iç kal'a hendeği
 kenarında hazreti Şeyh Nesimî tekyesi bir küçük âsitanedir Amma
 başka bir ruhaniyyet var Mağmum varan mesrur olur Acib seyri
 sürurdur Ve kırklar sokağının ardında tekiyei Şeyh Cemaleddini
 Şirvanî hazretleri ulu Sultandır Tabakatı Şa'ravîde nice keramâtı mas-
 tur kutbu âfâk sultanı İraktır İbrahim Edhem hazretlerinin mürşidi
 kâmilidir Âsitanesine has (t) e varsa biemrillâh şifa bulur قدس سره العزيز
 Ve bu şehri Halebde tekye (i) Halvetî ve Celvetî ve Ruşenî ve Gül-
 şenî ve Kadirî ve Dessukî ve Raî ve Rufaî ve Sa'dî ve Alevî ve Nak-
 şibendî ve Fetayî ve Bayramî ve Nimetullahî
 ve İdrisî ve Bürhanî ve Uşşakî ve Celâlî ve Cemalî ve Settariî ve
 Vahidî ve Edhemî ve Şemsî ve Mevlevî ve Yesevî ve Bektaşî ve

Kalenderî ve Yemenî ve Abbasî ve Haydarî ve Kümmelî ve Zeynî ve Veysî ve Bekrî elhasıl yetmiş tarikin tekyeleri Halebde mevcuddur Amma bu hakirin ziyaret etdüğü bâlâda tahrir olunan âsitanelerdir Ve bu mahalle münasib olmagile şehri Halebin karib ve baid ziyaret etdiğimiz enbiya ve evliyaullahları beyan eder

Ziyaretgâhı Haleb

Evvelâ Ulu camide Hazreti Zekeriyya عليه السلام Bekavli müverrihi âlem hubutu âlemden sonra beş bin beş yüz seksen senede errei Zeke-riyadan geçüb şehid Bedesti kavmi Yehudu cehud Esah kavilde sinni şerifleri yüz yıla baliğidi Ve iç kal'ada makamı hazretı İbrahim عليه السلام bâlâda tahrir olunmuşdur Ve yine iç kal'ada Hazreti Hızır makamı şeb ruz kandil yanar Aşağı ve bu Karanlık kapuda yine Hazreti Hızır makamı Nesimî hazretleri Derisi yüzülmüş iken bu mahalde gaib olub evinde tilâveti kur'an iderken bulub yine meydanı siyasete getirdiler Ve hendek kenarında hazreti Nesimî ve kutbülâk-tab Şeyh Bekri قدس سره ve Şeyh Bayram ve Şeyh İhlâs Dede karibül ahid ulu sultan idi Hamdi Huda şerefi sohbetleriyle müşerref olduk Ve Antakiye kapusunın iç yüzünde bir aralıkda Şeyh Alii Rumî ve Kedeleşçiler içinde Şeyh Kerhî maruf Kerhî başkadır Bağdadda med-fundur Ve Dellallar mahallesi tedribesinden taşra Şeyh İbrahim ve civarında Şeyh Arabî ve Kırklar makamı ve Şeyh Ebubekirden aşağı Şeyh Yaprak ve civarında Şeyh Memo ve Şeyh Bayram civarında müf-tiyyüssekeleyn yani ins cinne fetva verir Şeyh Şehabeddin ve pişvayi tarikat hazreti Şeyh Cemaleddin ve bunlardan maada ziyaret etdikleri-miz bâlâda mahal(lin)de terkim olunmuşdur Amma meşhuru âfâk olan ziyaretgâhlar bu sultanlardır Bunların herbirin ziyaret etdükte ruhu şerifleriçün birer Yasin yahud bir fatihai şerif tilâvet idüb haklerine yüzüm sürüb ruhaniyyetlerinden istimdad taleb etdim Hamdi Huda Haza min fadlı Rabbi Ve Huda hakkıçün şehri Halebe on bir kerre uğramak müyesser olmuşdur Ve niçe bin âsitaneye yüzüm sürüb bir fatihai şirifile âşinalık kesb etmişimdir Amma tahriri tatvili kelâm olub seyyahatden ârâm bulamam kim sayir müverrih gibi âbü tab verüb tavsif idem Alâkaderülîmkân bu mertebe iktidarımız oldu Afvile mestur buyurıla Ve bu şehrin halkı cümle ehli tarikdir Kibarı evliyaullahı mutekidlerdir Ve mezahibi erbaada şabitlerdir Gayri fer-ve (fırakı) dalle mezhebin bilmezler Gayet mutekid ve perhizkâr ve dindar mü'min ve muvahhid tüccar kavimdir Ve Koca Hüsrev paşa tahririnde nefsi Halebde dörd kerre yüz bin âdem olduğu sicilde

masturudur Haleb Tatı derler amma Halebî Çelebi evsafile muttasıflardır Ve bunda Arab ve Kürd ve Türkman sakinlerdir Ve tüccar tayifesinden ecnası mahlûk mevcuddur Ve Urbanının kelimatları lisanı arabîde fesahat ve belâgat üzere edai kelimat idemezler Gayri lehcedir Ve âbı havasının letafetinden halkının renk ruyleri humret üzere olub mahbub mahbubesi cabeca vardır Ve erbabı devleti gayet çokdur Elvan elvan sammurlu çuhalar giyerler Ve evsat hallisi alaca kereke aba giyerler Amma gribüddiyara gayet ikram idüb dilnüvazlık ve çaresa(z)lık iderler Ve zenanesi altun ve gümüş ve dibadan sivri takye giyüb üzerlerine beyaz car büriyüb paylerine sarı cizme giyüb müeddebane reftar iderler Ve olkadar nerm râmlardır Garib insana damlardır kim gûya havayı dünyadır Ve kelimatları dürrü şehvar bediülbeyan ve fasihüllisandırlar Ve cümle halkı ehli zevkdirler Kûşe kûşe yetmiş mesiregâhlarda sohbeti has iderler Şeyh Bekri Dede merlevîhanede ve Kök meydanda ve Hünkâr bağçesinde zevk safa idüb cümle Hünkâr bostancıları hizmet iderler Ve bu şehri niçe bin şuara şehrengizlerinde medh etmişlerdir Amma bu hakir kırk bir yıldır on sekiz padişahlık yere kadem basdım bu Halebin âbı havasının letafetine bu lâciverd kubbe altında görmedim İllâ Acem diyarında Tebriz dahi buna muadildir Anın dahi bâlâda evsafı masturdur Amma bu Haleb andan benderdir Ve Arzı Mukaddesedir Bahusus şâiri mahir Muarravî buyururlar kim (ماء دا بناء ها هوا ها و ابناء ها يا حلب الشهباء) demişler Ve bu ebyatı lisanı halile tasavvufane şuaralar buyurmuşlar (Beyit)

حلب الشهباء قالت سايرالمدن
عبدى انجلي فى تحت بمحتى
بين سعد وسعيد وعدن

Ve niçe ebyatlarile tavsifatı vardır

Şiiri diğeri fasih ve bebig Güftei Neşahım

ارتك بدالغيب ازهارها
وما منعت جارها يلدق
كما منعت حلب جارها
هى الخلد يجتمع مسا تشهى
فزرها فطوبى لمن زارها

Ve âlâ ustürlâb üzre irtifa alub iklîmi rabiin vasatında bulunmuşdur Arzı 36 derece ve 22 dakikadır Ve tuli neharı 14 buçuk saatdır Ve bu şehrin mekûlât meşrubat ve melbusat ve tasniatının memduhatın beyan ider Evvelâ has ve beyaz etmeği ve Mersin yemişi ve ziyafetlerinde gûnagûn leziz taamları ve dilber yanağı şeftalüsi tüffahı ve Şam fısdığı tabir etdikleri isnaddır Halebe ve nevahilerine mahsusdur Ve şeraben tahur var âbı hayatı meşhuru âfâkdır Ve sanayiatından elvan katife ve atlası ve kutnusu ve makdemi ve kuyumcısı ve üzengisi şöhei dünyadır Ve cemii mevcudat Halebde mevcud(d)ur Böyle bir nazargâhı peygamberandır عمر ك الله Ve bu şehre nice kerre gelüb evsafın bir koş tahrir etdim idi Amma şimdi evvelkinden mamur görüb ve bir kaç gün safayi hâtır ile meks idüb böyle tavsif olundu Anda olan âyânı kibardan Canbulad zade Ali Paşayile ve şeyhülislâm Kevakibî zadeyle ve Şeyh Bekirile ve Şeyh Haydar Efendiyle ve dizdar ve serdar ve nice eşraf kibarile vedalaşub Halebden kible tarafına mamur âbâdan kuralar obur idüb beşinci saatde

Ev safı kal'ai Hanı yetiman

Hantıma galatı meşhurdur Kadim eyyamda bilâ varis fevt olan kimesne anın mallarile bu mahalde bir şehir bina olunub cemii cüzam ve miskîni bunda nefi edüb Han tima demişler Bir rivayetde Âli Abbasiyandan nefi etmiş Anınçün Hanı timanı derler Elhasıl memerri nas olub ârâmgâh olmagıyçün sene binde şekli murabba saddadî taş bina bir küçük kal'adır Ve harmi [1] beş yüz adımdır ve sekiz kulle vardır Ve Haleb paşasının hassıdır Ve hâkimi subaşıdır Ve nahiyesi nayibi vardır Ve bu kal'a dır ve bu kal'ada müteehhil kimesne yokdur Ancak kırk elli oda ve bir cami vardır Ve on bir ayak... tarihi budur

(بانشاء هذا الساقية المباركت في ايام سلطان ابراهيم خلد ملكه سنة اثني وخمسين)

tahrir olunmuşdur Ve bu kal'anın şark tarafında kırk elli müslüman evleri vardır Kal'a neferatları anda sakin olub âyende ve revendeye muavenet edüb her şeb kal'ayi muhafaza ederle Altı pare hurde topları vardır

Hassai bi'ri acib

Bu Han timanın nevahilerinde Bi'ri Sayfe nam bir kuyu vardır Ve kudurmuş kelbi sarıh bir âdemi ısırca kırk gün mürur etmeden

[1] (Cürmü) olacak

ol âdem ol sudan nuş etse halâs olur Amma kırk gün mürur etmiş
olsa nef'i yokdur Bu kal'adan yine kıbliye mamur kuralar güzer idüb
sahrular içre 6 saat gidüb

Menzili kariyei Serakıb

Haleb hakinde Selimen nahiyesidir Ve bir bayır üzre kırk elli
evli Arab kariyesidir Ve kal'a misal bir kârı kadim hanı vardır An-
dan şimale bir saat

Evsafı kasabai Selimen

Haleb hakinde paşa hassıdır Hâkimi voyvadadır Ve yüz elli
akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kuradır Ve şehri bir düz yerde mamur
ve şirin kasabadır Ve zeytunu Arab ve Acemde meşhurdur Ve suyu
yokdur Cümle halkı sarnıclara muhtaclardır Ve altı mahalledir Ve
bin toprak örtülü evlerdir Ve sekiz mihrabdır Biri cum'adır Maada
mesacidlerdir Ve cümle yetmiş dükkândır Ve iki han ve iki hamam-
dır Ve halkı cümle Fellâhîndir Ve gayet rencber bir kavimdir Ve
incu danesi misal buğdayı olur Ve beyaz etmeği meşhurdur Ve

Ziyareti Şeyh No'man

Anda bir kubbei âlide medfundur Andan kıbliye bir saat

Evsafı kasabai Riyhi rahat Riyha

Bu dahi Haleb hakinde paşa hassıdır Hâkimi voyvadadır Ve yüz
elli akçe ile sadaka olunur şirin kazadır Ve nahiyesi kuradır Bunun
dahi kethüdayeri ve serdarı vokdur Ve şehri bir dameni gûhda nice
yüz âbı hayat cereyan ider ba'ğ ve bağçeli ve gül gülistanlı ve
âbı havası lâtif riyhi rahat şehri müferrah kuradır Huda hakkı ande-
lib murganın hezar hezaranın feryadından âdem hayatı can bulur
Cümle altı mahalle ve altı yüz türab örtülü mamur müzeyyen hane-
lerdir Ve dokuz mihrabdır Ve iki camidir Ve bir hammamdır Ve iki
handır Ve yetmiş dükkândır Ve üç bin bağdır Ve cümle halkı tat
ve fellâhandır Ve mahbub mahbubesi meşhuru cihandır Ve mekûlât
meşrubatının memduhatından âbı revanları hayatı candır Ve üzümü
ve fısıdığı firavandır Ve

Ziyaregâhı Riyha

Evvelâ şehir kurbinde Şeyh Ahmedi Şabanî ve şehrin garb tara-

fında Şeyh Yusuf ve şehrin şimalinde Şeyh Kasif ve ana karib Kırklar makamı Ve şehrin kible tarafında bir bayır dibinde vaki olmuştur Ve şehir içinde Şeyh Mehmed Gazi قدس سره himmetleri hâzır ola Andan garba 2 saat zeytun bağları içre gidüb

Evsafı kasabai Bekfelûn

Heleb hakinde Selimen nevahisidir Ve şehri bir bayır dibinde sâfi zeytunluk içinde iki yüz elli haneli Fellâhan kasabasıdır Amma kadim eyyamda gayet mamur şehrimiş Hâlâ bir camii ve üç mesacidi ve bir hamamı var Çarsuy bazarı yokdur Andan garb canibine zeytun bağları dağları ve taşları zeynetmiş mamur kuralardır ubur iderek 5 saatde

Evsafı kasabai İdlib

Haleb sancağında maktuülkalem ve mefruyülkad (em) Köprülü Mehmed paşanın evkafıdır Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve nahiyesi kuradır Ve şehri bir vasî sahrada on dörd mahalle ve bin üç yüz kırk beş toprak örtülü mamur ve müzeyyen hanelerdir Ve on dörd mihr (a) bdir Ve üçü hutbedir Ve çarsu içinde cemaati kesireye malik Camii tarzı kadim toprak örtülüdür Ve iki hamamı ve üç hanı ve bir medrese ve altı mektebi sıbyan ve üçyüz dükkân Ve lâkin bezesteni yokdur Ve on dörd sabun kârhanesi var Rum Arab ve Aceme sabun bundan nice deve yükü sabun gidüb bu şehirde hazine hası(1) olur İdlib sabununu meşhuru âfâkdır Ve halkı fellâhanı akdır Ve libasları alaca aba ve ayaklarına zarbun yani postal giyerler Gayet rençber bir kavimdir Ve âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi bisyardır Ve garib dostlardır Ve bu şehir (in) canibi erbaasında olan deşt sahra sâfi zeyun ormanıdır Âdem gayib olur Âdem vardır kim on bin yirmi bin zeytun ağacı vardır Bunda müteveli ağada bir gice zevk idüb alessabah

Ziyareti hazreti Şeyh Şu'man

Şehir içinde bir kubbei âlide medfun Emri azîm sultandır Andan şimal tarafına zeytun hıyabanı içre 4 saat

Evsafı kasabai

Haleb hakinde yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kura-
dır Ve hâkimi paşa hassı subaşısıdır Ve mahalle ve mih-

rabdır Ve toprak örtülü hanelerdir Ve çarsu içinde cemaati kesireye malik camii tarzı kadim toprak örtülüdür Ve bir hanı ve hamamı ve yirmi dükkânları vardır Ve ol kadar mamur değildir (Z)ira İdlilde [1] adalet olub evkafı Köprülü olmagile bu şehir halkı ekseriya İdlibe hicret idiyorlar Ve bağ ve bağçeleri cümle zeytunlukdur Ve şehri bir düz yerde vaki olmuş Bunun dahi sabunu meşhurdur Ve yedi kârhanedir Ve cümle halkı garib kalmagile mahzunlardır Ne canibine nazar etsen âsiyanı bum ve masasa olmuşdur Andan cenuba zeytunluk içre mamur âbâdan kuralar Ve

Kariyei Ahmed Beşe

Yüz evli Arab kariyesidir Anı dahi ubur idüb altıncı saatde

Evsafı kal'ai Şatır

Haleb hakinde nahiyesidir Matekaddem derbendi calender misal haramiler gemingâhı bir küçük hanı bîeman idi Sene 1069 tarihinde Sultan Mehmed Hanı Rabi fermanile Köprülü Mehmed paşa bir kal'ai cedid ve bir hanı seddi sedid bina etdikim İslâmboldan Mısır v(a)rınca naziri yokdur Kal'ası bir bayır başında şekli murabba bir taş bina kal'ai metîndir Ve burc barulerı vaki olduğu âli zemindir Ve dairen madar cürmü altı yüz adımdır Ve kıbliye nazır bir kapusı var Dizdarı ve kırk neferatları vardır Ve kal'a içinde yüz mikdarı havlisiz hurde haneler vardır Ve bu kal'anın önünde bir kal'ai azîm gibi üç kat bir hanı kebiri var Taşra havlisinde elli dükkânları ve bir âbı havası lâtif kubbeleri beyaz kirecli hamamı ve yüz mikdarı evler ve mütevellı sarayı ve bir camii âli ve kırk kubbeli imaret ve kilâr ve mahzenleri var Ve müteaddid höcreli harem odaları ile inşa olunmuş âyân eşraf müsafirhaneleri ve kûşe kûşe at ıstabılları var Ve bu binalardan içeri büyük han başka demir kapulu kal'a misaldir Ve cümle yüz yirmi ocaktır Ve canibi erbaası yan sofalı ve gûnagûn tarzı âhar harim odalı mihmanhaneler ve niçe bin at ve katır himar sığar develiği ve kibar ahurları var İçinde âdem gayib olur Ve [2] hanı âlinin sahra misal beyaz taş kaldırım ile döşenmiş meydanın tasatında nice paye üzere bir camii fevkanî altında عشراً عشراً bir havzu azîmi var Cümle devabat andan def'i atşan idüb ayınlarında tecdidi vuzu olunur Müsafirin ibadet idüb sahibülhayrata dua iderler Ve hayratı azîm serapa nilgûn kurşun örtülüdür Ve camii tekâlifi örfiy-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (adil)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (bu)

yeden beri bir hayratı cediddir Ve bu hayratın [1] ta taşra kapısı önünde dokuz yer [2] cisri kadim vardır Altından

Nehri Âsî

Nehri Âsî Gülbün dağlarından gelüb Antakiyyeye karib Bahri Sefide mahlût olur Ve Şaurda cümle mihmana birer sofrâ çorba ve birer nan ve birer şem'ima *الإصال* vâsıldır Ve evkaf mütevellisi Halil Ağadan ihsanlar alub ve kal'a neferatından yirmi pür bağlar ve yollar aşub Eski Şaur sağımızda kalub 5 saatde

Menzili kariyei Budama

Haleb hakinde köyüdür Ve ziametdir Andan kıbliye dere ve depe ve mahuf ve muhatara ormanı bîamanlı yerler ubur idüb Litikiye [3] şehri kurbinde Akdenize mahlût olur Ve bu mahalde Gülbün dağlarının yüzü garb canibine [4] garb canibine piyade olub renc inayile yokuş aşağı Makamı İbrahim Edhem hazretleri bir müdevver [5] yedleri ve zânuları mezkûr hacere gömüldüğü alâmeti zâhir ve bâhirdir Âyende ve revende ve devendelere ziyaretgâh olmuşdur Anı ziyaret idüb andan sağ tarafımızda bir bayır üzre

Kal'ai Livana

Dürziyan elinde olmagile ve yolumuzdan hilâf vaki olub seyir temaşa etmedik Anı ubur idüb yüz bin renc inayile 9 saat

Kal'ai Behlûliyye

Şam Tırabulus eyaletinde Latikiye sancağı hakinde bir bayır üzre yüz mikdarı toprak örtülü bağlı ve zeytunlu ve dud ormanlığı içinde bir mamur köydür Amma nezübillâh iki bin âdemdir Cümlesi Nusayrî mezhebindedirler Ve pinhanî güneş tulû etdükde perestiş iderler Ve beynelhalk nemaz kılarlar Ve kızların kendüleri nikâh iderler Ve gayetülgaye lâilgûn tebkânı verdi handan misal yanaklı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (âsârın)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (göz)

[3] Lâdikiye

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Akdeniz tarafına)

[5] Bağdad Köşkü nüshası (kubbei âli)

mahbubeleri var kim âdemin zülâli iki yerden akar Ve gören âşık
olub mestanevar bakar Ve cümle zenanesi harir libaslara müstağrak
olub uşşak arar Ve gerdanları halhallı ve gûşları mengûşlu ve yedi
kudretiyle çeşmi gazalleri mükâhhâl bakireler var kim

Görenin akli gider özge temaşadır[1]

Bu mısra anların hakkındadır Ve sagir ve kebiri nikabdar değildir
Cümle kâlâyı hüsnü hüsün bazarında bîdirem ve bîdînar görülür Ve
gayet şivekâr işvekârdırlar Ve keysuyi müşkbarları hım enderhım
ve ham enderham mergule mergule sarkıdub dili uşşakı zülüfleri
şebekesile sayd iderler Neuzübillâh damı şeytandır Ve bu halka kâfir
desen ol an âdemi katl idüb on bin gurusu cerime verirler Ve gayet
bahadır ve şecî kavimdir Ve cümle tüfenkendazd(ır) Ve bu kavim
sengistan dağistanlar içinde sakin on binden mütecaviz Nusayrî kavmi
imiş Eğer bunları görmesem akalîmi seb'ada bir şey görmemişdim
Amma müsafire azîm ikram idüb makdurların sarf idüb dirig
etmezler Bu menzilde Şaur kuluna izin verüb bu kavimden an âdem
refik alub cenuba giderken yol üzre bir kubbei âli içinde Şeyh Türeyre
Tariki Edhemîdendir Anı ubur idüb Akdeniz mümayan oldu Andan
nîm saat bir düz sahrada Ayasofya eşkâlinde bir binai kadim manastırı
Nusey(r)at gayet mamurdur Ve yüzden mütecaviz ruhbanları ve
mahbub muğpeçeleri vardır Cümle Firengistandan nezeratı gelir Anı
ubur idüb Behlûliyeden 4 saatde

Evsafı kal'ai Lâtikiye

Matekaddem Hazreti Ömer hilâfetinde Antakiye kal'ası fethinden
mukaddem Halid bin Velid ve Esved ibni Mıkdad bu Lâtikiye kal'asın
İşpanya küffarı destinden kuvveti bazuyile feth idüb Kûfe hâdiseleri
mahallinde yine küffar müstevli olub devleti meliküttahir
gelüb zorazor feth idüb bilâdı islâmiyye(ye), zam idüb ayîni muham-
medî olurdu Badehu sene tarihinde Selim Şah Mısır fethine giderken
Çerakesi nâkes kavmi bîkes kalmagile miftahların Ayas Ağa yedile
kal'a Selim Şaha teslim olunub Şam Tırabulus eyaletinde iltizam ile
mutasarrıf sancak beği tahtıdır Hassı hümayunu ve alaybeğisi çeri-
başısı ve erbabı zuama ve erbabı timarı yokdur Cümle yüz kura-
ları mirîdir Ve üçyüz kise hasıl olur Mukataa amma kuraları cümle
sengistan dağlarda olmagile Beği kırk elli bayrak seğban ve sarıca
askeri besler Ve yüz elli ve üçyüz akçe ile ihsan olunur şerif kazadır
Ve nahiyesi kuradır Ve bervechi adalet senevî yirmi kise

[1] (bu) eksik

hasıl olur Kethüdayeri ve serdarı ve mezahibi erbaa müftisi ve naki-büleşrafı ve âyân eşrafları vardır Ve kal'ası lebi deryada liman ağzında şekli murabba bir küçük kal'adır Haremi üçyüz adımdır Ve canibi erbaasın derya döğeri Hendeği yokdur Ve şimale nazır bir demir kapısı var Ve kal'adan taşra iskele başına on beş göz kâ(r)gir bina cisri tavil ile geçilir Gerçi büyük kal'a değildir Lâkin limanı muhafaza etmeğe gayet lâtif kal'adır Ve dizd(a)rı ve neferatı vardır Ve kal'a içinde yedi havlisiz hurde evler vardır Ve bir mescidi var Ve mezkûr cisir başında bir kasrı lâtif gümrük eminleri sakin olacak bir teferrüçgâh yerdir Ve iskele başıdır Ve bu mahalde kırk elli mahzenler vardır Ve üzerleri bazirgân odalarıdır Nice kerre yüzbin guruşa malik Mısır ve Firengistan bazirgânları sakindir Ve metaları mahzenlerinde malâmaldır Ve bu mahalde asla müteehhil kimesne olmaz Ve iskele başında taş nerdüban ile çıkılır bir mescidi var Ve limanı üçyüz pare keşti alır bir amelî limandır Sekiz rüzgârın şiddetinden emin her ne canibe demir bıraksan âlâ yataklı limandır Ve kal'anın burclarında kerpi misal şahane topları liman ağzına nazırdır Ve bu limanın üç tarafı ve şark canibi serapa şehri kadimin viranistanı içre hurma bağlarıdır ve bağçelerdir Ve hâlâ şehri mamur iskeleden şarka bin adım baid şehri Lâtikiye matekaddem şehri azîm olduğuna takı kesradan ve kasrı havenakdan ve binayi şeddaddan nişan verir alâmetler var kim âdem gördükde valih hayran olur Sebebi inhidamı Hazreti Ömer fethinden sonra İspanya küffarı bedgirdarı murdarı bin pare keştile gelüb istilâ ider Âhir guzati Arabdan eman bulmıyub hake beraber olub kararları firara mübeddel olur Hâlâ mamuru cümle dokuz yüz kal'a misal kâ(r)gir bina hanei zibalardır Ve cümle kireç örtülü evlerdir Ve dokuz mihrabdır Ve üçü cum'adır Evvelâ çarsu içinde bu şehir halkının müverrihleri zuumları üzre bizzat Hazreti Ömer fethidüb bu camii bina idüb bir ay bunda imamet etmişdir Ve hîni muhasarada şehid olan sahâbei kiram bu ulu camiin haremindedir mefunlardır deyu rivayet ederler Hakikatülhal bir mehabet ve ruhaniyyet var kim anda iki rik'at taat eden ebettê mahrum kalmamışdır Azîm ziyaretgâh ve ibadetgâhı kadimdir Camii Ömer derler ve Ulu Cami derler haylı büyük camidir Ve haremindedir nahli hurmalar vardır Ve tarzı kadimdir Öyle müzeyyen değildir Ve bir minaresi vardır Ve çarsu içinde Tokatlının Yeni camii ve yine çarsuda Eski Cami cemaati kesireye malikdir Ve iki hamamı ve üç hanı var Çarsu içinde Mataracı hanı ve Derviş Beşenin iki hanları ve Musa Beşe hanı ve iki medrese ve bir darülhadis ve üç mektebi sıbyanı var Amma Eski Cami kurbinde nevbina Mataracı mektebi

iki yüz tıflı ebcedhana her sene birer kat esvab ve yüzer para ve beher yevm merreteyn çorbaları vardır Ve cümle iki yüz dükkândır Lâkin bezasteni yokdur Amma mezkûr hanlarda dünyanın zîkıymet eşyaları mevcuddur Ve matekaddem cereyan iden su yolları harab olub cümle halkı sarnıca muhtaçdır Ve Temmuzda berd zülâldir Ve suku saltanîde ve gayri rahların yan kaldırımları vardır Sevahil vilâyet olmagile çamur olmaz Lâkin havası sakildir Şiddeti hararetden âdem püryan olur Zira canibi erbaasın nice kerre yüz bin nahli hurma dirahtı zeyn etmişdir İsalet idecek rüzgârın kat etmişdir Ve âyânları çuka esvablar ve evsatı alaca aba kerekeler ve ednası belle- rinde birer peştamal ve başlarında birer peştamal destar ve ayaklarında zarbun giyerler Fellâhanı çokdur Ve mahub mahubesi yokdur Ve (mekü)lât müşrubatının memduhatından beyaz hubüzü ve hurması ve şekerkamışı üçü ve dördü bir maksus Mısır paresinedir Ve habb [1]

hasıl olur Gayet mukavvidir Ve Firenk inciri garib temaşadır İki âdem kaddi kalın yeşil haşebler üzre babuç gibi yeşil yapraklarının kenarında misal derisi vardır Bu dahi mukavvidir Ve

acur ve kessa ve kurkas ve karnebit ve çemmiz ağaçları dirahtı azîmlerdir Biayni incir misal lâilgûn ve beyaz çemmizi olur Amma hikmeti Huda bu kim müsmirat [2] dirahtı azîm-lerin bir âdem iki âdem kucaklar Kalın yerlerinde beşi onu ve on beşi bir yerde top top âdem on dane ve beş danesin istimal idüb üzerine bir kaç yudum su içse tabiati mülâyim olub

hikmeti Hallâk oldurkim ibtida hasıl olub yedi sekiz seneye balig olunca meyve vermez Bağbanı bir kaç nefer dirah üzre çıkub teberile dirahtı niçe yerinden zahimdar idüb keser ile keser gibi olub haşebatı berki ahzarın hake beraber etdüğün ma'-hud âdemler görünce çıkagelüb Ey rical Bu fakiri nâmurad taze şeceri niçün kat idersin خاق من الله derler Şecer sahibi dahi Neyleyim Bîhasıl bir ağacdır Anuncün kat iderim didikde mezbur herifler reca idüb Lûtfeyle Kesme Meyve versin didiklerince ol dahi neccar var baltalar urur Yine reca idüb Af Af Biz mütekeffil olalım Bu sene semer versin deyu reca etdiklerince mezkûr dirahdin zahimdar olan yerle- rinde hunabe misal cereyan ider Bu hal üzre nice bin yerden zahim âlûd oldukdan sonra mahud heriflerin recaları hayyizi kabulde vaki olub meyve vireceğine her sene mütekeffil olub kasem billâh inşallah ile fatiha tilâvet idüb giderler Garabet bunda kim ol sene olkadar berkbarı hasıl olur kim salkım saçak tabiri üzre bînihaye meyve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (habbüllezi)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (ve)

verir Acib ve garib tılsımatdır Ve bu şehirde ibretnüma çokdur Amma (bi)z muhtasar üzre tahrir etdük Ve Cümle halkı kibarı evliyaullaha mutekid ehli sünnet velcemaat mü'min muvahhid kavimdir

Ziyareti Lâtikiye

Şehrin yıldız canibinde nîm saat baid lebi deryaya karib Hazreti Resaletpenahın ammesi hazreti Mes'ud [1] Ümmehanî valideleri künyesi ile meşhurlardır Ravii hadisdir Ve bir kubbei pürenvarın içinde medfunlardır رضى الله عنه şehirde bir hatmi şerif tilâvet idüb kabri şeriflerine yüz sürdükde hatmi şerif eyliyüb âşinalık kesbetdik Ve sevabın ruhu şeriflerine hibe eyliyüb ruhaniyyetlerinden istimdad taleb etdik Ve şehre karib Ebu Derda hazretleri ki Derdayi Âmrî derler sahâbei kiramın erbabı soffasından idi Ve serhalka olub cemii ehli riyazatın silsileleri ana müntehidir Ve Hazreti Resaletpenahın huzurunda Hazreti Aliden mezun olub sahibi tarik oldu Ve anın hakkında Resaletpenah İbni Abbas rivayetile buyururlar (قال رسول الله اول من يصانح الملائكة من يوم القيامة اوالدرداء) deyu nutk etmişlerdir Hadisi sahihdir Ve şehrin şark canibinde bağçeler içinde İbrahim Edhem validesi bir çarkûşe üstü açık mihrablı mescid içinde medfunlardır Yevmi isneyn ve yevmi cum'ada şehrin cümle nisvanları varub isyanlar idüb oğul kız isterler Neuzübilâh şirki hafidir Ve kurbinde şehre karib Şeyh Musa Sadık قدس سره Ve şehirden şimal canibinde bir saat baid lebi deryada ziyareti İbni Hetta Sahâbei kiramdandır Bunlar dahi bir kubbei münevverde medfunlardır Ve şehre karib Şeyh Ebubekri بطرني hazretleri قدس سره ve limana karib lebi deryada Şeyh Said ve ana karib hazreti Emir sultan ve şehir içinde Camaa ve Şeyh Emir Şeyh Emir Esad Cümlesinin Himmetleri hazır ve nazır ola Ve bu şehirde bir hafta seyir ve temaşa idüb beş yüzden mütecaviz ziyaretler etdik Amma meşhurları bunlardır Ve hanemiz sahibi Mataracı zade Arslan ve Kaplan Ağalar ile vedalaşub ve refikler alub şark canibine sahralar içre ve hıyaban dirahistan içre sevhale enmiş Türkman obalarında yiye içe ve kona göçe

Nehri Kebir

Yedi göz cisri azîm imiş Münhedim olmuş Yüz bin renc inayile atları uryan idüb yıldırdık Zira tuğyan üzre cereyan iderdi Gülbün dağlarından gelüb bu mahalde Bahri Sefide mahlût olu Andan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ibni)

Nehri Kırbeşî

Küçük nehirdir Atile ubur idüb bu nehir Kürd cebelinden gelüb
yine bu mahalde deryaya mah Andan

Nehri Arab

Atile ubur olunur Ve

Nehri Medik

Bu nehrin menbai Şam yolunda Medik kal'ası gölündedir Ve

Nehri Rüüs

dahi at ile güzer olunub mezkûr nehreyn Gülbün dağlarında
Pelâtınış kal'ası altında huruc idüb Bahri Sefide mahlût olurlar Ve
bu nehirleri ve sahray ormanları ubur idüb kâh lebi derya ile kâh
kumsal sehil rahile ve havayi lâtifde bî âhile Türkman obaları içre
bar ben(gâ)hile ayşî nuş iderek beş saatde

Evsafı kal'ai Ceblîye [1]

Bu dahi İspanya keferesi binasıdır Hazreti Ömer hilâfetinde feth
olunub yine küffarı duzahkarar istilâ etmişdir Badehu Hazreti Ömer
hilâfetinde Medinei Münevvere içre kabayili Kureyşden Ceblilhime
nam bir şeyhularab bir urbanın gözün çıkarub şer'ile Hazreti Ömer
Ceblülhimenin gözün çıkarmak murad idindikde bir gice Ceblülhime
kabilesile firar idüb Antakıyyede Herkil (2) Kaysere gelüb dahîl
düşer Herkil Elhime Ceblîye dağların verir Andan bir gice Ceblîye
kal'asına İspanya elinden şebhun ile istilâ idüb kal'a (i) tamir ve
termim idüb anınçün Ceblî Elhimededen galat Ceblîye kal'ası derler
Badehu Ceblî Elhime üzre Hazreti Ömer Kudüs fethine geldikde
Halid bin Velidi serdar tayin idüb cengi azîm iderler Biemri Huda
Ceblî Elhime münhezim olub beş evlâdı ve kabayilile gemilere süvar
olub İspanya(ya) firar idüb dahîl düşer Anlar Cebl(iy)e Kuriş dağın
verirler Bunlar Kureyşî olduğundan ol cebele Kurilş Dağı derler
Arnavud bunlardan hasıl olub ol Kurilş dağları Avlonya ve Delonya
mabeyninde ulu dağlardır Badehu Ceblenin bir oğlu Lazika Trab-

[1] Ceble

[2] Heraklius

zandan Cinevize gidüb Laz kavmi olur Bir oğlu Mekril olur Ve bir oğlu Abaza olur Ve bir oğlu Çerakis olur Bu beş kavim cümle Kureyşidir Badehu Cebli Elhime mürd olub Elbesan şehri içinde Büyük Senk nam bir mesiregâhda yatar İnşaallah bu beş millet mahallerile mufassal tahrir olunur Badehu Cebliye şehrinde İspanya kâfiri kalub ta Meliküttahir asrınadek mutasarrıf olub (1) yazıla ta Meliküttahir asrınadek mutasarrıf olub sene tarihinde Meliküttahir hazretleri hah nahah rumhu bîemanile eman vermiyüb feth etdi Badehu sene 921 tarihinde mutasarrıf olan hâkim Seniyal سنيال miftahların Selim Şaha teslim idüb Hayre Bey ile maan Mısır fethine Selim Şaha vesile oldılar Ve Selim Şah bu şehri Şam Tırablus eyaletinde iltizam ile sancak beği tahtı eyledi Bunun dahi alaybeğisi ve çeribaşısı ve ziamet ve timarı ve kethüdayeri ve serdarı ve beğinin hassı hümayunu ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı yokdur Ve olkadar mamur âbâdan şehri azım değildir Amma bu dahi Lâtikiye gibi sevadı muazzam imiş İspanya ve Portakal gelüb dağı derunlarından harab yebab binaların türab idüb ancak iç kal'ası mamur kalmış Amma böyle bir temaşagâh kal'a yokdur Ve sancakbeği akçe iltizamile mutasarrıfdır Cümle sancağında üç yüz altmış pare âsi ve dagî ve daî ve bagî ve dürzî kavimdir Bunlardan mali padişahîyi tahsil için yirmi bayrak levendat askeri vardır Kendüye senevî alelgasıb yirmi bin guruş hasıl olur Ve üç yüz akçe şerif kazadır Ve nahiyesi pare kuradır Kadiya dahi senevî üç bin guruş hasıl olur Ve hâlâ kal'ası lebi deryadan şarka dörd yüz adım baid karada bir kal'ai fevkanîdir Yedi binden mütecaviz kal'aları im'anı nazarla seyir temaşa etdim Böyle muallak ve berhava kal'ai bâlâ görmedin Serapa altı metîn ve müstahkem toloz kemerlerdir Ve cümle şehirlinin devabatları ve atları bu kal'a altında yatarlar Gûya serdabı Bağdaddır Ve şarka nazır bir kapısı var Yirmi ayak taş nerdüban ile çıkılır Ve dairen madar cürmü dörd yüz adım şekli müdevver bir kal'ai münevveredir Zira bunda olan mühendis tasarrufat şirinkârlığın bir kal'ada görmedim Ve hendeği içi malâmal dud bağçesidir Ve bu kal'anın dizdarı ve neferatı yokdur Ancak kal'a içinde İbrahim Edhem hazretlerinin seyhi Seyyid Efendi cemii taallûkatile anda sakin olub âyende ve reyendeye nîmeti mebzul olub mihmandarlık ve dizdarlık idüb her şeb babları sed eder Ve bu kal'anın cenubî tarafında lebi deryayedek bir varuşdur Cümle üç yüz kâ(r)gir ve metîn bina evlerdir Asla ağac bina yokdur Üzer-

[1] (olub)dan üç satır sonra (sene 921 tarihinde) ye kadar Bağdad Köşkü nüshasında yoktur

leri serapa kirec sıvalı evlerdir Ve altı mihrabdır Üçü cum'a ve üçü mesacid(d)ir *Eski Cami* ve *Yeni Cami* ve *Sultan İbrahim Camii* meşhurdur Ve bir medrese ve üç mektebi sıbyan ve tıflanı ve yedi tekve ve iki hamam ve yetmiş dükkân ve üç han vardır Ve çeşmeleri yokdur Lâkin şehrin bağ ve bağçeleri ve varuşu içre İbrahim Edhem'in değirmenlerinin ayınları aynülhayat misal âbı hayvandır Selsebil âsâ cereyan idüb lebi deryada değirmenlere gider Bu şehrin gerçi üzüm bağları yokdur Amma hurması ve zeytunu ve inciri ve dudu çokdur Ve bu şehrin dahi Lâtikiye gibi taşra kal'ası virandır Hâlâ cabeca âsarı binaları nümayandır Ve bu şehir dahi taşlık ve kayalık yerde vaki olmagile havası sakildir Amma halkı perhiz ile tendürüstlerdir Ve fukarası çokdur Ve fahişe ve yahudi ve kefere gelüb tavattun etmez Ve gelirse muammer olmaz Zira nazargâhı mahbubu Huda İbrahim Edhemdir Ve mekûlât meşrubatının memduhatından evvelâ âbı hayatı ve limonu ve turuncu ve sayir müsmirâtı ve ipeği ve penbesi meşhurdur

Evsafı ziyaretgâhı Sultan İbrahim ibni Edhem

Sene tarihinde darı faniden darı bakiye irtihal etmişdir Bir ulu âsitanei âlisi vardır kim Mısır Şam ve İrak ve Acemde böyle âsitane inşa olunmamışdır [1] Bir binayı azîm olmuşdur Amma hayratının ekser binası Lâtikiy(de) medfune valide merhumesinin hayratlarıdır [2] Asla açık yeri yokdur Cümle kâ(r)gir kubbelerle örtülüdür Ve bu âsitane'nin cenuba nazır bir musanna zih enderz [3]

muallâdır Andan ta mihraba varınca tuli iki yüz ayaktır Ve yüz ayak ve bazı yeri yüz elli ayak arzı var Ve minberli ve müezzin mahfilli camii azîmdir Ve gûnagûn ibrişim halıçei münakkaşlar ile mebsutdur Ve kubbelerin mlerile zemini nakşi bu kalemun ibretnümün musaykal ve mücellâ haremdir Amma yine üstü kubbelidir Ve bu meydan şazirvanlar revan olmada Gören züvvar hayran olmada Ve bu harem'in şark tarafında bir meydanı vasî soffa vardır Zîkıymet halıçeler ile döşenmişdir Ve çeşmi benî âdem görmemiş zer enderzer çırağlar ve şem'ıdanlar ve kandillerdir kim herbiri birer üstadı kâmilin pesendide kârlarıdır kim mülükler bu sultan için inşa etdirüb teberrüken komuşlardır Ve bunda olkadar maslûbatı garibe ve acibe ve makduru beşer olmıyan âvizeler

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Zira her selef padişahın birer âsârı)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (cümle)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (enderzih)

var kim âdem gördükde engüşt berdihen olub hayran olur Ve bu soffanın kiblesindeki kapudan içeri kabri şerifi sultanı evliya bahri vefa kânı şifa hazreti ibni Edhem medfundur Cümle züvvar kubbei pürenvarına dahil oldukda elbetde âdemin vücudına bir leyyaz [1] ve bir dehşet hasıl olur Ve bu kubbe cümle kubbelerden âli ve vasîdır Amma yine öbür kubbelere muttasıldır Ve bu kubbenin ta ortasında zer enderzer sihri mübîn üstadı harratîn öyle musanna şebeke icad eylemiş kim akıllar çak olur Ve şebekei müzehhebin içinde hazırlardır Ve canibi erbaasında gûnagûn zîkıymet ve bîbeha hüsnü hat kelâmı izzeti Bariler var kim zamanemiz hattatları kalemin çekmede ciz ve kasırlardır Ve merkadi pürenvarı atlası ahzar ile mestur olub dahi fevkında bir çitri mülemma zerkâr kurulmuş [2] Ve bunda olan kanadîl ve şem'idan ve buhurdan ve gülâbdan ve maslîbat âvizeler meğer Hazreti Ali ve İmamı Âzamda ola

Temaşayi kerameti hazreti İbrahim Edhem

Evvelâ cemii akayid kitblarında kerameti evliya hakdır Ve anlar ölmemişlerdir Ancak Hadisi sahih (المؤمنون لا يموتون بل يتقلبون من دار الفناء إلى دار البقاء) hadisi üzre darı dünyadan darı ahirete nakl iderler Öyle olsa hayatda olmuş olub mutasarrifî(n) dendirler Sultan hazretleri zamanı sıhhatlerinde المؤمن حلوى deyu aseli musaffa gar savmaalarında nice yüz bin bal arısı âşiyân idinüb bal batarlar (yaparlar) imiş Andan Sultan asel tenavül idüb kuvvet idinirmişler Biemri Huda Sultan hazretleri ارجى الى ربك emrine itaat idüb canibi Hakka azimet idüb kabri şerifinde kabri İbrahime girerler Âhirülemir kimesne mâni olamaz İlâmaşaallah ilâ hâzelan vallah kabri şerifinin sandukasının köşesinden ve divarının bir köşesinden niçe bin bal arıları girüb çıkub bu kadar yüz yıldan beru bal yaparlar azîm temaşadır bu şehre istilâ idüb âsitanei Sultan İbrahimi nehbü garet iderken biemri Huda kabri İbrahimde âşiyân idinen arılar bir kerre boşanub güruhu kefereye güruhu enbuh girişüb küffara öyle nişi zehirnak ururlar kim ol şehre da keştileri sahili bahirde kalır Ahalii vilâyet mali ganayimle muğtenim olub gemileri mirîye ahiz iderler Ol zemandan beru küffar bu Cebliye tarafına gelmeğe tövbe eylemişdir Tevatürle meşhuru âfâk menakıbı kutbu istihkakdır Ve bu kubbenin kiblesinde bir mihrab vardır Ve sağ canibindeki revzenler camie nazırdır Ve bu kabri şerif-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (lerze)

[2] Bahdad Köşkü nöshası (dur)

de öd ve amber ve anber ve abîr ve ödü mülebbes rayihâsından âdemin dımağı muattar olub rahatülervah bulur Ve bu âsitanenin canibi erbaasında olan gül gülistan içre limon ve turunc şükûfelerinin fukaralar inbik ile gülâbın çıkarub cemii züvvarın münevver yüzlerine Sultanın yüzü suyuna suları nisar iderler Ve cümle züvvar ve müsa-firîn bunda ârâm idüb canibi erbaadaki bağı irem içre hezarın heza-ran nalişi efganın istima iderler Elhasıl terki maseva idüb uzletnişin olacak cayi rahatdır Ve bu âsitanenin içinde bir kubbede Baba Hay-kıran hazretleri medfundur Sulanın refikı imiş Acib gürbüz erdir Bunların dahi sandukalarının etrafında zîkıymet kelâmı kadimler var Ve gûnagûn mevzun çıraglar var قدس سره Ve camiin minberinin sağ tarafında Baba Haydar sultan medfundur Ve mihrab önünde bağ ve bağçesinde İbrahim Hattab hazretleri gülistanda medfundur Ve bu âsitanenin canibi erbaasında bin altmış kibarı evliyaullah medfun idiği isim resimlerle masturdur Amma tahriri müşkildir Himmetleri hazır ve nazır ola Ve bu sultanların ruhu şerifleriyçün birer fatiha tilâvet idüb ruhaniyyetlerinden istianet taleb etdik Ve bu âsitanenin kapusından taşra bir meydanı azîm harimdir Serapa beyaz taş döşe-lidir Cabeça yerlerinde gûnagûn sayedar dirahiti mevzunlar vardır Vasatında عشرينا عشرًا bir havzu kebiri var Dahi etrafı limon ve turuncu ve dudu Ya Vedud sun'u ile halk olunmuş dirahitlerle müzeyyendir Ve bu haremin kible kapusu dibinde âbı havası lâtif bir hamamı var Gayet ruşen ve ruşina hammamı dilküşadır Ve bu hammamın yol aşırusunda bir hanı azîm vardır Cemii âyende ve revendegâna hanei bîminnet kârbansaraydır Dünya misali konan göçer Ve bu hana muttasıl bir imareti sultanîsi var Cemii müsafirîne nîmeti mebzuldür Ve bu âsitane ve imaretlerin elhasıl cümle binalarının asla ağac binası yokdur Ve cümle üzerleri beyaz kirec sıvalıdır Beş saat yerden dürrü beyzâsâ pürnur nümayandır Ve bu şehir halkının cümlesi sultan İbrahime mutekid olub tariki edhemî üzre taç ve hırka giyerler İbra-him hazretleri san'atı harratînde maharetleri olduğundan bazı fukara-ları iktisabı helâli zülâl çıkırcılık kârını dünderirler Sulehayı ümmet-den hal sahibi fukaraları çokdur رفيع الله قدره Ve sultan İbrahim hali ha-yatlarında sakin oldukları mağarası şehirden beş yüz adım baid lebi deryada değirmenleri kurbindedir Bazı mahalde derya temevvüc et-dükde mağara kapusun döğer İki âdem kaddi deryadan bâlâdır Ve kapusu kibliye nazır pençer(e) misal bir küçük kapucükdür Ta kadim eyyamda oyulmuş bir yassı kubbe şekilli mağaradır İçine elli âdem sığar Ve bu meydanın etrafında âdem beli kaddince sekiz küçük mağaralar vardır Herbirinde birer İbrahim isimli sultanlar var imiş

İbrahim Edhem ile uzletnişinlerimiş Biemrillâh şol mertebe kuvveti kudsiyyeye malik olmuşlar kim meş(h)uru âfâkdır

Menakıbı hazreti İbrahim Edhem

Bir gün İbrahimin validesi gelüb ider Bay oğul Kül oldun Bu rıyazat nedir Gel Terk eyle didükde İbrahim hırkai peşmînesinden suzenin çıkarub deryaya atar Ve balıklara hitab idüb Benim iğnemi getirin derler Bir haylı zamandan sonra iğneyi bir balık ağzına alub getirince Niçün geç getirdin benim iğnemi derler Balık lisana gelüb Ya İbrahim Ağızdan ağza teberrüken ziyaret için gezdirdiğimizden geç getirdik didükde İlâhi Ey mahi Sen benim iğnemi ağzınla getirdin ve aziz döndün Cenabı Barı seni sayyadlar elinden halâs idüb aziz olasın Ve senin neslin yiyenler mariz ola deyu dua etmişlerdir Hâlâ hakir ol mağarada üç saat mikdarı teberrüken ve teyemmünen Kur'anı azîm tilâvet iderken o mahileri gördüm Şebekei İbrahim derler kulaklarında ve ağızlarında iğne misal püskülleri vardır bir mâidei Hudadır Bir sayyad anı sayd etmeğe kasd etmez Eğer hataen şebekiye giriftar olursa yine âzâd iderler Hâlâ bu şehrin halkı bu semekden havf iderler İbrahimin validesi bu hali görüb bildiki oğlu sultanı baka olmuş vedalaşub gider Validesi de Rabiai Adüviyye misal terki dünya ider Bu şehrin eshabı tarikleri teberrüken bu mağarada erbaîn ve hamsîn çıkarırlar bir saymaai mubarekdir Ve bu mağaranın şarkında beş yüz adım baid şehrin limanıdır Ancak on pare güçük gemiler alır Ve bu limanda bir sivri kaya üzre bir küçük kubbecik vardır Canibi erbaasın derya döğer Ve bu kubbiye havale yine bir yalçın kaya üzre bir mahzen vardır Ve bu liman kurbinde ziyareti Eşseyh Abdullahül Mağarî قدس سره Ve bu şehirde bin seksen iki mahı Ramazanı ibtîda cumartesi gicesi teravihi Sultan İbrahim Camiinde kılub cemaati kesire ile dua ve senada bulunub sıhhati bedenle haccı şerife gidüb salimîn ve ganimîn vatanımıza vâsıl olmağı reca etdim Hamdi Huda hedefi icabetde kabul oldu Alessabah Cebliye voyvadasından refikler alub şarka bir saat gidüb Mataracı değirmenlerin seyir etdik İki göz değirmen kâ(r) girdir Anı ubur idüb

Nehri Harisun

at ile ubur olunur Ve

Nehri Çivi Çay

at ile güzer olunur Andan haylı gidüb

Nehri Betis

Mezkûr üç cayı azîm Dürzi dağlarından gelüb bu yol üzre deryaya mahlût olur Andan bir mesafe gidüb

Kal'ai Betis

Yolun sol canibinde bir kârı kadim kal'adır Henüz üstad elinden reha bulmuş zan olunur Türkman kabilesi bu mahallere sevahile nüzul etdükte bu kal'ada sakin olub bahar vakti muattal kalur Ve bu sahralar cümle Türkman çeragâhıdır Sayıf ve şitada nebatatı eksik değildir Gayet mahsullü sevahil yerlerdir Ve bu sahrayı âbâdanı sene tarihinde İşpan(y)a keferesi destinden iki sene muhasarai cenk cidal ve harb kıtal ile Melik Tahir sene[1] tarihinde eman ile feth idüb Şam Tırabulus paşasının hassıdır Ve subaşılıktır Ve yüz [2] dıya üç kise hasıl olur Ve kal'ası kâmil bir saatde çıkılır ebri semaya serçekmiş bir yalçın kaya [3] bir kara taşlı bir kara kaya üzre bir kara belâyı siya(h) kal'ai bîpenah metîn ve üstüvar seddi İskender [4] adımıdır Ve cümle kırk kullei bâlâdır Ve garb canibinde kesme kaya hendeği var Gayri canibleri neuzü [5] dır Hendeği yedi kudretidir Ve ancak cenuba nazır bir kapusu var Mezkûr hendek üzre kemer cisir ile ubur [6] oğlu âsi oldukda Bire meded Markab (مارق) kal'ası halidir Ana kapanmasın deyu mukaddem tarih ile Bektaş Ağayı Âsitaneden on oda yeniçeriyan ile ve yedi sancak asker ile bu kal'ai Markabı muhafaza etdiler Böyle bir seddi ye'cucdur Hâlâ içinde keniseden vely olunmuş bir camii var Anda bir gice teravîh kılmak müyessr oldu Ve on yedi müslüman haneleri var Ve sagir ve kebir altmış su sarnıcları var Bârânı rahmetden cem olub حی کل نیی olur Ve bu kal'a iki katdır Ve asla âsümandan gayri havalesi yokdur Ve serapa divarlarının kaddi kırk arşın bâlâdır Ve yirmişer ve otuzar ayak enli rıhtım (d) olma esasıdır Ve bu kal'anın kiblesi köşesinde üç kat iç kal'ası öyle sa'b kavidir kim her taşı fîli mahmudî cüssesi kadardır Huda hakkı akıl ihata etmez kim bu kârı insan zaif ola Elhasıl makduru beşer değildir Meğer makduru beşir ola Ve bu iç kal'anın altı

[1] (921)

[2] (Kadıya)

[3] (üzre)

[4] (bin)

[5] (billâh)

[6] Bağdad Köşkü nüshası (Han)

serapa tak endertak ziri zeminlerdir Lâkin iç el olmağile dizdarı ve neferatı içinde sakin olan bîulûfe kimesnelerdir Amma tekâliflerin tenzil üzere alırlar Anınçün bu kal'ai muhafaza idüb her şeb kapuların sed iderler Ve bu kal'ai Melik Tahir feth etdükdün sonra elzemi levazımındandır deyu şimal canibine bir kal'ai azîm ihdas eylemiş kim gûya seddi gûhu Elbürzdür Evayili eyyamda ilmi mimarîde üstadı kâmiller varmış Bu kulle kal'aya bir hüsün vermiş Ve celi hattile tarihleri var Lâkin müruru eyyam ile hatları rahnedar olub ve haylı âli olduğundan alarkadan durbinle nazar etdim Yine istihrac idemediğimden tahrir olunmadı Ve bu kal'anın şarkı tarafında üç bin âdem piyade reviş idüb bir varuşu vardır Evâyili a'sarda mamur âbâdan şehri büldanmış Hâlâ nice bin âsârı binalar âşikâredir Hâlâ mamur olan beş yüz mikdarı müslüman haneleridir Ve sâfi dud bağçeliği içinde bir havadar kariyedir İki cami var Gayri şey yokdur Ve bu varuşun mukabelesinde bir haylı bâlâ suru depe üzere

Ziyareti ricali erbaîn

Andan aşağı bir dere bir kubbe İlica misal bir hamamı var Hammamı kudretidir Ve kal'ai Markabdan kibliye lebi deryay ile ve düz sahralı yerler ile kulleler ve viran kal'alar seyir temaşa iderek Tartusa karib

Memlâha İskelesi

Emin namında bir hâyin âdemi var Gayet leziz tuzu hasıl olub canibi erbaa vilâyetlere tuz bundan mebzuldür Yirmi yük akçe iltizamdır Ve Avret Adası kuluna aklâmdır İskele başında han misal eminhanesinde şeb ruz didibanlar âmâde dururlar Anı ubur idüb nîm saat dahi gidüb ta Markaban yedinci saatde

Efsafı kal'ai Tartus

Sene tarihinde Melik Tahir üç ay döğe döğe İspanya küffarı elinden feth idüb bazı yerlerin münhedim etmiş Badehu sene tarihinde Selim Şahı Evvel Mısır fethine giderken Hayre Bey kayim-mekamı Canberd Yunus paşaya kal'a(i) teslim idüb Şam Tırabulus hakinde voyvadalık ve yüz elli akçe kadılık olmuşdur Kal'ası Bahri Ebyazın sahilinde bir kura nihayetinde vaki üç kat şeddadî kal'ai ibretnümündür Ve şekli murabba vaki olmuşdur Ve dairen madar cürmü bin sekiz yüz hatvedir Ve her kat divârının ardında ve önünde arzı ellişer adım yalçın kayadan kesme hendeği vardır

Amma amik değildir Zemanı kadimde leb berleb derya imiş Ve divarlarının herbir taşı altışar zirâ taşdır Ve üstad mühendis bunda herbir taşı birbirlerine hadid ressas ile öyle mümtezic etmişkim dikkat olunsa iki taş imtizacı fark olunmaz Ve herbir sengi ebyazı öyle mücellâdır kim ibret nazarile nazar idenin re(n)gi ruyları nümâyandır Ve bu deri divarda asla kirec ve cibs [1] ve tıyn yokdur Cümle demir kened ile bina olunmuşdur Ve şimal canibine üç kat demir kapudur Didebanlar anda sakinlerdir Ve her kapu mabeyni birbirlerine yüzer adım baiddir Ve yine mabeyinlerinde hendek mukarrerdir Cisir ile ubur olunur Ve dizdarı ve yüz aded kal'a neferatı var Kethüdayeri ve yeniçeri şerdarı yokdur Ve kal'a içinde yüz yirmi toprak örtülü haneleri var Ve iç kal'ada dizdar ve imam ve müezzin sakin olur Ve kal'a ortasında bir meydanı âlisi var Anda bir cami Selim Hanındır Bir kasir minaresi ve bârânı rahmet ile memlû bir sahrici (sarnıcı) var Ve yedi dükkân ve iki galâl anbarı var Ve han ve hamam ve imareti yokdur Ve iskelesinin limanı çokdur Âlâ yataktır Amma riyhi garbîde muhalifdir Ve taşra varuşunda elli mikdarı reaya haneleri ve bir harabe hamamı ve bir muattâl kenisesi var Camii Ümmeyye tarzı bina olunmuş ve olkadar vardır İçinde beni âdemden bir can yokdur Ancak kiblesi canibinde milleti mesihînden Hazreti İsa havriyyunu Şem'unu Safanın pederi anda medfundur Ziyaretgâhı Rum ve Firenkdir Bu kal'a anlar için bina olunmuşdur deyu Yanuan Yunan tevarihinde masturdur Ve bu varuşun taşra olan temelleri bir saat yire varınca nümaya(n) azîm binalar vardır kim âdem hayran olur Gayet şehri azîm imiş Ve bu kal'adan cenuba bir dalyan tüfenk ile bir kurşum menzili baid

Evsafı Cezirei Zenan [2]

Bu cezireye Avret Adası dimenin sebebi tesmiyesi oldur ki kaçan-kim İskenderi Zülkarneyn İrak memleketlerine sefer idüb Nusabin (Nusaybin) kurbinde Karadere nam mahalde Dârâ Şahı münhezim idüb cemii iyalleri ile salimîn ve ganimîn İskenderiyyede mütemekkin iken Dârâ Şahın cemii avretleri ve oğulları Mısır havasına alışamıyub cümle cüzam marazına mübtelâ oldular Âhir hukemayı İskender bunlara nefaka tedarik görüb mezkûr Avret Adasına nefyedüb cümlesi ifakat bulub halâs oldular Altı mil ihata ider bir ceziredir Amma havası lâtifdir Amma sene 1068 tarihinde Sultan Mehmedi Rabi ki

[1] جبس Alçı

[2] Ruâd Adası, Aradus

fatihi Kandiyedir anların asrında Bahri Sefid içre cümle küffarın isyanı zâhir olub her bar bu Avret Adasında beş on küffar barçeleri limanında lenger endaht olub bîbak bîperva yatarlardı Akkâ ve Sayda ve Beyrut ve Şam Tırabulusdan gelen gemilerin önüne çıkub alırlardı Ve her sene niçe bin tüccarın canı ve başı helâk olub esir olub küffarı bedgirdar mali ganayime malik olurdu Âhiri kâ(r) Köprili Mehmed paşa Tırabulus hâkimi iken bu ahvale vâkîf olub sadrazam oldukda Tırabulus paşasına hattı şerif gönderüb Muhasabene mahsub olur Avret Ceziresinde bir kal'a bina idesin] deyu cemii mühimmatı ile üstadı kâmil mimarlar gönderilüb bir kal'a bina olunmuş kim gûya burcu Kahkahadır Kal'a(i) Zenan binai Mehemmed Hanı Rabi Bedesti Mehemmed paşay Cisri yedi mil bu cezirenin şarkı canibinde limana nazır bir küçük kal'adır Cürmü bin adımdır Tarsus kal'ası kulunun nısfın ana tayin idüb cümle üçyüz kuldur Ve dizdarı vardır Ve şarka nazır bir kapısı var Ve cümle yetmiş evdir Cümle neferatları gice ve gündüz burc barularda sakinlerdir Şekli murabba bir seddi İskender var metîn ve müstahkem üstüvar kal'ai cedit(di)r Ve kırk balyemez avalanmış

tları emânedir [1] Amma gayri han ve imaret ve çarsuy bazarı yokdur Ancak dizdarhanesinde Tartus canibinden kayıklarla suları gelir Ve beyi şiraları Tartusdandır Hikmeti Huda bir kerre küffar gemiler [2] ile gelüb lenger atub yatdılar Hemen saat cümle toplara ateş idüb [3] nücumu menhusları yıldız ruzgârına üçü dahi karaya düşüb pare pare oldu Ancak biri halâs olub kal'a halkı ve ahalii vilâyet olkadar [4]

Tırabulus paşası zabt idüb kal'a neferatlarına bîhisab ihsan in'am olunub deryaya gark olan üç pare Tatorna (Patrona) sığ yerde gark olmak ile cümle cebehanesi ve topların ve esirlerin çıkarub ve keştilerinin dahi lâşelerin dolab gemileri ile çıkarub halâs idüb mirîye kabz olundu Bادهu Köprili Mehmad paşaya arz olundukda Köpr(i)li hamdi Biçün idüb Mülâhazamda hata etmedim Bina etdiğimiz kal'nın fayidesin gördük Tırablus paşasına mukarrer ve Avret Ceziresi dizdarına ve neferatlarına terakkiler ihsan olunub cemii neferat rağbet bulub hamdi Huda küffar ol inhizamı rahnedem

[1] Bağdad Köşkü nüshası (âmâdedir)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (gemileri)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (üçü gark olub (âyet) في السفينة خرقها قال اخرقتها لتفرق اهلها) üç gemileri gark olub muhalif eyyamda demirlerin kat idüb)

[4] Bağdad Köşkü (mali ganayim aldılar kim haddi payan yok)

beru ol mahallerde görünmiyüb ümmeti Muhammed halâs oldular Huda hıfz eyliye Elzem levazımından bir kal'adır Temaşa idüb yine beri Tartusa kayık ile ubur idüb esbi tazilerimize süvar olub lebi derya ile Tartus sahraların seyir temaşa idüb lebi deryada küffar zamanından kalmış karavol kulleleri ve niçe âsârı azîmeler güzer iderek Harişüttartus ormanın ubur idüb şark canibine

Sahrayı Cenin

içre Türkman obaları içinde yiye içe ve kona göçe zevk safa iderek 2 saatde

Evsafı kal'ai Mahbubu Hüsnâbâd

Zemanı kadimde Şeddad binasıdır Badehu Hazreti İsa asrında İspanya des(ti)ne girmiştir Badehu sene 54 tarihinde Ümmeyyundan Muaviye feth idüb Firengi bedrenk istilâ idüb kabzai tasarruflarında niçe sen âsude kalub badehu sene tarihinde Malik (Melik)üttahir yedi ayda var kuvveti bazuya getirüb feth etmiştir Badehu sene 921 tarihinde Selim Şah Şamı cennet meşamı feth idince Şam hâkimi Melik Sünbalin [1] karındaşı Temrüz Bey bu kal'anın miftahların pa-dişaha teslim idüb Şam Tırabulusa eyalet kayıd olunub hâlâ paşa hassı olub voyvadalıktır Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve yedi nahiyedir Kadıya senevî üç bin guruş hasıl olur Cümle yetmiş Arab kariyeleridir Yeniçeri serdarı ve kethüdayeri yokdur Amma dizdarı ve merdümanı hisarı yetmiş nefer vardır Ve on bir topu ve kifayet mikdarı cebhanesi vardır Amma sene tarihinde Maan Oğlu âsi iken yedi bin yeniçeriyan ve on bin gayri eyalet askeri muhafazacıyan asker tayin olunmuşdur Eğer Maan Oğlu destine girse inkırazüdevran Dürzî elinden alınmak mümkün değildi Kal'ası bir hamunun şarkında evci âsümana serçekmiş bir topraklı ve yalçın kayalı bir gûhu bâlâ üzre üç kat seddi ye'cuc divarlı bir kal'ai âlidir Ve her kat divarı kırkar arşın bâlâdır Ve on iki arşın enli şeddadî kalın ve rihtim divarlardır Hakikatülhal bu kal'anın her taşının büyüklüğü birer hamam kubbesi kadar vardır Hakkaki şeddadî binadır Zira bu yakın a'sarların halkının kârları değildir Ve bu kal'a dairen madar hendek kenarınca taşradan kâmil üç bin adımdır Ve şarka şekli tulânî vaki olmuşdur Cümle üç kat kal'asında yüz beş kuledir Ve her kat kal'a divarında birer demir kapu muhakkaktır Amma taşra kapusu Tartus canibine mekşufdur Ve bu kapunun

[1] Bağdad Köşkü nüshası (سنبالك)

hedeği önünde aşağı varuşa ve sahraya nazır bir Lonca köşkü var Cihannümandır [1] Cümle âyende ve revende ve kal'a neferatları anda dünyayı temaşa iderler bir mesiregâhdır Ve bu kapudan içre girüb yokuş yukaru üç yüz adım bir muzlim kemer altıdır Üstü kat enderkat kullelerdir Bu karanlık mahalli ubur idüb bir kat demir kapu dahi vardır Andan içeri bir kat kapu dahi var Anı ubur idüb kal'a içre olmahalde bir cami var Andan içeri iç kal'ada Selim Han Camii var Ve taşra kat kal'ada dahi bir cami var Minareleri tarzı kadimdir Ve cümle üç yüz mamur mükellef toprak ve kirec örtülü hanelerdir Ve hamam ve han ve dükkân ve bezasten ve hamam ve medrese ve imaret bu kal'a içer yokdur Ve bu kal'ai da(i)ren madar bendeği hata etmişdir Bazı yerinde âbı rahmet ile memlûdur Bazı yerler yabisdır Ve amik olan yerlerinde gûnağûn mahiler şina-verlik iderler Ve ahali kal'a bu âbı rahmetden def'i atşan iderler Ve bundan gayri kal'a içre azîm sahricler va(r)dır Bârânı rahmet ile leb berlebirdir Sayif ve şitada suları eksik değildir Elhasıl Şam Tırablus eyaletinde değil belki kal'a(i) Van ve kal'a(i) Mardin ve kal'a(i) Şabin Karahisar ve Acemde Kahkaha ve Kırırda kal'ai Menkûb böyle sa'b değildir Gerçi anlar da yedi kudret kal'asıdır Amma herbirinin birer kubhu vardır Bunun misli meğer kal'a(i) Meton [2] ve kal'ai Yanık [3] ve kal'ai Koron ve kal'ai Beç ve kal'ai Kandiyedir Yine anların herbirine Âli Osman safer (zafer) bulub feth etmişdir Amma bu Hüsnâbâd kal'ası ya muhasara ile feth olmuşdur yahud hile ve eman ile fetholmuşdur Zira kenduye havale ebri kebûd ve şemsü kamerden gayri havalesi yokdur Meğer ilmi kâfa malik bir padişah feth ide deyu yazmışlar Ve bu kal'adan şark tarafına aşağı bin adımda enilür varuşu vardır Kal'ası yalın katdır Amma bu dahi gayet metîndir Cümle yüz hane(i) neferatdır Bir camii ve bir mescidi ve bir mektebi sıbyan ve bir hamam ve iki vekâle ve kırk elli mikdarı dekâkinler var Ve iki çeşmei hayat efzası var Biri Tırabulus rahı üzre ve biri şehirden baid hamam yolu üzredir Ve yine şehrin garbında bir bürkei azîmi var Bârânı rahmetden cem olur âbınabdır Cümle kal'a alalisi andan himarlar ile su taşırlar Âbı havası lâtifdir Amma bağ ve bağçesi azdır Ekseriya mahsulü harir olduğundan dud bağçeleri ve zeytun dirahpleri çokdur Hurma ve limon ve turunç yokdur Zira yaylak yerdir Ve mahbub ve mahbubelerine nihayet yokdur حلول حلامری lisanı arabî tekellüm iderler Ve beyi şiraları Firenk

[1] Bağdad Köşkü nüshası (nümadır)

[2] Modon

[3] Raab, Yanık kal'a

gemileri ve Dürzî iledir Ve bu kal'a deryadan iki saat baid olmak ile cemii meta'ların at ve katırlar ile iskeleye götürüb beyi şira iderler Gayet mün'im bazirgân âdemleri vardır Ve kal'a dizd(a)rı Rıdvan Ağa ve Ahmed Ağa ve Kör Mehmed Ağa ile vedalaşub kal'a neferatlarından on âdem refikler alub Cenin sahrası içre garb canibine saydi şikâr iderek 9 saat

Evsafı kal'ai Kalıyat

Müfid muhtasar bir küçük kal'adır Cenin sahrası içre şekli murabba şeddadî binadır Neferatı tob ve tu(fe)ngi yokdur Tırablus paşasının cümle at ve deye ve katırı bu sahra çeragâhında gezer Ve cümle harbende ve şütürban ve sarracîn bu kal'ada sakinlerdir Ve bir kaç muaf müsellemler Urbanlar haneleri var Anda bir şeb mihman olub alessabah yine Cenin sahrası içre bir saat andan lebi derya ile bir saat kible canibinde Tırablus bağ ve bahçeleri içre bir saat gidüb

Evsafı kal'ai Ham yani Tırablusu Şam

Tufandan sonra Nuh aleyhisselâm oğlu Ham vatan edinmiştir Badehu İspanya bina etmiştir Badehu Emeviyyundan Abdülmelik feth etmiştir Yine küffar istilâ idüb sene 921 tarihinde Mısır meliklerinden Sultan Kalavunussalihî desti Efrençi pürrencden nice bin renc ina çekerek feth etmiştir Ve on kerre dahi küffar istilâ etmiştir Amma sene tarihinde Selim Şahı Evvel Sultan Gavri (i) münhedim idüb bu kal'a hâkimi Çerkes Kurtbay (کرتبای) debdebei Âli Osmandan havf idüb kal'anın miftahların Hayre Bay vasıtasile cümle hazayinin padişaha teslim etdi Selim Şah dahi vezaretin paşaya ihsan idüb eyalet tahrir olunmuşdur Amma sayir eyaletler [1] kese iltizam ile ihsan olunur Has ve timar ve ziamet ve evkafı yokdur Cümle maktuülkalem ve mefruzulkalem (kadem) Lâtikiye ve sancağı Cebliye ve sancağı Gülbin ve sancağı Hüsnâbâd ve sancağı Maan ve sancağı Kademus tahtı Tırablus Paşa bunda sakindir Hîni fetihde bu on sancak eyalet olmuşdur Amma bazı [2] eşerler Zira bu iki sancakda timar ve ziamet vardır Ve Maan dağları gibi sa'b yerde değildir İç sekiz sancağı neuzübillâh senğistan ve bagistan ve çengelistan içinde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (paşasına)

[2] » » » (sefer)

bir alay bîmezheb bagî ve malları ve şeyhleri tahsil ider Şeyhlerine Kavvas derler Muhteşem mel'unlardır Ve cümle eyaleti kal'ai metînlerdir Asla tahrir kabul etmez kavimdir Ve bu diyarda asla harac yokdur Zira kavmi bir gûne mezhebde değillerdir Kâfir deyen âdemi katlilerler Amma Yehudiden eşedirler Bir kaç kerre küffarı hakisar bin pare gemilerle gelüb Akka Sayda ve Beyrut ve bu Şam Tıرابلسu kabzai teshire alub bu Dürzî kavmi küffar(a) imdad idüb kırk elli bin müsellâh ve mükemmel küheylan atlı asker virüb Kudüsü Şerifi alub yetmiş sene mutasarrıf oldılar Bu Dürzî kavmi küffardan kız alub virdiler Anın için bu Şam Tıرابلس dağlarındaki ecnası mahlûkat bîmezhebdirler Cemii zîruh kısmın tenavül idüb duhteri bed ahterlerin ibtida kendüleri vatyidüb badehu yine oğluna yahud akrabalarından birine virir Ve bu sengistan içre cümle firka (i) daldir Amma cümle hâkimleri kavmi Dürzîdir Ve imamî yezidî ve mervanî ve hobarî ve marufî ekallî [1] ve güzelli [2] ve şehabî ve şehbazî ve zeydanî ve tatekî ve muslânî ve kınağî ve nusayrî ve bunun emsali nice kavmi delâlet âyîn melâîn kafirlerdir Amma bu kavim gayet maldar ve mün'im kavimdirler Bu asîlerden seyhlere kise tahsil idüb malı padişahî(i) paşaya teslim idüb hil'atler giyerler yani bunlar ile müdârâ idüb geçinmeğe muhtaçlardır Zira isyan etseler yüz bin tüfenkendaz haşarat cem olub Maan Oğlu gibi âsi olurlar Amma müdârâ ile can virirler Ve bu kavmin lisanları birbirlerine muhalifdir Amma Nusayrî mezhebinde olan kavmin lehçei mahsusalarından bu ebyatları tahrir olunmuşdur Lisanı Nusayrî

Sihri kerih

دورولدروب بو دوحى
 صنور ولمن طوس سطوحى
 عابد قبا قوشلق لوق
 على القلندر دبه خى

Gerçi arabî elfaza müşabihdir Amma mânasında muradları gayridir Ve hulkumdan unfile kelimat eder lecuc kavimdir Amma arabî dahi tekellüm iderler Hulasai kelâm şeriat ve tarikat ve haşru neşre münkirîn kavimdirler Amma libasları alaca aba ve kemer kuşak

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Aklı)

[2] » » » (Kızıllı)

ve serlerinde Kızıllı kavminin kırmızı makreme ve Akli kavminin beyaz destar ve beyaz serbend sararlar Dağda ve bağda bellerinde kılıcı ketiflerinde kalkanı ellerinde tufengi elbette mukarrerdir Zira Habil ve Kabil zamanından beru mabeyinlerinde ihtilâl olmağile bir kuradan bir belidiye silâhsız gidemiyüb şeb ruz birbirleri ile cenk cidal ve harb kıtalden hali değillerdir Zira bir alay dağî ve bagî melâinlerdir Eğer bu kavim mutî olsalar on Mısır hazinesi mal hasıl olur Zira vilâyetleri gayet mahsuldardır Evvelâ cümle mahsulü hasları niçe kerre yüz bin kantar harir hasıl olur Ve niçe kerre yüz bin magrib cerresi zeyt yağı ve zeytun hasıl olur Ve kalye tabir iderler bir türab vardır Nice bin deve yükü iskeliye getirüb Firenk gemilerine beyi iderler yük akçe iltizam gümrükdür Beher sene ekalîmi seb'adan bin pare gemi gelir Hususan İngiliz Felemenk ve Fransadan gemiler gelir kim herbiri altışar ayda lebberleb olub giderler Hasılı mahsulünü paşa kal'a neferatlarına ve Bağdad kuluna ve malı padişahîye verir Ve bu eyaleti paşa iki bin âdem ile zabt ider Ve paşanın tarafı padişahîden hassı hümayunu yük akçedir Ba'delazil hîni seferde iki bin askeri ile sefer eşer Ve eyaleti Tırablus beş yüz akçe mevleviyyetdir [1] nahiyedir Bervechi adalet mollaya kırk kise hasıl olur Amma paşaya üç yüz kise olur Eğer halkla hüsnü ülfet iderse dahi ziyade olur Ve beş yüz akçe mevleviyyet payesile şeyhülislâmı va(r)dır Ve nakibüleşrafı ve ulemayı âyânı çokdur Ve mezhebi hanefîden gayri mezahibi selâsede müftileri vardır Ve sipah kethüdayeri ve dergâhı âlîden pır ayadı [2] yeniçeri vardır Ağaları Kıbrıs yeniçerilerine [3] hüküm ider Zira Kıbrıs bu Şam Tırablusunun garbında mil karib olmagile cümle Kıbrıs askeri bunda ticaret iderler Âsitaneden birer oda tobcı ve cebeciler var idi Ref olundu Ve kal'a dizdarı on iki bölük a'vanları ve cümle altmış kal'a neferatlarıdır Amma lebi deryada limana nazır altı pare kullei metînlerin ağaları ve herbirinde yüz neferatları vardır Azîm kullelerdir ki herbiri birer hisarı metîndir Zira Tırablus limanı vâsi limandır Bin pare parçe ve karavana alır Matekaddem kal'a(i) metîn bu mahalde imiş Hâlâ âsârı binaları âşikâredir Badehu sene tarihinde İspanya elinden Mısır padişahlarından Sultan Kalâvan feth idüb kal'asın yire beraber münhedim idüb lebi deryadan şark canibine hâmil bin adım baid Cebelüllibnan dameninde bir püşte üzre şekli murabba bir metîn ve müstahkem bir kal'a(i) se(n)

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ve)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (bir oda)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (dahi)

gin bina idüb küffar elinden halâs olur Amma Âli Osmani-
yandan Selim Şahı Evvel destinden halâs olmıyub hâlâ bir şehri
muazzamdır حفظك الله Hâlâ kal'ası bir alçak kayalı dağcağız üzre şekli
murabbadan tulânî kıbleden şimale memdud bir metîn kal'adır Ve
kaddi otuz arşun bâlâdır Ve içinde Sultan Kalavan Camii ve dizdar
ve kethüda ve imam ve müezzin ve hatib ve neferathaneleri vardır
Ve bu kal'anın canibi erbaası uçurum yalçın kaya olmak ile hendeği
yokdur Ancak garba nazır bir demir kapısı önünde sehil hendeği
vardır Asma tahta cisir ile ubur olunur Ve garba nazır kapudan
içeri üç kat demir kapular dahi vardır Herbirinin mabeyni divan-
hanei âlilerdir Daima kal'a ağaları ve nigeşbanları anda sakin olub
kal'ai muhafaza iderler Ve bu divanhane mahallerinin derü divarını
cebe ve cevşen ve zırh zırh külâh ve katlavî ve toğulga ve serpenah
ve tüfenk ve zemberek ve tir ve keman ve salık ve gürz ve nabut
ve zerdeste ve kalkan ve kılıc ve mızrag harbe ve şiş ve meç ve sökü
ile gayetülgaye tezyin olunmuş kapu mabeyinleridir Ve ibtida taşra
hendek kenarındaki kapu üzre tahrir olunan mermer üzre tarihdır

(بأتم الامر الشريف العالی السلطان الملك المظفرى السلطان سليمان خان ابن سلطان
سليم خان خلد الله ملكه ثم فى شهر شوال سنة سبع وعشرين وتسعمائة)
tahrir olunmuşdur Amma orta kapu üzre terkim olunan tarih

(سلطان قلاوان^(۱) الصالحى)

deyu bir tarihdır Ve bu kapulardan taşre şehre ve limana nazır bir
kasrı müşeyyed var kim cümle derya ve şehrin bağ bağçesi ve âsârı
binaları nakşi bukalemun var nümayandır Ve bu kal'adan aşağı garb
canibine vaki bir varuş arzı behiştî var kim Selâtîni selef camilerile nuru
müzeyyen olmuşdur Canibi erbaası şekli müdevver yalın kat bir kal'a-
dır Amma sair kal'alar gibi metîn ve müstahkem olub burc baruları
ve bedenleri yokdur Amma divarları yine kâ(r)gir binadır Ve bazı
yerlerine sarayı âlilerin divarları vaki olub kal'adan metîndir Ve
daiyen madar cürmü sekiz bin adımdır Ve kal'a tabyeleri gibi kûşe
kûşe vaki olub اللهم عافنا hîni muhasarada mazgal yerlerden korunmak
mümkündür Lâkin alçak yerde vaki olub sulu yer olmak ile hendeği
yokdur Ve cümle on dokuz metîn demir kapulardır Evvelâ Babı اخترق
ve Babı فنوان ve Babı Emir Mehmed Çelebi ve Babı عبش البشتى Bu kapu
بر حودره ismile müsemma bir Babı şahrahdır Ve Babı Suhanı ve Babı
hanı cedid ve Babül halk ve şeyh hane kapısı ve Babı فنانه ve Babü اعانة

[1] Bağdad Köşkü nüshası (قلاوون)

ve Babı kubbetünnasır ve Babı عقبته [1] [2] kal'atülhisarbice ve Babülahmer ve Babü الصوائت ve kıbliye nazır Babül Beyrut ve Bab ürremil yani kum[3] kavi ağac kapulardır Her gice bevvabları sed idüb nöbet beklerler Ve bu cürümde olan varuşu azîm içindeki altı bin kâ(r)gir bina sarayı âli ve toprak ve kireç ile puşide hane(i) mamurlardır Ve cümle mihrabdır Evvelâ Cam [4] tûli iki yüz kırk ayakdı Ve derunu camide cümle altı amelî sütunlar üzre toloz kemer binai azîmli Camii Kebirdir Arzı yüz ayakdır Ve mihrab ve minberi olkadâr musanua değıldir Tarzı kadimdir Ve mihrabı üzre bir levhada (Âyet)

(انما يعمر مساجد الله من آمن بالله و اليوم الآخر)

[5] ilâhir tahrir olunmuşdur Ve bu camiin altı kapusı vardır Ve haremi gayet musaykal ve mücellâ mermer ile mefruşdur Ve haremin cürmü tulen ve arzan ikişer yüz ayakdır Ve canibi erbaası toloz kemerler altında yan sofalardır Ve bu haremin ortasında ve çar amelî sütun üzre bir kubbei âli altında bir şafiî havuzu var Ve bu harem içre gûnagûn limon ve turunc dirahterleri ile müzeyyendir Şükûfesi mevsiminde ibadet iden cemaati kesirenin dımağları rayihai tayyibeden muattar olur Ve herbir dirahtin sayesi gûya bir Acem hıyabanı gibi koyah ve sayebandır Ve bu haremin beş kapusı vardır Kiblenin sol tarafı kapusı üzre celi hat ile

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

mektube dürrü meknun bînokatdır Ve haremin kible kapusı üzre böyle tarih tahrir olunmuşdur

(امر بانشاء هذه الجامع المباركة مولانا السلطان الاعظم سمند ملوك العرب العجم فاتح الامصار ومشيد الكفار الملك الاشرف صلاح الدنيا والدين خليل قسم امير المؤمنين مولانا السلطان الملك المنصور سيف الدنيا والدين قلاوان الصالحى خلد الله ملكه سنه ثلاثه و سبعين و ستمائة)

[1] Bağdad Köşkü nüshasından (عتبة الخاك)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (ve Babı)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (kapusı)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Camii)

[5] Bağdad Köşkü nüshası (âyeti)

tahrir olunmuştur Ve bu kapu üzre kal'a kulesi misal bir seramed üç tabaka bir minarei mevzunu var Hakir şehri(i) seyir temaşa için uruc idüb ikiyüz ayaktır Amma her kademesi üç karışdır Ve leylei mubareklerde bu minarede üç bin kanadil yanub nurun alânur olur Ve bu şehirde zeyt yağı firavan olmağın bu camiin enderun birununda beş bin kandiller ile çiragan idüb içinde sakın olan ulema çırağa muhtaç olmazlar Hamdi Huda sene 1081 Ramazanül mubarekesinde sekiz gice teravihi bu camide eda idüb zevk safa etdik Ve kırk müezzini ve dörd mezahib imamı ve hatibi cümle kura hâfızı kelâmullahlardır Hulâsai kelâm gaza malile bina olunmağın bir ruhaniyyet var kim âdem taşra gitmeğe istemez Ve bu camiden sonra cemaati kesireye malik eski cisir başında *Sultan İsa Camii* nakşi bukalemun sihri îcaz bir camii pürenvardır Ve derunu camiin çar kûşe divarı cümle gûnagûn mermeri ham kaplıdır Ve bir kubbei âlisinin ortası küşadedir Bu mahalde bir havuz ve bir fıskıyye üzre âbı şazirvan olub cemaat tecdidi vuzu iderler Ve mihrab ve minberinin medhinde lisan kasırdır Lâkin cami tenk yerde vaki olmagile haremi yokdur Amma cami kapusu üzre bu tarih tektib olunmuştur (Tarih)

(بسم الله الرحمن الرحيم وقف هذا المدرست المباركه العبد الفقير الى الله تعالى عيسى
ابن عمر البرطاشي عفي الله عنه على المشتغلين بالعلم الشريف على خدمت الامام الشافعي
لسنه احدى وستين وسمائة)

tahrirdir Ve şehir icre cereyan iden nehir kenarında *Camii Tövbe* çarşu içre olmağın cemaati kesiriye malikdir Ve bir kâ(r)gir binai lâtif camidir Ve Uzun çarşu içinde *Camii Ata* ve *Camii Tohan* ve *Camii Mahmudiyye* yirmi bir ayak taş nerdüban ile çıkılır bir camii âlâdır Altı tarikı âmdır Sâfi toloz kemerin iki canibi dekâkinlerdir Amma cami kapusu şirin ve mahub ve küşade nakşi bukalemun camii ruşendir Bu *Camii Vesiyye* Bu dahi şirin camidir Ve *Camii Tasiyye* ve *Mahmud Bey Camii* ve *Tüffahiyye Camii* ve *Argun Şah Camii* ve *Babı Remilden* taşra mezaristan içinde yedi kubbeli *Taylûne Camii* ve iç kal'ada *Camii Sultan Kılavan* ve lebi deryada *İskele Camii* Bunlardan maada cümle mahalle mesacidleridir Ve yedi medrese ve üç darülhadis ve on yedi mektebi sıbıyan ve yedi tekyesi var Amma cümleden mamur ve havadar ve binayi lâtif ve teferrücgâh ve mesi-regâh kal'anın ardı şarkisinde şehir içinden cereyan eden şehri (nehri) *Gumeyzanın* kenarında bir mürtefî yerde tekyei hazreti Mevlâna yani mevlevîhane bağı iremin içinde limon ve turunc ve gül gülistan

bülbüldestandanlı yerde bir hoşhava ve hoşbina mevlevîhanei ra'nadır Cümle fukar haneleri ve sima'hanesine cereyan iden nehre nazırdır Ve gûnagûn ve fiskıyye ve şazirvanları revan olmadadır Ve erbabı marifet fukaraları çokdur Zira evkafı çokdur Âyende ve revendeye nimetî mebzuldur Ve şeyh Efendi ehli tab hoşmeşreb Mesnevihan dillerinde lisan kimesnedir Ve *Tekeyi Hızır Bey* Bu dahi ruşenâbâd tekyedir Bu şehir içre cümle on iki hamamdır Cümleden âbı havası lâtif Arnabud Mehmed paşanın hamamı Bu diyara bir kaç kerre vali olub bu ruşina hamamı bina etmişdir Amma gayet hoşhava ve tahir hamamdır Ve Nuri hamamı ve Takyeci hamamı İzzetdin hamamı ve Hacib hamamı ve Kara kış hamamı ve Kadı hamamı ve Dellâk hamamı ve Attar hamamı ve Kal'a hamamı ve Deyverdar hamamı Ve bir hamamı dahi muattaldır Ve cümle on iki handır Cümleden mükellef kuyumcular hanı ve yeni han ve pirinc hanı ve Mısıryyun hanı ve tüccar hanı ve çavuş hanı ve zeyt hanı ve Canbiğ hanı ve mutaf hanı ve arasta hanı ve hına ve GumeYZa Meşhur ve mamur vekâle bunlardır Maada hurde hanlardır Ve bu şehir içre cereyan iden nehir üzre iki kantara vardır İkişer ayın cisri kavilerdir Altından cereyan iden nehre nehri GumeYZa ve nehri Asan[1] derler Şehrin şimalinden nîm saat baîd Cebeli Libnan içinde cem olub liman kurbinde Bahri Ebyaza munsab olur Ve başı yakın olmagile mahı Temmuzda gayet souk bir âbı rakik ve âbı nabdır Amma şitada mülâyim olub safa ile içilir Ve bu şehrin cümle hanelerinde elbetde bir (I)rmağı cari cereyan idüb havuz ve şazirvanlar vardır Bundan maada cümle yetmiş âbıhayat çeşme vardır Ve suku sultanîsi cümle iki bin yedi yüz dükkânlardır Ve mün'im hacegiler sakindirler Ve bezazistanı var Cümle dükkânları kâ(r)gir kemerli ve üzerleri puşideli dükkânçelerin rahında asla tıyn türab yokdur Pak esvaktır Ve şehrin şimalinde Balıklı ayazma kapusından içre şahrah ile çarsuyi temaşa iderek ve eski cisri ubur idüb ta kible canibine Babürremle varınca şehrin tuli üç bin adımdır Ve bu varuş kal'asından taşra asla haneler yokdur Cümle dahili surda vaki olmuşdur Ve bu şehir ile liman mabeyni kumsal yerlerdir Serapa mamur âbâdan bağve gayetandır Ve muhtesib hesabınca cümle limon ve turunc ve rumman ve sair müsmirat ve hurma dirahterleri ile müzeyyen bir şehri mamurdur Ve liman bu şehrin garbında bin adım baid bir limanı azîmdir Küffar zamanında gayet mamur imiş Hâlâ bin pare galyon ve bin firkate ve kadırğa alır Lâkin canibi garb ve şimal ve yıldız rüzgârlarına ağzı açıktır Demir kuvvetile yatır Ve gayet büyük liman

[1] Bağdad Köşkü nüshası (İsyan)

olmagile âsude olan gemileri düşmenden halâs için lebi deryada altı dane kullei üstüvar bina etmişler kim herbiri birer rüknü kahkahadır Ve herbiri birbirlerine birer dalyan tüfenk kurşunu menzili birbirlerinden baiddir Ve herbirinin dizdarı ve merdümanı hisarı mevcut ve mükemmeldir Ve deryaya nazır bal yemez topları cebehaneleri âmâdedir Amma limanın garb tarafındaki Arab burcu semendervar içinde kulei فاطر karadan dokuz göz cisir ile varılır bir seddi ye'euc kuledir Andan tekye burcu ve kethüda burcu

Zira iskele başı ve amik yerde olmagile cümle keştiler bu mahalde lenger andaht olub yatırlar Ve metaların çıkarub(1) kal'a misal bir han vardır İçinde yüz elli bazirgân höcreleri vardır Ve bu hana karib gümrük emini hanes (2) fından emindir Bazı mahalde paşalar âzmayış için bu varuşa gelüb emin kasrında kesbi hava idüb seyir temaşa ederler Ve bu emin köşkü sırasında iki yüz kâ(r)gir bina mahzenler vardır Malâmali mali sevdagerler ile memlûdur Ve yirmi mikdarı dükkânlar vardır Ve bir camii muhtasarı ve iki âbı hayat çeşmesi vardır Sahibülhayrat ta şehirden gelir hayratı azîmdir Ve cümle keştiban tüccarânı berrü biharan andan def'i atşan iderler Ve iki yüz mikdarı bağ ve bağçeli tüccar evleridir Amma olkadar mükellef değillerdir Ve bu vilâyet bender şehir olmagile iskele gayet işler Cümle Firengistan ve gayri diyarlar iskeliye muhtaclardır Zira yedi kıralın balyozları ve konsolozları ve tercemanları bundadır Evvelâ bu diyarda olan kalye toprağı bir diyarda olmaz Küffar alub andan altun çıkarır dirler Zeytunu ve zeytun yağı ve sababunu ve ipeğı cemii Firengistana dünyaya gider Anınçün bender şehir olmuştur Taşrasında bir kumsal mürtefî yerde Kurd paşa hâkimülvakit iken bir kasrı muhtasar inşa idüb bir cildir (cirid) meydanı etmişler Ve şehir içi serapa sengi beyaz ile kaldırım döşenmiştir Gayet pak şehirdir Ve ecnası mahlûkat bu şehirde mevcuddur Ve âbı havası sevahil ve yaylak mutedil olduğundan meralî ve gazalî güzel mahbub ve mahbubesine nihayet yokdur Ve zenane kısmı gayet müeddebe ve mestureldir Sîm ve zeri halisden bir gûne sivri takye giyüb beyaz car dutuk bürünürler Ve bir yire gitseler sarı cizme giyüb izdiham rahlardan gitmiyüb تنها yollardan giderler Gayet ehli perde hatunları vardır Bu şehrin mekûlât meşrubat masunatinin memduhatından has ve beyaz verdi ebyaz misal etmeğı vechi arzda meğer Havran ve Basrada ola Ve çöreğı ve kübeybesi ve makolesi ve katozafer ve şekerî dutu meşhuru âfâkdır Ve penbesi ve hariri ve

(1) Bağdad Köşkü nüshası (füruht ederler)

(2) Bağdad Köşkü nüshası (tarafından)

puşusu ve makremesi firavandır Cümle memduhatından memduh halkının garib bedest [1] olub birbirlerine dahi nevazişle âşinalık etmeleri bi(bir) diyar halkında yekdur Ve fuzalâüddehirden meşhuru âfâk kimesne çokdur Ve bir a'mâ şeyhülislâmı vardır İsmi şeriflerin kibarı evliya olduklarında sübhem yokdur زادك الله تعالى مراتبه Bu şehrin evsafı(n) ilmimiz lâhik olduğu kadar tahrir eylesek tatvili kelâm olub seyahatimize mani olub ancak rubu' daire hükmünce bu şehir iklîmi hakikatde iklîmi rabidedir Arzı beledi tuli neharı gayet mu- tedil havalı şehri lâtifdir حفظك الله

Evsafı ziyaretgâhı belidei Tırablus Şam

Evvelâ Tırablus âyânı Hızır Ağa tevabilerinden Ali Beşe nam kimesne delil olub on şüvari yârânı safalar ile şehrin şimalinde nîm saat baid kariyei مشبهه ziyaretgâhı Hazreti Yuşa' nebiyyullah Hazreti Nunun olğudur Yüz yirmi sene muammer oldu Yine sahrasına karib Semud şerinde sakin idi Hazreti Musa(ila) bazı zaman mülâkat olub koyun güderlerdi Hazreti Musa vefatından sonra yedi sene muammer olub bu âsitanei saadetde medfundur Alelittifak cemii ulemayı Tırablus bu itikad üzredir Ve Yuşa nebinin ehli Hazreti Musa aleyhîselâmın hemşiresi idi İsmine Meryem dirlerdi Kudüsü Şerifde Turzitada [2] medfundur Ve ziyaretgâhı Nur bin Hazreti Efrayim bin Hazreti Yusuf bin Hazreti Yakub aleyhisselâm dır Bunlar dahi Tırablus haricinde canibi şarkisinde Yuşa nebi civarında Cebelül libnan üzre medfundur Amma Mısır uleması zu'munca İmamı Şafiî hazretlerinin âsitanei saadetlerinde kible canibinde ravii hadis sahâbei kiramdan Şeyh Ukbe Cehinî hazretleri civarında âsude olan Hazreti Zinnun oldur derler Amma hilâf fehîm etmişler Hakka Zinnundur Amma ol Zinnundur kim Melik Mukavkis bu Mısırdaki medfun olan Zinnunu bir Habeşe ve bir Kıbtî çariyesi ve bir katır ve tig ile Hazreti Resalete hedaya ile gönderdikde hemen Zinnun Hazreti Resaletin cemali bakemalin müşahede idince islâm ile müşerref olub sahâbei kiram oldu İlmi tıbda Lokman ilmi şiirde Hassan akran idi Musıra Amr ibnil Âs ile varub anda merhum olub Şeyh Ukba Cehinî civarında defn olunan Zinnunun Mısırîdir Yohsa Hazreti Yusuf oğlu Efrayim Efrayim oğlu Nun nebi değildir Bu Nun nebi bekavli tevarihî Kababita bu Şam Tırablusda bu âsitane medfundur Ve kavli sahih budur العهدة على الراوى Andan cümle yârânı basafa ile Tırablus şimalinde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (garibdost)

[2] Zeyta olacak

ziyareti *Bi'rül Künuz* Balıklı ayazma derler Amma niçe bin âdem bu âsitanede olan hikmeti Hudaya vâkîfı esrar değillerdir Hikmet oldur kim bu kenzi mâ içinde nice bin elvan mahiler şinaverlik iderken gayib olurlar Bir iki andan sonra nümayan olub kimi yareli ve kimi bereli kanları akararak zâhir olurlar Hikmeti Huda bir diyarda cenk olsa bu mahiler dahi gayib olub mecruh gelirler Acib hikmetdir kim bu *Bi'rülkünuzdan* bir âdem su içse ve mahilerinden sayd idüb tenavül etse elbetde ağmak yani ahmak olur Ve yârân mabeyninde bazı lâtife esnasında darbimesel olmuştur kim bir âdem eblehane bir nâhemvar avaz işlese halk ana levm idüb Aceb olmiya Belki Çelebi mâi Künuzdan su içmiştir Anınçün ahmak olmamıştır deyu şaka iderler Amma hakikatülhal her kim nuş iderse harri lâyüfhem olur Amma ısıtma marızına (marazına) mübtelâ olan kimesne üç cuma ertesi alessabah anda varub pak gusül ide biemrillâh dürrü beyz âsâ olub halâs olur Zira bu âsitanede nice bin kibarı kümmelinden kimesneler medfundur Hususen ârifi samedanî Şeyh Mehmmmed Bedevî hazretleri bu makamda medfundur Ve cümle şehir halkı haftada bir kerre yahud badelasır gelüb ziyaret idüb teferriuc iderler acib ziyaretgâhı has âmdır Ve şehrin şarkı canibi ensesinde Cebelüllibnanı sagir üzre hazreti Zinnun âsitanesi civarında Makamı Hazreti Hızır cümle ricalülgayb yani *بصلو* ümena ve evtad ve nüceba ve budala ve nukaba bunda cem olur derler Âdemin mühim umuru olub üç gün bu âsitanede hulûsu kalb ile ibadet idüb na'rei (1) nalişler eylese biemrillâh hayır muradat hasıl olur Ve Camii Taylûn kurbinde *Şeyh Fazlullah* ve çemmizi kebir dibinde Şeyh Zahir Babı *صويط الحويل* kurbindedir *قدس سره* Ve Paşa Sarayı kurbinde camii haremi içinde merhum Çetrefil Bğlu Ahmed paşa türbesinin revzeni üzre tahrir olunan tarih

*Rihlet etdi cennete Ahmed paşa
Haktaalâ eyliye kabrin gırak
Recebüddai (di)di tarihini
Gitdi Ahmed dünyadan ah elfirak
Sene [2]*

Şehir içinde hazreti Şeyh Mes'ud ve Şeyh Mehmmmedülacemî *الكتوبى* bir kubbei âli içinde medfunlardır Her leylei mubarekelerde fukaraları cem edüb âyîni muhammedî sürülüb tevhidî sultanî olur Âsitanesinde tabıl ve *حراث* ve tablı kudüm ve nakkare ve def ve nefir

[1] Bağdad köşkü nüshası (tazarru)

[2] Bağdad köşkü nüshası (1008)

ve zilleri hazırdır Âyîn mahallinde icra idüb cemiyveti azîm olur Ve Şeyh Abdülvahidülmağribî ve Şeyh İzzeddinül musulî ve Şeyh Aliyülgazazî ve Ahi Toktemürülbehlivan ve Şeyh Şemsüddin ve şehirden taşra Şeyhülkanvanî ve Taylûne Camii kurbinde Şeyh Tahir hazretleri ve bunlara karib Şeyh Davud ve şehir içinde kal'a altında şüheda medresesi civarındaki âsitanede medfun olurlar Cümlesi sahâbei kiramlardır kim deşti Kerbelâda yezid kılıcından halâs olub İmam Hüseyin gibi şehzadenin şehadetin bu hal ile gördüklerinde ölmek yeydir diyüb Tıرابلسun gazasına gelince cümlesi dîni mübin yoluna şehid oldular Bazı tevarihde yedi yüz nefer kimesneler idi deyu rivayet iderler Amma hîni ma'rekede defn olunub esamileri malûm değildir Ve nice kerre leylei mübarekelerde üzerlerine nur nazil olduğu müsbetdir Sulehayi ümmetden kimesneler varub ziyaret iderler Ziyaretgâhı has âmdır (رحمة الله عليه) Ve kabri Âli Mevlevîdendir Şam Trablus kurbinde Dürzîler alelgafle basub şehid etdiler Na'sın Babürremilde defn etdiler Cemii ulûmda Ve bu ziyaretleri idüb ve şehri seyir temaşa idüb âyanı vilâyetden Hızır Ağa ile ve Mehmed Çavuş ile ve dizdar ile ve valii vilâyet olan Kara Mehmed paşa ile ve(d)alaşub ve firavan ihsanın alub ve namdar on müsellâh refik koşub Tıرابلسda Babı remilden kıbliye revane olub Mar [1] kazası içre 3 saat ubur iderek lebi derya ile yine sengistan yerler icre güzer iderek

Kariyei Enfiyye

Lebi deryada mutî kefere köyüdür Andan yine kıbliye gidüb Musılca Belin aşub bir sengistan zıyk dere icre

Kal'ai Maan

Sene tarihinde Maan zade isyan etdikde bu yolları kat etmek için bir maberi zıykde bir yalçın kaya üzre bu kal'ai bina etmiş Amma küçükdür Ancak beş yüz âdem alır bir kubbe misaldir Hâlâ içinde beni âdemden bir ferd yokdur Amma Tıرابلس nahiyesi dinir Subaşılıkdır Kasabası lebi deryada bir düz kayalı yerde iki mahalle ve iki yüz toprak örtülü Fellâh ve Nusayrî kavmi haneleridir Bir camii ve bir hammamı ve iki dükkânı vardır Ve bunun bağ ve bağçesinde ulu çemiz dirahterleri var kim eflâke serçekmiş Ve âbı hayat kuyuları vardır Ve bunda Ziyareti Abdullahı Samedî Zemanı hayatlarında bir küffar keştisi bu belidei garet etmeğe gelüb kenar olunca şeyh

[1] Bağdad Köşkü nüsaslı (bar)

hazretleri payi şeriflerinden nalının çıkarub küffar gemisine nalın ile ununca gemi gark olub cümle küffar karaya çıkub cümle esir olurlar Himmetleri hazır ola Ulu sultandır Bu kasabai ubur idüb yine kible canibine lebi derya ile Reyhaniyye nam bir burcu üstüvarı ubur idüb 5 saat

Evsafı kal'ai Cübeyl [1]

Tırablus paşasının hassı voyvadalıktır Ve yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi sengistan dağlarda yüz pare kuradır Senevî iki kise hasıl olur Ve bu dağların hâkimi paşa tarafından şeyh طرامادر yetmiş kise malı padişahî verir Ve kendiye dahi yetmiş kise kalır Amma kâmil üç bin tüfenkendaza malikdir Zira Durzî ve Timanî dağlarıdır Ve bu kal'a lebi deryada düz kayalı yerde şekli murabba bir köhne kal'adır Cürmü dairen madar bin üç yüz adımdır Ve canibi erbaasında hendeği içi dud ağacı bağlarıdır Ve iki kapusu var Biri kıbliye nazır demir kapudur Biri liman kapusudur Bu kal'a İspanya binasıdır Sene tarihinde Sultan Klavan [2] feth idüb badehu sene tarihinde Selim Şah Mısıra giderken itaat idüb kal'ai teslim etmişlerdir Bu kal'ada cümle iki mahalle ve iki yüz top(r)k örtülü Arab ve Dürzî evleridir Ve dud ve zeytin ağaçlarile mizeyyendir [3] Cümle beş mihrab Ve biri Selim Han Camiidir Ve iç kal'ası bu kal'anın kara canibinde bir bayır üzre şekli murabba bir küçük kal'acıktır Ve bir demir kapusu şimale nazır on kademe taş nerdüban ile uruc olunur Kal'a içinde ancak dizdar ve imam ve müezzin ve elli neferat evlerinden gayri bir şey yoktur Ve her âdemi komazlar Daima didebanları Durzîden havf idüb muhafaza iderler Kethüdayeri ve serdarı yoktur Zira gayet cezire yerdir Himarın zayı iden varmaz Amma bu hakir canı azizin zayı iderek vardım Ve cümle halkı Tat ve Nusayridir Ve yirmi dükkândır Ve bir hanı vardır Ve bu kal'a içre bir ibretnüma manastır var kim âsârı binasın âdem dikkatle temaşa etse valih olur Bunda olan san'atı mermerberlik İslâmbolda ve Ayasulukda ve Atinede yoktur Hattâ yetmiş beşde Alman diyarında bu hakir bu Cübeyldeki divi azîmi süal idüb Ah Mabedi kadimimizdir dirlerdi Meğer Şem'un Safa bunda sakin olurmuş Hakka ki vacibüsseyir bir deyirdir Amma hâlâ içinde at ve katır üstür bağlı handır Ve bu kal'anın liman tarafı yalın kat kal'a divarıdır Ve limanı iki yüz pare parça alır lâtif limandır

[1] Cebel

[2] Kalavun

[3] Müzeyyendir olacak

Ağzında iki mendirek kulleleri var Âlâ yatak limandır Bunu seyir temaşa idüb dizdar Kasım Ağadan on tüfenkli refik alub yine kibliye 3 saat lebi derya ile gidüb

Cisri Hazreti İbrahim

Nehri Habur üzre üç gözdür Bu nehir Dürzî dağlarından gelüb bu mahalde Akdenize mahlût olur Ve bu mahalde bir han vardır Hazreti İbrahim bina etdi dirler Ve bu mahallin sol canibi şarkı âli cebeller üzre kat enderkat kal'a misal Durzî kuralarıdır Neuzü-billâh yanlarına varılmak muhaldir Hattâ bizi gördüklerinde gökden göğe ateş işaretleri etdiler Anları ubur idüb yine 3 saat kibleye gidüb Nehrül Kelb üzre iki göz kavsi kuzahdan nişan verir bir cisirdir Ve bir küçük hanı var Ve bu nehir şark canibinde Maan Oğlu dağlarından gelüb bu cisir dibinde Bahri Ebyaza mahlût olduğu yerde bir kumsal yerde at kadar bir kelb biemrillâh taş olmuş bir sun'u Hudadır *Hikmeti Huda* Bu mahalden bir gün hazreti Yakub oğlu hazreti Yehuda bu Kelbülakaba didikleri zıyk mahalden ubur iderken hemen bu kelb sebu'var hazreti Yehuda üzre hücum etdikde gazub şehzade hemen bir kerre *اسكن بامر الله مثل الحجر* didikleri gibi taş olub hâlâ dört ayak üzre esed var durur Acib hikmetdir Sengi hârâ gibi çakmak taşıdır Bu kadar bin yıldan beru şiddeti harda ve derya telâtumundan asla eşkâli mütegayyir olmamış bir sureti sun'u Hudadır Ve bu nehri Kelb üzre üç göz cisri Kelb gayet metîn mukantaradır Bir gözü Cübeyl tarafındadır ki ol tarafta bir kayayı oyub çarkûşe bir mermer üzre cisrin tarihi ene 10 dur ki Sultan Kılavan (Kalavun) binasıdır Cisri ubur etdikde ol gûhu bîsütunu Nehri Kelb kenarında ferhadî külünk ile gûhkenler Ferhad var oyub bir şahrah etmişler Amma ubur iden beni âdem aşığıda cereyan iden Nehrül Kelbe nazar etse aklı gider Bu hal ile yalçın kayalar içre evce çıkub Kelb akabesi derler bir muhatara yerdir Cemii zamanda bu mahalde emin tarik yokdur Zira bir tüfekli bir kayaya dursa kuş uçmaz Öyle bir sa'b ve zıyk yerdir Hattâ hakir bin elli sekiz tarihinde cülûsu Mehemed Hanı Rabide silâhdar Murtaza paşa ile Şamda iken bu Nehrül Kelb akabesinden yetmiş tüfenkendaz âdem ile ubur iderken vakti seherde bu mahalde bir azîm cenk idüb cümle piyade olub iki saat cengi âşubdan sonra bizden iki âdem Dürzîlerden yedi âdem katil olunub Akabülkelbde köpek cengi idüb *خدا فخدأ* iderek hamdi Huda selâmetle ubur etdik Amma şimdi on beş âdemle bîbak ve bîperva ubur etdik Zira bu nehri Cübeyl canibi Şam

Tıرابلس hükmüdür Temam olub beri tarafı Sayda eyaletine mutasarrıf Hacı İshak paşa hükmünde olmağın zabtı rabt ve hâkim olmağın bu Akabülkelbi selâmetle ubur idüb

Burcu Tarrahîn

Sayda hudududur Ve bu mahalde bir azîm körfezdür Enli yeri dağlar içre girmiş bir limanı azîmdir Amma ağzı garba açıktır Ve lebi deryası neuzübillâh öyle sengistan yerlerdir kim at ayak basacak yer bulunmıyub cümle piyade yürüdük yüz bin renc ina çekerek anı ubur idüb Cübeyleden bu mahalle 3 saat gelüb ovalar ve dud bağçeleri içre giderek

Nehri Birut

Maan Oğlu dağlarından gelüb bu mahalde deryaya mahlût olur Ve bu nehir üzre dokuz göz bir cisri kavi var kim bu eyaletde misli yokdur Bu cisir dibinden ta deryaya varınca Sayda ve Beyrut kemileri bunda [1] kısıya bağlarlardı Misali âbı zülâl nehri sâfîdir Bu cisirden yine piyade olunüb bağ ve bağçeler içre sekiz bin adım gidüb

Evsafı darı kalai Muz[2]

İspanya keferesi binasıdır Badehu Rum eline girmişdir Andan sene tarihinde Çerakese asrında Şam hâkimi Senyal سنجال Bey alelgafle Rum elinden feth edüb Maan Oğlu ecdadlarına vermişdir Badehu sene 921 tarihinde Selim Hana mutî olub kal'anın miftahların teslim idüb Sayda eyaleti hükmünde iltizam ile sancak olmuştur Amma sair sancaklar gibi kura ve kasabatlarda timar ve ziamet yokdur Ve alaybeğisi ve çeribaşı dahi yokdur Ve beği dahi sefere memur olmayub iltizamında olan iki yüz kise tahsiline memurdur Ve bin askerile âsi dağlarda cenk iderek mal tahsil idüb kendüye dahi yüz kise hasıl olur sancağı âlidir Ve desti hükmünde cümle altı yüz pare kal'a misal dağlar içre mamur Dürzi kuralarıdır Ve yüz elli akçe şerif kazadır Ve sekiz nahiyedir Senevî yirmi kise kadıya mahsul hasıl olur Kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve şeyhülislâmı ve nakibüleğrafı ve âyân kibarı kübbarı vardır Ve şehri lebi deryada iki burun ortasında bir kumsal yerde şehri müzeyyendir Ve mezkûr iki burunda derya içre iki metîn liman kal'aları inşa olunmuş kim herbiri metîn ve müstahkem burc barulu kal'a(i) ra'nalardır Ve başka dizdarları ve yüz neferat merdümü hisarları ve cebehaneleri ve limana nazır azîm

[1] Bukadar (Bu cisirden) o kadar Bağdad Köşkü nüshasında yoktur.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (kal'ai)

toplari vardır Daima küffar havfinden âmâdedirler Bir liman kal'ası gümrükhane önünde yalçın kaya üzre şekli murabba bir şeddadî kal'a(i) üstüvardır İçinde dizdarı ve imam ve neferatdan gayri bir şey yokdur Her şeb neferatları gelüb nigehtanlık iderler Ve cenuba nazır bir demir kapusu var Ve içinde bir camii var Ve iki hurma dirahiti var kim eflâke serçekmişdir Garayib bunda kim bu kulle bir yalçın kaya üzre vaki olub içindeki hurmalar ol kaya üzre hasil olmuş acib hikmetdir Ve kapusu önünde derya üzre kasrı âli misal bir tahta bina mescidi var Âramgâhı âyende ve revende Ve bu limanın öbür burnunda dahi bir iç kal'adır Karadan iki yüz adım alarkadır Canibi erbaası(n) derya döğür Bu kal'a(ve) dahi karadan bir ince cisrile varılır Amma göz göz cisir gibi değildir Liman divarıdır Bu kal'a dahi şekli murabba bir sa'b mendirekdir Ve dairen madar cürmü üç yüz adımdır Ve gayet metîndir Deryadan bir mağara kaddi bâlâdır Cümle topları limana nazırdır Şeb ruz dizdarı neferatları mevcuddur İçinde dizdar ve imam ve müezzin ve yüz elli neferatdan gayri kimesne giremez Bunda dahi bir cami ve âbı hayat sarnıcları vardır Cenuba nazır bir demir kapusu vardır Amma bu limana büyük keştiler giremez Dökündülü kayalı yerler vardır Cümle rüzgârdan emin âlâ liman olmak ile alarkadan ienger endahat olub yatarlar Amma yelden ve kara yelden ihtiraz lâzımdır Zira limanın ol rüzgarlara ağzı küşadedir Vu bu limanın lebî deryasında iskele başında iki yüzden mütecaviz bazirgân mahzenleri ve on hanı azîm var Gûya herbiri birer kal'ai metînlerdir Ve emval ve erzak ile malâmaldır Ve bu mahalde iskele başında gümrük hane köşkü matekaddem bir çeşme imiş Müruru eyyam ile bu kasrı inşa idüb emin hane olmuş Köşkün divarında çeşme olduğunu çar kûşe mermer üzre celi hat ile Karahisarî tarzı bir hat dır kim misli meğer İslâmbolda ola (Tarih)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ انشاء هذه لسبيل المبارك العبد الفقير الى الله القدير
مملوك المرحوم السلطان السعيد الشهيد الامير رسم بن عبدالله امين بيروت المحروسة
ختمه الله الصالحات عمله في ايام مولانا العرب والعجم سلطان ابن السلطان سليمان شاه
ابن سليم خان اعز الله نصره و خلد ملكه في تاريخ شهر رجب المرجب سنة تسع
وعشرين و سبعمائة كتبه دوده محمد الفقير

Üstad bu mermere öyle mermer burluk idüb bir direfş urub kazmış Gûya yedi kudret ile yazmış Böyle bir sihri îcaz etmiş Elhasıl görmeğe muhtaç bir vacibüsseyir bir sihri mübîn hatdır Ve bu liman kal'alarından maada şehri azîmi Beyrut varuşu bir kal'ai azîmdir Bir

düz yerde vaki olmuş Kadim a'sarda gayet metîn imiş Lâkin müruru eyyam ile nice kerre muhasara göre göre bazı yerleri münhedim olub yine tamir olarak hırkai peşmine dönmüş Amma yine azîm varuşdur Ve garb tarafı hâlâ metîndir Ve şekli muhammes vaki olmuşdur Dairen madar çürmü dörd bin dörd yüz elli adımdır Ve kulle ve burc baruları mühkemdir Ve cümle kapulardır Garb canibinden gayri hendeği yokdur Ve cenub tarafındaki yer kumsaldır Bu cürümde olan varuşu azîm içre mahalle ve iki bin altı yüz toprak kerpic ile puşide sarayı âliler ve gayri hanelerdir Ve bu şehir içre cümle otuz yedi mihrab ve yedi hutbedir Cemaati kesireye malik canibi erbaası çarşuy baz(ar) olan *Ulu Camidir* Yan kapudan kapuya varınca tuli yüz elli ayaktır Ve arzı yüz yirmi ayaktır Matekaddem bir deyri muazzam imiş Kefere destinde iken gün doğusuna mihrabları olan hâlâ kapudur Hâlâ bizim mihrabımız yan divara vaki olmuşdur kim arzının hükmü kiblemize öyle vaki olmuşdur Zira bu şehrin arzı gayri arza muhalifdir Ve mihabımız üzre (الإية)

(أما يعمر مساجد)

âyeti ilâ âhire tahrir olunmuşdur Ve derunu camide sekiz amelî sütun toloz kemer binayi atikdir Ve sağ tarafındaki yan kapu üzre Hayre Bey fethinin tarihi tahrir olunmuşdur Ve bunda olan cemaati kesir ve talibi ilim ve ruhaniyyet Şamda Camii Ümmeyye Mısırdaki Camii Ezherde yokdur Kırk elli yerde ders görülür Malâmal fukarayı ibadullahdır Bir camii ruşen dahi Paşa Sarayı kurbinde *Seyf Oğlu Assaf Paşa Camii* dir ki gayet ruşen ve şirin musanna ve müzeyyen camidir Derunu camide çar somaki sütunu âli üzre bir nilgûn kubbei sernigûndur kim gûya kubbei eflâkdir Bu cami tulen ve arzen yetmişer kademdir Amma bu şehirde ve gayri diyarda misli yokdur Meğer Haleb Kilisinde Canpulad zade Camii ola Öyle bir camii behişt âsâdır Ve çarsu içinde *Mîr Münzir Camii* Bu dahi musanna camidir Amma bunun haremi cümleden musanna ve küşade haremi ferahfezadır kim Haremin canibi erbaasında sekiz mücellâ ve musaykal somaki sütunlar var kim âdemin rengi ruyları nümayandır Ve harem vasatında عشراً فمشر bir havzu lâtifinde âbı zülâli cereyan idüb cemaat tecdidi vuzu iderler Ve biri dahi *Camiiül Amri* dir Bu dahi tarzı kadim camidir Bunlardan maada mesacidlerdir kim otuz yedi mihrabdır Cümlesinde talebe ve fukara vardır Ve dörd hammamdır Amma Paşa Sarayı kurbinde *Seyf Oğlu hamamı* lâtif ve ruşen hamamdır Eğer Beni Şeyf Oğlu sarayın medh

etmesem deryada katra güneşde zerre tavsif olunmaz Havlisi içre limon turuncu şükûfesi âdemın dımağın muattar ider Ve bu dirah-lerin sayesinde derya misal tulânî bir havuzu azîm var kim âdem nazar etdükce hayatı can bulur Ve bu şehirde on yedi medrese ve sekiz mektebi sıbyan ve yedi çeşme(i) hayatbahş üç yüz dükkân ve kırk kahvehane ve sekiz hanı bazirgân Ve bezazistanı olmamagile bu han-lar bezazistan olub cümle zîkıymet akmişei fahire bunda bîkıymet ve bîminnet bulunur Lâkin zalim şehrin esvakları rahî tenk ve tardır Ve âdem izdihamından omuz omuzu sökmez ziyk derblerdir Amma bu rahların iki canibleri kaldırımdır Ve cümle binalar kâ (r) gir kemer ve toloz metîn binalardır Asla dekâkin ve hane babları ve revzen çengellerinden maada ağac bina yokdur Ve ganimet şehir olmağile bu şehir icre ecnası mahlûkat mevcut olub Arab ve Durzî ve Timanî kavmi mevcut(d)ur Cümlesi elvan kereke giyüb başlarına beyaz saş ve muhattem sararlar Ve avretleri serlerine sîm ve zer halis arakıyeler giyüb beyaz car bürinüb sarı cizme giyerler Matekaddem bu şehrin havası bed imiş Badehu Maan Oğlu şehrin kible canibindeki sahranın tulen ve arzen birer saatlik yerden nice bin âdem ile kazub علی سهل beş kerre yüz bin sanavber dirahleri diküb hâlâ bir azîm ormandır İçinde âdem gayib olur Hakka ki acib himmeti şahanîdir kim bu şecerei tayyibelerdir Rayihai tayyibesi şehrin evvelki kesafeti havasın def idüb hâlâ âbı havası lâtif olub mahbub ve mahbubesi dahi nevm (nerm) [1] ram âdemleri [2] Haddi zatinde bir diyarda çam ve fisdık dirahti olub halkı bir çam bardağından su içilir [3] Hukemayi kudema kavlince gayet nafi'dir Hâlâ bu Beyrut halkının on dirah-tistan iç teferrüçgâhlardır Cümle dirahleri çırpı ile alettertib dikilmiş dirahti müntehalardır Ve bu şehrin canibi erbaası düz ve zeytun şecereleri ile zeyn olmuş bir mahsuldar şehri kadimdir عمر ك الله

Evsafı ziyaetgâhı Beyrut

الاسم اطرام hazretleri ammeti Resulullahdır قدس سره Ve cisir kurbinde hazreti Hızır makamı bir tekyei mamur Bir haylı fukarası vardır Limon ve turunc ve hurma dirahleri ile müzeyyen bir tekyei ruşen-dir Ve şehrin şarkında Şeyh ابو النداس روح الله روحه Bu şehri seyri temaşa ve ziyaret idüb ahibba ve asdikaları ile vedalaşub ve hâkimden beş âdem refik alub kubbe canibine bir saat gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Pezm)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (âdemlerdir)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (sular içertir)

Kariyei Burter

Bir dere içre vaki olmuş iki yüz fellah evli ve bir camili bir marmur belidedir Beyrut hâkiminin hassıdır Voyvadası hükûmet ider nahiyedir Âbı havası lâtif olduğundan muzı Veyselkaranî bunda hasıl olur Niçe bin âdemlerinin kâr kisibleri bu muzdur On bir yük akçe senevî hasıl olur gayet mahsuldar köydür Amma biemrillâh Yemenden sonra bu mertebede olan muz bir diyada olmaz Şam ve Haleb ve Mısıra bundan nice bin deve yükü gider

Eşkâli şecere(i) muz ve hasiyyeti misali luz

Ve bu muz bir turfa ağacdır İki âdem kaddi olur Dahi âli olmaz Ve cüssesi uyluk kalınlığı olub ağacın sıksan su çıkarub ve herbir verakları kalem kadar tulânî yaprakları filândıra bayrak gibi salınır Gayet sebzgün berklerdir Ve meyvesi dahi bir tarafa bârdır Yılda bir kerre verir Gayri vermez Badehu anı dibinden kat idüb kamuş gibi yeri dahi dibinden kat idüb kamuş gibi yeri dahi dibinden zâhir olur Meyvesi yaprağı yanında ve bir kol kalınlığı dalın ucunda bir sini cürmünde bir sininin canibi erbaasında iki yüz üç yüz patlıcan ve hurde hıyar gibi evvel yeşil Badehu sarı sarı hasıl olub kemalin buldukda araba tekerleği gibi tertib ile dizilüb durur Badehu kat' idüb kabuğu bî teessüf soyulub şekerle ve yahud şekersiz tenavül olunur Gayet nupru[1] ve mukavvi seriulhazımdır Derecei ulâda hardır Ve âdemin bedenine kuvveti kuva virüb lâhim tenavül etmiş kdaar gına virir Gûya taze palûde köftürü gibi terdir Çekirdeği kesi bir şeyi yokdur Ancak kökünde zâhir olan filislerin diküb hasıl olur Gûya kamuş nev'idir Amma daima su içinde ağacı durmak ister

Sebebi hilkati şecerei muz misli elluz

Ol günki Hazreti mefhari mevcudat ve serveri kâinat Ohud gazasında mubarek dendanı dürdanei şerifi şehid olduğu zemande Veyselkaranî hazretleri istima idüb Âyâ Hazreti Resaletin şehid olan mubarek sinni şerifleri bu mudur yohsa bu mudur Mubarek dişlerin çeke çeke biri kalmayub mubarek ağzı yarı ile kanın tükürdüke biemrillâh ol kandan derakab muz ağacı zâhir olub ol saat meyve virüb ilhamı rabbanî ile Veys hazretleri tenavül idüb def'i cu ider Hakka ki ihtiyar kimesnelerin zülbiyatı katrı nebatıdır Hikmeti hilkati budur *بفعل الى ما يشاء و بقدرته و يحكم ما يريد بجزته* Bu kariye hâkimi hakire elli batman mikdarı muz virüb şekerle tenavül iderek andan kalkub 4 saat

[2] Bağdad Köşkü nüsnası (leziz)

Kariye Na'ma

Andan nîm saat

Nehri Demiz

Maan Oğlu dağlarından gelüb bu mahalde derya misal Bahri Ebyaza munsab olub atlarla gücile ubur etdik Gayet leziz ve zarblı cereyan etdüğünden asla bir cisir kabul etmez Baharda gemi ile ubur olunur Andan yine lebi derya ile

Kariyei Muksabiyye

yüz haneli bir camili müslim kariyesidir Anı ubur idüb yine lebi derya ile kibleye gidüb

Kariyei Ciyeyye

İki yüz evli bağ ve bağçeli ve âbı hayatlı ve camili mamur ve asadan (âbâdan) köydür Lebi deryada dirahiti müntehalar icre bir kubbei âli vardır Bu kariye ve Sayda ve Beyrut ulemaları üzre ol âsitanei hazreti Yunus nebiyyullah عليه السلام ibni Mitte Balık hazreti Yunusu bu mahalde kay idüb bade zamanın bunda merhum olub yine bunda medfun olmuştur dirler Hakikatülhal cemii ulemai Sayda ve Beyrut Şam Tıرابلس bu itikaddadılar kim Hazreti Yunus bin يوسف ümmetilerinden دوسر olub Musul diyarından bu mahalle gelüb bir keştiye süvar olub Mısıra giderken zevrakları telâtumu deryaya uğrayub kur'a ile deryaya bir kaç âdem atarlar Hikmeti Huda kur'ai menhusun biri Yunusa düşüb eman virmeyüb deryaya atarlar Hemen ol dem bir nun dem çeküb Hazreti Yunusu bel' idüb kırk gün kırk gece nunun karnında mihman olub fakir nun yutduğuna peşiman olub yedi deryayı yedi kerre devran eyliyüb âhir hazm idemiyüb bu Sayda kurbinde kariyei Ciyeyyede balık karaya düşüb Hazreti Yunusu taşra çıkardı Ve Hazreti Yunusun bu serencamının aslını bazı müverrihîn öyle tahrir etmişler kim kaçan Hazreti Yunus ümmetlerinden ayrılıb kavminden âzürdedil oldukda Ya Rab Bu kavim bana îman getirmezler Bunları kahr eyle Yahud beni bu âsîlerden halâs idüb yedi derya seyyahatin nasib eyle deyu duası hedefi icâbetde vaki olub bu Sayda şehrindeki makamında gemiye süvar olub biemri Huda kur'a ile Yunus nebi (i) deryaya ilka idüb Cenabı Bari yedi deryayı balık karnında sayyahat etdirüb kırkınıcı gün ki Yevmi Aşura idi cümle balıklar Yunus balığına hücum idüb anların

hücumundan emri Hak ile balık bu mahalle gelüb çıktı Hakikat lebi deryada bir küçük kubbedir Amma yine mesciddir Kendüleri kubbenin kapısı önünde bir kumsal yerde beyaz kirec ile mebni bir merkadi pür envar için cümle ulemayı Sayda kabri Yunus oldu(r) derler Ve bu Hazreti Yunus merkadi olduğuna bu adahi delildir kim Cenabı Bari Hazreti Resalete Hazreti Yunus hakkında alâtarikulhikâye bu ayeti şerifi nazil etmiştir (الاية) وابتداء عليه شجرة من يقطين) buyurmuşlardır kim Hazreti Yunus uryan balık karnından çıkub uryanen bîtab ve bîmecal şiddeti hararetde yatarken Cenabı Bari Resulün esirgeyüb ol an cesedi şerifin hıfz için kabak ağacın halk idüb ol ulu berkleri Hazreti Yunus üzre sayeban olur Hâlâ âsitanesi etrafında ol yaktini [1] beyabandan geçilmez Ve cezirei Sakızdan gayri diyarda Sakız dirahpleri olmazken niçe Sakız dirahpleri vardır

Hikâye

Sene tarihinde Mısır padişahlarından Yusuf Salâhüddin bu Saydai hüffarı Firengi bedrenk elinden darbı kahırla alub mutasarrıf iken küffarı feccar Bizim vatanı aslîmizi bu Yunus paygamber anda olmagile Muhammedîler dahi ana rağbet etdiklerinde şehri kadimimiz elimizden gitdi deyüb yirmi pare gemi ile Hazreti Yunusa beş yüz pare gemi ile kırk bin Firenk Sayda kal'asın muhasara ider Bu yirmi pare geminin kefereleri Hazreti Yunusu kabri şeriflerinden çıkarub İspanyaya götürelim deyu ta vaz'iyed etmek saydedinan (sadedinde) iken yirmi geminin küffarı cümle ihrakı binnar olub kara hakister olurlar Ve bir reyhi akim dahi zâhir olub kal'ai Saydai kam'iden beş yüz pare gemi temevvücü derya birbirlerine ura ura pare pare olub karaya düşerler Bir can halâs olmıyub esir olub ahalii Sayda halâs olub mali ganayime malik olurlar Ve Hazreti Yunusu yudan nunun üstühanları hâlâ merkadi pürenvarının civarında medfundur Ve bu kavillere cümle meşayihi Arab müttetiklerdir Amma hakir Sene 1056 tarihinde Bağdada giderken rahımız kal'ai Musula uğrayub Musulun karşı canibinde nehri Şattularab aşırı Bağdad hakinde bir âsitanei azîm içre medfun Hazreti Yunusdur didiler Hattâ Bağdad şeyhülislâmı olan mevlâna Mustafa Efen-diden süal idüb yine Sultanın ta Şamı şerife iki merhale yer Sayda kal'ası kurbinde yatan Hazreti Yunus alâmetleriyle ya ol nedir didiğim(de) anlar itdi Beli Hazreti Yunus bu Musul ve Nusaybin ve

[1] Kabak ağacı

Şehri Zol caniblerine ba's olunmuşdur Amma kavmi bundan mucize istediler Niçe mucizeler gösterüb biri imana gelmiyüb terki diyar etdi Zira ol asırda bu iklim tavaifi mülûk idi Âhir Hazreti Yunus seyyahat ile Sayda nam şehir kurbinde nice müddet sakin olub anda makam edinmişdi Âhir ol diyardan kalkub derya seferin iderken telâtumu deryadan halâs için Hazreti Yunusu deryaya atdılar Hemen saat bir balık Hazreti Yunusu yudunca zâhir bir mürsel peygamber anın karnında olunca başına kıyamet kopub Akdenizi yedi kerre devir idüb Sebte boğazından taşra çıkub Bahri Okyanusu ve Bahri Muhiti Bahri Çini hulâsai kelâm yedi deryayı seyran iderek Lehsa deryasından içeri girüb andan Basriya gelüb Şattularab ile başyukarı Bağdada gelüb anı dahi can havli ile fakir balık ubur iderek ta Musula gelüb garib balık gayri gitmeğe dermanı olmıyub bunda Hazreti Yunusu çıkarub balık dahi barı sakilden halâs olub Hazreti Yunusu ümmetleri görüb bin bin hamdi Yezdan iderler Münkirîndan niçe bin âdem bu hali görüb insafa gelüb islâm ile müşerref olur Yüz yıl bunda nübüvvet ile muammer olub bunda medfundur deyu nakl idüb Sayda kurbindeki makamlarıdır deyu buyurduklarında anlar(a) muaraza için matekaddem Bağdad şeyhülislâmı olan Zeynel Âbidin buyurdılar kim Evliya Çelebi Cemii kütübü mutebelerimizin esah kavli akvası bilittifak Halebde Hazreti Zekeriyya ve Şamda Hazreti Yahya ve Kudüsde Hazreti Musa ve Halilülrahmanda medfun olan cümle enbiya ve bizzat Medinede Hazreti Muhammed Mustafa medfun olduğu her sene sicilli şer'i mübîne kayıd olunub Âli Osman padişahına arz olunub Kudüs ve Şam ve Halebde ve cümle Arzı Mukaddesde olan enbiya makamları sahih müsbetdir Amma maada sair enbiyalar Tufanı Nuhda ve müruru eyyam ile [1] hale uğrayub namalûm olmuşlardır Amma ki Şamı Şerifde Camii Ümmeyye mihrabı önünde on iki bin peygamber medfundur Bazı müverrihler beynel Erze velberze medfundur derler العلم عند الله deyu Zeynel Âbidîn Efendi cevab etdiler Neticei kelâm Sayda kurbinde Hazreti Yunusu bu hal üzre ziyaret idüb bir Yasini şerif tilâvet idüb ruhu şeriflerinden istimdad taleb idüb yine lebi derya ile bir saat taşlık içre gidüb

Kariyei Remile

Bir sa'b püşte kal'a misal bir köydür Anı ubur idüb bir saat taşlık ve bir saat kumsal ve nîm saat türablı yerler ubur iderek Nehri Evvel üzre Cisri Evvel derler Ve bu nehir Maan Oğlu dağların-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (halden)

dan gelüb bu Cisri Evvel kürbinde deryaya mahlût olur bir âbı hayat sudur Menbaı karlı dağlardır Gayet leziz olduğundan selefde bir padişah bu nehrin âlisinden Ferhad kâr (var) dağları sekiz saat yerden keserek Sayda kurbine geldikde kemerler ile Sayda şehrine getirüb içinde istimal olunan ol âbı nabdır Andan maada şehrin cemii bağ ve bağçeleri bu nehirle sak'y olunur Azîm hayratdır Ve bu nehir üzere Cisri Evvelden ubur idüb bir saat dahi Sayda bağ ve bağçe ve besatînleri içre seyir temaşa iderek ta Beyrutdan dokuzuncu saatde

Evsafı kal'ai Sayda

Kadim eyyamda İspanya keferesi binasıdır Badehu Hicreti nebevîyyenin sen 26 tarihinde Hazreti Ömer Kudüsü Şerifi feth etdikde bu kal'a (i) dahi feth idüb camiler bina olundukdan sonra yine küf-far istilâ idüb sene tarihinde Mısır Sultanlarından Melik Nasır ibni Klavan fethidir Badehu sene tarihinde Selim Şahı Evvel Mısır fethine azimet buyurdıklarında bu Sayda hâkimi Kara Cıga Bay velvelei Âli Osmana takat getiremeyeceğini idrak idüb Şamı Şerifde kal'anın miftahların padişaha teslim idüb hîni tahrirde Şam eyaletinde iltizam ile sancak olmuşdur Amma sene 1071 tarihinde Sultan Mehemedi Rabi asrında Köprülü Oğlu Fazıl Ahmed paşa Şam valisi iken bu sancağı müceddeden tahrir idüb eyalet olmağa tahammülü olduğundan Kuneytara evkafı Süleyman Han vüzer (a) larından Lala Mustafa paşa evkafıdır ki üçyüz pare mamur âbâdan kuraları var idi kim gûya herbiri bir kasaba idi Bu kadar zemandan beri vakfulahdır deyu iğmaz iderlerdi Amma Köprülü zade Ahmed paşa tahrir idüb vakfın mürtezikasın ve imaret ve gayri masarufın ihata idecek kadar alıkoyub mabaki kuraları Sayda sancağına ilhak idüb bir eyalet tahrir olunub hâlâ vezaretdir Amma Şam Tırablusu gibi iltizamdır Eyaletinde olan sancaklar bunlardır ki tahrir olunur Evvelâ livai Beyrut ve livai Safed ve livai Akkâ ve livai vilâyeti Tûrabî ve livai Sayda paşa tahtıdır Ve livai Cebelül Maan Bu sancaklarda alaybeği ve çeribaşı ve timar ve ziamet olmıyub cümle iki bin altmış pare âsi kuralar iltizam ile eyalet olmuşdur Paşanın tarafı padişahîden hassı hümayunu sekiz yük on bir bin akçedir Ve paşasına sefer yoktur Zira mansıbı üzerine kise maktu'dur Paşası bu kadar âsi kuralardan bu malı mirîyi tahsil etmek için iki bin piyade asker ile zabt ider Ve kenduye dahi badelhisab velmasruf iki yüz elli kise kalur Ve bu eyalet beş yüz akçe payesile üçyüz akçe mollaya dahi ihsan olunur Yedi nahiyesi var Mollaya senevî beş guruş hasıl olur Hacı

İshak paşa zamanında acib mamur âbâdan eyalet olmuşdur Amma cümle halkı sengistan dağlarda Dürzî ve Timanî yetmiş mezheble âlûde ecnası mahlûkatı haşaratdır Ve bu Sayda kal'ası Bahri Ebyazın sahilinde bir keğili kaya üzre şekli murabba şimalinden kıbliye tulânîce bir kal'ai köhne âbâddır Dairen madar cürmü murabbai üç bin yedi yüz adımdır Ve hendeksizdir Ve dö (r) d kapusu vardır Kible canibine Babı hayme İki yanı şarka mekşufdur Biri lebi deryada iç kal'ie gider Şimale nazır bir küçük kapudur Bundan iç kal'ie varınca derya üzre beş yüz adım şeddadî bina cisir ile iç kal'ie varılır On bir göz cisirdir İç kal'a derya içinde gûya bir cezirede vaki olmuşdur Bir kal'ai metindir Devri müdevveri beş yüz adım küçük kal'adır Amma cebehanesi ve balyemez topları kerbi gibi limana nazırdır Dizdarı ve iki yüz merdümü hisarı vardır Hüküm hükûmet sahibi ağalıktır Nice bin pare gemilerin herbirinden beşer guruş liman hakkı alır Hattâ hakir sene tarihinde cülûsu Mehmed Hanîde Murtaza paşa fermanile bu Sayda kal'ası kulların yoklamağa gelüb bin esedî guruş aldım Âlâ dizdarlıktır Daima kal'anın kıbliye nazır demir kapusu önündeki Lonca köşkünde dizdar oturub top menzilinden baid gitse mazul iderler Gûya habisdir Şeb ruz evkatı hamsesin kal'a kapusu önündeki mescidde edayı salât idüb ol kasırda oturur Ve bu kal'a içre Selim Han Camii ve dizdar ve ketühda ve imam ve müezzim ve neferat haneleri ve iki buğday anbarından gayri bir imaret yokdur Ve bir seramed ibret nüma dirahiti hurma var kim bu cezire içre eflâke kad çekmişdir Hakir Bağdad ve Basra ve Lehsa ve Adinde öyle cüssedar ve münteha nahli hurma görmedim Âyanı vilâyetin ihtiyarlar (1) bu hurma için bin yaşındadır didiler Alâmeti oldur ki huşesi az olduğu mahalle karib kible canibine rukûa vardıkda ol dirahiti bin sene muammer olmuşdur deyu nakletdiler لا يعلم الله إلا الله Ve bu Sayda limanı bu iç kal'a önünden ta garbından şark tarafında şehir ucuna varınca tuli iki bin adım bir limanı azîmdir Kefere destinde iken gayet mamur âbâdan liman imiş Hâlâ bazı yerleri mamurdur Çoğu harabdır Amma yine demir tutar âlâ limandır ki makduru beşer değildir Derya içre seddi ye'cuc gibi şeddadî binalar inşa etmişler kim âdem hayran olub İç kal'adan tarafa derya içre kapu imiş Cümle gemiler andan girer Ve hikmeti Huda bu limanın şimalinde derya içre yedi kudretten tulânî tulânî kayalar dizilmiştir Akdeniz cuş huruş etdikde telâtumu derya bu kayalara urub mevci kat'ider Be bu kayalar içre azîm mağaralar var kim ibret nümadır Bu kayalar ile kal'a mabeyni dahi azîm limandır Barçeler ve karaka ve galyonlar bu mahalde lenger endaz olub yatarlar Elhasıl Akdeniz iskelelerinde

böyle bir limanı azîm yokdur kim öyle açık derya altı yerde böyle bir liman vaki olmuşdur Amma tathire muhtacdır Ve bu limanın kıblesi tarafındaki şehri azîmi Sayda varuşu kal'ası içre cümle üç mahalle ve bin iki yüz toprak ve kirec ile püşide sarayı âliyeler ve gayri hanelerdir Bu şehirde asla ahşabatdan bina yokdur Cümle kârgir toloz binalardır Ve cümle mihrabdır Altısı camidir Maada mesacidlerdir Cümleden cemaati kesireye malik çarsu içinde Yeni Camii babı üzre tarihi

بسم الله الرحمن الرحيم انشاء هذه الجامع المبارك العبد الحقير على بن محمد الفراع

سنة ١٠٠١

Bir camii vâlâ ruşen binai âlâdır Ve Camiülbahir Bunun dahi cemaati çokdur Zira lebi deryada ve suku sultanîde mecmaünnas mahallinde vaki olmagile âşıkânı ehli salât cem olurlar Amma haremi yokdur Zira tenk mahalde mebni olmuşdur Ve kulle misal bir minaresi vardır Amma imamı asla vazife kabul etmiyüb her şeyden masum ve hâfızı Kelâmullah Şeyh Nâsır Efendidir Kibarı evliyadan olduğuna şübhe yodur Halkdan münzevi bir kimesnedir Hamdi Huda desti şerifin bus idüb duai hayırları ile behredar olduk Ve Kethüda Camii haremindedir عشرًا فمشر bir şafiî havuz var Ve Kotiş (O)ğlu Camii kârı kadim bir camii azîmdir Ve Camiüssuk Cemaati çokdur Ve Camii Hazreti Ömer رضي الله عنه Kendüler imam olduğu camii pür envardır kim müstecabüddave mahaldir Gûya Mısırdaki Camii Ezherdir Ve Babı Hasda taşra kapu önünde Camii Berranî bir küçük camidir Bu camilerden maada mesacidlerdir Yedi medrese ve bir darülkura ve iki darülhadis ve yedi mektebei sıbyanı ebcedhan ve üç hamamı var Biri Şeyh hamamı Ve dörd hanı var kim herbiri kal'a misal hanlardır Evvelâ pirinc hanı ve küçük han ve işkele başında Firenk hanı Yedi kıralın konsolozları bu handa sakin olurlar kal'a misal bir hanı metîndir İçinde üç yüz kat enderkat höcrelerdir Ve taşrada deri divarının canibi erbaası dekakînler Cümle dükkân buşehir içre dört yüz mamur dekâkînlerdir Cemii zîkîmet eşyalar mevcuddur Amma beza-zistanı yokdur Ve cemii esvıkları vasîdir Ve iki canibleri yaya kaldırımıdır Pak pakize tarikı âmları vardır Ve halkı dahi pak mezheb ve pak itikad ve muhibbül-fukara ve garibdostlardır Şafiî ve Malikî ve Ha(n)belî mezhepler ve ehli tevhidlerdir Ancak paşalı No'man ibni Sabit mezhebindendir Ve müfessirîn ve huffazı kur'an bî hisabdır Ve mezahibi erbaadan şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve âyânı vilâyeti vardır Ve halkı ekseriya ehli tüccar ve ehli bihardır Cümle halkı

alaca cübbe ve kereke giyüb başlarına beyaz destar sararlar Ve nisvanları sîm ve zeri halis arakıyyeler giyüb üzerlerine beyaz car büri-nüb ayaklarına katife cakşır giyüb sarı çizme ile reftar iderler Âlâ ve ve ednası ve rical nisası gözlerine kuhlü arabî çekerler Amma bu şehrin havası sakildir Temmuzda hurma pişiminde neuzübillâh âdem serinden pişer Anınçün halkının rengi ruyları humret üzre olmayub asfarüllevin olduklarından mahbub ve mahbubesi memduh değildir Amma halkı gayet rencberdir Ve hâkimlerine mutî münkaddırlar Hakka ki bu şehrin suyu âbı hayat olmasa havasının bedliğinden âdemleri helâk olurlardı Bu şehrin garb tarafından cereyan iden nehre Nehri Kumül قنول yani Kehle suyu dirler Ve kible canibinden cereyan iden nehre Nehri Bergus برغوث yani Pire suyu dirler Anınçün halkı pire ve kehleden âciz ve bidar (bizar) olurlar Bu nehirler tılsimat ile cereyan etmiştir Acib hikâyeti vardır Ve bu şehrin mekûlât meşrubat masunatının memduhatından hurması ve limon ve turunc ve şeker kamışı ve zeytun incir ve rumman ve çimizi ve muzunu olur Ve cümle zenanelerinin kârları harir kurdu beslerler Zira âlâ mahsul-leri dud ve penbedir Gayet mahsuldar ve ganimet şehri benderdir

سلك الله من البليات السموى والارض آمين يا معين

Ziyaretgâhı kibarı evliyaullahı Sayda

Evvelâ Babı Haymeden taşra lebi deryada tekeyi hazreti Biruh Alem-darı Resulullahdır Bir bağı irem mesiregâh tekkei teferrügâhı Bektaşiyanda âsiyan idinüb âsudedirler Pabürehne ve serbürehne âşıkı seyyidüfukara Bektaşiyanları vardır Şehrin vüzera ve uleması bunda ayş işret iderler bir nazargâhdır Şeyhi Kandiye kal'ası gazilerinden Yeniçeri Dede derler bir candır Âyende ve revendenin yoluna canlar feda idüb hüsnü ülfet ile ârâste bir halûk dervişdir ki bu tekey(i) ihya idüb iremizatülîmad misal bir ravza etmiştir Ve Babı Arasdan taşra Şeyh Musa ve Şeyh Elaer Reşid ve Şeyh Cemaleddin Bunlar Beyrutdan gelüb Sayda(ya) girecek mahalde surun haricinde şahrah üzre medfundurlar Ve sahâbîlerdir Ve bunlara karib şehre giren âbı hayatın su kemerleri dibinde vüzeralara mahsus bir kasrı müşeyyed vardır Ol mahalde Şeyh Abdullahı Hamavî bir kubbei âlide medfundur Her kimin atı sıracı getirse anın kabrin üç sabah üçer kerre devir iderse billâhi şifa bulur Mücerrebdir Ve Şeyh Kasım Ziyareti Saydun nebi عليه السلام Bunlar Benî İsrail peygamberlerindedir Kudüsden bu Saydıya gelüb ibtida Saydai bunlar imaret idüb sankin oldukları için Saydundan galet Sayda derler Bu nebinin ismile müsemma bir mamur şehirdir

Ve sebebi tesmiyesi oldur Bu şehirde nice ziyaretler vardır Amma hakir âsitanelerine yüz sürdüğüm bu sultanlardır **رحمة الله عليه**, Badehu valii vilâyet Hacı İshak paşadan ihsan in'amlar ve on süvari refikler alub alâ tarikuzziyaret bu varuş kal'asın deveran idüb kal'a haricinde asla haneler yokdur Serapa bağ ve bağçe ve gülistan ve nahlistan ve bostandır Andan lebi deryada Beyrut canibinde Seb'atül Uyun ile Nehri Evvel mabeyninde üç bin sahâbei kiram medfunlardır Şehrin sulehayı ümmetinden bazı kimesneler her leylei cum'ada pabürehne varub surei Tekâsür tilâvet iderek ziyaret iderler Hazreti Ömer hilâfetindeki muhasarada desti Rumdan ve Ermeni ve Çingâneden şehid olmuşlardır Olecilden bu şehirde Urum ve Kıbtı veya Ermeni muammer olmaz ve gelmezler Amma Yahudi çokdur Cümlesi muhattem ve siyah tuşu[1] işlerler Bu sahâbei kiramları ziyaret idüb kible canibine müteveccih olub

Kariyei Hare

Yüz elli haneli müslüman köyüdür Andan

Kariyei Kizeyye

ve ana karib

Kariyei Deyri Zehrani

Kal'a misal bir deyri Kıbtî ve Rum Firenkdir Âyende ve revendeye nîmeti mebzüldür Ve ana karib

Nehri Zehrani

bir âbı zülâldir Cebelüllibnanı Kebirden cem olub bu mahalde Bahri Ebyaza munsab olur Hakir atlar ile renc ina ile ubur idüb

Kariyei Akbiye

Andan güzer idüb

Kariyei Sarfael

Hazreti Yehuda oğlu Sarfael bunda bir püşte üzre medfun ziyareti Yehudadır Ve bunun kurbinin lebi deryasında bir beyaz kubbei âli içinde Hazreti Hızır makamıdır Ziyaretgâhı has ve âmdır Andan yine kibliye

[1] Bağdad Köşkü nüshası (puşu).

Kariyei Ensar

Kurbinde bin yedi yüz sahâbei kiram sene 54 tarihinde Muaviye Şamda iken bunlar şehid olub bu mahalde nümayan âsudelerdir Bazıları kubbeli ve kimi sengi mezar ile malûmlardır Anınçün bu mahalle Kariyei Ensar derler Zira bu sahâbelerin çoğu muhacırîni Ensarlar idi Badehu bunları Abdül Melik bir divar içine alub âsârı bina tarihi ile malûm bir ziyaretgâhdır Ve bu eshabı güzînin şarkında bir âli yerde dürrü beyz âsâ bir kubbei âlidir Ziyareti Hazreti Mi(k)âil ibni Hazreti Yakub Gerçi mürsel nebi değildir Amma nebizadedir Ve efvahi nasda Hazreti Yusufu kuyuya atan bunlardır deyu isnad iderler Ve olkadar itibar idüb ziyaret etmezler Ve yoldan sehil baiddir Andan

Kariyei Adlûn

İskender hukemalarından bir hakim Adlûn bunda medfundur Ani ubur idüb yine ol mahalde lebi deryada bir göz cisri âli kim kehkeşanı felekden nişan verir bir kara köprüdür Altından cereyan iden

Nehri Reytan

ve Nehri ريو ve nehri نهر üçü bir olub bir âbı hayat sudur Sahrayı Cil beg جل بك den ve شقف kal'ası ciballerinden ve Zeydaniyye dağlarından tulû idüb bu Kasımiyye kal'ası dibinde Bahri Ebyaza munşab olur bir âbı zülâli hayat efzadır Ani cisirden ubur idüb ta Saydadan 12 saat

Evsafı kal'ai Kasımiyye

Sayda hakinde paşa hassıdır Ve subaşılıktır Ve nahiye olmak ile niyabettir Kal'ası lebi deryaya bir top menzili karib nehri Reytan kenarında bir püşte üzre şekli murabba bir küçük kal'ecikdir Cürmü dörd yüz adımdır İçinde kırk elli Urban haneleri var Dizdarı ve neferatı ve gayri imaretden bir âsâr yokdur Sene tarihinde bina etmişdir Andan kıbliye lebi derya ile bir saat gidüb

Evsafı Re'sül Uyun acibei ibretnümun

Bu memleketler İskenderi Yunanî hükmünde iken hukemaları hikmet ile bina etmiş Sahili deryadan yüz adım baid derya içinde

bir kullei âlî bina etmişler kim kaddi elli zirai mekkîdir Bu kullenin ortasının ta zirvei âlâsında عشر افقش bir havzu azîm vardır Gayet âbî rakikdir Ka'rında nice zîkıymet eşyalar nümayandır Nice serden geç-di âdemler gavvaslık idüb dalarlar Bir âdem kaddi gitmeden kati yay-dan ok çıkar gibi sudan yukaru pertab iderler Amma zarar isabet etmez Bazı canlar sakil olmak için (i)ri taşları deraguş idüb dalar-lar Yine bir âdem kaddi nüzul etmeden ruyi mâya çıkar Her çend ki zîruh kısmı girüb dalsa olan taşra çıkar Amma hacir şecer makule-si ilka etse zarar etmez Ve girüb gasil idenlere dahi zarar isabet et-miyüb hummadan halâs olur Ve kırk gün suyundan nuş iden cüzam zahmetinden kurtulur Mücerreb âbî hayatdır Hikmet bu kim bu der-ya içinden böyle âbî hayat bu kullei âlinin ta zirvei âlisinde coş-gun bahir gibi taşub kullenin canibi erbaasından deryaya dökülüb mahlût olur Garayib bu kim bu kullenin yakınında havale bir gûhu bâlâ yokdur kim bu uyun andan geldi Acib hikmetdir Hattâ Maan Oğlu âsi iken bu kulle mutalsamdır Bunda nümayan zîkıymetden maada kenz vardır deyu âdem üşürüb ferhadî külünkler ile bir ta-şın koparemeyüb nice eyyam topraklarla döğüb zerre mikdarı zarar isa-bet etmedüğün görüb feragat ider Azîm temaşagâhdır Bu nabî âbî hayatı nuş idüb andan bir saat

Evsafı kariyei Sur

Lebi deryada İskenderi Kübra binasıdır Badehu sene tarihinde Meliküttahir fethidir Badehu Selim Şaha bilâ cidal mutî olub mif-tahların Hayre Beğ vasıtasile Selim Hana teslim etdiler Sayda ha-kinde voyvadalık ve nahiyedir Kal'ası Bahri Ebyaz sahilinde bir körfez nihayetinde bir köhne kal'ai sengîndir Matekaddem azîm kal'-a imiş Hâlâ harabesi çokdur Dairen madar cürmü altı bin adımdır Ve mamur yerinde cümle üç mahalle ve üç yüz toprak örtülü hane-lerdir Ve camii var Meliküttahirindir Matekaddem keniseden vely olunmuş Ve üç mescid ve bir hamamı muhtasarı var Temmuzda muattal durur Yirmi dükkânı ve bir küçük hanı var Amma bir dey-ri mamuru var kim cemii keferre itibar idüb dib Firengistandan me-kûlât meşrubat nezeratları gelir İbretnüma manastırdır Keferenin zu'-mu batıllarınca İskederin ibadetgâhıdır derler Ve bu mahalde bu dey-re itibar 3 mahalle keferre haneleri vardır Cümle Rumlardır Am-ma asla türkce bilmezler Cümle lisanı Arab tekellüm iderler Ve u-rumca dahi bilmezler Yemin eyleseler وحدالله يسر شهون derler Ve bu Sur kal'ası bir kumsal yerde v(a) kidir Lebi deryada limana nazır bir

mamur ve âbâdan kullei metîni var Sinan paşa binasıdır Dizdarı ve merdümü hisarı elli neferdir Ve limana nazır bir kaç hurde topları var Amma gayetülgaye büyük limana malikdir Ve kal'anın şimal ve kıble canibi dahi sekiz rüzgârdan salim limanı kebirlerdir Akkâ limanında kışlamadan havf iden galyonlar bunda gelüb demir bırakmadan yatarlar Lâtif limandır Amma şehrini günden güne kum derya gibi gelüb gark etmededir Zemanı kadimde tılsımatı var imiş Maan Oğlu bunda define vardır deyu harab idince hemen kum her taraftan bu şehre girüb müslevli olur Anınçün mamur değildir Bunu dahi seyir temaşa idüb lebi derya ile Akkâ canibine azimet etmedik Zira sene 1058 cülûsu Mehemed Hanı Rabide Murtaza paşa ile bu mahalleri seyyahat etmeğile sol canibde şarka dağlar icre 3 saat gidüb

Kariyei Ma'reke

Sengistan içre yüz evli ve camili müslüman kariyesidir Zeytunluk cihanı dutmuşdur Ve bu mahalde Sayda sancağı hududu tamam olub Safed sancağıdır ki

Vilâyeti Taberistan yani eyaleti Ken'an

Cümle kütübü tevarihlerde Ken'an İli dikikleri bu mahallerde [1] Andan kıbliye 2 saat gidüb

Kariyei Terzat

İki yüz evli bağ ve bağçeli havası hub halkı mahbub ve mergub müslümanlardır Ve bunda

Hazreti Hesyan ibni Hazreti Yakub

Bunların nübüvvetinde ihtilâf vardır Amma tevarihi Yehudada Yakub evlâdları cümle velilerdir deyu tahrir etmişler Ve bu Hesyan ibni Yamen ile ve Yehuda ile Mısıra Hazreti Yusufdan galâl almağa gidenlerdir Bu karyede bir kubbei âli içinde medfundur deyu itibar idüb ziyaretgâhdır Ve karyenin dağ ve taşı dud ve zeytun ağacile müzeyyendir Amma halkı dürüst rafızîlerdir Bir şeb mihman olub andan evce serçekmiş bir cebeli müntehaya çıkub garb canibinde Bahri Ebyazı ve kal'ai Akkâ ve Nakura boğazın temaşa etdik Ve şark canibinde Baalbek sahraları ve Cebelüllibnan ve kal'ai شذف ve kal'ai Zidaniyye bilkülliye nümayan idi Sahifei ruyi zemin nakşi

[1] Bağlad Köşkü nüshası (dir)

bukalemun var zahir idi Ve bu gûhu bâlâya olmertebe uruc etdik ki gûya gerrubiyânın sadası istima olunur.

Cebeli Nakur

derler meşhuru âfâkdır Bu d(a)ğda cümle ahcar ve eşcarat mevcuddur Amma şeceri çemmiz namevcuddur Zira ol dirahiti mubareke sevahil yerlerde olur Andan kibliye dağlar ve taşlar aşub bir püştüze

Ziyareti Sayyah ibni Yahud ibni Hazreti Ya'kub

Bu Hazreti Sayyah bülend âvâz ile sayha urduğıçün mubalâğa ile Sayyah dediler Yakub nebinin nebiresidir Peygamberler olub suhuf nazil olmuşdur Bir kubbei âli alâmetleri var Amma ancak bir borya döşelidir Kanadil ve türbedarı yokdur Ve âsitanesine karib kuralar cümle Düruzî mezhebinde rafızîlerdir Ve gayri lisanı bu dağlardaki mel'unlarda istimal olunur Ve bu hazreti Sayyahın canibi erbaasında birer ok ve kurşun menzili püşteler üze nümayan olan kubbelerde bilcümle Hazreti Yakub ve İshak ve İsdır Efrayim ve Yehuda evlâdı emcadlarıdır İsim resimleri ile mastur ziyaretgâhlardır Zira bu diyar Benî İsrail vilâyetidir Peygamberlerini ve evlâdlarını isim resimleri ile bilüb birer alâmet bina etmişlerdir Ve tevarihlerinde cümle masturdur Amma bu hakir hemen yolumuz üze yakın olub ziyaret ettiğimiz evliya ve enbiyaları tahrir eyledik Amma bu mahallerde yirmi sekiz merkadı pürenvar dahi ziyaret eyledik Anların esmaları malûmumuz olmamagile tahrir olunmadı Ve süal idecek kimesneler bulunamadı Gerçi bu diyarın Durzî rafızî kavimleri âbâ ve ecdadlarından biri irsile intikal iden peygamberleri ve oğulları ne canibde medfun olub ve esmaları ile ferade ferade bilirler Amma süali müşkil bir alay yağı bağı âdemler ile üns ülfet müşkil ve lisanları Arab lisanına karib bir gayri lehcei mahsusaları var Tercemana muhtac ve ümmeti Muhammedi bir nan pare için katil iderler Hamdi Huda Benî Kenan elind(e) zikrolunan otuz yedi peygamberi ve peygamber zadeleri ziyaret idüb ruhu şerifleriçün herbirine bir Yâsini şerif ve Seb'ülmesani tilâvât idüb şefaatinin reca etdim Ve ruhaniyyetlerinden istimdad taleb idüb sıhhat ve selâmetle hamdi İzid yola revane olub yine kible canibine bir saat gidüb.

Ziyareti şecerei seyyidina Hazreti Ali كرم الله وجهه

Tarikı âm üze bir vasî çemenzar yerde evci semaya serçekmiş beş âdem ancak deraguş ider ve çıkar Ve ne kavak ve ne çemmiz

bir gûne dirahti şirindir kim diller ile tâbir olunmaz Hazreti Ali bu mahallerde âsude olan Anterlere Hazreti Resulün iznile gelüb Ya Anter deyu nida etdikde nice anterler hakden baş kaldırub âlât silâhlarla defn olunmuşlar idi Neam Ya Ali deyu cevab verdiler Bunları dahi Ali görüb birinin elinden nabutun yani asâsın alub ol asâyı yire sokub biemrillâh ol kuru ağacdan berki sebzler zâhir olur Anterlerin bazı Aliden bu kerameti görüb Âmentü Billâh Ya Ali dirler Hazreti Ali dahi Mutu biemrillah موتوا بامرالله buyurdıkları saat cümlesi hake beraber olurlar Hâlâ ol mahalle Anter Deresi derler Ol asâdan hasıl olan dirahti Ali ol mahaldir Hâlâ bin seksen yıldanberu ol şecerei nevnihal âsâ bir sayedar dirahti âlâdır Ve bu dirahht zâhir olduğu gibi Hazreti Ali düldülün şecere bağıyub zâti şerifleri sayesinde istirahat idüb saadetlerin kodukları yerde bir taş gibi çukurdur Badehu bîdar olub tecdidi vuzu etmeğe su bulunmıyub mubarek desti şerifleri ile yeri hafir idüb ol dirahti Ali sayesinde bir âbı hayat tulû idüb tecdidi vuzu ider Hâlâ Ayni Ali ismile müsemma turna aynına benzer ayni ayni zülâldir Âyende ve revendelerin atşanına hayatı candır Ve bu mahalde bir taş düldülün ayakları tesir idüb hâlâ nişandır Bunları seyir temaşa idüb yine kıbliye bir saat dere depeler icre ubur idüb

Evsafı ayni Tebnin

On yerden kaynar uyunlardır Herbirinin lezzeti ve ismi ve hasası vardır Ve bu mahalde bir hanı azîm bina olunmuşdur kim her sene evvel baharda nice bin âdem bu fezaya hayme ve hargâhları ile gelüb meks iderler Bir cemiyeti kübra olub ayş işret idüb mezkûr uyunlardan herbiri emrazına göre nuş idüb şifa bulur Herbiri defeatile tecrübe olunmuş uyunlardır Evvelâ Ayni Tebnin yürek ağrısına ve yürek sıkılmasına ve hafakana ve sar'a biemrillâh yedi gün nuş iden dürrü yekta olur Ve

Ayni Radim

Nikrise ve istiskaya ve berasa ve yerekana enfa'dır Ve

Ayni Serî

Cüzama ve kabaya ve gayri hararete gayetülgaye serî şerbet olduğundan Ayni Serî derler Bunu nuş iden kenduyi gayet ısı taamlar yiyüb sovuksan ihtiraz lâzım Ve

Ayni Debiyye

Bir kayadan şazirvan misal pertab ider On adım mıkdarı cereyan idüb yine ol mahalde Şeyh Mesud hazretleri bir kubbei âli içinde medfundur Mezkûr nehir ol âsitanenin altına girüb gayib olur Amma bu aynin hassası bir âdem humma marazına mübtelâ olsa alessabah üç gün girse halâs olur Cenabet girse gaib (o)lur Su içmek murad idinen âdem aynın başına varub Ya Şeyh Mes'ud استقى عطشانى deyu reca etse ol an biemrillâh yine ayin cereyan idüb nuş iderler bir âbı lezizdir على ممرالسنين والشهور daima hilkatı böyle olub bu hal üzre caridir Bazılar bu Anya Mes'udu Atşanî derler Ol ziyaretgâhdır Ve âbı nabdır Andan

Ayni Has

Kırk gün bu ayından nuş iden gözü nuru bir mertebe münevver ola kim ruzu ruşende âsümanda nücumu müşahede ide Biemrillâhi tealâ sıhhat bula

Ayni Hayat

Dımağından nüzul iden illetlere ve sevdaya ve bevasıra bahka ve felce gayet nafi

Ayni Ruh

Yedi gün nuş iden vücudundaki çıbanlardan ve kabarcıklardan ve cereb ve sızılardan ve sair emrazı bedeniyyeden halâs olub kuvveti ruh bula Biemrillâh

Ayni Hazreti Yakub

Bu (n) dan yedi gün perhiz idüb nuş iden cemii emrazı muhtelifeden bedeni pak ve tahir olub vücudunda asla ve kat'a zerre elem ve illet kalmıyub dürrü maderzat ve mesrur dilşad ola Biiznillâh

Ayni Nisa [1]

Bunu nuş iden merdi zeman yedi gün perhiz ide Tendürüst olub ol mertebe kuvvet kudrete yetekim eğer on catiyesi olsa ve cümlesinin hatırın hoş ide Gayet mukavvi ayni zülâldir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Aynünnisa)

Ayni Jerjib

Bundan kırk sabah ahşam nuş iden kişinin belûhiyyeti gidüb öyle âkil ve dâna olub hıfzı bir mertebiye irişe kim efvahi nâsda istima etdüğü kelimatları filhal hıfz idüb unuttuğu manalar hatırına gelüb aklı Aristo ola Baki vesselâm İmdi ihvanı basafaya şöyle malûm ola ki bu uyunların cümlesi Hazreti Yakubun mucizesile Cenabı Bari ihsan etmişdir Sebeb oldur kim Hazreti Yakubdan kavmi mucize istiyüb niçe mucizeler görüb imana gelmediler Âhir Hazreti Yakub anlara beddua idüb cümlesi mariz oldılar Canlarına tesir eyliyüb Bizi bu derdden halâs eyle İmana gelelim deyu teahhüd etdiler Hazreti yakub Cenabı Bariye tazarru idüb duasını kabul eyledi Hatifden bir nida gelüb Ya Yakub On evlâdınla filân sahraya var Her oğlun birer yer kazsınlar Andan çıkan suları nuş etsinler deyu emir etdükde filhal Hazreti Yakub on evlâdile bu uyunu Tebnin mâhalline gelüb herbiri birer yer kazub bu uyunlar nümayan olunca ol an Hazreti Cebrail Emin kıbeli Hakdan nazil olub herbir aynin hassın ilmi hikmet üzre bildirüb cemii kavimleri nuş etmeğe başlıyub biemrillâh cümlesi dürrü beyza dönüb bir ağızdan لااله الا الله يعقوب diyüb islâm ile müşerref oldılar Hâlâ ol kavmin evlâdlarından bu uyunlar kurbinde sakinlerdir Bir derde mübtelâ olan anlara gelüb anların talimile mezkûr uyunlardan nuş idüb tendürüst olurlar Acib ihsanı Hudadır Ve bu uyunları Hazreti Yakub oğullarına kazdırdığı için Unyun Tebnin ayni ibni demek olur İbretnüma sun'u Hudadır Bazı hukema gelüb bazı unyunun ref'in anda zâhir olan höcrelere yazmışlar ve kazmışlar Hamdi Huda hakir olgün cümlesinden şifa niyyetile nuş idüb Şeyh Mes'udu Atşanî ve Hazreti Yakub ruhiyçün Yâsin tilâvet iderek yola revane olub bu uyunlar kurbinde

Kal'ai Tebnin

Sene tarihinde Buhtunnasır nusrat bulmasın deyu bu kal'ai Benî İsrail kavmi bina idüb tahassun etdiler Buhtunnasır Kudüse gelüb harab yebab ve bu kal'a (i) dahi alub kavmin kebab etmişdir Bادهu sene tarihinde İspanya destinden Meliküttahir feth idüb yine küffar tama etmesin deyu bazı yerlerin münhedim etmiş Hâlâ içinde Hazreti İbrahim Habibullah hanesinden gayri bir âsârı bina yokdur Safed hakinde nahiyedir Ve Habibullah hanesi sebebile bazı kabayili Urban gelüb haymelerile meks iderler Ve bu Habibullahın saadet haneleri kârı kadimî binayı sengin beyti gevheri nigin bir hane-

dir Hazreti İbrahime hazreti Cebrail Emin suhfile nüzül etdikde divarı kârgir iki şakka olub gûya كبريت gibi kat olunmuşdur Bir mussaykal ve mücellâ yarıkdır Ve bu hanei saadetde muhadde misal bir sengi asfer vardır Hazreti İbrahim Halilin gerdi bâlişi imiş Seri saadetleri yeri hâlâ zâhirdir Ve bir kaç kerre Firengi bed renk yerinden kal'idüb serika etmeğe murad idinüb bir kırat koparamıyub hali üzre bırakmışlar Ve bir kaçı helâk olub halâs olanlar kaçmışlar Hâlâ beyti şerif ziyaretgâhı has âmdır Perverdiğâra bin bin hamd sena olsun anı dahi ziyaret etdim Ve bu ziyaretin şimali kurbinde bir kayalı püšte üzre

Ziyareti Sıddik ibni hazreti Efrayim ibni Yusuf

ibni Yakub عليهما السلام

Gazi Sinan paşa bir ulu âsitane inşa idüb hazreti Sıddik anda medfundur Amma rafızîler içinde kalmış Lâkin mutekidlerdir yemin etseler بحق حضرت صادق derler Andan yine kibliye

Kariyei كاريه

Bu bir uz içinde yüz evli Dürzîlerdir Andan yine kibliye bir saat

Kariyei Suku Anuk

Avcın babası Anuk bunda yatar Kabri bir kayalı dere içinde bir mağarada âsudedir İki yüz haneli Dürzî zemim köydür[1] Haftada bir kerre bazar durdıgıyçün kariyei Suk derler Andan

Kariyei Ceyş

Yüz evli tenasühî mezhebinden mel'unlardır Amma mahbub mahbubelerine ve âbı havasına aşk olsunkim herbirinin meralî ve gazalî çeşmi cazuları varkim

Görenin akli gider özge temaşadır bu

mısraı anların hakkınadır Andan bu kar(ye)yi ubur idüb yokuş aşağı Cenin Deresi derler bir derecikdir kim derki esfelden nişan virir bir mahuf ve muhatara bîeman yerdir Ta Saydadan bizimle tayin olunan refiklerimizin akılları başlarından gidüb âlât silâhlarımızla mukayyed olarak hamdi Huda bîbak bîperva selâmetle ubur idüb dereden dar çıkılub

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zemime köyüdür)

Kariyei Yazan

Bu dahi yüz evli rafızîlerdir Andan

Evsafı kariyei Aynüzzeytun ve ayni Mirun

Bu iki uyun Safedin garbında Cebeli Zabolke dameninde kariyei Yazanda iki uyundur Amma Ayni Mirun bu karyede azîm mağaralar vardır kim herbirine biner ikişer biner âdem sığar Âd ibni Şeddadan kalmış Anda bir mağara icre azîm havuzlar vardır İçinde bir katra âb yokdur Ta ki îdi Yehud günleri yani Kamışı bednamları olacağı gün Arab ve Acemden ekseriya Dürzî ve Timanîden Yezidî ve Mervanîden niçe bin haşarat ecnası mahlûkat cemapur askeri gibi mağaralar icre cem olub dururlar Hikmeti Huda bir seneden beru tehi olan havuzlar ol îdi Yehudi günü kayalardan ra'd var Gürliyerek bir âbı sâfi huruc idüb cümle havuzlar malâmal olub giren girenin olub cümle mileli mühtelif girüb gasil iderler Hikmeti ilâhî meshur ve mesmum ve mahmum ve meflûc ve mağmum olan kimesnelerin üstlerinden nühuset def olub taze can bulurlar Bu hal üzre üç gün ve üç gice niçe bin âdem bunda ayş işret idüb bu âbı canfezadan teberrüken kumkumalara ve kırbalara doldurub berre ve bahre vilâyet ve vilâvet Ayni Mirun deyu hedaye gönderirler Yetmiş derde devadır Ve üç günden sonra yine su gayib olub sonra gelenler havuz içindeki sulardan nuş idüb alırlar Ahalii vilâyetin zu'mu anın üstünedir kim bu ayin Hazreti Yakubun gözü yaşından bir katra alâmetdir derler Ve Hazreti Yakub ve İshak bu mağaralarda sakin idi dirler Hakkaki ulu nazargâhdır Amma hakir ziyaret etdiğimizde mevsimi olmamak ile havuzlarda bir katra su yoğidi Ancak iki rikât nemaz kılub dua etdik Andan bu ziyaret etdiğimiz kuraları cümle on bir saatde ubur idüb

Evsafı Kal'ai Darülyehud Safet sıfat

İbtida ruyi arzda badet Tufan âbâdân olan Musul kurbinde kasaba(i) Cudidir ki hakkında (Ayet Sure) واسترت على الجودي âyeti nazil olmuştur Andan Şam Sam bin Nuh binasıdır Andan bu Safedi bina etdi Ta Hazreti Yakuba gelince öyle mamur oldukim dere ve depesinde beni âdem malâmal idi Benî İsrailin vatani aslîleridir Badehu hunu Yahya nebi(i) taleb için Buhtunnasır gelüb kavmi İsraili katli âm idüb Safed(i) dahi harab etdi Hulâsai kelâm yetmiş düvel destine girüb sene tarihinde Selim Şahı Evvel Çerakesi nakes elinden bilâ cidal feth idüb içine askerini Mısıra gitmeğe iktidarları olmıyan

askeri koyub Mısıra gitdi Hâlâ Sayda eyaletinde sancakdır Amma iltizam ile tasarruf olunur Mirlivasının hassı tararfı padişahîden 373800 yük akçe bin tüfenkendaz askerle yük akçe malı padişahî tahsil ider Ve kendüye senevî yüz kise kalır Matekaddem Şam eyaleti olmağla hîni tahrirde timar 106 ve ziamet 9 Bunlar sefere memur olmıyub âyende ve revendei ve huccacı müslimîni ziyaretlere ve Kudüse ve Şama ve bender iskelelere götürüb getirmeğe memurlardır Alaybeğileri ve çeri başları vardır Ve üç yüz akçe şerif kazadır Ve nahiyesi dört yüz âsi kuradır Senevî kadıya altı kise hasıl olur Kal'ası harabdır Dizdarı ve merdümü hisarı ve kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyânı yokdur Amma Yahudisi çokdur Ve mezahibi erbaadan şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı vardır Ve kal'ası evci âsümana serçekmişdir Bir kal'ai âlidir Aşağı derelerden ve şehirden bir saatde çıkılır Ol cebeli müntehanın zirvei âlâsında şekli müdevver bir senginbünyad bir kal'ai köhne âbâddır Amma hîni fetihde Meliküttahir Efrenc elinden feth etmede üsret çeküb bazı yerlerin münhedim etmiş Hâlâ içinde keçi ve koyun kışlar Beni âdemden ve imaretden bir şey yokdur Amma aşağı varuşu mamurdur Gayya deresi misal yerlere vaki olmuş kat enderkat hanelerdir Cümle yedi mahalle ve bin üç yüz mamur toprak ve kirec ile puşide hanelerdir Ve cümlle mihrabdır Amma cemaati kesiriye malik çarsu içinde Şeyh No'me hazretleinin çarkûşe divar üzre bir kubbei âli tarh musanna bir camii murabbadır Tuli ve arzı ellişer ayakdır Ve derunu camiin canibi erbaası birer âdem kaddi beyaz mermeri ham kablıdır Ve andan yukarusı iki arşun kaddi nakşi bukalemun şükûfei ibretnümün ile tahrir olunmuş kâşii Çindir Ve mihrabı üzerinde kâşi kitabeler içinde (Ayet)

(أما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر)

âyeti tahrir olunmuşdur Ve yan pencereleri üzerine kâşi kitabeler içre (Ayet)

(كل من عليها فان)

âyeti masturdur Bu camiin kible kapusu taşrasında yine cami sahibi Şeyh No'me Hazretleri medfundur Ve bu camie karib Camii muallak Altı boş olub mahzenler olmagile Camii Muallak derler İki tarafından yedişer ayak taş nerdüban ile çıkılır azîm camii kadimdir Ve Kızıl Cami tahtanîdir Cümleden büyükdür Şehir hâkimi Salih Biğ tamir ve termim idüb cennet olmuş Tulen yüz yirmi kademe arzen seksen

ayaktadır| Ve derunu cami sâfi kâ(r)gir kemer toloz kubbe binadır
Ve minberi üzre tamirine (Tarih)

صه صالح يلقى الرضا عنه القضا
ياد آه مولاه الكريم تاريخه لك لرضا
سنة ١٠٨٢

Ve mihrabı üzre celi hattile âyetülkürsi terkim olunmuşdur Ve camiin ve hareminin altı amudu müntehalar ile mebni sarnıcdır Vakti şitada leb berleb olub Temmuzda cümle ehli beled nuş idüb def'i atşan iderler Âbı rahmetden cem olub yüz pare bir âbı safadır Ve bu hareminin tuli ve arzı yüz ayaktadır Ve kible kapısı üzre kulle misal bir minaresi var Serpuşi resas ile puşidedir Ve cami sutuhu cümle kirec sıvalıdır Ve haremi kapısı üzre tarihi budur

(بسم الله الرحمن الرحيم امر بانشاء هذا الجامع المباركه مولانا السلطان الملك الدنيا
والدين سلطان الاسلام والمسلمين قاتل الكفرة والفجرة والمتمردين سرير الصالح
اقسم امير المؤمنين وذلك سنة اربع وسبعين وسمائه)

tersid olunmuşdur Ve Camii İnsi ve Camii اشراطه yani Kırklar ve Camii Suvabîn mahallesinde şeyh İsa Camii ve Kürt mahallesi Camii ve Mismar Camiine Medrese Camii dahi derler Bu camilerden maada mesacidlerdir Ve altı medrese vardır Evvelâ Mismariyye medresesi binayı azîm ve evkafı metîndir Ve bir darülkura ve mektebi sıbyanı ebcedhan tıflan var Ve yedi zaviye ve altı hammamı var Üçü sayif ve şitada işler Paşa Sarayı kurbinde hammamı Anberiyye hakka ki Huda hakkıyçün cemii derü divarı dairen madar anberi ham kokar Abı havası ve binası gayet lâtifdir Bu hammamın misli Aydın Güzelhisarında Sultan hamamı ola Ve bir hamam dahi Yeni hamam Bu olkadar mükellef değildir Ve bir dahi hammamı Attar[1] bu hamamın biri mesduddur Ve üç hanı var Biri kal'a altında Paşa hanı Kal'a misal demir kapulu hanı azîm Şekli murabba tuli ve arzı müsavidir Dairen madar cürmü altı yüz adımdır Kat enderkat dörder kat höcrelerdir Matekaddem içinde on iki bin Yahudi sakin imiş Amma hâlâ iki bin mikdarı kalmışdır Ve bu şehrin üç bazazistanı vardır İki hâlâ muattal ve dekâkinleri makfuldür Âyende ve revendeye mihmanhane olmuşdur Amma Şeyh No'ma Camii kurbinde Sinan paşa bezasteni mamur ve müzeyyendir On beş ayak taş nerdüban

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Ve)

ile enilir ve çıkılır İki başında demir kapuları vardır Cümle yirmi dükkândır Cümle kârgir binadır Bundan maada bu şehir icre cümle yüz yirmi dekâkinlerdir Cemii zîkıymet eşya anlarda mevcuddur Ve cümle evleri kâ(r)gir binadır Çar kûşesinin ebyazdan mebnidir Asla haşebe bina yokdur Meğer hane kapuları ola Cümleden mükellef binayı metîn ve sarayı azîm ve havadar mürtefî Paşa sarayıdır Yetmiş kıt'a mükellef ve mükemmel höcrelerdir Daima hâkimlere meşrutadır Divan hanei âliyesinin babı üzre tarihi budur

الا يا دامى لا يدخلك ظلمى
ولا يصدرك صاحبك اين مانى
فنعم الدار تاوى كل ضيف
اذا جاء الضيف به ضاق مكانى

وهذا عمارت سنه ٩٨٠ [1] محمد بن پرى سنه ٩٨٠

الطاهر ابو سعيد

لمولانا عزنا السلطان الملك

Ve bu Safed şehrinin bağ ve bağçesi dud ve zeytundur Ve âbı hava lâtif yayladır Zira evce serçekmiş bir gûhu bâlâ üzre vâki olmuşdur Gayet leziz âbı hayat suları şehre hevale dağlardan gelir Meliküttahirin iki ayın çeşmei[2] fezası vardır Amma zulümden bu şehrin halkı fukaradır Müslümanından Yahudisi çokdur Yedi mahalle Yahudi dokuz bin haracdır Matekaddem yetmiş bin Yahudi mevcut bir şehri muazzam imiş Hâlâ kat enderkat dere ve depeler üzre haneleri mamurdur Amma içinde beni âdemden bir merdi âferide yokdur Cümlesi şehri Selânike göçmüşler Matekaddem bu şehirde üç bin Safed keçesi işlenir kârhane imiş Hâlâ kırk kârhane kalmışdır Safed keçesi rub'u meskûnda meşhuru âfâkdır Ve kavmi Yahudanın bu şehirde kesretinin sebebi oldur kim Beni İsrail kavminin vatani aslîleridir Ve bilâteşbih Kâ'beleridir Beytulhazeni ve cümle peygamberleri ve peygamber zadeleri bunda neşvünema bulub bunda medfunlardır Tevarihlerinde evsafı Safed için yedi mücelled kitab vardır Ve Yahudi mahallelerinin fevkında iki mahalle Ekrad vardır Cümle halkı ala aba giyerler Mahbub ve mahbubeleri az bulunur Zenaneleri beyaz car bürinürler Ve mekûlât meşrubatının memduhatlarından has ve beyaz ekmeği ve zeytunu ve aseli memduhdur Sanayiinden kilimi ve keçesi ve seccadesi mevsufdur زادك الله

[1] Bağdad Köşkü nüshasında (سنه ٩٨٠) yokdur.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (can)

Evsafı ziyaretgâhı Safed

Evvelâ âsitanei makamı Hazreti Yakub ve Hazreti Yusufun firakından kapanub uzletnişin olduğu *Garı Beytülhazen* kal'anın cenubî tarafında azîm mağaralardır Ve içinde bir mescidi var Amma bina ile değildir Mihrabı Kudüsü Şerife doğrudur Amma iklim hesabı üzere yine Kâ'bei şerife doğrudur Zira bu Safed(d)en Kâbiye giden kimesne rehi müstakim Kudüse vara Andan Mısır Akabesine andan Bahri Kulzüm sahili ile Mekkei Mükerreremeye doğrudur Ol ecilden Beytülhazenin dahi kayadan oyma mihrabı Kudüse müteveccihdir Âsârı binadan bir şey yokdur Cümle mağaralardır Taşrasında bağı irem misal bağçesi var Yedi kudret ile bina olunmuş bir tekyei nebiyyulahladır Ve bağçesinin canibi erbaasında nice bin kibarı evliya ve suleha ve meşayih ve âyân medfunlardır Amma Beytülhazenin kapusu şarka nazır bir alçak küçük kapusu üzere tulânî bir beyaz mermeri kayaya geçirüb celi hattile böyle tahrir olunmuşdur (Tarih)

(بسم الله الرحمن الرحيم فلما اجاء البشير القاه على وجهه فارتد بصيرا امر بعمارت هذا المزار المبار(ر)كة على صريح سيدالذنى بقميص حاجور الصديق الى ابيه يعقوب عليهم[1] السلام من العبد الفقير الى الله المقر السقى قدرى اولاد ادهمى السمى المعظمه بقلعة صفد المحروسة بابيك ارف سعد فام الادهمى رحمت الله عليه بتاريخ شهر ربيع الاول سنة خمس و عشرين وثمانه ومائه)

Bu babdan içeri mescid olan mağarayı azîmdir Canibi erbaasında def ve nakkare ve kudüm zil bem tabillar ile müzeyyendir Ve mihrabın iki canibinde alemi yakubî âlemi abbasî eşyai كوندر alettertib mihrabın tarafeynine dizilmiştir Ve gûnagûn çırag ve sem'ıdan ve kanadiller ile müzeyyen bir mesciddir Leylei isneynde ve leylei cum'ada ve gayri leylei mubarekelerde şehrin cümle meşayihleri ve serçeşme olan Şeyh Abdülkadirül Geylânî Şeyh cümle fukarasile gelüb ol şeb def kudüm çalarak tevhidi erre iderek cümle uşşak mest medhuş olarak ihya iderler Âyînikadimleri böyledir Ve bu mescidin kiblesi ardında bir mağara kapusu dahi vardır Beytülhazen budur Hazreti Yakub bir pencere misal bir höcrede otururlar imiş Bir büyük mağaradır Canibi e(r)baasında on iki küçük mağaralar vardır Herbirinin birer küçük ağızları vardır Bunların herbirinde Hazreti Yakubun on iki evlâdı zevilihtiramı münzevi imişler Âdem içeri girdikde bir dehşet hasıl olur Ve bir ruhaniyyet var ki miski amberfamın rayihasından

[1] Bağdad Köşkü nüshası (عابها)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (مدرى)

âşıkânı züvarınının dımağı muattar olur Ve bu mağarada Hazreti Yakub kırk yıl firakı Yusufdan bügâ iderek â'mâ olub silâbı çeşminden taşlar delik delik olmuşdur Kitabı tevarihlerde hüznü Yakub masturdur Ve bu mahalde Hazreti Yakuba Cebrail Emin nazil olub bu mağaraya dühul ettiği mahal biemrillâh kaya iki şak olub musaykal ve mücellâ kayadır Gûya desti hakkâkdan çıkmışdır Görmeğe muhtaç bir mevzîdir Tabir ve tavsif olunmaz (Mısra)

شنیدن کی بود مانند دیده

manzumunca yedi kudret âsârı bir kayadır Ve makamı Hazreti Hızır bu mağara içindedir Ve makamı Hazreti Daniyal dahi bundadır Hattâ Buhtunnasır bu diyarları harab etdikde Hazreti Daniyalı bu mağarada bulub esir idüb Aceme götürmüşdür Ve bu mağaradan taşra mescid olan mağaranın sağ tarafında bir azîm mağara vardır Bekavli Tevarihi Hüsnu Muhtara[1] Hazreti Yakubun on üç evlâdının onu bu mağarada medfunlardır Evvelâ makamı Hazreti Yehuda Nübüvvetinde ihtilâf vardır Hazreti Uvil [2] Nebi değildir Hazreti Şammul [3] Nübüvvetinde ihtilâf Ve Hazreti Meshere مسهره Nebi değildir Ve Hazreti Zahil Nebi değildir Ve Hazreti Darim Nebi değildir Amma âlim ve hakim idi Ve Hazreti Lâvi Nebi değildir Ve Hazreti Azerya Nebi değildir Ve Hazreti Reddam Nebi değildir Bu cümle Hazreti Yakub evlâdları bu garda medfunlardır Amma iki evlâdı Hazreti Mi(k)âil ve Hesyan bâlâda kuralarda tahrir olunduğu tahrir olunmuşdur Amma bizzat Hazreti Yakub ve Hazreti İshak ve Hazreti Yusuf ve İbni Yamin Mısırdâ menfun Bunlar Kudüsü Şerife karib Halilülrahmanda âsudedirler Ve yine bu Beytülhazende bu gar içre Hazreti İsmail evlâdları medfundur ki ismi şerifleri beyan olunur Evvelâ Hazreti مسمع ve Hazreti دما ve Hazreti ثابت ve Hazreti ماش ve Hazreti ادبیل ve Hazreti قیس ve Hazreti معینا Edbil ve Hazreti قیس ve Hazreti معینا Bunlar cümle bir mağarada medfunlardır Amma kal'a altında Dari Kutur derler bir mağarada yine Hazreti İsmail evlâdları medfundur Evvelâ Hazreti فطور ve Hazreti ازریا ve Hazreti قیدا ve Hazreti فدما ve Hazreti طها Bunların gar kapuları mesduddur Amma huzurlarına varub ziyret iderler Ekseriya bunları ziyaret etmeğe Yehud taifesi gayet sa'yiderler Zira tevarihlerinde masturlardır Ve kabri سامر başka bir güşade yerdedir Ve yine Beytülhazende Hazreti Yakub evlâdlarının kabri şerifleri olan garın mescidi tarafında Hazreti Yehudanın payi şerifleri vaki olmuşdur Ol mahalde bir garı azîm dahi vardır Kapusında bir yeşil

[1] Bağdad Köşkü nüshası (muhazara)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Ruviyl)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (Şem'un)

atlas perde vardır Andan içeri bir kimesne giremez Memnudur Zira haremi resulullah medfundurlar İsmi şerifleri namalûmdur Amma Hazreti Eyyub hatunu Rahıme Ana binti Hazreti Efrayim ibni Hazreti Yusuf aleyhisselâmdır Yusuf oğlu Efrayim nebinin kerimeleridir Bu garda âsudedir Bu diyarda sakin olan peygamberlerin ehli beyitleri bu garda medfundurlar Bazı zaman içerden nisvan sadası istima olunur imiş Birkaç kerre bazı âdemler hamakat idüb perdeden içre nazar etdükde biemrillâh â'mâ olurlar Hâlâ bevaban türbedaran bakmağa komıub men iderler Hamdi Huda bu âsitanei âdâb üzre ziyaret idüb salâtı fecri eda idüb ta vakti asradak bir hatmi şerifi min evveli ve âhire tamam idüb sevabın ruhu şeriflerine hibe idüb ruhaniyyetlerinden istimdat taleb idüb âşinalık kesb eyledik رحمة الله عليهم و عاهما اجمعين Beytülhazene karib *Beyti Hazreti İshak* bir canibi mağara ve bir tarafı kâ(r)gir binadır İçinde Hazreti İshak evlâdları medfundur Amma ismi şerifleri malûmum değildir Andan yine şark canibine elli adım gidüb *Beyti Hazreti İsmail* İçinde âbı hayat suyu var bir garı kûhsardır Buna karib *Beyti Hazreti Eyyub* Hazreti Yusuf oğlu Hazreti Efrayimin kerimelerin aldukda cümle (vü)cudun kurdular bu şehirde yiyüb hayat bulmuşdur Müddeti ömürleri 31 senedir Kabri şerifleri malûmum değildir Ahalii Safed hıyabanı Safedde medfundur derler Ve beytülhazeni iremzatı icre ulemayı Rumdan *Alem şah Abdurrahman Efendi* Kabri şerifi beyaz mermeri ham ili mebni sulehayı ümmetden âlim ve fazıl bir kimesne imiş Beldei tayyibei İslâmbol haki olub Saçlı Emin Efendi hazretlerinin veledi mükerrerimi imiş İbtida Safet bunlara mevleviyyet ile ihsan olunduğundan füc'eten merhum oldu derler Karibülahd imiş Âsârı binasından malûmumdur Sicillâtta hüsnü hatları ile âlimane tahriratları vardır Ve camii dahilinde ziyareti *Şeyh No'ma* نوم ve hamamı cedid kurbinde *Şeyh Abdullah Kamis* ve kemerler üstünde *Şeyh Edib* ve Kürd mahallesi fevkında *Eşşeyh Şemsüddinül Acemî* ve Musallada *Seyyid Abdülkadir ibni Habib* ve kurbinde bir mürtefî yerde *Eşşeyh Hasanı Hindî* ve bunun kurbinde *Şeyh Hayderî* ve Camii Muallak kurbinde *Eşşeyh Ammar* ve Paşa Sarayı önündeki küçük nemazgâhda *Şeyh* كورديل ve anda makamı Kırklar ve İki Kardeşler Canibinde *Şeyh İsa* ve *Şeyh Mismardırlar* Bir yerde medfunlardır Ve esbi sebareftarlarımıza süvar olub şehrin kiblesinde bir saat baid Cebeli Ken'anda hıyabanı *Beytülhazen Hazreti Yakub(u)* evlâdları bu dirahtistan içre getürüb anda kesbi heva iderdi Bir gûne hıyabandır kim bir diyarda misli yokdur Arab giysuları gibi cümle diraht şa'beleri bir birine mahlût olub sayeban olmuşdur Asla şemis tesir etmez bir koyahdır kim ok ursan

tesir etmez bir teferrücgâh mesiregâh yerdir Safet hakinin âyânı bunda gelüb ayş işret ider cihannüma temaşagâh yerdir Ve Hazreti Yakubun seyli eşkenden bu dağlar göz göz olub Yakub nebi gözden çıkmışdır Anınçün bu mahalle Hıyabanı Hazen derler Amma varub ziyaret iden mesrur handan olur Zira bu mahalde bekavli Safet yedi yüz peygamber vardır deyu itibar ederler Hamdi Huda anı dahi ziyaret idüb hâkimülvakit Salih ve birader zadesi Mîr Assaf ile vedalaşub on âdem refik ile bir buçuk saat Safedden yokuş aşağı enüb sol tarafımıza

Cebeli Ukkab

Kadim eyyamda kal'asın Buhtunnasır münhedim etmiş Cebelinde beş yüzden mütecaviz garlar var Herbiri garı yetimandan nişan virir Benî İsrail taundan firar idüb bu mağaralara kapanmışlar Cenabı İzzet bunlara bir riyhi akim gönderüb cümlesi de garlar içre helâk olurlarlar Hâlâ üstühanları yığın yığın nümayandır Bazı zaman içinde ahali vilâyetin keçileri ve koyunları kışlar Ol mahalli geçüb yine kible canibine bir saat ubur idüb Liman Deresi namile meşhur bir ayni zülâldir Cebeli Anterden gelüb bu mahalde Bahirei Meyyiteye mahlût olur Bu mahalden sene 1058 tarihinde Murtaza paşa ile ubur olunmuşdu Yine andan güzer idüb dere ve depeler ve dağ ve bayırlar ve çıplak dağlar aşub

Aynüttin

Yani İncir Irmağı Akkâ dağlarından tulû idüb bu raha karib Bahirei Tabariyyeye yani Meyyite gölüne munsab olur âbı hoşgüvardır Ve bu nehrin kenarı gayet mahuf ve muhatara pusu yerleri ve Türebî Oğlu aşkıyasının şikârgâhlarıdır Selâmetle ubur idüb

Ayni Vadi

Bu Türebî Oğlu dağlarından gelüb yine Meyyite gölüne mahlût olur küçük ırmaktır Amma lezizdir Ve bu mahalde Taberistan kal'ası Meyyite gölü kenarında bir azîm kal'a imiş Timuru bînur Şamı harab etdükde bu kal'a dahi esasından münhedim olub Kudüse varmışdır Bu kal'a gûya Haleb kadar var imiş Âsârı binaları zâhir ve bâhirdir Bu bahire bu kal'a ismile müsemmadır Amma efvahi nasda Meyyite gölü derler Sahihi Bahirei Taberiyedir Ve bu mahalde Ken'an İli tamam olub

Vilâyeti Taberistan

Amma hâlâ yine Âli Osman tarihinde Safet hakidir Ve bu ma-

halde bahireden baid bir top menzili bu gölün garbında evci semaya serçekmiş bir kızıl yalçın kaya üzre bir dideban kulesi var Ve kayaları Âd ibni Şeddad oyub

Kal'ai Kahkahâyı [1] Arab

derler yedi kudret ile bina olunmuş bir kal'adır Divarından bir alâmet yokdur Sene tarihinde Maan Oğlunun bazı haşaratları olan kavmi[2] Dürzî mali ganayimleri ile kapanub Küçük Ahmed paşa asker gönderüb ol cebeli âlinin zirvei âlâsından sakb idüb ol garlar içre âteşler ve barutlar ilka iderek içindeki melâînle mustarib olub eman ile ol gar feth olub içinden çıkan malı Karun guzâtı müslimîne taksim olundu Acib sa'b kal'adır Garba nazır bir kapusu var Kayaları sakb idüb bir âdem geçecek yol etmişlerdir Gayri yerden varılmak muhaldir Kapuya vardıkda bir minare kaddi kemend ile uruc olunub kapudan içeri dahil olunur Ve bu garların içi yer enderyer nakşı bukalemundur Kayalardan suları çıkar Herbir[3] biner âdem alır Birbirinden geçilir Ol cibali müntehanın altı serapa böyle garlardır Amma hâlâ içinde beni âdemden kimesne yokdur Ve bu kal'anın misli Selefke sancağında kal'ai Ermenak dirler bir kal'adır Ol dahi böyle sa'b hisardır Amma kal'a(i) Kahkaha andan âlidir Andan bu kal'ayi seyir temaşa idüb garb canibine bir saat gidüb[4] Safet hakinde iki yüz evli müslüman köyüdür Bu nahiyelerde Dürzîler yokdur Bu kariye kasaba misal bir mamur belide bağ ve bağçe ve besatîni firavandır Ve âbı havası rahatı candır Haftada bir gün azîm bazarı durub on bin âdem etraf nevahilerden cem olub beyi şira olunur İki canibi alçak kayalı bir vasî uz içre vakidir Bir camii ve bir hamamı ve bir hanı var Ve bir limon ve turunc ve zeytun ve incir ve hurmalı bağı irem içre Tekyei Mağribî derler bir âsitanesi var Yüzden müteceviz fukarası ve âyende ve revendeye nîmeti mebzul bir tekyei lânazirdir Ve tekyenin sebebi ihyası bu âsitanede medfun Şeyh İmadeddin hazretleri Hazreti Şuayb nebi zürriyyetinden olmak ile bu tekyeye muttasıl *Beyti Hazreti Şuayb* vardır Bir canibi garlardır Bir canibi bu tekyenin bağçesidir Bu aziz ol âsitanede eba an ced sakinler imiş Bizzat Şeyh İmadeddin perhiz mücahede ile iki yüz yıl muammer olub Mısır Sultanı olan Salahüddin Yuzuf bu azizi ziyarete geldikde aziz hazretleri Sutlana tazim idüb seri saadetlerin Sultanın zanusuna

[1] Bağdad Köşkü nüshası (kahkahı)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (devri ruzî)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (gar)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Kariyei Hattîn)

koyub ruh teslim iderler Badehu bu mahalde defn olunub Sultan Salahüddin yanında nesli Fatımiyyundan Şeyh Mağribî(i) bu aziz üzre koyub bu türbe(i) inşa ider Anınçün Tekyei Mağribî dirler Şeyh Mansuru Mağribî anda âsudedir قدس الله سره العزيز Badehu bu tekyeden baş yukaru üç yüz adım

Ziyareti Hazreti Şuayb nebi

صلوات الله عليه وسلامه

Bu dere icre tariki âmin sağ tarafında kayalar altında azîm garlardır Ol garı pürenvarlar derununda medfunlardır Bekavli tevarihî Azerya Ol tevarihdir kim Tufanı Nuhdan sonra Mısırdaki Hermen dağları ki efvahi nasda Firavun Dağları dirler badet Tufan bu dağlar içre bulunan hatlar kim Hazreti İdris nebinin gayri kehenelerin hatları kim ol hatlar deve ve sığır ve koyun kemikleri ve kürekleri üzre lisanı arabî ve suryanî hatları ile tahrir olunmuşdur Ol hatları Sam Oğullarından Azeya nam hakim cem idüb tahrir etmişdir Hâlâ tevarihler andan istihrac olub cemii peygamberzade ve cemii vakayiat ve hâdisatlarında tahrir olunub muteber tevarihdir Hâlâ Mısır Kıbtileri itibar iderler Anın kavli muteberi üzre bu Arzı Mukaddesde madfun olan peygamberleri ziyaret idüb evsafir alâkaderulbizaye istinsah etdik Cenabı Bari bu müsveddatımız ziyaret etdüğümüz sultanların abı ruhi çü(n) ola itmamı müyesser ola İhvanı saadetmende şöyle malûm ola kim Hazreti Şuayb nebi Bahri Kulzüm ki hâlâ Bahri Süveys derler ol bahir sahilinde şehri Med(a) yin (مدین) derler bir şehri azîm idi Cenabı İzzet kavmin helâk idüb şehrin harab ettiği Kur'anı Azîminde (Âyet Sure) والى مدین الخاهم شعيبا âyetinden murad ol şehri Med(a) yindir Hazreti Şuayb bu şehirde sakin idi Bu şehir Mısırdan Mekkei Mükerreremeye giderken Muylh (مويلح) nam kal'ie bir menzil karib mahaldedir Ve bu şehire karib dağlar içre huccacı müslimîn meks iderler Suaybünnaam نعم النعم derler bir bağı iremzat ve âbı hayat sulu yerlerdir Huccac bu mahalle geldikde taze can bulur Hazreti Şuayb neslinden âdemleri vardır Ve bu dağlarda bu halkın bir gûne küçük koyunları vardır Hazreti Şuayb koyunlarındandır Zira Hazreti Şuayb nebi mün'im ve maldar peygamber idi Ve Hazreti Musâ عليه السلام badenübüvve Hazreti Şuaybin çobanı idi Hazreti Şuaybin bir duhteri pakize ahterin nikâh ile alub damadı Şuayb nebi oldu Hâlâ ol cebelde olan koyunlar ol döldendir Bekavli Tevarih yüz yirmi dört peygamberden â'mâ peygamber olmamışdır İllâ Hazreti Şuayb olmuşdur Eğer süal olunur ise Yakub nebi dahi â'mâ idi denirse Hazreti Ya-

kub firakı Hazreti Yusuf ile zâr gıryan olarak kesreti bûgâdan â'mâ oldu Amma sonra Hazreti Şuayb nebi Mısırın Fayyum şehrinde Hazreti Yusuf ile mülâkat oldukda biemrillâh nurdidesi Yusufun görüb çeşmi ruşen oldu Amma Şuayb nebi maderzad â'mâ idi Bادهu Cenabı Bari Med (a) yin şehrinde Şuayb nebinin kavmin helâk idüb şehrin harab etdikde Hazreti Şuayb bu diyara azab nazil oldu diyüb evlâd ensabile Beyti Mukaddese gelüb bu kabri pürenvarları kurbinde tahrir olunan kariyei Hattinde sakin oldu Badelfefat bunda medfundur Merkadi pürenvarları gerçi garlardır Amma taşrasında kârgir kubbe binalar ve mesacid ve zaviye höcreleri var Amma cümle binaları yine kayalara muttasıldır Zira bir tenk mahaldir Ve türbe(i) şerifleri kapusu şimale nazırdır O kapudan içeri bir gül gülistanlı bağçedir Amma küçükdür Andan içeri bir kapu dahi şimale nazırdır Atebei Âliyesi üzre olan kemerde bir beyaz mermeri ham üzre üstadı mermer ibretnüma şükûfeler içre iki tavusu birbirine mukabil tasvir etmiş kim görenin çeşmi hayrelenüb hayran olur Sihri icaz tasviri tavusu iremdir Ve bu kapudan içeri sol tarafda bir kârgir bina kübbei âlili köşk vardır Canibi erbaası gül nesterin zerrîndir Rayihâsından züvvarın dımağı muattar olur Bu mahalde âyânı vilâyetden bazı sulehayı kibar evliyalar medfundur Andan yukaru mehbatı nur olan merkadi münevverlerine yed(i) kademe taş nerdüban ile çıkılır Şarka nazır bir babı saadeti vardır Ve mubarek kabri şerifleri bu kapudan içre ol kübbei pürrenvarın kible solunda bir garı pürnur içinde âsudedirler Sandukaları zer enderzer atlası sebzgûn ile puşidedir Ve Mısır ve Şam halifeleri ve âyân eşraflar hedayalar götürüb gûnagûn haliçeler ile medfundur Ve zîkıymet âvizei musanna'lar maslûb ve her züvvara türbedaran gülâb bohur ve anberi ham yakub izaz ve ikram iderler Zira bu türbedarlar zürriyyeten şuaybîlerdir Müddeti ömürleri bekavli Tevarihi Mehammad ibni İshak sene ve zamanı şeriflerinden velâdeti Hazreti Muhammedül Mustafaya gelince sene 3300 olmuşdur Ve âsitaneleri kubbesi önünde olan kübbei âli mesciddir Mihrabı içinde secde mahallinde kademeyni şerifleri bir taş üzre zâhirdir Tuli iki karışdır Ve ökçeleri ve mubarek parmakları hamire tesir eder gibi tesir etmişdir Bu mescid kubbesinin sağında bir küçük kubbecik vardır Anın babından içeri girdikde sağ tarafda Hazreti Musanın sol kademi şerifleri bir bucakdadır Gûya henüz basmışdır Bir sengi hârâdır Nakşının tuli iki karış iki parmakdır Miskin ve marizler içine su koyub nuş iderler Biemrillâh şifa bulmaları muhakkaktır Ve bu kademi şerif kubbesinin sağ tarafında kaya içre bir gar vardır İbadetgâhı Hazreti Şuaybdır Huda hakkı rayihai tayyi-

beden dımağ muattar olur Bir demir kafes kapısı vardır Amma bir halvethane sehl muzlimdir Küşade değildir Ve bu makamın kıblesi tarafında yalçın sengi hârâ şak olub Cebril Emin vahi ve suhuf getirdiği mahal bir mücellâ yerdir kim tavsif olunamaz Ve bu âsitanei ziyaret etdiğimiz mahalde Suretül Mülkde kalmış bir hatmi şerif var idi Anı tamam idüb sevabın ruhu şeriflerine hibe eyliyüb ruhaniyyetlerinden istimdad taleb idüb âşinalık kesb etdik رحمة الله عليه Huda kabul ide Ve bu âsitänenin dere aşırısında yine kayalar içre bir kubbei âlide *Ziyareti, binti Hazreti Şuayb nebi* Amma haremi Resulullah olmasile kapuları mesduddur Bazılar Hazreti Musaya verdiği kızdır derler Andan bir saat kibliye sahralar içre gidüb

Kal'ai atıkı Medinetül Arab

Kadim a'sarda şehri muazzam ve kal'ai mukaddem imiş Hâlâ âsârı binaları nümayandır Beni âdemden bir ferd yokdur Anı güzer idüb

Kariyei Luyiya

Elli haneli müslüman kurası ve Safed hakidir Anı dahi ubur idüb şehri Safedden 8 saatde

Evsafı kal'ai Ayni Tüccar

Sene tarihinde Şamı Şerif ve Kudüsü Şerif ve Mısır mabeyinlerinde emin tarik olsun için fatihi Yemen Sinan paşa binasıdır Bir çemenzar vasî yerde şekli murabba bir kâ(r)gir bina bir kal'ai ra'nadır Ve yüz elli merdümü hisarı vardır Ve şimale nazır iki kat demir kapısı vardır Ve derunu kal'ada kırk elli neferat haneleri vardır Ve Safed livası hududunda subaşılıktır Ve nahiyedir Safed haki bu mahalde tamam olub Nablus hudududur Ve bu kal'a neferatları âyende ve revende ve huccacı ve tüccarı ehli berr'ü bihari murad idindikleri yire [1] getirürler Ve kavmi tüccardan bar başına altı akçe kanundur Alub bu rahları hıfz hiraset iderler Kal'a içinde Sinan paşanın bir kurşun ile puşide bir camii musannaı var kim gûya nurdur Revzenleri ve camı minaları serapa necef ve billûr ve morandır Tulen ve arzen seksen kademe camidir Ve haremide üç seramed servi bâlâsı var kim سبجان الخلاق gûya birer nazenîn sebzgûn civanı mevzundur Ve yedi kubbei âlisinde âyende ve revendeye nîmeti ve birer nanı ve birer şem'i rugani ve her at başına birer tobra şâiri bîimtinandır

[1] Bağdad Köşkü müşhası (götürüb)

Ve bu kal'anın iki canibi handır Ve sekiz dükkândır Bu handan taşra hane yokdur İllâ bir muattal hamam vardır Ve Kal'a kapusu önünde Ayni Tüccar namile müsemma olan âbı zülâl uyundur Bir sofai âliyesi ve bir kaç bîdi sernigûnu var Sayesinde müsafirîn istirahat iderler Bu kal'a bu ayn ismile yad olunur Ve bu kal'anın garbında iki yüz adım baid bir kal'a (i) atik vardır Gûya mühendis destinden henüz çıkmış bir kal'adır Asla havalesi yokdur Bir mürtefî yerde şarka nazır bir babı var Cürmü altı yüz adımdır Ve sekiz kulledir İçinde beni âdemden kimesne yokdur Vakti şitada kal'a kulunun koyunları kışlar Ve bu kal'anın kible tarafına bin adım gidüb

Evsafı Cebeli Turu Hiraven (مراون)

Ve Turu Zita derler vasî sahrada yalnız bir cebeli pürnurdur Amma olkadar âli değildir Amma kurbü Hudada âliden âli ve evsafdan âri bir cebelullahdır Cemii enbiyaya nazargâhdır Zirvei âlâsında bir kal'ası vardır Amma içinde beni âdemden bir ferd yokdur Ve cabeca yarlar vardır Arzı Taberistandır [1] ve arzı Filistinden ve arzı Kasandan bazı sulehai ümmetden kimesneler gelüb bu garlarda çillei erbaîn çıkarub tekmili tarik iderler Ve bu cebelde Makamı seyyidina Musa nebi ve Makamı Şuayb nebi ve Makamı Yakub nebi ve Makamı İshak nebi neticei kelâm cemii enbiyanın makamları vardır ki münacat etdikleri cebeldir Ve bekavli müverrihi âlem bu cebeli pürenvarda altı yüz peygamber medfundur Zira arzı mukaddesede üç turdur Yani Cenabı Bari ile bilâvasıta kelimat etdikleri ve münacat etdikleri üç turun biri budur Biri Mukaddes Şerif'a [2] içinde Turu Zitadır ki hakkında Âyeti والتين والزيتون nazil olmuşdur kim zeytundan murad Kudüs ve Turu Zita ile müfessirîn tefsir etmişler Biri dahi Mısırdan Mekkei Mükerreremeye giderken sekizinci menzile karib lebi deryadan bir saat sengistanlar icre Cebeli Turu Sinadır Âyeti وطور سيناء âyetinden murad Turu Sinadır Buna atlarımız ile uruc idüb hamdi Huday ziyaret etdik Badehu aşağı inüb Ayni Tüccar dibinde Mısır yolu sağ canibinde kalub bu hakir sol tarafda Kudüsü Şerif yoluna müteveccih olub kibliye bir vasî kura icre bir saat gidüb

Kariyei Tabbaga

Yüz evli müslüman kariyesidir Bir camii muhtasarı var Bu mahalde Safed hududu tamam olub Tûrabenî [3] Oğlu hudududur

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Taberistandan)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Kudüsü Şerif)

[3] Turabî.

Amma Cebeli Aclûn sanacağı hükmündedir Bu kuranın halkı cümle tabbagdır Anı ubur idüb yine kibliye

Kariyei Naura

Yüz haneli müslümanlar ve ziametdir Andan

Kariyei Zer ayn

İki yüz evli müslümanlar ve ziametdir Ve bu kariyenin kiblesi canibindeki sahranın nihayetinde 3 baid kal'ai Cebeli Aclûn nümayandır Oltaraf hilâf olmagın gitmeyüb

Kariyei Akkâre

Bu dahi ziamet ve yüz evli müslümanlardır Bu kuranın şimalindeki cebel üzre ziyareti hazreti Şeyh dahi sahâbei kiramdandır Kendüleri bir kubbei âli içinde medfunlardır Türbedarı ve evkafı vardır Bu âsitanenin canibi erbaasındaki kura halkının ekseriya malları bundadır Kimesne vazıyed etmeğe kadir değildir Hakka ki ulu ziyaretgâhdır Andan

Kariyei Jelmi

Elli müslüman haneli timardır Bir camii muhtasarı var Ve bu kariyenin cenubundaki sahraya Merci ibni Âmir derler Mısır yolu bu sahra içre gidüb Hanı [1] Seccun nümayandır Amma biz Ayni Tüccardan [2] saat sahralar icre mamur meralar gûzar idüb

Evsafı kal'ai Cenin

Sene tarihinde Mısır padişahlarından Sultan binasıdır Badehu Âli Osmanda paşa dahi tevsî idüb bir kal'a(i) metîn olmuştur Cebeli Aclûn hakinde maktulkalem ve mefruzülkadem evkafının hassıdır Hâkimi mütevellidir Kal'a dizdarı ve iki yüz neferatları vardır Ve kal'ası musattah yerde şekli murabbadan tulânîce bir mamur ve metîn kal'ecikdir Cürmü bin adımdır Amma hendeği yokdur Ve iki babı var Biri bir kibleye biri yıldıza mekşufdur Ve kal'a içi serapa müsafirhanedir Ve ta vasatında bir camii ruşeni ve bir minarei mevzunu var Serapa resas ile puşide bir camii dilküşadır Ve haremünde عشر ادمشر bir havzu azîmi var Ve imaretinin nîmeti âyende ve revendeye birer nan ve birer tas cöbra ve her oca-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (can)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (8)

ğa birer şem'i rugani bîimtinandır Eğer müteayyin kimesneler gelirse sımatı muhammedî çekilüb üç gün mihmandarlık idüb her re's hassana birer torba şaîr ve alef mukarrer bir evkafı kavidir Ve kâ(r)-gir bina şahrah kemerlerin iki canibi yüz dükkândır İki başında demir kapulardır Ve bu kal'anın kiblesi tarafında taşra varuşu bir bayır üzre yüz haneli mamur belidedir Bir mescidi ve bir hamamı var Hana karib yedi hurma ağacı var kim semaya serçekmiş nahillerdir Misli meğer Mısır elva hında ola Ve bunda bir kubbei nazif içinde

Ziyareti Şeyh İzzeddin ibni Şeyh Mehemmedür Rufaî

ve civarında Türebî Oğulları ecdadı anda medfunlardır Bu Cenin kal'asında Türebî Oğlu Şeyhül Emir anda bulunur Hakiri vilâyetine götürdü Ceninden garb canibine dağlar içre gidüb

Evsafı kasabai Türebî Oğlu

Şamı Şerif eyaletinde Cebeli Aclûn sancağında bervechi te'bid mirlivadır Selim Şah Mısıra giderken bunlar guzâtı müslimîne taliai asker olduklarında vilâyetleri kendülere müebbed ihsan olunmuşdur Elllerinde Âli Abbasiyandan beru yerligi beligi şahîleri vardır Ve bunların (z) u'munca hasib nesebleri ta Sam bin Nuh aleyhisselâma mün-tehidir Şafiîyyülmezheb bir kavimdir Amma sengistan [1] çengelistan yerlerde [2] olmak ile deruz [3] tabiatlerdir Ve cümle yirmi bin tüfenkendez ve küheylansüvar askerdir Cümle haneleri toprak ve kirec ile tuşide (puşide) yedi yüz hanedir Camii ve mesacid ve bir kaç muhtasar dükkânları vardır Ve bağ ve bağçesi vardır Ve âbı havası gayet lâtifdir Anda bir şeb mihman olub Şeyhül Emir in bir at ve elli gurus ve bir alaca kereke ihsanın alub hakire elli pür silâh hayyal refik koşub kible canibine beş saat gidüb Cinin deresi icre bir saat dahi gidüb

Kariyei Kanariye'

Anı ubur idüb

Kariyei Gavrabe

Yüz evli müslümanlardır Ve Nablus paşası hükmünde paşanın hassıdır Anı ubur idüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ve)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (yollarda)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (Dürüzî)

Kal'ai Mağara

Timardır Cümle mahsulâtı zeytundur Ve iki yüz hane müslümanlardır Andan

Kariyei Sile [1]

Cümle müslümanlar ve timardır Andan

Kariyei Kurkag

Müslümanlardır Ve zeytunu ve dud ağacı firavandır Andan

Kariyei Fındıkavmiyye

Andan

Kariyei azîmi Sebastiyye

Bir bayır üzre mamur belide imiş Hâlâ içinde müslim ve nasârâ vardır Bu bayır üzre bir deyri âli var kim binasın gören mebhut olur Bir musanna ma (na) stirdir Vacibüsseyir deyirdir Bu ma (na)stırda ve bu şehirde sakin olan kavmi Memun Halife Mısırdan Tartus ve Kara Görges fethine giderken bu belidiye uğrayub cümlesin katli âm ider Ol ecilden bu deyirede ruhban yokdur [2] hali üzre dur(ur) Ve bu deyir civarında *Beyti Sabastiyye Hazreti Yahya hanesidir* Hâlâ durur Bu belide bu beyti mubarekenin ismile müsemmadır Hazreti Yahya aleyhisselâm asrında bir cebbar melik var idi Kendü kızın nikâh ile almak murad idinüb Hazreti Yahyadan fetva istedi Hazreti Yahya dinimizde Allah haram eyledi deyu fetva vermedi Ol zalim bu si [3] ve hazreti Meryem babasız oğul doğurduğın behane idüb bu deyir Sebastiyyede Hazreti Yahya ibadet iderken şehid etdirüb seri saadetlerin Şamda mel'una gönderdiler Rum kavmi cesedi şerifin bu deyir içre bir mermer sanduka içine koyub âdeti kadimeleri üzre defn etdiler ta ki badehu Mısır İskenderiyyesinde sakin olan Behice ve Hannadi kabilesi Filbatir *فلباطير* nam meliklerinden rugerdan olub Akkâ kal'asına gelüb İspanya himayesinde iki yüz yıl sakin olub tenasül buldılar Ol asırda Rum Bataliselerinin ihtilâli sebebile bu kavmi Behice ve kavmi Hannadi ırkından Malta keferesi olan kavim Akkâ kal'asına istilâ idüb mülkiyyet üzre mutasarrıf olub müstakil beğ olurlar Ve Arab mezhebin terk idüb milleti mesihîden geçinirler Ol asırda her sene yılda bir kerre cemii Rum kavmi cesedi Yahya(i)

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Sitle)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Hemen)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (nebi)

ziyarete gelüb ruhbanlarına nezerat ihsan iderler idi Akkâdan bu Malta kâfiri gelen nezeratlara tama idüb ziyaret tarikile bu mezkûr Sabastiyye şehrin alelgafle basub cesedi Yahya nebi(i) alub Akkâda cevahir sandukalar içine koyub Sencuvan (n)amile ziyaretgâh iderler Ve Remleden dahi Hazreti İsanın himarı üstühanların bulub anı dahi Akkiye getirirler Akkeyi bir ziyaretgâh iderler kim cemii milleti nasâra nezeratlarile gelüb beher sene niçe Mısır hazinesi mal tahsil iderler Ta Meliküttahir asrına dek Akkâda bu hal üzre sakin olurlar Sene tarihinde Meliküttahir dahi yedi yılda döge döge Akkâ kal'asını feth idüb derya tarafından Malta küffarı cesedi Yahya ve üstühanı himarı İsa ile firar idüb Tartus kurbinde Karagörges nam kal'ıye varub anda sakin olurlar Anda dahi niçe yıllar sakin olub canibi erbaaların harab yebab iderek berde ve bahirde isyanları cihangir oldu Âhirkâr mülûku Zülkadriyye ve Germeyaniyye ve Âli Selcukıyye ve Aydın Bay ve Sarhan Bay ve Teke Bay ve Menteşe Bay bu cümle mülûklar alelittifak Malta küffarının sakin olduğu Selefke sancağında Karagörgezi muhasara idüb yedi ayda feth idüb yine küffarı Malta cesedi Hazreti Yahya ve Hazreti İsa himarının üstühanların alub deryadan altı pare kadırgaları ile cezirei Rodosa varub anda dahi iki yüz yıl sakin olub sene tarihind قٲٲٲ lâfzı tarih düşmüşdür Bazuyi kuvveti Süleyman Han Rodosu feth idüb mukaddem tarih ile cesedi Yahyai hâlâ Maltıya göndermişler idi Bakıyyetülseyfi Rodosdan hâlâ Maltada karar idüb Seddi İskender var bir kal'a bünyad etmişlerdir İnşaallah anın dahi zevali karibdir Zira her kangı diyarda sakin oldularsa iki yüz seneden tecavüz etmemişdir Ve anlar dahi bilirler kim bu Malta dahi yakın zamanda feth ola deyu ihtirazlarından Yeni Dünya önünde Yeni Malta dahi mamur etmişlerdir deyu hakir Alamanda iken ruhbanlar nakletdiler Ve cümle yedi kıralın ve yedi Banın ve yedi Herseğın ve bir Bahri Pirinin ve bir Çarnanın velhasıl cümle milleti mesihyyenin Maltaya itibarları Hazreti Yahya cesediki Sencuvan tabir iderler ol cesedi şerif Maltada olduğundan imdad idüb rağbet iderler Ve sancağ ve bayraklarında Hazreti Yahyanın bir kolun tasvir idüb taşırlar Hikmeti Huda ne canibe altı pare gemi ile varırlarsa mali ganayim alırlar Hâlâ Malta küffarı cesedi Yahya ile tefahür iderler Hakikatülhal zikri sebkat iden Sebastiyeden serika eyledikleri Rum Tevarihlerinde ve Urhan Gazi şuaralarından *Tevarihî Tuhfe* sahibi Yahya Çelebi dahi tahrir etmişdir Ve kırk yedi sene Maltada esir olan Müezzinzade Ben kendi gözümle gördüm Bir mermer çar kûşe sanduka ki tuli dör [1] adımdır Ol sanduka

[1] Bağdad Köşkü nüshası (tuli dört)

üzre bir kat resas ile puşidedir Mubarek cesedi şerifleri ol sanduka içre âsudedir Ve mubarek dizleri bükülmüştür Seri saadetleri yok bir azîm cesedir Ve altında saat kumu döşelidir Her sene baş hud-damı olan ruhban sandukanın kapağın açub ol cesedi şerife gayet koyu tuzlu su sürer Ben ol papasın esiri idim Hattâ tuz sürdüğü altun tıştı ben tutardım Göre Türk Sizin Muhammed böyle yumu-şak mıdır Yapış didi Ben tereddüb idüb yapışmadım Amma tuzlu suyu sürdükce ruhbanın parmakları cesedi şeriflerine batardı Ve bir kerre Hızır İlyas günü idi Beni götürüb sanduka içre gördümki mu-barek gerdanında kan cereyan iderdi İşte Yahudiler bu peygamberi ve Kudüs yanında bu günde şehid etdiler Anınçün bu günde kanı akar didikde [1] Sinyora Mubarek başı kandedir didim Dımışk (d)a didi Hakirin dahi ilmi lâhik oldu kim cesedi Yahya anlardadır deyu esir Müezzinzade Çelebi yemîni muğlâza ile Gözüm ile gördüm deyu şe-hâdet etdi Ve hâlâ hakirin Nablus yanında ziyaret etdüğü Sabastiyye Beyti Hazreti Yahya ve mezkûr deyri kebire ki Hazreti Yahyai anda şehid etdiler Hâlâ ol deyri sol canibindeki beyaz senk üzre hunu Yahya bulaşub yilde bir kerre ruzu hızırda ol hun âlûde höcreler garkı hunriz olur Bu ahalii vilâyet ve bazı meşayih ehli keramet öyle şehadet etdiler Hakir sengi hârâlar üzre lâilgûn bu(1)aşmış hunu gördüm Amma ruzı Hızır olmamak ile hun olduğın görmedim Amma beni âdem kanına ve sair manlûkatın demine müşabeheti yokdur Zâhir ve bâhir bir hunu Yahyadır Ve bu hunu Yahya olduğını direk mukabelesinde bir tob menzili canibi şarkîsinde yine bir püşte üzre

Kariye(i) Mara bite

Yüz evli bir köydür ve ziametdir Ve bunun mukabelesinde yine bir bayır üzre kal'a misal *Tekyei Hazreti Şeyh Şu'le Gündüz* savmaa-sında ibadet idüb gece şebi zulmanîde cümle fukaraları cem olub meş'al ve çırag yogiken ders okutmağa şurû etdükleri meclisi şerifleri sabah olunca sohbeti şerifleri münevver olurmuş Anınçün Şeyh Şu'le derler Ulu sultan ve mamur âsitanedir Ziyaret idüb hayatda olan ev-lâdlarından şeyh Sun'ullah hazretlerinin desti şeriflerin bus idüb du-ai hayırları ile şerefyab olduk Andan

Kariyei Nakure

Andan

Kariyei deyri Sıvra

Andan

[1] Bağdad Korkü nüshası (Hakir dahi)

Kariyei Betile

Ta Cefin [1] kal'asından bu kadar mamur âbâdan kuraları 7 saatdeubur idüb

Evsafı kal'ai Nablıs Şehri kadimi Sameri

Şam eyaletinde sancakdır Beğnin tarafı padişahîden hassı hümayunu 29645 akçedir Ve sancağında 7 ziamet ve 44 timardır Bu sancak Şam emîri haccına ihsan olunub erbabı timarları cebelüleri her sene Mekkei Mükerraime gitmeğe memurlardır Mirlivası dahi Kudüs ile emirülhac olur Beş yüz nefer âdem ile Mekkeye sefer eğer Nablısından senevî paşaya on yedi bin gurus hasıl olur Ve yüz elli akçe şerif kazadır Nahiyesi iki yüz kuradır Senevî kadıya altı bin gurus hasıl olur Bu şehir şehri Sameri dir Kal'ası bir püşte üzre Beni İsrail kavmi Buhtunnasır nusrat bulmasın deyu bina etdiler Baddehu sene tarihinde Firengi bedrenk yetmiş yıl mutasarrıf olup bu vilâyetlere istilâ etdiler Bادهu sene tarihinde Nureddini Şehidin veziri Yusuf Salâhüddin gelüb muhasara idüb feth etdi Amma fethinde usret çekdiğinden Kal'asın münhedim etdi Hâlâ yine âsârı binaları Turu Ayna üzre zâhirdir Kethüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyân ve nakibüleşrafa kaimmakamı vardır Amma şeyhülislâmı Kudüsü Şerifdedir Ve şehir iki dağın mabeyninde bir vasî dere içre şarkından garba tulânî bir müzeyyen şehirdir Cümleden sekiz mahalle ve dört bin altmış kârgir bina sarayı âliler ve gayri hanelerdir Bu şehir içre asla ağac bina yokdur Bağ ve bağçeli ve âbı hayat sulu kal'a misal üstleri kirec sıvalı müzeyyen beyti mamurelerdir Ve cümle mihrabdır Cum'adır Cümleden mükellef cemaati kesireye malik suku sultanî içinde Ulu Cami matekaddem kenise imiş Yusuf Salâhüddin feth idüb cami etmiş Kefere zamanı mihrabı olan mahalli hâlâ şark tarafında kapudur Ve bu kapunun iki canibindeki bablarında anda sekiz nahif mermer mevzun sütunlar ile mebni kapu kemerleridir kim sihri îcaz mertebesi san'ati mimarîdir Ve bu camiin tuli bir yanından bir yanına üçyüz ayaktadır Kâmil ve arzı yüz ayaktadır Ensiz vaki olmuşdur Eğerçi dahi vasî olsa Şamı Şerifde Camii Ümmeyeye cürmünde olurdu Amma bunun derununda cümle elli beş somaki ve cabeca çarküşe amelî sütunu müntehalar üzre toloz kâ (r) gir kemer bina camii kadimdir Ve mihrabı gayet büyükdür İçine yirmi âdem sığar Ve minberi tarzı kadimdir Amma camie göre haremi münasib değildir Gayet küçükdür Zira tenk mahalle düşüb harem canibi esvakı sultanî ve tarikı âmdır Ve harem kapusu üzre kulle misal çarküşe bir minarei mevzunu vardır *Cebbanile*

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Cenin)

Camii ziyaretgâhdır Ve *Camiiünnasır* matekaddem deyri muazzam imiş Bu camiin derununda olan lâilgûn somaki sütunlar bir diyar-
da yokdur Ve *Camiiülhızır* tulen ve arzen 87 ayakdır Bunlardan ma-
ada mesacidlerdir Ve yedi medrese ve yedi zaviye ve yedi mektebi
sıbyanı tıflan vardır Ve iki hamamı var Ve suku sultanîsinin iki
başında kapuları vardır Her şeb bevvabları sed iderler Bir kapudan
bir kapuya tuli kâmil bin iki yüz adımdır İki camili alettertib üçyüz
yetmiş dükkândır Gerçi bedesteni yokdur Amma cümle eşya mevcud
(du)r Ve bu esvakın ortasında üstü kârgir kemerler ile mebni yüz
dükkândır Ve bu dükkânların sol canibinde kal'a misal bir hanı
azîm var Cümle yüz elli ocak bir yatacak handır Ve hanın vasa-
tında bir camii var Kurşun ile nuside (puşide) bir camidir Bu çar-
suyi kârgîrin ve bu gayratın (hayratın) cümlesi Koca Mustafa paşanın
hayratıdır Hakka ulu hayratdır Ve bu şehir içre bu han camiinden
gayri ve kurşunlu imaret yokdur Ve bu şehir gerçi iki kühsarın deru-
nuna düşüb mahbubu cihan gibi derağuş etmişlerdir Amma âbı havası
gayet lâtif olduğundan mahbub ve mahbubeleri çokdur Amma her-
birinin hasib nesebin süal eylesen birer peygambere mütehi olur Ve
halkı gayet garibdostlardır Ve lâkin fukaralardır Ve libasları alaca
aba giyerler ve şal ve beyaz destar sararlar Ve zenaneleri beyaz çar
bürünürler Bu şehrin canibi erbaası dağı ve taşı bağ ve bağçesi limon
ve turunc ve rumman ve zeytun ve tin ve hurma ile müzeyyen olmuş
bir şehirdir Ve cümle saray ve gayri hanelerinde birer âsiyab yürütür
mâi carileri cereyan idüb havuz şazirvan ve selsebillerinden cereyan
etmededir Ve carsuy bazarlarında âsiyabı mâ vardır Ve bu şehirde

Evsafı ziyaretgâhı Nablıs

Evvelâ Hazreti Âbid Şamsune ibni Eyyub Nübüvvet gelmemiştir
Amma dîni İsa üzre halkı dine davet iderdi Zira Hazreti Yahya ile
Hazreti İsa mabeyninde Hazreti Cercis ve Hazreti Yunus ve Hazreti
Şamsun idiler Amma Şamsuna nübüvvet geldi demişler Şehrin şima-
linde bağı müzeyyenler içinde medfun Âbid Şamsun deyu ziyaret iderler
Ve yine şehrin şimalinde bağçeler kenarında bir ardı behiştâsâ yerde
Ziyareti evlâdı Hazreti İshak ve evlâdı Hazreti İsa Bir kühsarın dame-
ninde bir garı azîm icre on iki vücudu şerif âsudedirler Amma med-
fun değillerdir Zira türab yokdur Kimi oturur ve kimi yatar ve kimi
sucud ider şeklinde halleri üzre âsudedirler Bekavli Tevarih bunlara
suhuf nazil olmuş nebilerdir deyu tahrir etmişler Amma türbedarlar
bunların yanına varmağa rıza vir mezler Zira kefenleri müruru eyyam

ile rize rize olub bazı avrad yerleri mekşuf imiş Ol ecilden huzurlarına varmağı men idüb gar kapusından dua iderler Hakir dahi bu pendî kabul idüp öyle dua etdik ve şefaatin reca eyledik Ve bunlardan taşra ol bağı iremde bir kaya dameninde bir kubbei âli icre *Ziyareti Hazreti İsbni İshak* عليه السلام İse suhuf nazil olduğı müsbetdir Ve müddeti ömrü ve Rum kavmi bunun zürriyetindedir Amma kavmi Yehud acib ziyaret iderler Zira Tevarihlerinde masturdur Ve bu Hazreti İshak oğulların dahi ziyaret iderler Ve bu mahalle karib *Makamı Hazreti Yuşa'* Ve şehir [1] şarkîsi canibinde ziyareti *Cennet kapusu Hazreti Muaviye* asrında nice bin askerle bu şehire gelüp biemrillâh üç bin sahâbei Resulullah şehid olub bu gar icre yatarlar Hâlâ kimi terü taze ve kimi kadid ve bazısı hemen üstühan kalmış Bir kerre bir âdemin oğlu babasından firar idüb bu gar icre girüb nâbînâ fer-yad iderek â'mâ olmuş taşra çıkar Hâlâ garın babı mesduddur Ve *ziyareti bi'ri Hazreti Yakub* Â'mâ olmazdan [2] sâkinler idi Mubarek destî şerifleri ile bu bi'ri canperveri kazmışlardır Hâlâ âbı zemzem lezzetine müşabeheti vardır Cümle ahali vilâyet ve sulehai ümmet kimesne ve emrazı muhtelifeye mübtelâlar kırk elli gün nuş idüb biemrillâh şifa bulurlar Ve bu mahalle karib *ziyareti Sicni İsa* عليه السلام Yehud taifesi hapis idüb bu sicin içre kırk gün mahbus idüb su vermediler Hazreti İsa dahi ol garın canibi şarkîsinde olan kayaya nazar idüb mubarek parmakları ile kayayı delüb bir âbı hayat çıkub zindan kapusından taşra huruc etdikde seccanlar firar idüb hâkime bildirirler Â'lem sihir ile etmişdir deyu iğmazı ayın iderler Hâlâ bir âbı zülâldir Bazı yürek sıkılmasına mübtelâ olanlar nuş idüb şifa bulurlar Ve hâlâ bu Sicni İsa mahalli bir deyeri muazzamdır Yetmiş seksen ruhbanları vardır Cemii keferi diyarlarından nezeratları gelir Ve bazı keferi masru ve mecnun olsa bu Sicni İsada bir kaç gün hâbis iderler Biiznillâh halâs olur Ve bağçeler içinde *Şeyhülfakir* ve bunun sağındaki bağçeler içinde Hazreti *Süfya Suri* سفيا سُورى sahâbei gûzi(n) dendir Ve şehir canibi şarkîsinde bir cebeli munteha üzre *Şeyh İmadeddin* ve bu bağçelerden taşra *Eşşeyh Mücahid* ve civarında *Şeyh Bahaüddin* ve şehrin canibi garbîsindeki cebeli munteha üzre *Âsitanei Hazreti* سر وسقطى Kutbül aktabdır قدس سره Azîm ziyaretleri var Amma kendüler anda medfun (de)ğildir Kal'ai Bağdadı Behiştâbâdın mukabelesinde Şattül Arab aşırı Kuşlar kal'ası canibinde medfunlardır Amma bu Nablısa sâkin olup bu âsitanei anlar bina etmişler Azîm tekyedir Her leylei cum'ada şeyh meşayih anda sabahadek def ve kudüm

[1] Bağdad Köşkü nüshası (şehrin)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (evvel bunda)

ile tevhidi ilâhî idüb ihya iderler Ve yine şehrin şarkisinde cebeli âli üzre Ziyareti Şeyh Ganemi Makdesî ve şehrin sağındaki bir [1] âli zirvesinde Ziyareti Şeyh Cüneydüttayyarî جنید الطیاری Hîni zikrullahda kerratile uçdukları için Cüneydi Tayyarî dediler Ve bu şehrin kurafesinde çemenzar nemazgâh kurbinde Mevlâna kadı Şücaüddin Ulûmu kebirde ve fıkıh ferayiz mesaili şer'iiyyeye [2] Monla Şücaüddin merdî şecî sahib sülûk bir merdi suhandanmış Şehir kadısı iken merhum olmuş Monlayı Rum deyu ziyaret iderler Ve bu şehirde nice bin evliyaullahlar vardır Amma bu hakirin ziyaret etdüğü bunlardır ki tahrir olundu رحمت الله علیه Ve bunda nice sulehai ümmetinden [3] müstecabüddave kimesneler vardır Anlar ile mülâki olub duai hayırlarile behremend olub Emiri hac Harmuş paşadan on tüfenkli refik alub bu şehirden kible canibindeki sahraların canibeyninde olan kuralardır ki zikrolunur Evvelâ

Kariyei خری ve kariyei بالاطه ve kariyei عادورته ve kariyei بی تا خواره

Ve kariyei Beyta Hazreti Âzerin beyti şerifi bunda hâlâ mesciddir Anınçün kariyei Beyta derler Mamur camidir Bazı marizler anda bir kaç gün ibadet idüb şifa bulurlar Ve

Kariyei عقریه ve kariyei باموق ve kariyei ساوی

Bu kuralar bu vadilerde ve püşteler üzre kırk pare mamur âbâdan camili ve zeytun ve incir ve dud bağı mamur âbâdan kuralardır Amma tarik üzre ubur etdiğimiz bu kuralardır ki tahrir olundu Ve cümlesi Nablus nahiyesi kuralarıdır Bunları altı saatde ubur idüb

Akabül Halân [4]

Bir kûhu bâlânın tahtında bir hanı azîmdir Canibi erbaasında âbâdan yokdur Anı güzer idüb ensesindeki kûhu bâlâya yüz bin rencina ile uruc etdik Gayet sa'b sengistan akabedir Anı ubur idüb hududu Kudüsü Şerife dahil olub

Kariyei Sencil

İki yüz evli müslümanlardır Amma âsilerdir Andan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kûhu)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (de)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (ümmetden)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (Akabül Han)

Kariyei Beyrut

Müslümanlar ve İbrahim Halil evkafıdır Andan rahımıza muhalif cenub canibinden

Kariyei Şemuyil

Bir alçak cebeli sagire üzre iki yüz evli bağ ve bağçeli ve bir camili mamur belidedir Ve bu kariye âsârı binaları ile gûya kal'adır Ve halkı gayet mün'im âdemlerdir Anda Ziyareti Hazreti Şemuyil İbni İşmuyil عليه السلام dır Bunlar Hazreti Musa zürriyetindedir İkisine de suhuf nazil olmuş nebilerdir Hazreti Şemuyil bu karyede camiê muttasıl bir âsitanei âlide medfundur Ziyaretgâhı has âmdir Amma pederleri Hazreti İşmuil Keyyan kubbede medfun idiği malûmum değildir Bir şeb bu âsitanede mihman olub vafir ikram etdiler Andan yine nîm saatde tarikı âmma çıkub yine kible canibine

Kariyei Ayni Tahir Beybars

İki yüz haneli ve bağlı ve bahçeli mahsulâtı zeytunlu bir kariyei müslimdir Çeşmei sâfisi dört yerden cereyan ider bir âbı zülâldir Anı ubur idüb tahir olmuş bir şah rah ile Kudüsü Şerif bağları içre tarikı Ceninde

Ziyareti Cerrahı Resul

Sahâbei kiramdandır Hattâ Hazreti Resaletin mubarek dendanı şerifleri Ohud gazasında şehid oldukda bunlar hizmet idüb Hazreti Resul belin bağılyub cerrahlara pîri pürdür olmuşdur Ulu ziyarethâh'dır Anın bir fatiha ile ruhu şerifin yad idüb yine kibliye bağ ve bağçeler içre ta Akabe Hanından 6 saat Ve

Evsafı kal'ai kadim ve kiblei atik Beytül mukaddes

Lisanı Yunanda vilâyeti İliya ايليا derler Süryanda Makdine مقدنية derler Lisanı iberide Has حاس derler Lisanı arabda Beyti mukaddes بيت مقدس ve Kudüs قدس derler Yüz yirmi dört bin peygamberin âsitanele-ridir Kablettufan ve badettufan İbni âdemin kiblegâhı idi Badehu Hazreti Resaletpenah Mekkenen Medinei Münevvereye Temri Hak ile hicreti şerifleri elli bir yaşında ve 9 mah iken vaki olmuşdur Ve 10 sene Medinei Münevverede sakin olub ikinci senede Cenabı Bariden Cebril Emin vasıtasile Surei Bakaradan (Âyet) قول وجهك شطر المسجد الحرام (Âyeti nazil olub kible Kudüsden Mekkiye tahvil olundu Ve bu ma-

halde sıyam dahi farz oldu Amma kible(i) kadim Kudüsü Şerif idi Hakka ki kiblegâhı fukara imiş Neticei meram cemii malik [1] hasretülmülûkû bu Kudüsü Şerifdir Hususa milleti nasâra Hazreti İsa bu Kudüsü Şerifde rahmi maderden müştak olub cemii cenk cidal ve harb kıtal bu Kudüsü Şerif içündür Amma sair nasar (â) nın cenk cida (l) leri Mekkei Mükerrerme için idi Eshabı Fil ve Ebrehe ve kavmi Tübba [2] malûmdur Amma bu Kudüsün kal'sın ibtida Hazreti Davud Halife iken bedesti Taluğu (Talut) ile inşa kıldı Zira Calût Melik Kelb ve Azez caniblerinden bir kaç kerre Kudüsü Şerif üzre huruc idüb nice kerre cenk etdikleri zabt olunmuşdur Hazreti Davud Kudüsü bina idüb Melik Talût ile Hazreti Davud Haleb kurbinde Merci Dabık nam mahalde cengi azîm olub Hazreti Davud senk sapan ile (Âyet) رقتل داود جالوت واتبه الله الملك Âyeti ile sabitdir Bedehu Hazreti Davud müstakil padişah olub salimîn ve ganimîn Kudüse gelüb Calût Melikin malî ganayimile Hazreti Davud kal'a (i) Kudüsü dahi ziyade imar etdi Peygamber ve padişah iken yine haddadlık idüb cenk âlâtı için zırh düzer Anınçün haddadların pirî Hazreti Davuddur Badehu sene tarihinde Buhtunnasır Kürdistanda Nus (ay) bin şehinden hunu Yahya'nın intikamın almak için huruc idüb Kudüsü Şerife gelüb kal'asın ve cemii âsârı binasın harab yebab ve halkın kebab idüb nice bin Beni İsraili katl idüb cesedi Yahyadan hunu Yahya dökmeyince kılıç urmadan feragat etmedi Ve Hazreti Daniyali dahi şehri Safetde bulub esir idüb Musula götürdü Andan yine Kudüs mamur olub Kayasırılardan Harkil nam Kayseri Rum iken Hicreti nebeviyyenin sene tarihinde bizzat Hazreti Ömer altmış bin asker ile muhasara etdikde eman ile Kudüsü Şerifi teslim etdiler Amma Kamameleri yine kendülerine mabedhaneleri olmak üzre ahid şart idüb Kudüsü teslim etdiler Ve Hazreti Ömer dahi Kammamiye muttasıl bir cami bina idüb derunu kal'aye on bin asker koyub Amir ibnil Âs hazretlerin Mısır fethine gönderüb kendüler Mekkei Mükerrerme mütevecih oldılar Badehu kudüsü Şerife yine küffar istilâ idüb sene tarihinde Yusuf Salâhüddin Şamda Nureddin Şehidin veziri iken yüz bin asker ile gelüb Kudüsü desti bazu ile feth idüb bir dahi küffar gelüb mutahassın olmasın için kal'asın münhedim etdi Badehu desti Çerakezede iken sene 922 tarihinde cemii uleması ve sulehası Selim Şaha istikbale çıkub Mescidi Aksânın ve Şahratulllahın miftahların teslim etdiler Selimi Evvel Elhamdülillah Kiblei evvel sahibi oldum deyu secdei şükür idüb cümle âyânına ihsanlar idüb cemii tekâlîfi şakkadan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (memalikin)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (hikâyetleri)

muaf ve müselleme etti Ve Rum ve Firenk ruhbanlarının elinde olan Hazreti Ömerin hattı şeriflerini yüzine ve gözlerine sürüb mazmununca cemii ruhban cizye vermeyüb yine kelevvel Kamameleri kendülere âyîngâh ola deyu hattı şerif virüb hükûmetin [1] paşaya ve mevleviyyetin Mevlâna Ahfeş zadiye beş yüz akçe mevleviyyet ile sadaka olunub eyalet tahrir olundu Hâlâ eyaleti bervechi arpalık vezaret olunmuşdur Tarafı padişahîden hassı hümayunu 257485 akçedir Ve ziamet 9 ve timar 106 Paşası hâlâ beş yüz asker ile Şam emirülhaccı olub huccacı Şama pişva olub götürüb getirmeğe memurdur Ve senevî paşasına kırk bin guruş hâsıl olur mamur vilâyetdir Amma eyaletinde olan erbabı timar bir sefere memur değillerdir Ancak gelen züvvarı bayrakları ile ziyaretlere götürmeğe memur cümle atlı yüz âdemdir Ve mollasına dahi paşası kadar mal hasıl olur Zira nahiyesi ve bin altmış pare kuralardır Cümlesine kul naibleri gider şerif mevleviyyetidir Zira bazı zaman batrik ve keşiş ve celipa ve ruhban ve papasların maddeleri zuhura gelir Monla ve paşa ol maddelerden kırk elli bin guruş alırlar Hususa küffarın Beyzı (a) hmer yani Kzıl yumurta bednamları günü Kamame önüne paşa ve monla varmıyınca babı Kamame küşade olmaz Ve beş on bin nasarâdan onar on beşer guruşını papaslar alub öşrün paşa ve monlaya verirler haylı maddedir Ve paşasının eyaletinde olan Selim Han tahriri üzre sancaklar bunlardır Evvelâ İzzetülhaşim sancağı ve Cebeli Aclûne sancağı ve Lecun لجون sancağı ve Nablus sancağı Kudüsü Şerif sancağı paşa tahtıdır Ve beş sancak dahi çün beğleri vardır Anlar vilâyetlerin mülkiyyet üzre mutasarrif[2] iderler Lâkin hîni mahalde hidmeti padişahîde bulunurlar Ve eyaletinde evkaf kuraları vardır Amma çoğu eşkinci timar ve ziamet sahibi kuralardır Sancağının alaybeğisi ve çeribaşısı vardır Ve erbabı timari huccacı müslimîni Hazreti İbrahim Halile ve Hazreti İsanın doğduğu Beytüllâhma ve Hazreti Musaya götürürler Zira yolları Arab aşkıyasından muhalifdir Ve bu Kudüsün sipah kethüdayeri ve dergâhı âli yeniçeri serdarı ve Şam yeniçeri serdarı vardır Ve mezahibi erbaanın şeyhülislâmları ve nakibüleşrafı ve âyân eşrafı ve ulema ve sulehası gayet çokdur Ve kal'a dizdarı ve iki yüz merdümü hisarı vardır Mollası kal'a neferatların bazı müşkil nahiyelere ve desti hükmünde olan kazalara gönderir ki kazalar bunlardır Evvelâ kazai Kudüsü Şerif ve kazai Halilürrahman ve kazai Nablus ve kazai Remle ve kazai Kerk ve kazai Lecun ve kazai Cenin Bu kazalar cümle ilhak

[1] «Ve Kudüsü Şerif livası Evrenos oğlu... erzanî buyrılıb » Sadeddin, Tacüttavarih, C. II, S. 342

[2] Bağdad Köşkü nüshası (tasarruf)

olunub mevleviyyet olmuşdur Amma zaman molların istidadına göre kaza ilhak iderler Amma bazısına yalnız Kudüs ihsan olur Hulâsai kelâm bervechi adalet kırk bin guruş hasıl olur şerif mevleviyyetdir Ve dahi molların destinde mahkeme hidmktine memur beratı padişahî ile yirmi ağalık vardır Evvelâ muhızırbaşı rikâbı hümayun tarafından keçeli kapucudur Rüusu hümayun ile zabt ider İkinci Ağa Kudüsü Şerife gelen sunazırı Mükellef ağalıktır Üçüncü Ağa mimarbaşı ve dördüncü mühendisbaşı ve beşinci mu'temedbaşı ve altıncı sarrafbaşı Cemii ulemaya surre (i) padişahî geldi elinden çıkar Ve yedinci Ağa veznedarbaşı ve sekizinci subaşı ve dokuzuncu bazarbaşı ve onuncu şehir kethüdası ve on birinci bezazistan kethüdası Hulâsai kelâm cemii esnafın şeyhleri her gün mahkemede hazır olub hizmet iderler Ve Kudüsü Şerifte yedi yüz evkaf vardır Cümlesinin mütevellileri birer hedayalar ile mollaya gelüb mahkeme divanında mevcut bulunurlar Azîm hükûmet ve mevleviyyetdir

Evsafı kal'ai Kudüsü Şerif

Cemii kütübü tevarihlerde bu zemine Arzı Filistin derler Kur'anı Mecidinde Cenabı İzzet tasrihan ve tevzihan iki yerde medh etmişdir Ol ecilden cemii melik bu Kudüse malik olayım deyu niçe yüz kerre muhasara göre göre kal'ası harab idi Ta ki Sultan Süleyman bin Selim Han asrında on iki sancak ile Lala Mustafa paşa müceddeden bir kal'a (i) azîm bina olunmasına memur olub bir kal'a (i) sengin bünyad bina olunmuşdur kim evsafından bir an kasrı kasırdır Kadim zamanda münhedim olan kal'a esasından kırkar ve ellişer zirai mekkî taşrad [1] bina idüb Sahratullahı ve Mescidi Aksa dahili sura alub şekli murabba kahkahavar bir binai azîme kal'a olmuşdur kim anda her bir taş birer fîli nengürusi cüssesi kadar vardır Ve dairen madar cürmün

Derunu kal'ada imaratin beyan ider Evvelâ Babı Megaribe مغاربه kıbliye mekşuf bir küçük kapucikdir Ve Mağribîler bu kapudan feth etdikleri için Babı Megaribe derler Ve bu kapunun atebai ulyası üzre böyle tesbit olunmuşdur (Tarih)

(امر بانشاء هذه الباب في ايام سلطان الاعظم السلطان سليمان خان ابن سليم خان خلدالله ملكه تاريخ محرم الحرام في سنة سبع و اربعين وتسعمائة)

zabt olunmuş Cemii kapular ve burc barular ve kûşe kûşe dirseklerde celi hatile bu tarih tescil olunmuşdur Bادهu bu Babı Me-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (taşradan)

garibeden taşra hendeksiz kal'a divarı kenarınca garba ta Sukulesi kemerine varınca beş yüz germe adımdır Andan yine garba başı yukaru ta Babı Hazreti Davuda varınca bin adımdır Ve bu kapu kibliye nazırdır On iki arşın âli Babı Cediddir Andan yine garba Yassı Kule köşesinedek iki yüz elli adımdır Bu mahal kal'anın bir rüknüdür Bundan şimale teveccüh olunur Bu mahalden hendek kenarınca şimale gidüb Babı Halilürrahmana varınca altı yüz germe adımdır Ve bu kapu garba nazır kaddi on zirâ bâlâ iki kat demir kapudur Tahrir olunan tarih bunun dahi atebeyi âlisinde merkumdur Ve bu Babı Halilden yine taşra hendeksiz kal'a zeylinden ubur iderek canibi garba Eğri Kuliye varınca dörd yüz adımdır Ve bu mahal dahi kal'anın ikinci rüknüdür Bu mahalden şimal canibine müteveccih olunub ve Eğri Kuleden şarka hendek içre olan bağ ve besatınleri temaşa iderek yokuş aşağı Babı Boz (do) ğana varınca dokuz yüz adımdır Ve bu kapu şimale nazır iki kat metin demir kapudur Ve bu kapu üzre bir güzü pehlivan maslûb olduğundan Babı Bozdoğan derler Ve bu kapudan taşra hendek içre şark canibine gidüb yüz adımda hendek içre kesme kayadan Divler Mağarası Süleyman nebi divleri bunda habis idermiş İbretnüma mutalsam bir garı yetimdir ki vacibüsseyirdir Bu mahalde Mağara kulesi önünde yine hendek içre şarka üç yüz adım gidüb Babı Zehriyye bir küçük demir kapudur ve şarka nazırdır Andan yine şarka hendek kenarınca Rüstem paşa kulesi rüknünedek beş yüz adımdır Bu mahalden gayri kible canibine eniş aşağı hendeği içre Babı Şubat Meryem Ana bu mahalde medfun olduğuyçün Babı Meryem derler Beş yüz adımda gelinir Şark canibinde Cebeli Tura mekşuf iki kat demir kapudur Ve bu Babı Meryemden hendeksiz kenarca Mescidi Aksanın haremi köşesine Makamı Meryem Ana rüknüne varınca altı yüz adımdır Bu mahalde kal'anın dördüncü rüknü tamam oldıkim kal'a (i) Kudüs çarkûşe vaki olmuştur Ve Makamı Meryem rüknünden garba hendeksiz uçurum ve mahuf yerler ile Mescidi Aksanın mihrabı önünden ubur iderek ta yine Babı Megaribiye varınca sekiz yüz adımda tamam oldu Ve bu hisab üzre kal'ai Kudüsü Şerif dairen madar yedi bin elli adımdır Ve cümle elli yedi burcu müstahkemlerdir Ve yetmiş sekiz dirsekdir Yani sair divarlara nazır köşelerdir Ve cümle dörd bin kırk bedendir Ancak Babı Meryemden ve Babı Megaribiye ve andan Babı Davudu ubur idüb rüknü şimale varınca kal'a taşrası sa'b ve sengistan olmagile bin yedi yüz adım yeri hendeksizdir Ve elzemi levazımından değildir Ve Hendek ve mahalli dahi yokdur Ve garb caniblerinde iki hendekleri dahi amik değildir İkişer ve üçer âdem kaddi

cümle mihrabdır İkisi camidir Biri iç kal'a camii ve biri nassı katı'la (Âyet) *سبحان الذي اسرى بعينه ليلامن المسجد الحرام الى مسجد الاقصى* dır ki Cenabı Bari Kur'anı azîminde yad eylemiştir Ve bu ikisinden gayri cami yokdur Maada mesacidlerdir

E (v) safı secdei kadim Camii Aksayı azîm

İbtida binası Hazreti Davudundur *Sebebi binayı Mescidi Aksa* Hazreti Davud hilâfetinde Beni İsrail taun olub Davud nebi duasile taun ref olunca ol dua makamına Mescidi Aksa bina olundu Temam olmadan Davud fevt olub Süleyman nebi tamam etdi Bir âdem kaddi temeli nümayan olub Hazreti Davud gazayi Calûd(d)an sonra civarı rahmete revane olub hilâfet Hazreti Süleymana intikal idüb cemii mahlûkata padişah olıcak divlere emir idüb bu Mescidi Aksa(i) bina etdi Müddeti medide müruru eyyam ile cami tamam olduğu gün Hazreti Süleyman asâyı pîranına dayanub cami itmanına say'iderken meğer *ارجى الى ربك* emri nazil oldukda asâya sığınub ruhu şerifleri evci illiyyî-ne uruc etmiş Bu halden bir ecnası mahlûkatın haberi olmıyub Mescidi Aksa(i) tathir iderken hukemayı Süleyman[1] vüzerai âsaf Birehya vâkıfı esrar olub kablelmağrib cemii cin ve perilere İş tamam oldu deyu izin virüb vüzerai ukalâların re'yi tedbirlerle Babı Amuddan taşra hendek içinde olan mahpeshanei kadimlerine cümle divleri habs idüb bu tılsımı icra iderler Müruru eyyam ile cümlesi mürd olub hâlâ ol gar içre üstühanları nümayandır Amma bir muzlim yerdir Âdem bakmağa cür'et idemez Badehu Hazreti Süleymanın asâsı içre bir kurd asâyı yiyüb Hazreti Süleyman düşer Cümle ulema Hazreti Süleymanı pederleri Hazreti Davud cênbinde defn ider Bir niçe kütübü muteberlerde musarrahdır Badehu Mescidi Aksa kible olunmak fermanı rabbanî olub badehu nice mülûkler gelüb herbiri Mescidi Aksaya birer âsârı bina zamime iderek cenneti âlâ olmuşdur Ta Hazreti Resaletpenah badelhicre Medinei Münevverede on sene mutavatın iken (Âyet) *فول وجهك شطر المسجد الحرام* (Âyet) nazil olub kible Kudüsden Mekkiye tahvil olundu Amma yine Kudüsü Şerif hakkında (Âyet) *والبطونوا بالبيت العتيق* (Âyet) nazil olmuşdur Hâlâ fukaraların kâbesidir Azîm camii pürenvardır Kible kapusundan ta mihraba varınca tuli üçyüz ayaktır Kâmili ve arzı şark tarafında Hazreti Ömer mihrabından Malikî mihrabı köşesine varınca dört yüz ayaktır Ve içinde sagir ve kebir somaki ve gayet el'an (elvan) amudu müntehalar ve amelî sü-tunlar üzre toloz kemer kubbelerdir Amma ortasındaki kadimî bina-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ve)

sı kat enderkat bu (yedi) kudret sütunları üzre kemerlerdir Dahi fevkında sutuhu harpüşte tahta tavanı ibretnümundur Ve ferşden kubbeye kaddi kırk arşın bâlâdır Ve iki canibindeki yeni binaların kaddi yirmi arşın âlidir Ve derunu camide cümle sagir ve kebir yüz yirmi kemer üzre mebnidir Ve mihrab üzre vaki olan kubbe cümleden âli bir kubbei münevverdir kim edimi arzda misli yokdur Kaddi elli arşın âlidir Ve sair kubbelere dayanmışdır Gûya sair kuba-
bın tacdarıdır Ve gayri kubbelere gibi müdevver değildir surahidir Ve içi serapa âltun yaldızla gûnagûn sırça nakşi bukalemun ile şecerei Tuba ve gûnagûn sükûfe ile müzeyyen bir nurun alânur kubbedir kim kubbenin etrafında *الله نورالسموات والارض* tahrir olunmuşdur Tamiri Süleyman hanîde ve mihrab ve minberinin medhinde lisanı insan kasradır[1] Tabir ve tavsifden müberradır Gerçi minberi ahşabdandır Amma üstadı kül kemali marifetin ızhar için bir minberi musanna tarh etmiş kim gûya bir sihri mübîndir Ve mihrab ise zer enderzer gûya mücevher binayı minadır Vechi arzda nekadar maadin makulesi zîkıymet taş var ise üstadı kâmil ol taşları kuş gözü gibi hurde doğrayub mihrab içre zer feşan idüb mücevher misal bir mihrab olmuşdur Vafında lisan kasırdır Ve bu mihrab ve minberin ve kubbei pürenvarın musannaliğine göre Süleyman Han muallimlerinden camcı Serhoş Ebru nam üstad cam inşa etmek san'atinde mahir olmağile camı cemden cem âyînin görüb bu camii şerifin mihrabı üzre on iki camı gûnagûn ve hurde nakşi bukalemun sihri îcaz etmişkim şemsi âteştâb ebr içinden pertab idüb zıyası zemini münevver etdükte bu mezkûr camlara zıyası mün'akis oldukda camii nur iken nurun alânur olub cümle cemaati kesirenin çeşimleri münevver olub huşu hulûg (huzu) ile ibadet iderler Bu vâsf olunan on iki camlardan maada cümle necef ve billûr ve moran nakşı cihan yüz beş camı morandır Ve bu camiin mihrab tarafındaki divarı üç âdem kaddi biçme tahta gûnagûn sun'u Huda nakşi bukalemun ebrî mermer kaplıdır Her birine im'anı nazar ile nazar olunsa niçe sun'u Huda müşahede olunur Gayet mücellâ ve musaykal ebrî mermeri hamlardır Ve bu divarda mihrabın yemin yesarında sahraya nazır yedi revzendir Ve minber önünde mahafili müezzinan on iki mevzun ve rakik sütunu nazik üzre kasır misal bir mahfildir Ve kürsii Süleyman var Üstadı Hind ana bir tişe nurukân urmuşkim gûya Fahri oymasıdır Her mathallinden birer kasdı şirin ihtirai var Ve bu cami içre sihir âsâr ibrişim halîçeler varkim herbiri Rum ve Arab Acem yadigârları kim cevamilerde naziri yokdur Ve bu cami içre nice bin zîkıymet

[1] Bağdad Köşkü nüsahtı (kasırdır)

musanna âvizelerden maada cümle yedi bin hurde kanadillerdir Her şeb bin mikdarı kanadîli kebireler yanub maadası leylei mubareke-lerde yanub cami içi nur ikeñ nurun alânur olub derunu cami nuru pürenvar olur Ve bu camide cümle on kapudur Yedisi kıbliye mekşufdur Bu yedi kapunun vasatındaki bir babı âlidir kim kaddi kâmil on beş arşındır Ve kârı kadim kalemkârı bir pirinc mina kapudur Bu babın yemin yesarında bulunan alçak üç kapular vardır Anlar dahi vacibüsseyir birer kâmil üstad kârıdır Ve sol canibinde Hazreti Hızır kapusu ve sağ tarafda Babı Malikî ve minber dibinde Babı Medrese ve kıble kapularından taşra altı amelî sütun üzre kubbelerdir Bu kapulardan taşra gûya dehlizdir

Ziyareti Camii Aksa

Evvelâ şark tarafı köşesinde Hazreti Ömer mihrabı Bizzat kendüleri badel fetih bir hafta ibadet etdikleri mihrabdır Ana karib Hazreti Davud mihrabı İbtida esas urduklarında bu mahalde ibadet etdikleri mihrabdır Ve bu mihrabın solunda Hazret Osman hattı ile olan Kelâmı İzzet kûhî (kûfî) hat ile tahrir olunmuş kim gûya yedi kudret ile yazılmış bir kürsi üzre hazır olmuş Kelâmı Kadimdir Ve minberin sağında Hazreti İsa makamı bir musanna demir kafes içre bir ibadetgâhdır Başka kapusu vardır Ve camiin sol canibindeki kapuda Hazreti Hızır Makamı Hamdi Huda bunları ziyaret idüb her birinde rik'ateyn ibadet idüb şefaatin reca eyledik Ve bu Mescidi Aksanın kâmil sekiz yüz mürtezikası huddamları vardır Yani dört mezahib imamı ve dört hatibi vardır Ruzu cum'ada hatibleri minbere kılıc ile uruc iderler Ol seyfi Hazreti Ömer şemşiridir Her hatib birer hafta hizmet iderler Ve elli müezzinan ve müsebbihan ve muarrifan ve naathan ve devirhan ve eczahan ve kayyıman hudamları vardır Cümle vazifeleri hazinei padişahîdendir Her sene surr(e) emini gelüb surre ve atıyyeleri ihsan olunur Ve bu Mescidi Aksa kubbeleri serapa resası nilgûn ile cümle puşidedir Ve cümle kubabları üzre birer âdem kaddi altun alemler ile müzeyyendir kim şa'saasından merdümü dideler hahrelenir vesselâm

Evsafı Mescidi Sahratullah

Mezkûr Mescidi Aksadan şimal canibinde çemenzar üzre andan Süleyman Hanın binası beyaz mermeri ham üzre kâmil iki yüz adım gidüb andan Süleyman Han vâkiasında görüb alessabah kendü talimleri ile inşa olunan yek pare mermeri azîm bir havzu sürurdur[1] kim

[1] Bağdad Köşkü nüshası (müdevver)

vechi arzda misli yokdur Ve bu haremî azîmin ortasında vaki olmuş ibretnüma bir sun'u Huda havzu ra'nadır Anı ubur idüb yine şimale on iki adım gidüb Sahrai Şerifin haremî nerdübana kadem kadem sahibi ikdam olup basılır yirmi iki ayak beyaz mermer nerdübandır Ve yirmi arşın vasîdir Bir yerden bin âdem çıksa iz(di)ham olmaz Anı çıkub Sahrai Şerif nümayan olub bir beyaz mücellâ mermer döşeli haremî azîmin ta vasatında bir kasrı gördükde bu duayı tilâvet iderler (Dua) اللهم اجعل في قلبي نوراً وفي بصري وفي سمعي نوراً وفي بصري نوراً واجعل في نوراً برحمتك يا الرحيم deyüb Camii Aksa tarafından geldükde bu harem kapısı dibinde bir küçücük minber vardır Olmahalde züvvar olan kimesne paypuşların eline alub yalın ayak bu beyaz mermer döşeli harem üzre kâmil yüz adım gidüb

Mescidi Sahratullah

Babı şerifine vardıkda nalının bevvalara verüb ziyarete şuru ide Evvelâ bu Sahrai Şerifi sene 85 tarihinde Abdülmelik bin Mervan bina etdi Badehu nice Selâtîn mülûklar dahi kiblei kadim olmagile nice âsârı acibeler zamime iderek nur olmuşken sene tarihinde Sultan Süleyman ibtida(i) cülûsunda kal'ai Belgradı badehu Cezirei Rodosu Malta elinden feth idüb mali karuna malik olub müstakil padişah oldukda bir leyli mübarekde menamında Hazreti Resaletpenahı görüb Ya Süleyman kırk sekiz sene muammer olursun Ve çok gaza idersin İnkırazüddevran zürriyyetin munkati olmaz Ve sana şefaetim erzanîdir Lâkin şu gaza malinden Mekkeye ve Medineye bezl idüb Kudüsü Şerife bir kal'a inşa etkim evlâdların asrında küffar istilâ etmiye Ve haremine bir havuz ve Sahratullahı tezyin eyliyüb fukarayı Kudüse surre ve atıyyeler ihsan idüb Kudüsü Şerifi mamur eyle deyu emri Resulullah olub derhal Süleyman Han habdan bidar olub gaza malinden bin kise Mekkiye ve bin kise Mediniye ve bin kise bu Kudüsü Şerife sair mühimmat ile Koca Mimarı [1] Kudüse gönderüb Lala Mustafa paşayı Mısırdan mazul idüb Kudüsü Şerif imaretine memur oldukda eyaleti Mısırdan ve Şamda ve Halebde ne kadar üstad mühendis ve mermerber nakkaşı Mani ve Behzad üstadân var ise cem idüb Kudüsü Şerif ve Sahrai nazifi öyle müzeyyen eylemişdir kim Sahrai Şerifin cennet kapısı üzre (Âyet Surei)

(هذا جنات عدن فأدخلوها خالدين)

Âyeti tahrir olunmuşdur Hakka ki cennet misal bir kasrı illiyyîndir

[1] Mimar S.nan

Bu hakir otuz sekiz sene on yedi padişahlık yir seyyahat etdim temaşa etdiğim binalarda böyle manendi ardı behiştî heşt görmedim İçine beni âdem girdikde dehşet âlûd (o)lub dembeste ve hayran olarak ol an engüşt ber dihen ider bir beyaz mermer döşelî sahranın vasa-tında bir kasrı Havernak misal bir camii pürenvardır Ve taşrasından haremi dairen madar üç yüz adımdır Ve şekli müsemmendir Ve taşrası üç âdem kaddi ebrî ve somaki ve yeşim harkanî mermer kaplıdır Ve herbir parça mermerlerde nice sun'u Huda nümayandır Ve bu mermerlerden yukarusı ta kubbe saçağına varınca münakkaş ve musanna kâşii Çin ve şekli rengîn ile bir gûne tezyin olmuşdur kim peşendidei âlembîndir Ve bu kâşi üzre Ahmedül Karahisarî hattile dairen madar Yâsini Şerif tektib olunmuşdur Ve herbir köşesinde celi hattile (Âyet Surei Yâsin)

(سلام قولاً من رب الرحيم وما توفيقى الا بالله)

tahrir olunmuşdur Bu kâşiler üzre olan hatlardan yukaru âbı rahmet cereyan etmesiçün nuhasdan kalaylı mizabı rahmetler vardır Bundan yukaru resas ile puşide dairen madar kubbe saçaklarıdır Ve bu kurşunlu saçaklardan yukaru on arşın âli kalemi Çin ile münakkaş kâşi (i) Çin kaplıdır Ve sihri îcaz mertebesi musannadır Andan yukaru evci semaya serçekmiş kubbei nilgûn ve pürnurdur Lâkin sair kubbeler gibi müdevver değildir Konyada Celâleddîni Rumî âsitane-nesinin kubbesi gibi surahidir Ta ki semaya serçekmiş ve alemi şerifi on iki arşundur derler Zeri halis ile kurus olmuş kim bir merhale yerden şa'şaaşı oldiyarı pürnür ider Ve Sahratullah bu kubbi âlinin altındadır Ve bu âsitanenin dörd kapusı vardır Kıbliye nazır Babı ve şarka nazır Babı ve şimale mekşu(f) Babı Cennet ve garba nazır Babı Ve bu kapular ikişer kat altun gibi saru pirincden yapılmış bablardır kim bu asırda bir suhanın urur üstad yokdur Ve herbirinin kaddi onar arşın âlilerdir Ve her kapuda ikişer kat münakkaş çuka perdeler var Zira bu Kudüsün şiddeti şitası şedid olur Ve her kapunun perdelerinin birer gûne nakşî vardır Ve bu kapulardan içeri ta Sahratullaha varınca dört kat binadır Evvelki katı tahrir olunandır ki bunun dahi iç yüzü ta başdan başa taşrası gibi yeşim ve harakanî ve safrayî yerkanî ve somaki ve beyaz mermeri arakanî ile sun'u Huda mevcli ve ebrî mermerler ile mezkûr derunu divar kaplıdır Ve herbir mermeri üstadı mermerber birer san'at ile biçmiş-kim sahife (i) tini yanya geldikde gûnagûn kitabeler ve eşkâli acibeî garibeler nümayandır Hattâ Babı taşrasında Sahrai Şerife müte-veccih oldukda bir kapunun sağ tarafında divara kablı mermerde iki

horos tasviri birbirine minkar minkara cenahların küşade kılub dururlar Biemrillâh biçme ebrî sengi elvanlarda böyle ibretnüma firavandır İm'anı nazarla görüldükde dürlü eşkâller ve şükûfeler zâhir olur Ve bu evvelki kat divarda taşra hareme nazır cümle pencerelerdir Ve bu revzenler üzre sihri îcaz bukalemun camı gûnagûndur Her birinde

(لا اله الا الله محمد رسول الله والله نور السموات)

Âyeti ve çaryar esmaları tahrir olunmuş sihri îcaz kıt'a camlarıdır Ve bu evvelki kat divarın iç yüzünde bir kat dahi vardır Divar değildir Cümle yirmi dörd sütünü münteha üzre mebni kemerlerdir kim mezkûr kubbei âliye müntehidir Amma bu yirmi dörd sütunun on altısı Huda hakkıyçün yedi kudret ile halk olunmuş nuru Huda ebrî amudu münteha somaki sütunlardır kim vafında zeban kasırdır Ve sekizi amelî çarkûşe imadlardır kim çar rükünden nişan verir Amma üstad Ferhad bu sütünü amelîleri öyle zer enderzer halkâri nakşi bukalemun etmişki gûya saat minası misal nakşi Manidir Cümle camların şa'şası bu amudlara pertev urdukca garib insanın çeşmi hayrelenir Ve bu yirmi dörd sütunlar kim zikrolundu anlar ile evvelki divarın mabeyni deve gönü üzre mücellid kârı gibi ibretnüma tavandır Muyi kilkini Behzad ve Mani ve Şah Kul(lu) Veli Can ve Ağırza nakkaşlar bile zmada [1] âcizdirler Ve tavan sekiz terk üzre tarh olunub herbir terki birer gûne nakış olmak üzre tarh olunmuşdur Ve bu kat sütunlarının kemerlerinin dairen madar âdem gezüb kandiller yakacak tabakalardır Ve bu kat amudların önündeki evvelki divarda Hanefî mihrabı vardır Cemaati kesire ile salâtı hamse eda olunur İmamı ve müezzinanı var Ve Sahra garı kapısı üzre müezzinan mahafili vardır Amma minberi yokdur Ve bu mahalde zikiymet ibrişim halîçeler ile mefruşdur Ve ikinci katdan içeri bir kat sütunlar dahi vardır Cümle dairen madar on iki somaki sütünü gûnagûndur Herbiri Rum haracı değer lâilpare amudlardır Ve mezkûr kubbei nuru Huha bu sütunlar üzre olmak ile müdevver tertib mebni olmuşdur Ve ikinci kat sütunları ile bu üçüncü kat sütunları mabeyni yine deve derisinden tavan nakşı devri zemandır Bu tavan on altı terk üzre taksim olunub herbiri birer üstadı kâmilin arzı marifetidir ki sihri hilâldir Ve bu üçüncü sütunların mabeyni dairen madar demir kafes ile inşa olunmuş kim gûya mucizei âhenkâr Hazreti Davud kârıdır Ve bu demir kafeslerin Sahrai Şerife girecek dörd yerden babları vardır Anlar dahi demir şebekedir

[1] Beğdad Köşkü nüshası (yazmada)

Şarka ve garba meşkuf babı musannalardır Ve bu kafeslerden içeri bir kat dahi servi ahşabatınd (an) hurde sadehkârı doğramacı işgali parmaklıklar Sahrai Şerifi dairen madar deraguş etmişdir Bunun kapusu bacası yokdur Bundan içre bir ferd duhul etmeğe kadir değildir Ancak hasib ve nesib zade yılda bir kerre görüb menefşe ile süpürüp gubarın tathir ider Ve cümle züvvar taşradan tavaf iderler.

Evsafı Sahratullah

İhavanı züvvarı sayyahana hafi olmıya kim Sahratullah didikleri bu parmaklık içinde el'an bir beyaz taşdır Cürmü parmaklık kenarında kâmil yüz adımdır Ve parmaklıktan nümayan bir yassı taşdır Ana Sahratullah derler Bazı müfessirin (Âyet Surei Seb'e) له مقاليد السموات والارض ^{le} Âyeti şerifinin tefsirinde Habibim Muhammed Ruyi arzı halk etdim Badehu makalidler ile kilidledim Yani dağlar ile berk etdim buyururlar Bazı müfessirîn makalidi evvel Cebeli Arafatdır Badehu Sahratullahdır kim ana kudret nazarı taalluk idüb can ve cin kavimlerine Kudüsü Şerif secdegâh idi Ol asırda dahi Sahratullah ziyaretgâh idi Beni âdemin dahi kıblegâhı idi Nitekim bâlâda zikri sebkat etmişdir Badehu Hazreti Resalet penah Mekkei Mükerrermede kırk yaşında nübüvvet gelüb on üç sene Mekke mütemekkin olub elli bir yaşında dokuz aylık iken Cenabı Rabbülizzetden Hazreti Cebril Emin gelüb Ya Muhammed Cenabı İzzet sana selâm eyledi Tayyi mekân ile Kudüsümü ziyaret eylesin deyub Hazreti Habibi Huda tayyi mekân idüb Cebril Emin bile idi Bazı sahib zikir Yok Mekkenen Kudüse burak ile geldi deyu ihtilafı kesire vardır Netice Hazreti Resul Kudüsü Şerife gelüb cemii ervahı enbiya Hoş geldin ya Muhammed didiler Hazreti Resalet Sahratullah altındaki mağarada nemaz kılub el yüze sürdükde derhal Cebril Emin Cenabı Hak tarafından yine gelüb Ya Muhammed Allah sana selâm eyledi Ve Firdevs ocağından bir uçkun burak gönderdi Binüb gelsin Benim arş kürsümü ve levha ve kale-mimi ve sekiz cennetimi görsün Ve beni bilâ vasıta müşahedei cemal etsün deyu emir eyledi diyince Hazreti Resalet emri Hakka imtisalen Sahrai Şerif garından çıkub Sahratullah üzre iki rikat namaz kılub hâlâ seri saadetleri secdiye geldiği mahal ve mubarek zanuları Sahraya tesir idüb hâlâ alâmetleri zâhirdir derler Amma ziyaret etmeğe komazlar Andan Hazreti Resul edayi salât etdükden sonra بسم الله الرحمن الرحيم وقال اركبوا فيها بسم الله مجريها ^{ve} diyüb taziyaneyi tevhidi buraka urub evci semaya sehl uruc etdükde akiblerinden bir saika istima idüb saadetle geruye nazarı şerifleri olub gördiler kim Sahratullah yerinden kopub Ya Muhammed

Huzuru Hakka beni dahi ilet deyu lisana gelüb feryad etdi Derhal Hazreti Resalet hitab[1] **يا صخرة الله ف معلق بامرالله** deyu hitab idince Sahra yerden ne mikdar havaya ağdı ise biiznillâh hâlâ ol mertebede muallâkdır kim bir yere muttasıl değıldir Hâlâ bey nes semai vel ard muallâk durduğıyçün Muallâk Taş derler Amma Sahratullah oldur Ve kavli müverrihîn ruyi arzda ikinci halk olunan makalîdi Sahra budur derler Ve nukulü Tevarihi Tuhfe Cenneti Âlâdan çıkan iki Sahradır Biri Hacerül Esved ki lâil renk idi Tufanı Nuhda zulemat suyunda kalub ve âsîlerin yüzleri süründüğünden levni mütegayyir olub Hacerül Esved oldu Ve biri dahi bu Sahrai Şerifdir derler **العلم عندالله** Ve bu Sahra üzre Sultan Ahmed Han merhum zer enderzere müstağrak bir sayebanı mülemma cebinlik etmişler kim zerü cevahirine beha ermez bir seraperdedir Etrafında olan sütunlara ibrişim tınnablar ile kayd idüb Sahra üzre sayeban olmuş Bu sayebandan ta bu kubbenin zirvei âlâsına varınca kırk elli arşın âlidir Bir kubbei nilgûnu sernigûnun içi serapa altun levhalı mina oturtma taşdır Ve canibi erbaasın nakş iden Şah Kulu nâm nakkaşdır Ve Sahrai Şerif Hazreti Resalet ardı sıra havaya tayeran i(t)dükde emri Resul ile muallâk kalub altı bir garı azîm kalmış iki yüz âdem alır bir âsitanedir Kapusu Hanefî mihrabının ardında müezzinler mahafilinin altında ayak taş merdüban ile nüzul olunur bir demir şebeke babı var Andan aşağı bir vasî meydandır ve ibadetgâhı erbabı züvvar(a)ndır Amma bu Sahrai Şerifin muallâk durduğundan ziyarete gelen ehli züvvar görüb havf haşyet çekmesin için ve nice hâmile hatun bu gara girüb Sahrai Şerifi muallâk görünce Ah diyüb havfinden nice kerre vaz'ı hamil etmiş hatunlar vaki olmuşdur Ol ecilden halifei seleftin biri Sahra altında bir ince divar çekmişler kim halk havfdan beri olub huzuru kalb ile ibadet ideler Amma ne mümkün Yine divar ile Sahra ma-beyninde parmak girer Ve bazı yerine el girer aralıktır

Makamâtı garı Sahratullah

Evvelâ nerdüban(1) inerken garın sağında Hazreti Cebril Makamı ve mihrabı Ve dahi sol canibinde Hazreti Davud Makamı Ve Hazreti Resalet ibadet iderken Sahrai mubarekiye destarı şerifler(i) dokunub tesir etdüğü çukura ziyaret iden kimesne elin ol mahalla sürüb andan yüzine sürüb (Dua) **اللهم بيقن وجهي ببركت تاج ممرآج محمد عليه السلام** diye Ve makamı soffai Hazreti hazreti Hızır ve höcrei Hazreti Süleyman ve Hazreti Resalete Cebril Emin geldükde Sahra garının yanında

[1] Bağdad Köşkü nüshası (idüb)

çıkılmıyub garın üstündeki Sahra şak olub taşra çıkdıkları delik anda bir kandili azîm Leylei Miracdan beri sönmemiştir Huddamları daima dehnin koyub fitilin tecdid idüb bu hidmete memurlardır Bu garın içi anınla pür envardır Bu kandili ruşenin altında iki rik'at nemaz kılan Huda hakkıyçün mahrum kalmaz vesselâm Bادهu bu gardan taşra çıkarken garın kapısı yanında bir ince mevzun mermer sütunu kapu yanında Sahrai Şerife dayamışlar Gûya Sahra lerzan olursa ol sütuncuck medar olub halk tesliyyeti hatır bulalar Ve bu garın kapısı kibliye mekşufdur Ve bu âsârı binalar cümle Sahratullah kubbesinin içinde vaki olmuş bir azîm kubbei surahidirkim gûya tacı eflâkdir Hubutu âdemden beru misli bünyad olunmamıştır Ve rub'u meskûnu keşt iden seyyahan görmemiştir Ve

Sahrai (Şerif) kafesinden taşra makamları beyan ider

Evvelâ gümüş kafesli dolab içinde Hazreti Resulün mubarek sağ kademi şerifi şeb ruz gülâb ile memlûdur Zayirler yüzlerine sürerler Ve bu kademi şerifin mukabelesinde bir bucakda Hazreti Hamze kalkanı Bazılar ayinei İskender derler Zira bir turfa macun ekber mutalsam bir mir'atdır kim gûya mir'atı kâyinatdır Ferden vâhide bin âdem nazar etse ferade ferade nümayandır Bir acibei ibretnü-mundur Ayinei İskender olduğuna şehadet iden bu hakiri zufünundur Ve Sahratullah parmaklığı üzre Hazreti Davudun demirden nar ağaçları meyveleri öyle icad etmişkim hakka ki mucizei Resulü Huda ve sanayii Davud nebiyyina aleyhisselâmınınındır[1] Ve bu sahranın dört yanında makamı Çar[2] güzün رضوان الله عليهم اجمعين Babı Şarkda Hazreti Ali makamı Babı Kiblede Hazreti Eba Bekrissıd(dık) Babı Arabda Hazreti Ömer Babı cennetde Hazreti Osmanı zinnureyn makamı ve bu Sahra kubbesinde maslûb Fanusu Nur derler kâmil bin kandildir Altında rik'ateyn ibadet idenin elbette hayır muradatı hasıl olur Ve bundan gayri zıkıymetler maslûbdur kim her biri birer üstadı kâmilin arzı kâlâyıdır ki zıkıymet giran beha yadigârlar vardır kim nice Mısır haracı değer mal tuhuf vardır Bu âsitane içinde olan halıçe bir ibadetgâhda ve bir mülûk sarayında yokdur Hâlâ ruyi arzda Âli Osmandan muhteşem ve muazzam padişahı ruyi zemin yok iken böyle bir cennet âsâ envai nükuş nakşi Behzad ile nakşi nigârhanei Çin ve meh cebin olduğu cümle mülûkler ma-beyninde şöhreti şüher olub dilpesenddir Her ruzigârı ruzigârda bi-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (aleyhisselâmdır)

[2] » » » (çaryar)

manend bir hayratı hezar pesend beytullaha ancak Âli Osman padişahı malikdir Hamdi Huda bin seksen iki Ramazanının on gün on gicesinde taraf taraf ziyaretlerin idüb Leylei Kadirde Mescidi Aksa beytullah içre bir hatmi şerifi itmam idüb sevabın Kudüsü Şerifde medfun zerre ve şemme iman ile intikal idenlerin ruhu pürfutuhlarına hibe eyledim vesselâm Andan

Evsafı haremi Mescidi Aksa ve Sahratullahı Şerif

Evvelâ Sahrai Şerifin haremi bir beyaz mermür döşeli bir sahra-
dır yedi yerde ikişer kemerli kapulardır Amma kapuların kanatları
yokdur Şark tarafında bir kemerli kapudur On sekiz ayak taş nerdü-
ban ile Sahrai Şerif haremine çıkılır Ve şimal tarafında üç yerden
çıkılır kapulardır Üçünün dahi kapu kanatları yokdur Yirmişer
ayak taş nerdüban ile Sahra haremine çıkılır Ve kible tarafında da-
hi üç yerde kemer kapulardır Bunun dahi kapuları yokdur Bu
kapulardan dahi yirmişer kademe taş nerdüban ile Sahra haremine
çıkılır Ve bu harem canibi erbaasından böyle nerdübanlar ile çı-
kınca bu harem zeminden yedi zirai mekkî âlidir Gûya Mescidi
Sahratullah haremının o(r)tasında bir kasrı âli gibi bir vadii beyaz
ortasında Sahratullahdır Ve altı serapa mağara mağara ziri zemin-
lerdir Hazreti Süleyman divleri bunda habs idermiş Hâlâ bend ve
zencir yerleri zâhirdir Cür'et iden girüb temaşa iderler Zira bir muz-
lim ve mahuf yerdir Hâlâ ecinne yatağı olmuştur Ve içi serapa
kum döşelidir Mesdud olan kapuları aralarından cabeca bazı yerle-
ri nümayandır Malâmal üstühandır Bu yarların üstü Sahratullah
haremidir Beyaz mermeri ham döşeli olduğuçün Ak Yayla derler
Her kim mahzun ve melil bu harem içre reftar eylese biemrillâh
pürşevk ve mesrur olur Haremi def'i gamdır Cürmü kâmil dairen
madar ad itdim Şark caniblerinden garba arzı iki yüz adımdır Ve
iki yüz adım dahi Sahranın garb canibidir Ve kible canibi ve şimal
canibi üç yüz adımdır Bu hisab üzre Sahratullah haremi dairen
madar bin adımdır Ve Sahra bin adım meydanın ortasında evci âsümana
serçekmiş bir kubbei pürenvardır vesselâm Ve bu harem içre olan

Makamatların ziyaretin beyan ider

Ziyareti haremi Sahratullah Evvelâ Sahranın garb kapusu ile şimale nazır Cennet kapusu mabeyninde Sahra divarına karib *Makamu Kızıl Mihrab* dört ince mermer sütun üzre bir küçücük kubbecikdir Ve mihrabı bir kırmızı kudret taşından alçak bir mihrabı sagirdir

Zemanı kadimde bu mihrab kıvıll yakutdan imiş Tufanı Nuhda zu lematı azâb suyu tesirinden levni mütegayyir olub hâlâ bu humret üzre kalmış Ve bu mihrabın sağ tarafında Hazreti Resalet penahın *Miraç kubbesi* şekli müsemmen bir kubbei lâtifedir Ve her köşesinde ikişer ince mermer sütunu necefler bitişikdir Üstad mühendis (hendese) ile inşa etmiş serapa mermer kaplıdır Ve kubbei musannaı resas ile ve altun alemlidir Ve şimale nazır bir kapusı dairen madar mesduddur Derunu kubbede ne olduğu malûmum değildir Ve canibi erbaasında penceresi yokdur İçine girmek terki edeb olduğundan mesduddur Ve kapusı üzre bu tarih ile bu âyeti şerif muharrerdir Ve bir beyaz kitabe üzre celi hattır

(بسم الله الرحمن الرحيم [1] وصلى الله عليه وعلى آله وسلم الى ذكره اهل التاريخ في كتبهم
قولى اظهارها بعد عدمها وعمارها بعد داره بنفسه وماله الفقير الى رحمت ربه الامير
الاحل الاسفھسار الكبير امير المؤمنين ابى عمر بن عثمان بن عزيز بن عبد الله وذلك
فى شهر سنة سبع وسبعين وخمس مائة)

tahrir olunmuşdur Ve Cennet kapusı önünde *Canlar Kapusı* Bu haremi şerife nazil olan bârânı rahmet bu Canlar kapusına cereyan idüb Temmuzda nuş iden canların canına can verdiğiçün Canlar Kapusı derler bir azîm şehric imiş Ve bu haremin kiblesinde *Babı Hutbe* Leylei Miracda Hazreti Resaletpenah bu minbere çıkub cemii ervahı enbiyaya nasihat etmişdir Bir küçük minberdir Bazı zeman anda duai istiska için ahali vilâyet cem olub dua iderler Ve bu mahalle karib *Kubbetül Ervah* ve buna karib Babül mizan Bu mahalde mizan ve terazu eşkâli tasvir olunmuşdur Ve Sahranın meşrik kapusı önünde yedi adım baid Sahara(ya) saçak saçağa muttasıl *Mahkemei Hazreti Davud nebi* عليه السلام Tahtanî bir kasrı müşeyyed bir musanna kubbei nühtakdır Serapa sütunlar üzre mebnidir Diva(r)dan nişan yokdur Taşra kat sütunları dokuz amudu zîkıymetdir İç katı sütunu giranbeha üzre kubbei âlidir Bu kubbenin enderun birunu sâfi kâşii Çîni lâciverdîdir Ve kubbesi öyle musanna kurşun örtülüdür kim misli meğer İslâmbolda Süleymaniyye Camii kubbesi ola Ve bu kasrın sütunlardan taşra cürmü dairen madar elli adımdır Ve ferşi serapa mermeri ham ile döşelidir Bir mihrabı vardır Anda dahi dua ve sena idüb bu mahalde Sahara hareminin ziyaretleri tamam olub yine Sahra haremi içre Babı Mizana vardıkda bir sengi kebir

[1] (وصلى الله على سيدنا محمد نبيه وآله وسلم ومانفعا من خير يعلمه الله ومن يعمل مثقال ذرة خيراً يره)

üzre Fisagors tevhidinin sihri îcaz güneş mikatı rub'u meskûnda naziri Sahra ve Mescidi Aksa müezzinleri bununla amel idüb müderrisler minarelerinde ezanı muhammedîler kıraat olunur Mescidi Sahrada minare yokdur Ve bu Sahrai Şerif hareminin canibi erbaasında kırk medrese höcreleri vardır Her birinde mazannai kirame ehli hal kimesneler vardır Bazısı haftada bir iftar ider Bazısı kırk elli seneden beru zîruh lâhmı tenavül etmemişlerdir Böyle sahibi sülûk canlar vardır Her biri ilmi ledünne malik padişahlardır Bu mahalde evsafı haremi Sahratullah tamam oldu vesselâm Bu haremin canibi erbaasında

Evsafı haremi kebiri Mescidi Aksa

Sahrai Şerifin haremini ihata etmiş bir sahrayı azîmdir kim bir taraftan bir tarafa rical ve nisvan idüğü fark olunmaz bir çemenzar vadidir Dairen madarı kible tarafında Mescidi Aksa sırası ile dört yüz adımdır Ve şimal tarafında Babı Hıtta sırası ile dahi dört yüz adımdır Ve şark tarafında kal'a divarı sırası ile altı yüz adımdır Ve garb tarafında Mahkeme kapusu sırası ile altı yüz adımdır Bu hisab üzre bu harem cümle iki bin adım gül gülistan ve sünbul ve reyhan ve mül bülbülü destan âşiyanlı dirahristandır kim gûnagûn şecerei tayyibe olan cenneti me'vâ ağaçlarından çınar ve kavak ve bidi ser-nigûn ve niçe bin zeytun ve incir ve servi ibretnümün dirahti mev-zunlar ile müzeyyeri bir mesiregâh ve teferrücgâh yerdir Ve seksen üç yerde ulu dirahterin sayelerinde seksen üç yerde ibadetgâh sofacıkları var Ve her birinde birer mihrabı var kim her biri birer kibarı evliyaullahın savmaasıdır Ve bu haremin canibi erbaasında olan şahrahlardaki kapuları beyan ider Evvelâ şimale nazır Babı Meryem Anın sofalarında Hindîler sakin olurlar Yine ol sır(a) Babı Hıtta (Âyet Surei Bakara) *وقولوا حطة نغفر لكم خطاياكم* Âyeti nazil olmuşdur Andan Babı Gavranî ve Babül hadid Hadid hakkında bu Âyeti şerif nazil olmuşdur (Âyeti Surei Hadid *وانزلنا الحديد* ve *باب المتوطنين* ve *باب فطانين*) Bu kapu iki kat yan yana pirinc kanatlı kapulardır Bu kapuya Mahkeme kapusu dahi derler Gayet müzdahim kapudur Andan Babı Me-garibe bir küçük kapudur Ve demirli kanadı vardır Paşa Sarayı dibinden bu malle gelince altı kapudur ve garba nazırlardır Ve Mescidi Aksa sırasında ve şark tarafınca kal'a divarları olub uçurum yer olmak ile bu iki yerde kapular yokdur Ancak bu tahrir olunan on kapu ulu harem kapusudur Ve bu haremin kible ve garbı ve şimalîsi taraflarında üç yüz altmış amelî sütunlar üzre kubablar ve kemerler-

dir Ve cümle kemerlerde her şeb kanadiller ile çırangan olub ruzu ruşen misal olub bu sofalar üzre mihman olan Hindî ve Sindî ve Belhî ve Acem Kürd ve Tatar ve Mogol ve Ervam fukaraları şem'a muhtac olmıyub kiraati Kur'an ve tevhid ve tezkir idüb sahibülhay-rata hayır dua iderler Ve bu soffaların mabeyinlerinden mezkûr kapuların rahlarıdır kim iki canibleri divardır Ve birer mihrab vardır Amma bu haremin canibi şarkîşi kal'a divarı olmak ile ol tarafda yan sofalar yokdur Amma bazı burclarda savmaalar vardır Ve bu zikrolunan bablardan eğer Sahratullaha ve eğer Mescidi Aksaya ubur etmek için bu çemenzar harem içre beşer onar arşın enli beyaz mermeri ham ruham kaldırımıdır Âdemin paypuşına zerre kadar tın gubar olmaz Ve bu haremi azîmin üç tarafında ve Sahratullah hareminin tahtanîsinde haremi ihata etmiş cümle iki yüz medrese hücere-leridir Ve şehir içinde olan medreselerin sagir ve kebiri ile cümle üç yüz altmış medrese ve zaviye vardır Amma cümleden mükellef ve mükemmel medresei Babı Hıtta ve minaresi var Andan medresei Babı Nasriyye Paşa Sarayı dibinde köşededir Ve bir nazik minaresi vardır Ve babı Gavranî de medresei Gavriyye Bu medrese minaresizdir Ve Babül المتوطن de medresei Sultaniyye cümleden muazzam ve mükellef medresei mamurdur Bir minarei mevzunu var Üç tabaka ve yüz otuz kademe minarei âlidir Hakir bu minariye uruc idüb serapa şehri seyir temaşa etdim Ve bu harem etrafında bu üç minareden gayri minare yokdur Mescidi Aksanın ve Sahrai Şerifin dahi minareleri yokdur Ezanı muhammedî bu üç minarede tilâvet olunur kim şehre karibdir Amma Aksa ve Sahra bir sahrada vaki olub minareler inşa etmemişler kim şehre baiddir Ve bu haremi kebirin Babı Me-garibe dibinde Camii Malikî kâgir toloz bina bir mescidi ra'nadır Kible kapusından mihraba varınca tuli iki yüz ayaktır Ve arzı yetmiş ayaktır Lâkin minaresi yokdur Bade salâtülfecir bu mescidde bir tevhid ve tezkir sürerler Cemii âşıkân mest medhuş olurlar Ve kurşun ile puşide bir mescidi mamurdur Ve Babı سلسلی üzre şeriati muhammedî mahkemesi dahi haremi kebir nazırdır Ve ana karib Sarayı sultanî dörd tabaka binayı âlidir Hâlâ medresedir Bunda olan sihri îcaz روز يوم ve sanayiat meğer Sahrai Şerifde ola Bu medresenin canibi erbaası divarlar yeşim ve harakanî ve mermer somaki sengi gûnagûn ile kaplıdır Ve bu haremin canibi erbasındaki âsârı binaları ilmimiz lâhik olduğu mertebe evsafın tahrir eylesek bir müdevven olur Amma bu haremi kebirde olan ziyaretleri makamları beyan idelim Sevabdan hali değildir

Ziyaretgâhı haremi Mescidi Aksa

Evvelâ Megaribē dibinde mescidi Malikî ve Mescidül Aksa ve Hazreti Hızır Makamı ve Aksa tavafı şarkında Hazreti Davud nebi kubbesi ve bu haremın ta şark köşesinde Mescidi hambelî on iki amelî sütun üzre mebni kubablardır Ve bu mescidin altı ta Mescidi Aksaya varınca serapa garlardır Bunda dahi Hazreti Süleyman divleri habs iderlermiş Bazı yerleri amelî yetmiş aded sütun üzre mağaralardır Ve bu garların şark tarafı köşesinde yirmi kademe taş nerdüban ile enilir bir gar vardır Makamı Meryem Ana Lisani ta'nâmizi halkdan müteezzi olub bu garda sakın olurdu Bir küçük mihrabı vardır Mihrabı şarka nazırdır Ve bunda Hazreti İsa beşiği tekne misal bir sengi mücellâ ve musaykaldır Bu makam içre Hazreti İsanın on iki halifeleriki anlara Havariyyun derler anda Makamı Havariyyun var Ve yine bunda Hazreti Cebril Makamı Ve bu mezkûr beş makam bu ga(r)dadır Amma *Hikmeti Huda* bu gara yirmi kademe taş nerdüban ile nüzul olunur Bir yerden zerre kadar şule girecek yeri yokdur Bir muzlim gar olmak gerek idi Amma Cenabı Bari Hazreti İsa beşikde ruzu ruşende âsude olsun deyu kudret nazarile nazar idüb Cenabı Barinin nazarı taallûk etdiğinden gûya bir münevver gardır Ne âteş ve âteşdan ve ne kandil ve ne şulei fûruzan var Böyle bir nazargâhı Hudadır Ve bu garın sağında bir küçük mağara deliği vardır Andan içeri bazı canlardan can baş terk idenler girüb seyir temaşa iderler Amma olkadar muzlim mahal değildir Âdem âdemi seçer Ta Mescidi Aksa altında Ak garı azîmdir Meğer divi süleymanîlerin mahbeshaneleri imiş bir muzlim güncd(ür) Div ve peri üstühanları malâ-maldır Bir encik üstühanı yedi karış geldi Ve bazı kafalar Rum kilesi kadar idi Ve bu gar içre yarasa kuşları var kim hamam gibi pervaz idüb âdemin çehresine urur Ve bu gar içre serapa saat kumu gibi rakkik rimal döşelidir Zemanı kadimde divler bu rimal üzre rimal âlûd olub yatarlar Ve bazı kaya deliklerinde hurma lifi ipleri bağlıdır Bize vesile olan huddamlar Hazreti Süleyman divleri bu habiller ile kayd idermiş didiler Amma akla muhalif turalım Mucize divleri ol iplerle bağlamış Amma Süleyman nebi zamanında bikavli Tarihi Mehemed ibni İskhail vâdeti Resulü Hudaya gelince bin altı yüz sene oldu Ol hisab üzre vilâdeti Resulü Kevneynden beru bu Kudüsü ziyaret etdiğimiz mahalle gelince iki bin kırk üç sene oldu Zira biz Kudüsü bu ziyaret etdiğimiz bin seksen birde idi Ve altmış üç sene Hazreti Resalet penah muammer oldu Bu hisap üzre Hazreti Süleyman nebi asrından bin seksen bir asrına gelince üç bin altı yüz kırk

yıldan beru divler bağlanan hurma ipleri çürümedi mi didim Amma ulemayı Kudüs böyle buyurdılar kim Hazreti Süleyman halifei ins cin vuhuş tuyur idi Böyle iken hurma yapragından zenbil baflık idüb kefaflanırdı Ve divleri kayıd bend etmeğe hurma lifinden muba- rek ellerile habli kavi örüb divleri kayd iderdi Ol ipler destikârları olduğundan fena bulmamışdır deyu hakire cevab verüb itimad etdim Hulâsai kelâm bu gar içre olan rimal üzre gûnagûn hayvanat izleri nümayan oldu kim bir mahlûkun nakşi payine müşabeheti yokdur Hemen vesilemiz avdet idüb beri gar kapusına gelirken bazı züvvar- lar bu rimal üzre beşer onar taşları biribiri üzre bağlar imiş Anları ubur idüb garın deliğinden taşra çıkub mezkûr Meryem Ana garın- dan taşra çıkub hamd sena etdik

Der vasfı sütunu Sırat köprüsü

Andan şimale çıkar divarı üzre makamı Sırat köprüsü misali kal'a bedeninden taşra uzanmış bir müdevver ve mücellâ somaki sütunu musaykaldır kim üstüne murgu hüma pervaz idüb konamaz Ve bir murgu havayî konub duramaz Aşağısı ise bin arşın amik derki esfel- den ve gayıyı hümzeden ve çahı cahimden nişan verir bir sakar deresidir Ve hakikatülhal Cehennem Deresi ismile müsemmadır Zira oldere içre cemii Yahudilerin gûridir ve ol bîdinlerin maşad- lığıdır Sene Süleyman asrından evvel bu Sırat köprüsü misli sütun yine bu mahalde bir kaya üzre tulânî dururmuş Bir mücrim âdemi bu sütun üzre yürüdüb sütunun nihayetine dek varırsa âzâd iderler- miş Eğer düşerse ehli cehennem deyu naşına bakmıyub bu dere içre çürür gidermiş Ol zamanı cehaletden beru ol sütun ol hal üzre ka- lub sene tarihinde Süleymaniyyede kal'a inşa iderken kal'anın esası bu üstun üzre gelüb bu sütunu yerinden kal' idüb kal'a divarı üzre kal'adan haric tulânî korlar Evvelkiden dahi âli olmuş Anınçün Sırat köprüsüdür Anı ubur idüb haremi kebir içre kal'a divarına muttasıl Birler ve Pîrlar ve Üçler ve Yediler ve Kırklar makamları çemenzar yerde sofalar üzre mihrablardır Ve yine bu sırada kal'a divarına muttasıl makamı Babı Tövbe ve makamı Babı Rahmet Beni İsrail bu kapuda tövbe idüb Babı Rahmetden çıkdılar Azabdan halâs oldılar Ue bu Babı Rahmet üzre tekyei Bayezidi Bestamî fuka- rası ile her cum'a gicesi tevhide sultanî olur Ve yine bu sırada kal'a divarına muttasıl Hazreti Süleyman ve kürsisi iki kubbei âli ve yedi penceredir Kürsii Süleyman bundadır Bu makamlar Meryem Ana garından beru zikrolundu Bu haremın canibi şarkîsindedir Andan haremın canibi şimalîsindeki ziyaretleri beyan ider Babı Hıttı Ma-

kamı hazreti ^{صفاح} nebi ibni Ve buna Karib Makamı Kubbetürruh Sekiz sütunu nahif üzre bir küçük kubbedir Ve kubbei Süleyman nebiyyullah ve mahkeme kapusu önünde İmamı Şafiî havuzu kenarında kubbei Hazreti Musa ve İmamı Âzam sebili ve İmamı Ali sebili Daniyal paşa bina idüb İmamı Ali ruhuna hibe eylemiş Ve makamı hazreti Üzeyir nebiyyullah ve makamı ricalül gayb ve makamı ümera ve evtad ve nukaba ve nüceba ve budala Bunların cümlesi birer çemenzar sofacıklardır Ve bu tahrir olunanlar Mescidi Aksa haremindedeki vaki olmuştur Ve Sahra haremindedeki âsârı makamat ve kubabatlar ve medarisîn zevavileri var Niyse cümle kurşun örtülü binalardır Turu Zitadan şehri Kudüsü Şerif göm gök kurşunlu binayı azîmlerdir Andan Kudüsü Şerifin şarkında dere aşırı

Evsafı ziyaretgâhı[1] Cebeli Turu Zita

Müfessirîn ^{والرؤن والدين} Âyetin Kudüs ile bu ve bu Turu Zita ile tefsir etmişlerdir ki min indillâh makbulü Huda bir Turu Zitadır kim yüz yirmi dörd bin peygamberin münacat etdikleri nazargâh enbiyai zîşanların mededgâhları idi Hâlâ yine ziyaretgâhı has ve âmdır Evvelâ Kudüsü Şerif kal'asının Babı Meryemden çıkub kal'a kapusu şarka mekşufdur Ve kapunun iki canibinde üç âdem kaddi bâlâda siyah taşlardan dörd arslan tasviri var İki esed kal'a kapusunun sağında ve iki sebu' kapunun solundadır Amma üstadı kâmil bu sengi hârâyâ öyle tişe urmuşkim gûya bu şirler zîruhdur Bunları temaşa idüb şark canibine dere aşığı beş yüz adım gidüb yine ol derede

Ziyareti Cesimaniyye

Yani Kabri Meryem Ana ^{رضى الله عنها} haremine on üç kademe taş nerdüban ile enilir Andan bu haremde şimalinde kabri şerifi babına otuz ayak taş nerdüban ile enilir Kıbliye nazır bir babı kebirdir Amma santa ağacındandır Âsitanesi bir kubbei âlidir Lâkin harem (i) muhterem olmak ile babı mesduddur İçine girüb yatmak memudur Ve bu kubbenin sutuhu kireç ile puşidedir Ve bu âsitane haremde sol tarafında bir garı azîme vardır Ol garın yine kendü zatinden kesme üç sütundur Hazreti İsa münkirîn ta'nından bu garda kûşenişin olub ibadet iderken Cebri'l Emin nazil olub mubarek cenahile kibleyi yarub İncil nazil olduğu gardır Ve Hâlâ Cebri'l girdüğü kaya şakkı mücellâ ve müşa'şa yeri malûmdur Acib hikmeti

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ibadetgâhı)

perverdigârdır Bu ziyaretden yine şarka başı yukaru altı yüz adım gidüb Cebeli Cisi جيس Zeytunda

Ziyareti Melik Gadir

Bu kabir oldur kim Beni İsrailden bir âdil ve mutedil padişah idi İntikal ideli üçyüz sene ubur etmişdir Ve münkirîni Kudüs Hazreti İsadan mucize istiyüb Şu âdil padişahımızı mürde iken ihya eyle Sana iman getürelim deyu taahhüd etdiler Hazreti İsa dahi قه باذن الله didükde birden kalkub derhal لا اله الا الله عيسى روح الله deyüb imana geldi Münkirînin dahi bazısı bu mucizeyi görüb imana geldiler Badehu bu (pa)dişah yetmiş sene muammer olub padişah oldu Badehu Hazreti İsa bunun asrında emri Hak ile hicret idüb seyyah oldu Ve bu ziyarete karib bir deyri atik vardır Hâlâ içinde kasisleri vardır Bu deyirin cenubunda zeyil esasından bir ayn çıkar Sehl şurcadır Amma cemii hukema(i) muğlâb eşribelere bundan halt iderler Yedi sekiz amel ider Amma bedeni insan cemii ahlâtı surer müşhili aynülhayatdır Bu dahi Hazreti İsanın mucizei bâhiresidir derler Ve bu aynin nihayeti tahtı arzdan cereyan idüb Ayni Selvan ayağına varub ikisi birden halici Sodroma [1] mahlût olur Ve bundan yukaru yine Tur dağına giderken yü(z) adım dahi gidüb

Makamı Hazreti Musa

Bu mahalde bir tekyei mamurede bir kubbei âli içinde mahfuz dollabı tavil içre kırmızı keçeden kise içinde bir gûne asâdır Kaddi altı zirâdır Ve cismi bazu kalınlığı vardır Ve levni kebudî gûn butrak butrak bir asâdır Amma gayet sengîndir Ve bir ucu çataldır Ve bu dünya ağaçlarına benzemez Bazı müverrihler Cennet şecerelerindedir derler Hele hakkında (Âyet Surei Taha قال هي عصاى اتوكوا عابها واشش بها على غنمى Ve cenabı Bari Hazreti Musaya hitabı müstetab idüb (Âyet Surei Şura) ان اضرب بعصاك البحر فانفلق فكان كل فرق كالطود العظيم) bu âyeti şerifin sebebi nüzüzülü oldur kim Hazreti Musa vâdii Tihde yedi yıl kırk yıl gezdiğinde ihtilâf vardır Amma kavli sahih yedi sene serseri gezdiklerinde ümmetleri su istediler Hemen Cenabı İzzetden bu âyeti tevriyeti Kur'an dahi vardır nazil oldu Musa kelimullah emri Hak ile elindeki asâyı bir küçük taşa darb idince biemrillâh ol taşdan yedi yerden uyunlar cereyan idüb cemii ümmetleri ve devabatlari def'i atşan idüb yine ol taşı tobriya koyub bilelerince gezdirirlerdi Hîni ihtiyacda yine asâyile ol taşı ururlardı Âbı hayat ma çıkardı Hâlâ ol sengi

[1] Sodom, Lût gölü.

asferi Şam[1] Hazreti İsa minaresinde makamı İsada divar içre mebni-
dir Cümle züvvar bu taş Cenabı Barinin nazarı taallûk etmişdir de-
yu destlerin sürüb yüzlerine sürerler Hemen itikad lâzımdır Bu Ku-
düsdeki asâyı dahi ziyaret idüb cennet asâsıdır Ve Hazreti Musanın
yedi beyzaları yapışmışdır deyu mutekid olan ehli züvvar eline alub
yüzlerin sürerler Acib sun'u Huda asâdır kim mucizei Hazreti Musa
ile iki başlı ejder olub kavmi Firavnun cemii sihrelerin ve sihir ile
inşa etdiklerin yudardı ان الله على كل شيء قدير Andan yine kibliye baş yukaru
Turu Zitaya varınca serapa bağ ve bağçerlerdir kim Turu Zita bir
surahi(i) sebzgûn servimisal gürinür Bu bağları güzer idüb

Kariyei Tur

da yirmi bir kademe taş nerdüban ile enilir Mağarai Rabiai Adüv-
viyye bir karanlık gar içinde medfundurlar Ekseriya havatîn taifesi çok
ziyaret iderler Haremi muhterem olmak ile garından içeri girmiyüb
taşrada zaviye olan garda dua ve sena idüb avdet iderler Ve bu ga-
rın zirvesi Hazreti Musa mescididir Ve iki kubbei âlidir Ve kirec ile
puşide kubabei şirinlerdir Ve kible kapusu üzre beyaz mermer üzre
hattı celi ile bu tarih

الحمد لله الذي عرش استواه شامخي
وعلى الحبيب محمد من دينه لايفسحي
قال ابن اسعد سعدو موزج [2]
في طور زيتا مسجد ابناه اسعدا
سنه

Ve bu mescidin haremi kapusu dibindeki küçük kapudan içeri yir-
mi ayak nerdüban ile enilir Ziyareti Eşşeyh Mehemmedül İlmî Meşayihi
rufaîden kutbiyyete kadem basmış bir ulu sultandır Bu garı münev-
verenin içinde kırk yıl saim ve gice kaim olub bunda medfundur Ve
mubarek haki pakleri ucunda ehli beyti medfundur Ve bu Turu Zita-
nın ta zirvei âlâsında Kal'ai Tur Garba nazır bir kapusu var İçinde
kubbei Kademi Hazreti İsa Sengi hârâyâ tesir etmiş dü payi şerifle-
ridir Bu kal'a içre bu kubbeden gayri bina yokdur Kal'a dahi gayet
küçükdür Cürmü yüz elli adımdır Ve bu kal'anın şarkında mezaris-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Şerifde)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (مؤرخ)

tan içinde ziyareti Hazreti *Selman Fars* bir kubbei münevver içinde medfundur Hazreti Resulün hizmetkârı idi Ve bir tüvânâ idi Resulü Huda anın hakkında (Hadis) *اسلمان منا اهل البيت ادرك علم الاولين والاخرين وان الجنة تنساق الى* *سلمان* buyurmuşlardır Yüz otuz yaşında Bunda medfundur Bazılar Medayinde âsude derler Amma sahâbei kiramdan olan *Selman* budur Bağdadda *Selmanı* Pakdir Berberlerin pîridir Amma bu *Selmanı* Farsın belin Hazreti Resalet huzurunda Hazreti *Ali* kemerin bağılyub huddamlara pîr olmuşdur Kabri münevveri ziyaretgâhı has ve âmdır Bu *Selman* Hazreti Alinin seccadesi üzre cülûs idüb izni Resulullah ile elli dörd kimesnenin bellerin bağılyub fütüvveti Resulü mübîn üzre cümle berberler ve huddamlara ve ehli hirefe pîr pişvâ olmuşlardır Ve bu *Selman* Enesden evvel Hazreti Resule huddam olmuşdur *قدس سره العزيز* Ve buna karib Ziyareti *ve ana* karib Ziyareti hazreti *Ehrun ibni* ve Hazreti *Musanın* biraderi gihteri idi Ve veziri idi Hazreti *Musadan* evvel vefat etmişdir Kabri şerifi bu mahalde bir alçak kubbei pür envarın içinde âsudedirler Andan Ziyareti *Reblika Hatun*[1] Bu dahi bu garda medfundur *Velka Hatun* türbesi ve Hazreti *Yunus* makamı ve Hazreti *İshak* makamı ve Hazreti *Davud* makamı ve Hazreti *Yakub* makamı ve Hazreti *Musa* makamı ve Hazreti *Uzeyr* makamı ve Hazreti *Âdem* kademi ve Hazreti *İmamı Malik mescidi* ve Hazreti *Çoban Dede* türbesi ve Hazreti *Rahile Ana* türbesi ve *Şühedalar kubbesi* Bu mahalde Turu Zitanın ziyaretleri tamam olub her bir âsitane birer fatihai şerif tilâvet idüb sevabın âsitane sahiblerinin ruhu şeriflerine hibe eyliyüb bu Turu Zitanın şarkında bir püşte üzre *Dua Kayası* nam bir mahaldir Cemii enbiya bu mahalde Cenabı[2] tazarru nalişler idüb dua iderlermiş Ve Hazreti *Musa* bilâvasıta (Âyet Suretünnisa) *وكلّم الله موسى تكليمًا* nassı üzre Cenabı *Barî* ile bin bir kelimat idermiş *Hakir* dahi bî edebane ol mahalle varub rik'ateyn salâtı hacet kılub dünyada emn eman âhir nefesde iman istiyüb bu âsi yüzüm hak âlûd idüb bügâlar eyledim Ve bu mahalde şark tarafında *Şamın Kâbe* yolları ta *Zerka* ve *Barkıya* varınca yolları ve belleri nümayandır Ta böyle âli cebeli Turu *Zitadır* Ve lisanı iberîde Tur cibal ismine itlak olunur Amma Ayni Tüccar dibinde Turu *He(b) ron* ve Turu *Zita* ve Mısıra karib Turu *Sinaya* Bu üç cebele lâfzı Tur alem olmuşdur Hâsılı kelâm bu Turu *Zitadan* âli dağ bu mahalde yokdur Canibi erbaasında beşer altışar merhale yerler nümayandır Ve *Hak* katinde dahi mertebesi âli olduğundan *Kudüsü Şerifin* âyân kibarı inti-

[1] Rabeka

[2] (Bariye) olacak

kal etdükte bunda cebbanei Kübraya defn iderler Hattâ dedemiz Ahmed Beyin biraderi Salimî Beyin merkadin pederi azizimizden istima etdiğimiz üzre sengi mezarı tarihi ile bulub ruhiyçün Yâsini Şerif tilâvet idüb kabri şerifinin bazı yerlerin tathir etdim Bu diyarda intikallerine sebep fatihi Mısır Selim Hanı Evvel Meraş padişahı Alâüddevlei Köksün yaylağında münhezim olub kenduyi katl idüb başı ile on iki boy beğlerin dahi kayıd bend idüb Mısırdâ Sultan Gavriye gönderir Ol mahalde akrabamız Salim Bey boy beği imiş Kayıd bend Gavriye vardıklarında cümlesin âzâd ider Mezkûr Salim Bey akrabamız dahi devleti dünyadan feragat idüb bu Turu Zitada uzletnişin olub vefat etdikde vasiyyetleri üzre bu kurafede defn iderler Mazannei kirame bir halisülayar malû (mu) kibar kimesne imiş Ve Salimî mahlasile tasavvufane eş'arı âbdarları vardır Haki Germiya-yanîdir Ve ziyareti mevlâna *Karaca Ahmed Efendi* Kudüsü Şerif monlası iken merhum olub bu Zita kurafesinde bir soffa üzre medfundur Haki Hamidî olduklarından ahlâkı hamide ile mevsuf şerefyab olmuş kimesne imiş Ve dahi bu mahalde Ziyareti Muidzade Mehemmed Efendi Eşşehîr Bektutîzade Haki Meraşîdir Mevleviyyetine tarih *Hayriül enam* dır *Sene 933* Ve cediti maderîsi Abdurrahman Efendinin fevtine *Kara Çelebi* tarih demişdir *Hayf Bektute Sene 931* ve def'a tarih güft *Atayî Çelebi*

Biri kalkub didi ol dem tarih

Fevtine hayf ibni Bektute

Sene 983

Âli Bektutîyandan azîmülunvanlardır Bu mahalde Turu Zitanın kurafe ziyaretleri dahi tamam olub Turdan aşağı bin adımda Cehennem Deresi nam mahalle enüb bu dere içre yekpare kayalardan çarkûşe kasır misal gûnagûn kubbeler var kim her birinin ilmi mimarîsine âdem hayran olur Evvelâ Firavn Kubbesi ve Karun Kubbesi ve Bel'am ibni Baur Kubbesi ve Şeddad Kubbesi ve Buhtunnasır Kubbesi Bu mezkûr kubbeler cümlesi yekpare beyaz taşdan oyulmuş ibretnüma kubbelerdir Ve amma içinde bir şey yokdur derler Ve bu âsârlar cümle Cehennem Deresi içre vaki olmuşdur Canibi arbaaları Kefere ve Yahudi gûristan muristan olduğundan Cehennem Deresi derler Hakka ki derki esfelden nişan verir bir kesif deredir Cümle şehrin çirkâb mâi müsta'meli bu dere içre cereyan ider Ve bâlâda zikri sebkat iden sütun Sırat Köprüsü taşı bu dere-den evci âsümana beraber kal'a divarı üzre nümayandır Bu dereden aşağı bin adım gidüb Ziyareti *Bir'ri Ayni zemzemi Selvan* Bu Selvan

önünde kubbesiz bir çemenzar soffa üzre bir musallâ vardır Mibrabı üzre bir beyaz mermerde celi kalem ile böyle tahrir olunmuştur (Tarih)

*Hazreti Maksud paşa hafızı izzü Mısır
Haktaalâ eyliye devletle ömrini füzun
Fikr idenler didiler tarihi itmamın anın
Lûtfîle sahib saadet yaptı Selvanı bugün
Sene 1052*

Âbı Selvan bu nemazgâh dibinde otuz kademe taş nerdüban ile nüzul olunur bir gardan çıkar âbı zezem lezzetinde bir mâi hayatdır Seriulhazım ve tabiate mülâyim ve mukavvi ve def'i cua fayide nuşiden taam tenavül etmiş gibi def'i cu ider Hikmeti Huda altı saat med ve altı saat cezm (cezm) bir ayni hayatdır Gerçi lezzetde sehl şurcadır Amma nuş idenin dımağın müşk amberi ham rayihası muattar ider Ve cemii dünyadan mileli muhtelif gelüb bu âbı rahmetde yedi gün yahud kırk gün gasil idüb cümle emrazı muhtelifeden halâs olub bir dahi hukema dükkânına varmaz İllâ hakimü lemyezelül Ezel kapusına varır Ve bu ayn tuğyan etdikde tahtel edimden Haliçi Sodroma munsab olur Hakir teberrüken bu mâi tahirle gasil idüb taib ve tahir oldum Ve bu aynülhayata karib beş yüz adım aşağı *Bi'ri Hazreti Yunus* Bir zaman bu mahalde garlarda Hazreti Yunus sakin olub münkirînler bu gûne mucize istemişler kim bu mahalde bir kuyu kazalım Vakti sabah suyu âbı hayat ola Vakti zuhur ekşi ola Vakti gurubda acı ola Bizim hararetimize derman ola Böyle mucize gösterirsen sana iman getirelim didiklerinde Yunus nebi Turu Zitaya münacata varub duası kabul olub bu bi'ri ibtida kendüler kazmağa mübaşeret idince biemrillah yerden bir âb kaynayararak kuyu cürmünde totrak (toprak) taşrıya pertab idüb hâlâ yedi zirâ bir çah mâsıdır Vakti sabah âbı hayatı can Nuş idenin canı hayat bulur Gûya bir kuzu tenavül etmiş olur Vakti zuhurda ta'mı turşidir Sirke yerine istimal iderler Vakti gurubda gûya bir âbdır Beras ve behak ve cüzam ve temreğ ve cereb bu makule emrazı muhtelifiye sürünce biemrillâh nafîdir Bu mucizei azîmi gördüklerinde cümlesi iman ile müşerref olurlar Hâlâ ol bi'r ilâmaşaallah öyle istimal olunur *فعل الله ما يشاء* Ve bu bi'r ile Ayni Selvanın canibi şarkisinde dere aşırı *و يتكلم ما يريد*

Kariyei Yunus nebi

Kırk elli haneli kariyedir Bunlar ol zuum üzrelerdir kim Hazreti Yunusdan bu bi'r mucizesin istiyen ümmetlerinin neslindeniz derler

Fukaralardır Hakikatülhal bu Arabistanda hususa Arzı Mukaddesde hasib nesibe itibar idüb küflerin gözedirler Rum diyarı gibi Nedelko ve Remeç ve Yuan nam memlûklarına kız verüb kız almazlar Her biri ecdadları kime müntehidir bilirler Ve bu Ayni Selvanın tarafı cenubîsinde bir püšte üzre

Deyri Hayhun

Nam bir manastır vardır Hâlâ içinde ruhbanları vardır Hazreti İsa bunda ibadet etdüğü bir deyri atıktır Hazreti İsa bunda maide nazil olub on iki Havariyyunları ile tenavül iderlermiş Hâlâ bu deyriin mağaralarında ol maideden rahibler teberrüken ve teyemmünen tunc sandaklar içre mahfuz durur Ve maide ile nazil olan ^{۴۷۳} ve sofranda muhakkak Zira bu Rum kavmi Hazreti İsa cemii eşyasın hifz idüb sair ahvalât mucizelerin tahrir etmişlerdir Ve yine Ayni Selvanın şarkında

Deyri Batus

Bunda dahi Hazreti İsa sakin olmuşdur Hâlâ içinde patrikleri vardır Buna karib mahalle Gureba derler Taşdan oyulmuş niçe yüz garı azîmler vardır Hâlâ her birinde yüz mü'min ve muvahhid âdemler kapanub güncü uzletde ibadet iderler Bîhisab ehli hal cazibe sahibi mehcemal âdemler vardır Ve bu Selvan kurbinde

Ziyareti Uzza ibnün Nebbaş

Sahâbei Resulullahdandır Hazreti Resalet huzurunda Selman Fars Hazreti Alinin seccadesind (e) cûlûs idüb bu Uzza ibnün Nebbaşın belin bağıyub bakkal ve bazarıcıların pîridir Yüz yirmi yaşında darı âhirete intikal etdi Hazreti Ömerle Kudüs fethinde kaldı ^{۴۷۳} Her sene bakkal ve bazarçıyan bu mahalle mekûlât meşrubatlarile alâtarikusseyir gelüb bu pîrlerin ziyaret idüb vâfir at'imeî nefise ve müsmiratı lâtife bezl iderler Anların sebebile nice bin âdem cem olub teferrüc iderler Bادهu bu Selvandan yokuş yukaru garba bin adım renc ina ile çıkub Kudüsü Şerifin Babı Davudu önüne varılır Kal'adan taşra

Kariyei Davud

Yüz haneli bağ ve bağçeli müslümanlardır Ve bir mamur camii şerifi var Bu camiin sol tarafında Hazreti Davud onuncu atada Hazreti Yakuba müntehidir Âsitanei Hazreti Davud ve Hazreti Süleyman

صلوات الله عليها Hazreti Davuddan vilâdeti Resaletpenaha gelince sene 1600 Ve iki nebinin sanayii Hazreti Davud cenk âleti için hadidden zırh yapardı Ve Hazreti Süleyman zenbilbaf idi Müddeti ömrü Hazreti Süleymam sene ve müddeti ömrü Hazreti Davud sene 102 Bu iki Resülü Huda bu mahalde bir kubbei âli içinde âsudedir Sandukaları diba ve ziba ve şiyb ve zerba ve kemha ve atlası mühakkaş ile püşidedir Ve etrafında şebekeler vardır Amma ahşabdandır ve gayet musannadır Ve kabri şeriflerinin canibi erbaasında hattı Yakutu Mustâsamî ve hattı Karahisarî ile ve gayri gûnagûn hüsnü hat ile yirmi kıt'a Kelâmı İzzet vardır Ve hareminin canibi etrafında yirmi medrese höcreleri vardır Her kim ol medresede sakin olub ilme meşgul olur tekmili fûnun idüb feridi asır olur Ve elbette Hazreti Davud misal hüsnü savta malik olur Ve dahi bu Kudüsü Şerifi ziyaret ettiğimiz enbiyaların cümlesini tahrir eylesek bir mücelled kitab olur Kesreti kitabeti seyyahate mâni olub bu mertebe tarif ve tavsif ile iktifa olundu Ve meşahîni (meşahîri) enbiyalar bunlardır ki tahrir olundu Cümlesinin şefaathatın reca idüb bir Yâsini Şerif tilâvet idüb âşinalık kesb eyledik Ruhlarıçün elfatiha

Evsafı enderunu[1] Kudüsü Şerif

Cihan bîn âşıkana malûm ola kim bu Kudüsü Şerifin [2] küçük şehirgöürinür Amma cümle ikiyüz kırk mihrab ad olunur Mescidi Ak-sa ve iç kal'a camiinden gayri cümle medrese ve zaviye ve mesacidlerdir Ve yedi darülhadis ve on darülkura ve kırk mektebi sıbyan ve yetmiş tarikın birer tekyeleri vardır Amma cümleden Abdülkadirî Ceylânî ve Seyyid Ahmedül Bedevî ve Sâdi ve Rufaî ve Babı Amudun iç yüzünde tekyei Mevlevî cümleden mamur ve teferrücgâh yerdir Ve bu mezkûrûn tekyelerin cümle fukaraları mevcut olub her leylei mubareklerde âyîni muhammedî olur Metîn evkafları vardır Cümle altı hanı azîmi var Hanı Gavriyye ve hanı Hasekiyye ve İmaret hanı ve Suk hanı Meşhur kal'a misal hanları bunlardır Ve altı hammamı var Cümleden âbı havası lâtif Meryem Ana hamamı ve Sultan hamamı Ve şifa hamamı hammamı kadim olmagile bir mariz girse biemrillâh tahir olur Ol marazdan halâs olur Ve Ayn hamamı ve Sahra hamamı ve Betrik hamamı Bu hamama ekseriya nasârâ girdiğinden Batrik hamamı derler Ve anların semtine karibdir Ve üç imareti var Âyende ve revendeye nîmetleri mebzuldür İmare-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (imareti)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Şerif)

ti Hasekiyye kavi evkafdır Ve cümle on sekiz çeşmedir Cümlesi Süleyman Hanındır Ve cümle uyunları üzre tarihleri

(سنه سبع واربعين وتسعمائة)

resid olunmuşdur Ve bu uyunlardan maada şehir içre yetmiş yerde havuz ve fıskıyye ve şazirvanlarda revan olan mâi cariyi Süleyman Han Halilürrahman tarafından dört saatlik bir sengistan ve çengelistan yerlerden bir Mısır hazinesi mal harc idüb Kudüsü Şerifi sil âb etdi Acib hayratı azîme idi Matekaddem şehri Kudüsde cümle sarnıclar imiş Hattâ Babı Meryem ile Babı Hıttâ mabeyninde Benî İsrail Bürkesi derler elli zirâ umku ve yüz adım tuli ve seksen adım arzı bir azîm sarnıcdır Hâlâ içinde suyu yokdur Ve bazı sarnıclar dahi Babı Amud(d)an taşra hendek içindedir Ve Babı Meryemden taşra yine hendek içre muattal bürkeler vardır Ve Mescidi Aksa hareminde ve Sahra hareminde sarnıclar var imiş Bu şehir anlara muhtac imiş Süleyman Han bu halkı ihtiyacdandır beri idüb bir nehri azîm cari idüb her def'i atşan iden ruhu pürfütuhlarına tilâvet iderler رحمت الله عليه Ve bu şehrin suku sultanîsi Muhtesib Ağa defterile iki bin kırk beş dükkândır Lâkin rahları dardır Ekseriya çarşusu Haleb binası misal kârgir binalardır Hanı sukun canibi erbası sipah bazarıdır Cümle zîkıymet eşya anda mevcuddur Ve suku tavil ve zergerler ve hallaclar ve gazzazlar çarşusu cümle kâgir kemer toloz binalardır Asla çamur olmaz Ve sahra kurbinde Babı dahilinde kavaflar çarşusu cümle kâgir binadır Ve bu şehrin cemii sokakları sâfi beyaz sengi mücellâ ile kaldırımıdır Ve galâl pazarından ta Kamame divarına muttasıl Ömer mescidi babına varınca kilim cürmünde sengi kepireler ile mefruş bir şahrahdır Hazreti Süleyman divleri bina etdi derler Ve kırk yerde sebilhaneler vardır Amma bu şehirde demir kapulu başka bezazistan yokdur Lâkin rub'u meskûndan gelen zîkıymet kâlâyi vâlây bu şehirde mevcuddur Zira bir bender şehri mamure ve âdem deryasıdır Ve bu şehir içre yedi kenise vardır İki Yehudilerin ikisi Ermenilerin ve üçü Urumların Amma cümleden Urumların deyri Kamameleri Yanko ibni Madiyan İskenderi Yunaniyandan bina etmişdir Lisanı Yunaniyan ile kapu üzre tarihi binası tahrir olunmuşdur Bilâ teşbih Hazreti İsa asrında milleti mesihyyenin kâbeleri idi Hâlâ her sene keferenin Beyzai Ahmer günleri yani Kızıl Yumurta bednamlarında beş on bin küffarı feccarı duzahkarar cem olub ekalîmi seb'adan Urum ve Ermeni ve on sekiz kırallıktan Firengi bedrenk dahi cem

olduğu günler paşa ve molla ve şeyhülislâmı din[1] ve âyânı vilâyet ve cümle askeri sultanî pürsilâh bu Kamame mahallinde hazır olurlar kim beş on bin küffar ziyaret tarikile cem olub istilâ etmiyeler de-yu Kamame önünde âmâde durub Kamame mütevellisi padişahı dîni islâma hayır dua ve küffara beddua idüb Kamame babının paşa ve monla mühürün bozub Kamame kapusın açarlar Zira bir seneden bir seneye memhurlu durur Amma içinde Firenk ve Rum ve Ermeni ve Kıbtî ve gayri milleti mesihîden iki üç yüz mikdarı kasis ve bâtrik ve çelipa ve ruhban ve papas ve rahib ve keşdofa vardır Mahbus gibi anda sakin olurlar Ve mekûlât meşrubatları taşra deyirlerinde imaretleri vardır Andan mugpeçeler getü(rü)b mezkûr kapunun deliğinden taam verirler Daima böyle kapanub perhiz ile birer sene mu'tekifi deyr olub ulûmu rıyazıyeye meşgul olurlar Ol günki paşa ve molla huzurunda kapusı açılıb içeri giren girer Taşra çıkan çıkar Bu mahalde içeri ziyarete giren küffardan onar altun alub kapudan içeri korlar Ve bu altunları paşa ve molla hissemend olurlar Ol gün azîm velvelei keferi bedâyîn olub ta ahşamadek cemiyet olub badelmağrib paşa kapuyı sed idüb giderler Amma asker taifesinden pürsilâh mustahfızan korlar Ve şehri ve kal'ai dahi hıfz hiraset iderler Zira bazı zeman yirmi bin küffarı feccar cem olur Üç gün bu hal üzre üç kerre bu kapuyu açarlar Bادهu sed idüb cem olan hazine den ulema ve sulehayi meşayihane dahi hisse verirler Zira ahali Kudüsün bu Kamame deyri mahsulü gûya ziamet mahsulüdür Ve bed âyın günleri tamam olub dellallar nida idüb cemii kefereler tarumar olub sair ziyaretlerine giderler Neticei kelâm bu vechi arzda böyle bir vacibüsseyir ibretnümundur kim hâlâ zamanımızda cümle sanayi in kemalin işler üstadı kâmiller vardır Amma bu deyrin kapusı revzenleri takları olan san'atı mermerber bir binada yokdur Gûya hitayî kağıdı mıkras lâ ile Fahri oyması gibi mermeri beyazı oymuşlar Âdem in aklı perişan olur Ve kapusunun iki canibinde üçer ince mermeri ham rakik sütunlar var Ve bu kapunun solunda on yedi kademe tas nerdüban ile çıkılır Kostantinin musanna kubbei bâlâlî köşkü var Bu dahi ibret nümakâhdır kim misli meğer Kasrı Kesra ola Ve kapusı önünde haremi beyaz mermer döşelidir Hakir bu Kudüsü Şerifi nice kerre ziyaret eyledim Amma sene 1058 tarihinde cülûsu Mehemed Hanîde Zileli Çavuş zade Mehemed paşa Kudüsü Şerif eyaletine mutasarrıf iken bu Kamame temaşası için reca idüb mühürün bozub temaşa etdiğimiz beyan ider

[1] Bağdad Köşkü nüshası (dahı)

Der vasfı deyri ibretnümun Kamamei bukalemun

İbtida kapuşı kiblei muhammediye mekşufdur Andan içre اعوذ بالله ile duhul idüb sagir ve kebir yedi kubbe nümayandır Ortası çarpüşte[1] kubbe tavandır Amma kubbei kebirî çar amelî payeler üzre mebni bir kubbei sernigündür İçi zer enderzer altunlu sırça mina ile mertebesi sihir nakşı Rumdur Ve bir kubbei mevzun dahi dört somaki sütunu ahmer üzre bina olunmuşdur kim her amud birer haracı Rum değer Bu sütun öyle mücellâdır kim âdemin rengi ruleri nümayandır Bilâ teşbih kiblesi şark canibine vaki olmuş bir nîm kubbei zer enderzerdir Ve bu ortada kubbenin garb tarafına muttasıl bir kubbei âli dahi vardır Gûya şehri Selânikdeki Ayasofya kubbesidir Amma bunun ortası açıktır Hazreti Resalet penah bikavli Tevarihi ibni Abbas İskenderi Kübranın vefatı tarihinden vilâdeti Habibi Hudaya gelince sene 883 dür Ve Yunaniyan tevarihi üzre Hazreti İsa zamanından Hâtemül Enbiyaya gelince sene re'si مايدہ mahı Rebiülevvelin on ikinci gice isneyn gicesi saadetle rahmi maderden müştak olub Takı Kesra ve Kasrı Havernak ve kubbei Ayasofya ve bu mezkûr Kamame kubbesi ol gece münhedim olub nice kerre kıralların imdadile tamir ve termim idüb asla esas dutmıyub ortası hâlâ küşad(e) olub telden şebeke idüb huşu tuyurdan emin olmuşlar Badehu bir kırallın malı ile bu küşade kubbenin altına bir küçük kubbe dahi inşa etmişler Bu dahi ibretnüma âsârı hoş temaşadır Bu kubbenin kible tarafında nasârâ(i) Rum sakinlerdir Büyük kapudan tarafa Firenkler sakindir Şimalden tarafa Ermeniler olurlar Günc begünc elsinei muhtelifi milelî ile malâmaldır Amma hüküm Rumlarındır Zira Hazreti Ömer رضي الله عنه feth etdükte Rum Kayser(i) elinden feth idüb ruhbanlarının ellerinde olan Hazreti Reasaletpenahın ahidnameleri üzre Hazreti Ömer dahi tecdidi ahidname ile bu Kamamei Rum eline verüb cemii ruhbanların haracdın muaf müsellemler idüb ellerine afnameleri verdi Badehu Selim Hanı Evvel fethinde cemii rahibler Hazreti Resaletin ve Hazreti Ömerin ve sair mülûkü Mısırın afnamelerin ibraz idüb Selim Han dahi mücedded ahidnameler verüb hâlâ her cülûsu Âli Osman tecdidi berat iderler Ol ecilden hükmü Rum elindedir Ve deyri altı serapa ziri zeminlerdir Yedi iklim kırallarından ve cemii milleti nasârâdan gelen nezeratlar bu deyri muazzama içre olkadar memlûdur kim bu kadar bin yıldan beru hesabın Cenabı Bari bilür Ve bunda olan musanna ve murassa zîkıymet âvize ve mücevher gûnagûn kanadîller bir deyirde yokdur Ve ol kadar putlar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (harpüşte)

ve sanem ve timsaller var kim herbiri ود ve سواع ve ينوت ve يدوق gibi putlardır kim tabir olunmaz Ve bu deyre hayrat hasenat idüb nezerat gönderen kıralların suretleri var kim gûya ameli Âzerdir Gören valih olur Ve mihrablari tarafından bir mahfil üzre bilâteşbih Hazreti İsa timsali var Gûya münacat ider gibi iki ellerin kaldırub dua ider Süal etdim Ruhullahdır deyu cevap etdiler Amma gûya zîruhdur Her ne canibe nazar etsen ol dahi ol canibe nazar ider Yemin ve şimaline varsan sana muntazırdır Ve hande etsen ol dahi tebessüm ider Bügâ etsen oldahi giryekünan olur Huda hakkı kalemin çekmede Mani ve Behzad Erjenk Velican âcizlerdir (Beyit)

*Güzel tasvir idersin hali hattı dilberi amma
Füsunu işveye geldükde ey Behzad neylersin*

mazmununca bu deyri atikde mertebeli sihri îcaz tasviratlar çokdur Ve bu timsali İsanın önünde bir büyük kandili billûr büyük kubbenin vasatında(a) maslûbdur

Der vasfı kandîli nur

Zu'mu batıllarınca kudretten yanar derler Amma hakir im'anı nazar ile tekayyüd eyliyüb vâkıfı esrarı oldum Bu kandil bir mücevher ve musanna zîkıymet bir necef yahud moran ve yahud billûr bir kandildir Mezkûr kubbenin vasatından ağrebi ve garayibden zenciri mücevher ile maslûbdur Kızıl yumurta bednamlarında yanmasının [1] oldur ki bu kubbenin ta zirvei âlâsında kurşun içre pinhan bir tutya kumkuma vardır Ol kumkuma içre dehni zeytun ve cüzi dehni neft ile mahlût olmuş yağ ile memlû bir kumkumadır Ol bednam günlerde şiddeti hardan kumkumadaki yağ kandilin ol musanna zenciri içinde çekide çekide akub bir kefere haberdar olmadan kandil leb berleb olmada Badehu üstad mühendisi kâmil ârifi kabil canibi şarkda kibleleri olan mihrabı üstünde billûr ve necef ve moran camı ibretnümalar ile zeyn olmuş bir divardır Kızıl yumurta günleri ise semsi ateştabın şiddeti harı mahallidir Vakti zuhurda elbette güneşin tesiri ol necef ve billûr camlara tesir idüb camlar dahi âteşpare oldukda camların şiddeti harareti kandîli kefire tesir idüb ol an şu'le fûrigan olur Eğer bu Kızıl Yumurta bednamları gününde havada kesafet olub şemide tesir yogise ruhbanın bir ârifi pesperdeden kubbe üzre çıkub mezkûr zencirin ucuna ateş gösterdiği gibi neft ile mülâmma olmuş yağ zencirden aşağı alâmeleinnas iner Cümle küffar gökden nur eniyor mülâhazasile başların açub Kirye Leys Kirye Leys diyerek

[1] (hikmeti) kelimesi eksik

dua iderler Bu üslûb üzre kandile ateş nüzul idüb alev beralev âteşi Nemrud manastırın için çıragan idince ruhbanlar olkandilden nice bin küffarın destinde olan ve şem'i asel kâfurların bu kandilden yakub iklim iklim kâfirler kâfirîşem'aları götürüb milleti mesihyyeye tevzî iderler Ve bundan dahi firavan hazine hasıl olur Amma hakka ki acayib musanna kandili san'atidir[1] Ve bu esrara ol deyir içre ifnayı vücud etmiş ruhbanlar dahi vâkif olmamışdır Ancak bu kandile hizmet iden bilür Ta ol mürd olmayınca biri dahi hizmet idemez Mabeyinlerinde bir sırdır Ve bu kubbenin ortasında bir sayeban vardır Canibi erbaasındaki amudlara tınablar ile makyud bir münakkaş ve zîkıymet zer enderzer bir cebinlikdir Ve bu deyr halıçeler ile mefruş değildir Zemini kuş gözü Hind pususkârîsi gibi hurde zîkıymet taşlı döşemedir Ve bu deyrin canibi erbaası niçe yüz zîkıymet sandalilerdir kim herbiri birer kıralın ve birer keferi kibarın yadigârıdır Ve şark canibinde bir tak altında Meryem Ana timsali var Gûya Hazreti İsa(i) âlemi sabavetinde deraguş eylemiş Bu dahi gûya zîruh olub ümmü ruhullahdır Ve gerdeninde olan incuy dürrü yetim ve lâil yakut ve elmas beş Mısır hazinesi mal var Ve gûnagûn heyakiller var kim herbiri birer kâfirelerin teberrüküdür Ve bu deyr içre Hazreti İsanın nalını ve siyah hırkası ve hurma lifi kuşağı ve siyah imamesi ve bir İncili sahihi bir mücevher sandukadadır Ve bir mücevher sanduka içre dahi Hazreti Resulün ﷺ mühürile memhurlu ahid namesi ve bu ânedek gelen hulefaların ahid ve şartnameleri cümle bu deyr içre mahfuzdur Ve bunda sakın olan ruhbanların perluzlerine aşk olsun Amma biz ana nazar etmeziz Zira bizim mezhebimizde لا رهبانية في الإسلام dır Hikmet bu kim bu kadar zib ve zineti ile ruhaniyyet yokdur Gûya bir temaşagâhdır Hakir temaşadan sonra bir güncde rik'ateyn hacet nemazı kılub ibadetgâhı müslimîn olmasıyçün dua idüb taşra çıkdım Hakir ile içeri girüb gezdiren ruhban taşrada süal etdim Keferenin mülhidi şeklinde bir fecere idi Bire mel'unlar Bu yaptığınız putlara ne taparsız Ve ne selâm idüb mabud ittihaz idinüb tazim idersiz didim Oldahi cevab etdikim Vallahi biz anlara ne secde ve ne ibadet ideriz Ancak bizim Rum taifesi bir alay ahmak mutekid âdemlerdir Vaız nasihatde takrir ile rahiblerimiz anladamadıklarından suretlerin gösterir Ve her kim manastırımıza bir nezaret gönderse yahud bir yerin imaret eylese anın timsalin yazub filân hayrat sahibidir deyu manastırda defn idüb ve niçe yüz bin altun malın alub anı görüb itibar idüb ziametimiz olub cümle mallerin bu üslûb üzre alub paşalara ve size ve bize mal tahsil ideriz Yohsa secde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (sun'idir)

ve ibadet Allahadır deyu hüsnü tabir etdi Badehu bu deyrden yedi adım şahrah ile kible canibinde yine bu deyrin divarına muttasıl bir çanlığı var Kâmil yirmi tabaka evce serçekmiş bir mirkabı (mirkat) nâkusdur Amma çanı calınmaz Zirvei âlâsın Hazreti Ömer münhedim etmişdir Amma bu mahalde yine deyre muttasıl bir erganun hane vardır Bednam günlerinde bir erganun Mezmuratı Davudî icra iderler kim rehavî makamında âgaze etdiklerinde âdem mest medhuş olub lââyâkil olur Ve bu mahalden nerdüban ile çıkub bir kapudan içeri girdik Meğer bu dyrin imareti imiş İki yüz mikdarı pis ve napak bûidrak sineçak aşbazları var Cümle taamları perhize müteallik taamlardır Ziruh kısmı bu matbahda tabh olunmaz didiler Ve bu deyrin cümle binaları kalın kurşun örtülüdür Kurşunun her bir kıt'ası tulen ve arzan dörder karışdır İslâmbol resası gibi üç zirâ değildir Bazı zergerler bu kurşunda altun çokdur derler Ve altun olan yerde kurşun dahi olur derler Bu mathahın yanından şahraha çıkub

Der beyanı bani (i) Deyri Kammame

Bikavli müverrihanı Yunaniyan İsanın mevlûdundan sen 328 sonra İslâmbolu bina iden Kostantinın validesi *فراو عوت* *هلانة* *ماي* *فراو عوت* Ruha şehirli bir melik kızı idi Kostantin den kırk milyon mal ile Kudüse gelüb Hazreti İsanın bazı âsârların[1] hayratlar bina iderken Kudüsde *مقاروش* namında bir pîri natüvan ve batrikı mugan buldu Meğer Kavmi Yahudi Hazreti İsa bu papas üzre salb etmişler Ve salb olunan ağacı bu papas bilirdi Âhir *مقاروش* papas Helâne *هلا* [2] avrete İsanın salb olunan ağacın yerini gösterüb Helâne emrile *دبين* kazub içinden bir kabir ile salibler şeklinde yani haç gibi üç pare ağaçlar çıkdı Nasârâ zu'munca ol ağaçları bir bir ol kabir içindeki meyyit üzre bıraktılar Ol an ol meyyit hayat bulub dirildi Durugeldi Ol gün [3] mahı Eylûlün on dördüncü günü idi Hâlâ nasârânın ol gün[4] ve kefere haçlarına tazimleri bundan kalmışdır kim meyyit üzre ol haçları birağub meyyit hayat bulduğu Kababita ve Yunan tevarihlerinde merkumdur Badehu mezkûrdur Helâne avret mezkûr haçları bir altunlu mücevher sandukda hıfz iderdi Ve yedi yılda bir Kamame deyrin bina etdikim kavmi nasârâ hayat bulan meyyit üzredir Ve ol meyyit ise hâşâ sümme hâşâ Hazreti İsa

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bulub)

[2] Héléne.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (ki)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (haçı suya ilka etmeleri)

olub badehu âsümana uruc etdi derler Ve bir fırkası yok hayat bulub halkını yine dine davet idüb merhum oldu Amma bir zümresi ruhullahdır diyen kavmi Mesihdir Ve hâlâ âsümamda İdris nebi [1] İsa nebi[2] mabeyinlerine şek şübhe düşmüş bir alay dalâlet âyîn kavmi nasâr (â) dır Amma mezkûr Helâne Deyri Kamamei ve Mescidi Aksayı meremmat idüb ve Sahratullahı müzeyyen ve Beytül-lâhmi mücedded bina idüb herbirin birer arzı behişt misal imaretler idüb azmi Rum iderken nice yüz bin Yehudileri kıra kıra Kostantine gelirken bir alayı azîm ile Makdonye şehrine girüb altun sanduk ile İsadan çıkan haçları İsanın yadigârıdır ve Allahın ismidir deyu Kostantine hedaya verüb ol dahi haçlara yüzün gözün sürüb hıfz etdiler İşte Kudüsde Deyri Kamame böyle bina ola

Evsafı Mescidi Hazreti Ömer رضي الله عنه

Yirmi kademe taş nerdüban ile çıkılır bir mescidi sagirdir Tuli altmış arzı kırk ayakdır Ve etrafında talibi ilim höcreleri var Ve her leylei cum'ada âyîni muhammedî olub tarikı rufaî fukaraları sakinlerdir Ve canibi şarkîsinde olan höcrelerin sutuhu bu Kamame deyriinin üzerine musallatdır Ve bu mescidin canibi şarkîsindeki divar Kamame divarıdır Bu mescidde evkatı hamsede eda olunurken Kamame içinde keferelerin dahi İncil okudukları ve erganun çaldıkları istima olunur Hîni fetihde Hazreti Ömer böyle ahid şart ile Kamamede böyle mescid bina etmişdir kim cemii küffara dağı derun olmuşdur Garib temaşadır Bu mescid içre

Makamı Hazreti Ömer

de rik'ateyn nemaz kılub yine şehir içre yedi yüz adım gidüb Babı Davudun iç yüzünde Ermeni keferelerinin manastırı Bu dahi ibretnüma bir deyri ra'nadır Ve bir kubbei ulyadır Ve canibi erbaasında yan kubbeleri ile mebni bir şirin ve musanna binadır Amma orta kubbesi yan kubbelerinden kırk arşın bâlâdır Ve sâfi zer enderzer münakkaşdır Gûnagûn timsal ve tasavir ve kanadili mücevher ile müzeyyendir Ve bu Kamame deyri gibi mühürlü değildir Şeb ruz meftuhdur Lâkin Kamame kadar büyük değildir Amma Kamameden ruşendir Zira canibi erbaasında necef ve billûr camlar ile müzeyyendir Ve Selim Han Ermenilere hattı şerif virüb ol asırda tamir etmek bahanesile cümle keferelerin istianetile bir deyr bina etmişler kim

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ile)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (hâlâ sağdır)

gûya bir Selâtîn camiidir Cenabı Bari ibadetgâhı müslimîn olmasın müyesser ide Ve henüz üstad mühendis elinden çıkmış bir dürrü beyz âsâ deyri küşadedir Sair keniseler gibi ferşi taş değildir Serapa Uşak ve Safed ve Acemin ibrişim halıçei zer enderzeri ile döşelidir Ve gayet pakdir Ve taşra yan soffaları elvan elvan Mısır hasırları ile döşelidir Ve hareminin canibi erbaasında müsafirhaneleri var Kâr-bansaray var âyende ve revendeler gelüb üç gün mihman olub mat-bahı keykâvüsünden nîmeti mebzuldür Eğer müslim ve eğer mileli muhtelifiye olkadar izaz ve ikram iderler kim mekûlât meşrubatlarından kuş südün istesen derakab peyda idüb getirirler Müteaddid âdemler mihman oldukca olkadar mihmandarlık idüb diba ve şiyb ve zerbâft camehablar getirüb gülâb öd ve ambere varınca getirüb müsafirin dımağın muattar iderler Ve tıflı mürekkeb hidmete müstaid reşid ve necib mugpeçecikler kiysulerin tarumar idüb hizmet iderler Ve bu gûne hizmeti Urum keferelerine rağmen iderler Ve Kamameden ziyade olkadar tezyin etmişlerdir kim Rum ve Arab Acemi ve Hind ve Sindden camii Ermeni ankaları mücevher kanadîller ve mücevher haçlar ve alemler ve zîkıymet buhurdanlarda şeb ruz öd amber ve aselbend ve sandal ve sünbülü hıtay ve günlük ve kâfur yakarlar kim beyni âdem ıtrı âdem olur Ve bu deyirin yanında bevvab natüvan kefereler vardır Anlara paypuşları teslim idüb girilir Haremne bile papuc ile basmağa komazlar Gayet pakdir Ve bu harem kapusu üzre kemer zeylinde bir kıt'a beyaz mermer kitabe üzre bu tarih

(امر هذا الدير ملت الارمن المسيحية مسلم بتكاليف العرفية في معرفت سليم شاه
ابن بايزيد خان)

deyu tahrir olunmuş Bu hatdan aşağı ellerinde olan ahidname mucbine lânetnameleri tahrir olunmuş kim bunlara hilâfı ahidname rencide olunmıya deyu tahrir olunmuşdur Hudayi Biçun mihrabı müslimîn itmeği müyesser ide Âmin Bu kenisenin kurbinde Davud nebi babının iç yüzünde Ermeni avretlerinin manastırı Bu dahi vacibüsseyir budur kim olkadar pençei âfitab meralî ve gazalî mukâhhal gözlü ve şirin sözlü duhteri pakize ahterler var kim herbiri sureti Meryem ve Züleyhadan nişan verir Cümle üç yüz miğdisiyye bikirler vardır Bazıları yüze çıkmış sinni yüze balig fertütei zali zeman bakireler var Bu deyride ifnayı vücud etmişler Ve bunların herbiri birer diyardan gelmişdir kim âlemi tıfeyliliğinde hasta olub babaları Eğer kızım bu derdden halâs olursa Hazreti İsayaya bağışladım Âhiretde nikâh ile alsın deyu nezr etdükde eğer ol sıhhat bulursa

babası ahde vefa idüb bu deyre mekûlât meşrubatile gönderüb bunda mürde olunca bir et parçacığı yemeğe hasret olub ölürler Bir temaşagâh deyrdir Amma gayri deyrler gibi mükellef değildir Huddamları yine fertute zeni pirezenlerde(dir) Kefereleri içeri deyre komazlar Amma bazı müslümanları ol deyir kapudan seyr olunur Ve bu şehri Kudüsün ibretnüma temaşagâhı gayet çokdur Amma tahriri tasdia baidir Bununla iktifa olunub Kudüsün âbı havasın beyan ider Havası gayet hoş havadır Ve âbı hayratı Süleyman Han âbı hosgüvardır Âbının letafetinden mahbub mahbubesi gayet çokdur Ve âyân eşrafı ve uleması ve on yedi saçaklı beş yüz akçe mevleviyyet payesile fuzalâüddehirden mollaları vardır Ve kuzat taifesinden yedi yüz kadısı vardır Ve elli tüccarı ve elkâsibi Habib kabilelerinden ehli esnafı çokdur Ve Çavuş zade Mehmed paşa tahririnde kırk altı bin âdem tahrir olunmuşdur Ve sekiz bin eli beratlı ehli ve zayıf var Ve bin âdemi tarafı padişahîden surre eminleri geldükde altın bu bin âdeme taksim olunub padişaha duai hayır iderler Ve havasının letafetinden halkının rengi ruyları humret üzredir Ve gayet garib dost ehli zevk ehli tarik ve ehli hal âdemleri var Fekarası alaca aba ve çuka frace ve beyaz sof giyerler Ve ağıyası semmur ve elvan çuka ve hilâli sof giyerler Ve nisvan taifesi gayet müeddibedirler Altın ve gümüş takye giyüb üstlerine beyaz car bürünürler Ve ayaklarına cümle çizme giyüb reftar iderler Ve bağ ve bağçesi gayet çokdur Ve mekûlât ve meşrubatının memduhatından ve sanayiatından mevsufu bunlardır Evvelâ has ve beyaz çakıl ekmeği ve engürü gûnagûnu ve mümessek sabunu ve ıtriyyat makulesi buhuru ve sanayiatından pirinçden buhurdanı ve gülâbdanı vilâyet vilâyet hedaya götürürler Ve sengistan yerdir Amma engürü gayet lezizdir Ve dağı ve taşı zeytundur Hattâ müfessirîn (Âyet) والذين والزيتون Âyeti şerifin zeytundan murad Kudüsü Şerif ve Turu Zitadır derler Gayet yayla yerdir Ciballerinde kar yağar Mahsulâtı firavandır Memaliki muazzam ve bîhisab tevayifi ümemle malâmal bir bender şehri muazzamdır حفظك الله من البلديات Badezziyare mirlivâdan yirmi atlı refik alub Halilülrahmana gitdiğimiz menzilleri beyan ider Evvelâ Kudüsün Babı Halilden taşra çıkub kible canibinde

Sahrayı Buk'a

Hâlâ kırk üç bin bağıdır Amma ancak bin beş yüz bağ kuleleri vardır Maada kulesi harabdır Amma yine bağları mamurdur Herkes iyalile iki üç ay bağlarında ayş işret iderler Bu bağistan olan Sahrai Buk'ıyı ubur idüb bir saat gidüb

Deyri Mührü İlyas

Bir bağı irem içinde bir küçük yerdir Hâlâ mamur ve ruhbanları var Bunda *Makamı Hazreti İlyas* vardır İbadet ettiği yerde mubarek re'si şerifleri ve zanuyi mubarekleri tesir ettiği mahal kaya üzre âşikârdır Ve hattı şerifleri üstühan üzre vardır Ve pulad üzre mühürleri bunda olduğu için Mührü İlyas derler Anın kurbinde şahrah üzre

Ziyareti Hazreti Seyyare [1] Ana

Hazreti validei müşfikasıdır Çar amelî sütun üzre bina olunmuş bir kubbei pürenvarda medfundur Halı ve kilim ile döşeli değildir Ve türbedarı yokdur Ancak kubbenin vasatında bir kirecli sanduka içinde âsudedir Ve nice yüz sahâbei kiram bu mahalde medfundur Ve bu mahalle yüz adım karib

Ziyareti Can bin Can

Bir kabri tavi(i) vardır Ve bu mahalle karib

Der vafı Beytüllâhm

Kudüs hakinde iki yüz haneli bağ ve bağçeli müslim ve kefere kariyesidir Ve bu kariye içre Beytüllâhm ibretnümadır Hazreti Davud Calûtu katl idüb cümle askerın dahi dendanı tığı âteştâbdan geçürüb gaza malile bu Beytüllâhmi bina etmişdir Amma ibtidası İlyadır Badehu Hazreti İsa bu manastırda rahmi maderden müştak olduğuyün bu deyre Beytüllâhm didiler Ve mevlûdu İsa Hazreti Resalet penahın Hicretinden altı yüz yıl evveldir Ve babası yokdur Ruhulladır Hazreti Cebril Emin Hazreti Meryemin kamısı yenine nefh idüb hâmile kalub İsa nebi rahmi maderde iken vaız nasihat idüb cümle Yahudiler istima iderlerdi Anası karnında iken on iki âdem iman getürüb işevî oldular Anlara Havariyyun derler Ou iki halifedir Hazreti İsanın validesi Meryem Anadır Ve Amran kızdır Ve Amranın babası Ma(d)yan ibni Filikosdur Beşinci atada Hazreti Süleymana mütehidir Ve Hazreti İsa ülülazim peygamberdir Cenabı İzzet ana Kitabı İncili gönderüb Yahudileri dine davet etdi Sene Ruyi arzda halkı dine davet eyliyüb nice bin mürdeleri ihya etdi Âhir Yahudiler dinini kabul etmiyüb katl etmeğe murad idüb Nablusda bir gar içre habs etdiler Hâlâ ol gara Sicni İsa derler Andan Hazreti İsa Hazreti Cebril vasıtasile çıkub *الظهر من الشمس* âsümana uruc etdi Badehu şahrahda bir saruşın garib miskin âdemi Yahudiler tutub İşte İsa budur deyu fakir

[1] (Sara) olacak.

hakir herifi haça gerüb göbeğinden ve iki elleri ve paylerinden mismarlar ile kıdayub Havariyyunlara gösterdiler İşte İsa(i) bu hale koduk Ağlasanız ya dediler Havariyyunlar dahi bizim peygamberimiz Ruhullah idi Yine âsümana uruc etdi Bu fakire böyle ne işkence idersiniz didiler Derhal Yahudiler Hay İsa olmasa ne işkence idersin deyub halâs olmasın reca etmezlerdi deyu ol mülâhaza ile kırk gün çarmıhdaki naşı serika eyliyüb hıfz idüb hikmeti Huda ol dahi gaib olub nasârâ kavmi ol zuum üzredirler kim haça gerilen Hazreti İsa ola Hâşâ sümme Hâşâ Ol ruhullah idi Yine semaya uruc idüb Hazreti İdris ile hemcelisdir Âhir zemanda şeriatı muhammedî üzre âsümandan nazil olub Şamı Şerifin Camii Ümmeyyenin minaresinde bulunur Hazreti Resalet İsa babasız halk olundu Hazreti âdem türabdan halk olunub müfessirîn ikisi de bir suretde idi deyu bu Âyeti Şerif ile istidlâl iderler (Âyet Surei Âli Umran) ان مثل عيسى عند الله كمثل ادم (Hakikat öyle bir ulu padişahı ülül azim imiş kim rahmi maderden müştak olduğu mezkûr Beytüllâhmdeki gar içredir Âdem ol gara girdikde cemii vücudu lerzan olur Bir mehib gardır Amma deyri Beytüllâhmin tuli iki yüz ayaktır Ve arzı yüz ayaktır Ve derunu deyride altmış ibretnüma sütunu müntehalardır Otuzu üçer âdem deraguş ider cüssedar amudu alîlerdir Cümlelerin kadleri kâmil otuzar zirâ kad senklerdir Ve herbiri birer hikmet ile tahmir olunmuş gûnagûn mevzun ibretnümün sütunlardır kim kırk bir senede müşkilim hal oldu Sengi somaki meğer macun imiş Zira bu sütunların emsali Heyhat Sahrası ki ana bazı müverrihîn Deşti Kıpçak derler bu hamunun canibi şarkîsinde Vilâyetülatır ولايت الاطر derler bir şehri azîm var kim mahallinde evsafı tahrir olunmuşdur Bu şehre karib Rüstem ve Sam ve Neriman ve Zal كتهم merkadlerinin başları ve ayakları ucunda sengi mezarları olan amudu müntehalar kim herbiri semaya serçekmiş birer seramed amudlardır kim ilmi hendese üzre yetmiş seksen arşın âli amudlardır Anlara âdem parmağile yazılmış mezkûr pehliv(a)ların ismile ve resmile ve sinni salleri ile bir gûne hat ile yazılmışdır Hakir ol zemandanberu sengi somaki amelî midir yohsa maadin midir deyu şübhede kalub müşkilim idi Hamdi Huda bu Beytüllâhmde müşkilim hal olub bu amudlarda müşahede etdim ki sengi somaki divlerin kârı ile amel olmuş alçı misal dökmedir Ve murad idindikleri cüssede ve kametde inşa iderlermiş Zira bu sütunlarda dahi taze iken Hazreti Davudun desti hattile Zebur ismulahı[1] yazılmış mucize ise de mubarek parmakları hamire girer gibi gi-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (esmaullahı)

rüb ويا قائم ويا باق misilli esmalar yazılmış Ve bazısında div pençe alâmeti var ibretnümadır Ve bu otuz sütundan maada hurde sütunlardır Ve bu deyrin zemini beyaz mermeri ham döşelidir İçinde ol kadar âvizeler yokdur Amma kanadilleri gayet çokdur Ve deri divarı serapa ebrî kâğıd misali sun'u Huda sengi gûnagûn Her bir kıt'ası birer kilim cürmü kadar vardır kim cemii kanadiller anda nümeyandır Ve kubbeleri ve takları serapa müzehheb sırça mina ile münakkaşd(ır) O(r)tası çarpüşte tavandır Cümle hoşbulu servi ağaçlarıdır Müruru eyyam ile sehl harabe yüz tudmağile Sultan Mehemed Hanı Rabiden tamir ve termimi için hattı şerif varid olub cümle keferelerin imdadile öyle mamur etdiler kim gûya kasrı irem olub cümle kurşunlarını teccid etdiler Ve canibi erbaasında müsafirhaneler ihdas etdiler Bu ise memnuatdandır Hali üzre kalmak gerkdir Ta ki harab ola İhdas bina olmıya Ve bunun dahi bilâteşbih kiblesi canibi şarka nazırdır Ve nîm kubbededir Ve canibi erbaasında camları yokdur Amma içi cemii meliki nasârâ ile malâmaldır Amma kiblesinin sağında on iki kademe taş nerdüban ile nüzul olunur bir gardır Beytüllâhm didikleri mağara budur Üç köşe bir gardır İçine yüz âdem sıgar Haylı vasîdir Nerdübanı dibinde *Makamı Hazreti İsa Âlemi* tufuliyetinde mubarek vücudu şerifi konduğu bir beyaz mermeri hamdır Mubarek arkası üzre yatduğu gibi cesedi şerifleri gömülüb re'si şerifleri ve mubarek ketifleri ve mubarek payi şerifleri taşa tesir idüb hâlâ nümeyandır Ve kaddi hakirin şib-rile beş karışdır Zira dahi âlemi mehdde iken bu sengi beyaz üzre komuşlar Hâlâ mubarek seri saadetlerinin çukuruna iki vakıyye gülâb doldurub cemii züvvar yüzlerine sürerler Ve bu çukurun etrafı zer enderzer murassa ile tezyin olunmuşdur Ve bu mahalde on iki kanadiller var kim herbiri birer Rum haracı değer Ve bu mahalde bir küçük kemer altı gibi bir küçük gar vardır Zer enderzer diba ve şiyb ve zerbaft ve darayî ve kâmha ile müzeyyendir Daima şeb ruz şem'i kâfurîler ile çıragandır Ve huddamları ruhbananı pîri mugandır Bizzat Hazreti İsa bunda doğmuşdur Muhakkak Zira âdem girdikde valih olur Ve zerü ziver ile gayet müzeyyendir Ve bu garın karşısında dör (d) adım karib bir küçük kemercik altında *Hazreti İsa Beşiği* Bir sengi ahmerdir Ve tekne gibi oyulmuşdur Gayet mücellâ sengi musaffadır Hattâ Hazreti Cebriil Emin bu beşik icre Hazreti İsa(i) öğürdüğü vakit desti şeriflerinin yerleri beşik taş(ın)da zâhirdir Bu mahalde dahi on iki kandiller var kim herbiri birer kıralın yadigârıdır Birer Mısır hazinesi değer Ve bu beşiğin önünde Leylei Miracda *Makamı Hazreti serveri kâinat ve mucizei mevcudat*

makamıdır kim bunda iki rik'at nemaz kılub dua etmişdir Ol mahalde bunda bulunan ruhbanlar cümle imana gelmişlerdir Anıncün küf-far Hazreti Resaleti inkâr idemezler Zira bu mahalle gelüb semaya uruc etdiğin müşahede etmişlerdir Amma kavmi Araba ba's olundu Biz îsevîyiz derler Bu garda Hazreti Resulü Kibriya bunda ibadet iderken seri saadetleri ve zanuyi mubarekleri sengi hârâyâ tesir idüb haylı çukurdur Ve leb berleb gülâbdır Ve cümle ehli züvvar yüzle-rine sürüb ruları münevver olur Ve kefere dahi Muhammedi ara-bînin secdegâhıdır deyu mubarek re'si şerifleri hafrinin canibi erbaasın öyle mücevher etmişler kim gûya murassa tavkdır Amma bu ne haletdir Bizim evkaflarımızda bir mücevher taş değil bir sengi bîmâna kosan yerler Elbette gaib olur Amma bu ruhbanlar bu kadar bin yıldan beru hıfz iderler Acib itikad ve garib istikametdir Ve bu secdegâhı Resulü âlide dahi on iki kandil var Cümleden Mısır Selâ-tinlerinden Sultan Kayt Bayın ve Sultan Tuman Bayın kanadiller(i) gayet zîkıymetdir Badehu Selimi Evvel Mısırı feth idüb gaza malin-den bir mücevher altun kandil etmiş Cümleden büyük ve musanna-dır Bir Mısır hazinesi değer derler Ve bu Hazreti Resaletin secdegâhı mahallinde bir köşede mücellâ kayalardır Anda bir acib ve garib sun'u Huda var kim diller ile tabir ve kalemler ile tahrir olunmaz Hazreti İsa beşiği olan taşın cenbinde mağaranın yalçın kayası öyle mücellâdır kim âdemin rengi ruyi anda nümayandır Ol kayada بامرالله تعالى yedi kudret ile nakş olmuş bir pîri rahibsiyab var kim gûya zîruhdur İki ellerin dizine komuş tebessüm künan durur Hazreti İsa beşikde yatarken bu pîr nazar iderek avutub bügâ eylemez imiş Badehu Hazreti İsa âlemi kemaliyyetde Havariyyunlara buyururlar-mış kim bu taş içindeki sureti Cenabı İzzet bana akraba olan Haz-reti Yahya suretinde halk idüb anı gördükde mütesellii hatır olurum Ve bu suretten bana sada gelüb benimle kelimat iderdi buyurmuş-lar Hakka ki kudret kalemile tahrir olunmuş bir suretdir Lisanı Yu-nanda Yenvan tarihi vardır Bu Beytüllâhm evsafı anda mufassaldır Ve bu bâlâda tahrir olunan garların cümlesi büyük garın etrafında vaki olmuş makamlardır Bunları tamam ziyaret idüb bu Beytüllâhm garının canibi şarkisinde yedi kademe taş nerdübandan yukarı çıkılır *Garı azîm Mekamı Havariyyunlar* Bir kubbe misal garı kebirin ca-nibi erbaasında on iki hurde garlardır Herbirinde birer Havariyyun sakin imiş Amma cümleden vasî ve müzeyyen Şem'unu Safa makamı Hâlâ döşelidir Ve bunda sakin olan ruhbanlar hikâyet etdiler Ekse-riya bu garda İncil sadası istima olunur deyu nakletdiler Ve her bir garda kangı Havariyyun sakin idi Anların isimleri garceğizlerin ka-

pusı üzre yunan lisanınca tahrir olunmuşdur Ve cümle garlar zer enderzer öyle döşelidir Amma anların zamanında kum üzre otururlar imiş Ve bu büyük garın dahi canibi erbaası zîkıymet cebinlik ile puşidedir Ve garın kubbe yeri bir çitri mülâmma ile sayeba (n) âsâ kuruludur Altında rakik rimal döşelidir Bazı günleri ebrî taşlardır Üstünde riyazat keş keşişler haste nefes idüb celislerdir Haftada bir kerre taam tenavül ider ruhban vardır Olkadar zaif ve nahif olmuşlardır kim gûya Ahlat şehri kadidleridir Amma herbiri ilmi[1] akliyat ve felsefiyyat ve riyazattadır Seraser Aristolardır Amma yine dalâlet âbâd tekyesinin kûşenişnanları ve dervişanı bînişanlardır ki (Âyet Surei Beni İsrail) من يهد الله فهو المهتدى و anların hakkındadır Bu makamların temaşasından sonra taşra çıkub Deyri Lâhmin canibi erbaasındaki höcreleri seyir temaşa idüb herbir höcrede sakinan ruhbanı Rum ve Firenk istikbal idüb tazim etdiler Amma bunlar perhizkâr değildirler Amma bunlarda muğpiçe pençei âfitab şemsi taban mahbub gulâmlar var kim görenin aklı perişan olur Bunları dahi seyri cemal idüb bu deyrden taşra iki yüz adım baid bir zeytunluk hıyabanı içinde Ziyareti Hazreti Melik Rac'im راجع ibni Hazreti Süleyman عليه السلام Rum kavmine on yedi sene padişah olub bu mahalde bir garı azîme içre âsudedir Amma hâlâ hurma lifi kefenile terü taze durur Ve bu gar içre Hazreti İsa bir nahil dikmiş Ol an (Âyet Surei Meryem) وطباً جنياً vermiş Amma yakın zamanlarda kur(u) muş Zira gar içinde kesbi hava etmez Ve kasirülkame bir nahli cesimdir Hâlâ kökü ile vücudu kalmış Ve bu gar içre Makamı Hazreti Yahya ve dahi Makamı Hazreti İsa Mezkûr hurma kökünün biri dahi Beytüllâhm garının Havariyyunlar makamında bir bucakda Hazreti İsa dikdiği hurma kökü var idi Zira bizzat kendüleri ratbı nemre mayiller imiş Badehu Melik Rac'im garında olan ruhbanlar itdiler Bu Melik Rac'im bizim padişahımız olub cümle divler ana müsahhar oldu Ve gayet âdil idi deyu etdiler Anı ubur idüb şark tarafında yine bir gar içre Makamı ebi Talib Hazreti Alinin babasıdır Amma islâmında ihtilâf ve bu mahalli güzer idüb tarafında bir bayır dibinde

Kariyei Beyti Hale

Bağ ve bahçeli ve üç yüz haneli kefere köyüdür Andan iki saat

Kariyei Hızır İlyas

Tariki âma karib yüz evli bağ ve bağçeli mamur karyedir Anı ubur idüb

[1] (Âlimi) olacak.

Evsafı kal'ai Muradiyye

Sene tarihinde fatihi Bağdad Sultan Rabi Murad[1] bu mahalde icad eylemiş kim Kudüsü Şerife giden Sultan Süleyman suyunun ayınları üzre bina olunmuşdur Bazı zeman Arab eşkıyası bu uyunların yolun bozub Kudüs ahalisi üsret çekerlerdi Ve bir vakıyye su Bir guruşa bulunmazdı Anınçün bu kal'a uyunlar üzre inşa olunmuş Urban aşkıyasından su yolları ve tarikı âmları emnü eman oldu Bir metîn kal'adır Uyunlar üzre bir çukur yerde şekli murabba bir sengin bünyad kal'ai Murad âbâddır Dairen madar cürmü altı yüz adımdır Ve çar rüknünde çar kuledir Ve garba nazır bir kapusu vardır Ve dizdarı ve kırk nefer merdümü hisarı vardır Topları ve cebehanesi mükemmeldir Ve derunu kal'ada bir cami ve elli mikdarı hurde evler vardır Kal'adan taşra asla bina yokdur Ve Urban tarafından neferatları taşra çıkmazlar Daima su yolların gözedirler Ve bu uyunlar kal'a divarı dibinde tulû idüb bir azîm kaynaktır Andan aşığı üç aded azîm bürkelerdir kim herbiri tulen ve arzen ikişer yüz adımdır Bu bürkeler leb berleb olub badehu kemerlerle ve ka'rı zemin ile Kudüsü Şerife cereyan ider azîm hayratdır Bu kal'ai ubur idüb yine kible canibine

Karyei Kufîn (قوفین)

Zeytun bağlı iki[2] evli akur müslümanlardır Ve ziametdir Amma bu mahal öyle sengistandır kim Huda âlimdir at ayak basacak yer bulmıyub düşe kalka hakir bizar olub kibliye bir saat

Kariyei Aynüd devrî (عين الدورى)

Yolun sol canibinde seksen evli müslümanlar ve ziametdir Ve Halilürrahman hudududur Amma

Kariyei Saîr (ساعر)

Müslümanlardır Bir camii var Andan

Kal'ai Ayni Şeyyare

Üçyüz evli bir mamur bağ ve bağçeli ve bir camili kariyedir Hazreti Hannuh خنوخ kızı Şarre bunda bir kubbede medfundur Ve bu mahalde bir sâfi uyun vardır Nehri azîm gibi cereyan eder

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Murad Hanı Rabi)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (yüz)

Şarre kayay (1) kazub çıkarduğundan bu ayna Aynı Şarre derler Ve bu kariye dahi ol ismile müsemmadır Andan

Kariyei Hulhul (خلخول)

Yoldan beş yüz adım baiddir Üç yüz evli müslüman kariyesidir Bir camii var Anda *Makamı Hazreti Yunus Nebi عليه السلام* var Amma kabri şerifi Sayda kurbinde sahili bahirdedir Bazılar Musul mukabelesindedir derler Amma bu Hulhulde makamıdır Anı ubur idüb nîm saat dahi gidüb ta Kudüsü Şerifden 7 saatde

Evsafı kal'ai darı enbiya Hazreti Halilürrahman

(صلوات الله عليه و سلامه)

Bazılar Kal'ai Darülenbiya derler Kudüsü Şerif sancağı hakinde paşa hassıdır Ve subaşılıktır Üç bayrak asker ile mutasarrıftır Ve yüz elli akçe kazadır Molla nahiyesi olmuştur Cümle nahiyeye kuralları yetmiş beş asî beledleridir Kethüdayeri ve yeniçeri serdarı yoktur Amma dizdarı ve kal'a neferatları vardır Ve âyân eşrafı gayet çokdur Cümlesi ehli huzurdur Hazreti Halil himayesinde surrei sultanî ile kefaflanırlar bir alay senahan pîr ve civanandırlar Ve kal'ası bir kayalı bayır dibinde şekli murabba bir binayi kadimdir kim diller ile her sengi hârâsının evsafı tabir olunmaz Ve banisi malûm değildir Bazıları Can bin Can binasıdır derler bir binayi kahkahadır Dairen madar cürmü kâmil bin adımdır Ve kıbliye nazır bir kapusu var Ve içinde iki yüz kirec ile örtülmüş haneleri var Amma carşuy pazarı ve han ve hammamı yoktur Ancak bir mescidi var Cümle mamuratu taşra varuşu mamurundadır Ve bu varuş kal'ie muttasıl canibi cenubî ve garbîsi tarafında cümle kâgir bina bağ ve bağçeli âbı revanlı ve kirec ve toprak ile puşide altı yüz hanei mamurelerdir Cümle mihrabdır Amma cümleden cemaati kesiriye malik camii Selâtin fukaralar kâbesi *Camii pürenvarı Hazreti İbrahim Halilullah* Bu cami bir kat kal'a içindedir Gûya iç kal'adır Bu camie aşağı kal'adan gelen üç yerden kapusu vardır Anlardan duhul iderler Evvelâ Kal'a kapusu dibindeki garba nazır Harem kapusundan yokuş yukarı kırk adım gidüb badehu otuz kademe mermeri ham nerdüban ile çıkılır bir vasî harem sokağıdır Cami haremine girmeden İbrahim Halil mihrabı derler bir mahaldir Andan aşağı yine otuz ayak taş nerdüban ile enilir Bir yol dahi budur Camii şerife çıkar Bu yolda Çeşmei Halil derler bir aynı sâfi vardır Olmahalde bir küçük

mahalle kapısı vardır Bu dahi bir şahrah Mermeri ham döşeli İma-
reti Halil önünden haremın taşra kapusına sehl yokuş ile varılır bir
demir kafesli kapudur Atebei âlisindeki kemerde bir tulânîce mer-
meri ham üzre bu tarih tahrir olunmuşdur [Tarih]

(بيك سبا في ايام مولانا السلطان الملك الناصر الدنيا والدين محمد خلد الله
ملكه ابن مولانا السلطان السعيد الشهيد الملك المنصور قلاوان الصالحى تعمده الله
برحمته بنصره الفقير التى الثعالى سنه عشرين وسبع مائة)

Ve bu kapudan içeri yedi adım iç haremi şerif kapusı üzre celi
hat ile

(لا اله الا الله محمد رسول الله ابراهيم خليل الله)

istinsah olunmuşdur Ve bu kapudan içeri asla paypuş ile giril-
mez Bevvab fukaraları nigeşbanlık idüb hıfz iderler gayet mücellâ
beyaz mermeri ham döşeli bir haremi pakdir Ve canibi erbaası kal'a
misal kırk arşın bâlâ divar Ve harem içinde her taş cüssesi Kama-
me kubbesi kadar olduğu nümayandır Bu haremden camii pürenvar
içine germe üç kapudan duhul olunur Sağ tarafda Babı Yusuf ve
orta Babı İbrahim ve sol Babı Sare Bu kapulardan girüb ta mihra-
ba varınca camiin tuli ve arzı ikişer yüz ayaktır Ve ortadaki Kubbei
âli çar amelî sütunlar üzre eflâke serçekmiş bir kubbei nilgündür
Bu kubbenin canibi erbaası toloz kemer kubbelerdir Ve camiin ce-
vanibi etrafı serapa üç âdem kaddi bâlâ sâfi somaki ve yeşim ve ye-
rekani mevvac sengi mücellâlar kaplıdır Ve bu mermerlerden yuka-
ru Hazreti İbrahim hakkında Cenabı Bariden nazil olan Âyeti Şe-
rifler celi hüsnü hat ile tahrir olunmuşdur Meselâ (Âyet)

(يا ابراهيم اعرض عن هذا و ابراهيم مصلى و سلام على ابراهيم)

Bunun emsali nice yüz Âyeti Şerifler yazılmışdır Ve camiin sağ
tarafındaki divarlarda Hazreti Yakub ve Yusuf ve İshak hakkında
nazil olan Âyeti Şerifler tahrir olunmuşdur Meselâ (Âyet)

(و و هبنا له اسحق و يعقوب)

Âyeti gibi Âyetlerdir Ve bunlardan yukaru camii dairen madar
celi hattı müzehheb ile min evvelihi ilâ âhirihi Yâsîni Şerif tahrir
olunmuşdur Ve bu camiin minberi gerçi haşebdir Amma engüş ber
dihen idecek musanna minberdir Ve mihrabı dahi hurde elvan taş

ile murassa misal müzeyyendir *Bu camiin içindeki ziyaretleri beyan ider* Evvelâ camiin orta kapusından içeri girerken sağ tarafda bir kubbei pürenvarın içinde bizzat Kabri Hazreti İbrahim Halilullah Bikavli İbni Abbas şehri Ruhada vücade geldi Babası Âzerdir Esnamlar düzerdi Anasın Nemrud lâîn ateşe atub Cenabı Bari saklıyub narı gülzar eyledi (Âyeti Suretül Enbiya) (قلنا يانار كوئی برداً و سلاماً علی ابراهیم) fermanile nar ram olub hâlâ mancınık ve âteşgedei Nemrud Arefde yani Ruha şehrinde nümayandır Andan yine gelüb bir zaman anda makam idinüb andan emri hakkile Mekkei bina idüb badehu Kudüsü Şerifde sakinler idi Zemanı saadetlerinden bikavli Mehemmed İbni İshak vilâdeti Hazreti Muhammedül Mustafaya gelince sene 3070 dir Ve müddeti ömrü azizleri sene 200 Kâr kisibleri dihkânî yani ikinci idi Ziraat idüb müsafirlerin toplardı Ve Haleb şehrinde sakin iken bir beyaz ineği var idi Anın südile cemii halkı ziyafet idüb ikram iderdi Ve peynir ve kaymak icad etmek anlardan kaldı Ve ol beyaz inek Halebde fevt olub İnce Kınada defn etmişlerdir Anınçün Halebüşşehba dirler Yani Beyaz İnek Yeri demek olur Badehu ارجعی الی ربك emrine imtisalen Cenabı Bari tarafına müteveccih olub vücudu nazeninleri bu cami icre âsudedirler Sandukai şerifi zer enderzer sebzgûn atlas ile puşidedir Bilbedahe âdem görünce masru olur Nice bin peygamberlerin kabri şeriflerinde ihtilâf vardır Amma hadisi sahih ile bu kabri İbrahim Halil müsbeddir Leylei miracda Hazreti Resaletpenah gelüb ziyaret eyliyüb cemii bunda medfundur Nice bin ervahı enbiya ile görüşüb semaya uruc etdüğü müsbeddir Ve bu âsitanenin içi zer enderzer halıçeler ile mefruşdur Ve kubbe içi serapa lâil ve yakut ve zümrüd ve elmas ile müzeyyen kanadiller var kim herbiri bir Rum haracı değer Birer padişahın hedayasıdır Ve altun şem'idan ve çiragdan ve buhurdan ve gülâbdanlar var kim bunlar dahi birer vüzerayi sahib rey'lerin hayratlarıdır Ve cümle züvvaran içeru girdikde itriyyatdan dımağları muattar olur Ve âsitanesinin atebei âlisi ve tahtanîsi serapa yeşimi haisdendir Ve kapu kanatları dahi serteser gümüş ile puşidedir Ve dahi seri saadetleri önündeki pencerenin dahi kafesleri serapa sîmi sâfîdir Elhasıl vafında lisan kasır bir âsitanei pürenvardır Hakir bunda bir hatmi şerif tilâvet idüb sevabın ruhu pürfutuhlarına hibe eyliyüb şefaatterin reca eyledim اللهم يسر Badehu bu âsitanenin solunda yine cami içinde ve camie girerken sol tarafda *Ziyareti Hazreti Sare Ana* رضی الله عنها bir küçük kubbei pürenvar içinde âsudedirler Amma haremi Resulullah olmagile babı mesduddur Amma zer enderzer ile mülâmma bir murassa misal kapudur kim üstad zerger ana bir sufarı mıt-

raka urmuş kim vafında zeban lâl bîzebandır Ve bir mücevher kuf-
 lü var kim sâfi zeri halis üzere elmas ve lâil yakut ile murassa bir
 kuflü gencinei enbiyadır Ve hayratı Züleyhadır Mısırdan gönderüb
 yine bir Mısır hazinesi behası var Bu zikrolunan iki âsitaneinin ma-
 beyninde cami icre bir tevhidî sultanî olur kim cümle uşşakan müş-
 takan mest medhuş olurlar Ve minberin sağ canibinde çarkûşe bir al-
 çak kubbecik içre *Ziyareti Hazreti İshak bin Hazreti* Safet
 şehrinde sakinler idi Hâlâ Yehud taifeleri hanei şeriflerin ziyaret ider-
 ler Mabeyinlerinde tevatür ile meşhuru âlemdir Ve tevarihlerinde
 masturdur Ve kâr kisibleri raî idi Badehu Kudüsü Şerife hicret idüb
 darı bakiye intikal idüb naşi şeriflerin bu âsitaneinde defn etdiler
 Müddeti ömürleri yüz altmış sene oldu Âsitanesine yüz süren mes-
 rur şadan olub kesafetden halâs olur Acib surî Hudadır Kubbesinin
 iki pençeresi var Camiîn kible kapusına nazırlardır Amma bu kubbe
 olkadar müzeyyen değildir Ruhü şerifi çün bir Yâsini Şerif tilâvet
 idüb şefaatharın reca eyledik اللهم یرحمکم deyu Hazreti İshakın sol cani-
 binde kırk ayak baid İshak nebi kubbesine müşabih bir çarkûşe
 ve alçacık kubbe içinde *Ziyareti Rabeka Hatun Zevcei Hazreti Nebi-*
dir Haremi Resulullah olmak ile babı mesduddur Ve bu camiîn sol
 canibinde *Makamı Hazreti Havva Ana* Bu mahalde bir çarkûşe taş-
 da iberî lisanı ile bir hattı acibe var kim bir hatta asla müşabeheti
 yokdur Andan Hazreti İbrahimin türbesi önünde cami içinde
Ziyareti Serdabı şerif Bu camiîn altı serapa mağaralardır Haz-
 reti Resalet penahın hadisi sahihi üzere bu sehrin ulemaları
 naklile cemii enbiyai güzîn ve ülülazmi mürselînin zuhur
 ve sudur bulan menkabei şerifleri ve türbei lâtifleri bu garlarda âsu-
 dedirler Tavarîhi Kababîta ve Yunaniyanda ve tevarihatı Arabda mü-
 verrihînler kavli üzere bu serdab garında üç bin peygamber medfun-
 dur Bikavli ibni Abbas Bu garın kapusına Babı Serdab derler Taş-
 ra harem altında yolu vardır Amma kâgir bina ile mesduddur Bu-
 tunnasır ahmak cesedi Hazreti İbrahimi ve gayri enbiyaların naşi
 şeriflerin çıkarmağa sa'yi ihtimam murad idindikde nice bin ammaller
 helâk olub feragat etmiş Amma cami içre âsitaneî Halil dibinde bir
 menfez yeri vardır Destar ile bir âdem kellesi sığar bir mevzidir Ve
 fevkında iki nahif mermeri nazif üzere bir küçücük kubbeciği vardır
 Ve iki rakik sütunu mermer dahi divara muttasıldır Bu çar sütun
 üzere mebni kubbe içre ancak Serdab türbedarı sığar Ve andan gayri
 bir ferd oturmağa kadir değildir Zira bu aziz hasib ve nesibdir Bun-
 ların zürriyyetine mahsus bir hizmetdir Ve bu türbedarın başı ucun-
 da üç dane murassa ve mücevher kanadiller maslûbdur Ve Serdab

deliğinden aşağı dahi yedi kanadil maslûbdur Şeb ruz الى ما شاء الله çiragan olmadadırlar Bu kanadillerin şulesinden Serdabın içi bedri mü-nir gibi münevver olub beyaz kireç ile sıvanub cennet misal olduğu nümeyandır Amma aşağı Serdabı enbiyalar içine bakmağı men iderler Hattâ bir kerre bir kebuter delikten aşağı düşüb ölmüş Rayiha-sından âsude olan mürselînler müteezzi olmasın için bir nâbâlig tıf-lı mürekkebe masumu paki habli kavi ile bu Serdab deliğinden aşağı endirüb masum hamamın [1] cifesin alub garın içinde âsude olan peygamberleri ve iyallerin ziyaret seyir temaşa idüb Çekin beni der-ken masum feryada başlayub taşra nabîna çika(r) Ol zemandan beru bu delikten aşağı bakmağı reva görmüyüb men iderler Bu mahal-de camii şerifin içindeki ziyaretleri tamam olub teeddüben biz dahi Hazreti İbrahime *ziyareti vedâ İbrahim Halil* ide içeruye girdikde بسم الله الا اله (الا) الله ابراهيم خليل الله diyüb meydanı ziyaretde def'i atşan için üç kerre salevat parmağın emüb üç kerre سبحان الله diye Sünneti Halile ittiba etmiş olur Zira bizzat kendüleri mubarek emüb âbı zülâl nuş iderlerdi Ta âlemi sabavetden beru mutadları öyle idi Zira rahmi maderden müştak oldukları valideleri Nemrud lâîn havfinden Hazreti İbrahimi verüb bir garda bıragub Ya Rab Sana emanet verdim deyu gitdi Derakib Cebril Emin nazil olub Hazreti İbrahimin mubarek parmağın ağzına koyub emmeğe başlayub validesi lebeninden ziyade safa etdi Validesi dahi gâhi begâhi gelüb süd verirdi Ve görüb giderdi Hâlâ masumlar parmağın emmek Hazreti Halilden kalmışdır Hakka ki her masum parmağın emdüğü görülmüşdür Ana binaen vedâ ziyaretinde üç kerre parmağın emmek sünneti Halildir Andan *bu duayı okıya* (اللهم زدني علماً و غناءً و وقاراً) diye Elbette Cenabı İzzet ol âdeme ilim ve hilim ve berekâtı Halil verüb beynelakran vak'a vakar sahibi olur Zira ibtida beni âdemde sakal ağarmak Hazreti İbrahime vaki olub taaccüb idüb Ya Rabbi Bu nedir didi Cenabı İzzetden hitabı müstetab gelüb Halilim yani sevdiğim vakardır didi Hemen İbrahim Halil dahi اللهم زدني وقاراً deyu dua etdikde serapa seri muy(i) bile ağarub nuru mahz oldu İmdi bu mahalde öyle dua iden vakar sahibi olur Hemen itikad lâzım Andan geru السلام عليك يا خليل الله diyüb ca-miden taşra haremi şerifin canibi erbaasındaki ziyaretleri beyan Evvelâ bu haram şekli murabba bir beyaz mermer ile döşeli bir meydandır Tulen ve arzan ikişer yüz adımdır Evvelâ haremin canibi şimalîsinde *Ziyareti Hazreti Yakub عليه السلام* İbni Hazreti Safetde sakınler idi Firakı Yusuf ile girye ve hüzünden â'ma olub evlâdları kendüy(i) Mısır diyarında Fayyum şehrinde Hazreti Yusu-

[1] Güvercin.

fun hilâfet nübuvetinde varub mülâkat oldukda biemrillâh dideleri ruşen olub baba ve oğul birbirlerin bağına basub nice sene Fayyumda sakin olub andan(da) vefat etdi Müd(det) ömürleri sene olub naşı şeriflerin Hazreti Yusuf Ebülenbiya olan Halilürrahmana gönderüb hâlâ bu mahalde âsudedir Sanayiindi(den) bir şey malûm değildir الاحذر Yakub ile şöhret bulmuşdu Ülülazim peygamberlerdir Bir kubbei pürnur içinde sandukai şerifi sebzgûn atlas ile puşidedir Ve etrafında hüsnü hat Kelâmı İzzetler vardır Ve bir kaç musanna kanadiller ve âvizeler vardır Bunda bir Yâsini Şerif tilâvet idüb şefaatlerin reca etdik Kabulü Huda ola Ve bu âsitaniye karib yedi adım gidüb yine bir örtü altında başka bir kubbei âli içinde Zizareti Hazreti Lika Hatun Hazreti Yakubun zevcesidir Amma Hazreti Yusuf ile Hazreti İbni Yamen gayri anadandır Ve bu kubbei haremi Resul olmagile mesduddur Ve Hazreti Yakub ile Lika ^{لها} Hatun mabeynindeki hanefî mescididir Amma mihrabı yokdur Hamdi Huda yedi gice salâtı teravihi bunda eda eyledik Andan haremin canibi garbîsinde yaz soffası altında Ziyareti Hazreti Yusufiüs Siddik ibni Hazreti Yakub ^{عليهما السلام} KISSAI Yusuf nebi cemii tevarihlerde mastur Tahrire muhtac değildir Zemanı hilâfetlerinde Fayyumda dari fenadan dari bakaya rihlet idüb bir tuc sand(u)ka içre cesedi şerifin koyub nehri Nili mubarekiye ilka etdiler Bادهu bir müsine hatun ilkasile Süleyman nebi asrında Nilden çıkarub sandukasile bu mahalde defn olundu Müddeti ömreş sene 102 dir Zira vasiyyetleri öyle idi Hâlâ bu haremi şerifde başka bir kubbede Hazreti Yusuf babası Hazreti Yakub nebi fevtindensonra yirmi sene muammer oldu medfundur Sandukası sebzgûn atlas ile puşidedir Ve canibi erbaasında yirmi kıt'a Kelâmı Kadimler var kim herbiri birer diyarı islâm hattatlarının hüsnü hatlarıdır Ve hikmet bu kim bu âsitanei Hazreti Yusufu mağmum giren mesrur çıkar Amma gayri enbiyalarda âdeme bir dehşet hasıl olur Seri saadetleri tarafındaki Kelâmı İzzetin birin alâtarikülenfal açınaca ان من مصر لامرته اكرمي مشواه Â(ye)ti geldi Hakire ilham olub bildim Mısır seyyahati bu zaife müyesser olur deyüb derunum şehadet etdi Ol saat bir Yâsini Şerif tilâvet idüb ruhu şeriflerine hibe idüb şefaatlerin reca etdim Ve Mısır seyyahati müyesser olursa bir hatmi şerif tilâvet etmeğe taahhüd etdim Bu mahalde haremi şerifde olan ziyaretler tamam oldu Amma ihvanı zî saadetler(e) malûm ola kim bu âsitanede nekadar Resulü Huda medfunlar ise payi şerifleri hâlâ kiblemize doğrudur Seri saadetleri Kudüse müteveccihdir Zira anların zamanı saadetlerinde Kudüsü Şerif kible idi Hâlâ Kudüs ise kiblemizin şimal(î)sine vaki olmuşdur Anınçün seri saadetleri Kudüse

müteveccihdir Hâlâ bu asrımız kavmi defn olunduğu gibi başları garba paları şarkadır Bunlar kıbliye müteveccih oldukları gibi değildir Amma bu harem içre asla şecer mecer makulesi olmayub haremın canibi şark(i)sinde beyaz sengi azîm vardır Anın altında Ziyareti Hazreti İsmail ibni İbrahim عليه السلام Bunda âsudedirler Amma mezkûr senk kabri şerifi üzre hâlâ mevtalarımız gibi kıbliye doğrudur العلم عند الله Bu mahalde dahi bir Yâsini Şerif tilâvet idüb şefaatlerin reca eyledik Badehu bu haremın şark canibinde olan babdan çıkub yol aşırı ve beş adım Camii Caveliyye Allahü a'lem Mısır padişahlarından Yusuf Salâhüddin binasıdır Kaçan Hazreti Halil camiinde cemaat kes(i)re oldukda bu camiinde edayi salât iderler Gerçi mabeyninde yol vardır Amma yine pak harem yoludur Anda dahi nemaz kılınır Ve bu camiin cemaati Camii Halil cemaatin görüb salâtı sahiha olmagıyçün bu camiin ol tarafı amudlardır Mabeyinleri demir ve tuc kafeslerdir Ve bu cami tulen ve arzen yüz elli beş ayakdır Ve altı sütun üzre mebni toloz kemer binalardır Kubbelere değildir Ve ortası açıktır Ve derunu camiin canibi erbaası divarları birer âdem kaddi hâlâ gûnagûn sun'u Huda mevvac ebrî mermerler kapulıdır Ve bu camiin mukabilinde Halil Camii kapusına nazır bir kapusu var Ol dahi şebekedir Kemeri üzre bu tarihi kitâbet olunmuşdur (Tarih)

(هذا جامع جاولية سنة ٨٧٥)

Ve bu camiin mihrabı önünde matbahı Hazreti İbrahim Halilullah Subhu mesa fukarayı billâha ve âyende ve revendiye nîmeti bezli (bezl) etmek için tablı Halili getürdügelüb ahali (i) şehire ilân oldukda azameti Huda olkadar âdem cem olub her kes قصصن şorbayı Halil ile pür idüb ehli iyalleri ile kefaflanırlar Hakir dahi teberrükken ol fukaralar bölüğünden olub bir sahan buğday corbası aldım Huda alimdir bir vüzeranın ve bir ulemanın taamında o lezzeti müşahede etmedim Bu güruhu enbuh gidüb ardı sıra müteaddid âdemler ve bazının huddamları bakır sahanlar ile gelüb bunların cümlesine pilav ve yahni ve zerde ve şorba bezl olunur Zira bunlar eimme ve hutaba ve meşayihun ve mürtezikadırlar Aşçı başı kelamile ruzmerre yed(i) bin sahan taam bezl olunur İşte cümle bu yedi kazandır didi Amma Huda alimdir bin kazgan taam o taşınan sahanlara yetişmez Amma Cenabı Bari berekâtı Halil virmiş Acib acib hikmetdir Asla bu taamlardan maada leylei cum'ada südlü aş ve ديش Halil palûzesi bîimtinan çıkub cemii âyânı şehre mebzul olub (Âyet) وما قدر الله حقه قدره

günlerde bir بکى bin esmerüllevin ekmek virirler Ve bu leylei cum'ada ta vaktülaşayede mehterhane ve tabıl ve nakkare ve kös ve nefir ve kudume turalar uruldukda dağ ve taşlar ra'id var gürler Hulâsai kelâm bu şehir halkının ağni(y)ası ve fukarasının hanelerinde ateş yanub nîmet bişmez Meğer cenaze guslü için ateş yakalar Yahud müsafirleri gelüb bir kaç gün taam tabh etmegiçün ateş yakalar Andan malûmdur kim filân kişinin hanesinde ateş yanar Acaba aslı ne ola Mevtası ola Yahud müsafiri ola deyu o hane sahibinin halin bu gûne süal iderler Bundan maali kelâm oldur kim Hazreti İbrahim Halilullâhın nîmetile mücavirîn ve müsafirîn matbahı Halilden geçinirler Ve bu matbahda Hazreti İbrahim zamanından beru ateş sönmemişdir Daimüddehr ilâ yevmilkıyame müebbed ola Âmin Ya Muin Ve dahi bâlâda tahrir olunan cümle âsârı binaları şehrin şimalinde bir mürtefî yerde şehire havale âli binalardır Cümle âsârları kurşunlu değildir Sâfi mücellâ kirec ile puşide beyaz incu misali nümayandır Allah mamur eyliye Ve bu Camii Halil ve kulle misal bir minaresi vardır Gayet âlidir Ve bu camie muttasıl şehrin âyân eşrafının havadar haneleri vardır Kat enderkat kâgir binalardır Cümle evlerinin revzenleri aşağı şehire ve canibi cenuba ve garba nazırdır Ve bu aşağı şehrin ortasında bir ulu çay caridir Bazı zaman münkatı olur Ol mahalde bir bürkei azîm vardır Ve bu varuş cümle mahalle ve handır Cümlesi bağ ve bağçeli ve kâgir kal'a misali kulleli hanelerdir Ve bu şehrin canibi erbaası serapa sa'b taşlıkdır Ve cümle evleri sütuhu beyaz kirec sıvalıdır Ve Halilürrahmandan gayri Selâtîn camii yokdur Amma şehrin şimalinde Camii Hazreti Osman var Amma şehir haricinde kalmış Cemaati yokdur Ve tarzı kadim minarei mevzunu var Bunun dahi sütuhu kireclidir Ve bu semtde cümle Yehud taifesi sakindir Anıñçün Hazreti Osman Camiinin cemaati yokdur Amma eimme ve hutebası ve müezzinleri ve mürtezikası vardır Ruzi cum'ada azîm cemaat cem olub edayi salât iderler Bundan gayri maada yedi me-sacidlerdir İki tekve ve üç hammamı var Amma Halilullah hammamı acib tarzı garib binayi enbiyadır ki mucize ile bünyad olmuş(ur) Hasta girse biemrillâh şifa bulur Âbı havası lâtif ve ruşina hammamı ferah fezadır Ve üç hanı var Amma Koca Mustafa paşa hanı kal'a misal bir hanı muazzamdır Paşa tarafından voyvada bunda beş bayrak asker ile hükûmet ider Cümle iki yüz höcredir Ve iki bin at alır bir meydanı azîmi var Ve canibi erbaasında höcrelerin altı serapa ıstabldır Hassandır Amma suyu bürkedendir Ve gayri hanlarda kuyular vardır Ve bu varuşun canibi erbaasında kal'a yokdur Amma

Halilürrahman âsitanesi iki kat kal'adır (Diz)darı ve neferatları Zira ol âsitanede olan mali hazayin meğer Medinei Münevverede ola Ve bu şehir gayetülgaye intihai serhaddir ve badiyei Arabistandır Canibi şark(î)si ve kıblesi sengistan ve celçelistan (çengelistan) dır Ta Bağdada varınca vadi hamundur Ve ol türbeler içre nice bin mileli muhtelife Urban ve uryan ve giryan kavim vardır Anlardan havf olunub bu Malilürrahmanı hıfz hiraset idüb kal'a içine almışlardır Amma bu âsitaneye gec nazar iden kerratile helâk olmuşlardır Ve hâlâ bu şehir halkı himayetullahdadırlar Zira cemii koyunları ve sığırları meralarında çobansız gezerler Asla kurddan havf etmezler Ve bazı âdem hanlarının babların mesdud etmezler Amma bazısı Ehil yine harami gelür deyu babları sed iderler Zira âbı havası letafetinden mahbub ve mahbubesi ço(k)dur Ve cümle halkı Arabdır Ve gayet lecuclardır Ekseriya alaca aba giyerler ve beyaz destar imame giyerler Âyânı çuka ve sof cellâbi mevsuf ahmer sof giyerler Ve zenanesi altun ve sîmi halis takye üzre beyaz izar bürünürler Ve reayasın çoğu Yehudi ve قراری ve Yakubî ve Dürzîlerdir Amma Ermeni ve Urum asla gelüb tavattun idemez Ticarete gelen bile üç günden ziyade duramaz Hemen mürd olur Cümle iki yüz dükkânı var Bezazistanı virandır Ve bazı evler altında sebilhanleri vardır Ve bağ bağçesi Kudüsü Şerif yolu üzre dağı taşı yedi saatlik yer serapa bağ ve bağçedir Her sene Cenabı Bari öyle berekâtı Halil virir kim Mekke ve Medineden ve Mısır ve İrakdan nice kerre yüz bin deve gelüb anebi Halil deyu bazirgânlar kuru üzüm yükledüb vilâyet vilâyet götürürler Ve inciri ve rummanı ve gûnagûn âbdar üzümü ve elması ve ayvası ve dipsi Halil yani bekmezi ve zeytunu meşhuru âfâkdır Ve cemii halkı bağbandır Zira ziraat yeri azdır Ve bir gûne bir çekirdekli engürü olur İzmir ve Kuşadası ve Karabağlarda ve İstanköyde ve Acem Huy meninde olmaz Kırmızı kabak yemenî misal bir üzümdür Amma Hikmeti Huda şarab etseler sirke olur Mucizei Halildir Amma zeytunu zeyt yağı ol kadar çok olur kim Mührü İlyas iskelesinden her sene gemilere üzüm ve incir ve zeytun ve zeyt yağın doldurub dib Firengistana gider Ve taşlık yer olmağla şiddeti har ziyadedir Ve cabeca halkının rengi ruları humret üzredir Amma birbirleriyle hüsnü zindegâneleri yokdur Ve şeb ruz gavgaları çokdur Gayet lecuuc kavimdirler Ve dağlarında beş on bin tüfenk endaz kavmi vardır Hâkime itaat etmezler Gayet gani ve sahi kavimdirler Cenabı Bari mallarına ve bağlarına berekâtı Halil vermiş Taamların tek ü تنها yemiyüb elbette müsafirle tenavül iderler Haktaalâ berekât vermiş kavimdir Ve bu şehrin ederun birununda olan

Ziyaretleri beyan ider

Evvelâ şehrin şimalinde mezaristan içindeki *Makamı Kırklar*

Ve camii kurbinde *Şeyh Kehen'uş* شيخ كهعوش ve şehrin şimal ucunda bir kubbe içinde *Şeyh Aliyyü'd Dekâvî* شيخ على الدكاوى ve bu mahalde nice bin sâdâtı kiram ve nice bin sahâbei izam ve nice bin kibarı evliyaullahlar bu Halilürrahman sebebile bu mahalde medfunlardır Ve şehrin içinde *Şeyh Abdurrahman* Hazreti Ebabekirus Sıddık tarıkı ki tarıkı nakşibendiyyedir anların hulefasından kutba kadem basmış bir ulu sultandır Ve bunların haveriden [1] *Şehy Reyhan* sahâbe(i) kiramdandır Hazreti Resalete her bar reyhan hedaya götürürler imiş Ulu sultandır Bunların biraderleri Şamı Şerifde Paşa Sarayının iç hammamının kapusu dibinde medfundur Ve yine bu Halil şehri içre Hazreti *Şeyh Yusuf Neccar* Hazreti Resalet huzurunda bunların belin Selmanı Pak bağliyub neccarlara pîr oldu Bunların intikalinden sonra yine Selmanı Pak Hazreti Ali huzurunda Ebulkasım Abdül Vahid Neccarın belin bağladı Bu dahi neccarlara pîr oldu Kabri Baki'dedir Bikavli Fütüvvetname İmamı Cafer ve yine şehri Halil içinde mahkeme medresesi sahibi Eşşeyh محيى المجرى bir azîmüşşan hayrat hasenat sahibi ulu sultandır Tabakatı Şa'ravîde menakıbı masturdur قدس سره العزيز

(وانبياء الكرام على نبينا وعليه افضل الصلوة واشرف السلام) (سطر تصحن

الوثيقه) من الانبياء الكرام ومغانم زارهم. الفقير الحقير الحاجى حافظ القرآن اولياء كلشنى رجانا منهم التوصل لمغفرة ذوالجلال والا كرام يسال الله لنا وله حسن الختام والسلام)

Hamdi Huda bu şehirde bir hafta bağ ve bağçede zevk safalar idüb evliya ve enbiyaları ziyaret idüb nice mazanna (i) kirame kimesnelerin sohbetile müşerref olub hayır dualarile behremend olduk Kırk nefer erbabı zuama ile yine Kudüsü Şerife müteveccih olduğumuz manazilleri beyan ider Şehri Halilden şark canibine bağlı ve dağlı şahrah ile bir saat

Kariyei Sagir

Yetmiş seksen evli bir Araba[2] karyesi dir Bazı zeman Şam hakinde sakin Âli Omur ءومر Urbanı bunları uryan idüb emval erzakların nehb ve garet iderimiş Bariyede[3] bir cami vardır Camie muttasıl bir kubbe beyaz vardır Anda rirareti (ziyarati) Hazreti Yaserya ibni Hazreti

[1] (Civarında) olacak.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Arab)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (Ve bu kariyede)

İs ibni Hazreti İshak Amma ahali karye bizzat Hazreti İs dahi bunda medfunderler العالم عند الله Amma bu Hazreti türbe âsitanesinde bir şeyhi var Daima savmı Davuda müdavim mazanna(i) kirame kimesnedir Hakirin derunundan geçdi ki bu Hazreti Süreyya ruhuna bir Yâsini Şerif tilâvet idem deyu Bu hatırda iken hemen şeyh Yâsini Şerifi tilâvet idin buyurub ve keşfetdiler Hakir dahi bilâ lâhn savtı âlâ ile tilâvet idüb sevabın Hazreti Şüreyyanın ruhu şerifine hibe eyledim Ve şeyhin desti şerifin bus idüb hayır duaların aldık Ve bu imam ban Urban fukarası içre olmagile olkadar müzeyyen değıldir Ancak sandukası hadargûn atlas ile mesturdur Ve cami haremde bir âbı rahmetle memlû bir sarnıcı var Cümle halk andan istimal iderler Ve bu karyeden bize şeyh hazretleri elli tüfenkendaz Urban şebbaz refik verdi Zira Gazze paşası Şeyh Beşiri katl etmiş Ol ecilden cümle Urban dağı ve taşı kaplamışlar ki Gazzei basub şeyhlerinin intikamın alalar Biz dahi Nablus yoluna gitmiyüb Rabbül Belhî رب البلخى nam sengistan ve çengelistan yerlerden şiddeti hararet çekerek ol mahuf ve muhatara yolları ubur idüb Hazreti Musa yoluna azimet etdi (k) 12 saat

Kariyei Nuaym

İbrahim Halil evkafıdır Yüz evli bağ ve zeytun ve inciri ve dud eşcarlı mamur karyedir Han ve hamamı ve bir lâtif mamur camii ve minaresi ve haremi altında bir âbı hayat sarnıcı vardır Camiin sağında

Ziyareti Hazreti Lût ibni عليهما السلام

Bir âsitanei münevverdir kim canibi çiharı iremizatülomad gibi bir bağ bostan gül gülistan nahlistan içre bir kubbei âlide âsudedir Amma müzeyyen değıldir Ancak sandukaları yeşil sof ile puşidedir Müddeti ömürleri sene 200 oldu Hazreti İbrahimin ammisidir Kavmi Samerîdendir Mütetikât مؤتفكات şeriki Safet şehrine karibdir Anın halkını dine davet etmeğe memur oldılar Kırk yılda üç kişi imana geldi Hak Azze ve Cel Cebril Emine emir idüb ol şehri cümle halkile havaya çıkarub ruyi zemine urub yire geçürdü Hazreti Lût dahi Kudüsde mütemekkin iken bu kariyei Nuaymde merhum olub hâlâ bu camide medfundur Amma bu kariyei Nuaym şehri azîm bir sevadı kadim imiş Hâlâ âsârı binaları nümayandır Ve bu âsitaniye cemii masru ve[1] gelüb ziyaret idüb şifa bulu(r) lar Hakir bir Yâsini Şerif tilâvet idüb şefaatin reca eyledik Ve bir gice bunda mihman olub şeyhin bize koşduğı kırk âdeme beş guruş verüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mehmum)

avdet etdiler Badehu bu karyeden yirmi tüfenk endaz vesile alub yine canibi şarka 3 saat sâfi taşlık içre ubur idüb

Kariyei Veşle (وشله)

Yüz evli kal'a misal bir mamur köydür Bunda sehl istirahat idüb ve tahtelkahve ve tenavül idüb cümle refiklerimizin ve hakirin atlarına ikişer at yemi alub cümle doksan dörd yem alub üç gurus verdik Hâzâ bereketi Musa deyüb bir kaç âdem silâhlarile bize refik oldılar Zira bu mahaller gayet havf ve haşyet çekecek yerlerdir Andan yine göz göz gün sa't (sa'b) sengistan içre 6 saat

Ziyareti Hazreti Musa ibni Karn Amran عليه السلام

Valideleri Yuhanadır Menecehr İran ve Turan padişahı idi Velid bin Masun yani Firavn Mısır padişahı idi Bedehu igvayi Şeytan ile hâşâ sümme hâşâ rübubiyet davasın idüb (Âyet) انا ربكم الاعلى didi Bunların zamanında Hazreti Musa Saidi Ebrime karib vücude gelüb anası Yuhanâ Hazreti Musai bir sanduka icre koyub Firavn havfinden Nile atdı Hikmeti Huda ol sandukıyle Hazreti Musa Firavnun haremî önünden ubur iderken Firavnun hatunu sanduka (i) Nilden çıkarub pinhanen perveriş idüb müruru eyyam ile Musa bir feta olub âlemi sayyahat icre kendülere Mısır hakinde Bahri Kulzüm sahilinde Turu Sinada münacat iderken kendülere kırk yaşında nübüvvet ihsan olunub Firavunu dine davet etmeğe memur olub bilâhare yine Süveys deryası kenarında Hazreti Musa Firavn ile cenk idüb Hazreti Musaya asker ile Süveys deryasına girmek fermanı Huda olub (Âyeti) فانلق ذكأن كل فرق كاطورالعظيم mazmununca Hazreti Musa askerile deryaya girüb halâs oldu Firavn bu hali görüb Âyâ Bu ne haldir derken derhal Hazreti Cebril bir kıtrak (kısarak) ile Fravnun aykır atı önüne düşüb derya (ya) girdi Aykır atı dahi kısarak görüb ardına düşdü Firavn olkadar licamın çeküb zabtı mümkün olmıyub deryaya girüb Musa nebi leşkerin kovagitdi Firavnîler bu hali görüb yire girdi Biz ne tehir ideriz deyu cümlesi deryaya girüb guruh guruh gitmede Ta ki mabaadlerinde bir firavnî kalmıyub biemriliâhi taalâ cümlesi Süveys deryasında فلودر boğazı nam mahalde gark oldular Badehu Cenabı Bari ol gark olan firavnîlerin lâhmın ekl iden balıklardan Kırç balığın halk eyledi Mel'un balıktır Mahallinde evsafı tahrir olunur Badehu Hazreti Musa Bahri Kulzümün Habeş canibine gelüb Fencistan ve Berberistan ve انه ve Asvan memleketinin halkın dine davet iderek Saidde vatanı aslîsi olan Beledi Ermeni İsfune gelüb andan Mısır Atik ki şehri Nustatdır (Fustat)

anda halkı dine davet etdi Zemanı bâsaadetlerinden vilâdeti Hazreti Muhammede gelince sene 3300 dür Ömreş sene Ve sebebi maişeti sanayii Hazreti Şuaybın çobanı idi Ve kelimullah idi Yani bilâvasıta

Cenabı Bari ile kelimat ider ve (Âyet) *وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْوِيمًا* Cemii tevarihi muteberelerde hikâyeti masturdur Ve hâlâ bu mahal ki Kudüs Şerifin canibi şarkîsinde yedi saat baide

Bahirei Sidrem yani Bahire (i) Lût

Semi helâhil misal suyu var ndır Sahilinde bir kubbei mehbatı münevverde âsudedir Çöl çölistan ve bir beyaban ve bir cayi sengistan olmağile canibi erbaasında şenlik yokdur Amma kubbei âlisine muttasıl bir camii âlisi var kim dürrü beyz âsâ beyaz münevverdir Ve cabeca etrafında höcreleri vardır Ve haremde bârânı rahmet ile memlû bir âbı hayatvar çahı ması var Ve minare (i) mevzunu var kim misli meğer Mısırdâ Gavriyye minaresi ola Ve haremde taşra yine bârânı rahmetden memlû bir bürkei azîm var Ve sandukai şerifî Kudüsde Hazreti Davud sandukası gibi zer enderzer atlası ahdar ile püşidedir Ve kubbei âlisi zîkıymet halıçeler ile döşelidir Amma mücevher ve murassaat makulesi zîkıymet kanadıl ve çirag ve çiragdan ve buhurdan ve gülâbdan yokdur Ancak yüz mıkdarı kana (d) illerdir Ve camii dahi hemçinan tekellüflü değildir Zira hali yerededir Bu âsitanenin canibi kiblesinde iki yüz evli bir karye vardır Müslüman ve Yakubî ve Yahudîler vardır Huccac züvvarân her yaz bu âsitaniye geldiklerinde mezkûr kuradan ahalisi gelüb ehli züvvara hizmet idüb mekûlât meşrubat levazımatların getirüb hizmet iderler Türbedar dahi bu kariyeden Amma bu âsitane Hindîden gayri kimesne yokdur Ve her sene ziyaret iden kavmi Yahud çokdur Zira anlar Musa derler Kudüsden beş altı yüzü bir yire gelüb alaybeği bayrağile asker alub gelüb ziyaret iderler Bu âsitane ve cami gûya üstad benna elinden henüz çıkmışdır Merkadi pürenvarının kanadil ve halıçeleri daima hali üzre durub türbedarları babını sed etmezler Daima mekşufdur Bir kerre Arab ve Dürzîler bazı eşyaların serika etmişler Cümlesi mürd olmuşlar Bir celâl sahibi ülülaz (im) peygamberdir kim âdem kubbei münevveri içine dahil oldukda vücudu insana lerzan hâsıl olub valih olur Hakir vardıkda âsitanesin bus idüb cümle refiklerimizle *السلام عليك يا كليم الله دستور يا كليم الله* diyüb dahil olduk Payi saadetleri canibinde muvace (h) ei şeriflerine varub cümlemiz âdab üzre oturub hakirin Surei Nebe'de kalmış bir hatmi şerifi tamam idüb sevabın ruhu şeriflerine hibe eyliyüb şefa-

lerin reca eyliyüb taşra camie varub ibadet etdik Ve ol gice anda mihman olub ahalii karye ellerinde tavuk ve bir koyun ve beş himar yükü nilgûn taşlar getirdiler Hakir decacların ve ganemin behaların verüb Bu taşlar nedir dedim Ya Sultanım Bu hacerat misli şecerat hatabdır didiler Hakir itimad etmedim Badehu kav yakub tanceri ve gayri (i) taşlar üzre koyub bazı har haşak ile alev zâhir olub mezkûr taşlara tancere(i) kodukda alev beralev olub neft ve katran misal yanardı *Hikmeti Huda* meğer ol dağların cümlesinin hârâları böyle yanarmış Hikmeti acibe ve garibedir (Âyet) ان الله على كل شيء قدير Badehu bu taşlardan barımıza bir kaç kıt'a koyub ziyareti veda idüb cümle refiklerimizle bu bahirei ve *Bahirei Lut* derler Sidrem kenarınca sen-gistan icre gidüb kabayili Âli Omur haymeleri içinde sehl istirahat idüb bu bahirei Sidremden lâtif ahmerüllevin semekler sayd idüb alelfevr tabh etdiler Tenavül idüb def'i cu etdik Amma gayet leziz mahileri olur Ve bu halicin dairen madar cürmü dokuz mildir Gû-nagûn maideleri olur Amma sehl şurdur Hayvanat içerler Şita ey-yamlarında seyli rahmetden leziz olur Bu bahirenin canibi garbîsinde kabri Kelimullaha karib

Cebeli Zeyti har (جبل زيت خار)

derler bir cebeli sagiredir Anda bir garı azîme vardır Hazreti Lût nebi bu gar icre ümmetlerinin ehil iyallerin kavmi Lûtîler havfinden bu garda pinhan eylemiş Hâlâ bu gardan her gice bir ziya zâhir olub bu etrafa ziyabahş olub mehi cardeh gibi cevanibi erbaa münevver olur *Hikmet* bu kim ruzu ruşende bîbak ve bîperva ol gar içre girüb seyir temaşa idersen ne çırag ve ne kandil ve ne fitile ve ne âteş ve ne âteşdan var Ancak sun'u Hudadır Bir şem'i şebistan zâhir olur kim akıl perişan olur Amma Hazreti Meryem Yehudi kavmi ta'nın-dan Kudüsden firar idüb bu halici Sodrom ve bazıları Bahirei Meryem derler bunda kapanub Hazreti İsa ile bunda sakin olurmuş Cenabı Bari anlara Cebril Emin ile رطباً جنياً ihsan idüb leylei zulmetde ziya ihsan iderdi Ol ecilden hâlâ bu gardan ateş zâhir olur Hattâ hakir ol gice bu ziyayı müşahede idüb ilmelyakin ve aynelyakin ve hakkal-yakin hasıl etmegiçün ol şeb Âli Amur haymelerinde mihman olub hayli ikram etdiler Badelgurub cevzii âteş nümayan olarak vakti aşada cihan âlemtab oldu Ta vakti[1] mahalline dek berkarar olub badehu muzmahil oldu بخلاق الله مايشاء بقدرته وبكم مايريد Bunları seyir temaşa idüb bu muhalden şimal canibine beş saat gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (şafii)

Def'a menzili Kudüsü Şerif

Ekalîmi hakikîde iklîmi salisededir Tuli neharı ve etvalül leyalı ve talii binası bunda cemii ahibba ile vedalaşub Mısırdaki İbrahim paşaya gidüb andan haccı şerife gitmek sadedinde iken Kudüsü Şerif paşası Harmuş paşaya emri şerifler gelüb sair eseneden on gün mukaddem Şam huccacın Hüseyin paşa ile maan Şamdan çıkub Mekkei Mükerrerimeye azimet idersiz Ve Mısır emirülhaccı ile dahi fermanım öyle sâdır olmuştur deyu hattı şerifi saadet makrun gelince hakir hesab etmegi (etdimki) Kudüsden Mısır yirmi konak yerdir Bu hesab üzere huccacı müslimîn çıkmağa yirmi gün kaldı diyüb bizzaruri Mısır rahına gitmeği feragat idüb bin seksen iki Ramazanının salâtı idini Mescidi Aksada kılub badeddua cümle ahibba ile musahafa ve veda idüb Şam canibine azimet idüb Kudüsden canibi şimale 9 saat sâfi zeytun ve tinli bağ ve bağçeli kuralar icre ubur iderek

Menzili Kariyei Selima

Bir bayır üzere iki yüz Arab evli ve âbı hayat sulu bir mamur karye ve ziametdir Andan yine şimale mahsullü sahralar içre 8 saat

Menzili Kariyei Naşif Oğlu

Ziametidir Yüz haneli belidedir Andan yine şimale âbâdân hamun icre 6 saat gidüb şiddeti hararet ile bîtab ve bîmecal olub

Evsafı kal'ai Cebelül Alcun (Aclûn)

Arzı Filistinde sene tarihinde şehri Mısırı sahibi Melik نصرام binasıdır Badelhicret sene 60 tarihinde hazreti Muaviye Şamda emirül-mü'minîn iken tamir termim etdi Bادهu sene 222 tarihinde kal'a miftahın Çerakeseler Selim Şaha teslim idüb Şam eyaletinde sancak beği tahtı oldu Hâlâ beğinin tarafı padişahîden hassı hümayunu 26000 yük akçedir Ziamet 4 ve timar 51 Paşası ve erbabı zuaması ve erbabı timarları kanunu padişahî üzere cebelüleri ile bin iki yüz pakize asker olub her sene Şam huccacı Mekkedden avdet etdikleri mahalde huccacı[1] Âsi Hurmada istikbal idüb âsilerden halâs[2] memurlardır Gayri sefere gitmezler Ve paşasına kırk kise hasıl olub ve sancağı yüz elli akçe şerif kazadır Ve yüz kırk pare nahiye kuralarıdır Amma Arab esbinin payinde payimal ve sergerdan kuralardır Kadıya senevî altı bin guruş olur Kethüdayeri ve Şam serdarları ve

[1] Bu kelime Bağdad Köşkü nüshasında yok

[2] Bağdad Köşkü nüshası (etmeğe)

âyân dizdarı ve merdümü hisarı vardır Cümle yüz elli pürsilâh neferatlarıdır Ve kal'ası bir püšte üzre şekli murabba ve sengi musanna ile mebni bir kal'ai şirindir Dairen madar cürmü ve nazır bir demir babı vardır Ve içinde bir cami ve yet(m)iş seksen mikdarı toprak ile mestur hanecikler vardır Beği kal'ada sakin olub ve han ve hammamı ve beyz(z)istanı yokdur Ve aşağıda varuşu

(Bir satır boş)

ve âbı havasının letafetinden bağ ve bağçesi firavandır Ve engürü Halilürrahman inebine müşabihdir Ve şehrinin yıldız canibi iki konak yere ta Ayni Tüccara ve قاقوت ve Leccuna varınca Heyhat misal çemenzar hâle ve ergavan beharile mahsuldar bir dar diyardır kim her sene kırk elli bin Tü(r) kman sellenub mihman olurlar Bu şehrin canibi şarkîsinde iki saat

Bahirei Zagr (بحيرة زغر)

Dairen madar altı mildir Âbı hayat sudur Gûnagûn mahileri sayd olunub canibi erbaasında kabaili Vahidat ve Âli Omur ve Beni Zahid meks idüb taravet kesb ider Bu bahire Mine bahiresi ile Cebeli Aclûn mabeynehümasında vaki olmuşdur Ve بوزع sahilinin canibi garbîsinde bir beyaz kubbei münevver vardır Anda ziyareti زغر binti Hazreti Lût عليه السلام anda medfundur Amma türbedarı ve kanadîli ve haliceden halidir Zira âbâdândan nişan yokdur Cümle kabayili Urban çokdur Bu âsitanenin cenbinde bir ayn vardır Bu kerimenin ismile müsemma olub Ayni زغر derler Kabaili ulemayi Urban efvahında böyle şayîdir kim bu ayn kıyamete karib yani ısrat saatde cuş huruşa gelüb bu sahra ve şehirleri gark ide derler Hakikatülhal eğer tuğyan etse ta Şama gelince önüne hail yokdur اللهم عفونا Bunu dahi ziyaret idüb yine kal'ai Aclûna gelüb ol gice mihman olub badehu Aclûnun bağlarından taşra kible canibinde etdüğü Katran kal'ası rahi üzre Ziyareti Hazreti Beşir ibni Hazreti Eyyub عليه السلام çemenzar yerde bir beyaz kubbei[1] ve ehli civarı yokdur Ol ecilden müzeyyen değildir Amma ziyaretgâhı has âmdır Bazı mahalde Beni Reşid kabilesi bu mahalle gelüb Vadii Beşir deyu meks idüb ziyaret iderler Suhuf nazil olmuş peygamberdir Hakir hamdi Huda Hazreti Eyyub ibni ziyaret idüb bir Yâsini Şerif tilâvet idüb şefaatlerin reca eyledik Müddeti ömürleri sene Sanayii bağban imişler Andan yine Cebelül Aclûna gelüb bazı ahibba ile vedalaşub yine canibi şimale 9 saat gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (münevverde medfundur Türbedarı ve)

Def'a kal'ai Ayni Tüccar

Mukaddema evsafı tahrir olunmuşdur Anı ubur idüb 4 saat türablı sahra içre güzer idüb Safet şehri hududunda Mine gölü kenarınca sa'b ve sengistan yerleri geçüb Nehri Vadi bahirei Miniye mahlût olduğu mahalli atlar ile ubur idüb ana karib

Aynüt Tin ve Ayni Limon

Bu 2 uyunlar bahirei Miniye munsab olduğu mahalden atlarla geçüb

Evsafı harabı şehri Taberistan

Badettufan mamur âbâdân olan büldanlardandır Bu Taberistan sık ormanları ile kat etdikleriyçün Teberistan Taberistan derler Canibi garbîsi ta Safet şehrine canibi cenubîsi kal'ai Kahkaha canibi şarkîsi Bahirei Taberistanın nısfına varmış şehri muazzam imiş Sene 76 Tarihi vilâdeti Îsadan sonra Buhtunnasır harab idüb yine mamur olub bu şehirde yetmiş peygamber bir asırda cem olmuşlardır Yehud taifesi bu nebilerin çoğun katli iderler Hâlâ bazı ziyaretler var kim nebilerdir deyu ziyaret etdik Amma esmaları malûmumuz değildir Badehu sene 792 tarihinde Timur Kudüse g(i)derken bu şehir kavmin katli âm idüb şehrin harab ider Hâlâ harabdır Amma bunda olan imareti kadimeler ve âsârı azîmeler meğer Ayaslugda ve Mısırın Şark ahmiminde ola Bu şehri ubur idüb yine Mine gölü kenarınca gidüb ta Ayni Tüccardan 6 saat

Menzili hankahı Mine ve evsafı Rahirei Taberistan

Efvahı nasda Mine gölü derler Bu bahirenin canibi garbîsinde bir kayalı alçak cebel dameninde bahire kenarında bir küçük handır Amma gayet bîemandır Zira canibi erbaası Dürüzî ve Urbandır Ve serapa Urbanı bîeman insandır Âyende ve revendeleri kendüleri gibi uryan idüb katli ebdan iderler Sene tarihinde Şam ve Kudüs mabeynehüması emin tarik olsun için Lala Mustafa paşa binasıdır Ve Safet hükûmetinde gayet mahallinde bina olunmuşdur Kiblesi canibi sahili bahirei Minedir Serapa ılkın ağacı hıyabanıdır Bu ormanların türabında Safet keçesi boyayacak gûnagûn kök boyalar çıkar Ta Firengistana nice bin yük götürürler Safet hâkimi öşrün alur Ve bu bahirei Mine kiblede yıldız canibine tulânî vaki olmuşdur Tuli iki konaktır Ve arzı Müzeyrib مزرع kal'ası kurbinden ta Taberistan canibine varınca elli mildir Amma gayet âbı hayat suyu vardır Ve

Kudüsü Şerif rahı üzre sahili bahirde mamur âbâdân kuraları vardır Amma canibi şarkîsi ve kiblesi Şamın Kâbe yolları ve Urban yatakları olmagile mamur değildir Ol canibi beyaban olmagile sahili bahire çengelistan ve hıyabandır Ecnası mahlûkat olduğundan maada Beni İsrail koyunları vardır ki ibtida müştak olmuş kuzuk durdur Amma gayet semiz ve karnları yine sayir koyun boynuzu gibi kurulmuşdur Ve kuyruğu tavşan puçığı gibidir Bu bahirede arslan dahi olur derler Amma hakir görmedim Amma Merzifon şehri himarı kadar hınzırları olur kim tabir olunmaz Sayd şikâr olunacak yerdir Amma beş on kişi varsa rehzenler âdemi şikâr iderler Ve bu hahiriye azîm nehirler mahlût olur Evvelâ canibi garbîsinde Ziydaniyye ve شقف dağlarından ve Baalebek sahrasından hasıl olan nehri Tennuru sagir ve nehri Hulhulü kebir İkisi bir yere munsab olub cisri Yakub altından ubur idüb bahirei Miniye munsab olur Ve canibi şarkîsinden nehri خربان kal'ai Müzeyrib altından cereyan idüb buna mahlût olub ve canibi şimalîsinden nehri كهوه ve Belidei Sanemeyn صميم cenbinden uyunu Sanameyn dahi bu bahirei Mineye mahlût olur Ve Şamın Kâbe yolunda Ayni Zerka dahi buna rizan olur Âbı hayat bir bahiredir Ahalii vilâyet yetmiş gûne semeki lezizi olur derler Ve hükemayi kudema yetmiş hassanın yazmışlar Ve bu bahirenin canibi erbaasında olan ucubei dehrden nice yüz ibretnümalar vardır Amma cümleden biri bu bahirenin canibi bir harab şehir vardır

Evsafı harâbi şehri Zagzaga

Hazreti Lûtun şehridir İklimi Filistindedir Bunu dahi Buhtunnasır harab etmişdir Hâlâ bu bahirenin sahilinde dağı ve taşı dutmuş bir harabâbâd diyardır İmâreti harabîsi bir günde devir olunmaz Bunda olan binalar takı kesradan nişan verir amudu müntehalar ve mutalsam köhne âsârları var kim âdem hayran olur Amma etrafı mamur belideler ile ârâste ve mahsuldar vadileri var Bu harabistan içre kabaili Vahidat ve kabaili رباح ve kabaili Reşidin ganemleri kışlar Azîm garlar ve saraylar vardır Bunda

Germabı Zagzaga

Farsîde germab arabîde ayni cari Türkîde ılıca ve kaplıca ve mogolîde ve lisanı yunanîde nero ve lisanı lâtinde bâna derler Ve lisanı Ekradda cermik bir hikmeti ayndır Hükema kavlince mâi carisi kükürd maadini üzr (e) uğrayub şiddeti harare-

tinden ol ayn ateşpare olub bir yerden tulû ider Amma beni âdeme olkadar nafîdir kim bir vech ile evsafı tabir olunmaz Amma bu Zagzaga ılıcasının cümle hassasından biri kırk gün bir cüzam nuş etse dürrü beyzâsâ olur Hassai sanisi cereb ve behak ve firengi marazların firengî şemşir gibi kat ider Karib ve baid diyarlardan bu kudret hammamına girüb şifa bulurlar Ve yine bu bahirenin canibi şimalîsinde

Hammanı Demamir

derler Bu dahi kudret hammamıdır Amma bu u'cubei dehirden itimad etmiyecek sun'u Hudadır Şahraha karibdir Cümle ahbab ile varub görmek olmuşdur Moin Oğlu girüb nikris zahmetinden halâs olub nef'in müşahede etdiğiçün bu germab üzre kubbei âliler bina etmiş Etraf kuralardan ahali büldan gelüb gasil iderler Amma taşra çıkınca sovukdan gayet ihtiraz lâzımdır Ta ki nef'i müşahede oluna Amma zîruh hayvanat makulesinden bu germaba düşse tüyü dökülür Ve *garabeti garibetül acibe* Bir destimal içre üç yahud beş yahud yedi hâsılı kelâm tek beyzai yani yumurta kosan su içinde pişüb taşra çıkarsan biri gaib olub beyzaları çift koyalar Amma çift beyzai kosan pişirüb yine çift yumurta çıkar ki hâlâ destimalde bir rahne yok iken yine böyle olur Acib hikmetdir Bazılar bir ecinne müekkili vardır İdris nebi kehenelerinden bir kâhinin mâi mutalsamıdır Kaçankim beyza (i) bu suya koyub pişirseler biri ol ecinniye gıda olur Eger çift kosalar yine dürüst çift yumurta çıkar Böyle mutalsamdır deyu nakleylediler Amma ekseriya bu ılıcaya Kudüs ve Safet Yehudileri çok girerler vesselâm Ve bu Mine bahiresinde bir cezirecik vardır Kudüs rahından nümayandır Ana Ceziretun Nemmil *جزيرة النمل* derler Bir küçük cezirecikdir Hazreti Süleyman idüb Ya Süleyman Sencileyin yedi Süleyman gördüm diyen muru zaif bu cezirede sakindir derler Amma görmedim Bu mahalde Mine gölünün evsafı tamam olub Mine canibinden yine şimale Ak Taşlık belin geçüb üç saat rena ceküb el'iyazübillâh candan bizar olub piyade derdi mihen çeke rek âhir atlara süvar olub üç saat dahi türablı yerler ile gidüb *ziyareti cübbü Yusuf* عليه السلام Şama giderken şahrahnın sağ tarafında bir zîyaretgâh kuyudur ki Hazreti Yusuf(u) biraderleri bu çaha atınca Cenabı Bari Yetiş ya Cebril deyu emir etdükde Cebril Emin dahi berkı hâtıf gibi tarfetülayn içre yetişüb kanadı üzre Yusufu alub çahnın bir köşesinde bir taş üzre koyub gitdi Bu çaha Cenabı İzzetin nazarı taallûk idüb çah iken Hazreti Yusufu çah oldu Bu bi'rin hakkında nice yerde (Âyet) *في غيايات الجب* misilli Âyetler vardır Badehu Mısır kârbanı geçerken

bu kuyudan su çekerken (Âyet Suresi Yusuf) فادلى دلوه قال يا بشرى هذا غلام واسروه. nassı dahi Hazreti Resalete alâtarikulkıyas niçe nazil olmuşdur hikâyeti cemii tefasir ve kütübü muteberelerde masturdur Badehu tüccar Hazreti Yusufu kuyudan çıkarub Mısırdâ azizi Mısıra satdılar Müruru eyyam ile kenduye kırk yaşında nübuvvat gelüb Mısıra halife olub bu kuyuyu mamur etdi Hâlâ bu çah üzre çar nahif mermer sütun üzre bir alcacık kubbecik vardır Âdemin başı değer Bu kubbenin içi âyende ve revendenin gûnagûn hatları mestudur Ve kuyunun umku bir köndür kaddi yani beş zirâ ancak Hattâ hakir sene tarihinde Silâhdar Murtaza paşa ile Kudüsden gelirken ziyaret idüb hakirin bir sırma mebrum matarası ve miftah gulâm (ın) ın bir hışti düşdükde hakir hemen iki çember kolanın bir yere bağlıyub hakir Yusufvar nüzul etdim Amma suyu gayet kalil idi Ve bu çahın suyu aslî değildir Bârânı rahmetden cem olur Kesme kayalı sarnıcdır Ve Hazreti Yusufun cülûs etdüğü kayada mubarek zanuları yeri âşikâredir Ve bir yerli kayacıdır Bu mahalle Yusuf ve Hazreti Cebril nazil olduğu hatıra hutur idüb kuyu icre hakire bir bügâ ârız olub olkadar tazarru nalişler idüb Cenabı Bariden sıhhat (i) beden seyyati tam ve âhir nefesde iman reca idüb cemii atşanın delvlerin ve mataraların doldurub def'i atşanlarına sebep olub hakir dahi mataramız pür idüb ve mezkûr gümüşlü hışti taşra çekdirdim Hattâ su kalmıyub tıyn türablı bulanık su kalub yine çember kolanlarile hakir taşra çıkdım Bazı âdemler dahi enüb su bulamıyub taşra çıkdılar Ve bu bi'ri mubarekiye muttasıl kıblesi tarafına üç adım karib bir hanı azîm vardır Bunda bir mescidin atebei âlisi üzre celi hat ile tarihleri var Amma müruru eyyam ile matar ve selcden hattı mütegayyir olub tahriri mümkün olmadı Ve bu mescidin sol canibi divarına muttasıl kal'a misal bir hanı kebiredir Cümle yüz ocakdır Havlisi bin at alur Şimale nazır bir kapusı var Bu mahalde bu han ve mesacidin gayri imaret yokdur Ve bu hanın canibi şarkında hana muttasıl bir püşte vardır Ol püşte üzre Mine gölünün cürmü ne mikdarı idüğü bu tepe üzerinden nümayandır Zira bu cübbü Yusuf mahalli gayet âli yerlerdir Bu püşte (de) Hazreti Yusuf biraderlerinden *Hazreti Yahudanın makamı* var Hazreti Yusufu biraderleri kuyuya ilka etmek murad itdiklerinden Yehuda rıza vermiyüb hiddetinben bu püşte üzre olan taşları tırnagile kazduğı sengi hârâlara mubarek pençeleri tesir etdüğü yerler zâhirdir Ve Kurd Yusufu yedi deyu biraderleri Hazreti Yakuba yalan söylediklerinde bu Yehuda bile değil idi Zira peygamber olmuşdur Peygamberlerden kizib sâdır olmamışdır Ve Cübbü Yusufun canibi cenubîsinde yol aşırı Ziyareti Şeyh Mehemmedül Arabî bir alçacık

kubbe içinde âsudedirler Ve türbei envarı kurbinde bir kaç şecercikler vardır Bunları ziyaret idüb 3 saat Yıldız canibine belme aşığı andan yine düz çemenzar sahra ile 3

Ziyareti Hazreti Sa'd Vekkas

Bir sengistan yerde bir kubbei âli içinde medfundur Ve bir âli âsitanesi var Türbedarları ve fukaraları vardır Sahâbei güzîndendir Hazreti Resaletpenahın huzurunda Selman Pak Hazreti Alinin seccadesi üzere oturub kırk beşinci pîr bu Sa'd Vekkas olub belin bağladı ve icazet virdi Cemii kemankeşlerin ve tirendazların silsilesi bunlara çıkar Biemrillâh ol mertebe ok atarlardı kim yanmış çırığın şulesin urub söndürürlerdi Hattâ Hazreti Resalete Kayserden elçi gelüb Ya Muhammed Siz cenkde ok atarmışsınız Ne gûnedir Görelim dedikde Hazreti Resaletpenah Sa'd Vekkasa hitab idüb Ya Sa'd Bu leylei zulmetde bir cile asub ol cileye sehm ur buyurduklarında Hazreti Sa'd ol sebebi (şebi) zulmanîde ol maslûb çingırağa kırk ok atub kırk sehmi dahi isabet idüb elçi âlemi hayretde kalub derhal Ya Muhammed Senin mucizendir deyüb imana gelir Hâlâ İslâmbolda ve gayri diyarlarda talimhanei sehm dükkânçesinde maslûb çingıraklar şast berkabza ok urdukca celâcil var sada verir Ol Sa'd Vekkasdan kalmışdır Ve bunlar aşerei mübeşşeredendir kim bunlara ehli cennetsiz deyu Hazreti Seyyidül kevineyn kelâmı dürerbarları ile tebşir idüb hadisi şerif buyurmuşlardır Hâlâ âsitanesinde olan tir kemanın hesabın Cenabı (Bari) bilür Zira âyende ve revendeden ne kadar tirkeş sahibi var ise bu dergâha gelüb sadagın kabri şerifin sandukası altına koyub badehu tekbir ile şeyh ol kimesnenin kemerin bağlyub tirkeşden üç ok bıragub bu âsiteneden teberrüken bir ok alub sadagina kor Kanunu kemandaran böyledir Ve Sa'd hazretlerinin yay ve okları maslûbdur Ve her hünerver pehlivanın makduru beşer olmıyan peşendide darblarından birer alâmetleri var Bazısı ok ile saban demiri delmiş Kimi taşa kimi tuca urub geçirmiş İbretnüma eşyalar vardır Hattâ hakir bu ziyareti etdiğimde tirkeşim tekbirledüb üç ok bıragub fatihi Mısır Selim Hanın bir elmas peykân hadengin teberrüken alub tirkeşe koyub duai sena ile kuşandım Hudayi Müteal seyyahat etdiğimiz gazalarda icra etmesin reca idüb ruhu pür fütuhlarıyçün bir Yâsini Şerif tilâvet etdik Ve bu ziyaretin canibi cenubîsinde cibalde şehri Safetdir Ve Beytülhazen hıyabanının ağaçları nümayandır Ve bu ziyaretin canibi erbaasındaki sengistan serapa göz göz delik delik süngervari olmuşdur kim Hazreti Yakubun gözü yaşından pare pare

dide dide nümayandır At ve âdem basmada usret çeker Ve bu vadilere Kenan İli derler Anıncün müvverihanı Rum Hazreti Yusufu Yusufu eş'arlarında yad ide Bu ziyareti idüb yine şimal canibince bir saat gidüb

Makamı Vadiüzziib (مقام وادی الذئب)

Bir çemenzarda bir sofficıktır Hazreti Yakub bu mahalde on iki oğluna Kani Yusufum deyu süal etdükde fevri وانتم عنه غافلون di-diklerinde derhal Hazreti Yakub cümle nahiyede sakin kurdları çağırub derakab cümle hazırın olub Benim Yusufum kağınız yedi deyu süal buyurdılar Amma malûmu saadetleridir kim Yusuf nice oldu Derhal cümle ve kellâ Biz peygamberzade ve ibni âdem tenavül ideyiz deyu yemin etdiler Ve Ya Yakub Allah ile bundan sonra ahd idelim Sen dahi şahid ol Bir dahi canlı kısmından hayvan eti yemiyelim Hâşâ ki biz senin Yusufunu yemiş olavuz deyu bu Kenan İlinin kurtları yemin etdiler Hâlâ yine ol vadinin kurdalarını görmüşüz ot otlarlar ve beni âdemden olkadar kaçmazlar Bir halûk kurdcığızlardır kim gürk ile ganem âsude olub mucizei Yakub ile geçinirler Ruyi arzda bir diyara mahsus değildir Bir padişahı medh etseler Zemanı devletinde kurd ile koyun yürür didikleri bu Kenan İlidir kim Âli Osmanın hükmündedir Ve bu mahalle Vadii Ziib derler Anı ubur idüb Mine canibinden 9 saatde Nehri Hulhulü cisri Yakubdan ubur idüb cisirden yüz adım baid

Menzili Hanı Cisri Yakub

Bu nehrin öte canibi Kenan İli ve Safed hakidir Bu beri canibi Şam hudududur Matekaddem bu han binasıdır Müruru eyyam ile harabe yüz tutub sene 1082 tarihinde Sultan Mehemed Hanı Rabi ki fatihi Giriddir anın akrabasından Canpuladzade Hüseyin paşa müceddeden bina idüb evvelki esasından tulen ve arzan yirmişer arşın ziyade tevsî idüb bir hanı âli olmuşdur kim gûya bir kal'adır Bir mescidi ve havlisinde bir havzu azîmi var Ve canibi erbaasında mazgal delikleri var Ve bir demir kapusu var ki kal'a kapularından metîndir Hakka ki elzemi levazımından yerinde bir hayratı azîmdir Allah akıbetin hayır eyliye Andan yine şimale bu handan bir bayır yukaru altı zirâ arzı siyah sengi hârâ kaldırım üzre beş saat gidüb bu hayrat dahi Canpulad zade Hüseyin paşa kendü vakti şitada bu rah üzre evvel niçe yüz at gark olub âdem helâk olurdu Andan ubur idüb bir mişezar hıyaban içre ve bazı sengistan yerleri ubur iderek 5 saat

Evsafı kal'ai Kunaytara

Sene tarihinde Süleyman Han vezirlerinden Lala Mustafa paşa binasıdır Mutekaddem bir sa'b derbendi calender kemingahâh devender yer imiş Hakka ki mahallinde bina olunub hayratı azîme olmuştur Şam vezirinin hassıdır Üç yüz asker ile bir paşa ağası hükûmet ider Yüz elli akçe kazadır Ve nahiyesi kuradır Kethüdayeri yokdur Amma Şam yeniçerisi serdarı ve dizdarı ve nefer merdümü hisarı vardır Kal'ası bir düz çemenzar sahrada şekli murabba bir demir kara taşdan bir küçük kal'adır Dayiren madar cürmü sekiz yüz adımdır Şimale nazır bir demir kapusu var Ve yetmiş sekiz mikdarı toprak ile mestur neferat evleri ve bir mescidi var Ve bu kal'eye muttasıl bir kal'a dahi var Dayiren madar iki bin yedi yüz adımdır İçinde yüz yetmiş ocak bir hanı azîmi var kim diller ile tabir olunmaz Istablına üç bin at sığar Ve bir camii bîmisli var kim vüze-ra camilerinde naziri yokdur Ve yirmi iki kıt'a Kelâmı Şerifler ile mihrabın iki canibi zeyn olmuştur kim herbir Kelâmı İzzet biner altun değer Hattı Yakut ve hattı Şeyh ve Karahisarî ve Abdul-lahı Kırımî gibi hattatların hüsnü hatlarıdır Ve canibi etrafında olan revzenlerin üstünde kaşii Çin üzre âyeti şerifler tahrir olmuştur Ve zîkıymet halîçeler ile mefruştur Ve müzehheb şem'i-danları ve çiraganlar ile tezyin olunmuştur Ve Rum tarzı bir minarei mevzuu vardır Kibliye nazır bir kapusu vardır Atebei âlisi üzre tarihi budur

Bu tarihi mermer üzre zemini laziverd rummanî müzehheb bir hüsnü hattır Amma sihri âsârdır yokdur Ve haremi bir mesiregâh küşade bir haremdir kim gûnagûn dirahiti sayedar ile ârâstedir Ve عشراً فعضراً bir havzu zâhiri var kim içinde gûnagûn mahîler şinaverlik iderler Ve bu haremin canibi şimalinde yirmi kubbe imareti ve kilârı ve mahzenleri var Sabah ve ahşam handa hazır olan müsafirîne bir bakır sini çorba ve âdem başına bir nan ve her ocak başına birer şem'a virüb nîmeti mebzuldür Ve cümle at başına birer yem virirler Ve bu şehirde nekadar âdem var ise matbahı keylâvüsden (keykâvüsden) tayinleri vardır Azîm evkafdır Gün başına birer belidesi vardır Mütevellisi iki yüz âdem ile tahsili mal ider bir eyalet yerdir Ve bu camiin harem kapusu önünde bir çarsu vardır Cümle yüz elli kârgir toloz bina dekâkinlerdir Her esnafdan bulunur Bu hayrat hasenatın cümlesi Lala Mustafa paşanıdır Ve cümle imareti resası nilgûn ile puşide bir hayratı azîmdir Ve bu hayratın canibi erbaasındaki çemenzar sahray meralar cümle bunun evkafıdır Yaz ve kış çayır ve çemeni eksik değildir Cümle

Şamlının ve Hacca giden huccacı müslimînin ve paşanın cemii hayvanatları bunda cayırlar bir mahsuldar hamundur Ve havası sehldir Kışı katı olmaz Şamın odunu ve kömürü bu Kunaytara dağlarından gelir Azîm ormanlıktır Bu ormanlıkların içinden refiklerimiz ile meşeyistan içre Kunaytaradan canibi kibliye 5 saatdir

Ziyareti Hazreti Ukkâşe رضى الله عنه

ki sahâbei güzînin güzidesi olduğundan maada Hazret kemali muhabbetden zahrı Resulullahda olan mührü nübüvveti öpmüşdür Cemii zikirlerde ne takrib ile mührü nübüvveti pus ettiği masturdur Amma bu âsitanei Ukkâşe bir acayib hıyaban ormanistan içre bir beyaz kubbe içinde medfundur kim eseri binası Abdülmelik ibni Mervan binasıdır Neçe fukaraları türbei pürenvarına hizmet iderler Bu âsitane Kunaytara ile Hazreti(n) ziyareti mabeynine vaki olmuşdur Amma bu hakir sene 1059 tarihinde diyarı Rumda şehri Merîşe uğradığımızda Meraşa karib kiblesi tarafına Sof dağının ta nihayetinde Hazreti Ukkâşe kabri var Ve bir âbı hayat kuyusu var Andan nuş iden hafakan marazından halâs olur Azîm ziyaretgâhı ünasdır Belki o Meraşdaki makamı olub bu Kunaytara kurbindeki kabri pürenvarı ola قدس سره Bundan kalkub dört saat bir iki yerlerde mamur âbâdân Şam kuralarından

Kariyei Turunciyye

İki yüz evli ziametdir Nehri Turunciyye derler bir ayni zülâli vardır Bazı sahib tabiat olan seraya bu âbı nabdan götürürler Âdeme hayatı cavidan verir Anı ubur idüb bu rahın nısfına dek bir sengistana düşdük kim ne at basacak yer v(a)r ne âdem piyade gitmeğe imkân var Gûya rahı sakardır Ta Sa'saaya ساعة varınca böyle taşlıktır kim nice bin âdem atile tekerlenüb ayakları hurd olmuşdur Huda rahmet eyleye Tatar Hanı Kapu Kethüdası Tatar Süleyman Ağa iki saat yerin tathir etmiş Dua iderek anı ubur idüb

Evsafı Kal'ai Şa'saa

Sene tarihinde fatihi Yemen Sinan paşa binasıdır Şam nevahilerinden yüz elli akçe kaza niyabetdir Şekli murabba bir kal'ai senk-âbâddır Cürmü altı yüz adımdır Garba nazır bir vasî ve âli bir demir kapusu var Dizdarı ve merdümü hisarı mevcut olub neferat evlerinden gayri bir şey yokdur Amma bu kal'a(va) muttasıl yine kal'a

misal bir hanı azîmi var kim vafında lisan kasırdır Cümle yüz yirmi ocaktır Ve ıstablı iki bin devabat alır Ve bu mahalde bir musanna ve mükellef ve müzeyyen bir camii ruşeni var kim tabir olunmaz Mihrab ve minberi hayal pesend bir serbülend minberdir Ve mihrabın canibeyninde yirmi kıt'a Kelâmı Şerifler vardır kim herbiri birer memduhu âlem hattatların yadigârlarıdır Ve gûnagûn necef ve billûr ve musanna âvizeleri ve zîkıymet halîçeler ile döşenüb zeyn olmuş bir camii pürenvardır Ve bir minarei mevzunu var kim gayet seramed minarei musannaı mevzundur Ve haremde bir şafiî havzu var Mâi zülâl ile memlûdur Ve bu hareminden taşra bir vasî harem dahi var Müsafirîn çok geldikde hayvanlar bunda kayd etmegiyçün yerde nece yüz demir halkalar vardır Bu mahalle karib sekiz kubbei âli imareti ve kubbei habbazîni ve kilârleri var Şeb ruz âyende ve revendeye mâhazar tahtelkahve fiturundan maada subh mesa müsafirîn ve mücavirîne birer tas çopra ve birer nan ve buhariye bir bir şem'i rügan verirler Mütegayyir kimesnelere birer demir sini ile üç gün taam verirler Amma has ve âmin hayvanatlarına birer at yemi evkafdan mukarrerdir Han ile cami mabeyninde yirmi dükkânı ve bir hammamı var Cümle bu binayı azîmler kurşunludur Bu hanın canibi şarkisinde yüz mikdarı evkaf reayalarının kamışdan külbehaneleri var Amma taşra canibi şimalisinde yüz adım baid bir bayırcık üzre bir hanı atik var paşanın hayratıdır Asker ve müsafirîn firavan olsa bunda dahi meks iderler Amma çarsuy bazar ve şadımanlık yokdur Ziyareti Şeyh Ebn Nedda شيخ ابوالندا Sahâbei kiramdandır Hazreti Süleyman [1] Pak belin bağladı ve icaz(et) verdi Dellâlların silsilesi ana müntehidir Ve bu Sa'saa sahrasında asla arzı haliye yokdur Cümle âyânı Şamın çiftlikleriyle müzeyyen bir mahsuldar serapa ziraat olunur fezadırlar ve kuralardır Bu mamur vadi icre şimale 2 saat

Kariyei Davudiyye

Şam halifelerinden Âli Atabegiyandan Nureddinüş Şehid ibni Ak Sungurül Berskî hazretlerinin evkafından altıyüz bağ ve bağçeler ve cami va mesacid ve suku muhtasaralı mamur ve müzeyyen belidedir Bunun bağ ve besatînlerine muttasıl Şam bağlarıdır 2 saatde

Evsafı kal'ai Şamı cennetmeşam Toprağı müşki amberfam Dimışkı darüsselâm

Mukaddema bin elli sekiz senesi bu mahrusei mubarekiye def'a-
:[1] (Selman) olacak

Şam

(XIX. *asir*)

(Youannin et van Gaver, Arabie)

teyn gelmek müyesser oldu Amma karardade olmıyub ziyaretlerinde bazı ahvalâtına vâkıf olmadan def'ateyn Âsitanei saatde Murteza paşanın emrile ulaklığıle gidüb gelmeden evsafına cür'et olunmadı Hamdi Huda bu bin seksen iki Şevvalinin beşinci günü bu Darüselâma sıhhat ve selâmetle vâsıl olub merhum ve mağfurünleh Siyavüş paşanın biraderi veziri âsafı şir Hüseyin paşaya gelüb sarayı âlide bir höcre döşiyüb sehiz nefer âdemlerimin ve atlarımın mekûlât meşrubatlarile birer kat libası fahire ihsan idüb zamanı devletinde evsafı Şama cür'et olundu Evvelâ ihvanı zevilukule puşide olmıya kim bikavli ibni Abbas edîmi arzda badettufanı Nuh عليه السلام ibtida Musul kurbinde Cebeli Cudi dameninde şehri Cudii bina etdi Hâlâ bir belidedir Andan binayı sani Halebdır Andan binayı salis bu Şamdır İbtida Sam bin Nuh binasıdır Samdan galat Şamderler Bu şehir ibni âdem ile öyle mamur oldıkim cennetmeşam olub Hazreti Nuh dahi gelüb tavattun etdi Ta Hazreti Resaletpenahın zamanı basaadetlerine gelince nice bin düvel mülûk malik olub âhir Kayasıralardan Herkil nam bir kıralın kabzai destine girdi Devletleri mümted olub âlemgir oldu Badehu Hicretin sene 13 Hazreti Halid seksen bin asker ile Şam üzre gelüb Herkil Kayserin elinden kuvveti bazı ile feth idüb mutasarrıf oldu Badehu Hazreti Eba Bekir halife iken merhum olub Hazreti Ömer halife oldukda Hazreti Halidi Şamdan mazul idüb Şamı Ubeydetüccerrahiye verdi Badehu Emeviyyundan Hazreti Muaviye Hazreti Ali hilâfetinde sikke ve hutbe sahibi emirülmü'minîn olub Hazreti Ali ile ve Ayişe Sıddika ile Sıffîn cenklerin etmişdir kim tarafeynden niçe bin sahâbei kiram şehid olduğu tevarihî muteberelerde masturdur Badehu Şama nice mülûk dahi mutasarrıf olub Hicretin sene 500 tarihinde Sayda ve Beyrut Tırablus Şama küffarı Fireki pür renk istilâ idüb andan Dürüzî Timanî ve Yezidî ve mervanî ve Nusayrî mel'unlarının muavenetile Şama istilâ etdi Ve memaliki Şamı ve Kudüsü sene 80 zabt etdi Hikmeti Huda ol asırda Âli Fatımînden Hafızınüddinullah Mısır halifesi idi Bir gün Mısır kulu gulüv idüb Zâhir billâhı katl idüb yerine Hafızüddinullah oğlu Ebülkasım İsai halife etdiler Bu hâdisei menhus Bağdadda Âli Abbasiyandan Elmütteki billâha haber varınca dehal ümeralarından Mahmud Nuriddini Zengi ve Esedüddin Şirgûhii Mısır üzre serdar idüb eman ile Mısırı feth idüb sikke ve hutbe Elmütteki billâh ismine okıdub andan cümle asker Şamı Şerifde olan Firengi pürçenk üzre vardıkda kırk bin asker ile dahi Elmütteki billâh tarafından Âli Ekraddan Sultan Nureddin şehid ve ammi zadelerinden Yusuf ibni Salahüddin dahi bir koldan hücum idüb Şamı ve Kudüsü

ve Akkâ ve Remlei cümle halâs idüb Nureddin Şehi Şama müstakil padişah oldu Badehu küffar Reşide ve Dimyata ve Mansuriye bin pare gemi ile istilâ idüb Nureddinüş Şehidin emrile Yusuf Salahüddin derya misal askerle varub mezkûr şehirleri feth idüb Mısır halife oldu Sikke ve hutbe kendi ismine etdi Ve Şamda veliniamı olan Nureddinüşşehid ismine kıraat etdirmiyüb Bağdad halifeleri Âli Abbasiyan ismine hutbe tilâvet etdirüb Abbasiyan dahi Yusuf Salâhüddine menşurlar gönderüb müstakil padişahı Mısır oldu Amma beri tarafda Nureddini Şehid bu hali istima idüb Salâhüddini Şama avdet (davet) etdi Salah dahi avdete icabet şeklin idüb Mısırdan Belbise gelüb bir bahane ile yine Mısır avdet idüb Nureddin Şehid havfindan Mısırdan Cebeli Mukattam üzre sene tarihinde hâlâ Taş Sarayı ve yeniçeri odaları olan kal'ai müceddeden bina idüb eski Mısır harab oldu Ana kadim a'sarda Mısır Fustat derler idi Hikmeti Huda Salâhüddin kal'ai inşa iderken bu Şamı Şerifde Nureddini Şehid merhum olub Salâhüddin Hısırdan müstakil padişah olub Şama dahi malik oldu Ta Çerakese devlete geldi sene 913 tarihinde Çerakese padişahlarından Sultan Gavri Mısır padisahi iken veziri salisi Melik Senbal Şam hâkimi idi Sene 921 tarihinde dahi desti Çerakesi nakesi bîkesden Selim Şahı Evvel Mısır fethine giderken Melik Senbal salâbeti padişahyîe takat getiremiyüb Hayre Bay vasıtasile Şamı şerifi Selim Hana teslim idüb cemii âyânı Şam الامن اول الله بقا - سائم deyu payi semendine yüzler sürdiler Ve Selim Han ol meştayi Şamı amberfamda [1] idüb Samı paşaya ve mevleviyyetin Efendiye ihsan idüb eyaletin tahrir etdi Ve yirmi bin asker kayub bir iç kal'a bina olunmasın ferman idüb gitdiler Mısır fethine müteveccih oldılar Hamdi Huda ilâ hazel'an bir eyaleti vezaretdir Paşasının tarafı padişahîden hassı hümayunu on kerre yüzbin akçedir Ve has defterdarına hazinei Şam 140335 ve has zimmet kethüdayi defteri Şam 130000 ve has ziamet defteri timarhayı Şam 140000 sancağında cümle kılıc ziamet 128 ve kılıc timar 868 ve eyaleti Şam cümle on üç sancaktır Yedisi has ile zabt olunur Üçü Sultane [2] ile zabt olunanda timar ve ziamet yokdur Ve kırk bin dahi çöl çölis-tanda kabaili aşair beğleri vardır Her vüzeradan tecdidi liva idüb hedayaların virüb hil'at giyerler Amma bunların dahi vilâyetlerinde timar ve ziamet yokdur Ancak huccacı müslimîne hizmet etmeleri mukabelesinde kanunu Selim Han üzre yetmiş kise surreleri ve bir destar hil'atleri olur Amma eyaleti Şamda olan sancakları beyan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Şamı)

[2] (Saliyane) olacak

ider Evvelâ Sancakı Kudüsü Şerif ve livai Gazze ve livai Safet ve livai Nablus livai Cebelül Alcun ve livai Cellûne ve livai Şam paşa sancağıdır ve tahtıdır Ve saliyane ile zabt olunan bunlardır Evvelâ livai Tedmiz [1] ve livai Sayda ve livai Beyrut ve livai Karaknuh Cümle sancakları bunlardır Ve Şamın hazine defterdarı ve defter kethüdası ve timar defterdarı ve çavuşlar kethüdası ve defter em ini ve alaybeği ve çeribaşısı ve yerli yeniçeri aga ve kethüdası ve başçavuşu ve ortaçavuşu ve küçük çavuşu vardır Ve bin beş yüz müsellâh ve müretteb yerli yeniçerisi vardır Amma on bin askeri güzide olur Gayet anka kullardır Beher sene emiri hac ile beş yüz yiğit huccacı müslimîni haccı şerife götürüb getirirler Ve bu taifenin mekûlât meşrubatlarıçün kilâr emini ve Haburrumman çavuşu tayin olunub hacca varub gelince kırk dört bin guruş Şam hazinesinden masrufları olur Ve her âdeme mirîden birer kısrak virirler Bazı(lar)ına heccan ve mahafe verirler Ve eyaleti Şam alelûmum kâmil dokuz yüz doksan altı kılıcdır Yüz yirmi sekiz ziametdir Ve sekiz yüz altmış sekizi timardır Bu askerin kanunu padişahî üzre cebelüleri ile dokuz bin altmış beş kılıc benam namdar asker olur Vezirlerinin dahi hassı hümayununa göre iki bin askeri ile ve eyaleti askeri ile sefer eşerler Acib ve garib müzeyyen askerdir Hâlâ Köprüli Mehmed paşanın re'yi tedbiri ile Şamın iç kal'asına Âsitanei saadetden üç oda yeniçeri kodılar Amma yamakları ile iki bin asker olub iç kal'ai zabt etdiler Zira Şam kulu vüzeraya tasaddur etmişler idi Anların zurubazuların kırmak için kapu kulu tayin olundu Ve eyaleti Şamdan paşasına bervechi adalet seksen bin guruş olur Ve eğer cür'et sahibi ise daima çöl tarafında isyan idüb huccacı ve gayri tüccarı nehb idenleri paşa dahi garet iderse yüz bin guruş hasil olur bir vezareti âlidir

Zira eyaleti azîmdir Şark canibinde ta nehri Fırada varınca Bağdad ile müşâdır Ve canibi cenubîsinde ta Arişe varınca Mısır ile müsâdır Ve canibi şimalîsinde ta Maarraya varınca Haleb ile hududdaşdır Ve canibi garbîsinde Gülbin dağlarına varınca Şam Tırablus ile sınırdaşdır Hulâsai kelâm dayiren madar beş aylık yoldur Ve eyaleti Şam beş yüz akçe şerif mevleviyyetdir Bervechi adalet kırk bin guruş hasil olur nahiye niyabetdir Sancağında cümle pare kuradır Ve eyaleti cümle kaza yerdir Bâlâda tahrir olunan sancakların herbiri birer kazadır Âsitane tarafından molla hizmetinde rüusu hümayun ile Dergâhı âli bevablarından zerduz keçeli muhzırbaşısı ve yeniçeri çukadarı vardır Ve

[1] Tüdmür, Palmir

mezahibi erbaadan şeyhülislâmı vardır İmamı Âzam mezhebinin müftisi beş yüz akçe molladır Ve nakibüleşrafı kezalik saçaklı abayî ile molladır Ve bu asırda molla var idi Yevmi îdde paşaya saçaklı abayî ve yirmişer otuzar tevabi ile gelirler Ve iki bin kuzat taifesi ve gayri âyân eşrafı hadden efsundur Kal'a dizdarı nefer merdümü hisarı vardır Cümlesi iç kal'a içinde sakinlerdir

Evsafı kal'ai Sarı Arslan

Sene 922 tarihinde Selim Han Mısırı feth idüb gelince bu kal'a dokuz ayda itmam olub Selim Han gördükde safasından Benim Sarı Arslanım deyu nutk etmişler Hakka ki bir sengi asferden bir kal'ai metîndir kim misli yok bir kal'ai üstüvardır Kaddi kırk arşın âlidir Ve her sengi çarkûşe fil cüssesi misal haceri asferlerdir Ve şekli murabbadır Dairen madar cürmü adımdır Ve canibi şarkîsinde Camii Ümmeyye tarafına mekşuf üç kat demir kapulardır Ve taşra papunun etrafı divarında gûnagûn gürz ve amud alâmetleri vardır Ve kapu önünde hendek üzre ağac cisir ile ubur olunur Ve dairen madar hendekdir İçi serapa gül gülistan bağ ve bostandır Ve bu kal'a icre Selim Han Camii ve yetmiş neferat hanesi ve cebehane ve anbarları ve bir hammamı muhtasarı ve darbhane ve yeniçeri ağası ve dizdarhanesi vardır Ve şimal canibi rüknünde bedenler mahallinde bir kasrı âli var kim cihannümadır Sene 1029 tarihinde Sultan Osman için bina olunmuş bir kasrı havernakdır Bu kasırdan Paşa Sarayı bir senk menzil yerdir Saraya gayet havaledir Bu kal'a taşra kal'anın canibi garbîsi ötesinde vaki olmuşdur Taşra kal'a bu iç kal'anın canibi şarkîsi ve kiblesine vaki olmuş bir şeddadî sengin binadır Kal'ai ferah âbâddır Beni âdem devir idüb seyran iderken şâd ferahnak olduğundan bazı müverrihîn Kal'ai Ferahâbâd demişler Bazılar Kal'ai Dimişk demişler Böyle bir ferahfezay musattah yerde şekli murabba bir kal'ai musannadır Sene tarihinde binasıdır Dairen madar cürmü adımdır Ve canibi erbaasında hendeği vardır Amma ol kadar amik değildir Zira alçak yer olmak ile suy çıkar Anınçün hendeği derin değildir Bu kal'anın kible ve şimal canibi çöl çölistan ve beyabandır Amma sevahil beristanı sâfi Urbanıdır Garb ve cenub canibi cibali sengistandır Bu cürümde olan kal'ai azîme icre mahalle ve on bin sarayı âliler ve gayrilerdir Ve serapa haneleri kârgir selef mülûkinin sarayı ibretnümalar(1) kim cümle beyaz kirec ile mesturlardır Sayir diyar gibi toprak ile puşide değildir Ve her birinde ravza misal gül gülistan sünbül reyhanlı ha-

dikalar var kim gûya her bir hane ravzai rıdvandan nişan verir Ve
 bu iremzâtı Şam içre cümle mihrabdır hutbedir
 Maadası mesacidlerdir Amma cümleden Selâtîn mabedi kadim ve
 camii azîm

Evsafı Camii Ümmeyye

Müverrihîn kavilleri üzre ibtida banisi Tufanı Nuhdan sonra
 Sam bin Nuh binasıdır Nice bin mülûkün kabzai tasarruflarına girüb
 ibadethaneden gayri bir şey olmamışdır Sene 84 tarihinde Velid ibni
 Abdülmelik tevsî vetamir idüb olkadar müzeyyen etdi kim anda bir
 vakit ibadet iden dua idüb Ya Rabbi Beni şu cennetden çıkarma
 deyu dua iderdi Hakka ki yine edimi arzda misli yokdur Letafet ve
 zarafet müverrihîn bu camii nurlâmiin binayi mubarekine
 dört yüz sanduk altun sarf olunmuşdur deyu takrir etmişlerdir

gibi Şam cümle yezidî mezheb oldukların istima idüb
 bu Şama gelüb ibtida Hazreti benim gizlice Rabbim de-
 yüb secde etdi ve kendüye nekadar padişahlar mutî oldularsa onların
 alâtarikulhedaye virdikleri zîkıymet eşyaları âvizeler idüb mücevher
 çırağ ve kanadiller ile tezyin eyliyüb iki bin kise hazinesin anda bir
 kerpiçi altun ve bir kerpiçi gümüş idüb Yezidin âsitanesin bağı irem
 misal etmeğe mühendisler getirüb şuru etdi Ve eyaleti Şam Halebde
 ve Tıرابلسda ve Beyrut Sayda ve Kudüsde dellallar nida itdikim her
 kim hazreti Yezidi severse veziraltından (nezeratından) zekât ve sa-
 dakasından malin getirüb yoluna bezl eylesün deyu et-
 rafı âleme bu haber şayi olunca azamet cemii Yezidîler Düruzî
 ve Timanî ve Mervanîler taze can bulub Bire Meded Timur
 Sultan bizim hazreti Yezidi severmiş Şamı cennetmeşam içinde bir
 cennet dahi yaparmış Ve bizim hazreti Yezidi anda secdegâh idermiş
 deyu cemii Yezidîler âşikâre olub bir senede olkadar mal geldi kim
 hesabın Cenabı Bari bilür Bikavli Tuhfe altı kerre yüz bin altun
 kerpiç ve altı kerre yüz bin gümüş kerpiç kesildi Ve her kerpiçi onar
 vakıyye ki sekizi bir at yükü on altısı bir sütür barı olmak üzre ker-
 piç kesmiş Ve kubbei âlisin ve mihrab minberin sâfi murassa ve
 mücevher iderim diyince eyaleti Şamda cevahir kalmıyub Yezidin
 binasına fertutei zâli zamanlar dahi malik olduğu cevahirin getirirler-
 di Böyle olkadar cevahir makulesi dahi cem oldu kim haddi hasrı
 yok idi Badehu Timur Yezidin imareti mahallinde Camii Ümmeyye (ye)
 gelüb cemii âyân kibarı Yezidi kığırub divan etdi Ey âlimanı Yezidan
 sizlerden muradım oldur kim beni everesiz Zira ben bu Şamı tahtı-

gâh idünürün Bana bir pençe (i) âfitabe bir bikri naşüküfte olsun kim felekde misli olmıya didikde şeyhülyezid Padişahım Eğer cariyeliğe kabul idersen benim kerimemi firaşınız hizmetine kabul idin didikde Timur kabul etdik diyüb kırk gün kırk gice suru hümayun olub olkadar hedaya mal cem etdikim Kök meydanında hayme ve bargâh kuracak menzilgâh kalmadı Yine kırk birinci gün cemii âlimanları Camii Ümmeyye içine cem olub kırk sekiz bin âdem cem oldu derler Menkûhası olan duheri alâmeleinnas Timur Camii Ümmeyye içinde Hazreti Yahya kabri münevveri kurbinde Yezidi nadürüst kızını bedürüsti vatyetmek murad idindikde cümle ulema(i) Yezid rıza virmeüyüb Şeyhülyezidimizin ırzına şe'n gelür Bu kadar halk içinde ol naşüküfte züleyhanın avret yerin nice keşf idersiz didiler Han Timuru pürnur hitab idüb buyurdılar kim Ya bire melunlar (Ayet Sure) *أما يريد الله* (*ليذهب إليكم الرجس أهل البيت*) evlâdı için bu nassı şerif nazil ol ada siz Yezidîler deşti Kerbelâda İmam Hüseyni şehid idüb mübarek seri saadetlerin cüda üzre idüb vilâyet vilâyet gezdirüb evlâdı zülühtiranın susuzlukdan helâk idüb nice bin sahâbei kiramı ehli beytleri ile katl idüb İmam Hüseynin ehli beytini uryaden avret yerlerin keşf iderek cemel üzre bindirüb teşhiri âlem iderken Cenabı İzzet develerin zahrın şak idüb avret yerlerin setr etmişken yine develerden ol ehli beytleri indirüb piyade yürüdüb uryanen bukadar cündü cünübü yezidî içre gezdirüb melâmet idesiz Hazreti Resaletpenahın ve cümle imamanın ırzı şeriflerine şe'en gelmez midiki şimdi biz sizcileyin yezidi mel'unun bir kızın nikâh ile alub şunda bir küşede nihanî vatyiderim demek ile şeyhülyezidimizin ırzına şe'en gelür diyesiz Bire mel'unlar sizin ırzınız nedir Sizi nice katl iderim diyüb Camii Ümmeyyenden taşra çıkub canibi erbaasındaki babların sed idüb askeri Tatara emir idüb Camii Ümmeyyenin canibi erbaasına dağlar gibi heyime ve heyzümleri yıkıb taraf taraf âteş idüb cümle Yezidîler âteşi Nemrud içinde kaldılar Andan Yezidin kabrine gelüb cümle binalar ki Yezidiler bina etdiği harzican ile işlerlerdi cümlesin deudanı tigi âteş tabdan geçirüb Yezidin kabrini açub *Hikmeti Hudu* naşı Yezidi terü taze buldu Sehâbei kiramdandır Sultanım af eyle deyu reca eden askerin bile Yezidin cesedile on üç âdem ateşa yakub külün köğe savurdu Ve kabri içine ferman idüb cümle Tatara yestehi bârânzede etdirdi Hâlâ ol Yezidin meşadı olduğu mahal Koyun kapusunun iç yüzünde âyende ve revende ubur esdikde Yezidin anid mezarıdır deyu tebevül ve tegayyüz iderler Hâlâ bazı yezidiler ol mahalden güzer etdükte ya istilâm ider yahud sensar olunmuş bir hacerinden yahud damenile üzerindeki

bevlerinden kaldırırlar Yani zuumlarınca Yezidin azabın tahfif iderler Bu hali bazı paşalımutekidleri getürub (görüb) kemingâhlarda âmâde cem olub kavmi yezidîler ol Yezidi mezarfiından tahfi azab için yadut bevlın ref etdüğü gibi hemen paşalılar nüहुfte olduğı yerden pestab idüb ol yezidi yezidi dutub tecrim idüb haddine göre beş on guruşun alırlar Neticei kelâm Timur Şah bu tedarik ile memaliki Şamda olan yezidileri kuçe [1] bekûşe kıra kıra mal emvalin nehbü garret ide ide ol kadar mali firavan cem oldıkim hesabın Kerimi Lâyezal bilür Badehu vüzera ve vükelâ ve ulemalardan hazretleri buyurdular kim Padişahım bu mel'un yezidilerin sebebile Camii Evviyye (Ümmeyye) içinde Hazreti Yahya bile kandı Amma padişahım şu âteşi teskin edelim Andan cığı (çıkın) deyince derya misal cünüdü Tatar derakab lâşei murdarı yezidden derunu camii mülevvesatdan tathir idüb nice bin şişe gülâblar nisar idüb müş ve öd ve amberi ham ihrak idüb Hazreti Yahyanın kabri şerifin açub on yedi kademe taş nerdüban ile ziri zemine bir kubbei pür envar içinde bir âdem somaki amud üzre bir mücevher altun tepsi içinde Hazreti Yahyanın seri saadetleri âsude durur Ve muvacehe(i) şeriflerinde bir mücevher kandil şuledardır Bunları gördükde Timur Şah yüzün yere sürüb ibadet ider Badehu taşra çıkub yine ziri zemini kârgir bina ile sed idüb Camii Ümmeyyenin tamir termimine başlıyub hâlâ bu mertebede tamir termim etmişdir Andan Timur han Kudüsü Şerif ziyaretine gidüb Mısır padişahı Sultan Timura heda(ya) göndermiyüb itaat etmediğinden Timur Han Mısır üzerine yetmiş bin aded güzide şebhuncu ve yağmacı Tatar askeri gönderir Meğer Mısır Sultanı şehri Salih(i)de nahlistan içre kemingâhlarda âmâde imişler Tatar askeri Ümmülhasen nam çölü aç susuz yorgun argın atları durgun şehri Salih(i)yyeye gelince Mısır askeri pusudan çıkub Allah Allah deyu Tatar askerine öyle tiği Mısır ururlar kim yetmiş bin Tatardan yetmiş âdem kurtulur Timur Kudüsde bu inhizamı istima idüb kûsu irtihalin çalub yine Şama gelüb Şamdan Timur Şah bu kadar bin katar esteri üstürbar cevahiri sîmü zeri halis ile Hinde gidüb

merhum oldu Anın için Hindusitanda mali firavandır derler Hulâsa(i) kelâm Camii Ümmeyye Timur tamiriden (tamirinden) sonra Mısır Sultanlarından Sultan Gavri veziri Emir Sibal mamur etdi [2] bir meşta idüb Salih(i)yyede Muhyiddinül Arabî ve iç kal'a olan Sarı Arslan safı tahrir olunur

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kûşe)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Anın destinden Selim Şahı Evvel feth idüb bu şehir içre)

Der sitayişi Camii Ümmeyye

Evvelâ Şam kal'asının ta aynülfîlinde bir vasî düz yerde bare
 [1] lânazirdir Kible kapusından mihraba varınca yüz altmış
 ayakdır Ve camiin canibi şarkisinde Babı Umraniyye va-
 rınca tuli altı yüz ayakdır Ve derunu camide gûnagûn kırk somaki
 amudu müntehalar var kim herbiri birer kayser haracı değer Ve öyle
 musaykal ve mücellâdır kim herbirinde âdemin rengi ruyi nümayan-
 dır Ve mihrab üzre olan kubbei nilgûn u mücevher dört amelî
 paye üzre mebni olduğundan gayri kible kapularının iki canib-
 lerinde olanamelî sütunlar dahi yirmi dört payedir Ve bu camiin
 enderun birununda cümle yirmi dört kapudur On ikisi kibliye mek-
 şufdur Sol tarafda İsa minaresi Babı Sağ tarafda kible divarında
 Babı sahhaflar ve mücellidler sukuna nazırdır Gayet musanna
 suglü zergerî pirinçden mebni kapulardır Ve derunu camide cümle
 iki yüz seksen kemerdir Ve iki yüz seksen camı gûnagûndur ki her
 biri pertevi nuranuru Hudadır Ve bu camiler [2] üzre iki yüz
 seksen revzenlerdir kim herbirinde birer sebeke kafesler var kim sih-
 ri îcazdır Bu kafesler huşu tuyurun cami içre duhulüne mani olub
 pak durur Ve bu kemerler üzre cümle dört kubbei nühtakdır ki
 envai fusunu mukavvimki herbiri desti hakkâkdan bin gez güzer et-
 miş ruhamlar ma' kud kılınmışdır Ve kubbei nilgûnun cümle deri
 divarında müzehheb ve mutallâ mencuklar ki her bîri birer el-
 vanı gûnagûn zîkıymet hurde taşlar ile münakkaş şükûfeler ve
 nahli tubalar suretleri nakş oiunmuşdur ki her bir sengi didei
 tuyura benzer höceratlar ile nakşi bukalemun olmuşdur Ve bu kub-
 belerin iki canibi serapa tahta tavanı münakkaş ve müzehhebdir
 Kemer kubbelere değildir Cümle yüz elli ahşabat kirişlerdir Bu mü-
 nakkaş kirişlerde nice bin zîkıymet maslûbatların herbiri birer üstadı
 kâmilin kârı âvizeler var kim merdümü dideler hayrelenir Ve cümle
 on bin kanadili gûnagûn ile müzeyyendir ki her şeb bu kadar kanadil
 cami içre şule verüb cemii cemaat ve mu'tekifîn çırağa muhtac ol-
 mazlar Ve bu camii üstad üç sıra sütunları alettirtib öyle tezyin ey-
 lemiş kim bir amud (u) serimu kadar haric değildir Bu hisab üzre
 cami içi üç sıra tula (nî) yoldur Sâfi mermeri ham üzre gûnagûn
 münakkaş halıçeler ile müzeyyendir Ve cümle yetmiş safdır Ve derunu
 camide bir kasrı musanna müeddinler (müezzinler) maksuresi var
 Gayet musannadır Ve mihrabı hanefîsin sihri îcaz san'ati meğer Kudüsü

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Camii)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (camlar)

Şerifde Sahratullahda ola Ve bu mihrabın iki canibinde hurda sütunlar var kim ruyi arzda misilleri yokdur Yemende Saba şehrinde Belkısın tahtından mehuzdur derler Hakka ki sun'u Hudadır Ve bu cami içre karib sütunların on ikisi öyle sütunu hamradır kim gûya lâ'li Bedahşandır Misli bir diyarda yokdur İllâ İslâmbolda Süleymaniyye Comiinde çar sütunu hamra vardır Hakka ki bu amudlara muadil olsa sazadır Ve minberi gerçi ahşabatdandır Amma servi ve sandal ve peles evne [1] ve صندبان ve çimşir ve ceviz şecereleri ahşabatından üstadı peses (pesend) kâr Fahri oyması manend buna bir nurukân tılsimat urmuşkim gûya sihri mümîn oymuş Netice Seba şehri camiindeki minarelerden musannadır Amma sair camiler gibi mihrab divarında pencereler yokdur Ve bu camie nice bin kerre giren bir dahi duhulde nice görmedüğün sanayiati ve ibretnümayı müşahede idersin Elhâsıl (Şiir)

راینا جامع الدنيا جميعاً
ولكن مارأنا مثل هذا

Ve bu camiin taşra haremi beyaz mermeri ham döşeli bir sahrayı münevverdir Arzı kible kapusından kible (i) hanefîyye varınca iki yüz elli ayakdır Ve tuli şarkdan garba altı yüz ayakdır Ve bu haremin canibi erbaası kırk iki somaki ve beyaz mermer sütunlardır Ve yirmi dördü çarkûşe amelî sütunlardır Ve bu sütunların mabe-yinleri dairen madar yan sofalardır Ve bu sofa sütunlarının kemerleri üzre bir kat dahi rakik hurde sütuncuklardır Kimi somaki ve kimi tutya ve bazısı beyaz şeşhane mermer ve münakkaş san'atlar vardır Ve bu amudcukler üzre dahi otuz iki hurde kemercikler vardır kim üstadı mebanî bina sakil olmasın için otuz iki sütun ve otuz iki kemer etmişdir Bu hisab üzre haremin canibi erbaasının ziri bâlâsında sagir ve kebir yüz elli sütundur Ve sagir ve kebir yüz elli kemerlerdir Ve bu kemerler üstü tavandır Ve gayet münakkaşdır ki gûya kalemi Behzad Manidir Ve bu haremin canibi erbaasında üç kapudur Canibi garbîsinde Babı bu kapu haricinde müşk amber ve öd ve gülâb ve zaf'ran müsk ve kâfur ve zübat beyi olunur Şimale nazır Babı Kellâsiyye ve canibi şarkîsinde Babı Ceyrun bir şafiî havzu var Ortasında bir şazirvanı var Âdem beli kalınlığı pertab ider Nehri Ceyrun derler Bir mâi zülâldır Bu nehir ismile müsemma olduğundan Babı Ceyrun derler Kapudan bu havuz kademe derdüban ile nüzul olunur Ve bu kapudan hareme gidecek mahalde sağ canibinde divarda böyle tenmik olunmuşdur (Tarih)

[1] Pelesenk

(جدد هذا الترحيم [1] في ايام مولانا السلطان الملك الاشرف شاه ارمن ابى الفتح

بن ابوبكر بن ايوب عمر نصرى شهر سنه ثلاثه وثلثين وسمائه)

kitab et olunmuşdur Ve bu cami in üç minaresi vardır Canibi gar-
bînde bab üzere minaresi dört tabaka bir musanna minarei
mevzundur Kibarı evliyullahdan Kul Oğlu gündüz saim gice kaim
bu minarede ibadet ider Sulehayi ümmetden aziz kimesnedir Ve Hak
celle ve alâ bu azize bir savtı Davudî virmişkim nısfulleyle Ya
Mrvlâ didikde sadasın istima iden habdan bidar olub ibadete meşgul
olurlar Biemrilillâh öyle müessir savtı vardır Ve hakir bu minariye
çıkub dest busleri ile müşerref olub duai hayırların aldık Sinin
salleri kırka balig değiller idi Asla bir merd ile muhtelit değillerdir
Valideciği نان ve bir pare kendüm çorbası getirüb iftar ider Ve
her sene elbette birer sengi hârâ koyub ol höcreler üzere oturur
Müşerref olduğumuz mahalde yirmi iki taş olmuşdur ik yirmi iki
seniye işaret idi ki bu çillei merdanı çekerdi Ve Babı Kellâsiyye üzere
bir minarei âli dahi vardır Dört tabakadır Ve kulle misal bir kullei
âlidir Ve muvakkit Salli sadasına reha buldurdukda ibtida Şam içre
bu minareden ezanı muhammedî şayi olur Her evkatda onar müezzin
gülbangi muhammedî kıraat iderler Bu iki minare harem in
etrafındadır

Der vasfı AkMinare (i) Camii Ümmeyye

Amma cami içinde canibi şarkında Hazreti İsa minaresi hadisi
sahih ile müsbetdir ki âhir zamanda Hazreti İsa Camii Ümmeyyenin
canibi şarkîsine nüzul ide Cümle muhaddisîn Şam Nüzulü
İsa buminarei âli olmak üzere mütteliklerdir Hâlâ ziyaretgâhı has âm-
dır İki yüz on üç kademedir Her kademesi ikişer karışdır Ve üç karış
bir zirai mekkîdir Bu hisab üzere minarei İsa ta zirvei âlâsına varınca
arşındır ve tabakadır Her tabakada kibarı evliyaullah
höcreleri vardır ki anda erbain çıkarırlardı Ve hâlâ yetmiş seksen
kadar sulehayi ümmetden münzevî kimesneler vardır Kulle misal
çarkûşe eflâke ser çekmiş bir minarei âlidir Şamı Şerif bu minareden
ne cürümde olduğu nümayandır kim bir sahrayı bîpayan içinde niçe
kerre yüz bin hadika güiistan bostanı ve eşcarı meyvedarı dirahistan
içre nümayan bir şehri şöhrei cihandır kim mülûkü Emeviyyunun
darülhilâfesidir Ve pesendgâhı hâlayıkı enam ve ziya-
retgâhı hassı avamdır Ve bu minare mecmai fuzalâyı âlem ve alim ve
mercii umuru beni âdemdir Bu minarenin evsafı çokdur Amma ha-

[1] (هذا الترحيم) olacak

kir ihtisa¹ üzere tahrir etdim Evvelâ evvelki tabakada *Makamı Üçler* ve tabakai sanide *Makamı Yediler* ve tabakai salisde *Nokamı Kırklar* ve dördüncü tabakaya uruc iderken *Makamı Haceri Hazreti Musa* Bu hacir ol hacerdir kim

Hikâye

Hazreti Musa cesedi şerifin halka göstermedüğünden kavmi -dirle dikim Musanın gövdesi ayıblıdır derlerdi Bir gün Musa nehri Nil kenarında gasil ederken hırkasını bir taş üzere koyub gasil idüb taşra çıkınca hemen bu taş hırka üstünde iken Mısıra doğru yürüdü Musa dahi taşın ardına uryanen düşüb Mısıra girdi Cümle halk Hazreti Musayı gördiler kim böyle bir vücuddur kim yedi beyzası gibi vücudu şerifleri dahi dürrü beyza müşabih Cümle halk yavuz güman etdüklerine peşiman oldular Hazreti Musa ol taş irüb üstünden hırkai peşminesin alub mubarek tenine giyüb elindeki asâ ile ol taşı on iki kerre urub on iki delik oldu Derhal ol taş biemrillâh lisana gelüb Ya Musa İzni Rab ile yürüdüm Senin vücudunun paklığına şahadet eyledim didikde Hazreti Musa itdi Ya hacir Bilmedim Seni urdum Hele Dervişe dervişan deyüb özür diledi Hâlâ fukaralar mabeyninde Dervişe dervişan deyu özür dilemek andan kaldı *Pes* ol taş itdi Ya Musa Beni bile al sakla Bir gün ola kim bir mühim işine yarayım didükde Hazreti Musa ol taşı deliğinden ip ile bağılyub mubarek boynuna asdı Halâ abdalanın gerdelerine asdıkları sekel taş Hazreti Musa sünnetidir Andan kaldı Badehu müruru eyyam ile Hazreti Musa Tih sahrasında üç yüz bin âdem ile kırk sene bir rivayetde kırk gün valih gezerken Cenabı İzzetden men ve selvâ ve maide nazil olub cümle askeri def'i cu iderlerdi Bu tenavül etdikleri incir ve üzüm hurma ve sirke ve tere idikim her bar Cenabı Hakdan nazil olurdu Amma def'i atşan etmegiçün Hazreti Masa ümmetleri su istediler Derhal mezkûr taş ya Musa Beni asâ ile ur deyüb söyledi Hemem Hazreti Musa yine ol taş bir asâ urub biemrillâh ol taşın on iki yerinden on iki ayn cari olub cemii asakiri Musa ve cemii devabatları def'i ataşan ederlerdi Hazreti Musa taş işaret idüb dikerdi Bu minval üzere Hazreti Musa deşt hamunda gezerdi Bu taş hakkında Kuranı Âzimde Cenabı Bari Resulüne alâtarikulhikâye Âyet nazil etmişdir (Âyet Surei)

فقلنا اضرب بعصاك الحجر فانفجرت منه اثنتا عشرة عينا قد علم كل اناس مشربهم

Badehu bu taş muteber düvelde düvele degüb Emeviyyundan Velid ibni Abdülmelik eline girüb bu minarei İsa kim Ak Minare derler

anda koyub cümle züvvar yüzlerin süre süre mücellâ ve musaykal olmuşdur Ve bu minarede iki rikat nemaz kılub dua iden her ne haceti var ise reva olur vesselâm Andan nüzul idüb haremde iki amudu müntehalar var Biri şarka ve biri garb canibindedir Mabeynehümaları kademedir Bu iki meyl mabeyni

Hatvei Âdem aleyhisselâm

dır derler Hâlâ bu amudlar üzre micmereler vardır Leylei mübarekelerde içinde öd ve amber ve kâfur yakarlar Ve bu haremin canibi garbîsinde şeş sütunu mevzun mermeri ibretnümün üzre bir müdevver kubbei musanna vardır Gûya bir kasırdır Amma gayet musanna dır Ve mukaffel mesduddur Bazı ihtiyarlar bu camiin evkafatının hücceti şeriyeleri ve hududnameleri vardır derler المهدت على الراوى Ve bu camiin eimme ve huteba ve meşayihlerinden maada cümle sekiz yüz huddamı vardır Ve sarapa resası nilgûn ile puşidir Ve kubablarının canibi erbaası bir gûne musanna beden beden mebnidir Ve bu cami içre ruzu cum'ada kırk yerde tarikı halvetî ve celvetî ve ruşenî ve gülşenî ve sa'dî ve kadirî ve bedevî ve raî ve rufaî ve dessukî ve edhemî misilli tariklerin meşayihi kiramları çok çok şevkı pür şevk ile tevhid tezkir iderler kim istima iden mest medhus olur Ve İsa minaresi babına karib bir cah vardır Cami üzre nazil olan matarı rahmetden cem olub mahı Temmuzda cümle cemaat nuş idüb def'i atşan iderler

Bu Camii Ümmeyyeden sonra Bekşimat بکشمات Camii büyük camidir binasıdır Amma tarzı kadimdir

Bu cami kal'adan taşra varuşda vaki olmuşdur Ve Camii Haşir ve Camii Dervişiyye cemaati kesireye malik tarzı Rum bir müferrah camidir Ve Kanavat mahallesinde Addasiyye Camii ve Sinaniyye Camii bir ruşenâbâd bir ferabbahş dilküşa bir camii zibadır Bir yeşil minarei mevzun var Ve Kök meydanında Süleymaniyye Camii Rum tarzı Sultan Süleyman Hanın sene tarihinde binasıdır İki minareli ve birer tabakalı minarei mevzunlardır Mimar Sinan binasıdır

Bu Selâtin camilerden maada mesacidlerdir Ve cümle iki bin yüz zevavi vardır Anlarda dahi mihrab ve cemaati kesire mukarrerdir Ve yetmiş tarik meşayihlerinin tekyeleri vardır Cümleden âsitanei Şeyh Arslan ulu âsitanedir Andan tekeyi Abdülkadirül Ceylânî Bağdad kurbinde Ceylan nam bir belideden zâhir olmuşlardır Acemde Geylân şehrinden değıllerdir Şama gelüb azîm âsitaneleri vardır Andan tarikı bedevî ve sa'dî ve raî ve rufaî ve halvetî ve celvetî ve ru-

şenî ve gülşenî beктаşî ve mevlevî tekyeleri var kim herbiri selef pa-
 dişahlarının ve vüzerayı izamların hayratlarıdır Amma Mencik Köş-
 kü rahî üzre bir mevlevîhanesi var kim tabir olunmaz Gûya bir ir-
 emi zatülîmad içinde bir kasrı müşeyyed âsitanei Celâleddini Rumî-
 dir Bizzat Hazreti Mevlâna Şemsi Tebrizî hazretlerle bu mahalle
 gelüb bu hıyaban içre bir külbei ahzanda sakin olub can sohbeti
 iderler Badehu teberrüken bu âsitane(i) bu malle inşa iderler
 Kırk elli fukara höcresi ve simâ ve safahanesi ve matbah ve mih-
 manhanesi ile bir bağı behişt makamdır Ve içinden nehri
 cereyan idüb teferrüce gelen âşıkânlar selsebilvar çağlıyub revan ol-
 duğundan def'i gam enduhu elem idüb bidi sernigûnu gûnagûnun
 sayesinde ayş işret idüb sohbeti dem bu dem idüb kûşe be kûşe soh-
 beti has iderler Ve bu ayn üzre küçük dollablar deveran iderler Bazı
 ehli teferrüc koyunların ve kuzularının şeyhlerin bu âsiyablara geçirüb
 germagerm ve âteşi nerm idüb dollablar mâi cari ile deveran iderek
 lâtif lâtif ve ter kebablar olur kim tenavül iden âşıkân yârâna kuv-
 veti beden olur Ve bu âsitanede nece pabürehne ve serhürehne ârifi
 billâh Menevî han فتاى الله canibler [1] ve nece manevî hanlar
 vardır Hasılı kelâm Şam içre tekye çokdur Amma âyende ve revendeye
 böyle nazargâh yokdur Ve cümle medresedir Amma cümleden
 Süleymaniyye medresesi tarzı Rum evkafı metîn bir medresei şer'i mü-
 bîn tahsili darülulûmdur Ve kırk aded darülkuranın herbirinde
 ilmi kesir ve Seb'a ve Aşere ve Takrib kıraati tilâvet olunur Cümle kuran
 dersâmları vardır Ve cümle yedi yüz mektebi sıbyanı tıf-
 lan püseranı ebcedhan mektepleri vardır Her re'si senede cümle ma-
 sumlara îddiye hil'atler ve surre ve atıyyeler ihsan olunur Ve yedi
 yerde imareti var Evvelâ Sultan Süleyman imaretinin nîmeti cümle
 ganî ve fakire ve civan ve pîre sofrai bîimtinanı nîmeti bîkusuru
 pür futur mebzuldür ki matbahı atebesi üzre (Âyet)

(يُطعمون الطعام على حبه مسكينا ويتيما و اسيرا)

terkim olmuşdur Ve imareti Nureddin Şehid dahi ماه وصال بالعدو والاصال
 murtezika ve mücavirîn ve müsaffrîne nîmeti mebzuldür kim Cenabı
 Barinin it'amıdır (Beyit)

*Rezzakı bîtaab Hudayı herim
 Halıkı cenneti naim ü mukim*

dir Ve imareti Camii Ümmeyye evkafı azîm olduğundan şeb ruz ce-
 mii cami huddamlarına taam و كمشه ve Havran buğdayı şorbası bezl
 olunur Amma her cuma gicesi pilav yahni ve zerde tabh olunub ni-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (canlar)

çe ulbe قصبه ve sahan taam bezl olunur Ve üç bîmaristanı ve darüşşifası vardır Cümleden iç kal'a kurbinde Nureddin Şehid hazretlerinin muristanı gayet metîn binayi âlidir Ve evkafı metîndir Şeb ruz yüz iki yüz bîmarı ve memnunu sergerdanı eksik degildir Budalayı Şam gayet çokdur Zira ki esmai evrad ezkâr efkâr yeridir Amma ehli tarikı inkâr yeri değildir Bazılar esmaullahın tesirinden silsilekeş olub timarhanede karar ider Hukema ve etibba anlara kuveturruh maacilerin virüb Ya Hay Ya Kayyum diyerek hayat bulub Ya Tabibül kulûb diyerek halâs olurlar ki bu darüşşifada senevî on bin gurusluk maacin ve meşrubat masruf olunub cemii bîmarlara sündüs استبرق var diba ve şiyb ve zerba katife ve serenk ve gûnagûn şugulü Firenk akmişei fahireden yorgan ve döşekler var kim bir âyân sarayında yokdur Ve cümle yetmiş huddamı vardır Ve deli biraderle ve tahsili mizaca karib olanların def'i gamı için üç vakitte hoşelhan üstadı kâmil hanende ve Zühreye manende sazendeğânlar gelüb fasıl etdikçe deli biraderlerimiz kimisi hamuşbaş bazısı lecci savaş ider Ve Sultan Nureddinüş Şehid asrından beru milleti mesihiyeden kavmi yakubî Hedaya namile müsemma bir hekim başısı var Gûya Ef-lâtun veya Bokrat veya Calinos ve Sokratdır Cemii ulûmu şettaya malikdir Ve gayet hüsnü hattı var Hattâ sene 1058 tarihinde Şama vardığımız esnada *Devayi Ruh* namile ilmi tıbbâ müteallik bir kitab telif idüb bir hüsnü hattı talik tahrir iderdikim asrımızda değme fuzalâ telifine kadir olmıyub hattatlar terkimine kadir değillerdi İbtida hubei kitabında zati sıfatı Rabbülâlemînin vahdaniyyetinden ve kevnü mekânın lâfzı Kün ile hilkatinden bed idüb kavaidi musannifin üzere âlimane bir kitab etmişdir kim hakka ki devayi ruhu pürfutuh diseler sezadır Ve bu Şam içre cümle hammamdır Ve iki bin sarayı âliler ve hanedanı azîmler hammamı vardır Vüzeranın çadır mehterbaşısının bu hammamlardan avayidi vardır Ve üzerlerine hâkim nasb olunmuşdur Sinaniyye hammamı âbı havası ve musanna binası bir tarz üzere tarh olunmuşdur kim vacibüsseyir bir pak hammamı ruşınadır Ve Camii beni Ümmeyye kurbindeki küçük Defterdar hammamı gayet ferahfeza ve dilküşa bir hammamı ruşına germadır Taşra camekânının canibi erbaası kâşi(i) Çindir Ve dellâkları meh dilberan meh cebindir Bunun dahi âbı havası ve binası gayet memduhu âlemdir Ve Melik Tahir kabri kurbinde küçük hammam tavsifden müberra bir pak tahir hammamdır Ve cemii huddamları cümle dilberandır Sahibülhayrat böyle vasiyyet idüb vaz etmiş رحمه الله Ve kûşe halvetleri cümle kapulıdır Ol halveti pür emanlarda (Âyet Surei) وان كنتم جنباً فالطهروا emrine imtisal iderler Ve

(Âyeti Surei) فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ nassına gasil idüb tayib ve tahir ve pak zâhir olub taşra çıkdıkda şartı vâkîf tarafından hammamcı gasile bir fincan kahve bir mukaşşer tüffah verirler Zira bikavli hukema badel hammam bir âdem elma yese kuvveti basarı ve đurbin nazarı ziyade ulub menisi yerine kaim olub vücuda takviyet verir Andan Sarachane içinde Deftardar hammamı Bu Şam içinde bundan ve bundan musattah bir hammamı hayat efza yokdur Ve cümleden vasîdir Ve âbı firavanı ve huddamları cümle mahbub gılman gulâmandır Ve müteaddid halvetleri vardır Ve ferşi serapa mücellâ ve musaykal ruhamlardır kim sihri îcazdır Ve kubbei sernigûnlarında gûnagûn camlar ile müzeyyendir kim şulei şemsi âteştabdandan pençei âfitablar mehi mihrıtâb gibi görünür Ve her şeb şebçırağlar ve kanadîller ile şuledar olub halk yine halvetî âbı germa ile gasil iderler Ve bu hammamın ta vasatında عشراً فوشر bir havzu azîmi var Mevsimi ergavanda ve vakti verdi handanda bir kaç şeule berki gülü âbı havz

idüb havz içre nehengi bahri maani var şinaver gavvasanı âşıkân mahbub civananın sîmi ham var endamına berki gülü hamra yapışub gûya havzu kevserden bir peri zâhir olub cümle uşşak Subhanl Hallâk deyu valih şeyda olurlar Ve bu havz içre mahîvar şinaverlik iden ihtiyar civanı bîkarar bilâ vasıta koc kucağ olub nice bersine olub gâm alurlar Ve her bar öd amber rayıhasından gasillerin dımağı muattar olur Amma ibtida Şama vardığımız esnada yeniçeri ağası tarafından iki eli asâlî yeniçeri bu hammamın camekânında mekân dutmuşlar idi Zira berber dükkânı ve kahvehane ve hammamhanei bîminetdir Ecnası mahlûkatdan âdemler gelüb ehremenler havz içre civanane naşinide evza idüb gayri âşıkânın nazargâhına marî olub hammamın ibtaline sebep olmasın için nöbet ile ikişer yeniçeri didebanlık iderdi Hulâsai kelâm Şamı cennet meşamda böyle bir hammam yokdur Erbabına göre ibrişim zerenduz futalar ve kuskusî havlular var kim bir diyarda yokdur عر ك الله Ve bu Şam içre cümle iki yüz kırk han vardır Vekâle tabir iderler

Amma meşhuru âfakı ve kal'a misal olan binayi metîni hanlar bunlardır ki zikrolunur Evvelâ Atpazarında Koca Lala Mustafa paşa hanı yüz yetmiş höcre ve havlısında bir mescidi ve iki bin at alur ıstablı var demir kapulu handır Ve kapusu önünde yüz dükkân esvakı muhtasarı vardır Ve Derviş(iyy)e hanı ve Sinaniyye hanı ve mîranı harir hanı Bu dahi yetmiş ocaklı ve demir kapulu handır Mîranı harir emini bunda sakın olub bu vilâyetde ne kadar harir beyi ve şıra olursa bunda mizana urulub fûruht olunur Badehu emin zekâtı şerîsin alur Yetmiş kise iltizamdır Ve muhtesib hanı cemii mekûlât ve meşrubat bunda

kantara urilub nerh virirler Bادهu beyi olunur Bundan gayri yerde beyi olunsa muhtesib ağası bulub metagin girift ider Zira muhtesib ağası paşaya yedi kise keşufiyye verir Ve muhtesib ağası ve muhtesib kadısı daima bunda sakın olurlar Ve şah bender hanı Bu dahi hanı azimdir Şahbender cümle sevdagir tüccaranın serçeşmeşidir Rum ve Arab ve Acemden Hind ve Yemenden bir meta gele bunun malûmu olmayınca olmaz Zira cümle vüzera ve âyân kiba(r) bu şahbende(r) elile zıkıymet eşyalar alırlar Ve gümrük om ini hanı Camii diyarın metaı bu hana gelüb gümrük alınır Kırk elli yük akçe iltizamdır Ve gök meydanında Süleymaniyye hanı Sene tarihinde Süleyman Han Camii inşa etdükte bu hanı azîmi dahi bina idüb istabb bin hassan kübeylân atlar alur Ve erbabı düvelin ehil iya-lile sakın olacak tuhanesi vardır Acayib hayratı azîmdir Şehir içinde gibi höcre höcre han değildir Hemen ârâmgâh mihmangâhdır Ve cümle resası nilgûn ile mesturdur Şam içre meşhur hanlar bunlardır Ve sagir ve kebir Şam vüzerasının şatırbaşılarının derdefterinde iki yüz on yedi kahvehaneler vardır kim şatırbaşı bunlardan kahve avayidi alur Meşhur kahaviler bunlardır Çadırcılar kahvesi ve Har-ratîn Kahvesi ve Fahhamîn kahvesi ve Türkmaniyye kahvesi ve Si-pahi kahvesi ve Addasiyye kahvesi ve Mahkeme kahvesi ve Sükkerî kahvesi ve قهوه kahvesi ve Nağif kahvesi ve Sinaniyye kahvesi mec-maülirfan ve yârân seyyahan kahvesidir Cümle erbabı maarif anda cem olur Dört maksure üzre hanendegân mıtrıban meddahan şebba-yan(n) mahafilleridir Ve Avvadiz âmâ Şeyh Mansur namile bir üs-tadı kâmildir kim mizmar ve udun ele alub bir ferdaş virüb makamı hicazda âgâze etdikde üşşakı bineva idüb kadlerin rastı dütar iderdi Andan Mansıb kahvesi Şamın ta vasatından cereyan ider قنات الميزه sahi-linde bir kahvehanei azîmdir On bin âdem alub kâmil üçyüz tabisi vardır Amma sair kahaviler gibi kârgir kubab kahve değildir Dirahti muntehalar ve bidi sernigûnlar sayesinde gülbe berk puşide kahve-sidir Çar yerde kahve tabh olunub her birinin tabileri başkadır Zira kesreti nasdan bir ocak iki ocak kifayet etmiyüb huccac Şama geldikde yevmiyye birer deve yükü kahve sürilür Amma altı ay işler Şita vakti işlemez Ve yedi yerde mıtrıban ve meddahan nagâmat iderler Ecnası mahlûkat handa mevcuddur Mücrim ve âsi bu kahve-ye duhul etse kâkim ahz idemiyüb halâs olur Ve cereyan iden nec-hir içre kimi şebeke ile mahiler sayd ider kimi gasil idüb şinaverlik ider Bir hay huydur kim (Mısra)

Görenin akli gider özge temaşdır bu

mısraı mazmununca acib temaşagâh nekbetgâhdır Ve cereyan iden nehre fincanları koyub matbah hane cenbind (e) kefgire fincanlar gelüb kahveci andan alurlar Temaşadır İğneciler kahvesi Bu dahi kârgir bina bir kahvei ra'nadır ki şeb ruz âyân kibar bunda sohbet iderler Fellâhîn ve huddamîn bu kahveye duhul idemez Bunda tabh-olunan ve muamber kahve ve çay ve badiyan ve sa'leb ve eşribe ve lebeni has ve kaşer ve palûde bir kahvede pişmez Hakir müddeti ömrümde kahve nuş etmemegile bunda çay ve süd nuş idüb bazı erbabı maarif ile müşerref olurduk Fıskıyye ve havuz şazirvanları revan olub canibi selâsındaki gül gülistan içre murganı andelibanın hezar hezaran nagâmatından ve selsebillerin cereyanından ruha gıda hasıl iderdik Böyle bir rahat canbahş suru nigârdır Ve cenbinde esvakı suru nigâr olduğundan İğneciler kahvesi derler vesselâm Ve bu Şam kal'ası canibi kıblesinde ve cenubunda ve garbîsinde ve şimalîsinde olan varuşu azîminde cümle on bin sarayı âliler ve gayri hanei azîmlerdir ki her birinde birer hadika ve birer uyunu cariye mukarrerdir Cümlesi sengin bünyad ve metîn âbâd hanelerdir Cümle sutuhları beyaz kirec ile mesturdur Kal'a içindeki gibi kat enderkat tenk ve tar büyütu bîtar değildir Her birinde birer bağçe mukarrerdir Ve Paşa Sarayı dahi bu varuşa vaki olmuşdur Amma sur içinde değildir Ve mümkün dahi değildir Zira bu varuş tulen ve arzen ikişer buçuk saatlik yerdir Ve bu Şam kal'ası ve taşra varuşda muhtesib ağa defterile cümle yetmiş esnaf altı bin üçyüz dükkândır Eğer her esnafı ferade ferade tahrir eylesek bir mücelled kitab olub seyyahatimize mani olur Amma cümleden mamur âbâdan Sinaniyye ça(r) şusı ki fatihi Yemen Sinan paşanıdır bu şahrah üzre tarafeynde zülcenahvar dekâkidlerin hapenkleri küşade olub peri tavusvar nümayandır Ve cümle kârgir dükkâçilerdir kim şahrahı üzre ahşabat ile puşidedir Camii ve hammamı ve kahvesi bu esvak icre vaki bir ârâmgâh memerri nas bîgubar pak carşudur (Beyit)

Çarşuyi hüsnü seyr it'dim serapa hociyim

Bir vefa pazarı yokdur hep cefa pazarıdır

Âyende ve revende ve devendei temaşa idecek bir şahrahdır ve Sarachanesi bir diyarda yokdur Bu dahi bir tarikı âm üzre cümle kâgir bina pak esvaktır kim cümle bir şahrahı üzre puşidedir Ve Çakmak pazarı ve Sipah pazarı ve Koca Mustafa paşa pazarı ve Zarbun pazarı ve Atpazarı ve Attarîn pazarı ve Nebati hamevî pazarı ve Camii Ümmeyye kapusunda İtriyat pazarı ve Nisvan pazarı ve Fahhamîn pazarı ve Hallacîn pazarı ve Hayyatîn pazarı Ve bu Şamın

subaşı paşa ağalarından bir âlâ hükûmetdir Yedi kise hasıl olub iki yüz kavvas ve levendat ile şeb ruz Şamın enderun birununda olan yetmiş beş şahrahı tavilde ve üç bin sekiz yüz suku kasirde kol dolaşub hıfz hiraset üzre olub niçe sayd şikârlar basub haklarından gelüb şehri âsudehal iderler Zira bu Şam içre mileli kesire ve ecnası vefire vardır Anın için her kûçe ve puçe başında birer tedribe babları vardır Birer bevvabı ve ikişer pasbanı vardır ki cümle dokuz bin âdem olur Cümlesi subaşının kabzai destindedir Bir mahalde bir kan ve yahud bir hane garet olunsa subaşından süal olunub oldahi bevvabân pasbanandan süal idüb anlara örf ider Şam bu tertib üzre mazbutdur Yohsa bir vech ile zabtı mümkün değildir Bu bevvab ve paspanlara ahali mahalle evkaflarından ulûfe verirler Ve bu şehri Şam Meliküt Tahir tahriri üzre kane avarıza makyudur Hâlâ deddua idüb Tahir derler Hakkaki ümmeti Muhammede şebekei azîm olmuştur Ve bu şehir icre mâi cariler çok olduğundan tariki âmlara sahibi hane ve sahibi dükkânlar âbı firavanı rahlara nisar idüb mezbelesin zebbiller zenbiller ile taşıyub hammamlar külhanlarında ihrak iderler Gayetülgaye pak tahir şehri mutahharadır Ve bu Şam içre sekiz nehri azîm caridir Anların menbaları Şamın canibi garbîsinde Cebeli Kaysun verasında Uyunu Kıha (قياح) dan tulû idüb Mize (ميه) boğazından aşağı ra'd vari gürlüyerek aşağı şehre yakın hadikalar içre geldikde sekiz fırka olub şehri Şama müstevli olub esmaları bunlardır ki zikrolunur Evvelâ Ayni Bereda ve Berida (بردا و بریداً) ve Nura ve Kanatül Mize (قنات الميزه) ve Benyas (بنياس) ve nehri Kasta (قسطا) ve Ayni Beşkûr (عين بشكور) ve nehri Adiye (عاديه) Ve bu nehirler har haşak ile cereyan idüb müstamel olunduğundan içilmeyüb niçe bin bağ ve bağçeye ve hanedanlara ve çarşuy bazara ve rehğüzara uğrayub ve şehir içre niçe cisirler altından güzer ider Hususa Haffaflar esvakı içre cisir cenbinde âsiyabı dakiklere uğrayub ve niçe yüz denklere uğrayub Şamın canibi şarkîsinde dahi niçe bin ravzalara uğrayub بين الارزه و البرزه efendimiz Melek Ahmed paşanın çiftliği kurbinde bir bahirei azîm olub girdabvar anda gayib olur Andan canibi şarkîsi çöl çölistandır Amma nuş olunan âbı zülâlleri bunlardır Gayet leziz âbı nabdır Amma zalim su yolcular bazı künklerin rahnedar bereleri mesdud olmagiyçün at fışkısı döküb menfez yerleri sed olub su bir hoş cereyan ider Ol ecilden âbı mezmumdur Yohsa aslında böyle bir âbı hayat su meğer Maarrada ola Ol uyunlar bunlardır Cümleden biri Uyunu Mencik Köşkü önünden cereyan idüb mevlevîhaniye uğrar Andan Ayni Kanavat ve Ayni Baybarsiyye ve Ayni Sinaniyye ve Ayni Ceyruniyye ki Camii Ümmeyyenin canibi

şarkisinde Babı Ceyrun önündeki havuza gelen âbı rakikdir Mezkûr uyunlar nice hanelere ve cami ve hammamata ve sarayı âlilere taksim olub Şam cennet meşam olur Amma Mize boğazından Cebeli Kaysun damenile Salihyye şehrine cereyan iden nehire Guta derler Bu dahi beş fırka olub Salihyye kasabasını rey ider Bu hayratı azîme Sultan Selimi Evvelindir

Evsafı Kasabai Salihyye

Şamı Şerifin canibi garbîsinde Cebeli Kaysun dameninde bir havadar belidei mamuredir Şamdan nısıf saat sâfi iremizatülomad içlerinden güzer idüb Salihyyeye duhul olunur Şam vezirinin hassı ve subaşılıktır Altı kise muhasebesi vardır Yüz âdem ile zabt ider Ve Şam mollasının niyabetidir Cümle on bir mahalle ve üç bin bağ ve bestatînli hanelerdir Ve cümle mihrabdır Ve hutbedir Cümleden mamur ve müzeyyen

Camii Sultan Selim Hanı Evvel

Mısır'a giderken Selim Şah Muhiddinül Arabî bir risalesinde اذا جاء لافزى دurerbarbarın görüb من den murad Selimi Evvele دخل الشين den murad Şam ola بمرقد الميم den murad Muhiddin olduğun Kemal paşa zade Sultan Selime ilâm idüb ol gice Selim Şah ruhaniyyeti şeyhden istimdad taleb idüb habâlûd olub menamında hazreti Muhiddini görürler Ya Selim senin gelmene muntazır idim Safa geldin Mısır gazan müyesser oldu Sana tebşir etdim Sabah ıstablında bir siyah ata süvar olub ol at seni bana getirüb bulur Beni haki mezelletden kaldırub bu Salihyyei imaret eyle Ve bana bir âsitan ve cami ve medrese ve imaret ve hammam ve mahkeme (i) muhammedî bina Yürü İşin rast olub Mısır fethi müyesser ola Hemen Selim Han habdan bidar olub Tiz bir siyah at getirin Süvar olayım buyurduklarında Siyah atdan nişan yokdur didiler Bilâhare bir siyah saka bargiri buldılar Timar idüb huzuru Selime getirdiler Hemen Selim Han süvar olub licamın eğer hanesine bırağub ata sehl urarak cünbüşü merdane idüb haykırarak Salihyyeye varub bir mezbelistan gömlüğü üzre varub eşinmeğe başladı Ol mertebe eşindi kim Selim Han bizzaruri nüzul idüb bir yerde karar etdi Ta kim ol mezbele altından bir sengi azîm zâhir olub at dahi eşinmeden farig olub Selim Hanın yanına gelüb lisanı halile işte hizmeti eda etdim didükde ol taş nazar etdiler Gördiler kim bir celi kûfî hat ile

هذا قبر محيد الدين

terkim olunmuş Meğer münkirînler şeyhin bazı telifat tasavvufatının gavrına ve mezayasına vâsıl olmıyub tekfir etmişler ve kabri şerifi üze haki mezellet yığmışlardır Derhal Selim Şah bizzat mubarek damenile ol mezbeleden zenbil taşıyınca azameti Huda tarfetülayn içre cemii guzati müslimîn müzahrefatları ref idüb bu sebeb ile Selim Han Şamda kışlıyub bir âsitane ve bir cami ve han ve hammam ve imaret ve timarhane ve medrese ve mektebi sıbyan ve mahkeme (i) edyan bina etmişdir kim vafında lisan kasırdır Ve bir kârgir bina suku muhtasarı vardır Cümle bu hayratlar resası nilgûn ile puşide bir hayratı azîmedir Ve şeyhin kabri şerifine kademe nerdüban ile nüzul olunur bir gar misal bir merkadi pürenvardır Sandukai şerifi zer enderzere müstağrak sebzgûn atlasdır Hamdi Huda hakir âsitaniye üç kerre yüz sürmek müyesser olub ruhu pürfütuhlarından istianet taleb idüb bir Yâsini Şerif tilâvet etdik Ziyaretgâhı hassı âmdır Sene [1] tarihinde civarı rahmete lâyık oldılar Maskatı re'sler (i) Endelusi derler Muddeti ömürleri sene olub gün başına birer cild kitab telifatları vardır kim cümleden *Fusus* ve *Fütuh* ve bunun emsali niçe yüz kütübü mutebere ve niçe bin resaili mütekâsire tasnifatları vardır قدس سره العزيز Bu Salihyyeden yine hadikalar içre adında Paşa Sarayına gelüb sarayın enderun birunun seyir temaşa etdik

Sitayişi sarayı vüzerayi Samı cennetmeşam Darüsselâm

İbtida şahrah üze şarka nazır saray kapusu üze kethüdanın höcreleri ve andan içeri mahpeshane andan içeri saray meydanı bir vasî fezadır Bazı zaman iç ağaları cirit oynarlar Canibi erbaası karakolukcu odalarıdır Andan içeri bir meydan dahi vardır İstabl meydanıdır Bunun dahi etrafı bin at alır ıstabldır Ve yine etrafı emirahur ve yedekciler ve sarracîn odalarıdır Bir canibi matbahı kaykâvüsdür Ve bir canibi halıcı mehteranı ve bir canibi mehteranı hayme höcreleridir Ol sıra ile divanhanei âlidir kim iki canibinden taş nerdüban ile çıkılır Bin âdem alur mnakkaş kaai âlidir Ve süntün üze mebni zer enderzer tavanı münakkaşdır Andan içeri paşanın Arz odası saray meydanına nazır bir münakkaş ve tuhf ve moran elvan camlar ile ârâste bir maksuredir Andan içeri paşanın şahane ve münak-

[1] 1240

kaş ve divarları kaşii Çin ile müzeyyen bir kaadır İki canibi bağçiye nazırdır Andelibanın feryadında âdem taze can bulur Bağçe tarafında bir küçük havuz ve şazirvan var Ve ana muttasıl bir kâşi höcre var Ve bu iskemle odasından içeri bir kubbei âlidir İç ağaları bu meydanda taam yerler Canibi erbaası kâşii Çin ile mebni silâhdar ve çukadar ve nişancı ve mühürdar höcreleri vardır Velhasıl cümle yetmiş odadır Ve iç ağaları ve paşa için bir hammamı lâtifi var kim ve minelacayib bir ferahfeza hammamı canfezadır Kapusu önünde Şeyh Reyhan hazretleri medfundur Amma mukaddema harem odaları olan binayı atikleri Köprülüzade Ahmed paşa sene tarihinde müceddeden bir tarhu nazif kaa ve havuz ve şazirvanlar ve müteaddid kâşi höcreler ve gûnagûn maksure(i) münakkaşlar etmişkim gûya sarayı Şam henüz cennetmeşam olmuş Amma sene 1058 tarihinde hakirin sakin höcrei kitabhane etmiş Bu höcremizde üç gün hatmi şerif tilâvet etmişdik Hamdi Huda yine varub der ü divarda hatlarımız görmek müyesser oldu Bu saraydan sonra mamur ve ibretnüma sarayları beyan ider Evvelâ Sipah bazarının iç yüzünde Kasım Ağa sarayı ve Naşif Oğlu sarayı ve Türkman Oğlu ve emiri hac Sinan paşa ve Rahtvan ve Geyvan Oğlu ve Kadıasker sarayı ve Nureddin sarayı ve Başçavuş sarayı ve Receb Ağa ve Abdüsselâm Ağa sarayı Nice yüz sarayı âyân vardır Amma bu saraylar cümle selef mülûklerinin birer sarayı ibretnümalarıdır ki her birinde birer âbı firavan ve gülistan bostan ve eşcarı meyvedarı bîpayandır Böyle bir şehri muazzam ve müzeyyendir kim vechi arzda âlemi seyyahatde seyir temaşa etdiğimiz on iki bilâdı azîme vardır Dördü Kâfiristanda altısı Âli Osmandadır Kâfiristanda olan Nemse Çasarı hükmünde Alman şehri ve kal'ai Bec ki hâlâ tahtı imparatorudur Ve biri de Prak şehridir Biri de şehri müzeyyeni Kaşa (1) dır Hakir Alamanda iken Fransada şehri Parisi medh iderlerdi Amma görmedim اللهم يسر بالخير Amma Âli Osmanda bilâdı sitte ibtida dünyay ve mafihada misli ve naziri olmıyan beldei tayyibe yani şehri Kostantaniyyedir Biri dahi tahtı sani Edirne ve biri dahi tahtı evvel Bursa ve Babı Mekke ve Medine(i) Mısır حمالله ve kal'ai Halebüşşehba ve Darülhilâfei Bağdadı Behiştâbâd ve bu memduhu âlem Şamı Cennetmeşam böyle bir şehri azîmdir ki Arzı Mukaddes şehirleri içre darı enbiya deyu cemii tevarihi muteberelerde tarif ve tavsif olunmuşdur kim bazı müfesssirîn Âyeti Vettinden والتين den murad Şamdır (Âyet) ارضات العمادالتي لم يخلق مثلها في البلاد (Âyet) بربوت ذات قرار ومعين (Âyet) ki Şeddadın bağı iremi bu Şamda idi dirler Bazılar Şama karib Bosra (بصرى) şeh-

[1] Kaşav

rinde idi Bazılar (ارزه و برزه) mabeyninde idi dirler كمثل جنه بربوة Bu Âyeti Şerif dahi Şam hakkındadır derler Hattâ hazreti Resaletpenah kablen-
nübüvve Hadicei Kübranın malile ticaret idüb Mekkeden Bosra şeh-
rine gelüb ticaret iderdi ki الكاسب حبيب الله dır Bosradan Şama bir mer-
hale yerdir Şama gelüb Cebeli Kaysunda Kademünnebi olan senk
üzre basub alâmet etmişlerdir Hâlâ ziyaretdir Andan Şamı seyir te-
maşa idüb refikleri Ya Muhammed Şama girelim didiklerinde Ben
irem zatülamad olan dünya cennetine giremem buyurmuşlardır Haki-
katülhal behiştü dünya ve darı enbiya ve mecmaı fuzalâyı âlem ve
mercii umuru beni âdem mahrusei islâm Şamı darüsselâmdır Ve bu
şehir içre olan ulema ve sulehayi meşayih sadat mazannei kirame
mahzeni esrarı ilâhî kimesneler vardır kim misli meğer Yemen ve
Adende ola Amma bu Şamda budala ve melâmiyyundan sene 1058
tarihinde hazreti Şeyh Bekâr uryanı bîefkâr var idi

Hikâyei Sergüzeşti

Kara Murtaza paşa ile Şamda iken iç ağalarından on dane şehbaz
tüvana yiğitler Evliya Çelebi lûtf eyle Hazinedardan bize izin alıvir
Türkman mahallesinde akrabalarımıza gidelim didiler Hakir bunlara
rıza virmedim Belki paşa binişinde Namevcud bilinürsün Süal etdikde
Taşra gitdiler dirlerse haliniz niye müncer olur diyüb hazinedara
reca etmedim Bunlar miftah gulâmı vesatetile mezun olub hakirin
höresine gelüb Sensiz dirlik yokdur Elbette bu cemiyetimiz parişan
etme Bilece olun deyu reca idüb hahnahah on bir yârânı zarifan
piyadegân reftar iderek Sinaniyye çarşusu izdihamı içre vardıkda mez-
kûr hazreti Şeyh Bekâr iki ellerin ketiflerine koyub uryanen hurde
دور kolların sallıyarak dalyarak olub gelir Hemen hakirin yanıma gelüb
çehreme bir sillei mücazibun ile urdu kim burnumdan hil'ati ahzar
gûnum üstüne cereyan idüb serasime oldum Gördümki yanımdan
fırar etmişler Derhal destimden Şeyh Bekkâr yapışub ol müzdeham
suk icre esir dellalı gibi هذا الغافل العاصي واحد جديد بيما واحد جديد gibi diye hakiri fe-
ferad (mezad) idüb rüsuayi âlem idüb hacaletimden vücudum pul
pul kabardı Hakiri gören halk âlemi hayretde kaldı Bazı veled
يا شيخ فضه اشتریت deyu süal iderler Hakirse hicabımdan garkı arak olub
gezdire gezdire ta Şeyh Arslan hazretlerinin âsitanesine götürüb tec-
didi vuzu teklif idüb badelvuzu Şeyh Arslanın kabri şerifine girüb
اقراء سورة المنازعات didi Hakir dahi savtı âlâ ile tilâvet idüb
Anı dahi kıraat idüb tamam etdim Oldahi elin açub bir gûne hal-
tıyyatı kalenderî var mır mır diyüb bir gûne dua idüb hakire

استغفرالله توبواالىالله didi Hakir dahi قل استغفرالله deyu hitab ibüb
 دذا دعا ملبخ ملبخ dim Derhal kalkub elimden öpüb هذا لى قبرا استاد انت اولادى diyüb yine elim-
 den yapışub âsiteneden taşra çıkınca pabuclarım öpüb önüme kodu
 Hakir dahi destin bus idüb pabuclamı giydim Ne çare uryan divane
 her ne hal ise halâs mümkün değil Yine elimden yapışub süriyerek
 yine Şam çarşusu icre يا نظارين ويا نقبا هذا الولد المظلوم المنضو بىمقى الف الف كيسى deyu feryad
 iderek hakiri rüsvayi âlem bednam etdi Amma evvelki gibi müteellim
 olmadım Bu hal üzre beni saray meydanına getirüb anda dahi fer-
 yad iderek divanhaniye çıkarub yeden beyed Murtaza paşanın desti-
 ne hakiri virüb هذا الولد المعنوى diyüb yine alnımdan pus idüb gitdi Murtaza
 paşaya sergüzeşti serencamım bir bir takrir iderken saray kapusından
 beru yetmiş seksen Şam yeniçerisi ve şehir subaşısi üç aded meyyiti
 atlar üzre yüklemişler ve yedi sekiz mecruhu dahi getirmişler
 Aman sultanım Senin iç ağaların Türkman mahallesinde bir handa
 fiskı fücur iderken bilmiyüb basdık Bu kadar âdemlerimiz katl idüb
 ve bu kadar kimesnei dahi mecruh etdiler Hâlâ ol hanede kapanub
 küta küt cenk iderler diyince leşleri paşanın huzurına bırağub
 yer öpdiler Der an hemen paşa ukab misal yerinden pertab idüb
 Bire hazinedarı çağırın didi Hazinedar gelince eman virmeyüb
 bir kaç yerden hançerle mecruh eyleyüb deli ve gönüllü ağaları
 tevabiile atlatub mahalli marikiye vardıkda bir azîm cenk idüb
 iç ağlarından üçü ol arbedede merhum olub yedisin badelaşa getirüb
 iç ağaları içinde yedisini de mahnukan katl idüb Şeyh Reyhan yanın-
 da defn etdiler Bundan malâkelâm bu hakir anlar ile mahalli mare-
 kiye gidermişiz Canabı Barinin hamelei Kur'anı azîmi ve Furkanı
 Mecidi olduğundan Şeyh Bekkâr hazretlerine ilhamı rabbanî olub
 hakiri ol merhumların içinden alub هذا الفاعل العامى diyerek bu kadar yer-
 leri gezdirüb halâs idüb keşfeyledi قدس سره Ol sultan sebebi ile ol
 vartadan halâs oldum الحمد لله İşte Şamı Şerifde böyle canlar
 vardır Ve âyân eşrafı gayet çokdur Ve erbabı divan ve askeri sultan
 fahireler üzre semmur postin kaplu elvan çuka ferraceler ve
 kontoş ve kerekeler giyerler Vasatülhal olanlar sade ve hilâli ve hârei
 harami giyerler Kırmızı muhattem sarub ayaklarına zarbun giyerler
 Ve âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi gayet hünü
 cemalde ve nermiyyeti itidalde ender cim ve him ender him
 kâküllerin perişan etdiklerinde uşşakların dahi akılları perişan olub
 can riştelerini umumen zarafet ve letafeti ve mahbubunun melâhati
 gibi olmazdır Ve kelimata gelseler bediülbeyan ve fasihüllisandırlar
 Zira bu şehrin mahbub mahbubesinin Havran diyarından gelmişdir
 Ve sahibi tabiat olan kimesneler Havrandan kız alırlar Havran Huran-

dan galatdır kim Hazreti Âdem Havran sahrasında ziraat idüb anda sakın iken tenasül olsun için ikiz müştak olanları birbirinden ayırub gayri kardaşa kız verir Hazreti Şit ana bir kız karındaşlarından birini menkûhaliğe kabul etmiyüb Hazreti Âdem âlemi hayretde kalub Cenabı Bariden nida gelüb Ya Safiyyüddin Ne perişansın didikde derhal Âdem Safi Ya Rabbi Sana malûmdur Şit kızlarından almayub bir Huri ister didikde Cenabı Bari Cebril Emine emir idüb Cennetden hulle donile bir Huri çıkarub bir mücevher tabak içre Cennet meyvelerinden üzüm ve incir ve hurma ve zeytun ve rumman ve pembe ile Hurii Cebril Emin Hazreti Âdeme getirüb Ya Âdem Rabbin sana selâm eyledi işte sana bir Huri gönderdükim oğlu Şite versin didi diyince hemen Şitin kararı kalmıyub Huriye vaz'ıyed idem didükde Hazreti Cebril Bu Hurinin mihrini vir didi Şit mihrî nedir didi Cebril Emin itdi Mihri لا اله الا الله آدم صني الله didi Şite dahi böyle diyüb Hurii alub ibtida nikâhı emri Hakile Cebril Emin talimile ruyi arzda Hazreti Şit ile mezkûr Cennet Hurisine olmuşdur Amma Cenneti Me'vada nikâh Hazreti Âdem ile Havva Anaya olmuşdur Badehu ol Huri kızından Hazreti Şitin ol Huri kızından bir oğlanı vücuda geldi İsmine derlerdi Amma ol asırda Hazret Cennetden hübut idüb zemine kadem basdıkdâ kenduye nisyan gelüb lisanı Cennet olan arabî(i) feramuş idüb lisanı iberice kelimat iderler idi Bu kerre Huri arabî kelimat ider Şit ibr(e) nice kelimat ider Birbirlerinin lisanların fehm etmede hayli usret çekdiler Bu kerre Huriden müştak olan anasının ve babasının lisanını öğrenüb mabeynehümada tercemanlık iderdi Hâlâ tercemanların pîri silsileleri ana müntehidir Badehu ol Huriden nice yüz evlâdlar zuhure gelüb tenasül buldular Ve anlar Havranda sakın olduklariyçün Hurandan galat Havran diyarı dirler Merali ve gazali yedi kudret ile mükâhhâl âhu gözlü pençei âfitabları olur kim hakka ki Huri sıfatlardır Şamlı bunlardan kız alub tenasül bularak anıniçün Şamın mahbub ve mahbubesi meşhuru âlemdir Ve bu şehrin misli arazii mamurda bu kadar vilâyeti vasii mamur ve belideleri ve buk'aları hub ve mergubdur Ve fezalarında sadrenc nakşi mezraaları mahsuldar ve ahalisi maldar ve nîmetleri firavan ve uynu enharları cari ve revandır Ve canibi erbaası bağ ve bostandır Her bağda bülbüllerin nağamatları ve hoşelhan tuyurların esvatı hazineleri âdeme hayat virüb ferahnak olur Ve haki olkadar rakik ve lâtifdir kim güyâ gırbalden geçmiştir Fagfuru Çin misal kâseler ve gûzeler işlenir Ve bağlarında semadan bârânı rahmet nazil olsa müşki amberi ham misal bir rayihai tayyibe âdemîn demağın muattar ider Ve muhtesib ağa

ve mîri âb ağa defter(i) ile Şamın canibi etrafında yetmiş üç bin bağ ve bağçe öşür verir derler Ve mîri âb ağa bu bağlara nöbet ile su sular Eğer hâkim tarafından su nazırı olmasa bir katra âb için hun âb olur اللهم عافنا Bir garaib diyar âdem bu Şam bağları içre girse selâmet bulmıyub serseri geze geze gaib olur İhtimaldir katlilerler Ve bu bağlar içre kırk bin kasrı irem vardır derler Herbirinde andelibanın ve gayri hoşelhan tuyurların feryatlarından âdem mest olur Hikâyet iderler kim Şeyh Mehemed Sadreddin zade bir kimesneden on kişiye bağın almağa reca ider Ol bağ sahibi dahi inad idüb bağın virmez Vakti şita oldukda bağı almağa talib olan kimesne cemii tevabii ve levahikı ve nice amallerile bir gicede herifin bağının deri divarın ref idüb kendü bağına zam idüb cemii eşcarların dahi tebdil eyliyüb kendü bağın serika etdüğü bağı serapa çapaladub suların salub rey ider bağ sahibleri vakti baharda bağı tarafına varub rahı bağda olkadar serseri gezer kim bağının deri divarından ve ahcarat eşcaratından nam nişan bulmıyub Heshur mu oldum şehire gelir Ertesi hizmetkârları ile yine bağa varub bağ ve bağbandan eser yok Civarında olan âdemlerden süal idüb anlar dahi dembeste ve hayran kalırlar Âhir mahkemiye varub dava ider İsbata kadir olmıyub sefil yed kalub gider Şamı Şerifde bu bağ hikâyesi darbimeseldir Ve hâlâ ol bağ meşhurdur ki teferrücgâhı has ve âmdır Şamın mesire ve teferrücgâhların beyan ider Evvelâ fezayı Kök meydanı Şam içinden cereyan iden Nehri Mize canibi bir çemenzarı gülzar bir sebzezar sahradır Badelasır cümle uşşak anda gelüb vakti gurubedek kimi mahi sayd ider kimi mahpareleri sayd iderler bir temaşagâh ferahfeza yerdir Andan Kasrı mencik bu sahraya nazır bir kasrı âlidir Amma paşalara mahsus bir kasrı havernakdır Ve Şamın canibi kiblesinde kasrı Küçük Ahmed paşa ve Şamın mekûlât meşrubatının memduhatından beyan ider Evvelâ has ve beyaz Havran galâlınden beyaz çakıl ekmeği ve Acem çöreği ve peynirli böreği ve lâhmı acinli böreği ve ككي ruyi zeminde naziri yokdur Arab ve Aceme Hind ve Sinde Fağfuru Çine hedaya götürürler Ve elvan elvan kaysısı olur Amma kamerî ve müşemmesî alûları olur Hamevî kaysısı bu dünyada naziri yokdur Meğer Cennet bağlarında ola Amma bu hamevî öbür kaysılar gibi kuruyub vilâyet vilâyet gitmez Zira cürmü yokdur Bir hurde çekirdeği vardır Bir saat yere gitmek ihtimali yokdur Ol kadar terdir kim zebanzede oldukda âbı zülâli âdeme hayat virir bir hoş huralûdur Bir tarafı beyaz ve bir canibi lâilgûndur Ne kadar tenavül olunsa sikleti yokdur Ve hazımülifratdır Ve tüffahı gayet lâtifdir Ve راصح صراح مثل تفاح bunun hak-

kindadır Hattâ bu elmadan müselleşi şeriyye beş on danesin mukaş-şer idüb bile tabh eylesen bir kâsesin nuş iden hayatı cavidan bulub hem mukavvi hem müferrih bir lâtif eşribe olur Ve ayvası dahi meşhurdur Gerçi Lefke şehri ayvası kadar iri değildir Amma gayet lezizdir Göbeğin oyub içine masteki sakızı koyub nerm hakister içre pişirüb istimal etsen kuvveti basarı ziyade idüb tabiatı mutedil ider Ve limon ve turuncu ve cabeca hurması ve dibası ve kebbatı meşhurdur Ve zeytunu cihan ârâdem cevzi rumî kadar olur Ve kaddi nebatı on denesin tenavül iden bir vakkıyye lâhmi kûsfend yemiş kadar gına bulur Memduhu cihandır Ve inciri ve engürü gayet firavandır Amma zeyni üzümü derler bir mevzun kı'tai âbdar kehrübavar bir bar berdir kim Huda âlimdir naziri meğer Aden uçmağında ola (Âyet) *عنبا ونضبا وزيشونا ونخلا وحدايقه غلباً* (Âyet) bu Şamın zeyni üzümü hakkında nazil olmuş ola Her nekadar istimal etsen aslâ hararet virmeşüb sikleti olmaz Ve Şamı Şerifin sanayiatının şöhrei şehir olanların beyan ider Evvelâ atlası ve haresi ve darayisi ve hilâlisi ve gûnagûn muhattemi ve kutnısı ve abası ve dikdiği vüzeralara mahsus zerduz dikdikler kim sihri icazdır Ve katifesi ve bu makule kâlâyı metain gûnagûnları vardır Amma meşhurları bunlardır Hakka ki Arabistanın cennet meşamıdır Ve gayet bender şehirdir Beher sene nice Mısır hazinesi mal tahsil olunub masruf olunur gayet mahsuldar diyardır

Acibei garibe

Şam şehri içre çarşuyi pazarda sürü sürü beldî keçiler gezer Her birinin emciğinde beşer altışar vakıyye südü var Tulum gibi sarkıb gezer Sahibi ise *حاب السيس الاصفر* deyüb süd satar Amma südden nişa(n) yok Murad idindiğın mıkdarı südü keçiden ulbe içre sağub sana virir Ziyadesin yine keçinin ağzına döküb gider Garib temaşadır Ve her keçinin belinde paybendi ve kösdeği hazırdır Südleri kalmıyub çayıra götürüb bağlar Ve bu Şam içre nice ibretnüma şeyler vardır Amma tahriri tasdi verir Ve Defterdar zade Mehemmed paşa hâkimülvakit iken cemii hanei avarızdan ref idüb arzeylemek murad etdiği mahalde ol takrib ile Şam içre nekadar ibadullah ve nekadar koyun tenavül olunub ve nekadar müsafirîn ve mücavirîn var ise tahrir idüb altı kerre yüz bin âdem bulunmuşdur Böyle bir âdem deryasıdır Âbı havasının hükmü odur Ve talii nücumîsi mensubdur Ve iklimi salis içindedir Tuli neharı ve arzı beledi ve halkın rengi ruyleri ebyazüllevindir Bu mahalde Şamı cennet meşamın deryada katra güneşde zerre evsafı tamam oldu *عمرالله واندالله الى ممرالشهور ولااعوام آمين يامين بحق سيد المرسلين*

Evsafı ziyaretgâhı darı enbiya ve makamâtı merakıdı evliyayı Şamı darüsselâm

Evvelâ Şamın canibi garbîsinde Salihyye nam kasabıya hayil *Cebeli Kaysun* Ta zirvei âlâsına sekiz bin adımda uruc olunur bir musattah yerdir Anda bir kubbei âli içre Hazreti Resaletpenahın taşa tesir etmiş kademi şerifleri nakşı vardır Bu mahalden Dımışkî temaşa idüb rücu etmişlerdir ki dünya cennetine girmem buyurmuşlar Bu mahalden sahrayı Şam ve imarâtı darüsselâm temasil (i) ilâhî gibi berk urduğu zâhir ve bâhirdir Bu cebelde şehre nazır bir gar vardır ki *Makamı Salihîn* derler Ve Salihyye şehri bu gar ismile müsemmadır Ve *Makamı Üçler* dahi bir kehfdır Andan *Makamı Yediler* Bu dahi bir gardır Ve *Makamı Kırklar* Bu dahi bir kehfi lâtifdir Bu ziyaretlerin mihrablarında ibadet idenin duası müstecabdır Ve sulehayı ümmetden ehli hal kimesneler vardır *Makamı Budala Ricali* gayıbdan bunlar kırk kişi Şama memurlardır Bir gar içre ziyaretgâhdır Amma türbeden bir âsâr yokdur Ve *Kabriül Meliküic Cevad Yunus bin Mevdud binül Melik* Karındaşı olan *Elmeliküs Salih İsmail* elinden Şamı alub merkum *Elmeliküic Cevad Yunusa* verüb Şama müstakil hâkim oldu Hikmeti Huda üç aydan *Melik Kamilin* kemali ömrü kâmil olub hilâfet *Elmeliküs Salihe* müyesser oldu *Derunundaki* adavetin izhar idüb *Karındaşın* asrında sen beni Şamdan niçün mazul eyledin deyu *Elmeliküic Cevad Yunusu* Şamda katl etdirdi üzre nur yağdığın istima idüb Mısırdan ılgar ile Şama gelüb *Melik Cevadın* kabrine yüz sürüb üstüne azîm kubbeler bina etdi Hâlâ Şam ile Salihyye beyninde ziyaretgâhı has âmdır *bin Elmelikül mücahid Şirgûh Mahmud* vali (i) Humus iken sahili bahirde ve berde çok gazası vardır Mısıra giderken rehzeni ecel yolun kesüb Şamda akşam idüb Salihyye kurbinde *İbni Şehinşah İbni Eyyub* Sultan *Salâhüddin Yusufun* biraderzadesidir Bunlar Şam hâkimi iken küffarı hakisar *Medinei Münevveri* garet etmeğe asker cem idüb çölde giderken bu *Elmelik Mansur* cündü küffarın ardın önün alub cümle küffarı dendanı tigden *üddin Yusufun* evasıtı ahdinde bunu dahi felek elekden geçirüb Şam içinde medfundur Ve bu âsitanelerin şimalinde bir gar vardır ki ana *Makamı Hâbil* derler Anda bir müdevver sürh gün bir taş vardır *Kabil Habili* ol taş ile seri saadetlerine urub şehid eyledi Anın için bu taş kırmızıdır derler Ve buna karib bir gar dahi vardır *Kûşe kûşe* oyulmuş muzlim gençleri vardır *Garı Çuan* derler *Beni İsrail* zamanında kavmi *Yehud* kırk nebiyi bu gar içre mahpus idüb yedi sene savtı hazinleri istima

olunub kırkı dahi cu'dan helâk oldu dirler Andan Salihîyye içinde nemeki hanı melâhat ve kameri âsümanı semahat Yegusül vasılın matlûbüt talibîn Hazreti Şeyh Muhiddinül Arabî Ömreş sene 78 Vefateş sen 576 [1] Evsafı mezkûrdur Amma yine Şamın canibi garbîsinde nısıf merhale rah kariyede medfundur Cümle âsârı binaları fatihi Mısır Selim Hanındır Sultanı Mısır ve Şam Elmeliküs Salih Necmüddin Ebubekir asrında merhum olmuştur Monla Hünkâr ile hem asırd (ır) Muhiddinül Arabî Konyaya varub nikâhı şer'i Resulü mübîn üzre Sadreddini Konevînin validesin almışdır *Cebeli Hayyüs selc* yani Diri Kar demek olur Rumda âbı zülâl didikleri kar karıdır demek olur Kün emrile edimi arz halk olnaldan beru nice bin yıllık karı sayf ve şitada mevcuddur Bu cebel üç günlük rahı baridede beyaz kulle misal kubbei eflâke serçekmiş bir kûhu bâlâdır Ruz merre Şama nice bin ester barı selci baridi gelüb Şamın suları içine bu kardan idhal idüb sikletin def idüb âbı zülâl olur Ve bu dağda âbı zülâl didikleri kar kurdu hayvanı çokdur Mükkâmlara kar keşanlar hedaya getirirler Ve bu cebelde *Ziyareti Ebüs Selc* Daima Şama kar taşıyub halka bezl idermiş Mazreti Resalet ile Şama gelüb girmiyüb bu cebelde kalmışdır Sahâbei kiramdandır Bir kubbei sagirede medfundur Ve buna karib Mazreti *Ebüs Selci Hindî* Aşkî ilahî ile âlûde bir zarif ve nahif perhizkâr merdi hindî imiş Daima şiddeti şitada uryanen kar içinde sakin imiş Selim Şah Mısırda giderken gelüb duai hayırların alub Mısır fethinden sonra Bizim Mısırda Mindîlerimize bir tekye inşa eyle deyu Mısırın fethin tebşir iderler Badehu Selim Man Mısır feth idüb geldikde civarı rahmete gitmiş bulub kabri şerifleri üzre bir kubbe bina etmek murad idindiklerinde Selim Manın vakiasında Ya Selim Dünyada ve âhiretde uryan gezmeği reca idüb ancak muradım müşahedei cemal idi Elhamdülillâh müyesser oldu Lûtfeyle Benim naşım üstüne bir barı azîm ihdas eyleme deyu reca etdikde Selim Man dahi canibi erbaasına bir soffa bina idüb âyende ve revendeye ârâmgâh bir ziyaretgâhdır Ve bu cebelden yine garba Mize boğazın ubur idüb nısıf saatde gidüb

Cebeli Ribve

Şamdan bir merhale yerdir Müfessirîn bu cebel hakkında (Âyet) *وَأَرْسَاهَا إِلَى رِبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ* Âyeti nazil olmuştur derler Bir kûhu dirah-tistandır Ta zirvei âlâsında Mazreti İsa havariyyunlarından *Hazreti*

[1] Yanlıştır. 576 hicrî senesi milâdî 1180 dir. Halbuki Muhiddini Arabînin vefatı 1240 da, yani hicrî 638 dedir.

medfundur Anda Muaviye bir mescidi âlâ bina etmişdir Mahı Temmuzda ahali (i) Kerek ve âyânı Baalbek ziyaretine varub kesbi taravet iderler Canibi erbaası gül gülistan ve bağ bostan ve murgzar lâlezar yerdir Ve Nehri Ribve bu cebelin dameninden tulû idüb Nehri Beride munsab olur İkisi bu cebelin esfelinden cereyan iderek Kasımiyye kal'ası dibinde Bahri Ebyaza mahlût olur Ve bu Cebeli Ribvede bir garı azîm vardır Bu nahiyede Şakîf شقف kal'ası ve Zidaniyye kal'ası ahaliler (i) ol zuum üzrelerdir kim Mazreti Mer-yem Mazreti İsa (i) bu garda müştak etmiş ola deyu bu Âyeti kerime-i istidlâl idinirler (Âyet) من اهلها مكاناً شرقياً و اذكر في الكتاب مریم اذا تبذت Bu Âyetden murad bu mahaldir derler Amma sahihi Kudüsü Şerifin canibi cenubîsinde iki saat Beytüllahm didükleri garın evsafı bâlâda sebkat idüb tahrir olunmuşdur Muhakkak Mazreti İsa anda vücuda geldiği Rum tevarihlerinde sıhhati üzre masturdur kim hilâf yazmazlar Ve bu Cebeli Ribve dameninde ziyareti Hazreti Yusi nebiyyullah bir çemenzar yerde bir kubbei âlide âsudedirler Amma aslı fer'ile malûmumuz değildir Andan yine Şama gelüb enderun birununda olan ziyaretleri beyan ider Evvelâ Camii Ümmeyyenin mihrab divarı sahasında on iki bin peygamber medfundur deyu müsbetdir Zira Camii Ümmeyye ibadetgâhı kadimdir Maktul ve merhum peygamberleri anda defn iderlermiş Ve yine Camii Ümmeyyenin ta vasatında mazharı envarı nübüvvet ve masdarı âsârı mürüvvet Mazreti Yahya şüd nasib şehadet ibni Mazreti Zekerıyya علیهما السلام ibni Maşan ibni Filkos ibni Melik Rac'im ibni Mazreti Süleyman ibni Mazreti Davud علیهما السلام a müntehidirler Mazreti Yahya Mazreti İsa akrabalarından idi Urucu İsadan sonra bunlara nübüvvet gelüb İsraili dini mesihîyye davet iderdi Ve halkı maasiden nehyiderdi Ol asırda Melik filân kendü kızın nikâh ile almak murad idinüb Mazreti Yahya men etdigiyçün mezkûr Melikin avreti iğvasile Mazreti Yahya (i) Nablus kurbinde kariyei Sabastiyyede bir deyr içre İncil tilâvet iderken şehid idüb seri saadetlerin Şamı Şerife getirüb bu Camii Ümmeyye içre bir ziri zeminde bir amud pare üzre bir altun tebsi üzre kodılar Mâlâ bu Camii Ümmeyye içre âsudedir Ve cesedi şerifin Sabastiyyeden Malta küffarı serika idüb Sencuvan namile kendülerde mahfuzdur Amma re'si şerifi Camii Ümmeyye içre bir musanna ahşabatdan parmaklık içre sandukai şerifeleri vardır Zerduz atlası sebzduz ile puşidedir Şam vüzeraları seri saadetleri tarafında kâşi (i) Çin maksure üzre salâtı cum'a eda iderler Vaız ve nasih idi Ve Camii Ümmeyyede Makamı Hazreti İsa Ana karib camiin sol canibi güncünde Makamı Hazreti Hızır Andan kible divarında Enbiyalar kapısı Ve dahi

Kelâmı İzzet gûyâ kudret kalemile tahrir olunmuş bir Kelâmı Kadimdir Bu cami içre *Birler* ve *Üçler* ve *Yediler* ve *Kırklar* makamları vardır Ve Cami çarşısındaki Babı Ceyrun *Havzu Ceyrun* Andan gasil idüb tecdidi vuzu iden yetmiş dürlü emraz olduğu mahaldir Ve harende ^{مبلين} Hatvei Hazreti Âdem Andan kible divarında mihrabı Fuka Burada Camii Ümmeyye ziyaretleri ve makamları tamam oldu Koyun kapusu canibindeki ziyaretleri beyan eder Evvelâ Âli Emeviyyundan Emirülmü'minîn Hazreti Muaviye ibni Ebi Süfyan Amma Muttalibdir Hazreti Resaletin vahi kâtibi idi Vefateş der Receb sene 60 Bade hicretünnebeviyye intikal idüb hilâfet oğlu Yezide nakletti Ve bu (na) karib *Sahr* ^{سحر} *Harb* ibni Ümmeyye Hicretin sene tarihinde Hüseyin ibni Alinin sulh feragından müstakil halife oldu Hicretin sene pederi Ebi Süfyan islâm ile müşerref olmuşlardı Hazretinden 163 hadis nakletti Zemanı hilâfetlerinde mamaliki Şam ve Mısır ve Mağrib ve Endülüs ve Fas ve Arab ve Azerbaycan ve Deylim ve Horasan Maverâünnehir ve Hindustana varınca hüküm etdiler Nefer aded 14 Müddeti ömreş 78 sene mahı Receb fi sene 60 Mervan Himarda inkıraz buldular Bu Şamı Şerif tahtları idi Ve(beni) Emeviyyununun ibtidasıdır Yezide pederi olduğuçün şetm etmemek gerekdir Zira nesebi Resuldendir Ve cümle ahvalleri min indillâhdır Ömreş sene Sebebi mevtleri oldur kim ehli Medine Hazreti Osmanı katl etdikleriçün Resulullâhı yerinden refidüb Şama götürmeğe mübaşeret etdi Olgün minberi Resul lerzan oldu Askeri Muaviye Şamdan huruc etdiği gün Camii Ümmeyye minberi münhedim olub şemis dahi münkesif oldu Cümle ahali Şam zulmetde kalub ol saat Muaviye havfinden likuvve mürde mübtelâ olub can verdi Ve ^{بأالجاني} de defn etdiler Künyeleri Abdurrahmandır Ve nakşi hatemi ^{لكل عمل نواب} idi Hâlâ oğlu Yezide intikal eyledi Ahdi Yezid ibni Muaviye ibni Ebi Süfyan Biati Yezid fi sene 60 Müddeti ömr sene ve şehri 3 Müddeti ömrü Yezid sene 39 Hazreti Hüseyin Yezide biat etmediği ecilden şehid oldılar Evvelâ İmam Hüseyin İmam Zeynel Âbidin oğlu İmam Mehemed Anın evlâdı Hazreti Caferi Sadık müezzinlerin pîri *Hezreti Bilâli Habeşî* hakkında Hazreti Resalet ^{يا بلال غنى العزال} buyurmuşlardır Hicaz ve azzal makamında âgaze etdüğü mahal cemii uşşak mest medhuş olurlarmış Hazreti Ali Hazreti Resaletin izni şerifile seccadei Resulullah üzere oturub ibtida Selman Fersin ikinci Amr ibni Ümmeyye Zumeyirinin üçüncü bu Bilâli Habeşînin belin bağladı ve icazet virdi Müezzinlerin silsilesi ana müntehidir Ve buna karib *Hazreti Ikrime* ^{عكرمة} sahâbei kiramdandır Ve Ikrime hazretlerinin evlâdı zülühtiramlarından *Hazreti Hişam* ve *Hazreti Amru* bu iki nurudide Hazreti Halid Kayseri Rum olan Herkil üzere

sene 12 Şama gelüb iki biraderi kihteri mühter Herkil cenginde şehid oldılar Bu mahalde medfundurlar Ve yine bu mahalde Koyun Kapusunın iç yüzünde Meşhedi Yezid bin Muaviye hicreti Mutanın Ömreş 39 sene 64 de ruhu bîfütuhu kalıbı bîbeden olub kaldı Sene tarihinde Timur cesedin âteşe yakub hakisterin bade verüb meşadına cemii Tatarı nahnah ve yestehzede etdirüb hâlâ âyende ve revende teşelşülgâhı ve hergâhıdır Bu Yezidi bîsaiden sonra hilâfet oğlu Muaviye ye nakl etdi Künyeti Ebu Leyli idi Bu dahi fevt olub dedesti Hazreti Muaviye cenbinde medfundur Ve Mervan bin Hakem halife iken merhum olub bu mahalde âsudedir Ve kurbinde elli adım baid Hazreti Mus'ab مصعب Hazreti Zübeyrin biraderi kihteridir ve Hazreti Resaletin halete zadeleridir Bu Hazreti Mus'ab Abdül Melik cenginde sehmi kaza ile şehid oldu Ve buna Velid ibni Abdul Melik dahi berde ve bahirde feth etmedik diyar komamışdır İslâmbola iki kerre serdar üçüncide bizzat kendüler varub nısfı Kostantanivye (i) feth idüb Ayasofyai Kebirde ibadet idüb sulh ile ruc idüb bin pare keşti Morai ve Giridi Kıbrısı cezirelerin feth idüb Şam Tırablusdan gelüb lenger endiht oldu Gazayi Velid müyesser ola deyu efvahi nasda darbimeseldir Fevt olub gaza malile Camii Ümmeyyei tamir idüb sene 96 Cema-zelâhiresinde merhum olub Babı Sagir haricinde medfundur Âli Emeviyyunun güzidesidir Biraderi Müslime (i) yüz bin asker ile İslâmbola serdar eyliyüb Galata (i) feth idüb ba sulh Şama geldiler Remledeki Cami bu Süleymanındır Sene 99 imtilâdan merhum oldu

(قبر الملك الامجد مجد الدين بن بهرام شاه بن الملك المنصور نزالدين فرحشاد

سنة ٦٢٧)

Gulâmları şehid etdi Ve cenbinde Süleyman bini Abdül Melik Bu dahi azîmüştan halifei zaman idi Ve yine buna karib Eyyub bin Süleyman dahi âdil padişahımiş Pederi cenbinde medfundur Bu halifelerin cümlesi Âli Emeviyyundandırlar Eğer cümlesin tahrir eylesek mücelled kitab olur Ve ziyareti Hazreti Ömer ibni Abdülaziz Bu dahi halifei Resulullahdır Amma başka bir kubbei âli içinde medfundur Gayet âdil olduğundan ziyaretgâhı has ve âmdır Ve ana karib Aşerei Mübeşşereden Hazreti ve ana karib Hazreti Resaletin haletesi Ve Monla mahkemesi kurbinde Âli Ekrad (A) tabeği yanında Hazreti Sultan Nureddiniş Şehid ibni Aksunkurül bersakî Hazreti Resaletin kabri şerifine rafıziler lâğım ile varub vaz'ıyed idecek mahalde hemen Hazreti Resaletpenah Nureddini Şehidin rüyasına girüb Şu zalimler bu kabrimden g (el) mene müfevvez olmuşdur Bunda sırrullah

vardır Elbette yetiş didikde derakab Nureddin habdan bidar olub bu kadar heccan ve hassan küheylân ile yedi gün ve yedi gice berki hatif gibi urub cümle ahali (i) Medine (i) alâtarikuzziyafe davet idüb cümlesine nigeran ider Amma menamında Hazreti Resaletin Şu zalimler deyu gösterdiği âdemler yok Nureddini Şehid ider Ey ümmeti Muhammed Elhamdülillâh taam firavan Dahi garibüddiyar mücavirînden kimesneler yok mu diyince Hazreti padişahın has ve âm ve pîr civan cümle geldiler Amma iki garib miskin halkdan münzevi kimesneler ve ianete perhizkâr âdemlerdir Anlar kaldı Amma bu taamı anlar yemezler Ve davet etseniz gelmezler Ehli hal sahibi sülûk merdi Hudalardır deyu hüsnü hallerine şehadet etdiler Nureddin Neden Elbette cebren varub anları getirin Bizim حسبنا الله olan taamımızı anların desti namubarekleri dokunsun deyu huddamlarına işaret idüb meclise hazır idince koca Nureddin صدقت يا رسول الله deyüb secdei şükr etdi Derakab höcrelerin basdırub lâgım yolunda yedi âdem dahi kazma ve kürekleri ile meydanı muhabbete çıkarub bunları birer birer söyledüb dokuzun dahi katl idüb Hazreti Resaletin kabri şerifi etrafın kazub canibi erbaasın işkenderelere alub altından dahi lâgım misal kazub ısgaralar üzre alub bizzat hemen hazreti Resaletin ol müsk amber famı var sanduka var muallak şey oldu Andan niçe bin kantar muhasini has ve resas ve kalay ve nühasın avani her nekadar var ise bir tuç kal'a içinde hâlâ âsudedirler Gûya puladı nahcevanîdir Bu mezkûr tuc sandukanın üstü dahi parça tuçlar ile puşide idüb yine dahi taşradan bir kat demir kafesler kim herbiri kol kalınlığı demirler ile ihata etdirüb vücudu şerifleri üzre hâlâ bu kubbei âli(i) bina idüb Medinei Münevvere (i) kal'a içine aldı İbtida kal'a(i) Medine Hazreti Nureddin Şehidin binasıdır Badehu müruru eyyam ile cabeca münhedim olub sene tarihinde Sultan Süleyman Hazreti Resaletin talimile bir kal'a inşa etmişdir kim inşaallah mahallinde alettafsil evsafı tahrir olunur Neticei kelâm işte bu Hazreti Nureddin Şehid böyle bir azîmüşşan padişah idi Bu Şam mahkemesi kurbinde şahrah üzre bir kubbei âlide medfundur Bir mariz âsitanesine girüb ziyaret etse biemrillâh derhal şifa bulur رحمه الله عليه Ve şehrin canibi şimalisinde bağlar içinde sultanı âşikan kutbu aktabı nihan Hazreti Şeyh Arslan Bir ulu âsitanesi ve firavan fukaraları ve imareti ve camii vardır Hattâ leylei mubarekelerde Şam esvaki içre bir asfarülle-
vin bir azîm arslan suretinde gezdüğün niçe kimesneler müşahede etmişler Hattâ bu âsitanede Şeyh Bekkâr ile olan sergüzeştimiz ki bâlâda tahrir olunmuşdur Andan sonra ve Şeyh Arslan ruhu şerifleriy-
gün bir hatmi şerif tilâvet idüb ruhu pürfütuhlarına hibe eyledim

قدس سره Ve canibi Ümmeyyenin canibi şimalinde karib Sultan Melikiit Tahirül Ekrad Atabegyandandır Acib şecî ve gazi padişah imiş Sene 653 tarihinde Gazze ve Remle ve Akke ve Sayda ve Beyruta Firengi bedrenk istilâ idüb bu Meliküt Tahir istihlâs eylemişdir Amma Şama hanei avarızı bunlar ihdas eyledigiyçün ahalii Şam hatırmade olub[1] etmezler Kubbei âlisinin babı mesturdur Amma gayet musanna kubbei murassadır Andan Paşa Sarayının taşra kapusu cenbinde Şeyh Salih ve Hazreti Şeyh Halil iki biraderler bir kubbede yatarlar Hazreti Resaletin Ohud gazasında izni şerifleri ile müşrikîni bunlar katl iderler imiş Cellâdların silsileleri bunlara müntehidir Hattâ paşanın cellâdı Bekir alessabah Divanhaniye gelmeden bu türbe içre girib kılıcın türbe sandukası içine koyub yine alub kemer beste iderler Ve Melek Ahmed paşa efendimizin bir çiğerkûşesi bu âsitane medfundur Ve her bar cümle mücrimi bu âsitane önünde katl iderler Amma ibtida meydanı siyasete çökerüb cellâd mücrimin başı üstüne kendi damenin setr idüb cellâd hırkası içinde mahrem bir hal idüb damenin kaldırıub garib mücrim nergis gözlerin yumub perişan âsude otururken (Beyit)

*Cellâdı felek boynun urub bir nice şahsın
Gördüm kafasî[2] başka yatur başka kafası*

mazmununca[3] oldem içinde oldem cellâd maktulün ruhuna fatiha diyüb pîri olan şeyhin âsitanın bus idüb gider Garib temaşadır Masumların gerdanlarına kılıç geçmiyüb halâs olmuşlardır deyu nakl iderler Ve Koyun kapusu kurbinde kutbül arifîn Şeyh Hasanür Raî ve kabri Mead ibni Cebel sahâbei kiramdan ravii hadisdir Ve Hazreti Ömer hilâfetinde matunen vefat etdi Kurafede medfundur Ve kabri Vatile binil Eska' وائله بن الاسقع Beni Liys kabilesindendir Ve eshabı soffanın güzidesidir Hazretten nakil ider Hazreti Ömer Şama gönderüb merhum olıcak Bilâ(li) Habeşî cenbinde medfundur Ve kabri Abdullah bin Besendil Mazinî sahabîdir Sene 80 tarihinde yüz yaşında vefat etdi Cebbanede âsudedir Abdülmelik Muaviye duhteri Âtike nam hatundan mütevelliddir Halife olub sene 500 Babülebvaba ve Şirvan Samıkiye varınca feth idüb bu esnada Cebbane nam bir dürrü naşüküfte kızı merhum olub gamından ömrü sene 40 iken sene 500 tarihinde Şam haricinde Belka nam kariyede medfundur Ve kabri Haşim bin Abdülmelik Diyarı Acemde Hakanı münhezim etdi Ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ziyaret)

[2] Kafesî destar, kavuk.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (herif kellei ya Veduda)

Dağistanda Tabseran ve Komuk feth idüb cümle ahalsin islâm ile müşerref etdi Badehu Hişam sene 125 Kinesrinden Rasafe nam mahalde medfundur Müddeti ömrü sene 55 ve müddeti hilâfet gene 19 şehr Ve kabri *Emirül müminin* Hişam bin Abdülmelik asrında Şam kurbinde Belkay nahiyesinde Hamime حميمه karyesinde sakin iken merhum olub anda medfundur Ve kabri *Elmelikül Muazzam İsa* Sene 29 Şam valisi ve Salihyyede bina etdiği medresede medfundur Ve kabri *Elmelikiünnasır Davud binül Melikülmuazzam İsa* Şam haricinde medfundur Eşşeyh ibni Hacib bunların recasile Kerek nam kal'ada ibni Hacib Mısırd mütevellid olub İskenderiyye sene 646 sahili bahirde kubbesiz çarkûşe bir divar içinde medfundur Ve Babı Kesanda Şeyh Kennas شيخ كالناس ve Şam hadikalari icre Şeyh Sam'un ve bağların Katife canibinde Şeyh Sadat ve hammam kahvesi kurbinde *Rukiyye* hazretlerinin pakize ahterleridir Ve Hazreti Resulün meddahı Şeyh Ahmedi Sürucî ve Şeyh Arslan cenbinde Şeyh İbrahimül Havanî ve ana karib bir bağı irem içre Şeyh Elhan ve bu mahalle kırk elli hatve karib *Kabri Elest* ve yine bu âsitane cenbinde Şeyh Ebu Şa'ri hazretleri Hamdi Huda sohbbeti hasları ile müşerref olub destbuslerle behreyab olduk Aizzei kiramdan bir ulu sultan idi Ve def'ai salisede Şama vardığımızda mürşidi kâmilimiz olan hazreti Şeyh Bekkâr civarı rahmete intikal idüb kabri şerifi âsudedir Yerine Mana oğlu Şeyh seniye balig bir uryan pençei âfitab bir veledi pak idi Şeyh Bekkâr hazretlei nekadar م م وبكم idi bu Mana zadesi anın aksi olkadar pürgüydür kim âni vahid durmıyub âyende ve revendeye güftügü idüb nice keşfi keramet zâhir etmede Bu zati şerifin sebebi mevlûdu oldur kim hazreti Şeyh Bekkâr beynelhak uryan gezerdi Amma daima avretler hammamına girüb kemerine futa bağlayub cemii havatînler kise ve sabun sürüb hizmet iderdi Hikmeti Huda Ağanın hatunu hammamda bulub ol hatuna sabun sürüb hizmet ederken bir tas içre Şeyh Bekkâr ağzı yarın ilka idüb اشرب deyu emr ider Hatun dahi Şeyhin ağzı yarın nuş idince Şeyh hatunun karnın sığayub İnşallah مشتنكم اولاد المعنا diyüb gider Hatun dahi hanesine gelüb bir kaç günden nefasdan ve hayızdan kesilir Meğer bu hatun kırk yıldan beru evlâddan kesilmiş idi Badehu Şeyh Bekkâr şeb ruz ol hanedana varub ol hatuna hedayalar getirir Badehu hatundan dokuz aydan sonra bir pençei âfitab evlâd vücuda geldiği saat Şeyh Bekkâr gelüb masumun azanı şerifine ezanı Muhammedî tilâvet idüb gider Bu masum bir seniye balig olunca kelimata başlıyub hareket sekenata başlar Bir gün Şeyh Bekkâr gelüb bu masumu kundağından çıkarub uryanen cemii murad

idindiği yerlerdeki ziyaretlere götürüb gezdirir Ol gün ol gulâm piyade yürümeğe başlayub ilâ hazel'an hakir sene 1081 tarihinde gördükde bir ruhu musavver masumu pak idi Böyle uryan keşif kerametini âşikâre iderek seyran iderdi Ve Şeyh Bekkâr hazretleri Bağdadîdir Camii Hulefada müezzin imiş Bir leylei Kadirde temhid tilâvet iderken nısfülleyde rahmet kapusın küşade görünce Hay deyüb o kaddi bâlâ minarei ulyadan kendini pertab idüb gözün açar Kenduyi Şamda bulub uryan olur Ulu sultan idi Hattâ hakirin kemterhanesine gelüb غنى يا عرضا deyu emr etdikde segâh makamında bazı besteler okudum Anlar şallak mallak raks iderlerdi Bazı zaman dairei destimden alub كذا عا، والدفاق deyu tarzı acemane bir daire depre-dirdikim naziri yok idi رحمت الله عليه Andan Şeyh Fahreddini İrakî ve kasrı Mencik cenbinde *Gazali Paşa* medfundur Sultan Gavri ulema-larından idi Selim Şah Şamı feth idüb Hayre Bey ilkasile Sultan Selim Şamı bu Gazaliye virdi Badehu Süleyman Han asrında deri devlete davet olunub havfinden gitmeyüb isyan etdi Derya misal asker ile Ferhad paşayı üzerine tayin idüb Gazali münhedim olub Karalar nam mahalde başına kara belâ gelüb katl olundu Ve kellesi deri devlete gönderilüb Gazali çeşmi gazalin yumub devleti dünyadan el yuyub ruhu revanı firdevse revan oldu Ve *Elmevlâ hazreti Hurrem Efendi* Şehri Sofyada Sofu Mehmed paşa ki cami ve medrese sahibidir Bu Hurrem Efendi anın abdi müşteralarından gayet mün'im ve dindar sahibülhayrat kimesne imiş Mencik köşkü nam maksure kurbinde şah rah üzre âsudedir Ve bu mahalde *Kırk Vezir* birer soffa üzre merkadi münevvereleri tâhirdir (zâhirdir) Ve *Kırk Vezir hikâyeleri* dahi bâhirdir Ve *Mevlâna Şeyhülislâm Tacüddin Efendi Maskatı re'sleri* şehri Hamiddir Şam fetvasına mutasarrıf olduğuna Allaha hamd iderek merhum olub Kök meydanda Süleymaniyye Camii sahasında âsudedir Ve buna karib *Şeyh Mehammed Reşidî Bedevî* tarafında (tarikında) bir ulu âşık imiş Ve *Mevlâna Abdullah Belhî* Şam mollası iken vefat idüb Mencik Kasrı kurbinde bir soffa üzre medfundur *Mevlâna Ahmed bin Mehemmed bin Ramazan Eşşehir* binişancı zade defateyn Mekkei Mükerrreme mollası olub Şama karib geldikde Müzeyrib nam kal'ada ruhu revan olub naşın dahi tahtirevan ile Şamı Şerife getirub Salihyyede Şeyh Muhiddinül Arabî cenbinde defn olundu Fusehayi bülegadan müellif musannif kimesne imiş Ve *Mevlâna Abdül Halim bin Ali Haki* Kastamonidendir Selim Şahı Evvelin imamı idi Şa(m) meştasında iken intikal idüb Muhiddinül Arabî civarında âsudedir *Camelei (Hamelei)* Kur'an aizzei kiramdan ulu kimesne imiş Ve *Mevlâna Zeynel Âbidin Mehemmed bin Me-*

hemmed Şahı Fenarî Selim Hanı Evvel ulemalarındandır Şâm mollası iken intikal idüb Mencik Kasrı cenbinde medfundur Ve *Halimî Çelebi* Bu dahi Selim Şahı Evvel ile şehzadeligi âleminde Çıldır ve Mısır gazalarında bile imiş Nazikâne pakize eş'arı dürerbarı vardır Haki Kastamonidendir Bilâli Habeşî kurbinde medfundur Ve *Mevlâna Acem Hilmi* Bu dahi Selimi Evvel ulemalarındandır *Lûgati Hilmi* bunlarıdır Lâtif lûgatdır Muaviyeyi sevmezler imiş Hikmeti Huda Muaviye cenbinde bir soffa üzre medfunlardır Ve kutbu âfak meşayihî Şam ve İrak *Eşşeyh hazreti Noktacı Ali Efendi* Cezirei Midillidendir Salihyyede zaviye ve türbesinde medfun olan *Hazreti Şeyh Üveysi Halvetî* hizmetleriyle şerefyab olub Şeyh Üveysden sonra mezkûr Noktacı Ali Efendi seccadenişin olub müstecabüddave olmuşdu Bادهu bunlar da azizi Şeyh Üveys türbesinde medfundurlar Ve Muhiddinül Arabîden sonra bu azizleri ziyaret ederler *Elmevlâ Ahmed ibni evvelül Kazvinî* Monlayi vâlâkadir rüknü raşihi dersi fetva ve cebeli şamihi fazlı takva ile meşhuru âlem bir mollayi beni âdem idi Şam monlası iken merhum olub Sülemaniyye Camii kurbinde medfundur Ve *Eşşeyh Hasan Dede bin Hızır bin Mehemmed Mahmiyyei* Edirnevîdir Mısıra hicret idüb İbrahimi Gülşenî hazretlerinden tekмили tarik eyleyüb Şa(m) Şerife gelüb kûşei vahdetde uzletnişin iken ferağat idüb darı bakide karar idüb Salihyyede Muhiddinül Arabî ile hembaliş oldılar Ve ziyareti *Elmevlâ Yahyel Acemî* Şam fetvasına mutasarrıf iken cırağı şamda ahşama karib olmağla riyhi fenadan fanusu vücudu söniüb civarı rahmet ile ruşençirag olub Kök meydanda Kasrı Mencikde makam idindi رحمة لله عليه Ve kabri *Elmevlâ Ahmed Hasan Beğzade Çelebi* Haki paki Beldei Tayyibe yani Kostantaniyyedendir Şam mollası iken merhum olub mahkeme civarında Nureddinüş Şehid cenbinde âsudedir Cemii ulûmda maharet sahibi idi Amma ilmi mantıkda gûya Mantıkuttayr idi Ve merkadı *Elmevlâ Defterdar Ebülfazıl* Mevleviyyetden asrı Sultan Defterdar paşa bir gice vakiasında Resulü Ekremi görüb قم وارتحل الى الشام والزمان قريب derler Hemen alessabah mezun olub Şam kubinde Katife nam kal'aya vardıkda (Beyit)

*Cennet kokusu başladı gelmeğe meşama
(İ) rişdi gibi kafilemiz menzili Şama*

diyüb merhum olur Muhiddinül Arabî kurbinde medfundur nam kal'ada ilmi Nahivde *Kitabı Kâfiye* metnin telif itdi Amma hakka ki hummusu nahşevanî gibi bir demir leblebidir Amma [1]

[1] Fevrîye dair olan bu aşağıdaki parça metinde yeri gösterilmiyerek kenara yazılmışdır. Bağdad Köşkü nüshasında yeri burasıdır.

Elmevlâ Fevrî Çelebi Arnavudlukda Dırac kal'asındandır Bir gice vakıasında Muhiddinül Arabî Hazretlerini görüb Fevrî bize iman ile gel buyururlar Hemen alessabah Fevrî fevrîce islâm ile müşerref olub Ferhad paşa hizmetinde neşvü nema bulub ulemayı kibardan olur Âhir Şam fetvasile ahşam eyliyüb (Mevtine tarih)

Revan oldu baka darına Fevrî

Diğer tarih

Fevrî ber fevt sene[1] İshak Çelebi

Kırk sene mukaddem Muhyiddinül Arabî İslâm ile bize gel buyurdıklarından Fevrî davete icabet idüb civarı Muhyiddinde dini islâm ile medfundur

İşbu sene 1081 mahı Şevvalinde Şamı Cennet Meşamdan Kâbei Şerife gitdiğimiz menaziller(i) beyan idre

Şamı Şerife bu gelişimizde on beş gün tamam meks idüb mümkün olduğu mertebe evsafı şerifin tahrir idüb hacca azimet etme tedariklerin görmeğe mubaşeret etdik Huda âsân ide Evvelâ Siyavüş paşa merhumun biraderi kihteri vezir Hüseyin paşa hazretleri Şam eyaletine mu (ta) sarrif olub cemii huccacı Şamı Kâbei Şerife götürmeğe memur oldu Zira Arab aşkıyası her sene huccacı müslimîni nehbü garet ve bu kadar gadir ve cesaret etdikleri deri devlete mün'akis olub Şam eyaleti sancakları ve erbabı timarı ve bin beş yüz Şam Yeniçeriyani ve ağaları ile Hüseyin paşa serdarı muazzam olub Şam Tırablusda Kara Mehmed paşadan kırk kise ve Sayda paşası Elhacı İshak paşadan kırk kise Hoca Bekir Ağa tahsil idüb Hüseyin paşaya teslim etdikde paşayı mükerrem dahi tevabiatına bezl idüb evvelâ yirmi kapucı başıya üç yüz guruş ve beşer deve ve birer hükkâm ve birer saka ve birer meşalciyan verdi Ve yüz aded vacibürriyeye ellişer ve yüz aded müteferrikiye kırkar guruş yüz deli ve yüz gönüllü ve yirmi bayrak sekban ve sarıca cümle iki bin levend atlıya yüz guruş mahafesüvarlara ellişer guruş ve iki tatar bayrağı iki yüz pürsilâh yığıtlere dahi yüzer guruş ve elli sarracîn ve elli aşbaz ve elli çasnigir ve elli kilârciyan ve elli mehteranı hayme Bu esnaflara dahi ellişer guruş virildi Ve otuz mehteran çalıcıyana beş kise ve bin saka ve üç yüz meşalciyan ve üç yüz hükkâm ve bin katar devenin bin sârbanına dahi bu cümle esnafa onar kelbî guruş verildi Ve yüz nefer içağalarına dahi yüzer guruş ihsan olundu Hulâsai kelâm cümle sa-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (978 tarihinde) - (İshak Çelebi) yoktur.

gir ve kebir beş bin yüz yirmi âdeme iki yüz yetmiş kise ihsan olundu Ve üç yüz kise dahi sair meünet ve mesariflerine sarf olunub mahi Şevvalin günü Hazreti Resaletpenahın mahfili şerifin alayı azîm ile şehri Şamı deveran ve seyran etdirüb sair huccac dahi tedariklerin görmeğe ciddü ihtimam etdiler Hikmeti Huda olgün Erzurum ve Diyarbekir canibinden iki bin nefer Acem huccacı gelüb bu kadar mali ganayimle Şama dahil olub Hüseyin paşa efendimize zîkıymet hedayalar verdiler kim tabir olunmaz Ve üzerlerine paşa ağalarından bir ağa tayin olunub durma başına yirmişer altun ve âdem başına on beşer altun kanunu padişahî üzre tahsil olunub hayli imdad oldu Ol gün hakire iki yüz sikkei hasene beş deve ve bir hicin ve bir eşheb kısrak ve dört ve bir[1] mahfe ve bir hayme ve bir saka ve bir hükkâm ve bir meşaleci ve beş aded memlûke onar gurus ve ruzmerre ikişer sofrta taam ve üç aded sebemer ve dört halik ve her sabah tahtelkahve pişer fağfurî taamı mâhazar ve bir şem'i asel ve sair mekûlât meşrubatını ve cümle levazimatlarını dahi alettertib görüb kendi otağının sayesinde meks olunmağı ferman eyledi Badehu sene 1081 tarihinde mahi Şevvalin yirminci günü biismi ilâh ile Şamı Şerifden bu kadar eyaleti Şam askeri ve emirülhac Harmuş paşa askeri ve beş bin yüz yirmi müsellâh ve müretteb ve mükemmel paşa askerile Şamı şerifden bir alayı azîm ile huruc olunmuşdur kim Şam cennet meşam olalı böyle bir askeri gülfam zevilfeccam görmemiştir Bu derya misal asker ile Şamdan çıkub kible tarafına bağlar içre bir saat gidüb

Menzili Kasrı Küçük Ahmed paşa

Bu alayı azîmi gören Urban meşayihlerinin çaşıtları [2] Urbana haber uçurdılar kim bu senei sair seneye kıyas etmiyesiz Sebuu Asfer yani Sarı Arslan namile bir veziri ruşen zamir müdebbiri re'y ârâ ve bir âsafı dilâradır ki seyfi mücezzeminden dem cereyan idüb isyan iden bir dem eman bulmıyub oldem dembeste olub adem rahına revane olur Hemen hidmeti şehriyarîye gelüb cümle evlâd iyallerinizle gelüb hizmet idesiz deyu cemii şeyhlere çaşıtlar gidüb haber virince bir kaçı hemen bu Ahmed paşa kasrında birer hassanı safinatülciyad küheylan atlar ile gelüb paşa ile müşerref olduklarında birer hilâti fahire ile behremend olub gitdiler Mezkûr Kasrı Ahmed paşa bir vasî bağ ve bağçeler içinde bir Kasrı musannadır Cemii vüzeranın ârâmgâhıdır Bağdad senesinde Hillede şehid olan Küçük Ahmed paşanın binasıdır Bu mahalde divanı padişahî olub cemii âyânı Şam ve erbabı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ve bir) yoktur.

[2] » » » » (Casusları)

divan ulemayı izam cem olub paşa huzurunda mahmeli şerifi üç kerre seyran eyliyüb paşa kethüdası mahmeli şerif şütürünün licamın paşanın destine verüb paşa dahi emirülhacca İmdi Hazreti Resaletin mahmeli şerifin didükde emirülhac dahi Aldım deyüb Şam mollası sicille kayd idüb eline hücceti şer'iyeye aldı Badeddua vessena kurbanlar kesilüb ahali Şam Şama gitdiler Anda cümle huccac zeytun bağları içre meks idüb üç gün meks idecek iken nısfulleyilde şeddi rahil nefirleri çalınub alessabah yine alayı azım ile yine kible canibine Sultan Mehemed Hanı Rabiin validesi tathir etdüğü şah rah ile mamur belide ve çiftlikler ubur iderek 4 saat gidüb

Menzili Kariyei Kisve

Bir kayalı dere kenarında bağ ve bağçeli ve iki yüz toprak örtülü Arab haneleridir evkafıdır İki camii ve bir mescidi ve bir hammamı ve bir hanı ve ezcümle sagir ve kebiri ve pencei âfitab mahubları rahı huccac üzre beyaz çörek ve börek ve matbuh tavuk ve kuzu ve yogurd ve kaymak ve a (r) pa ve saman ile huccacı ganimet iderler gayet mamur karyedir Ve halkı gayet mün'imdir Çoğu sütürbandır Ve bu kariye içre cereyan iden Nehri Kesve Şamın canibi garbîsinde zikri sebkat idüb Cebelüs Selcden ve Ayni Turuncîden gelüb Şam çölünde gayib olur bir âbı nabdır Şamın sahibi tab' olan kimesneleri ve vüzerası sakkalar ile bu âbı zülâlden nuş iderler Ve Şam içre bir âdem semiz olub tenperver olsa Kesve suyu içmişdir deyu darbimesel olmuşdur Ve bu belidenin âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi gayet meşhurdur Ve bu belidenin kıblesinde bir bayır üzre

Tarhana Hanı

Şah rahın iki canibinde iki handır Amma küçük hanlardır Huccacı müslimîn hacdan avdet idüb bu mahalle gelüb mahı Aşurada meks iderler Bu hanların içinde sardı vâkıf üzre niçe yüz kazgan aşure aşu ve tarhana aşu pişüb cemii hüccaca bezl iderler kim sahan ve kas'a gürüldisinden sahra velvele ârâ olur Anınçün bu hanlara Tarhana Hanı derler Azım evkaf ve hayratı azımdır Andan kalkub kâh eniş kâh yokuş amma bu rahı dahi Valide Sultan tathir etdirüb senği hârâların rahın tarafeynine yığmışlar Matekaddem bu rahda at ve üstür ve ester gark olurmuş Tathir olub bir hayratı azıme olmuş kim sahibülhayratın Cenabı Bari sıratı müstakimin böyle tathir idüb selâmetle ubur idüb Cenneti âlâ müyesser ola Âmin Ya Muin Bu rahı tahir içre 10 saatde ubur idüb

Evsafı kal'ai Sanameyn

Şam hakkında Havran hâkimi hükmünde bir bahirecik kenarında şekli murabba bir kara sengi hârâdan mebni bir küçük kal'çikdir Cürmü altı yüz adımdır Dizdarı ve neferatları yokdur Amma kal'a içinde tekâlifi örfiyeden beri elli Arab neferatları ve haneleri var Binası zamanı cahili(yet) den kalmış bir atik kal'adır Şimale nazır bir ağac babı vardır Kal'anın canibi şarkındaki bahirenin minarei mevzunile ve iki mesacidi ve bir hammamı ve bir hanı muazzamı var Amma esvakı muhtasarı yokdur Lâkin şahrah üzre bay ve gedası ve mahbub ve mahbubesi metaların meydanı muhabbete arzı cemal ederek beyi ü şir(a) iderler Ve bu kal'anın göle nazır kulesi üzre zamanı dalâletde iki sanem var imiş Yıldı bir kerre nice kerre bin âdem bu topların muvacehesinde cem olub bu toplar birbirine süal cevab idüb Bu sene kaht galâ olur yahud ganimet olur veya taun olur ve Mısır firavan olur ve bu vilâyete yagi müstevli olur deyu gûnagûn ahvalatı dünya için birbirleri ile kelimat iderlermiş Ve Muhammed ise bu sene bu diyarı alub haraca keşüb vilâyeti harab ider Didği sene Hazreti Resalet penah Ömer ibni Abdülazizi ve Halid ibni Velidi serdar idüb altmış bin asker ile gelüb ibtida bu mahalle karib Bosra بصرى şehrin feth idüb bu Sanameyni feth idüb mezkûr putları kırub taşların mezkûr göle ilka ederler Hâlâ biri bahirenin sahilinde beyaz mermerden kaşı ve gözleri ile âdem timsalinde bir musanna suretdir Amma bir halic içinde nümayan müstağrakdır Anın için bu kal'aya Sanameyn derler İki top kal'ası demek olur Ve bu kal'a cenginde şehid olanlardan Şeyh Ali Abbas ve Şeyh Ubeydi Tayifî Bunlar meşhuru âfâk sahâbei kiramdandırlar Birer kubbe içinde medfundurlar Ve bu kal'anın kible tarafında bir alçacık cisir vardır On dokuz hurde gözleri vardır Altında Ayni Bosra caridir Canibi garbda bahirei Miniye mahlût olur Şiddeti şita olmagin gayetülgaye tuğyanı var idi Anı ubur idüb Sanameyninden bir saat dahi kıbliye gidüb saatde

Kariyei Zera'

Altı yüz haneli ve cami ve hanlı mamur köydür kim Şamı Şerifde Süleymaniyye vakfıdır Yine kıbliye saatde

Kariyei Bosra Sagir

Üç yüz haneli va camili mamur köydür Hezreti Resaletin ticaret ile vardığı Bosra kiblesi canibine beş saat baiddir Amma Bosra

Sagirin kiblesine 5 saatde Ziyareti Hazreti İlyasa ibni Ahtuvan عليه السلام İlyas nebinin refikıdır İlyas nebi bu İlyesa nibiyi yerine halife eyliyüb kendüsi İsrail üzre serdar olub sene kırk yaşında peygamber olub sene muammer olub merhum oldukda Bosra Sagir kurbinde medfundur kim azîm âsitane kârgir binalı ve altı kubbeli âsitanedir Ve İlyesa nebinin kaddi tahminen kırk arşın gelir kim üzerinde beyaz kubbelerdir Ve huddamlarıyçün vardır Ve âsitanesinde bir azîm camii vardır Ve mihrabının iki tarafında sancak ve bayraklar ve iri tesbihler ile müzeyyendir Ve caminin yemin ve yesarında iki aded minarei bâlâları var Ve köy(ü) Şamda Ferruh Oğlu köyüdür kim Kece dağının kenarındadır Sultaniyeye yine geru avdet idüb cümle 12 saatde

Menzili Ketibe

Havran çölü icre bir sivri püştectikdir Matekaddem bir mamur belide imiş Eşirrai Urban zulmünden harab olmuşdur Mezkûr püşte dibinde bir âbı hayat su kaynağı var Mâi zülâlden nişan verir Bu aynı hayat için bunda meks olunub cümle huccac kifayet mikdarı suların aldılar Havran kazası hududunda canibi erbaası mamur âbâdan belid ve büldanı Havrandır Şamın ziamet ve timarının gayet mahsuldar yerleridir Ve bu Ketibe etrafında olan karyelerde ol kadar makbule pencei âfitabe peripeyker kamer tal'at bakire nazeninler olur kim âdemın akli perişan olub niçe huccac hacca gitmeden farig olayazdılar Zira bu Havran Hurandan galatdır Hazreti âdem bunda sakin olub dihkanî yani ikinci san'atile kefaflenirken tenasülü kesire olsun için izni Hak ile ikiz ikiz müstak olan evlâdları birbirinden ayırub gayrisile müştak olana verirdi Hikmeti Huda Hazreti Şit ile bir kız vücude gelüb kâmil bülûğıyyete geldiklerinde Şişe (Şite) bile doğan kızı verdi Kabul etmiyub Hazreti Âdemden bir Huri istedi Hazreti Âde(m) dahi Cenabı Bariye reca edüb Cennetden Cebril Emin ile bir Huri verüb Hazreti Şit ile hem enis ve celis olub ol Huriden nice yüz evlâdı vücude gelüb bu Havran diyarında tenasül bularak ilâ hazel'an bu Havran güzeli Şit nebi neslinden olub ol Huriden müştak oldukları için Hurandan galat Havran derler Gayet mamur ve mahsuldar kazadır Şamı ve Kudüsü ganimet iden bu diyardır Zira ibtida Hazreti Âdem bu arazii lâtifde ziraat etmişdir Hâlâ Âdem Safî tarlası derler Ketibe uyunun canibi şarkisinde nece bin dönüm yer bir hamunu ferahfezadır Ol haki amber pak her kimin kasabai (kabzai) tasarrufunda ise Yarmuk buğdayı ekse yüz

مود hasıl olur kim (Âyet) مائة منبلة .أت حبه mazmununca bir dane hintadan on onbeş ve yirmi sünbüle zâhir olub herbirinin kameti hadenk kalınlığı olur Ve her sünbülede مائة حبه mukarrerdir Ve yedi elvan kendümü hasıl olur Bir nevinde asla kılıç olmaz Ve samanı gayet lâtif ve nazif olur Ve yedi gûne şâiri olur Beş yakkiye arpasın bir at yese kifayet ider gayet yağlı şâiri vardır Bu Âdem Safî hakinden maada yerleri bir kilesi kırk elli kile ancak verir Ve bu diyarda hasıl olan hububat Şamı ve Kudüsü değil dünyavı ganimet iderdi Âmma çöl çölistandan Basra ve Lehseden Mekke ve Medineden ve Musul ve Mardin canibinde Meval موال Urbasından (Urbanından) ve mezkûr Teldanlar تلدانلر Urbanlarından nice kerre yüz bin deve ile Urban aşkıyası gelüb harmanda kendüler döğüb müft meccanen vilâyet vilâyet taşırlar Bir ferdi âferide karşı durub söylemeğe kadir olamazlar Yohsa bu diyarın mahsulâtı böyle nehbü garet olunmıyub Şama gelse bir yem bir akçeye ve bir kıyye nan bir nukriye olurdu Hakka ki damedar buğdayı vardır kim âdemin rengi ruyi nümayandır Anın için Şamın has ve beyaz nanı ve kâki rub'u meskûnda meşhurdur زادك الله Badehu berri Ketibeden kalkub deşt hamunlar içre tathir olmuş tarikı âm üzre yemin ve yesarda yirmi altı pare han ve camili kuralar ubur iderek 15 saatde

Menzili evsafı kal'ai Müzeyzib [1]

Bade Hicretünnebeviyye Hazreti Eba Bekir hilâfetinde bu kal'ai müceddeden bina iden Hatemi Tayi bina etmişdir Ol asırda Şam üzre serdarı muazzam olmuşdu Bu mahalde bu kal'a elzem levazımından olmagile bina etmişdir Badehu müruru eyyam ile cüzi harabe yüz dutub sene tarihinde Hatun tamir termim etmişdir Kal'ası bir kara taşlık içinde bir bayır üzre şekli murabba bir segin kara kal'adır Amma gayet metîndir Dayiren madar cürmü sekiz yüz adımdır Dizdarı ve seksen nefer merdümü hisar(1) vardır Ve şimale nazır bir demir babı vardır Cebehanesi ve topları mükemmeldir Ve paşa ağalarından bir mansub ağa Havran hâkimi olub üçyüz âdemile bunda sakindir Ve yüz elli akçe Havran kadısı dahi bunda sakin olur Nahiyesi iki yüz yetmiş pare kuradır Ve kal'a içre neferat haneleri ve bir camii ve bir hammamciği var Amma çarsuy bazardan alâmet yokdur Ve kal'a içinde cümle mahzenlerdir Paşaların ve emirülhaccın ve kilâr emininin velhasıl cümle hacca gidecek mali mîri galâl ve sair tüccarın mekûlât meşrubat metaları bunda beş altı ay mukaddem

[1] (Müzeyrib) olacak.

mahzen mahzen leb berlebdir Ve cümle huccacı müslimîn bu kal'a-
nın dibinden cereyan iden

Nehri Huriyan

dır kim canibi şarkda Bosra dağlarından gelüb canibi garba
cereyan iderek Mine bahiresine mahlût olur Huccac bu nehri cisirden
ubur idüb karşı canibinde bu nehir kenarında Hüseyin paşa haz-
retleri otağın kurub meks idüb sair huccacı müslimîn dahi kol kol
hayyamatları ile meks etdiler Mahı Zilka'denin ibtidasına varince on
gün on gice oturaktır Ya huccac Cümle tedarikleriniz görün deyu
dellallar nida idüb herkes elzemi levazımatından meünatların görmeğe
mukkayyed oldular Ve günden güne canibi erbaasından huccacı müs-
limîn gelüb öyle cem oldular kim altı bin üçyüz hayme ve haragâh
hisab olundu Zira haccül ekberdir deyu olkadar huccac geldikim hesabın
Cenabı Bari bilür Ve bu ordunun haricinde beş bin çadır ve kulbe ile
esnafı hiref haymeleri var idi Ve ruzu şeb ziyad berziyad olub hemen
cümleden üçyüz ekmekci dükkânı ve aşbaz ve habbaz ve bezzaz ve
gazzaz dükkânları var idi Sair dekâkînler dahi ana kıyas oluna Hakir
alâtarikusseyir piyade reviş ile ordunun bir ucundan bir ucuna kâmil
sekiz bin adım idi Omuz omuzu sökmez âdem deryası can
otundan maada bu bazarda diba ve şiyb ve zerbaf atlas ve kâmha ve
dârayî ve bare (hare) ve gûnagûn ka (lâ) yi vâlây darayî fûruht olunur
Zira kırk elli bin Şam huccacının bu bazara beş altı Mısır hazinesi
malları bu bazarda sarf olunub kırk elli bin deve için kabayili Ur-
bana verüb deve alırlar Urban dahi anka olub yılda bir kerre bu
pazarda ehil iyalleri için gûnagûn akmişei fahire ve libası nadireler
almağa gelüb âdem deryası olur Evvelâ Kanunu Süleyman Han üzre
bu Müzeyrib sahrasında huccacı müslimîne imdad idüb deve
getiren

Kabyil meşayihlerin beyan ider

Evvelâ Beni ve Âli Omur آل و عور ve Âli Reşid آل رشيد ve آل و ياح
ve آل و معان ve Âli Şehab آل شهاب ve Âli Tûrabî آل طرابي ve Âli Harnuş ve
Beni İbrahim بنى ابراهيم ve Beni İbrahim بنى ابراهيم ve Beni Salim
بنى سالم ve Ata عطا ve Beni Atiyye بنى عطيه ve Beni Zühd
بنى زهد ve Beni Vahidat بنى و خيدات ve meşayih Nablus ve meşayih Ac-
lun ve meşayih Beni Zeyt بنى زيت ve meşayih Safed ve meşayih Ak-
kâve meşayih Remle ve meşayih Gazze ve meşayih Kudüs ve me-
şayih Halilürrahman velhasıl kanunu padişahî üzre Şam hazinesinden

surre ve atıyye alan yetmiş yedi kavmin meşayihleri tevabîleri ile baserihüm cümlesi bu Müzeyrib sahrasına gelüb kırk elli bin deve ile hüccaca malları ile hizmet etmek kanunu Süleymanîdir ki bu sahrada ecnası mahlûkatdan güzer olunmaz Amma herkes dayiresin gözetmeğe mukayyed olmak gerek Zira sürmeden gözü çalub sürme sürmeliyüb yerinde kalır Ve paşa hazretleri bu meşayihlerden üç bin salma deve alub iki bin deve su için ki her bir deve de dörder keçi tulumu su ola Ve bin deve dahi arpa ve bakla ola Ve paşanın iki yüz katar devesi sayir mühimmatı için ve elli katar katır dahi kendi meüneti için yüklenürdi Şamdan Mekkiye katır gayet mütehammildir Ve iç ağalarının ve bazı askerinin dahi cümle bendleri küheylân kısrakları idi Amma aykır at müşkil tahammül ider

Hikmeti Huda

Bu Müzeyrib sahrasında herkes beyi şirada hac rahına tedarikde iken mahı Şevvalin yirmi beşinci günü vakti zuhurda havada bir kesafet nümayan olub bir şiddeti şita oldıkim herkes canından bizar olma mertebesine va (r) müşken semadan bir bârânı rahmet yağdıkim gûya ebrle (r) saçın çözüb ağladı Hayme ve haregâh ve harbengâh sahibleri ciğerlerin dağladı Ve netice(i) kelâm olgün ol gice öyle matar nazil oldıkim bir âdem bir âdeme varmak mümkün olmıyub cümle cadırlar derya (yi) siyle mustağrak oldılar Cümle Urban bu hali görüb kâr kisiblerinden feragat idüb develeri ile ordu hartcinde bazı dereler daldasında pinhan oldılar Bazıları gayret idüb kaldılar Hikmeti Huda ol gice bir berd şita oldu bir dipi ve baranlı serçe başı kar yağdıkim sovuksından iki yüz mikdarı deve ve yetmiş seksen Urban uryan ruhu revan oldu Ol gice şiddeti şitadan niçe bin at ve katır tay (pay) bendi ve kos (t) eğin sürürken bu çöl içre ruzigârı ruzigâra kaçan v (a) rub belidelere gidüb sığındılar Sabah olub gördilerkim kimin atı kiminin katırı ve bazısının himarı gayib olmuş Hamdi Huda biri zayî olmıyub Hüseyin paşa havfinden cemii devabatları sahiblerine teslim etdiler Yine ol gün bir matar nazil oldıkim saka meşkinden cereyan ider At ve katır ve develer dizlerinedek gark olub berki hazan gibidir dir didrerler Cümle ibadullah âlemi hayretde kalub Ya Rabbi Bu ne haldir deyu cümle halk telâşa vardı Mahı Zilka'diye üç gün kaldı ki gurrei durub[1] kalkılrsa gerek Bir tedarikde bir şey âmâde değil Hal niye müncer olur deyu herkes güftügûya vardılar Âhir cümle halk çadırları içre cümle esbabların yığub herkes esbabı üzre oturdu Hakir hemen üç re's atlarını kilim ve keçe ile sarub tiz tiz yerlerin tayyı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (gurrei şehri görüb)

mekân idüb ruzigâra kaçan dururdum Ve başlarından torba ile arpa ve samanın eksik etmezdim Amma yağmur gözümü acdırır Hikmeti Huda bu mahalde ziri arzda tevattun idinen sıcanların cayi mesası kalmıyub çadırlardaki esbablar içine girüb cemii esbabları delik delik kesenler kesüb fare pare eyleyüb muşlar [1] bîhuş oldu Amma havayic sahibleri medhuş oldu Ve bazı yatan atların yelilerin ve kuyrukların fare yiyüb kâmil küheylân iken nakâmil deste kuyruk tay eylediler Huda âlimdi Sehl habe varanın burnun kulağın kemirdiler Bu dahi bir musibet idi Ve Şamda geri kalan huccacı müsliminden kul kethüdası Ahmed Ağa ve veziri âzam damadı kapucılar kethüdası Siyavüş Ağa birer maa huccac ile mezkûr Sanemeyn nam mahalde bu dipi ve bârâna rast gelüb bu kadar emval erzakdan ayrılıb ve niçe huccac sovukdan helâk olub yetmiş bin renc ina çekerek salt canların halâs idüb orduyi islâma dahil oldılar Amma meks idecek cayi rahat yok Âhir paşa bunları otağına aldı Hikmeti Huda ol gün bir riyhi sarsar esüb cümle çadırları pare pare idüb havaya perran etdi Her tınaba birer âdem yapışmak ile olmıyub tınablar ellerinde kalub hayme yerde kurulurken semada berhava dururdu Elhasıl cümle halk vaveylâ ve vaveldaya düşüb alelittifak yalın ayak paşanın otağına gelüb müşavere etdiler

Der beyanı meşayihi huccac ve zülühtiyac behuzuru veziri âsafı dilir Hüseyin paşa

ki huccacın gerisi Şamdan gelemedi Ve şiddeti şitadan meşayihi Urban dahi develer getirmedi Bir kaç nevi âlâm şedayid huccacı müslimîne rahne virdi İşte mahı Zilka'de geldi Konaklarımız müteaddiddir Bir gün geru kalsak mahmeli şerif Arafata ermeyince cenabı şerifiniz şanına hâlel gelür Sultanım buna bir çare idelim Şamdan gelen huccac dahi gark olub maldan candan ayrılıb bu kadar nehb garet oldu diyince hemen paşa hazretleri ider Elhükmü lillâh Bu sene huccac gidemezse emin tarik olmayınca haccı şerif farz değildir Huccacı götürmeğe memur değilim Ancak mahmeli şerifi ve vakfulahın iki Mısır hazinesi mal(1) Mekkei Mükerreremiye vâsıl etmeğe memurum Mısır mahmeli şerifi Mekkiye vara da Şamı Şerif mahmeli varmıya ol zeman Âli Osmanın ırzına şe'n gelir Yohsa benim ırzıma bundan ne noksan gelse gerek Mahmeli şerifi bozub sarub sarmalarım Ve yarar katırlarım var Hazinei mahmeli yüklerim Salt üç konağı biemrillâh bir iderim Çekilüb Kâbetullaha giderim didi Ve her kimin

[1] Fareler.

istidadı var ise böyle ilkar ile gitsin Vüs'ati olmayınca farz değildir Avdet etsin Zira Cenabı Bari[1] Kur'anı Âzîminde (Surei[2]) من استطاع اليه سبيلا Âyetin buyurmuşdur didikde cümle pîr ve civan taraf taraf Makul denilüb fatiha tilâvet olundu Andan bu minval üzre dellallar nida idüb yedi tahtirevan sahibi tahtirevanların Müzeyrib kal'asına bırağub hassan süvar oldılar Dört beş yüz huccac ve niçe tüccar ve altı yüz piyade derdmendler cümle geru Müzeyrib kal'asına gitdiler Yine ol gün ol gice bir kar yağmur yağdı kim asla ârâm vermiyüb Tufanı Nuhdan nişan verir bir günler oldu Bu gice cümle devablar yine boşanub kuralar karaltısı gördükleri yirlere dek gitdiler Yine kura halkları zabt idüb kimi uryan ve kimi mecruh yine sahiblerine getirdiler Hemen ol gün paşa hazretleri cümle iç ağalarına defî belâ için bin En'amı Şerif tilâvet etmek ferman etdi Ve cümle hüccacı müslimînin eşbehlerine iki kerre yüz bin salevatı şerife ve yüz bin İhlâsı Şerif tilâvet olunmasın defterle alay çavuşlarile tevzî idüb biemrillâhi taalâ niçe sakın olub şemsi âteştâb kullei felekden baş gösterüb cümle ricallullah devabat taze çamur deryasından at ve âdem gark olur Deve hali pes nice ola Ol gice mahı Zilka'de(i) görüb top atub kalkarlar Amma ne mümkün Cemii yükleri su içinde kaldı Cümle asker yine bu mahalden

Hakir bir kaç refikler ile Hazreti Eyyub ziyaretine gitdiğimiz beyan ider

Evvelâ Müzeyribden canibi kibliye 3 saatde

Karyei Neva

Üç yüz haneli ve camili ve azîm bürekli timar köyüdür Ziyareti Eşşeyh Sa'diyye bir beyaz kubbe içinde medfundur Merkadi pürenvarı divarlarında kılıcı ve kalkanı ve bir ciridi ve iri tesbihi vardır Bunlar Hazreti Eyyubun huddamları imiş Amma Eyyuh nebi asrında değildir Nice bir yıl sonra âsitanesi huddamı imiş Hattâ Şam padişahlarından olub Melik Tahir Akye kal'asın muhasara idüb fethinde üsret çekdiklerin bu Şeyh Sa'd istima idüb ve türbei pürenvarındaki ziyaret etdiğimiz hıştin Bismillâh Niyyeti gaza deyüb Akye kal'ası tarafına atar Cümle asker görürler kim berheva bir hışt gelüb kal'aya vurur Olan kal'ayi münhedim idüb hâlâ temelleri havaya ve cümle büruc-ları[3] zemine geçmiştir Badehu Melik Tahir bu köğü kendülere temlik etmiş Ulu sultandır Andan canibi kibliye 2 saatde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kibriya)

[2] » » » (Âli Imran)

[3] » » » (ebracları)

Kariyei ziyareti Hazreti Eyyub ibni

Yiyüb bir kerre Ah dimedi Ve müddeti ömürleri 130 sene oldu Hatununa Râhime derlerdi Hazreti Yusuf oğlu Efrayim nebinin kerimesidir Amma bu Hazreti Eyyubun haki ambernak(i) nahiyei Çuan derler Köyü olkadar mamur değıldir İçinde bir türbei aliyesi var Ve kubbesi eflâke serçekmiş beyaz seramed kubbedir Ortasında yeşil bez ile mestur sanduka içre âsudedir Kubbesinin kapusu şimale nazır Bir âdem eğilüb geçer küçük kapudur Amma taşra haremin kapusu garb tarafına Kuneytaraya mihrabın yemin ve yesarında sancag ve bayrağları vardır Hul(â)sa bir âdem sâfi mariz olsa bu Eyyub nebi türbesi kurbindeki Sa'dun köyündeki Eyyub nebi aynına ol âdem girse ber emri hayyu kadîr ol âdem cemii illetden halâs olub vücudu dürrü beyz âsâ olur Sabah olub cümle Urban şeyhleri gelüb paşa otağına cem olub itdiler kim Ya vezir Bu askere kifayet mikdarı zahire getir kim bunda kalan zahirei biz size avdetinizde ve ya Maan ve Alâ ve Medineyedek yetiştiririz Ve Alâ ve Maanda bizim şeyhlerimiz vardır Anlara sizinle mektub veririz kim cemii levazimatınızı anlar size virsin Siz anlara temessük verin Biz onlar ile fud oluruz Hemen hava lâtif iken bu mahalden hareket idin ki mahı Zilkadenin üçüncü günüdür Tenk mahalle kaldınız didiler Bu mahalde Ayıntab ve Meraş ve Türkmandan beş on anka kimesneler gelüb Devletli vezir Bir bir bu ordunun canibi erbaasın hep devir etdik Şu yolumuz üzre bir göl kenarında Tuna Kökü derler bir çemenzar ve bir canibi kumsal yerler vardır Huccacı müslimîni bu camurdan çıkarub anda nakl idin Yer yerden kuvvetlidir İnşallah Ola kim hava dahi yahşi ola diyince paşa hazretleri derhal cümle Türkman beğlerine ve baylarına ve Acem hanlarına fermanlar yazub mubaşir ağalar tayin eyleyüb cümle huccacı müslimîn içre nekadar tülüleru ve maye ve beserek ve varvana ve tavusî develer var ise yedi bin kadar deve cem olub nefiri şeddi rahile dem urilub cümle huccac harekete şuru idüb paşanın cemii bar bengâhın ref idüb nice kerre yüz bin derd belâ ile gark müstağraka tın türab olarak bir saat olan yere dört beş saatde vardılar Amma niçe develerin çatıları ayrilub camur içre kaldı Meğer bu Şamı Şerifin gök devesi ve beledî devesi camura dayanmazmış Amma tü(y)lü Rumum Türkman devesi ve Acemin Tavusî maye develeri camur deryasın sökerek cemii harları selâmete çıkarub paşa bizzat iç ağaları ile menzil mahalline gelüb yine cümle develeri geri dönderüb yurd yerinde kalan bîkes huccacın bar bengâhı ve hayme ve haregâhı yükledüb yurd yerine gönderdi Bu hal üzre yurd yerinde bir huccac

ve bir yük kalmayınca paşa yerinden hareket etmedi Hakir dahi beş Türkman dev(e) sine barlarım tahmil idüb menzil yerine iki kerre vardım geldim Hamdi Huda hava lâtif Amma çamur deryası mevc urur Badehu paşa dahi mehterhanesin çalarak gerude düşeni kaldırarak bataklık ve çatakları yatakları yarararak mahı zilkadenin dördüncü günü

Menzili Kariyei Turna

Bir püšte üzre iki yüz Arab haneli ve bir camili karyedir Cemii huccac bu mahalde çemenzar yerlere konub Cenabı Bari bir şemsi âteştâb verdi kim cemii esbab ve eskaller hafif barlar old(u)ğundan maada cümle mahlûkun yüzü güldü Ve bu menzilde cemii firar eden meşayihler develeri ile geldi İbtida kilâ(r) emini olan Demir paşa oğlu Osman Bey kilârı padişahî için bin deve ve paşaya üç bin deve ve surre emini Topkapulu Mahmud Ağaya iki yüz deve bu tertib üzre cümle huccaca kifayet miktarı develer tevzi olundu Bir gice bu menzilde istirahat idüb Turra Deresi bira tenezzül bulub öte tarafda garkı tıynden halâs olub kalan huccac dahi beri tarafa nakil idüb cümle huccac Âyâ Halimiz niye müncer olur Zilkadenin altı günü geçdi Âyâ Arafata bu sene erebilmez miyiz deyüb Turna köyünün canibi garbında bir bayır üzre bir kubbei âli var Meğer Hazreti Daniyal nebi عليه السلام suhuf nazil olmuş bir peygamber imiş Cümle huccac anda varub dua eyliyüb kurbanlar idüb fukaralara bezl idüb Ya Rabbül Âlemîn Bizi bu sene Haccül Ekberden mahrum etme Ve bizi bu çölde koma Bize eyyamı muvafıklar ve havayı lâtifler ihsan eyleye deyu bihad sagu saglıyub tazarru nalişler idüb el yüze sürdiler Hikmti Huda ol mahale kıble tarafından bir bâdi saba esüb ruyi semada kesamet [1] komıyub bir mutedil hava oldukim (Mısra)

Âlem hayatı nev bulur canlar bağışlar dembedem

mazmunu üzre cemii huccaca gûya ruzü îd oldu Hemen ol an topcı başıya ferman olunub altı pare toplara âteş verildi Ve nefirler çalındı Harmuş paşa çarkıcı olub ileri tayin olundu İki Şam çorbacı ve iki paşa ağası beş yüz yiğit ile gerüye düNDAR tayin olunub cümle Şam askeri sol kola ve cümle paşa askeri sağ kola memur olub cümle huccac on katar ve iki caniblerinde salma develeri dahi huccac ile ortaya alub bir yaylım top ve bir kat tüfenk şadımanından sonra

[1] (Kesafet) olacak

bir gülbangi Muhammedi çekilüb paşa hazretleri cümle huccacın akibinde sekizer kat mehterhanesin çalarak sahrayı basiri ra'dvar gürlüyerek kırk elli pare mamur âbâdân kuralar ubur iderek cümle ahali kura cemii metaların tariki âm üzre çıkarub cümle huccac mekülât meşrubatdan müstağni oldılar Bu mahalde bir musanna kubbei âli var Ziyareti Hatemüt Tayi Hazreti Resul asrında Halid ibni Velid Şam üzre serdar oldukda bu Hatemi Tayi dahi çöl Urbanına serdar olub Şamda Herkil ile cenk iderken mecruh olub Bosra şehrinde sakin idi Anda merhum olub bu kubbei âli içre medfundur Ve Bosra şehri bu mahalle karibdir kim Hazreti Resalet penah Hadicei Kübranın mali ile ticaret idüb daima bu Bosra şehrine gelirdi Badennübüvve gelmediler Şehri azîm imiş Amma Urban aşkıyasının zulmünden harabdır Bu kuraları 12 saatde ubur idüb

Menzil evsafı Kal'ai Mazrak (مضراق)

Sene tarihinde Beni Hilâl padişah(ı) binasıdır Bir sahrayı azîmin ortasında şekli murabba bir kârgir kal'acikdir Amma içinde beni âdemden kimesne yokdur Bazı mahalde Urban içine keçi ve koyunların korlar Gayet çemenzar mahsullü vadidir Ve azîm mugeylân ağaçları vardır Ve âbı hayat suları dahi vardır Sehl bunda istirahat idüb yükleri yığmadan ve çadırları kurmadan nefirler çalınub bu mahalde cemii huccacı katara tertib iderler Herkes yerlü yerinde giderler Anı ubur iderek dağlı ve taşlı yollar içre derelerde âbı hayat sular nuş idüb def'i atşan iderek lâtif hava ile 13 saatde

Evsafı kal'ai Ayni Zerka

Sene tarihinde Nureddinüş Şehid binasıdır derler Bir sivri kaya üzre şekli murabba bir kal'ayi ra'nadır Gûya üstad mühendis destinden şimdi çıkmış bir küçük kal'dır Amma içinde bir ferdi merd yokdur Kudüsü Şerif hakinde Kerek nahiyesindedir Bu kal'a altında cemii huccacı müslümîn çadırsız meks idüb üstür esterlerinden barların indirmeyüb nehri Zerka kenarında istirahat idüb develere yumakların verüb ve taamlar tenavül olunub nice bin tulum âbı hayat sular alınub nefiri şeddi rahil çalındı Bu Ayni Zerka Cebeli Zerkadan gelüb kadim a'sarda çöle gidermiş Badehu Hazreti Resaletpenah Mekke kârbanile Bosra şehrine gelirken bu nehri azîme işaret buyurub dağı ve taşı aşarak Hazreti Resalet ile ta bu Ayni Zerka kal'ası cenbinden gelüb andan canibi garbda bahirei mahlût olur bir âbı hayatı canbahşdır Zira menbaı karlı cebeli

müntehalardır Ve iki canibi Bağdad kargısı gibi nistandır kim bu nistandan kesüb vilâyet vilâyet hedaya götürürler Gayetülgaye mevzun ve sun'u içre Bağdad çölünden gelmiş arslan çokdur derler Amma görmedim Hakikatülhal Bağdad bu mahalle cölden arslan gelse vechi vardır Hakka ki arslan yatağı evce serçekmiş yalçın cebeli müntehalar vardır Bunda dahi yem kestirüb Fırsat ganimetdir Havalar mutedil iken şu dağistandan çıkub çölistana kadem basalım deyüb bir taşlı akabe boğaza varılub âsân vech ile ubur etdiğimiz gibi bir musattah cibâl üzre

Menzili Tebrike (تبرکه)

Bir bayır üzre bir viran hanı var Bu mahalde yine yükleri yıkımıyub ve çadırlar kurmayub sehl rada idelim derken biemrillâh yağmur yağmağa başladı Cümle huccacın aklı şaşdı Bir kaç kerre ubur iden huccac Âyâ bu geçeceğimiz Belka sahrasın nice geçeriz Nice kerre bunda huccac gark olmuşdur Hattâ Melek Ahmed paşa Şam valisi iken bu sahrada huccac hacdan avdet mahallinde nice bin at ve âdem ve deve gark olub Melek Ahmed paşa asker gönderüb bu mahalde garet olunan esbabları Urbanadan teftiş ve tefahhus idüb deryada katra ancak hâsıl idüb esbablar(ı) halâs oldu sahiblerine verdiler İşte bu Belka sahrası böyle oynak ve bataklık çamurlu yerlerdir deyu feryada başladılar Âhir cümle huccac ve umurdide iş erleri paşa huzuruna gelüb (Âyet) وشاورهم في الامر فاذا عزمت فتوكل على الله deyüb müşavere etdiler Hemen paşa يسر الله مايشا nın akıbeti hayr olsun Kani Şamın iş erleri ve delil İbrahim Çelebi Bu mahal-den kırk kerre ubur etmişdir Tiz bir kaç âdem ile salt atlılar ileri varub yol ba(k)sınlar deyu ferman idince Şiar Oğlu ve başçavuş ve Hubbuzzeman çavuş dahi nice kâr âzmude iş erleri ve askerın pîri hünerverleri Mütevekkilen alâllah deyüb gitdiler İki saatden yine geldiler Sultanım Sahranın sol canibinde bir yol vardır Kumsal yoldur Amma yolumuza muhalif iki gün geru kalır didükde hemen paşa Bire âdemler Biz doğru yolumuzla gitsek Arafata yetişmeziz derken siz bizi iki menzil geru sevk idersiz Padişah başıyçün sizi şurada kelle iderim didükde bazı Şamlılar Bu Belka sahrası üç saat yerdir İnşaalâh dahi yağmur tesir etmemişdir Geçeriz Hemen fırsat ganimetdir Hareket idelim deyüb altı pare toplar atılub nefirler çalınub her kes yola müteveccih olub eniş aşağı gidüb huccacı müslimîn içinden bir sadayi Allah Allah kopub cemii âdemler develerinden inüb piyade yalın ayak deveciklerin yederek eniş aşağı giderek düz sahraya

endik Amma henüz çamur deryasına geldik Ve yine bârânı rahmet göz açdırmıyub yağmada Âhir bir kadem ileri gitmeğe mümkün olmyub 5 saatde

Menzili Belka Boğazı

Ol gice ta nısfülleyledek öyle yağdı kim cümle çadırlar ve develer derya içinde kaldı Sabaha beş saat kalarak hamdi Huda yağmur sehl ârâm verüb nefirler çalındı Hareket olunub yükler bağlandı Cümle bar bengâhları ile âmâde iken bir ra'dü sâika ve bir riyhi akim esüb bir kar yağdı kim ne meş'al ve ne meş'alciyan kaldı Zulemat dünyayı kaplayub Ne reh ne rahber peyda ebyatı üzre yügi ile çökmüş devenin niçesi helâk oldu Ve niçe âdem mali ve rızkı ile gayib oldu Ve niçe çadırlar kurulu kaldı Âhir alay çavuşları nida idüb sabahadek yine bu mahalde develeriniz iyhirin deyu tenbih olunub emirülhacca ferman olundu kim bu şebi zulmetde huccacı ileri koyvermesin deyu tenbih olundu Ve ta sabahadek bu hal üzre develer yüklü karar olundu Sabah olunca ne bakarsın cemii sahra derya olub mevc urur Âhir nefirler çalınub paşa hazretleri canı başında olan yiğitlere kırkar ellişer altun ihsan idüb pabürehne bu derya içre develeri çekerek Belka sahrasının çamurlu oynak olmyan yerlerden her kes aklına mülâyim yollar ile niçe bin âdem piyade bu hamun içre Allah deyüb feryad iderek ve develerine Aydın diyerek sahranın sol tarafında bir hanı atik var Handa sehl çamur ve su olmayub cümle huccac ol tarafa müteveccih oldılar

Hanı Aynut Tayr (عين الطير)

derler Beni Hilâl halifesinin binasıdır Her taşı kuş gözü gibi hurde taş olduğundan Hanı Aynut Tayr derler Canibi erbaasında binayı azîmler vardır Matekaddem şehri kebir imiş Bu mahalden huccac güzer iderken huccac içre Arab geldi güftügûsu oldu Bu taraftan Huccacın bazısı yine ulu yola sapub niçe yüz develerin çatıları ayrılıub helâk olunca yükleri meydanda kaldı Cümle huccac bu vadi içre parekende ve perişan herbiri fırka fırka taallûkatlar [1] ile can bazarına düşüb her kes emval erzakdan ayrılmada Cümle at ve katır ve deve ve himar gark olub niçe kerre yüz bin guruşluk mallar harar garar payimal olmada ve niçe tahtirevan ve mahafiler ve avret ve oğlanlar piyade olub aşağısı derya yukardan yağar Berdü serd ümmeti Muhammedi helâk etdi Gûya mahşerden bir nişa (n) dahi oldu Amma Türkman huccacı ve Acem huccacı bîbak bîperva tavusî

[1] Bağdad Köşkü nüshası (taallûkatı)

ve tü(y)lü develerle sürpüb ol batağı selâmetle çıkdılar Beri canibde gark olan develerin ayakları altına niçe bin kilim ve kiçeleri payendaz iderek baş develeri derkenar etdiler Amma kilârı âmire ve surrei padişahî meydanda kaldı Hemen paşa bu batağı ubur idüb ileri geçen Acem huccacının ve Türkman huccacının önlerin alub Tiz bu mahalde konakdır deyu paşanın otağını yüz bin renc ina ike (ile) tarfetülayn içre kurub halkın yüzü güldü Cümle huccacın yarar develerin sahibleri ile geru döndürüb sahra içinde payimal oldu Ibadullahın mallarından bir habbei hardal kalmıyub cümle payimal olan garib gurabaları dahi selâmete çıkarub Belka sahrası üç saatlik yer iken on saatde bu zikrolunan âlâmı şedayid ile

Menzili sahrayı Belka

Bu mahmel (mahal) bir çemenzar ve kumsal yerlerdir Amma yine yağmur yağmadadır Derhal Hüseyin paşa ata süvar' olub ordunun canibi erbaasın dolaşub parkende ve perişan konanı bir yire cem idüb her kangı huccacın devesi bir kerre iki kerre gerude kalan ibadullahın malın getiren deve sahiblerine birer altun verüb cümle bin iki yüz yetmiş altun ihsan idüb acib adli Ömer idüb cemii huccac hayır dua etdiler Ve bu şiddeti şitada on kazan çorba pişirüb bazı huccaca bezl iderdi Amma Müzeyribden ne kadar zahire ile salma develeri var ise Belka başında ol bârânı çekdiğimiz gice üç bin yük malı Urbanı uryan bırağub bazısının devesi ve bazı kendüleri kırılıb firar iderler Beri tarafda cemii huccacın mekûlâtları bu hale uğrayınca ol gice bir yem beş altuna ve bir vakıyye be(k)sımat üç altuna oldu Ve huccacın çoğu Arafata yetişmeden meyus oldılar Ve bu mahalde yine bir riyhi sarsar kopdı kim cümle hayme haregâhları yerinden koparub pare pare etdi Ne hal ile paşaya bir gayri çerge kurdılar Hemen paşa cümle iç ağalarına ve huccaca En'amı Şerif ve İhlâsı Şerif ve salevatı şerife ferman idüb ta vakti gurubadek tilâvet olundukda hamdi Huda bârânı rahmet sakın olub ol gice bir kuru sovk oldı kim on bir âdem ve iki yüz deve ve katır ve at ve himar dondu Ve cemii tulumlarda sular yahpare oldu Ve Belka ve Mefrak gölleri ve Kâbe çölleri dondu İrtesi alessabah huccac bu hali gördiler kim bir zerre çamur kalmamış Allaha sad bin hamd sena idüb nefirler çalındı Hikmeti Huda dünki gün Belka sahrası çamuru içinde kalan develer çamurdan olunca paydar olub yedi sekiz yüz mikdarı develer orduyu islâm başında otlayub gezerler Hemen sahibleri varub deveciklerin alub hafif yükçeğizler tahmil olub her kes katarında yola revane olub

giderken Cenabı İzzet bir hurşidi dirahşan ihsan eyledi kim cümle âdem ve hayvanat mesrur şadıman olub çöl çölistan ve sahrayı rimalistan içre garib develer seke seke giderken bir ulu boğaza girdik 14 saatde

Evsafı Kal'ai Katran (قطران)

Şam eyaletinde Kudüsü Şerif sancağı hakinde Kerek kal'ası subaşı hükmündedir Amma reayası gayet isyan üzrelerdir Hattâ bu hakir iki yüz mikdarı salt cirid atlı kimesne ile deve ayağıle gitmek ne belâdır deyu mukaddemce gidüb bu Katran kal'ası nümayan oldukda kırk elli atlı Urban zâhir oldu Amma cür'et idemediler Yine ol mahalde kaldılar Anları ubur idüb sağ tarafımızdan yüz atlı kadar Urban mızrakların silküb Hu Hu diyüb üstümüze at sürdiler Hemen şehbazlarımızın nısfı ileri at sıçradub bunlara bir yaylım kursu(n) bârânı lânet gibi yağdırınca derhal iki mel'un atdan takla hayi kertem perest oldu Ve üçü dahi kısrakları düşüb derhal leşlerin alub firar etdiler Biz selâmetle Katran kal'asına gelüb atlarımıza yem asdık Amma kal'a kapusu mesdud olub bir kimesniye bir dane(i) hardal vermemek için ellerinde bizim paşadan fermanları var Kal'ası bir çölistanda şekli muarbba bir küçük sengin bünyad kal'acikdir Dayiren madar üç yüz adımdır Amma hendeği yokdur Ve kibliye nazır bir kapusu var İçinde yedi hane ve gayri mahzenler ve bir mescid var Dizdarı ve yetmiş nefer merdümü hisarı vardır Ve Kerek nahiyesinden zahire getirüb bunda huccaca fûruht idüb azîm kâr iderler Ve bu kal'ada hamdi Huda bir at yemi bir guruşa bulundu Amma kal'a bedenlerinden zenbil ile ibtida guruşu alub muradları üzre metaların verirler Divarlarının kaddi yirmi arşın bâlâdır Ve kal'anın şark tarafı divarı önünde bir bürkei azîmi var Tulen ve arzan ikişer yüz adımdır Vakti şita olmak ile leb berleb mâi tahir idi Ve yirmi arşın amik idi Hakir bu mahalden kal'a kulu ile ve iki yüz tüfenkendaz refiklerimiz ile salt olub canibi garba dağlar ve taşlar ve sengistan yollar aşarak iki saatde

Evsafı kal'ai Kerek

Kudüsü Şerif eyaletinde başka sancaktır Voyvadalıktır İki yüz âdem ile hüküm ider Ve yüz elli akçe kazadır Nahiyesi yetmiş pare kuradır Sene tarihinde Âli Abbasiyan binasıdır Sene 922 tarihinde içinde olan Urban kal'anın miftahların Selim Şaha teslim etmişlerdir Eflâke serçekmiş bir kûhu bâlâ üzre sengin bünyad binayi Ferhad bir kal'ai üstaddır Ve şekli muhammes burc barusı metîn ve müsed-

des kal'aları vardır Cümleden canibi cenuba nazır Tahir Beybars kal'ası gûya burcu kal'ai Kahkahadır İçinde yüz elli toprak örtülü haneler ve bir camii ve bir hanı ve bir hammamı ve suku muhtasarı var Amma bağ ve bağçesi bîhisabdır Matekaddem bu kal'a Mısır padişahlarının mahbeshaneleri idi Mücrim olan kimesneleri bunda habs iderler idi Hâlâ bu Arabistanda bundan sa'b ve metîn ve müstahkem kal'a yokdur Hattâ Ali Abbasiyandan bunda kal'a haricinde medfunlardır Yedi sene bunda haps olub merhum olmuşlardır Ve ziyareti Şeyh Şüccâ tarîkı bürhanîden ulu sultandır Ve bu kal'a öyle âlidir kim canibi garbîsinde bahirei Hazreti Musa ve âsitanesi nûmayandır Şark canibinde Katran kal'ası ve çölistan ve nakşi bukalemun zâhirdir Hasılı kelâm bu şehirden mekûlât meşrubatlarımız alelacele alub yine canibi şarka aşağı Katran kal'asın temaşa iderek âni gördük Huccacı müslimîn güruhu enbuh gibi katar katar çekilmede Aklımız başımızdan gidüb iki saatde yine Katran kal'asına geldük Cümle huccac gitmiş Ancak dümdar kalmış Anı görüb rahatı can bulub âheste âheste havayı mutedilde kâh kumsal kâh hurde taş içre ve cabeca dirahti mugeylân içre 14 saatde

Ev safı menzili Tabut (تابوت)

Kudüsü Şerif hududundadır Amma bu mahalde kura ve kasabatdan bir âsâr yokdur Ancak bir bayır üzre bir menzilgehdür Lâkin canibi erbaasında sakın olan Urbanlar metaların getirüb orduyu ganimet ider Fırsat bulursa huccacı garet idüb firar ider Dağlara gider Hamdi Huda bu mahallerde günden güne havalar lâtif ve itidal üzre olub kumsal yollar ve ısıcak çöller olmağa başladı Ve cümle develerin ve gayri hayvanatların yüzü gözü ışıladı Ve bu mahalde bir aynı cariye vardır Ta Halilürrahman dağlarından beru gelüb canibi garbda çöl içre gaib olub cümle huccac ol âbı rakikden def'i atşan idüb vakti guruba karib cemii dev(a) batların sakyiderken üç katar şütürü Urban olub ılıcak vaveylâ kopunca paşa derhal beş bayrak levend at tayin idüb akiblerince yetişüb cenk ide ide altı kelle ve üç dil kayıd ben idüb develeri halâs idüb sahiblerine teslim olunub baş ve dil getiren gazilere kırkar altun ve gayriye üç altun ihsan olundu Ve paşa delilleri söyledüb Ya sultan alessabah gafil olman Sizi Arab urur deyu haber verüb bu delilleri sarıcalar hapsine verüb nısfülleyle nefir çalınub yola revane olunub ileri giden çarkacı kolundan bir dil dahi tutulub Vallahi Beni Zühd ve Beni Âli Omur ursa gerekdir Gafil olman deyu evvelki delillerin diline bu dahi muvafık gelüb

derhal paşa cebehane meydanı muhabbete döküb cümle askeri islâm pürsilâh olub on iki katar yan yana huccacı koyub tahtırevanlar iki tarafda üç kat Türkman huccacın ve Acem huccacın ortıya Şam askeri sol canibe paşa askeri sağ canibe zulcenaheyn varır Sekban ileri çarka ile sarıca gerude dümdar ile huccac içinde salt atlı olan pürsilâh askeri dahi yemin ve yeyayire (yesara) alettretib âmâde idüb kendüleri iç ağaları ile kalbi askerde rikâb rikâba bu minval üzre kök demire müstağrak asker mevc mevc ve fevc fevc cümle hüccac huzuru kalb ile gidüb sekiz kat mehterhane Osmanıyan güm güm ötüb dağ ve taşlar ra'd vari gürlüyük Aneze nam mahale karib oldukda dağı ve taşı Urbanın sırik ormanı dutmuş bir hayli bulandılar ve çalkandılar Amma gördiler kim bu geliş sair huccac geliş gibi değil Bilâhare kararları firara mübeddel olub tarumar misali muramar olub 19 saat gidüb

Evsafı menzili Aneze

Bu mahalde kura ve kasabatdan bir şey yokdur Ancak bir vası sahradır Bu mahalde paşa cümle askeri tınaba kurub âmâde dururken Aneze Urbanından ve Vahıdatdan ve Beni Zühdden âdemler gelüb surre istediler Hüseyin paşa buyurdılar kim Kanunu Süleymanîde sizlere surre anın için tayin olunmuşdur kim cümle huccaca malları ile nice bin [1] ve hizmet mukabelesinde size surre ve atıyye ihsan olunur Yohsa dağ başında beş on bin Urban ve uryan ile alay göstermekile surre değil size bir nukre virememe deyüb Kaldır bu kâfirleri deyince on ikisin dahi Kâtu bölükbaşı dest berkafa zencir ile kayıd bend idüb Nabluslu Küçük Yusuf çorbacı ve Yeğen beği iki bayrak asker ile şeyhlere varub Buyurun Eğer padişahın doğrusu iseniz padişahın bir

Vallahi biz dağ âdemîsiyiz Böyle bir veziri dilir huzuruna varmağa havf iderim Zira yedi kerre Osmanlı

gördüm Gazze paşası bir hile ile karındaşım oğlu Beşirin basın kesüb Sultanı Ruma göndürdü Eğer paşa surremiz ihsan iderse senei sabık üzre on bin gurusu ider Alub duai hayr ideriz Nitekim bizim ol âdemlerimiz anda mahbusdur Bu veziri âlişan zamanında huccaca ve ne âyende ve revendeye vaz'ıyed etmeziz Ve sizleri dahi habs etmeziz deyu tevazuane muamele iddiler Yusuf Ağa dahi Ya şeyh Sizin kanunu padişahî üzre surreniz yedi yüz gurusu ve bir hil'ati fahire Ve sizlerden hâkime birer küheylân at hedaya verilir Paşa sizlere kanundan ziyade virmeğe memur değildir O dahi hizmet etmeğe gelerseniz müstahak olursuz didükde Vallahi hedayasın gönderirim Amma kendim varmam

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zahire getiresin ve önlerine düşüb kulağuz olasız Ve cümle huccaca malları ile zahire götürüb bürkeleri su ile doldurub gözedesiz)

deyüb üç dane küheylân at günderdikim her ayakları birer kese de-
 ğer Zira bunlar mabeyininde küheylân atların hasib nesebile gerdenle-
 rinde şecereleri vardır kim giranbehalı safinatulcenadatlari olur Bu
 atlar ile elli çift kaplan postları ve yirmi şemame amberi ham gön-
 derüb paşa hedayasın kabul etmeyüb Ta kendüsi cemii Urbanile
 huccacı müslimînin hizmetinde bulunmayınca ana bir mankır virmek
 ihtimalim yokdur İnşaallah selâmetle avdet etdükte ben anı ka'rı der-
 yada olsa bulurum Zira senei sabıkada anlar huccaca ne işlediler Anı
 unutdılar mı Tiz şu evvel gelen mel'unları pek zabt idün deyu tenbih
 idüb nefir çalınub lâtif hava ile çölistan içre kâh kumsal ve kâh
 sengistan ve mugeylistan içre 11 saatde

Evsafı menzili kal'ai Maan

Sene tarihinde binasıdır Bir bayır dameninde şekli mu-
 rabba hendeksiz bir küçük kal'adır Dayiren madar cürmü üçyüz
 adımdır Ve kıbliye nazır bir demir kapısı var Beş ayak nerdüban
 ile çıkılır Ve içinde yirmi aded hurde hanecikler ve bir zaviye var
 Matekaddem Şam yeniçerisi hükmünde imiş Badehu Urban içinde
 olan mustahfızanı bir hile ile cümlesin katl idüb mutasarrıf olmuşlar-
 dır Hâlâ dizdarı neferatı yokdur Ve kapısı üzre tarihi var Amma
 izdihamdan tahrir idemedik Bu kal'adan taşra canibi erbaasında bağ
 ve bağçeli âbı hayat sulu ve bilâhisab nahli hurmalı ve bin beş yüz
 mükellef ve mükemmel Urban haneleri vardır Ve halkı gayet mün'-
 imdir Yilde bir kerre her bir Arab beş altı bin guruş kâr ider Ehli
 iyali nisvanları zer enderzere müstağraklardır Ve merali ve gazalî gözlü
 mahbub ve mabubeleri var kim tâbir olunmaz Şamı Şerif eyaletinde
 Kudüsü Şerif sancağı hakinde mamur âbâdan kasabadır Üç camii ve
 bir hammamı var Amma suku muhtasarı yokdur Ve bu şehrin halkı
 gayet âsilerdir Beş âdemden ahali vilâyet şikâyet idüb zencire uruldu
 Ve bir âdem bir huccacın devesin serika idüb bir handa saman
 içinde deve (i) pinhan etmiş Bulunub basübut paşa anın boynun
 urdu Cümle ehli beled havf ve haşyete düşüb dağlardan develerin
 getirüb iki bin deve mikdarı huccaca ucuz kiralari ile ta Alâ ya
 on konak yer götürmek şartile develerin verüb huccaca hizmet etdiler
 Ve paşa otağın birisin bu kal'ada birağub sayir bîmana eşyaları dahi
 huccacı müslimîn defter ile birağub sebükbar oldılar Ve bu âyânı
 şehir paşaya iki bin erdeb şair ve elli çuval un elli çuval beksimat
 imdad eylediler Ve matekaddem Müzeyribde çamur içinde kalan iki
 bin yük şair ve kul için meşayihler Maan kal'asındaki şeyhler ver-

sinler deyu deruhde idüb desti hatları ile paşanın destine temessükâtlar vermişlerdi Paşa kethüdası ol temessükâtları ibraz idüb bin deve yükü saîr ve ful verüb bin deve yükü dahi avdetde vermeğe taahhüd etdiler Huccacı müslimîn bu şehirde öyle ganimete nail oldılar kim Müzeyrib kal'asında çekdikleri âlâm şedayidi feramuş etdiler Ve bu şehrin Şam yolu canibinde neçe yüz âbı hayat kuyular vardır Ol mahalde ibretnüma bir beyaz kelb timsali var Sengi hârâdandır Amma gûya biemrilillâh zîruh zan olunur Mucizei Resulullahdır Hikmet oldurkim kaçan Hazreti Resülü Huda Muhammedül Mustafa kablenübüvve Bosra şehrine ticarete giderken bu mahalde bir münkir feday (i) davayı mürd ile Hazreti katl etmeğe hücum etdikde derhal Resülü Ekrem [1] قف يا كلب مثل الحج buyurdularında biemrilillâh taş olub bir kelbi akurdur kim âdem görünce vehm ider Bu mahalde canibi cenuba bir şahrah oldur Halilürrahman şehrine bu rah ile bir konak yerdir Ve Ayni Zerkadan ta bu mahalle gelince bu dağların selleri ve uyunları cümle bahirei olur Ve bu Maan kal'asından kalkub çöl ve çölistan kâh kumsal ve kâh çengelistan ve kâh sengistan içre ubur iderek 16 saatde

Menzili Akabe

Sarb enişdir İki canibi eflâke serçekmiş yalçın kayalardır الابدالة Neçe deve helâk olur Bu mahalde huccacın katarı bozulub cümle ibadullah piyade olub her kes cemellerini birer birer çekerler Gayet mahuf ve muhataralı yerlerdir Bir kaç kerre Urban aşkıyası huccacı bu Akabede nehbü garet etmişdir Hemen paşa cümle bayrakların dere ve depelerin kemingâhlarına koyub bilâ havf cümle ricalullah ubur etmeğe başladı Bir ulu azîm deredir Bu Akabei aşub 10 saat dahi gidüb

Evsafı kal'ai kudret Cugeyman (جغيمان)

Bir sahranın canibi cenubîsi nihayetinde bir cebeli müntehaya karib sun'u Huda yek pare bir kaya kal'adır Amma derü divardan alâmet yokdur Ve içinde âdemi zad dahi yokdur Bir püştei sagire üzre vaki olmuşdur Ve bu mahallin canibi cenubunda nısıf saat yerdir Bir sazlı gölün ayağına Süleyman Han duhteri Esm (a) han sultan bir bürke (i) azîm bina etmiş Maan kal'asından su getirmiyen bundan alır Amma sehl şurcadır Çok nuş etmemek gerek Amma hayvanata zarar etmez Bu mahalden sulanub yine nefirler çalınub mugeylânlar

[1] (حج) olacak.

içre ubur idüb anı geçüb bir sahrayı bîpayan içre ciran ve hargûş sayıd şikâr iderck 16 saatde

Evsafı kal'ai Peygamber Eşmesi

Sene 56 tarihinde Hazreti Muaviye binasıdır Bir çöl ve çölistan yerde şekli murabba şeddadî binayı sengindir Ve darı müdevveri dört adımdır Garba nazır bir kapusu vardır Beş ayak taş nerdüban ile uruc olunur Bu kal'a içre Şam yeniçeriyânından bir çorbacile iki yüz neferatı vardır Topcı ve cebeciyan ve mükellef topları ve cebehanesi vardır Bu kal'a içre iki yüz mikdar höcreleri vardır Ve bir mescid ve bir hammamı sagiresi var Ve Hazreti Resalet penah Mekeden Bosra şehrine ticaret ile giderken bizzat mubarek desti şerifleri ile eşdiği eşme kal'a içinde kaynar bir âbı zülâli canperveridir Ve huccacdan ishal marazına mübtelâ olan nuş etse biemrillâh şifa bulur Mucizei Resulullahdır Anın için Peygamber Eşmesi derler Ve bu kal'a ol şerifiyyet için bina olunmuşdur Ve bu eşme kenarında bir mescid var Ancak beş âdem alur Gayet küçükdür Bizzat Hazreti Resalet anda ibadet idüb istirahat etmişlerdir niyyetine habı rahate varan eğer haste ve bîderman sıhhat selâmet bulub tendürüst olur Ve bu kal [1] ile hizmet etseler bir habbe ve bir cübbiye muhtac iken bir senede cümle ihtiyacdan beri olub mali ganayime bu kal'ie nöbetci yazılmağa can atarler Ve bu kal'anın şimalinde bir bürkei azîmi var Kal'adan pinhanca bu bürkiye nazırdır Zira çöl arabı daima gelüb suyu keser Ve bu mahalde iki yüzden mütecaviz eşmeler vardır Ve her çıkar Amma şurcadır Hayvana âlâdır Beni âdeme müşhildir Az nuş etmek gerekdir Her şeyin kesretinde zarar vardır Ve bu kal'anın canibi erbaası muhsuldar kuralar olmagile mamur kuraları ile gelüb meksidüb cümlesi metanı getirüb beyi şira idüb huccacı ganimet iderler Andan kalkub yine çölistan içre 7 saatde

Menzili Kaul Basit Biatıyye (قاع البسيط بعطيه)

Yani Kuru Kavak derler bir bîhasıl çölistan yerdir Suyu dahi yokdur Sayir zeman huccac bunda meks idermiş Amma bu senede tenk mahal olmagile iki konağı bir idüb şebruz ârâm etmeğile bunda dahi yükleri yıkmadan yine kûsu rihlet çalınub mahuf ve muhatara yerleri ubur iderek 13 saat dahi gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kal'a)

Evsafı menzili kal'ai Âsi Hurma

Şamdan Mekkei Mükerreremenin nısıf rahıdır Ve huccac avdet etdükde Nablus paşası ve Aclûn paşası sancaklarında olan erbabı timar ve zuama ile beş altı bin deve ile malâmal meta ve mekûlât ve melbusat ile ta mahalle gelüb huccacı ganimet ederler Huccac taze can bulub giderler Bu dahi Şam eyaletinde bir cedid kal'ai lâtifdir Sene tarihinde Nurreddinüş Şehid binasıdır Müruru eyyam ile harabe yüz tutub Sultan Mehemed Hanı Rabiden hattı şerif varid olub Naşif Oğlu bina etmişdir Kal'ası bir düz yerde bir mürtefî kumsal depe üzre çar kûşe ve çar kulleli bir kal'ai yekparedir Ve cürmü dört yüz adımdır Amma hendeği yokdur Şimale nazır bir demir kapusu vardır Atebei ulyası üzre kâşii Çin içre bu tarih tahrir olunmuşdur (Tarih)

(فی ایام مولانا السلطان محمد خان ابن ابراهیم خان مد ظله بسبب تعمیر امین دفتر دمشق
ناشف زاده محمد الفقیر سنه ۱۰۶۲)

Ve bu kal'a içre bir Şam çarhacısı ve iki yüz Şam yeniçerisi ve top-
cu ve cebecisi ve şahane şahî topları ve cebehanesi vardır Ve cümle
yirmi höcre ve bir camii ve bir hammamı muhtasarı ve bir âbı ha-
yat çahı mâşısı vardır Ve kal'anın garbında bir bürkei azîmi var Yer-
den kaynar Gayetülgaye âbı hayatdır Ve mucizei Resulullah ile tulû
etmişdir Zira Hazreti Resaletpenah bu mahalden ubur etdükde ahalsi
ehli tüccarı müteezzi idüb mekûlât meşrubatdan bir şey vermiyüb ehli
kârban Ya Muhammed Emin Bu kavim size ianet idüb hurmalar
vermezler deyu şikâyet etdüklerinde Hazret dahi buyururlar kim Hur-
malarıda kendüler gibi âsi olub mahsul vermesin buyurduklarından
anunçün Âsi Hurma derler Hakikatülhal evce serçekmiş nahli hur-
malar var Amma mahsulleri bir gûne ısı âsi hurmadır Bir semîn te-
merdir(1) Ve çekirdeğinin içi boşdur Biberdan ve nemekdan iderler
İri hurmadır Tenavül iden serasime olur Eşcarı sayir hurma gibi bir
seramed nahil değildir Çatal çataldır Ve berki dahi gayri gûne oldu-
ğundan ehli beled bildilerkim Muhammed Emin bed dua etdi dera-
kab Ya Muhammed Biz etdikse sen etme Zira sen رحمة للعالمین sin İyali-
miz ile kefaf kifayetimiz kalmadı Suyumuz yokdur Bize rahmet duası
eyle deyu reca etdiklerinde recaları hayyizi kabulde vaki olub derhal
mubarek desti şerifleri ile bu kumsal yeri eşüb üç aded yerden uyu-
nu züzâl zâhir olur kim hâlâ cümle huccac andan def'i atşan iderler

(1) تمر Hurma.

Ve bu mâi tahirin ayağında serapa bağ bağçe ve limon ve turunc ve ağaç kavunu hasıl olur kim her biri ikişer vakıyye gelürler Leziz inciri olur Ve kavunu ve karpuzu gayet âbdar ve firavandır Huccac(1) ganimet etdi Ve bağçelerden aşağı fezası serapa mahsuldar alefzar fezalardır Ve kal'adan taşra yetmiş seksen mahazinler ve bir kaç dükkânceler vardır Malâmâl zahayiri gûnagûn ile memlûdur Bunda dahi huccac gani olub barı zevayidlerin bu kal'ada bırağub bir saatden sonra nefirlere demler urulub yola revane olundukda yine paşa tarafindan alay çavuşları kol kol hazırbaş olun deyu tenbih edüb meymene ve meysere zülcenah var askeri islâm haccacı ortaya alub ol şebi zulmetde niçe kerre yüz bin meş'al ve fanuşu şem'i riyhler ile çıragan olub leylei zulmetde âlem mehtab olub zemin münevver oldu Bادهu sabah olub 7 saat

Menzili Makabir

de yükile yapile ârâm olunub cümle sütürlere nefakaların verüb bir saat istirahat olundu Bu mahalle Makabir dimenin aslı oldur kim zamanı kadimde bir şehri muazzam var imiş Hâlâ harabistandır Bu mahalde *Makabiri Asaf Berhiya* bir kubbei âli içinde medfundur Amma yoldan nîm saat baiddir Divler binası olmak gerek Zira kubbesi yek pare taşdandır Bu binanın misli Şam kurbinde Baalbek kal'asıdır Âsaf Berehya oldur kim Hazreti Süleymanın veziri idi Ve Belkısı Seba şehrinde ismi âzam ile Hazreti Süleymana getiren Berehyadır Ve bu mahalde Âli Berehya derler beş yüz miktarı Urban uryan zaiflerdir Amma celâl sahibi kavimdirler Bu mahalden yine kalkub dağ ve rağlar içre tathir olunmuş tarikı âm içre 6 saatde

Menzili Akabe

Bunda yine katarlar bozulub cümle huccac piyade olub âsân vech ile ubur olunub 12 saatde

Menzili evsafı kal'ai Hayder

Bu mahalde Hayderî Urbanı sakindir Anlar Hazreti Haydar Ali sülâlesinden geçinirler Anların kavli üzre bade Hicretünnübüvve sene tarihinde bu kal'ai Hazreti Ali Hayderi Kerrar bina etdiğinden Kal'ai Hayder derler Hikmeti Huda sene tarihinde Şam veziri Haydar paşa müceddeden bina etmisdir derler Haslı kelâm üç dere diha-

nında bir yalçın kûhu bâlânın dameninde rüknü murabba bir ve me-
tîn kal'acikdir Ve darı müdevveri kâmil dört yüz adımdır İçinde
bir Şam çorbacısı ve bir oda Şam yeniçerisi mustahfızandır Ve kapu-
su şimale nazır bir demir kapudur Ve içinde kırk elli bekâr arab
höcreleri ve cebecisi ve topçısı ve on iki kıt'a şahî tobları ve bir me-
sacidi vardır Ve babının sağ tarafında bir bürkei azîmi var Öyle ser-
mab zülâl idikim Huda hakkı gûya şaraben tahura idi Ve tulû etdü-
ği zemin gayet yakındır Mustahfızanı çeriyan andan sutaş(ıy)ub bür-
kei leb berleb iderler Hamdi Huda bu kal'ada dahi olkadar zahire
bulundukim bir yem iki pareye ve bir ful yem üç bariye sayir zaha-
yir dahi ana göre idi Gerçi huccacın cemii zahireleri Müzeyrib
kal'ası şitasında kaldı Amma (Âyet) ان الله هو الرزاق ذو القوت المتين dir (Âyet)
وما من ذابّة في الارض الا على الله رزقها nassı katı'ları üzre Rabbülâlemîn her menzilde
terü taze nîmet ganimetler ihsan ihüb hakir Hüseyin paşa
devletinde her menzilde kendü ile nîmeti nefisler tenavül idüb hud-
damlarıma هذا من فضل ربي cümle huccac ganimet üzre idiler
Amma bir menzilde hab rahat yok idi gice gündüz
şeddi rahil idüb giderdik Amma kuvvet ve kudret şahibi Allah cemii
üştür ester barkeşlere [1] ermek ihtimali yok idi Ve bu
Hayder kal'asının ganimet olmasının aslını süal eyledim Meğer Mı-
sırın [2] kal'asına bir menzil yer imiş Mabeynehüma-
sında bir cebel var imiş Cümle zahireleri Mısırdan ol iskeliye andan
Kal'ai Haydere develer ile gelirmiş Anınçün ganimet olurmuş Yohsa
bu Hayder kal'asının canibi erbaasında kura ve kasabatdan bir ima-
ret yokdur Canibi şarkîsi çol çölistandır İki günde Urban heccan ile
nehri Muradı geçüb Bağdada gider Ve bu kal'ada sakin olan ihti-
yarlar nakil etdiler kim bir kaç kerre biliriz Nehri Murad taşub bu
sahrayı derya idüb ta bu kal'a dibine geldi deyu hikâye eylediler Ve
sahihdir Hattâ hakir Şamda iken Meval Urbanın urmak için yedi
bin askerle kal'a (i) Aneh عنه ve kal'a (i) Selme سلمه üzre dört gün
ılgar ile nehri Murad kenarında Urbanı basub nehb garet etdik Neh-
ri Murad ise Bağdada karibdir Bu Hayder kal'asına gelmesi sahihdir
Ve yine bu kal'a ihtiyarları haber verdiler kim Mısır huccacı ubur
ideli on bir gündür didiklerinde Şam huccacı Ah vaveyla Korkarız
bu sene hacdan kalırız deyu teessüf çekdiler Derhal bu suru Hayder-
den atik kal'a neferatlarını çıkarub yeni mustahfızanlar konuldu Zira
her kal'ada birer sene neferatlar nöbet bekliyüb senei âtide huccac
ile hac idüb avdet iderler Bunda dahi yem kesdirüb suru Osmanıyan-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (kalsa)

[2] » . » » (Hayder)

lar çalınub çöl ve çölistan bir beyaban hurde taşlı sahralar içre gice gündüz gidüb 18 saatde

Evsafı kal'ai şirîn Muazzama

İbtida banisi Âli Eyyubiyandan Elmelikül Muazzam Elmelik Turan Şah ibnül Meliküs Salih Necmeddîn Eyyubdur Bu Turan Şah Kürdistanda Hasnı Keyfa kal'asında iken pederi Necmeddin Salih Mısır Mansuresinde küffarı bedrenk ile neberd günü esnayı cenkde şehid olub hatunu Şecerüddür nam melike ahaliî Mısırın ittifakile Mısıra melike olub Kâbei Şerife siyah kisve bu Şecerüddür Hatunun vakfiyesidir Badehu nihanîce oğlu Elmeliki Muazzam Turan Şaha Kürdistan Hasnı Keyfasında haber gönderüb Turan Şah üç ayda Mısıra gelüb müstakil padişah olub sene 938 de Mansure şehrinde Frengi münhezim idüb pederi intikamını alub Mısıra geldikde kulları gulüb idüb Turan Sahı şehid etdiler Eyyubiyan bunda inkıraz buldu Zemanı hilâfetlerinde bu bürkei muzzamaı Melik Muazzam Turan Şah bina etdigiyçün Burkei Muazzam derler Amma hakka ki muazzam bürkedir Badehu sene 981 tarihinde Sultan Murad binasıdır Bedesti Koca Sinan paşa Gayet cedid ve misli hadid kal'adır Amma sene 1035 tarihinde Urban bir hile şeytanat ile bir darulu helva peyda idüb birkaç duhteri naşüküfte ile kal'ıye gönderirler Merhum helvasıdır deyu feryad idüb giderler Neferatlar dahi Can helvasıdır deyu sevabdır tenavül idince cümle mest medhuş olub andan cümle Urban cüdaların birbirine kayd bend idüb nerdübanlar ihdas idüb kal'ıye bîbak bîperva duhul idüb cümle guzati müslimîn mez baha hür şehid ederler Cümle mal ganayimlerin alub giderler Bu vakayiat sene 1035 tarihinde karibülahad olmuşdur Ol asırdan beru hali ve muattal bir kal'ai mufassaldır Bir havaleli yerde şekli murabba ve çar kule musannadır Dayiren madar dört yüz adımdır Şarka nazır bir kapusu var Tarafeyninde celi hat ile binasının tarihi var Ve derunu kal'ada cümle höcreleri metîn ve müstahkemdir Hâlâ üstad mühendis destinden henüz çıkmışdır Ancak bir demir kapu lâzımdır Gayri şey noksan yokdur Ve bu kal'a pek mamur olub kul konulması lâzım levazımındandır Zira gerude Hayder kal'asından gelen bu kal'ada su bu (l)almaz ise girecekleri konak Şakkül Acuzdur Anda sudan nişan yokdur Huccacın usret çekmesi mukarrerdir Amma bu kal'a mamur olsa beş on bin Urban iki kerre yüz bin hayvanat ile gelüb su içüb tüketmeğe kadir olmazlar idi Zira bu çölün Urbanı suya ihtiyacları vardır Anıncün bu kal'a kulların katl etmişlerdir Amma

şimdi hâlâ nece bin Urbanı uryan her gün[1] gelüb elli gün meks idüb bir remması gider bir aşireti gelir Bu hal üzre bürkede su kalmaz Hattâ biz vardığımızda bir arşın miktarı su var idi Gücile kifayet etdi Mısır ve Şamın rahında böyle bir derya misal bürkei azîm yokdur Tulen ve arzen ikişer yüz ellişer germe adımdır Ve on kulac amikdir Canibi erbaasında yollar eylemişler Bârânı rahmetden cereyan iden âbı zülâl gelüb leb berleb ider Ve bizden bir sene mukaddem seksen yerde Reşid Oğlu nam lâîn bu kadar Hasan paşa aşkıyası tüfenkendaz ile bu kal'ie kapanub huccaca kurşun urub bir katra su vermezler Cümle huccac ve niçe yüz bin cemalet ve sayir devabat susuz giderken mel'un kırk elli bin Urban ki haklarında (Âyet) *نفاقاً الاعراب اشد كُفراً و نفاقاً* nassı vardır Bu kadar eşirrai Arab bu mahalde bir tenk ve dar yer vardır Huccacın önün ardın alub öyle kırmışdır kim bizim senemizde na'si ümmeti Muhammed çakıl taşı misal şiddeti harda kadidi mahz olub âsude idiler Ve huccacdan on Mısır hazinesi mal aldılar Lâyıkı Muhammed değildir kim bu melunlardan intikam aınmıya Bigaraz kimesnelerden süal olunsa anlardan intikam almak (e)mri sehldir Amma cemii huccacın işi Azizi zülintikam Allah(a) kalmışdır Bu bednamlık cihanârâ olmuşdur Neticei kelâ(m) bu kal'a mamur olunması farzı ayn mesabesi bir şeydir Hamdi Huda Hüseyin paşa efendimizin velvelesinden cemii Urbanı bîedyan sente baş olub bu mahalde bir saat idüb yine azmi rah idrek çöl çölistan mugeyistan içre beyaz kumrularının esvatı hazinlerin istima iderek ve deve kuşların kovarak ve hargûş ve ciranlar şikâr iderek 18 saatde

Evsafı menzili Şakkül Acuz

Bir çölistan sahradır Hazreti Ali bu mahalde bir cazuyi Zülfikarile iki pare idüb biemrillâh lâşei murdarı rahın canibi garbîsinde bir siyah sengi hârâdır Acib kerameti Kerrarîdir ki ibretnümadır Anınçün bu mahalle Şakkül Acuz derler Ervam efvahında Kazık geçmez Konağı derler Hakikatülhal bazı Şam tüccarı bu mah için demir çadır kazıkları getirirler Bu senei mubarekde Valide Sultan birkaç çahı mâlar kazdırmış Herbiri âbı hayatdan nişan verir Bunda dahi sehl rada idüb yine nefirler çalınub hurda taşlı bîpayan içre reybarsı amber baris tenavül iderek ve mugeylânlar sayesinde meks idüb beyaz kumruları ve sürhgûn Yusuf kumrularının savtı hazinlerini güş iderek ubur idüb alay çavuşların (ın) sadasın istima etmeğe başladık kim Bu gün vakti zuhurda Hazreti Salih Ka-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (her bar)

zası nam zıyk mahalle varırız Hazır ve âmâde olun Zira bildir Reşid Oğlu nam mel'un huccacı müslimîni bozub neçe yüz âdem helâk etdi Gerçi hâlâ Reşid Oğlu sahibi devlet efendimize gelüb mutî oldu Amma ihtimaldir gayri kabaili Urban lezzet almışlardır Gafil mebaş deyüb derhal paşa iki bin pürsilâh cenk âverd asakiri hünerver Cebeli Salihin kemingâhlarına gönderdi Beri tarafda dahi asakiri islâmın bahadırınları serveranları pürsilâh âmâde olub Gerçekdir Urban bukadar gündenberu görünmediğinin aslı bu zıyk boğazı gözedirler diyüb gönlünde olanlar emirül hacı olan Harmuş paşa payine(yanına) varub çarkıya hazır oldular Paşa dahi askeri islâm içre kudurmuş sarı arslan gibi kol kol müheyya idüb âheste âheste ubur iderken ileri giden askerden heccanlı yiğit gelüb Müjde sultanım Bir kaç kelle ve dil geliyor Hayli cenk i(t)dik Arab boğazı almadan biz vardık Meğer anlar huccacı iki günden sonra gelir mülâhazasile bazı derelerde hınzir gibi yatarlarmış Bir hayli cenk idüb münhedimen firar etdiler deyince ol gazilerden altı kelle ve üç dil getirdiler Paşa söyledüb haps idüb gelen guzata yirmişer altun ihsan idüb giderek Naka boğazı kumsalına varıldıkda

Akitül Rimal

derler bir kum deryasıdır ve gayet ateşdir Niçe yüz develer feryad iderek kalub bar eskallerin gayri yedek cemmallere tahmil idüb yine olmahalde

Evsafı

Bu küha balâya Naka Kayası dimenin vechi tesmiyesi oldurkim Hazreti Salih bu mahalde sakın idi Semud kavmine asla kabul etmezlerdi Bir gün cümle münkirîn bir yire gelüb Ya Salih eğer şu yalçın kayadan bize küçigile bir dişi cümlemiz [1] kefaflanalım ve sana iman getirelim didiler Hazreti Salih dahi Genabı Bariye niyaz idüb muradı deve küçegile zâhir oldu ve otuz sene sahrada otlayub cümle halk südün sağarlardı Ve yine bir kimesne imana gelmiyüb dişi devei katl etdiler Ve küçiği biemrillâh tulû ettiği kayaya gerüb ra'd var gürlüğünden Cenabı Bari ol küçikden bir sayhai saika çıkardı kim her kim işitdi ise ol sayhadan zehreleri çak ve can bercehennemest darı kararları ziri hak oldu Naka Kayası dimenin sebebi oldur Cemii kütübü tevarihde bu hikâyeye tafsilen tahrir olunmuşdur Ancak bu kayadan yine ol sada istima olunur Bazı develer ol sadayı işidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (südile)

anda kalırmış didiklerinde bu mahalle gelmeden cümle toplar ve cemii tüfenkendazlar ol kaya mahalline varub hazır oldular Hakir dahi ol asker ile at sürüb ol zıyk mahalle bile vardım Hakkaki yedi kudret ile halk olunmuş bir yalçın Dağlardır kim zirvei âlâsına ebri nilgûn içinde canibeyin şahin ve zağanos âsiyanlı kırmızı mehib kayalardır kim gören benî âdemin akli perişan olub *سبحان الخلاق الباقي* der Bu kayaların mabeynehüması kâmil elli adım bir enli yoldur Zemanı kadimde bu kayalar mabeyninde kapu var imiş Zira Mısırdan ta Hicaza varır Bu dağlar sed olmuş(ur) Gayri yerden usret ile güzer olunur Ve kayalar öyle mücellâdır kim tuyur ve zenbur tırnak ilişdirecek yer yokdur Ancak Hazreti Cebril Emin tarafı Hakdan nazil olub Medine tarafına ol kayadan giderken yolun sol tarafındaki kayaya bir kanat urub iki şak idüb *باجبال حفظا هذا ناقة الله* diyince kaya iki pare olub devenin kûçığı içeri mağarada kalub hâlâ mubarek kanadile kayaya şak etdüğü zâhir ve bâhirdir Zeminden bir âdem kaddi bâlâdadır Hakka ki yedi kudret ile ol kaya muttasıl olmuşdur kim akıl ermez Bu kayanın bundan gayri rahnedar yeri yokdur Anıncün Rum kavmi bu kayaya Küçük Kayası derler Ve Hazreti Salih asrında yine Kâbei Şerif farz idi Bu mahalden cemii huccac ubur idicek Hazreti Salihin deve kûçığı feryad etdüğün huccac develeri istima idüb nice bin deve kalırmış Badehu Hazreti Salihden sünnet kalmışdır kim hâlâ bu mahalden ubur iden huccac Kûçik sadasını develerimiz istima etmesinler deyu feryad iderler Amma bizim huccac dahi bu mahalle geldüklerinde *عظمت الله* kâmil cümle huccacın nihayeti üç saatde ubur iderken askeri islâm içinde bir sadayi Allah Allak kopdıkım zemin ve âsüman dir dir ditredi Ve nice kerre yüz bin tüfenk ve beş yaylım toplar atilub gûya cemii dağlar pare pare ta cümle huccac ubur idince bu hay huy vaveylâ ve debdebe velvele sadası munkati olmadı Yine böyle hengâme mabeyninde semin ve şatır develerden yetmiş seksen deve kaldıkda deve sahibi ider Kayade kûçik deve sadasın işitmişlerdir Artık bu develerden bize fayda vokdur deyu huccacın nihayetinde paşa geldikde paşa uğruna cümlesin kurban iddiler Ve tarfetülayn içinde lâhmin yağma iddiler Ve bu mahalden Hüseyin paşa hazretleri bu kadar derya misal asker ile ve bu debdebe ve tantana ile ubur idince cümle çöl Urbanı aşkıyalarına çasuzlar[1] gidüb cümle Bağdad çölllerine ve Tayif yollarına parekende ve perişan oldular Andan Na [2] boğazın ubur idüb Mekke Medine hududuna kadem basdık Naka boğazından şimale Şam hudududur

[1] Bağdad Köşkü nüshası (casuslar)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (naka)

temam oldu Hakikatülhal Naka kayası hudududur Zira Şamdan 19 konak bu mahalle gelince yokuşa meyyal giderlerdi Amma Naka kayasından canibi kıbliye enişe meyyal gidilirdi Hakka ki Naka kayası âlâ hudud (d)ur Selefde Mısır padişahları bu mahalle bir demir kapu yapub hudud etmiş Hâlâ yine Mısır hudududur Zira Mısıra hankı padişah(h) mutasarrıf ise Mekke ve Medine dahi anın hükmündedir Zira Mısırdan Süveys deryasile Mekke iskele[3] Ciddedir Ve Medine iskelesi Yenboğa bir mil bir körfez Şab deryasıdır kim Mekke ve Medine (ye) galâl Mısırdan bu derya ile gelüb ganimet ider Eğer Mısır olmasa Hicaz ve Tayif kavmi cu'dan helâk olur Amma sene 26 tarihinde Mısır Rum elinde idi Mekke ve Medineye galâl gelmezdi Zira Mekke ve Medine(ye) Zengîler müstevli olmuşdur Ve ol asırda Dârâ Şah Bağdad padişahı idi İki kerre yüz bir asker ile Mekke üzre gelüb cümle Zengîleri dendanı tigden geçirüb Arzı Hicaz(1) feth etdi Bادهu Bağdada varub Basra ve Lehsa ve Umman ve Hille Kûfe ve Cevazir ve Musuldan niçe kerre yüz bin deve cem idüb Mekke ve Medineye beher sene zahire gönderirdi Hamdi Huda Mekke ve Medine zamanı cahiliyetden beri kefer e line girmemiştir ve girmez de Amma sayir mezahibi muhtelif kavmi ellerine girmiştir Allahü taalâ hıfz ide Ezin canib mezkûr Naka kayası hududundan içeri kadem basan huccac atından ve devesinden enüb piyade olub بسم الله الرحمن الرحيم diyüb iktidarı olduğu mertebe piyade yürüye Bادهu süvar olub Naka kayasından kıbliye bir saat aşığıca kumsal yer ile ubur idüb ta Şakkül Acuzdan 18 saatde

Evsafı şehri kavmi Semud yani Menzili Âbyarı Salih

Kâbe hudududur Bir sahrayı çemenzarın canibi erbaası birer konak yer ihata eder Dağistan ve sengistan Ta ortasında yedi şehri azîme var imiş Hâlâ âsârı binadan bazı yerleri âşikâredir Ve bu yedi şehir birbirine karibdir Hâlâ bağ ve bağçeleri mamurdur Ve niçe bin yerde çahi mâları vardır Birer âdem kaddidir Amma âbı zülâbden nişan verir kuyular olduğundan bu mahalle Âbyarı Salih derler Ve Hazreti Salihin şehirlerindedir Âbu havasının letafetinden gûnagûn alefzar yerleri vardır Ve her sene niçe yüz bin Urban bu yedi şehrin viranesinde imar kalan hanelerinde meks idüb bağ ve bağçesin timar idüb müsmiratını tenavül etdikden sonra beriyyeye tayyî mekân iderler Ve bu mahalde viran olan şehirlerin birine

[3] Bağdad Köşkü nüshası (iskelesi)

Vadel Atik[1]

derler Canibi erbaası hurma bağçeleridir Kendi bitüb kendi yeter Amma bunda olan ratbı cenı meğer Bağdadın hastavî hurması ola Mevsiminde Urban gelüb zevkin ederler Bu mahalle karib bir şehir dahi vardır

Vadi Safra

derler Bunda dahi bağ ve bağçe ve besatînler firavandır Ve hanei viranelerine Urban eşirrası gelüb meks iderler Kesreti hurma ile ârâste ve mezarii dilküşa ile piraste bir şehri harabdır Cümle (e)smanın Urban tenavül iderler Amma âbâ ve (e)cdadlarından kalmış milki mevruları olmağın gayri Urban müdahale idemezler Ancak mahsul zamanı gelüb mutasarrıf olurlar Ve yine bu mahalle karib

Kal'ai Vadel Kura[2]

Bu dahi Semud kavmi binasıdır İki cibali müntehanın mabeyninde bir atik kal'ai bâlâdır Cümle haneleri sengi hârâdan oyulmuş garı musannalardır Ve bu harabe şehirlerin sahrası etrafında sun'u Huda ve ibretnüma kayalar var kim misli ne Kürdistanda ne Hak-kâri ve Nahcivanda ve ne Manye [3] ve Alamanda böyle bir sun'u acib ibretnümayi garib dağlar görmedim ۛۛۛ n deyu engüşt berdihen ider Zira bu dağların kimisi servi gibi seramed kimi evci âsümana serçekmiş ve surahi kapak misal burc barulu kal'a misal bazısı aşağı sernigûn âdem bakmağa havf ider kim görenler yanından acele ile güzer iderler Ve bazıları ejderha misal ve kimi esed misal ve kimi keşti ve nicesi kûhu bîsütun gibi altı boş asker geçer Amma âdemin aklı gider Gûya bir muallâk saharai muallâkdır Vc kimi höcre höre ve kimi göz göz Takı Kesradan nişa(n) verir Ve bazısı fil hortumu gibi birbirlerine uzanmış amma mabeyinlerinde bir vasî feza var Altından ubur ider Hâsılı kelâm bu kûhu ibretnümalara im'an nazarile nazar eylesen Hallâkı Âlem ne idügin fehm iderdin Ve bu ciballerin zemini sâfi saat kumudur ve gayet rakikdir Hikmeti Huda bu rimal içre deryaya mütaallik olan hayvanatlardan balık kemikleri ve yengeç ve kerevit [4] ve pagurya ve istakoz ve midye ve istiridye kabukları vardır Bu ecnas mahlûkat ise deryada olur Bundan anlanan oldur kim zamanı kadimde bu mahaller derya imiş

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Vadiyül Atik)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Vadiyül Kura)

[3] Mainot ların oturdukları yer. Mora (Peloponèse)

[4] Écrevisse

Hattâ hakir tevarihî Yunaniyanda gördüm İskenderi Zülkarneyn Sebte Boğazın açmazdan evvel bu Şam ve Mekke ve Medine çölleri cümle derya imiş İskender Sebte Boğazın kat' idicek Bahri Rum Bahri Muhite akub bu mahaller çölistan olmuşdur Ve akla mülâyimdir kim bu kayalara temevvüçü derya ura ura haki amber famı gidüb yalçın kayalar kalduğu derya tellâtumu alâmetidir Ol deryadan ancak Habeşin Zeila' tarafından نيسك طافار bender (i) mabeyni iki yüz mildir Küşade havada Yemen dağlarından Habeş Habeş ciballerinden Yemen nümayandır Bu boğazdan içeri Bahri Kulzüm ta Mısır kurbinde Benderi Süveyse varınca tuli bin mil bir acı zehri mar deryadır Bahri Muhitde bir koldur Süveys Benderinden bir âdem murad idinse zevrak ile ta Hind ve Sinde gider İşte matekaddem Kâbe çölleri derya iken kuruyub ancak bu mezkûr Süveys deryası kalmışdır (Âyer) ان الله على كل شئ قدير Ezin canib Âbyarı Salih nam mahalde vakti asradek rad idüb bu seyir temaşaları idüb kûsü rihletler çalınub yola revane olub bir hatve mikdarı gidüb yine evci semaya serçekmiş ibretnüma kayalar içre giderken

Vadi Salis Şehri Hazreti Salih

Hazreti Hud Hazreti Salih Hazreti Semud ve Hazreti Kaffah bunda sakinler idi Ve Semud kavmine ba's olmuşlar idi Huccacın önünden nihayeti ubur idinc yetmiş seksen salt atlı refikı yârı muvafık ile bu şehri temaşa eyledik العظامت الله Bu kûhu bâlâları kehf enderkehf yar enderyar idüb öyle sarayı âliler ve kaai azîmeler var kim bu ibretnümayı bir deryada temaşa etmedim Âd ve Semud kavmine sengi hârâlar biemrillâh müsahhar imişkim böyle sengi hârâları kalem tıraş ile peynir gibi kesüb mezkûr garların deri divarlarına ve revzen ve taklarına olkadadar emek sarf idüb hurdegirlik etmişler kim gûya hıtayî kâğıdda Fahri oyması gibi nükuş yerine oymuşlardır Amma hikmti Huda her bir hanedanın kayası başka başka yaratılmış Herkes birin oyub vatan idinmiş Ve her birinin mabeyninden yol geçer kumsal yollardır Bu rahlara nazır kat enderkat höcreler ve gûnagûn maksureler vardır Ve divanhane ve ziri zeminler var kim her birine biner ikişer biner beni âdem sığar Ol çölistanın şiddeti harinde içine dahil olduğumuzda gûya Bağdadı Behiştâbâd serdablarına girmişe döndük Gûnagûn kapular oymuşlar kim kapunun canibi erbaaları kat enderkat zih enderzih hurde rumî ve eslimi ve şükûfeler ile ârâste atebelerdir kim hâlâ asrımızın üstad mermerberi tişe ve nurukân ve tılsıman urmağa kadir değillerdir Meğer diyarı

Rumda Atine şehrinde Sultan Mehemmed camiindeki mermerlerin musannaatı ola Ve bu şehrin kapuları üzre birer ikişer satır iberî ve süryanî lisanı üzre tarihleri masturdur Mümkün olduğu mertebe ol hatlara nazar eyleyüb nakş almışızdır İnşaallah bu müsveddatımız tashihe geçdikde tahrir olunur Ve bazı kapuların atebei âlileri üzre mehib iki cenahlı kuş timsalleri yahud ucube lika div suretleri tasvir olunmuş Velhasıl her birinde birer ibretnüma âsârlar vardır Eğer manzorumuz olduğu mertebe tahrir eylesek tatvili kelâm olur Ve hakir bu garlar içre girüb niçe serdablarda yığın yığın âdem na'seleri cildleri üstühanlarına sarilub kadid kalmışlar Başları Adana kabağı kadar ve kadleri yedişer sekizer zirâ na'selerdir Ve bazısı çürüyüb ikişer üçer incik kemikleri var Velhasıl ibretnüma şehir imiş Amma bu ahali şehir Hazreti Salihin dişi ineğini katl eyleyüb bir âdem imane gelmediğinden Cenabı İzzet tarafından bir sayha zâhir olub bu halkın imane gelenden maadası helâk olurlar Ve Hazreti Cebrile emir idüb kanadile bu şehri ka'rı zeminden kal' idüb havaya ref idüb yire öyle urdı kim hâlâ bu zikrettiğimiz münakkaş ibretnüma zer enderzer sarayların niçe bini zirü zeber bir hakâlûd olub yatar Cümle kapularının atebei süflâsı ulvîdir Ve cümle takları mün'akis ber zemindir Bazısı asla münkesir olmıyub altı üstüne gelmişdir Niçe tabir ve tavsif ideyim ki kahrı Huda isabet etmiş Takriri mümkün değildir Amma bazı görüb temaşa ettiğimiz mamur haneler Hazreti Salihe ve gayri peygamberlere iman getirenlerin haneleridir Hattâ bir tulânî kaya içre bir mamur sarayı garın üzerinde

Ziyareti Hazreti Semud ibni

Ömreş sene Hazreti Salihin karındaşıdır ki hakkında (Âyet) والى نمود اخاهم صالحاً Merkadi şeriflerinin kaddi yetmiş adımdır Hattâ bir kerre aseli zenbur kabri şerifi içre tavattun idüb asel ihdas eylemişler Urbanlar kabrinin bir canibin keşf idüb bal almak kasd idince cümlesi helâk olurlar Ol mahalde medfunlardır Ve bu mahallin temaşalarını ubur iderek bin adım dahi gidüb anda

Kal'ai Dubbel Cezzel (1)

Bir cibali âlinin zirvei âlâsında yine taşdan oyulmuş bir hisardır Amma tenk mahal olmak ile temaşa etmedik Allahü a'lem içinde âdemi zadı yokdur Amma tahtında bir hurma bağlı belidei mamuresi var Ana

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Dutel Cezel)

Kariyei Cezle

derler Bu kurayı dahi ubur idüb ta Ulâya varınca böyle yalçın dağlar ve ibretnüma temaşalardır Anda Âbyarı Salihden 5 saatde

Evsafı menzili kal'ai Ulâ

İbtida bu şehri Hazreti Hud bina etdi Âbyarı Salih yanındaki şehri mezkûr Naka kayasındaki kûçik sayhasından şehri harab olub bu Ulâ şehrin Hud bina etdi Badehu sene 258 tarihinde Âli Fatımiyyundan Halife Muizzüddin Mısır hâkimi iken bu kal'ai müceddeden bina idüb şehri ima (r) etdi Hâlâ Mısır eyaleti hükmünde Şerifin zabtı tasarrufunda Medinei Münevvere mollasının niyabeti hükmündedir Kal'ası iki tarafı yalçın kayalı derenin ortasında bir sivri cebeli sagire üzre şekli murabba bir küçük sengin bünyad kal'ecikdir Kulu neferatı Arabdır Ulûfeleri yokdur Ve cebehane ve topu ve tüfenkleri dahi yokdur Kal'a içinde ancak on hanesi var Amma taşra varuşu bir vasî çemenzar dere içre yedi yüz aded toprak örtülü mamur ve müzeyyen haneleri cümle kal'a misal divarları metîn evlerdir Ve halkı cümle malikiyyülmezheb lecuc kavmi vardır Ve her hanelerinde birer âbı hayatlı bağ cennet bağlarıdır Bu belde içre olan elif hurması Mısırdı ve Saidde ve Elvahatda olmaz Gayet lâtif Ve bu şehir içre bir âbı hayatı canfeza cereyan ider kim cümle huccac nuş idüb taze can buldılar Bu ayın şehrin cümle bağ bağistan gülistanının tulu bir saatlik yerdir Âdem kelle [1] kadar ekşi ve leziz limonu ve turuncu ve kebbatı olur Ve Cenab iki ayda bu buğday hasıl olub mahsul alurlar Ahalii vilâyet Hazreti Hudun mucizesidir derler Ve bir lâtif muhtasarı yokdur Lâkin cümle ahalii beledin pîr civanı ve pençei âfitabesi meralî ve gazalî yedi kudret ile mükâhhal gözlü ve şirin sözlü ve münevver yüzlü sittileri meydanı muhabbete çıkub yetmiş bin naz cünbüş ile kâlâyi metaların beyii menyezid idüb huccacı ganimet iderler Ve cümlesi siyah izar bürünürler Bu bazar içre altun ve maksus paradan gayri bir şey rayic değildir Ve halkı gayet akur tabiat ve âsilerdir Huccacı müslimîne Karamanî Ya kara imanî Ve Evlâdunnasârâ deyu sebt iderler Ehli beldeden bir fellâh Arab gayri zemanı kıyas idüb bir garibi Gel beksımat al deyu hanelerinin içine korlar Fakir garib dahi belindeki kemerinden altun çıkarırken derhal kapadub başın bir kaç yerden vetah iderlerken meğer civarında dahi öyle huccaclar var imiş Anlar Evram âdemi sadasın istima etdikleri gibi taşra çıkub ol hanei basub cümle katil-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kellesi)

leri kayıd bend idüb mecruh kimesne ile paşa huzuruna getirüb birin katl etdi Yedisin habs idüb şeyhülbeledi ve on iki bîbeled zinayı veledi dest berkafa habs idüb bu şehirde bir gün oturak duraktır deyu nida olundu Ve (her) kesin hanesindeki metayı suku huccaca çıkarmazsa kelle galta olub malı garet olunur deyu fermanlar sâdır olunca العظمت الله cemii sokaklarda peksimat ve sayir mekûlât dağlar gibi yıkılıb ikişer bariye at ve deve yemi ve bir rub'a bir koyun oldu Ve etraf nevahilerden on bin deve salma develr gelüb huccacın zaif cemmallerin bırağub kiralari ile yeni develer dutdılar Ve bir kaç âdemi getirüb seraperde önünde biner deynek u (r) dılar Ve kanun üzre emiri haclara bin at yemi verirler imiş Anı eda idüb Hüseyin paşaya dahi bin erdeb bakla ve şair verdiler Ve bin erdeb dahi Müzeyrib huccacının temessükâtları mucbinece ful ve şair verdiler Ve paşaya iki yüz deve kirasile verdiler Vakti gurub oldukda alay çavuşları cümle agavatlara tenbih idüb her kim bu gice çadırından bir şey serika etdilerse bilmiş olsun Esvabından çıktığından maada dışden tırnakdan çıkar Gafil olman deyu tekid olundu Ve ol gice paşa yedi yire bin âdem pusuya kodu İşte nısfülleyleki tamam oldu Garib huccac Şamdan beru hab rahatı görmemiş âdemler menamı eshabı kehf varınca Urbanın kara hırsızları kol kol dere depelerden ve belide içinden kemendleri ile yürüdiler Hemen ki orduya dahil olunca kemingâhlardan sekban ve sarıca bahadırları sarıca arı gibi sarılıb hırsızları kemendleri ile kayıd bend idüb paşa huzuruna getirdiklerince eman vermiyüb şırp kelle ve paf gövde iderlerdi Bir dahi bir hırsız ordu içinden bir yük esbab ile taşra çıkarken anı dahi dutub katil kayıd bend etdiler Meğer bir huccacın Şamlı akkâmı imiş Anı dahi katl idüb esvabları gararile sahibine teslim eylediler Neticei kelâm sabahadek on bir harami katl olunub bazısın paşa huzuruna getirmeyüb garib yiğitler kelle perran olub derelerde katl eylediler Ertesi meks olunub cümle huccac ve hayvanat taze can bulub ve cemii zahayirlerin tutub yine ol gece bu minvali meşruh üzre tenbih olundu Amma bir şey zuhur etmedi Badehu nısfülleylede paşa Ulâ boğazı olan tenk dar yerin giderken sağ canibindeki yalçın kayalara beş bayragile beş yüz yiğit gönderüb kemingâhlarda âmâde oldılar Vakti şafiîde nefirler çalınub cümle huccac ol dar boğazdan ubur ederken hemen sağ taraftaki kayalar içinden Ulâ Urbanı ve gayri berriye uryanı öyle kurşun urdular kim tabir olunmaz Amma hamdi Huda bir ata ve bir kaç huccaca ve bir kaç deveye isabet idüb asla zarar olmadı Hemen paşa tarafında olan gaziyanlar dahi atlarından ve heccanlarından enüb piyade piyade

olub keçi kayaya tırmaşır gibi Urban ardi sıra kurşunlaşarak cenk iderken dağların verasından nısfülleyle pusuya giden behadırın diliran bir ağızdan sadayi Allah Allah reha buldurub Urban dönüb ardına bakub gördikim enselerinden dal tig dahhak gelir Aşağıdan dahi bu kadar tüfenk endaz gelir Ne çare توالى الكثرات فرداً عن deyüb kararı firara mübeddel idem sandılar Amma (Mısra)

Neresi ya neresi cayi selâmet neresi

mazmünü üzre iki askerin mayanında kalub köpek cengi ide ide kırk kelle ve on bir dil getirüb cümlesi boğaz ağzında dendanı tigi âteş tabdan hunab nuş nîş etdiler Ve üçyüzden ziyade ol sengistan içre tavusî heccanlar ve küheylân hassanlar ganimet idüb her bir yiğit yirmişer otuzar gurus ihşan ile behremend oldılar Ol mahalli dahi hamdi Huda sühuletle ubur idüb mehterhanei Âli Osmana darblar urulub Ulâ dağları güm güm ra'd var gürleyüb yalçın kayalı dereler ve ilgin ve mugeylisten içre delluzünnebi yiyerek yani bademi peygamber yerde bir karış alçacık ağaçlarda hâsıl olur Gayet leziz bademdir Anları tenavül iderek 16 saatde

Evsafı menzili Bi'si Zümmerula [1]

Bir kayalı çöl çölistan yerde âbı hayat sulu bir konaktır Amma suyu az olmagın gavga olub bir yiğit şehid olub anda defn olundu Anı ubur idüb bir saat dahi gidüb bir kayalı boğazda beynessalâtda yem kesüb kalkındı Ve çavuşlar nida idüb Ey ümmeti Muhammed Gafil mebaş Bu gice Hayberistan Yahudileri içinden ubur ideriz Ümmeti Muhammedin kanın içerler Agâh olun Her kime malı ve canı başı lâzım ise basiret üzre hazır olsun deyu tenbih olunub ahşam radası olunub sakabaşılar Sultan Murad validesi ve Sultan Mehemmed validesinin evkafı sularını ümmeti Muhammede bezl idüb cümle huccac def'i atşan idüb ve salâtı işa dahi eda olunub yüz bin meş'al ve fanus ile cümle huccacı müslimîn mabeyni öyle çıragan oldukim gûya ruzu ruşen olub nısfülleyle Hayberistan hududuna dahil oldukda nezübillâh her kûşe ve puçesi kan kokar ve [2] mugeylistandır Ve ca'eca feryad kopub derakeb üç Hayber Yahudisi getirüb kelle perran pa (r) ça etdiler Andan huccacın tarafeynin derya misal askeri pürsilâh olub kuşadıcak hırsızdan emin olub dere depe ve mugeylân hıyabanların gücile ubur iderken kiminin sarıgın ve kiminin muhaddemi ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Bi'ri Zümürd)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (ve) yok.

kiminin kalpagın mugeylân dikenleri alub bazısının çehresin yarub çehrelerinden kan revan olarak kimi gülüb kimi ağlıyarak bir hay huy ile ol mahalli muhatarai ubur ider Bir serhadli Boşnak âdemi atı bu ağacın altına getürüb mugeylân dahi herifin başından destarin alub çehresin serasimeî evkâr olub kendüyi Hayber Yahudisi urub destarin aldı zan idüb Bire ha bira elfazı nâsazı Boşnak ile haykırub dalkılıc olub kendü refiklerinden üç âdemi mecruh idüb öldü Hamdi Huda bu sinde (hinde) bundan gayri bir merd mecruh olmıyub anlar dahi mühlik zahimleri olmıyub ve misvak dirahpleri içre kâmil 17 saatde gidüb

Evsafı menzili Bir'i Cedid

Yani Yeni Kuyu Sene 1081 tarihinde Sultan Mehemmed Hanı Ra-biin validesi müceddeden bina etmişdir kim kırk kulac amik bir çahı âbı hayatı çah (can) bahşdır Ve cürmü çah kâmil yüz adım bir vasî bir'i azîmdir Amma Arab küffarı içine mugeylân ve sengi yerekan ve sayir ahşabat elvan ilka ile kuyuyu pür eylemişler Hemen Hüseyin paşa hazretleri derya misal askeri kuyu başına cem idüb yarar iş erlerin bi'rin dahiline endirüb bir saatde cümle har haşaki çıkardub âbı zülâl nümayan oldu Hakka ki hayratı azîmdir Ve bu kuyu cenbinde musalli solfası ve mihrabı var Bu mahallin canibi erbaasında sinameki beyabanı gayet çokdur Her diyara bu mahalden gelir Sarı sarı şükûfeleri olur Hükemalar istimal idüb müşhilât maacnlere idhal iderler Acib lâtif edviyei mutedildir Eğer bu mahalle bir sahibülhayır bir kuyu dahi kazsa yetmiş bin hac sevabı iderler Zira gayetülgayet muhtacdır Ve bu vadiye Şuaybün Niam (شعيب النعم) derler Bir ceregâh ve bir alefzar yerdir kim tâbir olunmaz Hazreti Şuaybin koyunların Hazreti Musa bu fezada güderdi Ve bu mahalde bir kabri tavil vardır

Ziyareti Hazreti Hud ibni عليهم السلام

Âd kavmin dine davet idüb asla kabul etmediler Âhir Cenabı Bari bu kavme bir riyhi sarsar azabı gönderüb bu minare misal kavmi bu riyhi akim birbirlerine çarpa çarpa cümlesi helâk oldular Cenabı Bari Habibine alâtarikulkısas bu Âyeti Cebril Emin vesatetile nazil etmişdir (Âyet) بِئْسَ صِرْمَرٌ عَاتِيَهُ حَجْرًا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا Bu nassı katı ol âsiler hakkında nazil olmuşdur (Beyit)

Dünyada ol yel bir gez esibdürür

Âd kavminin kökün kesibdürür

Bedehu Hazreti Hud bu mahalle gelüb ömrü azizin ibadetle geçi-

rüb âhir ارجى الى ربك emrile ruhu pürfütuhları dahili İlliyyîn olub vücudu nazenîni bunda âsudedir Amma kubbeleri ve bir imaret alâmeti yokdur Ancak bir kabri tavildir Ruhu şerifiyçün bir Yâsini Şerif tilâvet idüb şefaatinin reca eyledik Müddeti ömürleri 105 sene muammer oldu Sanayii meşahire tüccar idi الكاتب حبيب الله deyüb ticaret idüb kutu lâyemut keffaflanırdı Bu mahalden hareket olıcak mahalde yetmiş seksen kadar küheylân atlı ve heccan develi Urban gelüb paşaya bîbak ve dîperva buluşdılar Paşa terceman ile süal etdükde يا شيخ انت مبین deyince انما لكم بئرا لزمود وهذا بيرا لجديد اعطى يا وزير حسين الشديد didiler Terceman derhal reddi cevab edince صرة ناصدقت السلطان ستمالاف وستمايه قرش didiler yani altı bin altı yüz guruş isteriz didiler Hemen paşa Bu kâfirler bu kuyuları haşâk ile doldurub biz tathir etdiğimiz için mü isterler deyüb surreleriçün deftere muracaat olunub üç yüz guruş ve üç alaca Şam abası iken altı bin altı yüz guruş isterler Paşa dahi kanun budur Ziyade vermem didükde Arablar ider Bir (biz) senei mazide Reşid Oğlile böyle aldık Verirseniz hoş Vermezseniz görelim Mediniye varınca ne içersiz Ve yollardan nice geçersiz deyu cevab idince terceman hüsnü tabir idem derken hemen paşa yanından bir fasih beligullisan Enderrunu Hassa gılmanından biri Sultanım Şöyle didiler deyince derhal paşa kelâmı sahiha vâkıfı esrar olub Bire kâfirler Reşid Oğlile aldığınız anarmısız Ve bu kuyuları böyle doldururmsuz Yanınıza bu etdikleriniz kalır mı sanırsınız Kaldır şu on iki mel'unları deyince yumruk ve sille sadme rahmet gibi iken anlara lânet gibi yağub sekban ve sarıca mezbur şeyhlerin başların yarararak ve kollar kırarak dest berkafa kayd bend idüb boğazlarına silsilei lâneti geçirüb piyade yalın ayak başları kabak konak konak yapak yakın varak ve lâ-yatak ve lâdurak ya Fettah ve ya Rezzak esma (lar) nı çekerek bunları deveye bağılyub on beş gice ve gündüz cian ve atşan şiddeti harda ikisi mürd olub bazı huccacı zevilihtiyac Bildirim hacıları urmak nicedir gahbe cırbağı bacaklı Arablar İşte bugün sizi Reşid Oğlu gelsin kurtarsın deyu lehcei Etrak ile bu mel'unlara şütum iderlerdi Bu Arabların biner guruşluk atların ve berranî hicinlerin cümle levendat yağma etdiler Ve zencir ile keşan berkeşan idüb gitdiler Ve bu mahalde çöl çölistan içre ubur iderek gazal ve erneb sayd şikâr iderek mugeylânlar üzre beyaz kumru Yusufcik murganlarının savtı hazinelerini istima iderek ubur olundu Amma ruzmerre kuyularında su az bulunmagile bu mahallerde dahi suyun vücudu olmamagile nice deve ve himar kaldı Ve mahbus olan Urbandan biri dahi öldü Baki yetmiş Arab kaldı Bu menzilde 17 saat gidüb

Evsafı menzili Hediye Eşmesi

Bu mahalde imaret yokdur Ancak nebatat kiyahatlı ve mugeylân ve ılgın ağaçlı bir vasî dereler ve büklerli yerlerdir Bazı dereler içre âbı rahmetden cem olmuş sular bulunub def'i atşan etdiler Amma zemini arz şure olmagın suya tesir idüb sular dahi şurca olmuş Ve bu dereleri cümle huccac kazub eşmeler eşüb sular zuhura geldi Amma kesret üzre nuş idene beş altı amel etdi Gayet müşhil suyu vardır Aslı oldur kim bu vadinin fezası serapa sinamekiyedir Hükemalar istimal ider Müshil bir ahşabatdır Anın tesirinden suları dahi müs-hildir *Hikmeti Huda* bu mahalde ne derya var ve ne de bahire var Kapu kulu kethüdası Ahmed Ağa ve Şam baş çavuşu Hasan Ağa paşaya birer peştemal hurde ve münakkaş balıklar getirdiler Paşa süal idüb Bu mahiler(i) bu çölde nerede buldınız Bunda dere ve derya yokdur Bu ne gûne balıktır buyurdularında Vallahi sultanım Bu balığa Hediye derler Cenabı Bari Hazreti Huda maide endirir imiş Tenavül idüb kemiklerin kum içine atdıkca biemrillâh bu balık hâsıl olurmuş Hâlâ suluca kum içinden bizim huddamlarımız getirdiler deyu şehadet etdiler Amma hakir tenavül etdim Gayet leziz ve mukavvi balıktır Ve öyle muşa'sadır kim gûya şebçiragdır Va burnu sivridir Sayir mahiler bahirde niçe şinaverlik iderse bunlar dahi yerde rimal içre şinaverlik ider maidei Hediyyedirler Anınçün bu vadilere Hediye eşmesi derler Bunda dahi yükleri yıkmıyub yine yola revane olub sâfi sinameki ve ılgın mugeylisten ve kâh kumsal ve kâh sengistan içre 15 saatde

Evsafı menzili kal'ai Fahleteyn (خلتين)

Bir ismi dahi Selâm Kayasıdır Sebebi tesmiyesi oldur kim Hazreti Resaletpenah bu mahalden ubur ederken Hazreti Resalet السلام عليك buyurdularında biemrillâh bu kayadan يا رسول الله وعلیکم السلام sadası istima olunub anınçün Selâm Kayası derler Ve tevarihlerde bu vadilere Vilâyeti Hayberistan derler bir sivri kara dağın ta zirvei âlâsında iki çatal kârgir kal'ai cihannümadır Tarihi İskenderin senesinde Anter bina etmişdir Amma içinde âdemi zad yokdur Ve hakir çıkub temaşa etmedim Zira mur marı firavan imiş Ve bu kal'anın canibi şarkisinde bir saat baid cibali muazzamlardır Dameninde âbı hayat kuyular vardır Cümle su birdügüb (birgitüb) bu mâi zülâlden tulumbaların pür idüb yola revan olunub ol gice Hayber Yahudileri huccacın mel'unlardan üç kelle alınub bir Kürd âdemi şehid oldu Amma vilâyeti Hayberistan ve bağ ve

bostan ve gül gülistan dar olmak ile Şerif hazretleri üzerlerine varmazlar Ve gayet şecî kavmi vardır Arab kavmin buldukda gerdeninden boğazlar Amma Rüm huccacın esir idüb besatîn ve hadikalarrıntimar etdirirler Amma bikavli Kitab'ı Siğer Hazreti Resaletpenahın bizzat yirmi sekiz gazaları vardır Musaf cengi olanlara Gaza derler idi Amma eshabı kibarın birin serdar etseler ana Seferi Seriyye derlerdi Amma bizzat kendileri bile hazır oldukları yirmi sekiz gazanın dokuzu da kâfirler ile kılıc kılıca yaka yakaya cengi azîm olanların beşinci gazaları bu Hayberistanda Kal'ai Fidik dir Amma şehri Medinedir kim kal'ası şahrahından nümayandır Bir püştei âlinin zirvei âlâsında Anterin anası Fidik nam zenciyye avret binasıdır Bu Fidik kal'ası cenginde çok sahabeî kiram fedayi muhammedî oldu deyu Siğerlerde masturdur Ve gazayı sadisler (i) yine bu Hayberistanın canibi kıblrsinde Medineye nazırdır Gazayı Ohuddur ki Hayber hududu sengistanı anda tamam olur Ve bu Hayberistan önünden cümle asakiri islâm âmâde ubur iderek vasî dereler içre yine on iki katar huccac gürüh gürüh çekilerek mugeylânlar içre kâh kumsal ve kâh hurde sengi çikal üzre güzer iderek şiddeti hardan ve habsızlıktan elli mikdarı deve elli âdem piyade bîtab ve bîmecal kalub Hüseyin paşa hazretleri kendü develerine bindirüb 19 saatde

Evsafı menzili Vadiyül Kurayi Atik

Eski Medine dahi derler Bir çölistan yerde âbı hayat bi'ri mâları vardır kim gûya âbı zülâldir Cümle huccaca kifayet idüb bu vadilerde olan mamur âbâdan ahaliî kuralar cümle metaları ile gelüb huccacı ganimet etdiler Badezzuhur yine nefirler çalınub sengistan ve mugeylistan ve sengi hurde üzre dar boğazları ubur idüb badelgurub yine Hayberistan küffarları derdinden kanun üzre nice bin meş'al ve fanus ile huccac içi çiragan olub encüm âsâ zeyn oldukda gûya hilâli rakiki meh çardeh olub ruzu ruşen oldu Yine kanun üzre huccacın canibi erbaasın asakiri islâm kuşadub bîbak ve bîperva selâmetile ubur iderek ertesi dahi alessebah vakti asradek derya gibi cereyan idüb bir yerde karar etmiyüb saatde asır radası olub yükler hal olmadan

Menzili Vadii İstikbal ve Darı Veda

Ve Darı Hazen dahi derler Canibi erbaası yüce çıplak dağlardır Dahi Şamdan bu mahalle gelince cümle ciballer Urban gibi uryanlardır Asla eşcaratdan bir şey yokdur Ancak vadilerinde mugeylân

ve hurma ve santa ve misvak ağaçları çokdur Bu Darı Veda'da cümle hayvanata şâir ve fulleri verib ezanı muhammedîler tilâvet olunub cümle ahali Medinei Münevvere bu mahalle istikbale geldikleri için Vadii İstikbal derlermiş Âyânı Medine ve deliller beyaz kisveler ile müleçbes yüzü nurlu gözü hurlu sözü şirin yanakları gülberki Çin mütevazı halim ve selim mubarek âdemler hedayaları ile gelüb hayme hayme gezüb dostların bulub dostları ölmüşler dahi birer âyâna intisab idüb müşerref oldular Ve cümle Hüseyin paşa hazretleri sultanım Bu sene senei maziyelerden yedi gün sonra geldiniz Amma inşaallah Mekkiye selâmetle varub bir gün dahi mütekaid olursuz diyu tebşir etdiler Cümle huccac taze can bulub iki saat meks idüb kûsü rihletler çalınub zira vakit dar olub mâhı Zilhicciye dahi bir gün kaldı Medineden Mekkiye on konaktır Bir gün Medinede meks bir gün Mekke'de meks olunursa on iki gün olur Arafatda vakfa ise mâhı Zilhiccenin onunda olur Bu havfi mülâhaza idüb Müzeyribden bu mahalle gelince bir yede Ulâ ve Maandan gayri yerde ârâm etmiyüb yirmi beş saat otuz saat yollar yürüyüb herkes cenbinden peksimat yiyerek yola giderek develere dahi gidereken yumakların virerek su gibi âdem deryası akardı Anınçün bu kadar at ve üstür ve ester ve himar kalmasının aslı oldur Ve sayir zaman gibi huccac konakları üzre konmayub iktiza etdüğü yire konduk Yohsa Şamı Şerifden Medinei Münevvereye yirmi dört konaktır Deve ayağıle üç yüz elli saatdır Amma yollar mamur âdâdan şadman olub mekûlât meşrubatları bulunsa salt atlı katırlı manzili ile kâmil yüz saatlik yoldur Amma yollarda şadman olmıyub zadı rahile deve ile götürmeğe muhtac ve deve dahi götürdüğü yer Yine insan bir pare nan ile defi çigan ider Ancak çekilen derd mihnet tazidi hayvan bilâfayide olur Eğer mülûk himmet etse Şamdan Mekkiye gidince mamur olsa develer barı belâ olmıyub salt atlı zevku safa iderek gidüb gelirdi آلهم يسر Ancak Cenabı Barinin bu develere nazar(ı) taallûk idüb cümle cemmallere bir kuvveti kahire vermiş kim Huda âlimdir du kadar barı giran ile cümle develer hem gider hem uyur Ve Allah şahiddir Bazı meş'alciyan gûya pulâdı nahcivandır Anlar dahi meşaleleri ketiflerinde hem gider hem uyur Acib sırrı Hudadır Neticei kelâm bu Vadii İstikbalden acele ile kalkub Medineden gelen deliller bu mahalden delâlete bed idüb Bu dağ filândır Bu dere filândır diyerek bir saat gidüb bir mürtefi bel başıdır Bu mahalle gelince kıble canibine teveccüh etdükde Medinei Münevverenin bağ ve bağçeleri ve bizzat Hazreti Resaletpenahın kubbei âli(i) münevveri eflâke serçekmiş nümayan olub müzehheb ve mutallâ alemlerinin şa'şasından sahrayı Medinei Mü-

nevvere içre nurun âlânur leman urub çeşmi insan hayrelenüb derhal âşıkı sadık olan kubbei mehbati nuru hüdayi görünce atından üstür esterinden piyade olub (Dua)

الصلات والسلام عليك يا رسول الله الصلات والسلام عليك يا حبيب الله الصلات
والسلام عليك ياسيد الاولين والاخرين وسلام على المرسلين

deyu aşka dayir bir şeydir Eğer kuvveti bedenin var ise bu mahalden bazı âşıklar ta Medine beş saat emiş Aşağı kumsal yerlerdir Piyade olub gider Eğer sahibi özür ihtiyar isen esb üstür ester himar süvar olub salevatı şerifi tekrar betekrar idüb müdavemet etmedik (etmek) gerekdir kim salevat envaı var Amma müfid muhtasarı budur (Salevat) اللهم صلي على محمد وعلى آل محمد diye Hemin Mediniye karib oldukca kubbei Resulullah (a) nazar etdikce Şefa'at ya Resulullah dimeden dahi hali olmıya Amma acib hikmetdir Bu bel başına gelinüb kubbei Resulullah nümayan olunca ümmeti Muhammed feryada başlayınca cemii hayvanata bir halet vaki olub bîmecal olan develer nur (pür) mecal olub ra'dvar gürlüyerek atlar kişniyerek baal ve himarlar segâh makamında (Âyet) ان انكر الاصوات لصوت الحجر ile feryad iderek başları zabt olunmıyub Medineye doğru sür'at ile gider Ve bu belden Medine(i) görünce âhalii Medine delâleti ile bazı âşıkı şeyda bürehne varub Özüüm reca idem deyu bu mahalde ihrama girerler Amma Bi'ri Alide ihrama bu duaları tilâvet etmez Hemen salevatı şerife ile mukayyed olur Şer'an mani olunmaz Aşka meh giaüb asla başın bulunmasa dahi nurun alâ nurdur Kâşki garib insan heran mahrum olsa ve canibi Hakka yünelse dahi bunlice olub kâlâyi metai bazarı mizanda sakil gelüb ziyade beha iderdi Aninçün bazı âşıklar (Mısra)

Tacı fenayi terk idüb uryan olalım bir zaman

buyurmuşlardır Öyle olsa ihrama girmek masevadan el çekmektir Her şeyden terk tecrid acib padişahlıktır (Mısra)

مجردی نه حقیقت عظیم سلطنت است

Hakka ki azîm svltanlıktır Aninçün Hazreti Resaletpenah bu rahı Mekke'de ihrama girmegi dikim Ümmetim cemii alâyıktan beri olub derunu dilden Rabbine tazarru ve nalişler etsin deyu ihramı eylemişlerdir Ana binaen bazı canlar bu mahalden ziyareti Resulullah'a mahrem gelir Ezin canib

Der faslı ahvali ahali Medine

Bu mahaldenki Medine zâhir olunca ol sahra âdem deryası olub

sagir ve kebir ve pîr civan ve sıbyanı ebcedhan huccacı istikbale çıkub bazı tıflan insan ellerinde hurma ciridleri üzre birer küçücük berki hurmadan zenbilcikler bağlıyub huccacı müslimîn içre uryan ve püryan olan Urban ve nice bin bintan ve emred develer üzre mahafelerde olan huccaca çubuklar üzre olan zenbilleri uzadub Elhamdülillah Bisselâme ya huccac Ziyaret kabul makbul diyüb dua ve sena iderek ihsan reca iderler Huccac dahi hamdi Huda RahmetenlilÂlemîn efendimizin âsitanesine geldik Bunlar anların hemcivarıdır deyu aşkı Resulullah için bunların birin mahrum göndermeyüb in'am ihsan iderler Ta Mediniyedek bu beş saatlik yeri bilc gidüb gûna gûn fesahat belâgatle kasayidler ve naati Resulullahlar tilâvet ederek savtı hazin ve davudî bülend nefesli masumlar bazı kasideler okur kim âdemin zehresi çak olub şâd ferahnak olur Ve ekser nisvan bintanları mevlûdu şerif tilâvet iderler Bu hal üzre ta Medinei Münevvereye tahtirevan ve mahafiler yanı sıra gidüb ayrılmazlar

Sitayişi asakiri serdar Sarı Hüseyin paşa

Ve bu mahalden Hüseyin paşa askeri derya misal gök demire müstağrak eyleyüb yine emirülhac ileride çarhacı badehu Şam ceyşi badehu paşa askeri zer enderze müstağrak olub bir alayı muhammedî olub şehri Medinei Münevvereye Koca Sarı Arslan Hüseyin paşa öyle girmiştir kim diller ile tabir olunmaz Zira Medinei Münevvereye fatihi Yemen Şinan paşa ve Rıdvan paşa ve Tavaşı Süleyman paşadan beri böyle müzeyyen ve müretteb ve müsellâh güzide asker girmişdir Bu askerin istikbaline cemii ehli Medinenin âyân eşrafı ve ulemayı sulehası ve eimme ve hutebası ve meşayih sâdâtları ve pîr civan ve gani ve fakiri istikbale çıkub tariki âmin canibine payendazlar idüb her esnaf metân paşanın yoluna hazır idüb nice yüz ganem semîn kepişler kurban olundu Ve cemii şahrahın iki canibi kat enderkat âdem deryası olub cemii hanedanların revzenlerinden ve sakıf sutuhtarı üzre şiyb ve zerbefe müstağrak nisvan tayifeleri paşayı görünce bir ağızdan زلت ساداسی evci âsümana peyveste oldu Paşa dahi tuğ ve bayrağı ve yedekleri ile güzer idüb semmur kabanice üzre tirkeş kuşanub seri saadetlerinde selimî destar ile ve şatırları zer enderzere müstağrak olub incu düğme kunturalar ve serlerinde altun taslar üzere otagalar ve mataracı başı destinde bir gûne mücevher ve murassa matara var idikim hakir anı bir vüzerada görmedim Ve yüz nefer iç ağaları ve küheylâni arabî atlarla herbiri biner guruş değer küheylân atlar altışar pare müzehheb yancık ile ve bahrî hotaz ile her bir ağalar dahi kökdemire müstağrak olub Bağdadî

sırıklar ile silâhdar ve çukadar şartab tiskeş ve şalvar ve serlerinde zerdus (duz) kiçe (i) sürhagûn ile paşaya kafadarlık iderek ubur iderek dahi ard (1) sıra sancak ve bayrag ardında sekizer kat mehterhane güm güm tablı muhammedî döğerek ravzai muhammedî cenbinde otağı âsafı şehriyarîde karada olub ehli Medine âlemi hayretde kaldılar Zira ehli Medine ömrü azizlerinde böyle bir veziri garra görmemişler idi Paşa hazretleri seraperdesinde kararda oldukda Medinei Münevvere kal'asının burc barularından yetmiş seksen pare topa âteş idüb sahrayı Medine güm güm ötdü Ve Hüseyin paşa hazretleri bu alay(1) tertib etdikleri mahalde kible canibinde Medinei Münevvere nümayan oldu Ve canibi şimalde Cebeli Ohud zâhir oldu Bu ahmerüllevin bîhasıl kühu bâlâdır Mahallinbe tavsif olunur Bu mahalden paşa alay ile Medineye gidüb badehu hakir alaydan bize efal olan ziyaretgâhdır diyu bir memlûk ve bir delil alub dabbelerini zmize süvar olub

Medinei Münevvere haricinde olan ziyaretleri beyan ider

Evvelâ bu Şam yolile Medineye giderken yolun sağ tarafında *Hadi-kai Hazreti Osman* رضى الله عنہ abı hayat kuyuları ve eşcarı müsmiratları ve sayir mahsulâtlı mütekasir bir bağdır Bu mahal yine Medinei Münevverenin bağlarına müşadır Ve Hazreti Osman bağı kurbinde *Camii Kibleteyn* bir camide iki mihrabdır Biri hâliya kiblemiz olan Mekkei Mükerremiye nazırdır Biri garb canibine Kudüsü Şerife nazırdır Zira Kudüsü Şerif hakkında (Âyet) واليطوفوا بالبيت العتيق nazil olmuştur Kiblei kadim oldur Amma bu Kibleteyn Camiinde Hazreti Resulü Kibriya Muhammedül Mustafa Hicretin on dördüncü senesinde ibadet iderken bu Camii Kibleteyn icre Hazreti Cebri Emin Cenabı Kibriya tarafından nazil olub bu Âyeti Şerifi getirdi (Âyet Surei Bakara) (قد نرى آفاب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها فول وجهك شطر المسجد الحرام) bu cami icre Kible garb canibine müteveccih Kudüsü Şerife iken Hazreti Resaletpenah olsaat müceddeden bir kible dahi bina etdirüb kible emri Hak ile Mekkei Mükerremeye olmagile Kibleteyn Camiinde iki mihrab olmagile Kibleteyn derler Hazreti Resaletpenah Muhacirîn Ensarlarına daima bunda imamet ve vaız nasihat iderdi Her kim bunda rikâteyn nemaz kılarırsa bilâhisab velâ azab ehli cennet olacağına sübhe yokdur Zira Aşerei Mübeşşere ibtida kible vely olunub vakti zuhur eda (o)landa cemaat bulunduklarından Aşerei Mübeşşereye Ehli cennetlersiz deyu tebşir etdiler Ey imdi Huda kadirdir Bunda dahi bir kerre ibadet ideni mahrum komıyub Cennetine koya Âmin bihakkı seyyidülmürselîn Ve Hazreti Resalepenahın biz-

zat kendileri yirmi sekiz gaza etmişlerdir Dokuzunda küffar ile kendüleri şeciane yaka yakıya cenk etdikleri gazanın üçüncüsü bu Kibleteyn kurbinde gazayı Hendekdir Hâlâ münkirînin ihdas idüb mahsur oldukları hendekler zâhir ve bâhirdir Ve bu mahalde dörd mescid vardır Hazreti Resalet Hicret etdikden sonra yetmiş bin sahâbei kiramin çoğu bu mahallerdeki hadikahanelerinde meks idüb mesacidler inşa etmişlerdir Ol mescidlerin biri *Mescidi Selman Fars* minaresiz ve *Mescidi Hazreti Osman* minaresizdir Ve *Mescidi Hazreti Ali* minaresizdir Küçük mesracidlerdir Amma cemaatleri azdır Zira Medine bağlarının içinde kalmışlar Ol ecilden cemaatleri azdır Bu mesacidlerin cenubunda bağlar içinde bir münevver cebeli sagire vardır Ana *Cebeli* derler Hazreti Resalet ol kûh üzre çıkub daima anda ibadet idermiş Makamatı Hazreti Resul bir küçük mihrabdır Mubarek re'si şerifleri tesir etmiştir Ehli züvvar ol mahalle yüz sürerler Ve bu cebel için Hazreti Resaletpenah Ben bu cebele beni sever ben dahi anı severim deyüb bu dağ için dua etmiştir Hakka ki nuru mahz bir dağ karib *Cebeli Asîr* [1] Bir küçük kara kayalı dağdır *Cebeli Asîr* yani Cehennem Dağı demekdir Şarkdan garba tulen bir zift katran elvan dağı süflüdür Zemanı cehaletde İberilerin meşadları bunda imiş Canibi erbaasında bağ bağçeler vardır Amma bîhasıl zemini şure olmagile meyvesi firavan olmaz Hazret bu cebelden şikâyet idüb Bu cebel bana söğüb beni sevmez Ben dahi anı sevmem buyurmuşlardır Efvahi ulemada tevatür ile meşhurdur Amma hakir yerin görmedim Belki bir hadisi sahih ola Zira bu rivayâtı sahiha Siğerrî zade hazretinden istimamız olmuşdur Bu cebel anınçün kara nursuz bir muzlim dağdır Bu mahal bağları içre niçe bağı iremler ve besatîn ve hadikalar ve âbı hayat bi'ri azîmler birer kulac ve ikişer kulac yakındır Bazı zeman olkadar leb berleb durmuş kim her kuyudan elile su alınub hablile çekmeğe ihtiyac olmazmış Limon ve turunc ve kebbat ve sair şûkûfe ifrat üzredir Rayihai tayyibelerinden âdemin dımağı muattar olur Ve yine bir cebel dahi vardır *Medinei Münevvereye havale Cebeli* derler Bir alçak kara kayalica dağcıkdır Şehrin cümle ehli ırz harame havatinleri huccacı müslimîn ve asakiri müvahhidîn alayın bu cebelden temaşa iderler Ve rahî Medine üzre olub bu cebel varuş evleri içinde vaki olmuşdur Bu hakir anı dahi seyir temaşa idüb bu Medine varuşunda doğru hammamına varub anda pak kise ve sabun sürünüb gasil idüb badehu haymeme gelüb cümle siyabı rahî çıkarub بِسْمِ اللّٰهِ ihrama girüb *pabürehne* ve *serbürehne* olub dünya alâyıkından müberra bir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (جبل العير)

gülü ra'na abdal oldum Hemen ol an haymeden taşra olub Medinei Münevvere kal'asının Babı Mısırdan içeri girdikde bu Âyeti Şerifi okıya *بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّ ادْخُلْنِيْ مِنْ دَاخِلِهِمْ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّحْمٰنِيْنَ* diyüb doğru âsitanei Hazreti Resulü Huda ve Muhammed Mustafa ol rahmetenlil Âlemîn camii şerifinin Babı Selâmdan bu hakir duhul etdükdde sayir uşşakları gibi ayak üzre gitmeyüb balık gibi bu âsi yüzümü haki izzetine süre süre bîdest ve bîpay sürünesürüne giderdim Hamdi Huda yine beni âdemde merhamet var imiş Darbimeseldirkim Yerde yatan yüzü kimse basmaz derler Gerçek kırk elli bin huccacın izdihamı içre ta şebekei Resulullahda muvacehei Resulullah'a varub âsitanei hassasın bus idüb berzanu olub andan berkıyam durub âdâbı huşu ile *السلام عليك يا رسول الله* diyüb şefaatin reca eyleyüb mest medhuş ve valih bîhuş olmuşum Bade zeman aklım başıma gelüb ihlâsı şerifede kalmış bir hatmi şerifi tamam idüb yine geru geru âdâb üzre gidüb inşaallah alettertib ne gûne ziyaret olunur mahallinde beyan olunur Andan yine haymemize gelüb cüzî taam tenavül idüb alay cavuşları iki gün iki gece oturakdır deyu nida eylediler Badehu divanı veziri âlişan olub sekiz kat mehterhaneler çalınub badelferag cemii âyânı vilâyet paşaya gelüb buluşduklarında kahve ve şerbet ve gülâb buhurdan sonra yol üzre dutulan kuttai tarikleri ve Urbanı rehzenleri cümlesin zencir ile meydanı siyasete getirüb Âsitanei Resulullahda katli nefis olmasın Bunları dizdara teslim idelim Tiz Dizdarı çağırın deyu ferman idüb dizdara haber gitmede Badehu âyânı vilâyetden ulema ve suleha ve mücavirînden niçe muhteşem âdemler gelüb bu mücrim âdemleri reca etdiler Paşa dahi Ben anların niçe af olunacağını bilirim Bire şu dizdara kim gitdi deyince bu âdemlerin içinden bir muhteşem semmur kürklü yeniçeri kıyafetli bir âdem Buyurun sultanım Dizdar ağa hazretleri biziz dedi Paşa dahi Hay sultanım siz misiz deyu ayağa kalkub tazim eyledi Hemenki gördüm paşanın yanakları kızardı ve rişi şevaribi diken diken oldu Bire dizdar Sen nesin Yeniçeriyim didi Hele padişah kulu musun Herif Beli didi Ya bire mel'un Benim kapucular kethüdam ve bölükbaşılarım yok mudur ki anlara buluşub anlar dahi bana ilâm iderler Sen padişah kulu olasın sayir mücavir gibi yarañesine gelüb bîperva oturasın Ben Dizdar deyu feryad iderim Sen bunda durasın Bu sakalı kande ağardı Kaldır şu kâfiri Bu Arab kâfirleri ile kulliye urun deyu dizdarı mataracı başıya teslim idüb kulliye habs idüb kethüdasın dizdar eyledi Hakir bu temaşayı idüb haymemden silâhım kemerime kuşanub ziyaretden ziyarete gidüb cümle şehir ve kal'ai seyir tamaşa idüb

Evsafı şehri Yesrib نورهاالله تعالى بانوار رحمته بجمرت محمد عليه السلام وعزته
yani evsafı menzili kal'ai Medinei Münevvere

حفظك الله تعالى الى انقراض الدورن آدين يا دعين

Zemanı cehaletde Yesrib (يَثْرِب) namile bir belidecik idi Badehu hazreti Resaletpenah Mekkei Mükerrermeden İskenderi Kübranın vefatı tarihinden sonra 882 de mahı Rebiülvvelin on ikinci gece İsneyn gicesi Emine Hatun rahminden müştak olub saadetle edimi arza kadem basub âlem (i) münevver kıldıkda mahı Nisanın yirmisi idi Kırk yaşında kâmil olub nübüvvet geldi Nübüvvetden sonra mirac-ları Mekke vaki olub sinni salleri elli bir yaşında ve dokuz aylık iken Mekke münkirleri ile bilâhare geçinmek mümkün olmıyub emri Rabbi Celâl ile Mekkenen Mediniye hicret etdi Hâlâ cemii Tevarihî Âli Osmandan ve Tevarihî Urban Hicreti 'nebevîden tahrir iderler Amma Yuniyan İskenderden zabt idereler Yehud Âdemi Sani Nuhdan tahrir iderler Kababıta Hazreti İdrisden terkim ider Hâlâ bu zikrolunan ecnasın tarihleri böyle mazbut ve merbutdur Netici kelâ (m) Hazreti Resalet Mediniye hicret idüb sahâbei kiramın Muhacirîn Ensar ile Medinei Münevvere olkadar mamur âbadân oldıkim iki kerre yüz bin âdem var idi derler Badehu sene tarihinde Hazreti Resaletpenahın kabri şeriflerine kâfirleri vaz'ı-yed idecek mahalde Nureddin Şehid ibni Ak Sunkurul Bersakî halifei Şamiken Şamdan ılgar ile dokuz günde yetişüb düşmen elinden Hazretin cesedi şerifin halâs edildiği mahallinde tahrir olunur Andan Medinei Münevverenin canibi erbaasına ibtida Nureddinüş Şehid müfid ve muhtasar bir kal'a bina etdi Müruru eyyam ile harabe yüz dutub Hazreti Resaletpenah Sultan Süleymanın vakıasına girüb Ya Süleyman Belgradı ve Rodosu ve Budini feth idüb gaza malile Kudüsü Şerife bir kal'a ve Bağdadda benim ümmetim olub muktedayi nas olan No'man ibni Sabit İmamı Âzama bir kal'a ve benim Yesrib şehrine bir kal'a bina idüb Medinei mamur idesin deyu menamında Süleyman Han görünce bildikim buyurdıkları Belgrad ve Rodos ve Bağdad feth olması tebşir olundu Hamdi Huda idüb badehu ol kal'alerinin bir kal'a bina etmişdir kim gûya seddei kakhahadır

Evsafı eşkâli kal'ai Medine

Sene 959 tarihinde Şerif hükmündedir ve şerif tarafından yine bir Şerif sancak beği payesile hükûmet iderdi [1] Rabiden

[1] (Sultan Mehmmmedi) eksik. Bağdad Köşkü nüshası (Hanı)

hattı şerifler varid olub Her kim Şeyhülharam ise Mediniye ol hâkim ola de (yu) emri şerifler gelüb Şerif hazretlerinin tarafından olan hâkimi ref olunub yılda bir kerre Şerif hazretleri gelirse Medineden taşra konub Hazreti Resaletpenah (1) ziyaret ide Gayri şeye karışmıya deyu hattı şerifler geldi Ve Medine mevleviyyeti kanunu kadim üzre beş[1] akçemevleviyyet idi Amma mesafe baid olub bîhasıl olduğundan bîitibar mevleviyyet idi Amma yine Sultan Mehemmed Han hazretleri Mekke ve Medine mollası olmayınca İslâmbol mollası olmıya deyu kanun etdi Zira bu Medine bîhasıl fukara yeridir Niza ve cidal ve cedel yokdur Cümle halim selim âdemler sicille ve hüccete müteallik bir dava olsa maslahatları tamam olub fatiha deyüb kapudan taşra olurlar Amma hâlâ mollalara ve Şeyhülharamlara surre (i) padişahîden biner altun ve Mısırdan ikişer yüz erdeb galâl tayin olundu Ve Şeyhülharemler beş yüz mikdarı askerle hüküm hükûmet ider Ve mollası dahi kırk elli âdem ile Hâzâ şer'i Resulullah deyu kat'ı deva ider Ve nevahisi kurayi mamurelerdir Tahtı hükûmetinde olan kazaları bunlardır Evvelâ kazai Yenboülber ve nahiyesi Yenboülbahr ve nahiyesi Hudeyde ve nahiyei Safra ve nahiyei Darülkura ve nahiyei Fidik ve nahiyei Nısfı Hayber ve nahiyei Ali bu nahiyelerde kadılara hüccet akçesi yerine bir fatiha ve üç hurma verirler Bu Medinede kethüdayeri ve yeniçeri serdarı yokdur Amma dizdarı yüz merdümü hisarı ve topcu başı ve cebeci başı ve mehter başı ve seksen pare kolomborna ve şahî darbzen şahane mahbub topları var Ve kal'ası çöl ve çölistanda kara kayalı ve kara ufak taşlı kazalar mabeyninde şekli muhammes bir metîn ve müstahkem kara taş ile mebni bir kal'ai kavidir Amma bu bina üzre beyaz kirec badana urub gûya bir dürrü yekta gibi mücellâ kal'ai ruşen binayi şirindir ve cümle kapudur Âheste reviş ile elde devat ve kalem dayiren maddar cürmün beyan ider Evvelâ cenuba nazır Babı Mısır Mekkei Mükerremiye bu babdan gider bir azîm vasî âli kapudur Ve iki kanatları gayet musanna demir kanatlardır Gûya kârı Davud nebi(i) âhengerdur Bu kapunun iki canibinde azîm kulle (i) âliler vardır Kapu kemerleri ve kulle taşları cümle kırmızı ve siyah ve beyaz alaca münakkaş taşlardır ve kapunun atebei âlisi bir kitabe içinde (Âyet)

(انه من سليمان وانه بسم الله الرحمن الرحيم)

tahrir olunmuşdur Ve bu kapulardan şimal tarafına kal'a divarı dahilinden üçyüz adım gidüb Babı Hac yani Kible Kapusu hakika-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (yüz)

tülhal yine kibliye nazır olur demir kapudur Andan yine kal'a divarı dibinden şimal canibine ta Emirülhac kullesine varınca iki yüz adım yokuş yukarı gider Yine andan yokuşa meyyal iç kal'a kullesine dört yüz adımdır Ve bu mahal gayet metîn ve üstüvar binayi hemvardır Zira havalesi vardır Anınçün iki kat iç kal'a divarıdır Ve her katı beşer arşın enli seddi metîn divarlardır Ve bu iç kal'a burnundan canibi şarka yalçın kaya üzre yokuş aşağı iki yüz adım yürüyüb Babı Şam yıldız canibine nazır bir metîn demir kapudur Andan canibi şarka köşe köşe dolaşub ta Şerif Kullesine vurınca kâmil bin adımdır Bu canibleri sâfi hurma bağlarıdır Ve bu kulle kal'anın şarkına nazır bir rüknüdür Bu köşeden kulle canibine yine kal'a divarı dibinden Bakia nazır Babı Baki' (باب بقیع) kâmil üç yüz adımdır Ve şarka nazırdır Ve büyük demir kapudur Ve bu kapudan cenubadek yüz adımda gidüb kal'anın cenub rüknü tamam olub andan canibi garba teveccüh olunur Yine kal'a divarı dibinden eğri ve büğrü köşe köşe ve dirsek dirsek cenk tedariki için her dirsekde birer metîn kulleler inşa olunmuş Anları ubur idüb seyir temaşa iderek ta yine Babı Mısıra gelince bin yüz adımdır Bu mahalde adım hesabı tamam olub bu hesap üzre kal'i Medine dayiren madar üç bin üç yüz elli adımdır Ve bu cürümde kal'a divarının kalınlığı altışar arşın esası dörder arşın binası vardır Ve dayiren madar yirmişer arşın âlidir Ve elli arşında bir kulle vaki olub kuledir Ve cümle bedenleri Amma bu kal'anın dairen madar hendeği yokdur ve lâzım değildir Zira cümle esası sa'b kayalar üzre olmuşdur Ve gayet şirin ve müzeyyen ve metîn ve mamur âbâdan kal'ai mahubdur Ve bu cürümde olan kal'a icre sagir ve kebir dörder beşer kat mamur ve müzeyyen hanei âliler vardır Serapa sutuhtları kirec ile puşide cümle iki bin âbâdan beyeti musannalardır İmaretinin çoğu han ve cami ve medrese ve sebil ve imaret tekve ve mekteb ve darülhadis ve darülkura'dır Amma mescid ve gayri cami yokdur Amma kal'adan taşra mesacid ve cevami vardır Kal'a icre suku sultan çokdur Ve hammamat dahi vardır Ve cümle evlerde bağ ve bağçeli ve meydanlı haneler yokdur Ancak yedi hane havli vardır Bunlardan maadası kat enderkat evlerdir Ve bu kal'a içinde olan haneler cümle beş mahalledir Ve mihrabdır Ve üç kal'ada dahi mescid vardır Cümle kal'a neferatlaları anda edayi salât iderler Zira Arab aşkıyasından kal'ai hali koymazlar[1] Zira Medinei Münevverenin bu iç kal'a ruhudur Cemii mali hazayin ve defayin bu iç kal'adadır Şehir içinde şarka nazır bir demir kapusı vardır Ve bu kapunun iç yüzünde bir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (komazlar)

divanhanei azîmi vardır Cümle mustahfızan anda âmâdedir Ve bu kal'anın cümle deri divarları illâ silâhlar ile ârâste ve pîraste Ve bu mahallede bir kubbei âli vardır Anın bir mermeri ham döşeli bir vasî meydandır Ta vasatında bir havzu lâtifde bir şazırvanı var Suyu dollablar ile çekilir Cümle nıgehbanlar ve pîr civanlar andan tecdidi vuzu idüb etrafında meks iderler Daima dizdar ağanın ve sayir âyânın cemiyet yeri bu mahaldir Ve bunda mazbutdur Ve bu iç kal'a icre çarsuy bazar ve han ve hammam yokdur Ancak bir kaç anbar ve cebehanei âmire ve yetmiş seksen hanei sagire vardır Gayet sa'b ve metîn iç kal'adır Ve mescidi dahi gayet musannadır Sultan Süleyman Han binasıdır Bundan gayri taşra kal'a içinde mesacidler olkadar vasî ve mükellef değildir Ve hutbe tilâvet olunur ancak Camii Kebirdir

Evsafı Camii Ravzai Mutahhara

Cümle ümmeti Muhammedin maksud ve matlûbu olan Hazreti Resalet penahın ravzai mehbati pürenvarı olan kabri şerifi bu camii içindedir Ve bu Medine kal'ası içre bundan gayri yerde cum'a kılınmamak ile cemaati kesiriye malikdir Hususa huccac vaktinde secde idecek yer bulunmaz bir ulu camidir kim akalimi seb'adaki islâm diyarında böyle bir camii ruhanî yokdur Cemii mülûkü selef Hazreti Resaletpenaha hatır iderek[1] öyle musanna ve münakkaş ve mücevher eylemişler kim gûya cennetdir Hakkaki yine cennetdir Zira bu cami hakkında *hadisi sahih ola* Ve minberi روضة من رياض الجنة buyurmuşlardır Ve Hazreti Muhammed üzzad Mekkei Mükerrermede iken Ve cami yeri Hazret beyti şerifleri idi Hazreti Resul Mekkedden hicret idüb Medinei Münevvereye geldükde Âyâ kankı canibe varub mihman olsak derken Cenabı Hak kibelinden Hazreti Cebril nazil olub Ya Muhammed Rabbin sana selâm etdi Var habibim Muhammedimin şütürbanı olub benim dostum Eyyubu Ensarînin beytine habibimi götür didi deyüb nakanın licamın Cebril Emin deveci gibi götürürken Eyyubu Ensarî ilhamı rabbanî ile Medineden taşra Camii Kubayedek seğirdüb hakipayi Resulullah'a düşüb خير مقدم يا رسول الله diyerek Muhammedi arabînin cemeline pişvayi rah olub Hazreti Resulü beyti şerifine getirüb Hazreti Cebril Emin Mubarek bâd ya Muhammed İşte makamın budur deyu işaret buyurub gayib oldu Andan cemii sahâbei kiramın Muhacirîni ki Hazret ile bile göçenlerdir anların cümlesine birer sükna verüb ehli Medineden her kimin sünnet üzere dörder menkûhası var ise ikişerin üçerin mutallâka idüb birer ehli beytleri ile kabul Hazreti Resul ile gelen Muhacirîne birer avretlerin

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hatırıyün nüviste iderek)

vermişler idi Zira Hazreti Resaletpenah hicret idince nice bin sahâbei kiramın avretleri Siz Muhammedîsiniz Biz sizinle bile gitmeyiz deyu talâkı selâse ile mutallâka olub sahâbei kiram Hazreti Habib ile Medineye geldiklerinde Eba Eyyubu Ensarî böyle nusrat idüb her birisin birer hatun ile ehli beyt etdi Zira Hazreti Eyyub Medine şehrinin kibarlarından idi Bu hal üzre Medine öyle mamur oldıkim gûya erdi behişt olub bu şehirden ne canibe teveccüh etdilerse mansu(r) ve muzaffer olub salimîn ve ganimîn Medineye vâsıl olurlar idi Bu ahvalât mufassalan cemii siğerlerde masturdur Amma bizim muradımız camii şerifin evsafıdır Badehu Hazreti Eba Eyyübü Ensarî Hazreti Resaletpenaha beyti şerifin ihsan idüb Hazrete hücceti şer'iyelerinin teslim idüb gıtdiler Gayri hanelerinde sakin oldılar Badehu Hazreti Resalet bu beyti şerifin cenbinde bir lâtif mescidi şerif inşa idüb cümle sahâbei kiram ile anda ibadet iderdikim hâlâ ol mesacid Ravzai Mutahhara olan camidir Ve bizzat darı faniden darı bakaya hicret idecek mahalde cümle sahâbei güzînini cem idüb gûnagûn vasiyyetler idüb Evvelâ Beni Hazreti Ali gasil etsin Ve Hazreti Abbas ammim iki evlâdı Fazl ve Kaysüm ile su sab idüb kamisım tenşuy üzre döşiyüb beni üzerinde gasil ideler Ve iki kefen ideler Ve Hazreti nemazım kılub beni bu beyti şerife defn idün deyu tenbih buyururlar Badehu ruhu şerifleri yedi kudret ile kabz olunub civarı rahmetde Adni İliyyinde karar idüb cümle sahâbei kiram ve Çaryarı Güzîn cem olub vaveylâ ve vavelda Ya Hatemülenbiya Mustafa diyerek bûgâ ve feza iderek Hazreti Alii Kerrar gasil idüb ol beyti şerif içre defn etdiler Badehu Hazreti Eba Bekirüs Sıddık halife(i) Resulullah olub cümle sahâbei kiram ve Muhacirîn Ensar ve erbabı soffa biat idüb müstekillen halife olub cümle kibarı kümmelîn ve sahâbei güzîni cem idüb âsitanei Resulullahı zer enderzere müstağrak idüb cennet misal bir kûşe etmeğe emir[1] halisden ve kubbesin yekpare idelim deyüb fatiha tilâvet idüb herkeş hanesine gidüb var makdurun meydana koyub Hazreti Resul ruhiyçün masruf etmeğe malların hazır iderler Hikmeti Huda ol gice cümle ehli beytin ve cemii sahâbei kiramın vakıasına Hazreti Resalet görinüb Ya ümmetlerim Benim hatırım dilersen bana cevahir ve altun ve gümüş kubbe lâzım değildir Ben (biz) Cenabı bariden dünya devleti reca etmedik Rahmi maderden beri ümmetime der idim Eğer benim rızam isterseniz beni münkirîn ve müşrikînden hıfz için şeş çihetime şebeke idüb mescidimi vüsat üzre idüb sünnetim üzre gidüb gazayı ekberler idüb sahâbei kiramı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ider Hazreti Ali ve Fatımatüz Zehra ve sair sahâbei ağniya cümle mal mamelekimiz Hazret uğurına olsun Bir kerpiğin altun ve bir kerpiğin zeri)

gaza malile bir hoş gözedesin buyururlar Alessabah cümle sahabe kiram bu vakıai bir birlerine naklidüb âsitanei Resulullahı mücevher etmeden feragat idüb emri Resulullah üzere ibtida Hazreti Osman mescidi şerifi cami idüb tevsî idüb azîm binalar idüb ibtida kible divarın inşa etdi Bادهu Hazreti Ali bina etdi Bادهu Emeviyyundan Velid bin Abdülmelik andan Mısır sultanlarından Kaytbay ve Sultan Gavri ve Âli Osmandan Süleyman Han ve Sultan Muradı Salis ve Sultan Ahmed bu mezkûrunun cümlesi Hazreti Resaletpenahın şefaatlerin reca idüb herbiri birer âsârı azîme inşa iderek bu camii şerif cennet misal olmuşdur Ne kıt'ada ve ne cürümde ve ne eşkâlde olduğun manzumumuz olduğun üzere beyan ider Evvelâ harem ile cami dayiren madar taşradan sekiz yüz adımdır Amma mihrab tarafı divarını önü bağçe ve mahalle içi olmak ile Babı Selâmdan içeri girib ta muvacehei Resul önünden müeddebane ubur idüb camiin Ömerül-Faruk köşesinedek iki yüz adımdır Bu hisab üzere camiin devri müdevveri bin adımdır Andan yine cami içinden adımlayub Hazreti Resaletin payi şerifleri ucundan ve Babı Cebrilden ve Şeyhülharem sofasından ve Babı Şifay(i) ubur idüb yine harem iç yüzünden ve ta yağ mahzenleri önüne varınca yüz yetmiş adımdır Ve yağ mahzeni köşesinden yine harem iç yüzünden imaret kübleri durduğu bucağa varınca yüz elli adımdır Ve bu mahalden yine iç yüzünden Babı Rahmete varınca ânî ubur idüb Babı Şelâma gelince yüz yetmiş adımdır Bu hisab üzere bu camii şerif iç yüzünden altı yüz doksan adımdır Taşradan bin adımdır Ve haremi şerifi serapa hurde çakıl taşı döşelidir Dayiren madar altı yüz adım bir haremdir Ve bu harem ta ortasında bir kubbei âli vardır Cümle kanadillerin diyarı Mağrib susesinden gelen zeyt yağı Mısıra gelüb andan Yenboa andan Medinei Münevvereye gelüb bu kubbede mahfuzdur Ve bu yağ kubbesi önünde çarkûşe bir soffacık vardır Canibi erbaası parmaklıktır İçinde bir seramed nahli hurma vardır Bizzat Hazreti Resaletpenah mubarek desti şerifleri ile dikilmişdir Ve hâlâ yanında biemrillâh bir hurma fidanı dahi hasıl oluyor Bu hurma mahalli Hazreti Eyyubun hanesi havlisi idi Şimdi Haremi Şerif olmuşdur Bu haremi Şerifin canibi erbaası soffalardır Ve alettetib gûnagûn zîkıymet beyaz mermer ve somaki ve zenburi elli iki aded amudu müntehalardır kim misilleri Sahratullahdadır Ve etrafı harem elli iki takı musannalardır Ve kemerinin mabeynehümalarında Karahisarî hattı tarzı celi hatla lâfzai celâller mersumdur Ve bu haremi şerifin canibi erbaasında üç minarei müntehalardır Herbiri eflâke serçekmiş üçer tabaka musanna ve mevzun minarei kınar(e)lerdir kim bir minare Hazreti Ömer köşesin-

de gayet binayi mühendis bir seramed minare Ve biri Babı Rahmet haricinde Sultan Kaytbay medresesi kapusu üzre bu dahi ibretnüma bir makamı Bilâl minarei eczayı makamı uzzaldır Ve biri dahi Haremî Şerifin şimal tarafında tarzı kadim bir minarei azîmdir Amma anlar kadar musanna değildir Ve bu camii şerif serapa puşide ve bu camiin içinde haremile cümle sagir ve kebir üç yüz amelî müdevver sütunlardır Cümlesi yirmişer sütun[1] üzre yine üç yüz aded kemerlerdir kim herbiri kavsi kuzahden nişan virir Ve taklar üzre nakşi bukalemun tavanlardır kim Mani ve Behzad Erjenk kalemi muyin çıkmede kemeri mumiyan olurlar Böyle bir sihri mübîn ve sihri icaz kalemdir kim bu kadar yüz yıldan beru henüz altun ve levha ve lâciverd silusi nilgûn var şa'saa urur bir ibretnümün nakşi bukalemun tavandır Amma muvacehei Resulü Mübîn önü üzre kârgir bina altı kubbei hurdedir Amma bunların dahi içleri öyle nakş olunmuşdur kim gûya nigârhanei nakşi Çindir Bu kubabların canibi e(r)baasındaki camı gülgûnlara şemsi âteştâb fer urdukca Hazreti Resaletpenahın kubbesi içi nurun âlânur olur Ve bu Hazreti Resulün ibtida inşa etdüğü camiin dahili ve Hazreti Osmanın ana ilhak etdüğü camiin cümle içindeki sütunları cümle sade amudu mücellâlardır Ve Hazreti Osman zam eyledüğü bina ile Hazreti Resaletin camii kadimi mabeyni ta Babı Selâma varınca amudun mabeyni gûnagûn musanna şebekelerdir Kimi servi ve kimi ceviz ve kimi santa ahşabatlarından münakkaş kafeslerdir Hazreti Osman bina etdüğü divarda bir mihrabı musanna vardır Kimse ol mihrabda ibadet etmez Zira camii kadim gerude Hazreti Resaletindir Ve minber dahi andadır Ancak Hazreti Osmanın binası Hazreti Resaletin camiine harem olmuşdur Ve bazıları teberrüken rikâteyn nemaz kılayırlar[2] dua müstecabdır Ve asla hasır döşeli değildir Gûya Babı Selâmdan bir şahrah haremdir Amma üstadı kâmil bu hareme öyle hurde zîkıymet musanna taşlar döşemiştir kim gûya Hind busus kârisidir kim serapa mermeri ham ve yeşim arakanî ve asfer yerekanî ve balgamî ve somaki sengi gûnagûn ile öyle tezyin etmişkim âdem hayran olur Amma Hazreti Resalet camii zer enderzer herbiri birer padişah vezir vüzeranın hayratı haliceyi münakkaş ile ârâste ve piraste olmuş camii nuru hüdadır Hudayı Lemyezeli hakkı eğer alâyıkı dünya ile âlûde olub seyyahate mayil olmasam bu cami içinden bir kadem hebaya gitmezdim Ve nice bin âdem bu cami içre muvacehei Resulullahda taat ibadat idüb mücavir olmuşlar Alâyıkı dünyadan münzevi olmuşlardır

[1] Bağdad Köşkü nüshası (sütunlar)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (kıllarlar)

Ve dahi müezzinan mahfili beyaz mermeri ham hurde sekiz aded sü-tunu nahif üzre canibi erbaası yine mermerber san'ti ile münakkaş ibretnüma bir maksuredir Ve Hazreti Resalet ravzasına karib İmamı Hanefî mihrabı bir alçacık mihrabdır Amma bu dahi kuş gözü hurde taş ile öyle münakkaştır kim temaşa etdiğimiz mihrabların mem-duhlarından biri dahi bu mihrabdır Amma bu mihrabın iki canibinde âdem kaddi bâlâ altun şem'idanlar üzre sekizer arşın bâlâ beyaz şem'i asel kâfuriler var kim herbiri amudvardır Ve herbiri bir âdem kucaklar cüssedar mumlardır Şuleleri gûya nuru ilâhidir Mısırdan gelir Ve bu mihrabın sağ tarafında Sultan Muradı Salis bir mimberi sîmber bina etmişkim Huda hakkıyçün cemii memaliki islâmın ibadetgâhlarında böyle bir mermeri musanna minberi seramed görmedim Gûya bu camiin ruhu cüzüdür Ruhü âzamı Ravzai Mutahharadır Ve bu minberin babı nazifi üzre bu ebyat tahrir olunmuşdur (Beyit)

ارشادالسلطان مراد ابن سليم

خير منبر زاده بين المعاد

قال سعداما لحساب تاريخه

منبر عمره سلطان مراد

سنة ١٠٠٢

Ve bu mihrabın sağında mihrabı İmamı Şafiî vardır Ve mihrabı Malikî ve mihrabı İmamı Hambelî vardır Bunlar dahi musanna mihrablardır İbtida salâtı hamse eda olunan evvel mezhebi Şafiî badehu Hanefî badehu Malikî ve badehu Hanbelî kırlarlar Amma müezzinler mahfilinden kalkmıyub edayi salât etdiklerinden sonra mezahibi selâse kuud üzre müezzinlik iderler Babı Selâmın iç yüzündeki kemer altında (Tarih)

(امر بانشاء هذا البناء المباركة مولانا السلطان قيتباي غر نصره سنة في)

tahrir olunmuşdur Gayet musanna şuglü zerkerî pirinç mücellâ kapudur Anı gören altın zan iderler Ve Babı Rahmet ve Babı Şifa ve Babı Cebrail bu camiin cümle dört kapusu serapa musanna pirinc kâhrüba var musaykal ve mücellâ bablardır Amma Babı Selâmdan içeriye girdikde kapunun içeri sol tarafı köşesinde bir âdem kaddi bâlâda bir mavi kâğıdı levha üzre bu ebyatlar celi talik hattile tahrir olunmuş bir kitabedir (Kıta)

*Budur âyîni Arab bir kavmin olsa seyyidi
Az olur kim kabri üzre bende âzâd olmuya
Senki Fahrülüm'mînsin Seyyidülkevneysin
Haşrallah kabrine yüz süren âzâd olmuya*

deyu tektib olunmuş Amma mahalle münasib kemali Hassanîsin zhar eylemiş صدك بارك الله Ve yine bu Babı Selâmdan içeri girdikde sağ köşede bir âdem kaddi bâlâda (Âyet)

(اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم يبشرهم ربهم برحمت منه
ورضوان خيرا ممن اسس بنيانه على تقوى من الله ورضوان)

Âyeti masturdur Yine o sıra ile (Âyet)

(اما يعمر مساجد الله من امن بالله ويوم الاخر)

Âyetleri ilâhirihi ta Hazreti Osman mihrabına varınca bu Âyeti Şerifeler celi hattı müzehheb ile tahrir olunmuşdur Bu hatlardan aşağı kârı ferşe varınca Hazreti Osman bina etdüğü divar cümle gûnagûn mevvac somaki ve yeşim ve yerekani ebrî sengi ibretnümün lar kaplıdır Ve bu sengi musannalar üzre bir kat dahi celi hattı müzehheb ile ta Babı Selâmdan Babı Cebrile gelince Surei Fethi Şerif tahrir olunmuşdur Amma Allahü a'lem hattı Yakutu Mustasamîdir Zira hattı kadimdir Ve kaidesi dahi ana yakındır Ve bu Hazreti Osman divarının tamir ve termimine Şafiî köşesinde çarkûşe bir mermeri beyaz üzre böyle mektubdur (Tarih)

شافعي ديوان حشر ومهبط روح الامين
صدر جمع انبيا تاج رؤس العارفين
فيض حقدن دشدی تاريخی دعاء خير ايله
دين ودياسن معمر ايدہ رب العالمين
سنه ۱۰۳۲

deyu Hazreti Osman bina etdüğü divarda asla pencere yokdur İllâ Hazreti Resaletpenahın muvacehesinde nîm âdem haddi bir piriñ kafesli pencere vardır Taşrası gül gülistan ve sünbül reyhanlı bir bağı irem hadikai iremdir Ve bir pencere dahi Hazreti Resaletin payi şerifleri şebekesi önünde bir pencere dahi vardır Tarıkı âma nazırdır Bu dahi piriñ kafesli revzendir Bu camide bu iki pencereden gayri yokdur Gûya canibi erbaası bir mahfuz kal'adır Hakka ki kal'a içinde kal'adan metîn bir kal'ai gevheri nigindir Ve yine bu cami içre Şeyhülharemler kasrı önünde erbabı soffalar soffası dahi başka bir ibadetgâhdır ki şebeke(i) Resusullah içinde Hazreti Fatimatüz Zehraya nazır bir soffadır Bu taraftaki demir şebekeler üzre nice bin erbabı

maarifin levha üzre birer hüsnü hat âsârları var Hamdi Huda Hakir
Evliyai bîriyanın dahi bir levha üzre celi hat ile

Seyyahı âlem Evliya ruhiçün Elfatiha

idüb âsârımız vardır Bir âsârımız dahi muv(a)cehei Resulullahın
mukabelesindeki mezkûr şebeke celi kalem ile ruyi divarda

Şefaat ya Resulullah [1] Evliyaya
Sene 1082

diyüb âdem destarı kadar billûr kanadiller içinde birer kandiller
dahi vardır Mısıra [2] Mısırdaki inşa olunur Cümle yedi bin kanadildir
Her şeb huddamları yakub sabahadak ruzu ruşen olub cemii müca-
virîn ve müsafirîn kıraati Kur'an ve mübahasei edyan iderler Eğer
bu camii şerifin evsafın malûmumuz olduğu mertebe tahrir etsek bir
mücelled kitab olur Ve ibtida kal'a evsafın tahrir etmeden murad
oldur kim bu camii Resulullah kal'anın ta vasatında olduğu malûm
oluna Ve Hazreti Resalet dahi bu camiin nüh canibinde idüğü malûmu
saadet ola

Evsafı Ravzai Mutahhara ve Kubbei mehbati nuru münevvere Yani kabri şerifi Hazreti Muhammed

Emin (Âyet) وما ارسلناك الا رحمة للعالمين صلى الله تعالى عليه وسلم الى يوم الدين
نورها الله تعالى بانوار رحمته بجمرت محمد عليه السلام وعزته

Evvelâ bu âsitanei mahzeni esrarı Huda dergâhının sebebi binasın
alâkaderülîmkân beyan idelim İbtida Hicreti nebeviyyenin sene 14
tarihinde Çaryarı Güzîn رضوان الله تعالى عليهم اجمعين ve ehli beyti tahirîn anlardır
kim Hazreti Ali ve İmamı hümmam Hasan ve İmam Hüseyin ve Fatı-
matüz Zehra Bunlar ehli beytdirler kim şanı şeriflerinde (Âyet)
nazil olmuştur Bu sultanlar cümle bir yire cem olub meşveret idüb
Hazreti Resaletin cesedi şerifin bir hal ile hıfz etmeğe bezli himmet
idüb buyurdılar kim İhtimaldir müruru eyyam ile devlet bir halden
bir hale varub münkirînler cesedi Resulullah'a bir fürce bulalar
Gelin bir hal ide(lim) deyu alelittifak cesedi şerifin canibi erbaasına
hendekler koyub kârgir binalar üzre tarzı kadim bir kubbei azîm
inşa etdiler Bادهu Âli Abbasiyyundan Heravnürreşid [3] ve oğlu
Me'mun Halife ve niçe mülûkler dahi binay zamime iderek bir âsi-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Ya Muhammed)

[2] Bu kelime fazladır.

[3] (Harunür Reşid) olacak

tanei azîm olmuşdur Müruru eyyam ile tarihi Hicreti nebeviyyenin senesinde Âli Atabegânı Ekr(a)d Nureddinüş Şehid Şam halifesi iken düşmeni din olan İspanyede Papa nam lâîni bîdin cümle kasis ve batrik ve ruhbanlar ile meşvereti faside idüb itdiler kim Gelin sizinle Muhammedin din devletine rahne virelim Cenk cidal ile anlara mukavemet etmek olmaz Berren ve bahren anlar bu kadar seneden beru mansur ve muzaffer olub milleti mesihyye hıristiyanlarını payimal eylediler İmdi tedarik oldur kim bu kârı başından alalım Bir kaç yarar âdemlerimize malı firavan vade idelim Ve bunda evlâd iyallerine bîhisab şeyler virelim Ve cemii levazımatın görelim Medinei Münevvereye gönderelim Anda varub harem etrafında bir höcrede mihman olub halkdan münzevi olub höcrelerinde lâgım ile Muhammedi kabrinden serika idüb bizim İspanya şehirlerinden Romıya getirsinler Olmıya İllâ hayır deyu şehrinde can ve başı Papa nam mel'unun uğurına feda idenlerden yirmi aded âdem bulub bunlara haylı mal ve mamelek ve bu kadar kitab verirler ki bu mel'unların her biri aklı Aristo veledi zina mel'unlar kim cemii elsinei muhtelife(i) fesahat ve belâgat üzre tekellüm iden mel'unlar idi Papa mel'un bunlara muradı üzre talim idüb Eğërşi Muhammedin meyyitin bu şehre getürseniz kılıcın arşa asılıub Hazreti İsa ile haşr olursuz Ve cümle hıristiyanlar içre tevarihlere yazılırsız deyu bunları Medine canibine gönderir Bu mel'unlar Mısıra gelüb murad maksudları üzre tedariklerin görüb birer çemenderlere[1] süvar olub kat'ı menzil tayyi merahil iderek huccac ile Medinei Münevvereye gelüb on danesi ulema kıyafeti ile Şeyhülharama buluşub heydayaların verirler Hemen Şeyhülharem Safa geldiniz deyüb Haremi Şerifin bir köşesinde bunlara bir höcre gösterirler Dahi ilme meşgul olub evkatı hamselerin muvacehei Resulullahda eda idüb kimesne ile ihtilât etmiyüb höcrelerine giderler Bu mel'unların on neferi dahi şehir içre birer ikişer üçer sepişüb bir kaç himarları ile zebbalci olurlar Yani şehrin har haşaklerin süpürüb hammamlar(d)a yakarlar Ve bazısı hacer ve şecer makulesin dahi taşıyub şehrin bazı çukurların düz idüb bazı muzahrefatları şehir haricine taşımağı mutad idinüb sureti Hakdan görünürlerdi Beri tarafda mel'unlar kâmil üç yıl höcrelerinde sakin olub tedric ile lâgım yollarından haki amber paki mezkûr himarları ile ve kâhice kendüler tobralar ile türab taşıyarak ol mahalle varırlar kim kabri Resulullah altı zirâ kalmış Amma ol Hazret sabur gayyur Allahın hikmeti var Anlar bu işe mubaşeret etdikleri gibi helâk etse olur Amma hikmeti var İhmal etmez imhal

[1] (Semenderlere) olacak

ider Maali kelâm bir gice bizzat Hazreti Resaletpenah Şamı Şerifde Nureddinüş Şehid padişah iken Nureddinin vakıasına girüb ider Ya Nureddin Şu mel'unlar benim kabrim kazub beni serika idüb cese-dimi Kâfiristana götürmeğe kasd idüb kabrime yakın gelmişlerdir İşte şu mel'unlardır deyu eşkâlleri ile birer birer bunları gösterüb Yetiş Ya Nureddin Senin gelmene tevfiz olunmuşdur Bu hizmeti celile sana müyesser olmuşdur Ve benim şeş cihetim hadid ve tuclar ve horasanî kârgir binalar ile mazruf ve niçe mali hazine masruf eyle Senin gelmede sırrullah vardır Hizmetin mukabelesinde sana şehadet müyesser olub benim alemim dibinde haşr olub sana şefaati iderim didükde hemen Nureddin hazretleri habdan bîdar olub görse kim hanei Nureddin nur endernur kendi dahi pürnur olmuş Tiz pak tecdidi vuzu idüb nısfülleyleyden ta vakti sabahadek on iki bin heccan ve küheylân hısan cem idüb altı bin âdem ile heccanlara zadı rahillerin tahmil idüb توكلاً على الله diyüb Şamdan kible canibine müteveccih olub âlem ağyardan bîhaber kat'ı menazil ve tayyi merahil iderek Aneze nam mahalde nüzul idüb sehl istirahat mahallinde Nureddin fikr idüb Âyâ bu canibe müteveccih olduk Amma Sayda ve Berut kal'aları canibinden küffar Şamı Şerife istilâ eylemiye efkârile hab âlûd oldukda derhal Hazreti Resaletpenah Ya Nureddin Elem çekme Mekke ve Medine ve Şam benim himayetimdedir İnkırazüddevrân anlara bir zararı azîm isabet etmez Amma böyle bazı ihtilâl vaki olursa da kârı dünya böyledir Andan zarar yokdur Gam yeme buyururlar Hemen yine Nureddin kalkub gice gündüz berkı hatif gibi giderek Şamdan Mediniye yirmi beş konaktır yeri atlı ayagile yüz saat yeri üç gün üç gicede Medinei Münevvereye dahil olub bir ziyafeti azîm tertib eyleyüb has ve âm ve bay geda gelüb sadakat nezeratları cümle ehli Mediniye ihsan idüb taam tenavül olunmağa başlandı Bir kaç remma âdemler taam yiyüb kalkub gitdiler Anıma vakıasında Hazreti Resaletin gösterdiği mel'unlardan kimesne zâhir olmadı Hemen Nureddin itdi Ya ehli Medine Elhamdü kulle (lillâh) taam kesire ve hayır berekât kesir Dahi fukaradan kimesne yok mudur kim ol garibüddiyarlar dahi gelüb niamımızla muğtenim olalar didi Ehli Medine itdiler Vallahi sultanım Şu Babı Şifanın medresesi höcresinde on aded kimesne vardır gündüz sayim ve gice kayim evkatı hamselerin camii şerifde kırlarlar Ehli sünnet velcemaat sahib sülûk Kimesnenin taamın yemezler Bir perhizkâr ve dindar âdemlerdir Üç senedir bunda sahib firaş olub haleti nez'e varmışlardır Ancak bir kaç kizmetkârları eylediler Hemen Nureddin Tiz anları huzuruma haleti nezide ise getirin Sadaka ve ihsanlarımız alsınlar Ve taamları-

mız yesinler ve hil'atlerimiz geysinelr deyu üç kerre âdem vardı Gelmediler Derhal Nureddin huddamlarına işaret idüb ibram ilhah ile üçün dahi kilim ile haleti nezide ise getirdiler Maadası kendi kademi namubarekleri ile huzuru Nureddine gelince Nureddin Şehid Sadakat Ya Resulallah diyüb Hazreti Resaletin vakıasında gösterdiği gibi görüb şükür etdiler Derakab höcrelerin basdırub bu kadar mühimmatı şeytanet ve bu kadar levazimatı mel'anet ile bu kadar mal dahi getirüb ve bu kadar kazma ve kürek çapa külünk ve küskü ve tizab misilli zehirli sular kim sengi har-geldükde bu tizabları senk üzre ilka pare pare ide Bu hali ahali Mekke görünce neuzübillâh diyüb bu mel'unların hüsnü hallerine şehadet etdüklerinden hicab âlûd olub gitdiler Nureddin Öyle olur Hicab etmesinler حمل المؤمن على الصلاح dır Anlar zâhirine şehadet eylediler diyüb yine cümle âyân kibarı kümmelîni huzuruna kağırub bu mel'unlara ceza tertibine şüru idince sahibi firaş olan mel'unun biri ukab gibi yerinden sıçrayub Nureddin üzre dal mec olub hücum eyledi Biri dahi yerinden sıçrayub Nureddin üzre bir tüfenk atdı Hamdi Huda biri de isabet etmiyüb bunları cellâdı felek ele alub vücudlarını elek elek idüb bir bir söyledirler Vallahi bizim taşrada on aded refiklerimiz vardır Bu şehir içre zebbal suretinde himarlar ile hizmet ider şeklinde haftada bir iki kerre bize gelüb toprak taşırlardı Ve bazı mahalde tobralar ile biz de taşırdık deyince Tiz ol on aded zebballi dahi himarları ile getirüb anlara dahi işkence idüb bül-bülü gûya gibi bir bir mahiyyeti hali pürmelâllerin söylediler Amma höcreleri icre lâğım yolların bulamadılar Âhir mel'unların biri Ateş yakub taam pişirdiğimiz taşın altında kül taşı tuc tekerlekler üzredir Ol taşı çekin Lâğım yolu zâhir olur deyu talim idince hakikatülhal ocakda ateşleri yanub tancereler üçre taamları tabh olunmada Derhal cümle ehli Medine huzurunda ocak taşın meydanı muhabbete çekince azameti Huda Bir gar yolu gibi bir lâğım rahı zâhir olub şem'ler yakub bizzat Nureddin Şehid bügâ iderek bu lâğıma girüb اش حال يارسول الله diyerek kâmil yüz adım kabri şerife doğru giderler Vücudu Resulullah'a ancak bir adım yer kalmış Bu hal üzre keşfidüb cümle taşra çıkarlar Ve mel'unları bedürüsti işkenciye çekub söyledirler Serikârlarında olan mel'un ider Vallahi biz İspanya rahiblerindeniz Cümlemiz dini muhammedî zuhur ideli huzurumuz gidüb milleti mesihiyye payimal oldu Hususa bu Emeviyyundan Velid bin Abdülmelik asrında cemii cezirelerimiz ve berren ve bahren vilâyeti azîmelerimiz hususa mabedi kadimimiz olan Kudüsü Şerif ve Mısır ve İslâmbol ve Mağrib zemin ve Tunus ve Tırablus ve Fes ve Meraküş [1] ve Telmesan ve Endülüs cümle Urban elinde kaldı Bunlardan niçe intikam alsak deyu meş-

[1] (Merakeş) olacak

veret idüb âhir dinimiz ulusu Papa mel'unun re'yi natedbiri ile Gelün Arab kaymi bir ahmak kavimdir Medineden Muhammedlerini uğurlayalım İspanyaya getirüb eski Papalarımız yanında defn idelim Badehu ellerinde olan Mısırı ve Şamı, İrakı velhasıl matekaddemden beru milleti [1] mevrusumuz olan bilâde azîmlerimiz ve sevadı muazzamlarımız ve sevhili deryada olan bender iskelelerimiz taleb idelim Hususa hasretülmülûkümüz olan Kudüsü Şerifi alalım Canibi erbaasına sâfi tuc ve demirden bir hisar idelim Badehu cümle hıristiyan anda göçelim Arab yine çölde kalsın İşte tedarik budur Yohsa biz Arab ile başa çıkamayız Hemen Muhammedlerin uğurladalım didiler Mabeynimizde bir kaç ruhban Muhammed ol Muhammeddir kim anadan doğunca cümle kiblelerimiz yıkıldı Ve ateşgedeler söndü Ve Takı Kesra ve Ayasofya ve bu İspanya deyri yıkıldı İşte başınız ucundadır Bin kerre yaptık Mümkün olub bina tutmadı Ve selef ruhbanlarımızdan tevarihimizde mastur olan Papa Mikâel ve Papa Angeli ve Papa Mihayil ve Papa Yorgi cümle on iki ruhban Dobrenediğin [2] lâtin ruhbanlarından on iki dahi Mekkiye varub Muhammede buluşdılar Ve elin öpüb görüşdüler Ve haracı ruhban af olunması için ahidname alub barışdılar Ol zeman Muhammedin âlemi sabaveti imiş Vücudunun gölgesi yere düşmezmiş Ve ne canibe gitse vücudu üzre bir pare bulut bile gezermiş deyu eski Papalarımız Muhammed (i) görüb böyle yazmışlar Ey imdi bu evsaf ile muttasıf olan Muhammedin kabri hafızı Allahdır Ve Arabın kitabında yazar kim Dürüst Muhammed olan çürümez Meyyiti taze durur derler Ey imdi ümmeti çürümiyen Muhammedin kendi vücudu cürür mü deyu bir kaç papaslarımız bu bizim Medineye gelmemizi men etmek istediklerinden cümle papaslarımız bu men idem diyen on iki papasa hitab etdiler kim Besbelli siz Muhammedîlersiz Ve sizin bu sözlerinizden anlanan oldur kim mezhebinizde Arab rayihası vardır deyu on ikisin dahi katl etdiler Ve ol gice anların üzerlerine nur yağdı Cümle İspanya kavmi bu nurullahı alâmelinnas gördiler Amma bu re'yi batıllarına musır olub Bize bukadar mali hazine verüb Papa mel'unun bedduasile başımız tobraya koyub üç yıldır bu işgale mukayyed iken bir ay vardır Papanın bir mektubları geldi Gafil olman Üzerinize bir asker varır Amma zarar etmiyüb işinize mukayyed olasız Ne veçhile olursa olsun eğer Muhammedin naşesin İspanyaya getirirseniz defn idüb İspanyeyi Kâbe ideriz Ve her sene yetmiş seksen bin Arab ve Etrak gelirse yüzer altun harac alub ziyaret etdiririz Ve sizleri

[1] Bağdad Köşkü nüshası (milki)

[2] Dobrovnik, Raguze.

türbedar idüb Arab başına onar altun alıveririz deyu bu mektublar geldi Ve bu kâğıdları Nureddinüş Şehid huzurunda (i) braz etdiler Ve andansonra biz dahi ziyade takayyüd etmeğe var makdurumuz sarf idüb koynumuzda cüzdanlarla türab taşımağa başladık Badehu Papanın mektublarında ol canibe asker varur deyu tahrirlerinden bir nakş alub bir remil etdik Bize havf ve hatar menzili göründü Ve bizi vakti sabah kayd ben etdiniz Merrih hükmüdür Merrihin hükmü kandır Bu mahalleri def etmeğiyçün sahibi firaş olduk Bilâhare huzuruna camehab ile gelüb anda dahi halâs olamıyub cenabınıza kasd etdük Yine halâs olmadık Eğer dini Muhammede girsem beni âzâd idin deyu reca eyleyüb cemii sergüzeşt serencamların min evvelihi ve âhirihi naklilerler Hemen koca Nureddin ider Hazreti Allah senin dine gelmene mi muhtacdır Ancak sizi ne eşeddi ukubet ile katl idemki ibreti âlem ibret ola Bazılar Sultanım Bu mel'unları ihrakı binnar idin derler Nureddin ider Yok Âteş ile azab Cenabı Bariye mahsusdur Eşeddi azabı elîm ile her gün birin katl idüb ibreti âlem ider Lâşei murdarların zikri [1] Cebelül Ayn yani Cehennem Dağıdır Bade Hicretünnebeviyye bu Medinei Münevvere (ye) küffar kademi basmamışdır Hamdi Huda mucizei Resulullah ile girib anların ele verüb katlolundılar İlâhazelan Mekkiye ve Medinei Münevveriye milleti mesihiyye ve Musevîden milki (mileli) muhtelifesi yokdur Hattâ hakir Şamı Şerifde iken bir yârânımız İslâmboldan bir muğpeçe huddam ile Şama gelüb hacca gitdi Medinei Münevvereye vardığı saat gulâmı bilüb pare pare etdiler Ol kimesnei dahi gaib etdiler Bu dahi mucizei Resulullahdır kim karibülahd olmagile malûmumuzdur Ve hâlâ ehli Mekke destinde lânetnamei Nureddin vardır kim cemii tüccarın metain açub bakalar Ve birbirine mütekeffil âdemler koyalar deyu ellerinde cemii bevvaların lânetname ve tenbihnameleri vardır

Der beyanı mübaşereti binayı Ravzai Mutahharai Fahri düâlem Seyyidi kâinat ve Mefhari mevcudat bedesti imalut (imareti) Nureddin Sultanuş Şehid

Badehu Hazreti Nureddin Şehid Şamdan getürdüğü üstad bennaları Mekkei Mükerrermeden cümle ehli fetaları cem idüb Mekke ve Medineden ve Şam ve Halebden nice bin kantar nühas ve kalay ve resas getirüb ve nice bin kantar katar hadid ve gayri mühimmatı cedid getirdüb mukaddema Çaryarı Güzinin inşa etdüğü kubbei Resülü münhedim idüb bir musattah zemin kaldıkda bizzat Hazreti Resalet penahın defn olunduğu haki amber pakin tulen ve arzen yirmişer

[1] Bağdad Köşkü nüshası (sebkat iden)

zirâi mekkî alıkoyub canibi erbaasından hendekler kazmağa başlar Zira bu yirmi zirâ kalın pak türab içinde Hazreti Ebabekir ve Hazreti Ömer ve Hazreti Fatıma dahi medfundur Andan maadasına üstad fa'aller şebruz bir hendek kazdılar kim ta ka'rı zemine nüzul idüb mai zülâl zâhir olub yalçın kayalar dahi nümayan oldu Hasılı kelâm yirmi zirâi mekkî amik ve on zirâ ariz bir hafri azîm oldu Bundan cemii üstad mühendisler ile meşveret idüb İhtimaldir düşmen bu haki amber âsânın ka'rından sakb idüb penahımızın ka'rından girerler Ana bir ilâc deyüb bu hafir içre Hazretin defn olduğu çarkûşe kalın türabı iskenderelere ve payendelere alub canibi erbaasın ıskaralara alub bu türabı mubarekenin ta sosa beraberinden kazub cümle tıyn türabların taşra atub altına destekler koya koya lâğım yerin tathir idüb Hazreti Peygamberin defn olunduğu ol haki müşk amberfam sanduka var bir muallâk şey oldu Badehu cemii üstadlar cem olub ibtida su içre rıhtım ıskaralar idüb horasan kirec ile mebni bir hoş havzu azîm etdiler Badehu ol havz içre nice bin kantar nühas ve kalay ve resası âteşi azîm ile kal idüb bu havz içre tucu akıtılab cümle ruyi arza çıkınca ol havuz yekpare tuc ile leb berleb olub Hazreti Resaletpenah refikleri ile gûya bir tuc kal'a içinde kaldı Anınçün hâlâ Urbanı fessah mabeyninde Hazreti Resalete Ya sahibünnühas derler Hâlâ bu yekpare pulâdı nahcivanî içre Hazreti habibi Huda âsudedirler Üzerlerin dahi pare pare kilim cürmünde tuclar ile puşide idüb dahi üstüne kurşunu akıtdı Neticei kelâm Hazreti Resaletin şeş ciheti tuc olub ruyden bir sanduka içinde âsudedirler Bundan maada ta Hazreti Osman bina etdüğü divar dibinden ta erbabı soffâ soffasına andan Babı Cebrilden taşra andan cami içre bu zikrolunan mahallerden ihtiyaten birer kat bendek dahi kazub nice kerre yüz bin kantar âdem beli kalınlığı demir kafesler ve kârgir metîn binalar ile inşa idüb kat enderkat seddi İskender olub kabri şerifler üzre dahi tekrar demir kafesler inşa olunup kubbei bina etmişlerdir kim mahalli münasebetile evsafın tahrir ideriz Ve Nureddin Şehid Sultan bu binai azîme himmet idüp şehri Medine ibtida Kal'a içine anlar olduğum (aldugun) Arab tevarihlerinde tafsil üzre tahrir etmişlerdir Amma bizim murad maksad meramımız olan Hazreti Resaletpenahın Ravzai Mutahharası ne eşkâlde ve ne cürümde ve ne heyetde ve ne zinetdedir Ve niçe âdâb üzre ziyaret olunur anı beyan ider Evvelâ Nureddin Şehid asrında Hazreti Resaletpenahın vücudu şerifine kâsd idenler için bazı tevarihde Rafızilere isnad iderler Amma hilâfdır İspanya keferesi fiilidir zira din düşmenleridir Hattâ bu hakir Şamı Şerifde iken emri padi-

şahî ile Nureddîüş Şehid evkafının mütevellisi oldukda yedi aded mücella evkafinamei Nureddinde aslı ile masturdur Ve nekadar bina ve nekadar mühimmat gidüb kal'a ve bukubbei âli kâmil yedi sene de itmam bulduğu masturdur Evvelâ kubbei pürenvarı Hazreti Resalet penahın camii şerifinin canibi şarkîsinde Babı Cebril divarı ile kabri pürenvarı şebekesi mabeyni ancak iki âdem eni yoldur Amma yine cami içidir vesselâm

Sitayişi kubbei Hazreti Seyyidülkevneyni vessekaleyn

Bu kubbei pürenvarın enderun birunu etrafında on dokuz alemî (amelî) payei azîmeler üzre evci âsümane serçekmiş kubbei nilgündür kim kaddi elli arşın âlidir Ve gayet musanna kurşun örtülüdür Ve iki âdem kaddi altun alemleri Sultan Süleyman Hanın hayratıdır kim bir fersah yerden nümayandır Şa'saasından merdümeki çeşm merdümü dideleri hayrelenir Zira nurun alânurdur Ve bu kubbei şerifin canibi erbasından on dokuz takların mabeyinleri dairen madar âdem parmağı sığmaz musanna demir kafes şebekeleridir kim üstadı âhenkâr hurde kâr ile san'at sarf etmişdir kim gûya kârı Hazreti Davuddur Her tarafında hurde hadidden lâle ve sünbül ve reyhan ve gül ergavan tasvir etmişdir Ancak rayihasin idememiş Amma bunda olan rayihai tayyibe rayihai Resulullahdır kim sem iden uşşakın dımağı muattar olur Ve Hazreti Resaletpenahın seri saadetleri tarafındaki şebekede gümüş kilidli şebeke kapu üzre hurde hadid ile üstadı âhen bir Karahisarî hattı tarzı bir celi hattile

(لااله الاالله محمد رسول الله)

tahrir etmişdir kim gûya hattı Osmandır Ve

(عمره هذا الشبكه ايام مولانا السلطان قيتباي)

tahrir olunmuşdur Bu dahi yine hurde hadid ile muharrerdir Ve bu şebekeler beş âdem kaddi bâlâdır Andan yukaru vuhuş tuyur seraperdei Resulullaha duhul etmesinler deyu ta takı müntehalara çıkınca kalın tel kafesdir Ve Hazreti Fatıma âsitanesi dahi Hazreti peygamber kafeslerinin şimaline muttasıl yine böyle şebekelerdir Amma yine Hazreti Resaletin kubbesi saçağı altındadır Vu bu şebekelerin ferşi halıçeler ile döşeli değildir Cümle kuş gözü hurde taşı zîkıymet ile Hind pususkârîsi gibi döşelidir vesselâm Bu mahalde kubbei pürenvarın evsafı dahi tamam olub şurutu kuytile ne gûne ziyaret olunmasın beyan ider

Evsafı ziyareti Ravzai Mutahhara

يعنى سيد الكونين ورسول الثقلين ونبى الحرمين و امام القبلتين وجد السبطين من فى الدارين

Ol zati pakin naati şerifidir kim şanında Cenabı Bari *hadisi kud-sî ile* لولاك لولاك لما خلقت الافلاك nazil olmuştur kim bir talibanı natrikı ikan ve şaribanı rahikı irfan yeusülvâsılîn ve matlûbülkâmilîn hurşidi sipihri imamet süleymanı seriri keramet vâkıfı miracı lâhut ârifi bedayii nasut menbaı uyunu şahide mecmaı fûnunu mücahide mazharı enva(rı) fütüvvet masdarı âsârı mürüvvet fatihai kitabı velâyet hatimeı mushafı vesayet unvanı sahifeı gayet dibaceı risaleı hidayet merkezi dayireı siyaset kutbu felek çemeni sabahât nemeki hanı melâhat kameri âsümanı semahat kadri mahkemeı kaza ve kader ve sıfatı ilâhî lâyıkı mertebeyi hilâfeti şahî mansuru binnassı *من كنت مولاه فلى مولاه* âhiri enbiya hatemi asfiya sahibi aksamı menakıb nâsıbı âlâmı menasıb makbulü bülegayı ve Magrib ki bu evsaf zatısile muttasıf olan ol Resulü Mekkî Medinî Haşimî Kureyşîdir ki ismi şerifleri Muhammed namı mahmudu kendulere alem olmuştur İsmi Muhammed anlardan evvel istima olunmamışdı Zemanı cehaletde lâkabı şerifleri Emin idi Sayir sıbyanlar ile lâ'bü lehve meşgul değiller idi Kabaili Kureyşin âyân kibarı itimad idüb Emin derlerdi Bazılar Muhammed Emin derlerdi Bادهu kırka balig kâmil ve mükemmel oldukda Rabbül İzzet nübüvvet hil'ati teşrifine anları ıstıfa eyleyicek lâkabı şerifleri Mustafa oldu Zemanı resaletlerinde velvele ârâ cihan ârâ oldukda Muhammedül Mustafa didiler Ahmed ve Mahmud bu dört ismi şerif kendülere mahsusdurki hasıülhas Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalib bin Haşim bin Abdi Menafe bin Kusey bin Kilâb bin Murre bin Kâ'b bin Lü'vi bin Galib bin Fehr bin Malik bin Ennâsırdır Bu cümle Kabyili Kureyşdir kim yirmi sekizinci atada Hazreti İsmâile çıkar Yirmi dokuzuncu atada Hazreti İbrahim ibni Erre müntehidir Ve Hazreti Resaletin pederi Abdullahdır ve cediti Abdülmuttalibdir Ve Abdül Muttalibin beş oğlu vardır Biri Hazreti Hamza biri hazreti Abbas biri Ebi Talib Hazretsizdir derler Biri hazreti Haşim biri hazreti Abdullahdır ki Hazreti Resaletin pederiydi Hamza ve Abbas ve Ebi Talib ve Haşim hazretleri ammileri olmuş olur Hazreti Ali ammi zadeı Resul olmuş olur Muhammed bin İshak kavlince Hazreti Resaletin vilâdeti ve bâsaadeti Hazreti İsa zamanına dek sene 600 İskender zamanından vilâdete gelince sene 882 olmuştur Ve Mekkei Mükerrermede vücude gelmişlerdir kim mahı Rebiülevvelin on ikinci gice İsneyn gicesi rahmi maderden müştak olduğu mahı Nisanın yirmisi idiki âlem münevver

oldu Amma cemii Kâfiristanda kıyamet kopub Takı Kesraları ve cümle âteşgedeleri sönüb cümle esnamları sernigûn olub zir zeber oldu Bazı müverrihîn öyle yazmışlar kim Hazreti Habibi Huda vücude geldükde babası Abdullah merhum olmuşdu Anınçün efvahi nasda Muhammed Yetim derlerdi Amma dedesi Abdül Muttalib hayatda idi İsmi şeriflerin ol Muhammed kodu ki الاسماء تنزل من السماء dır Ve dedesi gayet muhabbet idüb kundagile kucağına alub gezdirirken Oğlumun oğlu Saadeti dareyn sahibi Muhammedim deyu bağına basub bir an ansız olmazmış Hamza ve Abbas ve Talib ve Haşimden ziyade severmiş Bu dört evlâdına Siz dahi Muhammedi sevin deyu birbirlerine öpüşdürüb kocuşdurub Muhammede inanet idün İhanet etmen buyururlar imiş Ta ki Hazreti Resalet kırka balig olub nübüvvet geldüğü mahalde Abdül Muttalib intikal idüb Mekke münkiri fürce bulub Resulü Kibriya ile muarızıye başladılar Ve Hazretin Validesi Veheb kızı Emine hatundur Dayesi Beni Sa'd kabilesinden Halime hatundur Ve kendiler vücude geldikde Bağdad halifesi Enusuran[1] âteş perest idi Amma adaleti cihan ârâ idi Hil'ati nübüvvet ile on üç sene Mekke kavmin dine davet idüb miracı Mekkede vaki oldukda elli bir yaşında ve dokuz aylık idi Andan Mekke münkirleri ile geçinmek mümkün olmıyub emri RabbülÂlemîn ile Mekkedden Mediniye yetmiş bin sahâbei kiram ile hicret idüb on yıl mutavattın oldukda ikinci senede sıyam farz olub Kudüsden Mekkiye (Âyet) قول و جهك شطر مسجدالحرام (Âyeti ile kible Mekkiye tahvil olundu Ve hatemi nebevîye malik olduk Cenabı İzzet zahrına mührü nübüvvet(i) desti kudret ile yazmışdır kim gazayi fisebilullah ile memur olub enbiya askerinin mansur ve muzaffer şahı ve Resalet memleketi mamurunun padişahı efdali enbiya ve ekmeli asfiyadır Gerçi cümle enbiyadan âhirde geldi Amma min indillâh cümleden evvel geldi (Hadis) انا نبي وآدم بين الماء و الطين buyururlar kim bin bin dürudu bî yuad salevat ve selâm anın evlâdı ve ezvac ve eshabı üzerine olsun kim رضوان الله تعالى عليهم اجمعين ki anın zati şerifi edimi arza rahmet gelüb dini Muhammedî âşikâre olub şarkan ve garb ümmeti cihangir oldu İnkırazüddevran müebbed ola Ve zamanı saadetlerinde dört erkek evlâdları oldu Kasım ve İbrahim ve Tayyib ve Tahirdir Ve dört kızı oldu FatmatüzZehra ve Ümmü Gülsume ve Rukıyye ve Zinebe Ve sülalei pak zülallerin cümlesi Hazretten evvel vefat etdiler İllâ Hazreti Fatımatüz Zehra Hazreti Alinin nikâhında kaldı kim menbaı Âli Muhammedîdir kim inkırazüddevran Âli Haşimyan münkariz olmıya kim ecdadı izamları şefiyülmüznibîn ve Resulü Rabbülâlemîn Muhammed Arabîdir Ve durrü yetimdir Ve

[1] Nuşirevanı Âdıl

ruhu şerifi firdevsi illiyyinde huzuru Rabbülâleminde karar etdi Zira bu dünya darı fanidir darı baka degildir (Ayet) كل نفس ذائفة الموت (Âyet)
(Beyit) كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام

اكر دنيا بقا بودى محمد مصطفى بودى
اكر حسنش بقا بودى نه مردى يوسف كنعان

Hakikatülhal dünya bir kârban sarayıdır Elbette konan göçer Hazreti Resalete dahi baki kalmıyub vücudu şerifin bu zikrolunan kubbei nuru hüdada defn iddiler İmdi ihvanı basafaya şöyle malûmu saadet ola kim Hazreti Serveri Kâinatı ziyaret etmenin surut kuyudun beyan ender

Âdâbı ziyareti Hazreti Resaletpenah

Evvelâ hammama varub pak ve bakize gusül idüb mümkün olduğu mertebe pak esvablar giyüb rayihai tayyibe itriyyat makulesi şeyler sürinüb ve öd ve amber ve gayri buhurlar yakub âdâb üzre hüzünü kalb ile derunu dilden niyazmend olarak vara Amma bîdeblük etmiye Dünyada padişahlar huzuruna niçe varırsan buna yüz bin kat ziyade müeddebane varmak gerek Zira anlar ölmemişlerdir Ancak dünyalar değışdirmişlerdir Nice bin kerre kabri şeriflerinden sada zâhir olmuşdur Hattâ Bursada Emir Sultana Ya Veledi sadası zâhir olmuşdur kim menkıblerinde masturdur Ey imdi anları dahi hayatda bilüb Babı Selâma varub Camii Resulullah icre kadem basdıkdâ şebekei Resulullah nümayan oldukda بسم الله الرحمن الرحيم ربى ادخلنى مدخل صدق واخرجنى مخرج
deyüb âheste âheste delil ile gitmek gerek Zira delilsiz olmaz (Misra)

*Canibi (1) terk etmeyen canan olmaz âşina
Bivesile her kişi sultan olmaz âşina*

mazmumunca delil lâzımdır Anda delil kıraat iderse [2] iderek âdâbı hulû huşu ile iki ellerin göğsüne koyub vara Zira senedi âlem ve mefhari beni âdem huzuruna varırsın kim şefaata reca etsen gerek Hemanki şebekeiye yakın vardıkda (Âyet) ان الله و ملائكة يصلون على النبي يا ايها الذين امنوا السلام عليكم يا رسول الله diyüb muvacehei Resulullah'a vardıkda diyüb boynun bükerek gözlerinden yaşlar dökerek adım adım ileri vararak muvacehei Resulullah'a varub şebekeiye yapışub feryad etmiye Ol mahalde okunacak dua bunlardır

[1] (Canını) olacak.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (kıraat)

Duayı Resulü Kibriya

السلام عليك يا رسول الله السلام عليك يا نبي الله السلام عليك يا خير خلق الله
السلام عليك يا حبيب الله السلام عليك يا صفوت الله ويا سيد الانبياء والمرسلين
ويا خاتم النبيين ويا خير الخلائق راحمين ويا قائد الغز المحجلين ويا اما (م) الحنفين وعلى
اهل بيتك الطاهرين وعلى ازواجك الطاهرات امهات المؤمنين وعلى آلك واصحابك
اجمعين وعلى ساير الانبياء والمرسلين وعلى ساير عباد الله الصالحين السلام عليك
ايها النبي ورحمة الله وبركاته جزاك الله عنا يا رسول الله افضل ما جزاء سيئة عن
قومه ورسول عن امته صلى الله عليك كلما ذكرك الزاكرون وكلما غفل عن ذكرك
العافلون وصلى الله عليك في اولين والآخرين افضل واكمل واطيب ما صلى على احد
من خلقه اجمعين كما استنقذنا بك من الضلالة وبصرنا بك من العماية وهدانا بك
من الجهات واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد انك عبده ورسوله وامينه
وخيرته من خلقه واشهد يا رسول الله انك بلغت الرسالت واديت الامانه ونصيحت
الامة وكشف الغمت وقد جننا [1] يا رسول الله ظالمين بانفسنا مستغفرين لذنوبنا واشغلنا
يا رسول الله اوليك رفيقا يا رسول الله الشفاعة الشفاعة يا رسول الله

diyüb el yüze süre Andan Hazreti Resulün muvacehelerinden şark ca-
nibine yine bu şebeke sırası ile iki adım gidüb

Ziyareti Hazreti Eba Bekrüs Sıddik

Bunlar dahi Hazreti Resaletpenah ile bir kubbede medfundurlar
Muvacehei şerifine vardıkda yine âdâb üzre السلام عليك يا سيدنا يا ابا بكر الصديق
ويا اول غار الرفيق السلام عليك يا خليفة رسول الله و صفوته و نأيه في الغار جزاك الله تعالى عن امت محمد خيرا واناك
في القيامة يرا و انا امانا bir şerifleri için diyüb şefaatin reca idüb ruhu şerifleri için
fatihai şerif tilâvet idüb sevabın ruhu şeriflerine hibe eyliye

Beyanı menakıbı Hazreti Eba Bekrüs Sıddik

Bunlar Hazreti Resaletpenahın vasıyyeti şerifleriyle halifei Resu-
lullah olub adille bilâdı islâm emn eman oldu Ve dini muhammedî
nizam intizam buldu (Beyit)

Şeriat

رفيق مصطفى و ثانيا الثنين

شريعة را نحسبتين قرت العين

[1] Bağdad Köşkü nüshası (بك)

Makamı Hazreti Cebril

Bu dahi Hazreti Habibin şebekesi içindedir Bunda dahi âdâb üzre *bu duayı okuya* السلام عليك يا جبريل امين الله السلام عليك يا مونس رسول الله ليشفعلنا يا كبر وباللہ reca ide Andan yine ol şebeke(i) Resul sırası ile yedi adım şimale gidüb

Ziyareti Hazreti Fatımatüz Zehra ve binti Hazreti Resaletpenah

Bunlar dahi Hazreti Resaletpenahın kubbesi sahası dahilinde başka şebeke içindedir Amma şebekelerinin kible canibi Resulü Hudanın şebekesine muttasıldır Amma kendüleri Hazreti Resul gibi cibinlik içinde değildir Zer enderzere müstağrak sandukları ile âşikârdır Bu mahalle dahi âdâb ile gelüb *bu duayı okuya* السلام عليك يا فاطمة الزهراى يا بنت رسول الله السلام عليك يا زوجت على الرضى السلام عليك يا ام الحسن diyüb şefaatterin reca iderek ruhu şerifleriyçün fatiha (i) şerif tilâvet olunur Bu Medine şehri icre bir kız vücude gelse bu merakadi Fatımeğe getirüb bir saat mikdarı dururlar Ve Hazreti Fatımanın mevlûdu şerifler (i) sene nübüvve Mekke de vücude gelmişlerdir Müddeti ömrü azizleri sene cümle sâdâtı kiramın silsileleri bunlara müntehi olur

Menakıbı Hazreti Ömer رضی الله عنه

Bunlar Hazreti Eba Bekirden sonra halife oldılar Hicreti nebeviiyenin sene 23 vaki oldu (Beyit)

امير خطه شرع اين خطاب
چراغ بهشت خلد شمع اصحاب

Hazreti Ömerin nesebleri bunlar kim beyan olunur Hazreti Ömer ibnil Hattab bin ابده bin Abdül Aziz ibni Reyba bin عبدالفرط bin غلاب dir bin ذراح bin غدى hin Kâ'b bin كعب bin هوجد bin لوى bin Galib

*Cihana doldu adlile emanı
Olubdur saniyen Mekke de vali*

Validelerinin ismi Cesime bintül Haşim binül Mugiredir kim Ebu Cehl lâînin kız karındaşıdır Ebu Cehl Hezreti Ömerin dayısı olur Ve Ebu Cehlin ismi dahi Ömerdir Lâkabı Ebu Cehldir Hazreti Resul bunlara Ömerül Faruk didiler Hakkı batıldan fark etdikleriyçün bunlara Faruk buyurdular Müddeti hilâfetleri sene 10 şehr 2 yevm 3 Hazreti Resul cümleden sahâbei kiramlarına bir künye yani lâkab korlar idi Bunlara Hafaz (حفظ) künye kodular Ve duhteri pakize ahterleri Hafazadır Gayetülgaye zeki hafızai Kur'an idi Hattâ Hazreti Osman Camiül Kur'an Kur'anı azîmi cem iderken bu binti Ömer Hafazdan istima idüb cem iderdi Anınçün hâlâ kura meşayihleri ma-beyninde kıraati Hafaza itibar etdükleri ve Hazreti Ömer kızı Hafazdan kalmışdır Ve haylı muammere olmuşdur Amma Hazreti Ömerin müddeti ömürleri sene 22 Hicretten sonra vefat etmişlerdir *Sebebi mevtlerin beyan ider* Mugire bir Şianın Eba Luluy ابالولوى Firuz nam bir gulâmı şehid etdi رجة الله عليه Amma bunların zamanı hilâfetlerinde olan fethi fütuh Hazret zamanında olmamışdır İbtida Haleb ve Şam ve Kudüsü Şerif ve Mısır ve Bağdad ve Lehsa ve Yemen ve Aden ve Acemde Nihavende cümle revafızları Acemde dendanı tigden geçirdiler Anınçün tayife (i) revafız Hazreti Ömeri sevmezler Amma ne yarı Resule dönmezler vesselâm Bunların dahi menakıbı ve ziyareti evsafı tamam olub (Beyit)

Ömer Faruk olubdur yad şanı

Hazreti Fatımanın şebekesi köşesin üç adımda dolaşub

Makamı Erbabı Soffa

soffasına varub kıble canibine müteveccih olub anda iki rikât nemaz kılub hukuku valideyni yad idüb cümle erbabı soffâ ruhlariyçün fatihai şerife tilâvet idüb bu mahalde sakın olan fukaralara pinhanca tasadduk oluna Amma sadakai âşikâre vermiye Eğer âşikâre kise çıkarub nukrai sim ve zer gösterirsen yüz kise mal kifayet etmez Âde-min esvabın pare iderler Ve ırza müteallik nahemvare evza idüb muvacehei Resulullahda vaveylâ ve vavelda kopar Hemen nezaket oldur kim bu âsitane içre bir şey vermiyüb taşrada erbabın gözedüb pes perdeden tasadduk etmek gerek Ve sevab dahi andadır Bazı mustahıkkîn fukaralar vardır Anlara birer ikişer altun verüb hatmi şerifler tilâvet itdirile Hulâsai kelâm her ne ihsan etsen nihanice gerekdir Hazreti Resaletpenahın yedi yüz tavaşi siyah çerde huddamları herbiri muhteşem sammur kürklere müstağrak mülebbes anka lalalar vardır Cümliye hâkim Şeyhülharemdir Bu dahi tavaşidir Hazreti Resa-

letpenahın üç yüz altun ve gümüş miftahları bunların destindedir Bunlardan maada cami huddamlarından bin adem dahi bu mahalde hazırdır Hemanki nezaratdan alâmeleinnas bir şey versen malı değil âdemi bile pare pare iderler Zira fukara ve âyânı belde bir kerre huc-cacı müslimînin gelmesine muntazırlardır Nekadar ihsan olunsa vec-hi vardır Amma hafiiyen vermek gerek

Evsafı derunu kubbei Ravzai Mutahhara

Veliniam vezir Hüseyin paşa hazretleri ile kubbei Resulullah içi-ne girdiğimiz beyan ider Evvelâ pak helâl libaslar giyüb girmek gerek Ve daima salevatı şerife müdavemet etmek gerek Ve Şeyhülharem hazretleri on iki siyah çerde tavaşi halifeleri ile kemerlerine beyaz penbe futalar kuşanub bu halifelerin her biri kutbu aktab mertebe-sinde ulu kimesnelerdir kim Hazreti Resulün yoluna bezli can ve if-nayi vücud idüb kırkar ellişer yıl hizmeti sebkat etmiş lâlei siyah zülâlelerdir Herbirinin destinde micmer amberdan ve gülâbdan buhur-danı mücevher ile şebekei Resulullahın babı şerifi önine gelüb ibtida Şeyhülharem paşa hazretlerinin kemerine bir beyaz futa kuşadub pa-şanın destine bir carub yani süpürge verir Neticei kelâm hakir ile ye-di âdem olub âsitane tarafında ve vüzera ve vükelâ ve ulema ve su-leha ve âyân kibarın ferraşları vardır Anların kayimmekamları bu Me-dinei Mutahharada hazırlardır Bizzat Âli Osman padişahının feraşeti vekili Şeyhülharemdir Ol dahi destine bir minşefe yani süpürge alub dua ve sena ile Hazreti Fatıma tarafından şebekei Resulullahın babı şerifin küşade kılıb cümle on iki tavaşiler ve bâlâda zikrolunan ka-yimmekam ferraşlar içeri girüb badehu babı saadet(i) sed idüb bir âdem bu Ravzai Mutahhara içine komak ihtimalleri yokdur Cümle ferraşe mutemedün aleyh âdemlerdir Anları dahi kara ağalar yılda bir kerre Ravzai Mutahharaya korlar Gayri zaman taşra camii süpürürler Kâbe örtüsün pus iderler Şefaathlerin reca idüb ruhlariyçün fatihai şerif ياذت رسول الله diyerek dahi içeri giderler Zira Hazreti Fatıma Hazreti Resa-letden girilir Ve cemii micmerede öd ve amber ve kâfuri ve sünbülü hıtai ve ödü mülebbesi ihrak ider[1] Allah deyu büğâ iderek seri saadetleri beraberine varıldıkda şemame şemame amberi hamlar Hicreti nebeviyyenin ikinci salinde ezvacı Hazreti Ali ya Hazreti Fa-tımatüz Zehra ol mahalde Fatımatüz Zehra on zekize baliga idi Haz-reti Aliyyi Veli yirmi sinne balig fetayî şeci idikim badezzifaf ertesi alessabah bacenti pehlivan Ebu Cehl lâîn yetmiş aded feceresi ile

[1] Bağdad Köşkü nüshası (iderler)

maktul olub ammi Hazreti Resul Abbas ve ammi zadei Resul Akil ibni Ebi Talib ile yetmiş aded münkîrin dest Ali ile esir olub nicesi [1] ile müşerref olub sahâbei kiram oldılar Bade vefatı Fatımatüz Zehra ümmül Haseneyn için kabri şerifi taşra cemii züvvarın dımağları muattar olub Şefaât ya Resulullah deyu feryad iderler Paşa hazretleri ve hakir zemin bus idüb şefaâtlarin reca eyleyüb ferşi şerifin süpürmeğe mubaşeret etdik Sayir kara ağalar ile sahibi devlet yedi kandil yakub hizmet etdi Sayir kayim mekam ferraşlar birer ikişer kerre süpürüb taşra çıkardılar Biz on beş âdem ile Ravzai Mutahhara içinde kaldık Amma hakirde kalmağa can kalmadı Aşkından mest medhuş oldum Badehu ruhu şeriflerinden istimdad taleb idüb aklım başıma gelüb hakir dahi üç kandil ihrağ eyledim Bu kubbei âlinin ta ortasında muallâk bir cebinlik vardır Niçe Mısır hazinesi giranbehadır Dört murassa bir çetri mülemmadır kim cihan padişahları ana malik olmamışlardır Bu cebinlikden içeri bir ferdi âferide giremez Zira bizzat Mahbubu Huda bunda yeşil dokuma Kâbe örtüsü sanduka icre âsudedirler Bu seraperdei Resulullah içinde olkadar zîkıymet mücevher şem'idan ve kandildan ve buhurdan ve gülâbdan vardır kim intikali Resulullahdan bu bin seksen iki tarihine gelince nice selef padişahları ve vüzera ve vükelâları ve âyân kibarları Hazret(e) muhabbeten gönderdikleri nezrurab (nüzurat) cevahirat cümle bu seraperde içinde biri biri üzre yığın yığın hazırdır Amma maslûb değildir Hisabın Cenabı Bari bilür Anınçün bu perdeden içeri bir ferd komazlar Hazrete mahsus mahaldir Amma yılda bir kerre huddamların sulehayi ümmetlerinden girüb zerrei gubardan tathir idüb taşra çıkarlar Ve Hazreti Eba Bekir dahi ol cebinliğin içinde Hazretin mubarek uylukları sağında ol beraberlikde siyah kâbe örtüsü ile puşide sanduka içinde Hazreti Ömer ibnül Hattab âsudedirler Bu kubbei âlide bunlardan kimesne medfun değildir Hazreti Fatıma bu kubbeden haric sahasında medfundur Ve bu cebinlik ile taşra demir şebeke mabeyni üç adım vasî bir yerdir Ve seraperdenin canibi erbaası devir olunur bir yerdir Ferşi serapa hakik ve yemenî ve piruze ve zeberced ve billûr ve necef ve moran ayni semek ve aynulhur ve aynülma ve Seylan ve sebili allâm ve sadef ve Kıbrıs elması ve Alaman elması makulesi bu zikrolunan zîkıymet hacrerler ile ferşi öyle döşenmiştir kim görenin aklı perişan olur Anınçün bu mahal haliceler ile mefruş değildir Ve bu mahalde rayegân kubbei âli içinde maslûbatdan âvizeler var kim her biri birer padaşahın yadigârıdır kim her birinin kıymetin Huda bilür Niçe bin murassa

[1] Bağdad Köşkü nüshası (islâm)

kanadil ve müşebbek altun toplar ve mührü Süleymanlar ve surahi mücevher kanadiller ile tezyin olunmuşdur kim gören âdemler dembeste olur Bu kubbei âli icre bu âvizelere yer kalmıyüb yetmiş seksen yire yine cevahir zencirleri ile kubbei nühtakın bazı köşelerine küme küme âvize eylemişler Andan sonra gelen musannaatlar ile tezyin etmişler Ve yine bu mahalde âdem kaddi altun şem'ıdanlar var kim her biri Rum haracı değer Herşeb huddamları gelüb yedişer sekizer zirâ şem'i asel kâfurilerin yakub cıragan iderler Ve bu şem'ıdanlar cenbinde âdem kaddi musanna ve mücevher çırağdanlar ve buhurdan ve gülâbdanlar şa'saasından merdümü çeşim hayrelemir Ve yedi yerde yedi kıt'a âdem kaddi çırağdanlar var kim her biri birer âdem kaddi serapa murassa çırağdanlardır Biri Nureddin Şehidindir Biri Sultan Kayıtbayındır Biri Sultan Gavrinindir Biri fatihi Mısır Selim Şahındır Biri Süleyman Hanındır Biri Hind padişahı Celâleddini Ekberindir Biri Sultan Ahmedindir Bu cümleden müzeyyen ve musanna ve mücevher çırağdandır kim her biri onar Mısır hazinesi değer derler Ve muvacehei Resulullahda seraperde üzre dikili iki pare elmas vardır Biri yetmiş kıratdır Biri masum eli ayası kadar vardır Huda hakkı gice ile im'anı nazarla nazar etdim Şulesinden kubbe nur iken nurun alânur olurdu Âşikâre elmaslardır Hakkaki şebçırağ diseler sezadır Bazı talibi ilimler bu elmasların şulesinde ders tilâvet iderler Bu şebçırağ elması ta kubbei âlinin ortasında kol kalınlığı ibrişim tabanlar[1] ile maslûbdur Bu seraperdenin canibi erbaasının tınabları dahi kubbei âlinin etrafında olan amudlara ve şebekelere makyuddur Gûya bu kubbei âli içinde bu çetri mülemma Hazreti Resalet üzre mazrufdur Hazreti Resul içinde hazırdır Amma damenleri zemine beraberdir Ve asla kapısı ve bacası yokdur Ve bu kubbe elli arşın bâlâdır İçi zer endenzer müzehheb minadır Ve silu ve lâcivert ile münakkaş ra'nadır Ve kubbei pürenvarın etrafında (Âyet)

(الله نور السموات والارض مثل نوره كمشكات فيها مصباح)

Âyeti nuru nurun alânur tahrir olunmuşdur Hamdi Huda bu tertib üzre ziyaret idüb âdâb üzre avdet idüb hakir taşrıya çıkub yine muvacehei Resulullahı geldüm Bu mahalde şebekei Resul üzre altun ile tahrir olunmuş celi hatlar var kim tabir olunmaz Evelâ

(بسم الله الرحمن الرحيم يا سيدي يا رسول الله حبيدي مالي سواك ولا الوى الى احدى انت نور هدى كل كائنتى وانت سر الندی يا خير معتمدى)

[1] (Tınablar) olacak.

Ve bu levhanın altında yine bir altunlu levha üzre (Âyet)

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الَّذِیْنَ یَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ الْبَنِیْ الْاَمِّیِّ الَّذِیْ یُحَدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا
عِنْدَهُمْ فِی التَّوْرِیْهِ وَالْاِنْجِیْلِ)

Âyeti masturdur Ve yine bu mahalde levha üzre müzehheb celi hattile (Âyet Surei Fetahna)

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَكُفِیْ بِاللّٰهِ شَهِیْدًا مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ)

Âyeti merkumdur Ve bu hatların ortasında bir büyük gümüş tahta üzre Karahisarî tarzı celi hattile (Âyet Surei)

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ نَبِیُّ عِبَادِیْ اِنِیْ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ وَمَا رَسَلْنَاكَ الْاِرْحَمَةَ لِلْعٰلَمِیْنَ)

Âyetleri efendimiz nesli Âli Osman Sultan Ahmed ibni Mehemed Han ilâhiri Âli Osmana varınca tahrir olunmuş bir kârı kadim kalemkâr dır kim bu kârı şimdiki üstadlar etmeğe kadir değillerdir Ve bu mahalda Hazreti Eba Bekir ve Hazreti Ömer muvacehasinde kibabeler (kitabeler) icre anların evsafı şerifleri tahrir olunmuşdur (رضی الله عنهما) Ve Hazreti Resaletin seri saadetleri tarafı şebekesi köşesindeki payende üzre *bu hadisi şerif* bir beyaz mermer üzre celi hattile tahrir olunmuşdur

(قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحاب كالنجوم اقتديتم اهتديتم رضي الله تعالى
عليهم اجمعين)

tahrir olunmuşdur Ve bu hadisin *فرح* ile münakkaş olmuş *Hadisi şerif*

(قال النبي صلى الله عليه وسلم

merkum olunmuşdur Hulâsai kelâm kemali muhabbeti aşkımdan ilmi-miz lâhik olduğu mertebe[1] olub ziyareti Resulü Huday mani olur Amma bu kesiruttaksir ve kalilülbizaa zabtı müsveddata kadir olub ve yine bu mabeyinde kırk kerre bu ravzai minriyazı Resulullahda bulunub şefaatin reca eyledim Hattâ elli senesinde âlemi saba idüb hakir müezzinlik idüb badesselât desti şeriflerin pus idüb Şefaati ya Resulullah didim Hemen nutku dürerbarlarile buyurdular kim شفاعتي وزيارتي وسياحتي الفاتحة didiler Hamdi Huda nutku şerifleri bu senei muharekde vücud bulub bu tertib üzre ziyaret etdik Ve Şamı Şerifden Müzeyrib kal'asına gelüb şiddeti haymemizden taşra çıkamıyub on yedi günde yedi hatmi şerif tilâvet

[1] Bağdad Köşkü nüshası (tahrir olundu)

idüb birin سورة الاخلاص da ve birin سورة والضحي da alıkoyub حمد حمداً Hazrete lâyık bu hatmi şerifleri hedaya getirüb hakipayi saadetlerine rumalide eyleyüb şefaatlerin reca idüb dünyada seyyahat ile emn eman ahir nefesde iman temenna eyledik Hak kabul eyliye Hattâ ihlâsı şerifde kalmış hatmi şerifin birin salâtı zuhur eda olunub badehu hakir müezzinler mahfilinde bir hatmi şerifi tamam idüb bahri tavil var bir dua etdim ki cümle huccac valih hayran oldılar Hamdi Huda ol dua hürmetinde nice aizzei kiramdan hayır dualar aldık Hak kabul eyliye vesselâm Bu mahalde cümle ziyaretlerimiz tamam olub Medinei Münevvere kal'ası içindeki mamur âbâdan olan hanedan ve imaretleri bildirir

Evsafı enderunu imareti kal'ai Medine

Evvelâ der faslı medaris Tahsili dari ulûm Babı Rahmetin taşrasında Seyfeddin Sultan medresesinin kapusu üzre olan şükûfe ve bahariyyesi içinde celi hat ile (Âyet Surei)

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَ مَنْ ارَادَ الْاٰخِرَةَ وَ سَعَا لَهَا سَعِیْهَا وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَلَوْ لَکَ کَانَ سَعِیْهِمْ مَشْکُورًا)

Âyeti merkumdur Bu hattın alt yanında

(امر بعمارت هذا المدرسة المباركة الامیر الکبیر المحتاج الی عفوالرحمن مالک الامرا سيف الدين خوبان و الخاتون المعظمة سنة اربع و عشرين و سبعماية)

Ve bu medresiye muttasıl Mısır halifelerinden Sultan Kayıtbay medresesinin cümle höcrelerinin pencereleri Hazreti Resalete nazırlardır Ve Babı Cebrilden taşra Sokollu Mehmed paşa medresesi ve Babı Selâm kurbinde İmareti Sultan Mehemmedi Salis bina idüb Hazreti Resalete hibe etdüğüçün İmareti Mehemmediyye derler Evkafı azîmdir *عارتلر* Velhasıl kal'anın enderun birununda cümle yüz on sekiz medresedir Bazısın ulema ve mücavirîne meşruta hane etmişlerdir Ve bu kal'ada iki hammam var Biri Sokollu Mehemed paşanıdır Âbı havası ve binası gayet lâtif hammamdır gayet musanna hammamı ruşınadır Ve kal'a içindeki hanların âlâ mükellefi Mısır kapusunun iç yüzünde kal'ıye girerken sağ canibde hanı yüz yirmi ocak hanı musannadır Ve mukabelesinde hanı elli höcredir Ve mescidler Meşhur hanlar Bunlardır Ve bu kal'anın içi serapa çarşuy bazarının tarıkı âmları beyaz kaldırım döşelidir ve gayet pakdir Daima sakalar bu

tarikı âma su nisar iderler Ve cümle yirmi aded mektebi sıbyanı ebcedhandır Ve yedi yerde darı kuradır kim her birinde kıraat hıfz ve İbni Kesir ve Seb'a ve Aşere ve Takrib kıraatleri tilâvet olunur Ve yedi yerde darülhadis vardır Ve cümle yetmiş sebilhanedir Bazı sebilleri evkafı metîn olmagile huccacı müslimîn geldükde asel şerbeti ve şeker şerbeti ile ehli atşanı sak'yiderler Ve bu kal'a içre üç yerde yirmişer otuz kademe taş nerdübanlar ile enilir ikişer lüleli çeşmei âbı hayatı can bahşı vardır Hazreti Resaletin mucizei bâhire-sile bu şehre gelen Ayni Zerkadandır Ve Sultan Süleyman hayratıdır Bu Ayni Zerka gayet amikden gelir Amma yine gayet ıssıdır Lâkin cüzi güzede durub kesbi heva etse buz paresi olur Gayet âbı hayat ve seriulhazım ve mutedil âbı tahurdur Bazı sebiller üzre (Âyet Surei)

(و سقاهم ربهم شراباً طهوراً)

ve bazısında

(انا اعطيناك الكوثر)

ve bazısında

(هيناً مريئاً وعيناً فيها تسمى سل سبيلا ويشربون من كأس كان مزاجها كافورا
ومن الماء كل شيء حي)

Âyeti şerifleri celi hat ile tahrir olunmuşdur Hakka ki bu Medinei Münevverede sudan aziz hayrat yokdur Amma camii Resululaha dahi bir sahibülhayrat dollablar ile su getürüb havzu Şafiî Hanefîler inşa eylese bin haccül ekber sevabı bulurdu Bu kadar mü-lükler gelüb birine bu hayrat müyesser olmamışdır Gayet muhtacdır Hattâ huccacı müslimîn vardıkda garibüddiyar âdemler Bire meded Tecdidi vuzu idüb Hazreti Resülü ziyaret idem diyu sa'yider Âhir bazı fukaralardan birer ibrik suyu ikişer pareye alub abdest alır Haylı siklet çekilir Ve bu şehir icre cümle yedi yüz esvakı müzey-yendir Gerçi kârgir bina bezazistanı yokdur Amma Hind ve Sind ve Arab ve Acem ve Belh Buhara ve Çin ve Maçin Hita ve Hiten müşki tatarîsi ve Habeş zebadı hasılı kelâm ekalimi seb'anın bunda zîkıymet eşyaları bulunub yetmiş bin huccac ve tüccar ehli ber ve bihar metaların getürüb bunda çözüb yük bağılyub giderler Bender şehri münevveredir Ve halkının ekseri Elkâsibi Habibullah diyüb ticaret iderler Gayet pak ve nazif ve zarif garib dost halkı vardır Ve bu Medine şehri Receb ve Şaban ve Ramazanda şeb ruz küşade olub nice yüz bin kanadiller ile çıragan olub Medine iken Münevver olur Amma huccacı müslimîn geldükde îdi şerifleri olgündür Zira ol günde

ve surre ve atıyyeleri vâsıl olub şadıman olurlar Ve pak libasların giyüb huccacı müslimîni hanelerine davet idüb ziyafet iderler Ve ihsan ve in'am alub mesrur olub giceleri Kadir ruzu ruşenleri İdi Edha olur Ve cümlesi huccac ile hüsnü ülfet idüb ziyaret beziyaret delâlet idüb kâr iderler vesselâm

Evsafı varuşu Medinei Münevvere

Bu kal'anın kible tarafı ve cenub canibi ve garb canibi ve şimal canibi serapa bağ ve bağçeli mamur ve âbâdan sarayı hanedanlardır kim yedi mahalle ve iki bin kârgir bina ikişer kat vasî evlerdir Kal'a haneleri gibi tenk haneler değildir Ve cümlesi beyaz kirec ile puşide müzeyyen ve musanna evlerdir Ve keraste ve ahşabları hurma ağacındandır Cabeca Rum ahşabatları da Mısırdan Süveyse andan gemi ile Yenboa andan develer ile Mediniye gelüb haneler bina iderler Bu varuşu müzeyyen sur içinde değildir Amma hikmeti Huda bu şehrin canibi erbaası hendek misal bir kuru kara deredir Ve canibi şarkîsi bir vasî fezadır Ta kal'a divarında nihayet bulur Bu mabeyinde huccacı müslimîn kal'a divarına bakarlar Bu varuş da cümle mihrabdır Evvelâ *Camii Kebir* camii şerifdir Bu Medinei Münevverede bundan gayri ve kal'a içinde Ravzai bu camiin kible kapusundan mihraba varınca seksen ayaktır Canibeyni yüz âli değildir Amma gayet musanna tarzı kadim dürrü yekta misal beyaz münevver camidir Ve muktedayi nas oldukları mihrab dahi sadedir Ve Mihrab üzre (Âyet Surei)

(كلما دخل عليها ذكرها المحراب)

merkumdur Ve minaresi alçaktır Ve haremi yokdur Ancak taşra soffası vardır Ve Cami içi mermer ve gavri hac (hacer) ile döşeli değildir Hemen Ravzai Şerif haremi gibi hurde karacakıl taşı ile döşelidir Âdem pabürehre üzerine bassa huzur ile basamaz Şöyle dökülüb yapılmışdır Ve gayri ve camiler gibi müzeyyen değildir Sade güzelidir Bir gez ibadet edenin duası müstecabdır Zira Hazreti Resalet öyle dua eylemişdir Bu camiin garb tarafı mukabelesinde mescidi Hazreti Eba Bekir رضي الله عنه bir küçük kubbeli ve alçak minareli mescidi şerifidir Ve Hazreti Resul camiinin canibi kıblesine yüz adım karib bir musattah yerde Mescidi Hazreti رضي الله عنه Bu dahi mükellef binalı bir küçük kubbeli ve bir alçak minareli mesacidi şerifdir Bu varuş içre ibadet etdiğimiz mesacid bunlardır Kırk altı medresenin

bazıları haneler olmuşdur Ve altı darıkura ve on bir darülhadis ve yirmi mektebi sıbyan nareside tıfları ebcedhan vardır Cümlesinin senevî surre ve atıyyeleri ve kisveleri müteayyindir Bu Medinei Münevverede olan hayrat hasenat bir diyarda yokdur Ve bu varuşda bir hammamdır Ve âbı havası hub huddamları mahub hammamı mu-sannadır Amma herbar küşade değildir Ve bu hammam kurbinde Hasekiyye medresesi kârgir binayı metîne kal'a misaldir Höcrelerine huccacı müslimîn meksiderler Ve Hazreti Alinin kuyusu âbı zülâldir Bu varuşdadır Huccac andan nuş iderler Ve bu varuşda dört imareti azîm vardır Cümleden Süleyman Hanın ve Murad Hanı Salisin hammamı kurbindedir Ve Haseki sultanın üçer kazgan çorbaları şebruz tabh olunub merreteyn huccaca ve garib gurebaya ve sayir mesakînlere sofrayı bîimtinanları ile birer nan ve birer tas buğday şorbaları mebzuldür kim (Âyet Suresi) ان الله هو الرزاق ذوالنوت المتين matbahı Keykâvüsde lâhmı ganem ve pilâv zerde ve aşure pişüb ağniya ve fukaraya kifaye mikdarı bezl olunur Bu imaretler kal'a içinde imaretlerden meşhurdur Anlar huddam ve mürtezikalara ve mücavirîne bezl iderler Amma bu imaretlerde has âmma ve bay ve gedaya mebzuldür kim acib hayratı azîmdir Ve bu varuşda kırk sebilhane vardır Cümleden mükellef Emirülhaclar soffası üzre Teftişçi Mehmed Paşa sebili meydanı muhabbetde başka bir kubbei âlili sebili âlidir Ve kapusu üzre tarihi var Amma aceleden tahrir olunmadı Gümüş yaldızlı bakır üzre kalaygi sakalr ile âbı hayatın nuş iderler Ve Mısır kapusu haricinde Ağa sebili Bu dahi hayratı azîmdir Penceresi üzre

(ومن الماء كل شيء حي)

tesbit olunmuşdur Ve Haseki sultan cisri başında Darüssaade Ağası sebili ve cümle han ve cami medrese ve bazı haneler altında birer sebil münfererdir [1] Cümlesin Ayni Zerkadan taşırılar Ve bu varuşda cümle yedi bürkedir Cümlesi Ayni Zerkadandır Ve cabeca Ayni Zerka ubur etdüğü yerlerde kuyular vardır Ve bu varuşde Hazreti Peygamber Camiinden Mısır Kapusına varınca altı yüz adımdır İki canibi yüz dükkân külbei ahzandır Kâgir bina değildir Çoğu kahvehane ve mahafeci ve kassab ve aşbaz allâf ve şa'ar tıbban ve sarrafı gurus dükkânlarıdır kim omuz omuzu sökmez Öyle izdihamdır Hususa huccac geldikde âdem deryası olub gayet ganimet olur (A)mma olmadığı mahalde sagir ve kebir gani ve fakir mahkeme defteri ile cümle on dört bin âdem tahrir olunmuşdur Bu kavmin cümle me-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (mukarrerdir)

kûlât meşrubatları fatihi Mısır Selim ve Süleyman Han ve Muradı Salis ve Sultan Ahmed hayratlarından Mısırdaki Deşişei Kübra ve Deşişei Suğra ve Muradiyye ve Mehemmediyye ve Hasekiyye itibar ettükleri evkaflardan on dört bin kerre yüz bin erdeb galân (galâl) tahsil olub Mısırdan Süveyse andan gemilerle Yenboül Bahre andan develer ile Medinei Münevvereye gelüb her kes elinde olan beratı padişahîleri[1] üzere cirayelerin alub padişaha hayır dua iderler Ve Şam huccacı ile surre emini geldükde Mısırdan tayin olunan altmış iki bin mümessek Şerifîlerin surre emini getirüb ve Haremeynden ve nice bin evkafdan ve feth olunan memaliki mahruselerin Mekke ve Medine evkafları tahsilinden iki Mısır hazinesi dahi bu Medine ahalisine gelüb surre emini gice ve gündüz meşaller ile emiri hac ve Medine mollası Şeyhülharam huzurunda defteri dadişahile her kese sursesin ihsan idüb mahlûlâtın Âsitaniye arz iderler Ve sursesin alanlar padişaha dua iderler Velhasıl ehli huzur bir kavimdir Zira civarı Resulullahda sakinlerdir Ve bu şehir gerci sengistan ve cölistan yire vaki olmagile gayet şiddeti ham [2] üzredir Amma beni âdeme ve gayri hayvanata müessir olmadığından maada âbı havası gayetülgayet hoş hava olub mahbub ve mahbubesi gayet hüsnü cemalde ve lûtfu itidalde olub kelimatları bediülbeyan ve fasihüllisandır kim (Beyit)

Reftara gelse ruhu musavvir revan olur

Güftar gelse mucize İsa beyan olur

Bu beyti ra'na bu Ravzai Mutahharanın nuru musavverleri hakkındadır kim her biri merali ve gazalî âhu gözlü ve şirin sözlü ve münevver yüzlü can pareleri Hattâ cümle zenanesi âsümanî iç edik ve âsümanî pabus giyüb siyah izar örtünürler Ve başlarına sarı ve kırmızı ve yeşil dârâyî harir dutuk nikab iderler Bu nikabdan mükehhal gözlerinden gayri endamları mestur gayet müeddebe havatînleri vardır Cümle âyânı elvan hilâli mevvac soflar ve gûnagûn boğası ve hıtayî ve hümaşahî ve mollâyî ve mirzayî Ahmedâbâdî ve Mahmudâbâdî misilli makbul bezler ile bak libaslar giyerler Ve serlerine gûnagûn Şam alacası arakıyye ve kavuklar üzere kişmirî şallar ve kuse (kûşe) destar ile imameler sarınub taylesanı muhammedîler sarkıdub sünneti Resulullah üzere çeşmi nergislerin mükehhal idüb bir sınıfı âhid ve bir sınıfı zahid ve sınıfı tüccar ve sınıfı ehli dükkân ve tüccardır Ekseriya halk kavmi Evramdır Urbanı uryan sakin olamaz Vehalkı gayet[3] olan itriyyat misk amberi ham ve zübat rayiha-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (padişahîleri)

[2] » » » (har)

[3] » » » (halûk âdemlerdir Her kes ile hüsnü ülfet iderler Ve çarşuy

bazarlarda)

sından âdemin dımağı muattar [1] birin terkim etmek
 muhaldir Hemen Cenabı Bari inkirazüdevran mamur âbâdan[2]
 bağ vebağçedir Cümleden müzeyyen Sokollu Mehmed paşa bağı ve
 Şeyhülharem bağçesi

(Bir satır boş bırakılmış)

Ve şerif Hadadının âbdar meyvelerin beyan ider Evvelâ yedi nevi
 hurması olur Evvelâ gûnagûn tüffahları vardır kim واراح رح واح مثل تفاح
 bu Medine elması hakkındadır Ve âbdar engürü gûnagûnu olur
 Ve şeftalûsi dilber yanağı misal et şeftalûsi olur Ve kayısı ve
 zerdalûsi ve gayri alûsi firavandır Ve âdem kellesi kadar li-
 monu ve turuncu ve kebbatı ve ağac kavunu olur Zeytun ve
 incir ve rummanı dahi bisyardır Ancak Rum diyarında hasıl
 olan meyvelerden muşmula ve üvez ve vişne ve kiraz ve kızılıcık
 ve kestane (o)lmaz Gayri müsmirati canhayat bâideddir Amma Sen-
 gistan yer olmak ile mezariatı kalildir Cümle tahıllatı Mısırdan Ta-
 yif ve Abbas Hicazdan gelir Ve bağ ve bağçesinde yedi gûne arveri [3]
 Resulullehdan hasıl olmuş verdi handanı var kim gûya rengi silû lâ'li
 bedahşanı hamradır Ve gülâbının yanında ıtrı şahî ve mâi kâdi gû-
 ya mâi kâzbidir Ve zanbak ve karanfil ve ful ve yâsemen ve nergis
 ve zerrin ve miskiruyî ve benefşe ve sayir şükûfesi firavan olub âde-
 min dımağın muattar ider Hususa limon turunc beharı mevsiminde
 anın şükûfesi rayihası âdeme hayat verir Hasılı kelâm bu Medinenin
 canibi erbaası nahlistan ve gül gülistan ve mezari ve bağ ve bostan
 olmak ile hurması kemali halâvetde ve gayri müsmirati âbdarı nihayet
 letafetde olub sayir diyarın hurmasından bu Medine hurması âlâ ve
 ahlâdır Kesreti hurma ile âsâste ve hadikai dilküşa ile piraste cennet
 âsâ bir cayi fezadır        Bu mahalde Medinei Münevvere evsafı
 tamam oldu

Medinei Münevverenin haricinde olan ibadetgâh ve ziyaretgâhları beyan ider

Evvelâ Medine kal'asının canibi şarkîsinde ziyaretgâhı Baki' بقیع dir
 Âdâb oldurki ibtida pak abdest alub kal'anın Baki' kapusundan taşra
 çıkınca bu duai tilâvet ide Duai Baki'

السلام عليكم يا قوم مؤمنين وانا انشالله بكم لاحقون اللهم لاهل البقيع الغرقة اللهم
 اغفر لنا ولكم اجمعين

[1] Bağdad Köşkü nüshası (olur Bu şehrin binde)

[2] » » » (eyleye)

[3] » » » (arakı)

Davet olunmadık Haddimiz değildir diyu rıza vermemişler *Sebebi şehadeti Hazreti Osmanîş Şehid* Sene tarihinde Hazreti Osman Mısırı Hazreti Eba Bekrin evlâdı Mehemed Ekber'e ihsan etdi Amma Hazreti Osmanın kâtibi olan Mervanın muradı Mısırı gayriye reca etmişdi Recası kabul olmıyub Mehemed Ekber Mısıra karib vardıkda Hazreti Osman tarafından Mısıra bir yerliği belig iktiza etmeğile Mervan Kâtib hile idüb bu gûne bir emir inşa ider kim اذا جاء الامر فاقبلوه لافزın bînukat tahrir idüb Hazreti Osmana mühürledüb badehu فاقبلوه لافزının bâi muvahhidesine iki kıta ile tâi müsenna kılub badehu فاقبلوه eyliyüb bir neccab ile bu emri Medinei Münevverede cümle sahâbei kirama gönderir Anlar dahi gulûyi âm ile Hazreti Osmana bu sahte yerligi beligi gösterdiklerinde Hâşâ bu emirden benin haberim yokdur diyince cümle sahâbe Ya emirülmüminîn Bu hile ve şeytanat Hakem ibni Mervan hilesidir Bize anı ver Katl ideriz didiler Hazreti Osman rıza vermiyüb kırk gün Hazreti Osmanın sarayın Medinede muhasara etdiler Hazreti Ali bu fesadı def için oğlu Hazreti Hasanı ve huddamı Kamberi gönderüb asker hücum idüb Kamberin başını yardılar Hazreti Hasanın abasın çak çak etdiler Âhir bâlâda tahrir olunduğu üzre Kinane bin Peşrenci[1] nam mel'un Hazreti Osmanı Kur'anı Âzim tilâvet iderken şehid etdi Nemazın *Hakim bin Haram* Hazretleri kılub bu âsitane defn olundu Sebebi şehadetleri böyledir Bir rivayetde sebebi şehadetleri zamanı hilâfetlerinde Muaviye Şam valisi idi Ahali Şama zulmü sarih ider şeklinde olub niçe bin âdem Şamdan Medineye gelüb Hazreti Osmana tazallüm idüb Muaviyenin azlin istediler Recaları kabul olmıyub gulûyi âm etdiler Def'i cemiyet için halka bir muhabbetname içinde فاقبلوهم لافزın yazarlar yani yine hâkiminiz Muaviyei kabul idün diyu reca ider Bu kâğız Muaviye tarafından gelen şaki suretli âdemlerin ellerine girince فاقبلوهم ün noktaların çek (hak) idüb فاقبلوهم iderler Hay Bizim Muaviye hazretlerine kasdı var imiş diyu eşeddi tuğyan idüb kırk gün cengi azîm olub âhir bâlâda tahrir olunduğu üzre Hazreti Osman(1) şehid etdiler (Beyit)

Ol haya kânı Hazreti Osman

Ana da kalmadı bu darı cihan

Ve ehli beyti Osman Hazreti *Rukkiye* ve Hazreti *Ümmül Gülsüm* Bunlar Hazreti Resaletin benatlarıdır Hadicei Kübradan mütevellidlerdir Sene 2 badennübüvve Bedr gazası gününde ehli beyti Hazreti Osman Sitti Rukkiye binti Resuldür Vefat Andan nübüvvetin evvel senesinde Hazreti Resul *Ümmü Gülsümei* Hazreti Osmana tezevvüc

[1] Kinane bin Beşr

kıldı Anın için Hazreti Osmana Zünnureyn didiler Ve bu surede Hazretin kelâmı dürerbarlarından (Hadis) اعانوا الزفان ولوبالذفان buyurdularından cilcilesiz dayire dak olundu Ve azîm vezni üzre sürur şadmanlar oldu Rebi bin Abdülazzaya verildi Sene 10 gazai Hayber gününde Sitti Zineb merhum oldu Bu üç benatı Resulullahlar Baki'den âsitanesinin babı bunların kubbesine nazırdır Bu Baki'de Hazreti Osman kızıl kanlı yeşil atlas ile puşidedir Her bar bu atlas tecdid oldu Hamdi Huda ziyaret idüb ruhu şerifleriçün bir Yâsini Şerif tilâvet idüb tamam oldu Andan ve yine bu mahalde Ümmü Selma سلمه hinti Ebi Ümmeyye Eshabı kiramdan Ümmü Selma Abdullahül Mahzumînin hatunu idi Ebu Selma vefat idüb Ümmü Selmai Hazret tezevvüc kılub kırk dört yaşında iken nikâh olub ümmülmüminîn oldu Altmış iki senesinde merhume olub bu Baki'de medfundur *Hakem ibnil Âs* Mekke fethinde Ebu Süfyan ile islâma gelmişlerdi İfşayi esrarı seyyidül Ebrar idi Eshabı kiram bey-ninde bunlar(a) Taridi Resul dinilirdi Otuz üç senesinde merhum olub Hazreti Osman civarında medfundur Ve *Ebu Saidül Hazeri* Lâkabı Sa'd bin Malik Sinandır Ehli Medine ve kavmi Ensardandır Müddeti ömür dokusan dört senesinde Abdül Melik bin Mervan asrında yetmiş dört senesinde merhum olub Hazreti Abbas cenbinde medfundur Ve *Cabir bin Abdullah* Kavmi Ensardandır Hazret ile on dokuz gazada bile idi Gayet fakih ve âlim ve fazıl idi Ömreş sene 44 ve sene 71 Hazreti Ayişe cenbinde medfundur Ve *Abdullah bin Cafer bin Ebi Talib* رضي الله عنهما Hazreti Alinin biraderzadesidir Bedr gazasında Hazret ile maan idi Müddeti ömür sene 85 Ahdi Ahdül Melik bin Mervanda Baki'de kabri sayir akrabaları kurbinde âsudedirler رحمة الله عليه Ve Hazreti İmam Zeynel Abidin bin Ali bin Hüseyin bin Ali On iki imamın dördüncisidir Müddeti ömür sene 48 Ahdi Velid bin Abdül Melikde sene 44 vefat idüb ammi büzürkvarları İmam Hasan kubbesinde medfundur Ve Hazreti İmam Hasan ibni Hazreti Ali رضي الله عنهما Hazreti sıbtı âzam Seyyid Mucem zil'izzülceli Hazreti İmam Hasan ibni Ali Vilâdeti basaadetleri hicretten evvel Mekke de doğdular Sene 3 Hilâfetleri ancak altı ay olub Hasan hüsnü rızalarile feragat etdiler Ömrü azizleri sene 46 Kendü hatunları zehir verüb Tarihi şahadetleri fi sene 43 Medineden yirmi defa piyade Mekkei Mükerra miye varub hac etmişdir (Beyit)

*Hasan ile Hüseyindir iki hüma
Radyallahü taalâ anhüma*

Yine bu kubbe içinde Hazreti Abbas ibni Abdül Muttalib Ammi Resulullahdır Zemanı cehaletde Bedr gazasında bu Abbas ve Akil (عقيل)

bin Ebi Tahlib yetmiş nefer kimesneler ile Kâ'b bini Ömerül Ensarî destinde esir olub huzuru Hazreti Resule geldiklerinde Hazreti Abbas ve Hazreti Akil islâm ile müşerref oldular Müddeti Ömrü Abbas sene 87 Hilâfeti Osmanda merhum oldu Bunlar Hazreti Resaletin vasiyyeti üzre Hazret intikal idince Hazreti Ali gasil idüb bu Hazreti Abbas iki evlâdlariki biri *Fazl* (فضل) biri *Kasiim* (كاسم) ile hizmet idüb Hazreti Resul üzre mâi tahîr sab iderlerdi Amma mubarek kamislerin çıkar-
madan gasil idüb badehu iki kat kefen dahi sarub defn etdiler Bun-
lar ol Abbası ammi Resulullâhdır Ve yine bu kubbe dahilinde *Hazreti İmam Mehemmedül Bakar* محمد الباقز ibni İmam Zeynel Âbidin Müd-
deti ömür sene 52 Ve yine bu kubbe içinde *Hazreti İmam Caferi Sadık* ibni İmam Mehemmed Bakardır Müddeti ömür Zemanı Hişam Sene 60 Bu kubbe içre Hazreti Abbas ve İmam Hasan ve İmam Mehemmed Bakar ve İmam Cafer İmamı sadisdir Hilâfeti Caferi Mansurda merhum oldu Bu dördü Baki' içre sekiz köşe bir kubbei âli içinde âsudelerdir Ve sandukaları yeşil münakkaş atlası zer enderzer ile puşide bir müzeyyen kubbedir Ve ismi şerifleri san-
dukaları üzre mestur atlaslarda masturdur Ve gayet münevver kubbei nürdür Dört ayak taş nerdüban ile nüzul olunur Ve kubbei âlidir Cümlesinin ruhu şerifleriçün bir Yâsini Şerif tilâvet idüb şefaatinin reca eyledik رضى الله تعالى عنهم Ve bu âsitanenin mukabelesinde Mescidi *Hazreti Ali* minaresiz bir küçük buk'adır Ve Babı Baki'in haricinde Muhammed Resulullah Hazret bir küçük kubbede âsudedir Ve yine bu mahalde bir kubbei sagire içre *Hazreti Akil ibni Ebi Talib* Hazreti Alinin karındaşıdır Ve bu mahalde İmam Malik kubbesi içinde Kıraat sahibi İmam Nafi نافع medfundur Ve buna karib bir kubbei sagirede Hazreti Alinin validei müşfikası *Fatıma binti Asiye* ve bunlara karib sahibülmezheb *Hazreti İmam Malik bin Enes bin Âmiri Himyerî*dir Kibarı tabiîndendir Müddeti ömürleri sene 83 ve 179 (هراون) Haraunür Reşidde merhum olub bir kubbecikde âsudedirler Bazı malikî fukaraları türbedarları vardır Ve buna karib Âli Ab-
basiyandan *El Vasik Billâh Harun ibni Mu'tasam billâh Mehemmed* kuvveti bazuya malik zoraver âdem imiş Ve gayet sahibi kerem merdi Huda imiş Müddeti hilâfetleri sene 5 ve sene 232 Zilhiccesinde otuz iki yaşında merhum olub Ümmü Safiyye cenbinde medfundur Bu Ümmü Safiyye Medine kal'asının Baki' kapusının önünde sokak aşırı bir kubbei âli içinde *Hazreti Safiyye binti Hayyüke*[1] ve *Sitti Âtike* Bunlar ümmülmüminîn zevcei Resulullahdır Bunlardan gayri Habibi Huda on üç hatun tezevüc etmişlerdir Ve kendülerden

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Hayeke حبيكة)

sonra kalmışlardır Evvelâ badennübüvve sene 10 de Hazreti Ayiſei Sıddika Binti Hazreti Eba Bekrus Sıddik Hazreti Resul tezevvüc kıldıklarında ba'si nebeviyyenin beşinci senesi idi Ve Ayiſei Ruma-ne nam hatundan müſtakka idi Hazreti Ömer sene 67 Hicretin sene 58 Muaviye hilâfetinde merhum Vesude binti Zem'ai nikâh etdiler Hafaza binti Hazreti Ömer ve Sitti Zeyneb binti Hacş ki Yezid bin Harisden mahlûle iken almışlardır Ve Cüveyre bintül Haris ve dahi Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan ve Ümmü Selama binti Ümmeyye i kırk dört yaşında iken nikâh etdiler Ve Cariyei Mariyei dahi Hazretten sonra bu mezkûrunlar hayatda kaldılar *رضى الله عنه* Bu ehli beyti Resulullah cümle Baki'de bir kubbei âlide medfundur Cümlesinin sandukaları yeşil münakkaş atlas ile puşidedirler Amma kubbei ezvacı Nebi Hazreti Ayiſei Sıddika ve dahi Ümmü Habibe Ömreş sene 44 Muaviye hemşiresidir Ve bazı cevarii Resul Ayiſei Sıddikanın cenbinde âsudedirler Zer enderzer nakşı bukalemun atlası ahdar ile puşidedir Türbedarlar ödü maverdî ihrak iderler kim cemii züvvarın dımağı muattar olur Hakir ruhu şerifleriçün bir Yâsini Şerif tilâvet idüb validemize ve ümmehatlarımıza şefaatterin reca eyledik Ve bu Ayiſei Sıddikanın payı üzre bu tarih terkim olunmuşdur

(امر تجديد هذا المرقد المباركه حضرت عايشه صديقه رضى الله عنها السلطان سليمان خان

ابن سليم شاه ابن بايزيد خان ابن محمد خان خلد الله ملكه سنة خمسين وتسعمائة)

tahrirdir Ve buna karib yine bir küçük kubbede benatı Resulullah dan Hazreti Ümmü Gülsume ve Sitti Rukkiye Bu iki duhteri pakize ahterleri Hazreti Osmana verdi Amma Sitti Rukkiye sene 2 Bedr gazası günü merhume oldular Ve yine bu kubbe içre Sitti Zeynel Binti Resuldür Nikâhile Ebül Âs bin Rebi bin Abdül Uzza hıbalesinde idi Amma Hazreti Fatımatüz Zehrayı Hicretin ikinci senesinde Hazreti Aliye verdikde Hazreti Fatıma on sekiz yaşında idi Hazreti Âli yirmiye balig idi Amma Hazreti Fatıma Hazrettenler yine ermemişlerdi Bu dört duhteri Resulullah cümle Hadicei Kübra[1]gazayi Ohud avdetinde Hazreti Resul izdivaclarında indirac idüb firaşı Resul[2]yine ehli beyti Resulullahdan Ümmü Veled İbrahim Cariyei Mariye [3] kısı Kıbtı Mısır hâkimi iken Hazreti Resalete taaşşukundan hedayaları ile Medineye geldükdeVe[4] nam bir katır getirdi Hazret *على الهدايا تشترك* diyüb katırını aldı Ve düldülü Ali didikleri bagaldir Ve Yagfur nam bir himarı Saidî ve gayri tuhfü yadi-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (dan müştakalardır Huzeymei)

[2] » » » (lullah ile müşerref oldılar Ve bu kubbede)

[3] » » » (Mukav)

[4] » » » (düldül)

gârîler getirüb Mukavkis islâm ile müşerref olub yine Mısır'a gitdi Bir rivavetde Mukavkis tarafından hedayalarla elçi gelen hakim Zinnurü Mısırdır Hazretin cemali bâkemalin görüb islâm ile müşerref olub Hazreti Ömer hilâfetinde Amr ibnül Âs ile Mısır kazasına geldikde Zinnur ol savaşıda şehid olub Şeyh Ukbei Cüheynî civarında medfundur Amr ibnül Âs Mısır'ı feth etdikde bu Mukavkis asakiri islâma çok zahayir ve imdad etmişdi Zira yine Mısırda boybeği mesabesinde hâkim idi Amma hükûmeti kübra Kudüs ve Antakiyye Kıralı Herkülün idi Bu Rum küffarına rağmen Mukavkis imdad idüb Mısır'ı Hazreti Ömere verdi Ve Mariye nam cariyei Hazrete bunlar verdi Bu Mariye ümmülmüminîn Sitti Zeyneb binti Hacş ile birlikde bir beytde sakin idi Ve bu Sitti Zeyneb mukaddema Zeyneb ibni Harisin hatunu idi Haris fevt olub Hicretin beşinci salinde (Âyet Surei) *لما قضى ذيل منها وطراً زوجنا بها* Âyeti nazil olub Sitti Zenebi Hazreti Resul tezevvüc eyledi Müşarünileyh hakkında Benim için böyle bir Âyet nazil olub firaşı Resulullah'a lâyük oldum diyu Hazreti İbrahimi elden bırakmıyub tefahür kesb iderdi Amma Hazreti Resulden sonra kalan on beş havatînlerden evvel bu merhume oldu Kubbeleri mezkûrdur Ve bu mahalde kubbei *Ümmülmüminîn Hazreti Ümmehanî* ismi şerifi Fahite binti Ebi Talibdir ki Hazreti Alinin büyük hemşiresidir Hazreti Resulün menkûhası idi Hattâ Leylei Miracda bunların hanesinde iken Miracı berîn vaki olmuşdur Cenbinde cevri (i) Resulden üç cariye dahi zer endenzere müstağrak medfunlardır Ve bunların kurbinde bir küçük kubbede Sitti *Halime binti Ebi Züveybüs Sa'diyye* Hazreti Resaletin süd analarıdır Beni Sa'd kabilesinden mün'ime bir hatunu muazzama idi Hazreti Resalet ile Hazreti Hamza ve Hazreti Ebu Selma bin Abdullahül Mahzumî ve Abdullah bin Hacşül Esedî henüz vücuda gelmişlerdi Bunları dahi Halime Hatun emzirüb Hazret ile bunlar süd karındaş olmuşlardır Amma rızaan haherleri Selma nam ferişte Selima kız ile hemşire olmuşlardır Ve bu Halime süd ana kubbesi içre Hazretin rızaan süd kız karındaşı Selma *سليمة* Hatun ve Hazretin pederinden intikal iden *Cariyei Bereke* Hazretin beşiği ve mehdi hizmetinde idi Namına *Ümmü Eymen* derler Halime Hatun cenbinde bir kubbe içre medfunlardır Her sabah ziyaret idüb Hazret anlara dua idermiş Bu hususda sikatı ehli siğir *رحمة الله* öyle tahrir etmişler kim Hazreti Resulün pederi ticaret ile Şamı Şerife gidüb baddeticare Şamdan rucu idüb âlâm şedayidi rahdan hastehal olub Medineye merhale yer kaldıkda Daruttabiğa *دارالتابغة* nam mahalde merhum olub anda defn etdiler Müddeti ömrü üç kerre Hazret Bosra şehrine giderken ziyaret idüb islâm telkin eylemişlerdir Zira zamanı ce-

haletde merhum olmuşlardır ki ol zaman Hazret henüz altı yaşında nabalig idi Bادهu vilâdeti Resulün sene 6 sında Hazretin valideleri Emine Hatun binti Hazretin pederi Abdullahın Medinede kalan mirasın taleb için Hazreti bile alub Medineye gidüb kalan muhallefatların alub bir ay Medinede sakin oldu Hikmeti Huda Hazretin validesi Emine Hatun hastahal olub Meded Mekkiye gidem deye iki menzil baid Ebu Enam (ابو انام) nam bir karyede merhume olub kaba-ili Kureyşden kim varise anda Emine Hatunu defn etdiler Hazret ol esnada altı yaşında idi Hazreti alub Mekke de ammisi Ebu Talibe götürdüler Bazı müverrihîn valide (i) Resulün na'sın mahafe ile deve üzre Mekkiye getirdiler derler Amma sika (i) ehli siğer Hicretin 6 senesinde Hazreti Resul cesedi valide (i) Ebu Enam nam kariyeden çıkarub terü taze buldular Medinei Münevvereye getirüb bu süd validesi kubbesinde defn etdiler Anınçün ehli Medine bu kubbe ye Kubbei Emin derler Bu kavli sahihdir Bu kavlı üzre *Validei Resul Emine Hatun* Halime Hatun ile yeşil atlas ile puşide bir çarkûşe sanduka icre âsudelerdir Ruhü şerifleriçün Surei Nisa tilâvet idüb sefaatlerin reca etdik Ve yine bu mahalde bir kubbei beyaz icre evlâdı zevlihtıram sülâlei Hazreti Resaletpenah var Evvelâ Hazreti İbrahim Hicretin sene 4 İbrahim ibni Resul merhum oldu Sene 25 Ümmü Mariye ve Hazreti Kasım ve Hazreti Tayyib ve Hazreti Tahir Bunlar Hadicei Kübradandır Kasım badennübüvve senede Mekke de vücuda geldi Ve Hazreti İsmail bu tahrir olunan on nefer evlâdı kiramın dokuzu Hazreti Resaletin intikalinden evvel cümle ahirete intikal eylediler İllâ Fatımatüz Zehra Hazreti Alinin tahtı nikâhında kalub anlar dahi altı aydan sonra darı faniden darı bakiye Hazreti Eba Bekir hilâfetinde intikal etdiler Mezkûr şehzadeler dahi tertib üzre âsude olub sandukaları yeşil atlas ile puşidedirler *رحمة الله عليهم اجمعين* (Beyit)

*Ana âline çok selâm olsun
Yerleri ravzai cinan olsun*

Ezvac ve evlâdı Resulullah bu mahalde tamam olub sahâbei kiramların beyan ider Yine Baki' icre bir kubbei sagirede Hazreti Saidül Ahzarî Sahâbei kiramdan ravi (i) hadisdir Ve bu kubbei icre Hazreti Ömer ibni Amru Berberî Sahâbei kiramdandır Hazreti Ali huzurunda Hazreti Selmanı Pak belin bağladı ve destur verdi Ekmekcilerin silsilei ana müntehidir Seksen yedi sene ömür sürdü Hazretin her gazasında hazır olub guzati müslimîne etmek pişirirdi Ve bu Kubbei Sitti Ruman zevcei Hazreti Eba Bekirdir Ve Hazreti Ayişe Sıddikanın validesidir Hicretin 4 senesinde merhume oldu Ve bu günde zevcei

Hazreti Osman Sitti Rukıyye binti Resulü Ekrem dahi merhume olub Camii Resulde Hazret cenazeleri nemazın eda idüb Bakia bile gitdiler Ve sene 10 Hazreti İbrahim ibni Resulü Rahim bir sene dört aylık iken merhum olub bunların dahi nemazın Hazreti Resul kıldı Ve Hazreti Suhaybi Rumî ulularındandır Hazreti Resaletin izni ile Hazreti Ali on yedi kimesnenin belin bağladı ve pîr etdi Altıncısı bu Suhaybi Rumînin belin bağladı ve icazet verdi ki Hazreti Resulün meddahıdır Hazreti Resul bu Suhayb hakkında buyurur *Firdevsiül Ahbar* da masturdur انه قال اول من يسقى حوضى صهيب الرومى Yani Kıyamet gününde benim âbı kevser havuzumdan evvel Suhaybür Rumî içre[1] buyurmuşlardır Ahi-lerin silsilesi ana müntehidir Yüz on yaşında vefat etdi Hicretin sene 38 idi Amma Hazreti Ömer رضى الله عنه mecruh oldukda ol mareke esnasında bu Suhaybi Rumî Hazreti Ömer vasiyyeti ile üç gün imamet etmişdir Ulu Sultandır (Amma) Bir cebbli âli üzre bir Suheybi Rumî ziyaret etdim Azîm âsitanesi ve[2] yine Baki'de Hazreti Hadika bin Cabiri Yemenî kavmi Ensardandır Ve alemdarı [3] Osmandan kırk gün sonra merhum olub yine civarı Osmanda medfundur[4] geldiler Sahabei kiramın ulularındandır Ve Aşerei Mübeşşerdendir Yani bunlara [5] Cennet [6] katib Hazreti Sa'd bin Ebi Vakkas Mevlûdu Nebinin sene 22 Mekkede tevellüd eyliyüb[7] Osman vak'asın görüb tir kemanın ele alub hayli savaş eyledi Gördükim cümle sahâbei kiram[8] tir kemanın çeksin Bilâhare sehmi kavsile Medineden çıkub terki diyar idüb gazadan gazaya mücahidi fisebilullah olub Hicretin sene 55 Medine kurbinde Akik nam mahalde haste olub seksen yaşında anda merhum oldu Naşın bu mahalle getirdiler Bunlar dahi Aşerei Mübeşşeredendirler Ravi(i) hadisdir ve ehli Cennet olduklarına hadisi sahih vardır Ve bunların hakir bir âsitanesin dahi ziyaret etdim Şam ile Kudüs mabeyninde Cisri Yakub kurbinde bir ziyaretgâhı has âmdır Tekyesi ve şeyhi ve fukaraları vardır Ve bilâhad velâ gayetdir Ve kemanı bigüman malâ-maldir İnan Kabrinde sandukaları var Amma allahü âlem seyyahatde iken makamları ola Ve bir makamı dahi Mısır İskenderiyyesi kal'asının lebi deryadaki Babı Hızırı içeri girdikde sağ tarafda bir kubbei azîm içre ziyaretgâhı Sa'd Vakkasdır Anda dahi niçe pehlivanların

[1] İçer olacak

[2] Bağdad Köşkü nüshası (fukarası)

[3] » » » (Resulü Rabbül Âlemîndir Hazreti)

[4] » » » (ve Hazreti)

[5] » » » (ve ana)

[6] » » » (tebşir olunmuşdur)

[7] » » » (Ve Hazreti)

[8] » » » (kime)

gürzleri ve niçe kemankeşlerin darbları ve ibretnüma aşları vardır Ziyaretgâhı ehli züvvardır Zâhiren bu dahı makamları ola Ve yine Medinede Sa'd Vakkasın kubbesi içre *Hazreti Sa'd ibni Zeyd bin Ömer* Hicreti nebeviyyenin 51 senesinde merhum oldu Bunlar dahi Aşerei Mübeşşeredendir Hulâsai kelâm Çaryarı Güzînden gayri Aşerei Mübeşşerenin ekseri bu Sa'd Vakkas kubbesinde medfun olduklarıçün Kubbei Aşere derler Eshabı Aşere bunlardır Evvelâ Yarı Sıbteyn ve Talha bin Abdullah ve Hazreti Zübeyr bin Avam ve Hazreti Abdurrahman ibni Avf ve Hazreti Sa'd ibni Ebi Vakkas ve Hazreti Sa'd bin Zeyd bin Ömer ve Ubeyde bin Cerrah Şamda halife idi Yine Şam kurbinde Erzen karyesinde mebfundur Çaryar ile bu on kişiye Cennet müjdelenmişdir Bunlardan maada eshabı nübüvvetmeabın haddi ve hasrı bînihayedir Lâkin inde ehlülhadis mutemedün anı muktezasınca yüz on dört bin fukara eshabı güzîndir demişler (Beyit)

دائم از حق سلام رضوانش

باید اهل بیت یارانش

Ve yine Baki'de Hazreti Zeyd bin Sabitül Ensarî Beni Salme kabilesindendir Muaviye hilâfetinde Hicretin sene 45 de merhum oldu Ve bunlara karib *Hazreti Abdullah bin Selâmiül Ensarî* Beni İsrailden Hazreti Yusuf neslinden idi Hicretin sene 43 merhum oldu Sahâbei kiramın ulularından idi Ve bunlara karib *Hazreti Kâ'b bin Ömeriül Ensarî* Bedr gazasında Abbas bin Abdül Muttalibi ve oğullarını bunlar ile Hazreti Alii Veli esir idüb Abbası kayd bend ile huzuru Resule getirüb Abbas islâm ile müşerref oldu Hazreti Abbas oldur ki ammi Resulullahdır Ve Hazret intikal etdükte Hazreti Ali gasil idüb bu Abbas su komuşladır Bادهu mezkûr Kâ'b bin Ömer Hicretin sene 55 Muaviye hilâfetinde merhum oldu Ve yine bu mahalde Hazreti Ebi bin Kâ'b kavmi Ensardandır Sahâbei güzînin kibarındandır رحمة الله عليه Vahi kâtibi olmuşdur Sene 19 badelhicre vefat etdiler Ve yin Baki'de *Kubbei Şürefa* Medine hâkimleri olan cümle şürefayı evlâdı kiramlar bu kubbede medfunlardır Ve Medine kal'asının Babı Mısır dahilinde Kubbei Hazreti Alemdarı Resulullahdır Ve yine Baki'de *Kurafei Ervamı ulema* başka bir köşede Cemii ulemayı Rum anda medfundur Evvelâ *Celeb Muslihüddin Efendi* ismi şerifleri Mustafadır Kanunu osmanîde beş on senede bir Rume-linden Devşirme tabir ederler nice bin sıbyanı cem idüb Âsitaniye geldiklerinde her birin birer âyâna ve birer ocağa koyub terbiye iderler Mezkûr Muslihüddin ol sıbyanlardan olub Haremi hassa düşüb

anda neşvünema bularak halife olub Hasodaya andan Şeyhülharem olub sene 1025 tarihinde merhum olub Baki'de kurafei Rumda medfundur Bu hakirin pederine peder derler idi Bir kaç kerre ihsanlarile behremend olduk İlim salâh ile meşhur pak itikad ve hüsnü hulk ile mevsuf dervişnihad kimesne idi Ve âsârı ilmiyyesinden ilmi fıkıhda *اشباه* ve *نظائر* in anlar şerh etmişlerdir Ve *Hazreti İbrahimi Medenî* beldei Kastamonidendir Medinei Münevverede ömrü nazenini mücaveret ile geçdüğünden medenî derlerdi Sene 1011 tarihinde vefat idüb Hazreti Abbas civarında medfundur Ve dahi mollayi Rum Münşi *Mehemmed Efendi* Anadolıda Akhisar haki pakdendir Medine mollası iken gencinei vücudu paki bu haki paki Baki'de hakâlûd olub Baki'de *جمع* idinmişdir Farisî ve arabî ve türkîde fesahat ve belâgat ve melâhat üzre telifatları vardır Ve pakize eş'arı memduhu âlem ârâdır Andan *Kabri Na'sül Vusul* derler bir tarzı Rum kabridir İçinde *Emevlâ Sinanı Nehcî* hazretleri medfundur Bunlar (1) Medinei Münevvere monlası etmişler Mazulen gemi ile Mısır kurbinde Süveyse karib olduklarında buyururlar kim Hazreti Resalet bize yine Medine mansıbın ihsan buyurdılar İnşaallah yine biz Mediniye müteveccih oluruz Lûfteylen Eğer intikal idersek bizi yine Medinei Münevvereye götüresiz deyu vasıyyet iderler Hikmeti Huda ol gice gemide intikal idüb bir gayri gemi ile vücudını vasıyyeti üzre Medinei Münevvereye getirüb Baki'de medfundur Rum tarzı sengi mezarı malûmu ünas Anınçün *Kabri Na'sul Vusul* derler *رضى الله عليه* Ve yine bu mahalde bir soffa üzre *Fuzalâyi ulema Elmevlâ Mustafa bin Kara Davud* Mekkei Mükerrime mollası iken rehzeni ecel yolun gesüb haki Baki'i amber pakde medfundur Ve yine bu mahalle karib bir kârgir bina mastaba üzre *Eşşeyh Hayreddin Hızır ibnü'l İmam Ahmedül Amasî* Eşşehir bi İcadî Efendi Müfessirîn ve muhaddisînden ve fuzalayüddehirden büyük kimesne idi Hazreti Abbas civarında ziyaretgâhı enamdır *Elmevlâ Mehemmed Eşşehir* bi Arab Hoca Diyarı Rumdan gelüb Haremi Hasda neşvünema bulub niçe medaris ve menasıbı âlilere mutasarrıf olub Medine mollası iken kurafei Bak'i mollası olub hükümü hükûmatdan munkati oldu Mukaddema hayatda iken dahi dağdagai halkdan âsudehal kûşenişin farigülbal bir recülü afif ehlihal kimesne idi Ve Hazreti Abbas kurbinde Şeyh Mehemed ibni Arraf (عراق) Pederi Mısır beğlerinden idi Kendüleri dahi bir mîri kebir idi Cifei dünyayı terk[1] ve müddet yetdi Badehu Mediniye gidüb merhum oldu Arabistanın şiddeti harında ayda bir kerre su içerdi Riya

[1] Bağdad Köşkü nüshası (idüb sulehayı ümmetden idi)

(Dört satır boş bırakılmıştır)

Bu mahalde Baki'in ziyaretleri tamam olub Medinei Münevverenin taşrasındaki ziyaretlerdir ki

Evsafı ziyaretgâhı harici Medinei Münevvere

Medinei Münevverenin canibi kıblesinde üç bin adım baid bağ ve bağçeler içre ubur iderek iki canibi nahlistan ve gül gülistan ve bağ ve bostan içre gidüb bülbülü destan ve hoşelhan sadasını istima ederek

Karyei Kubbetülislâmda Mescidi Kuba

İki yüz hanei mamurlu bağı irem misal bir karyei ferahfezadır Cümle ehli Medinenin teferrücgâhı ve mesiregâhı bir dilküşa karyedir Anda Camii Kuba Hazreti Resulüündür Gaza malile bina olunmuşdur Beyaz incu misal bir camii münevveredir Hakka ki nuru mahzdır Canibi garba mekşuf bir babı var Yedi kademe taş nerdüban ile uruc olunub hareme dahil olunur ancak bir kapudur Ve harem içre Hazreti Resaletin mubarek desti şerifleri ile dikdikleri hurma nahilleri ve bir nabka (1) dirahti var Gayet büyükdür Ve bu dirahti nabka dibinde bir âbı hayat kuyu vardır Âbı zezemden nişan verir Gayet lezizdir Hazreti Resaletpenah cümle sahâbei kiramlara kazdırmışlardır Bu haremden camie girüb Hazreti Resul mihrabında iki rikât hacet nemazı kılub dua ide cemii hayır muradatı hasıl olur Böyle bir dua müstecab olacak camii atikadır Mukaddema Hazreti Resaletpenah Mekkedden Medineye hicret etdükde ibtida bu cami mahalline gelüb üç gün bunda sakin olub bir mescidi muhtasar bina etdiler Bادهu Tebuk ve Ohud ve Huneyn gazasının mali ganayiminden Camii Kebir inşa etmişlerdir Şarkdan garba tulü yüz yirmi ayakdır Kâmil ve arzı mihrabedek altmış ayakdır Ve haricen dahi tulen ve arzan yüzer ayakdır Ve bu cami icre cümle kırk sütun payende üzre toloz kubbe binayi kavidir Asla ağaç bina yokdur Mihrabı tarzı kadim bir musanna binadır Üstünde bu Âyeti şerife tahrir olunmuşdur (Âyet Surei Bakara)

(بسم الله الرحمن الرحيم قد نرى تقاب و جهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها فول وجهك
شطر المسجد الحرام)

Âyeti masturdur Ve sünneti Resulullah üzre bir alçak minberi üzre

(ان الله يأمر بالعدل والاحسان)

[1] Sidre ağacı.

Âyeti yazılmışdır Ve bu mihrab üzre yine

(قال الله تعالى من تطهر في بيته ثم أتى مسجد قبا وصلى فيه صلوات كان باج عمره)

Ve yine bu mihrab üzre (Âyet)

(مسجد اسس على التقوى)

Âyeti merkum olunmuşdur Ve bu hatlar tahrir olunan iki mihrablar alçak mihrablardır Ancak birer âdem kaddidir Ve bu camiin sol tarafı köşesinde bir küçük mihrab vardır Anda Hazreti Resul daima ibadet idüb tilâveti Kur'an iderlermiş Ana *Mihrabı Mekşuf* derler Bu mihrabda bir küçük pencere misal bir delik vardır Mekke canibine nazırdır Hazret bu delikden daima Mekke tarafına nazar idüb vatanı aslîsi olan Mekke arzusun def idermiş Bu mihrabda iki rikât namaz kılan elbette ve elbette salimen ve ganimen vatanına vâsıl olur Ve bu camiin kubbesi tarafına kırk adım karib yol kenarında *Mescidi Hazreti Ali* كرم الله وجهه Haremei ve minaresi yokdur Bir müfid ve muhtasar elli âdem alur bir mesciddir Ve bu mescidden elli adım canibi kibliye yine ol rah ile gidüb *Mescidi Hazreti Ayişe* Bu dahi haremsiz ve minaresiz bir mescidi sagiredir Amma bağı irem içindedir Bu kariyede Camii Kubadan gayri cami yokdur ve minare dahi yokdur Cümle halk salâtı cum'ayı bunda eda iderler Ve Ayişe Mescidi mukabelesinde sokak aşırı bir hadikai irem içre *Bi'ri Eriş* بئر اريش Bizzat Hazreti Resaletpenah desti şerifleri ile hafrine mübaşeret idüb cümle sahâbei kiramların ianeti ile bir çahı ma olmuşdur kim gûya âbı zemzemdir Ve her kimin bir emrazı muhtelifesi olsa bu bi'ri zülâlden kırk gün nuş eylese biemrillâh dürrü beyz âsâ olub ol zahmetden halâs olur Hamdi Huda girmek müyesser olub Erdel gazasında küffar bizi münhezim idüb piyade firar iderek arak âlûd iken sovuksu içüb hafakan derdine mübtelâ olmuş idim Hamdi Huda bir kaç gün bu mâdan nuş idüb ve bir kaç kerre gusül idüb ol derdden halâs oldum Ve bu kuyunun vakıf sığırları vardır Şeb ruz bu amik kuyudan su çeküb tulumlarla havuzu azîmlere döküb andan bağı iremlere taksim olub cümle bağçeleri rey olur Ve cümle huccac bu havzu kebiyelerde sifaverlik [1] idüb gusül iderler Ve her bağda gûyi gûyi sohbet idüb ibadet iderler Limon turunc şükûfesi rayihasından âdemin dimağı muattar olur Ve bu kuyuya Hazreti Osman halife iken teferrüce gelüb tecdidi vuzu iderken Hazreti Resaletpenahın mührü nübüvvetini bu kuyu içine düşürüb nice bin ciddi cehd idüb âhirül emir bulunmıyub feragat etdiklerinde efvahi nasda

[1] Bağdad Köşkü nüshası (şinaverlik)

şayi oldıkim Hazreti Osmanın bahtı döndü Mührü nebi elinden gitdi Hayır değildir diyu tefe'ül etdiler Kırkınıcı gün Hazreti Osmanı şehid etdiler Bâlâda tahrir olunmuşdur Badehu Hazreti Ali halifei nebi oldukda nice yüz âdeme ihsanlar idüb bu çah icre ciddi cehd ile ol mührü aradılar Bulmıyub feragat etdiler

Bağçei Sokollu

Vacibüsseyir bir ardı behişt misal heşt maksurei münakkaş sihri hilâl kâhlar var kim teferrüc iden dilşad olur Cümle suyu mezkûr Hazretin çahı masındandır Bunda dahi عشر افشمر şafiî havuzları var Canibi erbaasında ful ve nesrin verdi ahmer ile müzeyyen kasrı haver-naklardır Ve bu mahalde nice ziyaretler ve nice ibretnüma âsârlar var Amma bu kadar ile iktifa etdik Andan Ziyareti Nahleteyn (زیارت نخاتین) Hazret mubârek desti şerifleri ile dikdiği hurma ağaçlarıdır İki de evci âsünama serçekmiş nahli seramedlerdir Tahtında iki rikât ne-maz kılub dua etmek gerek Ve yine bu Medine bağları icre Bi'ri Urve bin Zübeyr (بئر عروه بن زبير) derler bir çahı ma vardır Lezzetde âbı zemzem gibidir Hasıyyeti gayet çokdur İçen âdemi semin ider Amma her bar içse semizliğinden hareket etmeğe mecali kalmaz Ve yine buna karib Bi'ri Kazaa (بئر قضاة) Hazreti İbrahim kazmış derler bir âbı hayat kuyudur Hazreti mefhari mevcudat bu kuyu suyu ile abdest alub baki olan mai zülâli yine kuyuya dökmüşlerdir Ve bu bi'r içre نبت الشفا diyüb mubarek ağzı yarların bu çah içre ilka eylemişlerdir Hâlâ âbı nab bir kuyu uyun[1] hatır olan nuş etse biemrillâh şifa bulur Ve her diyara kumkumalar ile hedaya götürüb[2] zamanı cehaletden kalmış bir çahı atikdir Esed ibnül Uzmil Yahudi nam mel'un günden güne nahoş olub ilâc mümkün olmadı Ahirül emir meliykelerin[3] ilâmile bulub bu mahalde Cenabı Bari kibelinden سورة مودذین nazil olub Hazret hâlâ bu kuyudan ehli Medine su içmezler Ve nef'i dahi yokdur Ancak besatınleri [4] Hazretin hurma bağı içinde bir mâi hayatı safabahşdır Hazreti Resaletpenah(a) havatîn tayifesi varub âbı nabından nuş iderler Yetmiş hassası vardır Cümle nisvana müteallik hassiyetlerdir Cümle-den biri bir hatun vaz'ı hamil mahallinde usret çekse bu çahı madan nuş etse biemrillâh bilâ meşekka mahalli masdarı şak olub masum müştak olur Ve hayzı halinde nuş etse munkatı olub nefasdan pak olub vatyi helâl olur Ve duhteri naşüküfetleri ve cümle havatînler

[1] Bağdad Köşkü nüshası (uyunu ibret nümün)

[2] » » » (götürürler)

[3] » » » (melâikelerin)

[4] » » » (rey iderler)

bu bağı iremin havuzunda gusül iderler Anınçün Hazretin bu bağına Bağ Nisvan derler Havatînlere mayil olduklarından cümle ehli beyte bu bağı vakf eylemişdir Rical makulesi bu mahalle gelmezler Eğer züvvarı huccacdan gelirse mahfi bulub bağbanlardan izin olursa girüb ziyaret idüb ibadet iderler Andan yüz adım *Camii Kibleteyn* dir Bâlâda zikri sebkat etmişdir Hazreti Resaletin üçüncü bina etdüğü mesciddir Harem ve minaresiz bir mesciddir Bundan yüz elli adım ba-id taş nerdüban ile çıkılır *Mescidi Selman Fars* Bu dahi haremsiz ve minaresiz bir kasrı âli misal bir küçük mesciddir Ve buna yüz adım karib *Mescidi Hazreti Osman* Bu hahi taş nerdüban ile uruc olunur haremsiz ve minaresiz bir müfid muhtasar mesciddir Ve yine buna karib *Mescidi Hazreti Ali* Bu dahi öyle sade bir haremsiz ve minaresiz mesciddir Huccacı n üslimîn geldikde cemaatleri çok olur Bu mescidlere iki kerre gelüb ibadet idüb Medinei Münevverenin şimal canibinde

Hazreti Hamza ziyaretlerin beyan ider

Evvelâ haymelerimizde kamil yüz elli atlı ile pürsilâh olub ziyareti Hazreti Hamzaya müteveccih olduk Zira hayli mesafei baidedir Ve az âdem ile gitmek muhalifdir Zira Ohud gazası olan yerdir Şimal canibi sengistan ve çengelistan ve Hayberistan dağlarıdır Hayber Yahudileri kemingâhlardan fırsat bulursa çıkub âdemi helâk ider Da-ima fırsat gözedir Hakir pürsilâh askerle Medine bağları içre seyir temaşa iderek sun'u acib ve garibler var kim tabir olunmaz Cümleden biri bu bağlar icre olan hurmaların kaddi âdem kaddi kadar ancak var Cümle hurma tuşeleri yerde rimal üzre salkım salkım olub akiki Yemenî var yerde yatır Âdetullah bunun üstüne caridir kim nahlı hurma evci âsümana serçekmiş ola Amma bu mucizei Resulullahdır kim Antab bağı gibi üzüm teykeleri gibi yerde yatır Bunları temaşa iderek ibtida bin adım gidüb

Mastabai Hazreti Resul

Hazret bunda gelüb Ohud gazasına giderken bunda mubarek tennine zırhı Davudî giyüb mubarek meyanına seyfi meslûllün bend kılub bizzat kendüleri Çaryarı Güzîne kılıc kuşatdı Ve gülbangi muhammenî çekildi Hazreti Hamzai kılinc kuşanmağa arayüb bulmadılar Bu mahalden kadir olan ta Hazreti Hamzaya varınca piyade giderse sevabı cihad ider Hakir etek dermeyan idüb atımı gulâmıma verüb ol şiddeti harda piyade olub سورة الهيكم النكار ü tilâyet iderek bir saatde

Vadii hayyamei Resul

Yani Orduyu Resulullah yeri bu mahalde bir küçük soffa vardır Hazretin ihramdan haymesi bu soffa üzre imiş Bunda dahi iki rikât nemaz kılmak gerek Sünnetdir Bu malde Hazreti Resaletpenah guzâtı müslimîni çenge âmâde idüb saf saf asker tertib eyledi İbtida yedi bin bahadırı namdar eshabı kibar ile Hazreti Hamzai taliai asker idüb çarhıya memur etdi Ve Halid ibni Velid yeminde yedi bin askerle âmâde oldu Ve Hazreti Ömer ve Amru ibnil Âs piyade azab askerine serdar olub bu sahrayı azîme içre yürüdiler Hakir dahi cümle refiklerimize tenbih idüb bu soffada ikişer rikât nemaz kılub Niyetül gaza diyüb kılıçlarımız kemerlerimize bend kılub şimal canibine beş yüz adım gidüb *Soffai Aşura Şam huccacı badelhac* bu mahalde mahı Muharremde aşura bişirüb fukaraya bezl ederler Ve bir soffa dahi *Surre Emini soffası* ve bir soffa dahi *Molla soffası* ve bir soffa dahi *Şeyhülharem soffası* Bu mezkûr dört soffa Çaryarı Güzînidir her sene Hazreti Resalet ile bu mahalle gelüb Hazreti Hamzai ziyaret idüb aşura tabh idermiş Hâlâ sünnetdir Huccacı Şam geldikde kırk elli bin âdem cem olub bin kazan aşura pişirüb Medine kavmı kendileri bile aşır aşına dönerler Bu sahrada nice bin ocak yerleri ve çadır soffaları ve kırk elli yerde kahvehane soffaları ve su kuyuları vardır Ve bu mahalden yine şimal canibine yüz adım gidüb

Ziyareti Hazreti Hamza رضي الله عنه

Medineden bu mahalle bir saat yerdir Bir camii kebir misal bir kubbei âlidir Kibliye nazır bir kapusu var Altı kademe taş nerdüban ile çıkılır Andan bu âsitanenin haremine duhul olunur Bir beyaz sengi mücellâ ile mefruş bir haremi menkuşdur Bu haremin kiblesi tarafı kubbesi altında ta mihrab önünde kubbei âlinin ortasında çarkûşe bir parmaklık içinde bir yeşil sof ile mestur bir çarkûşe sanduka içinde âsudedirler Bunda bir Yâsini Şerif tilâvet idüb sevabın ruhu şeriflerine hibe eyledik Ve her kim kılıc taşırta teberrüken kılıcın Hazreti Hamzanın sandukası icre koyub bir zemandansonra çıkarub türbedarlar tekbir iderek kemerine kuşanalar gaza sevabın bulur Ve Hazreti Hamzanın seri saadeti ucunda yine zürriyetlerinden *Şerif Salih* قديس سره ulu sultandır Çok kerametleri zâhir ve bâhir olmuşdur Bunlarla bir sanduka icre asudedirler Hazreti Hamz(a)nın ne-sebi şerifleri ammi Resulullahdır kim Hazretin pederi Abdullahın liebin ve ümmün biraderleridir *Hamza ibni Abdül Muttalib* dir Âli Haşimîdir Ve Hazreti Resul ile süd karındaşlarıdır Nübüvvetin ikinci senesinde Hazreti Ömerle beraber islâm ile müşerref oldu-

lar Mücahidi fisebilullah zurâver tüvana ve şeyhi muzaffer min indallah idi Nice gazalara serdar olmuşdur Âhir bu Ohud gazasında Hazretin mubarek dendanı şerifi şehid olduğu mahalde Hazreti Hamzada küffar Hayber içinde kalub cenk ide ide nice yüz küffarı dendanı tigden geçirüb kenduyi dahi pare pare idüb şehid etdiler Ve askeri münhezim idüb Medine(ye) bir saatlik yerde avdeler[1] biemrillâh yine guzati müslimîn ile Hazreti Ali ve Fazl ibini Ebu Talib yetişüb küffarın yüzün döndürdiler رحمه الله عليه varub bu kadar mali ganayim ve niçe bin küffar katl olunub Hazreti Hamzanın cesedi şerifin alub bu mahalde[2] müddeti ömür sene Hazreti Hamzanın hareminde bir âbı hayat kuyu vardır Ve bu âsitanenin taşrasında sokak aşırı *Mescidi Şeyhülharem* bir küçük olmasıçün bir müsafirhane ve bazı maksurecikler vardır Ve bir bürkei azîmi bağ ve bağçeli çiftlikler var Andan şimale üç yüz adım gidüb Ohud gazagı cengi taşnerdüban ile çıkılır bir soffadır Hazreti Resaletpenahın sinni şerifi[3] sin derler Nemazgâh misal bir küçük mihrabı vardır Bunda dahi iki rikât nemaz kılub âfâtı semavîden ve âfâtı arzîden masun mahfuz olmak için dua etmek gerek Hikmeti Huda bu sahranın haki beyazdır Bu mahallin haki Hazreti Resaletin mubarek dışı kanı döküldü Andan humret üzredir Bu hakden bir âdem parmagile dişine sürse vecayı sinden ve nazleden emin ola Mücerrebdir Bu soffadan yine şimal canibine beş yüz adım gidüb *Cebeli Ohud* evci semaya serçekmiş kara kızıl kayalı çıplak evci semaya serçekmiş mehib dağlardır Ve azîm garlar vardır Bu mahalde bir dere vardır Ana *Makteli Hamza* derler bir muzlim ve mahuf yerdir Bu mahaldeki gar kemingâhlardan küffar huruc idüb Hazreti Hamzai bunda şehid eylemişlerdir Hâlâ ol mahallin kayaları kırmızı kan gibidir Gayri yerleri beyaz ve kara kayalardır Bu mahalde dahi iki rikât nemaz kılub acele ile avdet etdik Zira bîeman yerdir Bu mahalde at binüb kılıc kuşanır farisülhayl ve piyade olan fetayi şecî sahibülhayl bismi ilâh ile eline kılıcın alub Niyyetülgaza diyüb Allah Allah diyerek at birağub yahud piyadece cenkde hareket ider gibi dilâverane cevelân etmek bu arsağâhda sünneti Resulullahdır kim gaza sevabıdır Andan cenub canibine geru gidüb iki yüz adımda

Ziyareti harmeni şüheda

Bu mahalde binden mütecaviz sahâbei kiram şehid olub alettertib

[1] Bağdad Köşkü nüshasında bu kelime yok,

[2] » » » (defn etdiler)

[3] » » » (ni defn etmişlerdir)

defn olunmuşlardır Amma üzerlerinde kubbeleri yoktur Amma bazı müteayyin kibarı eshabın ve Muhacirîn Ensarın ve sikadan olan ravii hadis kibarı güzînlerin merkadleri sengi mezarları ve birer soffa ile malûmlardır Bunlardan maadası bir sahra içre kuburu eshabı kiram zeyn olmuşdur Hikmeti Huda karibülâhd vaki olmuş Bir kerre bir azîm bârânı rahmet nüzul idüb bir seyli azîm olur kim bu şühedalarından yetmiş kabri şerifin haklerin seyl götürüb cesedi şerifleri terü taze kimi hab âlûd misal yatır Kimi oturur Kiminin kanı cereyan ider Kimi bîdest Kimi bîpay Kimi mecruh Kimi bîkelle Kimi habı rahatde yatırlar Bu hali pürmelâl haberi ahalii Mediniye varub cümle ulema ve suleha ve meşayih sâdât has âm kazma ve kürekleri ile bu mahalle gelüb görseler kim cümle şühedaların vücudu şerifleri terü taze dururlar Canü dilden dini mübîn uğrına şehid olmanın fayidesin müşahede idüb cümle halk mücahidi fisebilullah olmağa arzu iderler Badehu tevhid tehlil ve tekbir ile her şüheda hali üzre dururlarken üzerlerine ol haki anber âsâdan yığub kabri şeriflerin ayan iderler Badehu Şeyhülharem olan sahibülhayrat sevabına kask idüb ihtimaldir bir dahi seyl tuğyan idüb yine şühedalar müteezzi olmasın için bu şühedaların dere canibine dört yüz adım tuli bir kârgir bina birer sayf bina idüb cümle şüheda garkı âbdan halâs olmuşlardır *رضوان الله تعالى عليهم اجمعين* Amma bu mahalli ziyaret etmede bir âdâb vardır Vakti seherde hava mutedil iken yalın ayak başı kabak *سورة مقابر* okuyarak bu şuhudistanı ziyaret idüb ruhaniyyetlerinden istimed taleb idesin Amma vakti zuhurda yalın ayak gezilmez Zira zemin âteş gibi yanar Müstamel paypuş giyüb ziyaret etmek iktiza eder Öyle olsa bîdeblük olmuş olur Şart seherî ziyaret etmek gerekdir Bazı kimesneler bu bina olunan divar üzre pabucile yürüyüb ziyaret ider Gam değildir Ve bu divarın bir ucu ta Cebeli Ohud dameninde Hazreti Hamza şehid olduğu mahalle varır Bir ucu yine Hazreti Hamza âsitanesine karib varır Bu sahra serapa hunu sahâbe ile mülemma' olmuşdur Tebevül tegayyuzdan hazer idüb âdâb üzre ziyaret etmek gerekdir" vesselâm Zira bu fezaya Şüheda Tarlası derler Nice bin can ve baş oynamış tarladır Mahsulü dua harmeninde diriler kim (Hadis) *اذا تحيرتم في الامور فاستعينوا من اهل القبور* Ve bazı sulehayi ümmetden kimesne Hazreti Resaletin [1] penaha muhabbetinden uğruna can feda idüb şehid olanlar içinde bulunayım diyu bu mahalde defn olunması için vasiyyet ider *اللهم يسر* Ve her sene mahı Muharremde ve mahı Saferde bu Hazreti Hamza âsitanesinde mevlûdu şerif olub yedi sekiz bin âdem cem olub mevlûdu şerif tilâvet

[1] Bağdad Köşkü nüshası (resalet)

olurken elbette aşkı ilâhî ile âlûde bir â(de)m merhum olmuş bulunur Acib sırrullahdır Ol âdemi gasil idüb şühedalar harmenine defn iderler رحمة الله عليه Bu arada dahi Medine haricindeki ziyaretler tamam olub yine bağ ve bağçeler içre Medinei Münevvereye varub

Evsafı ziyareti veda

İhvânı züvvaranı seyyahana malûm ola kim bu Medinei Münevverenin bu tertib üzere ziyaretleri tamam oldukda şart oldur kim ibtida kelevvel pâk gusül idüb ve pâk libaslar giyüb yahud mahrem varırsan dahi nurun âlânurdur Âdâb üzere kal'a kapusından içeri girüb ta Hazreti Resulün camii şerifine varınca salâvatı şerifiye müdavemet iderek vara Amma evvelki gibi Babı Selâmdan girmiyê Âdâb oldur kim bu ziyareti vedada Hazreti Resaletpenahın payi saadeti tarafında Babı Cebrilden girdikde bu duayı okıya

السلام عليك يا رسول الله نسئلك ان تسأل الله ان لا يقطع آثارنا من ذريّاتك و حرملك
بان يعيدنا سالمين غانمين الى اوطاننا وان يبارك لنا فيما وهب لنا من الولد و حول من
النعم و يرزقنا الشكر على ذلك اللهم لا تجعل هذا آخر من زيارت قبر نبيك فان
توفيتني قبل ذلك فاني اشهد في مماتي ما اشهدته في حياتي ان لا اله الا الله وحده لا شريك
له وان محمداً عبده ورسوله ربنا آتانا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار
سبحان ربك رب العزّت عما يصفون و سلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين

diyüb Elveda Ya Resulullah Elveda diyüb giru giru gide vesselâm Elhamdülillâh bu tertib üzere kırk yıl arzu etdiğim efendim Hazreti Resaletpenahı ziyaret idüb bu üslûb üzere alâkaderülîmkân ve evsafı şeriflerin tahrir ve tesvid etdik هذا من فضل ربى Ve saat besaat ziyaret etdiğimiz yerleri rub'u dayire ile tahrir eyledik Evvelâ bu Medine iklimi sanidedir İklimi sani bikavli hükema öyle bulunmuşdur kim mebdei arzı 20 derece ve 27 dakika ola Ve etvali neharı 13 saat ve 15 dakika ola Ve bu iklimi saninin vasatı ol makamdır kim arzı 24 derece ve 4 dakika ola Ve tuli neharı 13 saat ola Efvahı [1] ve gündüz beraber ola Hayır Bu söz efsanedir Mekkede bile şeb ruz beraber değildir[2] Amma bu Medinede tuli nehar on üç saat

[1] Bağdad Köşkü nüshası (âlemde iklimi sani)

[2] » » » (müddet nehar leyl beraber değildir Mekmeden canibi cenuba on iki saat lebi deryada Cidde benderindedir Yelmelm namı mahalde dürüst şeb ruz beraberdir)

[1] beyan ider

Evvelâ Hüseyin paşa efendimiz tarafından toplar atılıb cemii huccac ziyareti veda günü Medineden cenub canibine şahrah ile giderek şehrin iki canibinde sarayı âli iderek tathir olmuş kara taşlıklı yollar ile 2 saatde

Menzili Bi'ri Hazreti [2]

lerin yıkmıyub meks iderler Tevabii çok olan hayme ve hargâhların kurarsa sa'y iderler Evvelâ Bi'ri Ali nam mahal bir düz yerde bayırlar kurbinde Hazreti Ali bostan kuyusu gibi bir vasî kuyu kazmış Canibi erbaasından sığırlar ile dollablarından âbı hayatı çekilüb *عشرا فمشر* havzu azîmler vardır Anlara Bürkei Ali derler Bu âbı hayat ol bürkiye leb berleb olub bu kadar bin huccacı uryan ve püryan ve giryan künan gusül idüb taşra çıkub ihramların kuşanırlar Ve Bi'ri Aliden nuş iderler Gayet leziz sudur Ve kuyusu alçakdır Ve hurma bağçeliği içinde bir teferrücgâh yerdir Ve canibi erbaasında ahali Medinenin bağları ve çiftlikleri vardır Ve bu mahalde ehli Medinenin cümle âyânı ve huccacı ve ehli esnafları gelüb bir azîm ordu bazar kurulub beyi şira olur Ve ehli Medineden niçe bin fukara gelüb huccacı müslimînin ümmîlerine ihrama girmenin şurut kuyudın talim iderler Evvelâ mezhebi No'man ibni Sabitde ihramdan evvel gusül sünnetdir Andan ihrama girmek dir Amma ihrama girmenin üç şartı vardır Evvelâ biri Müfred bilhacdır Sani Müfred bilumredir Salis Müfred bil Kur'andır Bu cümleden efaldır Amma ümmî âdeme gayet müşkildir Zira ferayizi müstehabat vacibat sünenlerinin kemahüve hakkuhu şurut kuyudu müşkildir Değme âlim şurutile icra idemez Amma hakir zaif terkiib fakir olmağile Umre âsân olub umriye niyyet eyledim *Hâzâ duai umre* اللهم انى اريد العمرة فيسر هالى و تقبها منى و باركلى فيها نويت العمرة و احرمت الله تعالى deyu ihram kuşanub pabürehne ve serbürehne olub abdalı uryan oldukda *bu duai okıya* Ve savtı âlâ ile feryad iderek tilâvet ide *Duai telbiye* اللهم لبيك لبيك لا شريك لك لبيك ان الحسد و النعمت لك و الملك لا شريك لك diyu ihram ile dervişan gibi reftar iderek telbiye duasın okıya Amma elde bir arka kaşıyacak şart ve sünnetdir Zira ta Arafatdan dönüb Mine (مينه) bazarında kurbanlar kesilüb esbab giymeyince tırnagile kaşınmak yokdur Eğer kaşınırsan bir kurban cinaye lâzımdır Anıncün cümle huccacın elinde birer arka kaşıyacağı vardır Netice bir uryan derviş olub alâyıkı dünyadan beri olursun Ve ihrama girmek oldur kim Ali kuyusunda badelgusül bir pembe bezinden bir peştamal belde ve biri dahi eğninde bürü-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mekken Medineye gitdiğimiziz)

[2] » » » (Ali)

nürsün vesselâm Amma harir haramdır Ve üzerinde dikişli esbab olmıya Amma âlâtı silâh kuşanmak mukarrerdir Amma İmamı kavlince bu Âyeti Şerife hükmünce silâh ve akçe kisesi taşımak caiz değildir (Âyet) الحج اشهر معلومات فمن فرض فيمن الحج فلا رث و لافسوق و لاجدال في الحج emrine imtisalen lâcenk cidal cayız değildir Amma İmamı رضي الله عنه

Arab aşkıyası haline vâkıf olub silâh kuşanmağa rıza verüb cayızdır demiş رحمه الله عليه Bu İmam kavli üzre zaif olub umriye niyyet iden bir kac vakit nemaz ihram ile kılub yine kel-evvel esbabların bir yerden giymeğe rıza verüb Kâ'biye karib Umre nam mahalde yine ihrama girüb ta Minede kurbanlar kesilince ihram ile dura Ve esbabın bir yerden giydigiçün bir cinaye kurban ide Ve eğer her gün birer esbabın başka başka giyerse her esbab için birer kurban lâzım gelir Ve tırnagile kaşınsa kezalik cinaye kurbanı lâzım gelir Ve eğer yalnız hacca niyyet ideremsen (idersen) duası ve niyyeti böyle tilâvet olunur *Duai niyyeti ihramiül hac* اللهم انى اريد الحج فيسره لى و تقبله منى و باركلى فيه نوبت الحج و احرمت الله تعالى Bu niyyetde dahi tırnagile kaşınmayub ve kehle öldürmeyüb füsuk cidal etmemek gerek Ve üçüncü niyyet niyyeti Kur'andır *Duai niyyeti ihramı Kur'an* اللهم انى اريد العمرة و الحج فيسره ها [1] منى نوبت العمرة و الحج و احرمت بهما لله تعالى Bu niyyetde dahi tırnagile kaşınmayub pire ve kehle öldürmeyüb ve lâfüsuk velâ cidal nassı katı emrine fermanber olub kimse döğmeyüb söğmeyüb cenk cidal eylememek gerek Zira cinaye kurban etmek gerek Eğer bunlara tahammül ideyim kehle ve pire öldürürüm ve tırnagile kaşınırım ve sevdazede kimesneyim çekişirim ve döğüşirim dersen müfreden bil umre niyyet etmeden evlâsı yokdur Zira üç vakit salâtı eda idince ihram ile dururum ve cümle esbablarım giyerim ve cinaye bir kurban ile cinayei iskat iderim dersen Umre niyyetinden âsân niyyet yokdur Ve bu Bî'ri Alide üç nevi üzre niyyet idüb ihrama girdikten sonra bu Bî'ri Alide bir *Mescidi Hazreti Ali* vardır Bir hurma hadikası icre on iki kubbe kârgir bina minaresiz mesciddir Cümle huccac anda ikişer rikât sünneti ihram kılub hukuku valideyn için dua etmek gerekdir Bu mescidin ne mahfili ve ne minberi ve ne döşemesi vardır Cümle kum döşeli bir mescidi münevverdir Bu Bî'ri Alide cümle huccac beyaz kefenlerin boğazlarına geçirüb başı kabak yalın ayak âdemlerin اللهم لبيك sadaları evci âsumana peyşveste (peyveste) olub sadyi Allah Allah kopar kim gûya mahşer gününden bir nişan olur Dağ ve taş beyaz kefenli âdem ile malâmal olub herkes alâyıkı dünyadan el cekerler Bادهو Bî'ri Alide salâtı mağribi

[1] Bağdad Köşkü nüshası (لى وقتيهما)

eda idüb nefirler çalınub Bi'ri Aliden cümle tulumları doldurmak gerek Zira ileri Kuburu Şühedada su yokdur Andan meş'aller çiragan olub kible canibine tathir olmuş yolların iki canibinde Medine kuraları içre ubur iderek Bi'ri Aliden öte Mekke şerifi hükmündedir Gayet emn emandır Yagî ve bagî ve dagî Urbanı uryan havfi yokdur Amma ordu içindeki akkâm meşalcıyan ve kavvas ve sakka ve cemmal haşaratların hırsızlarından gayet ihtiraz lâzımdır Bi'ri Aliden cenuba yine taşlı ve bayırlı pak yerlerdir Anda o kadar havf olunmaz Belki içre giderek

Karye

Karye

hükmünde bağ ve bağçeli cami ve hammamlı mamur kuralardır Bunları ubur iderek cabeca mugeylân âheste reviş giderek 12 saatde

Menzili Kuburu Şüheda

Bayırlı ve taşlı ve mugeylânlı bir Melek Ahmed paşa efendimiz Şam veziri iken ol sene giden huccacdan bu mahalde bin Resalet asrında Mekke münkirleri ile bu mahalde cengi azım olub binden mütecaviz sahâbei kiram hâlâ merkadi şerifleri zâhir ve bâhirdir Bu menzilde mugeylân hıyabanları içre meks olunub Çün Urban mekûlât meşrubata müteallik âbı hayat sular getirdiler Hamdi Huda kiçelerin dürüb vakti seherde nefirler çalınub andan yine cenuba dere ve tepe ve evci semaya serçekmiş kayalı dağlar içre merhum Ali Beğin tathir etdüğü mugeylânlı yollar ile *Bürke (i) Hayreti İbni Mesud* Bir azım bürkedir Amma suyu yokdur Buna karib *Şeyhül Harem bürkesi* ve sebil var Anı ubur idüb bir azım sa'b dereler içre kâh şarka ve kâh garba eğri büğrü sengi hârâlı dere ve depeli yerler ile ubur iderek Mastabai Gazal (مصطبة غزال) tarıkı âmin sol canibinde bir yalçın kaya dameninde bir küçük soffadır Hazreti Resaletpenah bu mahalde avcılara rast gelüb görseler kim bu sayyadlar bir gazali sayd etmişler Hemen ceyran Hazreti Resaleti görünce bi emrillâh lisana gelüb Ya Muhammed Beni bunlar sayd idüb yeseler gerek Benim hod iki körpe kuzucağım var Anlar bana muntazırlardır Hâlâ ac kalmışlardır Aman Ya Resulallah Rahmeten lilâleminsin Bu avcılardan beni halâs eyle Varub yavruklarımı duylıyub yine geleyim Andan beni boğazlıyub kefafı nefsetsinler deyu ceyran tazarru naliş ve reca etdi Derhal sahibi kerem kâni keremkârlık idüb sayyadlara buyurdılar kim Bu ceyranı koyverin varub kuzularına süd verüb yine gelsin Ol gelince ben mütekeffil Beni bu mahalde ceyranın yerine boğazımdan kayd idin buyururlar Sayyadı

münkirler dahi görekim (görelim) bu kâr âhiri niye müncer olur diyüb Hazreti ceyranın yerine kayd bend idüb ceyranı halâs iderler Derhal gazal kuzularına varub süd verüb oğullarına ider İki cihan serveri Muhammed benim için hapistir Anı kefaletden halâs idüb va'dime hilâf etmeyim Beni avcılar yese gerek deyu sergüzeşt seren-camını takrir idüb kuzuları ile vedalaşub ceyran ceyran gibi sekerek derhal huzuru Resulullah'a gelince sayyadı münkirînler bu hali görüb derhal on ikisi de imana gelüb sahâbei güzînden olub ceyranı âzâd etdiler Anınçün bu soffaya Mastabai Gazal derler Bu soffâ üze Hazret secdei şükür etdüğü mihrab vardır Âyende ve revendiye ârâmgâh ve ibadetgâh bir yerdir Bunda dahi teberrüken iki rikât namaz kılmak sevabdır Bu mahalli ubur idüb yine dere ve depe ve sarp dağlar içre tathir olmuş tarıkı âm ile ve kâhi kumsal içre ta Kuburu Şühedadan 13 saatde

Menzili Hazreti Cüdeyde (قرية جديدة)

Şerif hazretlerinin hükmünde bir vasî dere içre iki canibi sen-gistan kızıl dağlar içre altı yüz bağı ve bağçeli ve hurmalı mamur âbâdan kasabadır Tamir termimine sebep Mısır Emirülhaccı merhum ve mağfurünleh Rıdvan Beydir Bu dere içre yüz bin hurma dirah-leri vardır Yedi gûne nazik hurması ve gül gülistanı ve pür mahsul ve pürkiyahatlı ve âbı hayat sulu ve cümle haneleri kârgir bina ve cibs ile puşide hanei Urbandır Ve halkı gayet ağniyadır Ve Rıdvan Beğin kârgir bina bir cami(i) ve bir alçak minaresi ve bir hammamı ve esvakı muhtasarı vardır Ve camiin mihrabı önünde bir âbı hayat suyu var Ayni Zerka derler Bundan gayri bu şehir içinde niçe bin çahı mâlar vardır Amma gayet ısıcaktır Sehl kesbi heva etse buz paresi olur Gerçi bu kasabada altmış dükkândır Amma cümle huccacı ga-nimet etdiler Ve bu şehrin Arab sittileri arzı cemal iderek cümle metaların getirüb beyi şira iderler Ve gayet mahbubei zemanе nis-vanları vardır Misli meğer Şam Havranında ola Ve bu şehrin şar-kında kayalar dibinde Ziyareti Şeyh Sadeddini Rumî Sahâbei kiram-dandır Bir kubbei sagire içinde medfundur قدس سره العزيز Bu şehrin deresi içre baş aşağı bin adım yine bu Cüdeyde ahalisinden kırk elli hane ve bir mescidi ve bir bürkei azîmi Sultan Muradı Rabiin validesinindir Suyu yine Ayni Zerkadandır Amma dükkânları yokdur Bu mahalde hurmalık içinde Ziyareti Şeyh Salihî Rumî müfid ve muhtasar kubbecikte medfundur Bu mahallere ta Bedr Huneyne varınca Hazreti Resaletpenah Vadii nahli Huneyn buyurmuşlardır Bu Cüdeydede vakti zuhurda kûsü rihletler çalınub sâfi hurmalı bağ ve

bağçe ve dereli âbâdan kuralar içre bazı yeri yalçın kayalı evci âsü-
mana serçekmiş mehib kûhu bîsütunlar içre ve bazı yeri kumsal ve
bazı yeri mugeylân ağaçlı dağlar içre olmak ile kâh şarka ve kâh
garba eğri büğrü yollar üzre gidüb Bedr Huneyne karib tariki âmin
şarkında

Cebeli Sacnan (جبيل سجان)

Evei semaya kad çıkmış bir ahmerüllevn uryan cebeldir Hazreti
Resalet penah Hicretin sene tarihinde Cudeybiyye[1] gazasına giderken
bu mahalde askeri islâm meks idüb Hazreti Resul bu dağ üzre çıkub
askeri islâma nazar idüb dua etmişdir Bu cebelde maadini zümrüd
vardır Ve bu Cüdeybiyye [2] feth olub ol vakit Seyyidi veledi beni
âdem ve mefhari hümei âlem akalîmi seb'ada olan mamurei zeminde
Kıralara ve Acem Şahı Perviz Şaha fetihnameler ile elçiler gön-
derüb islâma davet kıldılar Ve bu Cebeli Sacnanın canibi garbîsinde
Cebeli Arc (جبيل عراج) derler bir cebeldir Olkadar âli değildir Hazreti
Resaletin Bedr Huneyn gazasından ganimet olan koyun ve keçileri
garlar içre yatub otlarlardı Ol ganemler zürriyyetinden beyaz örgüçlü
koyunları ve münakkaş keçileri vardır Bu ciballeri hayli mesafei
baideden seyir temaşa idüb yine oldereler içre

Karyei

Karyei

Karyei

Karyei

Cümle bu kuralar mamur âbâdan bağ ve bağçei gülistan nah-
listandır Ve âbı hayatı Ayni Zerka bu kuraların içinden cereyan
ider Mucizei Resuldür Bu Ayni Zerka Hazreti Resaletpenah ne ca-
nibe azimet buyururlarsa tahtelarzdan bu Ayni Zerka cereyan idüb
Hazretin murad idindikleri yerde zâhir olurdu Anınçün beynel
Mekke vel Medine bu Ayni Zerka gidüb Merdivenin canibi garbîsinde
gayib olur Ve bâlâda mezkûr olan kuraların sagir ve kebiri ve mah-
bub ve mahubeleri has ve beyaz ekmeklerin ve mutabbak kâhlarını
ve gûnagûn hurma ve batihlerin ve şaîr ve fullerin şahrah üzre çıka-
rub cümle huccacı ganimet iderler

Karyei

Bu dahi üç yüz haneli bağlı ve bağçeli bir cami hammamlı ve
Ayni Zerka sulu bir mamur keryedir Şerif tarafından bunda bir
şerif hâkimdir Bunda dahi eümle sittiler metaların meydanı muhab-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Hudeybiyye)

[2] » » » (Hudeybiyye)

bete çıkarub beyii iderler Bu karye ahalisinden olmağile huccacın kalmış develeri yerine kiraları ile hayli deve verdiler Ve bunda cümle huccaca deve لا بالاسلامه يا حجاج مبرور قبول انشا الله diyu sıbyanları istikbale çıkarlardı Ve dahi يا حجاج هذا خاص بياض عيش deyu yağlı ve ballı gözlemelerin âhu gözlü Ve dahi ubur idüb ta Cüdeydeden [2] 18 saatde

Evsafı kal'ai Bedr[1] (قلعة بدر)

Sen 2 tarihinde Hicretten sonra bizza(t) Hazreti Resaletpenahın fethidir kîni[3] Ebu Cehli lâîn yetmiş nafer ehli sakar keferi fecere ile maktul oldılar Tali yetmiş nefer kimesne ile bedesti Kâ'b bin Ömerül Ensarî(i) esir idüb Hazreti Resalet huzuruna dest berkafa bağlı getirüb cümles islâm ile müşerref olub Hazreti Abbasın başına Hazreti Resalet kendü siyab imamelerin giydirüb cümle sahâbei kiram Mubarek ola ya Abbas didiler Hasılı kelâm bu cenkde reisi müşrikîn Ebu Cehl nam pehlivanı lâîn yetmiş aded facirîn ile katl olub yedi bin nefer keferi mürd oldu Ve bin neferi şerefi islâm ile müşerref oldu Ve altı yüz sahâbei kiram şehid oldu Bu cenkde küffarın inhi zamın Mekke de Ebu Leheb lâîn işidüb derdinden haste olub ol hali bedfiali pürmelâl ile bedhanesine odun getirirken bir senk üzre teneffüs için odunu koyam zan idüb derhal arkasından odun taşın ardına devrilüb oduna bağlı olan ip bogazında kalub Ebu Leheb boğulub mürd oldu Hakkında Surei Tebbet nazil olub (Âyet)
 fethinde hayli üsret çekilmegile cümle sahâbei kiram Hazreti Resaletden reca idüb kal'asın münhedim etdiler Hâlâ cabeca âsârı binaları zâhirdir Ve hîni muhasarada Hazreti Resalete atdıkları taşlar biemrillah kum gibi olub şehrin cenubu canibinde bir küçük kumlu cebeli sagiredir Ve yine bu şehrin cenubunda orduyu Resul meks etdüğü verde Hazreti Resaleti basaadetin haymei mübarekeleri kurılan mahal bir alçak sofficaktır Ve mihrabında ibadet iderler Ziyaretgâh has âmdır Ve bu şehre havale kible canibinde şehirden beşyüz adım bir alçacık kayalı dağ üzre

Garı Nebi

Hazreti Resul bu gar içre ibadet idüb sahâbei kiramın mansur ve muzaffer olmasıçün dua iderdi Bu dahi ziyaretgâhdır Ve bu gazayı Bedr Huneynde nekadar sahâbei kiram şehid oldılarsa bu ma-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Huneyn)

[2] » » » (Hudeydeden)

[3] » » » (Müşrikîni)

halde medfunlardır رضى الله عليه Bu Bedrde olan gazayi ekber meğer Ohud gazasında olmuş ola Hazreti Resalet binefsihi yirmi sekiz gaza etmişlerdir Amma Bu Bedr gazası ve Ohud gazası cümleden gazayi ekberlerdir Bu Bedr Huneynin canibi cenubunda bir muattal susuz kuyu vardır Bu cebelde mürd olan fecerelerin lâşei murdarların Hazreti Resaletin emrile bu çahı gayyaya ilka idüb yerlerin darülbevar iken dünyada bi'ri bevar oldu Ebu Cehl lâîn dahi bu bi'ri muattalda amelî batılasile bu bi'ri amikde kaldı Amma rayihalarından bu bi're yakın varılmaz Ve dayima bir feza' ve ceza' vaveylâ sadası istima olunur derler Amma hakir bu çahı sakarın yanından geçdim Sadaların istima etmedim Amma rayihai habiseden gücile ubur etdim

Der vasfı Bedr Huneyn

Bu şehrin canibi erbaası yalçın kızıl kayalardır Belidesi bir vasî fezaya vaki olmuş hurma şecerli bir belidedir Lebi Deryayı Kulzûme beş saat karib memerri nası huccacdır Şerif hazretleri tarafından bir şerif kayimmakam hükûmetidir Ve Mekke mollası niyabetidir Bir kumsal sahra içre dört yüz toprak örtülü Arab beyitleridir Bir kârgir bina camii var Altı kubbei müdevverdir Mihrabı ve minberi tarzı kadimdir Amma minaresi yokdur Hareminden Ayni Zerka cereyan idüb camiin sol canibinde bir büyük bürke vardır Anda cereyan idüb leb berleb olur Bu bürkenin canibi kıblesinde bir kubbeli bir mescidi dahi var Ve bir hammamı var Amma hanı yokdur Ve cümle iki yüz miktarı müfid muhtasar dükkânları vardır Ve Mısır hac yolu dahi bu şehirde Şam yoluna muttasıl olur Ve Mısır huccacı bu Bedr Huneyne gelüb iki gün cice meks idüb kanadili bîhisab ile ve meş'ali fanusu lâyuadler ile orduyi huccacı çıragan edüb şebi muzlimleri ruzu ruşen olur Ve niçe bin tüfenk ve top ve fişenkler atılıb Hazretin Bedr gazası şadmanın iderler Temaşagâhdır Bu şehir lebi deryaya karib olmagile Mısırdan cemii eşya bu şehire gelüb ganimet olur Hattâ bunda cümle huccac zahirelerin belâgan mabelag alub develerine ikişer alik verdiler Ve bundan cemii tulumları su ile doldurub yola azimet etdiler Badezzuhur bu şehirden kalkub kâh şarka ve kâh canibi kıbliye ve kâh garba ubur iderek üçüncü saatde Bahri Kulzüm nümayan olub Süveysden gemilerle giden huccaclar ve zahire gemileri bizimle beraber kavayi lâtif ile giderlerdi Biz dahi ubur iderek

Sahrayı Meymun (صحراى ميمون)

الصحراى ميمون bir çöl bir çölistan ve bir berri beyaban sahrayı bîpa-

yandır kim ^{اللهم غافنا} Bir âdem katardan ayrılıb kenduyi gayib etse geze geze maymuna döndüğüçün Maymun Ovası derler Gûya Heyhat sahrası gibi güneş çölde doğar ve çölde batır Amma sahrayı Heyhat çemenzar ve havadar ve lâlezardır Bu Maymun sahrası gibi yabis ve bî hasıl ve şiddeti harlı değildir Amma bunda âdem tepesinden pişer İhramda olan huccac kebab olayazdılar Amma (Hadis) ^{المحرم في امان الله} dır Bu çölün canibi şarkîsi ta Bağdad ve Basrıya müntehidir Kabayili Beni Meval ^{بنی موال} ve Beni Can ^{بنی جان} netice yetmiş gûne kabaili Urban bu sahrayı Meymunun nihayetinde ve dahilinde tavattun etmişlerdir Bu çöl içre cümle huccacın develeri biemrillâh ejderi heftser olub gükriyerek ceyran gibi sekerek acele ile giderek 14 saatde

Sebili Meymune bintül Haris (سبيل ميمونه بنت الحارث)

Ümmülmüminîn ehli beyti Hazreti Resulullahdır Bu sahrayı Meymun ol Meymune hanın milki mevresi [1] olmagile anınçün Vadii Meymun derler Hâlâ mamur sebildir Her kim şerif ise nazırı anlardır Bu mahalde hayme ve hargâhsız sehl meks idüb develere nafakaların verüb derhal nefirler çalınub yine kible canibine Sahrayı Meymun içre acele ile gidilüb niçe develer kaldı Zira çöl çölistan ve rimalistan ve bîeman yerlerdir İmaretten bir nişan yokdur Amma çöl Urbanlarına Şerif Sa'd hazretleri tenbih etmişkim Eğer bu çölde huccacın bir şeyi zayi olursa sizden tazmin olunub deriniz yüzerim diyu tenbih ve tekid idüb hamdi Huda emniyyet üzre ubur idüb huccacın kalan develerinin yerine dinc develer verüb cümle ehli iyalleri tarıkı âm üzre çıkub metaların fûruht iderek huccacı ganimet etdiler Ve bu çölün sağ canibinde yine Bahri Süveys nümayan idi Zahire ve huccac gemileri pupa eyyam ile giderlerdi Biz dahi bu çölde 7 saat gidüp

Karyei

İki yüz haneli hurma bağlı ve Ayni Zerka sulu bir mamur karyedir Bunun halkı dahi şahrah üzre metaların beyi iderler Kavunu karbuzu ve hurması firavandır Ve bunda bir kubbei sagire içinde Ziyareti Şeyh cenbinde bir cami var Ve bir âbı hayat kuvuzu var Bunda karar etmiyüb yine çöl çölistan içre deve kuşları ve tavşan ve ceyranlar huccac içine girüb sayd şikâr iderek bir hay huy ile ubur idüb yine (1) kuşu yumurtaları bularak delluzünnebi yiyerek çölün nihayetinde sol canibimizde gücile nümayan

[1] Böyle harekelenmiş.

[1] (Deve) olacak

Cebeli Tayyibe Sultan (جبل طيبة سلطان)

Duhteri ferhunde ahteribu cebeli müntehada yaylaklanırmış Âbı havası nebatat kiyahatı ve mahsulâtı firavan saat baiddir Bu sahrada iki gün acele ile gitdik Yine ol Cebeli Tayyibe nümayan idi Ve bu çölde şikâre gelir Ve bu menzilde dahi çok deve kaldı Ve nice âdemler şiddeti hararetden bîtab ve bîmecal durub piyade kalmış yetmiş nefer zaif âdemleri develere bindirdiler Ve hamdi Huda bî sam asakiri Şam salimîn

Kariye

dahil oldu İki yüz evli bağ ve bağçeli cami hammamlı ve durub canibi erbaa kuralarında nice bin Urban cem olmuş idi Cümle huccac levazımatların görüb ubur iderek

Kariye

Bu dahi iki yüz haneli bağı irmeli ve bir cami ve hammamlı ve Ayni Zerka sulu mamur karyedir Anı dahi ubur idüb yine çölistan içre gidüb ta sahrayı Meymune sebilinden 18 saatde

Menzili Kasabai Rabia Eşmesi

Şerif hazretleri hükmünde yine şürefalardan biri hâkimdir Ve Mekke mollası niyabetidir Şehri Süveys deryası sahiline bin adım karib Meymun Sahrasının nihayetinde bir vasî sahra içre bağı ve bağçeli gûnagûn nahlistanlı bir mamur kasabadır Bir camii ve bir hanı ve iki yüzden mütecaviz müfid muhtasar Urban evli ve elli dükkân suku muhtasarı vardır Ve canibi erbaasında âbâdan kuraları vardır Cümle ahaliileri metaların getirüb fûruht iderler Ve iki yüzden mütecaviz su kuyuları var Amma lebi deryaya karib olmagile suları şurdur Ayni Zerka bu mahalde gayibdir Ve bir azîm bürkesi var Mısır huccacı bunda bir gün mütekaid olub cümle ihrama girerler Anlara ihrama girmek bu mahalde olmuşdur Ve Mısır huccacı bizim Şam huccacından üç gün mukaddem ubur etmişler Hemen yine bu mahalden kûsü rihletler çalınub yine çöl çölistan içre deve kuşları ve hargûş ve ceyranları sayd şikâr iderek ve mugaylân dirahhtleri üzre Hak Kuran ve Yusufcik kumrılarının sadasın istima iderek.

akabesi

Olkadar sa'b değildir Amma bir yerde ârâm etmeden uyku-

suzlukdan develer bîtab bîmecal olub yetmiş deve ve on re's at kaldı
Ve ziyade kalan âdemleri yine paşa baş develere bindirüb saat gidüb
bu kum deryası içre

Şükür Akabesi (شکر عقبه سی)

اللهم عافنا Cümle hayvanat garkı rimal ve müstağrakı arakı zülâl ola-
rak kâmil bir adım yokuş yukaru ve bin adım eniş aşağı kum der-
yası kim cümle âyânı kibar ve pîr sıgar piyade olub iki yerden gay-
ret kuşağın kemerlerine bend kılub tahtirevanları el üzre aşırub cüm-
le ibadullah sadayi Allah Allah diyerek feryad figan iderek Akabei
aşdılar Amma yetmiş seksen mikdarı devabat makulesi kaldı Bu ka-
lan develeri ol an geride Urban alırlar Kim kime bakar Mahşerden
bir nişandır Zira Arafata yetişmeğe dört gün kaldı Ve beş konağımız
dahi var Huda rahmet eyliye Mısır Emiri haccı Rıdvan Bey bu Aka-
benin kumun tathir etmeğe bin guruş vakıf eylemiş Her sene rima-
lin tathir iderler Amma yine sa'b Akabedir kim cemii hayvanatların
akabesidir Ve ölüm kanarasıdır Ve bu akabe başında yolun sağında
bir çarkûşe divar üzre beyaz mermerde celi hattile (Tarih)

(امر بتجدید هذاالعقبه في ايام مولانا السلطان مراد خان بن سلطان احمد خان عرّه
نصره سنه ١٠٤٨)

Ve bu akabenin iki tarafına mezkûr padişahlar iki saat yer kara
taşdan seddi metîn divar çekmişlerdir kim bu tarikı âmmı kum gark
etmiye Amma yine rimalden halâs olmıyub her sene nice yüz develer
kalır Ve bu divarın dahi (Tarihi)

(امر بحکم سلطان ابراهيم خان بدست اميرالحاج رضوان پاشا سنه ١٠٥٦)

Bu mahalli dahi ubur idüb ta Rabia Eşmesinden 14 saatde

Evsafı Kal'ai Güzelce Bürke

Bu mahalde meks olunub kal'ası nîm saat canibi şarka baid bir
yalçın kaya üzre şekli murabba bir sengin bünyad kal'ai atikdir Sene
871 tarihi İskenderde Beni Hilâl padişahı binasıdır Anter Oğulların-
dan malik Sumhan سوعان bu kal'a üzre cengi azîm etdüğü Antername
de masturdur Andan bu kal'ie Âli Haşim mutasarrıf olub ba'si Mu-
hammedül Mustafanın sene 13 tarihinde Hazreti Ali fethidir Hâlâ
harabdır Zira Urban tayifesi sahranişindir Kal'ie meyyal değıllerdir
Ba kal'anın canibi garbında bir bürkei azîm vardır kim içinde ka-
dırğa gezse yerim dar demez Öyle bir vasî bürkedir Dairen madar

cürmü altı yüz adımdır Hac yolunda böyle bir bürkei azîm yokdur Güzelce Bürke ismile müsemma bahire misal bir bürkedir Sayir bürkeler gibi suyu dollablar ile yahud bârânı rahmet ile değildir Kal'a canibinde hurmalık içinden beru Ayni Zerka gelüb bürke kenarındaki mescidin divarı dibinden bürkei azîme dahil olub derya olur Andan taşub bürkenin canibi garbîsindeki besatînlere müstevli olub rey ider Ve bu bürkenin ta vasatında dört amelî meyil bina olunmuşdur Müruru eyyam ile bu amudlar üzre bir kasır varmış Ve bürkenin canibi kıblesi kenarında çar amelî sütun üzre bir alçak kubbeli mesacid vardır Mihrabı üzre böyle tahrir olunmuşdur (Tarih)

(بسم الله الرحمن الرحيم امر بانشاء هذاالبلدت المباركة الحجاج مولانا السلطان
مراد خان ابن احمد خان سنه ١٠٤٨ الله رضاسيچون فاتحه)

kitabete olunmuşdur Ve bu bürkiye karib bir mamur köy vardır Ve etraf kuralardan dahi cümle Urban zahayirlerin getürb beyimenye-zid idüb huccaca ganimet iderler Ve bu mahalde dahi cümle hayvanlara nafakaların verüb suru rihletler çalınub kâh kumsal ve kâh ılğın ağaçlığı ormanları içre kible canibine gidüb 7 saatde

Asfan (عصفان)

nam mahalle varub asla ârâm etmeyüb güzer olundu Gayri zeman huccacı Şam bu menzilde meks iderlermiş Canibi erbaası mamur kuralı yerdir Anı ubur idüb acele ile ılgar iderek ta Güzelce Bürke-den 21 saatde

Menzili evsafı Kasabai Vadii Fatıma

Bir bayır zeylinde iki yüz toprak örtülü kârgir bina mamur Arab beytleridir Ve cümle seksen mikdarı esvakı mühtasarı vardır Ve bazı hurma yaprağıle örtülmüş kubbe misal dükkânlar dahi vardır Ve bir alçak bayır dameninde bir kârgir bina camii vardır Ve bir alçak minaresi var Camiin canibi erbaası şecerei müntehalar ile tezyin olunmuşdur Ve âbı hayat Ayni Zerka bu camiin hareminden cereyan idüb bu mahalde gayib olur Beynelharemeyn cümle menzillerde nuş olunan Ayni Zerkadır kim Hazreti Resaletin daveti ile tahtı zemin-den Medineye varınca cereyan etmişdir Bir rivayetde Hazreti Resalet ticaret ile Şama giderken bu Ayni Zerka bile gidüb bazı menazillerde zâhir olan âbı hayatlar bu Ayni Zerkadır derler Hakka ki bir taımda ve bir elvanda bir âbı hayattır Amma beynelharemeyn gayet ısıcaktır Güze ve tulumlarda sehl kesbi heva etse buz paresi olur Ve

gayet seriülhazım âbı sâfidir Hakka ki mucizei azîmdir kim nice bin dağı ve taşı ve çöl çölistanı bîmaaşı aşub Hazreti Resaletin muradı şerifleri üzre gelmişdir Ve kasabai Vadii Fatıma ismile müsemma olmasının vechi tesmiyesinin aslı oldur kim kaçnakim Hazreti Resülü Huda ve Muhammedül Mustafa Hicretin sene 2 yine bu sahraya Hazreti Resalet Hazreti Fatımayı cihaz ihsan etdikleriyçün Vadii Fatıma hayratlarına huddamlarının vazayiflerine sarf olunur bir deşti mahsule yokdur Zira Mekkei Mükerrerede ve akalimi seb'ada ve cümle memaliki islâmiyyede olan ümmeti Muhammed âlimdir Üç kerre yüz bin ibadullahı huccac mahlûkullah olur Bukadar huccacın Mekkei Mükerrerede otuz gün gice mihman olduklarında cümle taze can bulurlar Ve rahı çölistanda çekdikleri meşakkatleri feramuş idüb yirmi otuz gün safa iderler Tirfil ve ayırık misal bir alefi vardır On gün bir hayvan yese semiz olur Ve şehri Mekke içre niçe bin deve yükü fitile fitile bükülmüş otları gelüb beyi olunur Yine bu sahranın nebebatatına noksan gelmeyüb biemrillâh böyle bir mahsuldar vadidir Ve bu vadinin canibi kıblesinde tarikı Mekke üzre

Soffai Halâs

Bir taş bina soffacıkdır İki kademe taş nerdüban ile uruc olunur bir alçak mihrablı soffadır Kaçankim Hazreti Resalet Mekkei Mükerreme müşrikleri derdinden kâh Yemene ve kâh Tayif ve Abbas Adene giderdi Bir gün yine refikleri ile Şamı Şerife gitmeğe azimet idüb raha müteveccih olduklarında Ebu Leheb ve Ebu Cehl lâîn Sü-raka bin Melik nam lâîne bir az mal ve bir hayli menal verüb Hazreti Resaletin akabınca yetişüb Hazreti şehide etmeğe taahhüd idüb zırhın giyüp seyfi mücezzemin kuşanub küheylân atına süvar olub mızrağın silkerak azmi rah idüb Hazreti Resaleti bu Vadii Fatıma kurbinde görse kim Hazreti Resalet refikleri ile piyadece zikrullah iderek gitmede Hemen bu gez Süraka at bırağub mızrağın silküb Hazreti Resalete yakın geldükde cüdasile Hazreti Resalete darb idem derken der an Hazret *يا ارض* diyu nutk etdiklerinde biemrillâh Sürakai arz atile donile dutub gark olmada Bu hali pürmelâli Süraka görüb Ya Muhammed Rametenlil Âleminsin Bilmedim Düşmenlerin iğvasına uydum Estağfirullah Beni bundan halâs eyle Mekkeye varub senin düşmenlerine kılıc urayım didükde ol müruvvet kânı merhamet idüb *يا ارض* diyüb derhal Süraka atile halâs olub ol an kelimeyi şehadeti zebanına getirüb şerefi islâm ile müşerref olub Resulullah ile Mekkiye geldükde cümle münkirîn görseler kim Sürakanın başında beyaz alâmeti muhammedî var Ya Süraka Bu ne haldir Kani Mu-

hammedin başı deyu süal iderken Süraka ider İşte mel'unlar Muhammedin başı başım üzredir Sizin bir kaçınızı baş etmeğe geldim diyu daltigi Muhammed olub bir kaç münkirleri baş idüb belli başlı mel'unlardan yedi baş ile Hazreti Resalet huzuruna bu Vadii Fatımada gelüb Hazreti Resaletden bir an münfek olımıyub Muhacirînden oldu Badehu mezkûr soffa yerinde Süraka İslâm ile müşerref olduğum mahaldir Ve gazabı Rabbül İzzetden halâs olduğum yerdir diyu bu soffai Süraka inşa etmişdir Anınçün Soffai Halâs derler Ve bu soffa yanında atile gark olduğu kayalı bir yerdir kim hâlâ zâhirdir Temaşağâhı huccacdır Ve bu Vadii Fatımadan salt atlı ve katır ve heccanlı olan huccacı müslimîn asla ârâm etmiyüb Mekkei Mükerremiye giderler Hemen hakir dahi Hüseyin pasa efendimizden mezun olub develer ile yedi huddamım bırağub iki memlûküm ile atlara süvar olub kâh kumsal ve kâh tathir olmuş hurde taşlı iki canibi sengistan alcak dağlı yerlerden ubur iderek sun'u Huda ciballeri temaşa iderek 16 saatde

Menzili Makamı Umre

Bu mahalle cemii huccac gelüb yüklerin yıkmadan meks iderler Bir derenin içinde vaki olmuş on miktarı fukara hanesi ve on miktarı dükkânları vardır Ve cümle ahali Mekke bu mahaldeki huccaca istikbale çıkarlar Ve ihramın ve umrenin şurut kuyudile delâlet iderler İbtida bunda elzem levazımından olan sünneti Resullah (a) ittibaen gusül eylemekdir Sene 1073 tarihinde Mısır valisi Ömer paşa يسر الله ما يشاء hazretleri cümle huccacı müslimîn gusül etsinler diyu bir bürkei azîm bina etmiş kim içinde keştiler gezse kabildir Ve ehli ırz âyân kibar için müteaddid kubbe kubbe gusülhaneler ve abdesthaneler ve bir mükellef kubbeli sebilhane ve istirahathaneler bina idüb evkafı tarafından sığır dollabları ile sular çekilüb derya misal havuzu azîm leb berleb olur azîm hayrat etmişdir Allah akıbetin hayır eyleye Bu mahalle geldükde şartı evvel oldur kim ibtida Medinei Münnevver kurbinde Bî'ri Alide ihram giyüb Ehli özrüm diyu üç vakit nemazdan sonra cümle esbabın giyüb cinaye kurban iderim diyen kimesne bu mahalde elbette gusül idüb ihramın giymek badehu bu bürke kenarında musallayı Hazreti Alide iki rikât nemaz kılmak sünnetdir Ve bundan sonra pire ve kehle katl etmiyüb tırnagile kaşınmamak sünnetdir Ve füsuk ve cidal ve kıtal haramdır kim (Âyet) ولا فسوق ولا جدال في الحج Âyeti nazil olmuşdur Ve eğer gusül etmezse tecdidi vuzu etmek dahi farzdır Ve Medinede Bî'ri Alide üç gûne niyyet idüb yine ol niyyetleri bunda gusül idüb ihrama girdikde

نويت الحجّه واحرمته الله تعالى diye Ve eğer yalnız hacca niyyet iderse نويت العمرة واحرمته الله diye Ve eğer Kur'ana niyyet etdise yine bunda نويت العمرة والحجّه واحرمته الله تعالى diye Andan seğirde seğirde bir saatde Kâbei Şerife gide Farzı evvel olan tavafı kuduma gide Zira pîr ve civanana ve u niginei nisvana tavafı kudum farzdır Ve Mekkenen gücü yetdüğü kadar bu umriye gelüb gitmek kaç kerre gelirse olkadar hac sevabı bulub hac tamam olur Zira bu umre hakkında Cenabı Bari Kur'anı azîminde ve Fırkanı mecidinde buyurur (Âyet) واتموا الحج والعمرة لله (Âyet) Eğer piyade ve eğer atlı bir kaç kerre umre etmek şartı ihram giymekdir Ve rüknü tavafı kudum etmektir Amma vacibi Safa ve Merve mabeyninde sa'y eylemekdir Ve başını yülütmek ve saçını kısaltmak vacibdir Amma Arafatdan dünüb Minede kurban idüb tavafı ahirde tıraş olub saçını kısaltmak ol zaman vacibdir Eğer tıraş olmam keysudar olurum dersen ol dahi sünnetdir Ve bu Umre tarikı âmin iki canibinde iki azîm miller vardır Her milin üzerinde üç dane hurde kubbei sagirecikler vardır Tarihi kûfî hat ile

(بنی حضرت ابابکر الصديق)

diyu tahrir olunmuş hattı kebirdir Amma acele ile ubur olundığından bu tarih ve Ömer paşanın bürkesi tahrir olunmadı Bu millerden içeri dahil olan Mekkei Mükerrime haremine dahil olmuş olur Bu millerden içeri bir âdem merhun olsa Kâbei Şerifede merhum olmuş gibi olur Evvel Hazreti Eba bekir milleri hududu Mekke âlâmetidir Badehu cümle huccac bu mahalde cümle Mekkiye gidüb Hüseyin paşa hazretleri alayı azîmi ile Mekke mollası Efendi ile atbaşı beraber mevc mevc ve fevc fevc ibtida Şam Emirülhaccı Harmuş paşa ve Şam askeri badehu paşa askeri kanunu kadim tertib(i) üzere ubur iderek paşa kat mehterhanesin çalarak nîm saatde kâh taşlık ve kâh rimal üzere iki saatde

Menzili Vadii Fah (منزل وادی فح)

Hüseyin paşa seraperde (i) hüseyinîsinde berkarar olub üz âbı hayat kuyular vardır Ve bazı zaviye ve türbe ve sebiller vardır Ve besatîn Kâbei Şerife bir gün evvel can atub gitdiler Paşa hazretleri otağında [1]nci gün yevmi arefeden iki gün mukaddem Mekkei Mükerrimeye dahil olduğundan bu mahalde meks olunub kırk koyun ve yedi deve dahi kurban etdi Zira cümle haccac bu sene hacca yetişmeden meyus olmuşlardı Hamdi Huda ihtimamı himmeti tamı Hüseyin paşa ile iki gün mukaddem vâsıl olundu هذا من فضل ربی Bu mahalde cemii ulema ve suleha ve meşayihî kibar ve şürefayı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (sekizi)

zevilerham cümlesi güruh güruh paşaya gelüb buluşduklarında herkes meratiblerine göre tazim tekrim olundu Badehu Mısır emirülhaccı Özbek Bey ve Cidde beği Baklacı Mehemed Bey ve Mısırın yedi bölük ağaları ve kethüdarları ve çavuşları ve çorbacıları ve oda-başları ve sahibi kelâm olan mütaaddid dayıları fırka fırka paşaya gelüb mülâkat olub şerbet ve buhurdan sonra anlar dahi revane oldılar Andan şerif Sa'd hazretlerinin kethüdası iki re's küheylân kısraklar ve altı re's habeşî mahbub gulâmlar ve zîkıymet cevahir makulesi eşya ve sayir akmişe kâlây ve öd ve amber ve hitayi münebbed kâse ve fenacinler ve elli deve yükü mekûlât meşrubat hedayalar ile kethüdayi şerif gelüb destbusü vezir ile şerefyab olub ayağ üzre berkarar durdukda paşa hazretleri Otur diyu yer gösterdiler Anlar otu (ru) b paşa hazretleri ider Şerif hazretleri gelmedi Nedir hali şerifleri deyu süal buyurdılar Anlar dahi Hayır duanız hizmetindedir didiler Paşa ne hoş gelmediler didi Anlar dahi manileri vardır deyu özlür (özür) diledi Paşa dahi itdi Dağ yürümezse abdal yürür diyüb hedayaların kabul idüb Bizden selâm eyle deyu şerif kethüdasın savub Tiz iç ağaları ve taşra ağaları pürsilâh olub piyade ve atlı seğban ve sarıca hazır olsun deyu tenbih buyurdılar Derhal cümle asker hazırbaş olub Kâ'bei Şerifi tavafı kudum etmeğe müteveccih olub ihramile Beytullahı Şerifin haremine varub bügâ âlûd âsitanei Beytullah (ı) yedi şrtta tavafı kudum idüb ve Makamı İbrahim (i) ziyaret idüb yedi kerre Safa ve Mervede sa'yidüb tavafı kudumu tamam etdi Badehu alelgafle şerif Sa'din hanesine varub şerif Sa'd hazretlerinin aklı başından gidüb âlemi hayretde kaldı Hemen paşa hakimane hareket idübSa'd hazretlerine buyurdılar kim Alessabah otağımıza teşrif buyurun Saadetli padişahımızın size hil'ati fahire ve sammur kürkü ve ibka ve mukarrer Hattı Şerifleri vardır Ve alayı muhammedî ile maan Mekkei Mükerrerime dahil olub Arafata bile çıkalım deyu tesellii hatır olacak kelimatlar idince Şerif Sa'din aklı başına gelüb kahve ve şerbet ve gülâb buhurdan sonra on şemame amber ve üç incu tesbih ve bir kutu zîkıymet hurd (e) cevahir ve on boğce esbab tefaruk ve üç habeşî gulâm hedaya verdi Paşa dahi gemerinden bir mücevher hançerin çıkarub şerif Sa'din beline dakdı Sa'd hazretleri bir vasatulkame esmerüllevin ve lebi şevaribi bileb hargûşleb halk olunmuş bir Hatemi Tayi sahib kerem kimesnedir Andan paşa vedalaşub yine haymesinde kalup cümle alay çavuşları alay tenbih idüb ol gice cümle asker paşa alaya âmâde oldılar

Evsafı alayı asakiri Mısır ve asakiri Şam der Mekke

Evvelâ Mısır valisi kethüda İbrahim paşa tarafından üç bin Mısır askeri ile bu Mekke üzere tayin olunmuş idi Ve Şamdan dahi üç bin asker ve Hüseyin paşa efendimizden dahi iki bin asker cümle sekiz bin asker ile böyle bir veziri âlişan tayin olunmasının aslı oldur kim sene 1081 tarihinde bu senemizden bir sal mukaddem Ankebut Ahmed paşa kethüdası Hasan paşaya Cidde pašalığı ihsan olunub Haremeynüş Şerifeynin tamir ve termimine ve cemii şürefa ve mücavi-rînin ciraye ve surre ve masariflerinin tahsiline ve beynel Haremey-nin nizam intizamına memur idi Hikmeti Huda şürefanın evza etvar-larına tahammül idemeyüb hüsnü zindegâneleri olmamak ile ol senei namubarekde huccacı müslimîn tavaf iderken bir fetret kopub cümle huccac Haremi Şerifin babların sed idüb uryanen ihramda iken bu kadar ibadullah Haremi Şerifde mahsur olur Derhal Babı Ömerden içeri Hasan paşanın on bayrak müsellâh fetaları girüp sutuhu Harem üzere çıkup kendüleri muhafazada iken şürefa çelebileri tarafından nice bin aşkıya Cebeli Ebi Kubeys (جبل ابي قبيس) üzere çıkup ve Mekkei Mükerreremenin yedi minaresinin on sekiz tabakası içre bu kadar tü-fenkendazı Şerif Sa'd çıkub taraf taraf minarelerden ve Harem etra-fında olan medarislerden huccacı müslimîne öyle kurşun urur kim yedi yüz mahrem ümmeti Muhammed mecruh ve iki yüz mikdarı Beytullahın canibi erbaasında şehid olurlar Bu vâkıa Hazreti Zübeyr ile Haccacı Zalim Yusuf asrında bu Harem icre böyle olmamışdır Bir gün bir gice bu hal üzere cenk cidal ve harb kıtal olub (Âyet) *ولا فئوق ولا لاجدال في الحج* nassı katı emri kande kaldı Haremi Şerif na'şei huccac ile doldu Böyle cenk iderken hikmeti Huda Hasan paşayı kurşun ile urub cenk cidal def olub cümle huccacın ve Hasan paşa askerinin cümle eşyaların garet iderler Ol sene huccac huzur ile hac idemeyüb Mısır askeri Mısıra giderken Vadii Nar mahallinde Hamu-de *حمود* nam Şerif akibi askere irüp cümle Mısırlıyı dendanı kılıcdan ve yalmanı rumhden geçirüb alelgafle bu kadar ibadullahı şehid ider-ler Bu ahvali bedhal Âsitanei Saadetde sen'imi (sem'i) hümayunu padişahî olunca Mısır ve Şamdan sekiz bin asker ile Şam veziri Hü-seyin paşayı serdar tayin eylediler Amma bu sırra bir ferdi âferide vâkıf değiller idi Ertesi alessabah üç bin Mısır askeri Hüseyin paşa hazretlerine istikbale çıkdılar Amma tevabiat levahikatları ile sekiz bin nefer bak ve bakize güzide asker çıkdıkim *عظمت الله* cebe ve cevşene ve zırh ve zırh külâh ve toğulga ve serpenha müsrağrak piyadeleri

dalyan tüfenk ile kırk yerde kûsü mısırîler çalınub bir velvele ve debdebe ile istikbale çıkdılar kim diller ile tabir ve kalemler ile tahrir olunmaz Bunlar bu tertib üzre alem ve sancağ ve bayrağları dibinde âmâde dururken beri taraftan dahi Şam askeri mevc mevc ve fevc fevc yürüdüler İbtida Şamın erbabı timarı zülcenaheyn gök demire müstağrak olub küheylân ve safinatüziyad neslinden Munak ve Cilfe ve Turayfi ve Seylâvî ve Musafaha ve Cülfidan ve Mahmudî محمدي hısetanları üzre zer enderzere müstağrak altı bare yancık ve bahrî hotaz ve zerduz dikdik ve abayîli küheylân hayller üzre ellerinde on yedişer boğum kantar kargı sıriklar ile güruh güruh ubur idüb ardları sıra bin beş yüz tüfenkendaz yeniçeriyani Şamı Cenneti cihan askeri dahi her payi biner guruş beha ider azyi (arabî) fereslere süvar olub ubur[1] Harmuş paşa beş yüz pürsilâh çerha askeri ile mehterhanesin çalarak ubur ibtida bayrak Tatar askeri küheylân atlar üzre serlerinde şırpıtma ve Nogay[2] sudak kamçı ve taziyaneleri ile atbaşı beraber ubur iderler Andan iki bayrak[3] ve hüseynî Tuna geçidi kınalı atlar üzre kaplan postlu ve sammur taclı yeli mehib key'et askerler kim herbirinin başında gûnagûn çelenkler ve çıga

teller ile[4] kântki herbiri küheylân atlar üzre âlâtı silâha müstağrak enselerinde çifte küçük kafadarları ile atbaşı beraber güzer iderler Bunlardan sonra vacibürreaya ağavatlar pak ve pakize libaslara müstağrak olub yine küheylân atlar üzre beşer onar kafadar küçükleri ile ubur iderler Bu remmadansonra kapucıbaşılar her kes istidadına göre çifte çifte cebe ve cevşene müstağrak olmuş kimsi sammur pusten kaplu libası fahire ile pişlerinde küheylân yedekler ve enselerinde onar ve on beşer küçükler ile ubur olundukda paşayi esed heybet seraperdesinden tulû idüb Rüstemi şırvar seyrana esbi saba peymasına süvar olub sammur kabaniçse üzre kemerinde çerhâb tirkeş ve seyfi zülyezen ile serinde selimîsin gec kılub ensesinde iki yüz gök demire müstağrak olmuş küheylan atlı iç ağaları kim her birinin atları altışar pare yancığa müstağrak ciyadatlar üzre ellerinde kargı sıriklar iler güzer iderler Paşanın ardı sıra silâhdar ve çukadar zerduz kırmızı üskûfler ile ve paşanın iki canibinde kırmızı dolma zerduz keçeler ve ellerinde mücevher zîkıymet tüfenkler ile ve mataracıbaşı destine sâfi cevahirli matara ile ve sekiz şatır kim her birinin elvan diba konture ve bellerinde sîm kemerler ve ellerinde pulâdı nahcivanî

[1] Bağdad Koşkü nüshası (itdiler)

[2] » » » (ve Kırım huccacı)

[3] » » » (deli ve gönüllü askeri ubur etdiler)

[4] » » » (müzeyyen)

teberler ve serlerinde altun taslar üzre beyaz ablaklar kim taslarının şaşaaşından merdümü çeşm nabina olur Ve şatırların pişinde sekiz re's küheylân yedekler kim herbiri zeri zivere gark olmuş cevahir zeynli ve incu düğme abayîli atlardır Ve yancıkları ve bahr(î) hotasları dahi birer husan [1] behası ider Bu yedeklerden ileri yüğrük sancağ ve bayrağ dibinde emirahur ve kapucılar bölükbaşısı ve imam ve müezzin dahi atbaşı beraber ubur iderler Bu sancağ ve bayrağdan ta paşaya gelince cümle sekban ve sarıca bayrakları ile kat enderkat pürsilâh ve çatal fitil elde seyfi katı' belde gülbangi muhammedî dilde cümlesi piyade olub kara belâyi nagihanî gibi bîeman kavmi cebbar zülcenaheyn var paşayi gâmkârı ortıya alub bölük başıları paşanın rikâbında yürürlerdi Paşa daha içerden zırha keruke giymiş idi Bu minval üzre paşa iki canibine selâm virerek ubur idüb ardı sıra silâhdar ve çukadar dahi ardı sıra iki yüz aded müsellâh ve müzeyyen iç ağaları andan kethüda ve hazinedar ve kethüda iç ağaları sekizer kat mehterhane faslın istima iderek ubur iderlerdi Amma mehterhane sadasından Mekke ve طح [2] dağların güm gümgürdü Dahi ardı sıra çaşnigir başı bayrağıle atbaşı beraber dahi ardı sıra bayrağıle ahur kethüdası ve sarracan dahi pürsilâh atbaşı baraber andan sakkalar ve akkâm ve meş'alciyan bu askerin mabeyninde sahib şeka on iki nefer alay çavuşları küheylân atların yancıklar ile bahrî kotaslar vez ilbem ile atları zeyn idüp kendüler dahi katife ve atlas şalvarlar ile serlerinde serbend ve hartavî destarlar üzre Zal ve Sam ve Neriman süvar tellerin gîmagîm otagaların başlarına zeyn kılub destlerinde gümüş çûkânları ile asker içinde Aşâ dur â sura diyerek tablhanlere turalar urarak ve gîmagîm şakalar iderek kâh ileri ve gâh giri gidüb alay düzerek ubur olunur Bu askerin akabında paşanın ağırlığı ve hazinesi ve miftah gulâmı ve hazine kâtibi ve vekilharc ve taşra kilârciler ve çaşnigirler dahi pürsilâh bir alayı azîm ile cümle hayme ve hargâh ve bar bengâh ubur etdiler Badehu bâlâda zikri sebkât iden Mısır Şam askeri birbirlerine karışup العظمت الله iki askeri derya misalin sadayı Allahından Mekke dağları ra'd var gür [3] gürlerdı Mısır askeri cümleden mukaddem taliai asker olub murgu semender var ateş feşanlık iderek tufengi bed renk sadasından cümle ehli Mekkiye ra'b ve bîm dehşet âriz olurdu Bu asker ile alay alay remma remma askeri islâm rikâb rikâba ubur iderek nam mahal bir alcak akabecikdir Amma tarikı âmı tathir olunmuşdur

[1] Böyle harekelenmiş.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Ebtah طح)

[3] « « « (gür)

Anı ubur idince âyânı Mekke ve cümle şürefalar ve bizzat Şerif Sa'd alayları ile nümayan oldu Amma gûya çemapur askeridir Yalın ayak başı kabak piyade huddamları ile tarıkı âmin sağ canibinde selâma âmade durup alettetib dizildiler Cümle âyânı Mekke küheylan kısraklar üzre ellerinde cüdaları ile cümlesi beyaz sadeler ve suzanî libası fahireler ile melbus bir alay çelebileri Amma seri saadetlerinde yeşil destarları yokdur Meğer Sultan Kayıtbayın lâneti imiş Sebebi aslî oldur kim Sultan Kayıtbay Mısır sultanı iken hemşiresi Kâbei Şerife geldikde Mekke şerifi üç bin altun almayınca ziyaret ve tavaf etmeğe izin vermezler Ve ol asırda cümle huccacdan yüzer altu nalup tavafa izin vermişler Sultan Kayıtbayın hemşiresi Mısıra geldikde padişah istikbaline çıkdıkda hemşirei gayyuresi padişaha buluşmaz Padişah aslın süal idüb Vallahı padisahım Mekke'de şürefanın gayet isyan tuğyanı var Cümle huccacdan yüzer altun almayınca tavafa kolmadılar Ve Sultan Kayıtbaydan havf etmez misiniz ki böyle zulm idersiz didiğimiz Sultan Kayıtbayın kadirse on bin atlı ile Mekkeye gelüb sizden harac namile aldığımız altunları alsın deyu hemşirenizden üç bin altun alub tavafa kodılar Ol dahi Allah ile ahdim olsun Karındaşım anlardan intikam almayınca dünya kelâmı etmeyim deyu yemin idüb anınçün padişahıma hemşireniz buluşmadı didiklerinde ol gice sabahadak Sultan Kayıtbay cümle askerinde[1] on iki bin ahrec atlı asker cem idüb azmi Hicaz diyüb on gün on gicede Mekke (i) Mükerreremiye varup canibi erbaasını ihata idüb cümle şürefayı kayd bend idüb cümle huccacdan aldıkları malları ellerinden alub Mısıra gönderüb sahiblerine red ider Ve yedi yüz aded şürefayı dest berkafa Mısıra gönderüb Mekke içinde ancak üç Şerif alıkor Biri şerifi kebir biri yemîn biri şerifi yesar Ve bunlar ile ahd eman idüp bu üçden gayri Mekke içre şerif olmya Bülûğıyyete erdükde Kudüsü Şerife göndereler Ve asla yeşil destar sarmıyalar Ve kuyruksuz ata bineler Ve tekiltiyi ters uralar Ve ipden üzengiye yalın ayak bineler Çizme ve çerkezî giymiyeler Bu dahi eman üzre bunları ıslah idüp yine Mısıra gelüb cümle şürefayı İskeneriyyiye nefyidüb bir kaçın Kudüsü Şerif kurbinde Kerek kal'asında haps idüb bir kaçın Markab kal'asında haps idüb badehu sürefa[2] şürefalardan aldığı malları cümle sahiblerine red idüb böyle adalet etmişler Hakir dahi bu alay mahallinde cümle şürefayı beyaz destar ile ve ipden üzengiye yalın ayak ve tekiltiyeye ters binerler gördüm Amma şerifden gayrısı kuyruklu ata binerler Amma

[1] Bağdad Köşkü nüshası (askerinde cümle)

[2] Fazla yazılmış

şürefa olan bîdüm ata süvar[1] Anınla *ولر بودر له الملك* Bunların alayın bu üslûb üzere seyir temaşa etdim Bir alay Zeydî mezheb çelebilerdir Amma beyaz deştarlarında taylesan levahiklarının çoğu tavusî hicinlere süvar olurlar Ve şerifin iki yüz mikdarı Urbanı uryan askere malikdir Bu mikdar asker ile selâma durub Hüseyin paşa nüma[2] tabl tübbaların çalmağa başladı Ol mahalle dahi paşayı zevliktidara geldikde hil'at giymeden kendü askerile yan verüb Ebu Cehl deresi nam mahalde ise âheste Vadii Ebtah *وادی ابطح* ve Muallâ *معل* nam mahalli ubur idüb bir alçacık taşlı akabecikdir Evram kavmi Muallâ Akabesi derler Bu mahal ubur olundukda azameti Huda tarikı âmin tarafeynine alayı muhammedî seyir temaşası için Mekke ve Medineden Habeş ve Yemenden ve San'a(da)n ve Adenden Basra ve Lehseden velhasıl Arab ve Acem Fehind[3] Hind ve Sind ve Belh Buhara ve Kırım ve Rumdan niçe yüz bin beni âdem ve huccac şahrâhın iki canibine âdem deryası kat enderkat olub paşa geldükde her biri lehcei mahsusalar ile paşaya hayır dua idüb *حفظك الله يا سلطان الورير* diyüb selâm alırlar idi Ve bazıları *يا منصورك يا عساكر السلطان* dirlerdi Nisvan tayifesi tarzı Urban makamı hicazda *زانت* naresi ururlardı Bu Muallâ Akabesin ubur idince şehri azîmi Mekkei Mükerrerme *شهرها الله تعالى* nümayan olur Ol mahalli mubarekde Mekkei Mükerrermei gördükde bu duai okıya *Dua* andan Muallâ kurafesi içinden ubur iderken *سورة الهيكيم الزكائر* tilâvet iderek ubur oluna Zira bu mezaristan içre niçe bin sahâbei kiram ve evlâdı zevilihtiram ve nice bin şürefayı imam medfundur Amma bu mahalde Mekkei Mükerrermenin minareleri zâhir olunca cümle asakiri islâm atından ve naka ve heccanından enüb tazimen ve teeddüben piyade yürüyüb *لبيك اللهم لبيك* deyu telbiye etmek müstahabdır Andan yine Muallâ mezaristanına endükde bir vasî deredir Yine âdem deryası içre alayı azîm ile ubur olunub hamdi Huda sıhhat ve selâmetle bin seksen iki mahı Zilhiccesinin dokuzuncu yevmi hamîsinde kuşluk vaktinde

Vadii Muallâ (وادی معل)

nam mahalde paşa hazretleri seraperdei asaf berhiyasında meks idüb cemii asakiri islâmından üç kerre gülbangi muhammedî çekilüb sadayı Allah Allah evci âsümana peyveste oldu Ve üç yaylım tüfenk ve üç yaylım toplar atılıb Ebtah (ابطح) ve Muallâ (معل) dereleri ve meraları

[1] Bağdad Köşkü nüshası (olub) Bu kelimedden (Bunların) kelimesine kadar olan yazı yoktur.

[2] « « « (nümayan)

[3] Bağdad Köşkü nüshasında bu kelime yoktur.

kubbei felek gibi güm güm sada verüb paşanın otağı önünde yüz ganem kurban olunub fukarayı ba billâha bezl olundu Badehu Mısır gazilerinin alaya çıktıklarıyçün yedi bölüğe yedi kise ihsan olunub divanı padişâ(hî) olub cemii erbabı divan eşraf âyân hazır oldılar İllâ Şerif Sa'd gelmiyüb cümle erbabı divana hil'ati fahire ihsan olunub her kes kullu kullarınca mesk idüb paşa Muallâ mevlevîhanesinde tevabiile meks idüb Şam askerine ve kendü askerine âmâde olalar diyu alay çavuşları tenbih etdiler Badehu mezahibi erbaadan fetvalar geldikim asakiri islâmıdan olan ihrama girmesin Lâkin siyabı haricin tersine giymek caizdir Ve âlâtı silâhları ile gezmek sünneti Resulullahdır diyu fetvayı şerifeler varid olub cümle askeri islâm ihramdan çıkub cinaye kurbanlar idüb esvabların giyüb tavafı kudum ve Safa ve Merve ve Umre etmeğe ihtimam eylediler Badehu cemii erbabı divan paşa huzurunda وشاورهم في الامر nassı katına imtisalen müşavere idüb her kafadan bir sada gelüb neticei kelâm Şerif Sa'din ve ehli Mekkenin dımağlarında isyan rayihaları vardır Elbette sultanım bir veziri âli şandır Şerifi mazul idüb Şerif Ahmede ihsan idüb andan biat idüb badehu Arafata çıkub vakfıya duralım didiklerinde taraf taraf Ma'kul didiler Hemen paşa Baka Beyler Baka Ağalar Bu iş için size saadetlû padişahımızdan bir Hattı Şerif geldi mi Ve gelse de bu iki kerre yüz bin huccac bu Haccül Ekber mahallinde cem olub başı kabak yalın ayak kefenleri boğazlarında uryan bir alay ibadullah edayi hac etmeden bir fetreti tuğyan olursa bu kadar uryan ibadullah Urban atları payinde payimal mi olsunlar Giderek şöyle kelâmlar söylemen diyu cevap etdükde cümle âyânı Şam ve Mısır âlemi hayretde kalub Emir sultanımındır diyüb derhal bir hil'ati fahire ve bir sammur kürk ile Name ve Hattı Şerifi alub yetmiş seksen mikdarı asker ile Şerif Sa'din hanesine varup cemii şerifleri davet idüb cümlelerin huzurunda namei padişahîyi ve mektubu veziri âzamı verüb kıraat olundukda Şerif Sa'd namei bus idüb Hüseyin paşa kendü elile bir sammur kürk ve üzerine zer enderzer hil'ati fahire giydirüb ibtida paşa biat etdi Badehu alettertib cemii şürefa ve âyânı Mekke biat etdiler Hemen paşa Şerif Sa'de hitab idüb Allah mubarek eyliye Bu günden huccacı müslimînin hizmetine mukayyed olup Mine (مينه) bazarına azimet buyurun diyüp paşanın kelâmın terceman Şerife teblig idüb derhal Şerif على الرأس والعين deyu cemii askerile gitmeğe hareket etdi Paşaya kahve ve şerbet ve gülâb ve buhurdan sonra niçe zîkıymet giranbaha mücevher makulesi ve iki küheylân ve bir katar tavusî hicinler üzre birer habeşî gulâmlar ihsan idüb paşa seraperdesine gitdi Ve Şerif derhal kûsü rihletlerin döğüb Miniye ve Arafata revane

olub azîm debdebe ve dehdehe ile azîm hevdec [1] ve mahfeller ve tahirevanı gûnagûn ile def ve kudüm cile ve tabl ve kôs ve nakkare ve Yemen deblikleri calınarak gûnagûn şadman iderek cemii Şürefa Şerif Sa'de mukarrer olduğundan bir şadman ile Mekke-den Arafata çıkmışlardır kim cemii mücavirîni Mekke Biz böyle bir müzeyyen Şürefa alayı görmedik didiler Hakka ki cemii hevdecleri yani develer üzere mahfeleri gayri mahafe gibi değildir Rumda sur nakilleri[2] misal bir surahi nakildir Üçer dörder tabakadır Ta zirvesinde bir sagire cevare andan aşağı ehli beyti Şürefa zer enderzere müstağrak olup giderler Ve cümle malik olduğu zîkıymet mücevher eşyaların serapa hevde (çler) arzı kâlây ider Ve cemii üstür ester heccanları diba ve şiyb zerbağ ile puşidedir ki görünür Serapa zeri zivere müstağrakdır Bu yevmi terviyede ehli Mekkenin İdi Edhaları[3] libası fahirelerin giyüp sürür şadman iderek bu canibden def ve kudüm evce peyveste olarak cemii Şürefa bir gün mukaddem Arafata bu tertib üzere Şerif hazretleri Arafatın canibi erbaasında olan Arab[4] aşkıyasından dutub bir aylık yoldan nice kerre yüz bin uryan metain getirüb Cebeli (Beyit)

شیندن کی بود مانند دیدہ

Ve bu Cebeli Arafata Yemen Urban(1) koyunların bu Arafata getirmeseler cereb marazına mübtelâ olub elbette cümle hayvanatlar(1) Arafata getirüb dağı ve taşı hayvanat dutub dahi hac idüb Arafata giderler Ve bu Urbanın cümlesi Şerif hazretlerine geldikde tehi dest gelmiyüb bir hedaya ile gelürler Ve cümle Şürefalar dahi Arafatda zevk ve şevk iderler diyu Şürefa kavmi ehli heva kimesnelerden harcı maaşları badihevadan gelüb cemii islâm diyarının nezeratları ile kefaflendiklerinden olkadar müsrif ve müsrifelerdir kim tabir olunmaz Hattâ Mekkenen Arafata varınca iki saat yerdur bu mabeynde her Şürefa haddine göre ikşer üçer dörder ve beşer bin altun harc masraf iderler Zira bu çelebilere altundan gayri bir surre ve atıyye gelmez Ve bu Mekke de altun ve gümüşden gayri harclık olmaz Mısır parasının muhallâkası derler bir maksus yani kırılmış parası vardır Bazı cüz'ü makul ve namakule ol muhallâka para geçer vesselâm Hulâsai kelâm cümle Şürefa Mekkenen bu tertib ve bu tezyîni âyîni Şürefa üzere

[1] Kadınların bindiği mahfe.

[2] Nahil.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (olur)

[4] « « « (şeyhlerine sahasının canibi erbaası ecnası mahlûkatdan Arab

Kâ'beden Arafata çıkınca *Badehu badehu* [1] Mekkedden Mısır huccacı ve askerî tayifesi bâlâda zikri sebkat ettiği üzere bir hay huy ile yevmi terviyede telbiye (i) *اللهم ليك* diyerek bir alayı azîm ile Arafata giderler Andan huccacı Şam ve askeri cennet meşam dahi yine yevmi terviyede telbiye(i) *اللهم ليك* diyerek saf saf ve mevc mevc pürsilâh Mahmeli Şerif ile ubur iderler Amma bu Şam askeri ve Emirülhaccı Mısır askerine rağmen ol kadar pak müsellâh ve mükellef alay ile tertib ve tezyin iderek ubur iderler kim tabir olunmaz Bu mahalde kanunu kadim üzere Mısır Şam ve Mekke alayların ve âlâyişi dünya ziynetleri ile Arafata revane oldukları tamam oldu Geldikde imdi Cenabı Barinin nassı katı fermanile *علي ما فرض الله* edayı hac etmenin şurut kuyudile cemii eimnenin müttefakunaleyh oldukları üzere on fasıl icre evsafı Mekke beyan ider

Faşlı evvel oldur kim Hazreti Resaletpenah *صلى الله عليه وسلم* Çaryarı Güzîne ve eshabı kirama ve evlâdı zevil-ihtirama Cenabı Hak tarafından Cebril Emin talimile ümmetine talim ettiği şerayiti hac böyle ferman olunmuşdur kim hakkında Âyeti Şerif nazil olunmuşdur

Cemii müfessirîn kütübü tefsirlerde Mekkei Mükerreme şanında yetmiş yedi Âyeti Şerife nazil olmuşdur buyururlar Evvelâ *Surei Bakara* *المحج اشهر . معلومات فمن فرض فيهن المحج فلا وقت ولا فسق ولا جدال في المحج* Ve bir Âyeti Şerife dahi *ان الذي فرض عليك لقران لرادك الى مباد* İbni Abbas hazretleri meaddan murad Mekkedir demişler Dahi Âyeti Şerifler mahallinde tahrir olunur İmdi bu Âyeti Şerifelerin fermanına tebaiyyeten edayı farz bu yüzden tamam olur kim ibtida Umre (عمره) nam mahalle gelüp pak gusül idüb yine ihramların giyüp şartı evvel bir delil peyda eylemekdir Delilsiz olmaz Eğer âlim dahi olub *Menasiki Hac* risaleleri okuyub sai tavaf eylesen elbette delil lâzımdır (Mısra)

Bîvesile her kişi sultana olmaz âşina

mazmunu üzere her şeyde vesile lâzımdır Andan telbiye iderek Muallâ ziyaretleri içinden *Surei التكاثر* tilâvet iderek Ebtah (ابطح) nam mahalden ubur iderek bu Ebtah Mekkenin canibi şimalinde bir ulu vasî deredir Cümle ehli Mekkenin mazaristanları ve bağ bostanları bu Ebtahdadır Bu mahalden ta Mekkiye gelince iki adımdır Acele ile bu mahalleri *اللهم ليك* diye feryad iderek Şam ve Mekke bürkelerin ubur iderek

[1] Bu fazla yazılmış.

esvakı Mekke içre girdikde nam bir mahaldir Çarsu içinde yolun iki tarafında divar köşelerine muttasıl iki mil vardır Her şeb işare kanadilleri ile çıragan olur Bu mahalden ibtida Mekkei Mükerreremenin mil minareleri nümayan olur Bu mahalde el açub Mekkiye müteveccih olub iş bu duai tilâvet ide Ol dua budur اللهم ان هذا البلاد الحرام والركب والمقام افتح لي ابواب رحمتك وادخلني فيها Safa ve Merve çarşusu izdihamından güzer idüb andan Babı Selâmın taşra harem kapusından içeri بسم الله الرحمن الرحيم diyüb pabuş ile gire Zira bu mahalde iki yüz mikdarı dekâkîni itriyyatdır Gûnagûn müşk amberi ham fûruht olunur kim bu mahalden güzer iden huccacın dımağı muattar olur Ve bu babı evvel canibi şarka nazır bir kapudur Bu carşudan içeri Babı Selâmı Kebir Bu dahi canibi şarka mekşuf bir babı kebirdir Ve eşiği bir neftî taş atebedir Efvahı nasda nam lâînin vücudun Cenabı Bari taş idüb Hazreti Ömer ol taşı bu âsitaniye kodu derler Amma hakir bir siğerde mahallin görmedim İllâ bu taşı gördüm ki hakka zamanı kadimde zîruh idiği müşahede olunur Ve batın vechi tarafı hak âlûddur Bu kapudan içeri girerken sol ayağıle bu eşiği tahkiren basup on iki adım gidüb haremi Beytullahın Babı Selâmına vardıkda bu sahrayı azîm haremi kadim etrafında kara donlu Kâbetullah nümayandır Ve bu Babı Selâm yan yana üç kapudur Ve bunlar dahi şarka mekşufdur Derhal orta kapudan içeri sağ ayağın koyub بسم الله الرحمن الرحيم diyüb sür'at ile ol harem içre ليك اللهم ليك diyerek haremi şerif içre iki yüz adım gider Zira ليك demenin manası İbrahim Halil Kâ'bei bina etdükde Cenabı Bari emir etdikim Ya İbrahim Benim kullarıma nida eyle Devri kıyamete dek beni bir bilenler benim Beytime gelsinler Ben ana rahminde alanlara ve kıyamet gününe dek geleceklere benim sadamı işitdirin buyurmuşdur Bادهو Hazreti İbrahim nida idüb Cenabı İzzet Kâ'be müyesser olacak beni âdeme ve gayri hayvana istima etdirdi Ve Lebbeyek (ليك) didiler Ey imdi Cenabı Bari seni davet eylemiş ve isminle yad eyleyüb haccı müyesser etmiş Gerekdir kim ليك sadasın virdi zeban idesin Ciddi cehd ilekim ziyan etmiyesin Zira davet olunmuş zayfullahsın (Beyit)

Her kime Kâ'be nasib olsa Huda rahmet ider

Sevdiği kişiyi Hak hanesine davet ider

Babı Selâmdan iki yüz adımda [1] âsitanesin öpe Andan bu duayı okuya اللهم اكبر الله اكبر زد بيتك هذا تشريفا وتكرما وتعظيما ومهابتا لا اله الا الله الله اكبر diyerek doğru Hacerül Esvede varub [2] Hacerül Esved

[1] Bağdad Köşkü nüshası (geldikde)

[2] « « « (iki ellerim tazim ile)

üzerine koyub öpe Ve yüzünü süre Bir kere öpmek [1] النورن alânurdur Amma izdihamdan her bar öpmek müşkildir Uzakdan evvelde Hacerül Esvede vardıkdan *bu duayı okuya* [2] لااله الاالله وحده لا شريك له ü l Esvedin önüne varub iki ellerin kaldırub الله اكبر diye Ve ellerin Andan yine âdâb üzre Hacerül Esvede vara İki svedi bilâ şart bus idüb bu duai okuya اللهم ايمانا بك [3] عليه السلام diyüb tavafa başlıyub ibtida Kâ'be kapısı önünden tüvan ve وقا بن bir ümmî âdemim bu kadar duai tilâvet etmeğe istidadım yokdur ولا حول ولا قوت الاالله والله اكبر ولا حول ولا قوت الى بالله العلي العظيم diyüb tavaf ide Amma dahi efdali sulehayi ümmetden ve ulemayi rahmetden bazı kimesneler bu Âyeti şerifi tilâvet iderek tavaf iderler (Âyet Surei Bakara) وبنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وفنا عذاب النار demek âsândır Elbette bu dualardan biri okunmağa muhtacdır Dahi âsânı delil ile el ele olub Beyti Şerifin canibi erbaasında reftar iderek delilin ne okursa sen dahi anı tilâvet iderek şart şart zevk şevk ile tavaf ve Safa ve Merve idüb safa ile haccın tamam olur Geldik imdi Hacerül Esvedden sonra Kâ'be kapusına doğru gide Kâ'be kapusile Hacerül Esved mabeyni üç adımdır Kâmiller ana mültezem derler Ol mahalle vardıkda *bu duai okuya* اللهم انى اريد طواف بيتك الحرام على حقوقاً فتصدق بها على Andan Kâ'bei tavafa niyyet etdükde *bu duai okuya* اللهم انى اريد طواف بيتك الحرام diyüb Badehu Beyti Şerifi yedi kerre tavaf eylesün Buna Tavafı Kudum derler Âfâkiler için sünneti Resuldür Amma Mekke ehline sünnet değildir Ve tavaf iderken sarığının ridasındaki ucunu bir zirâ sarkıdub sağ koltuğunun altına sarkıtsın Ve bir ucunu sağ omuzunun üzerine koyub yedi kerre tavaf etsin Bu yedi tavafın üç evvelkisin sür'at ile yürüsün ve pehlivanlar gibi iki omuzların ve kollarını silke silke ve salına salına yürüsün Kaçanki Kâ'be kapusına vara *bu duai kıraat ide* اللهم ان هذا البيت والحرام حرمك والامن امنك والعبد عبدك وهذا مقام المائتلك من النار حرم طومنا وبشرنا على الارحمتك يا ارحم الراحمين diyüb Badehu Kâ'be kapusunun solunda çarkûşe bir çukurcuk vardır Ana Ma'cene (معجزة) derler Yani Hazreti İbrahim Halil Kâ'bei bina etdükde bu çukurda kâ'be için çamur karıştırdığı mahaldir Anı ubur idüb yedi adımda Rüknu İrakîdir kim canibi şarkîde Bağdad tarafında olduğuyçün Rüknu İrak derler Rükün lisanı Arabda kûşiye derler Bu Rüknu İraka geldikde bu duayı tilâvet ide اللهم انى اسئلك ايمانا لا يزول ويقبلاً صادق لا ينفذ ومرافنة نبيك محمد صلى الله عليه وسلم اللهم اظلى تحت ظلك عرشك يوم لا ظل الا ظلى [4] واسئلى بكاسى نبيك محمد صلى الله عليه وسلم شربة الاطماء بعد ما ابداً

[1] Bağdad Köşkü nüshası (gerek)

[2] » « « (له الملك وله الحمد وهو على كل شئ قدير)

[3] « « « (وتصدقاً بكتابتك ووفاءً بعهديك واتباعاً لسنة نبيك محمد)

[4] « « « (عرشك)

diye Amma tarafı Rükni İrakîden içeri Hatime girüb altun oluk altından geçüb tavaf etmiye Hatimden taşra deveran ide Zira bu Hatim dahi rivayâtı sahihalar ile Kâ'bei Şerifdendir Mahallinde tahrir olunur Anıniçün taşradan devir ideler kim tavaf sahih ola Andan Rükni Şamiye vardıkda *bu duai âgaze ide* اللهم اجمله حجاً مبروراً وسبياً مشكوراً وذنوباً *diye* Ve Rükni Yemanîde canibi cenubda Yemen canibinde olduğıçün Rükni Yemanî derler Ol mahalle geldikde اللهم انى استلك المعفو والمافيه فى الدنيا والاخرة [1] (بخون ابن دعار) ربنا آتانا فى الدنيا حسنة وفى الاخرة حسنةً وفقنا عذاباً بالنار *diye* Ve Rükni Yemanîden Hacerül Esvede gelince yine ربنا آتانا فى الدنيا حسنة *diye* Ve Kâ'benin her köşesine geldikde sağ elin rükünlere dokundurub elin yüzine sürmek sünnetdir Dördüncü rükünde Hacerül Eveddir Anı öpe yahud istilâm ide Ber vechi meşruh üzre yedi kerre Kâ'bei tavaf ide İnşaallah haccı sahih olur Bu minval üzre yedi kerre tavafı Mekke tamam oldukda Kâ'beden yirmi adım canibi şarkda

Ziyareti Makamı İbrahim Halilullah

Bu makama geldikde eğer mümkün ise içeri girüb sandukai bus idüb payi şerifleri çukurundaki gülâb ile yüzün gasil ide Ve eğer girmek mümkün değil ise bu kubbenin etrafında sebekelerin bir canibinde Kâ'bei Şerife yönelüb iki rikât kaza yahud nafile nemaz kılub *bu duai tilâvet ide* اللهم انا عبدك وابن عبدك وآتيك بذنوب كثيرة واعمال سيئة وهذا مقام العائذ بك من النار واغفرلى *diye* انك انت غفور الرحيم اللهم اغفر للمؤمنين والمؤمنات واغفرلى ذنوبى ومتعنى بمارزقتنى وباركلى فيما اعطيتنى واخلف على غايبة لى بخير *diye* Andan Âbı Zemzem kuyusına vara İçeri girüb âbı hayatı nuş iderken *bu duai mâül hayatı âbı zemzemi tilâvet ide* اللهم انى استلك علماً نافعاً *diyüb* kana kana içüb ihramına döke Andan yine âdâbı üzre giru dönüb Beni Mahrum kapusından taşra çika Bu kapuya Babı Safa dahi derler

Ziyareti sai Safa

Babı Safadan çıkub yine Safaya varınca canibi cenub ile maşrık mabeyninde inbat rüzgârı üzre üçyüz adım gidüb sehlce mürtefî yere altı kademe taş medüban ile çıkub Kâ'bei Şerife müteveccih olub *bu duai okuya* اللهم اكبر الله اكبر والله الحمد الله اكبر على ما هدانا والحمد لله على ما اولينا لا اله الا الله وحده لا شريك له *diyüb* andan له الملك وله الحمد وهو على كل شىء قدير لا اله الا الله ولا تعبد الا اياه مخلصين له الدين ولو كره الكافرون *diye* [2] ol izdiham çarşu içre Milleyni Ahzareyn derler tarıkı âmin iki tarafında yeşil direkler olduğundan Milleyni Ahzareyn derler Yolun sol tarafındaki Kâ'benin harem divarına muttasıldır

[1] Fazladır.

[2] (Seğirde seğirde) olacak.

Karşu tarafındaki sokak aşırı sokakbaşı hanesi köşesinde yeşil direkdir Ve kanadiller ile bu amudlar da zeyn olmuşdur Safadan bu mahalle gelince seğirde seğirde gelmek sünnetdir Bu mahalle geldikde *bu duai okuya* اللهم اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم انك [1] انت الاعز الاكرم وبغنا من الناس المين وادخلنا الجنة آمين ربنا آتنا في لداينا ان الصفا والمروت من شعائر الله فمن فرض بين الحج فلا رث ولا فسوق ولا جدال في الحج وما تفعلوا من خير يعلم الله (Âyet) وداً ولا سواعاً ولا يفرث وبعوق ونثرا (Âyet sureti) يا اولى الاباب خيرا زاد التقوى واتقون يا اولى الاباب Bir kaç kerre bu Âyeti Şerifi tilâvet iderek Merveye vardıkda durup tekbir ve tehlil eyliye Andan yine bu minval üzere yedi kerre bu beş yüz adım yire vara gele Yedi kerre sai tamam old[3] Niyyet etdiyse tekrar Kâ'biye varsun Evvelki gibi yedi kerre dahi tavaf eylesün ve yedi olmuş olur Kur'ana niyyet dahi bu üslûb üzredir vesselâm Eğer Aarafata çıkmağa Merve iderse olkadar hac sevabı etmiş olur Ve Safa ve Merve mabeyninde acele ile sa'yeylemeğe derler Zemanı cehaletde bu Safa ve Merve kemerleri üzere beşer put var idi (Âyet sureti) Hattâ Hazreti Resalete kırk yaşında nübüvvet gelüb haccı şerif farz olub yine Safa ve Merve mabeyninde cümle eshabı sa'yiderken Hazreti Ömer itdi Ya Resulullah zemanı cehaletde bunda putlara ibadet idüb sai iderdik Şimdi islâm ile müşerref oldukda yine mi sai idelim Cehaletde etdiğimize hatıra hutur etmez mi Hususa dini mübîn âşikâre oldu Şimdi Kureyş anpirleri demez miki Muhammedîler bizim putlarımız yerinde ibadet iderler Meğer bizim putlarımız hak imiş derler Hele ya Muhammed ben bu mahalde Sai Safa etmem deyu Hazreti Ömer muaraza etdikde Hazreti Resalet gayet müteallim olub tefekkküre vardıkda derhal bir bulut zâhir olup Hazreti Cebril Emin guzlıyarak nümayan olduğu Hezreti Ömer ve sayir eshabı yakin müşahe- de etdiler kim Cebril Emin nazil oldu didiler Ve ol mahalde Hazreti Resaletin mübarek cemali bakemalleri lâilgûn olup arakriz oldılar Ol

[1] Bağdad Köşkü nüshası (تعلم ما لا تعلم الله)

[2] » » » (tilâvet iderek)

[3] » » » (oldukda)

ande Hezreti Cebril Emin Ya Muhammed Allahü Rabbül Âlemin sana selâm idüb bu Âyeti Şerifi gönderdi *بسم الله الرحمن الرحيم ان الصفا والمروة من شعائر الله* Âyetin getirüb tilâvet etdüğün Çaryarı Guzîn istima idüb alelumum ol mahalde Sai Safa ve Merve etdiler Bu Âyeti Şerif Mekke de nazil olub sebebi nüzülü Hazreti Ömer olmuşdur Badehu Hazreti Ömer Hicretin sene tarihinde halifei Resulullah oldukda bu Âyeti Şerifi Safa kemerleri üzre celi hattile tahrir etdirmişlerdir Hâlâ kıraat olunur bir hüsnü hattır Ve bu Safa soffası olduğu mahal iki amud üzre mebni kemerlerdir Serapa kanadiller ile müzeyyendir Bazı huccac Sai etmeden farig olub eğer Safada ve eğer Merve soffalarında istirahat idecek maksure misal bir ârâmghâdır

Evsafı Cebeli Safa

Cebeli Ebi Kubeys dameninde bir cebeli sagiredir Amma fevkında kat enderkat] Şürefa haneleridir Bikavli ehli tevarih ısrat saatde zuhur idecek dabbetülarz anda mahbusdur derler Hattâ Resalet penah bu cebelye desti şerifilerindeki asâ ile darb idüb bu darbin sadasını bunda pinhan olan dabbetülarz istima etdi buyururlarmış vesselâm Bu mahalde dahi Safa ve Merve evsafı tamam oldu Andan

Faşlı sani Evsafı Cebeli Arafat *رفع الله قدره درجات*

Evvelâ huccacı müslimî(n)den olan kimesniye elzem levazımından farzı ayn olan oldur ki yevmi vakfada sahrayı Arafatda mil-lerden içre bulunub haccı tamam ola İmdi mahı Zilhiccenin sekizinci gününe Yevmeyni Terviyeteyn derler İki gündür Terviyei evvelde yahud Terviyei ahar ki arefeden bir gün mukaddemdir ol yevmi mubarekde Mekkei Mükerrermeden çıkub canibi şarka bir saat giderken *bu duai tilâvet ide* *اللهم ان هذا منا قد اتيتها وانا عبدك وابن عبدك اسلمك ان يمن علي بما مننت في رحمتك يا ارحم الراحمين* diyerek Mine bazarı şehrine

Menzili şehri Mine Bazarı

Terviyei evvelde bu mahalle geldise bir gice mihman olub cümle ziyaretleri ve makamâtı aliyyeleri ziyaret idüb sun'u Hudayı temaşa iderek Hakka ibadet idüb *bu duai tilâvet ide* *اللهم اني اعوذ بك من الحرمان والهيبة في ديني يا ارحم الراحمين* diye Eğer Mine bazarında yatmazsa yevmi Terviyede Mine-den kalkub iki canibi yalçın kızıl kayalı dağlar mabeyninde kumsal fezalar içre ubur iderek

[1] Bağdad Köşkü nüshası (اولياك و اهل طاعتك)

Cebeli Kuzahda Mescidi Müzdelife yani Meş'aril Haram

Hakkında Âyeti Şerif nazil olmuştur (Âyet) *خَازَا اَفْضَمَ مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللّٰهَ* *عند مشعر الحرام* Âyeti varid olmuştur Bir vadide bir kârı kadim ve bir camii azîm kârgir binadır Tulen ve arzen bir [1] seksen ayaktır Amelî payeler üzre serapa kârgir binadır Amma gayri camiler gibi müzeyyen ve döşenmiş değildir Ve cemaati huccac mevsiminde olur Gayri zaman muattaldır Sene tarihinde binasıdır Ve hareminin şimali canibinde bahire misal bir bürkei azîmi vardır Arafatdan gelir Bu dahi bir hayratı azîmdir Bunda iki rikât nemaz kılub ubur iderek hududu Arafatda miline gelince Mekkenen ta bu mahalledek 4 saat yerdir Ve bu iki miller mabeyni iki yüz adımdır Ve bu miller üzre vakfa gicesi yani leylei arefede kanadiller ile çıragan iderler Ve bu miller dibinde esnafı Mekkenen bazı bakkal ve aşbaz ve habbaz dükkânları ve çadırları vardır Ve bu millerden içerde bulunan kimesnenin haccı sahih olur Ve bu mahalden Cebeli Arafat nüma-yan oldukda *bu duai okuya* *اللهم انى اليك توجهت و وجهك اردت و عليك توكلت انى تباركلى فى رزقى* diye Badehu bu millerden yine canibi şarka bu Arafat sahrası içra üç bin adım gidüb Cebeli Arafatın dibinde ol sahrayı bîpayan içre meks olunub guruh guruh huccacı müslimîn dahi gelüp hayme ve hargâhları ve bar bengâhları ile meks iderler Bazi kimesneler arefe günü alessabah gelirler Amma yevmi Terviyede gelüp bir gice sahrayı Arafatda yatub ibadet etmek efdaldır

Evsafı Cebeli Arafat

Ol kûhu kudretullahdır kim Batha (بطحا) ve Mekkenin canibi şarkisinde dört saat baide bir sahrayı azîmin yine canibi şarkîsi nihayetinde bir alçak kara kayalı dağdır Amma olkadar büyük değildir Hakir bir gün mukaddem varmak ile ilmelyakin hasıl etmegiyçün Cebeli Arafatın canibi erbaasın devr etdim Dairen madar beş bin adım bir küçük dağdır Amma Cenabı Barinin nazarı taallûk etmiş bir ulu dağdır ki *مقاليد السموات والارض* Âyeti Şerifi tefsirinde İbni Abbas buyurur kim lâfzı kün ile arz semavat ademden vücuda geldikde cümle ciballerden ibtida bu Cebeli Arafat iman getirdiğinden Cenabı Bari buyururlar kim Ya cebel Seni kullarım ile müzeyyen idüb seni ziyaret ideler Seni cümle cebellerden [2] şerefde ziyade idem Ve seni ziyaret idenlere yevmi cezada şehadet idüb şefaata idesin buyururlar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (yüz)

[2] » » » (ciballerden)

Ve bu cebel kenduyi bilüb Rabbisini bilüb iman getirdigiçün Cebeli Arefe derler Bir vechi ahar dahi Cebeli Arafat denmesinin vechi tesmiyesi oldur kim kaçan kim Hazreti Adem Safi ile Hazreti Havva Huldü Berinden Serendibe Hazreti Havva Ciddiye nüzul idüb mabe-yinlerinde niçe sene mufarakat [1] Bir birine bu Cebeli Arafatda görü-şüp bilişdikleriçün Cebeli Arefe derler Bir vecih dahi Cebeli Arefe demişler Niçe gûne etmişler Neticei meram Cenabı Barinin nazarı taallûk [2] Cennetdir Ve cevanibi (canibi) şarkîsinde bu Arafatdan âli dağlar var kim evci eflâke serçekmiş [3] mehib ceballerdir Canibi kıblesi ve şarkı ve cenubu ve garbîsiki kible tarafıdır altışar saatlik yir sâfi rimalistan bir ferahfeza çölistan sahrayı münevverdir Amma

Cebeli Mehib

Cümleden âlidir Bu cebel üzre *Makamı Hazreti Adem* ve *Makamı Hazreti Cebrail* vardır Amma ta zirvei âlâsına çıkmadım Âsi Arablar ve Yemen Zeydîleri ol Cebeli Mehibde ve dameninde vakfaya durur- lar Hakka ki Cebeli Mehibdir Ve Cebeli Arafatın şimaline muttasıl- dır Ve Cebeli Arafat Cebeli Mehibin cenubuna vaki olmuş gök elvan bir alçak sivri dağdır Ve kayaları hammam kubbesi kadar pare pare biri biri üzre yığılı dağcağızdır Ehli siğer kavli üzre bu Cebeli Arafatın pare pare olmasının sebebi oldur kim kaçan Cenabı Bari Ya Cebeli Arafat deyu nida olunub tecellii cemal oldukda tecellii cemale takat getiremiyüb pare pare olmuşdur derler Amma her paresi birer rümzü künuze işarettir Ve her kıt'ası bir gûne mehib gayret (ibret) nüma parelerdir Her ne canibden bu Cebeli Arafata nazar olunsa gûnagûn eşkâli acibe ve garibeler nümayan olur Ve nekar im'anı nazar ile nazar (e)ylesn olkadar âdeme safa ve sürur hasıl olur Ve yevmi vakfada bu cebel üzre nice bin Urban ve pür- yan ve giryan ve nalân ve uryan kavmi Hindistan ve bilâdı San'an âdemleri ile ta zirvei âlâsına varınca kat enderkat âdemden bir dağ olub ol kavim anda vakfa iderler Amma Ervam ve sayir akvamı islâm bâlâsına çıkub ziyaret idüp yine nüzul iderler

Ziyareti Makamı Cebeli Arafat

Evvelâ Cebeli Arafatın cenub tarafında yetmiş yedi kademe hemvar kaldırım döşeli taş nerdüban ile uruc olunur bir yalçın kaya

[2] Bağdat köşkü nüshası (vaki olub)

[3] » » » (etmiş bir cebeli nurdur Nuru)

[4] » » » (Kara)

üzre *Makamı Soffai Resulullah* Hazreti Resaletpenah bu soffâ üze cemii huccaca hitab idermiş Hâlâ Mekke mollaları dahi bu sofflar üze hitabet ider Amma minberi yokdur Beyaz devei kırmızı hınaya boyayub deve üze hitabet ider Ve bu hatib soffasından yokuş yukaru ta Cebeli Arafatın nihayetine varınca yüz yetmiş ayak taş nerdüban ile uruc olunur Bu mahal Cebeli Arafatın ta zirvei âlâsıdır ki anda *Makamı Hazreti Âdem* ve *Hazreti Havva* yani *Kubbei Arefe* Adem Havva bu kubbede mülâkat olmuşlardır Çar âli payeler üze bir kubbei münevveri âlidir Ve çar kemer üze mebnidir Ve canibi erbaası kırmızı horasanî kirec ile sıvalıdır Kapusu ve minaresi yokdur Canibi erbaasından girilir bir kubbei nuru mübîn-dir Ve mağrib canibine müteveccih kıblesi vardır Zira Cebeli Arafat Kâ'benin canibi şarkîsindedir Anınçün bu Arafatın kıblesi garba vaki olmuşdur Bunda *Mihrabı Hazreti Âdemde* iki rikât nemaz kılub sevabın pederi ruhuna hibe ile hamdi Huda Kâbei Şerifin canibi şarkîsine geçüp canibi garba secde etmek müyesser oldu Mora diyarında ve Mağrib vilâyetinde canibi şarka secde etdik Tebriz ve Nahcivanda cenub canibine secde etdik Hulâsai kelâm Mekkei Mükerreremenin canibi erbaasında olan akalîmi seb'ada âlemi seyyahatde hissemiz olub şarka ve garba ve şimale ve cenuba secde idüb yine murad maksud Kâbei Şerifdir Amma bu mezkûr diyarlar Kâ'bei Şerifin canibi erbaasına düşmüşdür Hakka ki Kâ'be dünyanın vasatında vaki olmuştur Eger süal olunursa bence dünyanın ortasında Cidde şehri on iki saat lebi deryada vaki olmuşdur Ana cevab oldurkim bu cezire dünyayı Bahri Muhit ihata etmiş bir deryayı lâya'lemülgaybi illâllahdır Nihayetine nice bir yıldan beri bir ferdi âferide varmak müyesser olmayub nice bin kıylükal gavga ve cidal olmuşdur O Bah (ri) Muhite girmiş bir Halici Süveysdir kim ana Bahri Kulzüm derler Cidde anın sahilindedir Ta anın iki yüz mil ve bazı yeri yüz mil cenuba Habeş mem(le)ketidir İklimi evvel ve iklimi sani andadır Ve hattı istiva dahi andadır Ve akalimi tarh olunmamış nice mamur âbâdan kura ve büldanları ve şehristanları var Ana Cezirei Arab derler On sekiz sikke ve hutbe sahibi islâm padişahları vardır Ve yetmiş dahi firakı dalle melike (le) ri vardır Evvelâ islâm padişahları Mısır ve Foncistan ve Dunkale ve Habeş ve Asvan ve Sudan ve Tırablus ve Tunus ve Cezayir bunlar dahi halifelikdir Ve Fes ve Maranküş Telmesan ve Mayi Nernovaf Nornovençe bunun emsali padişahlık yerler vardır Bu mezkûr diyarlar Mekkenin cenubunda ve garbında vaki olmuşdur Ol hesab üze yine Kâ'be bu dünya ceziresinin ta vasatında vaki olmuşdur Anınçün şeb ruz beraber olmağa

karibdir Yine sadade rucu idelim Bu Arafat dağı üstündeki kıblenin mihrabında iki rikat namaz kılup bu âyeti okuya رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ diyüb tazarru nalışler ide Zira bu duai Hazreti Âdem okumayınca yarlıganmadı Andan bu kubbei âlinin taşrası da(i)ren madar bir gûne neftî taş kaldırım döşelidir Gûya bu kubbenin canibi erbaası bir dehliz soffadır Bu mahalde dahi garba müteveccih bir mihrab vardır ki ana *Mihrabı Hazreti Havva* derler bir küçük mihrabdır Bunda dahi iki rikat namaz kılup validei müşfikası ruhuna hibe eyleyüb Yâsini Şerif tilâvet idüp بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ طَوَّافِكُمْ وَيَا جِبِلَّ الْأَشْهَادِ زِيَارَتِكُمْ وَطَوَّافِكُمْ diye ve dua ide Her ne haceti var ise reca eyliye Biemrillâh cümle hayır muradatı dünyevî ve uhrevî hasıl olur Ve leylei arefede bu kubbei nuru billûrun canibi erbaasın nice bin kanadiller ile tezyin idüb nur iken nurun alânur olup gûya bir kubbei fanus olur Ol gice nice bin huffazı Kur'an anda hatmi şerif tilâvet iderler Bazı fukaralara tasadduk idüb hukuku valdeyn için hatmi şerif tilâvet itdirmek gerek Gerçi bu Cebeli Arafat alçak görünür Amma ta zirvei âlâsından cemii dağlar tatesserada görünüb o sahrayı Arafatda nekadar âdem deryası olduğu andan malûmdur kim beyaz kefenli beni âdem derya gibi temevvüc ider Ve bu Cebeli Arafat üzre hurde taşçağızları cem idüb Filan kimesnei davet etdim Ya Rab kabul eyle diyu bir küçücük yığincik ol taşlardan yahud toprakdan yığub akraba ve taallukatlarından yahud veliniamlarından her yığın yığdıkaç bir dostunu ayak üzre kalkub Kâ'biye doğru isim resmile çağırasın kim تَعَالَوْا تَعَالَوْا يَا فُلَانٍ diyesin Biemrillâhi tealâ ol davet etdüğün kimesne ömründe Kâ'bei şerife elbette gelmek mukarrerdir. Ve bu Cebeli Arafatın canibi erbaasında meks iden yetmiş bin huccacdır derler Gerçekdir Hemen Ali Osman tarafından gelen yetmiş bin huccac ola Amma vallahülazîm yetmiş kerre yüz bin huccac değil yüz kerre yüz bin huccac can vardır Sahrayı Arafatın tuli ve arzı beşer altışar saatlik sahrayı tîhdir Tınab tınaba hayme ve hargâh oba ve çetergâh birbirine muttasıl kurulub beni [1] Kudüm sadası evci âsümana peyveste olup cemii ibadullah her kes kendü ibadetinde olub yevmi vakfıya muntazır olurlar Ve bu sad (a) yı ester[2] ve esb ve himar ve bakar ve ganem feryadları dahi dağı ve taşı velveliye[3] meydanı Arafat meydanı arasatdan nişan verüb bin bir ayak bir[4] anaya bakmaduğu mah-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (âdem ile malâmal oldu)

[2] » » » (üştür)

[3] » » » (verirler)

[4] » » » (ayak üzre olub gûya mahşer günü misal)

şer gününden bir nişan dahi bu Arafat meydanı ile fezayı Arafat beyaz papatya gibi zeyn olub güneş şa'saasından ruyi arz beyaz âdem ile münevver olub mihri âlemtab münevver olub at sahiyli ve cemmal sahiylinden zemin ve âsüman ra'dvar gürlüyüb sadaları evce peyveste olur Elhasıl hayvanata dahi beşaret olub bitâb ve bîmecal kalan hayvanatlar ejderi hefsere dönüb taze can bulur Huccacı müslimîn ise kimi taat ve ibadatda kimi ziyaretde ekseriya bu yevmi arefeden bir gün mukaddem[1] Terviyede herkes çadırında ibadet ider Bazı kimseler Cebeli Arafata çıkar ibadet ider Andan aşağı enüb Cebeli Arafatın cenub canibinde

Mescidi matbahı Hazreti Âdem عليه السلام

Kaçankim Âdem Havva bu Arafatda birbirleriyle mülâkat olduklarında bikavli Ceriri Taberî mahı Muharrem'in on ikinci gün yevmi Aşurada buluşduklarında karınları acıkdı Bu vadide serseri gezdiler Derhal Cenabı Hak tarafından Cebrail Emin bir tabak buğday sümbüleleri getirüb bu mescid mahallinde bir sifal [2] içre tabh idüb Adem Havvaya talim idüb tenavül etdiler Defi cu idüb Rabbül Âlemîne hamd etdiler Sahibi *Tuhfe* kavli üzre ibtida Hazreti Âdem edimi arzda hasıl olduğün Âdem dediler Ve badelhubut yine edimi arza nüzul idüb ot otlardı Taki Havva ile buluşdukda Hazreti Cebrailin talimi (1) e ibtida çorba yediler Ve hâlâ elsinei nasda bir âdem bir âdemi hanesine davet eylese Aş baba çorbası yiyelim der Ve âdem çorbası(n) bişirüb sovuyınca kararı kalmıyub ısıcak tenavül etdiğinde hâlâ cümle beni âdem ısıtamadan haz ederler Amma Nogay Tatarı kavmi sovk lahaşa şorbası yerler Ve hâlâ bir güne taam yerler Anınçün ten [3] tendürüstlerdir Ey imdi malûm oldı ki ibtida nîmeti kadim şorbadır Andan gayrisin mütaahhirinde hukema icad etmişdir Ve ibtida ruyi arzda ateş yanub taam pişen bu Arafatda matbahı Hazreti Âdemdir Selef padişahları teberrüken mescid bina etmişler Minaresi yokdur İki yüz âdem alır bir küçük mescid dir Bu mescidin mihrabında iki rikât nemaz kılub *bu duai kıraat de* زد اطعمنا ومقانا وجعلنا من المسلمين diye Ve eğer mümkün ise bu mahakde (mahalde) nîmeti ziyade olmagiçün fukaraya ekmek ve şorba üleştire Bazılar bu mescide gelüb teberrüken taam pişirüb tenavül iderler Andan bazı huccac Cebeli Arafatın dibinde havzu azîmler var kim herbiri birer deryadır Sularını ibtida Harunür Reşidin ehli

[1] Bağdat Köşkü nüshası (yevmi)

[2] Sifal, çanak parçası.

[3] Fazla yazılmış.

Zübeyde Hatun ta iki konak yer Abbas dağların Ferhadvar kûhkenlere kesdirüb bu Arafata getirüb bu bürke(i) bina etmiş Ve ziyadesini ta Kâ'bei Şerif şürbüne getürmüş Müruru eyyam ile sene 931 tarihinde Süleyman Han yolların tamir ve termim idüb üç bürke (i) azîm bina etmiş [1] kim gûya bir bahiredir Cümle huccac şinaverlik idüb pak olub ve pakize olub sahibülhayrata hayır dua iderler Ve bu Cebeli Arafatın canibi şarkîsinde azîm vezni üzre bir orduyi bazar durur kim diller ile tabir olunmaz Allahü âlim dânadır Ecnası mahlûkatı temaşa idem diyu âdem bu bazara gelüb cemapur askeri misal bu mahlûku Hudayı temaşa etsin Ol şiddeti harda uryan ve büryan ve giryan avretin yerinde eceyran (der) isinden bir pare deri ile setr idüb maada vücudu uryan âdemler şehri Saan [2] ve Aden Nuzhenid [3] ve Yemenden vilâyeti Amrandan siyah ce(h)relü kırmızı gözlü âdemler arık ve oruk ve koruk diyen hallâkı kadîm âdemler Amma cebran gibi seker At ve heccan ol çölistan içre anlara ermek muhaldir Ve şehri Demare (دماره) ve kal'a(i) Habbe (حبه) âdemlerinden kıp kırmızı âdemler Amma gözleri sarı Bunlar dahi nahif ve kadid âdemlerdir Bazılar Huda hakkıyçün maymuna benzerler Ancak kuyrukları ve tüyleri yok Yohsa çehreleri maymun sıfatdır Amma ne mudhik kavimdir Bu âdemler Yemen vilâyetlerinden badem ve akik ve yemeni ve tibileği taşı getirirler Ve bunun emsali nice ecnası mahlûkullah var kim tabir ve tavsif olunmaz Ve bu Kâ'bei Şerifin canibi erbaasında ihrama girecek yerleri var Evvelâ Medineli Bi'ri Alide ihrama girer Mısır huccacı Rabia Eşmesinde girer Habeşden ve Mısırdan gemilerle gelen Cidde ile Mekke mabeyninde Hude nam mahalde ihrama girer Bağdad ve Basra ve Lehsadan gelen nam mahalde ihrama girer Amma bu Yemen huccacı şehri şirinde Yelmelm (للم) nam mahalde ihrama girdiklerinde bâlâda zikri sebkat iden Urban kırmızı âdemler ihrama girme mukabelesinde teeddüben avret yerlerin ihrama komak var Yohsa avretlerin ihrama komazdan evvel rehi rastdan deli çıplaktan gezerler ki (Hadis) *عن الله الناظر والمظاور* hadisi şerifine amel etmiyüb uryan gezerler Ve bunun emsali bu Arafatda nice kerre yüz bin behayim makulesi âdemler gelüb beyi şira idüb Mina ve Mekkei tavaf etmeden giderler Anların mezhebinde Kâ'be Arafatdır Ve Cebeli Arafatın canibi erbaasında

[1] «Mukaddem Zübeyde Hatun icra itmiş Ve lâkin haraba müşrif olmağla olkadar muzayaka çekilürdi ki bir arefe günü bir parmak üzerine kldırılan bir kırba suyu bir altuna aldılar Padişahı mağfur dahi üç dört ayn katub ilhak ve icra etmekle cemii huccacı ihtiyacdan halâs itdiler.» (Peçevî, c I, s 427)

[2] San'a.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (Zübeyde)

hududu Arafat vardır kim Yemen tarafında ve Mekke tarafında miller vardır Terviye gicesi ve arefe gicesi ol miller üzre evkaf tarafından kanadiller ile çıragan olur Sene 41 tarihinde Mazreti Zübeyr ibnül Nomanın hayratıdır Cebeli Arafatdan bu canibi erbaa millerine varınca dörder bin adımdır Miller içinde yevmi arefede vakfa mahallinde bulunsa edayi farz idüb dürüst hac etmiş olur Ta ol malle dek kim arefe günü hatib Arafat dağından inüb salâti mağrib mahallinde gurub oldu olmadı diyu vakti mekruhda iken bir âdem canibi erbaadaki hududu Arafat milleri içinde bulunsa dürüst hac etmiş olur Eğer vakfaya dahi durmasa haccı tamam olur Amma badel gurub varsa edayi farz nakıs olub haccı tamam olmaz Senei âtiyeye mücavir kalub hac etmek gerekdir vesselâm İmdi yevmi terviye Mekke Şürefaları ile Arafatda idüb leylei arefede sahrayı Arafatda yatub ol gice Mısır ve Şam ve İrak askeri cümle uryan mahremli huccacın canibi erbaasın pürsilâh askeri derya misal ümmeti Muhammedi ihata iderler Ve bu askerî tayifesi ihrama girmezler Ve gayri yire girmezler Hemen at ve katır ve hicin ve çemendere süvar olub kol kol taraf taraf huccacı müslimîni sabahadek muhafaza idüb yetmiş seksen yerden kûsu mısırilere turalar urulub bizim Şam ve ^{بني} tarafından ve Şam Emirülhaccı canibinden ve Mısır Emiri haccı semtinden ve Cidde bağı kibelinden ve Şerif hazretleri canibinden bu beş koldan mehterhaneler ile çengi harbîler çalınub cümle askerinin ellerinde çatal fitil bellerinde şemşir ile pürsilâh âmâde olub ta sabahadak huccacı müslimînin canibi erbaasın kuşadırlar Zira huccaca cümle Urban bahusus Yemen Urbanı hucca[1] bin Mısır hazinesi kadar vardır Herkesin malı yanındadır Mekke de emanet komıyub teberrüken rban kavim ol ecilden cemii askerî tayifesi pürsilâh olub huccac arefede taraf taraf

ilâhiyyat ve temcid ve tevhid ve tezkirler ile sabahadek Leylei Kadir tehliil iderler kim dağlar ve taşlar inil iniler Alessabah ki yevmi arefe gün Yevmularefedir gürüh gürüh deryamisal

Mekki Mükerrermeden alelûmum gelüb gelirile meks idüb vakti zuhur karib oldukda dellallar nida idüb Ya huccac Vakti ihticac diyu nida iderler Bu mahalde meydanı Arafat makamaları tamam olub

Cebeli Arafatın farayiz vacibat müstahabatların beyan ider

Evvelâ bazı sahibi sülûkü rahı hakikat olan kimesneler Cebeli

[1] Bağdad Köşkü nüshası (cın hasmı canıdır Zira bu huccacda malı karun)

Arafatdaki bürkelerde pak gusül idüb huddamların haymei hargâhlarında bırağub atlarına ve hicinlerine süvar olub Arafat dağından cenub tarafına iki bin beş yüz adım eğer süvari ve eğer piyade gidüb

Evsafı Mescidi Hazreti İbrahim

Cemii huccac arefe günü bu camii kebire cem olub salâtı zuhura müterakkıb olurlar Hemen ki ezanı muhammedî kıraat olunub dörder rikât sünneti zuhuru eda idüb alelakib dörder rikât farzı zuhuru ve iki rikât ahir sünneti kılub badeddua alelakib bir kamet dahi olub salât ıtır eda oldukda cemii huccac bir ağızdan arefe tekbirleri getirilüb sadayı tekbir evce peyveste olub Camii İbrahim nur olur Bادهu Âyetülkürsi tilâvet olunub dua mahallinde pabürehne ve serbürehne ümmeti Muhammedden bir giriv feyad zâhir olur kim cümle huccac mebhut olur Ve dahi derunu dilden ve can gönülünden öyle dua iderler kim inşaallah cümlenin duası kabul makbuldür Ve bu dua harmeninde hazır bulunan huccacın dahi duası müstecabdır Ve bu camide bir ezan ve iki kamet ile iki vakit bir yerde kılındığıçün bu salâta Kasrı Cem derlerdir İki yerde cayızdır Biri bu Camii İbrahimde biri Maş'aril Haram Camiindedir İshaallah anı dahi mahallinde tahrir ideriz Amma bu hakir Camii İbrahimde Kasrı Cem etdiğimiz salâteynin biri salâtı Cum'a idi Zira ol sene(i) mubareke Haccül Ekber idi Haccül Ekber oldur kim yevmi arefe cum'a günü olub bu Camii İbrahimde cuma hutbesi kılına Ve alelakib salâtı asır kılınca Ana Haccül Ekber derler Bادهu vakti zevalde Cebeli Arafatda hatib bir dahi hatibe (hutbiye) çıka İdi Edhanın yevmi arefesi yevmi cum'a olub iki kerre hutbe tilâvet olundığıçün Haccül Ekberdir Cemi kavli eime ve huteba böyledir vesselâm

Evsafı Camii Hazreti İbrahim

Nice mülûklar dahi tamir termimine bezli himmet iderek bu sahrayı Arafatın canibi cenubîsinde çarkûşe kal'a misal bir kârgir bina bir camii zibadır Dayiren madar çürmü 608 adımdır Ve serapa kal'a bedenleri gibi bedenleri vardır Ve kıbliye nazır üç kapusu vardır Amma minareleri yokdur Ve mihrab tarafında cümle on dört kubbei âlilerdir Ve cümle amelî payeler üzre mebnidir Bu kubbeler canibinin arzı yüz yetmiş adımdır Serapa saat kumu misal ince rimal döşelidir Gayri camiler gibi ibrişim halıçe ve âvizeler ile müzeyyen değildir Ve minberi sünnet üzre sekiz kademe taş nerdüban ile çıkılır İki tarafında kafesleri ve minber külâhı yokdur Ancak bir vaız nasi-

hat için sekiz kademe minberdir Ve bu minberin sol canibinde tarzı kadim bir mihrabı vardır Ve mihrab ve minber mabeynindeki divarda çarkûşe bir beyaz mermeri ham üzre celi kattile *bu tarih masturdur*

(امر تعمير هذا المسجد المسمى مسجد ابراهيم [1] على نبيا وعليه بحكم مولانا السلطان

ابن سلطان احمد خان [2] مد ظله سنة و عشرين و الف بعد هجرة النبوية)

tahrir olunmuşdur Ve müezzin mahfili tahtanî bir soffadır Ve sahra misal bir haremi azîmi var Tulen ve arzan yüz yetmişer adımdır Kâmil ve serapa hurde çakıl taşı döşelidir Bu haremin sol canibinde *Makamı İbrahim* Bazı kimseler cemaat ile Kasrı Cem'a yetişmezlerse bu makamı İbrahimde eda etsün veyahud çadırında eda etsin Amma beşartı an Kasrı Cem etse başlı başına vakti ile kıla Kasr Cem etmek bu camii İbrahimde cemaat ile cayizdir Yohsa her yerde kılınmaz Ve camide salâtı zuhur ve asır bir yerde kılınub Kasrı Cem olduktan sonra her kes seğirde yani acele ile hayme ve hargâhlarına varub cemii havayiclerini bağliyub hazır dura Derhal nefiri rihlet Şam veziri Hüseyin paşa tarafından çalınub cümle barhaneler yüklenir İkinci boruda Şam huccacı Cebeli Arafat altına varırlar Üçüncü boruda paşa mehterhanesin çalarak Mahmeli Şerifin licamın eline alub Hazreti Resalet penahın şütürbanı olarak gelüb Cebeli Arafatın cenubu tarafında hatib seddinin dibinde bir vasî sed vardır Ol sed üzre Mahmeli Şerifi cemel üzre dutarlar Andan Mısır huccacı üç nöbet nefiri rihletlerin çalub oldahi derya misal huccac ve askerile Mahmeli Şerifi getirüb mezkûr soffa üzre Şam mahmeli ile yanyana dutarlar Ta ki canibi erbaada olan huccaclar yükleri ile gelüb vakfaya durunca karar iderler Ve bin bir ayak bir ayak üzre kat enderkat cümle huccac at ve cemel ve âdem bir yire cem olub Cebeli Arafatı ortıya alırlar Bu huccacı uryanı dahi cemii Şam ve Mısır İran askeri pürsilâh üzre (ortıye) alub beş yerden mehterhaneler ve yetmiş yerden kûsu hakanîlere turalar urulub bir yanden tekbiri muhammedî sadası evce peyveste olub cemii huccacı müslimîn at ve deve ve bagal ve cemender üzre yahud piyade hazırbaş olub Cebeli Arafatın canibi cenubunda ve garbında ve şarkında âdem deryası olub dururlar Amma Arafatın garb tarafında durmak âlâdır Zira hatib canibi garbda Kâ'biye müteveccih olub hutbe okıyub yakın isen nasihat etdüğü istima olunur Eğer baid isen elile işaret etdüğü ve infidad mahallinde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (صلوات الله)

[2] » » » (ابن السلطان محمد خان)

makara saldığı görünür Ve cümle huccacı Ervam canibi garbdadır Ve Habeş ve Yemen ve İrak ve Tayif ve Hıcaz ve Abbas ve gayri huccacı nas canibi şarkda ve cenubda ve şimalde vakfaya dururlar Ve Cebeli Arafat dahi beni âdem ile zeyn olub omuz omuzu sökmez Ademden dahi Arafat dağı görünmez Ta zirvei âlâyi Cebele varınca âdemden ibaret pür nakil Arafat olub cümle huccacdan Lebbeyk sadası ayyuka sada verir Andan

Evsafı hatibi Arafat

Huccacı zevilihticaca malûmu saadet ola kim yevmi arefede vakti zevalki ola yani beynesselâteyn olub şemsi âlemtab canibi zevale nüzul etdik te Mekke mollası örf izafetile bir beyaz kınalı bir nakai müzeyyene üzre süvar olub kethüdası licamın çekerek ve cemii hud-damile Hazreti Âdem matbahından çıkub nümayan oldukda boğazında ridasile ve örfünde bir arşın taylesanı muhammedî sarkıdub ol mukehhal gözler ile cemii ulemayı Mekke tazim tevkir ihtiram ile Cebeli Arafata çıkarırken cümle tablhaneler farig olub vaız hutbiye muntazır olurlar Molla dahi âheste âheste alayı ulemayı meşayihan ile bukadar yüz bin huccac içre iki canibine selâm vererek Ey Huccac Dua günüdür Dua idin diyerek Mahmeleyni Şerifeynin mabeynehü-masından mürur idüb devesi ile arefin nısfındaki hatib soffasına çıkub devenin vechini Mekkei Mükerreremiye müteyecch idüb boğazındaki ridasın eline alub on iki kerre savtı âlâ ile Elhamdülillâh deyu nida idüb huccaca rida sala [1] zâhir oldur kim âsü-manda dahi gerrubiyanlar ثم الحمد لله derler Bu sada iki derece kâmil mümted[2] الله اكبر لاله الاالله والله اكبر diyu yine huccac üzre ridasın salar Yine cemii huccacd[3] lerzan vaki olur Andan kırk kerre dahi [4] ابيك اللهم ليك لاشريك لك ابيك ان الحمد وا [5]ida salınca cümle huccac derunu dilden ve can gönülden Cenabı Barine (Bariye) ابيك اللهم ليك deyu telbiye etdiklerinde cemii devabatlara dahi malûm olub anlar dahi lisanı hal ile cuş huruşa gelüb develer esirüb atlar sahiyl urduklarında beynessema-vel arz tayeran iden tuyur zemine nüzul idüb pervaz urmağa kadir olamaz Bu sadayı Lebbeyk kâmil bir saati nücümî olub vakti asır olur Amma salâtı asır bu Arafat maslahatı için kılınmıyub Mescidi İbrahimde Kasrı Cem ile kılınmasının sebebi budur Andan hatib

[1] Bağdad Köşkü nüshası (العظمة تاسه)

[2] » » » (olur)

[3] » » » (an Lebbeyk sadası ayyuka peyveste olub insanın vücudunda)

[4] » » » (والنعمة لك والملك لاشريك له)

[5] » » » (deyu r)

vakti asır güzer etdikde âdeti kadim İmamı A'zîm (A'zam) kavli üzre İdi Edhaya hutbesin kıraat ide Ve mabeynde yine tekbir ve tehliller olub cümle huccac telbiye iderler Ve hatib hutbede şerayiti menasiki haccı ve zebhi kurbanı ve âdâbı haccı ve Meş'aril Haramı ve haccarat cemeratları nasihat ider Hikmeti Huda (a) hşama karib canibi şarkda Basra milleri mahallinde bir tüfenk sadası istima olunub Cebeli Arafat üzre olan ibadullah ol canibe nazır olub Cidal deyu feryad etdiler Derhal Şerif hazretleri tarafından asker seçilüb cenk mahalline vardıklarında meğer Basra huccacı ile Tayif Urbani cenk iderek bu mahalle gelirler Amma imdad vardıkda Arab firar idüb vakti gurubda Basra huccacı dahi on iki şehidleri ve kırk beş mecruhları ve yirmi altı kelleleri ile milleyni İrak içre bulunub vakfaya şehidlerin dahi getirüb durdılar Hamdi Huda hacları tamam oldu Eğer bir derice sonra gelseler hacları tamam olmazdı Yine cümle huccac giriv feryad iderek اللهم ليبيك diyerek vakti mekruh olub olub [1] infidad mahalli olunca derhal Şam Emiri haccı cümle tevabii ile Mısırın Mahmeli Şerifinin licamın elin alub zabt ider Mısır Emini haccı dahi Şamı Şerif Mahmeli Şerifinin licamın eline alub zabt iderler Kanunu kadim böyledir Sene 1029 tarihinde iki Mahmeli Şerif dahi var imiş biri Yemen Mahmeli biri Bağdad Mahmeli Anlar dahi mahmelleri mü badele iderlermiş Anlar Yemen ve İrak canibine giderlermiş Hâlâ Yemen sene 1035 tarihinden beru İmam destinde olmağile andan mahmel gelmez Amma huccac gelir Bağdaddan kezalik huccac gelir Amma emin tarik olmamak ile Mahmeli Şerif gelmez Amma Mısır Şam hamdi Huda gelüb mahmelleri birbirile mubadele etdiklerinin aslı oldur kim huccacın avdetinde iki mahmel biribirin geçmiye Ve acele ile gitmiye Zira dönüşde mahşerden nişan olub el'iyazübillâh nece âdem ve at ve deve [epa] payimal olub helâk olur Ve gice karanlığı olmağile Arab dahi havf olunur Anınçün bu iki mahmel at başı beraber dutarlar Ta ki dönüşde cümle huccac âheste âheste piyade ve süvari ileri gidüb payimal olmıyalar Ve nece kerre yüz bin meş'allar ve fanuslar ve şem'i riyhler ile çiragan olub hazırbaş dururlar Ta ki güneş batduğu gibi hatib hutbeyi tamam idüb tekbir ile boğazındaki ridasın bir kerre bayrak misal huccac üzre salınca

المظمت الله işte bu mahalde ârif olan (Beyit)

بدريا در منافع بی شمارست

اگر خاهی سلامت در کنارست

[1] Fazla yazılmış

mazmunu üzre kenarda bulunmak âkılâne hareketdir Eğer bir at yıkılsa artık halâs mümkün değildir Garib âdem hod evlâbittarik helâk olmak mukarrerdir Bu rücu mahallinde deve atı at katırı katır himarı piyade âdemler gubarı çığındiyerek ol şebi zulmetde girdi siyah semaya uruc idüb kubbei eflâke müntehi olur Ve taraf taraf mehterhaneler çalınarak niçe bin tüfenk şadmanlıkları iderek asakiri islâm huccac Urbanın canibi erbaasın ihata iderek mezkûr milleyni Salih mahalline varub *bu duai okuya* *الوداع يا جبل الله الوداع يا رحمت الله* diyüb millerden taşra çıkdıkda artık huccacın haccı tamam olur. Amma bu millerden taşra çıkdıktan sonra Arafatdan tarafa bakmıya Zira cemii kütübü muteberelerde Hazreti Resalet penah buyurmuşlardır kim Benim ümmetimin günahları meydanı Arafatda kalub kendüleri rahmi maderden müştak olmuş gibi masum pak olurlar Sahrayı Arafatda cümlelerin zünubları hıznir ve kelb ve maymun suretinde olub güruh güruh dağlar içre gidüb mahvolur buyurmuşlardır Ve bazı müfessirîn ve muhaddisîn buyurmuşlardır kim Arafatdan gice ile rücu olunmasının aslı oldur kim haşaratı zünubu bazı kimesneler görüb âmâ olmuşlardır Ve ol gece cin ve perinin müminleri sabahadek anlar tavaf ider Bu hale beni âdem vâkıf olmasın için Arafatdan badelmağrib dönülüb geru bakmak cayiz değildir Ve bu mili Salihden taşra iki bin âdem dahi gidüb milleyni Hazareyn Hazreti Zübeyre gelirler Birbirine mukabil iki mildir Mabeynehümaları iki yüz adım birbirinden baiddir Bir rivayetde İbni Abbas kavli üzre hududu Arafat budur derler Bundan içeri bulunanın haccı tamam olur derler Amma neuzübillâh yevmi arefede gurubdan evvel bu milleyn içre bulunmayan âdemın haccı hac olmaz Mücavir kalub şene(i) atiyede yine tekrar Arafata çıka Zira haccın rüknü âzamı farzı Arafatda vakfıya durmaktır yahud bu milleyn içinde bulunmak şartı kübradır vesselâm Bu milleri ubur idüb 2 saatde

Menzili evsafı Müzdelife yani Camii Maş'aril Haram

Hakkında (Âyet) *فاذكروالله عندالمشعرالحرام* nassı katı nazil olmuşdur Bunda cemii huccac *Cebeli Ferah* dameninde hayme ve hargâhları ile meks etdükte vakti ışa olub Cemii Meş'aril Haramda ezanı muhammedîler okunub cemii huccac ol camide cem olub ibtida kamet olub salâtı mağribi edâ iderler Alelakib bir kamet dahi alub salâtı ışayı eda iderler Bunda dahi bir duai azîm olub herkes meram maksudına vâsıl olub bazı sulehayı ümmetden kimesneler i'tikâf niyyetine camiden çıkmıyub ta sabahadek tilâveti Kur'an idüb ol

gece bu cami nece bin kanadiller ile çırağan olub cemaati kesire ile leb berleb olub bunda dahi salâtı mağrib ile ışa bir ezan ve iki kamet ile Kasrı Cem olur der Bundan gayri yerde cayız değildir Eğer bunda dahi cemaat ile Cem'i Kasrda bulunmadı ise salâtı ışayı kılub salâtı mağribe kaza niyyet idüb münferiden eda ide Ve sabahadek kendü savmaasında bu leylei İdi Edhada ibadet ide Reca ve temenna giceleridir Zira Arafatdan henüz gelindiği mahaldir Âdem ol mahalde masum pakdir Her ne hayır muradatı var ise müstecabdır Ve bu leyle(i) mubarekde cemii haymeleri kanadil iŝareleri ile tezyin iderler Ve bu mahalde cemerat taşları ki Mine bazarında şeytanı aleyhüllâniye recm taşları için bu Müzdelifede altmış üç taş cem ide Herbiri bakla ve fındık mikdarı ola Mabeyninde bir kumsal

yerde bir ulu kârgir binayi azîm bir camii kadimdir Sene tarihinde etmişlerdir Mihrab tarafı kubbei azîmelerdir Sütun üzre[1] kemerler üzre içi tulen ve arzen ayaktır Ve haremi tulen ve arzen adımdır

Ve iki tabaka bir yer camiin şimalinde derya misal bir bürkei azîmi var Arafat suyundan memlûdur Ve cevanibi[2] ve [3] mahalde cabeca bostan kuyuları vardır Ve cami huddamlarının birkaç haneleri vardır Lâkin cemaati azdır Ancak mevsimi hac eda ve Arafat dönüşünde leylei İdin vakti şafiîde Mine bazarında olan huccacı müslimîn dahi bu camie cem olurlar Zira salâtı İd yerine bu camide bade salâtussubh vakfaya durmak vacibdir Durmıyub kesseler haccı nakıs olub fidye(i) dem lâzım olur Cümle huccac kaada emri Hak üzre sabah nemazın kılub ta sabah yeri sararub gün tulû ideceği mahalle varınca bu Meş'aril Haram Camiinde vakfiya duralar Arafatda bunda bayram nemazı yokdur İdi Edha didikleri yevmi arefedir kim ol gün Arafata çıkılub Mescidi İbrahimde salâtı Kasrı Cem ve Cebeli Arafata hutbe okunur Bayram nemazı kılınmaz vesselâm Ancak bu Müş'irül Haramda durılan vakfa salâtı İd yerine kaim olur Amma İma رحمة الله عليه kavli üzre hattâ bazı müfessirîn kaviller(i) üzre hukuku ibad bunda bağışlanır demişler Bazılar bu kavle rıza vermemişler Ta ki hukuk sahibi müteselli olma- yıncı af olumaz demişler Ve müttefakunaleyh bu kavli akva üzre imza etmişler *Duai Müzdelife* اللهم ان هذا مزدلفة جمعت فيها فلوبا مؤافة فالف بيني وبين جميع المسلمين diye Ve bu camide dua ve sena idüb cümle huccac göçüb 2 saat canibi garb ki bu mahalde kible tarafıdır vasî dereler ve kumsal fezalar içre

[1] Bağdad Köşkü nüŝhası (mebnidir Cami)

[2] » » » (erbaası)

[3] » » » (bu)

Evsafı menzili şehri Mine bazarı

Bu Mine bazarına cemii huccac gelüb hayme ve hargâhlarında meks etdikde kol kol alay çavuşları üç gün üç gice bu İdi Edhada oturakdır deyu dellallar nida idüb herkes cemeratlarına ve kurban ve tavaflarına şüru iderler

Mine bazarında huccacı müslimîn üzre على ما فرض الله farz ve vacib ve müstahab ve sünneti Resul olan makamatları beyan ider

Meş'aril Haramdan Mine bazarına gelüb filhal piyade Mine fezası içine varub Mescidi Hayfdan tarafa olan cemrei evvelde düşmene hiddet ile taş atar gibi bu cemrede yedi taş atub *bu duai okuya* بسم الله الله اكبر رغماً للشيطان وحزبه diye Amma bu mahallere tekbir ve telbiye cayiz değildir Zira Şeytanı aleyhüllâniye rağmen taş atmak mahallidir Andan cemrei vusta ata Andan cemre (i) akabe ata Ve yine mezkûr duai okuya Ve İdi Edhanın ikinci günü cemrei rakiben ata yani bir ata ve katıra ve hicine ve himara süvar olub ata İdi Edhanın üçüncü günü yine piyade atarsa gam değildir Eğer ehli özrüm derse hep rakiben üç günde üç yerde yedişer taş atub cümle altmış iki taşı 3 günde atub tamam ide Amma İdi Edhanın evvelki günü atılan yedi taş Hazreti İsmailin sünnetidir ki Cenabı Bariden Hazreti İbrahime emir olup Ya İbrahime (İbrahim) Bu İdi Edhadır Oğlun İsmaili benim yoluma kurban eyle deyu emir etdükde Hazreti İbrahim derunu dilden fermanber olub İsmailin elin öpüb Mine bazarında Cebeli Sebirde (جبل نيب) İsmaili kurban etmeğe götürürken Şeytan aleyhüllâne iğvaya salik olub ider Ya İsmail Baban seni boğazlamağa götürür Sakın rıza verme diyince Hazreti İsmail Emir Cenabı Rabbül İzzetindir diyüp Müzdelife nam mahalden yine taş alub Şeytanı racimi recm iderek bu Mine mahalline gelüb Şeytana taşları atub hikmeti Huda taşın biri lâînin aynına isabet idüb gözü çıkub Lâîn ol zaman oldu Bu recm ol Hazreti İsmailden kaldı İdin ikinci günündeki recemat Hazreti İbrahimden kaldı İdin üçüncü günü recemat Hazreti İshakdan kaldı Bazı müfessirîn böyle tahrir etmişlerdir

Beyanı mahalli recemat

Bu recm atılan mahal Mine bazarı içinde tarikı âm üzre biraz alçak bina millerdir Amma üçüncü cemerat yeri bir kârgir köhne bina divardır Amma ey ahababı vefa bunda bir acib ve garib hikmet

vardır Nice kerre yüz bin huccac bu mahalle gelüb her huccac üç gün üçer kerre yedişer taş atub cümle taşlar altmış iki taş olur Bin seksen yıldan beru bu recematlara her sene recemat taşları atılır Bu Mine bazarında Kûhu Elbürz kadar taş yığılmak gerek idi Huccac gitdükte bir bakla kadar taşın vücudu kalmıyub gayib olur Cümle- nin malûm (u) bir ibretnüma temaşayı sırrı Hudadır Bazı müverri- hînin kavli üzre cemii Şeyatîn ol taşları taşıyub beyabana atar derler *المهدت على الراوى* Hele acib hikmetdir Amma ibtida gün cemre atub alelacele haymesine gelüb nekadar cinaye kurban ve kendü nefsi bedeli kur- banı varsa kurban etmeğe mubaşeret etdükte gayet mücezzem bıcağıle zebh ide Ve ayaklarını bir hoş kayd idüb kebşin vechin kibliye müteveccih idüb *bu duai okuya* *بسم الله الرحمن الرحيم اللهم منك و لك و تقبل منا كما تقبلت من ابراهيم حبيبك و محمد حبيبك و حبيبنا صلوات الله على جميع الانبياء والمرسلين* diyüb *بسم الله الله اكبر* diyüb kurban ide Bادهu lûhumun fukaraya bezl ide Ağniyaya vermiye Amma bazı sulehai ümmetden kimesneler huddamları ile kurbanla- rın alub Mine bazarının canibi şimalinde bin adım baid

Cebeli Sebir (جبل شبير)

derler Ve Cebelül Kepş dahi derler Bir ahmerüllevn cebeli münev- veredir Hazreti İbrahim Hazreti İsmailin ellerin ve ayakların bağlayub üç kerre gerdeni İsmaille bıçak urub biemrillâh bıçak kesmiyüb derhal Cebril Emin canibi Hakdan İsmaille bedel bir ala gözlü kurban getirüp Ya İbrahim Rabbin sana selâm eyledi Emrime itaat idüb sevgili oğlunu kurbanı azimet eyledi İsmaille bedel kepşi kurban eylesin diyince derhal Hazreti İbrahim bu cebel dameninde kurban etdüğü Menhar (منحر) namile meşhur bir kurban mekânıdır Hakir hamdi Huda yedi kurbanımı anda idüb fukaraya bezl etdim Ve bu cebelden Cebril Emin ile gelen kurbanın zâhir olduğu kaya iki şak olmuşdur Biem- rillâh öyle musaykal ve mücellâdır kim gûya desti hakkâk perdaht etmişdir Bu mahalde *Makamı İbrahim* ve *Makamı İsmail* ve *Makamı İshak* vardır Bu makamlarda ikişer rikât namaz kılub hukuku vali- deyn için dua müstecabdır Ve kavli müfessirinde Hazreti İbrahime fermanı Rabbül İzzet ile kurban olunmağa memur olunan İshaktır demişler Amma kavli sahih İsmail ola Zira hakkında (Âyet) *صابراً نعم العبد* Âyeti nazil olmuşdur Ve cemii peygamberler mabeyninde İsmail Sabır demek ile iştihar bulub kefaftı nefsi için kannaslık yanı avcılık iderdi Kudüse karib pederleri Halilül Rahman haremindedir med- fundur Ve bu Mine bazarına *ğ* yire Menhar derler bir çukur kayalı yerdir Hazreti İbrahim kurbanı iderken desti şerifin bâlâ kaya üzre nakşı desti Hazreti İbrahim âşikâredir

Amma mubarek desti şeriflerin Cebeli Ganem ve Kebs
 ve Cebeli Sebir derler Ve bu Menhar mahallinde Hazreti İbrahimin
 pıçağı İsmaili kesmiyüb[1] urusra biemrillâh ol senki hara
 hâlâ iki pare âşikâre durur Kuvveti Resulullah[2] Ve bu
 Mina bazarında dağı ve taşı ve dere ve depeleri beyaz koyun zeyn
 idüb kırkar ellişer muhallâka pariye kurban verirler Olkadar çok gelir
 ki hesabın Cenabı Bari bilür Ve cümle Urban koyunların bu Mine
 bazarına getirmeseler bi emrillâh cümle ganemleri uyuz olur Ve yet-
 miş bin huccac derler Amma beş kerre yüz bin huccac olur Her âdem
 birer kurban eylese beş kerre yüz bin kurban olur Amma yirmi otuz
 kırk elli ve yüz kurban ider âyân vardır Bu vadii Minede hunu kur-
 ban rahı Hakka sil [3] âsâ cereyan idüb herkes çadır önüne kur-
 (ban)ların bırağub Taif ve Hicaz ve Abbas ve Mekke fukaraları cümle
 kurbanları alub postun yüzüb her koyunu karnından ikişer pare idüb
 ol şiddeti harda kayalar üzre koyub iki saatde şemsi ateş tabdan
 pişüb cümle lûhumların hırkes hanesine götürür Bu mahalde bir
 hikmeti Huda vardır Bilâ hesab nice kerre yüz bin kurbanın muzah-
 refatı ve bu kadar huccacın kazurat mühmelâtı bu vadi içre kalub
 hemen huccac Mekkiye müteveccih oldukları gün yahud iki üç gün-
 den bir bârânı rahmet nazil olub bu vadii öyle pak eyler ki har ve
 haşaki napakden bir haki napak kalmıyub bir vadii tahir olur Ve bu
 Mine bazarında kurbanlar tamam oldukda pak tıraş olalar Ve tırnak-
 larını keseler Ve pak libasların giyeler ve tıraş olurken *bu duai okuya*
 اللهم هذه ناصين بيدك فاجعل لي بكل شعرة نوراً يوم القيامة اللهم باركلي في نفس فاغفر لي زنوبي و تقبل مني عملي
 diye Andan tıraş tamam olunca الله اكبر الله اكبر dimeden
 hali olmıya Ve cümle tıraş kıllarını yire dökmiyüb bir yerde hıfz
 idüb Muallâ mezaristanında defn ide Zira İhram ve Umre ve Tavafı
 Arafat ve Müzdelife ve Mine ve Kurbanda bulunmuş kıllardır Payi-
 mal olunmamak için bazı erbabı sülûk defn iderler ve bazı kimesneler
 mecruh olub çıkan esnanların yani dişlerin bu haki amber pakde
 defn iderler kim vücudumuzdan birer uzuv bulunsun deyu teberrü-
 ken defn iderler Tıraş kılların dahi defn eylemek âdâbı sulehadır Ve
 tıraş tamam oldukda *bu duai okuya* اللهم اكبر الحمد لله الذي اعاننا على فضاء نسكننا اللهم
 زد ايماننا و يقيننا و تومينا و عوننا و اغفر لنا و لابائنا و لامهاتنا و للمسلمين و المسلمات
 diye Ve bu dualar ve cümle Mekke berberleri bilirler Tıraş etdikleri kimesniye talim
 idüb kıraat iderler İhvanı safaya puşide olmıya kim tıraş olub ihram-
 dan çıkub cümle pak libasların bu İdi Edhanın evvelki günü giydik-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kesmek)

[2] » » » (ile)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (sebil)

den sonra cümle huccaca haram olan şeyler helâl olur Yani pire ve kehle öldürmek gibi ve tırnagile kaşınub sayd şikâr etmek gibi ve ehli ve cevâri ile cima eylemek mislli şeyler cümle haram iken helâl olur Ve tıraşdan sonra ihramdan çıkub pak libasların giyüb alelacele Mekkiye varub tavafı ziyaret iderler Bu tavaf dahi hemen tavafı kudum gibidir Amma sür'at ile tavaf etmiyeler İşte Arafat vakfasında durmak ile bu tavafı ziyaretdir Farz olan Mine kurbanından sonra bu tavafa pek tekayyüd etmek gerekdir Tavaf etmese farzın biri nakıs olur Ve bu tavafı ziyaretin vakti eyyamı nahirde ve eyyamı nahrin evvelinde de etseler efdaldır Amma eyyamı nahırdan sonra etseler mekruhdur Demi cedid lâzım olur Ve Safa ve Merve dahi idüb yedi kerre kelevvel sa'yide Amma bu mahalde ve Mineden ta Kâ'biye göçmeyince Umreye varub gelmiye Fukaha رحمه الله haramdır demişler Bu Tavafı ziyaret ve Safayı Mervei tamam idüb yine Mine bazarına gelüb *bu duayı okuy* اللهم ان هذا اما قد اتيتهما وانا عندك اسلك ان يمن بما مننت به على اولىائك اللهم انى اعوذ بك من الحرمات والهيبة فى ديني يا ارحم الراحمين deyu bu duai Arafata giderken ve Mine (ye) giderken ve Arafatdan geldükde ve tavafı ziyaretden geldükde okuya vesselâm

Evsafı ziyaret ve imarâtı Mine bazarı

Bunda İdi Edhanın üç gününde meks olunur Evvelâ şehri Mina bir ulu vasî vadi içinde iki canibi yalçın kayalı yerde şarkdan canibi garba tulânî Arafat rahî üzre tuli iki bin adım bir şehri azîmdir Şerif hazretlerinin hükmündedir Ve bir Şerif kayimmekamdır Ve şarkdan garba dört şahrahdır Ve bu rahların canibeynleri kat enderkat sarayı âlidir Ve cümle kârgir binalardır Ve sutuhtları kireç ile mestur sagir ve kebir iki bin hane (i) mamurelerdir Ve her hanede birer âbı hayat çahı mâ mukarrerdir Gerçi Arafat suyu bu şehirden ubur idüb Mekkiye gider Amma sahibülhayratlar mukayyed olmamışlar Bir kaç yerde çeşmeler etmişler Ol ecilden cümle suları kuyulardır Ve her hane altında birer sebilhane mukarrerdir Ve her hanede hurma ağaçları mukarredir Cabeça bağçelerinde limon ve turunc şireleri[1] ve gül gülistanları vardır Ve havası Mekkenen lâtifdir Zira Mekkenen Miniye gelince iki saat bâlâya giderler Zemini haylı irtifa üzredir Ve muzlim yerde değildir Gayet küşade mahalle vaki olmuşdur Ve ehli Mekke sekiz ay kâmil bunda sakin olub kesbi heva iderler Badehu şehri Abbasa giderler Ve bu Mine şehrinde cümle sekiz yüz mikdarı kârgir dükkânlar vardır Ve bin mikdarı dahi haymeler ve külbeler ile esvakı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (şecerleri)

muhtasarlar vardır Ekseriya dükkânlar mezkûr Şürefa saraylarının altında vaki olmuştur Ve cümle kırk beş vekâledir Cümleden Şerif Hazretlerinin hanı mükellefdir Ve Şerif İzzeddin hanı ve Şerif Ahmed hanı ve Şerif Hamude hanı Bunlar dahi huccac ve tüccar ile malâmal olur Ve bir hammamı muhtasarı vardır Ve kırk kahvehanesi vardır Hac mevsiminde âdem deryası olur Ve bu mevsimde dahi cümle Şürefa ehil iyalları ile gelüb âyânı huccaca İdi Edhanın üç gününde ziyafeti azîmler idüb hüsnü ülfet idüb huccac dahi anlara ikram iderler Amma huccacdan sonra her handa birer ikişer bağban ve gayri fukarayı Urban sakin olurlar Ve bazı zeman bir kaç Şürefa bir yire gelüb at ve heccanlarına süvar olub bu Minede zevk ve safa idüb yine Mekkeye revane olurlar Hâsılı kelâm bu Mina ehli Mekkenin yaylağıdır Ve bu şehirde cümle yetmiş mihrabdır Cümleden mükellef kal'a misal binayı azîm

Evasafı Camii Hayf camii enver Camii Zayf

Biri biri içinde iki kat camidir İbtida binası Hazreti Resaletpenahındır Badennübüvve sene 12 tarihinde bina etmişlerdir Gaza malile bina olunub badel itmam cümle sahâbei kiram bu cami içre bir tancere her meyve ile ziyafet etmişlerdir Ve anınçün Camiüz Zayf derler Badehu Hazreti Eba Bekir ve Ömer ve Osman ve Ali tevsî etmişlerdir Sene 1025 tarihinde Sultan Ahmed tevsî ve tecdid idüb bir kal'a misal cami etmişdir Tabakayı kârgir üzre elli dört kubbei âlidir Ve mezahibi erbaa için dört mihrabı [1] ve [2] taş nerdüban ile sünneti Resulullah üzre bir alçacık minberi vardır Amma iki canibinde [3] kırk kademe bir minberdir Ve bu minber divarında çarkûşe bir beyaz mermer üzre celi hat ile böyle

(.)
 النبي قسطاط صلى الله عليه و سلم سلطان البرين و خاقان البحرين
 خادم الحرمين الشريفين سلطان احمد خان ابن سلطان محمد خان خلد خلافته الى
 اخر الزمان و نهايت الدوران تاريخ خمس و عشرين و الف)

merkum olunmuştur Ve bu tarihin fevkında bir müdevver dayirei mermeri ham üzre celi hat ile bu tarih terkim olunmuştur

(مولانا السلطان ملك الطاهر عز نصره)

- [1] Bağdad Köşkü nüshası (vardır)
 [2] » » » (ayak)
 [3] » » » (kurşum)

yazılmışdır Ve bu camide kanadillerden gayri âvize ve maslûbat musannaatdan bir şey yokdur Ve halîçe ve hasır dahi mebsut değildir Serapa rimali saat döşelidir Ve harem kezalik rimali rakik döşelidir Cürmü harem tulen ve arzen ikişer yüz germe adımdır kim gûya bir sahradır Ve bu haremin canibi erbaası kal'a divarı misal Seddi İskendervar divarı üstüvardır Ve dairen madar kal'a bedenleri gibi beden beden bina olunub zinet vermiş Ve bir kible kapısı ve iki yan kapısı var Sağ canibindeki yan kapu üzre eimme ve huteba haneleri vardır Ve yine bu kapu üzre iki tabakalı bir minarei mevzunu vardır Leylei İdi Edhada savtı hazinler ile müezzinan makamı Hicazda ağaze (i) hicaz ile vakti şefiüyedek temcidler tilâvet olunur Ve bu sahra misal haremin ta vasatında bir cami dahi vardır Ol *Camii Resullah* dır Sekiz amudu münteha üzre evci semaya serçekmiş casrı âli misal bir kubbei nühtak revakdır Öyle kubbei mina ve kâsei dürrü beyzâsâ bir kubbei münevverdir kim naziri yokdur Serapa beyaz kireç sıvalıdır Tarzı kadim bir musanna mihrabı vardır Amma minberi yokdur Ve kubbei nilgûnunun içinde ta ortasında bir müdevver dayire içinde hattı kadim ile (Âyet Surei)

(قل كل يعمل على شاكلته)

Âyeti tahrir olunmuşdur kim halâ ol hatta hattı kûfî derler Gayet musanna hatdır Ve yine bu kubbenin dahi aşağı tarafında Surei Fethi şerif tahrir olunmuşdur Ve bu kubbeye muttasıl bir soffa ve bir musanna minar (e) si var Elhasıl vacibüsseyr bir camii dilküşadır Bunda dahi ibadet etmek sevabdır Ve camiin yanında *Makamı Hazreti Ali* Mine bazarına geldikde bunda meks idüb düldülün bağladığı mahal nümayandır Ve İdi Edhanın üç gün üç gicesinde niçe yüz bin huccac bu Camii Hayfda evkatı hamse eda iderler İki yüzden mütecaviz eimme ve hutebaları ve meşayihi ve müezzinan huddamları vardır vesselâm Ve bu camiin hareminin sol tarafı köşesinde dağa on adım karib

Cebeli Velmürselât (جبل والمرسلات)

Bir küçük cebeli sagiredir Amma gûya nuru mübîndir Anda bir gar vardır *Garı Resulullah* derler Hazreti Mefhari Nev cudat Mine bazarına geldükde saadetle bu garda sakin olurlar imiş Cenabı Hak tarafından Cebril Emin vasıtasile Surei Velmürselât nazil oldukda bu şarın canibi şarkîsi şak olub Hazreti Cebril zâhir olduğu mahal bir mücellâ kayadır Hâlâ âşikâredir Ve bunda yine kayadan bir mihrab

vardır Hazreti Resalet ol mihrabda ibadet idermiş Ve seri saadetleri kıyıamları halinde mağaranın fevkina tesir etdüğü seri saadetleri yeri nümeyandır Cümle züvvar ol kayaya ellerin sürüb sağ elin yüzüne sürerler Ve Surei Mürselât bu garda nazil olduğuyçün Mürselât Kayası derler Ve bu garda ibadet idüp Surei Velmürselâtı tilâvet idüb valideyn ruhlarına hibe eylemek sevabdır Andan

Cebeli Sebire

Mescidi Keps bir küçük mesciddir Bunda ibadet oluna Ve ana karib yine cebelin dameninde *Mescidi Nahire* Bunda dahi iki rikât nafile yahud kaza nemaz (1) kılınub akıbet kayırlığıyçün dua oluna *Ziyareti Ebün Nida* Bunlar Hazreti Resaletin dellalı idi Anıçün Ebün Nida derler Sahâbei kiramdandır Bir gar içinde medfundur Hâlâ cesedi şerifi zâhirde beyaz pembe misal terü taze durur Hurma lifinden kefeni pare pare olmuş ol gar içinde âsudedirler Yine bu mahalde Akabe kayaları dibinde

Cebeli Akabe

Dameninde bir soffa üzre *Ziyareti Mescidi Biat* Bir küçük mesciddir Amma ziyaretgâhı has âmdır Mescidi Biat denmesinin aslı Hazreti Resalete kırk yaşında nübüvvet gelüb Cebril Emin vasıtasile yerliğı Rabbülâlemîn getürüb (Âyet) اٰتٰرَا بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ fermanı Rabbülİzzet gelince Resulüssakaleyn bu mahalde Hazreti Cebrilden biat (ist)etdi Cebril dahi Cenabı Rabbı İzzetin yedi kudretinden biat etdi Anıçün bu mescid (e) Mescidi Bi (a) t derler Ve bu mescidde vuzu taharet ve salâtın şerayitin ve iki rikât nemaz bunda farz olunub Cebril Emin talim idüb yine Cebril imam olub salâtı zuhuru eda etdiler Ve Hazreti Resalet imamı enbiya olmağa dahi biat verdi Ve bu mahalde Hadicei Kübra Mina bazarından gelirken görse kim bu mescid nur olmuş Meğer Muhammed bunda ola diyüb mescide girüb Resalet mubarek bad Ya Muhammed diyüb ibtida imana ge (le) n Hadicei Kübradır Andan Hazreti Eba Bekir ve Hazreti Ali ve Zeyd ibni Harise ve Abdullah ibni Mes'ud ve Hazreti Osman ve Abdurahman ibni Avf ve Sa'd ibni Ebi Vakkas ve Zübeyr bin ilAvam ve Bilâli Habeşî ve Suhaybi Rumî cümle bu mescidde ibtida bunlar biat etdiler Ve Bedr gazasında Ebu Cehl lâîn yetmiş nefer taallûkatının katl olunub ve nice bin müşrikîni dendanı tîğden geçüb ammi Resulullah Abbas yetmiş nefer tevabiile esiri yesir alub Resaletpenaha geldükde islâmile cümlesi müşerref olub anlar dahi bu mescidi biatde biat

idüb ismi Hazreti Abbas oldu Anıncün bu mescide Mescidi Biat derler Nice bin sahâbei kiramın islâm ile müşerref olduğu mahaldir Ve dua müstecabdır Ve bu Mine bazarında nice ziyaretler etdik Amma tahrir tatvili kelâm olub bununla iktifa etdik

Evsafı zineti esvakı Mine ve şadmanii asakiri Sultan ve suru Şürefay evlâdı hitan ve zevki safayi huccac züvvaran

Âşıkânı seyyahana şöyle malûm ola kim Müzdelifeden bu Mine bazarına gelüb derya misal huccac ile meks olundukda cümle çavuşan ve dellalan kol kol nida idüb Emanullah Ema(nı) Âli Osmandır Her kes metain meydanı muhabbete arzı kâlây eyleyüb beyi şira eylesin diyince المظمت الله cümle Şürefa hane ve hanların ve cümle ehli hiref dükkân ve kahvehanelerin ve cümle huccac hayme ve sayebanların kanadiller ile zeyn idüb cümle sevdaker tüccar ehli ber ve bihar dükkânların berki nisan ve baharı gülistan ve ergavan Mine bazarı gûya iremzatülimat olur kim gûya köhne pirezeni dünya nev arus olub (Beyit)

*Nev arusu hüsnünü gördüm bugün divanı var
Her taraftan güller açılmış [1]*

Her kes matain meydanı muhabbete çıkarub bir alma ve bir verme beni âdem izdihamından cüz'î ve küllî beyi şir (a) idüb levendane ve mütekebbirane ve mutaazzımane retar güftar eyl[2]

reftar eylemek gayet kabih şeydir Ve bu şehirde olan ibret nüma ve sayir tema (şa) bir diyarda o Mısır ve Şamın Lehsa ve Basranın İrakayni Rumun Hind ve Sindin Çin ve Maçinin Hıta ve Hatenin Belh Buharanın Dağıstan ve Horasanın Mağrib zemin Şudanın Habeş Folhistanın[3] velhasıl bilcümle bilâdı islâmın huccac tüccar züvvarları her kes metain bu Mine bazarına çıkarub ve tezyini suk etdiklerinde cemii dekâkîn ve hayematlar diba ve şiyb ve zerba ve atlas ve (ke) mha ve hara ve dârâyı ve serenkatife ve âlâd nice kerre yüz bin yük tefaruk ve akmişei vafire kâlâyın bazarı hüsn zeyn iderler Ve incu ve lâ'il yakut ve zümrüd ve elmas ve mercan ve kehrubar ve piruz ve seylân akik ve yemeni ve aynülhur ve ayni semek makulesi girenbaha zıkıymet cevahir her dükkânda yığın yığın

[1] Bağdad Köşkü nüshası (gülü handanı var)

[2] » » » (eylemek)

[3] » » » (Foncistan)

füruht olunmada ve inculer ve mercan ve kehrübar tesabihleri şebekei semek misal ruzi dekâkînlere zeyn idüb lü'lü ve mercanı küme küme âvizeler idüb zeyn iderler Ve her dükkânda öd ve amber şemame ve kâfuri ve sümbülü hetayî ve misk ve zübat ve kalyemisk ve zağfıran ve sanimran [1] ve aselbend ve cavri ve buhuru Meryem ve g(ül)âb ve mâi narenc ve ıtır şahî ve mâi kâdi ve nice bu itriyyat makulesi beyi olub her kesin dükkânında ödü maverdî mülehhes çıragan olub esvakı sultanîde reftar iden züvvrın dimağı muattar olur Ve her dükkâna bir âdem vardıkda elbette sahibi dükkân ol yârânın yüzüne gülâb ıtırı şahî nisar idüb buhur yakar Ve hüsnü ülfet için sahibi dükkân müsafirîne elbette bir şey ihsan ider Hac şükranesine cemii ibadullahda bir muhabbet ve meveddet ve sürur şadmanî vardır kim izdihamı veledi Âdemden omuz omuza halk çıtaçıt olub her şahrah âdem deryası gibi temevvüc idüb bir âdem bir âdemden dilgir olmak ihtimali yakdur Her kesde safayi hatır vardır Ve öyle emn emandır kim herkes hemyan dinarın alâmeleinnas meydanı muhabbete koyub bir beyi şira bazarıdır kim tabir ve tavsif olunması mümkün değildir (Beyit)

Mine bazarını seyrettim serapa hociyim

Bir cefa dükkânı yokdur hep vefa bazarıdır

mazmununca bu bazarı muhabbetde taraf taraf matbahı kaykâvüslerde nîmeti nefise ve gûnagûn mekûlât meşrubatlar ayş nuş olunub hatır hoş olarak ve her kahvehanede gavaziler ve habeşe cevariler def ve küdum çalarak zevk ve safa olunur Anın dahi erbabı bulunur Velhasıl Allahü Rabbül Âlemini bir bilüb emrine imtisal idüb memaliki müslimînden gelen huccac ve tüccar züvvarı derya misalin ne kadar zıkıymet eşyaları var ise meydanı muhabbetde rayegân füruht olunub bî bac ve bî gümrük nice bin yü yük zıkıymet cevahir makulesi ve tuhf akmişei fahire denk bağlanır bir bazarı Hicazdır Ve İdi Edha didikleri bu Mine bazarı hakkındadır kim ruzları ruzu îd giceleri Leylei Kadir olub cemii dekâkînleri ve Şürefa sarayı âlilerinin bam ve dam bab sutuh ve şahnişinlerin ve kaa ve revzenlerin lâyuad ve lâyuhsa nice kerre vüz bin kanadiller ve meş'aleler ve fanusu bağı cinan ve şem'i kâfurî ve şem'i riyh ile bazan Mine çıragan idüb şebi zulmanîleri ruzu ruşen misal olub şehri Mina semendervar âteşi Nemrud içinde kalır Taraf taraf bir hay ve bir huy bir sürur şadman olur kim gûya cemiyyeti Hüseyni Baykaradır Ve bu mahalde âyîni Şürefa olur kim her kimin tıflı naresidesi var ise bu mevsimi hacda

[4] Bağdat köşkü nüshası (zamiran)

alelumum ahalii Mekke bu Mine baz(a)rına gelüb suru hitan iderler Bunlar dahi bir gûne zevk şevk sürur safa iderler kim bu safa Mer ve ve Safada olmaz Zira bunların gûnagûn saz ve söz hanende ve sazende gavaziye Habeşei cariyeleri var kim zer enderzere müstağrak olub savtı hazin ile şehri Hicazda âgaze etdükde istima iden uşşak dahi makamı uşşaka başluyub âşıkane esvatı hazin ile buselikde makamı büzürk iderek rast karar iderler Ve elbette ehli Mekkenin suru hitanları her sene bu Mine bazarında olması mukarrerdir Ve cemii huccaca ziyafetleri dahi mebzuldür vesselâm Andan

Evsafı şadmanii asakiri islâm der Bazarı Minei Meram

Evvelâ ferzayi[1] bazarı Minenin bir canibine Şamı Cennetmeşam askeri ve huccacı konar Ve bir tarafına Mısırı NadiretülAsır askeri ve huccac(ı) meks ider Ve bir tarafına İrakı Acem Huccacı meks idüb bu vadii Mine hayme ve hargâh ve barbengâh ile malâmal olub İdi evvelde fermanı serdarı bavakar ile her kes istidadına göre haymesin zeyn idüb gûnagûn filândıra ve bayraklar ile rengârenk sancaklar ile her kes haymesin zeyn ider Ve cemii develeri ve hicinleri pürnacag ve tuğ teller vardelâ ve ziller ve zilbemler ile hatab ve harutları üzre bayraklar ile muzeyyen idüb develere nafakaların vefret üzre verirler Ve evkatı salâtı hamse eda olundukda yetmiş seksen yerde kûsü hakaniyan ve tablı Âli Osmaniyan turalar urilub kütür kütür çenki harbîler calınır Ve iki kerre taam tenavül olunub badettaam gülbangi muhammedî çekilüb her kes ziyaret ticaretinde olup amma badelmağrib sımatı muhammedîler çekilüb nîmeti Halil tenavül olunub sofr(i) celil ref olundukda gülbangi muhammedî serdarı zafer şiar seraperdesinden reha bu(lu)nca çar növbet sadayı Allah Allah evce uruc idüb gerrubiyanlar dahi bu sadaya reşk idüp hayret ümid olup anlar dahi العظمة الله diye tesbih iderler Beni âdem dahi bu gülbankden sonra cemii asakiri islâm da ve huccacda iki üç kerre yüz bin dalyan ve tüfenklerine def'aten vahide ateş idince العظمة الله zemin âsüman dir dir ditreyüb Mine vadisi ve Cebeli Mürselât güm güm gürleyüp vadii Arafatı barudu siyahın nendi[2] ebri ebri siyahvar berhava uruc ider Bu tüfenklerin sadası sakın olmadan ibtida Şam veziri Hüseyin paşa kolundan on iki pare top ve Mısır kolundan altı pare toplara âteş verilüb kubbei felek çın

[1] Bağdad Köşkü nüshası (fezayı)

[2] » » » (dudü)

çın sada verub bu hal üzreta sabahadak on iki yaylım toplar ve nice yüz kerre yüz bin tüfenkler endaht olunur Zira her şehbaz feta cılasının ikişer ve üçer kol tüfengi vardır Bu sıyt ve sada mabeyninde yine kol kol mehterhaneler ârâm etmiyüb sabahadek tablı Ervam ve tablı Âli Haşimî Beni Hişam çalınmadadır

Der faslı şadmani serafei fişeng bete'lifi firengi bedrenk beşehri bazarı Minei Velvelei mahalli velvele ve gulgule ve âhenk

Ve bu mahalde niçe yüz bin fişenk ile üstadı Şam ateş feşanlık idüb Mısır huccacının hayme ve hargâhları üzre fişegi âteş narı pertab etdükte Sübhanel Hallak karşı caninden (canibden) dahi Mısır âteşbazları şecere(i) firavniyand(a) şe(y)tanatların icra iderek ol kadar âfeş feşanlık etdiler kim âteşi Nemrud semadan bârânı lâ'neb (lânet) gibi zemine bazı atların ve bagallerin kuyrukları ve bazı tavilüllihye ma'tuhu ekber heriflerin olub deste kuyruk tay oldu Beri taraftan dahi Şam ateşbazları catal[1] huccacı üzre atınca taraki ve delice fişekler Mısırın şiranî atları içine düşünce âdeme girüb bir hay ve bir huy ve bir hande ve şadmanî oldı kim diller ile tabir [2] ve havayî ve kestane taraki ve kelebek ve ra'dî ve fişengi bahrî ve koç ve kal'ai ve feres ve himar ve kelb ve papas ve yahudi ve div ve cemmal suretleri ki eşkâli garibe ve acibei gûnagûn fişenkler ve nice ateş baz hayılı musannalara âteş idüb bu orduyi islâm içinde bir hengâme ve bir şadman olmuşdur kim ehli Mekke değil belki hubutu Âdemden beru böyle bir temaşa olmamışdır Cümle ehli Mekke *لغات يا عثمان* derlerdi Amma âteşbazlıkda Mısır üstadları hakkaki behlivanlardır Zira Mısırdaki Nil kesiminde ve muhtesib gicesinde ve bazı surlarda her bar fişekbazlık iderler Anınçün üstadı kâmillerdir Amma eşkâlât fişeginde Şamlı üstadlardır Hattâ bir gûne âsümanî fişenkler endaht idüb nüzul idüb zemine bir âdem kaddi kadar kaldıkda derakab yine semaya uruc idüb yine sernigûn olurken andan iki fişek dahi zâhir olub biri canibi şarka ve biri canibi garba sehamı kaza gibi herbirinden nice yüz kadadiller nüzul iderdi Hakka bu san'atı Almanda ve Firengistanda görmedim Ve cemii huccacın haymelerinde nice yüz bin kanadil ve işaretler iderler kim bazı işaret kanadilden servi ve nahli hurma ve minber ve surahi kapak ve Mührü Süleyman ve şemse şekilli eşkâlâ(tı) garibe ve acibeler ile her hayme

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mısır)

[2] » » » (olunmaz)

tezyin idüb leylei muzlimden zulmet gidüb vadii Mine mihri âlemtap gibi münevver olurdu Neticei kelâm bu tertib üzre iki gün iki kice şadman çırağan olub cihanı zevk safalar olunub İdi şerifin ikinci günü Hüseyin paşa Şam ve Mısır askerinden beş yüz tüfenk endaz ve bin atlı serbaz Cebeli Arafata gönderüb suyun başın zabt etdiler Ve yedi bayrak asker dahi göre[1] Mekke ile Mine bazarı akabesinin iki canibinde kayalar icre pusuya serbaz girmek ferman eyledi Ve bunlar varub memur olduğu yerleri malik[2] etdükleri haberi gelince derhal Hüseyin paşa kol kol cümle askeri islâm serdarlarına ve emri haccina ve Cidde Beğine ve Şerif hazretlerine haber gönderüb cümle huccacları Mekkiye rihlet etsünler Ve askerî tayifesi pürsilâh kalsınlar deyu fermanlar varid olunca cümlesi *سما و طاعة* diyüb nefiri rihletler çalınub göç topları atılub cümle huccac guruh guruh remma remma alay alay Mekkiye revane oldular Cümle huccac gidüb pürsilâh askerî tayifesi kaldılar Badehu cemii erbabı divan ve ümerayi âyân ve asakiri sahib tuğyan ve Şürefayi Âli Haşimyan cümle serdarı ruşen zamir veziri dilir Hüseyin paşa hazretlerinin seraperdesine cem olub kat enderkat olub Şerif Sa'd hazretlerinin gelmesine muntazır iken paşa ağalarından şerifi davete giden Hasan Ağa çıkageldi Sultanım Şerif Sa'd ahşamın ol top ve tüfenk şadmanı mahallinde cümle asker ile kararı fırara mübeddel olub tac ve tahtı ve rahtı ve bahtı terk idüb Hicaz vilâyetine perende atmış didükde hemen paşa ider Tiz varın bu Minede ve Mekkede sarayın mühürliyüb zabt eylen deyu ikişer bayrak asker gönderüb zabt etdiler Beri canibde Şerif Sa'd hanesinden çıkub doğru Arafata varub Mekkenin suyun tak(kat) itmeğe varınca ne görse bu kadar asker suyun başın zabt eylemişler Bir care idem dirken bunlara bizim asker bir yaylım kurşunu urduklarında bir anda kırk beş âdemi mecruh ve nice aıları maktul olub ahir *فرا عن التوالى الكسرات* didüğü üzre ağzı dadın alub Tayife doğru taife-sile gerçekden firar ider Derhal bu mujde paşaya gelüb hamdi Huda eyleyüb müjde getiren şehbaza yirmi altun ihsan eyledi Cümle huzzarı meclis paşanın re'yi tedbirine hezar tahsin eylediler Paşa buyurdular kim Ey Beğler Ağalar Hatırınızdı Biz Muallâya alay ile geldiğimizde Şerif divana gelmiyüb hil'ai padişahîyi giymedüğünden seraser buyurdunuz kim Şerifi mazul idüb andan Arafata çıkalım didiğinizde ben rıza vermiyüb habı hargûş verüb müdara iderek hanesine varub hil'at giydirdim Amma *المعنى فى بطن الشاعر* mazmunu derunumda cilveger idi Bu iş zuhur etmeden ta geceden Arafatda seri çeşmei zabt idüb Mine

[1] Fazla yazılmış

[2] Bağdad Köğüşü nüshası (mülk)

akabesine asker dökdüm Andan huccacı kaldırdım İşte sünneti Resul üzre Cenabı Bari Âyeti Şerifinde وشاروهم في الامر buymuşdur Ne dersiz buyurdular Cümlesi Şerif Ahmedî Şerif idelim deyu Mısır Emirülhaccı Özbek Bey ve Cidde Beği Baklacı Mehemed Bey Mısır veziri Kethüda İbrahim paşa tarafından emirler ibraz etdiler Hüseyin paşa buyurdular kim Şerif Ahmed Şerif Sa'd tarafından Ol şerif olursa yine Mekke içre isyan tuğyan munkatı olmıyub Hasan paşayı şehid etdükleri gibi nice fesadat olur İşte ben anların zıddı kâmili ehli ırz Şerif Berekât hazretlerin Şerif iderim didükde taraf taraf istihsan ma'kul diyüb hemen Hüseyin paşa hayretleri bir Hattı Şerif ibraz idüb divanı vezirde Hattı Şerif kıraat olunub Şerif Berekât hazretlerin Şerif nasb idüb seriri hilâfete culûs idüb Hüseyin paşa kendü elile tarafı padişahîden bir sammur kürk ve bir hil'ati fahire Şerif Berekâta giydirüp Hüseyin paşanın iskemlesi üs(tü)ne oturub ibtida Hüseyin paşa biat eyledikde yeden ber yed olup (Âyet) ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يدالله موق ابيهم Âyeti tilâvet olunub fatihai şerif kıraat olundu Ardı sıra sabıkan Şeyhülisâm olan Bursavî Mehemed Efendi ve biraderleri Mekke mollası Efendi ve Anadolu mevleviyyetinden mazul Hafız Efendi ve Medine mollası Efendi badehu Şam Emirülhaccı Harmuş paşa andan ve Mısır Kahire Emirülhaccı Özbek Bey ibni Ebu Şev(a)rib ve miriliva(i) Cidde Baklacı Mehemed Bey ve kulkethüdası Buru(n)suz Ahmed Ağa ve surre emini Mahmud Ağa ve Acem zade ve Siyavuş Ağa ve kethüda İbrahim paşa Koca Baykuş zade Hasan kethüda ve sayir yedi bölük ağaları badehu cümle Şürefa Mubarek Ya Şerif Berekât diyüp sagir ve kebir ve pîr ve civan ve gani ve fakir cümle huzzarı meclis dest bus idince taşra askeri islâmdan bir gülbangi muhammedî kobub bir yaylım tüfenk ve bir yaylım top atılub kûsü rihletler çalınub paşa ve şerif ve bazı eshabı divan otakdan taşra bir sahabiye çıkup derhal otakları bozub Mekkiye götürdiler Andan paşa ve cümle asker kelevvel tertibi alay ile yine ileri Harmuş paşa ile Mısır Emirülhaccı Özbek Bey çerha askerin dizüb alay alay Şam askeri kol kol Mısır habeşisi fevc fevc paşalı cünudu mevc mevc Şerif Berekât tâyifesi ileri gidüp padişa (paşa) ve Şerif Berekât atbaşı beraber Mine bazarı içinden ubur idüp kani ol bazarı izdiham Bir dekâkin[1] [2] hab imiş Ol bazarı bum ve kara gurab âşiyânından ubur ide[3] sünnetdir Amma at ve hicin üzre rakiben atmak evlâdır Bu mahalle

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hıyam kalmıyub Mekkeye revane olmuşlar)

[2] » » » (zılli hayal)

[3] » » » (iderek)

[1]endazlar bür yaylım kurşun atub şadman etdiler Bu esrara ve paşanın rikâbında piyade yola revane olup Akabe(i) ubur bunları Cebeli Arafata su Łaşına tayin eyleyüb Şam askeri Bunda paşa ve Şerif ve sayir âyân rif bu mescide girüb ikişer rikât nemaz kılub tekrar teberrüken ve teyemmünen Şerifden tecdidi biat etdiler Zira Hazreti Resaletpenah islâm ile müşerref olan sahâbe(i) kirama bunda biat verirlerimiş Ve her sahâbe(i) kârı marifetine göre ol esnafa pîr idüb seccade nişin idermiş Andan yine atlara süvar olub iki tarafı yalçın kayalı mehib kızıl yalçın kayalı ve şiddeti harlı kumsal yollar ile giderken sağ canibde nîm saat bir vadi içinde

Cebeli Nur (جبل نور)

Evcî âsümana serçekmiş bir sivri yalçın kızıl kayadır Ve bir tarafı karadır Ta zirvei âlâsında bir kubbe(i) nur var Cebeli nur üzere nurun âlânur bir kubbei münevverdir Zira makamı Hazreti Resul zâ(hir)dir Bu kubbe(i) Hazreti Eba Bekir bina etmişdir Hazreti Resalete Mescidi Biatde kırk yaşında nübüvvet geldiği gün Hazreti Cebril Resulü mübîni bu Cebeli Nura çıkarub mubarek batnı şerifin yarub ahlât cirkâbın bu cebelde defn idüb batnı şerifin esrarı nuru nübüvvet ile malâmal eyleyüb nurullahı mahz oldugıyçün bu kûha Cebeli Nur derler Ziyareti azîmdir Amma yolu gayet sarpdır Piyade âdem gücile uruc ider Ve Urbanı uryan aşkıyasından yolu mahuf ve muhataradır Haylı kimesne olub gitmeğe muhtacdır Amma Hindî ve Sindî ve Magaribe ve Urban bîbak ve bîperva gidüb ziyaret iderler Badehu Hüseyin paşa ve Şerif Berekât bu mahalle karib ubur idüb alayı azîm ile paşa gece ısı[2] Heykelzade Ağayı Şerif hazretlerine koşub anlar alayı azîm ile Şerif Berekât(1) Mekkei Mükerrermede hanesine götürüb bir yaylım top ve tüfenk şadmanî olub derhal Şerif Beyti Şerife varub tavafı ziyaret eyledi Paşa dahi kendü alayı ile Muallâda mevlevîhanede konağına nüzül eyleyüb derhal paşa hazretleri yetmiş seksen âdem ile Kâ'be(i) Şerif(e) gitdi

Faşlı Evsafı ferayizi Tavafı sadr

على ما فرض الله ferayizi haccın si budur Buna Tavafı Vedag dahi derler Bu tavaf dahi bâlâda tahrir olunan Tav(a)fı kudum ve Tavafı ziyaret gibidir Cümle Safa ve Merve duaları bâlâda tahrir olunduğu dualar tilâvet oluna Gayri duaları yokdur Amma Mine bazarında kurban

[1] Bağdat Köşkü nüshası (tüfenk)

[2] » » » (kethüdası)

idüb tıraş olub esbabın giydükden sonra gelüb Tavafı ziyaret etdikde Umreye varmak cayız değil idi Amma bu Tavafı ziyaretde nekadar Kâ'bede oturursa ol kadar Umre ide kim hac ârâm etmiye Eğer muradı hac sevabı kâr iderim derse gücü yetdikde Umre etsün Diler hic etmesin Bu Tavafı sadrdan sonra cemii fukahanın kavli bunun üstündedir kim bu Tavafı sadrda yani Tavafı Vedada hac tamam olur Amma kuvvet ve kudretim var Muradım dahi hac sevabı kazanmaktır dersin hemen durma Eğer rakiben eğer piyade Umre eyle Umreye varub gelmek bir hac sevabıdır Ve yedi kerre Safa ve Merveye varub say'eylemek bir hac sevabıdır Hemen ciddi cehd eyle kim nice Kâ'be sevabları kâr idesin Bazısının sevabın valideynin ve üstada(la)rın ve hukukun kesb etdüğün veliniamlerinin ruhuna hac sevabı hibe idesin Eğer valideynin üstadın ve ihvanın için ikişer üç altuna bedel hac etdiririm dersin hemen altunlar hebaya gider Senden gayri beş on âdemin dahi altunların alub bedel olmuşdur Meğer ta hac tamam olmayınca bir an yerinden münfek olmıyub Umre ve Tavaf ve Safa ve Merve ve Arafat ve Mine ve Kurbanı ve yine Tavafı ziyareti ve cümle recematları ve yine bu Tavafı Sadra gelince bile gezüb edai hac iderse ol şart ile kavil idüb bedel tutasın Yohsa ısmarlamak ile hac kabu(l) olmaz didikleri bu husus içündür vesselâm Amma huccacı basafaya malûm ola kim Miné bazarından dönüb bu Tavafı Sadrı idüb Medineye ve Ciddiye ve Yenbo ve Mısıra giderim dersin Tavafı Sadr olmuşdur Amma bu tavafda evvelki tavaflar gibi sür'at etmiye Hıramanî hıramanî reftar iderek tavaf ide Safa ve Merve dahi öyle sür'at ile say'etmiye Bu Tavafı Sadr âfâkîlere vacibdir Mekkîlere lâzım değildir Tavaf iderse sevabdır Ve nekadar âbı zezem nuş idebilirse içüb esbabı üstüne ve saçı ve sakalına dökerek ve yüzün yıkıyarak ve şifa niyyetine gasil dahi cayızdır Amma höceresinde ve gayri yerde âbı zezem ile taharet cayız değildir Andan Kâ'be eşğin öperler Ve Beytullah dahiline girmek mümkün ise gireler Amma bazı fukaha girmemek efdaldir Kâ'be içine kadem basan dünyada dahi nerye basa demişler Girmegi reva gö. memişler Amma Hatim içine girüb altun oluk altında Hazreti Resaletpenahın imamet idüb secde etdühi yeşil mihrab taşda iki rikât namaz kılrsa Kâ'be içine girüb namaz kılmış olur Zira ol Hatim divarı Kâ'be(i) Şerife(de) ndir Ravileri ile musarrah on bir hadisi şerif vardır kim Hatim Beyti Şerif dahilindedir Ve mülzem divarı babı Mekke ile Hacerül Esved mabeyninde olan divardır Yüzlerin ve göğüslerin süreler Ve haccül [1] Esvedî mümkün ise herbar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Hacerül Esvedî)

öpeler Ve Kâ'be kisvesine yapışub kırk iki birinc halkalar vardır Kisvei şerifin damenlerin bu halkıya bağlarlar Ol halkalara yapışub çevireler Gerci Kâ'be eşiğin öpmek ve kisve (i) şerife yapışmak ve halkalara yapışmak ve mültezem divarın öpmek farz ve vacib ve müstehab ve sünnet değildir Amma Beytullaha muhabbeten hizmetde bulunmaktır Sevabdan hali değildir Amma HacerülEsved öpmek sünneti Resulullahdır Hattâ rivayetdir Hazreti Ömer buyurmuşlar kim Ya Hacer Hazreti Resalet seni öpdiğin görmesem ben seni öpmezdim buyurmuşlardır Bu Tav(a)fı Sadr tamam oldu Bundan sonra nice bin tavaf iderse etsin vesselâm *Hâzâ duai Tavafı Sadre Tavafı Veda* اللهم لانجعله اخرالمهد من بيتك الحرام وان جعلته فعوضني عن الجنة يا ارحم الراحمين diye Badehu Kâ'bede her nekadar oturursa [1] bu (ü) slûb üzere haccı tevaf etdik Cenabı İzzet kabul etmiş ola [2] olur Ancak علي ما فرض الله elzem levazımından [3] böylece hac idenin inşaallahütaalâ haccı sahihdir vesselâm [4] fatları bâlâda tahrir olunduğu üzredir Lâkin ihrama [5] etmiyeler Uzakdan istilâm ideler Ve izdihamda lınlar ve kaftanların ve ediklerin ve gömleklerin çıkar [6] giyüb haram harir giymesinler Ve furyana (kurbana) vekil dutsunlar Ve eğer bu mevsimde hayız gördi ise tavaf etmek ıskat olur Tavaf etmiyeler Amma sayir menasiki ıskat etmez Ve dahi ta Mine bazarında kurban kesilüb ihramdan çıkub Mekkiye varub tavafı ziyaretten yine Mekkiye gelince ehli ile cima eylemiye Hâsılı kelâm mirasda ve hacda nakıslardır Fizemanına tayifei nisvana Kâ'be doğub büyüdüğü kapusu eşiğinin iç yüzüdür Taşra çıkmıya Eğer merhume olursa andan ol zaman çıka Eğer mümkün ise hanesinin bir köşesinde defn iderler Zira bu rahı Kâ'biye varan ehli ırz kimseler bilir bu nisvan tayifesinin çektiği âlâm şedayidi Zira nice bin namahrem haşarat içinde enüb binmede konub göçmede bir belâyı azîmdir اللهم عافنا Husua emn tarik olmaduğundan sene tarihinde Konakcı Ali paşa senesinde Reşid Oğlu nam Urban huccacı müslimîni nehbü garet uryan etdikde yirmi tahtırevan taifei nisyan ve nice yüz bin mahafeler ile cevare ve nisvanları uryan idüb ol çöl ve çölistanda pabürehne ve serbürehne obalarına götürüb gûnagûn rencide iderek ol nazenin havatînleri hidmet etdirirlerdi Nicesi cu'

[1] Bagdat köşkü nüshası (Umre ve ziyaret ve tavaflar ide vesselâm Hamdi Huda bu hakir evliya)

[2] » » » (mücelled kitab)

[3] » » » (evvelce)

[4] » » » (Arafatları)

[5] » » » (bus)

[6] » » » (mayub ferace)

dan ve niçesi şiddeti hardan merhume oldılar Niçesi behaları ile halâs oldılar Ve niçesi anda kalub evlâd sahibi oldular ذبا لله Hakiri pürtaksirin bu mahalde tesvidi şer'i farza muhalifdir Amma dağı derunumdan tahrire cüret etdim Zira ol inhizamda hakir hazır idim Manzurum olduğu sergüzeşt serencamımdır ki tahrir olundu vesselâm

Evsafı şadmanii şehri Mekkei Mükerrerme

Şerif Berekât hazretleri Şerif oldukda alayı azîm ile Mekkei Mükerrerme dahil oldukda Haremi Şerife varub minberi Resulullahın üç kademe aşağısında oturub cemii Şerif Şürefa ve meşayihi ehli vefa eyimme ve huteba ulema ve cümle âyân kibar ve alelumum kibar sıgar cümle ibadullah Haremi Şerife gelüb Şerif Berekâtdan biat idüb şehri Mekke içre dellallar nida idüp Emanullah ve emanı Âli Osman dır Cümle halkullah âsudehal olsunlar Üç gün üç gece şadmanîdir Herkes hanesin ve dukkânların zeyn etsünler diyince اعظم الله derakab şehri Mekkenin ibtida cemii tarikı âmların tathir idüp herkes iktidarına göre hanelerin tezyin idüb babların küşade idüp kuccacı müsli-mîne ve birbirine ziyafet etmeğe şüru etdiler Ve herkes babını diba ve şiyb zerbağ ile tezyin idüb gûnagûn kanadiller ve âvizeler ile şehri müzeyyen etdiler Ve cemii esvakı sultanî dahi nice kerre yüz bin kanadil ve meş'ale ve fanus ve şem'i kâfurîler ile her şeb çiragan olub şebi yeldayı zulmet gidüb ruzu ruşen misal olup ta sabahlara dek Leylei Kadir sohbetleri olurdu Şehri Mekke nur iken nurun alâ nur oldu Ve cümle ehli hıref dükkânların pak ve pakize döşiyüp herkes yârânları ile zevk safa ve دق الحنك iderek çay ve baryan ve kaşir ve saleb ve mahleb ve kahve ve şerbet ve lebeni halis nuş iderek her dükkân önünde ve bazı hanede mıtırıban ve hanendegân ve gavazi duhteri pakize ahterler savtı hazin ile meval gazal kasayidlere âgaze idüb rakkaslar raks iderek bir hayhuy götürdü Ve bir hengâme olurdu kim tabir olunmaz Ve cümle sevdager erbabı tüccar kâlâyın meydanı muhabbete rayegân çıkarup Lehsa çarşusunda Suku Lulu derler bir tarikı âm vardır İki canibi bir suku tavildir Camii dükkânları balık şebekeleri gibi incuden ağlar örüb şehrah üzre incu maslûbatlar ile zeyn iderler Ve sayir çarsuları dahi diba şiyb zerbağ atlas ve (ke)mha ve dârâyı ve serenk katife ve göçerat ve valâyı kâlây ile tezyin iderler Ve bazı cevherfuruş dükkânlarında elmas ve lâil yakut zümrüd ve piruze ve akik ve yemenî ve seylân cebeli lokum ve aynülhur ve aynüssemek ve zeberced ve şebçirag makulesi giran-beha cevahirleri ruzi dükkânçelere çıkarub arzı kâlây idüp şehri-

Mekkiye şemsi âteştâb tab verdikde şemsi cihangir mezkûr cevahirlere tesir etdikde şa'saasından merdümü çeşmi nergis hayrelenirdi Ve Suku Attarînde âdem ubur etdikde ödü maverd ve amberi ham ve ödü mülebbes ve kâfuri ve müşki Hata ve nafe(i) Hoten ve sünbülü Hindî ve sünbülü Hıtayî rayihâsından âdemin dımağı muattar olur Ve Suku Selvide [1] gül ve sünbül ve ful ve pul ve sandal ve gülâb ıtrı şahî ve yasemen ve benefşe ve şükûf hinar[2] aselbend rayihâsından âdem hayatı cavidan bulur (Beyit)

*Âlem hayatı nev bulur canlar bağışlar dembedem
Enfası ruhullahdır gûya nesimi subhdem*

mazmununca cümle huccac Safa ve Merve ve Tavafdan farig olub bu dükkânların birinde meks idüp sahibi dükkân Safa geldiniz Hoş geldiniz diyu tazim idüb üzerine gülâb ve ıtrı şahî ve kâdi ve mâi buhur nisar idüb elbetde bir hayli buhur ve amber yakub riayet ider Ve âyende ve revendeye dahi elbette gülâb nisar etmek mukarrerdir Zira ehli Mekkenin kâr maaşı huccacdır Ve riayet olunmak için Şerif hazretleri canibinden tenbih olunduğundan cümle ehli Mekke huccacın tatyibi hatırları ile mukayyed oldılar Zira senei mazide Haremi Şerif icre çok huccac katl olunub bazı tüccar nehb garet oldılardı Ve bu şehir icre her kes mekûlât meşrubatları meydanı muhabbete çıkarub öyle ganimet oldı kim bir alik iki muhallakıya beyi olundu Ve gûnagûn halviyyat ve zülbiyyat kand nebâtı hameviyyat ile ve elvan elvan taamı nefise ile matbahı Halilde nîmet tabh olup garib ve guraba tenavül idüp def'i cu iderlerdi Ve meşrubat makulesinden eşribei gül limon ve ribas ve amberbars ve vişne ve benefşe ve nilüfer ve hummas ve sandal ve dud ve amber şarabları her hanede ve her dükkânda mebzul olup nuş olurdu Amma aşk olsun şehri Mekkede harc olunan dinar şarabına Hakka ki bu dinar şarabının yokluğu ve çokluğu âdemi mest ider Ve bu lâciverd kubbenin altında diyarı islâmdan gelen niçe bin huccacın hay huyından şehri meadı Mekke gulgule velvele ile[3] olunub[4] Beytullahı Mükerrreme nurun alânur iken merdevs[5] oldu Hamdi Huda vilâdeti Resulden sonra sene 40 tarihinde ba'si nebi olub hac oldu deyu tahrir etmemişlerdir Hamd

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Sekûv سكو)

[2] » » » (şükûfei hınna)

[3] » » » (nur)

[4] » » » (obur)

[5] (Firdevs) olacak.

ol Halıkı Bîçuna[1] [2]kaderüttaka (Âyet) من استطاع اليه سبيلا هوا
 ülişlâm nesik ve tavaf ve ziyareti itmam etdik[3]
 ibtida Şerif hazretleri vekili Âli Osman olub seccade[4]

Hulefaür Raşidînden ve Ali Emeviyyeden ve Âli Abbasiyandan ve her halifeden ellerinde Hattı Şerifleri var kim Hazreti Resaletpenahın ırkı tahirinden her kangı Şerif müsin ise ol hâkimülvakit ola deyu Hattı Şerifler ibraz idüb hudud namelerin kıraat idüb fatihi Mısır Selim Şah sene 923 tarihinde ahidname verüb Mısır eyaleti olmak üzere ahidnamei Selim Şah kıraat olundu Kanunu kadimi Selim ve Süleyman üzere dahi eğer Hasenî ve Hüseyinî hasib ve nesib sâdâtı kiramdan ihtiyar kimesneler hâkim ola Amma ol şart ile hâkim olalar kim Âli Osmandan mezun olalar Selim Şah 923 tarihinde Mısır feth etdükde ol asırda Şerif hâkimi Mekke imiş Mekkei Mükerreremenin miftahları ile Şerif Mısır gelüb Sultan Selime miftahları teslim etdiler Ol mahalde Ebüssuud Carihî ve Kefafî hazretleri hayatda idiler Ya Selim انت خادم الحرمين الشريفين del sin buyurdılar Ve ol gün yevmi cum'a idi Kemal paşa zade Mısırda hutbe idüb maktuülkalem ve mefruzülkadem olmak üzere hükümet ihsan eyledi Amma şartı evvel biri merhum oldukda hükümet büyükden büyüğe ve anın isyanı zâhir olursa azil nasıbları Âli Osman elinde ola Ve oğul oğula olmıya İstikamet sahibi kankısı ise ol Şerif ola Ve her sene tecdidi berat ideler Ve daima Mısır vüzerası ile hüsnü ülfet idüp huccacı müslimîne hidmet ideler Bu kırk şart üzere Şerif olup Mekkiye gider Hâlâ cemii islâm padişahlarının çelbileridir Ve hâkim Şerif olanın tarafı padişahîden hassı hümayunu bin altundur Mısır Emirülhaccı getirir Ve Yanboülberin ve Yanboülbahrin ve benderi Ciddenin nısıf gümrükleri Şürefanıdır Anlar tarafından birer âdem zabt ider Fatihi Yemen Sinan paşa arzı ile Hattı Şerif gelüb hâlâ mutasarrıflardır Senevî iki yüz kise olur Ve Hind ve Yemen ve Arab ve Acem ve Mağribden velhasıl cümle islâm diyarından beşer Mısır hazinesi altun nezerat gelüb üç bin mikdarı Arab ve Ervam askerine verüb hükümet ider Ve nice kerre yüz bin Urbanı uryan kulları vardır Amma ulûfeleri yokdur Ve cümle Arab Urban الإيصر السلطان الشريف الهاشمي derler Ve mahkemiye varub bir yemîn icab etse بحق رأس الشريف deyu yemîn iderler Ve on iki bayrak Osmanlı tüfenk endazı kulları vardır Ta-yifei Ervamı severler Zira şecî ve bahadır kavimdir Ve Şürefaların

[1]	Bağdad Köşkü nüshası (olsunki)
[2]	» » » (alâ).
[3]	» » » (vesselâm)
[4]	» » » (i Resule cülûs eyledi)

tuğ ve sancağı yoktur Amma alemler Resulullah misal sancakları ve tabl kûsları ve makremeleri vardır Hemen bir şeyh payesinde hâkimdir Ve olkadar ruhsat vermemişlerdir Zira selefde haylı isyan idüp Mısır sultanı Kayıtbay haklarından gelüb hâlâ kuyruksuz ata binerler Bâlâda mufassal tahrir olunmuşdur Ve hâlâ cemii Şürefanın almış iki bin altun surreleri vardır Mısır Emiri haccı ve surre emini Mısırdan bu kadar altunu getirüp cümliye tevzî ider Mısırdan erdeb galâl cirayeleri vardır Benderi Süveysden gemilerle Ciddiye gelüb her kes cirayesin alırlar Bu cirayeler cümle on bin altmış rical ve nisvana bu kadar surre ve atıyye ve ciraye ve hil'ati fahire tarafı padişahîden gelüb ihsan olunur Ahali Mekkiye böyle ihsanı Emeviyyun ve Abbasiyan Fatımiyyun ve Ekrad ve Türkman ve Cerakese etmemişdir Amma Selim Handan ve Süleyman Handan beru havatîni Şürefaya ve cevarilerine surre sadaka olunmuşdur Bu ehli Mekke ve Medinenin surre ve cirayeleri Mısırdan gelmek ile Mısır kimde ise ehli Mekke ana tabilerdir Zira eyaleti çöl çölistan olmak ile Tayif ve Hicaz ve Abbasdan gelen galâl kifayet etmez Ve eyaleti arazii vasia nasedir

Hududu Mekke beyan ider

Canibi şimalisinde on altı menzil Cebeli Nakıye (جبل ناكيه) dir Andan öte şimale haki Şamdır Canibi garbîsi on sekiz konak Muveylah (مويلاح) a varır Andan öte Mısır haki ile müşa'dır Cenub tarafında on iki saat lebi deryada Ciddedir Ve cenub ile şark mabeyninde şehri şirin dörd günlük yoldur Yemen ile müşa'dır Yemen huccacı anda Yelmelm nam mahalde ihrama girerler Canibi şarkda on merhale yer Nehrül Kaa (نهر القاع) varınca yani Dicle ırmağına varınca Lehsa ve Basra ile hem hududdur Ve canibi şarkın şimaline meyilli Bağdad halifesi Harunür Reşidin ehli Zübeyde Hatun divarına varınca altı ve yahud yedi konaktır Bağdadı Behiştâbâd ile çitdaşdır Ve şehri Abbasın canibi şimalîsi arzullahı vasia çöl çölistan ve ber beyabandır Ta nehri Fırata ve kal'ai Aneh ve kal'a (i) Selma ve kal'ai Hille ve Kûfiye varınca sahrayı Tih tihi bîpayandır Ve bu zikri sebkat iden hududlar içre olan kura ve kılâ büldan kasabatlar ki Şerif hazretlerinin kabzai tasarruflarındadır kendü caniblerinden birer hâkim nasb etmişlerdir Ahardan bir ferd dahl taarruz etmeğe kadir değillerdir Her sene kendüler cümle askerile Hicaz ve Tayif ve Abbas Vadiül Kura canibler [1] devre çıkarlar Ve desti hükmünde olan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (caniblerine).

haki pakde asla timar ve ziamet ve emanet ve mukataat yokdur İllâ Cidde ve Yenboülbahirde vardır Anlardan kendülere ve Cidde kuluna ayideleri vardır Amma Cidde hükûmetinde alâkaları yokdur Mısır veziri tarafından bir livai Mısır hâkimdir Beş yüz âdem ile Cidde (i) zabt ider vesselâm

Evsafı Mollayi Mekkei Mükerrereme

Kanunu fatihi Mısır Selim Handan beru beş yüz akçe mevleviyyetdir Şerif hazretlerinin hükmü nekadar kura ve kasabatlara cari ise Molla hazretlerinin dahi hükmü nafizdir Ancak Medinei Münevvere başka mevleviyyetdir Andan gayriye müraselatları müessirdir Amma sicil ve hüccet akçesi yerine mahsulâtları fatihai seb'ülmesanidir Gayri bir danei hardal vermezler Ancak Mollaya tarafı padişahîden Mısır suresi ile altun ihsan olunmuşdur Ve külfesi için iki yüz erdeb galâl sadaka olunmuşdur Ancak hasbî Mollayi şer'i Resulü mübîndir Lâkin bî hasıl ve mesafe (i) baide mevleviyyet olduğu ecilden hâlâ Sultan Mehemed Hanı Rabı kanun etdi kim hutbe (i) Arafatı kıraat idüb yetmiş seksen tevabi ile mazulen Asitane (i) Saadete gelüb mukabelesinde İslâmbol mollası ola Hâlâ kanun olunca Mekke mevleviyyetine itibar etmeğe başladılar Mukaddema olur Amma soku sultanîde ehli hirefe müdahale ganimetdir Ve cemii zîkıymet anda mevcut olup bîkıymetdir Kaza (i) Yenbo ve kazai Bedr Huneyn ve kazai Abbas Örf Cidde hâkimi ve ciddavî ağaları Mısır kullarıdır Cidde paşası Hasan paşa ile Mekke içinde cengi azım ol dahi şehid olup ve Hamude nam Şerif Yenboülber kurbinde asakiri Mısır ve nice yüz huccacı rumhu sinandan geçirüb bu kadar bednamlık ve rüsvayi âmlık etdüğü Mısır veziri Kethüda İbrahim paşaya münakis olub ol dahi deri devlete iâlm etdükde canibi padişahîden Hattı Şerif ile bir kapucı başı Mısıra gelüb üç bin askeri Mısır ve üç bin askeri Şam bu senemizde cem olunub huccacı müslimîne ve Âli Osman mirmiranına hiyanet iden Şürefalardan intikam alınub Şerif Sa'd firar idüb yerine Şerif Berekât Şerif olub şehri Mekke âsudehal ve cümle huccac ve mücavir ve müsafirîn bî melâl oldular Mezkûr olan Mısırın üç bin askerinin nısfı Ciddede ve nısfı Mekkei Mükerrermede mekûlât ve meşrubatları ile ve altı pare şahî topları ve mükellef ve mükemmel cebhaneleri ile muhafzacı kalub Beytullahın Haremi Şerifin canibi erbaasında ima (re) t medreselerde meks idüb mutahassın olub sutuhu haremde cümle guzatı müslimîn her beden başında birer ikişer âdem Mekkei

Mükerremei muhafaza iderlerdi Kal'a misal bir Haremi Şerifdir Gûya şehri Mekkenin ta ortasında bir kal'ai azîmdir Eğer topları olsa tamam bir metîn kal'ai müstahkemdir Matekaddem Haremi Şerif gayet küçücük imiş Selef padişahları birer âsârı hayra (t) ile Haremi Şerifi tevsî iderek haylı vasî olmuş Amma sene 959 tarihinde Sultan Süleyman عليه الرحمة والغفران bir gice rüyasında Hazreti Resaletpenahı görüp Ya Süleyman Belgradı ve Rodosu ve bin yedi yüz kırk pare sagir ve kebir kal'aları feth idüp Âli Osman devletin tasih idüb gaza mali(1)e Kudüsü Şerife bir kal'ai metîn ve benim Medine (i) Münevvereme bir rıbatı hasîn ve Kâ'be (i) Beytülharamın canibi erbaasında bir hisarı üstüvar inşa idüp metanet üzre tevsî eyle diyu Süleyman Hana talim buyururlar Derhal Süleyman Han habdan bidar olup ol kal'aların fethine mübaşeret idüp biemrillah cümle kal'alar âsân vechile feth olup gaza malile Kudüs ve Medineye birer kal'a bina idüp badehu bu Mekkei Mükerremiye on Mısır hazinesi mal sarf edüp etrafı haremi kal'a misal bina etdğünün cemii tarihleri alâkadadarül imkân beyan olup

Evsafı eşkâl ve ihramı Haremi Şerif Beytullahülharam

İhvanı zevilukule şöyle malûmu saadet ola kim bu Mekkei Mükerreme ve Beytullahülharem Bekke (ك) nam bir tenk ve dar bir dere içine vaki olup daima yedi dereden cereyan iden bârân seylâbı gark harem idermis Selef mülûkleri buna ilac bulamıyor Niçe kerre Haremi Şerif matarı rahmet ile derya misal olup huccacı müslimîn bârânı rahmet içinde şinaverlik iderek tavaf idüp edayi far(z)etmek vaki olmuşdur Zira ins ve cinnin tavafından hali olmadığından mada Kâ'be üzre gerrubiyânlar dahi tavaf etmeden hali değillerdir Ol ec(il)den Süleyman Han Kâ'bei Şerifi seylâba gark olmadan halâs için Mimar Sinanı Mahmud paşayı mutemed nasb idüb yedi senede Haremi Şerifi müceddeden tevsî idüp ve canibi erbaasında olan otuz dokuz aded babı kebirlerin atebe (i) tahtânîlerin âli idüp beşer altışar kademe taş nerdüban ile uruc olunup onar on ikişer kademe taş nerdüban ile nüzul olunur babı âlilerdir Hamdi Huda ol asırdan beru seylâb çırkâb har haşaki napak Haremi Şerif pür olmadan halâs oldu Amma Babı Selâmın iç kat kapuları nerdübansızdır Amma taşra katında olan Babı Selâm altı kademe taş nerdüban ile âlidir Ve dayiren madar cümle kapuları böyle nerdübanlıdır Beyti Şerif bir çukur sahra içre vaki olub canibi erbaası kal'a misal bir haremi bîmisal kal'adır Hattâ Hazreti Resaletpenah asrında bazı müneccimînler Ya

Muhammed üçünü günde bir seyli azîm olup Beyti Şerifi seyl gark ider didiklerinde العلم عندالله buyururlar Hikmeti Huda müneccimînin didikleri vakit saat gelince bir azîm matarı rahmet nüzül idüp Beyti Şerifi gark idüb hattâ dahili Beyti Mükerrreme seyl ile leb berleb olup bizzat Hazreti Resul etek dermeyan idüp desti şerifleri ile seylâbı kas'alar ile taşra hareme döküp كل منجم كذاب buyururlar Ve yine suyu cümle sahâbei kiram ile dökerlerdi Bادهu Hazeti Zübeyir ibni Avam hilâfetinde seylâb derdinden Beyti Şerifin atebelerin bir âdemi tavil kaddi âli inşa etdiler Yine birkaç kerre böyle iken seylâb duhul etmişdir Ta ki merhum Koca Süleyman Han bu tahrir olunacak üzere bina etmeyince Haremi Şerif seylâbdan halâs olmadı رحمة الله عليه Bu Haremi Şerife nekadar padişahlar hayrat hasenat etdiler ise inşaallah mahallerinde tahrir olunur Evvelâ Babı Selâm oldur kim cemii huc-cac ibtida Haremi Şerife bu kapudan girmek şartdır Alettertib şarka mekşuf yan yana üç kat babı âlidir Ve atebe (i) âliyeleri üzere bu tarih Karhisarî Ahmed Çelebi hattı ile beyaz mer m(er) üzere müzeh-heb hattı muarreb tarihdır

(امر بتعمير مولانا السلطان ابن السلطان سليمان خان ابن سلطان سليم خان ايد ظله)

(سنه ٩٥٩)

tahrir olunmuşdur Bu dahi ol binayi ulyaya tarihdır

(عمرالله قبلتنا سنه ٩٥٩)

Ev safı ebvabı Haremi Şerif

Elsinei nasda her bab bir ism ile müsemmadır Amma bu kal'a misal Haremi Şerifin canibi erbaasında cümle otuz dokuz yerde babı kebirlerdir Amma bazı babların üçü birer yerde ve bazısı ikisi ve beşi bir yerde kapulardır Cümlesi ne mikdar kapu olduğu isim res-mile beyan olunur Evvelâ bu harem çarkûşe vaki olmuşdur Canibi şarkisinde dört yerde kapulardan Evvelki Babı Selâm (باب الام) dır Yan yana sıra ile üç kapudur Ve kanatları pirinç kaplı musanna kapulardır Ve ikinci Babı Beni Şeybe (باب بنى شيبه) kapusıdır kim hâlâ miftahi Beyti Şerif anların ırkı tahiri yedindedir Bu dahi üç kapu yan yanadır Ve yine bu canibi şarkda iki kapu dahi vardır Biri Babün Nebi (باب النبي) Hazreti Resaletpenahın Beyti Şerifi idi Haremi Şerif tevsî olundukda ol Beyti Şerifi harem dahiline alub yerine bu bab(1) bina etdiler Anınçün Babı Nebi derler Ve yine buna karib Babül-Cenayiz (باب الجنائز) derler iki kapu yan yanadır Ve gayet musanna kemerleri vardır Üçüncü kapuya Babül Abbas (باب العباس) derler Hazereti

Abbasın hanesi idi Süleyman Hanîd hareme zam olunub kapu bina olundu Üç babı ruşen tab babı lâtiflerdir Ve dördüncü kapuya Babı Ali (باب علي) derler Ve Babı Beni Haşim (باب بنی هاشم) dahi derler Bu canibi şark kapuları tamam oldu Andan canibi cenubda yedi kapu vardır Evvelkisi Babı Esvak (باب اسواق) derler iki [1]
 [2] Babı Safa (باب صفا) ve Babı Beni Mahzum (باب بنی محزوم) dahi derler Safaya bundan gitdigiçün Babı [3] [4] Babı Cinad (باب جناد) derler iki kapudur Ve beşinci kapuya Babı Mücahidiyye (باب مجاهدیه) derler [5] ül Aclân (المجلان) derler Ve birinci kapuya Babı Ümmehanî (باب امهانی) derler gayetülgaye iki babı ziba yanyanadır Andan canibi garbda üç kapu vardır [6] İbrahim (ابراهيم) derler Ve üçüncü kapuya Babı Umre (باب عمره) derler bir alçak küçük kapud [7] sindre derler bir tak kapudur Ve ikinci kapuya Babı Atik (باب عتيق) derler bir ta [8] garba meyilli düşmüş bir tak kapudur Ve dördüncü kapuyi kebir Babı Ziyad (باب زياد) derler yanyana üç kapuyi kebirlerdir Beşinci kapuya Babüd Dürriyye (باب الدرية) derler Minare(i) Babı Selâm kurbindedir İşte bu Haremi Şerifin canibi erbaasında olan bablar bu hisab üzere cümle otuz dokuz babdır Amma bir kapudan bir kapı mabeynehüma(sı) ne kadar adımdır ve da(i) ren madar devri harem ne mikdar hatvedir ve her kapunun atebeyi ulyası üzere mastur olan Âyeti Şerifleri ve tarihleri ve sahibülhayratları beyan ider

Der vasfı hatve Haremi Şerif ve mabeynehüma ebvabı lâtif beyan ider

Evvelâ Babı Selâm sıra ile üç kapudur Andan gidüb bu kerre Haremi Şerifin yan soffaları üzere kubbeler altından ve amudu mün-tehalar içinden canibi garba giderek kubbeler altından ubur iderek yine ellinci adımda Babı Ziyad şimale nazırdır Ve harem on üç kademe taş nerdüban ile hareme enilir Ve çarsu tarafında yine öylece on üç ayak taş nerdüban ile çıkılır gayet mürtefî babı âliyedir

-
- [1] Bağdad Köşkü nüshası (kapudur İkinci Babı)
 [2] » » » (Üçüncü kapuya)
 [3] » » » (Safa derler)
 [4] » » » (Dördüncü)
 [5] » » » (Ve altıncı kapuya)
 [6] » » » (Evvelkisi Babı)
 [7] » » » (ur)
 [8] » » » (Tak kapudur)

Zira bu taraftan seylâbı rahmet çok çok cereyan ider Ve bu kapu yanyana üç papudur Orta kapu kemeri üzre hattı Karahisarî ile müzehheb mermer üzre (Âyet)

(ادخلوها سلام امين)

Âyeti masturdur Ve bu kapudan içeri girdikde canibi erbaası sütunu mevzunlar ile müzeyyen bir küçük harem dahi vardır Yine büyük hareme muttasıldır Ve bu babı Ziyaddan yine canibi garba kubbeler altından ubur iderek yirmi adımda Babı Ziyada *Dariin Nedve* (دارالندوة) bazıları Babı Yehud derler Zemanı cehaletde bu mahalde bir deyri yehud var imiş Hazreti Resalete nübüvvet geldikde münhedim etmişdir Bir muzlim bucakda bir küçük kapudur Ve hareme on iki ayak taş nerdüban ile enilir Ve taşradan yine öyle çıkılır Andan yine canibi garba harem kubbeleri altından güzer iderek yüz adım gidüb *Babı Basitiyye* (باب باسطيه) şimale nazır bir kapudur Andan hareme on iki kademe taş nerdüban ile girilir Amma öte tarafı dolmadır Nerdübanı yokdur Ve bu kapunun atebei ulyası üzre müzehheb hattı celi ile mermeri ham üzre bu (Âyet Surei)

(وقال ربّ ادخلني مدخل صدق واخرجني مخرج صدق واجعلني من لدنك سلطاناً نصيراً)

Âyeti merkumdur Andan yine canibi garba kubbeler altından ubur iderek elli adım gidüb *Babı Atık* (باب عتيق) canibi şimale nazır bir kapudur Ve haremden on kademe taş nerdüban ile enilir Ve ardı düzdür Nerdüban yokdur Ve bu kapunun kemeri üzre altun levha ile

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

terkim olunmuşdur Bu kapudan yine kubbeler altından cenuba giderek yirminci adımda *Babı Umre* garba mekşuf bir kapudur Ve hareme on ayak taş nerdüban ile nüzul olunur Ardı dolmadır Nerdüban yokdur Ve bu kapunun kemerinde hattı celi Karahisarî ile müzehheb (Âyet Surei Bakara)

(بسم الله الرحمن الرحيم وآمّو الحج والعمرة لله فان احصرتم فما استيسر من الهدى)

Âyeti mektub olunmuşdur Ve andan yine kubbeler altından canibi şarka yimi adım gidüb *Babı Davud* (باب داود) bir küçük medrese kapusıdır Garba narzıdır Ancak medrese halkı girer çıkar Şahrah değildir Ve hareme beraber bir alçak kapudur Sayir kapular gibi nerdübanı yokdur Andan kubbeler altından yine canibi şarka elli adım gidüb *Babı İbrahim* (باب ابراهيم) canibi cenuba nazır bir babı kebir-

dir Bu kapudan hareme nüzul iderken iki tarafından beşer ayak nerdüban ile enilir Bu nerdübanlardan enince canibi erbaası sütunlu ve kubbei âlili bir küçük haremdir Amma yine haremi kepire yine muttasıldır Ve bu kapunun iki canibinde hattı kadim ile Melik Kayıtbay tarihleri var Amma mahlût erkam olunmağile tahrir olunmadı Yine bu kapudan canibi şarka kubbeler altından yirmi adım gidüp *Babı hazur* (باب حزور) yanyana iki kapudur Ve gayet musanna kârı Mısır pirinc kapudur Öyle kalemkâri münakkaştır kim zamanımız üstadları kalemin urmada âcizlerdir Cenub canibine mekşuf bir babı musanna'dır Ve yedi ayak taş nerdüban ile hareme nüzul olunur Zira Babı İbrahimden beru haremin taşları tariki âm ve seyl uğrağı mahal olduğundan bu kapular ser(a)pa nerdüban ile enilir ve çıkılır Ve bu kapu üzre kûfî hattile

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا سَيِّدِي يَا مَيِّدِيءَ انْ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِرَادِكَ
الى معاد)

Âyeti nemk olumuşdur Ve dahi celi hat ile (Âyet)

(انما يعمر مساجد الله من امن بالله واليوم الآخر)

Âyetinden sonra *bu tarih*

(امر بعمارت هذ الباب الشريف في ايام مولانا السلطان الملك الناصر الدنيا والدين
السلطان برقوق ابن ابو[1] سعيد سنة اربع وثمانه مايه)

terkim olunmuşdur Andan yine kubbeler altından canibi şark ile cenub mabeyni ki ana keştibanlar kavlince inbat yeli derler ol tarafa elli adım gidüb *Babı Ümmehanî* (باب ايهانى) şarka nazır iki kapı yanyanadır Bu kapu haremi Şerifin bir köşesine vaki olmuşdur Ve yedi kademe taş nerdüban ile hareme nüzul olunur babı lâtifdir Ve bu kapu mabeyni huccacı zevilihtiyacın ârâmgâhı bir serdab kapudur Zira bâdi nesim ve bâdi saba bu kapuda eser Âdem hayat can bulur Zira bu kapu yeri Hazreti Resaletpenahın hatunu Ümmül müslimîn Sitti Ummehanî (سیتی ايهانى) nin hane(i) münevveri idi Hazreti Resalet Cebri Emin nübüvvetin sene tarihinde bu canibe nüzul idüb Hazreti Resaletpenahı Mirac yerine davet idüp bu haneden Kudüsü Şerife burak ile varub andan evci İlliyyîne uruc idüp bilâvasıta Cenabı Bari ile kelimat idüp arış[2] ve kürsi ve levh kalemi ve Cennet Cehen-nemi cümle seyran idüp yine bu hanei Ümmehana gelüp camehabın

[1] Bağdad Köşkü nüshasında (ابو) yok.

[2] » » » (arşı)

ıssı buldu Cemii siyer kitablarında masturdur Andan bu hane (i) Zübeyr hazretleri Haremi Şerife zam etdi Anınçün bu Babı Ümmehanîde bâdi nesim eksik değildir Ve bu Babı Ümmehanînin atebai ulyası üzre celi hattı müzehheb ile beyaz mermeri ham üzre (Âyet)

(بسم الله الرحمن الرحيم انا فتحنا لك فتحاً مبيناً ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر)

Âyeti mesculdür Bu kapudan artık şimal canibine yine kubbeler altından ubur iderek otuz adım gidüb Babı Medresetül Aclân şarka nazır bir kapudur Ve on iki kademe ile hareme enilir Ve atebai âlisi üzre yine celi hat ile beyaz

(بسم الله الرحمن الرحيم فانظروا الى آثار رحمة الله كيف يحيى الارض [1])

[2] Bade (hu) Babı Ciyad (باب جباد) ve Mücahidiyye ve Babı Rahme derler şarka nazır 2 kapu yan [3] en âlisi üzre müzehheb celi hattı Karahisarî ile (Âyet)

(بسم الله الرحمن الرحيم [4] عدين درجة)

Âyeti [5]

(. سنه ٩٨٣)

tarihli tahrir olunmuşdur Andan şimale [6] kapu yan yana ve on kademe taş nerdüban ile hareme enilir Ve kapu kemerleri

(. [7] بالداود سليمان نعم العبد انه اواب)

Âyeti mahkûkdur andan yine [8] şarka mekşuf yan yana beş kapudur Orta kapusu cümleden bâlâdır Gûya Mısırdâ Sultan Hasan Camiinin babıdır Amma bu kapunun iki canibinde ikişer kapular gayri kapular gibidir Ve bu beş kapudan hareme bir tavil ariz taş nerdüban ile enilir Serapa on ayak nerdübandır Ve ortada büyük kapunun kemeri üzre sihri îcaz hattı Karahisarî ile (Âyeti Surei Bakara)

([9] ان الصفا والمروة من شعائر الله)

[1]	Bağdad Köşkü nüshası	(بهد موتوا)
[2]	» » »	(Âyeti tahrir olunmuşdur adım gidüb)
[3]	» » »	(yana takı)
[4]	» » »	(فضل الله المجاهدین علی الذا)
[5]	» » »	(ve)
[6]	» » »	(otuz adım gidüb)
[7]	» » »	(ووهبنا)
[8]	» » »	(Babı Safadır)
[9]	» » »	(بسم الله الرحمن الرحيم)

Âyeti ve ikinci kapu üzere

(فمن حجّ البيت او اعتمر فلا جناح عليه ان يطوّف بهما)

Âyeti vardır Ve bir kapuda dahi (Âyet)

(وسارعوا الى مغفرت من ربّكم وجنّةٍ عرضها السمّوات والارض اعدّت للمتّقين)

Ve dördüncü ve beşinci kapuda bâlâdaki Âyeti Şeriflerin tetümme-leri merkumdur [1] bu Safa kapularından Safa kemerlerine yol aşırı varınca elli adımdır Mahallât içindedir Ve yine bu Safa kapusından içeri yine kubbeler altından canibi şimale yirmi adım gidüb Babı Bagle (باب بنله) şarka mekşuf yan yana iki kapudur Ve hareme onar kademe ile enilir Ve bu kapular üzere hatlar yokdur Andan yine canibi şimale kubbeler altından yirmi adım gidüb Babı Beni Şeybe şarkın canibi şimaline meyilli mekşufdur Ve iki kapudur Ve hareme on kademe ile enilir Ve kemerleri üzere celi hat ile beyaz (me)rmer üzere müzehheb tahrir olunmuşdur (Âyet)

(بسم الله الرحمن الرحيم عينا يشرب بها عباد الله يفجرونها تفجيراً)

Âyeti tahrir olunmuşdur Andan yine kubbeler altından şimal canibine otuz adım gidüb Babı Hazreti Ali canibi şarka mekşuf yan yana üç kapudur Ve on kademe nerdüban ile hareme nüzul olunur Atebei âlisi üzere hattı yokdur Bundan yine harem kubbeleri altından otuz adım şimale gidüb Babı Hazreti Abbas şarka nazır yan yana üç musanna babı murassa'dır Ve sekiz kademe nerdüban ile hareme enilir Ve tak revakı üzere kapunun iç yüzünden Babı Şeybei geçüb ta Babı Bagle varınca bu üç kapu mabeyni seksen adım tuli tarzı Karahisarî müzehheb celi hat ile bir arabî kaside tahrir olunmuşdur kim gûya nuru mübîndir Ve seyyahanı âlem içinde meşhuru âfâk bir müzehheb verak hattır Ve bir kitabe içinde dahi bu tarih

(امر بتعمير سلطان مراد ابن سليم خان عزنصره)

Ve bu mahallin ruyi divarında kızılbaşı bedmaşlara rağmen ismi celâl ve ismi Resul ve esmai Çaryarı Güzîn tahrir olmuşdur kim sâfi zehebi halis ile merkumdur Bu canibler müruru eyyam ile sehl münhedim olup Murad Hanı Salis tamir ve termim idüb ol hattı tavili tahrir etdirüb tamirine tarih

(خير مساجد الله)

tarih düşmüşdür Ve bazıları bu gûne tarih demişler (Tarihi diğer)

[1] » » » (Ve)

(جدد المسجد الحرام مراد دام سلطانه وطبال او انه سنه)

tahrir olunmuşdur Andan yine harem kubbeleri altında şimale yirmi adım gidüb *Babiin Nebi* (صلى الله عليه وسلم) şarka nazır iki kapudur Ve hareme altı kademe nerdüban ile enilir Ve bu iki kapu mabeyninde (Âyet)

(بسم الله الرحمن الرحيم أمّا يعمر مساجد الله من امن بالله واليوم الآخر)

Âyeti mesculdür Bu itdikten[1] sonra *bu tarih*

(امر بتجديد باب النبي أيام مولانا السلطان الملك الاعظم السلطان ملك الاشرف سنه ٩٣٥)

tahrir olunmuşdur Andan yine şimale kubbeler altından otuz adım gidüp *Babı Medrese* Mısır Emirülhaccı bunda sakin olur azîm medrese(i) âlidir Amma kapusu gayet küçükdür Herkes bilmez Amma öte canibi Safa ve Merve sokağına çıkar bir küçük kapudur Amma şahrah değildir Amma içeri yirmi beş ayak nerdüban ile çıkılır Andan yine şimale yirmi adım gidüb *Babı Selâm* Bu mahalden hisaba şuru olunup yine bu kapuda tamam oldu Amma *Babı İbrahimden* bu *Babı Selâma* gelince zikri seb'kat iden babların cümlesinden hareme nice nerdübanlar ile enilirse harem taşrasındaki rahdan dahi nerdübanlar ile hareme öyler çıkılır Ve bu her kapuların taşrasında sütunlar üzre kemerler vardır Her kapu önü gûnagûn soffalardır Haremi Şerifin taşrasından bu soffalar ihata etmişdir Bazı garib ve gureba Harem etrafında bu soffalar üzre sakin olurlar Ve bu canibi şark kapuları serapa seyl kânı kapular olduğundan canibeyninden nerdüban ile enilir ve çıkılır Ve bu *Babı Selâm* Haremi Şerifin bir köşesidir Canibi şarkdır Ve bir köşesi *Babı Ömerdir* Canibi garbdır Ve bir köşesi *Babı Ümmehanîdir* Canibi şarkdır Ve bir köşesi *Babı Bagaldir* Bu dahi şarka nazırdır vesselâm Amma bu bâlâda tahrir olunan üzre cümle kapular sagir ve kebir iki medrese kapuları ile cümle kırk bir kapudur Ve cümle kapular mabeyninde şarka ve garba şimale ve cenuba köşe köşe eğri büğrü adımladığımız hesab üzre Haremi Şerifin iç yüzünden dairen madar cümle haremi Kâ'be sekiz yüz adımdır Ve Haremi Şerifin enderun birununda bu hesabımız üzre cümle iki yüz elli iki kademe taş nerdübandır Amma Haremi Şerif içre köşe köşe sapmıyub hemen doğru doğruya *Babı Selâmdan* *Babı Umre* köşesine varınca üçyüz elli adımdır

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Âyetden)

Der beyanı adedi sütunu Haremi Kâ'bei Şerif ve binayi lâtif

Ve cümle seksen amelî çarkûşe sütunlardır Ve yüz seksen beş beyaz mermer sütunlardır Ve Babı Umreden doğru doğruya Babı Ümmehanîye varınca iki yüz elli adımdır Ve yirmi beş amelî şeşhane sütunlardır Ve yüz seksen beş beyaz ve gayri amudu zîkıymetlerdir Ve Babı Ümmehanîden Babı Bagle köşesinde altun hat ile karşuki Çarıyar isimleri olan köşiye varınca üçyüz yirmi adımdır Amma kapu köşelerine sapmadan ad olunmuşdur Maadası yüz elli sekiz beyaz mermer ve sütunlardır Ve Babı Bagalden doğru Babı Selâma varınca iki yüz adımdır Bu canib eğri muzavva olmak ile enşi (ensiz) vaki olmuşdur Ve altı amelî şeşhane sütunlardır Maadası yüz elli beyaz mermeri ham ve gayri sütunlardır Amma bu sütunlar cümle yüz otuz beşdir Ve cümle amudu müntehaların sagir ve kebirî 678 aded sütunu mevzunlardır Amma Süleyman Han bina ettiği Haremi Şerifin iç yüzünden bir kûşiye sapmadan doğru doğruya Kâ'be haremeyni etrafı kâmil bin yüz yirmi germe adımdır vesselâm

Bu zikrolunan sütunların ne miktarı şarkında ve garbında ve şimal cenubundadır anı beyan ider

Evvelâ bâlâ(d)a tahrir olunduğı üzere cümle 211 amudun altmış ikisi canibi şarkîsindedir kim babı Beytullaha karşı gelir Ve seksen bir adedi ciheti Şamiyedir kim ana canibi şimalî derler Ve altmış dört aded amudu müntehası canibi garbındadır kim Babı Umriye karşudur Bu direklerin altısı haceri savvan taşındadır Anlardan maadası mermeri hamdır Ve ciheti cenubunda Rüknu Yemanîye karşı gelen canibinde Anda otuz üç üstuvane vardır Bu biri amelî haceri savvandır Maadası beyaz mermeri hamdır VeBa [1] on beş üstuvanedir Hemen birisi haceri savvandır Ve Babı İbrahim dahi bir[2] şemsî direkler saru taşdan üstuvanelerdir Ve cümlesi iki yüz dördendir[3] Kimsi şekli müseddes ve bazısı şekli müsemmendir Aşağıdan üç [4] boyunca yonma saru taşdandır k ana haceri şems derler Pes bu zikrettiği(miz)[5]lerden[6]Mescidi haramın canibi şarkîsinde otuz aded

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bı İbrahim)

[2] » » » (Küçük babdır)

[3] » » » (iki yüz kırk taşdandır)

[4] » » » (üçer arşun tulu vardır)

[5] » » » (amudlardan maadası)

[6] » » » (lerdir)

üstuvanedir Ve canibi beyninde yetmiş altı üstuvanedir Ve erkânı Mescidi Şerifde dört üstuvane vardır Ve Babı Darün Nedvede otuz altı üstuvane ve Ziyad(d)a Babı İbrahimde on sekiz üstuvanedir vesselâm Bu Haremi Şerifin canibi erbaasında zikrettiğimiz Haremi etrafında olan sütunlar üzre sadrenc nakşı cümle *takı revakı nühtak Takı Kesralardır ki her biri manendi kavsi kuzah ve kehkeşan âsâ semaya serçekmişdir* Üstadı kâmil Koca Mimar Sinan راحة الله عليه bu taklara var makdurun sarf idüp arzı marifet için mesafe(i) baidelerden gûnagûn zukiymet[1] ahcerat getirtüb öyle taklar bünyad etmişkim her birine im'anı nazarla nazar olundukda merdümü çeşm hayrelenüb (Mısra Tarih)

Acib makamı lâtifü zehi binayi metîn
Sene 975

deyu temaşa eden engüşt ber dihen ider راحة الله Andan bu taklar üzre

Evsafı kubabı kepireleri beyan ider

Evvelâ canibi şarkdide [2] yirmi dört kubbei azîmdir Ve canibi Şamîde otuz altı kubbedir Ve canibi garbîde yirmi dörd kubbedir Ve canibi cenubda otuz altı kubbedir Ve[3] kubbe dahi minarei Hazure tarafından Rüknu Haram derler Ve on altı kubbe dahi Ziyarei Darün Nedve canibinde vardır Ve on beş kubbe dahi Ziyarei Babı İbrahimde vardır Bu zikrolunan kubbei âliler kâsei eflâk gibi azîm kubbelerdir Ve cümle yüz elli kubbei musanna'dır Ve bu kubablardan maada sair sütunlar uzun tava misal yassı yassı hurde kubbecikleri beyan ider Evvelâ canibi şarkîde otuz sekiz kubbecikdir Ve canibi Şamîde elli dokuz kubbedir Ve canibi garbîde kırk üç kubbedir Ve canibi cenubda altmış dört kubbedir Ve Babı Selâm altında iki hubbedir Ve Rüknu Mescidi Şerifde bir kubbedir Ve babı Umrede bir tacin kubbedir Ve Babı Ziyarei Darün Nedvede yirmi dört tacindir Bu hisab üzre küçük tacin yassı kubbecikler cümle iki yüz otuz ikidir *Adedi musallebat* cümle elli altıdır Ve bu kal'a misal olan Haremi Şerifin dayiren madar kal'a bedenleri şekli olan mihrab mihrabı musann' kârları beyan ider kim bu Haremi Şerife zib zinet virmiş gayetülgaye munassa [4] bedenlerdir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zîkiymet)

[2] » » » (şarkîde)

[3] » » » (bir)

[4] » » » (musanna)

Der vasfı ebdanı Haremi Şerif

Evvelâ bu haremin canibi şarkîsinde yüz altmış iki şerifeler Amma yirmi yedisi beyaz mermer ile mübtenidir Amma bu cümlelerin ortasında biri cümleten yüksektir Ve yüz otuz beşi haceri şemsîdir Ve canibi şimalde üç yüz kırk bir aded şerife vardır Yetmiş sekiz şerifesi beyaz mermerdendir Üçü cümleden âlidir Ve sair şerifatları haceri şemsîdir Ve canibi garbîde yüz dört aded şerifedir Yirmi ikisi mermerdir Maadası şemsîdir Ve Babı Ziyarei Darün Nedve tarafından yüz doksan bir [1] dendir Ve Babı İbrahimde yüz kırk altı aded bedeni müzeyyenlerdir Bunların cümlesi haceri şemsîdir Bu hisab üzere cümle bedenler üç yüz aded şerifelerdir اللهم عانا Vakti muhasarada beş altı bin tüfenkendaz sutuhu hareme çıkub cenk etmeğe müstaid bir haremi azîmdir Amma Cebeli Ebi Kubeys gayet havaledir Harem icinde el taşı ile âdem gezdirmez Hattâ mezkûr Hasan paşa cenginde bu Cebeli Kubeysden kurşun ile çok âdem helâk oldu Ve bu haremden olan Haremi Şerifin canibi erbaasında selef padişahları kad enderkad kâgir bina medaris bina etmişler kim diller ile tabir olunmaz İnşallah mahallinde tahrir ideriz Ve bu med (re) selerin cümle revzenleri Haremi Şerife nazırdır Cümle sakin olan huccaclar oturdukları yerden Kâ'bei Mükerremai nazariye alub imama iktida iderler Bu mahalde İmam ﷺ bir kavli sahih buyururlar Cemii evkatda ibadet iderken secde yerine bakmak Amma bu Mekke'de Kâ'bei Şerife baka baka kılmak buyurmuşlardır Hâsilî kelâm bu âsitanei saadet(e) yüz sürmek azîm saadetdir

Evsafı minarâtı Beytullahül Haram

Evvelâ malûmu ahban[2] müştakan ola kim bâlâda evsafı sebkat iden Haremi Şerifin canibi çarında yedi minarei serametdir Evkatı hamisede subhu mesa ezanı muhammedî tilâvet olunur Evvelâ cümle minarelerden kadim Babı Umre minaresidir Kadim a'sarda ibtida ezana bundan şuru olunurdu Amma hâlâ Bi'ri Zemzem üzere olan maksurede Bilâli Habeşi evlâdı şeyh serçeşmei müezzinan ibtida idüb andan yedi minarenin her tabakasında yedi sermüezzin beyti Hicazda makamı hicaza âgaze etdiklerinde kâmil bir saati nü-cumî Davud bülend savtı hazinler ile vakti salâ(tı) ilân iderler Huda âlimdir cümle müezzinan kerreten vahide alelumum الله اكبر الله اكبر âgaze-sine reha buldurduklarında cemii huccac mebhud mütehayyir olurlar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bedendir)

[2] » » » (ahibbayı)

Kûşe kûşe edayi salât iderler Amma temcidi evvel Babı Selâm minaresinde tilâvet olunur Temcidi sani yine bu Babı Umre minaresinde kıraat olunur Kâmil üç saati nücumî her minarenin tabakalarında müezzinler birbirine hasmane bülend âvâzı suzinakile اصلاوات والسلام عليك يا رسول الله deyu tarzıyye ve tasliyei gûnagûn iderler kim bir tarzıyyei Resulü iden müezzin ve gayri müezzin bir dahi ol tarz üzere evsafı Resul etmeyüb gayri mükerrer metihi Resul iderler Ta alessabahadek de'bleri budur Zira fusahayi bülegayi Mekke meşhurdur Anınçün minarelerde gûnagûn يا شفيح المذنبين بيا رحمتنا العالمين والسلام عليك bunun emsali nice bin emdahı Nebi iderler İstima iden âşıkânı sadıkânı Muhammedî zevk safa iderler Amma cümleden hub âgazlı müezzinler bu Babı Umredeki minarei kadimdedir Zira sahibülhayr(a) t tarafından kanun üzere surre ve atıyyeleri ziyadedir Ve bu minarei Âli Abbasiyanın ikinci halife Ebu Mansur Davanki دوانق binasıdır Minarenin ikinci tabakasında deyu tahrir olunmuşdur Ve minarai Babı Selâm ikinci minaredir Müceddeden Süleyman Hanındır Üçüncü minare Babı Alidir İbtida banisi Âli Abbasiyandır Mehdi Abbasî binasıdır Badehu müruru eyyamla münhedim olub Süleyman Han sengi safradan iki tabakalı nevbina bir minarei mevzun inşa etmişdir kim gûya servi gülistandır Ve dördüncü minare Babı Ferdede[1] Bu dahi Mehdi Abbasî halife binasıdır Bu dahi müruru eyyamla harabe yüz tutub badehu Musul hâkimi binasıdır İki şerifelidir Babı Ziyaddadır Mısır sultanlarından Melik Eşref Bersay [2] برسای binasıdır İki tabakadır Gayetülgaye musanna' minarei serameddir Yedinci minare yine ve cümle minarelerden âli irtifa üzere bina olunmuş bir minarei bîmisaldir[3] Mühendis bunlar sun'una küllî harc idüb biri birinden musanna' ibret nümundur لم يعرف من لم يره لم يعرف mazmununca aynelyakin hasıl etme yena- kim[4] bilinmez Ve bu yedi minarenin[5] on dördünde [6] müezzinler çıkmıyub leylei mubarekelerde kanadiller yakarlar Ve bu yirmi bir tabaka(da)n maada her minarenin ta zirvei âlâsında altun ile mutallâ olmuş alemler etrafında beşer altışar çatal ağaçlara dahi kanadiller yakub her minare beşer tabaka kanadiller ile şerv[7] misal olur Ta huccacı müslimîn gidince bir ay bu minval üzere minareler bâlâda tahrir olunan kubbelerin ortasında ve her takların vasatında birer

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Hazurdadır İki şerifelidir)

[2] » » » (برسای)

[3] » » » (Üstad)

[4] » » » (itmeyince)

[5] » » » (yirmi tilâvet iderler) — Kenara (yirmi tilâvet iderler) diye yazılmıştır.

[6] » » » (dahi)

[7] » » » (serv)

kanadiller ile minareler ve haccı şerif etrafı sekiz bin kanadiller ile münevver olub gûya ruzu ruşen olur İmdi bu mahalde Haremi Şerifin dayiren madar cürmü ve cemii ebvab ve cümle sütunlar ve taklar ve kubabı sagir ve kebirleri ve cemii bedenleri ve cümle minarelerin evsafı mümkün olduğu mertebe tahrir olundu Andan zikri sebkât iden Haremi Şerifin ta vasatında olan cemii ümmeti Muhammedin maksud meramı olan bizzat Beytullahı Şerifin hubutu Âdemden evvel binasm ve hubutdan sonra Beyti mamurun nüzulün beyan ider

Fasıl iclâli ikrama mahsus olan Beytullahül Haramın cemii ahvalâtın beyan ider

Evvelâ bu hakir Evliyayı bîriya âlemi şebabda ve ömrü nazenîn bir heva perişanda ve kuvayi beden terakkide iken derunu dilden ve can gönülden seyyahate talib ragib olub kuvveti basar ile her ne tarafa nazar etsem olgez nazarım tiri atılub ol an nişanın bulub tayyi mekân iderdim Ve murad maksudum olan diyara kadem basdım Ve akalimi seb'ayi seyyare var büruc büruc seyran iderek kat'ı menazil ve tayyi merahil idüb esbi saba sür'at ile keşti diyar iderek kilki cevahirimi güftare getirüb kâh evsafı büldan ve kâh emdahı peygamberan ve hâh tilâveti kur'an iderek ve kâh seyir temaşa etdiğimiz şehri azîmeleri ve kılâi kadimeleri ile ve nehri azîm ve ciballerin irtifaile ilmi heyet üzre papamonta ve atlas coğrafye kitabları gibi cümle keşt güzar etdiğimiz memaliki mahruseleri surete getirüb muharrir var cemii işaretleri ile tahrir etmeğe bezli himmet etmişdim ki ulüvvül himmet minel îmandır Hikmeti Huda bin seksen iki senesinde haccı şerif müyesser oldukda tavafı Beytullah idüp malûmumuz olduğu mertebe ve bazı kütübü muteberelerden evsafı Mekkei Mükerreremenin ahvalâtını tahrir etmeği iltizam edüp tahrire cür'et etdük وبالله اذيق

Evvelâ ol Halıkı Bicunu arzı semavat ademden lâfzı kün ile âfâkı halk idüb (Âyet) في سنة ايام نماستوى على العرش (i) bakar üzre bakarı senk üzre seng(i) semek üzre semek(i) bahr üzre بجر العلم عند الله üzre halk etdi Semavatı duhandan halk idüp zemin karardade olmıyup Cenabı Bari ruyi arz üzre yüz kırk sekiz kûhu azîm halk idüp edimi arz kayim oldu Bu ciballer hakkında Rabbül İzzet Kur'anı azîminde (Âyet) لهمقاليد السموات والارض buyu rmuşlar Cemii tefasirelerde mekalid kilid manasile tefsir etmişlerdir Yani mezkûr yüz kırk sekiz cibali azîmler vechi arza kilid olmuşlardır Ve bir Âyeti Şerifde dahi (Âyet) والجبالة اوتاداً Âyeti bu manaya iham ider Ve bu ciballerden gayri nice kerre yüz

bin dağlar vardır Amma yüz kırk sekizi cümleden âlidir Ve cümle suların menbaıdır Ve bu kûhu mezburların yedisinden Cenabı Barinin iznile Cebril Emin kabzasile türab alınub Hazreti İbrahim yedi dağın türabından Kâ'bei dertop bina etdi Mahallinde olciballer zikrolunur Amma Cevherî hazretleri buyururlar kim Beytül Haram kâ'be tesmiye olunmasının murabbaub şekil olduğuyçündür demiş Ve Kurra hazretleri ider Mevzi refî murabbauş şekil bina olunduğuyçündür buyurmuşlar Ve Harem ile mevsuf olduğu Cenabı Bari tazim ihtiram etduğuyçün Kâ'be demişler Hattâ Hazretti Ebi Hüreyre (أبو هريرة) den Ahmed ibni Hambeli hazretleri rivayet ider (Hadis) قال رسول الله كانت الكعبة المشرفة على رأس اناء عليها مسكان يسبحان الليل والنهار قبل ارض بالغى سنة buyurmuşlardır Ve Kâ'bül Ahbar (كعب الاخبار) dan mervidir kim eyyamı Cürhümde makamı İbrahim altı yanında bir hac bulundu der Üstünde lisanı gayeri (iberî) hat ile böyle tahrir olunmuş kim tahkik Mekke sahibi Allahım ki semavat ve arzı halk etdiğim günden beru bu Bekkeye tazim etdim Kim ki bir hak bilüb vahdeniyyetime mukir olub ziyaret için bu beyte gele anın cesedini nara haram iderim yazılmış Bir taşdır Hâlâ makamı İbrahimde sanduka altında medfundur bir taşdır Ve bu Beyti Şerifin ibtida binasiçün nice gûne kıylü kal etmişler Amma kavli sahih oldur kim Cenabı İzzet dünyayı halk etmezden iki bin yıl evvel yedi kudret ile kızıl yakutdan bir kasır halk idüb Cennetde durdu Andan hubutu Âdemden sonra Âdeme ibadetgâh olmağuyçün yer yüzüne kasrı nüzul etdirüb bu kâ'bei Şerifi yerine vaz olunub Cenabı Bar ismine Beyni mamur didiler Âdem ve Havva tavaf iderken cümle gerrubiyânları dahi Cenabı Rabdan mezun olub Âdem ile maateyn tavaf etdiklerinden cümle melekler bu Beyte Mamure Arzularz didiler Amma Tufanı Nuha gelince beni âdemin ziyaretgâhı olub her sene tavaf etmeleri farz idi Bادهu eyyamı Tufanda emri Hak ile yine âsümana uruc olundu kim كل شي يرجع الى الاصله dir Ol zeman ki Beyti Mamuru semaya uruc iderken andan bir fasla kızıl yakutdan bir hac kıldı Ve bir rivayetde beyaz incu misal bir hac idi Badettufan ol hac(1) Hazreti Cebril Emin Cebeli Kubeyste defn etdi Ve Allahü taalâ Tufandan sonra Beyti Mamurına Hazreti İbrahime emir idüb Cebril Emin talimile Kâ'bei Şerifi yedi dağın taşı ve kırından bina etdi Ve Hazreti İbrahimin oğulları İsmail üç yaşında idi Amallık idüb barı hafif taşçağızlar taşırdı Amma Hazreti İshak iki yaşında idi Amma Hazreti İbrahim Mekkei bina iderken yüz yaşında idi Bu mahalde Hazreti Cebril Tufandan sonra Hacerül Esvedü Cebeli Ebi Kubeyste defn etdiği yerden çıkarub Mekkenin Rüknu Yemanisi köşesine vaz etdiler Şeyh Termizî (شيخ ترمذی) hazretlerinden

mervîdir kim İbni Abbas hazretlerinden (Hadis) قال رسول الله عليه وسلم نزل الحجر الاسود من الجنة وحواء شد بياض من اللبن فسودته خطاى بنى آدم Eğer süal olunursa Cebeli Ebi Kubey's ve Cebeli Hara ve Cebeli Arafat ve Cebeli Müsenna misilli yakın ciballer var iken cibali baidelerden Kâ'bei Şerifi bina[1]

Vechi evvel ol cibali baidelerden Kâ'bei Şerife kabzai Cebril ile sebebi ile ol ciballer şerefiyyetde ziyade olalar Ve bir vecihde bu[2] deyu ol cibali baidelerden Kâ'be bina olundu Nitekim Hacerül Esved(i) ve Hazreti İbrahim Mekkei bina idüb tamam etdikde bu duai okudukda[3]

Resalete alâtarikul kısas nazil olmuşdur Hulâsai kelâm [4]ulla-hül Haramdır ki ibtida bina olduğuna nassı katı'ı burhan ile bu Âyet delildir (Âyet) ان اول بيت وضع للناس للذى ببكة مباركا وهدى للاملين فيه ايات بينات مقام ابراهيم ومن دخله كان آمنا Ve nice yüz Âyeti Şerifler dahi Beyti Şerif hakkında nazil olmuşdur kim mahallinde tahrir olunur

Evsafı yaz'ı ensabı Haremi Şerif

Hazreti İbrahimden sonra Hazreti Resalet penahın cediti Kusay bin Kilâb (نصى بن كلاب) tecdid etdi Hazreti Resul ba'sine değin kaldı Badehu kavmi Kureyş isyan idüp Mekkenin bazı yerlerin münhedim etdiler Yine Cenabı Hakdan havf idüp cümle kavmi Kureyş cem olup tamir ve termim etdiler Zira Mekkei Mükerrremei ka' etdikleriçün Cenabı Bari Bunlara bir kahtı azım verdi kim lâşei kelib yediler Ve Âbı Zemzem dahi yübusetden munkatı oldu Ehli Kureyş bildiler kim bunlara azab nazil oldu Derhal Abdül Muttalib(e) vardılar Muhammedi istiyüb Cebeli Ebî Kubey'sde istişkaya (istiskaya) çıkub duaya başladılar Ya Muhammed Sen dahi dua eyle didiler Hazreti Resalet buyurdılar kim Siz Kâ'bei Şerifi yina bina etmeyince Rabbı Alîm size rahmet etmez buyurdıklarında cümlesi yemîn idüb Ya Muhammed Hemen bu mahalde bize bir matar verüb ganimet olsun Allah ile ahdimiz ola Mekkei tamir idelim deyu taahhüd etdiklerinde hemen Abdül Muttalib Hazreti Resaletin seri saadetinden destarı şerifin ref idüb Görün ey kavmi Kureyş yağmur nice olur diyince عظمت الله öyle bârânı rahmet nüzul etdi kim dağ ve vadiler matarı rahmet ile leb berleb olub nebatat kiyahat firavan oldu Cümle kabyili Kureyş Muhammede muhabbet idüb Kâ'bei tecdid etmeğe bezli himmet et-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (olunmasının bir kaç vechi vardır)

[2] » » » (dur ki)

[3] » » » (tilâvet)

[4] » » » (arzda Beyt)

[5] » » » (henüz)

diler Bu mahalde Abdül Muttalib yüz yirmi yaşında Hazretin dedesidir Hazret henüp [5] kırka balig olup nübüvvet geldiği mahal idi Hazret binayi Mekkiye mubaşir olup cediti Kusay bina etdüğinden müzeyyen binayi azîm oldu Ve bu mahalde Abdül Muttalib merhum olup Muallâ (ﷺ) kurbinde defn etdiler Sultanı Kureyş idi Ve Hazreti Resaletden sonra Kâ'bei Şerifi emirülmümînin Hazreti Eba Bekir ve Hazreti Ömer ve Hazreti Osman ve Hazreti Ali ve Hazreti Muaviye ve Hazreti Zübeyr İbnül Avam ve Haccacı Zalim Yusuf ve Âli Abbasiyandan Ebu Caferül Mansur Revanki ve Mehdi Abbasî ve Musul halifesi Eşref Şa'ban ve Malik[1] Eşref Barsbay ve Nureddinüş Şehid ve Yusuf Salahüddin ve Sultan Barkuk ve Sultan Ferec ve Sultan Kayıtbay ve Âli Osmandan Sultan Selim ve Süleyman Han ve Sultan Muradı Salis ve Sultan Ahmed ve Sultan Muradı Rabiki fatihi Bağdaddır ve Sultan İbrahim Bu mezkûrun halifei zıllullahın cümlesi ve nice bin mülûkü selef ve âyânı düvel Mekkei Mükerremei tevsî ve termim idüb bâlâda tavsif etdiğimiz üzre bina olunub gûya beyti firdevs âşiyân mekân oldu Ve hâlâ tamir termim olunub günden güne şehri ve haremi şerifi mamur olmadadır *عمر ك الله الى انقراض الدوران* Ve hâlâ hududu Kâ'bede sayd şikâr haramdır Ve hâlâ haşîş ve kiyahatı biçilmez Ve ahcarı hark olunub kirec olmaz Ve eşcaratı kezalik kat olunmaz Ve tuyur kebuteri vakfı Resuldür Rencide olunmaz Remma remma huccac izdihamında ve kimseden havf etmiyüb huccacın kimi başına ve kimi arkasına konarlar Amma acib hikmetdir Nice kerre yüz bin kebuter vardır bir danesi sutuhu Mekkiye çıkub konmazlar Amma çaylak dedikleri Firavn akdoğanı sutuhu Mekkiye gelüb meks ider Amma gayri tuyur ve zülcenah Mekke üzre bile tayeran etmiyüb avdet ider Acib sırrullahdır kim Kâ'bei Şerifin şerefiyyetin huşu tuyur dahi bilürler Ve bu haremde asla fusuk cidal olmaz Haramdır Cidal iden muammer olmaz Ve bu Haremi Şerifin bir kaç nevi üzre havassı vardır Evvelâ kâfir girse müslüman olur yahut âşikâre olur Katl iderler Ve yehudi kezalik Ve gürk âhuyi Haremde görse taarruz etmez Ve Haremi Şerif ad olunan hemen Beyti Şerif harem i değildir

Evsafı ihramı Haremi Şerif

Evvelâ canibi şimalde Vadii Fatimadan beri Umre nam mahal Mekkedden dört mildir Haremi Şerife dahildir Ve Cidde rahı üzre on mildir Ta Ciddeye müntehidir Ve Tayif rahı üzre varınca on bir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Melik)

mildir Ve Yemen rahı üzre Yelmelm (يلم) nam mahalle varınca kırk mildir Huccacı Yemen anda ihrama girerler Ve İrak rahı üzre nam mahalle varınca altı mildir Ve her tarikın hududlarında bina olunmuş mil minarevar alemleri vardır kim Haremi Şerif hududu gayriden fark olunur Bu alâmetleri Adnan bina etmişlerdir Ve Âli Abbasiyandan Harunür Reşid ve oğlu Memun halife dahi Haremi Şerife çok âsâre binalar zam etdi Ve Âli Emeviy yundan Velid bin Abdülmelik zamanı hilâfetinde bin pare gemi ile Mağrib zeminde diyarı Endilüsde medinei Tulaytalai feth etdikde Hazreti Süleymanın definesin bulub altun mandalar içinde bîhad bîkıyas lâil yakut ve elmas ve zümrüd bulup ve nice bin husrevanî küpleri mümessek zeri halis ile malâmal bulub Şamı Şerifde Camii Ümmeyye ve bu Mekkei Mükerremai olkadar tezyin eyledikim gûya Cenneti Adn oldu Ve yedi kantar zeri halisden ibtida mizabı rahmeti bunlar inşa etdirdi Amma barı sakil olmak ile her bar ol barı mizab düşerdi Badehu sene tarihinde Sultan Ahmed merhum bu hakirin pederi Derviş Mehmed Zillî ser zergirani[1] Dergâhı Âli iken mizabı rahmeti pederimiz müceddeden bina idüb ve ol sene surre emini olup mizabı rahmeti sutuhu şerife vaz etmişlerdir Hattâ bu hakir durbin ile mizaba nazar idüp pederimiz merhumun kalemkârlık ile kendü desti hatların gördüm Amma Velid bin Abdülmelik inşa etdüğü kadar değildir Dahi musan nadır Ve Abdülmelik Haremi Şerifi tevsi ve termim etdikte tuli Mescidül Haram üç yüz yetmiş zirâi mekkîdir Ve arzı üç yüz on beş zirâi mekkîdir Amma hakir zirâ hesabı ile ad itmeyüb adım hesabı ile ad etdiğimiz bâlâda masturdur Amma zirâi mekkî hesabı bir hatveden kalildir Ol hesab üzre yine hakirin adım hesabı ile musavi olur

Fasıl Evsafı sıfatı Beytullahül Haram ve fethi Mekke bedesti Resul aleyhisselâm

A'ni Kâ'bei Şerif شرفها الله تعالى bâlâda zikri mürur iden sahra misal Haremi Şerifin ta ortasında murabbuşşekil saruya mail zeytunî elvan haceri savvandan mebni bir binayi metîndir Her taşı çar kûşe sanduk cürmünde boz elvana mail mücellâ taşlardır Ve zeminden Mekkenin kaddi nihayeti yirmi dört zirâi mekkîdir Ve arzı yirmi üç zirâ ve bir şibrdir Ve irtifai cideranı yirmi yedi zirâdır Ve hacerin devri on beş zirâdır Bu hacere Hatim derler Kâ'bei Şerifin canibi şimalinde Altun oluk canibinde vaki olmuşdur kim mizabı rahmetden cereyan iden

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zergirani)

Hatim divarının kaddi bir âdem kaddi mikdarı bir alçak siyah ve beyaz mücellâ[1] bile dolaşub cümle yüz yetmiş adımdır Zirâi mekkî hisabı dahi bu hat ve [2] İrakîden girüb Rüknu Şamîye Altun Oluk alından yol geçer Amma Hatim [3] penahtan istima idüb ve Fatımatüz Zehra ve Ayißei Sıddikadan [4] (Zü)beyr ibni Avam hazretleri zamanı hilâfetlerinde bu Hatimi Kal' idüb müceddeden bina idüb Beyti Şerife ilhak idüb sutuhu mekke ile beraber etdi Ve canibi erbaasına revzenler ve billûr ve necef ve moranı gûnagûn camlar inşa etdi Ve Beyti Şerifin Rüknu Yemanîde mesdud olan babı şerifi açub Beyti Şerifi yine kelevvel on iki kapulu eyleyüb nice mali hazayin masruf idüb Beyti Şerifin enderun ve birunun öyle tezyin eyledikim görenler هذه جنات عدن فادخلوها خالد بن diyüb temaşa iden bir kapudan girüb bir kapudan çıkacak iken çıkmıyub muhalled kalmağa can atarlardı Ve Beyti Şerifi yedi kerre tavaf iden bir kapudan girüb bir kapudan çıkarlardı Niçe eyyam Zübeyr hazretlerinin hilâfetinde bu minval üzere tavaf olunurdu Bادهu Şam halifesi olan emirülmüminîn Mer- van Himar idi Zübeyr hazretlerinin Mekke ve Mediniye halife olub Kâ'bei Şerifi münhedim idüb kendü muradı üzere beyti cedid etdüğün istima etdükte Hicreti nebeviyyenin sene 43 âmında seksen bin asakiri Şam ile Haccacı Yusuf Zalimi Mekkiye Zübeyr hazretleri üzere serdar idüb Hac(cacı) Zalim Mekkiye gelüb askeri bîşümar ile Mekkei Mükerremei muhasara idüb Cebeli Ebi Kubeys üzere mancınıklar koyub Haremi Şerifi ve Beyti Şerifi döğe döğe nice yerleri münhedim olub âhirkâr Zübeyr hazretleri cenkden feragat etdükte eman ile Haccaca miftahı Mekkei teslim etdükte Haccacı Zalim emana bakmayub Zübeyr hazretlerin Babı Selâmdan matukan (manukan) salb idüb ruhu püfütuhları civarı rahmete rücu etdi Zeman maslub durdu Haccac murad idinmişdikim bir kimesne reca idüb na'şei Zübeyr(i) salb olduğu yerden endirüb defn ideler Asla bir kimesne reca etmedi Hattâ Zübeyr hazretlerinin validesi hayatda idi Zübeyr hazretlerin validesi reca etmiyüb Zübeyr bukadar zaman maslûb durdu Bir gün validesi Zübeyrin na'şesi yanından geçerken oğluna bakub ider Dahi bu şeyh Zübeyr minberden inmedi mi Ne çok vaız nasihat etdi diyüb ubur ider Bu güftarı Haccacı Zalime bildirdiklerinde Bu sözden anlanan reca etmektir Zübeyri erindirir (endirir) diyüb endirirler Ve g(as)il etdirüb Haremi Şerifde yine cenaze nemazına hazır olub tabutu şeri-

[1] Bağdat Köşkü nüshası (taşlardır ve tavaf iderken Hatimi)

[2] » » » (Rüknu)

[3] » » » (Resalet)

[4] » » » (Ve)

fin bir canibine Haccac girüb yedi kerre cenazei Zübeyri tavaf etdi-
rüb Muallâya defn iderler Badehu Haccacı Zalim hutbei Mekkede
Mervan Himar namına kıraat iddirüb Haccacı Zalim Yusuf Mekke
ve Medine ve Kûfe ve İraka halife olub Zübeyr hazretlerinin Hatimi
Beyti Şerife ilhak etdüğün kal' idüb Resulü Kibriyanın zamanı saa-
detlerindeki gibi hâlâ zâhir olan müdevver Hatim divan [1] bina
idüb mabeyni Mekkede yol eyledi Hatim divarı üzre hüsnü hat ile

(بسم الله الرحمن الرحيم [2] اذن الله ان ترفع و يذكر فيها اسمه يسبح له فيها بالغدو

(والاصال)

Âyeti ilahiri celi hattı Karahisarî ile beyaz mermer üzre bir âdem
kaddi bâlâda tahrir olunmuşdur Dikkatle temaşa etdükde nümayandır
Yohsa herkesin manzuuru (manzuru) olamaz Hatim divarının bir
ucu Ruknü İrakîde ve bir ucu Rükünü Şamidedir Ve besmele bu kö-
şededir Ve Kâ'benin bir divarın dahi Haccac müceddeden bina etdi
Üç divarın İbnüz Ziyad etdi Ve Haccacı Zalim Zübeyrin etdüğü
Babı Yemanî yine sed idüb hâlâ canibi şarka nazır olan kapuyı alı-
kodu Bu Babı Kâ'be kâmil bir âdem kaddi bâlâdır Kasirülkame
âdem âsitanei Beyti Şerifi pus etmeğe usret çeker Bu Babı Şerifin
tuli altı zirâi mekkî bâlâ ve onbir parmakdır Ve arzı üç zirâ ve on
iki barmakdır

Der beyanı ibtidai hayratı kisvei şerifi Mekkei Mükerreme

Bu kapuyı Haccac tamam idüb Kâ'bei Şerifi dibace ile ibtida
anlar kisve giydirdiler Zemanı kadimde Yemen tabiaları yani Yemen
padişahları bir gûne musanna hasır ile Kâ'biye kisve iderlermiş
Harunür Reşid ve oğlu Memun Halife dahi dibçeden Mekkiye kisve
iderlermiş Müruru eyyam ile evkafı harab olmak ile Mısır sultanla-
rından Âli Eyyubiyandan Elmeliküs Salih Necmeddin Hatuna [3]
Şecereddür nam Hatun zerenderzer siyah kisve ile puşide idelden
beru Karadonlu Kâ'betullah derler Azîm hayratdır Bir mülûke mü-
yesser olmıyub bu Şecerüddür nam Hatune müyesser olmıyub hakir
İbrahim paşayı Mostarî asrında Mısırdaki kisve nazırını oldığımızdan
malûmumuzdur nam mahalde pare mamur ve âbâdân

[1] Bağdat Köşkü nüshası (divarın)

[2] » » » (افیوت)

[3] » » » (Hatunu)

kuraları vardır Evkafı azîmdir Senevî yüz yetmiş kisei mısırî iradı vardır Emîni ve nazırı yirmi kantar harir alub siyaha boyarlar Ve yirmi vakıyye sîmi halis ve iki bin dinarı firengi sırma idüb Mısırda Yusuf köşkünde yüz elli nefer üstadı kâmil zerbaflar gelüb mahı Mevlûdun guresind(e) kârhanelerin kurub sırmaları mebrum idüb şugüle şuru iderler Kâmil sekiz ay işleyüb mahı Şevvalin günü nümune kârların Mısır veziri huzuruna iletüb arzı marifet iderler Alâ bînazir ise ihsanlar idüb serçeşmelerine hil'ati fahireler ihsan olunub dahi takayyüdlüce işlerler Amma alimallah bu üstadların kârhanelerin görmiyen ruyi arzda bir şey görmüş değıldirkim tabir ve tavsif ve tem-dih ile anlanılmaz Zira (Mısır(a))

شنیدن که بود مانند دیده

mazmunu üzere görmeğe muhtacdır Ve cümle nakşî رسول الله محمد و رسول الله لاله الا الله محمد رسول الله dır Kâ'bei Şerifin haremi evsafın tahrir etdiğimiz üzere |bu kisvei şerif dahi olkadardır Amma bu kisvei Beyti Şerife Mısır Emirülhaccı giydirüb kisvenin damenleri Beyti Şerifin divarı dibinde dayiren madar kırk iki pirinc halkalar vardır Herbiri kol kalınlığı halkalardır Gûya zeri halisdendir Bu kisvei şerifi ruzigâr hark etmesin için on iki kantar beyaz pembe habli metînleri ile mezkûr halkaları bağılyub Karadonlu Beytullah olub Ka'bei Şerif mesafei baideden nümayan oldukda âdem mebhut olur Hattâ yetmiş bin huccac yüzlerin sürerek ve kisvei keşan berkeşan çekerek müstamel olmasın için mezkûr tınablar ile kisvei sutuhu Mekke'de makaraları vardır Bir âdem kaddi canibi erbaasından kisvei şerifi ref' idüb yelkendaz iderler Ve bu kisvei şerifin ortasında Beyti Şerifi deraguş etmiş zer enderzer bir kuşak vardır Dayiren madar ihata etmişdir Üç arşın enli zerdüz kemerdir Ve som sırma ile bu kuşağ üzere (Âyeti Nur)

(فی بیوت اذن الله ترفع و يذكر فيها اسمه)

Âyeti tahrir olunmuşdur Acib hayratı azîmdir Her sene Mısırdan cedidi gelüb atik kisvei Şerif hazretleri parça parça idüb cümle islâm padişahlarına hedaya gönderüb anlar dahi Şerife surre ve atıyye gönderirler Ve her diyarda parça parça vardır Teberrüken meyyit üzere koyub cenazei gurafiye götürürler Amma kanunu Süleymandır Kaçan kim Haccül Ekber ola Yahud fermanı şehriyarî sâdır ola kisvei ve kuşağı ve Babı Şerif perdesin Âli Osman padişahına gönderirler Amma Babı Şerifin perde [1] tahrir olunan Babı Serifin

[1] Bağdad Köşkü nüshası (perdesin Âli Osman padişahına)

kaddi kameti ne miktar ise bu perdei Babı Şerif dahi olkadar dar değildir Rengârenk bukalemun ve cümle harirdir Amma zerre miktarı hariri [1] nümayan değildir Serapa zer [2] eknaf [3] sükûfe evsaf perdei babı saadetdir kim lânazirdir Ve Babı Şerifin kanatları dahi halisdendir Ve bu kapu dahi pederimiz merhumun amelidir Bir kitabe içinde ketebesini [4] tahrir olunmuşdur Ve bu bab sâfi kalemkârı çökürme münakkaş kapudur Ve şarka mekşuf olduğundan şemsi âteştâbın sinden merdümü dideler hayrelenir Ve Babı Şerifin iki kanadından altun kitabeleri içre bu tarih masturdur

(مما بخير مولانا السلطان البرين و خاقان البحرين سلطان احمد خان نزر نصره
سنة عشرين والف)

merkumdur Ve dahi müzehheb gümüş kitabeler içre siyah savat ile tahrir olunmuş hatlar var Amma izdihamından nazar etmek mümkün olmıyub bu tarih ile iktifa etdik Hakka ki babı muallâdır Ve mücevher bir kuflü azîm var Daima mesdud durur Miftahı Hazreti Resaletpenah asrından beri İbni Şeybe yedindedir Hâlâ anlar mutasarrıfdır Bir siyah çerde hoşlika kimesnedir Hazreti Resaletpenah bunlara ve Bilâli Habeşîye ilâ inkırazüdevran ırkları munkariz olmiya deyu dua etmişlerdir Hâlâ oğul oğula olkadar tenasül bulmuşlardır kim şehri Mekke İbni Bilâl ve İbni Şeybeden geçilmez Bazı zeman mutaazzım kimesneler gelüb dahili Beyti Şerife girmek murad etdiklerinde Şerif hazretlerine reca idüb anlar dahi İbni Şeybe ferman idüp eyyamı hacda iki üç kerre açılıb Âbı Zemzem sağı canibinde divarına muttasıl Beyti Şerif kapusından nerdübanı vardır Ve on ayak kalın tahta nerdübandır Üç arşın enlidir Ve altında tuc tekerlekleri vardır Babı Şerif küşad oldukda kütür kütür çekerek Babı Şerifin atebesine muttasıl koyub bazı huccac andan çıkar Ve bazı cüst ve çapük âdem nerdübana bakmıyub bir âdem kaddi âsitanei saadete pertab kılup girerler Amma batıyyülhareke olan kimesnelerden bu nerdübandan çıkub Beyti Şerife girerler Amma niçe âdemler helâk olur اللهم عافنا Yetmiş bin huccac birbirin çığnerler Hele hakir havfimden bu sene Beyti Şerifin içine girmek müyesser olmadı Zira bazı fukaha rıza vermemişlerdir Fazilet taşra tavaf itmek dimişlerdir

[1] Bağdad köşkü nüshası bu kelime yoktur.

[2] » » » (enderzer)

[3] » » » (güzaf)

[4] » » » (ketebelerin müşahede eyledim)

Ve yine öyledir Ol Beyti Şerifin içine kadem basan ruyi arzda nerye basar demişler Zira Beyti Şerife girmek şart değildir Eğer mücavir olursan Receb ve Şabanda her bar küşade oldukda girmek caizdir Amma hakir Babı Şerifinden içeri âşıkane nazar idüb taaşşukum dahi ziyade olub derunu Beyti Şerife nazar etdim

(Bir satır boş bırakılmış)

Ve sutuhu Beyti Şerife uruc idecek canib Rükünü şimalî tarafında çar kûşe bir kepenk misal bir kapaktır Anı açub sutuh üzre çıkub suṭuh(u) tamir ve termim iderler Ve Beyti Şerif icre yine Kâ'be örtüsü gibi لا اله الا الله محمد رسول الله ile bafte olmuş kırmızı harir perdelerdir Lâkin siyah değildir Ve aded haşenden sütunları vardır Biri Hannan ve biri Mennan Ve cabeca âvizeler nümayandır Amma sair cevami ve mesacid gibi müzeyyen değildir Şerefiyyeti Beytullah olması cihetiledir Yohsa zib ve zineti için değildir Badehu huccacı müslimînin âyân kibarının bazısı girüp niçe bini âsitanesin bus iderler Öyle âsitandır kim gûya beyaz südden halk olunmuş bir atebei âlidir Badehu ol mezkûr nerdübanı çeküp yine Âbı Zemzem korlar Daima anda durur Ve Beyti Şerifin üzeri ile mestur cümle barânı rahmeti Altun Oluğa dahil olup ol mizabı rahmetden Hatim içine cereyan ettiği mahalde Hazreti Retaletpenahın imamet idüb secde etdikleri mahal ki seri saadetleri nişan etmiş seccade misal çar kûşe yeşil somaki döşeli taş mihrab üzre mizabı rahmetden nüzul iden bârânı rahmet bu secde taşı üzre dökülür Canibi erbaası mezkûr Hatim divarıdır Beş yüz âdem alur bir müdevver divardır Ve İmamı Âzam mezhebinin imamı bu Hatim icre Hazreti Resaletin secde etdikleri yeşil taş üzre imamet idüb secde ider Altun Oluk altında vaki olmuşdur Bu secdegâh olan yeşil taşın iki canibinde birer âdem kaddi altun yaldızlı gümüş şem'ıdanlar üzre ikişer âdem kaddi ve âdem cüssesi misal beyaz şem'i kâfurîler çıragan olup ve her şeb iki yüz fanusu cinanlar içre şem'i aseller ile çıragan olup cümle huccac ibadet iderler Ve bu Hatim içre gûnagûn mermeri hanlar (hamlar) döşelidir Ve Beyti Şerifin ferşine beraber temelinden dayiren madar yüz yetmiş adımdır Zeminden bir arşın bâlâ yeri Kâ'be divarına beyaz mermer kablıdır kim Beyti Şerifin divarı matarı rahmetden mahfuz ola Ve bu mermerlerde Beyti Şerifia kisve(i) şerifinin damenlerin pembe tınaplar ile ukde idecek kırk iki pirinc halkalar bu mermerlerde muhallâdır Gerçi pirinc halkalar amma öyle musaykal ve mücellâdır kim görenler anı zehebi halis sanur Ve herbiri âdem tavkı kadar müdevver halka(i) asferlerdir Kâ'be(i) Şerif çar

kûşedir Evvelâ canibi şarkda Rüknu Hacerül Esved ve yine şark ile şimale meyilli Rüknu İrakî ve canibi şimale Rüknu Şamî ve canibi cenuba Rüknu Yemanîdir Ve yine Rüknu şarkî ki Hac(er)ül Esved olduğu köşedir

Sitayişi elvan ve kaddi kameti sengi Huda Hacerül Esved

Evvelâ Hacerül Esved zeminden iki zirâ âli siyaha mayil bir haceri hali [1] Kâ'bedir Niçe bin müverrihler tavsif etmişlerdir Ve siyahdan açık renk neftiye mayilgûn görünür bir Hac(er)i hali Bekkedir (Beyit)

*Kâ'be kiblem senin cemalindir
Hacerül Esved anda halindir*

deyu bazı şiir[2] hali mahbubu hakikîye teşbih etmişlerdir Hakka ki Kâ'be(i) Şerifin cümle deri divarı münevveri müdevveri beyaz ve sebzgûn hac(er)ler ile mebnidir Amma bu Hacerül Esved şark canibde Mekkiye şeref vermiş bir haldir Amma pare pare ve gayet musaykal ve mücellâ yumrı taşdır Ve zahim horde olmasının sebebi oldur kim Âyet ile müsbetdir kim Âyet *الم تر كيف فعل ربك باصحاب الفيل* Âyeti Şerifi şahiddir kim Eshabı Fil ile Ebrehe nam lâînler gelüb Beyti Şerifi hedm idüp cümle taşın Cidde deryasına dökdüğü cemii ahadis tefasirler ve siyerlerde masturdur Hac(er)ül Esved dahi böyle zahimdar idüp yerinden kal' etdi Andan Cenabı Bari anlara ebabil kuşu ile Cehen-nemden birer şecer pare hac(er) gönderüb havadan bu Eshabı Fil üzre ol hacerleri ilka idince herbirinin kelle(i) bîdevletlerine âteş pare(i) hac(er) isabet idince cümlesi helâk oldılar Andan yine Kâ'bei Şerif(i) mamir (tamir) idüp Hacerül Esved [3] yerinden kal' idüp getirüp sene hac olmadı Badehu Ali Haşimyan [4] hoş idüp Beyti Şerifi müceddeden bina etdiler Ve Hac(er)ül Esved dahi satın [5] Amma Karamita *كراميتا* [6] Hac(er)ül Esved götürürken yetmiş deve helâk oldu Yerine korken münkesir olan yerlerine sîmi halis akıdub hâlâ gümüş ile gümüşlü [7] mahallin öper Âdem kellesinden

[1] خال , Ben.

[2] Bağdad Köşşü nüshası (Suara)

[3] » » » (yerine konuldu Andan asrında Karamita lâîn gelüb Kâ'bei Şerifi harab yebab idüb Hacerül Esved tobuz ile münkesir idüb Hacerül Esved)

[4] Bağdad Köşkü nüşgası (hatırın)

[5] » » » (alup)

[6] » » » (mel'unlar)

[7] » » » (kaplı)

büyücek Hac(er)ül Esveddir Cemii tevarih [1] hacet yokdur
 Yine biz sadade rücu idelim Hazreti Resul bus idüt (idüb) bu Beyti
 ül Esved yeri mahalli Macene yeri Hatim içinde imamet idüp
 secde yerinde(ki) badeddua [2] ümmü enbiya Hacer Ana
 ruhiyün elfatiha diyüp ol yeşil mihrab taşın sağ canibine işaret
 buyurup dua iderlermiş Hadicei Kübra ve Ayişi Sıddikadan mervi-
 dir Anlar Hazreti Resaletden süal idüp Ya Resulullah ümmü enbiya
 buyurup dua mahallinde bu secdegâhları olan haceri ahzara işaret
 idersiz deyu süal itdiklerinde Hazreti Resaletpenah buyururlarmış
 kim Hacer Ana bu makamda medfundur buyurmuşlardır Ümmül-
 müminîn Hadice ve Ayışeden mervi hadis ile müsbetdir Ve cümle
 ehli Mekke dahi kütübü muteberlerden görüp öyle şehadet iderler
 Ve Hazreti Resulüssakaleynin Mekke hacelerinde itibar etdiklerinin
 biri dahi Hacerül Esved ile Bēyti Şerifin babı mabeynine Mültezem
 (ماتزم) derler Ve zamanı cahiliyyetde kadı ve hâkim yoğiken müddai
 müddaa aleyh bu mahalle gelüp bu Mültezem hacetine rameyân
 (rayegân) el ururlardı Zalim ise cür'et idüb el urmazdı Gayret idüp
 el urmazdı Gayret idüp el ursa helâk olurdu Mazlûm olan el urup
 halâs olurdu Bu mahalde beddua ve hayır dua itseler kabul olurdu
 Ve kizben el urup yemîn iden derhal ukubetin bulurdu Mültezem
 dimesinin aslı budur Ve Hazreti Şefiülmüznibînin itibar itdikleri bir
 dahi Beyt babının sağ canibinde Rüknu İrakîye karip temel dibinde
 bir çukurcuk vardır Ana Macene (مآعنة) derler Ve Makamı Cebril
 dahi derler Anda Hazreti İbrahim mubarek kademi şerifleri ile Beyti
 Şerifi bina iderken haki amber paki tıyn idüp tahmir iderken bu
 mahalde mahlût etdüğüçün Macene derler Anda iki rikât nemaz
 kılmak sünnetdir Çarkûşe bir çukurcukdur Ve bu Makamı Macene
 içinde Beyti Şerifin temeli taşında iki zirâ bâlâ bir mavi taşı nilgûn
 üzre celi hat ile tahrir olunmuşdur

(عمر تجديد أيام مولانا السلطان قايتباي مدّ ظله)

tahrir olunmuşdur Bu mahalde eşkâli Mekke tamam oldu

Der beyanı esmai Beytullahülharam

Cemii tevarihlerde ve kütübü muteberelerde ve nice sıyerlerde
 Kâ'bei Şerifin esmaları vardır Zira kânı fusahayi bülegadır Malûmu-
 muz olduğu mertebe ismi şeriflerin beyan ider Evvelâ ismi kadimi

[1] Bağdad Köşkü nüshası (kitablarında böyle tahrir olunmuşdur)

[2] » » » (Badehu)

Beytullahdır Ve Mekkei Mükerrreme ve Beyti Şerif ve Kâ'bei Şerif ve Beytülharam ve Mekkei Şerif Vel Beled Velkura ve Auruz ve مطاطه ve Faran (فاران) ve مقد [1] ve قريه النبل ve حبابزه ve Hatim (خطيم) ve Elvadi ve Elharem ve El'arş ve ربه ve صلاح ve قطام ve زبيجه ve Tayyibe ve ناسه ve بيت عماد Ve İbni Abas hazretleri tefsiri şerifinde emad dan murad Mekkedir deyu tahrir etmişdir kim bu Âyeti Şerifi istidlâl idüp Beyti Şerif için nazil oldu buyururlar (Âyet) ان الذى فرض عليك القرآن لرادك الى مآد Mekkedir demişler Ve bu esmalardan gayri Firuzâbâdî رحمه الله عليه Mekkei Mükerrreme esmaları için bir risale telif idüp üç yüz yetmiş esmai Mekke cem idüp tahrir etmiş Amma Hazreti Mefh(ari) mevcudatın kelâmı dürerbarlarında daima Mescidülharam deyu nutuk buyurmuşlar Hattâ bu hadisi şerif ile müsbetdir قال عليه السلام صلوات في الجسدى هذا افضل من الف صلوة فيما سواه dimişlerdir Bu hadisi sahihden gayri Müslimi Buharîden ravileri ile nice yüz hadisi şerif vardır Ve tasrihen ve tavzihen nice yüz Âyeti Şerifler vardır (Âyet) وهدى للعالمين misilli Âyetler vardır kim her biri Âyâtı muhkemat beyyinatlardır ve

Beyti Şerifin canibi erbaasında olan Haremi Şerif içre olan makamat binayi âliyeleri beyan ider

Evvelâ Beyti Şerifi huccacı müslimîn tavaf itdikleri hareme Vadii Ebyaz (ودى ابيض) derler Beyaz mermeri ham döşeli bir mücellâ sahradır Büyük Haremi Şerifdendir Amma bu mahal beyaz mermeri ham döşelidir Bu sahranın canibi erbaasında Beyti Şerifi ve Hatimi Şerifi ihata itmiş dayiren madar kırk üç tuc direkleri vardır Amma ikisi mermer amudu musanna'lardır Bu tuc direkler dahi Süleyman Hanın binasıdır Her biri üç âdem kaddi tuc ve musaykal sütunlardır Süleyman Hanın Seyyidivar [2] altında rikâbdarı olan Kuzu Ali Ağadan mesmumuz olmuşdur kim Süleyman Han bu kırk bir aded tuc direkleri Mısırdâ Tavaşi Süyleman paşaya inşa etdirüb Yemen gazasına götürmek için toplar idi Bادهu Süleyman Han Engürus seferlerinden Yemen gazasına gidemiyüb Süleyman paşa Yemeni ve Hindistanda Divâbâdı ve Ahmedâbâdı ve Benderi ve Suarâbâd nam benderleri iki yüz pare keşti ile Süveys deryasında varub feth idüp altı ay kâmil cenk cidal ve harb kıtal ile mezkûr benderleri Portakal keferesi destinden kuvveti bazuyi Âli Osman ile alub ve dokuz bin aded Portekiz küffarı esir olup kırk bir pare alkarmata gemileri dahi feth olup mezkûr kal'alara asakiri Âli Osmandan cengâver fedalar konulup

[1] Bağdad Köşkü nüshası (مقدسه)

[2] (Sigetvar) olacak.

Süleyman paşa Süleyman Hana neccablar ile bu fethi meserreti arz itdikde Süleyman Handan hattı şerif varid olup Senki Süleyman paşa lalamsın Feth etdiğin kılâî metînlerde benim için bir cami bina idüp ve herbir kal'ada Süleyman namına sikkem kesüb Hindistanda hisse ve hutbem olup ol meskûk akçelerden deri devletime hazine gönderüp feth etdiğin Kılâî Hindistanı hakanîi karındaşıma teslim idüb muhabbetname-ler ile deri devletime gelesin deyu haber geldikde Süleyman paşa الامر امرکم deyu sikke ve hutbei Âli Osman tilâvet itdirüp mezkûr kal'aları Hind padişahına hibe idüb bukadar malı firavan ile Hindistan(a) mansur ve muzaffer avdet idüb diyarı Yemende dahi yedi aded bender iskeleleri feth idüb andan benderi Ciddiye donanmai hümayun ile ve feth olunan küffar keştileri ile ve bîhad ve bîkıyas malı firavan ile Ciddiye gelüp andan Mekkei Mükerreremiye Süleyman paşa gelüb haccı şerif idüb bâlâda zikri sebkat iden kırk bir pare tuc topları hazır cebehane bulunmak maslahatı çün Beyti Şerifin canibi erbaasına zinet için alettertib dizmişlerdir Yohsa anlar berayi maslahat dizilmiş amudlar değildir Kuzu Ali Ağa merhum öyle buyurmuşlardı Hamdi Huda kırk yıldan sonra görmek müyesser olup hakikatülhal cümlesi şahî tuc toplardır Üzerlerinde bina yokdur Dipleri birer mermer kürsi üzre ağızları bâlâda amma falya ve ağızları mesdud olduğundan bir ferdi feride toplar idiğinden haberdar değillerdir Ve bu tuc direkler birbirine kol kalınlığı demir kollar ile muttasıldır Ve bu tuc sütunu mevzunların mabeynehüması beşer adımdır Ve her amud üzre birer altun yaldızlı musanna alemler vardır Ve sütundan sütuna kol kalınlığı demir kemerler vardır Serapa kanadiller ile tezyin olunmuşdur Ve bu tuc direklerin minber budur Dibinde ta şafiî makamı önünden ubur idüd ta Âbı Zemzem köşesine gelince Kâbei Şerif bu direklerin ortasında kalmışdır Cümle huccacı müsli-mîn bu tuc direkler içinde tavaf iderler Hududu tavafdır Bu direklerden taşra tavaf olunmaz Zira Hazreti Resaletpenah bu direklerin olduğu mahalden tavaf itdükleri mahalde payi şeriflerinin alâmeti üzre bu amudlar inşa olunmuşdur Ve bu tuc direkler ile Kâbei Şerif mabeyninde gayri büyük Haremi Şerifde mermeri ham döşeli değildir Serapa hurda karataş dökülüdür Kaldırım döşeli değildir Hemen dereler içre çakıl taşı nice payimal ise Haremi kebir içi öyle dökülmüşdür Âdem üstüne huzur ile basamaz Ve bu hurda dökülmüş taşlar Hazreti İbrahim Beyti Şerifi bina etdikde andan mukabil olmuş [1] hurda moloz taşcağızlardır Teberrüken tathir idüb kaldırmazlar Ve bir faidesi dahi oldur ki eğer Haremi Şerif serapa tavaf

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bakaya kalmış)

mahalli gibi beyaz mermerler döşeli olsa mefruş olmuş taşların şid-
 deti hararetinden tavaf idüb [1] şemsin hararetin teskin idüb safa
 ile tavaf olunur Amma bu Haremi Şerifi [2] evvelâ Beyti Şerifden
 ta Babı Safaya varınca üç zirâ enli mermeri ham döşeli [3] Ve bir
 dahi Babı Basıtiyyeye biri dahi Babı Ziyadiye ve biri dahi Babı
 Selâma [4] andan maada hurda taş dökülüdür Ve bu Haremi Şerif
 içre olan binalardan [5] ile Makamı Hanefî mabeyni elli adımdır
 aded amelî sütunu mevzunlar üzre kademe taş nerdüban
 ile uruc olunur kasrı âli misal bir mahfildir Canibi erbaasında
 beyaz mermeri hamdan şebeke misal oyulmuş kenareleri vardır Ve
 canibi erbaası zihli ve meberum beyaz mermer amudlar üzre hurda
 taklardır Ve nakşi bukalemun müzehheb halkârî Behzad Mani
 kalemidir Ve bu tavan üzre kurşun örtülü harpüşte kubbelidir
 Ve yirmi nefer müezzinanı hanefî bunda müezzinlik iderler Bir
 havadar kasrı âlidir Hakir bir hatmi şerif bu maksurede itmam
 bahri tavil misal bir duai tavil etdim ki nice bin huccacı müslimîn
 bu dua hürmetinde hazır olub Âmin Âmin sadası evce peyveste
 olup birden bine binden yüz bine varınca ihsan in'amın görüp hu-
 kukun kesb etdiğimiz veliniamlarımızın ruhu pürfütuhların yad itdik
 Hususa hubbu valideyn için ve üstadlarımız için ve merhum mağ-
 fürünle Melek Ahmed paşa efendimiz ruhiyçün ve Defterdarzade
 Mehmed paşa ve Seydi Ahmed paşa ve Canpuladzade Mustafa paşa
 ve Kapudan Hasan paşa ve Mevlevî Mehmed paşa ve Derviş Meh-
 med paşa ve Siyavüş paşa ve Fazlı paşa ve Serdar Ali paşa velhasıl
 cümle vüzera ile âşinalık kesb idüb gazalarda bile hazır olduğumuz
 enfendilerimizin ruhu şeriflerin yad idüp tilâvet etdiğimiz hatmi
 şerifin sevabı ile herbirinin ruhu şeriflerin hissemendar eyledik Cümle
 huccac Âmin didiklerinde sadayı Âmin evce peyveste olurdu Bu
 Makamı hanefînin minberi şerife nazır köşesinde (bu tarih)

*Daveri Cem azamet Han Mehemmed yani
 Adli dadile uyandırdı mülûkü seyfi
 Didi tarihi (n) anın ehli Medine göricek
 Kati âlâ güzel oldu bu Makamı Hanefî*

Sene 1063

-
- [1] Bağdad Köşkü nüshası (ayak)
 [2] » » » (Kebirin)
 [3] » » » (döşelidir)
 [4] » » » (varınca)
 [5] » » » (biri)

terkim olunmuştur Ve bu Makamı hanefînin sağ tarafında *Makamı İmam* [1] Rüknu Yemanî mukabilinde tahtanî bir alçak kasırdır sütun üzre münakkıti (münakkaş) tavandır Sutuhu resası nilgûn ile mesturdur Müzehheb müezzinleri bunda ikamet iderler İmamları Rüknu Yemanî ile Rüknu Şamî mabeyninde imamet idüp muktedayi nas olur Dahi anın sağında Hacerül Esved mukabelesinde *Makamı İmam* Bu dahi tahtanî alçak maksuredir Cümle mezahib imam müezzinleri bunda ikamet idüp imamları Hacerül Esved dibinde imamet ider Cemaatleri dahi esvedüllevin beni âdemlerdir Ve bu mahafili müezzinan dahi sütun üzre münakkaş tava-yindir Kubbesi harpüşte kurşun ile puşidedir Bu mahfil içinde daima Beyti Şerif huddamları tavaşi ağalar sakın olurlar İki yüzden müte-caviz siyah çerde tavaşi ağalardır kim her biri otuzar kırkar sene âsi-tanei Âli Osmanda neşvü nema bulub Beyit (i) Şerif hizmetile beh-remend olup âzâd olurlar Ve bu Makamı İmam dahi sağ tarafında üç adım karib kasrı âli bi'ri Âbı Zemzem üstünde bir binayi âli *Makamı İmamı Şafiî* dir Âbı Zemzemin fevkında vaki olmuş cümle-den binayi âli mahfili Resuldür Hazreti Resalet daima bu kasrı ruşe-nin yerinde ibadet idüp Makamı İbrahime müteveccih olurlarmış ayak nerdüban ile uruc olunur bir kasrı şirindir Canibi er-baası on iki sütunu mevzun üzre harpüşte münakkaş ve müzehheb ve silu ve lâciverd ile tezyin olunmuş bir ibadigâhdır (ibadetgâhdır) Cümle müzeyyananı şafiî bunda ikamete kaim olurlar Ve İmamı Şafiî Beyti Şerifin sağında zikri sebkat iden Macene nam mahalde imamet ider İbtida bu mahfilden Bilâli Habeşi evlâdı ezana şuru itdükte ibtida mezhebi İmamı Şafiî edayi salât ider Akibince İmamı Hanifî andan İmamı Malikî andan İmamı Ahmed Hanbelî kılarlar Ve bu Makamı Şafiînin altı Âbı Zemzem kuyusu olmak ile bu ka-sırda bir delik vardır Ol mahalde daima bir kova âmâde durur Her kim muradı Âbı Zemzem nuş itmek ise ol delvei mezkûr delikten resen ile sarkıdup Âbı Zemzem kuyusundan su çeküp nuş ider Ve bu kasır üzre olan cemaate bezl ider Bir garib tarh üzre tarh olun-muş mahfildir Andan .

Evsafı Ayni Cennet Bi'ri Âbı Zemzemi Rahmet

Bu zikrolunan Makamı Şafiînin altında çarkûşe bir bina içinde vaki olmuştur Canibi erbaasında dört aded revzenleri vardır İkisi Beytullaha nazırdır Ve ikisi minberi şerife nazırdır Ve bir kapusu var

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Malik)

Haremi kebir içinde şarka nazır iki kanatlı babı sagirdir Bu kapu-
nun kemeri üzre altun gü celi [1] hattile (bu tarih)

(سلطان البرين و خاقان البحرين قلت تاريخه بلفظ قدّ بنى الزمزم محمد خان
سنه ١٠٨٣)

tahrir olunmuşdur Meğer bu babı saadet (i) Sultan Mehemedi Rabi
tecdid idüp bu tarihi tastir eylemişler Ve Bi'ri Zemzem bu binayi
âlinin ortasında vaki olmuş Dihanı çahda bir beyaz mermer ağızlık-
dır Kaddi bir âdem memesi kaddince bir büyük kuyu ağızlığıdır
Dayiren madar on iki âdem ihata ider Kuyu ağızdır Ve bu kuyu
ağızlığı dayiren madar demir bilezikdir Zira bu Âbı Zemzem halk
olaldan beri şebruz niçe kerre yüz bin kova su çekilir Böyle hadid
olmasa kuyu ağızı pare pare olur Ol ecilden dihanı çahı Zemzeme
demir ağızlık etmişlerdir Ve bu ağızlık üzre dört âdem çıkup demir
kafeslere dayenub dört yerden demir makaralar ile gice ve gündüz
çatal kovalar ile Âbı Zemzem çeküp huccacı müslimîni sakyiderler
Ve huccac dahi Âbı Zemzemi nuş idüp *bu duai tilâvet ider* [2] *عالمًا نافعًا*
deyu safayi hatır ile şifa niyyetine nuş *من كل شيء و من حشيتك*
idüp def'i atşan iderken üzerine dökerek bazısı başından aşağı döküp
filhal şiddeti hardan libaslar yabis olur Ve subhu mesa niçe kerre
yüz bin gırba ve cerre ve tulum ve kofa doldurmadadırlar Amma bu
Âbı Zemzem keşanlar kırk nefer elleri ve ayaklar hınnalı zeberdest
Arablardır Beher vakit dörder dörder gelüp Âbı Zemzem çekerler Her
bar dört âdem tahammül idemez Gice ve gündüz nöbetle çekerler *Hik-
meti Huda* bilâ hisab bu kadar kerre yüz bin delve su çekilir Bir katra
eksilmez Acib âbı zülâli mâülhayatdır Niçe bin derde devadır Lâkin
dünya suları lezzetinde değildir Sehl şurcadır Amma nuş idenin
dimağı müşki amber fam ile muattar olur Bir âdem on vakıyye nuş
itse asla bir zarar isabet etmez Ve bu dünya sularının cemiisinde
rayiha yokdur Amma bu Âbı Zemzemde vakti sabahda gül rayihası
müşahede olunur Ta vakti zuhura varınca Andan vakti asra varınca
benefşe şem olunur Andan gurubedek yasemen rayihası müşahede
olunur Andan vakti ışayadek kâdi rayihası müşahede olunur Andan
[3] *beni* halis rayihası müşahede olunur Hattâ bu hakir âlem ağ-
yardan bîhaber iken vakti şafiîde [4] gûya kuyu bulamaç misal kay-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (levhalı)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (اللهم انى استلك)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (lebeni)

[4] » » » (gördüm)

mağı gelmiş süd lezzetinde nuş idüp demağım muattar olurdu Kum-
kumalara doldurup cümle bilâdı islâma teberrüken hedaye götürürler
Ve niçe kerre yüz bin vilâyete götürürler Ve bu mâi tahirin tabiati
balgamîdir Safravî âdeme mutedildir Bazı tabiate kifayet mikdarı nuş
itse nef'in müşahede ider Amma her şeyin kesreti ekli şürbünde ve
istimali çendan nafi değildir Amma her ne niyyete nuş itsen biem-
rillâh faide müşahede idersin Hasılı kelâm cemii emrazı muhtelifiye
devadır Hattâ şuarayi büleganın birisi Kâ'bei Şerife şikeste hatır olup
Âbı Zemzemden nuş idüp şifa buldukda *bu küt'ai terenniim ider*

يقولون كيلي بالعراق مريضة
فياليتني كنت طبيباً مداوياً
على اذا لاقيت ليلى بحلوة
زيارت بيت الله رجلاى حافيا

Hakka ki bir âdem dürüst itikad ile nuş itse elbette şifa bulması mu-
karrerdur Zira mucizei Hazreti İsmaildir Hakkında nice bin kıyılı
kaller tahrir olunmuşdur Amma kavli sahih oldur kim

Der vasfı tulûu Âbı Zemzem

Hazreti İbrahimin oğlu İsmail âlemi sabavetde mehdde iken validesi
Hacer Ana İsmaili yire bırağub kendü işine meşgul oldukda Hazreti
İsmail bügâ idüb nemi dideleri zemine düşdükde nemden yem misal
ayneyni eşkinden iki uyun zâhir olup kavmi Beni Cürhüm (بنی جرهم)
İberîde bu uyunlara Jemjem زمزم dirler Amma kavli kavi oldur kim
kaçan Hazreti İsmail âlemi sabavetde iken arz üzre hak âlûd olub
habı nazdan bîdar oldukda debelenerek mubarek payi şeriflerinin
ökçesile zemini urdukda biemrillâh iki uyun zâhir olup İsmaili gark
mertebesine etdikde İsmail feryad figana âhenk ider Derhal Hacer
Ana bügâyı İsmaili istima idince Safa ve Merve mabeyninde sai ide-
rek gelüp görsekim İsmail garkab oluyor Bire meded Canım paresi
Sana noldu diyüp İsmaili deraguş idüp Âbı Zemzem zâhir olduğuna
bin bir hamd idüp Hacer Ana nuş idüp elhamdülillâh yerine lisanı
iberîce Zemzem diyüb dua etdükde *Hâzâ duai Hacer Ana zevcei*
İbrahim yani ümmü Hazreti İsmail

(حابان حوژايژ ژمژم ژولو بنها ژوم بدژ ژوژاژلم ژق ژطژا ژيدارژ دوسان فلواژا)

(حوژ ريواژي)

(دعا گویند لسان عبری برآی آب زمزم) *Benim Allahım Bu Zemzemden avretlere hüsiin vir Rahmetinle yarlığa Cennetine niçe zaman ko Yıllar ile Nuh ile tacı nübüvvet [1] (ژباش نداژ طوژ مژا ژلم ژلم ژیدایژ قلم ژبا براژفر فلار ژبیا) ile iman dağ kadar garikı cennet rahmeti vir dertlerinden kurtar Tercemei lisanı iberi İlâhi Bundan nuş iden tayifei nisvanı mahbube eyle Ve hüsnü hulk ver Ve rahmetinle yarlığa kim âcizelerdir Ve evlâdlarımdan içenlere tacı nübüvvet ver Ve garikı rahmet eyleyüp cemii dertlerine deva vir deyu dua ider Hakka ki Âbı Zemzem nisa tayifesine gayet nafidir Ve gayet mahbube olurlar Ve cümle zenanesi hüsnü hulk ile meşhure(i) âlemdirler Ve her kim nuş iderse taam tenavül itmiş gibi def'i cu idüp tendürüst ider Andan bu Âbı Zemzem canibi erbaasın Hacer Ana türab ile ihata idüp bir halic ider Eğer bükemese nehri azîm olurdu derler Andan Hazreti İbrahim ziraatden külbei ahzanına gelüp görse kim bir ayni zülâl zâhir olmuş Nuş idüp hamd sena idüp İsmâile hayır dua ider Bikavli müverrihi âlem Mekkei Mükerrema bina olunmazdan evvel Cenabı Bari Âbı Zemzemi ayan eyledikim türabı tıyn itmeğe su lâzımdır Ve amaller dahi def'i atşan etmeğe su lazımdır kim (Âyet) ومن الماء كل شيء حي Anın için Cenabı İzzet ol Âbı Zemzemi halk itdi derler العهدة على الراوى Niçe kıyl vardır Amma قال كلام رسول كريم عليه السلام رحم الله ام اسماعيل لو تركت زمزم لكانت جارية buyurmuşlardır Ve Âbı Zemzem sağ tarafında taşrada divarına muttasıl Beyti Şerifin tuc tekerlekli nerdübanı anda durur Beyti Şerif açıldıkca babı şerif önine koyub cümle huccac andan çıkup Beyti Şerife dahil olurlar Bu nerdübanın sağ canibinde*

Babı Selâmı Atik

Matekaddem Haremi Şerif tevsî olunmadan Haremi Şerifin Babı Selâmı bu imiş Ve etrafı Harem zikr(i) sebkat iden tuc direkler imiş Ve hâlâ bu Babı Selâm bir iyvan kemeri misal bir takı âlidir Bir canibi Âbı Zemzem kasrıdır Bir canibi minberi Resuldür kim Babı Selâmı Atıkın sağ tarafında asla bir yire muttasıl değildir Hemen büyük Haremi herifin (Şerifin) ta ortasında bir beyaz mermeri ham-

[1] Bağdad Köşkü nüshasında bu dua şu tarzda yazılmıştır :

rahmetimle yarılga	avretlere hüsiin vir	Allahım bu Zemzemden	Benim
ژوژاژلم وق ژطوا	ژولو بنها ژوم بوو بدژ	هوژابو ژوم	حابان
dağ kadar	ile iman vir	tacı nübüvvet	Nuh ile ko yıllarile Cennetine nice zaman
طوژموا	ژباش نداژ	دبوژی	ژیداز دوسان
	dertlerinden kurtar	garik gariki	Cennet rahmeti vir
	براژفر فلارژبیا فلارژبیا	ژلم ژلم ژیدایژ قم ژیا	

dır Bir musanna' minberdir kim misal(i) memaliki islâmiyyede yok bir surahi minberi lâtifdir kim tabir ve tavsifinde lisan kasırdır Bu minberin bâlâsında çar sütunu mevzun üzre bir seramed sivri külâhı var Ve ta zirvei âlâsında bir âdem kaddi bir alemi var Minberin kubbei külâhı ve âlemi öyle musaykal ve mücellâ altundur kim çeşmi huccac hayrelenüb سبحان الله derler Hakka ki minberi bihemtadır Ve her yevmi Cum'a makamı hatibin canibeyninde yeşil sancaklar ile zeyn iderler Ve iki kerre yedi aded minarelerde salâlar verildikten sonra cümle huddamı Beytullah tevhidi sultanî ile hatib hazretlerini Kademün Nabi kubbesinden çıkarub örf izafetile vak'ı vakarile boğazında ridayı muhammedî ile ve destinde şemşiri ateştâbı ile hıramanî reftar iderek önünde alemi Resulullah ile tevhid iderek cümle hulefaları getürüp minber dibinde seccadesinde karar etdükde ezanı muhammedî tilâvet olunup Âbı Zemzem kasrından cümle müezzinan اللهم صلى على محمد وعلى آل محمد وسلم diyüb âgaze itdüklerinde sunneti Resulullah eda olunup Hazreti Bilâli Habeşî evlâdı Şeyhî tasliyei bülend âvaz ile reha buldurup hatib hazretleri elindeki seyfi katı ile hatib minbere çıkup hutbei tamam idüp Evvelâ Cenabı Bariye hamd sena Saniyen Hazreti Resalete salât selâm Salisen Çaryarı Güzîne taziye Rabian Âli Osmana dua sena iderek Hadimül Haremeynüş Şerifeyn mevlâna Mülükül Arabı vel Acem Essultan ibnüs Sultan Essultan Gazi Mehmed Hanı Rabi Fatihi bilâdül Erdel ادنى الارض الارزل ve fatihi Yanuva ve fatihi Varat ve fatihi Uyvar ve fatihi Keç kıvar ve fatihi cezirei İkrit diyüp ta fatihi Mısır Sultan Selime varınca her padişahı öyle tarif ve tavsif iderkim bu evsafı istima iden kimesne Âli Omsan devleti ne idüğün bilir Ve Âli Osmanın bir daratı dahi Mahmeli Şerifler ile yetmiş bin huccac Arafata cem oldukda şevketi Âli Osman ne idüğü malûm olur Andan bu minberden hatib nüzul idüb iki rikât salâtı cum'a eda olunup minber dibinde tevhidi azîm olur Bazı huccac tavafa şuru ider Bu Mekke şehrinde bu Haremi Şerifden gayri yerde salâtı Cüm'a eda olunmaz Cümle ibadullah bu Haremi Şerife leb berleb Beyti Şerifi ortıya alup yüz yüze ibadet caiz değıl iken bu Haremi Şerife karşı karşıya secde iderler Amma murad maksud secdegâhları Beyti Şerifdir Bir acib temaşagâh ibadetgâh yerdir Ve bu minber ile Beyti Şerifin mabeyni yirmi adım baiddir Ve minber ile Âbı Zemzem mabeyninden ilerice

Makamı Hazreti İbrahim

Yani beyti Hazreti İbrahim Kâbei Şerifi bünyad etmezden evvel Beni Cürhüm kabilesi içre sakin olup bu makamı cay idinmişler idi

Anın için Makamı İbrahim derler Bir alçak çarkûşe tuc şebekeli musanna kasır misal kurşum örtülü bir makamdır Ve canibi şarka nazır yine tuc kafesden bir vacibüsseyir babı lâtifi var Ve bu kapu önünde bir delhizi sütunu nazik üzre bina olunmuşdur Ve kubbesi levha tavandır Amma nakşi bukalemun zer enderzer ibretnümün halkâri ve silû ve lajiverd ve lâ'li ve mina elvangûn boyalar ile öyle münakkaşdır kim Veli Can ve Behzad ve Ağarıza kalemin çekmede âcizlerdir Ve Makamı İbrahim olmak ile Sultan İbrahim Han müceddeden tamir idüp böyle bir sihri icaz münakkaş itdirmiş Tamirine tarihi var Amma tahrire evkatımız olmak [1] ile terkim olunmadı Ve bu Makamı İbrahimin içinde çarkûşe bir sandukai zerduz vardır Öyle münakkaşdır kim gûya nakşi Çindir Bu dahi Mısırdaki Yusuf kasrından شکر Emirülhac getirüp bu Makamı İbrahim sandukasını sütr (2) ider Bu Sultan Ahmed Hanın hayratıdır Yedi vakıyye sıрмаi müzehheb ve yedi vakıyye sıрмаi sîmi halis ve iki kantar harir ile zer enderzer baf olub gûnagûn nakşi şükûfe ile tezyin olunur Ve bir canibinde

(لا اله الا الله ابراهيم خليل الله)

tahrir olunmuşdur Ve bir kitabe içre dahi (Âyet)

(من مقام ابراهيم مصلی)

Âyeti tahrir olunmuşdur Ve bu hattı müzehhebler cümle siyah harir üzre sırma ile nakş olunmuşdur Ve bir sanduka içinde Hazreti İbrahimin kademeyni şerifeyn(i) vardır Gülâb ile leb berlebirdir Ehli züvvar bu kubbiye girüb ol gülâbdan yüzlerine sürerler Ve ziyaret etdikde duası bâlâda masturdur Ve bu zikrolunan binaların cümlesi Beyti Şerifin canibi erbaasında vaki olmuşdur Ve Âbı Zemzem'in kapısı önünde canibi şarkisinde sekiz adım baid

Makam yani Kademün Nebi

Çar kûşe bir divar üzre bir beyaz kubbei âlidir Kurşum ile puşide değildir Beyaz kirec ile mesturdur Bu kubbe içre bir mihrabı muhtasar vardır Anın sol canibinde bir dollab içre çar kûşe bir sandukada Hazreti Rasaletpenahın mubarek payi şerifleri bir kara taşta tesir idüb kademeyni mubarekeyni cukurlarında leb berleb gûlâbı Resuldür Cümle huccac yüzlerine sürüp münevverül vecih

[1] Bağdad Köşkü nüshası (olmamak)

[2] Böyle harekelenmi (setir) olacak.

olurlar Ve bu kubbe içinde niçe yüz sahibülhayratın müzehheb ve mutallâ çıragdan ve şem'idan ve buhurdan ve gülâbdanları var kim yığın yığın âmâdedir Ve mücevher şem'idan ve kandil ve sîm âvanileri var kim hesabın Huda bilür Ve gûnagûn fanuslar var kim herbiri birer memleketden hediye gelmiş fanusu cinanlardır Her şeb Haremi Şerif huddamları şem'i kâfurîler ile çıragan idüb Haremi Şerifi zeyn iderler Ve bu kubbei kademün Nebinin babı Haremi Şerif içre şimale mekşufdur Ve bu kubbenin on adım canibi şimalinde

Kubbei

Bir alçak kubbedir Ve kireç ile sıvalıdır Mahzeni zeyt olmagil(e) daima mesduddur Bu Haremi Şerifde ve şehir içinde ne kadar yüz bin kanadiller var ise cümlesine zeyt bu kubbeden verilüp Haremi Şerifi münevver iderler Ve bu kubbenin canibi erbaasında niçe bin Âbı Zemzem bardakları vardır Surahi gözelerdir Anlara Zevrakı Safa derler Âbı Zemzem ile leb berleb idüp ruzigâra karşı durup kesbi heva idince buz pasesi olur Ve nice bin surahi boğazlı bardaklardır Her biri birer sahibülhayratların hayrıdır Üzerlerine kırmızı hat ile ismi sahibülhayır tahrir olunmuşdur Mekşur olan bardak yerine biri dahi alınur Bunların sahipleri her diyardan surre ve atıyyeleri gelüp vekil olan kimesne bardakları doldurup huccacı müslimîne bezl iderler Acib hayratı müstetirdir İhvanı safaya malûm ola kim bâlâda tahrir itdiğimiz ile bu kıbablardan gayri bu Haremi Şerif içre alâmeti bina yokdur Cümlesi alettertib tahrir olundu Amma bu haremi Şerifin canibi erbaasında niçe yüz medarisler vardır Cümlesinin revzenleri Beyti Şerife nazırdır Herkes hanesinden mezahibi erbaa imamlarına iktida iderler Kat enderkat hane ve medreselerdir Amma Babı Davuddan Babı Selâma varınca harem divarından taşrası şahrahdır Ve Babı Safadan taşrası Safa ve Merve mabeyni suku sultanîdir Ol taraftan hane ve medreseler Mısır Emiri hacı medresesinden gayri medrese yokdur

(On satır açık bırakılmıştır)

Evsafı fethi Mekkei Mükerrerme bedesti Hazreti Seyyidülkevneyn ve Resulüs Sakaleyn ve Şefii menfiddareyn صلى الله عليه وسلم

Bu evsafı şerifin tahrir itdiğimiz Beyti Şerif için hubutu âdemden beru mabedi kadim olmak ile nice bin mülûk buna malik olduklarında niçe bin cenk cidal ve harb kıtal olduğu kütübü teva-

rihlerde musarrahdır Amma Hicreti nebeviyyenin sene 17 si tarihinde bizzat Hazreti Resaletpenah Medinei Münevvereden yetmiş dört bin Sahâbei kiram ve Muhacirîn Ensar ile gelüp Mekkei muhasara idüp kuvveti bazu ile cebren ve kahren seyfi muhammedî urarak Kureyş münkirleri destinden feth etdikde cemii emval erzakları (g)anime(t) oldu Bu fethi zafer measirde islâm ile müşerref olanları beyan ider Evvelâ Ebu Süfyan bin ضيفر bin Harb ve Halim bin جرهم ve بدیل بن ورتا ve İkrime bin Ebu Cehl عكرمه بن ابو جهل ve Abdullah bin Sa'd bin سرح ve Hazreti Ebu Bekrin pederi ابى قحافة mekfuf basar iken huzuru Resulullah(a) Hazreti Ebu Bekir getirüp islâm ile müşerref oldu Ve bu Mekkei Mükerreme feth olduğu gün Halid bin Velid hazretleri Ruma serdar olmagiyçün hil'ati Resulullahı giyüp alemleri Resulullah(ı) destine alup kırk bin namdar sahâbei kerrar ile Kayseri Rum üzre gidüp Şamı Şerifi feth etdi Ve cümle Rum keferesin dendanı tiğden geçirüb nice bin deve yükü malı ganayim ile Medinei Münevvereye geldi İbtida gazayi Rum budur Anıniçün Halid hazretlerine Seyfullahül Mülûk didiler Müverrihi âlemler Kâ'bei Şerifin bu mertebe mamur olmasın tahrir iderler kim Hazreti Âdem hubutdan sonra edimi arzda Mekke yerinde tavattun idüp Rabbül İzzet Hazreti Âdeme ibadetgâh için kızıl yakuttan bir beyti mamur gönderdi Hazreti Âdem anda ibadet idüp dua itdikim اللهم اجعل له عمارة من ذريتي deyu dua itdi Hazreti Âdemin duası müstecab olup Kâ'be yeri gündün güne mamur oldu Bادهو Tufanı Nuhda Beyti Mamuru Cenabı Allah yine Cenneti Me'vaya ref idüp badettufan Hazreti İbrahim zamanında yine Hazreti Âdemin matekaddem etdüğü duası berekâtile Hazreti İbrahim emrullah ile müceddeden bina etdikde Cenabı Bariden nida gelüp emr etdi kim Ya İbrahim (Âyet Surei) اذن في الناس بالحج يا توك رجلاً و على كل ضامر ياتين من كل فج عبق didi Hazreti İbrahim itdi Ya Rab Benim savtım kim işidir didi Cenabı Allah itdi منذ الاذان و على البلاغ buyurdu Derhal Habibullah Cebeli Ebi Kubeysin ta zirvei âlâsına çıkup canibi şarka ve mağribe ve şimal ve cenuba nida itdi kim Rabbiniz bir beyt bina itdi Gelin Ya ricalullah Hac tavaf eylen didi Allahü taalâ İbrahim Nebinin sadasın baynessema vel arz olan mahlûkata rahmi maderde alaka [1] ve muzga [2] olanlara bile istima itdirdi Cümle mahlûk bir kerre ve iki kerre ve beş on elli kerre اللهم لبيك deyu telbiye idenler her ne kadar telbiye itdilerse ol kadar hac müyesser olur Bu sadayı istima etmiyen hacdan mahrumdur Amma vekâleten müyesser olur Ve edayi hac itmiş olur deyu bazı müfessirîn yazmışlardır İşte Hazreti Âdem duası sebebi

[1] Alaka (علقه) kan pıhtısı.

[2] Muzga (مضغه) et parçası.

ile Kâ'bei Şerif mamur olmada Ve Hazreti İbrahim sadasile her sene niçe kerre yüz bin huccac gelmede İnkırazüdevran mamur ola Ve huccacı müslimîn ile âbâdân ola Âmin Ya Muin (Beyit)

*Her kime Kâ'be nasib olsa Huda rahmet ider
Sevdiği kişiyi Hak hanesine davet ider*

Evsafı imarat hayrat hasenatı şehri Mekke ve esvakı müzeyyenei beldei Bekke زينه الله تعالى الى انقراض الدوران و ايد ملكه

İhvanı safaya ve yârânı bavefaya şöyle malûm ola kim şehri Mekkei Mükerreme yedi cebeli müntehanın mabeyninde yedi dere ve depe üzre vaki olmuş şimalden cenuba tulânî vaki olmuş bir şehri azîmdir Amma âsârı binalarının ekseri yedi dereye vaki olmuşdur Ve bu dere içre üç şahrahı vardır Gayet ulu yollardır Ve şimal canibinde Babı Muallâya varınca ulu tarikı âmdir Ve bir müntehası dahi Hammede (حمد) canibinde Şebike didikleri mahalle varır Ve canibi cenubda Yemen rahı üzre Hazreti Hamzanın mevlûdu şerifi olduğu mekâna müntehidir Amma bu şehri azîmin arzı Cebel Cezzel (جبل جزل) didikleri dağın yüzünde ve Cebeli Ebi Kubeysin nısfından ziyadesi mamurdur Bu iki dağın üstü ve mabeyni dahi mamurdur kim şehrin arzı vaki olmuşdur Amma ancak bir ok menzili yerdir Ve bu Cebeli Ebi Kubeyis ile Cebeli Cezzele Akşeban (احشبان) derler Ve bu şehri Mekkenin tuli Babı Muallâdan Babı Machane varınca kâmil dört bin iki yüz adımdır Andan öte şehrin nihayetine dek üç bin adım dahi vardır Ve yine Babı Muallâdan Babı Şebikiye varınca tarikı mer'adan Süveykiye andan yine Babı Şebekiye varınca bin yüz yetmiş zirâi mekkîdir Bu şahrahlardan maada on iki sokak dahi vardır Cümlesi mahallatlar içredir Aşağı suku sultanîde olanlar düz yerde vaki olmak ile kumsaldır Asla kaldırım döşeli değildir Ve cebeller üzre olan mahallât sokakları geniş yokuş kayalı yollardır Ve gayet tahir tarikı âmlardır Ve bu şehri Mekke içre sagir kebir cümle yedi yüz kırk mihrabdır Amma cümle mesacid ve medaris ve tekye ve buk'a ve büyütü Çaryarı Güzîn ve sahâbei kiram hanelerinde olan mihrablar ile ad olunub yedi yüz kırk mihrab olmuşdur Amma salâtı Cum'a eda olunan Haremi Şerifdir Andan gayri yerde bu şehir içre Cum'a nemazı kılınmaz

Fi beyanı mesacidi şehri Mekke

Evvelâ mescid ve Hazreti Resulün Bî'ri Cübeyri kurbinde Mescidi Nebi derler ziyaretgâhı nasdır Ve Cebeli Nebi üzre Mescidi

Ömer ibnül Hattab ve Babül Acl (باب العجله) kurbinde Cafer bin Ebi Talib mevlûdu olduğu mescid Ve Zokakı Murfakda (زقاق مرفق) Hazreti Ebu Bekrin beyti mescidi ve dükkânı dahi bu mahaldedir Ve Hazreti Abbas hanesi Ve Cebeli (قبصمان) canibinde Mabedül Hanid (معبدا الحنيد) ve İbrahim Edhemdir Bu iki sultan bu mescidde sakinler imiş Ve Mekke içinde Haccun (حجون) dağının mukabelesinde Mescidül Hak (مسجد الحق) ve (مسجد زابت) Bir alçak minaresi vardır Ve Müddeada Mili Eymen kurbinde Mescidi Müddea ve şehirden aşağı Mescidi Rükûp Hazreti Resaletpenah Medinei Münevvereye hicret etdükde bu mescidden binüp rahı Mediniye âzim olduklarıyçün Mescidi Rükûp derler Ve Ten'im (تشميم) nam mahalden kıbliye gelirken Mescidi Hazreti Ayißei Sıddika bir küçük mesciddir Haremi Şerif milleri yolunda bir ziyaretgâhı has âmdır Andan İmareti Hasekiyye kurbinde Makamı Seyyid Ahmedül Bedevî mescidi bir alçak minareli cemaati kesiriye malik mescidi ruşendir

Mekkei Mükerrermede dua müstecab olan yerleri ve makamata aliyyeleri ve büyütu şerifelerde olan mescidleri alettartib beyan ider

Evvelâ Metafı Şerif ve Mültezem ve Mirabı Rahmetün Nebi ve dahili Beytullah ve Zemzemi Mubarek ve Hacerül Esved ve Halilullah makamı ve Kademün Nebi ve Minberi Resul dibi ve Safa ve Merve ve Mes'a ve Arafat ve Müzdelife ve Mescidi İbrahim ve Mine ve Cemreler ve Sebir dağında Mescidi Kepş ve Mescidi Hayf ve Mescidi Nahir ve Mescidi Meş'aril Haram ve Mahalli nüzülü Surei Velmürselât ve Beyti Hadicei Kübra Ümmül müminîndir Mevlûdu Nebinin sene 25 Hazreti Resaletpenah Hadicenin malile ve Müyesser nam gulâmile Hazret (e) refik olup Şam kurbinde Bosra şehrine ticarete gidüp faide (i) firavan ile Mekkiye avdetde Hadicei Kübra kırk yaşında iken Hazretin menkûhası olup bu Beyti Şerifde sakin idiler Ve bir makam dahi Darı Hizran ve Kubbei Muhtefi Hazreti Resalet küffarları gözüm görmesin deyu bunda gizlenirdi Anıniçün Kubbei Muhtefi derler Bir mubarek makâmdır Ve Cebeli Ebi Kubeys ve Cebeli Nur ve Cebeli Sebir ve Cebeli Hira ve Mescidi Biat derler bâlâda memduhdur Ve Hazreti Eba Bekrin dükkânı kurbinde bir divarda Haceri Selâm derler bir boz taşdır Cümle huccac ol taşa istilâm idüp ziyaret iderler Bir mücellâ ve münevver taşdır Bu taşı ziyaret etmenin sebebi oldur kim Hazreti Resaletpenah bu mahalden ubur iderken karşı taraftan bir alay Mekke müşrikleri mukabelei Resule geldiklerinde

hemen Hazreti Resaletpenah bu hacere السلام عليك يا صخرت الله didikde bi-emrillâh taş lisana gelüp وعليكم سلام diyüp aldıkda cümle münkirîn bu sengi hârâdan bu sadayi aleyki istima idince tarıkı âmdan tarıkı hassa girüp hassülhas olup şahrahı muhammedî ile Cenneti Âlâya[1] hâlâ nazargâh has âm bir hac(er)i gülfamdır Ve bu mahalle karib bu taşın mukabelesinde yine divarda hina olunmuş bir boz taş vardır Cümle huccac anı dahi istilâm iderler Haceri Fut derler bir çukur taşdır Hazret bu taşa dayanub mubarek dirseği hamire girer gibi güzer itmişdir Bu mahalden Hazret ubur etmeğe tereddüd etdükde bu hacerden biemrillâh فوت يا رسول الله sadası gelir yani Geç ya Resulullah demişdir Andan Hazreti Resalet müşrikin içinden selâm(et)ile ubur ider Anın için bu taşa Haceri Fut derler Bu iki taşların hakkında Sa'yi Faşî rivayetile hadisi sahih vardır Ve Beyti Hazreti Abbas Bu dahi ziyaretgâhdır Ve Cebeli Sebirin sol canibinde Magaretülfeth derler bir gardır Hazreti Ayişei Siddika bu garda îtikâfa girmişdir Bazı sulehayi ümmet kimsneler teberrüken girüb ibadet iderler Ana hâlâ Sahai Ayişe derler bir ibadetgâhdır Ve Cebeli Ebi Kubeys verasında Cebeli صدمه derler bir münevver küçük cebeldir Cümle ehli siğer ve ehli Mekke anda yetmiş aded peygamber medfundur derler Yirmi nefer kimesne olup ziyaretine vardık Amma alâmeti binadan bir şey görmedik Ancak bir kaç azîm garlar var Babları mesdud Bir Yâsini Şerif tilâvet idüb yine Mekkiye geldik ve Mine bazarı kurbinde Mescidül İcabe (مسجد الاجابه) Bu dahi icabeti dua mahalllidir Andan makamı Safanın ensesinde yokuş yukarı gûya Cihangir yokuşudur Ta Cebeli Ebi Kubeysin zirvei âlâsında varınca sekiz yüz adımdır Ve kat enderkat biri[2] üzre Beyti Şerife nazır olurlardır Bir hanesinin sutuhu mafevkındaki hanenin havlisi vaki olmuşdur Amma Cebeli Kubeysin fevkında büyütdan ve âsârı binadan bir şey yokdur Bir kayalı meydan yerdir Bu mahalde

Secdegâhı Hazreti Enbiya

Hazreti Resaletpenah âlemi sabavetde iken Mekkede kahtı azîm olup cümle kavmi Kureyş bu mahalle duai istiskaya çıkup Abdül Muttalib Hazretin seri saadetin açup Ya Rabbi Bu yetim Muhammed Emin yüzü suyuna bize su ver didikde Hazret secdeye vardıkda bi-emrillâh seri sadetleri taşa tesir etmişdir Hâlâ zâhirdir Canibi erbasın mihrab misal divar etmişleir Ziyaretgâhı enamdır Ve iki rikât ne-

[1] Bağdad Köşkü nush sı (revane olurlar)

[2] » » » (biri)

maz kılmak lâzımdır Ve bu secdegâh mahalde bir kaya icre bir âdem kaddı çukur vardır Ol çukur kayanın canibi garbîsinde on iki büruca münkasım [1] kertik nişaneler vardır Her mahın gurrei hilâli elbette bu merkezlerden nümayan olup asla tahallüf etmez Acib mucizedir Eğer havada kesafet dahi olursa Mekke muvakkileri vardır Ol çukur içine girüp nazar itdiklerinde elbette nümayan mahan ola düşer Ve bu mahal cemii ehli Mekkenin ârâmgâhı ve mesiregâhı yerdir kim cemii şehri azîmi Mekke kadim yedi dere içre nekadar imarat hayrat büyutat var ise ferden ferda nümayandır Ve nekadar vasî şehri azîm idüğü bu mahalden malûmdur Ve bu mahalde bir deyri harb vardır Amma hâlâ sarnıcı mamurdur Cebeli Kubeysin ta zirvei âlâsından nüzul iden matarı rahmet bu deyriin sahrıcına dahil olur Bu cebelin şimaline yüz adım yokuş aşağı gidüp bir püšte üzre âsitanei Şeyh İsmail bir azîm tekyedir Yetmiş seksen nefer kimesne fukarası vardır İki kubbe yanyana inşa olunmuş bir kubbe içre kendüleri medfundur Sahâbei Resulullahdandır Ve garba nazır bir kapısı taşrasında müsa-firhane höcreleri var Bazı huccac ve ehli Mekke bu tekyeye gelüp şehri temaşa iderler Zira bu dahi bir püstei âli üzre vaki olmuşdur Cümle şehir payi tahıtta nümayandır Bu tekyeden şimale beş yüz adım Emine Hatun deresine nüzul idüp

Evsafı saadet hanei Emine Hatun yani Ümmü Hazreti Resulü Emin

Bizzat Hazreti Resaletpenah İskenderi Zülkarneyn vefatı tarihinden sonra sene 882 de saadet rahmi maderden müştak olup vücudu nazenîni dünyaya kadem basdığı dem mevsimi Nisanın yirmisinde mahı Rebiülevvelin on ikinci gice isneyn gicesi zuhure geldikde âlemi münevver kılup vechi arzda cemii esnamlar sernigün oldular Ve cümle ateşgedeler sönüp Takı Kesra ve kubbei Ayasofya ve Kızıl Elma kubbesi ve cümle deyri dünya deyyarı bir diyarda kalmıyup münhedim olup bu beyti şerifi üzre bir yeşil bulut sayeban oldu Ta müddeti medide altmış üç sene ömrü nazezînlerinde ol bulut Hazreti Resalet üzre sayeban idi Her ne canibe müteveccih olsa ol ebrî ahzar bile revane olurdu Hazretin sayesi zemine düşmezdi İllâ bârânı rahmet nazil olsa Hazreti Resaletin fermanile ol bulut bir tarafa durup Hazreti Resul matarı rahmete müstagr(ak) olup yine emirleri ile ol ebr re'si Resul üzre berkarar olurdu Şeyh Mehemed İbni İshak kavli üzre Hazreti Âdem Nebiden zamanı vilâdete gelince

[1] Böyle harekelenmiş (قسم)

6750 sene olmuşdur Ve Nuh Nebiden vilâdeti basaadete gelince 4490 sene olmuşdur Ve Hazreti İbrahimden vilâdeti gelince 38270 [1] sene olmuşdur Hezreti Musâdan vilâdete gelince 3300 sene oldu Ve Hazreti Davuddan vilâdete gelinde 1200 sene olmuşdur Ve İskenderden vilâdete gelince 882 sene olmuşdur Ve Hazreti İsadan vilâdete gelince 600 sene olmuşdur Kavli sahihdir Ve tevarihi kadimi Kababıta ve tevarihi Yunaniyanda ve tevarihi Yanuvanda böyle tahrir olunmuşdur kim tevarihi muteberelerdir Ve bu Beyti Şerif Hazretin validesinin milki mevrusu idi Valideleri Vehab binti Eminedir Hazretin süd validesi Beni Sa'd kabilesinden Halime Hatundur Hazreti Resalet ve Hazreti Hamza ve Ebu Salma bin Abdullahül Mahzumî ve Abdullah bin Hacş Esseyidî Bunlar cümle Hazret ile Halime Hatundan süd emüb süd karındaş olmuşlardır Ve Hazreti Resaletpenahın pederi Abdullah İbni Abdül Muttalib bin Haşim bin Abdi Menaf bin Kusay bin Kilâb bin Murre bin Kâ'b bin Luvi bin Galib bin Fehr bin Malik bin Ennazırdır Ve bunlar cümle kabaili Kureyşin emirleri idi Yimi sckizinci atada Hazreti İsmaille yirmi dokuzuncu atada Hazreti İbrahim aleyhisselâm bin Âzere müntehi olur Hazreti Resaletpenah 6 seniye balig iken pederleri Abdullah bin Abdül Muttalib Şamî Cennetmeşama ticarete gidüp gelirken Medine kurbinde Darüttabia (دارالتأبیه) nam mahalde merhum oldu Müddeti ömürleri sene 25 Ve valdeleri Emine Hatun ehlinden itikal iden malı taleb için Mekkedden Hazreti Resul ile Mediniye geldikde Hazret altı yaşında idi Pederi miras(ı) alup validesi ile Mekkiye gelirken İbni Yemam nam mahalde validesi Emine Hatun dahi merhum olup Hazret yedi yaşına balig idi Anadan dahi yetim kalup validesi akrabaları Emine Hatunun na'şın Mekkiye getürdiler Bir rivayetde anda defn idüp Hazreti Resalet badelhicre Ebu Enam (ابو انام) nam mahalden validesi cesedin çıkarup Baki'de defn etdi derler Badehu validesi akrabaları Hazret(i) Mekkiye malile götürüp Abdül Muttalib Hazretin dedesidir Hazreti ana teslim iderler Badehu kık yaşında Hazreti Resalete nübüvvet geldikde validesinden intikal iden hane ki Hazreti(n) rahimi maderden müştak olduğu bu mezkûr Beyti Şerifin Akil bin Ebi Talibe hibe idüp kendileri Hadicei Kübranın hanesine nakl ider Müruru eyyam ile Akil hazretlerinin varisleri bu beyti lâtifi Haccac Yusuf Zalime validesi Hizaran Hatun hacca geldikde bu hanei Resul(ü) Haccac varislerinden iştira idüp Elmelikül Muzaffer Şemseddin Yusuf عليه الرحمة muhabbeten liResulü bu mescidi dahi tevsî idüp nemaz kılanlar hayır dua iderler

[1] Bağdad Köşkü nüshası (3070)

Eşkâli cürmü Beyti Resulü Kerim

Emine deresi içre bir kurşum örtülü bir kubbei âlidir Canibi şimale nazır bir kapusu var On kademe taş nerdüban ile nüzul olunur bir çukur yerde vaki olmuş bir kubbei münevveredir Bu kapudan aşağı bir küçük çarkûşe haremi vardır Oldahi kubbe altındadır Andan içeri bir kapu dahi âsitanei saadet kapusıdır Bu kapu şark canibe mekşufdur Andan içeri serapa ibrişim halîçei zîkıymetler ile döşelidir Ve bir meydanı muhabbetdir kim beş yüz âdem alur Haylı vaşî mescidi zibadır Ve kubbei eflâke serçekmiş zer enderzer nakşi bukalemun kubbei nilgûndur Ve meydanı muhabbetde ta kubbenin vasatında minber külâhı misal bir alçak sivri kubbei pürnur vardır Canibi erbaası diba ve şiyb ve zerbağ ile mestur kubbecikdir Ve bir küçük kapusu var Serapa zer enderzer murassa' ve musanna'dır Ve kuflü dahi selef padişahlarının hayratından bir mücevher kiliddir Bu kapunun dibinde ibrişim seccade üzre bir muhteşem huddamı Beyti Resul oturup huccacı züvvar vardıkda cevahir miftahile babı şerifi küşade kılup ehli ziyaret bu duai tilâvet ider Ziyaret ider Bizzat Hazreti Resalet rahmi maderden müştak olduğu mahalde bir sarı çukur taşı mubarek içine komuşlar Vücudu şerifi ol haceri safraya tesir etmiştir Bir hayli çukurdur İçine bir âdem vüs'at üzre murabba otursa mümkindir Ve bu sengi mubarekenin hafrinde leb berleb gülâb ve kâfurî ve mâi kâdi ile pürdür Cümle züvvar gelüp bu gülâbdan yüzlerine sürerler Ve cümle huddamlar zeri halisden ve sîmi ebyazdan mücevher buhurdanlar ile öd ve ambere müstağrak idüp bu kubbei pürenvarın içinde cemii züvvarın dimağı muattar olur Hattâ Heseyin paşa efendimiz bir saat kâmil alev ber alev amberi ham ihrak idüp kubbe içi rayihai tayyibe ile malâmal oldu Bu haceri mehdi Resulü pus etmeği muhabbeten cayız görmüşlerdir Ve bu kubbe içinde gûnagûn musanna' ve mücevher âvizeler ve zîkıymet kanadiller vardır Her şeb çıragan olup nurun alânur olur Ve bu makamın sağındaki köşede divara muttasıl heşeb levhadan bir küçücük musanna' minber vardır Amma gayet küçükdür Bir sabi çıksa ancak berkarar olur Ve bu kubbenin solundaki bucakda bir yeşil taşlı küçük mihrab vardır Herkese bu mihrabda iki rikât nemaz kılup hukuku valideyn için dua eylemek lâzımdır Ve bu kubbenin canibi erbaasında divarlarda her hattatı kâmilin ve her uşşakı âmilin gûnagûn kıt'aları ve kasayidleri ve (لا اله الا الله محمد رسول الله) resimleri ile tezyin olunmuşdur Ve hakirin de Karahisarî tarzı bir ismi muhammedî عليه السلام hattı âsârımız vardır Ve bu kubbenin şimalinde iki âdem kaddi

bâlâda tuc pencereler vardır Bazı âdemler tarikı âmdan geçerken bu pencerelerden aşağı âsitane içine nazar idüp hayır dua ile ubur iderler Zira bu âsitane tarikı âm üzre vaki olmuştur Ve bu mescidi şerifin bir şerifeli kârı kadim minaresi vardır Bayağı camidir Amma cum'a kılındığı malûmum değildir Zira minberi gayet küçükdür Ve bu şehirde Haremi Şerifden gayri cum'a kılınmadığı malûmumdur vesselâm Andan şimale Kuymcular çarşusu içinde

Ziyaretgâhı beyti Hazreti Fatimatüz Zehra

Hazreti Resalet validesinden intikal iden hane(i) mevlûdun Akile hibe eyledikde Hadicei Kübra ile bunda sakin olurdu Ve Hazreti Fatıma Hadicei Kübradan bu hanede mütevellide olup Hicretin ikinci eenesinde *İzdivacı Ali ba Fatıma* Hazreti Ali yirmi yaşına baliğ idi Hazreti Fatıma on sekiz yaşına baliğa idi Zifaf surları Medinde vaki olmuştur Badelfethi Mekke bu beyti şerifi Hazreti Resalet Hazreti Fatıma hibe idüp Hazreti Ali ile bunda sakin olurlardı Bu beyti şerif dahi yol üzre vaki olmuştur Üç kıt'a kubbei âlidir Ve şarka mekşuf bir kapusu vardır Bu kapudan içeri on iki kademe taş nerdüban ile nüzul olunur Kubbeleri beyaz kireç ile puşide ve yeşil nühası has alemleri var Ve bir küçük havlusu var Ve bu havlinin canibi kıblesinde bir sofa üzre mescidi var Kârı kadim mihrabı var Bu mescid dahi kirec ile mesturdur Amma minaresi yokdur Ve kubbei âlinin birinde İmam Hasan ve İmam Hüseyin tilâvet itdükleri Kelâmı İzzetleri bir gûne rahleler üzre hâlâ hazırdır Ve rahleler dahi olzemandan beru olan rahledir derler Bu kubbei gûnagûn halıçe(i) ibrişim ile mefruşdur Ve bu kubbiye muttasıl beyti Hazreti Fatıma seramed bir kubbei musanna'dır Ve cümleden vasî kubbedir Bu dahi Kaya Sultan merhumenin hayratı ki zîkıymet ibrişim halıçe ile döşenmiştir Lâkin çukur yerde vaki olmak ile canibi erbaasında pencereleri yokdur Amma deri divarının canibi erbaası kâşi nigârhanei Çindir Ve dollablarında malâmâl Eczayi şerif ve Kelâmı Kadim vardır Bu dollablardan mafevkı gûnagûn billûr ve nefef ve moran münakkaş camlardır Ve bu kubbei âlinin ta ortasında minber kubbesi misal bir sivri kubbecik vardır Cümle diba ve zerbafe ile puşidedir Hazreti Fatıma bu kubbede müştakka olmuştur Ve bu kubbeler içinde gûnagûn kanadiller ve şem'ıdanlar ve maslûbatlar ile tezyin olunmuştur Her leylei cum'ada ehli Mekkenin sahibi sülûk meşayihleri gelüp tevhid tezkir iderler Ve her sene mevlûdu Fatıma iderler Hasılı kelâm ziyaretgâhı has ve âmdır Ve Hazreti Resaletin validesi hanesine karib

Beyti Hazreti Ali ibni Ebi Talib رضى الله عنه

İki kubbeli bir küçük mesciddir Ve bir küçük haremde bir azîm nabıka (نابقه) dirahti vardır Bunun dahi beyti Fatıma misal minaresi yokdur Ve sağ tarafdaki kubbe içinde yine minber külâhı gibi levha münakkaş bir sivri kubbecik vardır Serapa bu dahi zerbağ ile mesturdur Anın içinde Hazreti Ali ibni Ebi Talib mevlûdu nebinin sene 36 tarihinde vücuda geldi Sene 36 tarihinde Muaviye bin Ebi Süfyan ile hilâfet hususunda azîm cek cidalleri olması sebebiyle Medineden Kûfiye hicret idüp anda sakinler idi Bilâdı İrakda namı şeriflerine اسدالله الغالب على ابن ابي طالب كرم الله وجهه didiler (Mesnevi)

*Evcî ihşan ü mekremet bedir
Valîî din ü âli kadir
Yar rabî'dir Aliyyi Veli
Müşkîli din bununla oldu celi
Senedi mesnedi açup oldur
Vazı sofra ü fütüvvet oldur*

İbtida hilâfetieri sene 35 de emirülmüminîn oldu Ve müddeti hilâfetleri sene 3 ve şehr 9 oldu Ve tarihi şehadetleri Fi sen 40 Ba'd Hicretünnebeviyye ve müddeti ömürleri 63 oldu Bedesti Abdurrahman ibni Mülcem nam şaki Kûfe camiinde ibadet iderken alelgafle şehid itdi رحمة الله عليه Ulu âsitanei kadimdir Cümle Acem huccacı bu hanei lâtifi ziyaret etmeseler hacları nakıs olur Bu âsitänenin hud-damlarına Acemler çok ihşan etdiklerinde gayet müzeyyen ve pak meşcidi şerifdir Ve bu âtitänenin şimalinde üçyüz adım baid

Beyti Hazreti Eba Bekri Sıddik ibni Ebi Kohafe

Hazreti Resulün vilâdetinden 2 sene sonra bu beyti atikte Hazreti Eba Bekr عتيق من النار vücuda geldi Bir küçük kubbedir İçinde nesli Sıddik bir hatun sakindir Havlisinde bir nabak dirahti vardır Ve şehri Mekkenin canibi cenubunda Cebeli Ömer karbinde

Beyti Ömer ibnül Hattab

Gayet küçük hanedir Hazreti Ömer bunda mevlûdu Nebinin sene 3 tarihinde vücuda geldi Bu hanei sonra mubarek desti şerifile çamur yoğurup bina etmişlerdir Hâlâ mamurdur İçinde âdemler sakindir Mescidi Ömer [1] Bu cebelden dahi şehri Mekke dürüst temaşa olunur andan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (üzredir Amma cemaati yokdur).

Beyti Hazreti Osman رضى الله عنه

Balig iken Hazreti Osman vücuda geldi Hâlâ mamurdur Ve içinde âdem sakindir Bu beyti şerifde Hafaza binti Hazreti Ömer ve Zeyneb binti Huzeymei Ömer[1] olurlardı Ve Hafaza binti Hazreti Ömer hafızai Kur'an idi Hazreti Osman Camiül Kur'an bu Hafazadan Kur'anı azîmi cem idüp Kıraatı Hafaz denmesinin aslı oldur Ve Babı Abbasda

Beyti Hazreti Abbas

Hâlâ harem divarıdır Ve Babı Nebide

Beyti Hazreti Ayişe Sıddika

Ümmül müminîndir Hazreti Eba Bekir alâtariküccihaz Hazreti Ayişiye varub (verüp) Hazreti Resalet ile bu beyti şerifde sakin olurlardı Ve Babı Şeybe(de) dahi Kâ'be bevvabı *Beyti Şeybe* idi Süleyman Han arasında Haremi Şerife zam olunup Babı Şeybe derler Ve Babı Ümmehanî dahi *Beyti Resuldür* Bu Beyti Şerifde Hazreti Ümmehanî ile sakin idi Miraca bu beytden uruc itdükleri muhakkaktır Süleyman Han ında bu dahi babı lâtif olup hâlâ Babı Ümmehanî derler Ve

Beyti Ebi Süfyan

Oğlu bu beytde mevlûdu Nebinin sene 34 tarihinde vücuda geldi Ve معاذ بن جبل dahi Muaviye ile bu beytde bir günde müştak oldılar Ve hammamı Nebi kurbinde

Beyti Enes bin Malik

Bir küçük kubbesiz hanedir İçinde Mekke huddamları sakin olur Ve

Beyti Abdi Menaf

Hazreti Resalet penahın cediti âlâlarıdır Dedesi Abdül Muttalib dahi bunda sakinler imiş Amma mesacid misal mihrabı yokdur Ve buna karib

Beyti Hazreti Zübeyr

Bir köşesinde sebil hane vardır

[1] (Sakin) kelimesi eksik.

Beyti Hazreti İsmail عليه السلام

Bu beyte dahi Ebu Süfyan malik oldu Bu beyti şerifde Hazreti İsmail Mekke kavminden bir kız alup evlâd ensab sahibi oldu Ol asırda Mekke kavmine Beni Cürhüm derlerdi Evvel Yemenden gelüp Mekke mütemekkin olmuş bir kabile idiler Hazreti İsmail bunlardan aldığı gızdan bir evlâd hasıl olup zürriyetine Mütearribe didiler İbtida lisanı arabî Hazreti İsmail evlâdı istima olunup şöhet buldu Hazreti İsmail ve babası Hazreti İbrahim lisanı arabî tekellüm iderler Hattâ Cenabül Bari tarafından Hazreti İbrahime nazil olan suhuflar cümle lisanı arabî üzre nazil olurdu kim lisanı Hakdır Bazı lûgatleri farsî lisanı üzre vaki olmuşdur Bazı müfessirîn lisanı farsî ve parsî ve gazi lisanı iberîdir didiler Hattâ (قال تفسيرا ديلی) سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ميكائيل هل يقول الله تعالى نبيئاً بالفارسية قال ميكائيل نعم يا محمد يقول الله تعالى في صحف ابراهيم عليه السلام چه كنم يا ابن مشيت خاك ستمكاران چنانكه پیام ام (قال النبي عليه السلام) من طعن حركة الفاذى فهو كافر بالله

Ve bazı müfessirîn lisanı farsî ehli Cennet lisanıdır demişler Hattâ Müftiyyüssakaleyn Kemal paşa zade Ahmed Efendi (Hadisi Şerif) buyurmuşlar Ve Hazreti Resalet penah lisanı parsî tekellüm etmişlerdir Farsî ve parsî ve gazi dahi derler Zarif ve lâtif lisanı nazifdir Ve lisanı iberî ile müşterek olduğundan lisanı kadimîdir Amma lisanı arabî gibi fesahat ve belâgatli lûgatı kesiresi yokdur Zira Kelâmı Kibriya olan yirmi dokuz aded hurufu tehecciden lisanı farsîde sekiz aded huruflar yokdur Anıniçün lisanı farsî arabî gibi lûgati kesire değildir *Lisanı farsîde istimal olmıyan huruflar bunlardır (Beyit)*

Yok sekiz harf ehli fursün dillerinde bîhilâf

Sa ü ha ü sad ü dad ü ta ü za u ayn ü kaf

Amma lisanı farsîde dört harf ziyadedir Evvelâ pa ja ça na Gerçi lisanı farsî zarif ve şirinzebandır Amma *lisanı arabî* hakkında Kur'anı Azîmde belisanı arabî mubîn Âyeti nazil olmuşdur Ve fesahat ve belâgat ehli Mekke ve Yemene mahsusdur Amma hâlâ lisanı iberî Berberistanda ve Foncistanda ve Kirmankda (فرمانق) ve Baganski (بغانسكى) vilâyetlerinde istimal olunur Ve bu zikrolunan bilâdlar Mısır ceziresinde Hattâ İstivada vaki olmuşdur Hazreti İdrisin ve Hazreti Kaffakın sakin olduğu sevad Asvandır Cümle halkı uryan ve siyah çerde kavimdir Cümlesi lisanı iberî tekellüm iderler Hattâ Hazreti Kaffah anlara ba's olundukda bu şiir anların kelâmı durerbarlarıdır

Şiiri Hazreti Kaffah Aleyhisselâm

*Jaji beriji jeriji (sen bu cihana gelmediyen)
 Jolo bend ha jom jebji (maderi rahme girmediyen)
 Haba jijem şem jibji (arş ve kürsi olunmadan)
 Şat jesim jet jibji (oldu nasib yazdı kalem)
 Ham jud johuj dujba (Ham babası Nuha Tufan)
 Beşat şurab jedi jujiba (oldu azab buldu eman)
 Hoj rivaji zis nida (Nuha beli diyen lisan)
 Felaj riba felariya (Kurtuldular kurtuldular)*

Bu makule elfazı tumturak vilâyeti Berberistanda Dunkala (دقلا) şehrinde ve Sennare (سناره) ve Kaffan (قفان) şehrinde (رمپاٹ الجمال) şehrinde gayet ziyade istimal olunur Amma Mekkei Mükerrreme gavazileri dahi leylei zifafda ve suru hitanda def kudüm ile raks idüp مفضل بن vezni üzre ebyat eş'arları hüsnü savt ile âgaze iderler Hakir süal itdikde Lisanı iberîdir didiler Amma efvahi nasda tekellüm olunmaz Ancak Hazreti İsmail evlâdı beri lisanı arabî ruyi arzda şayi olmuşdur Anın- için ehli Mekke fesahat ve belâgat üzre lisanı iberîyi tekellüm iderler Ve cemii Arab Urban içinde ehli Mekkiye Mütearribe ve Beni Cürhüm derler Ve Hazreti Resalet bu ehli Mekkiye dua idüp malı ganayime malik oldılar Amma kanaat sahibleridir Kâ'bül Ahbar hazretleri ehli Hicaz hakkında buyurmuşlardır kim قال خلق الله الفنا بالحجاز فقالت dimişlerdir Hakikatülhal kanaatleri kemalindedir Ve gınaları ticaret ile ve tarafı sultanîden surre ve atıyye iledir Mekke ve Mine şehri içre kat enderkat sarayı âliler bina etmişlerdir kim misli bir şehri azîmde yokdur Amma seyir temaşa ve ziyaret itdiğimiz bu bâlâda evsafı tahrir olunan hanedanlardır kim cümle yüz kırk altı beyti şerifelere varup ziyaret idüp bazısında ikişer rikât nemaz kılup selefde sakin olan sahâbei kiramlar ruhiyçün birer fatihai şerif tilâvet idüp sevabların ruhu şeriflerine hibe idüp kesbi âşinalık itdik Huda kabulü dergâh ide Ve şehri Mekke içre bu büyütu âliler ve sarayı valilerden maada ağniya ve fukara ve zuafa haneleri cümle kârgir bina ve sutuhları kirec ile mestur hanelerdir Bunlardan maada şehri azîmi Mekke içre ve Haremi Şerifin canibi erbaasında cümle yüz yetmiş altı medresedir

Evsafı medresei şehri Mekke

Cümlenden binayi âlili Haremi Şerifin canibi erbaasında olan kırk medresei azîmlerdir ki zikrolunur Evvelâ Medresei Babı Selâm

ve Medresei Sultan Kayıtbay ve Medarisi Erbaa binayi Süleyman Han ve Medresei Selimiyye ve Medresei Muradiyye ve Medresei Mehemmediyye ve Medresei Hasekiyye ve Medresei Barkukıyye ve Medresei Fereciyye ve Medresei Gavriyye ve Medresei Babı Ziyad ve Medresei Davudiyye ve Medresei İbrahimiyiyye ve Medresei Basıtiyye ve Medresei Ömeriyye ve Medresei Ümmehaniyye ve Medresei Emiri hacciyye ve Medresei Sakka başı ve Medresei Surre Emini ve Medresei Şeyhülharem ve Medresei Sokollu Mehemed paşa ve Medresei Sinan paşa Bu medreselerin çoğu Süleyman Han asrında mimar Sinan Ağa binasıdır Dersâmlarına ve talebelerine ve bevvablarına vazifei muayyenleri[1] müslimîn Mekkiye geldiklerinde bu medreselere gelüp meks idüp mihman ve şem'iyeleri ve mürettepleri alettirtib vâsıldır Ve şehri Kâ'be içre yetmiş sekiz tekneyi meşayihî kibar vardır Cümlesinde müsafirîn ve mücavirîn ile malâmaldır Amma cümleden Muallâda âsitanei Hazreti Mevlâna bir bağı irem misal bir ferahfeza mevlevîhanedir kim simaı safahanesi ve müteaddid fukaralar hüc-releri ve cabeca gül gülistan içre maksureleri ve fıskıyye ve havuz ve selsebil ile müzeyyen bir mesiregâh ârâmgâh bir makamı hankahdır Cümle zurafayı Mekke ve erbabı maarif şehri Bekke zarifleri bu mecma'hanede cem olup zevk safa idüp âyîni Mevlâna iderler Bu âsitanei derviş Mehemed Hindii Lâhorî kendü malile bina idüp Konyada Mevlâna zade Çelebi Efendiler iznile şeyh olmuşdu Amma zamanı seyyahatımızde vâız ve nasihî Gemci Ali Ağa zade Ferhad Çelebi seccadenişin şeyh idi Mağzı Kur'an olan Mesnevi ve manevîde tekmiîlî fûnun idüp âlimi tasavvuf gavvası berri bahri maarif zati şerif idi Hattâ serdarı muazzamımız olan veliyyiniam Hüseyin paşa hazretleri efendimiz derya misal askeri islâm ile Mekkei Mükkerremiye teşrif buyurdıklarında şeyhi mezkûr paşa hazretlerin hıyabanı mevlâhaniye davet idüp cümle iç huddamlarile anda meks idüp tek-yenin haricinde cetri mulâmmala tınnab tınnaba kurılıb sair huc-cac ve asakir dahi haymei hargâhları ile birunu vadii Ebtahda yirmi gün yirmi gice meks idüp mezkûr şeyh ile sohbeti has olundu Gaye-tülgaye mamur âbâdan tekneyi uşşakan mevlevîhanei mecmaül irfan ve cayi ferahı can tekneyi dervişi cihandır Ve Mısır çarşusu başında Hasekiyye imareti civarında âsitanei Şeyh Abdülkadirül Ceylânî kâr-gir binayi metîn tekneyi azîmdir Âyende ve revendiye nîmeti meb-zuldür Ve Şam çarşusu kurbinde Şeyh Ali tekyesi ve Baba Horasanî tekyesi ve Hind padişahlarından Celâleddini Ekber tekyesi tariki ka-dirîde mamur âbâdan tekyledir Cümle fukarayı Hindî anda sakinler-

[1] (Huccacı) kelimesi eksik.

dir Ve Hasanür Rai tekyesi ve Seyyid Ahmedül Bedevî tekyesi ve Nakşibend Bahaüddin tekyesi ve İbrahim Desavkî tekyesi ve Hacı Bektaş Veli tekyesi ve Cebeli Ebi Kubeysin ta zirvei âlâsının canibi şimalîsinde Şeyh İsmaili Celvetî tekyesi bâlâda evsafı tahrir olunmuş bir cihannüma tekyei ibretnüma bir âsitanei dilküşa bir tekyedir Andan tekyei Abdullahı Celvetî zamanı kadimde İmam Hasan hazretlerinin hanei şerifi imiş Ve hâlâ hayatda olup sohbeti şerifi ile müşerref olup duaı hayır senaları ile şerefyab olduğumuz Eşşeyh Abdurrahamanı Mağribî hazretleri kendi saadet hanelerin tekye inşa idüp mezhebi malikîde keşif keramet sahibi bir mürşidi merdi kâmil ve âlim ve âmil kimesnedir Ve bu şehri Mead içre cümle elli üç vekâledir Her biri kal'a misal kat enderkat hanlardır Vekâle tabir iderler Her birinde yüzer ikişer yüzer höcereleri var Akalimi seb'anın huccacları ve tüccarları bu vekâlelerde mihman olub cemii zîkıymet cevahir makulesi bulunup bîkıymet beyüü şira olunur Cümleden Şam vekâlesi ve Hâleb vekâlesi İrak vekâlesi ve Hind vekâlesi ve Yemen vekâlesi ve Habeş vekâlesi ve Mısır vekâlesi ve Cidde vekâlesi Bu hanlardan maada nice bin haneler vardır kim huccac zamanında sahibleri icare ile verüb huccac züvvar ile malâmâl olur

Evsafı imarethayi Mekkei Mükerreme Evsafı uyunu çeşmesarı şehri Mead yani Mekke

İhvani bavefaya puşide olmya kim şehri Mekke yedi Cebeli sengistan mabeyninde bir arzı yabisde vaki olmagile ahali Mekke mütemekkin olmak mümkün olmamagin edayi hac idüb herkes vatanına müteveccih olurlardı Hattâ Hazreti Ömer hilâfetinde bade edaül Hac nâdiler nida idüb mücavert murad idinen kimesneleri Mekkenen nefi iderlerdi Niçe düveli mülûkde bu hal üzre hac idüp bir merd mücavir olamazdı Ta ki Âli Abbasiyan hilâfetinde Harunür Reşidin Sittiyye ehli Zübeyde Hatun farizai neski Beytullah edayi hac idüp bir sene derya misal askerile şehri Mekke mücavir kalub beynel Abbas vel Ebtah bir cebel vardır kim Cebeli Arafatın canibi şarkîsi ve şimali mabeynine vaki olmuşdur Cebeli Mehib derler Anda bir uyunu cariye var idi Anı Zübeyde Hatun nice kûhkeni Ferhadlar ile ol cebeli âliyi dere ve depe nakb idüp nice uyunlar zâhir olup cümlesini bir yere cem idüp ilmi hendese üzre o uyunu zülâlin cereyanına göre ol kûhu bâlâları Ferhadî külünkler ile lağım-lar iderek ve bazı yerlerin üstad bennalar kârgir horasanile bina iderek Cebeli Arafata getirdiler Anda iki bürkei azîmler bina itdiler

Andan cereyan iderek Camii Meş'aril Harama ve anda bir bürkei muazzama inşa idüp andan Mine bazarı içre cereyan iderek Mescidi Biat nam mahalden ubur iderek Ebtahda iki bürkei azîmler ihdas idüp anlar leb berleb olduğundan maada şehri Mekke içre iki bürkei azîm bina idüp anlar dahi melân olup ol uyunu zülâl şehri Mekke içre rayegân cereyan idüp ehli Mekke def'i atşan iderlerdi Abı firavan uyunu revan sebebile Mekkei Mükerrreme öyle âbâdân oldıkim ilâ hazel an bir şehri bender olmuşdur *عمره الله الى انقراض الدوان* Eğer süal olunur ise şehri Mekke içre Âbı Zemzem var iken ehli Mekke suya ihtiyac mı çekerler denilse Beli öyledir Bir kerre Âbı Zemzemi nuş iden def'i atşan itdiğinden maada yirmi dört saat del'i cu dahi ider Amma sayir hammamat levazımata istimal olunmak memnudur Zira şifa niyyetine istimal olunur Anınla taharet cayiz değildir Hattâ vilâyeti Karamandan bir natıraş Karamanî Âbı Zemzemle taharet itdigiyçün hâlâ ehli Mekke ahali Karamanîye Ya Karamanî Ya kara imanî deyu şütumu galiza ile şetm iderdiler Tavifi Etrak ehli Mekke yanında gayet mezmum kavimdir Bu şehri Mekke içinde cereyan iden uyuna derler Bادهu Zübeyde Hatun Mekke ile Cidde mabeynehümasında Cidde nam bir karye vardır Anda bir nehri azîmi kehriz ve lağımlar ile benderi Ciddeye götürüp şehri Ciddei garkıâb idüp Cidde benderi dahi mamurat[1]larının yolları harab olub nice mülûklerin devletleri mürur idüp [2] *الرحمة والغفران* bir Mısır hazinesi mal sarf idüp tamir ve termim itdikim [3] huccac def'i atşan idüp sahibülhayratı duai hayır ile yad iderler Ve niçe bin hanelerin ve sarayı âlilerin altında birer sebilhane mukarrerdir Cümle sebilhanelerden mükellef Lahza bazarı başında Kızlar Ağası sebili gayet müzeyyen ve kubbei âlili kârgir binadır Canibi erbaası sakfı serapa nükuşu garibe ve acibe ile nakşi nigâr hanei Cin misal münakkaş bir sebilhanei zibadır Celi hat ile müzehhep tarihi var Amma izdihamdan kıraat olunup tahrir olunmadı Ve bu sebile muttasıl alettetib yirmi göz çeşmei canfeza vardır kim her biri birer âbı hayatdan nişan verir Cümlesi nehri Arafatdan cereyan ider Suku sultanî içre bir karye vaki olmuşdur Ve bu şehrin cümle han ve cami ve mesacid ve hammamat ve sebil ve çeşme ve bürkelerine gelen uyunu cariye Süleyman Han hayratıdır kim Arafatdan bir menzil baid yerden gelir Ve Sokollu Mehemed paşa ve Sinan paşa ve Haseki Sultan ve sayir selef padişahlarının çeşmeleri cümle bu

[1] Bağdad Köşkü nüshası (âbadan olub bادهu Cidde ve Mekkeuyun)

[2] » » » (Sultan Selim Han *عليه*)

[3] » » » (ilâ hazel an mamur âbâdândır)

Arafat nehrindedir Ve Cebeli Ömer kurbinde Süleyman Han çeşmesi otuz ayak taş merdüben ile enile (enilir) bir çeşmei haytı candır Tarihi müruru eyyam ile harab olmuş Ve yetmiş yerde sarayı âlilerde bu uyundan sarnic kuyuları vardır Ol şiddeti harda yah pare âbı zülâl sulardır Ve yedi yüz hanede dahi âbı hayat kuyular vardır Zira şehri Mekke bir dere içre vaki olmagile suyu çokdur Amma cümlesi gayri lezzetdedir Bu şehir içre olmak ile cümle Âbı Zemzem lezzetinde gerek idi Amma hikmeti Huda herbiri birer taımdadır Zira Cenabı Barinin Âbı Zemzeme nazarı taallûk idüp mucizei Hazreti İsmail ile zâhir olmuş bir âbı zemzemdır Ve şehri Mekke içre iki bülkei azîmler [1] var kim herbiri birer halici azîmdir Ruzumerre ehli Mekke ve yetmiş bin huccac ve niçe kerre yüz bin devabatı kesireye kovalar ile suyu keşan berkeşan çeküp cemii hayvanat ol bürkelerden âbı hayat nuş itdiklerinde deryada katra misal nakıs olmıyup yine leb berleb durur Mısır bürkesi dayiren madar sekiz yüz adımdır ve yirmi kulac amikdir Amma Şam bürkesi etrafı beş yüz adımdır ve yirmi iki zirâ amıkı (umku) vardır Ve şimal canibi kenarında nahli tuba misal bir dirahiti münteha kârgir bina içre hasıl olup sernigûn bürke içine şahaler salup saye salmış bir vacibüsseyir nahli azîmdir ki bir eşçara müşabeheti yokdur Ve bu Mısır ve Şam bürkeleri mabeyninde kırk aded kahvehaneler var kim her birinde ecnası mahlûkatden birer ikişer bin haşeratı fellahîn ile malâmaldır Amma bu kahvehaneler kârgir binalar değildir Cümle külbe misal ahşabat ile mebni olup hurma hasırı ile puşidedir Bunlardan maada şehri Mekke içre mükellef ve müzeyyen yetmiş aded kahvehanei mamureler vardır Herbirinde kıssahan ve medd(a)han ve şuara ve mıtrıban ve hanendegân ve remmasan bikir esmerüllevn menkûşeli kavazi Habeş cariyeler ile leb berlebirdir Ve çay ve badıyan ve kahve ve kaşer ve saleb ve mehleb ve leben ve baharlı mümessek eşribeler pişüp fağfurî ve hatayî fenacinler ile beyi olunur Kahvehaneleri mecmaülirfandır

Evsafı esvakı müzeyyene

Bu şehri Mekke içre cümle bin üç yüz dükkândır Amma bâlâda Şerif Berekât iclâsı mahallinde donanma olup cemii suku sultanî tezyin olunup tavsif olunmuşdur Amma hâlâ iki bezasistanı vardır Biri Babı Selâm kurbinde iki canibde kapulı kârgir bina elli dükkânlı bezasistanı lâtifdir Cemii dünyanın zîkıymet akmişei fahiri ve cevahiri

[1] Bağdad Köşkü nüshası (muazzamalar)

nadir dürrü yetimi bunda mevcuddur Amma Şam çarşusu kurbinde bir çıkmaz sokak içinde kırk aded kükkândır Bir başında kapusu vardır Bunda dahi anka hacegîler ve alay alay met'aların arz idüp beyi şira iderler Amma bu şehir içre tüccar mabeyninde bir temaşadır kim tabir olunmaz Bir bazirgân bir sevdakerden bir meta alsa akmişei fahiresine nazar idüp almak murad etdükde iki kişi birbirleriyle esbablarının yenleri içinde el ele verüp birbirlerinin ellerin bir kaç kerre sıkub murad maksudları üzre bazar idüp bir ferdi merdi âferide esrarlarından haberdar olmıyup İşrakıyan bazarı misal beyi şira idüp yük yük nice yüz bin guruşluk bazar idüp asla tekellüm etmezler Ve birbirlerinin yüzine dahi bakmazlar Garib temaşa bazarı beyi menyeziddir Ve bu esvakı sultanî içre dekâkinlerin ekseri attar ve bezzaz dükkânlarıdır Ve cemii hububat gılâl şehir içre meydanlarda ve bazı dükkânlarda fûruht olunur Ve bu dükkânlardan maada her hanenin kapusunda içeri bir soffası mukarrerdir Her kes metain ol soffalar üzre kat enderkat yığup nice yüz bin guruş bazar iderler Ve her kes kahve ve eşribei mümessek ve gülâb buhur ile tatyibi hatır idüp riayet ederler Bir gûne dükkânlar dahi bu bazirgânların kapuları manidir Bunlar dahi dükkân ad olunsa altı binden mütecaviz dükkân olur Ve bu dükkân han dükkânlardan maada her hanede zîkıymet cevahir makulesi ve akmişei fahire (i) diba ve şiyb ve zerbaf ve lâil yakut ve elmas ve zümrüd ve dürrüyetim lülüyi şehvar ve hurmuzu dürdane ve müşk ve amberiham ve abberi (anberi) gülfam ve zübad ve ıtrıshâhî ve kâdi ve mahî ve kâfurî ve sünbülü hatayî velhasıl cemii dünya kâlâyî fûruht olunup yük bağlanup yük çözüdür bir bender şehri muazzamdır Amma mekûlât meşrubat kısmından kaht galâ şehridir Cümle ehli Mekke Mısır mahtaclardır Mısırdan Süveyse andan keştilerle Ciddiye gelir Ciddeden bir günde Mekkiye gelüp azimet (1) olur Eğer keştiler Mısırdan gelmese âdem âdemi tenavül ider Zira cümle ehli Mekke müsafirîn ve mücavirîn ve zuafa ve bîmecal cümlesi tembelânî Horasan gibi ve surrei padişah(hî) ye (2) Asla çift ve çubuk idüp ziraat etmek anların katinde kahtı galâ olup nan ve nemek zîkıymet olur Gerçi Abbas ve Tayif ve Hicaz ve Habeş caniblerinden Harkova (خرق اووا) dan ve Musova (موصوا) dan ve Sevakin (سواكن) ve Dehlek (دهلك) ve Zeylâ (زيباع) ve Yemen caniblerinden çok hububat gelir Amma mevsimile gelmez Ve gelse kifayet etmez Şehri Mekke âdem deryası bir şehri azîmdir حفظك الله تعالى Ve cümle esvaklar pak ve pakize ve taamları nazifdir Cümle makû-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ganimet)

[2] " " " (ile geçinirler)

lât meşrubatından memedhu Beyti Emine hane(si)ki Hazreti Resaletin validesi hanesidir Ana karib bir dükkân vardır Herise [1] bişirirler Hazreti Resalet herisiye mayil olduklarından bu dükkânda herise tenavül idüp dua etmişlerdir Hâlâ ol dükkân içre ol herisecinin evlâd evlâdı tevasül bulup ol dükkânda herise bişirirler Amma herise değil rahatulhulkum bir nur macundur Hakir sahibi dükkândan süal etdim Kazganımız ve kefgir kepçemiz ve sahanlarımız Hazreti Resaletpenah tenavül etdüğü kazgandır [2] şhadet itdi Ve ehli Mekkedden nice kimesneler dahi نعم öyledir deyu tasdik itdiler Bu mucizei Resul dahi hâlâ zâhir ve bâhirdir Bazı huccac bu esrardan haberdar olup bu dükkânda teberrüken ve teyemmünen herise yerler kim cümle taamların seyyidi herisedir Hakkında nice hadisi sahihalar vardır (Hadis) قلت يا رسول الله في ليلة المعراج لما دخلت الجنة دل [Ve an Maaz معاذ رضی الله عنه] حب الهريسة من الايمان (Ve Huzeyfa biil Yemanî [3] او نيت طعام قال نعم الهريسة واكلتها دواء في قوتي اربعين يوماً سيدالطمام الهريسة في الدنيا والاخرة صدق رسول الله Ve mukavvi ve seriulhazımdır Amma içinde sehl razyane ve kimnun olsa gayet leziz olur Ve yeniçeri odalarında ve bostancı odalarında tabh olan herise dünyada yokdur Meğer yine İslâmbolda Zeyrekde (4) ola Anlara serçeşmei pehlivandır kim Hazreti Resalet huzurunda Hazreti Ali[5] kemerbeste idüp kûştegirane pîr perver olmuşdur İslâmbolda mezkûr âsitanlarında iki yüz mikdar merdüm hod div âsâ zırtıl zeberdest pehlivanları var kim matbahı keykâvüslerinde herisiye her pehlivan biner kerre saltuk [6] tokmak urdukları zaman Herisei kendin döversin er isen diyüp döge döge herise iderler Amma macunu ekber olur Ve buğdayları Tekirdağı kurbinde evkaf kuralarından Devedişî tabir itdikleri buğdaydır Ve Karadeniz sahilinde Karaharman kurbinde Beşdepe buğdaydır Nur iken nurun alânur olup anı tenavül idüp her bir pehlivan âdem ejderhasına döner ve Ejdi haya varır Hattâ Ohud gazasında sahâbei kiram Ya Resullah Küffarı bedkârı bedgirdar şarap içüp şeciâne üzerimize hamle iderler Ana biz nice müdavemet [7] idelim didiklerinde Hazreti Resalet buyurmuşlardır kim Herise ve buğday şorbası tenavül idin Ve sadayi Allah Allah ile küffar üzre hamle idin Mansur ve muzaffer olursuz buyurmuşlardır Andan cümle sahâbei herise tenavül etmeğe başladılar Anın için Mekkei Mükerreremenin herisesi meşhurdur Zira

[1] هريسة Keşkek.

[2] Bağdad Köşkü nüshası (deyu)

[3] قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اطعمني جبرائيل عليه السلام اشدها ظهري على قيام الليل داوعن عليه السلام

[4] (Zeyrek yokuşunda)

[5] Bağdad Köşkü nüshası (Yar Veli)

[6] » » » (Salk)

[7] » » » (Mukavemet)

Hazreti Resalet herise ve bataiha mail iderler. (قال عليه الصلوة والسلام) نكفها. بالبطيح فان ماء رحمة وحلاوت في الجنة ومن اكل لقمة ومن بطيخ كتب له ستون الف حسنة و محيي عن ذنوبه ستون سيئة Bu hadisi şerif üzere Mekkenin kavunu ve karpuzu dahi âbdar ve meşhuru âfâkdır Ve cümle meyvesi Şamı Cennetmeşam gibi olan şehri Abbasdan iki günde gelir Âbdar engürü ve şeftalisi velhasil cümle müsmirat makulesi Abbasdan gelir Amma şehri Mekke tenkütar sengistan yerde vaki olmak ile bağ ve bağçesi kesret üzere değildir Ancak şehir içinde on beş yerde besatînler vardır Mah ve sal sayf şitada sebzevatı eksik değildir Ve şehir içinde yetmiş yerde hurma bağçeleri vardır Ve Muallâda ve Ebtahda dahi yetmiş seksen bağçeler vardır Ekseriya Şürefalar bu bağlarda sohbet iderler Mahsulâtları hurma ve limon ve turunc ve kebbat ve rumman ve şeftalû ve cabeca izebi (inebi) âbdarı dahi olur Amma gayet mamur bağçelerdir Şerif Zeyd hazretlerinin bağı müteaddid höcereler ve kaalar ve gûnagûn maksureler ile inşa olunmuş bir bağı iremdir Ve Muallâda Mevlevîhane dahi bir mesiregâh bağıdır Ve cabeca servi dirahleri vardır Amma Rum escaratından çınar ve kavak sanavber ve şecerî cevz ve kestane ve üvez ve muşmula ve kiraz vişne ve emrud bu makule eşcarı müsmirat olmaz Amma bir senede dört kerre mahsul verir nabika (نابكة) derler bir meyve olur Bazı hanelerde firavandır Rumda Koca İli civarında hasıl olur Altı çekirdekli aliç misal bir meyvedir Ve lezzetde dahi öyledir Amma çekirdeği birdir Amma şükûfei gül ve nesrin ve benefşe ve reyhanı ve kâdisi çokdur Âbı kâdi ve âbı buhuru ve âbı ıtrîşahîsi rub'u meskûnda yokdur Hattâ hammamdan tulû itdikde huddamlar hekese mâi gül-âb ve mâi kâdi nisar etdiklerinde âdemin dımağı muattar olur

Evsafı hamma (ma)tı Mekke

Bu şehir içre has ve âm için hammam vardır Mahallesinde Sokollu Mehmed pasa hammamı gayetülgaye binayi lâtif ve havayi nazif hammamı safa bahşdır Serapa mermeri ham ile mefruş olunmuş pak ve pakize bir hammamı ruşinadır Bir hammamı lâtif dahi fatihi Yemen Sinan paşanıdır Bu dahi sekiz kurnalı pak hammamı ruşendir Bu iki hammamdan maada yüz kırk beş saray hamamları vardır Her biri hanedan sahibi Şürefaların binalarıdır Ahalii mahalleden dirig olunmıyup herkes ehil iyalile girüb zevk safa iderler Ve bu hammamların germablari hatab ile değildir Külhancılar şehrin har haşak müzahrafat zebilin süpürüb şehrin şahrahlari pak idüb hammamların külhanlarında ihrak iderler Bu hammamların kesreti sebebi ile cümle ahalii

Mekke öyle pekdirler kim gûya nev'i beşerden değillerdir Hakka ki sülâlei Âli Resul melek çehrei mükerrerlerdir

Sitayişi ehli Mekke ve eşkâli sâdâtı kiranı şehri Bekke

Ehli ukule nihan olmıya kim Ak Şemseddin zade Hamdi Çelebi *Kıyafetname* sinde tahrir etdüğü üzere ehli Mekkenin şekil şemayilleri siyah çerde ve bazıları ahmerüllevn ve esmerülvecih merali ve gazalî Hoten âhusu gözlü şirin sözlü ve münevver yüzlü esrarı derununda gizli Âli Haşimyandan bir alay hasibün nesib eba an ced çelebilerdir Amma âbı havası şehri Mekkenin şiddeti har olmağile halkı gayet zaif ve nahifdir Olkadar ehli huruf (1) kavmi değillerdir Barı sakil iş işlemeğe iktidarları olmadıklarından ekseriya ehli Mekke tüccardır Bir sınıfı dahi sadakai sultanî ile geçinirler Ekseriya ahali Mekke sevdayi tabiat olduklarında(n) halk ile hüsnü ülfet idemiyüp bevii şiralarında ve kelimatı örfiyyelerinde önf ile tekellüm iderler Bir kimesne anlardan bir meta almak murad idindikde elbette behai metaı süal etmek mesnundur Ehli Mekke dahi kıyme(t)in süal etdiğin metaa misal(2) on gurus der Sen hahi bazarı muhammedîdir deyu sekiz gurus disen derhal gazab âlûd olup ol şişe on beş gurusdur Sen dokuz gurus disen ol yirmi gurus diyüp inad ider Böyle lecuc kavimdirler Amma birbirleri mabeyninde yenleri icre el yapışup ellerin sıkarak işareti mahudelerile işrakıyan gibi bîzeban bazar iderler Hemen ibtida didiği bahai vermek gerek Zira anlarda hilâf bazarı yokdur Ve haramdan sakınurlar Amma gayetülgaye pak ve pakize çelebilerdir Cümle ırkı tahirden sâdâtı kiramlardır Amma Mısır sultanı Kayıtbay asrında sehl isyanları sebebile melik Kayıtbay Mısırdan on iki bin ahrec atlı asker ile alelgafle Mekkei basub cümle Şürefayı kayıd bend idüb nicesin nefyi beled idüp şehri Mekke içre yedi nefer sâdâtı kiranı alıkoyup Şürefalar ile ahdi misak itdiler kim bir dahi sebzgûn destar sarmıyalar Beyaz sarık saralar Ve Şerif olanlar kuyruksuz ata bineler Ve tekeltilerinin önün adına uralar Ve yalın ayak ata bineler Hâlâ bu ahdi eman üzredirler Amma müruru eyyam ile yine Mekkeye gelüp şehri Mekke Şürefalar ile malâmal olmuşlardır Amma asla yeşil sarık sarmazlar Lâkin gayri esbabları gayet muhteşemane Hind kâlâlarından zikıymet akmişei fahireler ile mülebbes olup beyaz suzenî ve mollayî ve bafteler ve kermsud ve hümaşahî ve sof ferace-

(1) Bağdad Köşkü nüshası (hiref)

(2) » » » » (mesela)

lerin gûnagûnların giyüp hıramani hıramani reftar iderek (1) Ve beyaz kûşe destarlarının önünde ve ardında birer ziraî mekkî taylesanı muhammedî sarkıdup bazıları gûnagûn zikıymet kişmirî ve lâhorî şal sarınırlar Zira Hind padişahından ve âyânı Hindistandan cemii Şürefaya Âli Osmandan ziyade surre ve atıyye ve tefaruk makulesi hedayalar gelir Amma Âli Osmandan gılâl çok gelir Ve ehli Mekke asla çakşır giymezler Cümle seravil ve beddavî gömlek giyerler Ve paylerine çerkezî ve cimcime ve paşmak giyerler Ve gerdenlerinde birer kişmirî şal mukarrerdir Ve sünneti Resule ittibaen gözleri mükahaldır Ve desti paları ve sakalları hınnalıdır Ve daima zifir taam tenavül etmezler Daima kahve ve kaşır ile kâk ve bakla ve zeytun ve hurma ve helva ve hoş âb ve pilâv ve şorba tenavül iderler Daima perhiz üzrelerdir Ekseriya taamı kesret üzre tenavül etseler hazm idemezler Zira şiddeti har âdemi berbad ider Böyle perhiz ile geçindiklerinden gayet tendürüst kavimdir Ol ecilden şehri Mekke içre hukema yokdur Gelse de kâr kisib olmaduğundan kararda olmıyup bir gayri diyara açılır Ve bu ehli Mekke şiddeti harda cima'dan dahi altı ay perhiz ederler Vadii Abbas nam yaylağa bir günde varup ateş yakmazlar Meğer tüccar ve Şürefa ola Ve serapa şafiyyülmezheblerdir Bazılarından Zeydi mezhebdır derler Nikâhı mut'a oldur kim bir âdem ehl(i) (2) bir aylık bir guruşa if'al babına çekmeğe kavil idüp bir aydan ücretin virüp ol herifi zarif ahar diyara gider Eğer iktiza idüp kalırsa bir guruşa ve beş guruşa ol avret ile bir kavil dahi idüp yahud bir gayri avreti alup murad meramı üzre nahirler Buna nikâhı mut'a derler Bu şehri Mekkede zamanı kadimde olurmuş Ol ecilden ehli Mekke mezmumlardır Amma asrımızda hakir bu ahvale vâkıf olmadık Anlara iftiradır Pak mezheb çelebilerdir Ve âlemi tufuliyetde sıbyanları gayet mahbub ve necib ve reşid gılmanları vardır kim (Beyit)

Reftara gelse ruhu musavver revan olur

Güftara gelse mucize İsa beyan olur

ebyatı anların hakkındadır Ve halkı hasib ve nesib azîmüşşan âlikadır kimesnelerdir Amma Ervam kavmi mücavirine rağbet itmezler Ehli Rum Medinei Münevverede safa iderler Zira cümle Ervam Medinede sakinlerdir Olkadar Şürefa Medineye müdahale idemezler Ve haki Mekke ol kadar rakik lâtifdir kim haki amber pakinden gûnagûn güzeler ve safalar tarh idüp anlardan Âbı Zemzem nuş olunup safa olunur bir haki tutyayi kimyadır

(1) Bağdad Köşkü nüshası (iderler)

(2) » » » » (sefer olsa)

Evsafı nisvanı Mekke

Bu şehrin zenanesi sahib cemal ve lâtifül itidal hubru peripeyker melek manzar beşer siyret ruları çardeh misal hüsnü cemal sahipleri tavusu bağı cinan revişli keklik sekişli bikri naşüküfte duhteri pakize ahter kâlîme havatînler var kim onların hakkında (Âyet) فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلاث ورباع onların hakkında nazil olmuşdur Masdarı beni âdemdir Gûnagûn akmişei fahire ile zer enderzere müstağrak olup serapa cevhere gark olup serlerinde zeri halisden ve sîmabdan takye ile ve bazıları zerduz ve zerbağ takyeler üzre siyah izarı harir bürünüp yüzlerinde nikab burka ve dudak ve saravuşı elvan renk harir ile vechi münevveri mestur olup mükehhal çeşmi gazalinden gayri bir yerleri görünmez gayetülgaye mesture havatînlerdir Amma Habeşe cevarileri var kim her biri amberi ham misal esmerüllevn gavaziler var kim diller perişan olur Bazıları kahvehanelerde alâmeleinnas raks iderler Arabistanın şanıdandır Ayıb değildir Cümle âsümanî iç edik ve âsümanî paypuş giyerler Bir zenane bir merdi Hudanın cenbinden güzer eylese itriyyat müşk anber amber zübat rayihasından âdemin dımağı muattar olur Bir gün hakir Süfyan şurahanesine ziyarete giderken bir remma havatîne rast geldim Meğer suru zifaf imiş Bir huhteri naşüküft (i) zeri zivere müstağrak itmişler On hatve baid rayihai tayyibelerinden dımağım muattar oldu Beş yüzden mütecaviz mektebi sıbyan arusun peşine düşüp Âmin Âmin diyerek mahalli muradına götürdiler

Evsafı mektebei sıbyan der Mekke

Cümle yüz elli mektebi sıbyanı ebcedhan ciğer kûşei pederan sıbyandır Selef padişahlarında(n) herbir mülûk birer mekteb inşa itmişler Amma bu mekteblerin evkafları metîn olması sebebiyle hacc ve halifelere ve cümle sıbyanlara beher sene surre ve atıyyeleri birer kat libası fahireleri sal besal mukarrerdir

Evsafı darülkurai Kur'anı Azîm

Kırk yerde darı kura vardır kıraati Hafaz ve kıraati Ebu Ömer ve kıraati İbni Kesir ve kıraati seb'a ve kıraati aşere ve kıraati takrib kıraat olunup şeyhi kurralarına ve bevvabına talebelerine vazifei muayyeneleri ve ceraye ve lâhmiyyeleri vâsıldır

Evsafı Darülhadis

Şehri Mekke'de kırk yerde Darülhadis vardır Dersâmları ve tale-

beleri vazifei muayyenelerin alırlar Amma ehli Mekke sevdâyî bir alay batıyyülhareke kimesneler olduklarında (n) ilme meşgul değillerdir Cümlesi tüccardırlar İlmi hadis ve ilmi hıfz Mısıra mahsusdur Meğer Mekke'de Ervamdan bazı mücavirîn olakim ilme meşgul olalar Yoksa ehli Mekke'de ehli ilim istima olunmamışdır Ve sair diyarın meşayihi kibarı gibi ehli tarik ve ehli tevhid mazannei kirame kimesne zâhir olmamışdır Zira sevdazede kavim olduğundan heva ve heves ve âsârı binaya meşgullerdir Şehri Mekke icre olan kat enderkat binayi âliler Haleb ve Şam İrakda yokdur Meğer ümmü dünya olan Mısırdan ola Ve ehli Mekke gayetülgaye zendost olduklarından hatunlarına mağlûblardır Havatînleri ne ferman eyleseler ferman berleridir Ol ecilden anlar avretlerin [1]beridir Cemii zamanda ehli Mekke'den cür'et zâhir olmamışdır Ancak âlâ vâla esbabları giyüp eli ve ayağı ve sakalı hınnalıdır Kahveden kahveye gidüp bir ibrik kahve ve bir kâhik ile hanesine gelüp kahvei nuş kâki tenavül idüp püsteri rahatde hab alûd olurlar Cümle mekûlat meşrubatları için çarşuy bazara muhtaclardır Avretlerine mağlûb olduklarından hanelerinde bir şey bişmeyüp gayet batı avretleri vardır Asla aş bilmezler Ve esbabı yıkamazlar Ve iblik eğirmezler Ve hanelerin süpürmezler Cümle levazımların bazardan görürler Bir alay müsrif ve müsrife akvamdırlar Amma malı karuna malik olmaları hasabile malı firavan sarf idüp esbabı ihtişama mayillerdir Ebaan ced böyle görmüşler Böyle giderler Murad maksudumuz zemmi nemleri değildir Hâşâ ve kellâ Ancak vakıı haldir kim tahrir olundu Amma âyân eşrafının Mine bazarında suru hitan itdiklerinde huccacı müslimîne ve gayri tüccar züvvara ziyafetlerine ve ikramlarına aşk olsun Ve şehri Mekkenin âbı havası şiddeti har üzre amma Abı Zemzemi ve havası zenanesine yaramışdır Amma hayvanatları gayet kadiddir Hususa fakir himarları Vadii Fatıma alefin bulmıyup huccacı müslimînin tenavül etdüğü hurma çekirdeklerin sıbyan kibar tariki âmdan cem idüb bir gice suda ıslayup himarlarına hurma çekirdeği verdiklerinde himarı fakir segâh makamında anırarak hurma çekirdeğin fasıl idüp hare geçirir

Evsafı şehri Mekke

İklimi sanii hakikîdedir Kürei arzın ta vasatındadır kim efvahi nasda Mekke dünyanın ortasındadır derler Hakikatülhal yine öyledir kim Hattı İstivaya karibdir Anınçün tul neharı gice ve gündüz beraberinden rubu' saat dirazdır Ve arzı beledi ve şebi yeldası on bir

[1] (Ferman) kelimesi eksik.

saat üç çeyrekdir Ve talii nücumu olmağile cemii halkı zevk ve safaya ve sürur ve şadmana ve hay huye ve saz ve söze maillerdir Ve bir âdem bu şehri Mekke icre müteellim ve pür ıztırap olsa fihal Haremi Şerife girüp Karadonlu Beytullahı müşahede idince derununda olan gamı enduh zail olup şad handan olur Anınçün ehl Mekke daima mesrur handandır Hattâ Şerif Berekât hazretlerin Hüseyin paşa efendimiz şerif nasb etdükde dellalar nida idüp Üç gün üç gice şadman olsun deyu fermanı hümayunu Mehemed Hanı Salis olup şehri Mekke nur iken nice kerre yüz bin kanadil ve meş'aleler ile çıragan olup nurun alânur oldu Ve taraf taraf Hüseyin Baykara meclisleri olduğu bâlâda mahalli ile tahrir olunmuşdur Velhasıl Mekkenin öl surur perisi [1] bile mesrur şadan oldılar

Beyanı mevtayi ehli Mekke

Firuzâbâdî nam bir müellif mekkei Mükerrerme esmaların cem etmiş Ol isimlerden biri Mekkiye (قرية النمل) Kariyyetül Naml derler Ve pir feta merhum olsa ol an öyle karınca üşer kim camapur huruc idince asaskiri naml dahi taraf taraf yürüyüş iderler Derhal cemaati mevta ol merhumu hanesinden taşra havlıya çıkarub teneşir üzere hazır idüp nısfüllel dahi olursa techiz tekfinin ve germabın hazır iderler Evvelâ kaidei Mekke budur kim cümle mürdeşuylara haber alup [2] def kudümleri ile gelüp bir hay huy ile makamı hicazda su salâları verirken mürdeşuylar mevtanın evvelâ tırnaklarını kesüp sakalın şane ile tarayup ibtida gayri su ile taharet verüp aşağı mankarizin pembe ile kalafat iderler Andan Âbı Zemzem ile abdest alır gibi ibtida iki ellerin ve mazmaza ve istinşak ve üç kerre vechin ve üç kerre yedi yümna ve yüsrasin ilelmurafıka varınca andan وامسحوا برؤسكم fehvasınca ربيع مسيح الرأس üzere başına mesh verüp recüleynlerin gasil ider Andan bedürütî gasil ile öyle olur kim gûya ol mevta taze can bulup tebessüm eder Canibi erbaasında buhurdanlar ile kâfurî ve amberler yanarak ve Kur'an tilâvet iderek gasil idüp yakasız gömleğin ve miskalı kefenin Âbı Zemzem ile ısladup geydirir Badehu gülâb misk [3] amberi ham ve mâi kâdi nisar iderek canibi erbaasın pembe ile sarup za'fıran ile güllâb saçup kefeni üzere za'fıran ile ربنا آتنا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة و قنا عذاب النار Âyeti tahrir idüp tabuta endirirler Tabutları dört ayaklı canibi erbaası parmaklı tulanîce bir nerdüban misal bir tabuttur Üstüne siyah Kâbe örtüsü ile setir idüb cümle cemaat ile

[1] Bağdad Köşnü nüshası (ölüsü ve dirisi)

[2] (Salup) olmak lâzım.

[3] Bağdad Köşkü nüshası (müşk)

meyyitin önüne düşüp def çulçüle çalarak abbasî alemleri açarak لا اله الا الله sadasına reha buldurarak Kâbei Şerif haremine girdikde cümle ehli mevta اللهم لبيك diyüp telbiye iderek meyyiti Altun Oluk altına koyup müezzinler Cenaze nemazına deyu nida idince nısfülleyle ise dahi Kâbei Şerif ehli tavafdan hâli değildir Mafevkında gerrubiyan bile tavafdadır Cümle cemaat hazır olup kanunu muhammedî üzre salâtı cenazei eda idüp meyyitin ihvanı bavefaları tabutu omuzlarına alup Kabei Şerifi bir hac sevabı olmak üzre telbiye iderek Kâ'bei Şerîfi yedi kerre tevaf idüp Babı Cenayizden yahud Babı Safadan çıkarub Sai Safa ve Merve sukından güzer itdirüp def kudümile cümle لا اله الا الله diyerek şenlik ve şadmanlık iderek gurafei şüheda olan Muallâ mezaristanında defn idüp imam telkin idüp her kes hanesine müteveccih olup ol mevta ضيفاله رب العالمين olup vâsılı Huda olur رحمة الله عليه Ve elbette ehli Mekkenin has ve âmı ve pîr civanı ve binti nisvanı her leylei isneynde ve leylei Cum'ada âdem deryası Muallâya varup fukaralra cüz'î ve küllî tasadduklar idüp nan pareler ve Âbı Zemzemler bezl idüp Kur'anı Azîm tilâvet iderek kabrin başı ucuna huşu tuyur için sular ve hintalar koyup gül reyhan korlar Bu hal üzre haftada iki kerre mevtayı ziyaret idüp öyle riayet iderler kim gûya mevta değildir bir hay âdem ziyaretine varmışlardır Hasılı kelâm mevtaya bu riayet bir diyar halkına mahsus değildir Müjde ol cana kim Mekke'de merhum olup badelfevt cümle ahibbasile ziyareti Beytullah (1) tavaf idüp bile tavaf iden ihvanları tavaf etdikleri hac sevabın ol merhuma hibe iderler Bilâ şübhe ehli Cennetdir Hakir bu hale vâkîf olup ol bazarda muhayyer bazar merhum olacağı geldi Buna böyle gıpta idüp tamamı hama düşdüm اللهم يسر يايسر Ve bazı ehli hal olan kimesneler kurbü Hakka takrib için Mekkei Mükerreremenin canibi erbaasında olan cebeli müntehalarda defn olunması için vasıyyet ider Feradé ferade anları beyan ider

Beyti Şerifin canibi erbaasındaki cebelullahı beyan ider

Evvelâ bâlâda tahrir olunmuşdur Amma Mine Mine [1] bazarının şarkı ve şimali mabeyninde bir cebeli sagire vardır ki ana Cebeli Sebir derler Bi kavli İshak Hazreti İsmail evlâdları anda mefundur Ve İsmâile nazil olan kurban bu cebelden tulû idüp bu cebel dameninde kurban olmuşdur Hâlâ Menhar nam bir mahalli vardır Bazı huccac Mine kurbanın bu cebel damenindeki Menharda iderler Hâlâ

[1] İki defa yazılmış.

ziyaretgâhdır Ve Beyti Şerifin canibi şarkisinde Beyti Şerife hayil *Cebeli Ebi Kubey's* Bâlâda mufassalan evsafı tahrir olunmuşdur Amma nice bin sahâbei kiramin nazargâhı Hazreti Resalet penahın Şakkul Kameri anda vaki olmuşdur Kabaili Kureyş beyninde bu cebele *Cebeli Emin* derler Hâlâ teferrücgâh ziyaretgâhı hassı âmdır Andan *Cebeli Ahmer* ve *Cebeli Ahşeb* Bu iki cebeli münteha Mekkiye mudıldır Bu cebeleynin hakkında hadisi şerife vardır قال رسول الله صلى الله وسلم لا نزول مكة حتى نزول اخشيها buyurmuşlardır Amma *Cebeli Ahmerden* *Cebeli Ahşeb* ulu dağdır Ve *Cebeli Nur* Mekkenin şimalinde bir saat yerdir Münkirlerden Hazreti Resaletpenah muhtefi olduğu mahaldir Garı hâlâ ziyaretgâhdır Ve Mine bazarı kurbinde *Cebeli Muhsab* جبل مخصب Muteber cebeli müntehadır Ve yine Mine bazarında Camii Hayf kurbinde *Cebeli Mürselât* Hazrete Sürei Mürselât bu garda nazil oldu Ziyaretgâhdır Ve *Cebeli Hara* Bu cebelde bir garı azîmi musanna' vardır Hazreti Nebiyyullah anda mahfice ibadet iderdi Hâlâ ziyaretgâhdır Ve *Cebeli Cezzel* Bir münevver küçük dağdır Lâkin mertebede âlidir Ve *Cebeli La'la* جبل لواع Mekkiye hayildir Ve *Cebeli Safa* Mekkenin canibi şarkında şehir içinde Safa mahallinde bir alçak cebeldir Hadisi şerif ile müsbetdir kim ısrat saâtde zuhur idecek dabbetülarz bu cebelde mahbusdur buyurmuşlardır Hattâ Hazreti Resalet bu mahalde Sai Safa iderken desti şerifindeki asâ ile *Cebeli Safaya* darb idüp asânın darbın dabe istima itdi buyururlar imiş Ve *Cebeli*

Evsafı ziyaretgâhı eshabı kiram der Mekke becanibi Babı Muallâ ve ziyareti Kuburu Şüheda

Ehli züvvara hafi olmıya kim kurafe (i) Muallâda cümle yetmiş beş kubbedir Cümlesinde selef padişahları ve hilâfet makamında kayim makam olan Şürefalar ve gayri Şürefalr ve âyân kibarı Mekke ol kubbelerde medfunlardır Amma cümleden binayi cedid ve kârı pesendid olan sene 1008 tarihinde merhum olan Şerif Zeyd hazretlerinin(1)âlisidir kim iremzatül imad misilli bir kubbei musanna içinde mefundur Cemii ahaliî Mekke şehadet iderler kim otuz sene keşif keramatın beyan idüp hayrile yad iderler Ve buna karib Kubbei Şerif Abdullah bir azîm âsitanedir Ceddi Abdül Muttalib yüz yirmi yaşında iken Hazreti Resul yedi yaşına baliğ idi Size Allah emaneti virdim Tayyibi hatirile mukayyed olun didükde Hazretin ceddi Abdül Muttalib merhum olup bu mahalde medfundur Abdullahın karındaşdır Ve Ebi Talib Hazreti Alinin babasıdır Öyle iken Hazret ile

[1] (Kubbei) kelimesi eksik

Hazreti Ali bir yerde feta oldılar Bedehu Hazreti Resalete kırk yaşında nübüvvet gelüp senei âşirde Cebeli Ebi Kubeys üzre münkirîn Hazretiden çardeb olan mahı tâbânı iki şak ile ikisi dahi koynuna girüp biri bir yeninden biri bir âstininden çıkup yine semada yek pare olsun Sana iman getirelim diyüp mucizei istediler Hazreti Resalet Cenabı Hakka tazarru ve nalişler idüp secde idüp derhal muradı münkirîn üzre sağ eli ihamile mahı münevvere işaret idince mah iki pare olup nüzul idüp mubarek yenlerinden çıkup yine semaya uruc idüp yek pare oldu Bazı münkirîn islâm ile müşerref oldu Bazılar Hakka ki Ya Muhammed Sehharı kâmilisin diyüp dalâletde kaldılar Hikmeti Huda bu Şakkul Kamer gicesi Hazretin ammisi Ebi Talip merhum oldıki nübüvvetin onuncu senesi idi Hazreti Resalet cenazelerine hazır olup cehaletde kaldı deyu Hazreti Ali nemazın kılmağa rıza vermiyüb Muallâda defn etdiler Hâlâ bir kubbei âli içinde medfundur Amma sair kıbablar gibi müzeyyen ve hudamları yokdur Amma haremde gül gülistan ve bir kaç nahlistanları var Gayet leziz danedar hurması olur Ekseriya Acem huccacı Hazreti Ali pederidir deyu ziyaret iderler Ve huuddamı Ebi Talibim diyen talibi male ihsan in'am iderler Ve ziyaret idüp giderler Ve Andan yukaru şimal tarafına kayalar dibinde *Kubbei Hadice* Bu Hadice malile Hazreti Resalet nübüvvetden evvel Şama karib Bosra şehrine ticarete gidüp intifatı kesire idüp mali firavan ile Mekkiye avdet etdiklerinde Hazret yirmi beş yaşında idi Hadice Ana kırk yaşında seyyibe iken Hazretin menkûhası oldu Ve Hadicei Kübradan dört zükûr evlâdı Resul müştak oldu Evvelâ Kasım Mekke mütevellid oldu Ve Tayyib ve Tahir ve Abdullah Medenîlerdir Ve dört inas dahi Hadicei Kübradandır Evvelâ Sitti Rukıyye ve Sitti Ümmügülsüm Bu ikisi Hazreti Osmanın ehli beyti olduğundan Osmanı Zünnureyn didiler Ve Hazreti Fatıma dahi Hadicedendir Hazreti Aliye virdi Ve Sitti Zeyneb dahi Hadice Anadandır Hazret anı dahi nikâhile Ebul'Âs bin Rebi' bin Abdül Uzza (ابوالعاص بن ربع بن عبدالمزی) hibalesinde idi Amma Hazreti İbrahim ibni Resul Mısır Meliki Mukavkis Hazreti Resalete alâtarikulhedaye bir kılıc ve bir katır ve iki cariye gönderdi Hazreti Resalet Zülfikar deyu kılıc ve Döldül deyu katırını Hazreti Aliye verdi Ve bir cariyei şair Hassana ihsan eyledi Ve cariyei Mariyei kendüleri kabzai tasarrufa alup Hazreti İbrahim andan oldu Amma sekiz evlâdları cümle Hadicei Kübradan tevellüd eylediler Badehu Hadice Ana altmış beş yaşında Mekke vefat idüp bu Muallâda defn olundu Hazreti Resalete nübüvvet geldükde nisadan ibtida imana gelen Hadicei Kübradır Zükûrdan ibtida imana

gelen Eba Bekri Sıddikdir Bazı ehli Siğer Eba Bekirden evvel imana gelen Hadicedir derler رحمة الله عليه ki ümmülmüminîndir Bazı ehli siğer Hazreti Resaletin validei müşfikası Emine Hatun dahi bu kubbede medfundur derler Bazıları yok Hazreti Resaletin pederleri Şamdan tüccar ile gelirken Medine kurbinde Darüt Tabia (دارالتابيه) nam mahalde merhum olup anda defn olundu Ve cümle malin ehli Medine hıfz idüp badehu Emine Hatunu ki Hazretin validesidir Hazretè intikal iden malı ahzi kabz için Hazret altı yaşında iken Hazret ile Medineye varup bir ay şehri Yesribde meks idüb Hazretin malı mevrusun alup Mekkiye rucu idüp Ebu Enam nam mahalde Hazretin validesi Emine Hatun merhume olup Ebu Enamda defn olundu Ve Hazreti akrabaları Mekkiye getirdiler Badehu Hazret Mekkedden Medineye hicret itdikde validesinin na'sın Ebu Enam (1) mahalden çıkarub Medinei Münevvere Baki'inde sud anası Halime Hatun kubbesinde defn itdi derler المهديت على الراوى Amma ehli Mekke Beli Medineden gelirken Ebu Enam (2) mahalde merhume olup na'sın Mekkiye getirdiler deyu ehli Mekke ve ehli Medine mabeyninde bir mücadeledir vesselâm Badehu sen 959 tarihinde Sultan Süleyman Hadicei Kübra üstüne bir kubbei âli ve türbedar vali vaz eyledi kim kubbei nuru mehbatdır Ve babı saadeti canibi şarka mekşu(f)dur Ve kubbei pür envarı beyaz kirec ile puşidedir Ve bizzat kendüleri kagan arslan misal kubbenin ta vasatında diba ve şiyb ve zerbağ ile mestur zer endrzer bir sanduka içre âsudedirler Ve bu âsitanei ekseriya nisa tayifesi ziyaret idüp sandukai Hadicei gûnagûn şükûfeler ile tezyin iderler Ve öd ve amber ve kâfur yakup rayihadan züvvarın dımağı muattar olur Ve bu kubbei âlinin iç yüzü kenarlarında celi hattı müzehheb ile

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ان الذين سبقت لهم منا الحسنى اولئك عنها مبعدون)

Âyeti tahrir olunmuşdur Ve yine bu kubbe içinde çarkûşe bir kafes şebeke içre Şerif Mes'ud Hazretleri medfundur Sandukasının zarfı olan yeşil atlası zerduz üzre karı hayyam ile ol zarf üzre

(مولانا السيد الشريف مسعود ابن ادريس ابن حسين ابن ابو يعين ابن بركات)

ابن محمد ابن بركات ابن حسن ابن عجلان ابن فاطمة الزهراء)

terkim olunmuşdur Ve bu kubbenin kiblesi canibinde bir küçük kubbede Hazreti Abdullah Zübeyr ibni Avam ibni Huveylid

[1] (Nam) kelimesi eksik.

[2] Burada da öyle.

ibni Abdüluzza ibni Kusaydır Dedesi Hazreti Eba Bekire mün tehidir kim validesi Abdül Muttalib kızıdır ki Hazreti Resaletin babasıdır Hazretin yakın akrabalarındandır Mevlûdu Nebinin yirmi dördüncü senesinde Zübeyr ibni Avam ve Talha bin Abdullah bir günde vücuda gelüp Zübeyr Hazret ile Yemene ticarete girdiler Hazrete nübübüvvet geldikde ibtida Hazreti Eba Bekrüs Sıddik saniyen Zübeyr hazretleri iman ile müşerref oldular Ve ehli Cennetdir diyüp Hazret tebşir idüp Aşerei Mübeşşereden oldılar Sene 43 tarihinde Mervan Himar Şam halifesiiken Hazreti Zübeyr Mekke ve Medine ve Yemen ve İrak padişahı idi - Hazreti Resalete karabetleri sebeble Hazretten ve Ayişi Sıddika rivayetile bir kaç hadisi şerif istima etmişlerdi kim Hatim Kâ'bei Mükerrerme dahilindedir deyu hatimleri[1] olmuşdur Ana binaen Hazreti Zübeyr zamanı hilâfetlerinde Hatimi kal' idüp Kâ'bei Şerife zam idüp bir sutuh tahtında Beyti Şerifi tevsâ idüp garbında bir bab dahi inşa idüp züvvar huccac guruh guruh bir kapudan girüp bir kapudan huruc iderlerdi Badehu Âli Emeviyyundan Mervan Himar [2] Zübeyr hazretleri üzre Yusuf Haccacı Zalimi serasker tayin eyleyüb yetmiş bin askerle Haccac Mekkei muhasara idüp [3] şile cabeca rahnedar idüp ahir Hazreti Zübeyr nassı kat'da ولاذوق ولاجداله في الحج Haccacı Zalim zulm idüp Halreti Zübeyri Babı Selâmda ma'nukan salb etdi [4] Altun Oluk divarın müceddeden bina itdi Ve canibi garb kapusın sed idüp [5] Derunu Kâ'be (i) hak hacir pareler ile doldurup bu hal üzre [6] der Badehu Hazreti Zübeyrin validesi Babı Selâmdan ubur iderken Hazreti Zübeyri maslûp görünce Dahi bu hatib minberden inüp vaız nasihatın tamam itmedi mi diyüp ubur idince Haccaca Zübeyrin validesi şöyle didi deyu takrir iderler Haccac dahi ârifi kelâm Bildikim Zübeyrin validesi nezaketle Zübeyrin dardan enmesin reca idüp derhal endirüp techiz tekfinin hazır idüp Zübeyri kendi elile gasil idüp cenazesi nemazın kılup yedi kerre na'sı Zübeyre Beyti Şerifi tavaf itdirüp ta Muallâya varınca tabutu Zübeyri Haccac zahrında götürüp Muallâda defn idüp bir günde ruhu şerifiçün Haccac bir hatmi şerifi tamam etmeyince hareket etmedi Zira Haccac Zalim gayetülgaye serî cari hafızı kelâmullah idi Hattâ Kur'anı Azîmin cemii eczaları ve

-
- [1] Bağdad Köşkü nüshası (istimaları)
 [2] » » » (Zübeyrin istima idüp)
 [3] » » » (mancınık ta)
 [4] » » » (Ve)
 [5] » » » (hâlâ şimdiki tarzı bina itdi)
 [6] » » » (kodılar)

hizibleri ve aşırıları ve begâvendleri [1] var ise cümle Haccacın tarhıdır Ve cümle mevtaya badessalâtı cenaze [2] Beyti Şerifi tavaf ettirmek Haccacdan kalmışdır Ve Zübeyr hazretleri üzre kubbei anlar inşa idüp Zübeyrden sonra Mekke ve Medine ve Yemen ve İrak (a) Haccac halife olup adli dad ile velvele ârâ olup badehu hakkında اصالح الظلمه didiler Amma Haccac zalimliğla meşhur bir âlim kattal kimesne idi Andan Kabri Binti Hazreti Eba Bekir ve kabri Binti Hazreti Osman Bunlar birer kubbei sagireler içinde âsudelerdir Ve bunlara karib ziyareti Şeyh Osman Haravn ve ziyareti Şeyh Kennas ve ana karib ziyareti Hazreti Sa'd bin Ebi Vakkas Mevlûdu Nebinin sene 23 tarihinde vücuda geldi Hazreti Resalete nübüvvet geldiği gün islâm ile müşerref oldu Amma bu hakir yedi yerde ziyaret etmişimdir Ve ana karib Hazret Maadi Kerb (حضرت مەدی کرب) sahâbei kiramdandır Ve Hazreti Hamzanın kafadarı ve yârı garıdır Ve ziyareti Abdullah İbni Abbas Cemii müfessirîn ve muhaddisînin pîr perveridir Hazreti Resaletden mezundur Ve kabri Hazreti Fazl ibni Abbas Bu dahi sahâbei kiramdandır ve pederleri müfessirîn ve muhaddisdir Ve kabri İmam Abdülkerim bin Havazin امام عبدالکرم بن هوازن Müşiridir İkisi bir mevzide medfunlardır Ve kabri Süfyan bin Ubeyne سفیان بن عبينه Bir kimesnenin sığırı hasta olsa bu kabrin hakinden ol gâvın haşasına bir surre ile bağlasalar biemrillâh âfât [3] bulur Anıñün kabri Süfyanı Surî derler Hazretin kayın babasıdır Habibe nam kızın Hazrete virmişdir kim Muaviyenin hemşiresidir Ve kabri Ebi Hasanül Şevlî (ابی حسن الشولی) Ve kuburu مها سرت الخیر da nice bin sahâbe (i) kiram ve evlâ (d1) zevilihtiramlar âsudedirler Bunda dahi dua müstecabıdır Ve kuburu Delasur (قبور دلاصور) Mekke gazasında şehid olan sahâbei kiram ve nice bin âyân Şürefayi kibarlar medfundur Bu dahi ziyaretgâhı has ve âmdır Ve Şeyh Alaiüddini Nakşibendî hazretleri telifatı kesiriye malik sultandır Muallâda medfundur Ve ana karib kabri Musa Eş'ari Namı Abdullah bin Kubeyns idi Hicretin 44 senesinde merhum olup Muallâda defn olundu Müddeti ömreş sene 21 Ve Âli Emeviyyundan Mansur Devanki Şam halifesi iken Beyti Şerife gelüp Haremi Şerife bir minarei âli inşa idüp nice hayrat hasenatlar iderken ارجمی الى ربك emrine itaat idüp dârı bakaya rihlet etdi Sene 581 Müddeti ömür sene 62 sene 3099 [4] Malatya kal'asın bina itdi Muallâda ziyaretgâhdır Amma gayet hesabî olup bir dankı hesab itdi-

- [1] Bağdad Köşkü nüshası (secavendleri)
 [2] » » » (salâtülcenaze)
 [3] » » » (ifakat)
 [4] » » » (309)

giyçün Mansuru Devanki didiler Ve kabri Ümmülmuminîn Meymune bintiül Haris Abdullah bin Abbasın deyzesidir yani validesinin kız karındaşıdır Hicreti nebeviyyenin 8 senesinde Sitti Meymune nefsinin Hazreti Resalete hibe idüp firaşi Resule dahil oldukda bu Âyet nazil oldu *و امرأة مؤمنة ان و هبت نفسها للذي* Âyeti nazil olmuşdur Badehu sene 61 tarihinde merhum olup Muallâda âsudedir Müddeti ömreş sene 55 Ve dahi buna karib kabri *Abdullah ibni Ömer ibnüül Hattab* *رضي الله عنهما* Hazreti Ömer nübüvvetin ikinci salinde islâm ile müşerref olduklarında bu oğlu Abdullah beş yaşında idi Pederlerine tebaiyyeten islâm ile müşerref oldılar Hazreti Resaletin hatunu Hafaza binti Ömer ibnüül Hattabın liebin ve ümmün bu Abdullah karındaşıdır Hazretten iki bin altı yüz otuz hadisi şerif nakl ider Gayet mün'im kimesne olduğundan bin kul âzâd idüp seksen üç yaşında Abdül Melik bin Mervan hilâfetinde sene 84 tarihinde merhum olup Muallâda defn olundu Ve kabri *İmam Abdurrahman bin Şuayb bin Ali bin Ebr bin Sinanün Nessabî* (سنان النسابى) Kitabüs Sünen müellifidir Ahdi Muktedirbillâhda merhum olup beynes Safa vel Merve haneler mabeyninde medfundur Ve kabri *Elmevlâ Zeyrek zade Şemseddin Ahmed Efendi* Süleyman Han şehzadelerinin hocası iken Beyti Şerife gelüp badettavaf merhum olup Muallâda medfundur Ve sengi mezarında tarihi merkumdur Ve kabri *Mehemmed Şah bin Hızır Şah bin Mehemmed Essir* (Eşşehir) bi ibnüül Hacı Hasan Medineden Mekke mevleviyyetine nakl idüp seneteyn mutasarrıf olup ahir yeri Babı Muallâ oldu Bunlardan evvel Medineden Mekke mollası olmaduğundan bunlar hakkında ulemayı Mekke Kadiyül Haremeyn didiler Cenazesine yetmiş bin huccac hazır olup ol gice kabri şerifi üzere yedi kerre nur nazil olduğun cümle ehli Mekke görüp kabaili Arabda Ve liyyi Rum deyu şöhrat bulup ziyaretgâhı has âmdır Sengi mezarında tarihi vardır Ve *Emevlâ Şemseddin Ahmedül Hüseyinî* Bağdadîzade demek ile meşhur imiş Mekke mollası iken merhum olup Ebi Talib civarında medfundur Bir sofai âli üzere muhteşemane merkadi vardır Ve merkadi *Eşşeyh Abdurrahman Karabaş* Muallimi sultan olan Ömer Efendinin biraderi kihteridir Amasyevîdir Mekkei Mükerrerme payesile mütekaid iken sene tarihinde merhum olup Muallâda Mevlevîhane hatiresinde âsudedir Cenbinde tevabileri bir sebil inşa idmişler Azizi mezbur talâkati lisan ile ve selâseti beyan ile revnak bulmuş şeyhi âli beyan idi Ve ziyareti *Elmevlâ Mahmud Efendi* Şehri Manastırdandır Mekke mollası iken merhum olup Muallâda *Şeyh Cinan Efendi* hazretleri cenbinde medfundur Sengi mezarında bir âşık celi kalem ile (Sene 1026) tahrir eylemiş Ve kabri *Elmevlâ Per-*

viz Efendi Sultan asrında nişancı paşa Abdi Beğin hizmetinde neşvü nema bulup bazı medarislere mutasarrıf olarak fazileti bâhire sahibi olmak ile kendüye Mekke mollalığı sadaka olunup anda merhum oldukda Hadicei Kübra civarında defn olundu Müteaddid merazı vardır Ve ziyareti *Elmevlâ Hüsam Efendi* Diyarı Hamiddendir Mekke mollası iken Filân gün merhum oluruz Bizi hayır duadan feramuş etmen deyu vasiyyet idüp hikmeti Huda vakit tayin itdikleri saat merhum olup Zübeyr hazretleri kurbinde medfundur Fazılur Rum deyu ehli Mekke ziyaret iderler Ve Kutbu Âfâk *Elmevlâ Mehemed bin Âlaiiddinül Mekkîyyün Nehrevanîyiül Kadirî* Haki Cennetmeşamı Mekkei Mükerrermedendir Ruma iki defa gelüp cemii ulema ile mubahasei ilm idüp cümle ulemaya cevap verüp Mekkei Mükerreme fetvasile Mekkede Süleymaniyye medresesi ihsan olunup ömrü âhir oldukda Muallâda şerif Suud [1] itdiler Amma asrında gûya İmamı Gazalî Sani idi Kesreti seyyahatde tahsili ulûm idüp yedi tulâ sahibi olmuşlar idi Ve kabri *Hazreti Kutbu Mekkî Ziyaretgâhı* has âmdir Ve buna muttasıl *Elmevlâ Hüseyniül Malikî* Fuzalâyüddehreyn [2] kimesne [3] Münzevi olmagıyçün Murad Hanı Salısdan Mekkei Mükerremede Süleymaniyye medresesin reca idüb Kutbu Mekkiye [4] hazretleri yanında defn itdiler Ve *Kabri Elmevlâ Mirza Mahzum Yevmi Arafatda* cemii ibadullah *ابيك اللهم ابيك* sadasına ağaze itdükde monlayi merkurum bir kerre *ابيك* diyüp ruh teslim idüp Meş'aril Haramda bir sofa üzre sengi mezarı tarihile mastur malûm kabri pür nurdur *رحمة الله عليه* Ve *Kabri Vankulu Mehemed Efendi* Mekke monlası iken *لقره* marazından merhum olup Ebi Talib kurbinde medfundur Savmaî güftesi ile sengi mezarının müzehheb tarihi vardır Ve ziyareti *Eşşeyh Gubarî Efendi* Akşehir şehrindedir Mekke monlası iken merhum olup Muallânın Ebtah nam mahalline karib medfundur Ve *Merkadi Elmelâ Ömer bin Mehemed* Sultan Osmanı Saninin hocası iken Mekke mollası olub bin otuz senesinde İslâmbolda derya doğduğu [5] gün mevti haberi gelüp haylı bügâ eyledik Zira pederimizin gayet muhibbi sadıkı idi Hamdi Huda elli iki seneden sonra ziyaret müyesser olup ruhu şerifiyçün bir Yâsini Şerif tilâvet idüp sevabın ruhuna hibe eyledik Muallâda Kutbu Mekkî civarında bir kârgir bina soffa üzre muhteşemane âsudedir Sengi mezarında

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mesud cenbinde defn)

[2] " " " (fuzalâyüddehir)

[3] " " " (idi)

[4] " " " (Mekkî)

[5] " " " (dondduğu)

(خواجه عثمان خان غریب عمر بن محمد سنه ۱۰۳۱)

tahrir olunmuşdur Merhum gayet zühdü takvada sahibi vera' ve savmı Davuda müdavim idi Ve zâhir batında kıdvei kümmel bir meşayih gibi bahrülulûm kenzülfühüm ehli kanaat kimesne idi Ve Kabri Elmevlâ Abdülvasi bin Hızır Selim Şahı [1] Sani ulemasındandır Mekke mollası iken sene 645 merhum olup Muallâda Şerif Sa'd civarında medfundur Kabri Vasi demekle şöhrat bulmuşdur Ve kabri Elmevlâ Ruş(en)î zade Gurafei Muallâda Zübeyr hazretleri civarında medfundur Hamdi Huda bu bâlâda tahrir olunan sultanların cümlesin ziyaret idüp rızaenlillâh kimine Yâsini Şerif kimine Surei Tebareke bazısına Surei Tekâsür bazısına Surei Fatiha tilâvet idüp sevabların ruhu şeriflerine hibe eyleyüp şefaatinin reca idüp ruhaniyyetlerinden istimdad taleb idüp cümlesile âşinalık kesb itdük هذا من فضل ربي رحمة الله عليهم اجمعين وسلم تسليماً كثيراً

Amma şehri Mekke içre hayatda olan müstecabüddave ve sulehayı ümmetden olan kimsneleri ve hukukun kesb itdiğimiz âyân eşrafları beyan ider

Evvelâ serçeşmei ulemayı din varisi ulûmu evvelini velahirîn (beyit)

*Serfirazı ulemayı a'lâm
Rüknü din hazreti şeyhülislâm
Varisi vahidi ilmi nebevî
Baisi zindegii şer'i kavi
Vâizü milki melik nasırı din
Müftii devri zaman ruyi zemin
Gördü müsvedd(e)i aldı hame
Yazdı ismine seyhatname
Hamdi billâh ki tamam oldu kitab
Kilki sehvim ola Ya Rabbi savab*

Bu zikrolunan veliniam enfendilerimizin sohbeti şerifleri ile müşerref olup duai hayırları i'e şerefyap olup cümlesinden himmet reca idüp husuü nazarlarile behremend mümtaz olduk (Beyit)

*Minnnet Hudaya ermişim ol servi kamete
Şükrüm budur ki kalmadı hasret kıyamete*

Bu günlerde şurut kuyudile alâkaderülîmkân edayi farz idüp ca-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Evvel)

nibi Mısıra azimet etmeğe bel bağladığımız mahalde Şerif Berekât hazretlerinin iclâsında bulunmamız sebebi ile harcırah üçyüz sikkei hasene ve bir habeşî gulâm ve bir heccanı benam ve bir hissânı sürhendam ve bir boğçe esvab ile bir şemame amberi ham ihsan idüp hakir ile serdarı zafer şiarımız olan veziri ruşen zamir Sarı Hüseyin paşa hazretlerine gönderdiği metaları beyan ider Evvelâ on iki re's safinatulciyad neslinden küheylân esbi saba sür'atlerin gerdenlerinde şecereleri ile hissânı hüsündarlar kim herbiri birer semendi taziler idikim raksı cevelân etdikde zöhre misal reftar iderdi Cümleden biri Mısır havvaresinden eşhebtazi ve bir dahi bedevî rakkas yazi ve bir dahi nesli musafaha Fırat ve bir dahi nesli cüfe muteber at ve biri S'aidî ve Necidî ve biri nesli tureyfî ve biri ك.م. zarifî ve biri dahi kebişei Bağdadî ve biri Mahmudî ve biri Seylâvî ve biri Âli yemenî Bu zikrolunan esbi saba reftarlar üzere on iki tavaşi habeşi şirin güfta(r)ları ki سبحان الخلاق her biri merali ve gazali Hoten âhusu gözlü esmerüllevn pak libaslar ile melbus pençei âfitab mehi tab tavaşe idi Ve on iki dahi hissane kısraklarını licamları on iki Habeşe siyah çerde cevarilerin destinde ve on iki tavusî hicinler üzere birer Foncistan zengili memlûkler ile hedayalar geldi Dahı ardı sıra boğçe boğçe gûnagûn akmişe(i) fahireler ve Kandeharî ve hezarî kûşe destarlar ve Hindistan şugulü seriri bînazir ve pususkâri sihri mübîn mertebesi piş tahtalar ve gûnagûn höcreli mücevher zîkıymet sanduklar kim herbir höcreler içi lâil yakut ve elmas ve zümrüd ve seylân ve piruze ve aynı semek ve aynülhür ve akikı yemenî ve lü'lüü mercan ile leb berleb idi Ve Hind tefaruklarından elvan elvan suzenî mak'adlar ve münakkaş destimallar ve pişgirler ve Göçerat ve mollayî ve zagî ve susiler ve hatayîler ve diba ve şiyb ve zerbağ ve bafteler ve Loristan ve لورستان ve Kışmirî şallarının envaından ve bir tobra amber ve bir tobra müşkü hatayî ve tobra panzehri marî ve gâvî ve gazalî panzehirler kim her biri biner derde devadır Ve bir heccan horcu ödü maveraî ve ıtrı şahî ve batı padişahî ve kalyemiski hayvanî ve iki deve barı Lehsa ve Basra kargısı seramed köndürler gönderdi Paşa hazretleri bunların yerine Şerif Berekâtın kethüdasına buyurdular kim Biz bu metalara hayran değiliz Ancak Şerif hazretlerinden istikamet hizmeti isteriz Eğer istikamet ider [1] anları idelim Eğer padişahın doğrusı ise bu saat paşahımızın vekili mutlakiyım Bana Kâ'bei Şerifin miftahların göndersin Yohsa bizim bu makule har haşake ihtiyacımız yokdur diyince Şerif kethüdası tarafatülayan içre Şerif Berekâta varup macerayı serencamı nakl idince Şerif hazretleri

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ler ise biz anlara kerem ihsanlar)

الامر امرکم diyüp alayı azîm ile Beyti Serifin miftahın cevahir zarf içre setr idüp paşa hazretlerine teslim olunup Şerif kethüdasına ve yedi bölük serdarı Mısıra hil'ati fahireler giydirüp Şerif hazretlerine bir semmur postin kürk ihsan idüp Şerifin gönderdiği hedayaları kabul idüp neccablar ile iclâsı Şerifi ve miftahı Mekkenin vusulin Âsitanei Saadete ilâm idüp kendüler dahi Medinei Münevvere canibine hareket etmeğe şuru itdiler Hakir(e) olmahalde gelen hedayadan bir haylı eşya ihsan idüp dahi cemii Şürefalardan peyda etdiğimiz eşyaları Ciddiye götürüp Ciddede Hazreti Havva (A) namızını ziyaret etmeğe gitdiğimiz beyan ider

Evsafı menazili benderi kal'ai Cid(de)

Evvelâ Şerif hazretlerinin ihsan itdüğü hicin şütürlere dört gulâmımızla süvar olup şehri Mekkenin haricinde mahmalle ciddarında[1] Ziya (re) ti Şeyh Mahmud bir alçak kubbe içinde âsudedirler Şehri Mekkenin cenub canibi nihayetindedir İki yüz mikdarı fukara haneleri ve nahli hurmaları ve müteaddid mesacidleri vardır Anı ubur idüp cenup tarafına gidüp şahrahın tarafeyninde ârâmgâh için kahvehaneler vardır Her birinde mıtırıp ve gavazi Habeşe kızlar vardır Anlarda biraz teneffüs ve istirahat iderek altıncı saatde

Evsafı vadii Cidde [2]

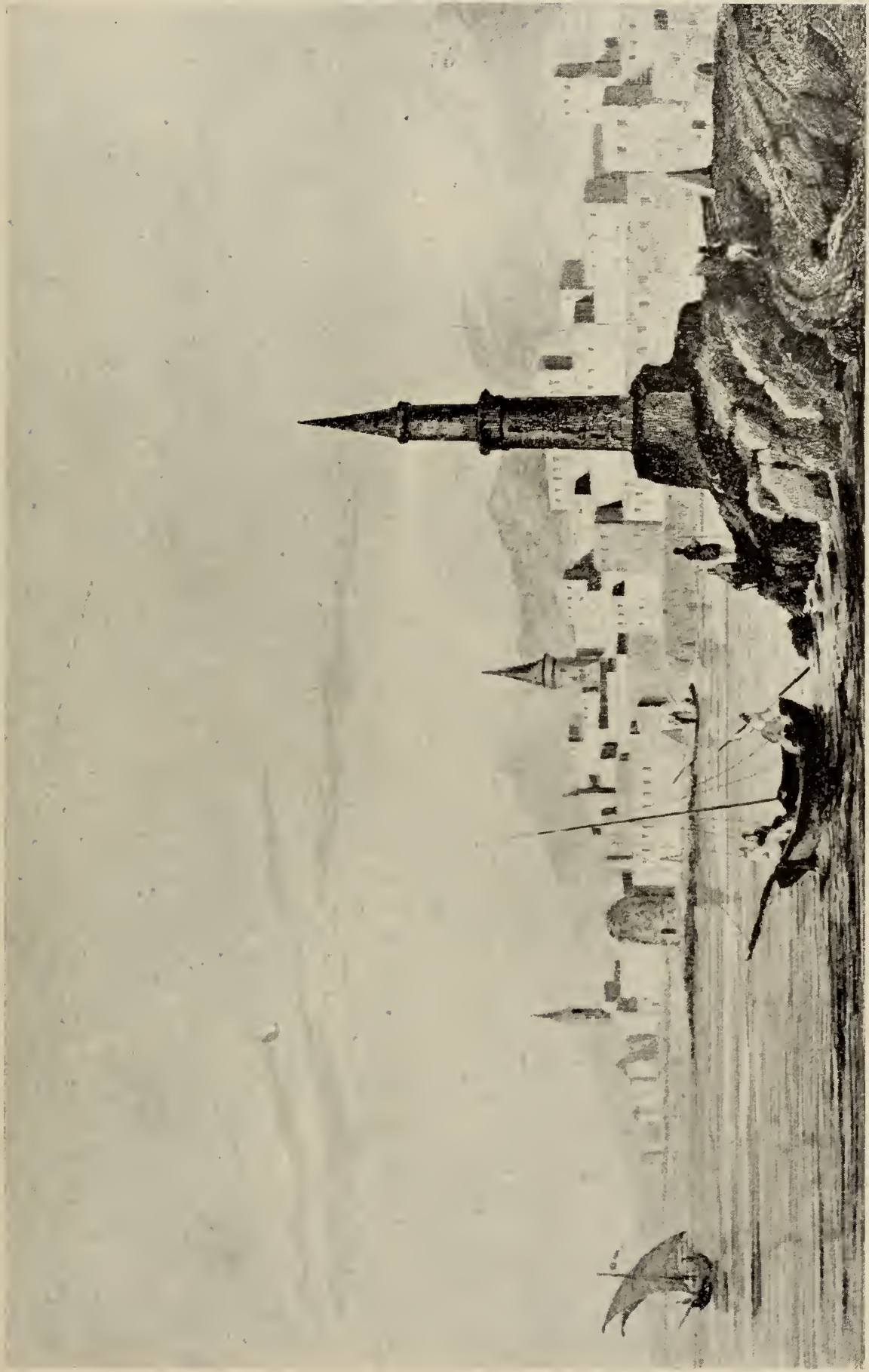
Eyyamı kadimde şehri mamure imiş Amma hâlâ bir kaç kahve hane ve bir kaç Anda yolun sağ canibinde

Ziyaretgâhı ehli Hazreti Âdem ve Ümmü beni âdem Hazreti Havvayı Mükerrerem

İbni âdemi zade hamile olduklarında vatani aslîmiz olan batnı şerifleri üzre bir küçük kubbe vardır Çöl çölistan yerde olmağile olkadar müzeyyen değildir Amma yeşil atlas ile puşide sanduka içre âsudedirler Amma kubbeden taşra seri saadetleri ve hakipayi şerifleri üzre çakıl makıl makulesi ahceratlar yığılıdır kim ol hisab üzre kaddi şerifi yetmiş adımdır Melek Ahmed paşa hatunu Kaya Sultan merhume bu Havva ana üzre yedi kubbe inşa etmeğe malinden elli kise ifraz idüp bu Ciddede olan abı zülâli Ciddiye ve şehri Ciddiye cereyan itdirmeğe taahhüd itmişdi Amma vaz'ı hamilde

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mahmeli ciddavîde)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (Hidde)

(Youannin, et Van Gaver, Arabie)

Cidde
(XIX. *astv*)

merhume olup böyle hayratı azîm müyesser olmadı Ve Hindistanda Serendil (سرنديل) dedir derler Amma bunlar kavli zaifdir Beli Hubutu Âdem Serendile vaki olup eşki çeşminden zencebil ve fülful karanfil hasıl olurdu Badehu kırlangıc kuşunun vesatetile Âdem ve Havva Cebeli Arafatda mülâkat olduklarıyçün ve anda buluşup biliştikleriyçün Cebeli Arefe derler Zira Hazreti Havva Ciddiye hubut etmişti Âdem Havva Mekke deresinde niçe zaman sakin oldular Ve Cenabı Bari anlara ziyareti tavaf için Cennetden beyti mamuru edimi arza nüzul etdirdi Herbar anda ibadet iderlerdi Badehu Mekke sengistan yer olmak ile ziraat için Cenabı Bari Hazreti Âdemi Şamı Şerif kurbinde Havran sahralarına gönderüp anda ziraat idüp tenasül buldular Ve her sene beyti mamura gelüp tavaf idüp Arafata çıkarlardı Bikavli müverrih İshak Hazreti Âdem sene muammer olup Cebeli Arafatda merhum olup Matbahı Âdem olan mahalde defn olundu Yohsa Serendile gitmedi deyu tasdik ider Ve Hazreti Havva Âdemden sonra müddeti ömür sene muammere olup bu Cidde kurbinde Habil ve Kabil ve Şit nebi Havva Anayı defn itdi derler لا يعلم الغيب الا الله Ve bir rivayetde Hazreti Nuh Tufanda (n) bir yıl mukaddem Hazreti Âdemin cesedi şerifin Arafatdan ve Hazreti Havvanın Ciddeden çıkarp terütaze vücudu şeriflerin tuzlıyup kızaklar ile çekerek Küdüsü Şerifde defn itdi derler المهديت على الراوى Ve müverrihi âlemler tahriri üzre Hazreti Âdemin ikişer evlâdı doğardı Cümle kırk bin evlâdı oldu derler Ve âdetullah bunun üzerine cari idikim bir oğlan ve bir kız doğardı Ol kızı batnı aharda doğan oğlana virirdi Bu dava için Habil ve Kabil katl itdi Ve ibtida ruyi zeminde kan idüp isyan iden Kabildir kim emri Hakka itaat etmedi Hubutu Âdemden beru yedi bin otuz sene olmuşdur رحمة الله عليهم اجمعين Havva Anayı ziyaret idüp yine cenub canibine gidüp canibeynde mamur ârâmğâh kahvehaneleri seyir temaşa iderek

Evsafı benderi şehri kadım Kal'ai Cidde

Sene tarihinde Mısır padişahlarından Sultan Gavrinin binasıdır Hind ve Yemen ve Aden Basra ve Lehsa Habeş ve Süveys iskelesidir Senede bin pare Celebe ve Polta ve Karka ve Galyon gemiler gelüp gümrük alınır bir benderdir Ve lebi deryada gümrüğüne hurde derler Paşa tarafından bir Ağa Şerif hazretleri tarafından bir Şerif malı gümrüğü refakat üzre tahsil idüp nısfın Cidde beği ve nısfın Şerif Hazretleri alır Fatihi Yemen Sinan paşadan beru Şerifler bendere müdahale etmek kanun olmuşdur Amma senevî bervechi adalet bin beşyüz kise

hasıl olur azîm benderdir Ve Kala'sı lebi Kulzümde dayiren madar iki bin adım şeddadî misal sengin bünyad binayi metîndir Ve bu Kal'anın cenubu ucunda yine Bahri Kulzüm kenarında iç kal'ası vardır Yine büyük kal'a köşesine muttasıldır Dayiren madar altı yüz adımdır Bu dahi hacir binadır Cidd(e) paşası cümle askerile bu iç kal'ada sakindir Kapusu Yemen kal'ası canibine mekşufdur Şarka nazır bir kapudur Amma taşra büyük kal'anın iki tahta kanantlı kakuları vardır Biri Mekke canibine biri lebi deryaya nazırdır Paşası Mısır beğlerinden bir tuğlu ve yahud iki tuğlu beğdir Üç yüz âdem ile hükûmet ider Ve yüz elli akçe kazadır Kadıya senevî iki bin gurus hasıl olur Amma Mekke mollalarına bervechi arpalık ihsan olunur Mahkemesi kal'anın ortasındadır Ve cümle üç yüz sagir ve kebir dukkânlardır Amma beyazistanı yokdur Ve lebi deryada kal'a misal bir hanı azîm vardır Baklacı Mehmed Bey binasıdır Kal'ıye haylı imdad olup kal'a metanet buldu Ve altında cümle mahazinler ve dekâkînlerdir Ve bundan gayri yedi hanı dahi var Cümle zîkiymet eşya ile memlûdur Amma hammam ve imarat ve medreseleri yokdur Herkes deryaya girüp gusül iderler kim hammam suyundan elidir Ve cümle suları bârânı rahmetden sarnıcdır Ve iki cemaati kesiriye malik camileri var Biri gümrüğe karib lebi deryada Camii bir minareli tarzı kadim camidir Eimme ve hutabasının vazifei muayyeneleri gümrüklerdendir Biri kal'adan taşr(a) da Camii Bu dahi müfid muhtasar camidir Bunlardan maada mesacidlerdir Amma suyu bu şehrin matekaddem cari imiş Ol zeman mamur âbâdan ve bağı irem imiş Badehu Şürefalar rahı âbı harab idüb Rumili (li) tavattun idüp tagallüb etmesin için su yolların harab etmişler Cidde nam mahalde üç âsiyaba kifayet eder âb nabdır Berriyeye cereyan idüp gayib olur Hâlâ tarikı âm üzre yolları zâhir ve bâhirdir Cüz'î şey ile yine Ciddeye cereyan ettirmek mümkündür Öyle olsa Cidde bir benderi maşa olurdu Şerhinde buyururlar kim [1] Bu hadisi şerif senedile rivayet ider kim [2] şeyir temaşa idüp Mekkeden getirdiğimiz meta'larımız Fincancı Reisin keştisine koyup ve on ferde kahve Kara Hasan Reisin firkatesine koyup Hind zevrakına ve beş ferde nayib merkebine iki tavaşi ile ve bir mamlûkümüz ile gemilere koyup Allah(a) tevekkül olup süd karındaşı çelebi ile ve Cidde hâkimi Baklacı Mehmed Bey ile vedalaşub üç gulâmımız

[1] Bağdad Köşkü nüshası (içinde)

[2] » » » (Ve bu Ciddeyi)

ile Mekkei Mükerrerime avdet idüp gelürken yine Hazreti Kur'anı şerif tilâvet idüp sekiz saat yine

Mekkei Mükerreme

Ol gün Medine huccacı Medineye müteveccih oldular Hakir dahi Mısır huccacile hac etmeğe Hüseyin paşa efendimizden mezun olup yüz filori ve yedi deve ihsan idüp Mısır veziri Kethüda İbrahim paşaya mektublar verüb evvelâ Özbek Beğe ve yeniçeri serdarı Kayseriyeli İbrahim Ağaya ve Şerif Çavuşa ve Âsitane kulkethüdası Burunsuz Ahmed Ağaya hakiri paşaya vâsıl eylemeleri için tenbih te'kidler idüp dest puslerle ve duai hayırlarile şerefyap olup veda idüp mufarakat eyledik Andan yine varup şurut kuyudile tevafı veda etdükde bu duai tilâvet ide اللهم لانجمله آخرالمهد من بيتك الحرام وان جعلته فوضى عنه الجنة يا ارحم الراحمين deyüp yedi sutu itmam idüb makamı İbrahimi bâlâda tahrir olunduğu üzre ziyaret idüp veda Zemzemi nuş idüp geru geru يا بيت الله الوداع diyerek bügâ idüp Babı Safadan taşra çıkup Safa ve Merve mabeyninde yedi kerre bâlâda tahrir olunduğu üzre Sai veda idüp Hamdi Huda bu tertib üzre garib ve zaif ve bîçare seyyahı âlem Evliya sene 1082 tarihinde ıskatı fariza(i) hacetül islâm ve neski tavafı ziyareti itmam itdik Âlimane nice bin şurut kuydu vardır Amma bu hakir âşıkane ve sadıkane etek dermeyan idüp var kuvveti bazuye getirüb ihtimamı tam ile iki yerden gayret kemerin kuşanub böyle tavafı ziyaret itdik Allah kabulü dergâh idüp yedi kerre müyesser eyliye Dahi ziyade şurut kuyudların tahrir eylesek bir mücelled kitab olur Amma hakir ümmî âdemlere elzem levazımından على ما فرض الله üzre tahrir itdik Ferayizi hacdan ve vacibat mustehabat sunnetden bir şart nakıs olmamışdır اللهم ائلم ورسوله Böylece hac idenin haccı sahihdir İnşallahü taalâ vesselâm tilâvet edenler ve istima iden canlar ruhiyçün pîr perverlerimiz ve üstadlarınız ve hukuku valideyn ruhiyçün Allah rızasıyçün fatiha Hamdi Huda Mekkei Mükerremede binayi İbrahimden beru böyle haccı şerif olduğun ve böyle şadmani ile Haccül Ekber olduğun bir müverrihi âlem tahrir etmemişdir Hakir şevkimden beher yevm on iki kerre tavaf ve Sai Safa iderdim Ve üç kerre yevmiyye Umre iderdim Ve her şeb üç kerre tavaf iderdim Ve her tavafı yedişer şart olmak üzre ve her leyl yine huddamlarımla birer kerre Umre iderdim هذا من فضل ربى vesselâm Bin seksen iki Zilhiccesine [1] sinin yirmi altıncı günü Mısırdan gelen üç bin askerın bini Mekkede muhafzacı kaldı Ertesi Mağrib huccacı Medinei Münevveriye revane oldular Yir(mi) yedinci gün kırk bin huccacı Mısır ile Mekkei

[1] (Sine) fazla yazılmış.

Mükerremeden Medinei Münevvereye müteveccih olup yine Umriye niyyet idüp âlât silâhımız ile esbi tazilere süvar olup bazı ahibba ile veda iderek ve Muallâ ziyaretgâhları içre Surei التكاثر tilâvet iderek bir saatde

Ziyareti Vadii Umre

Anda ikî rikât nemazı veda sünnetdir Herkes kılmaz Edayi salât idüp hukuku valideyn için dua idüp andan 6 saatde

Menzili Kasabai Vadii Fatıma

Bir sahrada hurmalı ve karpuzlu ve nebatat kiyahatlı ve âbı hayatlı yerdir Andan yine canibi garba 5 saat

Menzili Bi'ri Osfan (عصفان)

Âbı hayat suyu bulunur Andan yine garba çöl çölistan içre 12 saat

Menzili Kudeyde

Çöldedir Suyu yokdur Andan yine şimale çölistan içre 17 saat

Menzili Rabia eşmesi

Âbı hayat sulu bir kasabacıkdır Bunda bin seksen üç Muharreminin hilâlin gördük Andan 14 saat çölde

Menzili Müstahsen [1] sebili

Suyu yokdur Andan 15 saatde yine çölde

Menzili Kasabai Bedr Huneyn

Âbı hayat sulu mamur kasabadır

Sergüzeşti [2]

Hikmeti Huda bir devemiz kalup barını gayri deveye tahmil idüp huccac ile ileri huddamlarımız gitdikde hakir iki gulâmımla bu bati deve kalkar mülâhazasında olup Dah Leşmisin derken sabah yıldızı henüz nümayan oldukda bir beddavî gömlekli ve eli nabutlu Arab fetası zâhir olup اش هذا جبل بطلان diyüp deveye bir iki nabut ur-

[1] Revan Köşkü nüshası (Muhsin)

[2] Revan Köşkü nüshası (hakir)

dukda fakir deve canı acısından kıyama gelüp bir haylı gitdi Hakir safa idüp İnşaallah Bedr Huneyne yetişdirir endişesindeyiz Amma huccac uzadığından haberimiz yok Hemandem deve O' (عوع) deyüp düşdü Derhal Arab nabudile şütüre bir kaç darb itdi Amma kâh yire karib gelüb يا سلطانم هذا جبل لحم شحم ملاح و سمين جمال ملاح diyüp yakın gelür Asla buna vücud virmiyüp yine devenin yanına vardık Hemen Arab didi Hemen iki sada is (ti) ma idüp herhal üç Arab yanımıza gelmeğe kasd itdiler Hakir bildimki Kerbelâ günüdür Hemen tirkeşe el idüp oklukdan bir kaç ok çizme koncuna sokup eğer hanesinde iki tabancalı tüfenkler kurup belimde hazırbaş idüp yine gulâm larıma tenbih idüp anlar dahi âmâde durdılar Hemen üç fellâh nabutlarına tükürüp bizden tarafa hücum idince tarafımızdan iki sada dahi istima olunup hemen Arablar bizi bırağup ol sadaya doğru gitdiler Hemen bir Özbek âdemi feryadı oldu Bize Hay Atlı karındaşlar deyu feryad itdiler Hemen hakir üzerlerine at bırağup vardıkda bir piyade âdem dal kılıç şemşirbazlık iderek Arablardan halâs olup bize karşı gelüp Hay benim oldaşım ve karındaşım deyu özbekce feryad idüp ileri at sürüp Bire vurun kahbeler (i) deyu bir kurşum hakir iki kurşum memlûklerim atup hamdi Huda Rüstemin kurşumu Arabın birine isabet idüp mel'un düşüp mürd oldu Rüstem gulâm başın kesdi Amma öbür garib Özbek cenk iderken başına nabut ile darbı şedid eyleyüp şehid eylemişler İki mel'un Arablar firar idüp mürd olan mel'unun seri bîdevletin gulâmlar alup merhum Özbeğin karındaşı esvabların ve bir kemer ile malın alup sabah karib oldukda merhumu kum ile defn idüp yine devamız yanına gelüp gördük ki ol deveden bir fayide yok Anda bırağub fakir Özbeği piyade önümüze katup vakti şafiî oldukda geruden bir atlı ve dört piyade Arab ellerinde harbeleri öyle seğirderek gelmede Hemandem Özbek Aman şu gulâmın biri bana sodağın versin Men yahşi tirendazem Anların cirinin canın aparabilemiz Ey perverdigâr diyüp Behram gulâmın sodağın ana verüp beline bağılyup şahraha yöneldi Biz dahi cenge âmâde olup giderken bu mel'unlar yakın geldiklerinde Rüstem gulâm elinden başı bırağub beş dirhem beş karış avcı boyu tüfenkden bir kurşum atınca biemrillâh atına isabet idüp at iki ayağ üzre kalkup Arab tebesi üzre yıkılıp yaya Üzbek piyade üzerlerine seğirdüp ileri varup mel'unun mızrağın alup bizden tarafa gelüp anlar geru kaldılar Nısıf saatde yine rahımıza beş kerre geldiler Hamdi Huda bize bir hata irmeyüp köpek cengi ide ide anlardan bir kelle ve bir mızrak alup Bedr Huneyne selâ [1] Amma orduyi islâm içre bir vaveylâ olmuş-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (selâmetle dahil olduk)

kim Evliya Çelebi gerude devesile kaldı Tüfenkler atılırdı Cenkde şehid oldu gibi Orduda yokdur [1] Hamdi Huda selâmetle huccacı müslimîne kavuşup ma'rekemiz dasitanı dastan oldu Allah hatadan saklasın Kulkethüdası Ahmed Rum seyyahati gibi sanırsın Bir deve için geru kalırsın Canından korkmaz mısın deyu vâfir itab idüp bir deve ihsan eyledi [2] Eşine on beşine değer Şam beledîsi bir şütürü ner idi kim gûya dabbetül arz idi Bedr Huneynden 13 saat dere ve depe ve kayalı yollar ile

Menzili Kasabai Cüdeyde

Âbı hayat suları vardır Andan yine şimale dere ve depeli ve kayalı yollar ile 12 saatde [3] vâsıl olduk Ve suyu azdır Andan yine dereli ve depeli yerler ile 19 saatde Ali kapusın geçüp

Menzili Kal'ai Medinei Münevvere

tahrir olunmuşdur Amma bu gülşende iki gün meks idüp Ravzai Mutahhara camiinde bir Mevlûd olmuşdur kim diller ile tabir olunmaz Vechi üzre evsafın tahrir eylesek tatvili kelâm olur Amma bin seksen üç Muharreminin yedinci gicesi cemii ulema ve suleha ve eimme ve hutaba ve meşayihan ve âyân eşrafı Medine Haremi Şerife cem olup on iki bin kanadiller ile derunu cami ve minareler zeyn olup bin yerde şem'i aseli kâfurîler ve fanusu cinanlar ile çıragan olup Hazreti Resalet nur endernur içinde nuru mahz idi Hemen nurun alânur oldu Saf saf ve esnaf esnaf huzzarı meclis yerli yerlerinde oturup meydanı hareme bir kürsi getürüp Mevlûd han uruc idüp makamı hicaza âgaze idüp muşşehleri âhenk ederek bir Melûdu şerif tilâvet itdikim *بين قبري ومنبري روضة من رياض الجنة* hadisi şerifi maznununca cümle uşşakan müş-takan gûya Cenneti Me'vaya girüp hüsnü savtdan gıdayi ruh bulup taze can buldılar Kâmil üç saat bu tertib üzre can sohbeti itdiler Badehu Hazreti(n) rahmi maderden müştakak olduğu mahalde cümle ümmeti Muhammed ayağa kalkup tazim etdiler Ol mahalde huddamı Resul olan tavaşiler yetmiş seksen yerde micmerlerle öd ve amber ve güllâb ve ıtrı şahî nisar iderek Camii Nebi içinde cemaatin dımağları muattar olup badehu nice yüz tabla mümesseş şekerler ve eşribei gûnagûnlar(ile) âşıkânı atşananı sakyiderek ikram etdiler Bu hal üzre yedi saat sohbeti has olup duai hayır ile itmam itdiler Alessabah müm-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (deyu taraf taraf süal olunmuş)

[2] » » » (Bizim kalan devenin on beşine)

[3] » » » (Menzili Kuburüş Şüheda Kasabası yokdur)

kün olduğu mertebe ziyaretler idüb yine Hazreti Hamzaya varub anda Şeyhülharem Davud Ağa ziyafetin Emirülhac Özbek Bey ile tenavül idüb yine Mediniye geldik Andan alessabah nefirler çalınub göc yarağına âmâde oldılar Garib Mısır huccacı Medinede iki gün ancak oturub zevk idemezler Zira üç konak yine Bedr Huneyne karib gerü dönerler Ol tenk tar yollarda Şam huccacına rast gelmek için Medinede meks idemezler Amma Mekke'de Şamlıdan evvel varub çok otururlar Ve bir kerre Şam huccacı ile iki asker Cüdeyde deresinde rast gelüb bir azîm kıtal olaldan beru Mısırlı Medinede iken [1] gün meks idüb hareket iderler Hakir hemen üçüncü boruda yine Hazreti Resalet Efendime varub şebekei şerifine bu âsi yüzüm sürüb ziyareti veda idüb *bu duai tilâvet etdim*

السلام عليك يا رسول الله نسئلك ان تسال الله لا ينقطع آثارنا من زيارتك
وحرملك بان يعيدنا سالمين و غامين الى او طائنا و ان يبارك فيما و هب لنا من الوالد
وحوّل من النعم و يرزقنا الشكر على ذلك اللهم لا تجعل هذا آخر من زيارت قبر نبيك
فان توقيتني قبل ذلك فاني اشهد في مماتي و اشهدته في حياتي ان لا اله الا الله وحده
لا شريك له و ان محمداً عبده ورسوله ربنا آتانا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة و قنا
عذاب النار سبحان رب العزة عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين
diyüb Elveda Ya Resulullah Elveda diyüb geru geru gide vesslâm
صدلك شكر خدا yine ziyaret müyesser olub âsitanei saadetin pus idüb melil
melil Babı Selâmdan selâmetle haymeme gelüb yola tedarik görmeğe
âmâde olurken Medine kal'asının Şam kapusından taşra

Ziyareti Buzaa (زيارت بوضاعة)

Bir mesciddir Ve bir havuzu vardır Hazretin mesiregâhıdır Anda dahi ibadet idüb salimîn ve ganimîn maskatı re'simiz olan mahmiyyei İslâmbola vâsıl olmamız reca eyledik Andan yola revane olup Medineden kibliye 6 saatde

Menzili Bi'ri Ali

de huccacı Mısırın gerusi gelmek için ârâm idüb andan kalkup yine

Menzili Kuburu Şüheda

andan

[1] Bağdad Köşkü nüshası (iki)

Menzili Cüdeyde

Andan beş saat gidüb Bedr Huneyn yolu solumuzda kalup Mısır yoluna bir dere içre saptığımız mahalde Şamı Şerif huccacının delil bayrakları nümayan oldukda acele ile Mısır yoluna revane olup Akabei Durbbîn (عقبه در ب بين) derler bir mahuf ve muhatara sa'b kayalı yer imiş Mısır Emirülhaccı Rıdvan Bey merhum tathir itmiş Şam ile Mısır yolu bu mahalde fark olunduğuyçün Akabei Durb bîn derler Ve bu akabei ubur idüp mugeylânlı ve kayalı yollar ile ubur iderek 8 saatde

Menzili Sakife (منزل ثقفه)

Suyu yokdur Ancak Rıdvan paşa bir kaya dibinde bir bürke inşa eylemiş Sakıyeleri var Suyu bürkiye beb berleb idüp hayvanatlar içerler Bu menzilden gayri Mısıra garb canibine doğru gidilir Mugeylânlı vasî dereler içre bazı kumsal yollar ile 14 satde

Evsafı menzili kasabai Yenboülber

Bir çölistan rimalistan yerde sarı kayalı alçak dağlar dameninde üç yüz kâgir binayi Urban evli ve yetmiş seksen dükkânlı ve âbı hayat akar sulu ve bi'ri mâlı mamur kasabadır Ve bir küçük camii vardır Ve tarzı kadim minaresi var Amma han ve imaret medrese ve hammamı yokdur Lâkin hurma bağları gayet çokdur Ve gayet leziz danedar ratıb olur Ve Şerif hazretleri hükmünde sancak payesi ile bir şerif beş yüz âdem ile hükûmet ider Ekseriya halkı şütürbanlardır Ehli Medinenin galâlin taşırlar Develeri çok Müna'im kavimdir Ve yüz elli akçe payesile kazadır Âli Osman tarafından Medinei Münevvere mollasına arpalık payesile sadaka olunur Ve âbı havası lâtifdir Cabeca mahbubesi duhteri pakize ahterleri vardır Ve bu Yenboülberrin canibi şimalinde bir dağ vardır Ana

Cebeli Resuy (جبل رسوى)

derler Bîhasıl ve bîmahsul bir ulu dağdır Cemii müfessirîn ve müverrihîn ol cebeli munteha için âhir zemanda zuhur idecek Mehemmed Mehdül Hanifî (محمد مهدى الحنفى) [1] eshabile bu cebeldeki gara girmişlerdir Biemrillâh ol gar mesdud olup min indillâh cümle eshabile merzukdurlar Bazı zeman ehli sülûkü rahı hakikat olan kimesneler anların tevhid sadaların istima iderlermiş Mekke ve Medine halkının

[1] Bağdat Köşkü nüshası (محمد مهدى الحنفى)

efvahında bu kavil şayidir ان الله على كل شيء قدير Hattâ bu Yenbo'da iki gün meks ferman olup ziyaretlerine azimet etdiğimizde men etdiler Badehu Yanboülbahre gitdiğimiz beyan ider Yanboülberden cenub canibine saat kâh sengistan ve kâh rimalistan yollar ile gidüp

Evsafı kal'ai Yenboülbahr

Şerif hazretleri hükmünde mirliva payesile bir Şerif kayimme-kamdır Beş yüz asker ile hüküm hükûmat ider Ve Cidde Beği tarafından dahi bir kayimmekam gümrüğü zabt idüp nısfın Şerif hazretleri nısfın Cidde hâkimi alup mürettebelere vazife verir Ve Âli Osman tarafından üç yüz payesile şerif kazadır Amma hâlâ Medine mollasına bervechi arpalık ihsan olunur Amma gümrüğünden bir Mısır hazinesi mal hasıl olur Mekkenin iskelesi Ciddedir Medinei Münevverenin iskelesi bu Yenbo'dur Ve Medineye dört menzil yerdur Murad idinen iki günde varır Lebi deryada şehri sagirdir Şehri kebir değildir Cümle yüz kârgir bina beyti mamurelerdir Ve cümle mihrabdır Amma Cum'a kılınur hutbedir Camii Bunlardan maada mesacidlerdir Gümrüğü Bahri Kulzüm kenarında vaki olmuştur [1] Her sene akalimi seb'adan gemilerle metalar gelüp kanun üzre tüccarın zekâtları alınır Ve bu mahalde cümle dükkândır Bezzasteni ve darülhadisi yokdur Amma vekâleleri ve lebi deryada mahzenleri ve hahvehaneleri vardır Cümle halkı tüccardır Ehli Medinenin [2] lâtifdir ve suyu lezizdir Ve hurması dahi nazif ve lezizdir Ve bahrinde mercan balığı ve misk balığı hakka ki naziri yokdur Ve limanı dere-sinde [3] sagir ve kebir beşer yüz pare gemi gelir

Sitayişi keştii Celebe yani Yemen gemisi

Hattâ Celebe derler Bir gûne hasırdan gemiler vardır Ol mahuf ve muhtara telâttumu derya çekerek karşı Habeşe ve beri tarafda Yemene varır gelir bir tarzı acib ve garib gemilerdir Eşkâli Celbe Bu üslûb [4] ibtida bina olundukda baş kış boduştaması tabir itdikleri ağaçlara taban omurkası iderler Anın iki canibine kartal kanadı eğğüler vaz idüp badehu tahtalar mıhlarlar Amma bunda tahta yerine ol eğğüler Yemen ve Habeş hasırı olur Anı lif ipler ile sık örüp ol eğğülere hasırları bağliyup zift katran ve balık yağını bir

-
- [1] Bağdad Köşkü nüshası (yetmiş)
 [2] " " (Ve havası)
 [3] " " (limanına senede)
 [4] " " (üzre)

verde kaynadup geminin enderun birununda mala ile sürüp bir me-
tîn kal'a olup böyle mahuf Şab deryasında şinaverlik idüp nice bin
erdeb galâl ve nice yüz beni âdem süvar olup Habeşe ve Yemene
gidüp gelir Ve yelkenleri hasırdandır Ve alâtı çarmıhları hurma li-
findendir Amma bu gemilerin mismarları olmaduğunun asla bu Bahri
Kulzüm demiri eridüp gemiyi pare pare ider Amma gayri Hindistan
gemileri ve Yemen ve Habeş ve Süveys gemileri vardır Ve yedi pare
Süveys firkateleri vardır Cümle tahta gemilerdir Ve Muradiyye ve
Mehemmediyye ve Haseki Sultan gemileri vardır Cümle on iki kıt'a
Mekke Medine gemileridir Galâli mirî taşırlar Bunlar dahi cümle
tahta gemilerdir Amma tahtaları Hindin sarı ağacından ve ayıt (آیت)
ağacından ve santa ağacındandır Lâkin Şab deryası içre olan yerleri
cümle ağac mismardır Ol zarar etmez Amma bu gemilerin bad-
banları Celebe gemileri gibi hasır yelken değildir Cümle İskenderiyye
pamuk bezi münakkaş yelkenlerdir Her biri bin ejdep (erdeb) galâl
alup ve iki bin üç bin huccac ve tüccar ıskarça olup Süveys deryasına
gidüp gelirler Ve herbirinde biner bin beşer yüz küp su vardır Sahib-
leri leb berleb idüp miftahın gemi reisi alup zabt idüp sahibine kırat
ile su verir Malımdır Dahi ziyade ver disen Selâmete vardıkda ma-
lındır deyu bir katra âb ziyade virmez Zira bu Süveys deryası bahri
girdabdır اللهم عابنا Bir senede iki rüzgâra mevkufdur Biri Süveysden
Ciddiye Yemene vâsıl ider Gabî rüzgârı lâzımdır Biri Yemen ve Cid-
deden gelmeğe şarkî rüzgârı lâzımdır Eğer ol rüzgârı muvafıklar es-
miyüp gayri eserse ol girdabda bir sene kalmak mukarrerdir Cenub
tarafında ve Habeş şimal tarafında haki Mekke bir beyaban ve çöl
çölistan ve kara kara kayalı çengelistan ve bieman yerlere düşme
havfinden reis ve mellâhlar suları zapt idüp ihtiyaten tedric ile suyu
bezl iderler اللهم عابنا Emir berakis olup gemiye bir rahne isabet iderse
bir can halâs olmak mümkün değildir Bu derya suyu bir saatde âde-
min etin yiyüp delik delik ider Ve kırık balığı derler bir mel'un ba-
lık vardır Âdemi lop inciri gibi yudar Bikavli müverrihîni Arab bu
mezkûr balık bu derya içre Hazreti Musâ asrında Firavn Kolundur
Boğazında bu derya içre Firavn gark olalı hasıl oldu derler Bir me-
hib ve azîm balıktır Eğer bu balık vartasından halâs olup bu bahrin
iki canibine çıksak Arab Urbanı uryan Evlâdunnasârâ deyu eman
virmeyüp âdemi katl iderler Eğer Araba rast gelmesen uryan şiddeti
hardan püryan olursun Bundan halâs olsan âbâdan olmadığından
cian helâk o (lu) rsun اللهم عابنا (Mısra)

Neresi ya neresi cayi selâmet neresi

mazmununca bu Bahri Kulzümde bir vech ile selâmet yokdur Amma Cenabı Bari eyyamı muvafık ihsan iderse Hindistan gemileri Süveys iskelesinden engine salup on gün on gicede Ciddiye varır Beş günde dahi varmış gemiler çokdur Ekseriya mültem havaları ile huccac recebiler bu derya ile beş on günde Ciddiye varup beş ay mücavir olub Ramazanı şerifi Mekke de ider Zira enginde şab yokdur Amma kıyılarda şab çokdur Hurde gemiler ve celebeler ve firkateler sahili deryadan giderler Bu gemilerin mellâhı fellâhlarına reyyan derler Gemilerin başında birer uzun ağac vardır Yahud kadırğa kayalığı üzre rehbanlar oturub gemiler yelken ile giderken ol rehbanlar daima deryayı nezariyye gözetmededir Eğer geminin uğrına bir şab gelse geminin dümeninde olana yemînin yahud yesarın didükde derhal reis dümeni yasağa yahud sola çevirüp gemi şabdan halâs olur Eğer reis dümeni aksine hareket etdirirse gemi şaba uğrayup pare pare olup bir can halâs olmak mümkün değildir Meğer Hudanın ihsanı ola Eğer bir hoş ubur iderse menzile vâsıl olup olgün vakti asırda bir limanda yatarlar Gice gitmek ihtimali yokdur Eğer menzile varmıyup eyyam muhalif olursa yine dünki menzile gelüp lengeri ikamet atar Hulâsai kelim konak kanak gidüp gice yatarlar Amma Hind gemileri enginde gice ve gündüz bîbak ve bîperva giderler

Der vasfı eşkâli şab

Cenabı Bari hitabı kün öyle [1] arz semavat ve yedi deryayı ademden vücuda getirdikde bu Bahri Kulzüm içre bu şab yok idi Badehu cemii düşmen Mekkei Mükerrerime kâsd idüp nice kerre Mekke üzre düşmen istilâ etdiler Hususa Eshabı Fil ve Ebrehe kıssaları kütübü muteberelerde masturdur Hazreti Resalete kırk yaşında nübüvvet geldikde Mekke ve Medinenin inkırazüdevran yedi düşmeden masun ve mahfuz olmasıçün dua etdükde Cenabı Bari bu Bahri Kulzümün Yemen caniblerinde ve Habeş taraflarında ta Süveys benderine varınca emir idüp şab hasıl oldu Bundan küffarı Portakal haberdar olmıyup üçyüz pare gemi ile Mekke kâsdına Ciddiye gelüp cümlesi şabdan pare pare olup helâk oldılar İlâ hazel'an küffar Mekke üzre gelmeğe tövbe etmişdir Ve sene tarihinde Mısır padişahlarından Tahir Beybars asrında İspanya küffarı Kudüsü Şerife istilâ idüp yetmiş sekiz sene kabzai tasarrufunda iken Dürüzî ve Timanî ve Mervanîlerin ianetile iki kerre yüz bin küffar cem olup Mekkei hedm idüp Hazreti Resaletin cesedi şerifin Kudüse getirmeğe

[1] Bağdad Köşkü nüshası (ile)

murad idüp Kudüsden bu kadar kerre yüz bin küffar askeri Cugayman (جغمان) nam mahalle vardıklarında yüz yirmi dört bin peygamberin ervahı ve yetmiş yedi bin kutbu aktabın ve cemii ricalullahın küffara yetişüp Urbanı Meval ve Kabaili Beni Zühd ve Âli Omur evlâdı âl bu küffarı hâksarın canibi erbaasın alup Cugayman nam [1] dönüp cümlesin Urban uryan idüp rumhu sinadan geçirüp cemii mali ganayimi küffar ile urban muğtenim olup küffar tevarihlerinde mufassal tahrir olunmuşdur Hamdi Huda karada ve deryada küffar rahnedar olup Mekkiye gelmeğe tövbe [2] idüp ve küffarlarına ibret olup hâlâ şab havfinden Mekke üzre küffar gelmez Mucizei azîmdir Amma bu deryayi Kulzüm içre eşkâli şab Ve Sinab şehri dağlarında çınarı müntehalar olur Derya içre biemrillâh ağac deryası gibi bir sık ormanlıktır kim tabir olunmaz Ve derya içre mercan ağacı gibi bu şab dahi öyledir Amma bu azîm cınarı münteha misal taşdan ağaçlardır Ta ruyi derya çıkınca siddeti hardan kırılır Amma bu Bahri Kulzüm olkadar âbı safîdir kim elli altmış kulac umku olan yerin ta ka'ında bir suzen âbı safîdir kim cümle dirahterler haşebeleri ile ve gûnagûn mahi ve ecnası mahlûkatile nümayandır Bazı Hind karakaları yine muhalif ruzigâr ile uğrayup dalı(n) ve budakların kıra kıra berri selâmete çıkar Amma merkeb zaif olsa şabdan helâk olur Hikmeti Huda böyle taşdan ağaçlardır ان الله على كل شيء قدير Ve bu bahr içre bir iki Süveys gemisi gark olsa اللهم عافنا Mekke ve Medinede kaht galâ olur Sene 1082 tarihinde Kethüda İbrahim paşa Mısır veziri iken Mehemediyye ve Muradiyye ve iki gemi dahi altı kerre yüz bin erdeb galâl ile gark olub ve iki bin mikdarı huccac tüccar dahi nabud napeyda olub Mekke ve Medinede azîm kaht galâ oldu Zira bu Bahri Süveys bieman deryadır

Evsafı Bahri Süveys yani Bahri Kulzüm

Bu derya ceziresin ihata iden Muhitin canibi şarkisinde Yemen ile Habeş mabeyninde Zeyla' (زَيْلَا) nam boğazdan bir dil gibi girmiş bir körfezdir Reyyan mellâhlar kavli üzre ta Süveys(e) varınca bu deryanın tuli dörd bin yüz mildir İbtida mahrecinin intihısından ciheti şimale gidüb Yemen benderlerinde bendrlerden canibi garbide Mekke hakinde Cidde benderine ve Yenboülbahr benderine ve arzı Tehameden ubur idüb Kâ'be rahı üzre Ezlem (الزَّم) ve Muveylah (مُوَيْلَح) ve Kefafi (كَفَافِي) ve Kolundur (كُولُونْدَر) boğazı Hammam bo-

[1] Bağdad Köşkü nüshasından (mahalden cu)

[2] » » » (ve sair diyara)

ğazı ve kal'ai Tur (طور) ve benderi Süveysde nihayet bulur kim benderi azîmdir Ve ciheti cenubîsi bilâdı Said Ali ve benderi kal'a(i) Kuseyre (كيسير) kim nehri Nil kenarında Kana (قنا) şehrinde bir günde bu Kuseyre iskelesinde gelüb gemi ile bir iki gecede Yenboa gelir Ol benderden bilâdı Foncistan hakinde Benderat (بندرات) [1] la andan yine bu Bahir kanarında vilâyeti Habeş hakinde Cebeli Aclûle (جبل عجلولة) ve benderi Dunkılab (دنقلاب) ve benderi Âb ve Habeş tahtı cezirei Suaken ve şehri Kif (كيف) ve şehri Dahlek (دهلك) ve cezirei Musova (موصاوا) ve Harkova (حرقاوا) ve benderi Zule (زولة) ve kal'a(i) Hindiye ve benderi Tuzla (طوزله) ve benderi Behlûle (بهلولة) ve benderi Zeyla' (زيلع) Bu benderler cümle Habeş hakinde Bahri Kulzüm kenarındadır Karşu canibi şimalîsi Yemen sevahilleridir Benderi Zeyla'dan karşu Yemen canibleri küşad(e) havada nümayandır Bazı yeri iki yüz mil ve üç yüz mildir Böyle bir deryayı bîemandır Amma küffardan emn eman dır vesselâm

Ezin canib

Bu benderi Yenboülbahr (i) seyir temaşa etdik Amma limanı açık yerdir Gemiler şablık mabeyninde yatarlar Bu lımanın kenarında

Evsafı kal'ai Yenbo

Sene tarihinde Mısır halifelerinden sultan binasıdır Şekli murabba' bir küçük şeddadî limandır Dairen madar adıdır [2] Kapusu vardır Dizdarı ve merdümü hisarları vardır Vazifei muayyene neleri gümrük mahsulündendir Ve on iki şahî topları ve sair cebehaneleri mükemmeldir Ve derunu kal'ada bir camii kadimi vardır Bu benderi dahi seyir temaşa idüb yine canibi şimale bir saatde Yenboülberre gelüp ol mahalde Mısır Emirülhaccı Özbek Bey Mağrib hucca(ın)a ileri gitmek ferman eyleyüb yola revane olduklarında

Der beyanı huccacı kavmi Megaribe

On binden mütecaviz Mağrib huccacın başka serdarları Abbasî alemlerin kald(ır)ub pürsilâh âteşfeşanlık iderek canibi Mısır(a) müteveccih oldılar Amma garabet budur kim ol şiddeti hara ta vakti gurubadek kat'ı menazil idüb vakti gurubki oldu cümle hayme ve hargâh bar bengâhların kurub cümle malların ortada bir yire yığub etrafına sıbyan ve nisvanların dahi etrafına bagal hisanların

[1] Bağdad Köşkü nüshasından (Bendratki)

[2] » » » (ve)

dahi etrafına cemel heccanların çökerüb cümle hayvanetlerine [1] aliklerin verüb cümle sagir ve kebir Mağribî huccacı emval erzakların ihata idüb el ele kol kol [3] pür ateş ta sabadak bîdar olub nöbet beklerler Serdarları üçyüz âteş tüfenkendaz ile orduların devir idüb bir Mağribî habı rahte vardı ise anı seyfi katı' ile başından canın kat' idüb النوم اخرايموت e vâsıl ider Bu rahı Mekke'de böyle basiret üzere hareket iderler Zira cemii Urbanı Urban Mağribîde çok teber ve bîkiyas mal vardır deyu Urban yolların beklerler Amma her sene Mağribî Urban (1) bozagelmişlerdir Bu hal üzere sabah olub yola revane olurlar Amma gayet hasıs ve leîm kavimdir Herbirinin birer ikişer beşer onar deve yükü zîkıymet eşyaları vardır Yine çadır çadır diyüb piyade konağdan konağa taban keşide idüb Mısır(a) gelirler Andan dörd ayda yine çöl çölistanda Cezayir ve Fese ve Mercan-keş ve Telmesana varırlar Hasılı kelâm Mağrib huccacı ve Budin huccacı ve Belh tüccar huccacı bir senede varub bir senede gelirler Zira mesafei baide diyarlardır Bade(hu) Yenboülberden cümle huccacı Mısır suların develere tahmil iderler Zira ileride iki menzilde su yokdur Andan nefirler çalınub canibi garba bir düz kumsal yerler ile mugeylân dirahitleri ve bazı taşlı dar boğazlar ubur iderken nam malde sene 1081 tarihinde Şerif Hamude Mısır huccacın alel-gafle basub azîm cenk cidal ide ide Urbanın imdadı yetişüb huccac parekende ve perişan olub hemen Mısır askerinden altı yüz âdem sinanı Urban ile rimalâlûde olub şehid oldular Ve binden müteceviz huccacdan ve huddamdan şehid olub askerî taifesin defn idüb sair şüheda kelle ve paça olub Ahlat kadidi misal kalmışlar Hattâ bizim senemizde cümle şüheda kumdan taşra çıkub şidd(eti) hardan kara çakıl taşı gibi rimal âlûde olub yatarlardı Anları ziyaret idüb ruhu şerifleri için bir Fatihai şerif tilâvet iderek 12 saatde

Menzili vadi(i) Nar

Bu menzil Vadi (i) Hazareteyn (وادی حزرین) dahi derler yani İki Korukcuk mahal demekdir Biri Arabdan biri sam yelinden korkarlar Hakka ki Vadi(i) Nardır Her sene niçe yüz âdem elbette sam yelinden helâk olur Hattâ bizim haccımız senesinde vakti şita iken on yedi âdem sam yelinden helâk oldu Bir muhalif dereli ve iki canibi kara kayalı bir Vadi(i) Nardır Âdem depesinden kebab olur Bu mahalde âsârı binadan sudan bir şey yokdur Amma bizzarurî meks

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hayvanatlarına)

[3] » » » (kol kola)

idüb develere alik verecek yerdir Amma mahal(lin) de sarmısak yiyüb nuna ve kulaklarına sarmısak sürmek gerek Ve siyah harir pişa veyahud burkalin pamuk bezi ile ağzın burnun sarub tahtırevandan ve mahafeden çıkmamak gerek Hamdi Huda bizim zamanımızda lodos rüzgârı esüb hav(a) lâtif oldu Amma yine on yedi âdem helâk olunub nicesi dahi çalındı Hikmeti Huda Rumda lodos havasında âdem serasime olur Poyraz esse âdem taz(e) can bulu(r) Amma bu Hicazda poyraz rüzgârı esse kavmi Hicaz süst endam olur Zira poyraz Hicaza çöl çölistandan müstamel gelüb halkı helâk ider Ve samyeli bu mahallerde eser Amma lodos esse Arabistan kavmi taze can bulurlar Zira bu ruzigârı lodos Bahri Muhit tarafından beru taze gelir Poyraz gibi çölden gelmez Hikmeti Huda sam yeli esse cemii tulumlarda sular buz paresi olur Amma ol mahalde su içenden [1] ihtiraz lâzımdır Ol mahalde gayret idüb su içmeyüp ağzına kurşun alalar Susuzluğu kat ider Amma bir kubhu var Kurşum dişlere dokunsa dişleri helâk ider Amma temirhindî ekşice harreti kat ve tabiati mülâyim ider Temirhindî hakkında hadisi şerif vardır kim cümle eskşiler kabızdır İllâ bu temirhindî buyurmuşlardır Amma yollarda gûnagûn suları çok içmeden hazer lâzımdır Zira âdeme linet verir Zifir mekûlât kısmından az tenavül idince su çokluk içilmez İçilse ishal ider İshalin nihayet zehirdir آفة آلهم Âhiri ölmedir Hulâsai kelâm bu Kâ'be yolunda zifir taam yemiyüb su az içmek gerekdir Andan Vadi nam menzilinden kalkub vakti asırda âdem depesinden pişerek ulu kayalı ve dere ve depeler ve mugeylân ağaçları ve kumsal yerler ubur iderek 17 saat

Menzili Nabt (منزلی نبط)

Bir dağlı ve kara kayalı dere icre bir hali yerdir Ve suyu dahi yokdur Şerif Hamude şebhın idüb Mısır askerinin bunda dahi basmışdır Amma askeri Mısır âmâde bulunub Mısırlıdan elli âdem Arabdan beş yüz elli âdem helâk olub tarafeynden düşen âdemler zirizeber hak âlûde olub kadidi mahzumal icre yatırlar Anları dahi ziyaret idüb Nabt (نبط) dan yine canibi garba lâtif şahrahile mugeylân dirahpleri üzre beyaz kumruları temaşa iderek 13 saatde

Menzilül Hura (منزل الحوره)

Bu mahalle Hura dimenin vechi tesmiyesi oldur kim Şam kurbinde Havran nam vilâyetde Hazreti Şit evlâdlarından Beni Hura

[1] Bağdad Köşkü nüshası (içmeden)

nam kabile bu vadilerde sakin olub bir şehri azîm bünyad iderler Hâlâ âsârı bina(da)n bir şey yokdur Anıçün Vadel Hura derler Suyu dahi bir kayalı ve mugaylânlı bir vasî feza deredir Bu dahi Şerif Hazretleri hükmünde emn eman bir cayi cihan yerdir Bunda vakti zuhurda nefirler çalınub Beynelkura nam mahalli dahi ubur etdik Sâfi mugeylânlı ve taşlı yolları seyir temeşa iderek 12 saatde

Menz (ili) Hankiyül Kuray [1] (منز حنكى القراى)

Lisanı Arabda dimekdir Bu dahi yabis ve pis bîfayide konaktır Bir vasî dağlık uz içinde vaki olmuş mugeylânlı otsuz susuz bir konaktır Amma havası ol kadar memduh değildir Bu dahi Şerif hükmündedir Ve gayet emn emandır Andan kalkub yine canibi garba bir vasî uz icre 16 saat gidüb

Menzili Eğre (منزل اكره)

Ulu dağlar beyninde bir vadidir Amma canibi erbaasındaki ciballerin arasında mamur kuralar vardır Andan Urbanların sıbyan nisvanları metaların getirüb huccacı ganiyet iderler Amma bu Eğrenin suyu acı olduğundan Urbanlar dev(e)ler ile âbı hayat sular getirirler Bu Eğrenin kurbinde bir şehir vardır Bir tarafı Bahri Kulzüm kenarındadır Hâlâ harabdır Amma öyle bir şehri azîm imiş kim ol zemanda Mısır bu şehrin yanında bir belid imiş Feridun şehirlerinden bir şehir imiş Hâlâ âsârı binaları lebi deryada mil minar (e) leri ve amudu âlileri ve kıbabı halileri hali üzre durur Harabâbâd bir diyarı berbaddır Feridun Hazreti Nuha iman getirüb gemiye bile süvar olub badettufan bu şehri bina etmiştir Beş yüz sene muammer olub Hazreti Hud(a) dahi yetişüb iman getürmüşdür Bazı zaman Hazreti Hudun şehri Şamın Kâ'be rahında Nakai Salih kayası kurbinde şehri var idi Biemrillâh bu geçidi gören huccaclara puşide (de)ğildir Andan bir mil minare vardır Hâlâ zâhirdir Ana Amudu Feridun derler Feridun ol milden dağlar debeler icre bir divar çeküb ta bu Eğre nam yazdığımız menzilden ubur idüb Bahri Kulzüm(e) gelince bir divarı hududdur Hâlâ âsârı binalar zâhirdir Ve Hud Nebinin ka'ra geçen şehrinde Feridunun inşa ettiği mil üzre bir gûne hatları var kim hâlâ bu cihanda misli görünmüş değildir Ve gûnagûn eşkâli garibe ve acibeler var kim misli meğer Rumda Atina şehrinde ola Bu Feridun muammer olduğunda on bir oğlu oldu Biri Turdur (طور) Anın oğlu Radimdir (راديم) Anın oğlu Pişenk (پيشنك) dir Anın oğlu

[1] Revan Köşkü nüshası (منزل حنك القرا)

Afrasiyab (افراسياب) dir Feridunun bir oğlu da (برج) dir Anın oğlu Guşenk (كوشنك) dir Anın oğlu Menucehr (منوچهر) dir Ve Menucehr Hazreti Musâya iman getirmiştir Ve Hazreti Musâ ile sahrayı Tihde bile gezmiştir Yüz yirmi sene padişah olub hükümünde (o)lan şehirlerin ve kal'aların etrafına hendekler kazma bundan kalmıştır Hattâ Kûhu Elbürz dameninde İrakı Dadyan derler bir viran şehri azîm vardır Bu Menucehrin binasıdır Canibi erbaasında bir hendek kazmıştır kim gûya derki esfeldir Ve Feridun oğlu dahi (سلم) dir Ve anın oğlu Gâv (كاو) isfahanîden (dir) Anın oğlu (فارب) behlivandır Bunlar cümle oğul oğula ve nebirezadelerdir Kimi İrakı Dadyan diyarında yatar Kimi şehri Gazanda yatar Dört oğlu Mencuehirden firar idüb Nemse vilâyetlerine varub Eğre [1] Kal'asının canibi şimalinde hâlâ Türk Uru derler toprakdan yığılı bir kal'a bün-yad idüb anda sakin olur Bunlara Nemse kavmi Siz kimsiz deyu süal etdiklerinde Nemse lisanın bilmiyüb Fûrsî lisanı ile Men Caraz derler Yani biz dört kişiyiz derler Nemse dahi Bunlar Men Carmış diyerek Men Cardan Maca rkaldı Hâlâ Macar Menucehr neslindedir Anınçün Macar lisanında bazı lûgatleri farsî tekellüm iderler Zira bunlar Acem diyarında hasıl olmuşlardır Amma Menucehri Feridunun bir kaç evlâdı bu Mısırın Kâ'be yolunda tahrir itdiğimiz Eğre kurbindeki şehrinde medfunlardır Hakire o harab şehri gö (r) mek olmuşdur Badehu Eğreden yine garba kâh dere depe ve sa'b yollar ubur iderek 4 saatde

Menzili Kal'ai Vüş [2] (منزل قلعة وش)

Bir ismi dahi Vechi İbrahim paşadır Zira [3] bina etmiş Bir mürtefî yerde şekli murabba bir sengîn bunyad kal'adır Dairen maddar cürmü üçyüz adımdır Ve bir kubbesi var Şimale nazırdır Ve içinde bir kaç Arab haneleri var Ve bir mescid var Kurbinde bir bî'ri mâsı var kim suyu âbı hayatdır Sakiyeler ile sığırlar ceküb kal'a haricindeki bürkei azîm leb berleb olub cümle huccac ve devabat nuş idüb def'i atşan iderler Bunda kal'a dizddrı ve merdümü hisarı vardır Ve bunda Mısırın (4) karşıcuları kâr için iki menzil ileri bu mahalle gelüb huccacı ganimet idüb ve teberrüken Mısırdan bu mahalle on yedi konak Nil suyu getirirler (5) mahal

[1] Macarca (Eğre), Almanca (Erlau), Türkçe (Eğri).

[2] Revan Köşkü nüshası (Vuş buva)

[3] Bağdad Köşkü nüshası (anlar)

[4] " " " (Ezlem)

[5] " " " (Bu)

dahi Şerif hükmündedir Emni emandır Andan yine canibi garba mugeylânlı ve dere ve depeli yerler içre misvak ağaçları kesüb lebi derya dibinde (لوجه) namında bir iskeledir Dağlar icre sakin olan Urbanlar metaların bu iskeliye getirüb Cebeli Tur ayayı hud Süveyse götürürler Bu benderi ubur idüb 14 saatde

Menzili Istablı Anter (منزل اصطبل عنتر)

Bir vasî aere içre mugeylânlı ve misvak ağaçlı bir mahaldir Zemanı kadimde Melik Anterin atlarına ahur yeri imiş Ol ecilden Istablı Anter derler Zemanı kadimde şehri azîm imiş Hâlâ âsârı bina-dan çok kâgir binalar âşikâredir Üc âbı hayat kuyusu var Ve canibi erbaası gayet mamur olduğu ecilden Urbanı mekûlât meşrubatların getirüb beyi şira iderler Bu dahi Şerif hükmündedir Ve (1) mahal-den canibi şarka dağlar icre Medinei Münevvereye bir gün bir gece-de gelinir Bir şah rah vardır Amma deve ve katar ve tahtı revan gitmez imiş Ve Istablı Anterden yine tarafı garba enişli ve yokuşlu Emirülhac Rıdvan Beğın tathir etdüğü yollar ile mugeylân ağacı ve nabak ağacı ve belisam ağacı ve misvak ağacı hıyabanı icre ubur iderek 15 saat vakti hanefîde

Menzili Kal'ai Ezlem (منزل قلعة ازلم)

Lisanı Arabda (ازلم) demekdir Sene tarihinde bu kal'ai Mısır padişahlarından bina etmişdir Bir kapusu vardır Ve her köşesinde birer kal'ası vardır Ve kal'asının Mısır müteferrikalarından dizdarı yetmiş neferatı ve yedi bölükden mustahfızanı yirmi kıt'a şahî tobları ve cebehanesi vardır Ve demir kapusundan içeri bir camii var Ve elli mikdarı müfrid muhtasar haneleri var Ve kal'a icre bir âbı hayat kuyusu vardır Sakıyeler ile âbı hayatın sığırlar çeküb kal'anın haricinde şimal tarafında şafiû havuzları vardır Leb berleb olub cümle ibadullah nuş idüb taze can bulurlar Ve bu kal'a Mısır ile Mekkenin mabeyninde vaki olmuşdur Cümle (2) askeri iki gün mukaddem gelüb meks idüb bir azîm ordu bazar (o)lur Ve (3) asker (ازلم) ağaları ile huccaca karşı çıkub alayı azîm ile huccacı (ازلم) kal'asına getirirken kal'ai Ezlemden bir yaylım tüfek ve bir yaylım toblar atilub azîm şadmanler olub[4] Ve Ezlem beği dahi ordusunda asker ile bir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bu)

[2] » » » (cerede)

[3] » » » (cümle)

[4] » » » (meks olunur)

yaylım tüfek bir yaylım altı pare topların endaht idüb şadmanlıklar iderler Emiri hac dahi cümle askerlerle bir yaylım tüfenk ve altı pare top senliği idüb Vadi (i) Ezlem (الزم) barudu siyah dudundan yevmi muzlim olur Ve kol kola nadiler nida idüb iki gün tekaüd ferman olur Anda Ezlem askerile gelen on bin dev(e) yükü mekûlât meşrubat met'aların ve etraf kuralarında ola (n) Urbanlar dahi meydanı muhabbete çıkarub huccacı müslimîn öyle ganimet olur kim bir yem iki bariye ve bir vakıyye peksımat iki bariye olub çöl çölistan ve berri beyabandan gelmiş aç susuz devesi kalmış huccac taze can bulurlar Ve öyle bazar olurkim gûya Şamın Müzeyrib kal'ası bazarıdır kim tabir olunmaz Ve huccacı müslimîn at ve devesi ve katırı ve çemen-deri kalanlar cümle yeniden hayvanatlar alub raha tedarik görürler Ve Mısırdan cümle huccac ahibbalardan ol kadar mekûlât meşrubat ve halviyat gelir kim sahrayı Ezlem helva vadisi olub cümle şütürban ve harbendegân helva delisi olu (r) lar Ve bazı muakkil kimesneler boğçe hedaya esvablar getirirler Bade ikinci gün vakti zuhurda nefirler calub yine canibi garba mugeylânlı ve namuk ağaçlı ve misvak dirahltli kumsal yerler içre ubur iderek 12 saatde

Menzili Kas [1]

Lisanı Arabda demekdir Sahili Selme (سالمه) ve menzili Kefafî (منزل كفافى) dahi derler Mekke kurbinde Rabi(a) eşmesinden beru Süveys deryası gayib idi Bu menzilde nümayan oldu Merzuku Kefafî hazretleri lebi deryaya nazır bir kaya üzre inşa olunmuş bir kubbe icre medfundur Merzuku Kefafî anlardır kim Sultan Selimi Evvel İslâmbolda iken bunlar Ebüssüudu Carihi ile Mısırdan يا حليم يا حليم فعل اجلس deyü nida idenlerdir Sultan Selimi Evvel nidaları istima idüb bildikim kutbül aktab sadasıdır derhal atfı inanın Mısır üzre çekdi İnşaallah mahallinde tahrir olunur Bu Kastal menzili lebi deryada bir kumsal yerde yaban hurmalı ve zehri mar sulu ve kumlu yerdir Bu kuyu sularından her kim hayvanatına su verirse ciğerin taşra çıkarub fanusu hayal ider Gayet müşhildir Amma ârif olan bu mahalde su ve (r) mezse âkilâne hareket ider Rahı Mekke de iki gün deve ve bagal su içmese gam değildir Ve bu mahalde cümle huccac lebi deryada ve hargâhların kurub deryada şinaverlik iderler Amma çok durmamak gerekdir Zira derya suyu âdemin avret yerlerine zarar ider Amma gözü mücellâ idüb kuvveti basarı ziyade ider Gayet tuzlu deryadır Amma bunda olan mahi (i) gûnagûn bir deryada olmaz Ve

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Kastel)

gayet leziz mâidei mahilerdir Cümle huccac şebekeler ile ve sayd idüb اکت السمكة حتى رأسها yediler Ve balığı dibinden yediler Ve bu mahal- lin canibi selâsında âbâdân Urban kuraları vardır Cümle meta'lar(1) ve âbı zülâl suların dereler ile getirüb huccacı ve hayvanatların saky iderler Ve ol kabilenin cümle develeri ve koyunları bu derya kenarına gelüb bu derya suyu ile gasil iderler Cümle hayvanatda olan sakırğa yani kene zehirmar suyun tesirinden düşüb bu sahili deryaya konan huccaca üşerler Halâs mümkün değildir Amma lebi deryadan alarka konulsa azîm lûtuftur Ve lebi deryada meks etmenin bir kub- hu dahi oldur kim etraf Urban haramileri ve ordu hırsızları derya- ya şinaverlik iderek gelüb çadıra girüb bir şey serika iderler (İ)hti- raz lâ (zı) mdır Haberdar olunca harami kudüyi deryaya atub halâs olur Ve Mısırdan Ezlem askerile ol kadar dencadı bahir (2) hırsızlar gelir kim şeb ruz yorgun ve arğın ve durğun bîtab ve bîmecal huc- cac icre hırsızlar girüb subh mesa vaveylâ kopar Sürmeden gözü ça- lub sürme yerinde sürinekalır Gâyet ihtiraz lâzımdır Zira cümle hırsızlar hâkimler ile müşterekdirler Ol ecilden devei havudile loru kuşu gibi yudalarlar Bu mahalde dahi nefirler çalınub yine canibi garba lebi derya ile yola revane oldukda Ezlem beği cümle askeri ile gerude dündar kaldı Hasta ve bîdermanları mirî mahafe- lere bindirüb sol tarafı derya ve sağ taraf çölistan icre 14 saat gidüb

Kal'ai Kuveylan yani Muveylah

Sene tarihinde Sultan Süleyman Han asrında bina olunmuşdur Bedesti Tavaşi Süleyman paşa Lebi deryadan baid bir düz kumsal yerde şekli murabba şeddadî binayi sengîn bir kal'ai metîndir Ve Mısırdan Mekkiye varınca böyle büyük bir kal'a yokdur Dayiren madar cürmü altı yüz germe adımdır Ve sekiz kullei sediddir Ve canibi şimale nazır bir demirli metîn babı vardır Taki âlisi üzre celi hat ile Süleyman Han tarihi vardır Amma bu kal'anın dahi hendeği yokdur Mısır müteferrikalarından dizdarı ve yetmiş aded merdümü hisarı ve yedi bölükden mustahfızanları vardır Kal'a icre seksen Arab haneleri ve bir camii ve bir hammamı vardır Ve yirmi mikdarı esvakı muhtasarı vardır Ve Kal'a kapusu önünde bir nabıka dirahiti vardır Gayet dirahiti azîmdir Ve kal'a icre âbı hayat bi'ri mâsı vardır Sakıye ile sığırlar çeküb kal'a haricinde olan bürkeler leb berleb olub cümle huccac ve hayvanat defi atşan iderler Ve kal'anın canibi erba-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (metaların)

[2] » » » (dincadinc)

sında olan hurma bağlar(1) icre nice âbı hayat bi'ri mâları vardır Huccacı müslimîn bu kal'îye geldikde bir yaylım hoşâmed tüfenkleri ve toblar atılıb şadmanlar olunur İki gün bunda dahi takaüd olunub ol gece Bedr Huneyndeki gibi şem'i fanus ve meş'ale çiraganı olur kim leylei muzlim ruzu ruşen gibi olur Bunda dahi orduy bazar kurulub canibi erbaa kuralarının mümtaz müstesna mahbubei zaman nisvanları mekûlât meşrubatların bazara getirüb beyi menyezid ile ganimet olunur kim tabir olunmaz Bir yem bir bareye ve iki ganem bir altuna ve altı burma alef bir bareye olur Ezlemden bu mahalle gelince Mısır hadididir [1] Şerif hükmünde değildir Mısır şeyhlerinden Şeyh direğindedir Ve bir şey gaib olsa şeyhinden tazmin [2] Ve bu Muveylah kal'asından gayri lebi deryada Muveylahı Atik vardır Ve hem küçükdür Sebebi viranı oldur kim bir dervişi dilriş Kâ'bei Şeri(f)den bu mahalle geldikde hasta olub yartarken çok altunu vardır mülâhazasile katletmek için vath iderler Ve esvabın arayub cebinde ancak bir beksimatın bulurlar Katl id(t)iklerinde pişman olub bir günce bırağırılar Hikmeti Huda ol zahimden merhum olmıyub halâs oldukda İlâhi Şehriniz viran olsun ve evlâdınız muammer olmasun Ve bencileyin hastelikden halâs olmıyasız deyüb beddua idüb günden güne halkı emrazı muhtelifle ile helâk olarak kal'a dahi viran kaldı Bu kal'anın kapusu üzre

(عمرّ هذا القلعة المتين سلطان برقوق عزّ نصره)

tahrir olunmuşdur Ve bu Muveylah önündeki Süveys deryası içinde olan ecnası mahlûkat haşerat bir deryadır ve bir bahirede yokdur Bahusus kırk elli zirâ kırıc balığı var kim cümle deryadaki hayvanatlar andan havf iderler Bazısı enginde giden Süveys gemileri ile gûya cenk ider Eğer deryada bir âdem bulursa ekl ider Âhir gemiler ateş yakub şulesinden havf idüb kaçar Hattâ Habeşde Dahlek cezi-resinde bir lü'lü gavvasın bu kırıc balığı yudar Meğer gavvas feta çüst ve çapik imiş Derhal elinde bıçağıle balığın karnın yarub taşrıya çıkub halâs olur Habeş diyarında gavvaslar ve mellâhlar mabeyninde meşhurdur Eğer ol balıktan gavvaslar havf etmeseler bir incu tesbih bir guruşa olurdu Ve bu Muveylah önünde gûnagûn derya böcekleri kabuğu ve sadefler ve mühreler ve yılcık taşları ve su taşları kâse ve abdalan keşkülü misal sadef kabuklar ve Bektaşiyen nefir(i) misal böcek kabuğu nefirler ve cevahir makulesi minkale taşları olur kim

[1] Bağdad Köşkü nüshası (hudududur)

[2] » » » (olunur)

bir diyarda olmaz Ve Bahri Muhitden girer nehenk balığı olur kim herbiri bir mili minariye benzer Burnundan havaya şazirvan misal deryayı büskürdüğü zaman evci semaya peyveste olur Ve âdetullah bunun üzerine caridir kim derya sığırından gayr(i) balıkda boynuz olmaz Bu Bahri Kulzümde şahalı balıklar var kim bir deryada olmaz Eğer bu Muveylah boğazındaki balıkları mavakayı üzre tahrir eylesek zikrinde faidesi ve beyanında gayeti yokdur Ve manzurumuz olduğu gayri meşhu [1] zikr [2] faidesi ve beyanında itibarı olmıyan nesnelere tarihinde melâlet vardır Ve kesreti kitabet etmede âdem âciz olub sair seyyahate mani olur İmdi bu Muveylahdan yine canibi gar(ba) lebi derya ile kumsal yerler ve cabeca deryadan baid taşlı yerler ile mugeylânlı ve misvak ağaçlı ve zımran بيطران çiçekli yollarda âdemin dımağı muattar olarak 14 saatde

Menz(ili) Uyunül Kasab (منزل) عيون القصب

Lisanı Arabda Şekerkamışı Irmağı demektir Yahud Şeker Kuyusu demektir Âbı hayat kuyuları vardır Evlâdı Salih Nebi kabilesi şeyhleri hükmünde [3] Bir şey gaib olsa anlara ilzam olunur Bunda bir saat meks idüb develere yemlerin verüb nefirler çalınub vakti zuhurda yola revane olundu Hikmeti Huda taliimiz bu haccı şerifde Şam yolile gidişimiz acele oldu Edayi hac idüb avdetimiz dahi Mısır yolile aceleye düşdü Meğer hakikat Şamın gidişi cemii zemanda acele imiş Dönüşü âheste âheste imiş Ve Şamlı yirmi gün Mekke ve on iki gün Medinede oturmak ne lâtifdir Ve sair yollarda dahi meks ide ide mahı Mevlûdda Şama dahil olurlar Amma Mısırlı Kâ'biye gidişde sekizer onar on beşer saat yol yürüyüb âheste gidüb Mekke ve yirmi beş gü(n) meks idüb zevk safa iderler Amma dönüşde on beşer on yedişer saat giderek Medinede iki gün oturub acele ile iki konağı bazı mahalde bir iderek Mısır(a) düşerler Anıncün huccac mabeyninde meşhurdur kim Mısır ile gidesin Şamlı ile dönesin derler Hakikat öyle gerek Amma bu hakir Şamdan acele ile gidüb Mısıra acele ile geldik Amma hamdi Huda zevk safa ile gidüb geldik Amma Mısır huccacının bir iyi hali vardır Evkatı hamsede delillerin ellerinde saatleri vardır Hemanki vakti salât olduk(da) eğer deve ve eğer depe her nere ise inüb cümle develer(i) çökerirler Cümle huccac edayi salât idüb develerine ve atlarına yemlerin ve aleflerin verirler

[1] Bağdad Köşkü (meşhurun).

[2] Bağdad Köşkü (zikrinde).

[3] Bağdad Köşkü nüshası (dir).

lerin nidasın cümle huccac istima idüp Menzil karib imiş deyu şad olu (r) lar Amma hikmet bundadır kim hemen ki bu nidaları cümle develer işitdikde bîtab bîmecal iken derhal ejderi heftser m(is)al olub öyle giderler kim âdem piyade kalsa akiblerince yetişmek muhaldir Amma bu münadileri (n) nidasından evvel Allahü taalâ âlimdir bir kaç kerre v (â) kîf olmuşum Bazı develer katarında barı sakilile giderken muş muş uyuklıyarak giderler Ve beni âdemden meş'alciyanlar dahi arkasında on beş yirmi vakıyye odunile ve ketefinde meş'alci ile çiragan olarak anlar dahi hem gider hem uyur Acib hikmetdir Amma deveçiler gürürler kim develer pek uyur bir muhalif sengistan sa'b yire geldikde ايدك ايدك deyu cemellere hitab ederler (Der) hal şütürler habdan bîdar olub ol sa'b yeri mürur iderler Ve böyle sarb yerlerde cümle akkâm ve sakka ve meş'alciyan def kudümlerin çalalarak الله يضر السلطان diyüb el çarbarak gûna (gûn) şakalar iderek her gice böyle azmi rah iderler Ve eğer vakti sabah karib ise ol şebi zulmetde konağa varub konmazlar Zira gice karanlığında konarken asker içre bir vaveylâ ve vavelde kopub her kes kullu kulun bulmada ve ileri geri kalanlar katarın bulmada usret çekilmek mukarrer olduğundan sabaha karib cümle develeri yüklerle çökerüb rada ederler Ve gice menzil yerine varmadan bir şeyden dahi havf iderler Gerçi Mısırın yollarında Celâlîsi ve cemalîsi ve şebhun ider haramîsi yokdur Amma huccac içinde olan deveçiler ve akkâm ve kavvas ve saka ve mehteran ve meş'alciyan hırsızları derdinden ve bahusus Ezlem askeri ile gelen نصاب ve نصاب ve نصاب haramîleri öyledir kim her gice develeri yükile ve üzerinde habâlûd âdemile deve katarından çeküb askerden taşra çıkarub deve sahibin uykudan uyarub uryan idüb deve(i) yükile yudar Ekseriya gice karanlığında nice feryad ve figan vaveylâlar kopar Mısır yulunda bu ev hırsızlarından gay (ri) havf yokdur Gayet ihtiraz lâzımdır العياذ بالله Anınçün Mısırlı gece konağa (varmuyub nemanızından sonra bazı) [1] menzilde kuşluk vaktinde konarlar Eğer ileride menzil baid ise vakti zuhurda nefirler çalınub azmi rah ider Eğer menzil karib ise vakti asırda nefiri rihletler çalınır Bu minvali meş-ruh üzre kat'ı menazil ve tayyi merakil iderek Mısır (a) dahil olur Hasılı kelâm Menzili uyunül Kasabdan vakti asırda kalkılub yine canibi garba Bahri Kulzüm sahilinde giderek derya içinde gûnagûn cezireleri seyir temaşa ide (rek) kâh kumsal ve kâh türab ve kâh sengistan yollar ile 14 saat gidüb

[1] Bağdad Köşkü nüshası (varmazlar Bu)

Menzili magayiri ^[1] Hazreti Şuayb Nebi Aleyhisselâm

Bir dereli ve depeli bir vaşî uz ibinde hurmalı ve bağ bağçeli vadide hüccacı müslimîn meks iderler Bu mahalden şark canibine üç bin adım baid bağı irem misal bir mamur bir va [2]dır Bir camii ve bir hammamı muhtasarı vardır Ve etrafında mamur kuralar dahi bîhisabdır Amma cümleden bu Hazreti Şuayb karyesi mamurdur Ve cümle ahalisi Hazreti Şuayb zürriyetinden geçinirler Bu nahiyeye Mısır hakinde evlâdı Beni Şahin hududunda anların direğidir Yollar-da bir şey zayî olsa anlardan iltizamdır (3) Ve bunda Hazreti Şuaybın hanesi ve hurma bağları makamı bir mağaradır Ve desti şerifleri ile kazduğu kuyuları hâlâ zâhir ve bâhirdir Hattâ Hazreti Şuaybın kerimeleri koyun güderlerken bir koyun gelüb koyunlarına su vermek isterler Amma kuyunun bir azîm taş kapağı var Kaldırmağa iktidarları olmıyub ol duhteri pakize ahterler âlemi hayretde kalmışlar Hikmeti Huda Hazreti Musâ âlemi seyyahat icre bu mahalle gelüb ol pakizeleri bu hayretde görüb derhal kuyunun üzerindn mezkûr taşı kaldırub Hazreti Şuaybın cümle koyunların sakyeder Kızlar dahi hanelerine varub kekü halii pederine beyan iderler Hazreti Şuayb bildikim ol taşı kaldırma' (kaldırmak) mucize kuvveti ile olur Tiz Hazreti Musâi bağına basub ol binti mükerremenin birin Hazreti Musâya nikâh ile verüb Hazreti Musâ nice zeman Hazreti Şuaybın damadı olub Hazreti Şuaybın koyunları (na) çobanlık iderdi Zira Hazreti Şuaybın nice bin ganemleri var idi Ve gayet mün'im peygamber idi Amma anadan doğma âmâ idi Bundan gayri âmâ peygamber gelmemişdir Hazreti Yakub dahi âmâ idi Amma iftirakı Yusufdan hüzn âlûde olarak âmâ olub on yedi seneden sonra ehil iyalile Hazreti Yusufu Mısır şehrinden şehri Fayum (فيوم) a varub Hazreti Yusuf(u) bağına bastıkça çeşmi gazalleri nâbina iken ruşen olub nuru dide ciğer kûşesin gördü Amma Şuayb Nebi rahmi maderden âmâ müştak oldu ve âmâ gitdi Ve hâlâ bu karyede huccacı müslimîn getirdikleri bir gûna hurde koyunlardır kim bir diyarın ganemine müşabeheti yokdur Rumun kıvırcık koyunu lezzetinde bir ta'mı vardır kim gûya müşk rayihası vardır Bir âdem bir koyun yese asla siklet virmez Gayet seriulhazımdır Bu kura halkı ol zuum üzeredir kim bu koyun Hazreti Muşânın railik etdüğü koyunlar dölünden ola Ve bu karyede

[1] Revan Köşkü nüshası (makabiri)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (kasaba)

[3] » » » (iltzamdır)

Ziyareti bintanı Hazreti Şuayb

Hazreti Şuaybın üç kızı bunda bir garda medfunlardır Ziyaretgâhı huccacdır Ve bu karyenin canibi cenubunda Bahri Kulzüm kenarında şehri Medyen (مدین) derler bir şehri azîm vardır kim kadim a'sarda Mısırdan büyük bir şehri mamure imiş Hakir an kasdın temaşa etdim Tak misal kemerleri ve kıbabları ve kaalarının hâlâ âsârı binaları ve nice bin kaim sernigûn amudu müntehaları zâhir ve bâhirdir Ve bu şehir kavmine Hazreti Şuayb ba's olunub Hazreti Şuaybla iman getirmediklerinden Cenabı İzzet kavmin helâk idüb şehirlerin harab i (t) di Hazreti Şuayb karındaşı Medyen bu şehirde sakin olub bina itdiğiçün şehri Medyen derler (Âyet) والى مدین اناهم شعیباً Âyetinden murad şehri Medyendir Bu şehir harab olıcak Hazreti Şuayb biraderi Medyen ile Bu şehir (e) azab nazil oldu diyüb evlâdı ensabı ile bikavli Tevarihi Azerya ibni Sam ider Hazreti Şuayb Beyti Mudaddese gelüb hac idüb andan şehri Teberistan kurbinde Mine (مینة) gölünün canibi cenubunda karye(i) Huteybin (خطیبین) de sakin olub badelfefat yine anda bir kaya icre bir âsitanei azîmde med (fun) dur Amma bu karye (i) Şuaybün Niam (شعوب النعم) da kızları medfundur Haremi Resulullah olmak ile teeddüben mağaranın d (a) hiline girmeyüb taşradan ziyaret iderler Ve bu mahalde herkes çadırı önünde kuyular kazub âbı hayat sular bahir (zahir) olur Dahi gayri yerlerde yunu cariyeler var Amma çadırlar önünde ikişer üçer karış kaz (d) ıkda turna gözü aylar hasıl olur Ve etraf kuralardan cümle fukara meta'ların ve bu karyeden mekûlât meşrubatların ve âbdar leziz ineblerin getirüb huccacı ganimet iderler Ve bu Mısır yolun (d) a bu sudan leziz su yokdur Meğer mâi za'fıranıyye ola Amma yoldan baiddir Ayni Zafıranıyye derler Hazreti Musâ koyun güderken mubarek desti şerifleri ile kazmışdır derler Ve bu Şuaybün Niamın âbı havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi olkadar lâtifdir kim kilki kalem parmaklarından ilikleri seyir olunur Bu mahald (e) huccac tulumların pûr eyleyüb vakti asırda kûsü rihletler çalınub yine canibi garba kâh kâ (h) sahra kâh kumsal misvak ağaçları icre lâtif şahrahlar ile 14 saat gidüb

Menzili Şerefi Beni Atıyye (منزل شرف عطيه)

Hud Nebi kızlarından Atıyye nam bir duhteri münevver alter sülâlesinden vücud (a) gelmiş kimesneler sakin olduğundan kabaili Beni Atıyye derler On binden mütecaviz küheylân atlı Urbandır Ta Şam nevahilerine dek müstevli olmuşdur Bu mahaller dahi onların direğidir Tarafı padişahîden Beni Atıyyen (in) atıyyesi vardır Bir

mugeylânlı ve misvakli ve bitaran şükûfeli bir vadidir Bu mahalde dahi Mısırdan bazı karşıcılar hedayalar getirüb huccac (1) ganimet iderler Ve âbı hayat ve sular getirürler Zira bu menzilin suyu

Bu menzilden dahi kalkub ol gece lebi derya ile ve gâhice deryadan baid çölistan ile 9 saat gidüb

Menzili Zahrül Har (منزل ظهر الحار)

Lisanı Arabda Eşek Arkası demekdir Hakikatülhal bir kumsal sırt üzre nice bin hurma ağaçları içinde kırk elli haneli bir Arab kurasıdır Ve kuyuları acıdır Amma yine hayvanata nafidir Mısırlı Kâ'biye giderken bunda meks iderlermiş Amma bu mahalde sehl istirahat idüb yükler çözümeden kalkub giderken lebi derya ana [1] gelüb mutadımız beher gün canibi garba gitmek idi Bu kerre derya mâni olub bir körfez sahilile canibi şarka gitmek iktiza etdi Lebi derya ile sarb taşlık yalçın kayalara bile kâh cümle hayvanat derya icre yürüyerek cümle hayvanat ve beni âdem canlarından bîzar oldılar Ve iki konak yer olduğundan bî (tab) ve bîmecal kaldılar Canibi şarka kâmil bir menzil acele ile gidüb öyle ısı oldu İki günden sonra varacağımız vollar bu körfezin karşı canibinde dağları görünürdü Amma Mısırın selef padişahlardan Sultan Ferec ve Sultan Barkuk bu halicin boğazın yedişer ve sekizer sene çalışub derya doldurmuşlar kim huccacı Mısır bu körfezi altı konak deveran etmede elem iztırab çekmesinler için va(r) kuvveti bazuya getirüb himmet etmişler Amma ol zemanda kârın âsân vechin bilmezlermiş Ve ömrü nazeninleri vefa etmeyüb muattal kalmış Ve boğazın iki tarafından biner arşın kadar sığ kumsal yerleri doldurmuşlar Ortada yüz arşın tuli ve on zirâ umku yer kalmışdır Eğer mülûkü Âli Osman Mısır vezirlerinden birine ferman idüb hafir (e) mübaşir olub azîm mühimmatlar ile varsalar mezkûr boğazın iki canibinde olan yalçın kayalara Kandiye lâğımları gibi üç dört hazineli lâğımlar eyleyüb deryadan tarafın gayet metanet üzre bağılyub kara caniblerin zail idüb ateş itdikde cümle dağı ve taşı iki canibden deryaya döker idi Asla develer ile derdi ser(d) çekerek taş taşımağa hacet yok idi Amma selefde bu lâğım ilminde maharetleri yok idi Bu marifet Âli Osman ile Venediğe mahsus bir kazayi âsümanîdir Eğer bu körfezin boğazı Zahrı Himar burnuna gelince deryası dolsa gelişde ve gidişde Mısır huccacı altışar konak yakın olub meşhuru âfâk olan berzahı musibeti Akabiye uğramıyub ve kal'ai Akabiye dahi uğramıyub doğru Zahrül Himar burnuna

[1] Bağdad Köşkü nâshası (lebi deryaya)

gelüb anda dahi konu olmıyub [1] dokuz saatde Şerefi Beni Atıyyede meks olurdu Bu minval üzre on üç konak Mekke yolu Mısırlıya yakın olub Medinei Münevverede iki gün oturmakdan on iki gün Şamlı gibi oturmak mümkün idi Ve Akebe konağı azabı elîminden halâs olmak mümkün olurdu Allahü taalâ bu hayratı azîmi Âli Osmana müyesser ide Âmin ya Muin Bade [2] Zahri Himardan kalkub vakti zuhurda rada etdiğimiz yerlerde dahi canibi şarka mezkûr körfez sahiline giderken karşı taraftan bir azîm müsellâh müzeyyen asker zâhir oldu Meğer Mısırdan gelen karşıcu Akabe askeri imiş Anlar ile cümle huccac görüşüb Zahrül Himardan 9 saatde

Menzili kal'ai Akabe (منزل قاعة عقيبہ)

Sene tarihinde Süleyman Han binasıdır Bu kal'aya dahil olunca kal'adan bir yaylım top ve bir yaylım tüfenkler atıldı Ve Akabe askerinden dahi bir yaylım tüfenk ve toblar atılıb azîm şadmanlıklar oldu İki gün tekaüd olunmak ferman olundu Bade [3] kal'anın tamir ve termimine şuru olunub cebhane ve mühimmatları görüldü Süleyman Han veziri Makbul ve Maktul İbrahim paşa Mısırın iç kal'asında yedi kulle bina idüb yeniçeri kodukea bu kal'a(i) dahi ol sene bina etdi Lebi deryaya karib bir alçak düz kumlu fezada sengîn bünyad bir metîn kal'a(i) ferah âbâddır Şekli murabba dairen madar dörd yüz adımdır Ve sekiz kal'ası [4] ve garba nazır bir [5] kapısı üzre Süleyman Han tarihi var Kal'a içinde bir camii ve bir hammamı muhtasar ve bir at değirmeni ve elli neferat haneleri vardır Ve Mısır müteferrikalarından dizdarı ve altmış merdümü hisarı vardır Amma bu kal'anın dahi hendeği yokdur Ve canibi erbaası hurma bağlarıdır Ve cümle haymeleri önünde bi'ri mâlar kazub birer arşında âbı zülâl sular zâhir oldu Ve kal'anın kiblesinde bir azîm kuyusu ve bürkesi vardır Âbı rakikdir Hava [6] dahi lâtifdir Kal'anın şarkında bir azîm orduyi bazar durur kim gûya Dolyan [7] bazarıdır Ve canibi erbaası Beni Şahinli kabilesi sakin olmağla gayet âbâdândır Cümle Urban ve tıflan nisvan kâlây metalar getirüb beyi şira idüb ol kadar ganimet olur kim tabir olunmaz Ve Kudüsü Şerifden ve Halilürrahman ve Nablus ve Aclun ve Kakon ve Remle ve Gazze ve Mısırdan mekûlât

[1] Bağdad Köşkü nüshası (konulmıyub)

[2] » » » (Badehu)

[3] » » » (Badehu)

[4] » » » (kullesi)

[5] » » » (demir)

[6] » » » (havası)

[7] Rumelide (Doyran)

meşrubat ve nice bin deve getirirler kim tabir olunmaz Ve cümle huccacın zebun develerin değışdirüb Akabei aşmağa dinca dinc develer dutup âbı zülâl sular ve zahireler yükledüb ikinci gün direk şeyhleri vesile olub göc tablına tunalar urılıb ibtida toplar gider Anda akabe başı çarkacı olub düNDAR ile ileri gidüb yeniçeri ve Azabistan ve sair asker ile mukaddem Akabiye varub Düveydar belinde (دبوداربیلی) çadırlar kurub cümle askerile pür silâh âmâd (e) dururlar İhtimaldir Akabe boğazın bir düşmen ala yahud ol tenk tar yerde huccac askeri ile cenk cidal ola Anların mabeynini ıslah için ibtida Akabe askerlidir Andan Emirülhaccın barhanesi ubur ider Evvelâ Akabe kal'asından canibi şimale lebi derya ile bir saat kumsal yerler ile gidüb andan yine bir saat Küçük Akabe boğazı şahrah üzre azîm Ferhadî kayalar var kim her biri evci semaya ser çeküb anları ubur idüb yine develere inüb nısıf saatde bu der(e)leri dahi güzer idüb andan (عمر ذبالله) Büyük Akabiye uruc olunmağa mubaşeret olanda [1] عظمة الله mahşerden bir nişan olub pîr civan merdan ve nisvan kebir sıbyan cümle piyade olub ol nazenin havatînler yokuş yukarı bir şahrah ile yedi yüz yetmiş adımda Düveydar Beli (دبوداربیلی) nam mahalle uruc olurken bu yedi yüz yetmiş adım ulu yol ile giden âdemleri tema(şa) etsen gûya bir adem oluğu evci semaya uruc idüb çekilmede ve cümle mal katar bihar sahibleri bu Düvey (d) ar Belinde kayalar üzre âdem nakl olub emval erzaklarının gelmesine muntazır dururlar Bu mahal ise bir deve boynu gibi bir eğri ve dar yokuş boğazdır Şark canibi gayya deresi misal derkül esfeldir Bu mahalle Mekkedden beru yorgun durgun develer geldikde bîtab bîmecal kaldıkda ubur etmiyecek develeri derhal ikişer yerden boğazlıyub ol çahı esfele atarlar Bazı [2] sahibi Bire Benim devem sağdır Bu dağı aşar deyu feryad iderken geruden Bir(c) Yolu kapama deyu feryad idüb fakidir çıkmak ümidinde iken anı dahi boğazlarlar Dahi canı çıkmadan atarlar Kuş gibi uçarak fakir deve pare pare olarak derki esfele iner Bazısı yükile izdihamdan aşağı uçub sahibi âlemi hayretde kalur Bazı deve halâs olursa yükü yıkub anı dahi boğazlar yahud diri diri aşağı atarlar Amma yokuşda bir kerre o' o' deyüb kalan devenin binde biri halâs olub Akabei aşmaz Bu Akabe derelerinde Kâ'bei Şerif farz olaldan beru at ve katır ve deve ve himar söküklerin ol Akabenin dere ve depelerinde malâmal üstühanlar olmuşdur Amma bu Akabenin hemen müşkil yeri bu Düveydar çadır kurduğu yerdir kim deve boyun gibi eğri ve yokuş ve dar boğazdır Cümle üçyüz adımdır Ve Selim Hanîde ve Sultan

[1] Bğdad Köşkü nüshası (olundukda)

[2] » » » (sının)

Gavrîde tathir etdiklerine tarihleri bu kaya üzre çarkûşe bir beyaz mermerde tahrir olunmuşdur Selef padişahlarından maada Sultan Muradı Rabi asrında Rıdvan Bey Emirülhac iken niçe mali hazayin harc idüb deryada katre güneşde zerre tathir etmemişlerdir Amma buna dahi lağımlar ile amel etseler şahrah olurdu Hâsılı meram hakir seyyahı âlem Evliya otuz üç senedir ekalimi seb'ada on sekiz padişahlık yeri keşf (keşt) gûzar iderim Böyle sarb derbendi calender bîeman dar yer görmedim Huda hıfz ide Bu yoldan deve ile gitmek müyesser etmiye Zira hukuku ibad müşkil derddir Meğer Cenabı Kibriyanın ihsanı ola Amma at ile ve katır ile gitmek âlâdır Ve mezkûr Düveydar Belinden yukaru Akabe sutuhuna çıkınca dik yukaru iki saat yokuşdur Amma merhum Rıdvan Bey tathir etmiş kim makduru beşer değildir رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ Âsân yokuşdur Amma gök yüzünde bazı zaman gerrubiyânın sadaları istima olunub Hazreti İdris ve Hazreti İsa ile merhabaya âhîret zirâile bir ramak yer kalır Vakti zuhuradek huccacın serleri ebri nilgûn içinde kalır Mubalâğadan kinaye ta bu kadar evci semaya serçekmiş kûhu bâlâyî Akabei kazayî nagihanîdir Hind ve Sind Yemen seyyahları ve tüccarları mabeyninde Mısırın Deve Akabesi meşhuru âfâkdır Mısırdan Kâ'biye gidince cümle akabeler âsândır Dahi âsânı oldur kim mukaddema bâlâda tahrir olunduğu üzre Zahrül Himar nam körfezin boğazı dolsa bu Akabiye uğrayub renc ina çekilmez Ve altı konak gidişde ve altı konak gelişde fayda ider Ve beher yevm biner altun masruf baki kalırdı Bu müyesser olmazsa (Mısra)

مجردی به حقیقت عظیم سلطنت است

mazmununca sebükbar olub atile gidüb sayir heccanlılar ile ileri gidüb yedi sekiz saat habı rahatde yatmak cana safa ve rahatdır Ve Akaba kal'asından Akabei yüz bin renc ina ile salt ve yayak yayan üç saatde çıkub

Menzili sutuhu Akabe (منزل سطوح عقبه)

Yaylanın ta zirvei âlâsıdır Anda bir gün bir gice tekaüd olunur Zira bazı huccac izdihamdan ertesi gün ubur idüb bu sutuhda cem olurlar Cebeli Akabenin ta nihayetinde bir vasî sahrayı azîmdir Asla suyu yokdur Etrafında Urbanlardan gelir Yahud Akabe kal'asından gelmeğe muhtacdır Bazı zaman talie devlet Bârânı rahmetden haliceler bulunur Amma bu cibalde meks olundukda şiddeti hardan gelmiş âdam kendüyi şiddeti şitadan hıfz etmek gerek zira sovuğu gayet mü-

essirdir Âdemi helâk ider Anda cümle huccac cem olub nefirler calinub kûsü irtihallere turralar urilub canibi garba yokuş aşığı ol tathir olmuş yollar ile ve bitaran ve zımran çiçekleri cem iderek Nahli Atiki bu mahallerde ubur idüb... 14 saat gidüb..

Menzili Âbyarı Alâye [1] (منزل ابيار عاليه)

Bir mugeylânlı uz içine vaki olmuş bir vasî feza yerde âbı hayat kuyuları olduğundan Âbyarı Alaiyye derler Âbyar bi'rin cem' ider Bir kuyudur Amma nice kuyuları müruru eyyam ile rimal ile memlû olmuş Bu mahal dahi Evlâdı Şahin direğidir Selim Şaha itaat etmişlerdir Bunda dahi Mısırdan karşıcılar gelir Akabei aşmadan ihtiraz idüb burada kalırlar Ve canibi erbaası muamur olmagile etraf eknafdan mekûlat meşrubat makulesi eşyalar gelüb huccac ganimet olur Ve Kudüs ve Gazze huccacları bu mahalden ayrılıb Kudüse azîm kafiye olub giderler Ve bu mahalden Mısır a cebel müjdecileri giderler Mısır vezirine varub hil'ati fahire ve terakkiler ile behremend ozurlar Âbyarı Alâiyyeden yine canibi garba taşlı yollar ile ve mugaylân ve misvak ve nabak ve harub ağaçlı yollar ile ol gece sabahadek yürüyüb 15 saatde

Menzili Kal'ai Nahl (منزل تالعة نخل)

Sene tarihinde binasıdır Şekli murabba bir hacerâbâd kal'ai nev bünyadı üstüvardır Dayiren madar üç yüz elli adımdır Mısır müteferrikagânından dizdarı ve yedi bölükden neferatı ve cebhanesi ve altı pare tobları vardır Kal'anın bir kapusu var Ve bir camii ve yirmi mikdarı neferat haneleri var Ve kal'a içinde bir suyu var Lâkin sehl şurcadır Hayvanat âlâ içerler Bu kal'a bir uz içine vaki olmuşdur Cümle huccac bayırlara ve kumsal derelere konub istirahat iderler Bu mahalle Turu Sina karib olmagile ol taraftan reaya ve berayalar mekûlât meşrubatlar ve lâtif müsmiratlar getirüb askeri ganimet iderler Hakir direk şe (y) hlerinden beş âdem alub iki memlûküm ile hakir sekiz kişi olub Turu Si (n) aya gitdiğimiz beyan ider Evvelâ kal'ai Nahilden canibi cenuba bir sa'b sengistan dere içre harnub ağaçları temaşa iderek 5 saatde

Evsafı menzili Cebeli Turu Sia [1]

Lisanı cem (i) i dağlara Tur derler Amma Ayni Tüccar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Alâiyye)

[1] » » » (Sina)

kurbinde ve Kudüsü Şerifde Turu Zita ve bu Turu Si (n) aya Tur lâfzı alem olmuşdur Eflâke serçekmiş bir cebeli müntehadır Ta zirvei âlâsında Hazreti Şuaybın Medyen şehri harâbesindeki mil minareler nümeyandır Cebeli Akabe bu cebelin esfelinde zâhirdir Bahri Kulzüm deryası dahi mevc urduğu nümeyandır Amma deryadan canibi şimale dağlar içre üç saatlik yerdir Bu cebel üzre Hazreti Musâ ve Hazreti İsa Cenabı Bari ile bilâvasıta gelimat etdikleri ecilden İskender Balamyos bu cebeli bâlânın ta zirvei âlisinde bir deyri azîme bina etmi kim felekde misli yokdur Hâlâ öyle müzeyyendir kim Kudüsü Şerifde Kamame ve Beytüllâhm bunun zib ve zib (zineti) yanında güneşde zerredir Ve birden mütecaviz yirmi altı kavim milleti mesihyyenin rahibleri ve batrik ve kasis ve kâzibleri vardır Anda rıyazat mücadei kâzibe ile Ahlat kadidi gibi kadidi mahz olub haftada bir hurma ve zeytun ve badem ve bir fincan süd ile iftar ederler Ve anda cemii Kâfiristandan nezeratlar gelir Ve bu deyr içre muğpeçe ve nareside pür fiten mahbub *محبوب* mahbub gulâmlar vardır Cümle âyende ve revendiye şeb ruz hizmet iderler Ve bu deyrin matbahı keykâvüsünde yâzden mutecaviz aşbazları vardır Ne gûne taam murad idsen ol an hazır iderler Ve kılarında kuş südü ve can suyu dahi bulunur Gerçi ruhbanları çokdur Amma Selimi Evvel asrından beru Rum kefereleri hükmündedir Eğer bu deyrin evsafın tahrir eylesk tatvili kelâm olur Amma seyir temaşa idüb şeb ruz bir kandil ile münevver olmuş bir kubbei nuh tak vardır Pelîdi anîdlere reca idüb Temaşa idelm didik Komadılar

*Dünki gün kilsaye vardım komadı ruhban beni
Ahdim olsun kolluyım mahşerde İsayaya seni*

didükde Hazreti İsa havfinden kubbei nilgûnun babını küşade kılub içeri girdik

Makamı Hazreti Musâ ve Makamı Hazreti İsa ve Makamı Meryem Ana

Bu makamların canibi şarkında

Makamı Havariyyunlar

On iki makamdır Bu makamları tezyin eylemişler kim diller ile tabir ve kalemlerle tahrir olunmaz Ve suları cümle sarnıclardır Ve himarlarla aşağıdan dahi taşırılar Ve bu Cebel tecellii Musâda sadayi Rabbül izzetden pare pare olmuşdur Cemii ahşabat nebatat kiyahatı ihrak olmuşdur (Suretül Araf *فَمَا تَجِئُ رَبِّهِ لِلْجِبَلِ جَمَلَهُ ذَكَاءٌ وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعْقًا* Diğer Âyet Sure-

tül Mü'min) و طور-ميناء بالدهن [1] Âyeti anın hakkında nazil olmuştur Ve tecelli mahallinde bu cebel üzre gamam yani bulut nazil olurmuş Hâlâ bazı zamanda ol eserler zâhirdir Elhasıl acib ziyaretgâhdır Amma kefere elinde kalmışdır Amma islâm elinde olsa berbad olurdu Amma kefere îmar idüb Mısır paşasına ve yedi bölük âyânına ve Süveys Ağasına ve Urban şeyhlerine hedayerler verüb hüsnü ülfet idüb vakıflarına sai iderler Hattâ hakire bir tütün telâtin derisi verdiler kim müşki hamiri ham gibi kokardı Ve Firenk batrikı bir saat bağışl(ıy)ub bir papente kâğızları verdiler kim Seyyahı âlemdir Gelüb Turu Sinayı ziyaret etmişdir Yedi kıral diyarında kimse mani olmıya deyu Yedi batrikdir Papenteler alub Tur kal'asına gidüb andan Süveyse gitmek murad idindiğimizde sa'b yolları vardır Ve huccaca iremezsın Hemen geru (re) vane olun d(i)diler Hakir gördüm ki kal'ai Tur lebi der-yade bir küçük kal'acikdir Anın seyir temaşası ne ola deyu Cebeli Turu Si(n)adan aşağı bazı ruhbanlar ile cümle bir vasî dere içre gül gülistan ve bağ ve bostanlı iremzatül(im)at misilli bir hıyabanı Acem bir bağ ve bağçeleri var kim gûya Konyanın Meramı ve Malatyanın Aspuzusudur Lâtif elması ve emrudu ve ayvası ve engürü olur kim gûya müsmiratı Huy menend averdbar [2] Acemdir Tur gemileri ile Süveyse gelüb andan Mısıra gelüb meyve ile Mısır ganimet olur Ve bu bağistan içre nice yerden uyunu cariyeler cereyan iderek Bahri Kulzûme Tur kal'ası dîbinde mahlût olurmuş Ve cümle Süveys gemileri bu Tu(r) kal'asına gelüb sulanırlar Ve her gemi ki Süveyse gide bu ayından Süveyse su götürür Zira Süveysde bir tu(lu)m on parayadır Hakire bu bağlarda vafir meyveler verüb acele ile yola revan olub anı gördük Huccac kal'ai Nahilden kalkub nîm rahda nısfülleyl mahitaba rast gelüb mülâkat olduk Ve sabaha karib rada idüb ihvanı basafalara safanazar Tu (r) meyveleri bezl idüb cümle ahibba pesend etdiler Vakti şafiîde yine canibi garba taşlı ve mugeylâm ve صبرولى ve misvak ağaçlı dereler içre 9 saat gidüb

Menzili Reisi Tuğra (منزل رئیس طغرا)

Lisanı Arabda demektedir Suyu yok bir yabis bî mana konak olmak ile sehl ârâm idüb vakti zuhurda nefirler çalınub yine canibi garba yalçın kayalar dere debeli yollar ile 8 saat gidüb

Menzili Nevatir (منزل نواطير)

Lisanı Arabda ... demekdir Bu dahi bir dereli ve debeli ve kara

[1] Bağdad Köşkü nüshası (طور-ميناء تنبأ بالدهن وصيغ للاكلين)

[2] Revan Köşkü nüshası (menendi diyarı)

kayalı susuz konaktır Anda vakti zuhuradek ârâm idüb cümle develere yemlerin verüb vakti zuhurda ol şiddeti harda nefirler çalınub dellallar nida etdi kim Ya huccac Bu gice Tih sahrasına girersiz Vaveylâ gecesidir Birbiriniz gözedüb geru kalman Gayib olursuz Bu gice baba oğula oğul babaya bakmaz Esbablarınız ve develeriniz bir hoşca hafız (hıfz) idesiz Derya misal kum içinden Arab çıkub canınıza kasd ider Ve mal menaliniz nehb garet ider Ve bu ol kum deryasıdır kim Hazreti Musâ bu vadii Tihde kırk yıl sergerdan gezmişdir deyu dellallar nida idüb huccac bu nidayı istima idüb gözleri dörd olub yola müteveccih oldılar Ve herkes gözelerinde ve mataralarında ve arabalarında suların ve esbabların hıfzetmeğe başlayub kat'ı menazil iderek Hartub (خارتوب) deresi nam bir yeşil ağaçlı ve koyu gölgeli dere içre giderken

Evsafı sahrayı bîeman ve deryayı rimalistan Vadii Tihi berzahnişan

Hemanki bu kum deryasına kadem basdık العظامت الله at ve katır ve himar cemmallar cümle dizlerine dek kuma gark olub huccac ve huddamlar içinden bir sadayı Allah Allah zâhir olub cümle develere takviyet verirler idi Amma çi fayide Karadan âlet [1] unarmak gibidir [2] fevhasınca cümle hayvanların gözleri tâsı pürhuna döndü Ve vakti gurub oldukda rada olub bade salâtülmağrib nice bin meş'alleri ve fanuslar ve şem'i rihler ile huccacı müslimîn içinde çıragan olub şebi zulmet ruzu ruşen oldu Bu tertib üzre kat'ı menazil olunmada Amma bu sahrayı Tih öyle bir vadii hamundur kim âdem kendi refiklerinden gayib olsa yüz sene ömrü olursa da bu kum deryasından halâs mümkün değildir (Mısra)

Ne geldiğin kapu zâhir ne gitdiğin memer peyda

mazmununca âdem hasr olub ukab kuşları ve mahuf canavarlar ve angirek ve evrenler âdemi helâk iderler Hattâ hakir bir kumdan bir kara dağ parçası misal bir şey gördüm Âyâ bu ne ola deyu üzerine at sürüb yakın vardığımda harekete başlayub pervaz idince perlerinden sâdır olan gürültiden altımda kısrağım ürküb hakir geruye döndüm Hemen huccac bu vahşi tavrı görünce huccac içinden bir gıriv feryad zâhir olub ol murgu ukab semaya uruc idüb gözden gayib oldu Bunun emsali nice zîruh canavarlar vardır Hususa deve kuşları sürü sürü hurde peçeleri ile gayet çokdur Ve bu ukab dahi bir çöl sığırın sayd idüb bir kaç atlı üzerine vardık Ol sığırın gözlerin oyub

[1] Revan Köşkü nüshası (halat).

[2] Bağdad Köşkü nüshası (kek yakadan).

tenavül iderdi Bir kurşum atub hata idüb ol murgu zeyrek havaya münkalib olub âhir hakirin huddamları sığırı boğazlıyub cümle hud-damı hacıyan buz paresi etin alub tarafatülayn içre üstühanları kaldı Ve bu Tih sahrasında ve gayri yollarda dahi kalan develeri böyle boğazlıyub ânı vahidde yağma iderler Bir deve kalsa rahmet kalır Ancak boğazlaması zahmet olur Zira yılda iki kerre huccacdan gayri âdem âdemi zaddan kimesne varmaz Ve guli beyaban ve ecinne kânıdır derler Elhasıl bîeman yerdir Hattâ cemii kütübü tevarihlerde Hazreti Musâ bu sahrayı Tihde kırk yıl konub göcdiğın müverrihi âlemler tahrir etmişdir Sebebi oldur kim Hazreti Musâ diyarı Medyende Şud (شود) [1] kavmi üzre giderken ol diyar halkı Bel'am ibni Baura (بلعم ابن باعور) reca etdiler kim Hazreti Musâ şehrimize gelmiye didiler Bel'am ibni Baurun bir mekkâre hatunu var idi Bel'am anı gayet severdi Bu kavim ol hatuna iltica etdiler Ol mekkârei pirezzen Bel'am ibni Baurun urukına girüb gûnagûn hiyeli şeytanet ile recası makbule geçüb derhal Bel'am gibi peygamber mertebesinde kimesne avret sö-zine uyub dua etdi kim Hazreti Musâ valih sergerdan olub bu Me-dyen şehrine varmıya Ol an Cenabı Bari Bel'amın duasın kabul idüb Cenabı Allah Hazreti Musânın askerinin canibi erbaasında bu Tih sahrasın halk eyledi Hazreti Musâ cümle askerile şeddi rahl ide-rek gördiler kim bir beyaban ve çöl çölistan halk olunmuş Mukad-dema öyle kum deryası yok idi Hazreti Musâ arkerile bu rimalistanın bir canibinde meks etdiler Gördiler kim alessabah kalkdıkları yire konmuşlar Hâsılı kelâm bikavli Tevarihî Taberî Hazreti Musâ bu Vadii Tih içinde kırk yıl ve bir rivayetde kırk gün konub göçerdi Ve göcdükleri yire konub serseri valih hayranı gözlerdi Kırk gün diyen kavil sahih ola Zira Hazreti Musâ olkadar muammer olma-dı kim kırk yıl ömrü Tihde hebaya geçe Ne zaman Firavn ile cenk cidalleri olmuşdur Hemen kırk gün kırk gece valih sergerdan gizli n Cenabı Bari kavmi Musâya kökden mayideyi ihsan idüb def'i cu iderlerdi Mayidei ve men selvi [1] oldurkim incir ve üzüm ve hurma ve sirke ve tuz ve tere nazil olurdu Selvi odur kim hâlâ Küdüs Şerif kurbinde Hazreti Musânın kabri şerifi olan dağlar-da bir kuşdur kim ana Selva derler Hazreti Musâ kavmine bu kuş semadan pişmiş nazil olurdu Cümle kavmi Musâ tenavül idüb def'i cu iderlerdi Amma bu çölde susuz helâk olma mertebesine varırlardı

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Semud).

[1] Böyle harekelenmiş.

Evsafı Tetümmei Sahrayı Tih^[1]

Mısırdan Mekkiye giderken yedinci konakda sahrayı Tihin niha-
yetinde Bahri Kulzüm(e) varır Ve bir tarafı canibi garba ta Katıyye
(قطية) ve İmam ül Hasan çölü nam mahalle çekilmiş Ve bir ucu ta Nube
vilâyetine varır bir sahrayı Tihdir Amma müverrihanı Mısır ol kum
deryasına Remli Arabî derler Bu kum deryası içre riyhi şedidden ulu
dağlar olur kim beni âdem üstüne uruc idemez Hikmeti Huda bir
anda böyle azîm kum dağı riyhi sarsardan gayib olub bir gayri ca-
nibde niçe cibali kebireler peyda olur Hikmet bu kim bu dağların
cümlesi bir kumdan hasıl olmuşken her ne canibinden gûnagûn elvan
görülür acib hikmetdir kim Âd kavminin binalarından ki haceri azîm-
lerden Cenabı Kibriya gazab idüb böyle rimal hasıl eylemişdir Buna
çok şübhe iden âsim olur Zira bu esrarı Hudanın hakkında Sure
Âyeti şerif vardır (Âyet-) وفي عاد أرسلنا عليهم الريح العقيم ما در من شيء انت عليه الاجمته كالرميم
Âyeti vardır

Der beyanı şehri Karan

Tih sahrasına bir konak karib ve Bahri Kulzüme gayet yakın bir
şehri azîm cerasitanında nice yüz bin garlar var kim her bir kehfin
içerinde niçe şer kerre yüz bin beni âdem kemikleri yığılmışdır Firavnun
Bahri Kulzümde gark olmıyub idenlerin kemikleridir Her bir üstühan
ları kara kara üçer ve dörder ve beşer arşın incik ve kol kemikleri ve
kazgan kadar Varna kabağı kadar ve Van şehri ilâhnası kadar âdem
kelleleri var Hakka ki Firavn cebbarlarının izamlarıdır Zira Firavnun
gark olduğu Bahri Kulzüm kenarında Kolondur boğazı karibdir Amma
Tih sahrası bu kadar an şehirden canibi garba iki konaktır Amma
şehri Karan harabdır Âhir zemana karib Aşina (Atina) şehri ve bu
Karan şehri imar ola deyu hadisi sahih vardır

Hikâyet

Meğer Hazreti Musâ Mısırdaki iken yedi beyzâsın ve tecelli görmüş
nuru mübîn bedeninin daima setr idüb halkdan gizli gezerdi Cümle
Mısır halkı Musânın ismet üzere gezdiğinden dahl idüb Musânın vü-
dudu cüzamdır derlerdi Bir gün Musâ aleyhisselâm Nil sahilinde
uryan olub havayicin bir küçük taş üzere kayub Nile girüb gusül et-
dikde taşra çıkub esvabın taş üstünden alam derken biemrillâh ol
taş yerinden kopub Musânın esvabile Mısır içine taş gitmede Musâ
uryan kalmamak için taşın ardına düşüb ta Mısır içine uryanen

[1] (Hikâyet) e kadar olan kısım Beşir Ağa nüshasında derkenar olarak yazılmıştır.

Musâ girüb cümle ahaliî Mısır Hazreti Musânın dürrü beyz âsâ vücudu şerifin ve yedi beyzâsın görüb etdikleri bedgümana beşiman olub Hazreti Musâ taşa irüb üstündeki hırkai peşminesin giyüb elindeki asâ ile ol taşa on iki kerre darb idüb on iki delik oldukda derhal ol haceri rahnedar biemrillâh lisana gelüb Ya Musâ Ben izni Rabbül İzzetle senin esbabın alub şehre getürdüm Ve senin vücudu şerifinin paklığına iman getirdim didikde Hazreti Musâ Ya hac(er) Bilmedim seni urdum Hele dervişe dervişan diyüb özür dilemek andan kaldı Pes ol taş itdi Ya Musâ Beni bile al sakla Bir gün ola kim ben senin bir mühim maslahatında bulunam didikde Hazreti Musâ ilhamı rabbanî ile ol taşı alub deliğinden bir habl ile gerdenine bend itdi Bir rivayetde beline bağladı derler Hâlâ dervişanın gerdenlerindeki sekil taşı Hazreti Musâdan kaldı Badehu müruru eyyam ile Hazreti Musâ bu Tih sahrasında bu vakiya uğrayub sergerdan gezerken cümle kavmi gulüb idüb Ya Musâ sana iman getirdik Bize mucize ile bu çölde su ver deyu feryad etdiklerinde hemen Hazreti Musânın gerdenindeki mezkûr sekil taşı zebane gelüb Ya Musâ Beni yire koyub bismillâh diyüb asâ ile ur didi Hazreti Musâ dahi gerdeninden ol taşı yire koyub asâ ile on iki kerre urunca biemrillâh ol taşdan on iki uyunu cariye zâhir oldu Birinden cümle asker birinden cümle nisvan birinden deve ve birinden at ve birinden bagal ve birinden himar ve birinden sığırlar ve birinden ganem ve birinden teys [1] hâsılı kelâm on iki uyundan on mahlûkullah ol âbı hayatdan nuş idüb def'i atşan iderlerdi Hazreti Musâ taşa işaret idüb suyu munkati olub yine gerdenine bend iderdi Bu minval üzere Hazreti Musâ deşti hamunda kırk gün gezerdi Mezkûr taş hakkında Cenabı Bari Resulüne alâtarikulhikâye bu Âyeti Şerifi nazil etmişdir *فإنما اضرب بمصاك الحجر فانفجرت منه اثنا عشرة عينا قد علم كل اناس مشربهم* Bu azîm hikâye Amma biz muhtasar kıldık Surei A'raf tefsirinde mufassaldır Badehu ol tâşı mezkûr devletden devlete düşüb Emeviyyundan Velid bin Abdül Melik eline girüb Camii Ümmeyyenin canibi şarkîsinde Hazreti İsanın âhir zamanında nüzul ideceği Ak Minariye koyub hâlâ cümle züvvar yüzlerin sürüb ziyaret iderler Badehu Hazreti Musâ bu vadii Tihde elemi ıztırabından Ya Rab Bu ne haldir Beni bu vadide ümmetimle kırk gündür sergerdan hali perişan ile gezerim Bu ne haldir deyu arzuhal idince Cenabı Bariden nida geldikim Ya Musâ Benim bir sevgili dostum dua etdiğim Musâ benim şehrim gelmiye didikde recasın kabul idüb Seni bu Tihde zar zebun eyledim didükde Hazreti Musâ Ya Rab

[1] (تيس) Erkek geçi.

anın recasını kabul etdin Benim dahi recam kabul eder misin didi Cenabı Bari Beli Ya Musâ kabul iderim diyince hemen Hazreti Musâ bir gazub padişah idi el kaldırub İlâhi sen padişahı perverdigârdan dilerimkim bizi bu çölde böyle sergerdan etmeğe sebep olanı âhir nefesde imansız haşreyle diyince derhal ol an Bel'am ibni Baurun dili lâl olub Tevrat ve Zeburu unuttu Bildikim avret sözüne uyduğundan kurbeti Hakdan ırağ olub imansız gitmeğe bais oldu Hazreti Musâya gelüb reca etmeğe dahi hicab idüb dağı derununda (n) terki diyar idüb yilâyeti Arzırumda kal'ai Arzırumki canibi cenubisinde Egerli Dağında medfundur Mezarında bed rayihalı katran kaynar Bin elli altı seyyahatinde mufassal tahrir olunmuşdur Amma Bel'am ibni Baurun bir oğlu Hazreti Musâya gelüb payi şeriflerine yüzler sürüb Hazreti Musâ ana hayır dua idüb ağzı yarından ağzına ilka idüb ve yedi beyzâsın yüzüne sürüb âhir nefesde iman ile gitdi Gör imdi avret mekrile Bel'am gibi sultan imansız gitdi Oğlu iman ile merhum oldu Bu Tih sahrasının Acrut (عجروت) canibinde lebi deryada

Ziyareti Huden ibni Bel'am ibni Baur

(زیارت هودن ابن بلعم ابن باعور)

Bahri Kulzüm sahilinde Firavnun gark olduğu Kolondur (قلوندر) boğazı nam mahalde bir püşte üzre bir kubbei âli içinde medfundur Cemii Süveys rehbanları ve mellâhları ziyaret idüb ruhaniyyetlerinden istimdad taleb iderler Hattâ hakir ziyaret etdikde gördümki binası kârı kadim Huddamlarından süal etdikde Hazreti İsa zamanında Mısır meliklerinden Mutavtis [1] Kıbtı bina etdi deyu deri divarında lisanı kıbtî ile tarihi mastur idi Badehu Hazreti Musâ bu Tihden halâs olub dua etdikim İlâhi Canibi şark urbanının şur şerrinden Mısırı hıfzı emanda eyle Hıyanet üzre Mısıra gelenleri bu Tih sahrasında helâk eyle deyu dua etdi Hâlâ ol dua tesiridir kim Mısır ol taraftan emindir Zira Cenabı Bari bu sahrayı Tihî Arab aşkıyası önüne bir sed etmişdir kim gayet bîeman yerdir Gerci bu hakir çok emansız yer gördüm Amma böyle bîeman yer görmedim Hattâ Moskov diyarında Baluhan (بالوخان) ve (قازان) ve Hemşedek (همشدهك) Valtır (والاطر) ve Saray (سرای) ve İrak Dadyan (بورغوسان) ve kal'ai Azak (ازاق) ve kal'ai Borgusan (بورغوسان) ve yine Moskovun kal'ai Tereki (ترك) ve gayri kal'a ve şehirler mabeyninde Heyhat (هيهاث) sahrasın görmek müyesser oldıkim Bahri Hazer kenarında ki ana Geylâ(n) denizi derler Ol bahir bu sahranın canibi şarkındadır Ca-

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Mukavkıs)

nibi garbında Karadenizden müteferrik Azak denizine gelince bu Heyhat srhrasının şarkdan garba tuli beş aylık yoldur Ve cenubda şehri Kuban suyu ki Çerkezistandır Andan şimal canibinde nehri Ten (تن) ki Moskovadan gelir Cenubdan şimale bu Heyhatın arzı iki aylık bazı yeri ve bir aylık yoldur Amma nebatat kiyahatı ve nice yüz bin hayvanatı beyabanîsi ve nice kerre yüz bin konar göçer Nogay Tatarlarının envaı ve on kerre yüz bin Kalmık kâfirleri konub göçüb ziyüb içüb gezerler Böyle bir sahrayı bîpayandır Amma Tih sahrası gibi bîemandır değildir (1) Amma böyle bîeman halk olmamasının hikmeti vardır لايسئل عما يفعل dir Ve bu Tih sahrasının bir tarafı canibi garbda Ümmü Hasan çölünde bahirei Tebniye müntehidir Ve bir ucu canibi kiblede benderi Süveysde nihayet bulur Ve bir tarafı mezkûr kondığımız Nevatıra varır Ve canibi cenubu sahili Kulzüme varır Mecmuu dairen madar bir aylık çöldür Amma hikmeti Huda Hazreti Musâ bu çölde kırk yıl bir rivayetde kırk gün perişan olub gezmışler Tuli ve arzı sekiz kademdir Amma huccacı Mısır ile bir köşesinden iki gün iki gece ubur etdik Amma âdem dervası seyl suyu gibi akub ubur iderdi Ve çöl içre Tihin yolu üzre selef padişahları mili minare misal miller inşa idüb huccacı müslimîn ubur iderken ol miller üzre kanadiller yakub çiragan iderler Deliller milden mile gidüb yolları bulurlar Yohsa yetmiş bin huccac kavmi Musâ gibi Vadii Tihde kalırlardı Acib hayratı azîmdir Hamdi Huda cümle huccac ile selâmet ubur idüb kâmil 24 saatte

Menzili kal'ai Acrud (منزل قلعة عجرود)

Sene 185 tarihinde binasıdır Bedesti paşa Tih sahrasının canibi garbı nihayetinde bir bayır üzre şekli murabba bir taş bina kal'ai zibadır Darı müdevveri üç yüz adımdır Mısır müteferrikagâ-nından bir dizdarı ve merdümü hisarı vardır Ve kibliye nazır bir kapusu var Suyu olkadar leziz değildir Amma zaruretde içilir Amma hayvanlara lâtifdir Ve kal'anın haricinde sol tarafa bürkesi var Azîm havzu şafiîdir Bağ ve bağçesi ve hurma ağaçları yokdur Ve bu Acrutun cenubunda bir saat baid benderi Şüveys Ağası hedayaları ile ve âbı hayat Tur suları ile huccaca gelüb mülâkat olub avdet etdükde hakir bile benderi Süveyse iki saatde vâsıl olduk

Evsafı benderi Süveys

Bahri Muhitden girmiş bin beş yüz mil tuli bir körfezi âzîmdir

(1) Bağdad Köşkü nüshası (bîeman değildir)

Müverrihler buna Bahri Kulzüm derler Canibi şarkda Habeşin Zeyla (زيباع) boğazından canibi garba benderi Süveys tulânî vaki olmuştur Cenub tarafı vilâyeti Saiddir Vilâyeti Habeşdir Ta şehri Zeyla'a varınca yüz yetmiş pare iskelesi vardır Şimal canibi Mekke hakinden ta Yemen nevahilerine varınca iki yüz pare iskelesi vardır Zira Mekke ve Yemen canibleri mamurdur Bu bahrin evsafı bâlâda Yenbo kal'ası evsafında tahrir olunmuştur Amma bu bende(ri) Süveys bu bahrin canibi garbî nihayetinde bir kumsal sahrada vaki olmuş benderdir Hind ve Yemen ve Mekke ve Medine ve Habeşin iskelesidir Mısır eyaletinde paşa ağlarından bir ağa hâkimidir Yirmi dört ağalığın biri dahi bu benderi Süveysdir Sene (1) yüz pare gemi Hind ve Yemen ve Mekke ve Medine ve Habeşistandan gelüb kanun üzre cümle tüccardan malı zekâtların alub paşaya beher sene muhasebe verir Zira bu benderin gümrüğü Mısır paşası üzre kise iltizamdır Zira paşanıdır Meksur olursa paşa yanından itmam idüb Mısır kuluna mevacib verir Lâtif emanettir Gümrüğünde hamalları ve cammalları ve sarraf ve küttablardı ile yüz huddamı vardır Başkâtib senede paşaya iki kise ve kantarcı beş kisei mısırî verir Eğer hiyaneti zâhir olursa tahiyyata oturunca tecrim olunur Amma gayet müdebbir ve mutemed ve mutabassır âdem yeridir Efendisine hayırhah ağa yeridir Zira paşanın âbı ruyi bu benderi Süveys ve benderi Dimyat ve benderi İskenderiyye ve benderi Bulakdır Amma Süveys cümleden âlâdır Zira beher yevm ağanın Süveys gümrüğünden beşer gurus ulûfesi vardır Ve mün'im olan ağa ticaret iderse nurun âlâ nur olur Ve üç yüz payesile şerif kazadır Nahiyesi olkadar mamur değildir Amma senevî beş mısırî kise hasıl olur Şehri ol kadar mamur değildir Amma cümle hanedir Cümle şeddadî bina ve sutuhtları kirec ile sıvalıdır Ve cümle camidir Evvelâ Camii maada mesacidlerdir İki mektebi sıbyan ve mederese ve tekve ve kammamları yokdur Amma kal'a misal vekâleleri vardır Evvelâ Sokollu Mehmed paşa vekâlesi ve Kulkıran Öküç Mekmed paşa vekâlesi Amma suyu yokdur Karşı şimal canibinde lebi deryada Nabe (ناب) suyu derler bir âbı hayat var Şüveyşe üç saat yerdir Bir sahibi hayır ol suyu Süveyse getirse yetmiş hac idüb şehir imar olurdu Ve yüz mikdarı esvakı muhtasarı vardır Lâkin bezazistanı yokdur Amma cümle vekâlelerde Hind Sind ve Semerkand ve Buhara ve Kandehar metaları mevcuddur Ve bu benderi Süveys Mısıra iki konak yerdir Hazreti İbrahim asrında Mısır feraanelerinden Totis (طوطيس) Melik gerçi Kıbtî padişahlarından idi Amma Hazreti İbrahime gayet muhabbet idüb Mısırdan daima Süveys deryasile galâl

(1) Bağdad Köşkü nüshası (Senede)

ve gayri hedayerler gönderirdi Bir kerre firavan tuhf tefaruklar ile Hacer nam bir mümtaz müslim cariyeye gönderir Hazreti İbrahim haz idüb Hazreti İsmail andan tevellüd etdi İsmine Cariyeyi Hacer derlerdi Totis Melik çırağı efruhtesi Hacerden Hazreti İsmail müştak olduğunu istima idicek Hazreti İbrahime muhabbeti dahi ziyade olub şehri Mekkei Mısırın hububatı ile ganimet eyledi Amma Mısırdan Süveyse galâl ve gayri zahair karadan gitmek ameli kesir olmagile cümle Mısır mühendislerin cem idüb Nilin irtifaile ne canibden Süveys deryasına cereyan etmesin tetebbü etdirüb ilmi hendese üzre Beni Seyf (بنی سيف) caniblerinden âsân bulub Melik Totis(e) müjde iderler Melik dahi kabzai tasarrufunda nekadar melikler var ise âdem gönderüb yedi kerre yüz bin âdem olub Beni Seyf mukabelesinde hafirler kazub çahı gayya [misal hendekler iderler] Ve yedi yılda tamam olub Nili mubarek Süveys deryasına cereyan idüb Melik Totis Saidi Aliden beher sene yüz gemi zahire Hazreti İbrahime ve ahali Mekkiye gönderüb nehri Nil iki yüz sene Süveyse cari olurdu Ta Hazreti Resalet asrına dek bu hal üzre nehri Nil Bahri Süveyse cereyan iderdi Badehu Kıbtî Feraanelerinden Melik Recil (ملك رجيل) Hazreti Resaletin tulû zuhurun istima idüb Bu Muhammedîler âhir bu Mısıra malik olurlar deyu havfinden Nilin yolun sed idüb mururu eyyam ile rimal türab ile memlû olub muattal oldu Bedehu Mısır padişahlarından Mehmed Ekrad (محمد اكراد) hazretleri İmamuş Şafiî (امام الشافعي) talimile nice kerre yüz bin beni âdem Süveysden Abbasiyye (عباسية) içinde Belbis (بلبس) kurbinden Bahire(i) Tebniye (بحيره تبنيه) ye varınca kesüb Süveys deryasının Akdenize mahlût idüb yetmiş sene bu hal üzre cari olub Mısır ve Foncistan ve Fes ve Merankeş ve Sevaken vilâyetleri cezire oldu Mürurru eyyam ile bu dahi dolub muattal oldu Amma Âli Osman bir Mısır hazinesinden ferağat etse kel evvel küşade olub Süveysden gemiler Akdenize Akdenizden Süveyse gelmek mümkün idi Amma hayırlısı Melik Totisi Nili Süveyse cereyan etdirdiği tar'a idi Ol halic açılssa Mekke ve Medine ganimet olub donanmai azîm ile Yemen dahi feth olub bin pare gemi ile kabzai tasarrufa girmek mümkün olurdu Ve hâlâ Mısır huccacı Mekkiye gidüb gelirken Süveys ile Mesani (مصانع) mabeyninde mezkûr tar'aların içinden güzer iderler Nilin Süveyse cereyan i(t)düğü mahaller zâhirdir Hâlâ azîm hendeklerdir Bazı yeri bir minare kaddi amikdir Sehl şey ile tathir olmak mümkündür Amma zamanımızda Kethüda İbrahim paşa Mısır veziri iken saadetlû padişah(a) arz idüb Beni Seyf mukabelesinden Nili kel evvel zamanı kadim üzre cereyan etdirmeğe ihtimamı tam etmişdir Amma kendüye Yemen fethi ferman olunub Süveys benderinde kırk elli pare kadırğa yapmağa mu-

başeret olunub on pare kadirga on pare galyon inşa olunub deryada âmâde olmuşlar idi Bادهu Mısır âkilleri ve kârâzmude ihtiyarları Divanı Mısıra gelüb paşa huzurunda müşavere idüb pîr civan buyurdılar kim Vezirim Allah sana ömürler versin Mesmumumuz oldu kim Kıptî padişahlarının Beni Seyf önünden Nili akıtdığı yeri açmak murad idinmişsiz Huda âsân ide Amma cümle Nil Süveys deryasına akub Beni Seyfden ta Dimyat Reşide varınca Nilin tarefeyninde olan yüz yetmiş pare şehir ve belideler ve iki bin yüz altmış pare mirî kökler [1] kuruda kalub nice rı olur Ve bu kadar bin kise malı padişahî nerden hasıl olur Ve Nil kalmadıktan sonra Dimyat ve Reşid benderleri senin iltizamındadır Gemiler gelmiyüb gümrüğü muattal olduktan sonra cümle yirmi bir bin Mısır kuluna ulûfei kanden verirsin Bu halici açmanın beş on kubhu ve mazarratı vardır Baki ferman sultanımındır didiklerinde paşanın aklı başından gidüb Nili Süveys deryasına akıtmadan ferağat etdi Amma Mısırlının bir yüzden müşavere idüb sureti hakdan göründüklerinden muradları المعنى في بطن الشاعر idi Amma hakir [2] dar oldumki eğer Yemene bu halic küşade olması sebebi ile sefer olursa yirmi yıldan [3] sefer munkatı olmıyub cümlemiz ehli iyalimizden cüda düşüb mal candan ayrılırız diyüb paşaya bu gûne sureti hakdan nasihat âmiz cevablar idüb paşayi ferağat etdirdiler Yohsa eğer Nilin bir tar'ası Süveyse aksa cümle huccac deryadan gidüb devre katar yagratmadan [4] halâs olub Mekke ve Medine ganimet olurdu Ve ahalii Mısır âhirülemir İbrahim paşa Yemen gazasından feragat etdirüb hîni azilde cümle gemileri ve Bulakda cümle ahşabatları fûruht idüb Yemen fethinden halâs olub maksud meramlarına irdiler Amma eğer bu Nili Mubarek Beni Süveyf (بنى سويف) mukabelesinden Totis Melik açtığı yerden açılıb Nil tuğyanında bir ay hemen [5] galâl ve mühimmat levazımatı Mısır [6] Mediniye karadan gılâl deşişe Urbanının haramî- lerinden [7] ve Mediniye pak gidüb asla taş [8] cümle gılâl mühimmatın kiraları iki yüz kise [9] اللهم يسر والسلام Hakir Süveysi dahi seyir temaşa idüb avdet idüb yine canibi garba huccac çöl çölistan ve rimalistan içre 15 saatde

[1]	ı	ağdad Köşkü nüshası (köyleri)
[2]	»	» » (haber)
[3]	»	» » (yıladak)
[4]	»	» » (yagır etmeden)
[5]	»	» » (tedarikle)
[6]	»	» » (Mekke)
[7]	»	» » (kurtulur Mekke)
[8]	»	» » (ve su ve deve ve at ve katır ve)
[9]	»	» » (kalur)

Menzili Mesani (منزل مصانع)

Hazreti Musâ ile Firavn bu muhalde cenk cidal idüb asâyi Musâ firavnîleri ve sihrile ihdas etdüğü eşyaların asâyi sü'ban [1] cümlesin ekl bel' idüb mucizei Musâ âşikâre olduğu yer olmak ile Mesani derler yani demektir Bir ismi dahi Darı Hamra (دار حمرا) dır Cümle rimal türabı kırmızıdır Müverrihlerin tahriri üzre firavnîler desti Musâda katl olunduklarında anların hun nişanlarıdır kim zemini lâilgûn olmuştur Anınçün Darı Hamra derler Bir çöl yerde otsuz susuz har ve yabis yerdir Âbâdândan bir eser yokdur Mısırdan bu mahalle gelince bin deve yükü Nil suyu hedaya gelir Ve bazı karşı-cılar dahi gelirler Huccac bunda konmıyub bir hoş Mısıra giderler Amma salt atlı ve heccanlılar giderler Bu mahaller dahi Evlâdı Şahin direğidir ken Bu mahalde dahi nefirler calınub vakti asırda azmi rahı Mısır diyerek yine çöl çölistan içre nısfülleylde

Günler [1]

nam mahalde rada iderler Bu mahal Mısır vezirinin hasıl Harc Ağası kırk elli aded haymeleri ile meks idüb Emirülhacca ve sayir âyânı huccaca ziyafet ider Ve paşa kisesinden bin don ve bin gömlek ve yüz kapama ve yirmi deve yükü ekmek cümle fukarayı ciyâna ve huddamanı uryana bezl olunub nice bin fukara libası cedid ile mülebbes olurlar Ve kanundur kim Mısırdan niçe bin âyân eşrafın ne-kadar âbkeşan develeri var ise her sene huccacı müslimîn Mısıra girerken bu Küpler (كوبلر) nam mahalde niçe yüz husrevanî küpler ve taş tekneler ve havzu azîmler varise cümle Mısır âyânı develeri ravyeleri ile birer nöbet su getirüb mezkûr küpleri pür eyliyüb cümle huccac ve gayri sahibi ihtiyac ve gayri hayvanat aç bu âbı hayvandan nuş idüb def'i atşan etdiklerinde sahibülhayrata hayır dua iderler Zira bu mahalle gelince dört konak yerlerde sular acıdır Andan huccac bu Küplerden kalkub yola revane olurlar Ve ekseriya Mısırlının bazısı huccaca istikbale çıkdıkda bu Küpler mahalline gelüb her keş dostları ile mülâkat ve müşerref oldular Andan vakti şafiîde 3 saatde

Mastabai İbrahim Ağa (مصطبة إبراهيم آغا)

Bir sahrada kârgir bina bir soffai ra'nai musallâi zibadır Cümle

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Küpler)

[1] (نمبان) Büyük yılan.

huccac bu mahalli ubur idüb kimi bürkede meks ider Kimi ta Mısıra gider Amma Emirülhac bu Mastabiya vakti şafiîde gelüb sahabesin kurub meks ider Ve cümle asakiri alay âlâtları ile âmâde olub Mahmeli Şerifi dahi tezyin iderler Bade(hu) salâtı fecir ezanları tilâvet olunub edayi salât olundukda Mısır masrafından bir azîm asker ile Emiri hac istikbaline çavuşlar kethüdası ve müteferrika başı velhasıl yedi bölük ağaları ve sayir erbabı Divan eşbehleri gelüb paşa kethüdası Emiri hacca bir sîm zeynli ve sîm rikâblı ve murassa topuzlu ve müzehheb ve mutallâ ve musanna rahtlı bir at hedaya çeküb Divan Efendisi ile maan Emiri hacca bu Mastaba üzre bulşub cümle âyânı Mısır ile görüşüb tahtab kahveler tenevvül olunub şeddi rahl surlarına demler urılıb andan Emiri hac kethüda hedayası olan küheylâna süvar olub âlayı azîm ile mehterhanesin çalarak huccacın gerisin alarak paşa kethüdasile ve sayir umerai Mısır ile atbaşı beraber olub Darı Hamra nam konakdan altı saatde

Menzili karyei Bürketül Hac امزل قرية بركت الحج

Nil tuğyan etdükde bu mahalle gelüb derya gibi bir bahire olur Anın sahilinde yüz haneli ve bir camili ve bağ ve hurmalı bir beldedir Buna Mısır âyânının ve yedi bölük ocak ağalarının ve çavuşlar kethüdası ve müteferrika başının ve terceman ağanın ve paşa kethüdası ve Divan Efendisinin hayme ve hargâhları ve bar bengâhları bu mâhalde kurulub paşa kethüdası Emirülhaccı haymesine endirüb bir ziyafeti âli idüb badehu Emirihac kendü otağına gidüb paşa kethüdası ve cümle âyânı Mısır Mısıra gidüb Emirihac ol gece Bürkede kalub azîm top ve tüfenk ve fişenk şadmanları olur Andan alessabah alayi azîm ile Mısırın Babı Nasırî (باب ناصرى) dibinde Canpuladiyye girerken Mısır vezirleri salt bir hali halli ile [1] Mahmeli Şerife istikbale çıkub dameni mahmeli Şerifi pus idüb Mahmel şütürünün licamın ele alub şütürbanı Resulullah olub hidmeti şerifinde olur Badehu Emirülhacca Hoş geldin diyüb Mısır veziri bir sammur libacei fahire giydirüb paşa bir teferrücgaha teveccüh idüb Emiri hac mezkûr Canbuladiyye Camiinde meks idüb cami kapısı önüne Mahfeli Şerifi koyub âyende ve revendeler gelüb dameni Mahmel(i) pus idüb ol gece Mısırın cemii ulema ve suleha ve eimme ve huteba ve meşayihanı bu camie cem olub Mahmeli Şerifi bekliyüb ta sabahadek Mevlûdu Şerif olub ihya iderler Hakir ol gün efendimiz İbrahim paşa ile Kasrı Âdiliyyede müşeref olub ol saat hakire bir mısırî kise

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bir haylıhayalleri ile)

hammam akçesi ihsan idüb bin seksen üç mahı Saferülmuzafferinin altıncı gün şehri Mısırı nadiretil asır olan ümmü dunyaya dahil olduk Bu hakiri İbrahim paşa efendimiz ağavatlari zümresine ilhak eyleyüb kendülere yakın bir hanei cihan nümayı cemii levazımat besatile ve âlât evanile bir hanei bîminneti döşiyüb bin guruş masruf olundu Ve bir sammur kürk ve bir kat mükellef esvab ve bir tavaşi abdi memlûk ihsan idüb beynel akran bu hakiri serfiraz eylediler Ve gayri mekûlât meşrubatlarımızı belegan mabelag müstevfa tayin eyleyüb duai hayırları ezkârına müdavim olub şeb ruz sohbeti şerifleri ile şerefyab olub nedimi hasları sınıfından olduk Ve ol gün bir eşheb menkûşeli küheylanı saba sür'at ciyad hısan atı cülfidan ihsan idüb katife mübervem sırmalı zeyni ve müzehheb rikâbı ve îm rahtı ve mutallâ gadaresi ve mükellef sırmalı dikdiği ile mezkûr atı ihsan idüb günden güne irtifai kadir bulduk Andan ertesi alessabah mahı şerifin yedinci günü Emirülhac alayı azîm ile yedi bölük ağaları ile cümle çavuşan mücevvezelerile ve cümle yedi bölükden hac serdarları ile Babı Mısırdan içeri alay ile girüb bu tertib üzere Mısırın içinden beni âdem deryası içre Mahmeli Şerifi Emirihac önüne alub şehir içre ubur ider Amma bu alayda yeniçeriyan ve azaban askerinin alayları yokdur Amma ulema ve suleha ve fukara çokdur Ve mahalle [1] kadısı ve mahal çavuşu pişva olub Emirihac cümle askerile mehterhanesinçalarak sancakdar Hazretin Âlemi Şerifin açarak Rumeli Meydanından ubur idüb Kara Meydanda Emirihac paşaya Mahmeli Şerifi teslim idüb yine paşa mahalli [2] nakası licamile eline alub paşa dahi Kethüdasına teslim idüb cümle huzzarı meclis huzurunda kadı asker mahal [3] paşaya teslim olunduğunu sicille kayd idüb Emirihac eline hücceti şeriyeye alub paşadan Emirülhac ve kethüdası ve div (idd)arı ve Hazreti Resulün sancakdarı ve mahmel keşanları ve mahmel çavuşları ve mahmel nazırı ve kadısı ve yedi bölük serdarları ve kethüdaları ve çavuşları velhasıl yüz yetmiş altı aded hil'ati padişahî bu mahal teslimi günü giyüb yine alay ile Emirihac paşa asksrile kendü hanesine revane olub cümle paşa ağalarına bir kise ihsan ider Paşa kethüdası dahi mahalli [4] şerifi Kara Meydandan Babı Vezire getirüb andan sir (şütürü) mahmeli çökerüb Mahmeli Şerifi olmahalde bozarlar Zira kal'a kapısı küçücükdür Cümle ile Mahmel içeri giremez Badehu Mahmeli şemmaller[5]

- [1] Bağdad Köşkü nüshası: (mahmel)
 [2] » » » (mahme'i)
 [3] » » » (mahmeli)
 [4] » » » (mahmeli)
 [5] » » » (şeyyaller)

Yusuf Köşküne götürüb kiske nazırına paşa kethüdası teslim idüb senei âtiyeye mahı Mevlûdda iki kiske dokumağa mubaşeret iderler vesselâm

Der beyanı menazili rahı hac Mahrusei Mısırdan Mekke ve Medineye varınca her konağın saat ve derecelerin bayan ider [1]

Evvelâ Mısırı Kahireden canibi şarka Menzili Bürke 4 saat ve menzili *Darülhamra* (دارالحمراء) ile Bürke konağı yetmiş derecedir [2] Ve *Masani* مصانع iki yüz yirmi derecedir Ve *Acrud* (عجروود) 500 derecedir [3] Ve *Sebha* (سبجه) 100 derecedir *Vadii Tih* (وادی تیه) 231 derecedir Ve *Nahl hurma* (نخل خورما) 231 derecedir Ve *Adivviye* (عدویه) 231 derecedir Ve *Haran* (داران) 202 derecedir *Akabe* (عقبه) 104 derecedir Ve *Zahrülhar* (ظهر الحار) 100 derecedir Ve *Şrefi Beni Atıyye* (شرف بنی عطیه) 202 derecedir Ve *Uyuniilkasab* (عیون القصب) 202 derece ve *Muveylâh* (مویلخ) 202 derece Ve *Şeyh Merzuku Kefafî* (شیخ مرزوق کفافی) 108 derece Ve *Ezlem* (ازلم) 121 [4] derece *Istablı Anter* (اصطبل عنتر) 231 derece Ve *Kal'ai Vech* (قلعة وجه) [5] 221 derece Ve *Eğre* 251 derece Ve *Hâneki* (حنکی) 221 derece Ve *Hura* (خورا) [6] 182 [7] derece Ve *Vadii Nar* (وادی نار) 221 derece Ve *Benderi Yenbo* (بندر ینبوع) 221 derece Ve *Sakife* (سکيفة) 200 derece *Benderi Huneyn* (بندر حنین) 70 derece Ve *Ka'a* (قاع) 131 derece Ve *Rabıg* (رایغ) 231 derece Ve *Tark Kadide* (طارق قدیده) 200 derece Ve *Osfan* 200 derece Ve *Fatıma Ana dadısı* (فاطمه آنا دادیسی) 221 [8] derece [9] varınca altmış derecedir vesselâm Amma zikri mabeyni *Bedri Huneyn ilâ Medinei Münevvere Min Bedr Huneyn ilâ Kasabai Cüdeyde* (بدیده) cümle 181 derecedir Ve *Cüdeyde'den menzili Kuburu Süheda* 201 derecedir Andan *Bi'ri Ali* (بئر علی) geçüb ilâ *Medinei Münevvere* [10] iki yüz yirmi derecedir Amma Cüd sapıldıkda ta *Yenboülber şehrine gelince* 250 derecedir Ve *Menzili Nakbı Ali* (نزول نقب علی) 220 [11]

[1] Pertev paşa nüshası (Der beyanı rahı hac)

[2] Bağdad Köşkü nüshası (ve şeyh)

[3] » » » (Ve kal'ai Acruddan Re'si Nevatır 200 derecedir Ve Resi Nevatır 100 derecedir Vadii Tih 231 derecedir)

[4] Bağdad Köşkü nüshası (161)

[5] » » » (Vuş)

[6] » » » (Harra)

[7] » » » (203)

[8] » » » (200)

[9] » » » (Ve Mekkei Mükeereme شرفها الله تعالی 48 derecedir)

[10] » » » (نوردها الله تعالی)

[11] » » » (derecedir)

yekûnu derecat 7350 Amma bihisabı yekûnu saat aded 490 dır vesselâm Hamdi Huda yine Mısıra gelince cümle saat dereceler böyledir [1] Badehu bu hakir ümmü dünya olan Mısırın alâkaderüt-taka ahvalâtına vâkîf olub bazı tevarihatlar tetebbü iderek ve alâyi-mat âsârların görerek ilmelyakin ve aynelyakin hasıl etdiğimiz üzre tahrir e cür'et olunub bihamdillâhi taalâ bu arada seyahatnamemizin cildi tamam oldu ثم الحمد لله [2] (Beyit) [3]

İhtitamı seyahatnamei küstahane [4]

Lisanı Hindi üzre ايزد الاكمناه چلطى هونه bilâhad ve lâgaye ve lânihaye hamd sena olsun kim Cenabı Bari yari kılub Mısırın Kahirei nadire-tül asırda bu evrakı perişanımız hırkai dervişanı nemed [5] puşan gibi elvan elvan olub itmam buldu Ve elfazı hediyyatın kitabeti ve bidayeti ve nihayeti sene tarihinde Mısır valisi veziri ruşenzamir sahibi rey asafı dilir پسر الله مايشاء paşa hazretlerinin eyyamı devletinde bu elfazı bi مزه مزه ahar olub yine مزه دن hali oluyub hayrile itmam buldu Amma fuzalâyi zevilukul beyninde natemamdır Ümid-dir kim kesreti Seyahatimize haml idüb elfazı tumturakı ibarat ile tahrir etmediğimize [6]

(Altı satır boş bırakılmış)

nazar etmiyüb memul mercudur kim sehvi galat ve muhtıyyat olmuş namerbut yazılmış uyubların damen af ile mestur idüb kilki hatayi nasavab mahallerin kalemtırışı salâhla hak idüb kilki cevahirzebanları ile ıslah buyuralar Zira bu hakiri pürtaksir bu müsveddatımız itmamı mahalline gelince akalîmi seb'ai keşti gûzar etdiğimiz elli bir sene olmuş idi Kesreti seyyehatden bir güncü uzlethanede halkden münzevi olub gûnagûn tevarihatlar tetebbü etmek müyesser olmamış idi Ve bir kimesnenin sergüzeşt serencamına ve bir musannif müelli-fînin tahriratın görüb seyahat namemize kayd etmemiş idik Amma bu diyarı Mısırda üstadımız Şeyh Alii Şamarlisî شيخ على شمرلىسى hazretlerinden istima etdiğimiz tefasiri şeriflerden ve ahadisi nebeviyyeden mahalle münasib Âyeti Şerife ve hadisi şerifleri izni şerifleri ile tahrir eyledik Andan sonra bu müsveddatımız cümle kendü sergüzeşt

[1] Bağdad Köşkü nüshası (tahrir olundu vesselâm)

[2] » » » (الحمد لله)

[3] Pertev paşa nüshası (yani Mısırın Kahirede tamam şüd) — Bağdad Köşkü nüshası No. (306) (Temmet bilhayr)

[4] Bu parça Bağdad Köşkü nüshası No 306 da, Revan Köşkü nüshası No. 1460 ile Pertev Paşa nüshası No. 462 de yoktur. Bağdad Köşkü nüshası 303 de vardır.

[5] (د) keçe.

serencamımız ve ifnayı vücud idüb seyhatimizdir ki bu minval üzre küstahane tahrir olundu العذر مقبول عندكرام الناس mısadaki üzre özüümüz makbul olub hayır dua ile yad idüb yad etmiyeler Baki olalar baki (Mesnevi)

*Bihamdillâh ki bu evrakı defter
Temam yazılıb kalmadı ebter
Nihayet yoğiken böyle kelâma
İrişdi hatmile âhir temama*

didim Ey Evliya bu

tarihi

Evliya Çelebinin kayd ettiği tarihlerin Arap harflerile yazılışları

(Sayfa 7) *Hayliyadan teşneler eyler nida tarih için
Ayni İbrahimden kıl nuş mai zemzemi*

عين ابراهيمدن قيل نوش ماء زمزى (سنه ۱۰۷۷)

Pertev paşa nüshasında 1075 dir.

(Sayfa 18) *Evliyaya ismi resmin sordılar tarih için
İsmine didi bu şeydir kal'ai gevherinigin*

اسمه دیدی پوشیدر قلعه کوهر نکین (سنه ۱۰۸۲)

(Sayfa 20) *Evliya gördükde tarihin dedi
Oldu itmam ey beğim kasrı bülend*

اولدی اتمام ای بکم قصر بلند (سنه ۱۰۸۲)

(Sayfa 21) *Yazar tarihi bihal. . . .
Haktaalâ şanühu ekber*

حق تعالى شانہ الله اکبر (سنه ۱۰۵۲)

*Olmağičün minareye tarih
Didim ana makamı meddi ezan*

دیدم اکا مقام مد اذان (سنه ۱۰۶۱)

(Sayfa 23) *Didi tarihini bir hazır cevab
Pak ider yüz arıdır napak âb*

پاک ایدر یوز آریدر ناپاک آب (سنه ۹۳۶)

(Sayfa 24) *Nola geldi hakkında işbu tarih
Ki dayim sa ikbal*

که دایم سا اقبال (سنه ۹۱۲)

*Oldu tamirine tarih bunun bînoksan
Ki aded haddi kıla çeşmei Cafer paşa*

که عدد حدی قیله چشمه جعفر پاشا (سنه ۹۸۷)

Tamam oldukda Zillî didi tarih
Ola makbul dayim nabı ma hub

اوله مقبول دایم نابی ماخوب (سنه ۹۷۳)

Hatifi kudsî didi tarihini
Kad beni aynen tesemma selsebil

قد بنی عیناً تسمى سلسبیل (سنه ۹۹۱)

(Sayfa 30)

Didi tarihine Narî tarihin
Oldu bu seddi metini mamur

اولدی بوسد متین معمور (سنه ۹۸۱)

(Sayfa 39)

Yazanlar bu safa darına tarih
Kodılar indi gaybe haddi tasın

قودیلر عند غیبه حد طسن (سنه . . .)

(Sayfa 39)

Bu âsâ selsebil

بود آسا سلسبیل (سنه ۹۹۱)

(Sayfa 41)

Görüüb Azmî didi tarihin anın
Zehi cami nişanı Cennet âbâd

زهى جامع نشان جنت آباد (سنه ۹۹۸)

(Sayfa 42)

Azmî gördükde didi tarihin
Ruşen âbâd dilkiüşa hammam

روشن آباد دلکشاشا حمام (سنه ۹۹۵)

(Sayfa 45)

Evliya didi camie tarih
Olmuş itmam bu makamı vâlâ

اولمش اتمام بو مقام والا (سنه ۱۰۸۱)

(Sayfa 61)

Özge tarih didim Şerhî bu hayre
Bihamdillâh oldu tamir cami

بمحمدالله اولدی تعمیر جامع (سنه ۱۰۰۵)

(Sayfa 65)

Hamdi lillâh kim tamam oldu didim tarihini
Camiin itmamını kıldı bana Allâh nasib

جامعك اتمامی قلدی بكا الله نصیب (سنه ۱۰۶۵)

(Sayfa 67)

Hatifi gaybî didi ihyasının tarihini
Barekellâh ne metin oldu diyesiz siz buna

باركالله نه متین اولدی دیهسز سز بوکا (سنه ۱۰۵۶)

- (Sayfa 71) *Geldi bir ehli dil ziyaret için
Didi tarihi kâbetülüştak*
ديدى تاريخى كعبة العشاق (سنه ٩٩٤)
- (Sayfa 73) *Hadimi anın didi tarihini
Nuş idin Allah için mai hayat*
نوش ايدك الله ايجون ماء حيات (سنه ٩٧٩)
- (Sayfa 74) *Didi bu ayni şifa bahşın şifayî tarihin
Âbı safî akdı Şaha çeşmei dilcuydan*
آب صافی آقدی شاها چشمه دلجویدن (سنه ١٠٦١)
- İtdi Camiî bu hayrata tarih
İçin Allah yolına âbı kevser*
ايچك الله يولينه آب كوثر (سنه ٩٤٦)
- (Sayfa 85) *Vapdın anda bir sebili mâi carii dilkeş
Didim anın tarihini misli âbı Cennet*
ديدم انك تاريخنى مثل آب جنت (سنه ١٠٢٦)
- Talibî dâi didi tarihini
Akdı Hüseyin aşkına ayni Ali*
آقدی حسين عشقنه عين على (سنه ١٠٠٨)
- Âbı hayata benzedigi için gınayıyan
Tarihi oldu ayni Ali çeşmei hayat*
تاريخى اولدی عين على چشمه حيات (سنه ١٠٠٤)
- (Sayfa 93) *İhtimamın göricek didi Şifayî tarihin
Barekellâk zehi camii firdevsi berin*
بارك الله زهى جامع فردوس برين (سنه ١٠٦٢)
- (Sayfa 94) *Bu tarhi dilkeşi seyr eyleyenler didi tarihin
Yerinde oldu ziba bîbedel cami taalâllah*
يرنده اولدی زيبا بی بدل جامع تعالی الله (سنه ١٠٧٨)
- (Sayfa 95) *Tamamında dua ile diyüb Tullâbî tarihin
Senagâhı cenabı Abdurrahman bad âbâdan*
شناکاه جناب عبدالرحمن باد آبادان (سنه ١٠٨٣)
- Hatifi gaybî nida için didi tarihini
Kum Bismillâhirrahmanirrahim esselâ*
قم بسم الله الرحمن الرحيم الصلا (سنه ١٠٩٨)

(Sayfa 99) *Görüñce hatifi gaybî didi bu kal'iyeye tarih
Kilidi bahriü ber oldu ve hakka kal'ai Sancak*
کلید بحر وبر اولدی وحقا قلعه سنجاق (سنه ۱۰۷۷)

(Sayfa 102) *Bir elif zammı ile Namî didi anın tarihin
Çeşmei âbı hayatın kânı cuyi selsebil*
چشمه آب حیاتن کان جوی سلسبیل (سنه ۱۰۵۵)

(Sayfa 107) *Hisarı aynı cedid kıldı bünyad
Müverrih didi tarihin Hoşâbâd*
مورخ دیدی تاریخن خوش آباد (سنه ۹۱۴)

(Sayfa 114) *Ehli küfriün sakızın çekdi Piyale paşa*
اهل کفرک ساقزن چکدی پیاله پاشا (سنه ۹۷۳)

(Sayfa 119) *Hâtifi kudsî didi tarihini
Ya vaduda hasbinallâh ve nimelvekil*
یا ودودا حسبناالله ونعم الوکیل (سنه ۱۰۰۲)

(Sayfa 121) *Evliya bu tarihi didi cemil
Âbı kevser hak için oldu sebil*
آب کوثر حق ایچون اولدی سبیل (سنه ۱۰۸۱)

*Verince Evliya teşnelere su
Didiler tarihini ya Gani hu*
دیدیلر تاریخنی یاغنی هو (سنه ۱۰۸۱)

*Verince Evliya teşnelere su
Didiler tarihin ya Gani hu*
دیدیلر تاریخن یاغنی هو (سنه ۱۰۸۱)

*Sakıi kevser için tarih idiüb dir Kametî
Gel sebili piir safaya iç beğim âbı hayat*
کل سبیل پر صفایه ایچ بکم آب حیات (سنه ۱۰۴۴)

*Reşk idiüb firdevsi nehri mâi safı âzama
Didiler tarihini hak çeşmei aynülhayat*
دیدیلر تاریخنی حق چشمه عین الحیات (سنه ۱۰۳۶)

(Sayfa 133) *Hem didim tarihini firdevsi âlâ Cennete*
(هم دیدم تاریخنی فردوس اعلا جنته (سنه ۹۱۱)

(Sayfa 145) *Hasbetenlillâh yapıdı barekâllah Zadiya*
Arifane oku tarih pak kılub beş vakt nemaz
 عارفانه اوکو تاریخ پاک کلوب بش وقت نماز (سنه ۱۰۶۸)

(Sayfa 163) *Duası düşdü Şeyhin ana tarih*
Ana tamir iden emri ilâhı
 ا که تعمیر ایدن امر الہی (سنه ۱۰۸۸)

(Sayfa 167) *Semada melekler didi tarihin*
Binai Selim hanı sahib za
 بناء سلیم خان صاحب زی (سنه ۹۷۱)

(Sayfa 176) *Tuba behiştâsâ demin lâıykdiürür bu camie*
Zarî begüft tarihini kalûbelâ hayrülbina
 زاری بکفت تاریخنی قالوا بلی خیرالبنا (سنه ۱۰۷۴)

(Sayfa 204) *Bir eksikli didim anın tarihin*
Acib cum'a etdi Hüsam Reis
 عجب جمعه اتدی حسام رئیس (سنه ۹۸۸)

(Sayfa 205) *İnüüb bir savt hatifden didi tarihini Kisbî*
Yapıldı türbe hâlâ oldu âsude Hüsamüddin
 یاپلدی تربه حالا اولدی آسوده حسامالدین

Didi fevtine Kisbî lâfzanü manen ana tarih
Hüsamüddin göçdü bin yigirmi altıda eyvah
 حسام این کوچدی بیک یکر می آلتیده ایواه

(Sayfa 218) *Seyyahı âlem Eвлиya ruhiyçün fatiha*
 سیاح عالم اولیا روحیچون فاتحه (سنه ۱۰۸۲)

(Sayfa 242) *Sali itimamina tarihi tamam*
Çeşmei sâfi Bekir paşadır
 چشمه صافی بکر پاشادر (سنه ۱۰۳۲)

Bağdad Köşkü nüshasında (1042) dır

(Sayfa 247) *Didiler ehli nazarlar Talibî tarihini*
Camii paşa zehi ziba makamı dilküşa
 جامع پاشا زهی زیبا مقام دلکشا (۹۰۰)

Bağdad köşkü nüshasında (960) dır

(Sayfa 248) *Camiin ismine Muradiye didi ol pak zat*
Bin otuz sekizde tamir eyleyüb oldu tamam
 بیک اوتوز سکزده تعمیر ایلیوب اولدی تمام

- (Sayfa 250) *İşidenler vefatını anın
Didiler gaziye tarih gazi*
دیدیلر غازی یه تاریخ غازی (سنه ۱۰۱۸)
- (Sayfa 251) *İşidenler didiler ana tarih
Umarız ki ide Allah rahmet*
اومارزکم ایده الله رحمت (سنه ۱۰۴۹)
- Bağdad Köşkü nüshasında (1049) dur
- İşidiüb Yahya didi tarihini
Meşhedini Cennet eyle ya İlâh*
مشهدینی جنت ایله یا اله (سنه ۹۶۵)
- (Sayfa 279) *Şad olub itmamının Yahya didi tarihini
Camii bünyad beytullhı hâdi rüknü din*
جامع بنیاد بیت الله هادی رکن دین (سنه ۱۰۱۶)
- (Sayfa 285) *Evliya didi anın tarihin
Şad hurrem ola ayni Cafer*
شاد خرم اوله عین جعفر (سنه ۱۰۷۸)
- (Sayfa 287) *İde hayratını Huda makbul
Adni Cennet ola ana menzil*
عدن جنت اوله اکه منزل (سنه ۹۷۸)
- (Sayfa 314) *Ehli diller cem oluben didiler tarihini
Çeşmei hayvan mıdır ya ayni âbı selsebil*
چشمه حیوانمیدر یا عین ابی سبیل (سنه ۱۰۰۳)
- (Sayfa 340) *Harab kalmışıdı çün Halilâ söyle tarihin
Cihan cisrin bile Sultan Mehemmed eyledi tamir*
جهان جسرن بله سلطان محمد ایلادی تعمیر (سنه ۱۰۷۲)
- (Sayfa 339) *Süal idince tarihin acib nutk eyledi Nutkî
Didi Sultan Mehemmed Han yaptı cay ola emne*
دیدى سنطان محمد خان یاپدی جای اوله امنه (سنه ۱۰۷۲)
- Hatife etdim süal itmamının tarihini
Didi âlâ cayi ziba tarh köşkü pürsefa*
دیدى اعلا جای زیبا طرح کوشک پر صفا (سنه)
- Bağdad Köşkü nüshasında (1072)

- (Sayfa 346) *Sakliye hak eyliye cümle elemelerden beri*
 صقلیه حق ایلیه جمله المردن بری (سنه ۱۰۵۳)
 Bağdad Köşkü nüshasında (1054) dür
- (Sayfa 348) *Bilhurufı muceminden hanesinin tarihin*
Hoş müferrah menzil olmuş bu sarayı babı gâm
 خوش مفرح منزل اولمش بو سرای باب کام (سنه)
- (Sayfa 354) *Geldi banki tarihi için bina*
Cennet oldu bunun ahri bî niza
 جنت اولدی بونک اخی بی نزع (سنه ۹۸۶)
- (Sayfa 379) *Âhir oldukda Cemalî didi anın tarihin*
Zemzem âsâ kâbei uşşaka akdı
 زمزم اسا کعبه عشاقه اقدی
- (Sayfa 380) *Kıldı rakam Sakinî tarihini*
Ruhi için fatiha kıl canile
 روحیچون فاتحه قیل جانيله (سنه ۱۰۰۱)
- (Sayfa 413) *Recebüddai didi tarihini*
Gitdi Ahmed dünyeden âh elfirak
 کتدی احمد دیندن اه الفراق (سنه)
- Bağdad Köşkü nüshasında (1008).
- (Sayfa 485) *Biri kalkub didi ol dem tarih*
Fevtine hayf İbni Bektube
 فوتنه حیف ابن بکتوبه (سنه ۹۸۳)
- (Sayfa 486) *Fikr idenler didiler tarihi itmamın anın*
Lûtfîle sahib saadet yapıdı selvanı bugün
 لطفيله صاحب سعادت یاپدی سلوانی بکون (سنه ۱۰۵۲)
- (Sayfa 565) *Revan oldu beka darına Fevrî*
 روان اولدی بقا دارینه فوری (. . . .)
- (Sayfa 620) *Şefaât ya Resulullah Evliyaya*
 شفاعت یا رسول الله اولیایه (سنه ۱۰۸۲)
- (Sayfa 735) *Acib binayi lâtifü zehi binayi metîn*
 عجب بنای لطیف و زهی بنای متین (سنه ۹۷۵)
- (Sayfa 752) *Didiler tarihin anın ehli Medine göricek*
Kati âlâ güzel oldu bu makamı hanefî
 قتی اعلا کوزل اولدی بو مقام حنفی (سنه ۱۰۶۳)

İNDEKS

A

- Âbî 79.
Âbid Şamsune 457.
Âbidin Efendi 424.
Âbyarı Alâiyye 825.
Abyarı Salih 594, 596, 598 209,
446.
Âd 596, 601.
Âdem 540, 552, 559, 579, 693, 694,
695, 696, 739, 760, 794, 795.
Âli Osman 15,17, 29, 30, 49,53,55,68,
80, 89, 96, 100, 112, 117, 124,
137, 141, 150, 155, 162, 166,
184, 191, 201, 203, 240, 255,
264, 266, 271, 283, 286, 321,
367, 403, 404, 424, 425, 426,
445, 451, 474, 475, 491, 524,
549, 573, 589, 611, 616, 617,
639, 714, 721, 725, 745, 750,
651, 757, 780, 802, 821, 835.
Âmir 633.
Aşık Baba 127.
Âşık Doğan 290.
Âzer 380.

A

- Abbas ibni Abdülmüttalib 648.
Abbas 615, 628, 637, 648, 649, 655
669, 712, 769.
Abbas Ağa (Kızlar Ağası) 32.
Abbas (Bender) 675, 697, 701, 707,
729, 725, 776.
Abdi Ağa 96.
Abdi Menaf 769.
Abdülbakî (Manav) 80.

- Abdülkadir paşa 117, 253, 267.
Abdülkadir Geylânî 23, 442, 488,
540, 772.
Abdül Melik 6, 112, 263, 404, 430,
527, 559, 561, 648, 742, 790.
Abdülkerim bin Hevazin 789.
Abdülfettah Çavuş 95.
Abdülgaffar Efendi 202.
Abdül Halim Efendi 299.
Abdürrahim Efendi 32.
Abdülvasi 792.
Abdülmüttalib 785, 788.
Abdülvahidül Magribî 414.
Abdül Halim bin Ali 563.
AbdülKâ'b 633.
Abdullah Efendi 88.
Abdullah Efendi 33.
Abdullah (Askerî) 35.
Abdullah Efendi (Derviş) 225.
Abdullah Efendi 46.
Abdullrh No'manî 366.
Abdullah Kırımî 526.
Abdullah Samedî 414.
Abdullahı Hamevî 428.
Abdullah Kamis (Şeyh) 444.
Abdullah Ağa (Mülklü) 28.
Abdullahül Mağribî 377.
Abdullah bin Cafer 648.
Abdullah 628, 629
Abdullah 652, 765.
Abdullah ibni Mesud 711.
Abdullah bin Selamül Ensarî 654.
Abdullah bin Besendil Mazinî 561.
Abdullah bin Sa'd 760.
Abdullah bin Selamül Ensarî 654.
Abdullah bin Besendil Mazinî 561.

- Abdullah bin Sa'd 760.
 Abdullah bin Hacş 765.
 Abdullah Celvetî 773.
 Abdullah (Şerif) 785.
 Abdullah 786.
 Abdullah ibni Abbas 789, 790.
 Abdül Muttalib 628, 629, 740, 741,
 785, 788.
 Abdülvehhab (Şeyh) 172.
 Abdülvehhab Efendi 280.
 Abdurrahman paşa (Kapudan)
 119, 120.
 Abdurrahman sultan (Kısamık) 35.
 Abdurrahman (Haı) 52.
 Abdurrahman Efendi 251.
 Abdurrahman ibni Avf 366, 654,
 711.
 Abdurrahman Efendi (Alemşah)
 444.
 Abdurrahman (Şeyh) 513.
 Abdurrahmanı Mağribî 773.
 Abdurrahman bin Şuayb 790.
 Abdurrahman (Karabaş) 790.
 Abdüsselâm 167.
 Abık Bay 44.
 Abolyond 14.
 Abusî Çelebi 34.
 Acem 14, 25, 49, 54, 59, 75, 86, 97,
 127, 155, 186, 243, 274, 283,
 345, 359, 362, 377, 385, 394,
 403, 443, 467, 496, 544, 553,
 575, 580, 635, 641, 668, 723.
 Acem sultan 204.
 Acem Hilmi 564.
 Acemzade 717.
 Aclûn (Cebeli) 441, 462, 518, 519,
 571, 587.
 Acrud 832, 833, 840.
 Adalya 261, 277, 278, 281, 282,
 284, 285, 286, 289, 290, 291.
 Adana 304, 328, 329, 333, 334, 337,
 340, 342, 344, 597.
 Aden 426, 550, 554, 697, 795.
 Adlûn 430.
 Afandoz 254.
 Afrika 640.
 Agaz 321.
 Ağırze 471, 758.
 Ağirdas 265.
 Agriboz 259.
 Ahlat 324, 808, 826.
 Ahfeş zade 451.
 Ahigeri 265.
 Ahım Baba 194.
 AhmedI3, 4, 40, 86, 130, 282, 316,
 638, 639, 741, 742, 758.
 Ahmed paşa (Hersek Oğlu) 7, 101.
 Ahmed (Şehzade) 8.
 Ahmed paşa (Küçük) 81, 446, 553,
 566.
 Ahmed Ağa (İzmirli) 83.
 Ahmed Ağa (Uzun) 88, 90.
 Ahmed Ağa 93, 94.
 Ahmed gazi 202.
 Ahmed paşa 23.
 Ahmed paşa (Gedik) 25, 32, 35,
 190, 295, 319.
 Ahmed (Şeyh) 27.
 Ahmed Ağa (Sapılı) 220.
 Ahmed Ağa 222, 225.
 Ahmed Bay (Karaca) 45, 49.
 Ahmed Beşe (Kürd oğlu) 150.
 Ahmedî Kürdî 153.
 Ahmed paşa 233, 237.
 Ahmed paşa (Çetrefil oğlu) 413.
 Ahmed bin Mehmed 583.
 Ahmed ibni Evvelül Kazvinî 564.
 Ahmedî Sürucî 562.
 Ahmed Ağa 306.
 Ahmed Ağa 573.

- Ahmed Ağa 603.
 Ahmed 628.
 Ahmed paşa (Mahmud paşazade) 333.
 Ahmed (Şeyh) 363.
 Ahmed Ağa (Boşnak) 360, 364.
 Ahmed Bay (Menteşe oğlu) 207, 208, 209, 210, 211.
 Ahmed Ağa 210.
 Ahmed paşa (Ankebut) 679.
 Ahmed Ağa (Burunsuz) 717, 797.
 Ahmed (Şerif) 684, 709, 717.
 Ahmed ibni Mahmudül Asem 314.
 Ahmed Bey 485.
 Ahmed Ağa 797.
 Ahmed ibni Hambelî 739, 753.
 Ahmed Ağa (Kul kethüdası) 800.
 Ahmedâbâd 644, 750.
 Ahmedi Şa'banî (Şeyh) 384.
 Ahmedülbedevî 286, 773.
 Ahterî 27.
 Aksu 10, 25
 Ak Temür 23.
 Ak çimen 35.
 Ak Mehmed paşa 10, 109, 124, 127.
 Akdağ 42.
 Akdeniz 40, 42, 59, 147, 188, 223, 234, 245, 256, 266, 267, 268, 282, 290, 292, 294, 302, 304, 306, 307, 311, 319, 324, 326, 330, 333, 387, 388; 424, 426, 835.
 Ak Corun 363.
 Ak Haran 360.
 Aktaşlık 522.
 Akbıyık Sultan 315.
 Akca Mahmud 308.
 Akdag 298.
 Akseki 298.
 Ak liman 261, 321, 323.
 Ak Cihan 343.
 Akşehir 791.
 Ak Sinan 193.
 Akhisar 60, 655.
 Ak yayla 475.
 Ak göz pınarı 191, 195,
 Akabülkelb 417.
 Akyar burnu 127.
 Akca koyunlu 343.
 Akabe 460, 585, 588, 821, 822, 823, 840.
 Akabei, Dürbbin 802.
 Akil 637, 648, 649, 765, 767.
 Akındı yolu 19.
 Akıncılar 270.
 Akıtül Rimal 592.
 Akkâ 243, 244, 245, 401, 425, 432, 445, 453, 454, 530, 561, 571.
 Akşebiyeye Sultan 299.
 Akkâre 451.
 Alâ 575.
 Alâiyye 80, 292, 293, 294, 298, 299, 301, 334.
 Alkanlı Dede 198.
 Alasonya 186.
 Alâüddevele 352, 353, 354, 485.
 Alâüddin 30, 35, 69, 88, 100, 282, 285, 291, 294, 295, 297, 298, 314, 320.
 Alâüddini Nakşibendî 789.
 Alâüddin (Pîrce) 300, 302.
 Alaca Han 316
 Aladağ 306.
 Alara 294.
 Akşehir 53, 54, 55, 162, 180.
 Alata 327.
 Alaman 117, 120, 549, 595, 697.
 Alaman Boğazı 133, 134, 136.
 Alemşah (Sultan) 61.
 Ali (Hazreti) 359, 366, 391, 395,

- 433, 434, 474, 481, 487, 502,
513, 524, 529, 558, 588, 591,
609, 612, 615, 616, 620, 629,
637, 648, 649, 650, 652, 654,
657, 658, 659, 664, 665, 695,
711, 728, 733, 737, 741, 767,
768, 772, 786, 800.
- Ali paşa (Macar) 60.
Ali Baba 63.
Ali Bay (Timurtaş Oğlu) 72.
Ali Ağa 75.
Ali Ağa 362.
Ali Dede (Attar) 333.
Ali Can 166.
Ali paşa (Canpulad oğlu) 362,
364, 383.
Ali kayası 36.
Ali Bay (Sığla oğlu) 88.
Ali Reis 225.
Ali Dede (Mani Dede Oğlu) 103.
Ali Han Baba 153, 159, 173.
Ali paşa (Hüsam Oğlu) 218.
Aliyyül Gazalî 414.
Ali Dfendi (Noktacı) 564.
Ali paşa (Serdar) 752.
Ali Abbas (Şeyh) 868.
Aliyyülyemanî (Şeyh) 366.
Aliyyül Meazî (Şeyh) 366.
Alii Rumî 375, 381.
Ali Bali Dede 199.
Ali paşa 253.
Ali Çeleni 225.
Ali paşa (Güzelce) 222.
Ali paşa (Kanakcı) 720.
Ali kadı 34.
Ali Neccar 354.
Ali paşa 320, 323.
Ali Ağa (Elhac) 299.
Ali Efendi (Hatib) 173.
Ali Beşe 412.
- Ali (Semerkandî). 318.
Ali Şamarlisî (Şeyh) 841.
Alıcak Beli 340.
Altı parmak (Bursa Mollası) 10.
Altın taş 29.
Amasya 183, 279.
Amr ibnül Âs 412, 461, 651, 660.
Amru 558.
Amran 498.
Amsterdam 122.
Anabolu 147.
Anadolu 16, 17, 23, 25, 29, 41, 43,
45, 55, 84, 100, 127, 128, 151,
153, 194, 201, 202, 212, 225,
234, 266, 267, 273, 274, 655,
717.
Anafiye 260.
Anbarlı 35.
Andire 258.
Andoran 347.
Andımahi 214. 222, 224.
Aneh 724.
Aneze 583.
Angeli (Papa) 624.
Anî 35.
Anid 26.
Ankara 17.
Anlıca 19.
Antakya 243, 367, 368, 370, 381,
388, 392, 651.
Anter 111, 434, 445, 604, 673, 812.
Arab 14, 25, 49, 54, 59, 75, 97,
155, 186, 274, 283, 359, 362,
377, 384, 367, 496, 544, 558,
641.
Arab (Nehir) 392.
Arabistan 4, 147, 345, 358, 362,
582, 655.
Arab Efendi 50.
Arab Bikâr 173.

- Arab Hoca (Mehmed) 655.
 Arab pınarı 165, 170.
 Arabî (Şeyh) 381
 Arafat 472, 605, 673, 677, 684, 686,
 690, 691, 692, 693, 694, 695,
 696, 697, 698, 700, 701, 702,
 703, 704, 707, 714, 715, 717,
 757, 775.
 Arec (Cebel) 668
 Ardeş Beli 307.
 Argun Şah 409.
 Argun Çelebi 27.
 Aristo 79, 274, 436, 502.
 Ariş 531.
 Arnavud yaylası 8.
 Arnavudluk 310, 565.
 Arpas Dede 306.
 Arpan 183.
 Arpaz 162.
 Arslan Dede 377.
 Arslan (Şeyh) 540, 560, 562.
 Arslan Ağa (Mataracızade) 391.
 Arslanlı 343, 344.
 Arslandere 78.
 Aryan 198.
 Arzı Mukaddes 6, 358, 424, 448,
 487 549,.
 Asaf Berhiya 588.
 Asfan 674.
 Asiye Hanım 35.
 Asi (Nehir) 387.
 Asi (Hurma) 587.
 Aspuzi 175, 203, 283, 541, 827.
 Assaf paşa 419.
 Assaf (Mîr) 445.
 Asvan 515, 694.
 Asir (Cebel) 609.
 Aşıklı 191, 195.
 Atayî Çelebi 485.
 Atina 137, 272, 415, 597, 810.
 Atlı pınar 35.
 Avari (Nehir) 304.
 Avret adası 400, 401.
 Avredos 271.
 Avşarlı 343.
 Aya Monya 122, 123, 127.
 Aya Nagiri 122.
 Aya Luna İşbaliko 122.
 Aya Kıryo Nero 122.
 Aaya Sulya 137.
 Aya Sofya 138, 139, 388, 415, 491,
 559, 624, 764.
 Aya Mavra 262.
 Aya Limni 265.
 Ayas Ağa 388.
 Ayasuluk 129, 137, 138, 141, 142,
 143, 144, 145, 146, 147, 149,
 183. 415, 520,
 Ayaş 334.
 Aydın 17, 83, 87, 99, 143, 147,
 150, 151, 180, 182, 183, 185,
 188, 196, 273.
 Aydın Oğlu 159, 162, 454.
 Aydın Bay 55, 162, 166, 172, 174,
 175, 176, 183.
 Aydın Koca 183.
 Aydın Bay oğlu 53, 55.
 Aydın Baba 359.
 Aykadın 306.
 Ayıntab 182, 344, 346, 352, 353,
 354, 359, 360, 377, 575.
 Ayni Ali 73, 74.
 Ayni Zerka 521, 577, 585, 641,
 643, 667, 668, 670, 672, 674.
 Ayni Bosra 568.
 Ayni Beşkûr 546.
 Ayni Kanavat 546.
 Ayni Ceyruniyye 546.
 Ayni Beybarsiyye 546.
 Ayni Sinaniyye 546.
 Ayni Şerî 439.

Aynı Tüccar 825.
 Aynüddevrî 503.
 Aynüttayr 579.
 Aynüttin 445, 520.
 Ayşe Sultan 49.
 Ayşe Sultan 60.
 Ayşe Sultan 185.
 Ayşe (Hazreti) 648, 650, 652, 657.
 Azak 114, 832, 833.
 Azerbaycan 558, 646.
 Azerya 443, 447, 820.
 Azmîzade 40, 41, 42.
 Azresan 276, 278, 282.

B

Baalbek 208, 588.
 Bab 367, 368.
 Baba Bayram 375, 381.
 Baba Haydar 396.
 Baba Sultan 179, 195.
 Bafra 350.
 Bağdad 6, 17, 243, 324, 332, 381,
 423, 424, 426, 458, 503, 529,
 530, 549, 563, 566, 589, 594,
 596, 611, 629, 635, 671, 697,
 702, 741, 793.
 Bagçe Saray 171, 266.
 Bagla yaylası 316.
 Bahaüddin (Şeyh) 458.
 Bahaüddin (Nakşibendî) 773.
 Bahri (Şeyh) 103.
 Bahri Rum 17, 131, 396.
 Bahri Çin 424.
 Bahri Ebyaz 399, 410, 429, 430,
 431, 432, 557.
 Bahri Hazer 267, 832.
 Bahri Kulzüm 442, 447, 515, 596,
 670, 694, 796, 803, 805, 806,
 810, 816, 818, 830, 834.

Bahri Muhit 424, 694, 809, 816,
 833.
 Bahri Sefid 255, 367, 392.
 Bahri Okyanus 424.
 Bahşiler 262.
 Bahri Baba 35.
 Baki 613, 648, 649, 652, 653, 654,
 655, 765.
 Baki Çelebi 127.
 Baklan 26.
 Balaban Efendi (Şuayrîzade) 141.
 Balat 87, 146, 147, 148, 149, 158,
 183, 821.
 Balık Bey 44, 45, 46.
 Balıklı 19, 21, 23.
 Balık Ova 240, 266.
 Balıklı Ayazma 410.
 Balısıra 131
 Bali Paşa 288.
 Balpınarı 159, 165.
 Baltimos (Batlamyos) 44.
 Balyambolu 162, 180, 181.
 Banaz 26, 37, 38.
 Banyas 59.
 Barkuk (Sultan) 741, 772.
 Barcınlar 29.
 Barora 351.
 Bare 258.
 Basra 6, 155, 424, 426, 570, 594,
 671, 697, 702, 793, 795.
 Baş Köy 303, 367.
 Batalise 453.
 Batlamyos 256.
 Battal Öyük 358, 377.
 Batus 487.
 Bayanlı 316.
 Baykara (Hüseyn) 87.
 Bavayidi Veli 15, 49, 107, 108,
 253, 295, 319, 320.
 Bayazid Baba 98.

- Bayındır 162, 173.
 Beç 117, 122.
 Beçin 210.
 Bedreddin 297.
 Bedr 630, 648, 669, 670, 711.
 Bedr Huneyn 670, 725, 798, 799,
 801, 815.
 Beğşehri 304.
 Behlûle 807.
 Behlûliyve 387.
 Behice 243, 453.
 Behzad 137, 153, 335, 337, 471,
 492, 617, 758.
 Bakâr (Şeyh) 550, 551, 560, 562,
 563.
 Bekir Bey 127.
 Bekir Ağa 173.
 Bekir (Cellâd) 561.
 Bekir Paşa 241, 242, 247.
 Bekke 726, 739, 772.
 Bekrî (Şeyh) 380, 381, 382, 383.
 Beklelûn 367, 285.
 Bektaş Paşa 80.
 Bektute 485.
 Bektutîzade 485.
 Bel'am 829, 832.
 Belbis 530, 835.
 Belis 367.
 Belgrad 256, 469, 611.
 Belh 216, 274, 641, 683, 712.
 Benderi Âb 807.
 Benderat 807.
 Benefşe 298.
 Beni Israil 367, 428, 433, 438, 441,
 456, 466, 482, 502, 521, 555.
 Beni Şahin 819, 822.
 Beni Atıyye 571, 820, 840.
 Beni Cürhüm 755, 770, 771.
 Beni Sa'd 629, 765.
 Beni Seyf 836.
 Büveyf 836
 Beni Reşid 519, 591, 592, 602.
 Beni Zühd 519, 521, 571, 582, 583,
 806.
 Beni Vahidat 521, 571, 583.
 Beni Meval 589, 671, 806
 Beni Leys 561.
 Beni Can 671.
 Beni Şehab 571.
 Beni Said 571.
 Beni Salim 571.
 Beni Hilâl 577, 579, 673.
 Beni Lehya 630.
 Benyas 546.
 Berberistan 515, 770, 771.
 Berekât (Şerif) 717, 718, 721, 725,
 775, 783.
 Bergama 81, 82.
 Bergos (Nehir) 428.
 Bergosu Kebir 162.
 Bereda 546.
 Beride 546, 557.
 Berkle 60.
 Bermekî (Cafer) 171.
 Bertiz 347.
 Beşinci Çelebi 51.
 Beş Boy 183.
 Beş Cınar 76.
 Beşir (Şeyh) 514.
 Beşir İbni Eyyub 519.
 Beşir 583.
 Betile 456.
 Betis 397.
 Bey (Karye) 181.
 Beydavî 300.
 Bey Köşkü 76.
 Beyrut 401, 420, 421, 422, 428, 429,
 460, 531, 533.
 Beyta 459.
 Beytüllâhm 462, 498, 499, 501, 557,
 826.

Bezciler 19.
 Bezzî 167.
 Biatıyye 586.
 Biga 14.
 Birâli Habeşî 332, 564, 746.
 Bilecik 243, 354.
 Birki 162, 173, 174, 177, 179, 180,
 181.
 Biruh 428.
 Bisni 346.
 Biyanbol 180.
 Bi'ri Kuzaa 658.
 Bi'ai Ali 606, 665, 666, 676, 679,
 801, 840.
 Bi'ri Cedid 601.
 Bi'ri Sayf 383.
 Bi'rî Cübeyrî 761.
 Bi'ri Osfan 798.
 Bıçakçı yaylası 307.
 Bıyıklı Oğlu 93.
 Bodrum 143, 144, 211, 212, 213,
 234.
 Boğaz Kesen 347.
 Boğa Baba 210.
 Bolvadanlı 24.
 Bolur 326.
 Borgusan 832.
 Bor 69.
 Bosra 550, 568, 577, 651, 786.
 Bosra Sagir 568, 569.
 Bostancı başı 6.
 Böğrükçük 19.
 Börekçiler 19, 22.
 Boyacızade 150.
 Boyacı Oğlu 354.
 Boyalı 36.
 Boyalı Kadı 313.
 Bozağlık 299.
 Bozdağ 53, 54, 55, 58, 68, 174, 175,
 177, 179, 180.

Bozdoğan 182, 196.
 Bozkır 320.
 Boz Öyük 206, 227, 271.
 Bölme Dede 311.
 Budin 17, 61.
 Budama 387.
 Buhara 205, 216, 274, 641, 683,
 712, 834.
 Buka 497.
 Buhtunnasır 436, 438, 456, 520.
 Bukarat 542.
 Bulak 834.
 Buladın 19.
 Bulgar (Nehir) 330.
 Bulgar yaylası 329, 332.
 Bu Sabuh 368.
 Buzaa 801.
 Büklü Baba 303.
 Bürkei Hayretî 666.
 Bürketül Hac 838, 840.

C

Cabi Sultan 47.
 Cabir Bin Abdullah 643.
 Caferi Sadık (İmam) 649.
 Cafer Ağa 194.
 Cafer Ağa (Dizdar) 288, 290.
 Cafer Bğa (Celeb) 284.
 Caferül Mansur 338.
 Cafer Baba 338.
 Cafer Paşa 121.
 Cafer paşa 24.
 Calinos 542.
 Calût 498.
 Canbaz kalesi 41.
 Can Bey Giray 251.
 Can bin Can 498, 500.
 Canberdi Gazalî 399.
 Canpulad Oğlu 361, 362, 263, 378,
 419, 525.

- Cansitan yoylası 181.
 Cariyei Mariye 650, 651, 652.
 Cavlı 47.
 Cebeli Nur 334, 718, 762, 785.
 Cebeli Ferah 703.
 Cebeli Naka 724.
 Cebeli Cezzel 761, 785.
 Cebeli Nebi 761.
 Cebeli Hira 762.
 Cebeli Ömer 768, 776.
 Cebeli Mehib 773.
 Cebeli Emin 785.
 Cebeli Ahmer 785.
 Cebeli Ahşeb 785.
 Cebeli Cibş 482.
 Cebeli Mürselât 785.
 Cebeli Lâ'lâ 785.
 Cebeli Mushab 785.
 Cebeli Safa 785.
 Cebeli Aclûle 807.
 Cebeli Akabe 824.
 Cebliye 392, 404.
 Cebelül Libnan 406, 412, 413, 429,
 422, 449.
 Cebriil Emin 436, 437, 443, 460,
 472, 479, 481, 498, 500, 508,
 514, 517, 522, 552, 569, 593,
 608, 614, 630, 634, 686, 690,
 691, 706, 710, 730, 739.
 Cehennem deresi 485.
 Celâleddinî Rumî 128, 288, 315,
 378, 470, 541.
 Celâleddini Ekber 638, 772.
 Celâlî 31, 40, 49, 141, 151, 197, 281,
 287, 302, 360, 818.
 Cefin 456.
 Celeb Ali Ağa 12.
 Celeb Muslihüddin 654.
 Cem (Sultan) 253.
 Cem Baba 193.
 Cemaleddin 19.
 Cemaleddin 32.
 Cemaleddin (Şirvanî) 380, 381.
 Cemaleddin (Şeyh) 428.
 Cemşid 137, 142, 145, 150, 173, 181,
 208.
 Cenani Bey 141.
 Cengiz (Âli) 266.
 Cenin 402, 404, 437, 451, 452, 460,
 462.
 Cennet Oğlu (Celâlî) 174, 191.
 Cennet köyü 45.
 Cerbe 264.
 Cercişli 293, 294.
 Cesimaniyye 481.
 Ceviz dağı 151.
 Ceyş 437.
 Ceyhun 333, 340, 341, 343, 345.
 Ceyrun 537, 547, 558.
 Cezayir 46, 62, 83, 84, 85, 89, 100,
 103, 108, 112, 114, 132, 211,
 213, 214, 221, 245, 250, 255,
 263, 594, 694, 808.
 Cezirei Zenan 400.
 Cezle 598.
 Cezrî 167.
 Cidde 678, 697, 698, 716, 717, 724,
 725, 741, 751, 774, 776, 794, 795,
 796, 803, 805.
 Cihan (Nehir) 333, 334, 337, 342,
 347.
 Cim Cime (Kıral) 49, 352.
 Cimre Beli 308.
 Cinan (Şeyh) 790.
 Cineviz 83, 112, 114, 117, 146, 222,
 265, 267, 275.
 Ciyeyye 422.
 Cıan Oğlu 53.
 Cıgala paşa 119.
 Cudi 438, 529.

Cule 29.
 Cum (Kabile) 360.
 Cumaâbâd 89,132, 148, 167.
 Cübeyl 415, 416, 417.
 Cübbü Yusuf 523.
 Cüdeybiyye (Hudeybiyye) 668.
 Cüdeyde 667, 800, 802.
 Cümcümeddin (Şeyh) 350.
 Cüneydüttayyar (Şeyh) 459.

Ç

Çakırca 26.
 Çal 26.
 Çamlıcalar 259.
 Çanakcı 342.
 Çapak 35.
 Çardaklı Çam 199.
 Çapan, 103, 104, 106, 107.
 Çatalbaş paşa 33.
 Çatal Adası 147.
 Çavdarlı 27.
 Çavuş Oğlu 211.
 Çavuş Bey 290.
 Çavuş zade 96.
 Çay 29.
 Çaybaşı 73, 77, 80.
 Çayırbaşı 20.
 Çelebi Efendi 173.
 Çelebi Cüce 67.
 Çeltiklik 319.
 Çerakise 367, 388, 438, 461, 518,
 724, 817, 833.
 Çerçini 148.
 Çerkezistan 216, 218.
 Çeşme (Hoşâbâd) 107, 108, 113,
 127, 131, 148.
 Çeşmi Cerez Baba 350.
 Çiçilye 263.
 Çiharşenbe 26.
 Çiharşenbe âbâd 192.

Çikişke 266.
 Çin 78, 216, 474, 542, 549, 553,
 641, 712.
 Çivi Çay 397.
 Çıfud 36.
 Çıkalı 8.
 Çıkırık 35.
 Çomaklı 56.
 Çomaklı Baba 195.
 Çomaklı Sultan 349.
 Çömez 127.
 Çömlekci 146.
 Çukalar 261, 262.
 Çukurca 14, 15.
 Çukur mahalle 19.

D

Dacca 224, 226.
 Dadı 293.
 Dadiyan 59, 141, 216, 218.
 Dağardı 26.
 Dağıstan 216, 267, 562, 712.
 Dahhak (zalim) 142, 143, 345.
 Dahlek 776, 807, 815.
 Dalkavak 189, 190.
 Dalyan Ovası 136.
 Daniyal paşa 481.
 Daniyal 461, 576, 630.
 Danişmend 44, 141.
 Dârâ Şah 243, 272, 400, 594.
 Darâhi 201, 226, 273.
 Darabey 224.
 Darende 271.
 Darı Hamra 837, 840.
 Darı Veda 604.
 Darım 443.
 Darüttabia 651, 787.
 Davaz 196, 197, 198, 200, 271.
 Davud (Nebi) 46, 364, 465, 466,
 471, 475, 487, 488, 498, 514,
 516, 627, 630, 759, 763.

Davud (Şeyh) 414.
 Davud bin Elmelikül Muazzam 562.
 Davud Ağa 801.
 Davud (Hakim) 148.
 Davuddiyye 528.
 Danimnona 125.
 Dayrincak 354.
 Debiz 422.
 Debre 186.
 Delendi 307.
 Delice (Nehir) 10.
 Delice hisar 47.
 Deli Fakih 349.
 Delmisin 307
 Deli Hasan 60.
 Delvine 263.
 Demare 697.
 Demamir 522.
 Demati 299.
 Demirci 16, 48, 51.
 Demirci Altı 99.
 Demirci Bayram 375.
 Denizli 26, 54, 148, 190, 191, 192,
 193, 194.
 Derbend 8.
 Derebeği Sultan 204.
 Derdimend Baba 349.
 Dermenlik 260.
 Derviş Ahmet Ağa 3, 4.
 Derviş Ağa 607.
 Derviş Çelebi 166.
 Derviş Ağa (Birkili) 163, 175,
 176, 177.
 Derviş Beşe 389.
 Derviş Mehmed Paşa 752.
 Devranî Çelebi 35.
 Didigi Baba 195.
 Dikbasan 313.
 Dikler 196.
 Dil Herseği 7.
 Dilküşa Hanım 72.

Dil İskelesi 7.
 Dilindi Burnu 241
 Dimboz 10.
 Dimos 352.
 Dimyat 834, 836.
 Dindarlı 334.
 Dip (Şahrası) 344
 Dirbin 311.
 Dirin 56.
 Divâbâd 750.
 Diyarbekir 566.
 Dıraç 565
 Doğantaşı 128.
 Dokuzpınar 76.
 Dolyan 186, 822.
 Domalıç 12, 14.
 Donduran (Cebel) 182
 Döden (Nehir) 289.
 Dölük Baba 359.
 Duka 225.
 Duman Baba (Ahi) 193.
 Dunkale 694, 771, 807.
 Durak Bey (Gazi) 261.
 Durkut 64.
 Durkutlu 64
 Dübbel Cezzel 597.
 Dümruk 200, 202.
 Düveydar Beli 823, 824.

E

Eba Bekir 363, 474, 513, 529, 570,
 615, 626, 627, 637, 639, 642,
 647, 650, 671, 709, 711, 718,
 741, 760, 762, 768, 787, 788,
 789.
 Ebi Talib 502, 628, 652, 685, 786.
 Ebubekir Bğa (Kasabzade) 80.
 Ebubekir (Şeyh) 369, 381.
 Ebu Sefid 89.
 Ebu Ali Sinan 158.

- Ebu Ömer 167, 646.
 Ebu Derda 391.
 Ebu Bekir (Şeyh) 391.
 Ebu Süfyan 558,648, 760.
 Ebu Leyli 559
 Ebu Şa'rî 562.
 Ebu Kohafe 633.
 Ebu Abdullah 646.
 Ebu Selma 651, 765.
 Ebu Mansur Devanîkî 737, 741,
 789, 790.
 Ebu Leheb 675.
 Ebu Hüreyre 739.
 Ebu Enam 787.
 Ebu Luluy 635.
 Ebu Cehl 635, 669, 670, 675, 711, 760
 Ebu Saidül Hazerî 648.
 Ebülfetih 7, 18, 69, 77, 87, 89, 90, 92,
 100, 258, 349.
 Ebünnida 528, 711.
 Ebülfazıl (Defterdar) 564.
 Ebül Âs bin Rebi 650.
 Ebüllis 786.
 Ebüsselc 556.
 Ebül Kasım Abdül vahid 513.
 Ebül Kasım İsa 529.
 Ebrehe 46, 805.
 Ebrim 515.
 Ece 73.
 Ece Yakub (Kara) 83.
 Edhem (Çorbacı) 267.
 Edib (Şeyh) 444.
 Edirne 58, 157.
 Efrayim 412, 444.
 Eflâtun 542.
 Eğirdir 246, 278.
 Eğre 810, 811, 840.
 Eğri 60, 80, 256.
 Eğrigöz 26.
 Ehlî Çelebi 251.
 Elbasan 393.
 Elbeğli 347.
 Elbistan 332, 340, 346.
 Elbürz 329, 707.
 Elhime 392
 Elhan (Şeyh) 562.
 Elena 112.
 Elhadır 53.
 Elmalî Bay 278.
 Elmalî 276, 277, 278, 279, 280,
 281, 285, 350.
 Elmeliküs Salih 555.
 Elmelik Mansur 555.
 Elmüttaki billâh 529.
 Emine Hatun 611, 629, 652, 764.
 765, 787.
 Emet Bey (Hacı) 66.
 Emin Ağa 146.
 Emin Efendi (Saçlı) 444.
 Emir Şeyh 22.
 Emir Oğlu 62.
 Emir Kadı 87.
 Emir Sultdn 391, 630.
 Emir Efendi 299.
 Emir Ahmed 312.
 Emir Esad 391.
 Emir Dede 359.
 Emir Ali 266.
 Emir Paşa 330.
 Emirî (Sultan) 10, 53.
 Endirefil 69.
 Endülüs 548, 558, 623.
 Enfiyye 414.
 Enes bin Malik 769.
 Engürüş 9.
 Ensar 430.
 Erbaîn (Cebel) 178, 179.
 Erbasan (Ahi) 19.
 Erdek 14.
 Erdel 98, 657.

Erdem Oğlu 320.
 Erdugrul 49.
 Erenler Sultan 177.
 Ereğli 280.
 Ergiri 310.
 Erjenk 392, 617.
 Ermenak 304, 306, 318, 446.
 Erzen 619, 790.
 Erzurum 326.
 Esedüddin Şirkühî 529.
 Esedullah Baba 52.
 Esed ibni Uzmil 858.
 Eskici Dede 333.
 Esen Çeşme 32.
 Eski Hisar 207.
 Esmâ Sultan 585.
 Esved ibni Mıkdad 345, 350, 352,
 388.
 Esvedi Hatibî (Şeyh) 366.
 Eşme 26.
 Eşrefzade 165.
 Eşref Bars Bay 741.
 Evliya Çelebi 2, 3, 6, 18, 45, 88,
 104, 110, 121, 128, 424, 620,
 800, 842, 843.
 Evrenos gazi 47.
 Eyyub Sultan 70, 279.
 Eyyub (Nebi) 444, 519, 574, 575,
 615, 616.
 Eyyub bin Süleyman 559.
 Eyyubiyân 365, 367, 590, 744.
 Eyyubzade 354.
 Ezine 26.
 Ezine âbad 190, 192.
 Ezine göl 11.
 Ezlem 806, 812, 813, 814, 815, 817,
 840.
 Ezmîrin 59.

F

Fağfur 216
 Fahite binti Ebi Talib 651.

Fahleteyn 603.
 Fahreddin İrakî 563.
 Fahrî 153, 175, 537, 596.
 Fahri Razî 164.
 Fars 272.
 Fatımatüz Zehra 619, 620, 627, 629,
 634, 635, 636, 643, 767, 786.
 Fatıma Ana vadisi 840.
 Fatma Hatun 306.
 Fatımiyyun 367, 431, 529, 724.
 Fazıl Ahmed paşa (Köprülüzade)
 2, 50, 112, 425.
 Fazlullah Ağa 96.
 Fazlı paşa 166.
 Fazlı Beşe 146.
 Fazlı paşa 752.
 Fayik paşa 95.
 Fayyum 448, 509.
 Fehmi (Derviş) 103.
 Felevdi 16.
 Felendi Sultan 209.
 Fenarî (Molla) 314.
 Ferec (Sultan) 741 821.
 Ferah âbâd 532.
 Ferhad 59, 424.
 Ferhad Ağa 73.
 Feridun 810, 811.
 Ferişte Oğlu 166, 172.
 Ferruh oğlu 569.
 Fes 558, 694, 835.
 Fethi Baba 195.
 Fevana 162.
 Fevrî Çelebi 564.
 Fidik 604, 612.
 Filbatır (Melik) 243, 453.
 Filiskos 498.
 Filistin 243, 245, 450, 463, 521.
 Fil derisi 291.
 File Oğlu 32.
 Finike 271, 275, 278.

Firakî 25, 27, 28, 81.
 Firdevs Bey 284.
 Firiske 302.
 Firenk 63.
 Firengistan 226, 262, 389, 447, 520.
 Firuz 635.
 Fisagors 171.
 Fındıcak 49.
 Fındıka 60.
 Fındıkavmiyye 453.
 Fırat 531, 724.
 Foça 88.
 Foncistan 515, 694, 712, 770, 807,
 835.
 Fransa 253, 406, 549.
 Fustat 515, 530.

G

Galata 559.
 Ganem (Şeyh) 459.
 Ganem (Cebel) 706.
 Gargar 304.
 Gâve 142, 345.
 Gavrabe 452.
 Gavri (Sultan) 353, 364, 404, 478,
 485, 488, 516, 530, 535, 563,
 616, 638, 772, 795, 824.
 Gazalî (Mehemmed) 357, 359.
 Gazlî (Ahmed) 359.
 Gazalî paşa 563.
 Gazal Murad Baba 210.
 Gazan 811.
 Gazanfer Ağa 42.
 Gazzazzade 164.
 Gazze 514, 561, 571, 822, 825.
 Geçit 87.
 Gedüs 26, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 56,
 58, 59, 64, 69, 80, 84.
 Gekbeziye 7.
 Gelibolu 75, 147.

Gemlik 128.
 Gereme 226, 271.
 Gerendir 327.
 Gerenler 277.
 Gergiviran 26.
 Germiyan oğlu 15, 16, 17, 19, 22,
 23, 25, 26, 30, 38, 44, 46, 284.
 Germiyan 36, 40, 83, 87, 454.
 Gevher Han 38.
 Geylân 540, 832.
 Geyvan Bey 355.
 Geyvan Oğlu 549.
 Girid 2, 112, 224, 225, 242, 243, 260,
 261, 262, 326, 525, 559.
 Göccü Baba 229.
 Gök âbâd 206, 271.
 Gök Bel 270.
 Gökcelü 329.
 Gök çimen 20.
 Gök Ova 226, 227, 228.
 Gök öyük 26.
 Gök öyük âbâd 192.
 Göksu 307, 318.
 Gölhisar 196.
 Göllice 153.
 Gördös 55, 258.
 Gördük hisar 62.
 Görlik 43.
 Görüş 291.
 Göynük 347.
 Gözcü 304.
 Gözlova 266.
 Gumeyza 409, 410.
 Guşenk 811.
 Gülbin 387, 391, 392, 404 531
 Gülfam Hatun 74.
 Gülnar 319.
 Gülmez 264.
 Gülmez Efendi 379.
 Gülrüh (Sultan) 61, 62.
 Gülşenî (İbrahim) 380.

Gülşen 180.
 Gülüm Deda 198.
 Gümüş 316.
 Günler 300.
 Gürcistan 141.
 Güvercinlik 291, 347.
 Güzelhisar 82, 149, 150, 152, 153,
 155, 159, 162, 183.

H

Habeş 515, 596, 694, 697, 701, 776,
 795, 803, 804, 805, 806, 807, 815,
 834.
 Hadicei Kübra 577, 650, 711, 249,
 765, 786.
 Hadice Hanım 145.
 Haddad bin Cabirî 653.
 Haddad (Şerif) 645.
 Hadimî 73.
 Haccac (Zalim) 677, 741, 743, 765,
 788.
 Habil 406, 553.
 Habur 379.
 Hecegîzade 379.
 Hacer 749, 755, 756, 835.
 Hacibler Sultan 35.
 Hacı Ahmed pınarı 281.
 Hacı İbrahim 19.
 Hacı Bayram 28, 380.
 Hacı Baba 47, 50.
 Hacı Ağa 50.
 Hacı Hüseyin 93, 96.
 Hacı Mehmed 95.
 Hacı Ömer 96.
 Hacı Turan 100.
 Hacı İlyas 310.
 Hacı Ahmed Ağa 102.
 Hacı Dede 202.
 Hacı Sofu 165.
 Hacı Mir 165.
 Hacı Oğlu 312.

Hacı Efendi 166.
 Hacı Bektaş 179, 194, 273.
 Hacı şeyh Sultan 195.
 Hacı Mustafa 204.
 Hacı Baba dağı 309, 310.
 Hacı Beğler 312.
 Hacı Alâüddin Oğlu 327.
 Hacı Ağa 360.
 Hacı Halil 363.
 Hacılı 334.
 Hafaza 635, 650, 769, 781.
 Hafız Efendi 717.
 Hakim bin Haram 647.
 Hakî Baba 73, 80.
 Hâkem binül Âs 698
 Halân 459.
 Haleb 78, 102, 127, 168, 243, 334,
 344, 352, 356, 358, 360, 362, 366,
 367, 268, 372, 375, 375, 377, 378,
 379, 380, 331, 383, 384, 385, 386,
 387, 419, 424, 469, 505, 529, 533,
 549, 625, 782.
 Hale 502.
 Halebî Çelebi 382.
 Hâletî Efendi 3.
 Halid bin Velid 388, 529, 558, 565,
 577.
 Halil 339, 504, 510, 512, 513.
 Halîl paşa (Kapudan) 119.
 Halil Bey 306.
 Halil (Şeyh) 561.
 Halil Bey 348
 Halil Beşe 100.
 Halil Ağa 364.
 Halil Ağa 127, 132.
 Halilürrahman 424, 443, 489, 504
 511, 513, 519, 571, 582, 822.
 Halîmî Çelebi 564.
 Halim bin Ciran 760.
 Halime 629, 651, 765, 787,
 Halhul 504.

- Halkalı pınar 87.
 Hâmid (Şeyh) 366.
 Ham 404.
 Hamamlı 12.
 Hamdi Çelebi (Akşemseddinzade) 779.
 Hamid (İli) 17, 268, 283, 284, 290, 291.
 Hamid 565.
 Hamime 562.
 Hamis (Şeyh) 366.
 Hamude (Şerif) 679, 709, 808, 809.
 Hamza (Hazreti) 628, 651, 659, 660, 661, 662, 761, 765, 789.
 Hamza Efendi 73, 75.
 Hamza Çelebi 172.
 Hamze Beşe 154.
 Hamza Ağa 173.
 Hamza Bey 132.
 Hamza 261.
 Hamza 474.
 Hanım Gülüm (Sultan) 175.
 Hanı yetiman 383.
 Hanholoz 255.
 Hannan 747.
 Hannade 453.
 Hankıyulkura 810, 840.
 Hanif (Sultan) 63.
 Hantiman 367, 368.
 Haran 840.
 Hare 429.
 Hariköz 125.
 Harisun 397.
 Harkova 776, 807.
 Harmuş paşa 518, 566, 576, 680, 717.
 Harunürreşid 620, 625, 742.
 Harisüttartus 402.
 Harpuşdil 360.
 Haruniyye 347.
 Has (Ayni) 433.
 Hasan Efendi 49.
 Hasan (Elbac) 50.
 Hasan Efendi (İslâmbollu) 61, 62.
 Hasan (Hac) 73.
 Hasan Ağa 90.
 Hasan Beşe 91, 133.
 Hasan Hoca 95.
 Hasan Ağa (Serdar) 132.
 Hasan Ağa 150.
 Hasan Ağa (Mumcu) 150.
 Hasan Çavuş 166.
 Hasan Ağa (Fiçne) 177.
 Hasan Ağa 225.
 Hasan Bey 361, 362.
 Hasan Beğzade (Ahmed) 564.
 Hasan paşa 591.
 Hasan Dede 564.
 Hasan 716.
 Hasan Kethüda (Koca baykuşzade) 717.
 Hasan paşa (Kapudan) 752.
 Hasannül Şevlî 789.
 Hasanürraî 561.
 Haseki Sultan 804.
 Hasanıkeyf 590.
 Hassan 79, 180.
 Haşim bin Abdülmelik 561.
 Haşim 628, 635.
 Hattab bin Abdülâziz 634.
 Hatemi Taî 7, 17, 570, 577, 678.
 Hatib Oğlu 128.
 Hatim 719, 743.
 Havran 410, 551, 552, 553, 568, 569, 570.
 Havustol 347.
 Havva 507, 694, 695, 739, 764, 795.
 Hayat (Ayni) 433.
 Hayber 601, 648, 661.
 Hayberistan 600, 603, 604, 659.

- Hayfa 244.
 Hayder (Şeyh) 383.
 Hayder 588, 589.
 Hayder 265.
 Hayderî (Şeyh) 444.
 Haylî Çelebi 7.
 Hayre Bey 393, 399, 404, 419, 563,
 Hayreddin Hızır 655
 Hayhun 487.
 Hayreddin Sultan 210.
 Hayyüsselç 556.
 Hazarateyn 808.
 Hediye Eşmesi 603.
 Helâne 495.
 Hemsedek 832.
 Henk baba 359.
 Hereke 224, 225, 234, 257.
 Herkil 392, 461, 529, 559.
 Hermen 347.
 Hersek 56.
 Hesyan ibni Yamen 432, 443.
 Hetta (Şeyh) 391.
 Heykelzade 718.
 Heyhat 519, 832.
 Heyik brba 354.
 Heybeli 260.
 Hezardinar 17, 25, 28.
 Hicaz 71, 593, 594, 645, 701, 707,
 710, 714, 724, 736, 776, 809.
 Hille 566, 594.
 Hind 59, 186, 216, 274, 496, 552,
 596, 627, 682, 712, 723, 780,
 793, 795, 804, 834.
 Hindistan 4, 272, 359 535, 750, 751,
 780, 805.
 Hindiyye 807.
 Hişam 558, 562.
 Hizaran Hatun 765.
 Hıfzıddinullah 529.
 Hızır 35, 413, 429, 468, 557, 653.
 Hızır Şah 172.
 Hızırlık 17, 19, 23, 28, 31, 35.
 Hızırlık Sultan 194.
 Hızır İlyas 122, 455, 502.
 Hızır Baba 116.
 Hızır Ağa 412, 414.
 Hızır Bey 410.
 Hızır Paşa (Koca) 374, 381.
 Hoca Ömer 193.
 Hoca Ali 103.
 Hoca Bekir 565.
 Hoca Hayreddin 103.
 Honaz 25, 38, 191.
 Horasan 9, 35, 179, 273, 274, 646,
 712, 776.
 Horos 81.
 Hoşâbâd 107.
 Hoten 216, 614, 712, 722.
 Hüdavendiğâr 8, 20, 66, 82, 84,
 208, 267, 285.
 Hünkâr bahçesi 73.
 Hürmüz 216.
 Hüsam Dede 117.
 Hüsam Reis 204.
 Hüsam Sultan 299.
 Hüsam Efendi 791.
 Hüseyin Paş (Lala) 9.
 Hüseyin paşa (Deli) 9.
 Hüseyin Paşa 22, 23.
 Hüseyin Ağa (Hasan Çavuşzade)
 38.
 Hüseyin pınarı 54.
 Hüyin Efendi 62.
 Hüseyin Bazkara 54, 171, 713.
 Hüseyin Ağa (Gümrük emini) 95.
 Hüseyin Ağa (Küçük) 90.
 Hüseyin Ağa (Çavuşzade) 164.
 Hüseyin 285.
 Hüseyin Ağa 365.
 Hüseyin Ağa 225.
 Hüseyinzade 310, 360.

Hüseyin Paşa (Küçük) 338, 565,
366, 570, 573, 593, 605, 607,
636, 664, 676, 679, 716, 717,
772, 797.
Hüseyinül Malikî 791.
Hüsnâbâd 402, 403, 404.
Huden ilmi Bel'am 832.
Humaryan (Cebel) 302.
Humus 243.
Heneyn 656, 725, 840.
Hura 809, 840.
Huriyan 571.
Hurme Hatun 366.
Hurrem Efendi 563.
Hud (Nebi) 596, 598, 601, 630,
810, 820.

İ

İbni Abbas 491, 506, 529, 692,
703, 740.
İbni İshak 479, 769, 784.
İbni Melik 74, 166, 172.
İbni Yamen 509.
İblis Çakılı 308.
İbrahim (Nebi) 7, 372, 416, 436,
460, 462, 504, 506, 508, 511,
514, 629, 630, 687, 688, 689,
699, 700, 705, 706, 739, 740,
751, 755, 757, 758, 760, 761,
765, 770, 834.
İbrahim 652.
İbrahim (Sultan) 254, 305, 394,
741, 758.
İbrahimî (Gülşenî) 104, 380.
İbrahim Edhem 380, 387, 391,
394.
İbrahim Efendi 165, 172, 179 397.
İbrahim Çelebi 73, 74.
İbrahim Şah (Karaman Oğlu) 302,
313, 314, 316.
İbrahim Paşa 7.

İbrahim Efendi 321.
İbrahim (Elhac) 95.
İbrahim Halife 330.
İbrahim Efendi 173.
İbrahim Bey (Ramazan Oğlu) 331.
İbrahim (Şeyh) 381.
İbrahim Bey (Gazi) 100, 101.
İbraim Desavkî 773.
İbrahim Çelebi 213.
İbrahim (Hamevî) 562.
İbrahim Çelebi 578.
İbrahim Medenî 655.
İbrahim Ağa 797.
İbrahim Paşa (Kethüda) 717, 725,
797, 806, 835, 838.
İbrahim Paşa (Mostarî) 744.
İbrahim Paşa (Maktul) 108, 247,
822.
İç İl 299.
İçme 7.
İdris (Nebi) 447, 770.
İhlâs Dede 381.
İliki 224, 225, 234, 257.
İli Sıra 308.
İdlib 102, 367, 368, 385.
İlya 466.
İlyas Paşa 81
İmam Hasan 620, 648, 649, 767.
İmam Hüseyin 414, 558, 620, 648,
649, 767.
İmam Malikî 753.
İmamı Âzam 366, 395, 481.
İmam Cafer 513.
İmam Şafiî 753, 853.
İmamzade 379.
İmanım Baba 151.
İmroz 266.
İnal (Sultan) 236.
İnce Kına 505.
İncirli 224, 225, 234, 257, 283
İncir ırmağı 445.

- İnay 26.
 İneâbâd 148, 149.
 İne adası 258.
 İnkerman 266.
 İrak 272, 394, 400, 512, 564, 624,
 701, 702, 712, 782, 788.
 İran 243.
 İpsala 265.
 İsa 112, 122, 286, 400, 402, 454,
 458, 561, 462, 468, 479, 481,
 483, 487, 489, 492, 494, 498,
 499, 500, 502, 539, 556, 557,
 563, 826, 832.
 İs ibni İshak 458, 514.
 İsa (Sultan) 138, 150, 162, 172,
 175, 409.
 İsa (Melikülmüazzam) 562.
 İsfakye 255.
 İshak (Nebi) 433, 438, 443, 444,
 450, 505, 507, 514, 706, 739.
 İshak Paşa (Hacı) 417, 429.
 İshak Paşa 21, 174.
 İshak Fakih 23, 28, 119, 278.
 İshak (Germiyan Oğlu) 38.
 İshak Çelebi 595.
 İslâmbol 6, 33, 70, 77, 81, 93, 94,
 112, 246, 266, 279, 283, 415,
 494, 524, 537, 559, 623, 813.
 İskender 53, 55, 65, 88, 90, 112,
 243, 400, 430, 431, 474, 489,
 491, 596, 603, 628.
 İskenderiyye 58.
 İskenderun 368.
 İskeri 260.
 İskele yaylağı 301.
 İsmail 444, 510, 628, 705, 706, 755,
 765, 770, 771, 784, 835.
 İsmail Ağa 251, 254.
 İsmail Paşa 93.
 İsmaili Celvetî 773.
 İsneyn 342, 343.
 İspanya 112, 263, 326, 392, 399,
 404, 425, 624.
 İsparta 283.
 İsperlonge 262.
 İstanbul (Eski) 261.
 İstanbullye 261.
 İstanköy 147, 200, 211, 214, 215,
 216, 219, 221, 222, 223, 224,
 234.
 İstanoz 278, 281, 283.
 İstendil 258.
 İstefani (San) 122.
 İsveti Nikola 122, 123.
 İsyân (Nehir) 410.
 İşkâdos 259.
 İşkepelos 259.
 İvaz Hoca 6.
 İvaz (Şeyh) 363.
 İvaz Efendi 100, 101.
 İzam (Şeyh) 366.
 İzmir 35, 87, 88, 92, 98, 100, 106,
 132, 148, 150.
 İznik 8.
 İzzeddin (Ahi) 19.
 İzzeddinül Musulî 414.
 İzzeddinül Haşim 462.
- I**
- İkrime 558, 760.
 İsbat 214.
 İstablı Anter 812, 840.
- J**
- Jerjib (Ayni) 431
 Jelmi 451.
- K**
- Ka'a 840.
 Kâ'b ibni Ömerül Ensarî 649,
 669.
 Kabil 406, 555.

- Kabli kaya 10.
 Kaffah 331, 596, 770, 771.
 Kâfiriyat 307, 308, 309, 310.
 Kadızade 164.
 Kadirga burunu 230, 234, 237, 241.
 Kadı Şeyh 19, 53.
 Kadıköy 6.
 Kadı 300.
 Kâfiristan 549, 595, 622, 629.
 Kaçı bağı 171.
 Kadı kölü 344.
 Kadın Ana 33, 36.
 Kademus 404.
 Kâhta 341.
 Kakon 822.
 Kal'ai Bâlâ 150.
 Kal'ai Bahir 90.
 Kal'ai Nahl 825, 827.
 Kalavun 404, 407, 409, 415, 416, 425.
 Kalender Oğlu 184.
 Kaliat 404.
 Kalkanlı 43, 288, 279.
 Kalmiyye 214, 224, 234.
 Kalmık 833.
 Kalunî 167.
 Kalyon limanı 239, 240.
 Kamber 647.
 Kametî 120.
 Kancık 19.
 Kanariye 452.
 Kandiye 2, 7, 20, 98, 112, 261, 401, 403, 428.
 Kandehar 834, 893.
 Kâni 79.
 Kânkırı 17.
 Kapan 20.
 Kaplan Ağa (Mataracızade) 391.
 Kaplan Mustafa paşa 98, 106.
 Kapudağ 12.
 Kara Mürsel 8, 83.
 Kara Hasan Bey 164.
 Kara Hayreddin 165.
 Karahisar (Sahib) 16, 17, 27, 34, 35, 157.
 Kara Kadı 96, 163, 166, 170, 171, 173.
 Kara bağlar 147, 211, 214, 200, 203, 271.
 Kara yazıcı 20, 25, 60, 151, 184, 191, 282, 343.
 Kra Mustafa 21.
 Kara hisar (Afyon) 26, 29, 30, 33, 50, 84, 190.
 Kara Haydar Oğlu 34.
 Kara Foça 40, 42, 83.
 Kara Ova 211, 271.
 Kara İsa Oğlu 328.
 Kara kaldırım 284.
 Kara Dayı 288.
 Kara Koca 83, 68.
 Kara hisar 289, 291.
 Kara Oğlan 193.
 Kara gürgez 32, 34, 245, 325, 328, 332, 454.
 Karahisarî (Ahmed Çelebi) 94, 160, 229, 313, 335, 370, 388, 526, 616, 727, 731, 744.
 Kara Öyük Baba 195.
 Kara Göl 129.
 Kara Dağlar 132.
 Kara Köy 68, 73, 75, 76.
 Kara Mü'min Sultan 306.
 Kara Sakız kapanı 307.
 Kara pınarbaşı 308.
 Karabaş Efendi 310.
 Kara Hasan Reis 796.
 Kara Derbend 43.
 Karabaş 313, 314.
 Kara İli 64.
 Kara taşlık 324.
 Kara Kışla 334.
 Kara Kunuh 531

- Kara taş 319, 324.
 Kara Çay 343, 345.
 Kara Sinan Efendi 62.
 Kara Melek 360.
 Kara burun 83, 89, 103, 104, 105,
 106, 148.
 Kara Bekir Ağa 364.
 Karadere 400.
 Karadeniz 114, 260, 267, 350, 777,
 833.
 Karaca Ahmed 15, 35, 198.
 Karaca Ahmed Efendi 485.
 Kargöz paşa 21, 23.
 Karaca (Şeyh) 366.
 Karalar 563.
 Karaman 17, 301, 303, 307, 309,
 311, 345, 774.
 Karaman Oğulları 301, 303, 304,
 305, 306, 310, 314, 316, 317,
 321.
 Karan 830,
 Karesi 17.
 Karlı Baba 350.
 Karn Amran 515.
 Karun 446.
 Karpuzlu 293.
 Kars 346.
 Kartal Koca 6.
 Kasım Baba 11.
 Kasım paşa 85, 132, 133.
 Kasım Dede (Kara) 332.
 Kasım Ağa 416
 Kasım Ağa 549.
 Kasım (Şeyh) 42, 81.
 Kasım 329.
 Kasım 629.
 Kasım 652, 786.
 Kasımiyye 430.
 Kasta 546.
 Kastamoni 17, 180, 564.
 Kartal 813.
 Kastel 6.
 Kastamoniye 5, 77, 549, 559, 564.
 Kaş 259, 271, 278, 279.
 Kaşav 122, 549.
 Kâsif (Şeyh) 381.
 Kâşiye 86.
 Katife 562.
 Katran 581, 582.
 Kavak Baba 159.
 Kayacık 57, 58, 84.
 Kaya Sultan 182, 794.
 Kayıtbay 501, 616, 617, 638, 640,
 682, 730, 741, 772.
 Kayseri 194.
 Kaysun (Cebeli) 546, 547, 550,
 555 615.
 Kazancı 206.
 Kebir (Nehri) 391.
 Keçeli 343.
 Keçi 259.
 Kelbül Akaba 416.
 Kefafî 806, 813.
 Kefalonya 262.
 Kefaloz 214, 224.
 Kefe 66, 266, 283.
 Kefrinay 366.
 Kehennuş (Şeyh) 513.
 Kemal Çelebi (Çömlekcizade) 367.
 Kemaleddin (Seyyid) 202, 203.
 Kemal paşazade 723, 776.
 Kemal ümmî Baba 80.
 Kemer 211.
 Kennas (Şeyh) 262, 789.
 Ken'an İli 432, 445, 525.
 Ken'an (Cebel) 444.
 Kenger 26.
 Kepez dede 198.
 Kepş (Cebel) 706, 711.
 Kerek 462, 557, 557, 577, 581.

- Keresteci Baba 313, 315.
 Kerhî (Şeyh) 381.
 Kerpe 234, 264.
 Kerş 256, 268.
 Kerşeri 205.
 Kestane 168.
 Kestel 10.
 Keşiş dağı 10, 12.
 Ketibe 569, 570.
 Kevakibîzade 378, 383.
 Keyhusrev 21, 62, 192, 288, 290.
 Keykâvüs 192.
 Keykubad 30, 162, 198.
 Kif 807.
 Kilâb 628.
 Kilis 162, 344, 360, 362, 366, 367, 368, 419.
 Kiliseli 226.
 Kirman 646.
 Kirmasti 53.
 Kisve (Karye) 567.
 Kisve (Nehir) 567.
 Kıbrıs 112, 261, 299, 300, 301, 303, 319, 321, 323, 406, 559.
 Kıdafe 55, 59, 65, 69, 81, 88, 90, 91, 92, 100, 146.
 Kılıc Dede 9.
 Kılıc Ali paşa 100, 120, 262, 264.
 Kınık 334, 342, 343.
 Kırbaç Baba 359.
 Kırambosa 296.
 Kıramık 29.
 Kırbeşi (Nehir) 392.
 Kırım 66, 71, 240, 266, 283, 324, 405, 683.
 Kırmanka 770.
 Kırk geçit 7.
 Kırk pınar 196, 375.
 Kırklar 30.
 Kırşehir 199.
 Kızeyye 429.
 Kızılca 351.
 Kızılca Musa 162.
 Kıyık 268.
 Kızılca Börklü 196.
 Kızılca 103.
 Kızıлтаş 267.
 Kızıl Kaya 278.
 Kızıl hisar 133, 179.
 Kılıkos 254.
 Kızıl Elma 122.
 Kızıllı 406.
 Koca İmam Efendi 12.
 Koca 56.
 Koca İli 778.
 Koç Davud 301.
 Kolanoz 254.
 Kolondur 804, 806, 830, 832
 Komar 38.
 Koduk 562.
 Kondivizan başı 26.
 Konya 31, 35, 54, 155, 203, 283, 311, 470, 559, 772, 827.
 Korfoş 263.
 Komardes 35.
 Koritöz 55.
 Korşika 263.
 Kostantin 490, 494.
 Koti 16.
 Kotis oğlu 427.
 Koyun Baba 288.
 Koyuncak 188.
 Koyunlıca 260.
 Kozlar altı 40.
 Kökçükler kayası 35.
 Könye 273, 277, 281.
 Kör Ali paşa 317.
 Köserelik 261, 303, 304, 316.
 Köşk 162, 181, 182, 184, 196.
 Köşkenoz 254.
 Kökeros 271.
 Kubeyş (Cebeli) 691, 739, 743,

761, 762, 763, 764, 773, 785.
 Kuburu Şüheda 801.
 Kudurdu 302, 318.
 Kudeyde 798.
 Kudüs 61, 102, 243, 352, 392, 405,
 412, 424, 428, 439, 442, 443, 449,
 456, 460, 461, 462, 463, 465, 469,
 456, 460, 461, 462, 463, 465, 469,
 470, 472, 481, 485, 488, 489, 490,
 494, 495, 497, 498, 503, 504, 513,
 516, 517, 518, 520, 521, 523, 526,
 531, 533, 570, 571, 577, 581, 582,
 584, 608, 611, 623, 624, 635, 651,
 653, 682, 706, 726, 806, 817, 822,
 825, 834, 836.
 Kûfe 594, 744.
 Kûhu Köşk 341.
 Kula 26, 51, 52, 53.
 Kulacık Baba 306.
 Kul oğlu 538.
 Kumanlı 101.
 Kumul (Nehir) 428.
 Kuneytara 425, 527.
 Kuneyka 526, 575, 630.
 Kurayi Atik 604.
 Kurd kulağı 334.
 Kurd paşa 411.
 Kureyş 392, 628, 690, 736, 740,
 741, 785.
 Kurka 453.
 Kurşunlu 12.
 Kurt Bay 404.
 Kureyza 630.
 Kuris 392.
 Kurud 318.
 Kuru Kavak 586.
 Kuru Hisar 228.
 Kusay 740, 741, 788.
 Kutbu Mekkî 791.
 Kuşadaşı 87, 129, 135, 144, 146, 149.
 Kuzu Ali Ağa 750.

Küçük Dede 28.
 Külek 329.
 Küpler 837.
 Kürdistan 461, 590.
 Kütahya 14, 15, 16, 17, 18, 20, 25,
 26, 27, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 40,
 42, 44, 45, 49, 51, 56, 64, 66, 68,
 81, 83, 167, 192.

L

Lala mahallesi 19.
 Lala paşa 63, 73.
 Lâ'li 79.
 Lâlî 79.
 Lâmuran 303.
 Lâmur Beli 303.
 Lârende 316.
 Lâtikiye 386, 388, 389, 391, 293,
 404.
 Lâzumzade 26.
 Leccî Çelebi 34.
 Lecin 462.
 Leccuna 519.
 Lefke 554.
 Lefkode 262.
 Lehican 127.
 Lehsa 6, 424, 426, 570, 594, 655,
 697, 712, 721, 774, 793, 795.
 Lena Beli 324.
 Lapseki 80.
 Lesbos 264.
 Leylî (Şeyh) 366.
 Leylûb 366.
 Lika Hatun 509.
 Limon (Ayni) 520.
 Lindos 254, 255.
 Livana 387.
 Lokman 412.
 Lût 514, 516, 517, 519
 Luyiya 449.

M

- Maaadi Kerb 789.
 Maan 404, 414, 584, 585, 605.
 Maan Oğlu 402, 405, 416, 417, 420,
 422, 424, 431, 432, 446, 562.
 Maan (cebeli) 425.
 Maarra 367, 368, 531.
 Maari Sitti 360.
 Maçin 216, 641, 712.
 Maden 162.
 Madran Baba 159.
 Mağara 453.
 Mağnisa 23, 41, 67, 68, 69, 70, 71,
 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 94,
 100, 147, 153, 162, 163, 165,
 178, 279.
 Mağrib 112, 558, 623, 628, 712, 723,
 797, 807, 808.
 Mağribî (Şeyh) 447.
 Mahan 49, 183.
 Mahkulaç 327.
 Mahmud Ağa (Baltacı) 62.
 Mahmud Ağa (Bende) 62.
 Mahmud Çelebi 267.
 Mahmud Dede (Baltası gedik) 281.
 Mahmud (Sultan) 288.
 Mahmud paşa (Suhte) 321, 230,
 331, 337.
 Mahmud Reis (Kara) 256, 257.
 Mahmud Bey 409.
 Mahmud Ağa (Topkapulu) 576.
 Mahmud Ağa 717.
 Mahmud (Şayh) 794.
 Mahmud paşa 726.
 Mahmud Efendi (Şeyhülislâm 79,
 80.
 Mahmud Efendi 790.
 Makabir 588.
 Makdine 260.
 Makdonye 495.
 Maksud paşa 486.
 Malatya 54, 203, 253, 283, 346, 789,
 827.
 Malta 97, 103, 211, 214, 221, 222,
 225, 226, 232, 243, 244, 245, 254,
 263, 266, 453, 454, 469, 557.
 Malik Üştür 349.
 Mamadı Sultanzade 311.
 Mamuriyye 299, 300, 302, 319.
 Mandaliyat 148, 271.
 Mani 153, 174, 246 335, 471, 492,
 527, 617.
 Mansur (Şeyh) 544.
 Manavgat 289, 291, 292, 293, 298
 Manav Ali (Bin Bali) 350.
 Mansur (Şeyh) 364.
 Mansuru Mağribî (Şeyh) 447.
 Mansur (Melik) 263, 264.
 Manye 595.
 Marabit 455.
 Mardin 127, 191, 403
 Mareke 422.
 Harkab 398, 682.
 Marmara 63, 66.
 Marmaris 205, 206, 227, 228, 229,
 230, 233, 234, 272.
 Mastabai İbrahim Ağa 837.
 Mastabani Gazal 666.
 Mataracı 397.
 Mavec 366.
 Mavüce dağları 298.
 Mazın 271.
 Mazendıran 52.
 Mead ibni Cebel 561.
 Medinei Münevvere 2, 359, 392, 460,
 469, 512, 549, 555, 560, 570, 575,
 593, 594, 594, 596, 598, 604, 605,
 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612,
 613, 614, 615, 621, 622, 623, 624,
 625, 640, 641, 642, 643, 644 645,
 648, 649, 650, 651, 652, 653. 654,

- 655, 656, 659, 660, 661, 662, 663,
668, 674, 676, 697, 717, 724, 725,
726, 743, 744, 752, 760, 762, 765,
767, 780, 787, 789, 790, 794, 797,
800, 801, 802, 803, 804, 805, 812,
816, 822, 840,
Medinetül Arab 449.
Medik (Nehri) 392.
Medyen 447, 448, 820, 826, 829.
Mefrak 580.
Mehdi Abbasî 737, 941.
behdül Hanefî 802.
Mehemmedi Ekber 647.
Mehemmed (Ayşî) 172.
Mehemmedül Bakar (İmam) 649.
Mehemmedi Arabî(Şeyh) 363, 523.
Mehemmedül Vatar (Şeyh) 360.
Mehemmedi Simmatî (Şeyh) 363.
Mehemmed İbni İshak 448.
Mehemmedi Rittâlî (Şeyh) 363.
Mehemmedül Rufaî 452.
Mehemmedül Bedevî (Şeyh) 413.
Mehemmedi Ekrad 835.
Mehemmedül Acemî 413.
Mehemmedül İlmi (Şeyh) 483.
Mehemmed Sadreddin (Şeyh) 553.
Mehemmed İbni Arraf 655.
Mehemmed Hindii Lâhorî 772.
Mehemmed Reşidî 563.
Mehemed III 60, 80, 179, 640.
Mehmed IV 2,3,78,114,123,124,144,
192, 339, 340. 386, 400, 401 416
425, 426, 432, 490, 500, 525, 567,
587, 600, 611, 725, 741, 752 754.
Mehmed (Sultan) 597.
Mehmed paşa (Sokollu) 56, 640,
645, 658, 772, 774, 778, 843.
Mehmed Efendi (Şeyhülislâm) 79,
80.
Mehmed Efendi (Gedüslü) 41, 90.
Mehmed Bey 164.
Mehmed Ağa 166.
Mehmed Efendi (Münşî) 655.
Mehmed Baba 63.
Mehmed Efendi (Yazıcızade) 75.
Mehmed paşa (Teftişci) 643.
Mehmed paşa (Köprülü) 89, 98, 99,
339, 385, 401, 531.
Mehmed Efendi 100.
Mehmed paşa (Öküz) 118, 121,
378, 834.
Mehmed Ağa (Bedestenli) 173.
Mehmed Şah (Aydın Oğlu) 174,
175.
Mehmed Efendi (Birkili) 175, 177.
Mehmed (Şehy) 363.
Mehmed paşa (Tabanı yassı) 379.
Mehmed Ağa (Kör) 404,
Mehmed Gazi (Şeyh) 385.
Mehmed Çelebi (Emir) 407.
Mehmed paşa (Arnavud) 410.
Mehmed Çavuş 414.
Mehmed paşa (Kara) 414, 565.
Mehmed paşa (Çavuş zade) 490,
497.
Mehmed Efendi (Muidzade) 485.
Mehmed paşa (Defterdarzade) 554,
752.
Mehmed paşa (Sofu) 563, 752.
Mehmed Bey (Baklacı) 678, 717,
796.
Mehmed Efendi (Bursevî) 717.
Mehmed Zillî (Derviş) 742.
Mehmed Şayh bin Hızır 790.
Mehmed Çelebi 146.
Mehmed bin Alâüddin 791.
Mehmed Ağa (Bostancı) 57.
Mehmedâbâd 644.
Mekkei Mükerrime 2, 4, 6, 61, 142,
359, 442, 447, 450, 456, 460, 461,

- 465, 469, 472, 518, 549, 563, 570, 572, 573, 577, 578, 593, 594, 596, 605, 608, 611, 612, 614, 622, 624, 625, 626, 629, 630, 646, 652, 653, 656, 657, 663, 668, 672, 675, 676, 677, 678, 679, 681, 682, 684, 685, 686, 687, 691, 692, 694, 697, 698, 701, 707, 708, 714, 716, 718, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 736, 737, 739, 740, 741, 747, 743, 745, 746, 749, 751, 760, 761, 762, 764, 765, 767, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 789, 790, 791, 792, 794, 795, 796, 797, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 812, 813, 814, 816, 817, 822, 823, 830, 834, 835, 840.
- Mekri** 267, 268, 271.
- Mekril** 393.
- Melek Ahmed paşa** 173, 194, 546, 561, 578, 666, 752, 794.
- Melek Efendi** 360.
- Melek Bey** 141.
- Melik Eşref Bars Bay** 737.
- Meleküç Cevad** 555.
- Melik Recil** 835.
- Melemen** 40, 82, 83, 86, 88, 99.
- Memi Dede (Arnavud)** 103, 117, 127, 192, 482.
- Memlâha iskelesi** 399.
- Memo (Şeyh)** 381.
- Me'mun** 245, 325, 329, 331, 337, 453, 742, 744.
- Mendires** 146, 147, 198, 173, 181, 183, 138, 188, 191, 195, 196, 198.
- Menucehir** 811.
- Mencik** 541, 563, 564,
- Menkûb** 266, 403.
- Menteşe** 17, 151, 153, 158, 180, 196, 201, 206, 207, 215, 224, 225, 226, 227, 230, 234, 253, 257, 268, 270, 271, 273, 279.
- Menteşe Bay** 197, 212, 454.
- Menteşe Oğlu** 200, 201, 205, 214, 267, 271.
- Meralli Oğlu** 375.
- Meranküş** 623, 694, 835.
- Meram** 54, 111, 171, 203, 279, 283, 827.
- Meraş** 332, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 315, 527.
- Mercan** 343.
- Mercan Ağa** 310.
- Merci Dabık** 364, 461.
- Merdümeç Sultan** 35.
- Merkez Efendi** 172.
- Merkir Beli** 283.
- Merrih** 625.
- Mersin** 383.
- Mersin oğlu** 327.
- Mersinli Alanı** 75.
- Mervan** 558, 647, 744, 788.
- Merve** 170, 677, 684, 688, 690, 691, 708, 718, 719, 727, 733, 784, 790, 797.
- Meryem** 122, 412, 453, 464, 479, 481, 488, 489, 496, 498, 502, 517, 712, 826.
- Merzifon** 153, 180, 521.
- Mesani** 837, 840.
- Meshere** 443.
- Mehis Çelebi** 127.
- Mesih** 160, 415.
- Mesud (Şerif)** 413, 787.
- Mesud ümmehanî** 391.
- Meş'aril Haram** 692, 699, 702, 703, 704, 762, 777, 791.
- Meşrebi Çelebi** 34.
- Meton** 403.

- Mevlâna** 314, 356, 541, 772.
Meymune 670, 671, 672.
Mezid Oğlu 328.
Midilli 265, 564.
Mihael (papa) 264,
Mikâel (papa) 624.
Mihael 430.
Milâs 146, 148, 208, 209, 210, 211,
 227, 271, 272.
Mine (Göl) 519, 320, 522, 523,
 568, 570, 820.
Mine (Pazarı) 142, 664, 665, 677,
 684, 697, 704, 705, 707, 708, 710,
 711, 712, 713, 714, 715, 716, 718,
 719, 720, 762, 763, 771, 784, 785.
Minorka 264.
Mirun (Ayni) 428.
Miza Bay 192.
Mirza Ağa 63.
Mirza Mahzum 791.
Misine 261, 245, 263.
Misis 338, 339.
Mismar (Şey) 444.
Miskli Bel 227.
Miyork 264.
Mir Münzir 419.
Mize 546, 547, 553.
Mıhalıç 14.
Mıkdad ibni Esved 364.
Mısır 7, 17, 39, 78, 89, 96, 104, 126,
 162, 205, 209, 221, 227, 231, 234,
 236, 234, 236, 243, 255, 272, 276,
 286, 324, 326, 329, 332, 346, 352,
 253, 359, 367, 378, 386, 388, 399,
 404, 412, 415, 419, 422, 423, 425,
 427, 432, 438, 439, 442, 443, 446,
 447, 450, 451, 452, 453, 461, 469,
 474, 485, 489, 491, 496, 500, 501,
 507, 508, 509, 510, 512, 515, 516, 518,
 520, 523, 524, 529, 530, 532, 535,
 547, 549, 555, 556, 562, 564, 568,
 571, 573, 589, 590, 591, 593, 594,
 596, 598, 610, 612, 616, 620, 621,
 623, 624, 635, 638, 640, 642, 643,
 644, 645, 650, 651, 670, 672, 676,
 678, 679, 684, 685, 686, 697, 698,
 700, 702, 712, 715, 716, 717, 723,
 724, 725, 726, 731, 733, 744, 745,
 750, 772, 775, 776, 779, 782, 786,
 793, 794, 795, 797, 802, 806, 807,
 808, 809, 810, 811, 814, 815, 818,
 819, 820, 821, 822, 824, 825, 832,
 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840,
 841.
Mokine 258.
Monla Hünkâr 194.
Monla Çelebi 267.
Monla Çelebi 177.
Monla Arab 164, 166, 173.
Monla Ahmed 354.
Monlazade Efendi 338.
Monla Çelebi 164, 172.
Molla Çelebi 67.
Mora 107, 112, 127, 259, 262, 298,
 694.
Moskov 216, 832, 833.
Mostalik 630.
Muallâ 683, 684, 707, 716, 741, 744,
 761, 772, 778, 785, 788, 789, 790,
 791, 792.
Muarravî 382.
Muaviye 363, 402, 430, 518, 529,
 557, 558, 559, 581, 564, 586, 647,
 654, 741, 769.
Muazzam 590.
Mubarek Giray 276.
Mudurnu 17.
Mugire bin Sinan 635.
Muğla 200, 203, 227,
Muğla Bey 200.

- Muhammed 402, 424, 448, 455, 465,
 472, 506, 516, 524, 546, 550, 568,
 585, 587, 591, 600, 606, 608, 610,
 614, 615, 620, 621, 624, 625, 629,
 630, 673, 675, 690, 691, 698, 699,
 737, 740, 786.
 Muharrem Efendi 379.
 Muharrem Efendi 173.
 Muhyiddini Arabî 141, 535, 547,
 556, 563, 564, 565.
 Muksabiyye 422.
 Mukattam (Cebeli) 530.
 Mukim şah 192.
 Mukavkis 412, 651, 786, 832.
 Mulavî 6.
 Mumcılar 19.
 Murad II 69, 89, 100, 191, 192, 201.
 Murad III 42, 70, 75, 80, 248, 616,
 618, 643, 644, 733, 741, 791.
 Murad IV 6, 81, 82, 108, 351, 375,
 378, 503, 741.
 Murad paşa (Kuyucu) 40, 174, 282,
 287, 288, 316, 364.
 Murad Ağa (Kara) 40.
 Murad Reis 250, 251.
 Murad (Nehir) 375, 589.
 Murad dağı 42.
 Muradiyye 503.
 Murtad adası 260.
 Murtaza paşa (Silâhdar) 426, 432,
 523, 529.
 Murtaza paşa (Kara) 550, 551.
 Musâ (Nebi) 412, 424, 447, 449,
 462, 481, 483, 515, 516, 539, 582,
 601, 630, 765, 804, 811, 819, 826,
 828, 829, 831, 832, 833.
 Musa Çelebi 21, 23.
 Musa Çelebi 22.
 Musa Çelebi (Semiz) 225.
 Musa kadı 96.
 Musa (Şeyh) 428.
 Musa (Abdal) 273, 274, 275, 276,
 281.
 Musa Sadık (Şeyh) 391.
 Musa Bey 313.
 Musa Beşe 389.
 Musa Efendi 62.
 Musa Eş'arî 789.
 Muslihüddin (Şeyh) 65, 166.
 Muslu Ağa 225.
 Muslu Beşe 132.
 Musluca Beli 414.
 Musova 775.
 Mustafa (Sultan) 3.
 Mustafa (Şeyhzade) 27.
 Mustafa (Ahi) 19, 22, 27.
 Mustafa Bey (Demirci Oğlu, Ka-
 ra) 49.
 Mustafa (Hacı) 38, 41.
 Mustafa Çelebi 146.
 Mustafa Paşa 155.
 Mustafa Efendi (Piyale Oğlu) 64,
 65.
 Mustafa bin Kara Davud 655.
 Mustafa (Hacı) 61.
 Mustafa Ağa 225.
 Mustafa (İsa Hoca Oğlu) 95.
 Mustafa Paşa (Palak) 129, 211,
 214, 221, 222, 224, 256, 257.
 Mustafa Paşa (Cezayirli) 228.
 Mustafa Paşazade 150.
 Mustafa Efendi 423.
 Mustafa Paşa (Koca) 457.
 Mustafa Paşa (Lala) 299, 321, 425,
 463, 469, 526, 543.
 Mustafa Efendi 202.
 Mustafa Paşa 355.
 Mustafa Ağa (Türkman Ağası)
 355, 362.

Mustafa Efendi (Dahkî) 162.
 Mustafa Ağa (Çavaşzade) 276.
 Mustafa Paşa (Mastarlı) 319.
 Mustafazade 310,
 Mustafa (Hacı) 38, 41.
 Mustaf Ağa zade (Mağnisalı) 10.
 Mustafa Paşa (Canpuladzade) 752,
 Musul 422, 423, 438, 504, 529, 570,
 594, 737, 741.
 Mut 316, 318, 319, 323.
 Muvalasun 211.
 Muttalib 558.
 Muveylah 447, 806, 814, 815, 816,
 840.
 Mücahid (Şeyh) 458.
 Müezzinzade 453.
 Mükremeddin (Şeyh) 98.
 Müsevli 271.
 Müstahsen Selibi 718.
 Müstedam Ağa 225.
 Müzdelife 292, 704, 705, 707.
 Müzeyrib 520, 521, 570, 572, 574,
 584, 589, 813.

N

Nablus 243, 449, 455, 456, 457,
 458, 459, 462, 498, 514, 571,
 583, 587, 817, 822.
 Nabt 809.
 Nafi (İmam) 649.
 Nahcivan 595, 694.
 Nahli Hurma 840.
 Nakai Salih 810.
 Naima 103.
 Naka kayası 492, 594.
 Naka kayası 492, 594.
 Naka boğazı 592, 593.
 Nakbi Ali 840.
 Nakura 432, 433, 455.
 Nakşe 258.

Nakşi Cihan 288.
 Nalınlı Şeyh 23.
 Na'ma (Karye) 422.
 Narî 30.
 Nasır (Melik) 425.
 Nasır (Şeyh) 427.
 Naşif Oğlu 518, 549, 587.
 Naşlı 45.
 Naura 451.
 Nayib Oğlu 355.
 Nazar Dede 276.
 Nazilli 151, 158, 162, 182, 183,
 184, 186, 187, 198.
 Nasırüddin (Şeyh) 466.
 Necmeddin Salih 590.
 Necmeddin Hatun 744.
 Necmeddin 299.
 Nefi 79.
 Nedelko 487.
 Nedim Çelebi 173.
 Nehrülkelb 416.
 Nehrülka' 724.
 Nemruy 86, 713, 715.
 Nemrum 329.
 Nemse 117, 266, 811.
 Nergis limanı 128.
 Neriman 353, 499, 681.
 Nero 109.
 Nervonof 694.
 Nesimî 380, 381.
 Neşahim 382.
 Neva (Kariye) 574.
 Nevaî Çelebi 34.
 Nevatır 827, 833.
 Nevrune 360.
 Nevruz Oğlu 310.
 Nif 58, 65, 66, 67, 176.
 Nifak 360.
 Nilüfer 10, 12.
 Nilüfer (Sultan) 183.

Niğde 346.
 Niksar Gazi 44.
 Nîmî 79.
 Nisa (Aynî) 433.
 Nişa 69.
 Nogay 680, 833.
 No'man (Şeyh) 384.
 No'man ihni Sabit 427.
 No'me (Şeyh) 439, 444.
 Norovenç 694.
 Nuaym 514.
 Nuh (Nebi) 142, 243, 367, 404,
 424, 447, 452, 473, 529, 611,
 630, 739, 760, 765, 795, 810.
 Nuh Paşa 312, 314.
 Nur bin Efrayim 412.
 Nureddin Şehid 267, 436, 461, 528,
 529, 530, 541, 542, 549, 559,
 560, 577, 578, 611, 621, 622,
 623, 625, 626, 627, 628, 741.
 Nurddin Zengî 529.
 Nureler 334.
 Nurullah (Şeyh) 315.
 Nusaybin 400, 423.
 Nuseyrat 388.

O

Oğan 307.
 Oğuzlar 84, 338.
 Ohud 352, 421, 460, 561, 608, 630,
 650, 656, 659, 661, 662, 670,
 777.
 Okcu oğlu 348.
 Oklu Çam 48, 49.
 Oklu Dede 49.
 Omur (Beni) 513, 517, 519, 571,
 582, 806.
 Oran (Ahi) 19, 27, 28, 33, 194,
 252, 280.

Oruk 292.
 Osfan 840.
 Osim 45.
 Osman (Hazreti) 140, 511, 558,
 608, 609, 616, 617, 619, 625, 645,
 646, 647, 648, 649, 653, 657, 658,
 695, 709, 711, 741, 769, 736, 789.
 Osman I 8, 11, 17, 266.
 Osman II 791.
 Osman paşa, 20, 28.
 Osman paşa (Çiftelerli) 33.
 Osman paşa (Nişancı) 350.
 Osman Bey (Emir oğlu) 576.
 Osman paşazade 36.
 Osman (Şeyh) 202.
 Osman Dede 351.
 Ova deresi 228.

Ö

Ömer (Hazreti) 155, 350, 352, 388,
 389, 392, 425, 427, 429, 461, 462,
 468, 474, 487, 491, 494, 495, 529,
 561, 580, 616, 626, 633, 634, 635,
 637, 639, 646, 651, 653, 660, 687,
 690, 691, 709, 720, 741, 768, 773,
 790.
 Ömer ibni Abdül Aziz 559, 568.
 Ömer Şah 175.
 Ömer paşa (Ketenci) 277, 279.
 Ömer paşa 676, 677.
 Ömer ibni Amru Berberî 652.
 Ömer Efendi (Elhac) 311.
 Ömer Efendi 790, 791.
 Ömer Ruşenî 104.
 Ömer Bey 29.
 Ömer Çelebi 267.
 Össek 186.
 Öyücük 360.
 Özbek Bey 678 717, 797, 801, 807,
 Özkur 248, 256.

P

Palamya 256
 Palatazan 165.
 Pambulis 328.
 Pamukcu 12.
 Papa 225, 624.
 Papas (Koca) adaları 257.
 Pasban 167.
 Paris 549.
 Parsa Hatun 364.
 Paşa adaları 147,214, 239.
 Patnos 264.
 Peçevî 283.
 Pelâtinós 392.
 Pendik 6.
 Peñç Hüsün 216.
 Peredı 334.
 Pertev paşa 2.
 Perviz 668.
 Perviz Efendi 791.
 Peygamber Eşmesi 586.
 Pınar 87.
 Pınar başı 280.
 Pili 221.
 Pir Ahmed (Hacı) 45.
 Pir Dede 153.
 Pir İlyas 306.
 Piri mehmed paşa 336.
 Piri Efendi 103, 104.
 Piri Beşe 100, 102, 104, 106.
 Pirlar (Mahalle) 9, 27.
 Pişenk 810.
 Piyale paşa 113, 119, 120, 254, 265,
 355.
 Piyale 64, 65.
 Piyas 368.
 Postinbus Baba 9.
 Poyraz limanı 240.
 Pulskuyo 69.

Purnaz 271.

Püçe 225.

R

Rabeka 507.
 Rabia Hatun 21.
 Rabiai Adüvviyye 175, 252, 397,
 483.
 Rabia Eşmesi 697, 798, 813.
 Rabiğ 837.
 Rabbül Belhî 514.
 Radim 434, 810.
 Rahime Ana 444, 575.
 Rahiyye 230.
 Ramazan Oğlu 328, 329, 335, 337,
 340, 342.
 Ramazan Çelebi 321.
 Ramazan Efendi (Şeyh) 360.
 Ramazan (Monla) 356.
 Ramazan Efendi 355.
 Ramazan Ağa 321.
 Ramazan Efendi 152, 153, 154, 158.
 Rebi bin Abdül Uzza 648.
 Receb paşa (Kapudan) 109, 144,
 145, 247.
 Receb Efendi (Şeyh) 173.
 Rec'im (Melik) 502.
 Reddam 443.
 Reis çelebi 165.
 Remeç 487.
 Remle 244, 424, 454, 462, 530, 559,
 561, 571, 822.
 Re'si Osman 364.
 Re'sül Uyun 430.
 Reisi Tuğra 827.
 Reşid 329, 333, 836.
 Reşid Oğlu 720.
 Revak Sultan 80.
 Revan 82.
 Reyhan (Şeyh) 513, 551.

Reyhaniyye 415.
 Reysan 367.
 Reytan 430.
 Ribat 266.
 Ribve 556, 557.
 Riyha 367, 368, 384, 494, 506.
 Ridvan Bey 667, 673, 802, 812, 824.
 Rodos 159, 200, 205, 207, 214, 221,
 224, 225, 228, 229, 230, 233, 234,
 236, 237, 339, 241, 245, 251, 252,
 254, 255, 256, 257, 267, 268, 272,
 297, 454, 469, 811.
 Roma 621.
 Rukiye (Sitti) 629, 647, 650, 653.
 Rum 14, 49, 54, 59, 71, 80, 83, 88,
 137, 147, 155, 186, 274, 362, 377,
 462, 467, 496, 527, 544, 597, 604,
 645, 654, 683, 712, 760, 778, 780
 790, 810.
 Rumeli 46, 56, 162, 186, 235, 243,
 259.
 Rüstem paşa 23, 93, 101, 167, 222,

S

Sabri Efendi 173.
 Sabuncu Beli 66.
 Sacur (Nehir) 358, 377.
 Sa'd ibni Ebi Vekkas 524, 653,
 654, 711, 789.
 Sa'd ibni Zeyd 654.
 Sa'd ibni Malik 648.
 Sa'd (Şerif) 671, 678, 684, 716, 725.
 Sa'd 683.
 Sa'dî (Şeyh) 1.
 Sa'dül Halil 366.
 Sadeddini Rumî 667.
 Sadeddini Teftazanî 350,
 Sadi (Kaza) 319.
 Sa'diyye (Şeyh) 674.
 Sadreddini Konevî 194.

Sagir 513.
 Safâ 170, 684, 688, 689, 690, 691,
 708, 718, 722, 733, 735, 763, 784,
 790, 799.
 Safed 432, 438, 442, 444, 445, 446,
 449, 461, 496, 508, 520, 531.
 Said (Şeyh) 391.
 Said Ali 807.
 Said 598, 650, 834, 835.
 Said Arab 151, 191, 364.
 Sailî Çelebi (Azmîzade) 3, 4, 40.
 Sair 502.
 Sakife 802, 840.
 Salâüddin (Sultan) 210, 447, 530,
 555.
 Sahih (Nebi) 592, 593, 594, 596,
 630, 816.
 Salih (Şeyh) 561.
 Salih Efendi (Arab) 173.
 Salihî Efendi 150.
 Salihi Rumî 667.
 Salihyye 535, 547, 555, 556, 563,
 564,
 Salimî 485.
 Salıncaklar 76.
 Sakar Beli 205, 206.
 Sakarya 16.
 Sakız 106, 107, 108, 112, 113, 114,
 115, 116, 117, 120, 123, 125, 127,
 128, 264.
 Sam 353, 447, 452, 499, 681,
 Samsad 346.
 Sameri 456.
 Samud Baba 103.
 Sanameyn 521, 568.
 San Cuvan 242, 263, 245, 454, 556.
 San Sebastiyân 122.
 Sancak burnu 89, 98, 99, 150.
 Sancan 668,
 Sandıklı 29, 37, 81.

- Santoron 250.
 Sarafael 429.
 Saraküsdü 19.
 Saray 190, 832.
 Sarı Ahmed paşa 61.
 Sarı Çay 43.
 Sarı Saltuk 122.
 Sarı Ali 165.
 Sarı Ali 284.
 Sarı Su 292.
 Sarı Bey 321.
 Sarı Çam 339.
 Sarı Baba 198.
 Sarı Arslan 532, 535, 560.
 Sarhan Baba 65, 80.
 Sarhan Bey 49, 70, 454.
 Sarhan Oğlu 60, 63, 69, 82.
 Saruhan 17, 84, 87, 99, 147, 180.
 Sart 162.
 Sasa Bey 62.
 Sa'saa 527.
 Sarvanlı 343, 344.
 Saveci oğlu 336.
 Sayda 401, 417, 423, 424, 425, 426,
 427, 428, 430, 432, 437, 439, 504,
 531, 533, 561.
 Saydun (Nebi) 428.
 Saydun 428.
 Sa'yi Farsî 763.
 Sayyah ibni Yehud 433.
 Sebastıyye 244, 245, 453, 557.
 Seb'atül Uyun 429.
 Sebha 840.
 Sebir (Cebel) 707, 711, 763, 784.
 Sebte 424, 596.
 Seçen 267.
 Secun 451.
 Seddi Kahriyye 89.
 Seki (Yayla) 315.
 Selâm kayası 603.
 Selânîk 491.
 Sefer Ağa 7, 275.
 Selçukıyan 29, 162, 166, 174, 183,
 192, 454.
 Selefke 245, 261, 299, 300, 302, 304,
 306, 307, 315, 316, 318, 319, 320,
 321, 322, 324, 328, 334.
 Selim I 8, 30 77, 345, 346, 351, 353,
 364, 388, 393, 399, 402, 403, 404,
 407, 415, 417, 425, 426, 431, 438,
 452, 461, 462, 463, 685, 491, 518,
 524, 530, 532, 547, 548, 556, 563,
 564, 581, 638, 644, 723, 726, 792,
 813, 825.
 Selim II 96, 132, 167, 172, 299, 321.
 Selim (Şehzade) 27.
 Selim Çelebi 172.
 Selim Ağa 151.
 Selim Baba 15.
 Selima 518.
 Selimen 367, 368, 384.
 Selman Fars 487, 558, 609, 659.
 Selman Pak 513, 524.
 Selinti 26, 299, 300, 301, 319.
 Selvan 485, 486, 487.
 Semerkand 274, 646, 834.
 Semuç 209, 592, 594, 595, 596,
 597, 829.
 Senbal (Seniyal) 393, 402, 417,
 530, 535.
 Sencil 459.
 Sennar 771.
 Sepen 35.
 Serâbâd 73.
 Serakıb 384.
 Serçecik 230.
 Serdinye 263.
 Serek kazanı 291.
 Serendil 793.
 Sevündük Dede 275.

- Seydi Gazi 31.
 Seydi şehri 293, 311.
 Seyfeddin (Hoca) 52.
 Seyfeddin (Sultan) 640.
 Seyhan 333.
 Seyhun 340.
 Seyyare (Sare) Ana 498.
 Seyyid Mu'cem 648.
 Seyyid Şerif (Alâüddin) 172.
 Seyyid Abdülkadir ibni Habib 444.
 Seyyid Yahya (Şirvanî) 315.
 Seyyid Efendi 393.
 Seyyid Bekir Ağa 171.
 Seyyid Çelebi (Emir Hasan Oğlu) 9.
 Seyyit İbrahim 80.
 Sidrem 516, 517.
 Sifinos 265.
 Sile 453.
 Simavî (Şeyh) 47.
 Simav 26, 44, 46, 47, 313.
 Simyana 125.
 Sinab 246, 319.
 Sinan (Mimar) 21, 375, 450, 726, 735, 772.
 Sinan Paşa (Yemen fatihi) 499, 527, 545, 590, 607, 772, 774, 778, 795.
 Sinan Paşa (Karye) 35.
 Sinanpaşa (Emiri Hac) 549.
 Sinan Sultan 35.
 Sinan Paşa 31.
 Sinan (Şeyh) 53, 55.
 Sinan Kadı 61.
 Sinan Efendi 50.
 Sinan Bey 74.
 Sinan Molla (Güzelce) 251.
 Sinaniyye 78.
 Sinanı Nehcî 655.
 Sind 59, 186, 216, 274, 496, 553, 596, 683, 712, 834.
 Sira 258.
 Siraceddin Baba 11.
 Sirke 26.
 Sirm 283.
 Sirye 150, 161.
 Sitti Zeyneb 299, 640, 650, 651, 769, 786.
 Sitti Âtike 649.
 Sitti Ruman 652.
 Sitti Meymune 790.
 Sivas 17, 44, 337.
 Sivri hisar 129, 131, 132, 148.
 Siyavüş Paşa 752.
 Siyavüş Ağa 717.
 Siyavuş Ağa 573.
 Sıcanlı 29, 36, 37.
 Sıddik beni Efrayim 437.
 Seffîn 529.
 Sığacık Oğulları 100.
 Sığla 84, 87, 89, 99, 109, 131, 132, 133, 143, 147, 148, 149, 271.
 Sığircıklar 258.
 Sırat Köprüsü 480, 483.
 Sırva 455.
 Sıravala 271.
 Sıyamî zade 220, 225.
 Sodak 114.
 Sodrom 486.
 Sof dağı 527.
 Sofu dağı 350.
 Sofya 563.
 Sokrat 542.
 Solak (Balatî) 61.
 Solakzadeler 177.
 Soma 26.
 Somadirek 265.
 Soran 150.
 Sovocak pınarbaşı 76.
 Söğüdcük 226.
 Söğüdlü dere 301
 Söke 148, 149.

Sönbeki 226, 230, 232, 234, 241, 259.
 Suarâbâd 750.
 Suayrî 141.
 Suda 261.
 Sudak 266, 283.
 Sudan 614.
 Suhaybi Rumî 711.
 Suku Anuk 437.
 Sulamış 50.
 Sulucalar 259.
 Saltan Bağı 19, 20, 22, 26.
 Sultanhisar 162, 183.
 Sultan Önü 17.
 Sumhan 674.
 Sur 430.
 Susam 128, 265.
 Susî 167.
 Suvaken 776, 835.
 Suvalmaz pazarı 196
 Sübhanlı 36.
 Sücud 364.
 Sücudu Sagir 366.
 Süfyan bin Ubeyne 789.
 Süleyman (Nebi) 94, 373, 466, 479, 481, 487, 488, 489, 509, 522, 528, 538.
 Süleyman (Nânunî) 71, 100, 108, 117, 129, 159, 160, 165, 169, 206, 207, 211, 212, 215, 222, 223, 224, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 241, 226, 247, 248, 249, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 263, 272, 296, 345, 346, 351, 425, 454, 463, 467, 468, 469, 489, 503, 526, 540, 541, 560, 572, 585, 611, 627, 638, 641, 723, 726, 727, 741, 750, 751, 772, 774, 775, 790, 814, 822.

Süleyman Paşa 73.
 Süleyman (Germiyan Oğlu) 22.
 Süleyman Paşa (Tavaşı) 607, 750, 751, 814.
 Süleyman Çelebi 10.
 Süleyman (Hacı) 61.
 Süleyman Bey 80.
 Süleyman Ağa (Hacı) 87.
 Süleyman Ağa 321.
 Süleyman Bey 306.
 Süraka 675.
 Süveyş 378, 515, 596, 642, 644, 655, 672, 694, 724, 795, 804, 806, 815, 827, 833, 834, 855, 836.

Ş

Şabin Karahisar 403.
 Şah Beyi Bay 141.
 Şah Mehmed Bay 141.
 Şah Kerrar Bay 141.
 Şahidî 201, 203.
 Şahin Giray 251.
 Şah Kulu 471, 473.
 Şahin Baba 195.
 Şahin Kayası 58, 59.
 Şahrah Sultan 35.
 Şakkül Acuz 590, 591, 594.
 Şam 78, 127, 155, 208, 243, 244, 245, 314, 325, 334, 340, 367, 369, 375, 383, 387, 394, 402, 419, 424, 425, 430, 439, 449, 456, 462, 469, 483, 499, 513, 518, 521, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 536, 538, 540, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 550, 553, 554, 555, 558, 559, 560, 561, 562, 568, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 575, 576, 578, 581, 583, 588, 589, 591,

594, 596, 599, 603, 604, 605,
613, 622, 624, 625, 653, 679,
680, 686, 700, 702, 712, 715, 717,
724, 753, 760, 776, 795, 801,
802, 810, 812, 816, 817.
Şamaki 561.
Şamsun 457.
Şaur 388.
Şar'ravi 315.
Şatibi 167.
Şatır 386.
Şattularab 423, 424, 458.
Şeceretüddür 744.
Şeddad 111, 143, 402, 485.
Şehabeddin 141.
Şehre küsüde Ağa 354.
Şehriban 349.
Şehrî 61.
Şehri Zol 424.
Şeker pınarı 159.
Şem'un Sefa 22, 406, 415, 443, 501.
Şem'un (Şeyh) 386, 562.
Şemseddini Acemî (Şeyh) 444.
Şemseddin (Zeyrekzade) 790.
Şamseddin (Şeyh) 414.
Şemseddin Ahmedüttail 172.
Şemseddin Yusuf 765.
Şemsi Tebrizî 194, 378, 541.
Şemsipaşazade 150, 154.
Şemuil 460.
Şerif Çelebi 34.
Şerif Çavuş 797.
Şevki Çelebi 63.
Şevik 630.
Şevki Çelebi 63.
Şeybe 727, 741, 769.
Şeyh (Hattat) 100, 526.
Şeyh Baba 280.
Şeyh Ömer (Karye) 116.
Şeyh Halil 164, 166.

Şeyh Ali Sultan 314.
Şeyh Ali 772.
Şeyh Hlt (Karye) 366.
Şeyhî Efendi 28, 51, 52.
Şeyhli 26.
Şeyhülfakir 458.
Şeyhülkavanî 414.
Şeyhülemîr 452.
Şeyhzade 155.
Şeyyare 403.
Şifayî 74.
Şira 128.
Şirkûh 555.
Şirvan 561.
Şişli Hacı 196.
Şit 552.
Şuaüddin (Şeyh) 320.
Şuayb (Nebi) 446, 447, 448, 449,
450, 819, 820, 826.
Şuaybünniam 447, 601, 820.
Şuhud 29, 36.
Şule (Şeyh) 455.
Şurahhil 363.
Şücca (Şeyh) 582.
Şükür Akabesi 673.

T

Tabbaga 450.
Tabbak Efendi (Şeyh) 356, 359.
Taberî 142.
Taberistan 432, 445, 450, 520 562.
Tabariyye 445.
Tabut 461.
Tacüddin Efendi 563.
Tahir Beybars (Melik) 245, 398,
399, 402, 405, 431, 436, 454, 546,
559, 561, 565, 574, 582, 805.
Tahir 652, 786.
Tahir (Şeyh) 414.

- Tahir 629.
 Tahtakale 77, 78.
 Tahtalı 254.
 Takyenos 245, 315, 317, 319, 320,
 324, 325, 328, 332, 333, 337, 338.
 Talibî 247.
 Talha bin Abdullah 654, 788.
 Taman 267.
 Tarhana Hanı 567.
 Tarsus 245, 328, 332, 333, 338, 416.
 Tartus 399, 401, 402, 454.
 Tasahorya 181.
 Taş oluk 27.
 Taşöz 265.
 Tat 366.
 Tat İli 260.
 Tatar 534.
 Tatar Hanı 242, 246, 267.
 Tavşanlı 15, 16, 50, 266.
 Tayif 593, 594, 630, 675, 701, 702,
 707, 724, 776.
 Tayyib 629, 652, 786.
 Tazkırı 26.
 Tebnin 434, 436.
 Tebniye 833, 835.
 Tebrike 578.
 Tebriz 694.
 Tebük 349, 656.
 Teftazanî 300.
 Tehame 806.
 Teke 17, 87, 268, 269, 273, 276, 278,
 283, 285, 290, 292, 298, 310.
 Teke Bay oğulları 278, 281.
 Teke Bay 454.
 Tekeli paşa 287, 289.
 Teke Burnu 128.
 Tekeşinler 269, 270.
 Tekir Burnu 224, 230.
 Tekirdağı 111.
 Tekyeci 57.
 Telbeşer 354.
 Telekli 197.
 Telli Bel 306.
 Telmesan 623, 694.
 Terme 260.
 Termis 258.
 Termizî (Şeyh) 739.
 Temrük 267.
 Temrüz Bey 402.
 Terek 267, 832.
 Terinde âbâd 89.
 Terzat 432.
 Tibil 365.
 Tih (Vadi) 482, 538, 811, 828, 830,
 831, 832, 833, 840.
 Tiliklik 95.
 Timur 22, 44, 88, 244, 445, 520, 533,
 534, 535, 559.
 Timurtaş paşa 75, 137, 174.
 Tire 23, 41, 132, 147, 159, 160, 161,
 162, 165, 166, 168, 169, 170, 171,
 172, 173, 175, 176, 180, 190, 279.
 Tırabluş Şam 388, 398, 399, 401,
 402, 403, 404, 412, 413, 415, 419,
 422, 529, 531, 533.
 Tırablus 101, 623, 694.
 Tırmız 328.
 Tohtamış 351.
 Tokalaç Ahmed Reis 230.
 Tokar yaylası 301.
 Tokat 56, 286.
 Toktemirül behlivan (Ahi) 414.
 Tonlu Pınar 28.
 Topaç oğlu 269, 271.
 Topakcı Baba 359.
 Totis (Melik) 834, 835, 836.
 Tuman Bay 501.
 Tum Tum (ovası) 352, 353.
 Tunus 109, 111, 623, 694.
 Tur 867, 810.

Turan 243, 515.
 Turanşah 590.
 Turna Beli 103, 106.
 Turna 576.
 Turu Hiraven (Harun) 450.
 Turu Sina 450, 515, 825, 826, 827.
 Turu Zita 450, 515, 825, 826, 827.
 Turu Ayna 456.
 Turunciyye 527.
 Turra deresi 576.
 Tuzla 807.
 Tüccar (Ayni) 449, 450, 451, 519,
 520.
 Türabî Oğlu 425, 445, 450, 452, 571.
 Türeyr (Şeyh) 388.
 Türkistan 25, 49, 56, 243.
 Türkman 367, 724.
 Türkman Oğlu 549.

U

Ubeyde Bin Cerrah 654.
 Ubeydi Tayifî 568.
 Uftadlı oğlu 20.
 Uhri 46.
 Ukba Cüheynî (Şeyh) 651.
 Ukbab 445.
 Ukkâşe 350, 527.
 Ulâ 200, 204, 206, 227, 271.
 Ulama Bey 204.
 Ulaş 329.
 Ulca Çınar 75.
 Ulice 100.
 Ulu ova 253.
 Ulu su 268, 291.
 Ulu pınarbaşı 288.
 Ulu Cami 20.
 Ulu baş Bey 53.
 Uluc 120.
 Ulucaklı Beli 10.
 Ulucaklı 66.

Uluborlu 58, 196.
 Umman 594.
 Umre 665, 676, 706, 706, 719, 733,
 741, 797.
 Ur ağzı 266.
 Ureyş 367.
 Urhan (Sultan) 8, 9, 10, 81, 82,
 149, 150, 173, 207, 275, 285, 290.
 Urhan 30.
 Urfa 243.
 Urla 87, 89, 100, 103, 104, 105, 131,
 148.
 Uşşak 26, 36, 37, 38, 39, 52, 105,
 180, 496.
 Uyunu Kiha 546.
 Uyunül kasab 840.
 Uzamî Efendi 34.
 Uzeyr 344, 633.
 Uzun Bey 359.
 Uzun Hasan 389.
 Uzza ibni Nebbaş 487.

Ü

Üç baş 43, 45.
 Üftade Efendi 170.
 Ümmü Habibe 650.
 Ümmü Eymen 651.
 Ümmü Safiyye 649.
 Ümmü Selma 648, 650.
 Ümmü Veled 650.
 Ümmehani 651, 730, 777.
 Ümmü Gülsüm 647, 650.
 Ümmü Hasan 833.
 Ümmî Sinan 280.
 Ümrüül Kays 79, 178.
 Ünsî Efendi 89.
 Üsküdar 6, 81.
 Üveys paşa 152, 153.
 Üveys (Hacı) 33.
 Üveysi Halvetî 564.

V

Vadi (Şeyh) 366.
 Vadi (Ayni) 445.
 Vadii Safra 595.
 Vadii Nahli Huneyn 667.
 Vadii Fatıma 674, 676, 798.
 Vadii Nar 679, 808, 840.
 Vadii Ebtah 683, 778.
 Vadii Ebyaz 750.
 Vadii Abbas 780.
 Vadii Umre 798.
 Vadiüzziib 525.
 Vadel Atik 595.
 Vadel Kura 595.
 Vahid paşa 27.
 Vahidat (Beni) 521.
 Vakıf 162.
 Valatır 832.
 Valî 79.
 Van 191, 830.
 Vanî 79.
 Vanî Efendi 34.
 Vankulu Mehmed Efendi 791.
 Varna 830.
 Varilo 125.
 Varvarato 125.
 Vaşka 261.
 Vasik Billâh 649.
 Vasilyaniko 125.
 Vatile binül Eska 561.
 Veheb 629.
 Veled (Sultan) 378.
 Veli Can 471, 492, 758.
 Veli paşa (Abraş deli) 9.
 Veli Oğlu 73.
 Veli Beğzade 119.
 Veli Beşe 132.
 Velid bin Masum 515.

Velid ilmi Abdül Melik 533, 538,
 559, 616, 623, 742, 831.
 Venedik 2, 83, 124, 227, 260, 261,
 319, 321.
 Verşî (İmam) 167.
 Veşle 515.
 Vüş (Vechi İbrahim) 811, 840.

Y

Yağfur 650.
 Yahşi Baba 35.
 Yahya (Nebi) 243, 244, 245, 424,
 453, 454, 457, 461, 534, 535, 557,
 630.
 Yahya Bey 164.
 Yahya Çelebi 454.
 Yahya Ağa 173.
 Yahyel Acemî 569.
 Yakub (Nebi) 412, 430, 432, 433,
 436, 438, 442, 443, 444, 445, 447,
 450, 458, 477, 505, 508, 525, 653.
 Yakub Han (Karaman oğlu) 315,
 316.
 Yakub Şah 40.
 Yakub Efendi (Molla) 94.
 Yakub Oğlu 416.
 Yakub Dede 195.
 Yakub Baba 229, 233.
 Yakub Efendi 311.
 Yakub Bey 8, 49, 55, 278.
 Yakub Ece Bay 8, 80.
 Yakub (Molla) 27.
 Yakutu Mustasamî 488, 526, 619.
 Yalınca 302.
 Yalvar cevizliği 308.
 Yamorgi 257.
 Yanık 403.
 Yapılı 316.
 Yaprak (Şeyh) 381.
 Yanko bin Madiyan 6, 53, 55
 223, 489.

Yani (Kıral) 55.
 Yaranlar Sultan 35.
 Yardaklı Baba 159.
 Yâsin (Şeyh) 23.
 Yarmuk 328.
 Yavise 264.
 Yavuzca 260.
 Yaya Kızladığı 66.
 Yayla 64.
 Yayla dere 165.
 Yazan 438.
 Yeğen gazi Sultan 12.
 Yedi Bağ 81.
 Yehud 416, 429, 432, 433, 443, 523.
 Yelen Hanı 198.
 Yelmelm 742.
 Yemen 555, 596, 673, 685, 697, 698,
 701, 702, 716, 719, 723, 724, 742,
 750, 751, 761, 770, 773, 776, 788,
 789, 795, 796, 803, 804, 805, 834,
 835, 836.
 Yemiş Hanı 198.
 Yenboülber 802, 807.
 Yenboülbahr 803, 807.
 Yenbo 642, 807, 840.
 Yeni kapu 601.
 Yenice 226.
 Yenice 171.
 Yenice 347.
 Yenice Han 284.
 Yenice Hisar 46.
 Yeniçeri Dede 428.
 Yenvan 91, 112, 142.
 Yerkesiği 206, 227, 271.
 Yesevî (Ahmed) 179.
 Yılcık Beli 199, 200.
 Yıldırım 6, 11, 21, 22, 23, 40, 44, 53,
 54, 55, 166, 281, 302.
 Yezid 533, 534, 538, 559.
 Yogunlar 311.

Yogurdlu zade 164.
 Yoncalı 28.
 Yontma taş 292.
 Yorgi (papa) 624.
 Yuan 487.
 Yumurta Hanı 108.
 Yunan 460, 507.
 Yunaniyan 243.
 Yunus (Nebi) 412, 423, 424, 454,
 482, 504.
 Yunus paşa 353.
 Yunus Emrem 315.
 Yusuf (Nebi) 432, 437, 442, 443,
 448, 505, 509, 522, 523, 525, 591,
 630.
 Yusuf Salâüddin 423, 456, 461, 510,
 529, 741.
 Yusuf paşa (Küçük) 583.
 Yusuf paşa 151.
 Yusuf Çelebi 360.
 Yusuf Bey (Germiyan Oğlu) 191.
 Yusuf (Şeyh) 385.
 Yusuf Baba 98.
 Yusuf 126.
 Yusuf Ağa 133.
 Yusuf Efendi 162.
 Yusuf (Şeyh) 280.
 Yusuf Ağa (Beğzade) 40.
 Yusuf Efendi 60.
 Yusuf Efendi 46.
 Yusuf (Şeyh) 363.
 Yusuf Baba (Ahi) 12.
 Yuşi 557.
 Yuvalı 273.
 Yürükân 347.

Z

Zabolka (Cebel) 438.
 Zafiraniyye (Ayni) 820.
 Zağanoş Paşa 55

Zağra 230.
 Zağzaga 521, 522.
 Zâhir Billâh 529.
 Zahrül Har 821, 824, 840.
 Zaim Mehmed Ağa 321.
 Zaklise 262.
 Zal paşa 70, 279.
 Zal derbendi 12.
 Zamirî Çelebi 150.
 Zarahiye 226.
 Zehrani 429.
 Zekeriyya 381, 557, 630.
 Zekeriyya Efendi (Şeyh) 47.
 Zenbur 317.
 Zengiler 31.
 Zera 568.
 Zereğen 19, 24, 28.
 Zerka (Cebel) 577.
 Zeyneb 629.
 Zeyd ibni Hâzin 77.
 Zeyd (Şerif) 785.
 Zeyla' 596, 776, 806, 807.
 Zeyneddini Hâfî 141.
 Zeynel Âbidin 424.

Zeynel Abidin (İmam) 558, 563, 649
 Zeynel Âbidin 10.
 Zeyni Şerif 318, 319, 320.
 Zeyrek 351.
 Zeyti Har 517.
 Zeytun (Ayni) 438.
 Zeytaniyye 347.
 Ziffiyya 125.
 Zillî 3, 4, 24.
 Zidaniyye 432, 521.
 Zinnun 412.
 Zule 807.
 Zummerula 606.
 Zumeyrî 558.
 Zübeyde Hatun 697, 724, 773, 779.
 Zübeyr bin Avam 654, 679, 698,
 703, 711, 727, 740, 741, 769,
 788, 789, 790, 792.
 Zübeyr 559.
 Züleyha 507.
 Zülâlî 79.
 Zülfikarîzade 298.
 Zülkadir Oğlu 348, 352.
 Zülkadriyye 346, 454.

Doğru - Yanlış

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
381	6	Bekavli	Bikavli
479	34	İskail vâdeti	İshak vilâdeti
538	8	Mrvla	Mevlâ
Bazı sayfalarda		Mazret	Hazret

DR
432
E8
1896
v.9

Evliya, effendi
Evliya Çelebi seyahatnamesi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 08 12 24 07 009 9

F. 500 kind